Memòria del CES

Sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears 2017

Editat per:

Consell Econòmic i Social de les Illes Balears

Disseny gràfic, infografies i maquetació: amadip.esment

Impressió: amadip.esment

ISSN-13: 1889-9250

Dipòsit legal: PM-2783-2003

S'autoritza la reproduccio d'aquesta Memòria sempre que n'aparegui la procedència.

PRESENTACIÓ

El 2012 el Consell Econòmic i Social fou suspès per decisió del Govern de les Illes Balears. Fins a aquell any, i des del 2000, el CES havia treballat regularment i de manera força eficient en les seves escomeses, emanades de l'Estatut d'Autonomia, amb un objectiu central: refermar processos de governança econòmica, trobar consensos i acords entre parts sovint enfrontades i reeixir una metodologia política, econòmica i social que sobretot se centrés en els aspectes que uneixen les administracions, els agents econòmics i socials i la societat civil. En aquest sentit, alguns dels dictàmens del CES, com el dedicat als indicadors de sostenibilitat sobre la gestió integrada de la zona costanera (GIZC) de les Illes Balears, han estat considerats per la Unió Europea com un exemple de bones pràctiques en el camp de la recerca i de la innovació responsable per a la millora del benestar social.

De fet, hi ha un objectiu, una idea i tot un argumentari que són similars als que es persegueixen en altres indrets, on organismes com el CES –amb aquesta mateixa denominació o amb una altra– treballen amb idèntiques perspectives: des del CES de les Nacions Unides, el CES europeu, els CES dels diferents estats democràtics de la Unió Europea i dels estats democràtics d'arreu del món, el CES del regne d'Espanya, els CES autonòmics –com el de les Illes Balears– o els CES de ciutats importants com ara Barcelona, fins al creat pel Consell Insular de Menorca. Tots aquests són organismes consultius de la societat civil organitzada que emeten opinió a través de dictàmens, que, en bona part, els tenen en compte els parlaments escollits democràticament abans d'aprovar lleis o decrets i els plens de les institucions que els han promogut. Així, també en cas del CES de les Illes Balears, els dictàmens consultius s'han convertit en una part essencial de la seva feina diària, tal com ho demostren els dos volums publicats amb més de 2.000 pàgines referits als dictàmens del primer i segon mandat, que abasten el període 2001-2012, fins a la seva suspensió indefinida aprovada pel Govern del PP.

Però, endemés, un altre element es va convertir en essencial en el cas del CES de les Illes Balears: l'elaboració i la publicació de la memòria, una eina cabdal de referència ineludible per a agents polítics, econòmics, socials i científics. La memòria del CES –sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears– entre els anys 2001 i 2011 constituí un instrument determinant que, juntament amb altres informes econòmics i socials, conformà un cos robust de coneixement. La diferència és que en el cas de la memòria del CES no només es privilegia el treball d'excel·lència científica i acadèmica –a través de la col·laboració amb la Universitat de les Illes Balears–, sinó que també s'aporta un valor afegit que cap altre servei d'estudi públic o privat pot aportar, com és el valor del consens. En aquest sentit,

tots els textos i les anàlisis de les diferents memòries han estat sempre valorats, revisats i aprovats pels seus 36 consellers (12 en representació de les organitzacions empresarials, 12 en representació dels sindicats i 12 en representació de la societat civil), que l'aproven en el plenari que correspon al mes de setembre de cada any.

Les memòries del CES es consulten amb profusió, fet que queda reflectit en les entrades del web de la institució, que restà operativa malgrat la suspensió de les funcions del CES. No obstant això, les Balears perderen gairebé sis anys de capacitat analítica, sistematització de dades, recollida d'informacions diverses i essencials, posada en comú de posicionaments que no sempre eren coincidents i una allau imprescindible d'estadístiques de tota mena, replegades amb criteri d'efectivitat pràctica. En aquest aspecte, amb la suspensió del 2012 es va perdre un quinquenni.

Malgrat tot, ara, a les acaballes del 2018, és un goig presentar de bell nou una memòria del CES, la corresponent al 2017. Això és possible a causa de la "recuperació" del CES el juliol de 2017, per decisió del Govern de les Illes Balears. Reflotar una entitat que havia estat deliberadament enfonsada no és una tasca senzilla. Aquests mesos, que van des de la meitat del 2017 fins ara mateix, han comportat reptes continuats per als integrants del CES, que s'han afrontat amb solvència gràcies a l'alt compromís dels seus integrants, tant de l'equip permanent de la institució –treballadors compromesos– com dels integrants de les diferents comissions de treball constituïdes, consellers i conselleres del CES. Vull agrair a tots i a totes aquesta actitud generosa que ha fet possible, entre altres avenços substancials, que avui disposem d'aquesta memòria, una nova entrega que enllaça amb el trencament viscut el 2012.

En aquest dens volum el lector trobarà informacions detallades d'aspectes diferents de l'economia, del mercat de treball i de la societat de les Illes Balears. Sota l'eficient i curosa direcció del doctor Ferran Navinés –vertader inspirador i arquitecte d'aquest document–, hem tractat de reprendre el terreny de les memòries precedents, amb la mateixa estructura i comptant amb un elenc de col·laboradors caracteritzats per les seves experteses. En aquest punt, també vull agrair als científics socials i experimentals de la UIB –una institució clau per al CES– i als professionals de diferents entitats públiques i privades de la nostra comunitat les seves importants contribucions al contingut de la memòria. La seva simple enumeració ocuparia massa espai pel que se suposa que ha de ser un pròleg de presentació. Igualment, gaudir d'aquesta memòria també ha estat factible gràcies a l'important treball en equip de tot el personal que compon el CES de les Illes Balears. A més de la feina ja esmentada del doctor Navinés –titular de la plaça d'assessor econòmic del CES–, cal esmentar el suport a tot el procés del cap de servei jurídic, Joan Francesc Servera; la feina multidisciplinària de la cap de documentació i comunicació, Montserrat Puyol; les tasques de coordinació i suport administratiu del cap de secció d'UGE, Salvador Clarí, i de la cap de negociat, Catalina Verdera, i de l'eficient secretari de direcció, Javier Olivares. De manera especial, vull reconèixer el magnífic treball de suport del becari Josep

Soler, que segur que haurà gaudit de la millor formació, aprenent del doctor Navinés i de tot el que acompanya la complexitat de l'edició d'una memòria com la que edita el CES. Tampoc vull oblidar les feines de correcció lingüística de Ciceró Pascual i la cuidada maquetació i impressió de l'empresa Amadip Esment, que han facilitat que la publicació estigui a l'abast en forma i en temps.

Aquesta memòria 2017 obre un tercer mandat del CES. És una fase en què en els mesos vinents tindrem més resultats efectius: dictàmens i estudis de gran transcendència (com el referent a l'Horitzó Balears 2030, investigació sobre la qual en aquests moments treballen més de vuitanta científics, mitjançant un acord amb la UIB). Polítics, sindicalistes, empresaris, activistes i col·lectius socials, ambientals, culturals i econòmics disposen ara d'una eina que no s'hauria d'haver perdut mai: un compendi copiós d'informacions que ajuda a decidir més bé. I un gruix rellevant de dades que a les seves conclusions tenen una característica central: les han sistematitzat experts reconeguts i les han comentat, discutit i consensuat empresaris, sindicats i representants de la societat civil.

En fi, un resultat potent i rigorós que qualsevol govern, sigui del signe que sigui, no hauria de negligir i amb intel·ligència hauria d'atendre. La consolidació del CES a les Balears, com també esdevé a altres indrets –nacionals i internacionals–, sens dubte ha de contribuir a teixir majors i millors filatures de governança social: un fet absolutament peremptori en els temps que vivim.

Carles Manera Erbina
President del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears

Josep Valero González
Secretari General del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears

Comissió de treball de la memòria del CES 2017 sobre l´economia, el treball i la societat de les Illes Balears*

Maria Llompart Bibiloni
Presidenta

Membres titulars:

Joan Melis Nebot

Sergio Bertrán Damián

Francisco Javier Capó Parrilla

Silvia Montejano Cofreces

Maria Llompart Bibiloni

Rafel Crespí Cladera

Membres suplents

Juan Bufí Arabí
Eduardo López Ramos
Antonio Copete González
Alfons Méndez Vidal
Josep Ginard Vallcaneras
Santiago Ferrer Costa

Reunions de treball de la Comissió de Treball de la Memòria del CES 2017:

La CT s'ha reunit els dies 27 de setembre, 25 d'octubre i 29 de novembre de l'any 2017 i el 31 de gener, 13 de març, 27 de juny i els dies 10, 24 i 31 de juliol. La Memòria del CES 2017 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears és aprovada pel Ple en la sessió de 11 de setembre de 2018.

Índexs dels tècnics i coordinadors de la Memòria del CES 2017 sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears

Direcció i Serveis Tècnics

Direcció

Ferran Navinés Badal
Assessor econòmic del CES

Secretaria General

Josep Valero González
Secretària general del CES

Serveis Tècnics del CES

Servei econòmic

Ferran Navinés Badal

Servei jurídic

Juan Francisco Servera Villena

Becari

Josep Soler Rotger

Tractament estadistic i informàtic de taules, gràfics i dels annexos estadistics

Marta Bonnail Martín

Índex de coautors de la Memòria del CES 2017 sobre l´ economia, el treball i la societat de les illes balears*

Margalida Albertí Garau	Economia social i solidària. Capítol I.13
Eduard Alonso Paulí Luís Bru Martínez	Transports. Capítol I.8
Catalina Barceló Horrach	Construcció. Habitatge. Capítol I.4 i Capítol III.8
Silvia Carretero Quevedo Ferran D. Lluch Dubon	La població de les Illes Balears Capítol III.1
Javier Franconetti Manchado	Sector industrial. Capítol I.3
Florencio Ingelmo Sánchez	El sistema de la Seguretat Social*. Capítol III.3
Joan B. Llorens Beltrán de Heredia	Administracions públiques i càrrega fiscal. Capítol I.10
Alfredo Martín Oliver	Institucions financeres. Capítol I.9
Joan Melià Garí	Llengua. Capítol III.10
Erik Monreal Bringsvaerd Maria del Mar Ribas Mas Elena Quintana Murci Francesca Salvà Mut Maria Tugores Ques	Mercat de treball i polítiques d'ocupació. Capítol II
Mateu Morro Marcé Yolanda Desco Blay Llorenç Más Parera	El sector primari. Capítol I.2
Josep Ll. Oliver Torelló Lluís Ballester Brague	Serveis socials. Capítol III.6
Belen Pascual Barrio Lluís Ballester Brague Joan A. Amer Fernández Marga Vives Barceló	Educació. Capítol III.5
Llorenç Pou Garcías	Benestar econòmic, distribució de la renda i pobresa. Capítol III.2
Bàrbara Terrasa Pont María Díaz Codina Isabel Llodrà Riera Francisca Más Parera	Societat del coneixement i de la informació. Capítol I.12
Caterina Thomàs Vanrell	El sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD). Capítol III.7
Lluís Vallcaneras Nebot	Medi ambient. Capítol I.11
José María Vicens Gómez Maria Magdalena Salom Castell Bartomeu Ramon Nicolau Eusebi Castaño Riera	Salut, qualitat de vida i serveis sanitaris. Capítol III.4
Sonia Vidal Ferrer	Justícia*. Capítol III.9

* Nota: els apartats de la Memòria que no figuren en aquest índex han estat elaborats pels Serveis Tècnics del CES, i els que incorporen un (*) han comptat amb la seva col.laboració. Els coautors dels apartats "El panorama econòmic de les Illes Balears" i "El turisme" han estat Ferran Navinés i Marta Bonnail.

ÍNDEX GENERAL

CAPÍTOL I. PANORAMA ECONÒMIC 1

1. EL PANORAMA ECONÒMIC DE LES ILLES BALEARS 3

1.1. Introducció 3
1.2. Anàlisi de l'oferta productiva de les Illes Balears 4
1.2.1. L'anàlisi de l'oferta productiva de les Illes Balears per sectors i per illes 4
1.2.2. L'anàlisi de l'oferta productiva de les Illes Balears per comunitats autònomes 5
1.2.2.1. El sector agrari 5
1.2.2.2. La indústria 6
1.2.2.3. La construcció 6
1.2.2.4. Els serveis 6
1.3. El teixit empresarial balear 28
1.4. L'anàlisi de la demanda de les Illes Balears 29
1.4.1. El saldo net exterior 29
1.4.1.1. Exportacions 30
1.4.1.2. Importacions 36
1.4.1.3. Saldo comercial 39
1.5. La inversió estrangera 40
1.6. Els preus 40
1.7. L'evolució de la renda per càpita i els seus determinants 41
1.7.1. La posició relativa de les Balears en temes de renda per càpita per comunitats autònomes 43
1.7.2. L'evolució dels factors determinants de l'evolució de la renda real per càpita: la productivitat i la taxa d'activitat de la població 44
1.8. La distribució funcional de la renda 58
1.9. La taxa de benefici i l'índex sintètic de resiliència regional 60

Requadre I-1.
El teixit empresarial i la informació amb microdades. *Rafel Crespí Cladera* 65

2. El sector primari 69

2.1. Introducció 69
2.2. Els recursos humans en el sector primari 70
2.3. El subsector agrari 71
2.3.1. Els trets generals 71
2.3.2. L'agricultura 72
2.3.3. La ramaderia 74
2.4. Les forests 75
2.5. La pesca 93
2.6. Denominacions d'origen 94

3. Sector industrial 101

3.1. L'evolució del pib, de l'ocupació, de l'índex de producció industrial (IPI) i de l'índex de preus industrials 101
3.2. Evolució de les empreses industrials 102
3.3. Evolució de l'ocupació 102
3.4. Evolució de les branques industrials 103
3.4.1. Dades generals de l'enquesta industrial 103
3.4.2 Principals resultats de l'enquesta industrial per branques d'activitat 113
3.4.3. Energia 113
3.4.4. Indústries relacionades amb el sector de la construcció 115

Requadre I-2.
Els reptes de futur de la indústria balear per a l'any 2030. *Vanessa Rosselló Garí* 121

4. Construcció 127

4.1. Introducció 127
4.2. Factors de producció 129
4.2.1. Materials de construcció 129
4.2.1.1. Ciment 129
4.2.1.2. Altres materials 131
4.3. Ocupació 132
4.4. La producció 133
4.4.1. Inversió pública 133
4.4.2. Inversió privada 136

5. Els serveis privats 145

5.1. Introducció 145
5.2. Principals macromagnituds 145

5.3. Principals coeficients 146
5.4. Principals resultats d'explotació 146
5.5. L'ocupació 151
5.6. L'estacionalitat 151

6. El turisme 155

6.1. Introducció 155
6.2. L'evolució de les Balears en relació amb les comunitats autònomes competidores en el segment de sol i platja en turisme internacional 156
6.3. Anàlisi sintètica dels principals indicadors de demanda: estades totals, estada mitjana i turistes 157
6.3.1. Estades 157
6.3.2. Estada mitjana 158
6.3.3. Turistes 159
6.4. La demanda turística total a les Balears 159
6.4.1. Estades, estada mitjana i turistes per país de residència i estacionalitat a les Balears i per illes 159
6.4.1.1. Estades a les Balears per nacionalitat i estacionalitat 159
6.4.1.2. Estades a Mallorca per nacionalitat i estacionalitat 160
6.4.1.3. Estades a Menorca per nacionalitat i estacionalitat 160
6.4.1.4. Estades a les Pitiüses per nacionalitat i estacionalitat 160
6.4.1.5. Estada mitjana a les Balears per nacionalitat i estacionalitat 169
6.4.1.6. Estada mitjana a Mallorca per nacionalitat i estacionalitat .. 170
6.4.1.7. Estada mitjana a Menorca per nacionalitat i estacionalitat .. 170
6.4.1.8. Estada mitjana a les Pitiüses per nacionalitat i estacionalitat 170
6.4.1.9. Turistes a les Balears per nacionalitat i estacionalitat 170
6.4.1.10. Turistes a Mallorca per nacionalitat i estacionalitat 172
6.4.1.11. Turistes a Menorca per nacionalitat i estacionalitat 173
6.4.1.12. Turistes a les Pitiüses per nacionalitat i estacionalitat 173
6.4.2. Turistes per país de residència, tipus d'allotjament i estacionalitat 173
6.4.2.1. Turistes a les Illes Balears per nacionalitat, tipus d'allotjament i estacionalitat 173
6.4.2.2. Turistes a Mallorca per nacionalitat, tipus d'allotjament i estacionalitat 174
6.4.2.3. Turistes a Menorca per nacionalitat, tipus d'allotjament i estacionalitat 175
6.4.2.4. Turistes a les Pitiüses per nacionalitat, tipus d'allotjament i estacionalitat 175

6.4.3. Turistes per motiu principal del viatge i estacionalitat 184
6.4.3.1. Turistes per motiu principal de viatge a les Balears i estacionalitat 184
6.4.3.2. Turistes per motiu principal de viatge a Mallorca i estacionalitat 185
6.4.3.3. Turistes per motiu principal de viatge a Menorca i estacionalitat 185
6.4.3.4. Turistes per motiu principal de viatge a les Pitiüses i estacionalitat 185
6.4.4. Turistes per manera d'organització del viatge 185
6.4.4.1. Turistes per manera d'organització del viatge a les Balears, nacionalitat i estacionalitat 185
6.4.4.2. Turistes per manera d'organització del viatge a Mallorca i estacionalitat 188
6.4.4.3. Turistes per manera d'organització del viatge a Menorca i estacionalitat 189
6.4.4.4. Turistes per manera d'organització del viatge a les Pitiüses i estacionalitat 189
6.4.5. Estades, estada mitjana i turistes a hotels per país de residència, per illes i estacionalitat 189
6.4.5.1. Estades hoteleres a les Balears per nacionalitat i estacionalitat 189
6.4.5.2. Estades hoteleres a Mallorca per nacionalitat i estacionalitat 190
6.4.5.3. Estades hoteleres a Menorca per nacionalitat i estacionalitat 190
6.4.5.4. Estades hoteleres a les Pitiüses per nacionalitat i estacionalitat 191
6.4.5.5. Estada mitjana hotelera a les Balears, per nacionalitat i temporada 191
6.4.5.6. Estada mitjana hotelera a Mallorca per nacionalitat 191
6.4.5.7. Estada mitjana hotelera a Menorca per nacionalitat 192
6.4.5.8. Estada mitjana hotelera a les Pitiüses per nacionalitat 192
6.4.5.9. Turistes als hotels de les Balears per nacionalitat 192
6.4.5.10. Turistes als hotels de Mallorca per nacionalitat 193
6.4.5.11. Turistes als hotels de Menorca per nacionalitat 193
6.4.5.12. Turistes als hotels de les Pitiüses per nacionalitat 197
6.4.6. Passatgers en creuers i companyes aèries de baix cost 198
6.4.6.1. Passatgers en creuers 198
6.4.6.2. Passatgers en companyes aèries de baix cost 198

6.5. Despesa turística ... 199
6.5.1. Despesa per illes i temporada ... 199
6.5.2. Despesa per país de residència ... 200
6.5.3. Despesa del turisme internacional per comunitats autònomes ... 200
6.5.4. Per partida de la despesa i comunitat autònoma ... 200
6.6. Preus i rendibilitat del sector hoteler ... 204
6.6.1. Evolució dels preus i rendibilitat 2008-2017 a les Balears i per illes ... 204
6.6.2. Evolució dels preus i rendibilitat 2016-2017 a les Balears, per illes i per temporades ... 206
6.6.3. Evolució dels preus 2016-2017 per comunitats autònomes ... 211
6.6.4. Evolució 2008-2017 de l'iph per tipologia hotelera ... 211
6.7. Oferta ... 211
6.7.1. Establiments ... 211
6.7.2. Places ... 212
6.7.3. Grau d'ocupació ... 218
6.7.4. Pensió completa ... 219
6.7.5. Oferta complementària ... 219
6.8. Empreses i locals turístics ... 220
6.8.1. Per activitat econòmica ... 220
6.8.2. Per activitat econòmica i estrats d'assalariats ... 221
6.8.3. Per activitat econòmica i per illes ... 221
6.9. Ocupacions i contractacions laborals al sector turístic ... 221
6.9.1. Ocupacions a l'hostaleria i la restauració ... 221
6.9.2. Vint ocupacions més contractades al sector turístic ... 230
6.9.3. Contractacions turístiques per activitat econòmica ... 230

7. Comerç ... 241

7.1. Introducció ... 241
7.2. Principals macromagnituds ... 241
7.3. Principals coeficients ... 242
7.4. Principals resultats d'explotació ... 242
7.5. L'ocupació ... 246
7.6. L'estacionalitat ... 246

8. Transports ... 249

8.1. Introducció ... 249
8.2. Macromagnituds i descripció del sector de transport ... 249
8.2.1. Producció ... 250
8.2.2. Ocupació en el sector: nivells, productivitat i qualitat ... 250

8.2.3. Estructura i dimensió de les empreses del sector d'emmagatzematge i transport terrestre ... 253
8.3. Capital i infraestructures del transport a les Illes Balears ... 259
8.3.1. El parc mòbil de les empreses de transport terrestre de mercaderies ... 259
8.3.2. Les empreses de transport terrestre de passatgers ... 260
8.3.3. Infraestructura del transport marítim ... 260
8.3.4. Infraestructura del transport aeri ... 261
8.4. Ús del transport a les Illes Balears ... 263
8.4.1. El transport per via aèria ... 263
8.4.1.1. Transport de passatgers ... 263
8.4.1.2. Transport de mercaderies ... 264
8.4.2. El transport per via marítima ... 264
8.4.2.1. Transport de passatgers ... 264
8.4.2.2. Passatgers de creuers turístics ... 264
8.4.2.3. Transport de mercaderies ... 266
8.4.2.4. Ús de les carreteres ... 267

Requadre I-3.

Una introducció a l'estudi dels costos d'insularitat de les Illes Balears. *José Luis Groizard Cardosa* ... 274

9. Institucions financeres ... 287

9.1. Introducció ... 287
9.2. Institucions financeres a les Illes Balears ... 287
9.2.1. Evolució del crèdit d'institucions financeres ... 287
9.2.1.1. Crèdit a empreses no financeres ... 290
9.2.1.2. Finançament a les famílies ... 291
9.2.1.3. Institucions financeres al finançament de les administracions públiques ... 293
9.2.2. Estalvi a les Illes Balears: evolució dels depòsits ... 295
9.2.3. Xarxa d'oficines de les entitats de depòsit a les Illes Balears ... 296
9.3. Altres institucions financeres i fonts de finançament alternatives ... 297
9.3.1. Societats de garantia reciproca: isba ... 297
9.3.2. Ampliacions de capital ... 297
9.3.2.1. Cotització a borsa i mercat alternatiu borsari (MAB) ... 298
9.3.3. Altres ... 298

10. Administracions públiques i càrrega fiscal ... 301

10.1. Introducció ... 301
10.2. La comunitat autònoma ... 301

10.2.1. El pressupost de l'administració general 301
10.2.1.1. Els ingressos 302
10.2.1.2. Les despeses 302
10.2.1.3. Les inversions 302
10.2.1.4. Els pressuposts dels béns de dret públic i de les societats públiques 305
10.2.2. El deute acumulat 305
10.3. Consells insulars 306
10.3.1. Anàlisi pressupostària 306
10.3.1.1. Compte financer 312
10.4. Ajuntaments 314
10.4.1. Anàlisi pressupostària 314
10.4.2. Compte financer 316
10.4.3. Ajuntament de Palma 318
10.4.4. Ajuntament de Calvià 319
10.4.5. Anàlisi de la despesa local en funció de la destinació 320
10.5. Administració de l'estat 321
10.6. La càrrega fiscal a les Illes Balears 323
10.7. La despesa pública a les Balears per polítiques de despesa 333

11. Medi ambient 343

11.1. Introducció 343
11.2. Meteorologia 344
11.3. L'aire 346
11.3.1. La qualitat de l'aire 346
11.4. El renou 351
11.5. L'aigua 352
11.5.1. Reserves hídriques 352
11.5.2. Aigua dessalada 355
11.6. El medi terrestre 357
11.6.1. Els incendis 357
11.6.2. La xylella 359
11.7. Biodiversitat 360
11.7.1. Catàleg balear d'espècies protegides 360
11.7.2. Llibre vermell de la flora vascular de les Illes Balears 361
11.8. Medi marí 363
11.8.1. Neteja del litoral 363
11.8.2. Qualitat de les aigües de bany 364

11.8.3. Projecte de decret sobre la conservació de la posidonia oceanica a les Illes Balears 367
11.9. L'energia 368
11.9.1. L'energia 368
11.9.2. Avantprojecte de llei de canvi climàtic i transició energètica 369
11.10. El territori 374
11.11. Residus 378
11.11.1. Mallorca 378
11.11.2. Menorca 378
11.11.3. Eivissa 381

Requadre I-4.
Causes i conseqüències del canvi climàtic a les Balears. La necessària acció pel clima. *Catalina M. Torres* 386

12. Societat del coneixement i de la informació 395

12.1. Introducció 395
12.2. Anàlisi del sistema d'innovació de les Illes Balears 396
12.3. Els resultats de la política d'R+D+I 404
12.3.1. Capital humà 404
12.3.1.1. Ajuts per a la formació de personal investigador 404
12.3.1.2. Mobilitat 404
12.3.1.3. Incorporació de personal investigador doctor 404
12.3.1.4. Incorporació de personal tècnic de suport a la recerca 405
12.3.2. Consolidació de la base científica 405
12.3.2.1. Accions especials 405
12.3.2.2. Estacions de recerca 405
12.3.2.3. Complex científic del Parc Bit 408
12.3.2.4. Suport a l'equipament científic i tecnològic 408
12.3.2.5. SOCIB 408
12.3.3. Valorització del coneixement 409
12.3.3.1. Creació i consolidació d'empreses tecnològiques basades en el coneixement 409
12.3.3.2. Accions de suport als clústers i a les empreses innovadores 409
12.3.4. Mesures d'acompanyament 409
12.3.4.1. Llei de la ciència 409
12.3.4.2. Suport a la definició, la implementació i el seguiment de l'estratègia regional intel·ligent de les Illes Balears 410
12.4. La societat de la informació a les Illes Balears 410
12.4.1. Empreses de deu o més treballadors 410

12.4.2. Empreses de menys de deu treballadors 411
12.4.3. Llars i ciutadania 411

Requadre I-5.
Big data: noves oportunitats de negoci per a les empreses de les Illes Balears.
Toni Bibiloni 417

Requadre I-6.
Big data, mobilitat i turisme. *José Javier Ramasco* (IFISC/CSIC-UIB) 421

13. Economia social i solidària 427

13.1. Introducció 427
13.2. Metodologia 428
13.3. Dades de l'economia social a les Illes Balears 429
13.4. Comparativa entre espanya i les Illes Balears de les cooperatives i les societats laborals 430
13.5. Les cooperatives 432
13.5.1. Evolució de les cooperatives a les Illes Balears (ministeri de treball, migracions i seguretat social) 432
13.5.2. Evolució de les cooperatives donades d'alta 438
13.5.3. Cooperatives per illes (registre de cooperatives i societats laborals de les Illes Balears) 439
13.5.4. Mapejat de les cooperatives a les Illes Balears (registre de cooperatives i de societats laborals de les Illes Balears) 439
13.6. Les societats laborals a les Illes Balears 440
13.6.1. Evolució de les societats laborals a les Illes Balears (ministeri de treball, migracions i seguretat social) 440
13.6.2. Evolució de les societats laborals donades d'alta 440
13.7. Dades fiscal de les cooperatives i les societats laborals 441

Capítol II Mercat de treball i polítiques d'ocupació 447

1. Panorama general del mercat de treball 452
1.1. Els indicadors laborals de l'estratègia 2020 452
1.2. Anàlisi de les dades d'afiliació a la seguretat social 452
1.3. Anàlisi de l'ocupació segons l'enquesta de població activa: resum de les dades generals 468
1.3.1. Anàlisi comparada de les taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur de les Balears i d'altres comunitats autònomes 472
1.3.2. L'índex de qualitat del treball (IQT) 479

2. Anàlisi del mercat de treball de les Illes Balears 490
2.1. L'ocupació per situacions laborals 490
2.2. L'estacionalitat 490
2.3. La temporalitat 492
2.4. Els ocupats i els assalariats per tipus de jornada, per gènere i per sector econòmic 496
2.5. L'atur i les demandes d'ocupació 497
2.6. La contractació 503
2.7. Salaris i cost laboral 508
3. Les polítiques actives d'ocupació (PAO) 510
3.1. Intermediació laboral 511
3.2. Orientació laboral 512
3.3. Formació professional per a l'ocupació 513
3.3.1. Programes i accions de formació adreçades a persones desocupades 515
3.3.1.1. Accions formatives adreçades a persones desocupades 515
3.3.1.2. Programes específics per a accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables 518
3.3.1.3. Formació en competències transversals: idiomes i informàtica 522
3.3.1.4. Formació dual 523
3.3.1.5. Programes mixts de formació-ocupació 523
3.3.1.6. Beques Èxit 523
3.3.2. Accions formatives adreçades a treballadors ocupats 523
3.3.3. Avaluació de competències clau i acreditació de l'experiència laboral 526
3.4. Mesures directes de foment i creació d'ocupació 528
3.5. Suport a l'emprenedoria i el teixit empresarial 529
4. Les relacions laborals a les Illes Balears 529
4.1. Marc normatiu de les relacions laborals 529
4.2. Noves formes de treball i legislació laboral 531
4.3. Descripció de l'estat de la negociació col·lectiva a les Illes Balears 534
4.3.1. Dades quantitatives dels convenis col·lectius de la CAIB el 2017 535
4.3.2. Les pautes de la reforma del règim jurídic de la negociació col·lectiva del 2012 en els convenis col·lectius de la CAIB el 2017 535
4.3.3. El tractament de la flexibilitat en els convenis col·lectius de la CAIB el 2017 537
4.3.3.1. Contractació laboral 537
4.3.3.2. Règim salarial 538
4.3.3.3. Temps de treball 539

4.3.4. El tractament de les noves tecnologies en els convenis col·lectius de la CAIB el 2017 540
4.4. La conflictivitat laboral i la solució de conflictes 542
4.4.1. La conflictivitat judicial 542
4.4.2. La conflictivitat extrajudicial 543
4.4.2.1. L'activitat del TAMIB 543
4.4.2.2. Dinàmica de les vagues 543
5. La seguretat i la prevenció de riscs laborals 543

Capítol III Qualitat de vida i estat del benestar 547

1. La població de les Illes Balears 549

1.1. Dinàmica de la població 549
1.2. Els components de la dinàmica demogràfica 555
1.2.1. La natalitat i la fecunditat 555
1.2.1.1. Interrupcions voluntàries de l'embaràs 560
1.2.2. La nupcialitat 566
1.2.2.1. Divorcis, separacions i nul·litats 571
1.2.2.2. Matrimonis entre cònjuges del mateix sexe 573
1.2.3. La mortalitat 573
1.2.4. La immigració 579
1.3. La població de les Illes Balears: Horitzó 2030 583

2. Benestar econòmic, distribució de la renda i pobresa 589

2.1. Introducció 589
2.2. El nivell i la distribució de rendes 590
2.3. La pobresa relativa a les Illes Balears 594

3. Seguretat social 599

3.1. Introducció 599
3.2. Els ingressos per a la recaptació de quotes de la Seguretat Social 602
3.3. La despesa en prestacions de la Seguretat Social 602
3.3.1. La despesa en pensions contributives 603
3.3.1.1. Anàlisi comparativa de les pensions contributives per comunitats autònomes, per províncies, per illes i per municipis de les Illes Balears 604

3.3.1.2. Anàlisi de les pensions contributives segons la classe, el gènere, el grup d'edat, el règim i per trams de quantia... 606
3.3.2. Anàlisi dels subsidis i altres prestacions i una especial referència a les derivades d'accidents de treball i malalties professionals 613
3.3.2.1. Les prestacions de maternitat i paternitat 613
3.3.2.2. Les prestacions familiars 614
3.3.2.3. Les prestacions per risc per embaràs 615
3.3.2.4. Prestacions per a la cura de menors afectats per càncer .... o una altra malaltia greu 616
3.3.2.5. Prestacions per cessament d'activitat 616
3.3.2.6. Les prestacions derivades d'accidents de treball i malalties professionals 616
3.3.3. La despesa per incapacitat temporal (IT) 618
3.3.4. Les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social 619
3.3.5. Les prestacions de protecció per l'atur 620

4. Salut, qualitat de vida serveis sanitaris 623

4.1. Introducció 623
4.2. Recursos 624
4.2.1. Estructurals: centres, serveis i establiments 624
4.2.2. Centres hospitalaris 625
4.2.3. Alta tecnologia i finalitat assistencial 625
4.2.4. Llits instal·lats 631
4.2.5. Professionals 631
4.2.6. Activitat 631
4.2.7. Modalitat de cobertura sanitària 631
4.2.8. Pressupost i despesa sanitària 636
4.3. Esperança de vida 639
4.3.1. Anys de vida saludable 639
4.3.2. Esperança de vida amb bona salut 639
4.4. Mortalitat 640
4.4.1. Mortalitat general 640
4.4.2. Mortalitat per malalties no transmissibles 640
4.4.3. Mortalitat per causes externes 640
4.4.4. Mortalitat per malalties transmissibles 640
4.4.5. Mortalitat per causes relacionades amb el tabac i l'alcohol 640
4.4.6. Mortalitat per causes relacionades amb la qualitat del sistema sanitari 641

4.5. Morbiditat 641
4.5.1. Altes hospitalàries per grans grups diagnòstic 641
4.5.2. Malalties de declaració obligatòria 641
4.5.3. Incidència de càncer 641
4.5.4. Víctimes d'accidents de trànsit 641
4.5.5. Víctimes d'accidents de treball 643
4.6. Limitació de l'activitat i salut subjectiva 643
4.6.1. Incapacitat 643
4.6.2. Limitació de l'activitat 643
4.6.3. Percepció subjectiva de la salut 643
4.7. Salut maternoinfantil 643
4.7.1. Mortalitat infantil 643
4.7.2. Naixements segons l'edat de la mare 644
4.7.3. Naixements segons el pes del neonat 645
4.7.4. Lactància materna 645
4.7.5. Interrupció voluntària de l'embaràs 645
4.7.6. Vacunació infantil 646
4.8. Hàbits i estils de vida relacionats amb la salut 647
4.8.1. Consum de tabac 647
4.8.2. Consum d'alcohol 647
4.8.3. Consum d'altres drogues 647
4.8.4. Obesitat 648
4.8.5. Consum insuficient de fruites i verdures 648
4.8.6. Inactivitat física en el temps lliure 648
4.9. Altres 648
4.9.1. Formació, recerca i innovació 648
4.9.2. Seguretat alimentària 649
4.9.3. Baròmetre sanitari 650
4.10. Donació 653

5. Educació 655

5.1. El sistema educatiu no universitari de les Illes Balears 655
5.2. Els estudis universitaris a les Illes Balears, 2011-18 686
5.2.1. Evolució de l'alumnat entre els cursos 2011/12 i 2017/18 686
5.2.2. Dotació de professorat i personal d'administració i serveis (PAS) 687
5.2.3. Qualitat universitària de la UIB 690
5.2.4. UNED, UOC i centre universitari Alberta Giménez (CESAG-Comillas) 691

6. Serveis socials 699

6.1. El desenvolupament dels serveis socials per part del Govern de les Illes Balears 699
6.2. Necessitats per manca d'autonomia 702
6.2.1. Servei de Valoració i Orientació de la Discapacitat i la Dependència 702
6.2.2. Atenció primerenca 703
6.2.3. Integració laboral de les persones amb discapacitat 704
6.2.4. Programa comunitari per a persones amb trastorn mental greu 704
6.3. Necessitats per dificultats relacionals 704
6.3.1. Integració social de persones immigrants 704
6.3.2. Programes i actuacions de justícia juvenil 705
6.3.3. Programa ALTER 706
6.3.4. La política d'emancipació per a joves extutelats per l'Administració 706
6.3.5. Altres actuacions 707
6.3.5.1. Punts de Trobada Familiar de les Illes Balears (PTF-IB). 707
6.3.5.2. Programa per a la implantació de la figura TISOC 707
6.3.5.3. Projectes de desenvolupament del poble gitano. 708
6.4. Necessitats materials i de recursos socials 708
6.4.1. Prestacions no contributives (PNC) 708
6.4.2. Targeta bàsica. Ajuda econòmica de caràcter social 709
6.4.3. Renda social garantida (RSG) 710
6.5. Prestacions bàsiques de serveis socials de les corporacions locals 712
6.6. El desenvolupament dels serveis socials per part dels consells insulars 712
6.6.1. Mallorca 712
6.6.1.1. Àrea de dependència 713
6.6.1.2. Àrea de persones amb discapacitat 713
6.6.1.3. Àrea de menors i família 714
6.6.1.4. Àrea d'inclusió social 714
6.6.1.5. Atenció a les drogodependències 716
6.6.1.6. Secció de suport tècnic municipal 716
6.6.1.7. Menors i família 716
6.6.1.8. Serveis d'atenció a la ciutadania 718
6.6.2. Menorca 718
6.6.2.1. Infància i família 718
6.6.2.2. Toxicomanies 720
6.6.2.3. Immigració 722
6.6.2.4. Dona 723

6.6.3. Eivissa 723
6.6.3.1. Menors 724
6.6.3.2. Discapacitats 725
6.6.3.3. Unitat de valoració de la dependència 726
6.6.3.4. Llar d'Eivissa 726
6.6.3.5. Dona 726
6.6.3.6. Centre d'Atenció a les Drogodependències 728
6.6.4. Formentera 729
6.6.4.1. Servei de protecció de menors 729
6.6.4.2. Projecte Estaló: renda mínima d'inserció 730
6.6.4.3. Seguiment d'alumnes de cursos del SOIB 730
6.6.4.4. Programa Visibles per a persones en risc d'exclusió 730
6.6.4.5. Programa amb l'IBANAT-Deixalles 730
6.6.4.6. Departament d'immigració 730
6.6.4.7. Programa de reforç escolar 730
6.6.4.8. Curs d'integració social i cultural 730
6.6.4.9. Unitat de Treball Social 731

7. El sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD) 733

7.1. Introducció 733
7.1.1. Criteris marc 733
7.1.2. Calendari de desplegament 735
7.1.3. Desenvolupament normatiu 735
7.1.4. Característiques del territori i les institucions 738
7.2. Persones amb manca d'autonomia personal 740
7.2.1. L'atenció a les persones grans 740
7.2.2. Persones en situació de discapacitat 742
7.2.3. Menors en situació de dependència 742
7.2.4. Familiars cuidadors 743
7.3. Desplegament del SAAD a les Illes Balears 744
7.3.1. Població beneficiària del SAAD 744
7.3.1.1. Sol·licituds 744
7.3.1.2. Valoracions 745
7.3.1.3. Dictàmens 746
7.3.1.4. Programes Individuals d'Atenció (PIA). Prestacions reconegudes 2017 746

7.3.1.5. Evolució de la dependència segons graus 747
7.4. Places del catàleg dels serveis de dependència i promoció de l'autonomia 748

8. Habitatge 751

8.1. Situació, construcció i habitatge general 751
8.2. Preus 751
8.3. Transaccions 753
8.4. Hipoteques constituïdes 754
8.5. Tipus d'interès 755
8.6. Dificultats per l'accés a l'habitatge 755
8.7. Mesures 756

9. Justícia 759

9.1. Introducció 759
9.2. Els jutjats i els tribunals 761
9.2.1. El Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears 761
9.2.2. Audiència provincial 761
9.2.3. El Partit Judicial de Palma 761
9.2.3.1. Jutjats de primera instància 761
9.2.4. Partit Judicial d'Inca 763
9.2.5. Partit Judicial de Manacor 764
9.2.6. Partit Judicial d'Eivissa 764
9.2.7. Partit Judicial de Maó 764
9.2.8. Partit Judicial de Ciutadella 764
9.3. La fiscalia 764
9.3.1. Àmbit penal 764
9.3.1.1. Delictes contra la vida 765
9.3.1.2. Delictes de lesions 765
9.3.1.3. Delictes contra la llibertat 765
9.3.1.4. Delictes contra la llibertat sexual 765
9.3.1.5. Omissió del deure de socors 765
9.3.1.6. Violació del domicili 765
9.3.1.7. Delictes contra l'honor 765
9.3.1.8. Delictes contra les relacions familiars 765
9.3.1.9. Delictes contra el patrimoni i contra l'ordre socioeconòmic 766
9.3.1.10. Delictes contra la hisenda pública i la Seguretat Social 766
9.3.1.11. Delictes contra els drets dels treballadors 766

9.3.1.12. Delictes contra l'ordenació del territori 766
9.3.1.13. Delictes contra la seguretat col·lectiva 766
9.3.1.14. Falsificacions 766
9.3.1.15. Delictes contra l'Administració pública 766
9.3.1.16. Delictes contra l'Administració de justícia 767
9.3.1.17. Delictes contra la Constitució 767
9.3.1.18. Delictes contra l'ordre públic 767
9.3.2. Vigilància penitenciària 767
9.3.3. Jurisdicció de menors 767
9.3.3.1. Diligències preliminars 767
9.3.3.2. Delictes jutjats en aquesta jurisdicció 767
9.3.3.3. Mesures imposades als menors condemnats 767
9.3.4. Activitat no penal 767
9.3.4.1. Família 768
9.3.4.2. Incapacitats 768
9.3.4.3. Contenciós administratiu 768
9.3.4.4. Social 768

10. Llengua i cultura 769

10.1. Fonts actuals d'informació demolingüística referida a les Illes Balears 769
10.2. La població 770
10.3. Coneixements lingüístics 771
10.3.1. Llengua catalana 772
10.3.1.1. Respostes dicotòmiques 772
10.3.1.2. Respostes graduals 773
10.3.2. Llengua castellana 774
10.3.2.1. Valors dicotòmics 774
10.3.2.2. Valors graduals 774
10.3.3. Llengua anglesa 774
10.3.3.1. Valors dicotòmics 774
10.3.3.2. Valors graduals 775
10.3.4. Llengua francesa 775
10.3.4.1. Valors dicotòmics 775
10.3.4.2. Valors graduals 776
10.3.5. Llengua alemanya 776

10.4. Llengua inicial, llengua d'identificació i llengua d'ús habitual 777
10.5. Usos 779
10.5.1. Usos per illes 779
10.5.2. Usos familiars 779
10.5.3. Usos interpersonals..... 779
Requadre III-1.
El Pla de Cultura de les Illes Balears. *Berta Sureda* 783

CAPÍTOL I

Panorama econòmic

1

El panorama econòmic de les Illes Balears

RESUM

Segons les dades de la direcció general d'Economia, el valor afegit brut a preus corrents de l'economia de les Illes Balears l'any 2017 se situa en 26.092,9 milions d'euros. La distribució del valor afegit brut per sectors econòmics mostra una estructura productiva en què el 83,9% de l'activitat econòmica es concentra en el sector terciari, mentre que el 8,6% restant es genera a la construcció, el 6,2% a la indústria i l'energia, i el sector primari representa el 1,4% del PIB regional. Mallorca assoleix un valor afegit brut (VAB) de 20.561,1 milions d'euros. A les Pitiüses i a Menorca, ha estat de 3.433,5 i de 2.098,3 milions d'euros, respectivament. El creixement del VAB a preus constants de les Illes Balears (2,6%) es situa per sota de la mitjana del conjunt de CA, ocupant el lloc tretzè dins el conjunt de les 17 CA. També es pot indicar que pels períodes 2001-2007; 2008-2013 i 2014-2017, Balears s'ha comportat millor que el conjunt de CA a partir de 2008.

A partir de les dades DIRCE de l'INE, es pot comprovar que l'any 2017 el nombre d'empreses a les Illes Balears va augmentar en 3.726 (4,2%), amb un total de 93.067empreses (268 empreses menys que les qui havia l'any 2008 o un -0,3%).

Les exportacions productives, obtingudes per diferència entre les exportacions totals menys les de les partides distorsionants, van registrar 568 milions d'euros i van créixer un 6,8% respecte al 2016. També es va aconseguir una xifra rècord en importacions productives, descomptades les partides distorsionants. Es va aconseguir un total de 703 milions, un 12,8% més que l'any anterior.

Les dades del Registre d'Inversions Exteriors del Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç permeten afirmar que la inversió bruta estrangera sense entitats de tinença de valors estrangers (ETVE) per comunitats autònomes dóna per a les Illes Balears un import de 318,3 milions d'euros, amb una disminució del 44%.

La inflació interanual és del 2,1% a les Balears (0,1 punts) per sobra de l'espanyola. Per comunitats autònomes, Balears es situa en tercera posició darrera de Catalunya i Castella-Lleó. Per rúbriques, els creixements positius d'inflació a les Balears, per a l'any 2017, s'han produït amb més intensitat al transport (+4,1%), a l'Habitatge (+4%), restaurants i hotels (+2,9%) i altres béns i serveis (+1,8%%). Quant a les taxes de creixement diferencial per rúbriques del IPC de Balears respecte al IPC d'Espanya destaquen els majors creixements a Balears de restaurants i hotels (+ 1 punt) i altres béns i serveis (+0,9 punts).

Segons FUNCAS l'evolució (en base 100 Espanya) de la renda real per càpita de Balears respecte a la resta de CA pel període 2000-2017 ha estat la més regressiva pel conjunt de CA, ja que ha passat de la segona posició relativa (131,6) l'any 2000 a la posició setena (99,8) l'any 2017, amb una pèrdua de 31,8 punts del seu nivell relatiu, la qual dobla la pèrdua del nivell relatiu de Canàries (-15,6 punts), que és la segona CA per pèrdua relativa. També cal destacar que mentre l'any 2016 Balears encara es mantenia (1,4 punts) per sobre del nivell 100 Espanya, l'any 2017, i per primera vegada, ja es situa per sota de la mitjana espanyola.

A partir de les darreres dades de la Comptabilitat Regional del INE, i pel període 2010-2016, a les Balears la remuneració dels salaris representava el 2010 el 48,97% de la renda regional, i el 2016 varen passar a representar el 46,79% amb una pèrdua de -2,18 punts en la seva participació a la renda regional, i en contrapartida els excedents bruts d'explotació han passat de representar, el 51,03% el 2010 a representar el 2016 el 53,21% restant. Aquest fenomen de pèrdua de participació dels salaris en la renda regional és comú a totes les CA al llarg del període analitzat, on Balears es situa amb una pèrdua inferior a la mitjana regional, i dins el conjunt de CA ocupa la vuitena posició per pèrdua relativa dels salaris en la renda regional.

Finalment, de les tres CA amb una forta especialització en el "turisme de sol i platja", la que presenta el millor Índex Sintètic de Resiliència Regional (ISR) és Illes Balears (4,56), seguida d'Andalusia (4,39), i Canàries (4,16).

1.1.

Introducció

A diferència d'anys anteriors aquest apartat s'inicia amb l'anàlisi del panorama econòmic de les Illes Balears obviant les dades relatives al panorama internacional, com s'havia fet en anteriors edicions, en les quals es presentava un breu resum dels principals informes internacionals de primavera de l'OMC, FMI, OCDE, UE i OIT, com tampoc es fa cap referència a l'anàlisi de l'economia espanyola, que s'havia fet en anteriors edicions, a partir del Programa d'estabilitat del Regne d'Espanya presentat pel Ministeri d'Economia. La resta d'apartats, referits a l'anàlisi econòmica regional de les Illes Balears, segueixen les mateixes pautes metodològiques de les edicions anteriors pel que fa a l'anàlisi de l'oferta productiva, l'anàlisi de la demanda regional, la inversió estrangera, els preus, l'evolució de la renda real per càpita, la distribució funcional de la renda, i finalment es presenta un nou apartat dedicat a l'evolució de la taxa de benefici i l'Índex Sintètic de Resiliència Regional (ISR).

1.2.
Anàlisi de l'oferta productiva de les Illes Balears

En aquest apartat analitzam, en primer lloc, l'estructura productiva de l'oferta de les Balears per sectors econòmics i per illes a partir de les estimacions macroeconòmiques que ha fet la Direcció General d'Economia del Govern de les Illes Balears per al període 2004-2017.

A continuació, a partir de FUNCAS es presenta l'oferta productiva de les Balears en relació amb la resta de comunitats autònomes.

1.2.1. L'anàlisi de l'oferta productiva de les Illes Balears per sectors i per illes

Segons les dades de la Direcció General d'Economia, el valor afegit brut a preus corrents de l'economia de les Illes Balears l'any 2017 se situa en 26.092,9 milions d'euros. La distribució del valor afegit brut per sectors econòmics mostra una estructura productiva en què un 83,9% de l'activitat econòmica es concentra en el sector terciari, mentre que un 8,6% es genera a la construcció, un 6,2% a la indústria i l'energia, i el sector primari representa un 1,4% del PIB regional. (Vegeu el quadre I-1).

El creixement regional real (base 2004) de l'economia balear el 2017 experimenta una recuperació d'un 3,8%, que és la continuació del creixement que es manté al llarg del trienni 2015-2017 amb taxes reals entre un 3% i 4%. Els anys de l'etapa de crisi se circumscriu al bienni 2009 i 2010 amb taxes negatives del 2,7% i -0,9%, respectivament. La sortida de la crisi s'inicia amb una lenta recuperació al llarg del quadrienni 2011-2014 amb taxes que en cap cas varen superar l'1%. Aquesta dinàmica de creixement s'ajusta perfectament al patró de creixement del sector serveis. (Vegeu el quadre I-2).

Al llarg del període (2004-2009) varen créixer per sobre de la mitjana regional (un 1,3% anual acumulatiu) els serveis i el sector primari amb taxes d'1,6%, mentre que la construcció (que va patir la major caiguda del VAB l'any 2009 amb un -8,6%) i la indústria i l'energia pràcticament igualen el VAB de l'any 2009 al de l'any 2004. En l'etapa de recuperació econòmica (2009-2017) l'únic sector que creix per sobre de la mitjana regional ha estat els serveis amb una taxa d'1,9% anual acumulatiu (0,4 punts per sobre de la mitjana regional). De la resta de sectors només presenta un creixement positiu l'agricultura amb un 0,6% anual acumulatiu, mentre que la indústria, l'energia i la construcció presenten creixements acumulatius negatius d'un -0,1% i un -1,8%, respectivament. (Vegeu el gràfic I-1 i el gràfic I-2).

Si analitzam el creixement econòmic de les Balears al llarg del darrer quinquenni (2013-2017) i el comparam amb Espanya i la zona euro, resulta que les dades per a les Balears només són pitjors l'any 2014 en relació amb la zona euro, i en relació amb Espanya només són pitjors pels anys 2014 i 2015.[1] (Vegeu el quadre i el gràfic I-3).

1. Les fonts estadístiques usades per la Direcció General d'Economia i l'INE difereixen a l'hora de fer les estimacions sobre el creixement del PIB. Per tant, aquesta afirmació només es pot sustentar a partir de la informació de la Direcció General d'Economia.

Si analitzam ara el valor afegit brut per illes, es pot comprovar que en valors corrents i per l'any 2017 Mallorca assoleix un valor afegit brut (VAB) de 20.561,1 milions d'euros. A les Pitiüses i a Menorca, ha estat de 3.433,5 i de 2.098,3 milions d'euros, respectivament. Quant al valor absolut en euros constants de l'any 2004, Mallorca arriba a un VAB de 16.519,7 milions d'euros, mentre que a les Pitiüses i a Menorca ha estat de 2.758,7 i de 1.685,9 milions d'euros, respectivament. (Vegeu el quadre I-4).

L'estructura econòmica per illes identifica el pes preponderant de Mallorca entorn d'un 78,8%, mentre que les Pitiüses i Menorca es distribueixen el 21,2% restant (un 13,2% les Pitiüses i un 8,0% Menorca), de tal manera que el comportament del PIB de Mallorca acaba determinant el comportament de l'economia regional. (Vegeu el quadre I-5 i el gràfic I-4).

Al llarg del període 2004-2009 només creix per sobre de la mitjana regional Mallorca (0,2 punts per sobre), mentre Pitiüses i Menorca ho varen fer a ritmes inferiors (1% i 0,4% anual acumulatiu respectivament). Al llarg del període de recuperació (2009-2017) només Pitiüses creix per sobre de la mitjana regional (0,9 punts per sobre), mentre la resta ho fa per sota (Mallorca -0,2 punts i Menorca -0,4 punts). (Vegeu el gràfic I-5).

1.2.2. L'anàlisi de l'oferta productiva de les Illes Balears per comunitats autònomes

Les dades de FUNCAS[2] permeten estimar la recuperació del creixement relatiu de les Illes Balears en comparació amb la resta de comunitats autònomes. Aquestes dades mostren que per a l'any 2017 el creixement del VAB a preus constants de les Illes Balears (2,6%) es situa per sota de la mitjana del conjunt de CA, ocupant el lloc tretzè dins el conjunt de les 17 CA.[3]

També es pot indicar que pels períodes 2001-2007; 2008-2013 i 2014-2017, Balears s'ha comportat millor que el conjunt de CA a partir de 2008. Així, mentre en els anys anteriors a la Gran Recessió (2001-2007) Balears es situa a la coa del creixement regional, al llarg del període de crisi (2008-2013) es va situar en quarta posició regional, i en els anys de la recuperació (2014-2017) s'ha situat en cinquena posició. (Vegeu el quadre I-6 i els gràfics I-6 al I-9).

A partir d'aquesta base de dades de FUNCAS, s'analitza a continuació l'evolució comparativa regional per sectors productius de les Illes Balears en relació amb la resta de comunitats autònomes.

1.2.2.1. El sector agrari

El sector agrari balear presenta l'any 2017 un pes estructural en l'economia espanyola del 0,5% igual que Madrid i són les CA que presenten la participació més petita sobre el conjunt regional. El creixement del sector agrari l'any 2017 fou del 5,2% i es situa en setena posició pel conjunt de CA. Pels tres períodes analitzats Balears presenta un comportament més dinàmic que el conjunt de CA. Així mentre pel període

2. Vegeu: "Actualización de las previsiones de crecimiento para las comunidades autónomas 2018", FUNCAS, 3 de mayo de 2018.

3. Les estimacions de FUNCAS están força ajustades a les de la CRE del INE de març de 2018, ja que l' INE estima per l'any 2017 un creixement per Illes Balears del 2,7% ocupant el lloc dotzè dins el conjunt de les 17 CA.

2001-2007 es va situar a la coa del creixement regional, pel període 2008-2013 ja ocupava el lloc dotzè i pel període 2014-2017 es situa en tercera posició. (Vegeu el quadre I-7 i els gràfics I-10 al I-13).

1.2.2.2. La indústria

La indústria balear presenta l'any 2017 un pes estructural en l'economia espanyola del 1%, el més petit dins el conjunt regional. El creixement de la indústria l'any 2017 fou del 2,3% i es situa en dotzena posició pel conjunt de CA. Pels tres períodes analitzats la indústria balear presenta un comportament molt sensible als efectes de la crisi econòmica, ja que mentre pel període 2001-2007 es va situar en la posició vuitena del creixement regional, pel període 2008-2013 va ocupa la darrera posició. El període 2014-2017 representa una certa recuperació de posicions relatives al situar-se en onzena posició. (Vegeu el quadre I-8 i els gràfics I-14 al I-17).

1.2.2.3. La construcció

La construcció balear presenta l'any 2017 un pes estructural en l'economia espanyola del 2,8%, per sobre del que representa a Astúries, Cantàbria, Extremadura, Navarra i la Rioja. El creixement de la construcció l'any 2017 fou del 4,7%% i es situa en vuitena posició pel conjunt de CA. Pels tres períodes analitzats la construcció balear presenta un comportament més resistent a la crisi i més dinàmic en la etapa de recuperació. Així, mentre pel període 2001-2007 es va situar en la posició catorze del creixement regional, pel període 2008-2013 va ocupa la cinquena posició i al llarg del període 2014-2017 ja va ocupar la segona posició. (Vegeu el quadre I-9 i els gràfics I-18 al I-21).

1.2.2.4. Els serveis

El terciari balear presenta l'any 2017 un pes estructural en l'economia espanyola del 3%, per sobre del que representa a Astúries, Cantàbria, Extremadura, Múrcia, Navarra i La Rioja. El creixement del terciari l'any 2017 fou d'un 2,5% i se situa en quarta posició en el conjunt de comunitats autònomes. Pels tres períodes analitzats el terciari balear presenta també un comportament més resistent a la crisi i més dinàmic en l'etapa de recuperació. Així doncs, si durant el període 2001-2007 es va situar en la coa del creixement regional, en el període 2008-2013 va ocupar la quarta posició i al llarg del període 2014-2017 ja va ocupar la segona posició. (Vegeu el quadre I-10 i els gràfics I-22 al I-25).

Els serveis predominantment de mercat (sense administració pública i defensa, seguretat social obligatòria, educació, activitats sanitàries i de serveis socials) a les Illes Balears presenten l'any 2017 un pes estructural en l'economia espanyola d'un 3,3%, per sobre del que representa a Aragó, Astúries, Cantàbria, Castella-la Manxa, Extremadura, Múrcia, Navarra i La Rioja. El creixement d'aquests serveis l'any 2017 fou d'un 2,7% i se situa en vuitena posició en el conjunt de comunitats autònomes. Pels tres períodes analitzats aquest terciari balear presenta un comportament més resistent a la crisi i més dinàmic en l'etapa de recuperació. Així doncs, si en el període 2001-2007 es varen situar a la coa del creixement regional, en els períodes 2008-2013 i 2014-2017 varen ocupar la quarta posició. (Vegeu el quadre I-11 i els gràfics I-26 al I-29).

Quadre I-1. Evolució del VAB a preus corrents en milers d'euros a les Illes Balears per sectors econòmics (2004-2017) (Base 2004)

	Agricultura			Energia i indústria			Construcció			Serveis			Total		
	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació
2004	312.115	1,8%	-	1.116.697	6,4%	-	1.833.327	10,5%	-	14.242.302	81,4%	-	17.504.441	100,0%	-
2005	335.305	1,8%	7,4	1.184.113	6,4%	6,0	1.969.188	10,6%	7,4	15.036.086	81,2%	5,6	18.524.692	100,0%	5,8
2006	315.669	1,6%	-5,9	1.233.050	6,2%	4,1	2.122.213	10,7%	7,8	16.096.704	81,4%	7,1	19.767.636	100,0%	6,7
2007	343.662	1,6%	8,9	1.335.373	6,3%	8,3	2.323.974	11,0%	9,5	17.206.151	81,1%	6,9	21.209.159	100,0%	7,3
2008	346.428	1,5%	0,8	1.426.508	6,4%	6,8	2.383.658	10,6%	2,6	18.264.493	81,5%	6,2	22.421.087	100,0%	5,7
2009	340.380	1,5%	-1,7	1.456.335	6,6%	2,1	2.120.274	9,6%	-11,0	18.086.639	82,2%	-1,0	22.003.628	100,0%	-1,9
2010	342.981	1,6%	0,8	1.373.069	6,3%	-5,7	2.260.054	10,3%	6,6	17.892.016	81,8%	-1,1	21.868.121	100,0%	-0,6
2011	290.970	1,3%	-15,2	1.349.404	6,1%	-1,7	2.263.717	10,3%	0,2	18.092.366	82,3%	1,1	21.996.457	100,0%	0,6
2012	265.149	1,2%	-8,9	1.368.486	6,3%	1,4	1.943.313	8,9%	-14,2	18.235.639	83,6%	0,8	21.812.587	100,0%	-0,8
2013	293.725	1,3%	10,8	1.459.667	6,6%	6,7	1.887.643	8,5%	-2,9	18.475.246	83,5%	1,3	22.116.282	100,0%	1,4
2014	295.942	1,3%	0,8	1.426.151	6,3%	-2,3	2.062.718	9,1%	9,3	18.782.634	83,2%	1,7	22.567.445	100,0%	2,0
2015	343.158	1,4%	16,0	1.552.987	6,6%	8,9	2.139.536	9,0%	3,7	19.633.784	82,9%	4,5	23.669.464	100,0%	4,9
2016	358.492	1,4%	4,5	1.543.836	6,2%	-0,6	2.229.983	9,0%	4,2	20.743.500	83,4%	5,7	24.875.811	100,0%	5,1
2017	355.899	1,4%	-0,7	1.617.738	6,2%	4,8	2.239.030	8,6%	0,4	21.880.256	83,9%	5,5	26.092.922	100,0%	4,9

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Direcció General d'Economia.

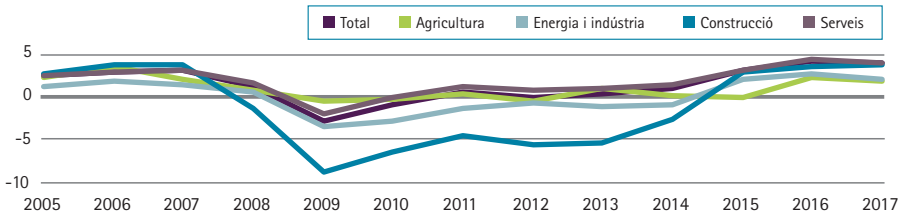
Quadre I-2. Evolució del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per sectors econòmics (2004-2017) (Base 2004)

	Agricultura			Energia i indústria			Construcció			Serveis			Total		
	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació
2004	312.115	1,8%	-	1.116.697	6,4%	-	1.833.327	10,5%	-	14.242.302	81,4%	-	17.504.441	100,0%	-
2005	318.747	1,8%	2,1	1.129.539	6,3%	1,2	1.879.619	10,5%	2,5	14.594.799	81,4%	2,5	17.922.704	100,0%	2,4
2006	329.904	1,8%	3,5	1.148.459	6,2%	1,7	1.949.634	10,6%	3,7	14.996.156	81,4%	2,8	18.424.153	100,0%	2,8
2007	336.502	1,8%	2,0	1.165.111	6,1%	1,5	2.021.283	10,6%	3,7	15.457.288	81,4%	3,1	18.980.184	100,0%	3,0
2008	339.278	1,8%	0,8	1.170.646	6,1%	0,5	1.993.844	10,4%	-1,4	15.702.286	81,8%	1,6	19.206.054	100,0%	1,2
2009	337.836	1,8%	-0,4	1.130.258	6,0%	-3,5	1.823.371	9,8%	-8,6	15.390.595	82,4%	-2,0	18.682.060	100,0%	-2,7
2010	336.485	1,8%	-0,4	1.098.498	5,9%	-2,8	1.709.228	9,2%	-6,3	15.369.934	83,0%	-0,1	18.514.144	100,0%	-0,9
2011	337.494	1,8%	0,3	1.083.284	5,8%	-1,4	1.634.278	8,8%	-4,4	15.561.597	83,6%	1,2	18.616.653	100,0%	0,6
2012	335.807	1,8%	-0,5	1.074.585	5,8%	-0,8	1.544.924	8,3%	-5,5	15.660.024	84,1%	0,6	18.615.340	100,0%	0,0
2013	339.190	1,8%	1,0	1.062.445	5,7%	-1,1	1.461.540	7,8%	-5,4	15.815.058	84,7%	1,0	18.678.233	100,0%	0,3
2014	339.784	1,8%	0,2	1.051.821	5,6%	-1,0	1.423.174	7,5%	-2,6	16.041.925	85,1%	1,4	18.856.704	100,0%	1,0
2015	339.670	1,7%	0,0	1.072.174	5,5%	1,9	1.464.375	7,5%	2,9	16.537.620	85,2%	3,1	19.413.839	100,0%	3,0
2016	347.440	1,7%	2,3	1.099.779	5,4%	2,6	1.515.770	7,5%	3,5	17.242.112	85,3%	4,3	20.205.101	100,0%	4,1
2017	353.341	1,7%	1,7	1.122.495	5,4%	2,1	1.570.462	7,5%	3,6	17.917.924	85,5%	3,9	20.964.221	100,0%	3,8
Taxes anual acumulativa (%)															
2004-2009			1,6			0,2			-0,1			1,6			1,3
2009-0217			0,6			-0,1			-1,8			1,9			1,5

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Direcció General d'Economia.

Gràfic I-1

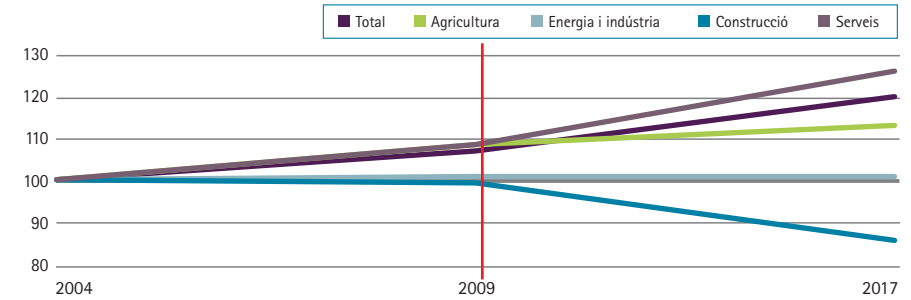
Evolució de la variació del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per sectors econòmics (2004-2017) (Base 2004)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Direcció General d'Economia.

Gràfic I-2

Evolució de la taxa de variació acumulativa del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per sectors econòmics (2004-2017) (Base 2004=100)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Direcció General d'Economia.

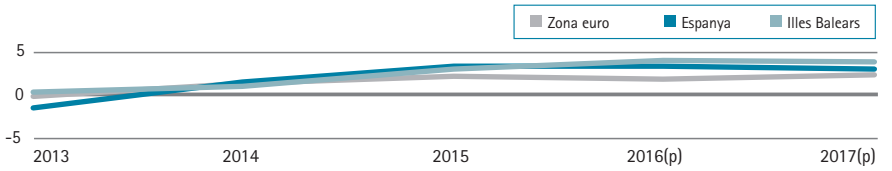
Quadre I-3. Evolució de les taxes de variació del PIB. Volum encadenat (2013-2017) (base 2010)

	2013	2014	2015	2016 (p)	2017 (p)
Zona euro	-0,2	1,3	2,1	1,8	2,3
Espanya	-1,7	1,4	3,4	3,3	3,1
Illes Balears	**0,3**	**1,0**	**3,0**	**4,1**	**3,8**
Mallorca	0,2	0,7	2,9	4,1	3,8
Menorca	0,4	0,8	2,9	3,7	3,0
Pitiüses	1,1	2,4	3,6	4,3	4,0

Font: Direcció General d'Economia.
Nota: (p) provisional.

Gràfic I-3

Evolució de les taxes de variació del PIB. Volum encadenat (2013-2017) (base 2010)

Font: Direcció General d'Economia.
Nota: (p) provisional.

Quadre I-4. Evolució del VAB a preus corrents en milers d'euros a les Illes Balears per illa. Anys 2004-2017 (base 2004)

	Mallorca			Menorca			Pitiüses			Illes Balears		
	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació
2004	13.815.565	78,9%	-	1.514.016	8,6%	-	2.174.861	12,4%	-	17.504.441	100,0%	-
2005	14.655.809	79,1%	6,1	1.594.356	8,6%	5,3	2.274.527	12,3%	4,6	18.524.692	100,0%	5,8
2006	15.678.469	79,3%	7,0	1.679.539	8,5%	5,3	2.409.628	12,2%	5,9	19.767.636	100,0%	6,7
2007	16.856.582	79,5%	7,5	1.774.071	8,4%	5,6	2.578.507	12,2%	7,0	21.209.159	100,0%	7,3
2008	17.829.165	79,5%	5,8	1.859.659	8,3%	4,8	2.732.263	12,2%	6,0	22.421.087	100,0%	5,7
2009	17.492.816	79,5%	-1,9	1.815.758	8,3%	-2,4	2.695.053	12,2%	-1,4	22.003.628	100,0%	-1,9
2010	17.345.932	79,3%	-0,8	1.795.913	8,2%	-1,1	2.726.276	12,5%	1,2	21.868.121	100,0%	-0,6
2011	17.414.974	79,2%	0,4	1.799.021	8,2%	0,2	2.782.462	12,6%	2,1	21.996.457	100,0%	0,6
2012	17.257.177	79,1%	-0,9	1.775.673	8,1%	-1,3	2.779.737	12,7%	-0,1	21.812.587	100,0%	-0,8
2013	17.472.900	79,0%	1,3	1.802.276	8,1%	1,5	2.841.106	12,8%	2,2	22.116.282	100,0%	1,4
2014	17.791.309	78,8%	1,8	1.836.240	8,1%	1,9	2.939.896	13,0%	3,5	22.567.445	100,0%	2,0
2015	18.642.660	78,8%	4,8	1.924.426	8,1%	4,8	3.102.378	13,1%	5,5	23.669.464	100,0%	4,9
2016	19.594.771	78,8%	5,1	2.014.649	8,1%	4,7	3.266.390	13,1%	5,3	24.875.811	100,0%	5,1
2017	20.561.085	78,8%	4,9	2.098.310	8,0%	4,2	3.433.528	13,2%	5,1	26.092.922	100,0%	4,9

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Direcció General d'Economia.

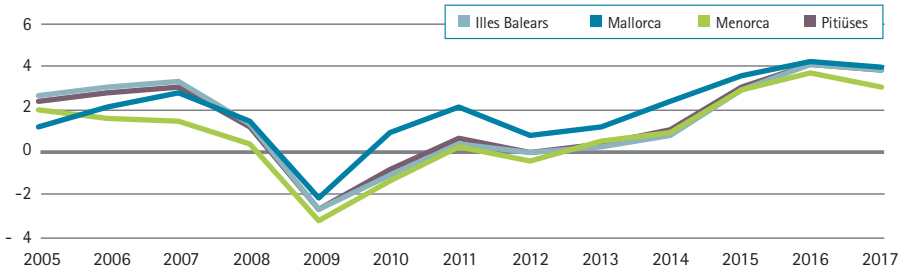
Quadre I-5. Evolució del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per illa (2004-2017) (Base 2004)

	Mallorca			Menorca			Pitiüses			Illes Balears		
	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació	Total	% VAB	% variació
2004	13.815.565	78,9%	-	1.514.016	8,6%	-	2.174.861	12,4%	-	17.504.441	100,0%	-
2005	14.179.546	79,1%	2,6	1.542.545	8,6%	1,9	2.200.613	12,3%	1,2	17.922.704	100,0%	2,4
2006	14.612.901	79,3%	3,1	1.565.392	8,5%	1,5	2.245.860	12,2%	2,1	18.424.153	100,0%	2,8
2007	15.085.041	79,5%	3,2	1.587.625	8,4%	1,4	2.307.519	12,2%	2,7	18.980.184	100,0%	3,0
2008	15.272.582	79,5%	1,2	1.592.996	8,3%	0,3	2.340.475	12,2%	1,4	19.206.054	100,0%	1,2
2009	14.852.181	79,5%	-2,8	1.541.659	8,3%	-3,2	2.288.220	12,2%	-2,2	18.682.060	100,0%	-2,7
2010	14.685.536	79,3%	-1,1	1.520.469	8,2%	-1,4	2.308.139	12,5%	0,9	18.514.144	100,0%	-0,9
2011	14.739.125	79,2%	0,4	1.522.597	8,2%	0,1	2.354.931	12,6%	2,0	18.616.653	100,0%	0,6
2012	14.727.653	79,1%	-0,1	1.515.398	8,1%	-0,5	2.372.288	12,7%	0,7	18.615.340	100,0%	0,0
2013	14.756.681	79,0%	0,2	1.522.106	8,1%	0,4	2.399.447	12,8%	1,1	18.678.233	100,0%	0,3
2014	14.865.903	78,8%	0,7	1.534.309	8,1%	0,8	2.456.492	13,0%	2,4	18.856.704	100,0%	1,0
2015	15.290.824	78,8%	2,9	1.578.426	8,1%	2,9	2.544.589	13,1%	3,6	19.413.839	100,0%	3,0
2016	15.915.635	78,8%	4,1	1.636.377	8,1%	3,7	2.653.089	13,1%	4,3	20.205.101	100,0%	4,1
2017	16.519.695	78,8%	3,8	1.685.876	8,0%	3,0	2.758.650	13,2%	4,0	20.964.221	100,0%	3,8
Taxes anual acumulativa (%)												
2004-2009			1,5			0,4			1,0			1,3
2009-0217			1,3			1,1			2,4			1,5

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Direcció General d'Economia.

Gràfic I-4

Evolució de la variació del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per illa (2004-2017) (base 2004)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Direcció General d'Economia.

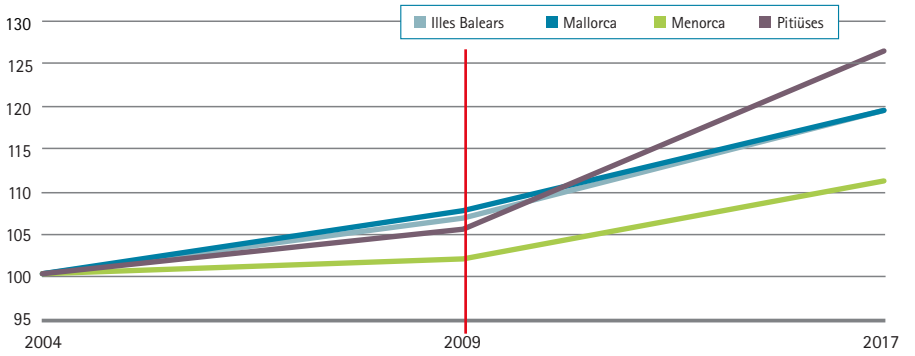
Quadre I-6. VAB a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)

		Mitjanes anuals				
	% sobre el total 2017	2001-2007	2008-2013	2014-2017	2016	2017
Andalusia	13,4	3,8	-1,6	2,3	2,7	2,6
Aragó	3,1	3,8	-1,1	2,0	2,6	3,5
Astúries	2,0	2,9	-1,9	1,6	1,7	3,4
Illes Balears	**2,6**	**2,2**	**-0,9**	**2,7**	**3,7**	**2,6**
Canàries	3,8	3,1	-1,2	2,0	2,9	2,8
Cantàbria	1,1	2,7	-1,9	2,1	2,3	3,1
Castella i Lleó	4,9	2,8	-1,3	1,8	3,5	1,8
Castella-la Manxa	3,5	4,6	-1,1	1,7	3,3	2,4
Catalunya	19,2	3,4	-1,4	3,0	3,5	3,2
Com. Valenciana	9,4	3,5	-1,9	2,8	3,3	3,1
Extremadura	1,6	3,4	-0,8	1,5	2,2	2,3
Galícia	5,2	3,7	-1,1	2,6	3,5	3,0
Madrid	19,0	4,0	-0,4	2,8	3,5	3,3
Múrcia	2,6	4,1	-1,2	3,5	3,1	3,2
Navarra	1,7	3,3	-0,8	2,7	3,0	2,7
País Basc	6,2	2,9	-0,9	2,7	2,8	2,9
La Rioja	0,7	3,5	-1,6	1,3	0,9	1,7
Espanya	**100,0**	**3,5**	**-1,2**	**2,5**	**3,2**	**2,9**

Font: FUNCAS.

Gràfic I-5

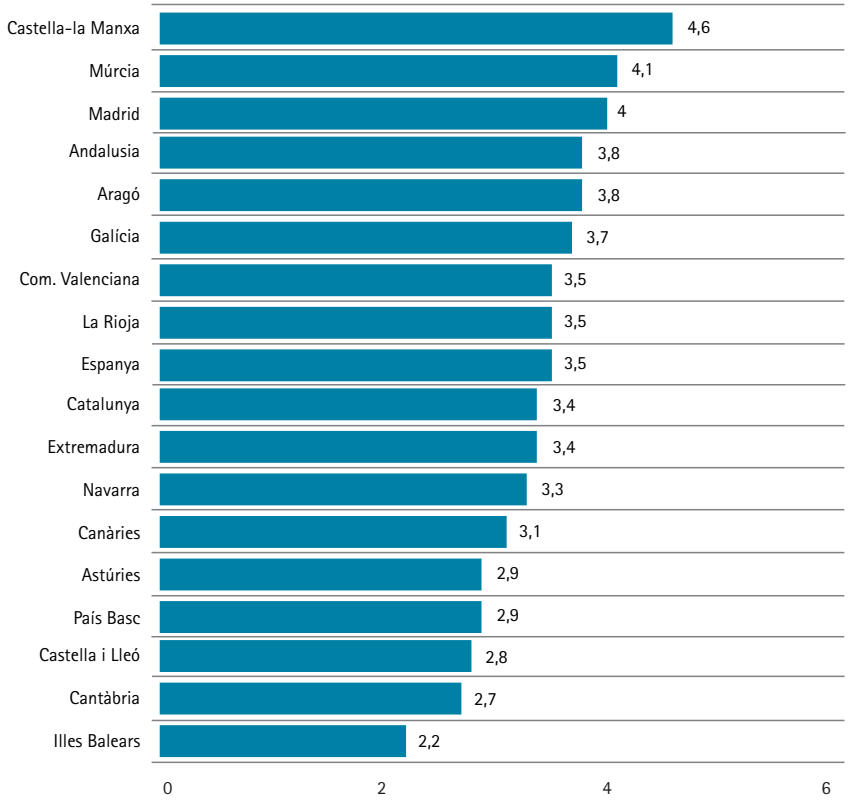
Evolució de la taxa de variació acumulativa del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per illa (2004-2017) (base 2004=100)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de Direcció General d'Economia.

Gràfic I-6

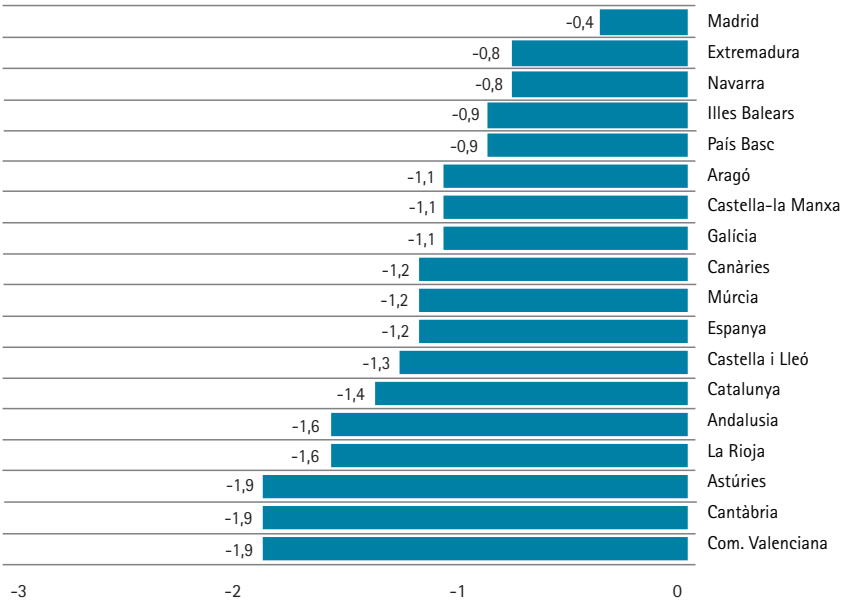
Variació anual 2001-2007 del VAB a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-7

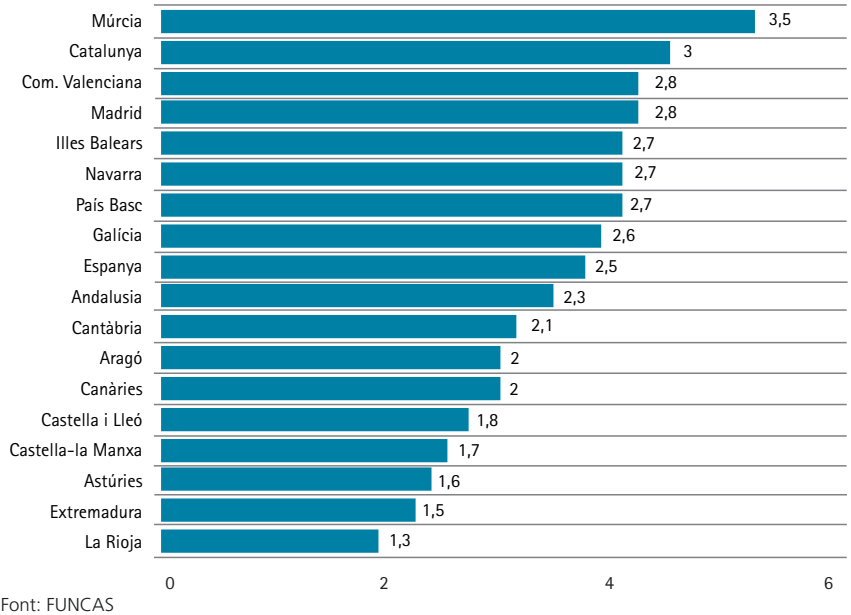
Variació anual 2008-2013 del VAB a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-8

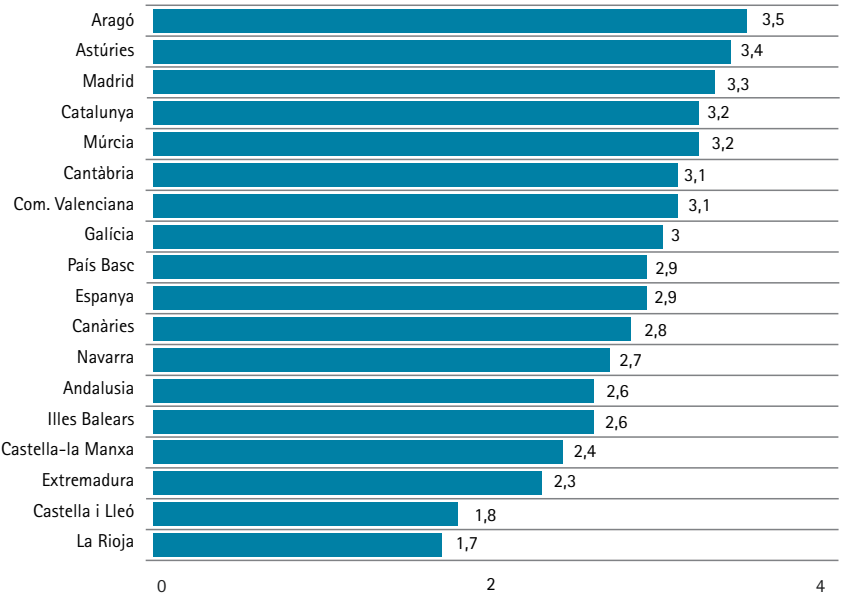
Variació anual 2014-2017 del VAB a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-9

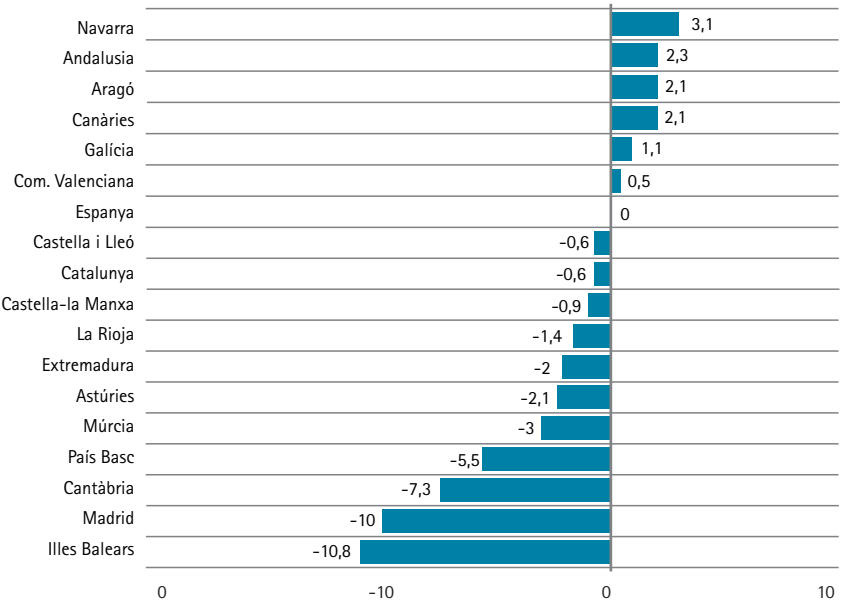
Variació anual 2017 del VAB a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-10

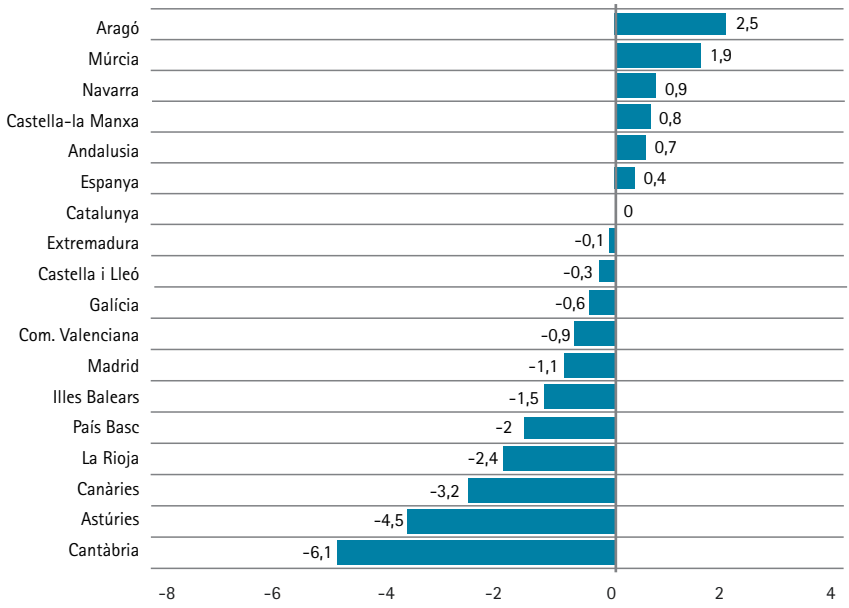
Variació anual 2001-2007 del VAB sector agrari a preus constants per comunitats autònomes

Font: FUNCAS

Gràfic I-11

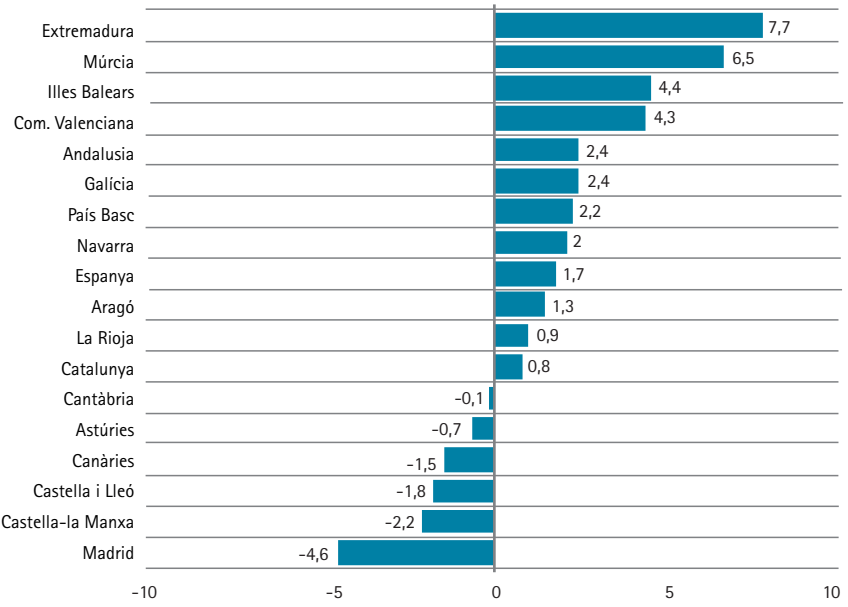
Variació anual 2008-2013 del VAB sector agrari a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-12

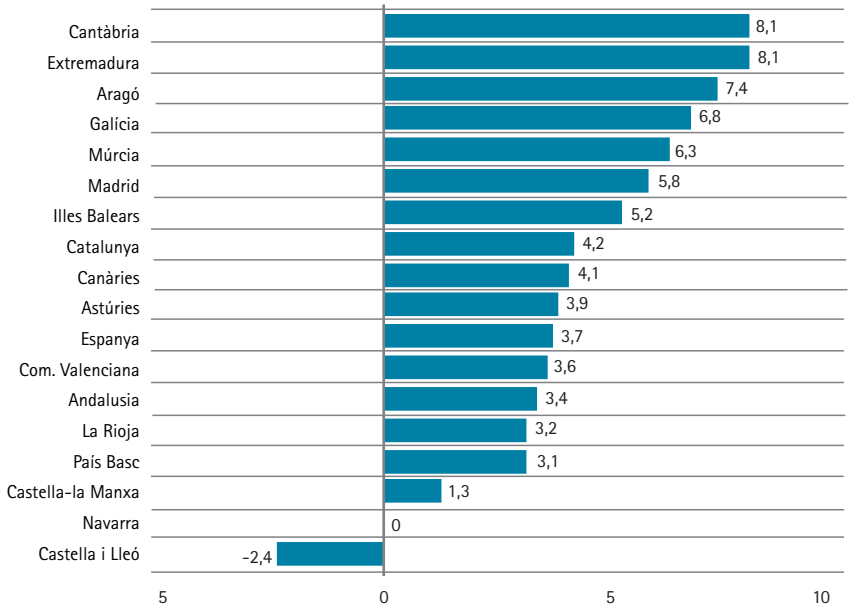
Variació anual 2014-2017 del VAB sector agrari a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-13

Variació anual 2017 del VAB sector agrari a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Quadre I-7. VAB sector agrari a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)

		Mitjanes anuals				
	% sobre el total 2017	2001-2007	2008-2013	2014-2017	2016	2017
Andalusia	30,8	2,3	0,7	2,4	5,2	3,4
Aragó	5,9	2,1	2,5	1,3	13,9	7,4
Astúries	1,1	-2,1	-4,5	-0,7	4,0	3,9
Illes Balears	**0,5**	**-10,8**	**-1,5**	**4,4**	**6,1**	**5,2**
Canàries	1,8	2,1	-3,2	-1,5	6,2	4,1
Cantàbria	0,6	-7,3	-6,1	-0,1	5,2	8,1
Castella i Lleó	7,7	-0,6	-0,3	-1,8	10,1	-2,4
Castella-la Manxa	10,3	-0,9	0,8	-2,2	11,4	1,3
Catalunya	7,4	-0,6	0,0	0,8	7,7	4,2
Com. Valenciana	7,9	0,5	-0,9	4,3	6,6	3,6
Extremadura	5,0	-2,0	-0,1	7,7	6,7	8,1
Galícia	10,3	1,1	-0,6	2,4	3,3	6,8

continúa

		Mitjanes anuals				
	% sobre el total 2017	2001-2007	2008-2013	2014-2017	2016	2017
Madrid	0,5	-10,0	-1,1	-4,6	7,4	5,8
Múrcia	5,1	-3,0	1,9	6,5	7,2	6,3
Navarra	2,1	3,1	0,9	2,0	5,5	0,0
País Basc	1,7	-5,5	-2,0	2,2	7,8	3,1
La Rioja	1,5	-1,4	-2,4	0,9	1,4	3,2
Espanya	**100,0**	**0,0**	**0,4**	**1,7**	**6,9**	**3,7**

Font: FUNCAS.

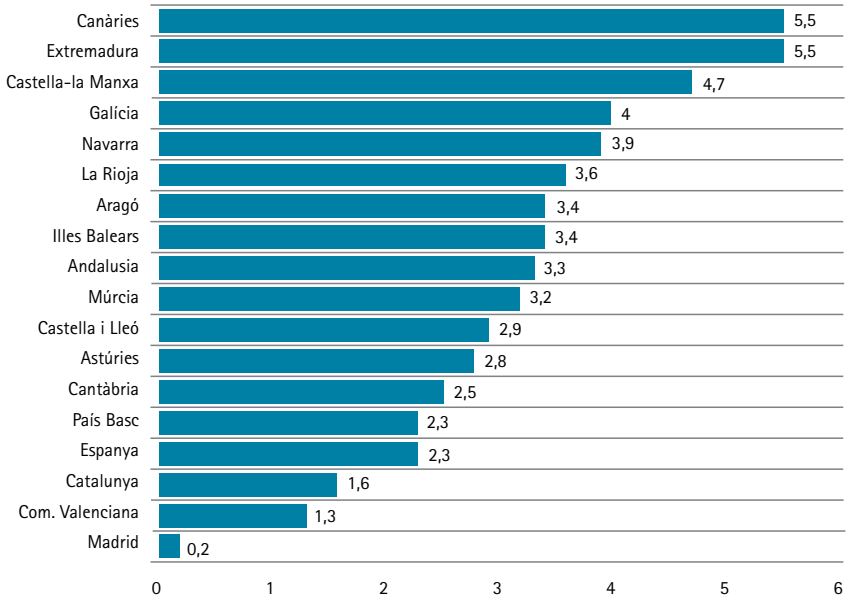
Quadre I-8. VAB sector indústria a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)

		Mitjanes anuals				
	% sobre el total 2017	2001-2007	2008-2013	2014-2017	2016	2017
Andalusia	9,5	3,3	-4,1	5,0	2,8	4,1
Aragó	4,3	3,4	-2,4	4,2	0,8	5,6
Astúries	2,4	2,8	-4,1	2,2	-0,5	6,4
Illes Balears	**1,0**	**3,4**	**-5,1**	**3,8**	**4,0**	**2,3**
Canàries	1,6	5,5	-4,8	1,4	2,3	2,2
Cantàbria	1,4	2,5	-3,5	5,7	0,1	6,7
Castella i Lleó	6,2	2,9	-2,7	4,2	6,0	1,3
Castella-la Manxa	4,2	4,7	-2,0	3,5	2,3	2,8
Catalunya	23,4	1,6	-3,1	6,5	4,8	4,3
Com. Valenciana	10,2	1,3	-3,0	5,9	4,6	3,6
Extremadura	1,3	5,5	-1,2	1,4	1,9	4,8
Galícia	6,0	4,0	-2,9	4,8	5,0	4,3
Madrid	11,2	0,2	-2,0	2,2	3,8	1,8
Múrcia	2,9	3,2	-2,0	9,6	2,8	4,9
Navarra	3,1	3,9	-0,9	4,6	2,5	2,0
País Basc	10,2	2,3	-1,9	5,7	2,5	4,8
La Rioja	1,1	3,6	-2,1	0,5	-2,5	-0,2
Espanya	**100,0**	**2,3**	**-2,8**	**3,6**	**3,6**	**3,7**

Font: FUNCAS.

Gràfic I-14

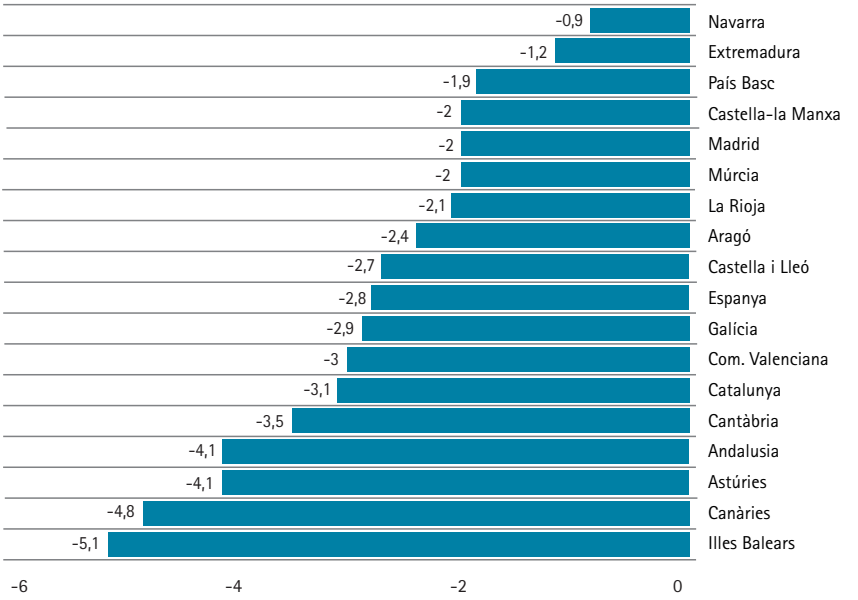
Variació anual 2001-2007 del VAB sector indústria a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-15

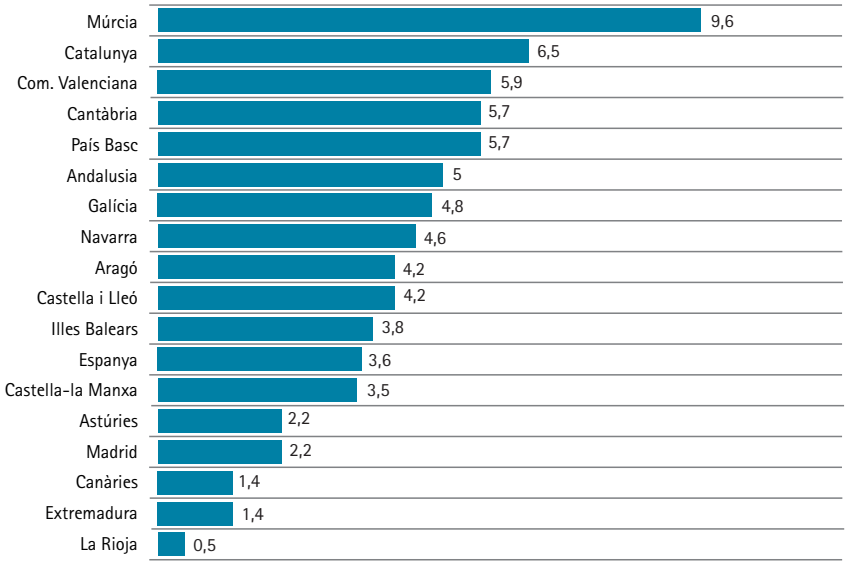
Variació anual 2008-2013 del VAB sector indústria a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-16

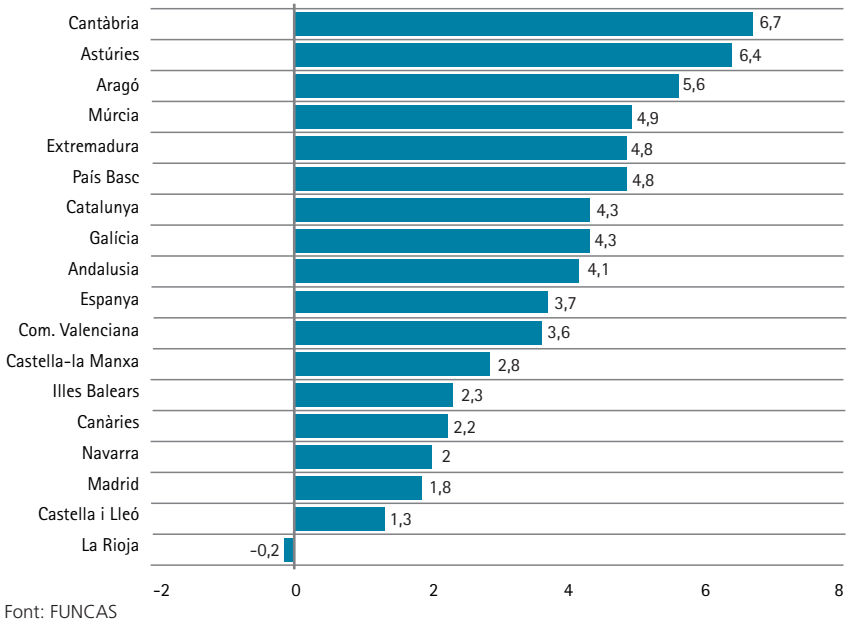
Variació anual 2014-2017 del VAB sector indústria a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-17

Variació anual 2017 del VAB sector indústria a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

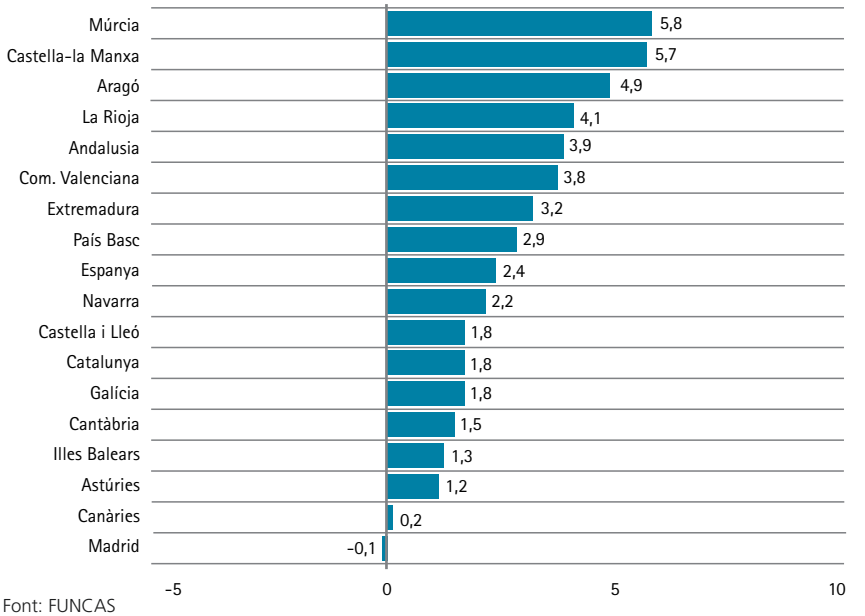
Quadre I-9. VAB sector construcció a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)

	% sobre el total 2017	Mitjanes anuals 2001-2007	Mitjanes anuals 2008-2013	Mitjanes anuals 2014-2017	2016	2017
Andalusia	15,0	3,9	-11,2	2,4	2,1	5,3
Aragó	3,3	4,9	-8,6	1,3	2,6	3,5
Astúries	2,3	1,2	-8,5	1,1	1,5	5,0
Illes Balears	**2,8**	**1,3**	**-8,3**	**2,9**	**2,9**	**4,7**
Canàries	3,6	0,2	-9,6	2,9	2,0	8,9
Cantàbria	1,3	1,5	-8,8	0,6	3,1	1,3
Castella i Lleó	5,4	1,8	-8,1	1,7	2,2	5,4
Castella-la Manxa	4,1	5,7	-9,9	1,5	3,8	2,7
Catalunya	16,5	1,8	-9,0	1,6	0,9	5,8
Com. Valenciana	11,0	3,8	-9,9	3,1	2,7	8,5
Extremadura	2,0	3,2	-8,7	0,6	2,1	0,3
Galícia	6,2	1,8	-7,3	1,0	2,4	1,0
Madrid	14,9	-0,1	-8,9	1,9	0,8	6,1
Múrcia	2,8	5,8	-10,2	1,8	1,2	4,4
Navarra	1,6	2,2	-7,9	1,8	1,9	4,6
País Basc	6,4	2,9	-5,9	-0,1	2,4	0,2
La Rioja	0,7	4,1	-8,6	1,1	0,5	2,6
Espanya	**100,0**	**2,4**	**-9,1**	**1,8**	**1,9**	**4,9**

Font: FUNCAS.

Gràfic I-18

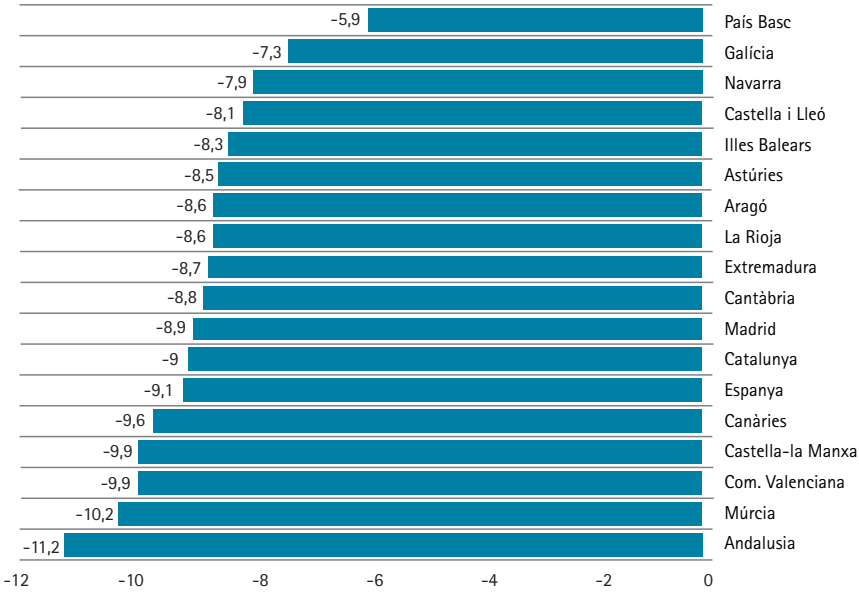
Variació anual 2001-2007 del VAB sector construcció a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-19

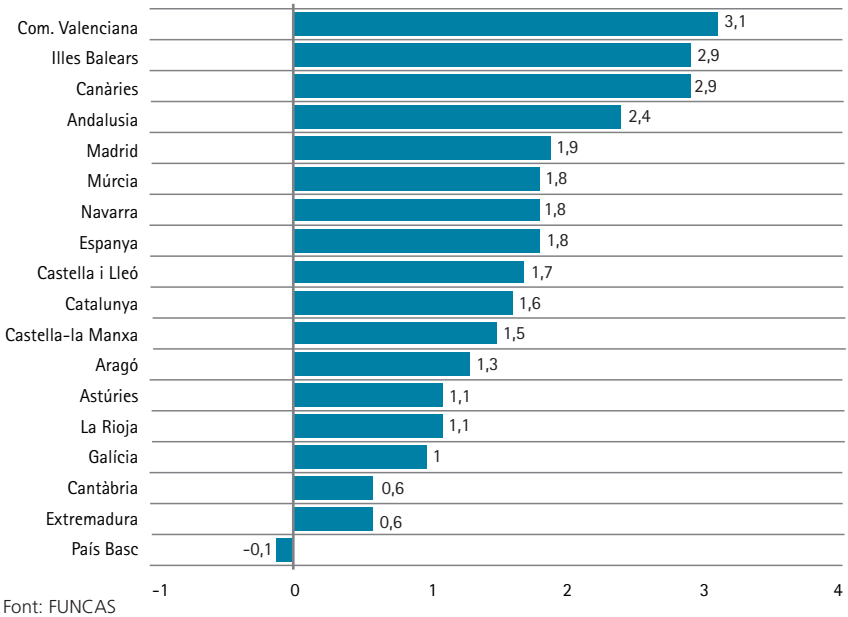
Variació anual 2008-2013 del VAB sector construcció a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-20

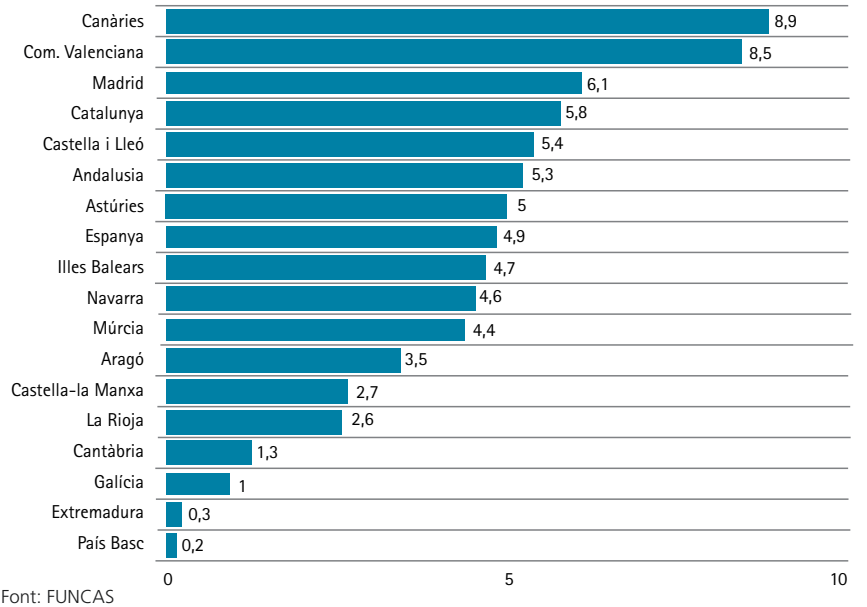
Variació anual 2014-2017 del VAB sector construcció a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-21

Variació anual 2017 del VAB sector construcció a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

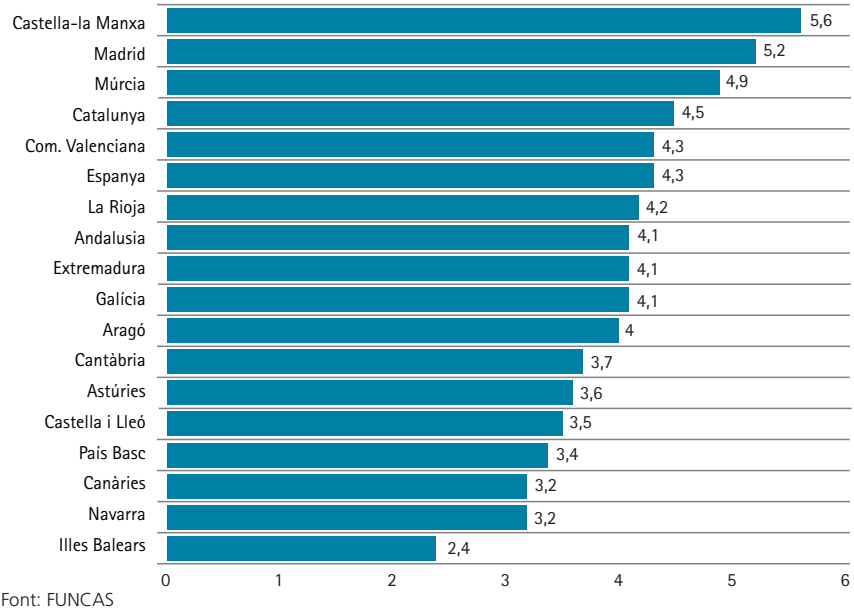
Quadre I-10. VAB sector serveis a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)

		Mitjanes anuals				
	% sobre el total 2017	2001-2007	2008-2013	2014-2017	2016	2017
Andalusia	13,6	4,1	0,1	2,0	2,6	2,1
Aragó	2,7	4,0	0,2	1,7	2,5	2,4
Astúries	1,8	3,6	-0,1	1,7	2,4	2,3
Illes Balears	**3,0**	**2,4**	**0,3**	**2,7**	**3,7**	**2,5**
Canàries	4,5	3,2	0,1	2,1	3,0	2,5
Cantàbria	1,1	3,7	-0,1	1,6	2,9	2,0
Castella i Lleó	4,5	3,5	0,0	1,7	2,3	1,9
Castella-la Manxa	3,0	5,6	0,3	1,9	2,7	2,4
Catalunya	18,9	4,5	0,0	2,6	3,2	2,6
Com. Valenciana	9,1	4,3	-0,5	2,3	3,0	2,4
Extremadura	1,5	4,1	0,6	1,1	1,8	1,4
Galícia	4,8	4,1	0,4	2,5	3,1	2,5
Madrid	21,9	5,2	0,6	2,9	3,6	3,3
Múrcia	2,4	4,9	0,2	2,4	3,0	2,4
Navarra	1,4	3,2	0,2	2,4	3,2	3,1
País Basc	5,4	3,4	0,3	2,3	2,8	2,3
La Rioja	0,6	4,2	-0,2	1,9	2,6	2,4
Espanya	**100,0**	**4,3**	**0,2**	**2,4**	**3,0**	**2,6**

Font: FUNCAS.

Gràfic I-22

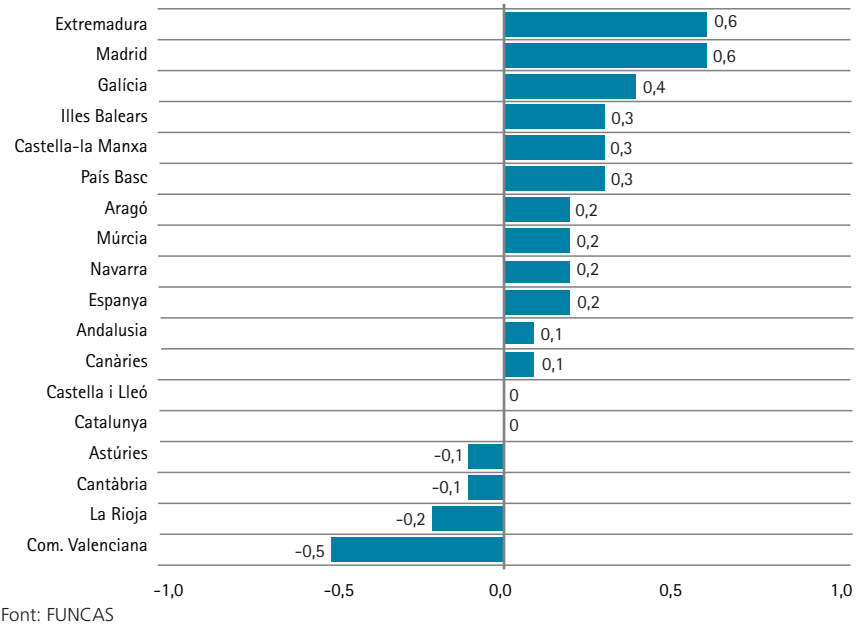
Variació anual 2001-2007 del VAB sector serveis a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-23

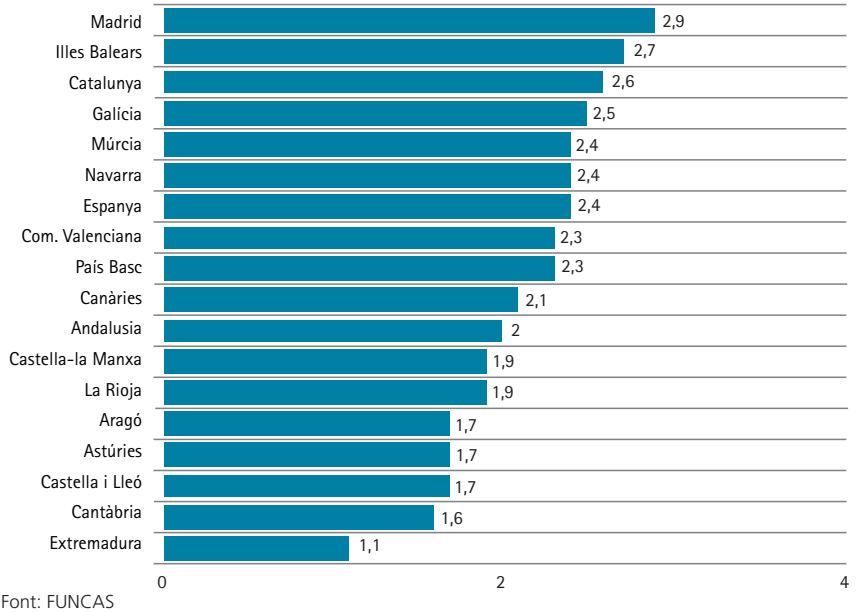
Variació anual 2008-2013 del VAB sector serveis a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-24

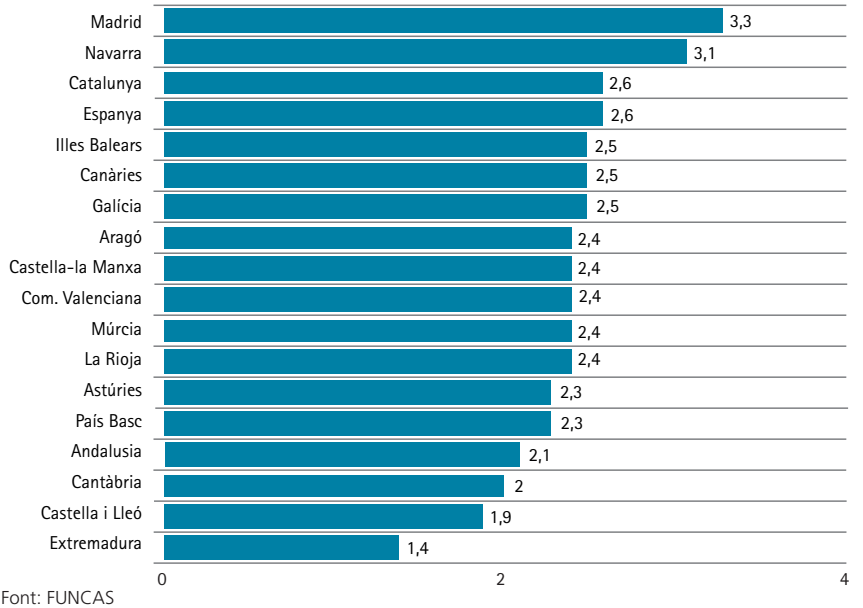
Variació anual 2014-2017 del VAB sector serveis a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-25

Variació anual 2017 del VAB sector serveis a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

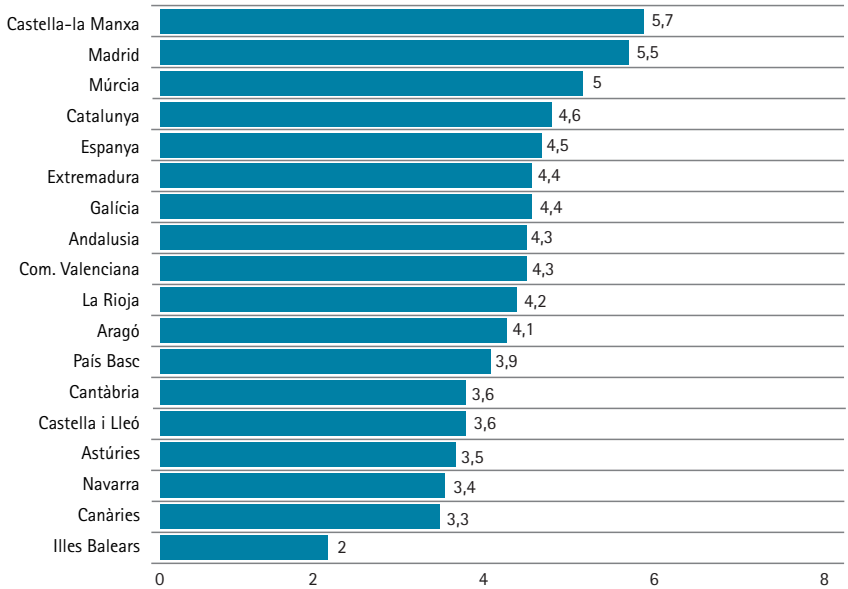
Quadre I-11. VAB sector serveis predominantment de mercat a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)

	% sobre el total 2017	Mitjanes anuals			2016	2017
		2001-2007	2008-2013	2014-2017		
Andalusia	12,6	4,3	-0,5	2,4	2,8	2,5
Aragó	2,5	4,1	-0,2	2,0	3,0	2,6
Astúries	1,8	3,5	-0,6	2,0	2,6	2,5
Illes Balears	**3,3**	**2,0**	**0,0**	**2,9**	**4,1**	**2,7**
Canàries	4,5	3,3	-0,3	2,6	3,4	3,1
Cantàbria	1,0	3,6	-0,7	1,9	3,3	2,6
Castella i Lleó	3,9	3,6	-0,6	2,0	2,9	2,0
Castella-la Manxa	2,6	5,7	0,0	2,5	3,3	2,6
Catalunya	19,9	4,6	-0,4	2,7	3,2	2,9
Com. Valenciana	9,1	4,3	-1,2	2,6	3,3	2,9
Extremadura	1,2	4,4	0,2	1,5	2,5	2,1
Galícia	4,6	4,4	0,1	3,3	3,8	3,0
Madrid	23,7	5,5	0,4	3,4	3,8	3,8
Múrcia	2,3	5,0	-0,5	2,9	3,7	2,7
Navarra	1,3	3,4	-0,1	3,2	3,7	3,5
País Basc	5,2	3,9	-0,3	2,6	3,3	2,5
La Rioja	0,5	4,2	-0,7	2,4	3,2	2,9
Espanya	**100,0**	**4,5**	**-0,2**	**2,7**	**3,4**	**3,0**

Font: FUNCAS.

Gràfic I-26

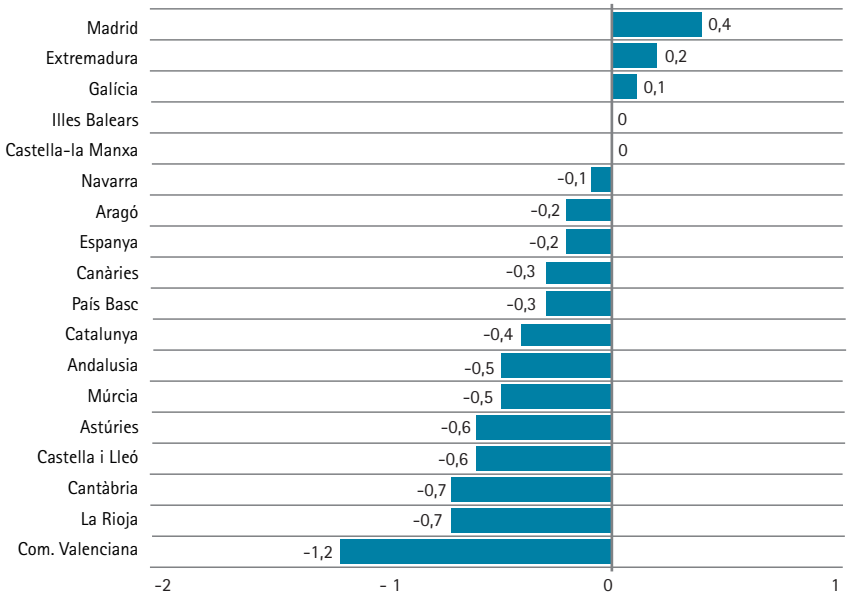
Variació anual 2001-2007 del VAB sector serveis predominantment de mercat a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-27

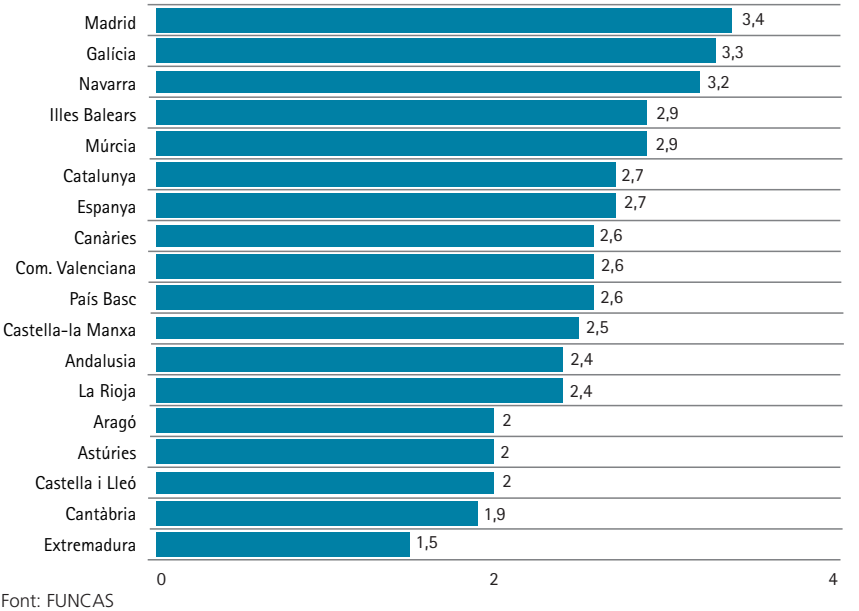
Variació anual 2008-2013 del VAB sector serveis predominantment de mercat a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-28

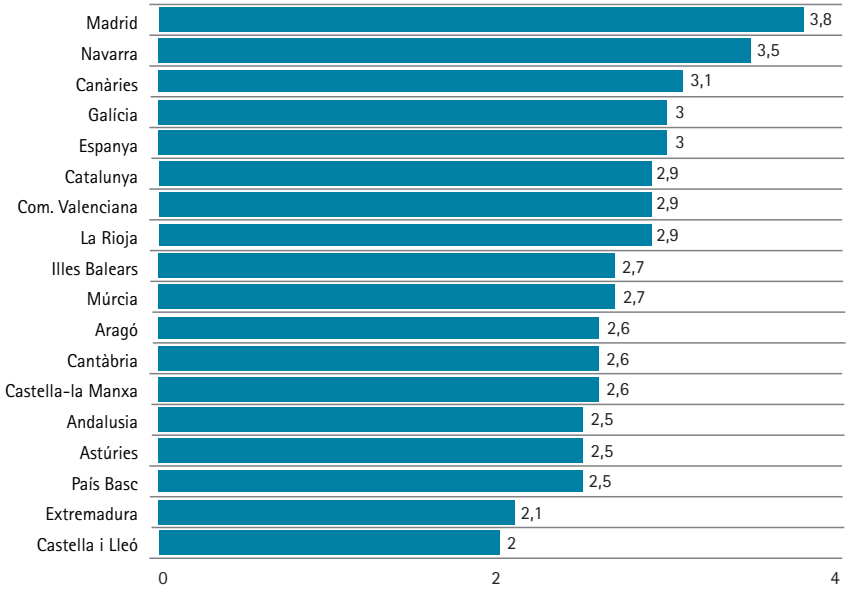
% variació anual 2014-2017 del VAB sector serveis predominantment de mercat a preus constants per comunitats autònomes

Font: FUNCAS

Gràfic I-29

% variació anual 2017 del VAB sector serveis predominantment de mercat a preus constants per comunitats autònomes

Font: FUNCAS

Els serveis predominantment de no mercat (que inclouen només: administració pública i defensa, seguretat social obligatòria, educació, activitats sanitàries i de serveis socials) a les Illes Balears presenten l'any 2017 un pes estructural en l'economia espanyola d'un 2,2%, per sobre del que representa a Astúries, Cantàbria, Navarra i La Rioja. El creixement d'aquests serveis l'any 2017 fou d'1,8% i se situen en sisena posició en el conjunt de comunitats autònomes. Pels tres períodes analitzats aquest terciari balear presenta sempre un creixement per sobre de la mitjana regional. Així, pel període 2001-2007 es varen situar en tercera posició; pel període 2008-2013 es varen situar en sisena posició i al llarg del període 2014-2017 varen ocupar la segona posició. (Vegeu el quadre I-12 i els gràfics I-30 al I-33).

1.3. El teixit empresarial balear

A partir de les dades DIRCE de l'INE, es pot comprovar que l'any 2017 el nombre d'empreses a les Illes Balears va augmentar en 3.726 (4,2%), amb un total de 93.067 empreses (268 empreses menys que les que hi havia l'any 2008 o un -0,3%). Les quatre principals branques d'activitat pel nombre d'empreses són: comerç i reparacions, amb 16.565 empreses i un augment de 38 empreses (0,2%, però un -14,3% respecte al 2008); hoteleria amb 10.393 empreses i un augment de 483 empreses (4,9%, i un 0,2% respecte al 2008); activitats professionals, científiques i tècniques amb 10.355 empreses i un augment de 461 empreses (4,7%, i un

0,4% respecte al 2008); i construcció d'edificis, amb 9.515 empreses i un augment de 165 empreses (1,8%, però un -29,7% respecte al 2008 que fou un –5,9%). Respecte al 2008 l'única activitat que presenta un creixement positiu fora dels serveis ha estat la d'electricitat, gas, aigua i reciclatge amb un 8,8%. Totes les activitats de serveis presenten creixements positius respecte al 2008 i les més dinàmiques han estat: activitats immobiliàries (68,5%); educació (52,6%) i activitats administratives i serveis auxiliars amb un 50,4%. (Vegeu el quadre I-13 i el requadre I-1).

1.4. L'anàlisi de la demanda de les Illes Balears

El darrer informe de FUNCAS, "El balance económico regional (autonomías y provincias, años 2000 a 2010)", de Pablo Alcaide Guindo, va ser publicat el maig de 2012. Aquest era l'únic informe de referència a Espanya que permetia fer una anàlisi comparativa dels diferents components de la demanda final per comunitats autònomes i treure els comptes regionalitzats de les capacitats o necessitats de finançament de les economies regionals. La col·lecció completa de les Memòries del CES de les Illes Balears permeten fer un seguiment acurat d'aquestes macromagnituds de les Illes Balears en comparació a la resta de comunitats autònomes per al període 2000 a 2011 (darrera memòria que es pot consultar al web del CES). Malauradament, aquesta anàlisi ja no es pot desenvolupar en el cas de les Illes Balears.

L'únic component de la demanda final que sí que es pot continuar analitzant és el que fa referència a l'anàlisi sobre el saldo net exterior comercial a partir de les dades de duanes, que donen informació desglossada per productes de les exportacions i de les importacions.

1.4.1. El saldo net exterior[4]

En aquest apartat ens centrarem en l'anàlisi de l'evolució exportadora de l'economia balear al llarg de l'any 2017. Si hom vol consultar l'activitat exportadora de les Illes Balears al llarg del període 2000-2016 ho pot fer consultant el *Focus Econòmic*, número 3, de novembre de 2017, elaborat per Joan Matamalas González i publicat per la Direcció General d'Economia del Govern de les Illes Balears. A l'annex estadístic d'aquest apartat es pot consultar el gràfic mensual sobre l'evolució de la tendència de les exportacions i importacions al llarg del període de desembre de 1992 a desembre de 2017 i l'anàlisi de les principals partides exportadores i importadores per productes i països. (Vegeu els quadres AI-1 a l'AI-4 i els gràfics AI-1 a l'AI-3).

4. La coautora d'aquest apartat és Catalina Barceló Horrach i la base de dades d'aquest apartat es pot consultar a l'annex estadístic d'aquest apartat.

1.4.1.1. Exportacions[5]

La bona marxa de l'economia nacional i europea també es va notar en el comerç exterior balear, que el 2017 va registrar dades històriques. Es van exportar 1.854 milions d'euros, superant el rècord (marcat a la fi del 2007) de la sèrie estadística iniciada el 1992 i situant-se per sobre de les importacions (1.776 milions). Es va aconseguir un superàvit de 77 milions en el saldo exterior, millorant la situació del 2016, en què aquest va ser negatiu (amb 250 milions).

Malgrat això, aquestes dades inclouen unes partides distorsionants, habituals en el nostre comerç exterior, que corresponen, bàsicament, a combustibles i parts d'aeronaus i bucs per a reparacions. Aquestes partides alteren el resultat productiu perquè no es produeixen en la comunitat, sinó que s'importen per després exportar-se en la seva majoria. És a dir, les Balears van exportar 1.285 milions d'euros en partides distorsionants. La quantitat més alta mai exportada per aquest concepte.

La primera diferència respecte a anys anteriors és que aquestes partides van guanyar encara més pes en el conjunt exportat. Si fa vuit anys aquestes partides representaven un 28% del total exportat, el 2017 el pes es va multiplicar per 2,5, aconseguint un 70%.

El 2017 es va registrar el percentatge més elevat de la sèrie, augmentant 16 punts percentuals respecte al 2016 (que va ser d'un 54%). Aquest important ascens va tenir la seva explicació, en gran part, per la magnífica temporada turística viscuda durant aquest any. L'elevat flux de turistes arribats per via aèria i marítima i el gran moviment interior de la població resident i turística que va fer ús de mitjans de transport terrestre (cotxes, vehicles de lloguer, autobusos, camions...) van contribuir a aconseguir una quantitat d'exportacions de combustibles tan elevada.

De fet, les exportacions de partides distorsionants es van duplicar respecte a l'any anterior. Si en el 2016 es van aconseguir 635 milions d'euros, el 2017 van arribar a 1.285 milions.

Una altra diferència interessant respecte a anys anteriors és que aquest tipus de partides es van distribuir entre més subpartides diferents, dificultant la seva desagregació i càlcul. Fins fa uns anys, era habitual que els combustibles s'aglutinessin en dues partides: Combustibles minerals i No classificats (en la seva subpartida d'avituallament a tercers). El 2017 aquestes dues partides tan sols van explicar un 34% de les distorsionants: un 13% per combustibles minerals (172 milions) i 19% per altres partides no classificades (242 milions).

No obstant això, el 2017 les exportacions de combustibles també es van classificar a través de les partides dels seus components: la de Polímers d'etilè en formes primàries (457 milions), que són plàstics, i la de Productes químics orgànics, que va incloure les exportacions d'hidrocarburs (metà, etanol, propanol i butà) i va aconse-

5. La informació estadística que s'analitza procedeix del CSC-Agència Tributària, corresponent a la classificació "Origen/destino - Fiscal". És a dir, es té en compte la classificació relativa a la duana des d'on es realitza l'operació (aquest és el criteri utilitzat pel Departament de Duanes, Ministeri d'Economia), i, si aquesta es desconegués, s'utilitzaria la classificació "Fiscal", que utilitza el codi de domicili fiscal de l'empresa per classificar l'operació. A més, les estadístiques utilitzades per al 2017 no són definitives. És a dir, poden sofrir canvis en un futur. La qualificació definitiva és fins a desembre de 2016. Per tant, les conclusions d'aquest capítol exigeixen certa prudència al lector.

guir els 76 milions d'euros. Entre les dues van explicar un 42% de les distorsionants: un 36% en plàstics i un 6% en químics.

Les reparacions d'aeronaus i vaixells es van seguir aglutinant en les dues partides habituals (312 milions).

Les exportacions productives, obtingudes per diferència entre les exportacions totals menys les de les partides distorsionants, van registrar 568 milions d'euros i van créixer un 6,8% respecte al 2016. Malgrat el seu bon comportament, el pes de les distorsionants va eclipsar la importància del seu resultat.

Per productes exportats, mesurats en termes monetaris, cal assenyalar que la majoria de les primeres grans partides van millorar respecte a l'any anterior, excepte els mobles i els aparells metàl·lics.

En primera posició es van mantenir, un any més, els Vehicles automòbils, englobats en la secció de material de transport. Es van exportar més de 171 milions d'euros, un 15% més que el 2016. Les vendes van correspondre, en bona part, a cotxes destinats, en la nostra comunitat, a l'activitat de lloguer de cotxes i es van enviar a França (97 milions), a Itàlia (28 milions) i a Alemanya (17 milions). Entre aquests tres països van comprar el 84% de la nostra flota. Aquesta partida ha anat escalant posicions en el rànquing: el 2010 es trobaven en tercer lloc i el 2017 va passar a ser la primera.

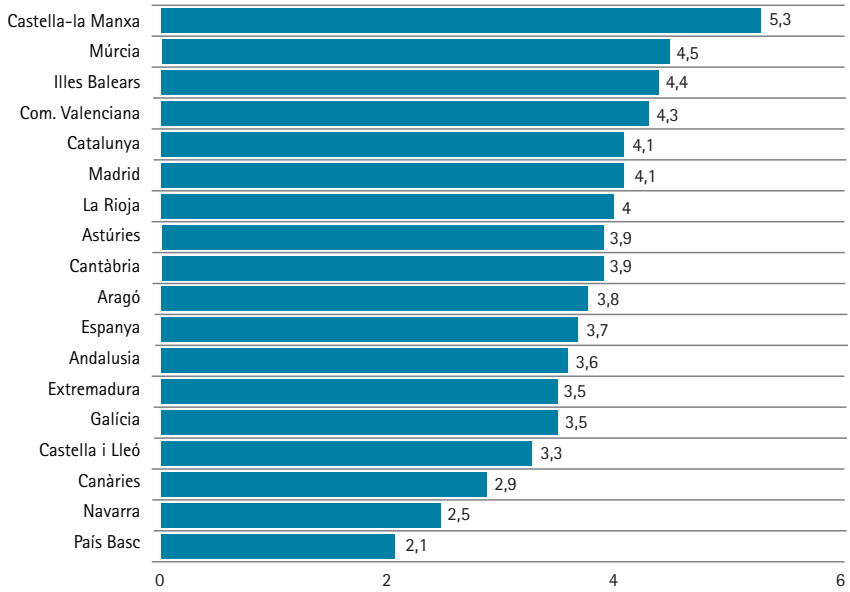
Quadre I-12. VAB sector serveis predominantment de no mercat a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)

		Mitjanes anuals				
	% sobre el total 2017	2001-2007	2008-2013	2014-2017	2016	2017
Andalusia	16,4	3,6	1,6	1,1	1,9	1,0
Aragó	3,2	3,8	1,4	1,1	1,4	2,0
Astúries	2,1	3,9	1,2	0,7	1,9	1,7
Illes Balears	**2,2**	**4,4**	**1,5**	**1,6**	**2,2**	**1,8**
Canàries	4,2	2,9	1,3	0,5	1,6	0,5
Cantàbria	1,2	3,9	1,3	0,9	1,8	0,7
Castella i Lleó	6,1	3,3	1,2	0,9	1,1	1,9
Castella-la Manxa	4,0	5,3	0,9	0,9	1,3	1,9
Catalunya	16,0	4,1	1,6	2,2	3,3	1,6
Com. Valenciana	9,0	4,3	1,7	1,4	1,9	0,9
Extremadura	2,4	3,5	1,2	0,5	0,8	0,4
Galícia	5,4	3,5	1,1	0,6	1,5	1,2
Madrid	16,5	4,1	1,5	1,1	2,4	1,3
Múrcia	3,0	4,5	1,9	1,1	1,6	1,8
Navarra	1,6	2,5	1,1	0,7	2,2	2,2
País Basc	6,0	2,1	1,9	1,5	1,5	2,0
La Rioja	0,7	4,0	1,2	0,7	1,3	1,0
Espanya	**100,0**	**3,7**	**1,5**	**1,2**	**2,0**	**1,4**

Font: FUNCAS.

Gràfic I-30

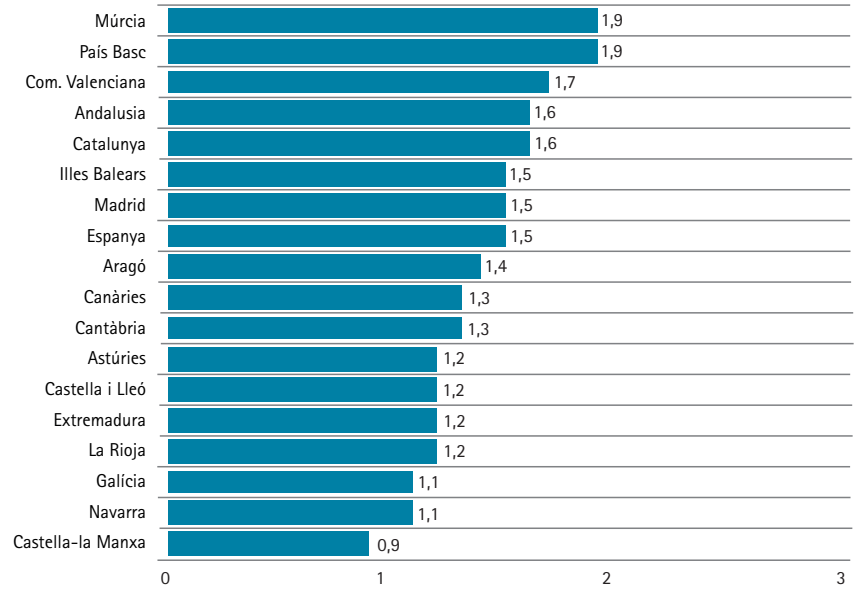
Variació anual 2001-2007 del VAB sector serveis predominantment de no mercat a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-31

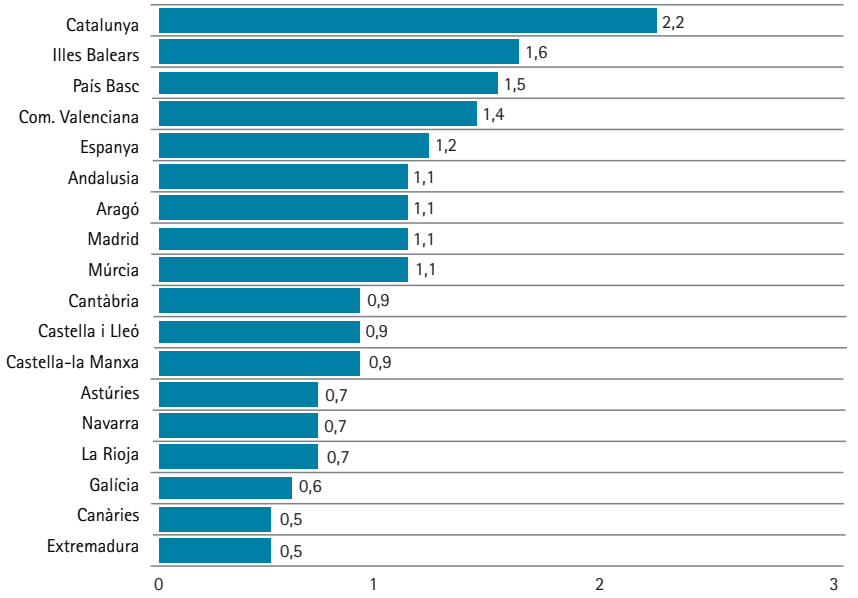
Variació anual 2008-2013 del VAB sector serveis predominantment de no mercat a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS

Gràfic I-32

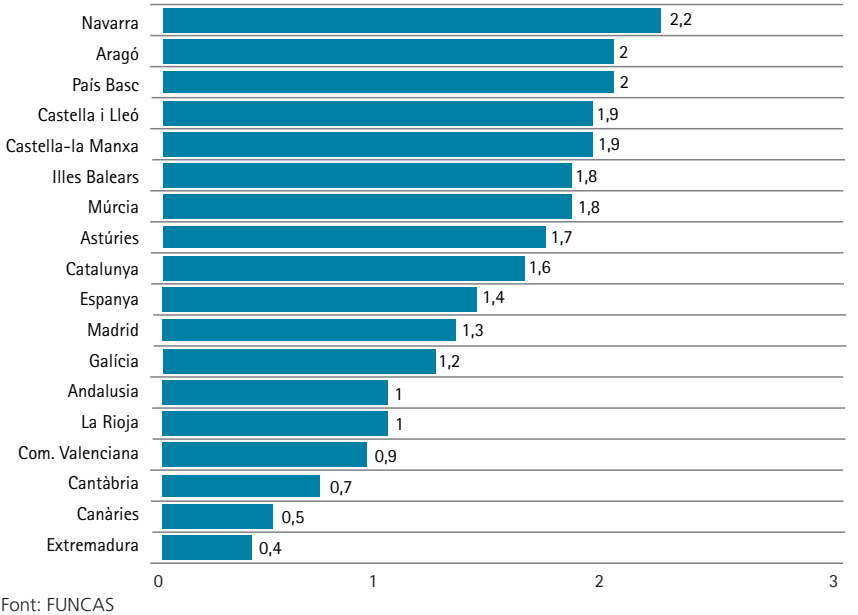
% variació anual 2014-2017 del VAB sector serveis predominantment de no mercat a preus constants per comunitats autònomes

Font: FUNCAS

Gràfic I-33

% variació anual 2017 del VAB sector serveis predominantment de no mercat a preus constants per comunitats autònomes

Font: FUNCAS

Quadre I-13. Nombre d'empreses a les Illes Balears per sectors, grups i activitat principal (CNAE09) (2008-2017)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	% var. 2017/2016	% var. 2017/2008
Total	**93.335**	**91.826**	**89.562**	**87.461**	**85.372**	**85.044**	**84.270**	**87.111**	**89.341**	**93.067**	**4,2**	**-0,3**
Indústria	5.488	5.564	5.080	4.739	4.604	4.551	4.408	4.413	4.420	4.580	3,6	-16,5
Indústries extractives	70	68	64	57	57	56	51	53	50	57	14,0	-18,6
Indústria manufacturera	4.999	4.911	4.557	4.244	4.119	4.044	3.913	3.920	3.938	4.067	3,3	-18,6
Electricitat, gas, aigua i reciclatge	419	585	459	438	428	451	444	440	432	456	5,6	8,8
Construcció	20.359	18.575	17.029	16.071	15.126	14.526	14.020	14.485	14.989	15.459	3,1	-24,1
Construcció d'edificis	13.542	12.278	11.067	10.413	9.691	9.256	8.850	9.085	9.350	9.515	1,8	-29,7
Enginyeria civil	436	461	433	410	378	298	270	271	259	263	1,5	-39,7
Activitats de construcció especialitzada	6.381	5.836	5.529	5.248	5.057	4.972	4.900	5.129	5.380	5.681	5,6	-11,0
Serveis	67.488	67.687	67.453	66.651	65.642	65.967	65.842	68.213	69.932	73.028	4,4	8,2
Comerç i reparacions	19.338	18.958	18.345	17.626	17.338	17.075	16.632	16.672	16.527	16.565	0,2	-14,3
Transport i emmagatzematge	4.830	4.759	4.616	4.469	4.383	4.251	4.139	4.132	4.170	4.294	3,0	-11,1
Hoteleria	10.371	10.394	10.072	9.962	9.912	9.903	9.796	9.840	9.910	10.393	4,9	0,2
Informació i comunicacions	1.143	1.178	1.229	1.223	1.255	1.244	1.283	1.403	1.423	1.466	3,0	28,3
Activitats financeres i assegurances	1.720	1.737	1.760	1.702	1.695	1.707	1.602	1.627	1.723	1.762	2,3	2,4
Activitats immobiliàries	3.775	3.986	4.003	4.134	4.297	4.373	4.695	5.209	5.715	6.362	11,3	68,5
Activitats professionals, científiques i tècniques	10.311	10.203	10.239	9.713	9.256	9.498	9.211	9.602	9.894	10.355	4,7	0,4
Activitats administratives i serveis auxiliars	5.075	5.101	5.741	6.118	5.919	6.133	6.529	6.842	7.153	7.634	6,7	50,4
Educació	1.486	1.556	1.574	1.589	1.623	1.665	1.787	2.020	2.114	2.267	7,2	52,6
Activitats sanitàries i serveis socials	3.201	3.356	3.465	3.804	3.717	3.781	3.635	3.836	3.914	4.104	4,9	28,2
Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment	2.231	2.296	2.229	2.190	2.224	2.312	2.353	2.570	2.731	2.879	5,4	29,0
Altres serveis	4.007	4.163	4.180	4.121	4.023	4.025	4.180	4.460	4.658	4.947	6,2	23,5

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

El calçat va ser la segona partida que més exportacions va registrar, aconseguint els 91 milions d'euros. Per cada 100 euros exportats, 14 euros van correspondre al calçat. Malgrat les dificultats que afronta la indústria a les Balears des de fa anys, el calçat segueix mantenint el protagonisme exportador. Concretament, les exportacions del 2017 van millorar un 6% respecte a les vendes del 2016. El calçat s'ha sabut mantenir com a producte habitual entre les exportacions de les illes, no solament pel seu volum, sinó pel seu elevat preu unitari (per quilo exportat), que aconsegueix els 68 euros/kg. Entre Alemanya (16 milions), Itàlia (12 milions) i França (12 milions) van comprar el 44% del nostre calçat.

En tercer lloc, es van situar les vendes d'olis per a perfumeria i cosmètica, que van correspondre al perfum i a l'aigua de flor d'ametlla produïda a Mallorca. Es van exportar 33 milions d'euros enfront dels 28 milions de l'any 2016. Aquest bon comportament s'ha anat detectant també durant els últims anys. Aquesta partida, també, va destacar per l'elevat preu mitjà per quilo exportat: 70 euros. Aquestes exportacions s'inclouen en la secció de productes d'indústries químiques i derivats, que van totalitzar 72 milions d'euros (un 77% més que el 2016). Un de cada dos euros exportats en productes químics són olis. Per destinacions, els olis es van enviar, principalment, a Hong-Kong (7,5 milions d'euros), Regne Unit (3,3 milions) i Suïssa (3,2 milions). Les vendes a aquests països van concentrar el 42% del total.

Segueixen les exportacions de calderes i aparells metàl·lics en quarta posició, amb 33 milions d'euros, malgrat haver-se desaccelerat un 27% respecte a l'any anterior. Aquesta partida va englobar les exportacions de dos productes diferents que es van distribuir a dos mercats geogràfics diferents. D'una part, es van exportar calderes, refrigeradors, congeladors i altres màquines elèctriques per a establiments hotelers. La majoria d'aquesta partida va tenir com a destinacions la República Dominicana (8,1 milions), Mèxic (4,1 milions) i Jamaica (2,3 milions). D'una altra part, es van exportar turboreactors i turbopropulsors de gas que es van enviar principalment als Estats Units (8,6 milions d'euros). Aquesta partida es va classificar en la general de màquines i material elèctric, que va aconseguir els 50 milions d'euros i es va posicionar com a grup en cinquena posició, malgrat reduir-se un 15% respecte al 2016.

En cinquè lloc es van situar les exportacions de fruita. Es van exportar 23 milions d'euros, millorant un 29% respecte al 2016. Aquestes exportacions s'engloben en la partida de productes alimentaris, que va arribar als 58 milions d'euros i va créixer un 8,9% respecte al 2016. Els països als quals es va exportar fruita van ser França (15,1 milions d'euros), Alemanya (3,1 milions) i Regne Unit (1,6 milions).

A més distància es van situar els mobles amb exportacions que van aconseguir els 20 milions d'euros. Es van posicionar en sisè lloc. Encara que es van reduir un 16,8% respecte al 2016. Per països, la República Dominicana (12,3 milions) i Mèxic (4,4 milions) van concentrar un 84% del total exportat. Aquesta partida es troba dins de la de mercaderies i productes diversos, que en el conjunt del 2017 va

aconseguir els 24 milions d'euros, enfront dels 26 milions de l'any anterior.

En setena posició es van vendre sabons per valor de 18 milions d'euros. Aquesta és la segona de les grans partides del grup Productes Químics (que el 2017 va ascendir a 72 milions d'euros), representant el 25% del total químic. En un any, les vendes es van triplicar: passant de 5,8 milions d'euros el 2016 a més de 18,4 milions el 2017. És la pujada més important (212%) de les principals partides exportades. Es van vendre sabons a França (8,6 milions), Alemanya (4,4 milions) i Regne Unit (1,3 milions).

Les màquines i el material elèctric es van trobar en vuitena posició del rànquing amb 17 milions d'euros exportats. Aquestes exportacions van correspondre, bàsicament, a escalfadors elèctrics d'aigua, a aparells de circuits elèctrics i a quadres i panells elèctrics. Aquestes exportacions van representar el 34% del grup de màquines i material elèctric. Per països, les vendes es van concentrar a la República Dominicana (6,3 milions), Mèxic (2,9 milions) i Jamaica (2,8 milions).

En novena posició es van exportar productes diversos de les indústries químiques. És la tercera gran partida de la secció de productes químics i representa les exportacions d'insecticides i fungicides. Amb unes exportacions de 15 milions va representar el 21% del total químic. Aquest concepte va experimentar un creixement fort respecte al 2016, passant de 2,5 milions a més de 15 milions el 2017. El 91% de les exportacions d'aquesta partida es van concentrar a Itàlia (8,7 milions d'euros), França (3,5 milions) i Portugal (1,5 milions).

I en desè lloc es van situar les exportacions de gomes i resines (13 milions). Es van vendre un 10% més que l'any anterior. Entre Dinamarca (3 milions d'euros), Alemanya (3 milions) i els EUA (2,5 milions) es va aglutinar un 65% de les exportacions.

Les exportacions d'aquests deu productes van sumar 434 milions d'euros i van representar un 76% del total exportat, excloent les partides distorsionants.

La destinació majoritària va seguir sent Europa. Tan sols 7 països europeus van concentrar un 68% del total sense partides distorsionants. Aquests són: Països Baixos (315 milions), França (302 milions), Alemanya (238 milions), Itàlia (133 milions), Regne Unit (121 milions), Bèlgica (95 milions) i Portugal (59 milions). A aquests es van sumar la República Dominicana (50,2 milions) i els EUA (27,5 milions).

1.4.1.2. Importacions

El dinamisme econòmic del 2017 també es va reflectir en les importacions. La vitalitat econòmica, tant de residents com de turistes, va fer augmentar la demanda de béns de consum. Part d'aquestes importacions van servir per satisfer aquesta demanda. Entre les partides productives, van destacar les compres d'aliments i begudes, mobles, joguines, articles d'esport, roba i complements.

El 2017 es van importar béns per valor de 1.776 milions d'euros, un 25% més que el 2016, aconseguint també una de les xifres

més altes des del 2008, encara que sense arribar a aconseguir les xifres del període precrisi 2004-2007, les importacions del qual vorejaven els 2.200 milions d'euros.

Igual que en les exportacions, el 2017 van existir dos productes que van alterar el resultat: els combustibles i les parts d'aeronaus i vaixells i reparacions. Com s'ha comentat a l'apartat de les exportacions, les importacions de combustibles no solament es troben en la mateixa partida de combustibles minerals (286 milions d'euros), sinó assignat a productes químics orgànics com a hidrocarburs (218 milions) i polímers d'etilè en formes primàries (188 milions). A més, les parts importades d'aeronaus i vaixells van sumar 377 milions d'euros. En conjunt, aquestes partides van sumar un total de 1.073 milions d'euros, la qual cosa va suposar un 35,1% més que l'any anterior. L'augment del tràfic aeri i marítim, sumat al del transport terrestre, va fer que les importacions de combustible i les reparacions d'aeronaus i de vaixells aconseguissin una quantitat històrica.

També es va aconseguir una dada rècord en importacions productives, descomptades les partides distorsionants. Es va aconseguir un total de 703 milions, un 12,8% més que l'any anterior. El dinamisme de la demanda interna va fer que les importacions productives també creixessin en la majoria de les partides o bé es mantinguessin en nivells similars el 2016.

El 2017, la partida de reactors, calderes i màquines i aparells mecànics va ser la primera partida importada a les Balears, amb 114 milions d'euros. Es va registrar una taxa de variació anual positiva d'un 24%. Si en el 2016 es van importar 92 milions d'euros, en el 2017 van aconseguir els 114 milions. Aquestes importacions es classifiquen en la partida global de màquines i material elèctric que va registrar un total de 134 milions d'euros, un 17,4% més que l'any anterior. En aquesta partida s'inclouen, d'una banda, les importacions de reactors, turboreactors, turbopropulsors i altres turbines de gas i, per un altre, les màquines d'aire condicionat, congeladors, campanes o bombes d'aire, entre altres. Per països, i a l'àmbit general, cal destacar les importacions d'Itàlia (42,7 milions d'euros), la Xina (15,3 milions) i Alemanya (9,5 milions).

Les importacions de juguetes i altres articles per a l'esport o esbarjo es van posicionar, en segon lloc, amb un valor de 53 milions d'euros, un 23,2% més que el 2016. Aquesta partida s'engloba dins de les mercaderies generals que van aconseguir els 85 milions d'euros, un 13,6% més que l'any anterior, la qual cosa representa un símptoma inequívoc de la bona marxa de l'economia. Les importacions d'Alemanya (30,9 milions d'euros), Eslovènia (16,3 milions) i la Xina (2,7 milions).

En tercer lloc, es van situar les importacions de vehicles automòbils. El creixement dels últims anys ha estat important: si l'any 2008 se situaven a la posició 20, el 2017 són a la segona. Es van importar vehicles per valor de 40 milions d'euros, creixent un 18% respecte al 2016. A aquest capítol van correspondre vehicles procedents d'Alemanya (24,9 milions d'euros), d'Itàlia (5,5 milions), de la República Txeca (2,8 milions) i de França (2,3 milions).

Les importacions de calçat es van situar en quarta posició i van aconseguir un valor de 35 milions d'euros. Aquesta partida va augmentar un 23,5% respecte al 2016, any en què es van importar 28 milions. De Bèlgica es van comprar 10,4 milions d'euros, de Portugal 7,1 milions, d'Itàlia 6,4 milions i de la Xina 3,1 milions. Aquesta partida va correspondre a calçat, barrets, paraigües, plomes i flors artificials, que va aconseguir els 38 milions d'euros, un 22,4% més que durant l'any 2016.

En cinquena posició trobem les importacions de peces i complements de vestir, de punt, partida que inclou des de vestits i altres peces de vestir fins a roba blanca i de parament per als allotjaments turístics i els uniformes de treball. El 2017 es van comprar peces de punt per valor de 34 milions d'euros, la qual cosa va suposar un 12,3% més que el 2016. Aquesta partida es va englobar en la general de Materials tèxtils i les seves manufactures, que va registrar 74 milions i va suposar un 2,5% més que el 2016. Aquest bon comportament va reflectir la bona marxa de l'economia balear i l'augment en el consum intern. Per països, cal destacar que d'Itàlia es van importar 9,1 milions d'euros, de Bèlgica, 8,1 milions, de la Xina, 3,5 milions i de Països Baixos, 2,3 milions.

Les importacions de mobles es van col·locar en sisena posició amb un valor de 30 milions d'euros. Es van mantenir similars el 2016. Per països, les importacions d'Itàlia amb 8,3 milions van ser les més importants, seguides de la Xina (amb 4,6 milions) i d'Alemanya (amb 4,5 milions). El conjunt d'importacions de mobles, juntament amb les de joguines, s'engloben en la partida de mercaderies i productes diversos, que van comprar 85 milions d'euros.

Els van seguir les importacions de peces i complements de vestir, excepte els de punt, que van ser la setena partida més importada amb 26 milions d'euros (un 6,5% més que el 2016). Es van importar tot tipus de peces de vestir i altres complements no fabricats amb punt. D'Itàlia va procedir un 35% de les importacions, des d'on es van comprar 7,7 milions d'euros; de França, 3,9 milions; i de la Xina, 2,4 milions d'euros.

Les importacions de peix i carn es van situar en octava i novena posició, amb 21 milions i 20 milions, respectivament. S'engloben en la partida d'aliments, que el 2017 va aconseguir un valor de 101 milions, un 22,7% més que l'any anterior. El bon comportament de la demanda interior va generar una elevada importació d'aliments. Per països, les compres de peix es van concentrar a la Xina (5,2 milions d'euros) i a Alemanya (3,4 milions); mentre que les de carn es van comprar a Alemanya (8,1 milions d'euros) i a Polònia (1,6 milions).

Finalment, cal dir que les importacions d'aparells i material elèctric s'engloben dins de la partida de màquines i material elèctric. Aquesta partida va reduir un 13,6% les seves importacions respecte al 2016, considerat un any d'especial rellevància per a aquests productes. Es van importar gairebé 20 milions d'euros, enfront dels 22 milions de 2016. Desglossant la partida, es van importar grups electrògens i convertidors elèctrics i escalfadors elèctrics. Per països,

destacar que els tres principals països als quals comprem material elèctric van ser Alemanya (3,3 milions), la Xina (3,1 milions) i els Estats Units (2,9 milions).

Les importacions d'aquests primers deu productes van cobrir un 55,9% del valor total de les importacions, sense tenir en compte les partides distorsionants. En total van aconseguir 393,1 milions d'euros.

1.4.1.3. Saldo comercial

El 2017 va ser un any especial per al comerç exterior. La bonança econòmica de la nostra comunitat unida a la dels nostres principals clients europeus, van aconseguir que el 2017 acabés amb superàvit exterior: un saldo positiu de 77 milions d'euros. Tot això esdevé estrany en el nostre comerç exterior, ja que donada la insularitat de la nostra comunitat i l'escassa activitat industrial, el que és habitual és registrar dèficits comercials.

És la segona vegada des del 1992, any en què es va iniciar la sèrie, que el saldo comercial, corregit dels efectes de l'estacionalitat i calendari, i mesurat a través de la tendència anual mòbil, surt positiu. La primera vegada va ser entre juliol de 2009 i febrer de 2010, moment en què el saldo va aconseguir els 200.000 euros. Va ser un període a l'inici de la crisi en el qual van confluir dos factors: d'una banda, una reculada important de les importacions, com a conseqüència de la raquítica demanda interna, i per una altra, un moderat avanç de les exportacions, impulsat pels nostres principals compradors europeus, que mantenien una paupèrrima activitat.

En aquest 2017 la situació ha estat diferent perquè les dues palanques que intervenen han crescut, si bé les exportacions ho han fet per sobre de les importacions. Les exportacions de 2017 van registrar un rècord: 1.853 milions d'euros, una dada mai aconseguida des de 1992, any d'inici de la sèrie. En les èpoques més dinàmiques, l'exportació balear se situava en els 1.500 milions, mentre que en períodes de crisi la dada es quedava a la meitat (entre els 800-900.000 euros anuals). El 2017 es va aconseguir una quantitat sense precedents, malgrat estar sostinguda en més de dues terceres parts per combustibles i peces d'aeronaus i vaixells.

Per altra banda, les importacions del 2017 van aconseguir els 1.776 milions d'euros, un 25% més que el 2016, superant la importació mitjana dels últims 10 anys (període de crisi), que ha estat rondant els 1.500 milions. Malgrat aquest bon comportament, encara s'ha situat lluny de les importacions mitjanes del període precrisi 2004 a 2007, les importacions de la qual rodaven els 2.200 milions d'euros.

El saldo comercial del 2017 va millorar un 130,9% respecte al 2016, el saldo negatiu del qual exterior va ser de 250 milions d'euros.

Altres conclusions s'obtenen si s'exclouen les partides distorsionants. En aquest cas, el saldo comercial del 2017 va ser deficitari i, a més, va empitjorar respecte al 2016. Si el 2016, el dèficit va ser de 91 milions, el 2017 va augmentar fins als 134 milions, un 47,3% més.

Per grups, el saldo exterior empitjora respecte a l'any anterior en tots ells, excepte en les preparacions d'aliments i begudes, minerals, productes químics i objectes d'art. D'aquests últims, tot i que són deficitaris (excepte els minerals i els productes químics que són positius), milloren respecte al 2016.

1.5. La inversió estrangera

Les dades del Registre d'Inversions Exteriors del Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç permeten afirmar que la inversió bruta estrangera sense entitats de tinença de valors estrangers (ETVE) per comunitats autònomes dona per a les Illes Balears un import de 318,3 milions d'euros, amb una disminució del 44,25%. (Vegeu el quadre I-14).

En el conjunt de les comunitats autònomes té lloc, en canvi, un creixement del 8,35%; s'arriba a 22.913,8 milions d'euros, amb un augment de 1.765,36 milions d'euros, per la qual cosa les Balears perden 1,31 punts en la seva participació, que per l'any 2017 és d'1,39%. (Vegeu el quadre I-15).

Les principals comunitats autònomes són Madrid (14.520,6 milions d'euros, amb el 63,37% del total, que en part s'expliquen per l'efecte de centralitzar bona part de les seus socials de les grans empreses transnacionals i de les que estan subjectes a grans operacions d'adquisició o presa de control) i Catalunya, 3.093 milions d'euros, que en conjunt rep el 13,5% de la inversió bruta estrangera assignada.

1.6. Els preus

La inflació interanual és d'un 2,1% a les Balears (0,1 punts) per sobre de l'espanyola. Per comunitats autònomes, la de les Balears se situa en tercera posició darrera de Catalunya i Castella i Lleó. (Vegeu el gràfic I-34).

Quadre I-14. Inversió bruta estrangera en milions d'euros a les Illes Balears i Espanya (sense ETVE) (2010-2017)

	Illes Balears		Espanya		
	Total	% Variació	Total	% Variació	% IB / Espanya
Total	**3.115,84**	**-**	**167.707,89**	**-**	**1,86 %**
2010	175,46	-	12.452,14	-	1,41 %
2011	424,68	142,04 %	28.731,93	130,74 %	1,48 %
2012	294,77	-30,59 %	14.728,85	-48,74 %	2,00 %
2013	784,15	166,02 %	17.270,77	17,26 %	4,54 %
2014	272,78	-65,21 %	20.379,85	18,00 %	1,34 %
2015	274,71	0,71 %	24.784,98	21,62 %	1,11 %
2016	570,96	107,84 %	25.601,74	3,30 %	2,23 %
2017	318,33	-44,25 %	23.757,64	-7,20 %	1,34 %

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Quadre I-15. Inversió bruta estrangera en milions d'euros per comunitats autònomes (sense ETVE) (2016-2017)

	2016	% sobre total	2017	% sobre total	% variació 17/16
Espanya	**21.148,47**	**100,00 %**	**22.913,83**	**100,00 %**	**8,35 %**
Andalusia	456,08	2,16 %	428,04	1,87 %	-6,15 %
Aragó	37,83	0,18 %	83,36	0,36 %	120,38 %
Cantàbria	20,34	0,10 %	1,11	0,00 %	-94,56 %
Castella i Lleó	66,22	0,31 %	54,33	0,24 %	-17,96 %
Castella-la Manxa	104,45	0,49 %	180,68	0,79 %	72,98 %
Catalunya	5.137,56	24,29 %	3.093,01	13,50 %	-39,80 %
Ceuta i Melilla	0,61	0,00 %	0,48	0,00 %	-21,49 %
Madrid	11.640,89	55,04 %	14.520,55	63,37 %	24,74 %
Com. Valenciana	169,80	0,80 %	1.158,76	5,06 %	582,43 %
Extremadura	62,13	0,29 %	23,96	0,10 %	-61,44 %
Galícia	102,38	0,48 %	106,05	0,46 %	3,59 %
Illes Balears	**570,96**	**2,70 %**	**318,33**	**1,39 %**	**-44,25 %**
Canàries	43,79	0,21 %	187,35	0,82 %	327,82 %
La Rioja	7,62	0,04 %	25,44	0,11 %	233,95 %
Navarra	836,30	3,95 %	46,95	0,20 %	-94,39 %
País Basc	1.531,81	7,24 %	2.616,06	11,42 %	70,78 %
Astúries	292,49	1,38 %	31,70	0,14 %	-89,16 %
Múrcia	67,21	0,32 %	37,69	0,16 %	-43,93 %

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Per rúbriques, els creixements positius d'inflació a les Balears, per l'any 2017, s'han produït amb més intensitat al transport (+4,1%), a l'habitatge (+4%), restaurants i hotels (+2,9%) i altres béns i serveis amb +1,8%. (Vegeu el quadre I-16).

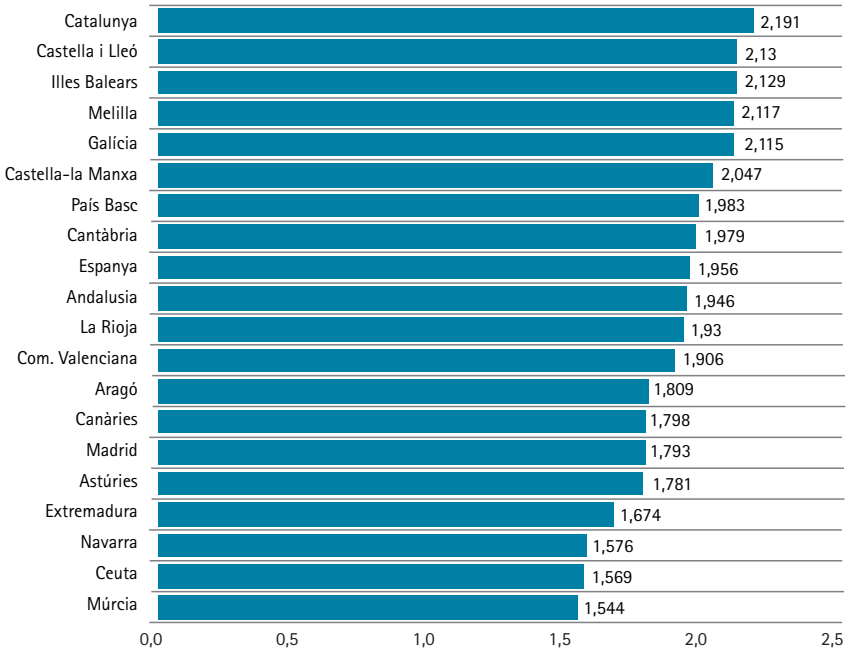
Les taxes de creixement diferencial per rúbriques de l'IPC de les Balears respecte a l'IPC d'Espanya destaquen els majors creixements a les Balears de restaurants i hotels (+ 1 punt) i altres béns i serveis amb +0,9 punts. (Vegeu el gràfic I-35).

1.7. L'evolució de la renda per càpita i els seus determinants

En aquest apartat analitzam la posició relativa de les Balears en termes de renda per càpita respecte a la resta de comunitats autònomes. Igualment hi desglossam l'anàlisi de l'evolució de la renda per càpita i dels seus determinants, que són la productivitat i la taxa d'ocupació de la població resident, a partir de la informació de FUNCAS, ja comentada a l'apartat 1.1.1.

Gràfic I-34

Taxa de creixement 2017/2016 de l'IPC per comunitats autònomes

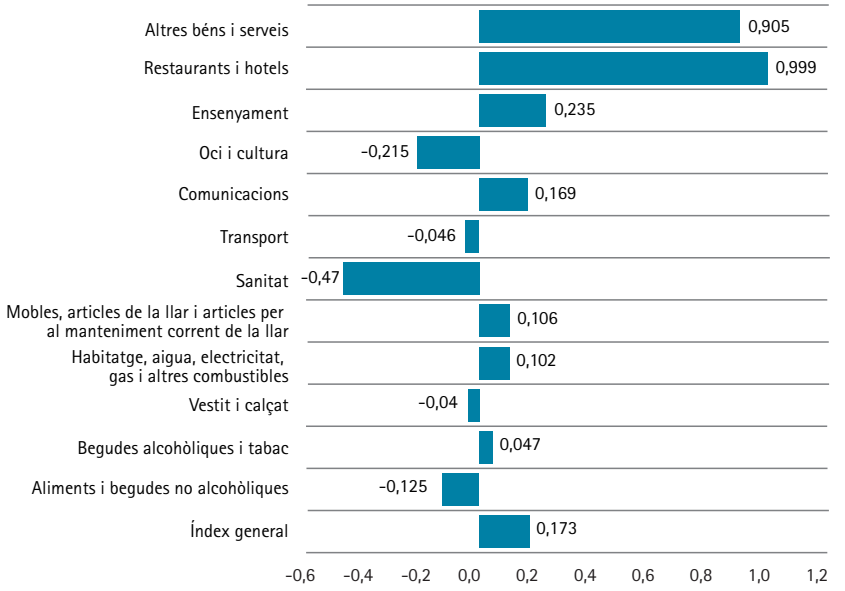
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Quadre I-16. Índex de preus de consum (IPC) d'Espanya i Balears per grups (2017) (base 2016)

	Espanya		Illes Balears		Diferència Balears - Espanya
	Índex	Taxa creixement anual	Índex	Taxa creixement anual	
Índex general	**102,0**	**2,0**	**102,1**	**2,1**	**0,2**
Aliments i begudes no alcohòliques	101,2	1,2	101,1	1,1	-0,1
Begudes alcohòliques i tabac	101,7	1,7	101,7	1,7	0,0
Vestit i calçat	100,5	0,5	100,4	0,4	0,0
Habitatge, aigua, electricitat, gas i altres combustibles	103,9	3,9	104,0	4,0	0,1
Mobles, articles de la llar i articles per al manteniment corrent de la llar	99,6	-0,4	99,7	-0,3	0,1
Sanitat	100,7	0,7	100,3	0,3	-0,5
Transport	104,2	4,2	104,1	4,1	0,0
Comunicacions	101,3	1,3	101,5	1,5	0,2
Oci i cultura	101,1	1,1	100,9	0,9	-0,2
Ensenyament	100,9	0,9	101,2	1,2	0,2
Restaurants i hotels	101,9	1,9	102,9	2,9	1,0
Altres béns i serveis	100,9	0,9	101,8	1,8	0,9

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Gràfic I-35
Diferència de la taxa de creixement de l'IPC d'Espanya i Balears per grups (2017) (base 2016)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

1.7.1. La posició relativa de les Balears en temes de renda per càpita per comunitats autònomes

Segons FUNCAS l'evolució (en base 100 Espanya) de la renda real per càpita de les Balears respecte a la resta de comunitats autònomes pel període 2000-2017 ha estat la més regressiva en conjunt de comunitats autònomes, ja que ha passat de la segona posició relativa (131,6) l'any 2000 a la posició setena (99,8) l'any 2017, amb una pèrdua de 31,8 punts del seu nivell relatiu, la qual dobla la pèrdua del nivell relatiu de Canàries (-15,6 punts), que és la segona comunitat autònoma per pèrdua relativa. També cal destacar que mentre que l'any 2016 a les Balears encara es mantenia (1,4 punts) per sobre del nivell 100 Espanya, l'any 2017, i per primera vegada, ja se situa per sota de la mitjana espanyola. (Vegeu el quadre I-17).

De fet les estimacions de l'INE per l'any 2017 encara donen per les Balears un nivell del 3,1% superior a la renda per càpita espanyola, que es va estimar en 24.999 euros per habitant, inferiors als 25.772 euros per habitant estimats per a les Balears. (Vegeu el gràfic I-36).

Aquesta pèrdua persistent del nivell de renda per càpita no s'ha donat en el cas de Madrid i el País Basc que l'any 2000 se situaven en primer i quart lloc, respectivament, i per l'any 2017 presenten

uns guanys relatius de 4,1 punts i 10 punts, respectivament, situant-se el País Basc en segona posició en guanys relatius darrera Galícia que guanya 12,6 punts.

Aquesta pèrdua persistent de renda per càpita per part de les Balears és sense cap mena de dubte un dels fets més rellevants de la Història econòmica de les Balears dels darrers cinquanta anys, fet que ja va emfatitzar el Pla de ciència, tecnologia, innovació i emprenedoria de les Illes Balears 2013-2017 del Govern de les Illes Balears, que posà la data d'inici d'aquesta pèrdua relativa de renda per càpita a partir de l'any 1985. (Vegeu el gràfic I-37).

1.7.2. L'evolució dels factors determinants de l'evolució de la renda real per càpita: la productivitat i la taxa d'activitat de la població

Es pot observar que el creixement de la renda real per càpita es pot explicar pel comportament de dues variables: la productivitat, que fa referència a la renda o el PIB generat per ocupat i que recull el component del progrés tècnic, i la taxa d'ocupació de la població regional[6] que fa referència a la dinàmica demogràfica i laboral.

Dels tres períodes analitzats per FUNCAS (2001-2007), (2008-2013) i (2014-2017) en el primer període les Balears van quedar situades a la coa del creixement regional en renda per càpita i en el segon i tercer antepenúltima. L'any 2017 torna a ser la darrera i la previsió per 2018 la deixa en la posició onzena, en tots els casos, sempre per sota de la mitjana espanyola. (Vegeu el quadre I-18 i els gràfics I-38 a I-42).

En relació a les variables explicatives d'aquest comportament tan negatiu de la renda per càpita, i pel que fa a la productivitat del treball, la seva dinàmica és totalment contra cíclica, ja que al llarg del primer període de creixement abans de la Gran Recessió la comunitat de les Balears es queda a la coa del creixement regional de la productivitat del treball, en el segon període de crisi se situa en novena posició (per sobre del creixement regional del conjunt de comunitats autònomes), i en tercer període de recuperació torna a caure en l'antepenúltima posició. Per l'any 2017 cau a la penúltima posició i la previsió per 2018 la torna a deixar en antepenúltima posició. (Vegeu el quadre I-19 i els gràfics I-43 a I-47).

En relació a la dinàmica seguida per la taxa d'ocupació de la població resident, l'altra variable explicativa del comportament de la renda per càpita que expressa la dinàmica poblacional i de la capacitat del mercat de treball per absorbir aquests creixements demogràfics, tenim el següent comportament al llarg d'aquests tres períodes analitzats: en el primer període les Balears va quedar situada en l'antepenúltima posició i en el segon i tercer període s'ha situat en la posició 14, millorant tan sols una posició relativa. Per l'any 2017 torna a ser la darrera i la previsió per 2018 és l'única estimació que la deixa molt per sobre de la mitjana espanyola, ja que es queda en segona posició darrera d'Aragó. (Vegeu el quadre I-20 i els gràfics I-48 a I-52).

6. Observau que: PIB/Població = PIB / Ocupats x Ocupats / Població; essent: PIB/ Ocupats, la productivitat del treball; i Ocupats / Població, la taxa d'ocupació de la població resident.

En termes de taxes de creixement, el creixement de la renda per càpita s'explica per la suma de les taxes de creixement de la productivitat i de la taxa d'ocupació de la població regional. (Vegeu els gràfics I-53 a I-57).

Així en el període precrisi (2001-2007) la taxa de creixement del PIBpc (-0,9%) s'explica per la suma del creixement de la productivitat del treball (-1,7%, que és la caiguda més important en aquest període en el conjunt de les 17 comunitats autònomes) i un creixement de la taxa d'ocupació d'un 0,8%. En el període de crisi (2008-2013) la taxa de creixement del PIBpc (-2,4%) s'explica per la suma del creixement de la productivitat del treball (1,6%, taxa que s'iguala amb la del conjunt de les 17 comunitats autònomes) i un decreixement de la taxa d'ocupació d'un -4%. Finalment, en el període de recuperació (2014-2017) la taxa de creixement del PIBpc (1,9%) s'explica per la suma del creixement nul de la productivitat del treball (0%), i per tant, s'explica exclusivament pel creixement de la taxa d'ocupació d'1,9%.

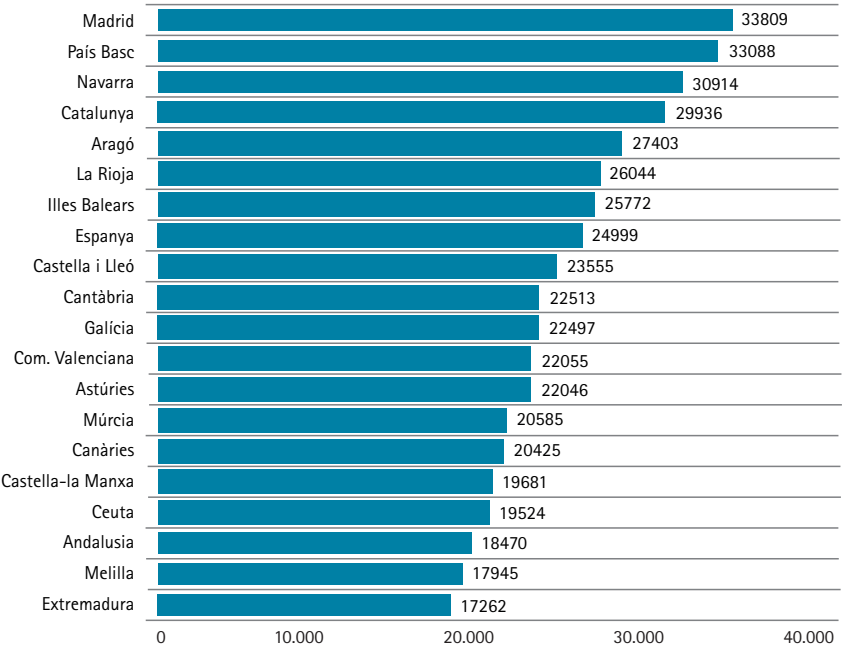
Quadre I-17. PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes (Espanya = 100)

	2000	2007	2016	2017	Previsions 2018
Andalusia	75,0	77,2	73,7	73,6	73,2
Aragó	104,5	108,9	109,0	109,9	110,7
Astúries	84,8	90,7	87,8	89,0	89,2
Illes Balears	**131,6**	**107,6**	**101,4**	**99,8**	**99,6**
Canàries	96,7	88,5	81,9	81,1	80,7
Cantàbria	96,4	94,9	90,2	90,5	90,8
Castella i Lleó	88,3	91,7	94,9	94,8	94,9
Castella - la Manxa	76,4	80,1	78,8	78,9	78,8
Catalunya	122,4	118,1	118,6	118,6	118,3
Com. Valenciana	96,2	90,6	88,5	88,7	88,7
Extremadura	62,5	67,6	69,0	69,3	69,0
Galícia	77,7	85,8	89,8	90,3	90,9
Madrid	132,0	132,0	136,6	136,1	136,5
Múrcia	85,8	83,4	84,5	84,6	84,7
Navarra	125,2	123,9	125,6	125,0	125,8
País Basc	122,4	126,9	132,3	132,4	133,4
La Rioja	109,6	106,9	103,0	102,0	101,7
Espanya	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

Font: FUNCAS.

Gràfic I-36

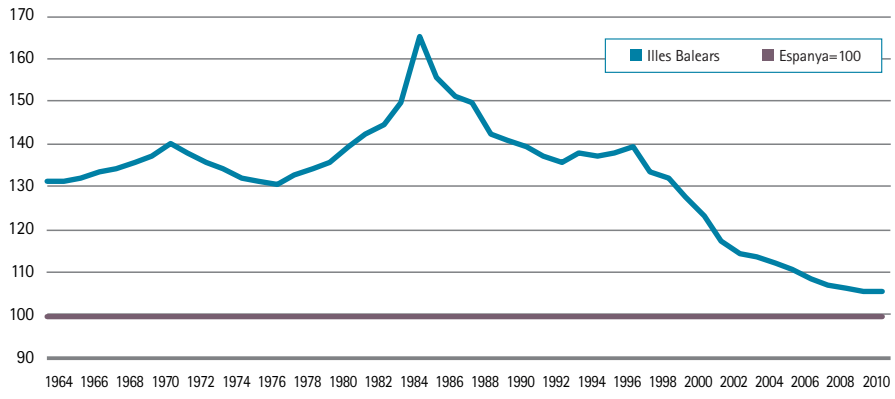
PIB per càpita en euros per comunitats autònomes (2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Gràfic I-37

VAB per càpita a preus constants (base 2008) de les Illes Balears (Espanya = 100) (1964-201)

Font: Pla de ciència, tecnologia, innovació i emprendedaria de Govern de les Illes Balears 2013-2017 (pàg. 47).

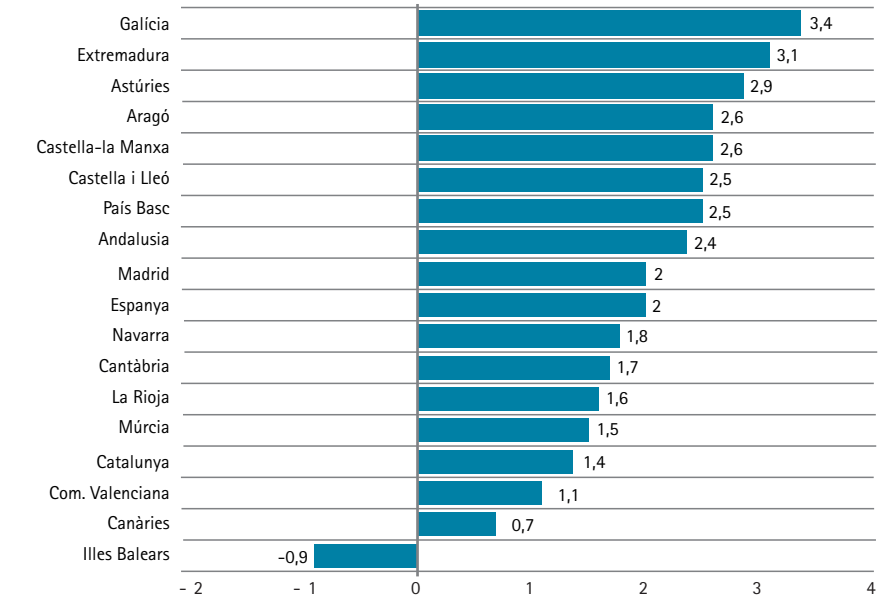
Quadre I-18. PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)

	Mitjanes anuals			Previsions		
	2001-2007	2008-2013	2014-2017	2016	2017	2018
Andalusia	2,4	-2,4	2,5	2,8	2,7	2,4
Aragó	2,6	-1,6	2,6	3,1	3,7	3,8
Astúries	2,9	-2,1	2,6	2,5	4,2	3,3
Illes Balears	**-0,9**	**-2,5**	**1,9**	**2,6**	**1,2**	**2,9**
Canàries	0,7	-2,5	1,6	2,3	1,9	2,5
Cantàbria	1,7	-2,5	2,7	2,8	3,3	3,3
Castella i Lleó	2,5	-1,4	2,9	4,4	2,8	3,1
Castella-la Manxa	2,6	-2,0	2,6	4,0	2,9	2,9
Catalunya	1,4	-2,0	3,2	3,3	2,8	2,8
Com. Valenciana	1,1	-2,4	3,2	3,5	3,1	3,1
Extremadura	3,1	-1,2	2,4	3,0	3,2	2,5
Galícia	3,4	-1,3	3,3	4,0	3,5	3,7
Madrid	2,0	-1,2	2,5	2,9	2,4	3,3
Múrcia	1,5	-2,1	3,5	2,9	3,0	3,1
Navarra	1,8	-1,7	2,8	2,8	2,3	3,7
País Basc	2,5	-1,2	3,0	2,8	2,9	3,8
La Rioja	1,6	-2,1	1,9	1,1	1,9	2,7
Espanya	**2,0**	**-1,8**	**2,8**	**3,2**	**2,8**	**3,0**

Font: FUNCAS.

Gràfic I-38

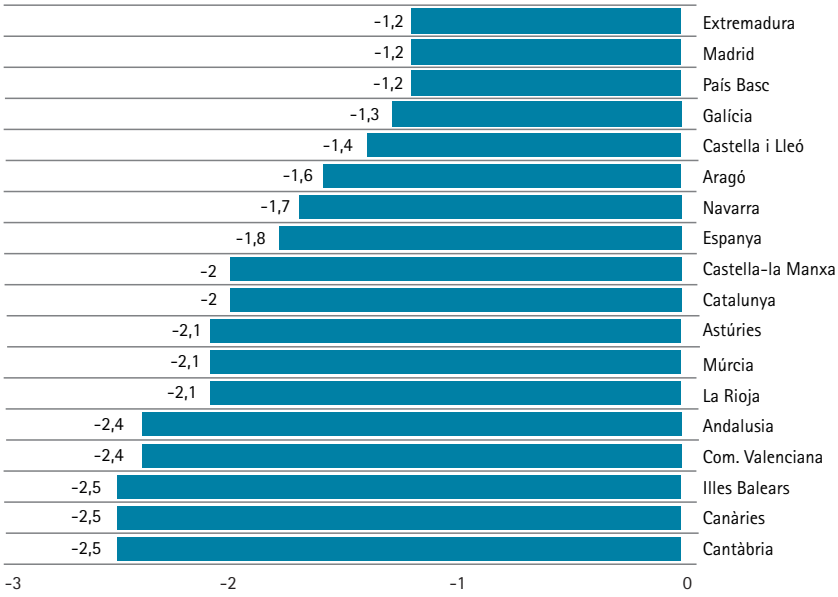
Variació anual 2001-2007 del PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-39

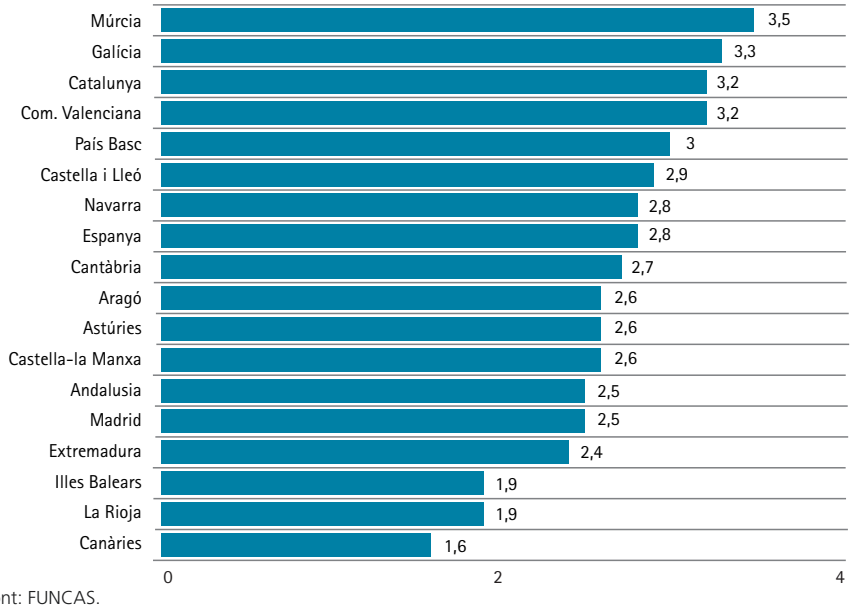
Variació anual 2008-2013 del PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-40

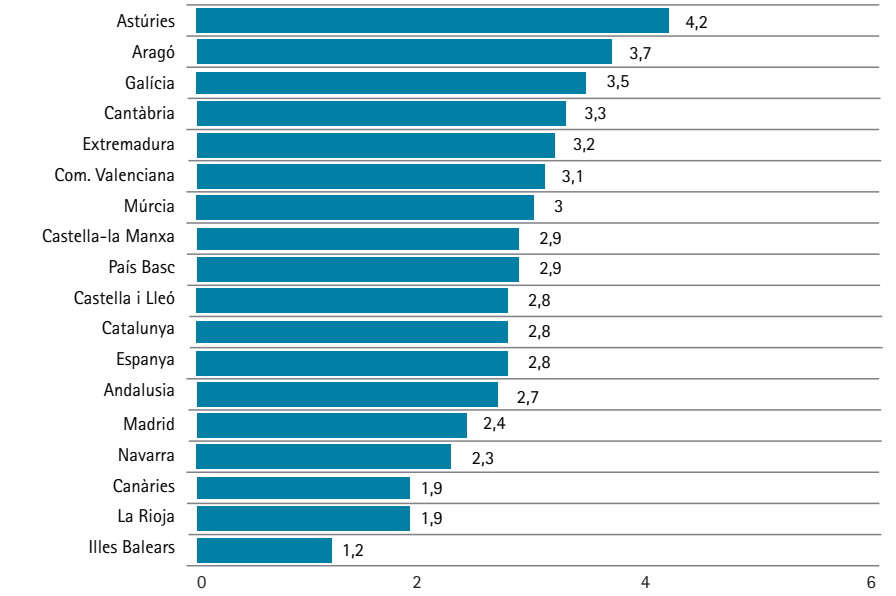
Variació anual 2014-2017 del PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-41

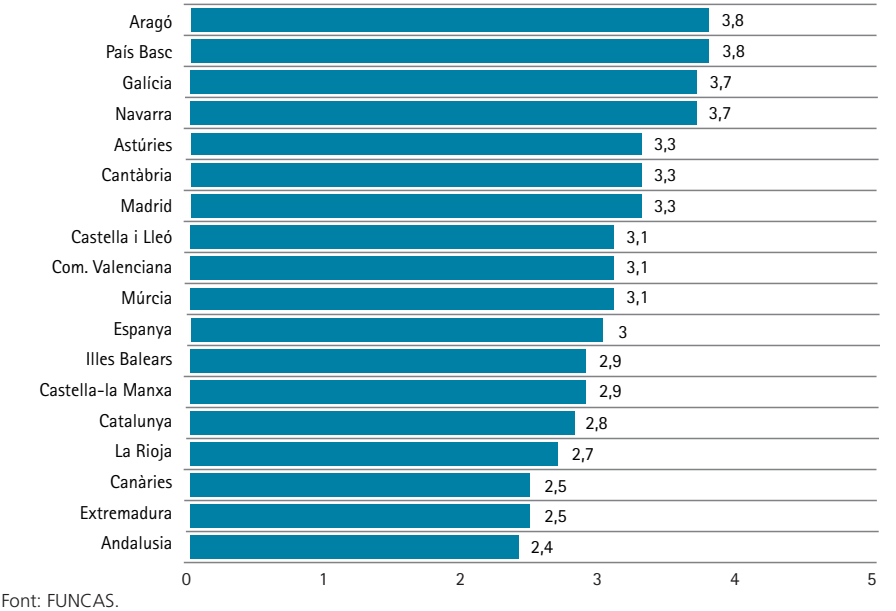
Previsió del percentatge de variació anual 2017 del PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes

Font: FUNCAS.

Gràfic I-42

Previsió del percentatge de variació anual 2018 del PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes

Font: FUNCAS.

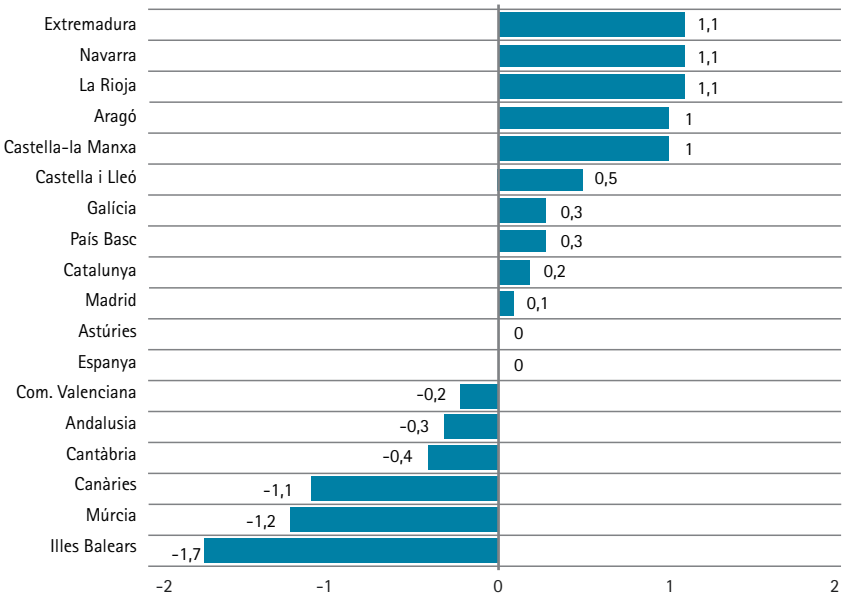
Quadre I-19. Productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2018)

	Mitjanes anuals				Previsions	
	2001-2007	2008-2013	2014-2017	2016	2017	2018
Andalusia	-0,3	1,6	0,1	0,1	0,3	-0,1
Aragó	1,0	1,7	0,4	0,1	0,9	0,1
Astúries	0,0	0,9	0,6	0,4	0,9	0,3
Illes Balears	**-1,7**	**1,6**	**0,0**	**0,0**	**-0,4**	**-0,3**
Canàries	-1,1	1,9	-0,3	0,3	-0,1	-0,4
Cantàbria	-0,4	0,9	1,1	0,1	1,3	0,8
Castella i Lleó	0,5	1,6	0,4	1,1	0,1	0,1
Castella-la Manxa	1,0	2,2	0,3	0,9	0,1	0,0
Catalunya	0,2	1,4	1,0	0,8	0,4	0,7
Com. Valenciana	-0,2	1,9	0,6	0,8	0,5	0,3
Extremadura	1,1	1,9	0,2	0,7	0,7	0,0
Galícia	0,3	1,7	1,1	1,2	0,7	0,9
Madrid	0,1	1,4	0,4	1,4	0,7	0,2
Múrcia	-1,2	1,4	1,1	0,2	-0,4	0,8
Navarra	1,1	1,7	1,0	1,2	0,1	0,7
País Basc	0,3	1,2	1,3	0,4	1,0	1,0
La Rioja	1,1	0,8	-0,1	-0,4	0,0	-0,4
Espanya	**0,0**	**1,6**	**0,6**	**0,7**	**0,5**	**0,3**

Font: FUNCAS.

Gràfic I-43

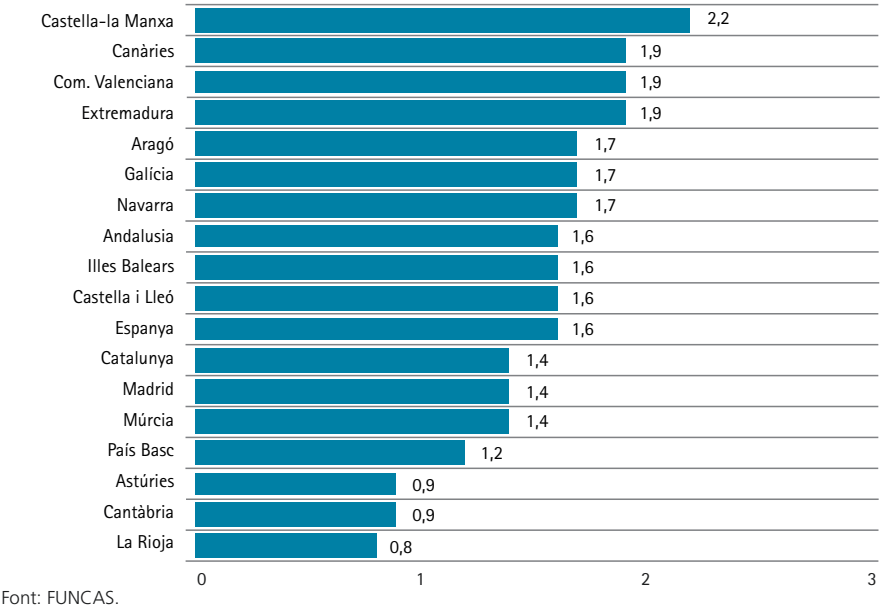
Variació anual 2001-2007 de la Productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-44

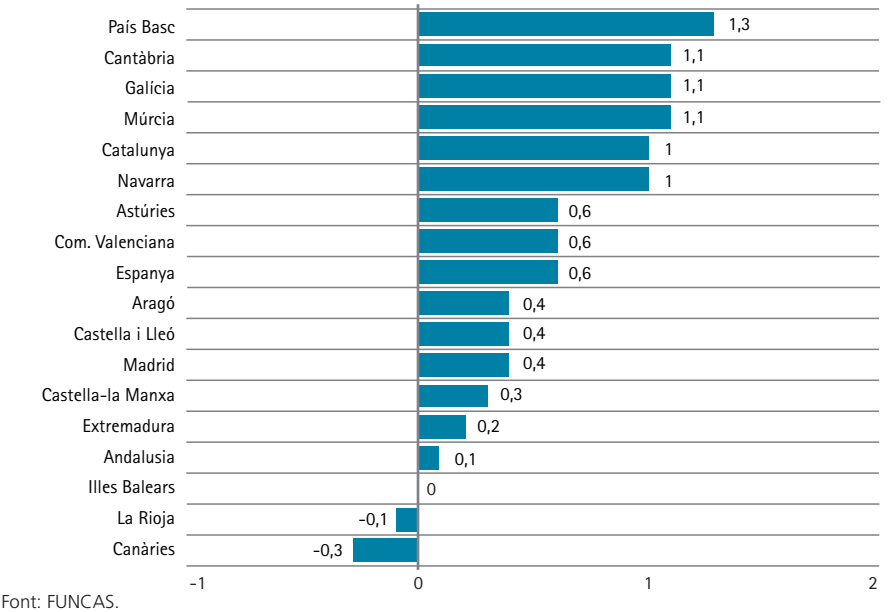
Variació anual 2008-2013 de la Productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-45

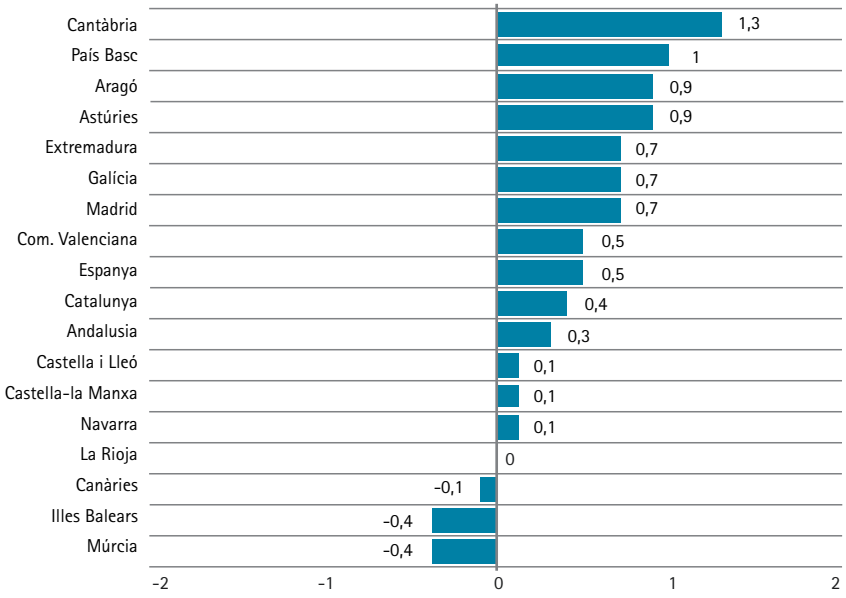
Variació anual 2014-2017 de la productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-46

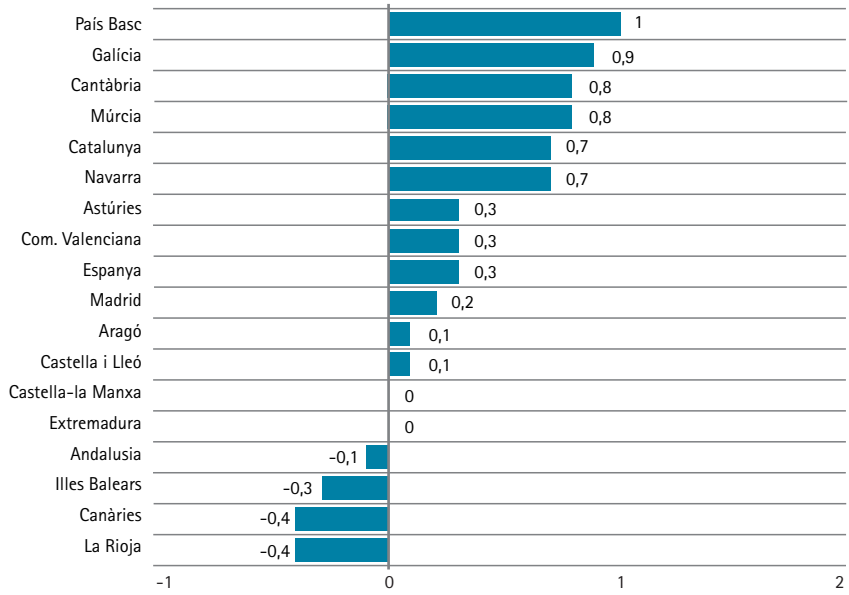
Variació anual 2017 de la productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-47

Previsió del percentatge de variació anual 2018 de la productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes

Font: FUNCAS.

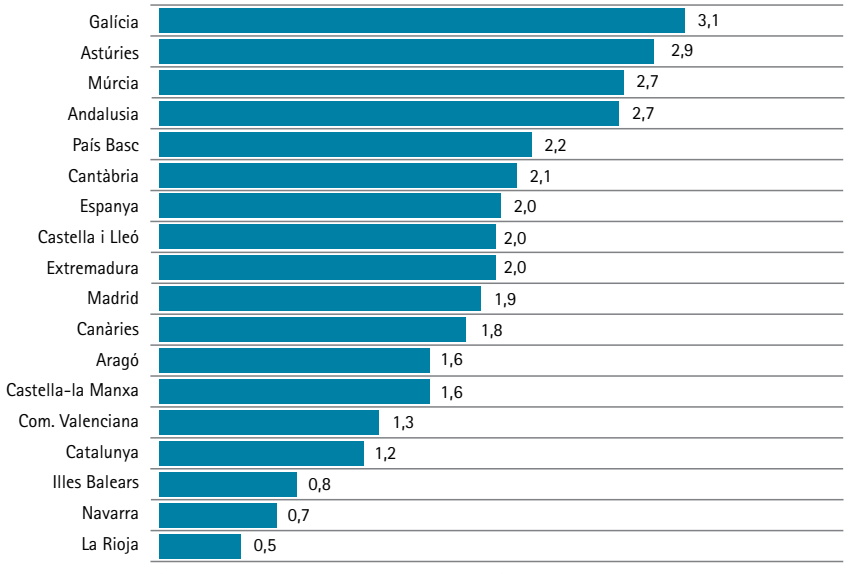
Quadre I-20. Taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2018)

	Mitjanes anuals				Previsions	
	2001-2007	2008-2013	2014-2017	2016	2017	2018
Andalusia	2,7	-3,9	2,4	2,7	2,4	2,5
Aragó	1,6	-3,2	2,2	3,0	2,8	3,7
Astúries	2,9	-3,0	2,0	2,1	3,3	3,0
Illes Balears	**0,8**	**-4,0**	**1,9**	**2,6**	**1,6**	**3,2**
Canàries	1,8	-4,3	1,9	2,0	2,0	2,9
Cantàbria	2,1	-3,4	1,6	2,7	2,0	2,5
Castella i Lleó	2,0	-3,0	2,5	3,3	2,7	3,0
Castella-la Manxa	1,6	-4,1	2,3	3,1	2,8	2,9
Catalunya	1,2	-3,4	2,2	2,5	2,4	2,1
Com. Valenciana	1,3	-4,2	2,6	2,7	2,6	2,8
Extremadura	2,0	-3,0	2,2	2,3	2,5	2,5
Galícia	3,1	-2,9	2,2	2,8	2,8	2,8
Madrid	1,9	-2,6	2,1	1,5	1,7	3,1
Múrcia	2,7	-3,5	2,4	2,7	3,4	2,3
Navarra	0,7	-3,3	1,8	1,6	2,2	3,0
País Basc	2,2	-2,4	1,7	2,4	1,9	2,8
La Rioja	0,5	-2,9	2,0	1,5	1,9	3,1
Espanya	**2,0**	**-3,3**	**2,2**	**2,5**	**2,3**	**2,7**

Font: FUNCAS.

Gràfic I-48

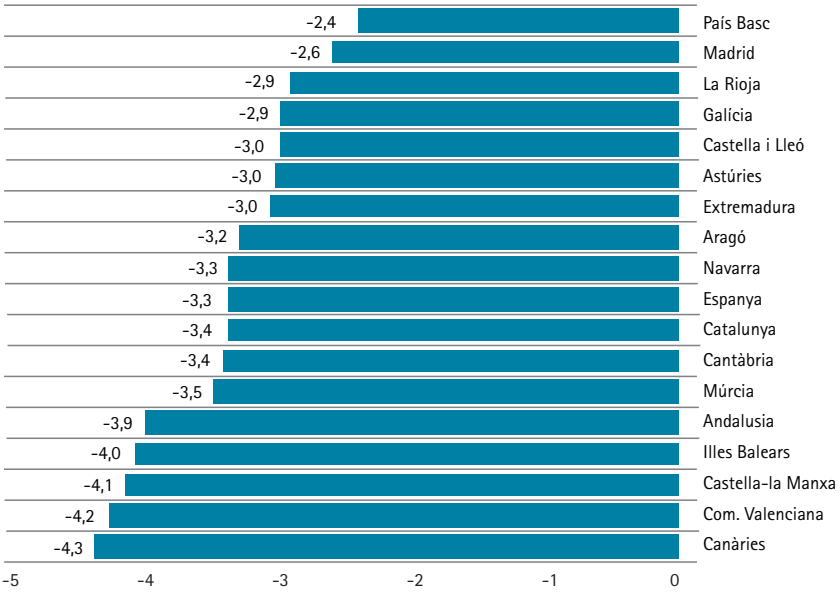
Variació anual 2001-2007 de la taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-49

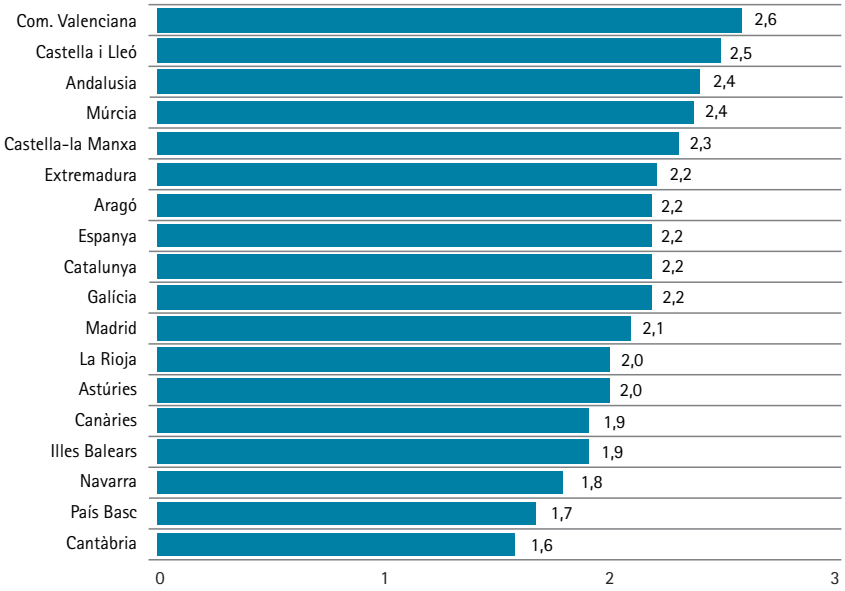
Variació anual 2008-2013 de la taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-50

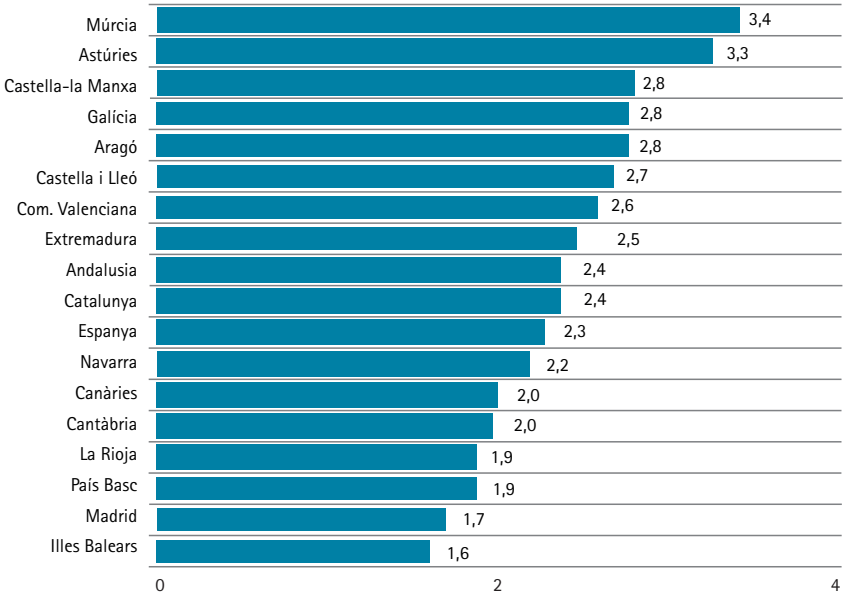
Variació anual 2014-2017 de la taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes (%)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-51

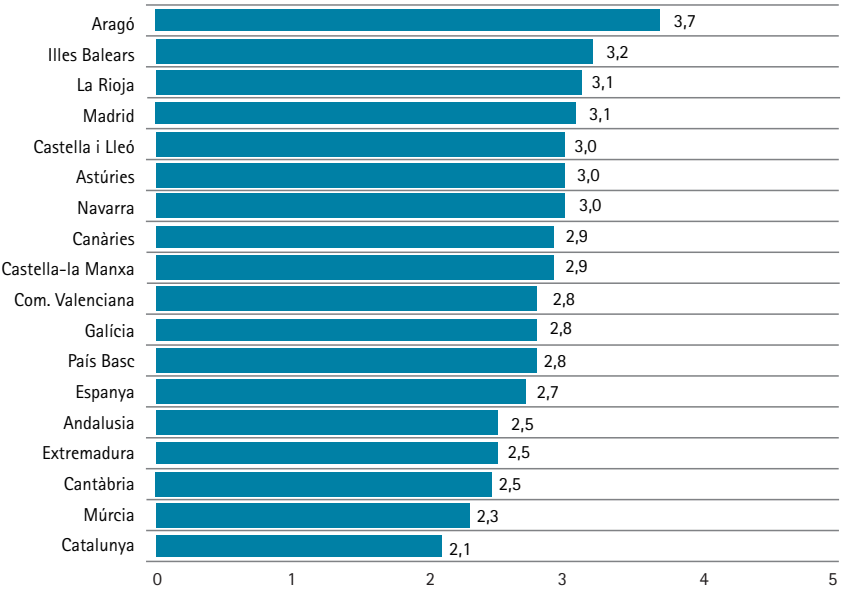
Previsió del percentatge de variació anual 2017 de la taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes

Font: FUNCAS.

Gràfic I-52

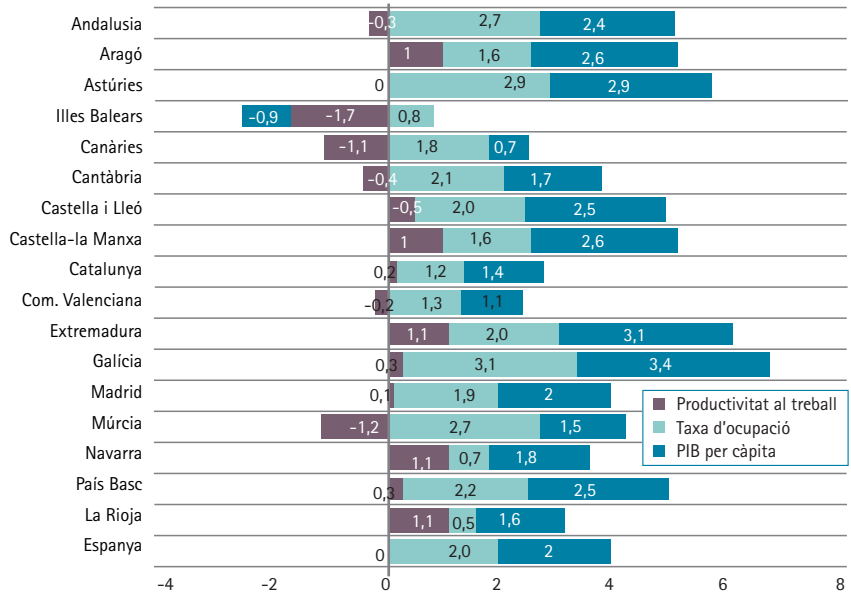
Previsió del percentatge de variació anual 2018 de la taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes

Font: FUNCAS.

Gràfic I-53

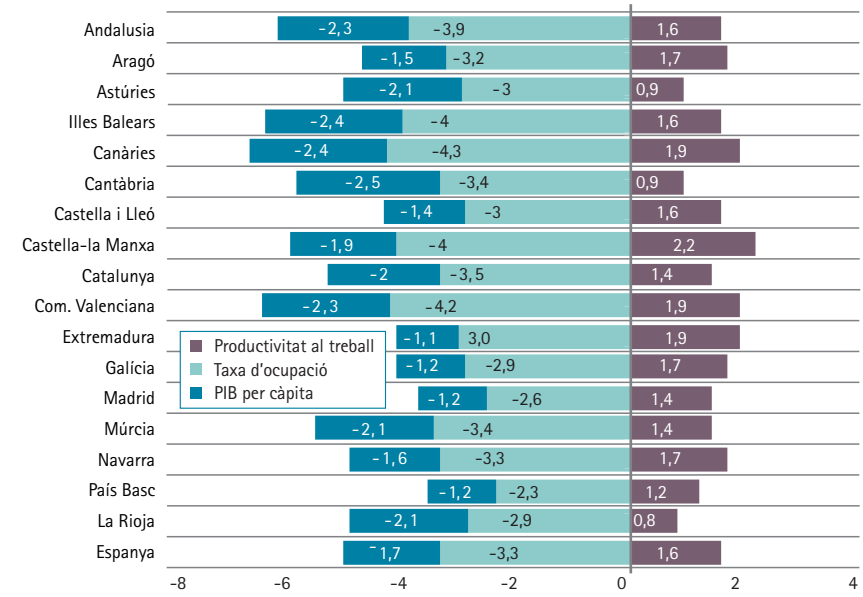
Previsions de creixement del PIB per comunitats autònomes (% de variació anual) (2001-2007)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-54

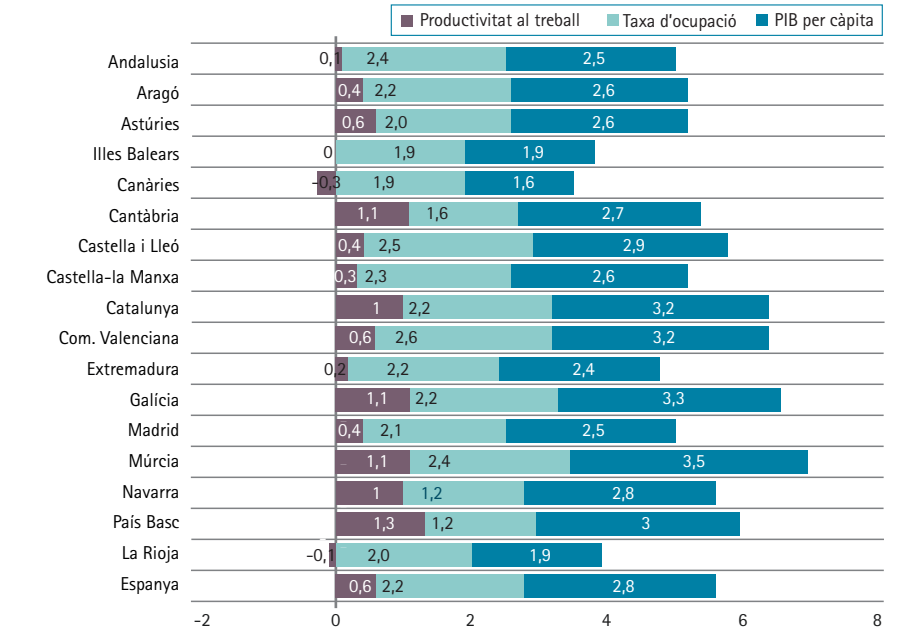
Previsions de creixement del PIB per comunitats autònomes (% de variació anual) (2008-2013)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-55

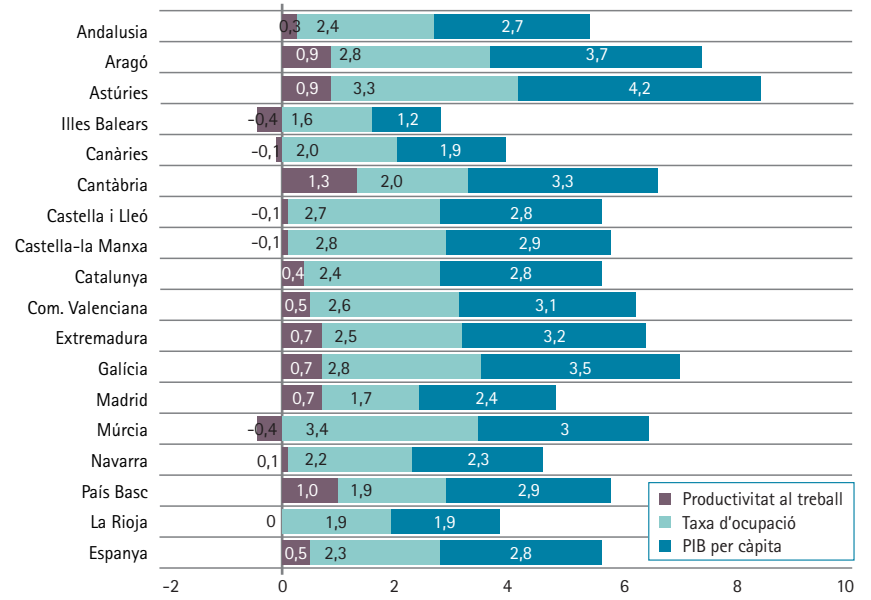
Previsions de creixement del PIB per comunitats autònomes (% de variació anual) (2014-2017)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-56

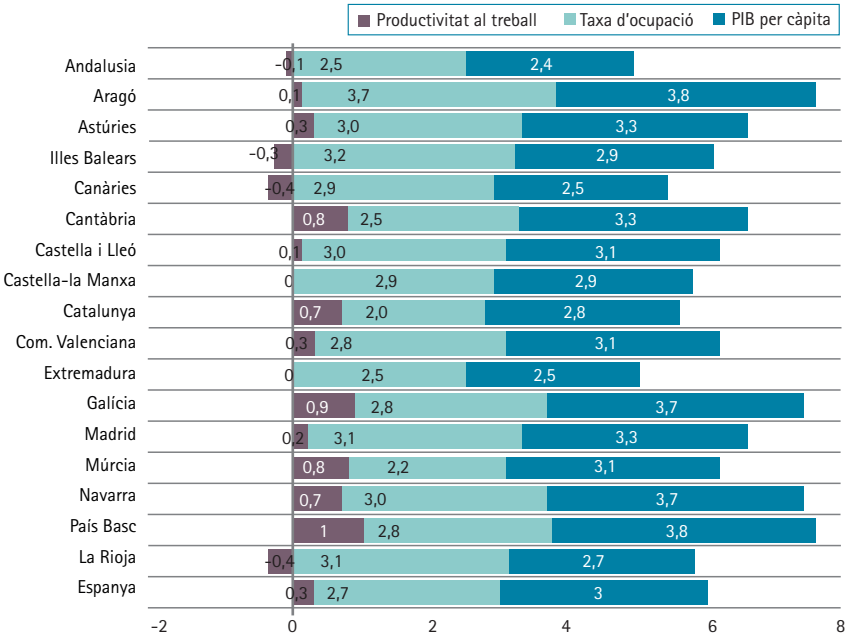
Previsions de creixement del PIB per comunitats autònomes (% de variació anual) (2017)

Font: FUNCAS.

Gràfic I-57

Previsions de creixement del PIB per comunitats autònomes (% de variació anual) (2018)

Font: FUNCAS.

1.8. La distribució funcional de la renda

La distribució funcional de la renda a cost dels factors (treball i capital) mesura la part de la renda que s'assigna als salaris, com a contrapartida a la retribució del factor treball, i els excedents bruts d'explotació, com a contrapartida a la retribució del factor capital. A partir de les darreres dades de la Comptabilitat Regional de l'INE, i pel període 2010-2016, a les Balears la remuneració dels salaris representava un 48,97% de la renda regional, i el 2016 varen passar a representar un 46,79% amb una pèrdua de -2,18 punts en la seva representació a la renda regional, i en contrapartida els excedents bruts d'explotació han passat de representar un 51,03% el 2010 a representar el 2016 el 53,21% restant. (Vegeu el quadre AI-5).

Aquest fenomen de pèrdua de participació dels salaris en la renda regional és comú a totes les comunitats autònomes al llarg del període analitzat, on les Balears se situa amb una pèrdua inferior a la mitjana regional, i dins el conjunt de comunitats autònomes ocupa la vuitena posició per pèrdua relativa dels salaris en la renda regional. (Vegeu el quadre I-21).

D'acord amb la metodologia d'anàlisi de Navinés i Franconetti (2015)[7], aquestes variacions de la participació dels salaris en la renda regional al llarg d'aquests anys es poden explicar per les diferències de creixement en les variables que determinen els costos laborals unitaris (CLU), és a dir, entre el valor dels salaris horaris i la productivitat horària en punts percentuals. Aquesta diferència per les Balears es va situar en un valor de (-4,93 punts) i en el conjunt de comunitats autònomes es va situar en els (-5,29 punts).[8]

7. Vegeu: Ferran Navinés, Antònia Puiggròs, Maria del Mar Ribas i Javier Franconetti. "Crisi econòmica, mercat de treball i benestar social: el cas de les Illes Balears." *Revista Econòmica de Catalunya*, n. 71, maig de 2015, p. 29-43.

8. Ara bé, per al període 2000-2016 els creixement dels CLU a Balears han estat els més elevats de totes les comunitats autònomes i gairebé dupliquen la mitjana en el conjunt de comunitats autònomes (vegeu: *Esenciales*, Funadación BBVA-Ivie, n. 25/2018).

Quadre I-21. Factors de creixement de la participació dels salaris en la renda regional per CA (2010-2016)

	Factor de creixement de la participació dels salaris en la renda regional	Diferència de creixement entre els salaris horaris i la productivitat horària en punt percentual
Andalusia	0,93988	-6,48397
Aragó	0,95768	-4,47510
Astúries	0,97240	-2,87670
Illes Balears	**0,95555**	**-4,93347**
Illes Canàries	0,97489	-2,62460
Cantàbria	0,98396	-1,67867
Castella i Lleó	0,95280	-5,00477
Castella-la Manxa	0,91142	-9,61046
Catalunya	0,94557	-5,97848
Com. Valenciana	0,94777	-5,57824
Extremadura	0,95676	-4,62443
Galícia	0,94444	-6,07627
Madrid	0,96251	-4,05008
Múrcia	0,92602	-8,02071
Navarra	0,92942	-7,73688
País Basc	0,95259	-5,16928
La Rioja	0,97419	-2,69293
Ceuta	0,95551	-4,48053
Melilla	0,94968	-5,35207
Espanya	**0,95101**	**-5,29394**

Font: Elaboració pròpia.

1.9.

La taxa de benefici i l'índex sintètic de resiliència regional

A l'apartat anterior hem vist com la participació dels salaris en la renda regional (1-q) es pot calcular com la relació entre el cost unitari salarial (w) i la productivitat del treball (nl), és a dir: (1-q) = w/nl; i per tant, la participació dels excedents bruts d'explotació (E) en la renda regional (E/Y = q) es pot expressar com: q = 1- w/nl.

Per altra banda, la taxa de benefici (r) es pot expressar com la relació entre els excedents bruts d'explotació (E) i el valor dels estocs de capital (K), és a dir: r = E/K, de tal manera que:

r = E/Y * Y/K = q * nk
on nk = la productivitat del capital.

Per tant, la dinàmica de comportament de la taxa de benefici es pot explicar a partir de la dinàmica de comportament de la distribució de la renda, tal com ja hem explicat a l'apartat 1.1.7. i per la dinàmica de comportament de la productivitat del capital. A Manera, Navinés i Franconetti (2018)[9] s'ha comprovat com per les principals economies capitalistes (EUA, Alemanya, Regne Unit, França, Itàlia i Espanya) la productivitat del capital explica la tendència principal o de fons de la taxa de benefici, mentre la participació dels excedents en la renda actua com a contra tendència. Així en períodes de caiguda persistent de la taxa de guany, aquesta caiguda s'explica per una caiguda de fons de la productivitat del capital, mentre el creixement de la participació dels excedents en la renda actua com a contra tendència per evitar un major deteriorament dels nivells de rendibilitat de les inversions productives. A l'apartat anterior ja hem pogut comprovar com aquesta contra tendència s'ha donat en el conjunt de totes les economies regionals. A totes s'ha produït la caiguda de la productivitat del capital i de la taxa de benefici. (Vegeu el quadre I-22 i els gràfics I-58 i I-59).

Només en el període de gran creixement de l'economia espanyola (1965-1985) es va donar en algunes economies regionals creixements de la seva productivitat del capital, cas de les més especialitzades en el turisme de "sol i platja": Andalusia, les Illes Balears (l'any 1985 marca a les Balears el final del creixement diferencial de la seva renda per càpita, tal com es pot veure al gràfic I-37) i Canàries, i també en el cas de Galícia, Madrid, Múrcia i Navarra, mentre a partir de 1986 ja es generalitza en totes les comunitats autònomes la caiguda de la productivitat del capital i es comença a generalitzar el creixement de la participació dels excedents en la renda regional al llarg del període 1986-2008 en sis comunitats autònomes, especialment a les Canàries i les Balears, i a totes les comunitats autònomes al darrer període analitzat 2009-2013. (Vegeu els gràfics I-60 a I-62 i el quadre AI-6).

9. Carles Manera, Ferran Navinés i Javier Franconetti. "Going out of the Great Recession? Contrast between the United States and Europe: Proposed work from economic history, 1960-2014." *Journal of Post Keynesian Economics*, 10 de maig de 2018.

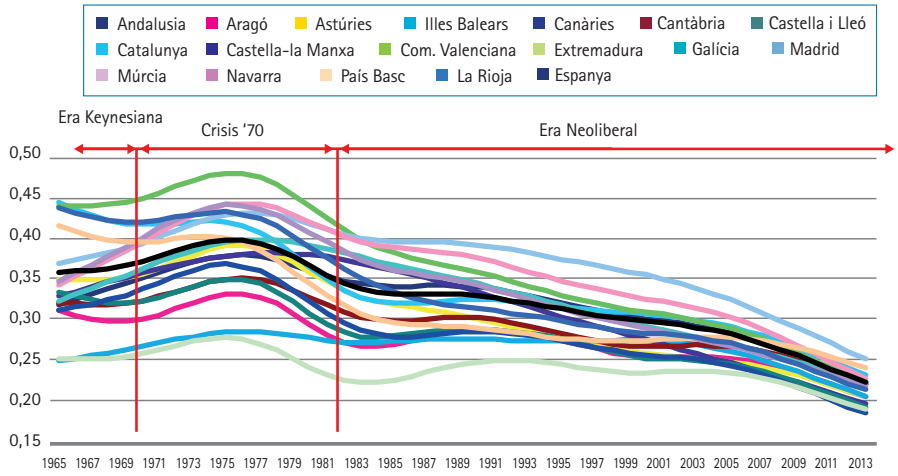
Quadre I-22. Taxa anual acumulativa de les variables explicatives del comportament de la taxa de benefici per comunitats autònomes (1965-2013)

	1965-1985			1986-2008			2009-2013		
	Quota d'excedent (q)	Productivitat del capital (πK)	Taxa de benefici (r)	Quota d'excedent (q)	Productivitat del capital (πK)	Taxa de benefici (r)	Quota d'excedent (q)	Productivitat del capital (πK)	Taxa de benefici (r)
Andalusia	-0,5452	0,3315	-0,2155	-0,0090	-1,1578	-1,1667	0,9654	-3,4367	-2,5045
Aragó	-1,6272	-0,7022	-2,3180	-0,1084	-0,5896	-0,6973	0,7527	-3,0937	-2,3643
Astúries	-1,1388	-0,4711	-1,6045	0,2049	-1,2726	-1,0702	1,2007	-2,8191	-1,6523
Illes Balears	**-1,5612**	**0,4664**	**-1,1021**	**0,4086**	**-0,5554**	**-0,1490**	**0,4012**	**-3,2405**	**-2,8523**
Illes Canàries	-1,1323	0,4701	-0,6675	0,5214	-1,9813	-1,4702	0,7763	-2,8969	-2,1431
Cantàbria	-1,1829	-0,3671	-1,5457	0,2620	-0,7060	-0,4458	0,8653	-2,9683	-2,1287
Castella i Lleó	-1,4275	-0,8809	-2,2958	0,0939	-0,9290	-0,8360	0,6411	-3,4518	-2,8328
Castella-la Manxa	-1,5113	-0,5437	-2,0468	-0,4636	-0,9735	-1,4327	0,2484	-3,8558	-3,6170
Catalunya	-1,1934	-1,6169	-2,7910	-0,0183	-0,7122	-0,7303	0,4481	-3,2058	-2,7720
Com. Valenciana	-1,1466	-0,6985	-1,8371	-0,0991	-1,5285	-1,6261	0,5808	-3,4986	-2,9381
Extremadura	-0,5460	-0,5418	-1,0848	-0,0312	-0,1536	-0,1848	1,5081	-3,1277	-1,6667
Galícia	-1,5406	0,6347	-0,9157	-0,0295	-1,5962	-1,6252	0,6201	-2,5042	-1,8996
Madrid	-1,1730	0,3327	-0,8442	-0,0935	-1,2527	-1,3451	0,4822	-3,3449	-2,8788
Múrcia	-1,0216	0,6209	-0,4071	-0,0144	-1,4852	-1,4994	0,6604	-3,8475	-3,2125
Navarra	-1,6226	0,2028	-1,4231	-0,0537	-1,5701	-1,6229	0,7559	-2,8306	-2,0961
País Basc	-1,2177	-1,6404	-2,8381	-0,0034	-0,3848	-0,3883	0,6419	-2,3144	-1,6874
La Rioja	-1,3455	-1,3214	-2,6491	-0,3528	-1,1647	-1,5134	0,1270	-3,3677	-3,2450
Espanya	**-1,2049**	**-0,4001**	**-1,6002**	**0,0383**	**-1,0223**	**-0,9843**	**0,5782**	**-3,2884**	**-2,7293**

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-58

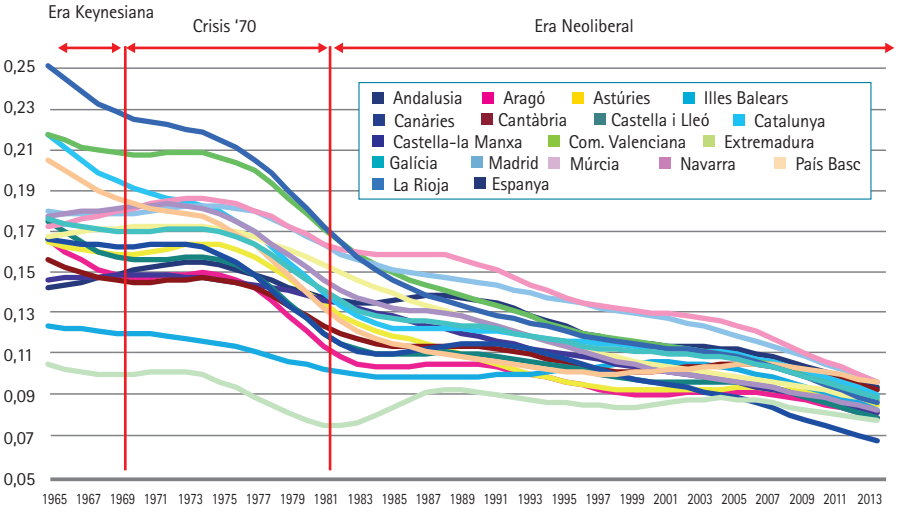
Taxa de la productivitat del capital (πK) per a Espanya i comunitats autònomes (1965-2013)

Font: BdMores i elaboració pròpia.

Gràfic I-59

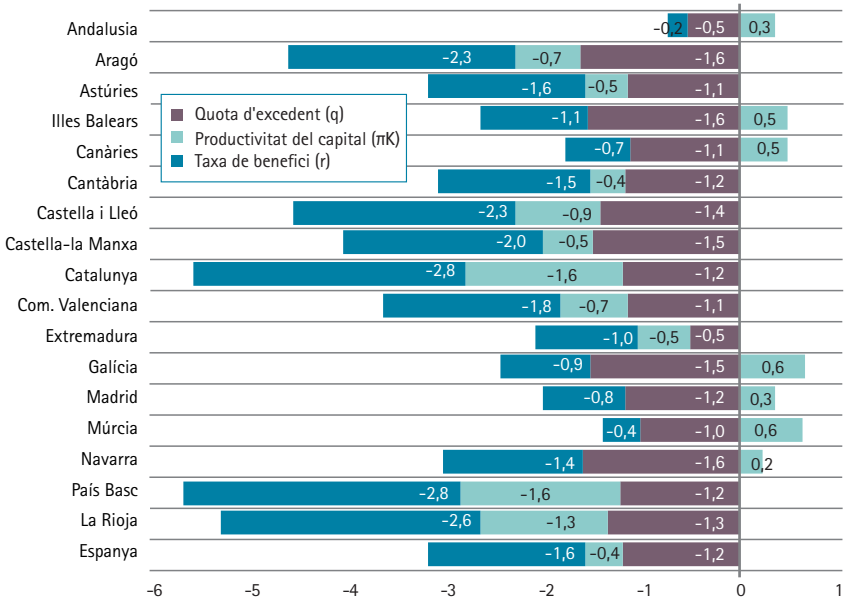
Taxa de benefici (r) per a Espanya i comunitats autònomes (1965-2013)

Font: BdMores i elaboració pròpia.

Gràfic I-60

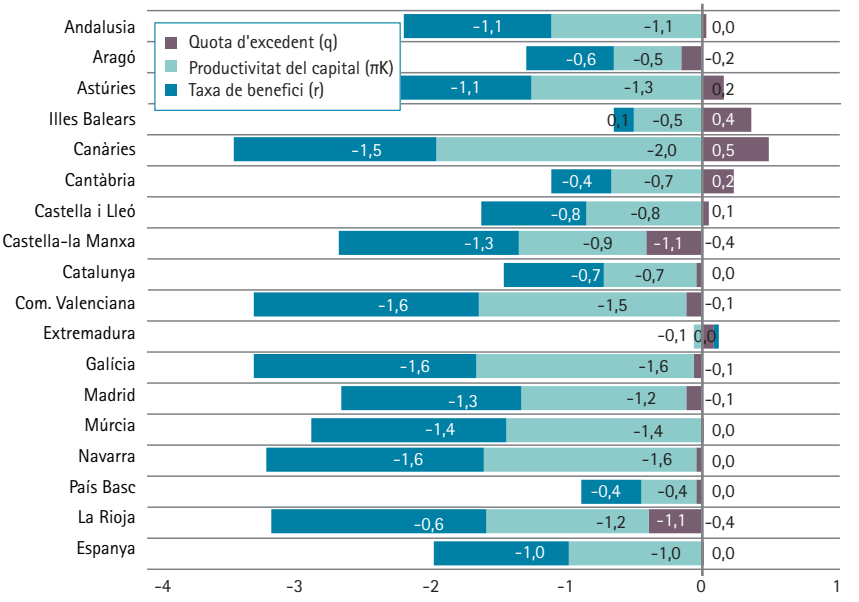
Comportament de la taxa de benefici per comunitats autònomes. (1965-1985)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-61

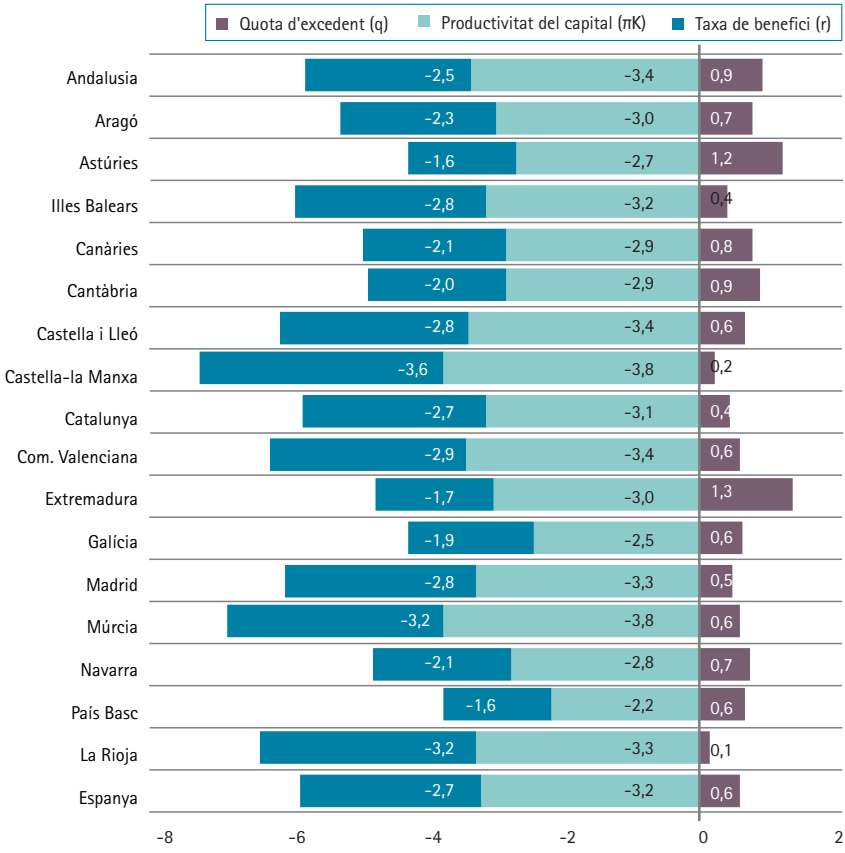
Comportament de la taxa de benefici per comunitats autònomes. (1986-2008)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-62

Comportament de la taxa de benefici per comunitats autònomes. (2009-2013)

Font: Elaboració pròpia.

Per altra banda, a Navinés, Manera, Franconetti, Bonnail (2018)[10] s'ha definit el concepte de resiliència regional: "En un sentit de discriminar positivament aquelles regions que, en períodes de crisi, han mantingut un creixement diferencial positiu de la seva taxa de benefici." Una de les principals conclusions d'aquest treball és que de les tres comunitats autònomes amb una forta especialització en el turisme de sol i platja, la que presenta el millor índex sintètic de resiliència regional (ISR) és la de les Illes Balears (4,56), seguida d'Andalusia (4,39) i les Canàries (4,16. (Vegeu el quadre I-23 i AI-7).

10. Vegeu: Ferran Navinés, Carles Manera, Javier Franconetti i Marta Bonnail. "Resiliència i crisi econòmica: tipologia per comunitats autònomes a partir de la taxa de benefici (1965-2011)." *Revista Econòmica de Catalunya*, n. 77, juny de 2018.

Quadre I-23. Índex de resiliència de les comunitats autònomes per als tres períodes de crisi. Anys 1975-1982; 1989-1997; 2005-2011

	Índex de resiliència	Factors de creixement de la indústria* regional respecte a Espanya	Factors de creixement de la indústria manufacturera regional respecte a Espanya
1. País Basc	7 (6,98)	1,393	1,279
2. Extremadura	7 (6,90)	28,51	3,035
3. Catalunya	5 (5,38)	0,319	0,936
4. Galícia	5 (5,16)	16,445	26,683
5. Aragó	5 (5,06)	23,828	26,693
6. Navarra	5 (4,84)	28,382	31,082
7. Cantàbria	5 (4,69)	-1,959	-2,654
8. Illes Balears	**5 (4,56)**	**1,059**	**-21,461**
9. Andalusia	4 (4,39)	-13,751	-20,555
10. Astúries	4 (4,22)	-23,748	-15,783
11. Canàries	4 (4,16)	-19,517	-17,587
12. Castella-la Manxa	3 (3,30)	19,976	17,567
13. Madrid	3 (3,17)	7,79	1,058
14. La Rioja	3 (2,92)	41,527	49,52
15. Múrcia	2 (2,40)	-12,246	-3,231
16. C. Valenciana	2 (1,92)	7,239	5,732
17. Castella i Lleó	1 (1,08)	16,069	17,567

Font: Elaboració pròpia.
* Inclosa la indústria manufacturera i la no manufacturera.

Requadre I-1.

El teixit empresarial i la informació amb microdades

Rafel Crespí Cladera
(Universitat de les Illes Balears, Departament d'Economia de l'Empresa)

L'activitat econòmica en un país o en una regió com les Balears queda reflectida en la distribució sectorial, i la contribució de cada sector a la generació de riquesa, a la creació de valor o al creixement del producte interior brut. Aquestes magnituds permeten la comparació entre regions, i mostren el seu grau d'especialització en uns pocs sectors o el nivell d'amplitud en múltiples indústries, o la seva terciarització, entre altres aspectes. Aquestes mesures també permeten, per una mateixa regió, veure l'evolució temporal i en quina mesura el benestar dels seus ciutadans ve determinada pel creixement o no de determinats sectors. En aquesta memòria figuren dades acurades en aquest sentit que constaten el que ens envolta: per exemple, la contribució de l'activitat del sector turístic a l'economia de les Illes Balears.

Aquesta activitat econòmica està generada pels ciutadans, per les institucions públiques i, principalment per les empreses que operen en el territori. Conèixer la distribució d'empreses entre indústries, la major o menor dimensió d'aquestes empreses, el nombre de treballadors que ocupen, el volum salarial que aquests perceben, el volum d'activitat o d'ingressos que generen o els tipus d'actius que empren per generar aquests ingressos té molta rellevància. Efectivament, la productivitat de l'economia és mesurable també a partir de la productivitat de cada una de les seves empreses i permet als agents privats prendre decisions d'estratègia competitiva com pugui ser el creixement, la localització, la internacionalització, la diversificació o fins i tot la desinversió. Per a les administracions públiques, el coneixement detallat de l'estructura empresarial ajuda a millorar la regulació, a establir mecanismes de promoció o de subvenció i de regulació.

Al Directori Central d'Empreses (DIRCE), depenent de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) hi figuren, l'any 2017, un total 93.067 empreses a les Illes Balears, de les quals 47.548 són persones físiques, que corresponen als autònoms. Entre les empreses amb forma jurídica, hi ha 45.519 de les quals 34.168 són societats limitades i 2.351 corresponen a societats anònimes.

Aquesta distribució és similar, encara que no amb les mateixes dades, si es consulta una base de dades privada coneguda per les sigles SABI, que és el Sistema d'Anàlisi de Balanços Ibèric, que inclou dades d'Espanya i Portugal. Efectivament a les Balears hi ha incorporada la informació d'un total de 43.257 societats limitades (SL) i 3.755 societats anònimes (SA), que amb la resta de formes societàries de menor nombre comptabilitzen un total de 47.194 empreses. Aquesta disparitat entre aquesta font (SABI) i la del DIRCE és a causa del còmput de dades d'empreses no actives que romanen en la base amb dades històriques.

El més rellevant és conèixer si la distribució de les empreses, per la seva dimensió, permeten explicar diferències de competitivitat del teixit empresarial i, en conseqüència, albirar polítiques correctores. La taula 1 posa de manifest que la distribució d'empreses per nombre d'empleats a les Balears és plenament representativa del que succeeix en el conjunt d'Espanya, tot i tenir una economia notablement més terciaritzada.

Taula 1. Distribució d'empreses a les Balears i Espanya segons el nombre d'assalariats

	Sense assalariats	D'1 a 2	De 3 a 5	De 6 a 9	De 10 a 19	De 20 a 49	De 50 a 99	Més de 99
Illes Balears	55,15%	29,91%	9,73%	3,86%	2,41%	1,29%	0,33%	0,33%
Espanya	55,55%	27,24%	9,10%	3,68%	2,37%	1,31%	0,38%	0,37%

Taula 2. Distribució d'empreses, treballadors assalariats i valor afegit per treballador segons mida de les empreses

		Assalariats				
		0-9	10-19	20-49	50-249	>250
Espanya	Empreses	94,8%	2,9%	1,5%	0,6%	0,1%
Alemanya		82,4%	9,8%	4,9%	2,4%	0,5%
Balears		88,7%	6,0%	3,7%	1,4%	0,2%
Espanya	Treballadors	40,7%	8,7%	10,1%	13,3%	27,2%
Alemanya		19,5%	11,1%	12,3%	20,1%	37,1%
Espanya	VA per treb.	26,1	37,4	42,9	55,5	57,7
Alemanya		42,7	40,8	46,9	57	68,4

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DIRCE i Sabi.

Una implicació relacionada amb l'estructura empresarial és la competitivitat de l'economia. Efectivament, per un nombre d'empreses no financeres similar entre Alemanya i Espanya, de l'ordre dels 2,4 milions, la distribució de dimensions de les empreses és sensiblement diferent, com apunta la taula 2, amb resultats sobre la població ocupada i la seva productivitat que també difereix.

Efectivament, una aproximació a la productivitat com és el valor afegit aportat per treballador s'observa en la taula 2 que és creixent amb la mida de les empreses, i aquesta característica és comuna a totes les economies. En conseqüència, s'observa que per economies en què hi ha una distribució de la població d'empreses de major dimensió, també aconsegueixen majors nivells de productivitat. Aquesta observació en el conjunt d'una economia, que ens permet comparar Alemanya amb Espanya, per exemple, té implícita també una distribució sectorial de la seva activitat productiva sensiblement diferent.

La conclusió és una anàlisi acurada amb les dades individualitzades de les empreses, que permeti aproximar-nos a la seva dimensió, a la seva activitat i altres dades econòmiques i financeres que permetin aproximar-nos a la seva productivitat és imprescindible per una correcta diagnosi del funcionament del teixit empresarial. La disponibilitat de bases de dades amb aquesta informació hauria de ser un element habitual en qualsevol estudi o anuari sobre l'economia regional.

El gràfic 1 és un exemple de la distribució de les empreses de les Balears, apuntada en la taula 1, per diverses mides d'empreses. Recull el volum d'ingressos per treballador, que es mostra major per les empreses de mida més gran. Certament, controlar

per la composició de sector en cada una d'aquestes mides d'empreses podria canviar substancialment l'explicació dels resultats.

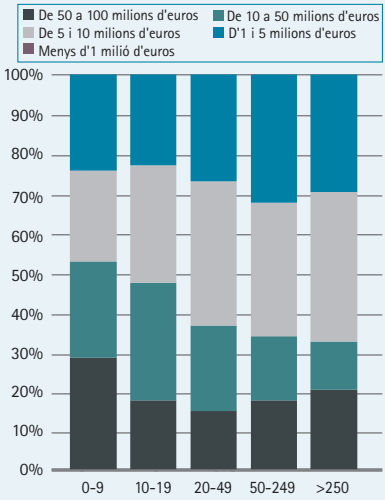
Altres aspectes com la longevitat de l'empresa també són informatives del funcionament d'aquestes i de la seva permanència. A les Balears, quasi la meitat d'empreses tenen entre 10 i 20 anys d'existència, com mostra la taula 1.

El gràfic 2 també posa de manifest que entre les empreses de menys de 20 anys d'existència, quasi el 90% generen un volum d'ingressos inferior al milió d'euros.

És aquest tipus d'anàlisi sobre la relació entre les característiques econòmiques i financeres, la forma en què estan governades, la seva estructura de propietat, la forma legal escollida, la pertinença a un grup empresarial o no, o fins i tot el caràcter familiar o no de la seva gestió i propietat, el que pot ajudar a fer recomanacions de gestió i també de política per part de les administracions públiques, i prendre decisions acurades a les mateixes empreses.

Gràfic 1

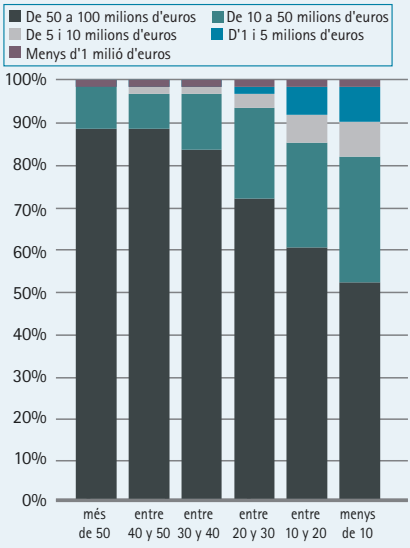
Distribució dels ingressos per treballador per diverses mides d'empresa a les Balears

Font: Elaboració a partir de les dades de SABI.

Gràfic 2

Distribució d'ingressos per longevitat de l'empresa

Font: Elaboració a partir de les dades de SABI.

2

El sector primari

RESUM

Segons les dades de la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca, el sector primari ha gaudit el 2017 d'una producció de 252,62 milions d'euros, dels quals un 85,3% correspon al sector agrari en conjunt, un 12% al subsector pesquer i el 3% restant al subsector forestal. La situació del sector es pot resumir en els trets següents:

- Es registra una notable variació positiva de l'ocupació mitjana durant els dos darrers trimestres de l'any respecte al 2016, amb taxes del 42 i el 21%, respectivament.
- En preus constants, es produeix un lleuger increment de la producció agrària total d'un 0,5%, mentre que la pesquera cau un 1,5% i l'agrícola ho fa en un 5%. La producció de carn i productes ramaders caigué un 4% i un 3%, respectivament.
- El subsector forestal, per la seva banda, presenta variacions negatives pel que fa a la producció de fusta i llenya.
- La producció d'espècies pescades cau un 1% respecte al 2016, mentre que la producció d'espècies criades en aqüicultura ho fa en un 3%.
- Des de la Conselleria es continua amb la promoció de productes de les Illes Balears, les campanyes de proveïment de llavors i fitosanitaris, els cursos de formació per a agricultors, l'ajuda i assessorament a la figura del jove agricultor, gestió i població de recursos marins, les campanyes ramaderes d'erradicació de malalties o la vigilància de les reserves marines, entre d'altres.

2.1. Introducció

Per a l'anàlisi de l'evolució del sector primari a les Illes Balears l'any 2017 ens hem basat, en primer lloc, en una consideració general de les macromagnituds generals i de l'evolució del factor treball. Després hem tractat, per separat, els subsectors agrari, forestal i pesquer. Es tracta d'una visió panoràmica, però que pot permetre una certa ullada objectiva sobre la realitat en canvi del sector.

Cal tenir en compte també que una apreciació més real del pes del sector agroalimentari exigiria considerar tant el consum d'entrades i béns d'equip, com la indústria de transformació i les estructures de comercialització agroalimentàries. La producció d'aliments és inseparable d'un conjunt d'activitats que hi estan lligades i que són les que confereixen valor a aquesta producció primària d'aliments. Una qüestió a part és la funció social i territorial del sector primari, gestor de més d'un 80% del territori i aportador de béns socials, sovint no comptabilitzats o invisibilitzats, com són la generació del paisatge, la lluita contra l'erosió, el fre al canvi climàtic i la prevenció dels incendis a través de la gestió de les forests.

Les dades de les macromagnituds agràries, superfícies agràries i produccions agrícoles i ramaderes han estat elaborades per

Estadístiques Agràries-Pesqueres de Semilla. Les dades de maquinària agrícola són de la Direcció General d'Agricultura; les del subsector forestal de la Direcció General d'Espais Naturals i Biodiversitat; les dades pesqueres han estat obtingudes per la Direcció General de Pesca i les dades de comercialització de fruita i hortalissa a Mercapalma provenen d'aquesta entitat.

Les estadístiques laborals són de l'Observatori del Treball de les Illes Balears (OTIB), a partir de dades de l'INE, de l'EPA i de la Tresoreria General de la Seguretat Social.

L'any 2017 la producció final del sector primari va representar 252.625.213 euros, dels quals 215.419.363 euros, un 85% del total, provenen del sector agrari en conjunt. D'aquests, 154.643.590 euros, un 61%, corresponen a la producció agrícola i 60.766.773 euros, un 24%, a la producció ramadera. 30.107.022 euros, un 12% corresponen a la producció pesquera i 7.107.828 euros, un 3%, a la producció forestal. Els percentatges de cada subsector en relació amb el total manifesten molt poca variació i són pràcticament els mateixos del 2010. (Vegeu el gràfic AI-4).

Es pot considerar que el sector primari balear no ha pogut rompre els condicionants, intensificats amb la incorporació a la Unió Europea, com són els majors costos de producció determinats per la insularitat, particularment greus per al sector ramader però generals a tots els subsectors. L'erosió de la renda agrària n'és l'evidència. Aquesta incapacitat, però, no ve donada per cap tara congènita del sector, sinó per l'absència d'instruments eficaços de política econòmica i fiscal similars als existents en altres contextos insulars. Altres efectes sobre el sector, com l'elevadíssim valor de les terres agràries o la seva progressiva reducció davant la competència desigual amb els usos residencials o turístics del territori, tampoc no s'han limitat, sinó que s'han agreujat. És per això que quasi totes les produccions primàries són recessives en producció i valor econòmic, en una tendència que ara per ara no sembla tenir final a la vista.

Amb tot i això, en el quadre general del sector primari s'hi observen uns quants elements positius: des del 2016 s'ha incrementat cada any el nombre d'afiliats a la seguretat social; s'ha intensificat la renovació del parc de maquinària agrícola; el regadiu ha augmentat per primer cop després d'anys de reducció; la fruita d'origen balear comercialitzada a Mercapalma augmenta; les hortalisses d'origen local són la fracció més important de les comercialitzades a Mercapalma i el valor de la pesca desembarcada en els ports balears augmenta tot i haver disminuït el volum.

2.2. Els recursos humans en el sector primari

Al llarg del 2017 les dades d'ocupats en el conjunt de les activitats primàries han estat 3.800 en el primer trimestre (amb una caiguda d'un -38,98% respecte al 2016); 4.300 en el segon trimestre (igual que el mateix període del 2016); 4.600 en el tercer trimestre (amb una pujada d'un 21,05%) i 5.400 en el quart trimestre (amb

una pujada d'un 42,11%). L'ocupació mitjana ha estat de 4.475 persones. Cal destacar que els dos darrers trimestres presenten una notable variació positiva. (Vegeu el quadre AI-8).

Pel que fa als treballadors afiliats al règim general, el 2017 han estat 1.084, 737 nacionals i 347 estrangers, amb un increment d'un 6,7% respecte al 2016 (que foren 1.015 treballadors, 687 nacionals i 328 estrangers). Els treballadors estrangers el 2017 representen un 32% del total, i en el 2016 eren un 32,3%. Per tant, no hi ha hagut un trasbals apreciable ni de la quantitat ni de l'origen dels treballadors agraris. El lleuger increment de la contractació és poc significatiu. (Vegeu el quadre AI-9).

El conjunt d'afiliats a la seguretat social del sector primari en el 2017 va ser de 6.721 persones (5.542 en agricultura i ramaderia, 536 en silvicultura i explotació forestal i 643 en pesca i aqüicultura). En els dos darrers anys l'afiliació a la seguretat social s'ha incrementat. El 2017 se signaren 4.748 contractes en el sector i les dues ocupacions més contractades varen ser la de peó agrícola d'horta i d'hivernacles (36%) i la de peó agrícola (26%). La mitjana anual de persones a l'atur al llarg del 2017 en el sector ha estat de 750.

2.3. El subsector agrari

2.3.1. Els trets generals

La producció agrícola té un valor de 154.643.590 euros i baixa un 6,5% respecte al 2016. La producció ramadera té un valor de 60.766.773 euros, que representa una pujada d'un 2,4% en relació amb l'any anterior. La producció agrària total és de 215.410.363 euros, amb un increment d'un 0,8% respecte al 2016. Aquestes xifres, considerades en euros constants, ens mostren una tendència a la davallada, que el lleuger increment del 2017 respecte al 2016 no pot ocultar, ja que el 2010 la producció agrícola en euros corrents va ser de 213.739.168 euros (152.052.634 euros la producció agrícola i 61.686.534 la producció ramadera). El valor afegit brut el 2017 és de 104.023.345 euros i les subvencions representaren 54.125.050 euros. La renda agrària el 2017 va ser de 99.253.283 euros, quan la renda agrària de l'any 2010 va ser de 122.529.077 euros. Aquesta caiguda de la renda agrària en un període tan curt, tot i la bonança econòmica general dels darrers anys, és un factor que expressa prou bé la problemàtica existent en el sector primari, generada sobretot pels elevats costos de producció causats per la insularitat, que no són objecte de mesures reequilibradores, i tendeixen a convertir les Balears en un mercat alimentari de cada cop més dependent de les importacions. (Vegeu els quadres I-24 i I-25).

Pel que fa a la maquinària agrícola, el parc de tractors es va situar el 2017 en 13.845 unitats, i la resta de màquines, automotrius i automotrius de recol·lecció, en 431 unitats. La renovació del parc és significativa al llarg del 2017, en paral·lel a la millora de la situació econòmica general i a l'aplicació de les ajudes del PDR 2014-2020, amb 798 nous tractors, enfront dels 594 nous tractors de 2016, i 44 noves màquines automotrius el

2017, enfront de les 40 de 2016. Les baixes han estat de 515 unitats. Per tant, l'increment net total ha estat de 327 unitats. Cal constatar, doncs, que la renovació del parc de maquinària agrícola manifesta una major vivacitat de la qual es podria deduir, en una primera anàlisi, de l'evolució de la renda agrària. (Vegeu el quadre AI-10).

La superfície regada a les Illes Balears l'any 2017 va ser de 20.447 hectàrees, un 14,09% de les terres conrades. La data ens revela un increment del regadiu en relació amb el 2010 (17.799 hectàrees) de 2.678 hectàrees, que pot tenir relació amb l'ús més gran del reg en conreus tradicionalment de secà, com és ara la vinya o els fruits secs. Els tipus de regs utilitzats varen ser: gravetat (8%); aspersió (29%), automotriu (10%) i localitzat (53%), percentatges que expressen el predomini dels sistemes de reg que fan possible un major estalvi de l'aigua. (Vegeu el gràfic AI-5).

2.3.2. L'agricultura

La superfície conreada el 2017 a les Illes Balears és de 145.040 ha. Els cereals, amb 46.832 hectàrees, ocupen un 32% d'aquesta superfície; els farratges, amb 38.961 hectàrees, un 27%; els fruiters extensius amb 39.272 hectàrees, un 27%; l'oliverar, amb 8.525 hectàrees, un 6%; les hortalisses i el vinyet, un 2%, respectivament i els llegums, fruiters, cítrics i tubercles un 1%, respectivament. Les dades posen en relleu el molt major pes territorial dels conreus de secà enfront dels de regadiu, amb la continuïtat d'una important presència relativa dels fruiters de secà. (Vegeu el quadre AI-11 i el gràfic AI-6).

Pel que fa al valor de la producció, el principal cultiu de les Balears, el 2017, segueix sent el de les hortalisses, amb una producció valorada en 39.941.648 euros, que significa un 25,8% de la producció final agrícola. El vi representa 34.704.324 euros, un 22,44%. Els tubercles estan en tercer lloc, amb 22.058.092 euros, un 14,26%. Després venen, per ordre d'importància, els farratges (17.670.153 euros, un 11,42%), els cereals (9.719.081 euros, un 6,28%), les flors (8.061.331 euros, un 5,21%), els cítrics (7.786.651 euros, un 5,03%), els fruiters en extensiu (7.449.336 euros, un 4,81%) i l'oli d'oliva (4.630.216 euros, un 2,99%). Les dades posen en relleu que les hortalisses, amb tan sols un 2% de la superfície conreada, representen un 25,8% del valor de la producció final agrícola; que el vinyet, amb un altre 2% de la superfície, representa un 22,44% i que la patata, amb tan sols un 1% de la superfície, aporta un 14,26% de la producció. Per tant, un 5% de la superfície conreada produeix un 62,5% de la producció final agrària.

En relació amb l'any 2016, les variacions de producció han estat força desiguals. La producció de cereals va caure un -25%; els llegums augmentaren un 9%; els tubercles augmentaren un 6%; les flors baixaren un -24%; les hortalisses baixaren un -8%; els fruiters baixaren un -17%; els fruiters extensius baixaren un -36%; les olives pujaren un 8%; l'oli d'oliva pujà un 138% i el raïm de taula pujà un 53%. El conjunt de la producció agrícola va baixar un -5% en relació amb el 2016. (Vegeu els quadres I-26 i I-27).

Quadre I-24. Producció agrària (euros corrents) (2017)	
	Total
Producció agrícola final	154.643.590
Producció ramadera final	60.766.773
Total producció agrària	**215.410.363**
Despeses fora del sector*	111.387.017
VAB a preus de mercat	**104.023.345**
Subvencions	54.125.050
Imposts lligats a la producció*	20.774.269
VAB a cost dels factors	**137.374.126**
Amortitzacions*	38.120.844
Renda agrària	**99.253.283**

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA.

* Estimat a partir dades estructurals.

Quadre I-25. Evolució de la producció agrària (2016-2017)						
	2017 (euros corrents)	2016 (euros corrents)	variació corrent 16-17	2016 (euros constants)	Variació real 16/17	Deflac-tor
Producció agrícola final	154.643.590	165.353.568	-6,5%	156.913.565	-5,1%	1,05
Producció ramadera final	60.766.773	59.342.141	2,4%	57.872.111	-2,5%	1,03
Total producció agrària	**215.410.363**	**213.739.168**	**0,8%**	**214.785.676**	**0,5%**	**1,00**

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA.

La fruita comercialitzada a Mercapalma va ser el 2017 de 113.412 tones. D'aquestes n'hi va haver 20.482 tones procedents de les Illes Balears, que representaren un 18% del total, percentatge idèntic al de 2016, amb un lleuger augment d'un 0,5%. La comercialització d'hortalisses a Mercapalma va ser de 98.100 tones, de les quals 34.581 tones, un 35% del total, foren de procedència balear (34.581 tones), quan el 2016 havien estat un 37% (37.434 tones). La producció de fruita balear es veu condicionada per la pressió dels grans regadius de l'arc mediterrani. En canvi, la producció d'hortalisses té a favor seu components de frescor i qualitat, que li confereixen major competitivitat en el mercat, i possibiliten un percentatge major d'autoproveïment. Si analitzam les dades en relació amb les del 2010, observam que el total de fruita comercialitzada aquell any va ser de 70.529 tones, de les quals 14.652, un 20,08% del total, eren de procedència

balear. Les hortalisses comercialitzades a Mercapalma el 2010 varen ser 77.946 tones, de les quals 48.809 eren de procedència balear, un 63% del total. La comparació ens deixa copsar el fort increment de la comercialització de fruita i hortalissa a Mercapalma en el període 2010-2017, amb pujades d'un 37,81% i d'un 20,54%, mentre que la comercialització de fruita balear ha pujat un 28,46% i la d'hortalissa balear ha minvat un - 41,14%. La dràstica reducció del volum d'hortalissa local comercialitzada a Mercapalma ha fet que, sense deixar de ser la primera procedència, la seva quota hagi passat d'un 63% a un 35% del total. (Vegeu els quadres AI-12 i AI-13).

2.3.3. La ramaderia

La producció ramadera final, el 2017, ha estat de 60.766.773 euros. Dins d'aquesta quantitat, la producció càrnia ha representat 26.598.514 euros; la de llet, 25.250.063 euros; els ous, 5.278.325 euros i la mel i la cera, 1.574.077 euros. Les vendes fora de les Balears han representat 2.065.795 euros. En relació amb el 2016, la producció ramadera ha augmentat uns 2,4 euros, però ha davallat un – 2% en euros corrents. Amb un poc més de perspectiva temporal, si comparam amb la producció ramadera del 2010, veiem que aquesta va ser de 61.686.534 euros, de la qual 29.624.940 euros corresponegueren a carn, 23.800.811 euros a llet, 6.029.119 a ous i 1.333.677 euros a mel i cera. Per tant, totes les produccions ramaderes han disminuït en termes absoluts en aquests 7 anys. (Vegeu el quadres I-28 i I-29).

Dins la producció càrnia, la carn de porcí, amb 3.762,8 tones en canal, és la més important, quantitativament i ha aportat 9.027.846 euros a la producció ramadera final; la carn d'oví, amb 1.664,6 tones en canal, suposà 8.823.317 euros; la carn de boví, amb 2.358,2 tones en canal, representà 8.114.180 euros; les aus, amb 246 tones en canal, 449.634 euros; la carn de caprí, amb 33,7 tones en canal, 165.848 euros i la carn d'equí, amb 3,5 tones en canal, 9.585 euros. Totes les produccions càrnies han davallat respecte al 2016, a excepció de la carn de boví, que s'ha mantingut estable i els productes de l'apicultura, que han augmentat un 5%. Les dades de producció càrnia del 2010 foren: 4.436,22 tones en canal de porcí, 1.813,63 tones d'oví, 3.001,01 de boví, 5.091,57 tones d'aus, 25,40 de caprí i 15,54 d'equí. Si comparam aquestes dades amb les del 2017, observam que l'única producció càrnia que ha augmentat és la de caprí, que té un pes poc significatiu. Totes les altres produccions càrnies minven, amb una caiguda en paral·lel de la cabana ramadera, amb el cas notori de la carn d'au que té una caiguda espectacular a causa del tancament del darrer escorxador d'aviram de Mallorca, fet que va provocar la desaparició del subsector en aquesta illa. D'una producció càrnia de 29.624.940 euros el 2010 s'ha passat a una altra de 26.598.514 euros el 2017, amb una reducció d'un -11,37%.

Pel que fa als productes ramaders no carnis, el 2017 la producció de llet de vaca va ser de 73.179.465 litres; la producció de llet d'ovella va ser de 147.227 litres i la de cabra, de 290.079; es produïren 4.753 milers de dotzenes

d'ous i 122.947 quilograms de mel i cera. El 2010 es produïren 77.622.609 litres de llet de vaca, 82.080 de llet d'ovella i 139.970 de llet de cabra. Si ho comparam amb el 2010, les produccions làcties que s'incrementen són les d'ovella i cabra, que tenen un pes específic molt reduït. Els ous produïts el 2010 foren 6.085,38 milers de dotzenes, cosa que demostra en aquests anys una notòria reducció. El 2010 es produïren 108.367 quilograms de mel i cera que indiquen un increment de 14.580 quilograms el 2017.

L'aportació a la producció ramadera final de la llet de vaca va ser el 2017 de 24.909.201 euros, quan el 2010 havia estat de 26.120.008 euros. En canvi, la llet d'ovella i de cabra han passat de 68.159 euros i 77.529 euros el 2010 a 93.620 euros i 237.599 euros el 2017, respectivament. El conjunt de la producció làctia s'ha reduït de 26.265.697 euros el 2010 a 25.250.063 euros el 2017. Els ous també han minvat de 6.665.519 euros el 2010 a 5.278.325 euros el 2017. La mel i la cera, en canvi, han passat d'aportar 677.294 euros a aportar-ne 1.574.077 euros. La producció làctia i d'ous manté una tònica recessiva bastant semblant a la producció càrnia. La producció apícola i la de llet d'ovella i de cabra, són les úniques produccions ramaderes que han incrementat producció i valor. En relació amb el 2016 la producció de llet de vaca ha baixat un 2%, la de cabra, un 10% i la d'ovella ha pujat un 38%. La producció d'ous ha baixat un – 8% i la de mel i cera ha pujat un 5%.

2.4. Les forests

La producció forestal el 2017 ha estat de 7.107.828 euros, un 3% de la producció final del sector primari pres en el seu conjunt. Dins aquesta quantitat i amb molt d'avantatge, la principal aportació és la de les caceres, amb 6.857.171 euros. Després de les caceres s'han de comptabilitzar les produccions de fusta, amb 177.822 euros i les de llenya, amb 72.835 euros. El 2016 el producte de les caceres va ser de 6.775.419 euros, la producció de fusta va ser de 233.049 euros i la de llenya de 99.360 euros. Per tant, en relació amb el 2016 el valor de les caceres ha pujat lleugerament i el de la fusta i la llenya ha davallat. Els elevats costos de producció del sector forestal balear han dificultat l'adaptació competitiva del sector a les noves demandes, com podria ser la producció de biomassa amb finalitats energètiques, i mantenen les masses forestals en una taxa d'extracció de fusta i llenya molt per davall de la seva sostenibilitat. (Vegeu el quadre I-30).

El potencial productiu de les masses forestals balears ha de ser considerat, des del conjunt de la política agrària, en especial des de les mesures de desenvolupament rural, amb l'objectiu d'assegurar la viabilitat econòmica de la seva gestió sostenible, ja que les forests són una part indissociable de les explotacions agràries.

Quadre I-26. Producció agrícola (2016)

	Sup. plantació regular (ha)	Sup. en producció (ha)	Producció (tones)	Rendiment (kg/ha)	Preus (€/100 kg)	Euros constants 2016	% Var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Cereals								
Blat		5.420	8.017	1.479	23,00	1.843.910	-3%	1.902.790
Ordi		19.303	28.607	1.482	20,27	5.798.639	-20%	7.272.876
Civada		14.736	8.075	548	24,33	1.964.648	-43%	3.431.990
Triticale		1.296	1.328	1.025	21,60	286.848	-35%	443.016
Arròs		32	73	2.281	147,00	107.310	30%	82.320
Blat de moro		133	732	5.504	20,31	148.645	-53%	318.612
Total cereals		**40.920**	**46.832**			**10.149.999**	**-25%**	**13.451.604**
Llegums								
Favó		2.358	1.276	541	27,67	353.069	18%	298.559
Ciurons		334	150	449	33,07	49.605	-28%	68.786
Pèsols		522	513	983	30,80	158.004	7%	147.224
Altres lleguminoses de gra		33	28	848	30,51	8.544	22%	7.018
Total llegums		**3.247**	**1.967**			**569.222**	**9%**	**521.587**
Farratges								
Cereals d'hivern per a farratge*		14.549	164.404	11.300	4,27	3.650.420	-17%	4.420.772
Blat de moro per a farratge		89	4.010	45.300	4,80	192.480	-19%	236.390
Sorgo farratger		19	727	37.800	2,87	20.865	6%	19.631
Margall (raigràs)*		3.510	99.333	28.300	3,27	2.030.118	-6%	2.154.276
Alfals		797	37.459	47.000	3,52	1.318.557	1%	1.303.357
Trèvol*		362	5.104	14.100	4,27	108.975	-6%	115.866
Enclova (sulla)		315	9.671	30.700	2,95	7.274.634	-6%	7.701.159
Veça per a farratge		121	1.138	9.400	3,18	36.188	7%	33.772
Praderies polifites		19.199	270.706	10.000	3,59	4.859.171	69%	2.880.033
Total farratgeres		**43.316**	**634.210**			**19.491.407**	**3%**	**18.865.257**

continúa

	Sup. plantació regular (ha)	Sup. en producció (ha)	Producció (tones)	Rendiment (kg/ha)	Preus (€/100 kg)	Euros constants 2016	% Var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Tubercles								
Patates		1.857	61.539	33.139	38,57	23.732.626	5%	22.544.048
Moniatos		16	240	15.000	112,40	269.760	167%	101.160
Total tubercles		**1.873**	**61.779**			**24.002.386**	**6%**	**22.645.208**
Flors								
Clavells		0,06	5	800	105,63	5.070	-33%	7.605
Roses		4,99	749	1.500	363,85	2.723.417	-26%	3.689.439
Altres flors		9,12	1.067	1.170	359,12	3.831.954	-26%	5.170.682
Total flors		14,17	1.820			6.560.442	-26%	8.867.726
Plantes ornamentals (unitats)			241.313		2,60	628.307	-1%	633.384
Total flors i ornamentals		**14,17**				**7.188.748**	**-24%**	**9.501.110**
Hortalisses								
de fulla i tronc								
Col		79	2.155	27.278	32,55	701.539	22%	573.927
Espàrrec		5	18	3.600				
Api		25	440	17.600	116,44	512.336	-8%	554.254
Lletuga		119	3.057	25.689	70,52	2.155.760	-38%	3.489.976
Escarola		12	256	21.333	85,30	218.368	-11%	245.664
Espinacs		11	179	16.273	222,63	398.508	-31%	578.838
Bledes		13	203	15.615	92,01	186.779	8%	173.108
Ruca		2	29	14.500				
Julivert		45	549	12.200	168,78	926.588	37%	676.797
de fruit								
Síndria		340	11.499	33.821	53,26	6.123.929	-7%	6.595.247
Meló		234	5.633	24.073	61,00	3.436.104	6%	3.243.956

continúa

	Sup. plantació regular (ha)	Sup. en producció (ha)	Producció (tones)	Rendiment (kg/ha)	Preus (€/100 kg)	Euros constants 2016	% Var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Carabassa		45	733	16.289	64,85	475.351	-14%	552.522
Carabassó		155	4.365	28.161	71,15	3.105.653	37%	2.272.499
Cogombre		97	2.288	23.588	72,09	1.649.496	1%	1.627.147
Albergínia		59	1.421	24.085	98,80	1.403.948	63%	860.548
Tomàtiga		367	10.709	29.180	75,15	8.048.165	-26%	10.903.990
Pebre		96	2.504	26.083	148,88	3.727.955	1%	3.675.847
Bitxo		1	18	18.000	166,62	29.992	29%	23.327
Fraula i fraulot		10	108	10.800	396,23	427.929	-24%	562.648
de flor								
Carxofa		61	872	14.295	74,20	647.024	-35%	990.570
Bròquil		29	502	17.310	114,17	573.133	-25%	759.231
Colflor		45	694	15.422	67,35	467.439	-33%	699.138
bulbs								
All		23	232	10.087	235,60	546.592	1%	541.880
Ceba		115	3.445	29.957	71,58	2.465.982	-4%	2.561.185
Grells de ceba		22	440	20.000	167,81	738.364	-32%	1.080.696
Porros		14	293	20.929	78,80	230.877	-51%	471.211
Pastanaga		56	974	17.393	61,02	594.335	-20%	742.613
Rave		23	223	9.696	86,19	192.204	472%	33.614
Ravenets		2	18	9.000	169,70	30.546	-14%	35.637
Nap		7	147	21.000	154,53	227.159	-11%	254.975
lleguminoses i diverses								
Mongeta tendra		19	283	14.895	328,44	929.485	73%	538.642
Pèsols verds		1	10	10.000	195,00	19.500	-17%	23.400
Fava tendra		4	36	9.000	133,00	47.880	16%	41.230

continúa

	Sup. plantació regular (ha)	Sup. en producció (ha)	Producció (tones)	Rendiment (kg/ha)	Preus (€/100 kg)	Euros constants 2016	% Var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Xampinyó		1.256	1.884	1.500	208,78	3.933.415	-3%	4.052.420
Altres bolets		34	45	1.324	274,70	123.615	96%	63.181
Herbes medicinals		55	175	3.200	220,00	385.572	29%	299.200
Herbes aromàtiques/condiments		8	17	2.000	237,76	39.753	11%	35.663
Total hortalisses	**2.212**	**2.212**	**56.454**			**45.721.275**	**-8%**	**49.834.780**
Cítrics								
Taronges	**1.677**	**1.410**	**10.422**					
Navelina (Navel)	329	296	2.054	6.939	43,34	890.104	5%	848.069
Navel (navel)	678	510	2.823	5.535	46,51	1.312.975	5%	1.250.186
Navel-Late (Navel)	335	302	3.162	10.470	46,85	1.481.424	5%	1.410.679
Salustiana (blanca selecta)	50	45	150	3.333	45,73	68.595	6%	64.937
Blanques comunes	33	30	334	11.133	72,27	241.393	5%	229.829
Verna (tardana)	25	23	100	4.348	56,81	56.810	5%	53.970
València Late (tardana)	227	204	1.799	8.819	56,94	1.024.403	5%	976.001
Mandarines	**261**	**218**	**1.099**					
Clementines (mandarines)	206	168	790	4.702	48,74	385.035	-5%	405.505
Altres mandarines	55	50	309	6.180	56,39	174.248	-5%	183.270
Llimones	185	113	1.846					
Verna	111	56	915	16.339	63,34	579.561	-10%	643.534
Fina de taula	18	9	147	16.333	63,34	93.110	-10%	103.244
Altres llimones	56	48	784	16.333	66,71	522.967	-10%	581.001
Aranger	**7**	**7**	**63**	**9.000**	**63,84**	**40.217**	**-6%**	**42.771**
Total cítrics	**2.130**	**1.748**	**13.430**			**6.870.841**	**1%**	**6.792.996**

continúa

	Sup. plantació regular (ha)	Sup. en producció (ha)	Producció (tones)	Rendiment (kg/ha)	Preus (€/100 kg)	Euros constants 2016	% Var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Fruiters no cítrics								
Fruiters de llavor	202	133	626					
Poma	101	79	339	4.291	74,70	253.237	-26%	344.372
Pera	79	42	246	5.857	82,59	203.168	-25%	270.891
Codony	2	2	18	9.000	55,00	9.900	0%	9.900
Nespre	20	10	23	2.300	100,26	23.060	10%	21.055
Fruiters de pinyol	736	228	805					
Albercoc	425	96	216	2.250	112,50	242.993	-31%	353.239
Cirera	29	10	23	2.300	213,22	49.041	10%	44.776
Melicotó	124	63	210	3.333	102,16	214.528	-8%	232.916
Nectarina	24	24	110	4.583	90,79	99.871	17%	85.345
Pruna	134	35	246	7.029	77,08	189.613	10%	172.656
Altres fruiters	52	43	229					
Xirimoia	2	2	25	12.500	117,45	29.363	-19%	36.410
Magrana	6	6	46	7.667	96,44	44.361	-21%	55.933
Alvocat	8	8	94	11.750	160,89	151.237	-20%	188.242
Kiwi	12	12	37	3.083	48,76	18.041	-45%	32.669
Caqui	12	10	19	1.900	62,96	11.963	-57%	27.704
Gerd	1	1	4	4.000	919,45	36.778	0%	36.778
Nou	11	4	4	1.000	320,25	12.810	0%	12.810
Total fruiters no cítrics	**990**	**404**	**1.660**			**1.589.963**	**-17%**	**1.925.696**
Fruiters en extensiu								
Figuera	2.218	366	30	82	236,80	71.040	-14%	82.880
Ametller (clovella)	24.032	19.627	5.607	286	110,48	6.194.333	-37%	9.779.247
Garrover	13.022	9.879	7.258	735	23,00	1.669.340	-35%	2.563.580
Total fruiters extensiu	**39.272**	**29.872**	**12.895**			**7.934.713**	**-36%**	**12.425.707**

continúa

	Sup. plantació regular (ha)	Sup. en producció (ha)	Producció (tones)	Rendiment (kg/ha)	Preus (€/100 kg)	Euros constants 2016	% Var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Olives								
Olives de taula	108	79	77	975	250,00	192.500	8%	177.500
Olives per a tafona	8.416	5.364	6.018	1.122				
Total olives	**8.524**	**5.443**	**6.095**			**192.500**	**8%**	**177.500**
Oli d'oliva								
Verge extra (fins a 0,8º d'acidesa)			875		588,43	5.148.763	138%	2.158.950
Verge (fins a 2º d'acidesa)			38		449,78	170.916	136%	72.415
Llampant			28		431,79	120.901	133%	51.815
Total oli oliva			**941**			**5.440.580**	**138%**	**2.283.179**
Raïm								
Raïm de taula	50	50	363	7.260	113,79	413.058	53%	269.682
Raïm per a vinificació	2.192	1.644	8.308	5.054				0
Total raïm	**2.242**	**1.694**	**8.671**			**413.058**	**53%**	**269.682**
Altres cultius								
Gira-sol		7	10	1.500	34,82	3.479	-7%	3.729
Xicoira		5	16	3.000	6,93	1.135	22%	927
Tàperes		4	2	500	169,29	3.386	0%	3.386
pebre per a pimentó		3	8	2.500	300,00	25.200	37%	18.375
Altres		3	9	1.425	50,52	4.489	1177%	352
Total altres cultius		**23**	**46**			**37.688**	**41%**	**26.769**
Vi								
			hl		**€/hl 2016**	**Euros constants 2016**	**% Var. Prod. 16-17**	**Euros corrents 2016**
Total vi			**54.245**		**503,48**	**27.311.183**	**3%**	**26.632.494**
Total producció agrícola						**156.913.565**	**-5%**	**165.353.568**

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA.

Quadre I-27. Producció agrícola (2017)

	Sup. plantació regular (ha)	Sup. en producció (ha)	Producció (tones)	Rendiment (kg/ha)	Preus (€/100 kg)	Producció final (euros)
Cereals						
Blat		5.420	8.017	1.479	20,40	1.635.468
Ordi		19.303	28.607	1.482	19,47	5.569.783
Civada		14.736	8.075	548	24,47	1.975.953
Triticale		1.296	1.328	1.025	21,33	283.262
Arròs		32	73	2.281	141,12	103.018
Blat de moro		133	732	5.504	20,71	151.597
Total cereals		**40.920**	**46.832**			**9.719.081**
Llegums						
Favó		2.358	1.276	541	25,93	330.867
Ciurons		334	150	449	32,07	48.105
Pèsols		522	513	983	30,70	157.491
Altres lleguminoses de gra		33	28	848	29,57	8.279
Total llegums		**3.247**	**1.967**			**544.741**
Farratges						
Cereals d'hivern per a farratge		14.549	164.404	11.300	3,81	3.257.166
Blat de moro per a farratge		89	4.010	45.300	4,29	172.029
Sorgo farratger		19	727	37.800	3,68	26.754
Margall (raigràs)		3.510	99.333	28.300	3,08	1.912.160
Alfals		797	37.459	47.000	3,52	1.318.557
Trèvol		362	5.104	14.100	4,27	108.975
Enclova (sulla)		315	9.671	30.700	2,95	7.274.634
Veça per a farratge		121	1.138	9.400	3,38	38.464
Praderies polifites		19.199	191.990	10.000	3,71	3.561.415
Total farratgeres		**38.961**	**513.835**			**17.670.153**
Tubercles						
Patates		1.857	61.539	33.139	35,68	21.956.932
Moniatos		16	240	15.000	127,20	101.160
Total tubercles		**1.873**	**61.779**			**22.058.092**
Flors						
Clavells		0,06	5	800	116,55	5.594
Roses		4,99	749	1.500	385,92	2.888.611
Altres flors		9,12	1.067	1.170	434,97	4.641.304
Total flors		14,17	1.820			7.535.509
Plantes ornamentals (unitats)			241.313		2,18	525.821
Total flors i ornamentals		**14,17**				**8.061.331**

continúa

	Sup. plantació regular (ha)	Sup. en producció (ha)	Producció (tones)	Rendiment (kg/ha)	Preus (€/100 kg)	Producció final (euros)
Hortalisses						
de fulla i tronc						
Col		79	2.155	27.278	45,17	973.400
Espàrrec		5	18	3.600	245,46	44.183
Api		25	440	17.600	69,67	306.548
Lletuga		119	3.057	25.689	56,66	1.732.185
Escarola		12	256	21.333	101,29	259.302
Espinacs		11	179	16.273	164,54	294.527
Bledes		13	203	15.615	92,01	186.779
Ruca		2	29	14.500	608,44	176.448
Julivert		45	549	12.200	107,71	591.328
de fruit						
Síndria		340	11.499	33.821	25,30	2.908.956
Meló		234	5.633	24.073	40,55	2.284.195
Carabassa		45	733	16.289	50,02	366.646
Carabassó		155	4.365	28.161	68,42	2.986.681
Cogombre		97	2.288	23.588	52,51	1.201.422
Albergínia		59	1.421	24.085	55,18	784.082
Tomàtiga		367	10.709	29.180	127,32	13.634.923
Pebre		96	2.504	26.083	84,93	2.126.528
Bitxo		1	18	18.000	196,72	35.410
Fraula i fraulot		10	108	10.800	253,81	274.120
de flor						
Carxofa		61	872	14.295	63,40	552.848
Bròquil		29	502	17.310	173,00	868.460
Colflor		45	694	15.422	57,13	396.482
bulbs						
All		23	232	10.087	117,34	272.229
Ceba		115	3.445	29.957	44,59	1.536.070
Grells de ceba		22	440	20.000	37,61	165.503
Porros		14	293	20.929	117,13	343.183
Pastanaga		56	974	17.393	68,58	667.969
Rave		23	223	9.696	54,67	121.914
Ravenets		2	18	9.000	167,70	30.186
Nap		7	147	21.000	94,00	138.180

continúa

	Sup. plantació regular (ha)	Sup. en producció (ha)	Producció (tones)	Rendiment (kg/ha)	Preus (€/100 kg)	Producció final (euros)
Lleguminoses i diverses						
Mongeta tendra		19	283	14.895	205,28	580.942
Pèsols verds		1	10	10.000	176,69	17.669
Fava tendra		4	36	9.000	151,64	54.590
Xampinyó		1.256	1.884	1.500	130,28	2.454.475
Altres bolets		34	45	1.324	203,39	91.526
Herbes medicinals		55	175	3.200	222,20	389.428
Herbes aromàtiques/condiments		8	17	2.000	552,22	92.332
Total hortalisses	**2.212**	**2.212**	**56.454**			**39.941.648**
Cítrics						
Taronges	**1.677**	**1.410**	**10.422**			
Navelina (Navel)	329	296	2.054	6.939	41,25	847.269
Navel (navel)	678	510	2.823	5.535	56,56	1.596.746
Navel-Late (Navel)	335	302	3.162	10.470	56,97	1.801.322
Salustiana (blanca selecta)	50	45	150	3.333	55,74	83.610
Blanques comunes	33	30	334	11.133	57,50	192.050
Verna (tardana)	25	23	100	4.348	88,16	88.160
València Late (tardana)	227	204	1.799	8.819	88,21	1.586.900
Mandarines	**261**	**218**	**1.099**			
Clementines (mandarines)	206	168	790	4.702	57,02	450.439
Altres mandarines	55	50	309	6.180	66,20	204.549
Llimones	185	113	1.846			
Verna	111	56	915	16.339	47,84	437.736
Fina de taula	18	9	147	16.333	47,84	70.325
Altres llimones	56	48	784	16.333	51,62	404.711
Aranger	**7**	**7**	**63**	**9.000**	**36,24**	**22.834**
Total cítrics	**2.130**	**1.748**	**13.430**			**7.786.651**
Fruiters no cítrics						
Fruiters de llavor	202	133	626			396.908
Poma	101	79	339	4.291	56,05	189.993
Pera	79	42	246	5.857	74,43	183.102
Codony	2	2	18	9.000	29,91	5.384
Nespre	20	10	23	2.300	80,13	18.430
Fruiters de pinyol	736	228	805			650.223
Albercoc	425	96	216	2.250	109,34	236.183
Cirera	29	10	23	2.300	146,12	33.608
Melicotó	124	63	210	3.333	76,54	160.727
Nectarina	24	24	110	4.583	71,88	79.070
Pruna	134	35	246	7.029	57,17	140.635

continúa

	Sup. plantació regular (ha)	Sup. en producció (ha)	Producció (tones)	Rendiment (kg/ha)	Preus (€/100 kg)	Producció final (euros)
Altres fruiters	52	43	229			294.081
Xirimoia	2	2	25	12.500	147,96	36.990
Magrana	6	6	46	7.667	53,44	24.584
Alvocat	8	8	94	11.750	166,43	156.441
Kiwi	12	12	37	3.083	81,07	29.996
Caqui	12	10	19	1.900	51,65	9.814
Gerd	1	1	4	4.000	560,60	22.424
Nou	11	4	4	1.000	345,79	13.832
Total fruiters no cítrics	**990**	**404**	**1.660**			**1.341.212**
Fruiters en extensiu						
Figuera	2.218	366	30	82	350,00	105.000
Ametller (clovella)	24.032	19.627	5.607	286	88,54	4.964.438
Garrover	13.022	9.879	7.258	735	32,79	2.379.898
Total fruiters extensiu	**39.272**	**29.872**	**12.895**			**7.449.336**
Olives						
Olives de taula	108	79	77	975	260,93	200.920
Olives per a tafona	8.416	5.364	6.018	1.122		
Total olives	**8.524**	**5.443**	**6.095**			**200.920**
Oli d'oliva						
Verge extra (fins a 0,8º d'acidesa)			875		500,00	4.375.000
Verge (fins a 2º d'acidesa)			38		390,00	148.200
Llampant			28		382,20	107.016
Total oli oliva			**941**			**4.630.216**
Raïm						
Raïm de taula	50	50	363	7.260	124,93	453.496
Raïm per a vinificació	2.192	1.644	8.308	5.054	108,57	0
Total raïm	**2.242**	**1.694**	**8.671**			**453.496**
Altres cultius						
Gira-sol		7	10	1.500	32,93	3.290
Xicoira		5	16	3.000	7,20	1.179
Tàperes		4	2	500	2,25	45
Pebre per a pimentó		3	8	2.500	300,00	25.200
Altres		3	9	1.425	592,87	52.676
Total altres cultius		**23**	**46**			**82.391**
Vi						
			hl		**€/hl**	**Euros**
Total vi			**54.245**		**639,77**	**34.704.324**
Total producció agrícola						**154.643.590**

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA.

Quadre I-28. Ramat sacrificat (2016)

CARN

		Tones en canal	Rendiment %	Tones en viu	Euros/100 kg viu 2016	Euros constants 2016	% var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Vedella de llet (<8 mesos)	19,9	63%	31,6	283	89.583	56%	57.449	93.096
	Vedella (de 8 a 12 mesos)	991,9	63%	1.574,4	283	4.460.818	-17%	5.379.607
	Bravatell	343,0	56%	612,5	201	1.229.991	62%	761.470
	Boví major	1.003,4	50%	2.006,8	125	2.508.460	21%	2.077.805
	Total carn de boví	**2.358,2**		**4.225,3**		**8.288.852**	**0%**	**8.276.331**
Anyell de <7kg/ canal	146,5	55%	266,4	407	1.085.504	16%	931.943	1.088.608
	Anyell de 7 a 10 kg/canal	241,8	55%	439,5	344	1.514.020	-15%	1.786.230
	Be de 10-13 kg/canal	1.107,6	44%	2.517,2	216	5.436.390	-6%	5.790.201
	Be >13 kg/canal	144,5	44%	328,5	169	554.926	-18%	680.721
	Oví major	24,2	40%	60,5	25	15.195	-17%	18.229
	Total carn de oví	**1.664,6**		**3.612,2**		**8.606.034**	**-7%**	**9.207.324**
Cabrit de llet	15,9	55%	28,8	303	87.404	3%	85.271	88.603
	Segall	17,5	44%	39,7	183	72.671	-7%	78.146
	Caprí major	0,4	40%	0,9	23	207	-84%	1.268
	Total carn de caprí	**33,7**		**69,4**		**160.282**	**-3%**	**164.684**
Porcells	962,3	80%	1.202,9	298	3.587.277	-6%	3.829.760	4.671.849
	Porc d'engreix	2.531,4	80%	3.164,2	122	3.854.327	-7%	4.128.945
	Truges	270,1	80%	337,6	33	110.020	6%	103.589
	Total carn de porcí	**3.763,8**		**4.704,7**		**7.551.625**	**-6%**	**8.062.294**

continúa

CARN								
		Tones en canal	Rendiment %	Tones en viu	Euros/100 kg viu 2016	Euros constants 2016	% var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Cavalls	3,2	47%	6,81	128	8.704	-68%	27.460	9.027
	Mular i somerí	0,3	47%	0,73		0		0
	Total carn equí	**3,5**		**7,55**		**8.704**	**-68%**	**27.460**
Pollastres d'engreix	234,7	70%	335,2	104	347.405	-6%	365.396	415.097
	Gallines	5,4	70%	7,7	21	1.620	-7%	520
	Guàtleres	5,9	60%	9,9	333	32.917	6%	40.000
	Total aus	**246,0**		**352,8**		**381.941**	**-6%**	**405.916**
Conills	**Total carn de conills**	**2,3**	**50%**	**4,7**	**162**	**7.528**	**-28%**	**10.481**
Total carn		**8.072,1**		**12.976,7**		**25.004.965**	**-4%**	**26.154.490**

continúa

VENDES FORA DE LES BALEARS						
		Unitats	€/unitat 2016	Euros constants 2016	% var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Boví	Vedella per vida o engreix	586	346	202.756	10%	184.528
	Vedella per sacrifici	15	36	540	-97%	17.905
	Anoll vida o engreix	43	0	0		0
	Anoll sacrifici	54	7	378	-89%	3.482
	Brava vida o engreix	25	5	125	-98%	7.113
	Brava sacrifici	34	24	816	-93%	11.446
	Boví major vida o engreix	162	0	0		0
	Boví major sacrifici	1.140	632	720.480	226%	221.042
Oví	Oví no reproductor vida o engreix	11.415	25	283.504	-2%	289.464
	Ovella vida o engreix	448	80	35.930	1%	35.448
Caprí	Caprí vida	38	0	0		0
Porcí	Porcells per a vida o engreix	14.744	41	601.735	13%	530.558
	Porcells per a sacrifici	455	41	18.570	-13%	21.304
	Truges i verros per a sacrifici	1.217	66	80.020	-29%	113.225
Aviram	Gallines vida o engreix	35	0,43	15	-36%	24
Total vendes		**30.411,0**		**1.944.868**	**35%**	**1.435.540**

continúa

PRODUCTES RAMADERS						
		litres	€/100 litres 2016	Euros constants 2016	% var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Llet	de vaca	73.179.465	34	25.158.869	-2%	25.732.837
	d'ovella	147.227	88	128.914	38%	93.620
	de cabra	290.079	74	214.787	-10%	237.588
	Total llet	**73.616.771,0**		**25.502.569**	**-2%**	**26.064.044**
		milers de dotzenes	€/100 dotzena 2016	Euros constants 2016	% var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Ous	de gallina de granja	4.263	80	3.420.732	-11%	3.822.072
	de gallina de camp	469	88	413.685	34%	307.704
	de gallina ecològica	21	241	51.353	-49%	101.524
	Total ous	**4.753,3**		**3.885.769**	**-8%**	**4.231.300**
		kg	€/100 kg 2016	Euros constants 2016	% var. prod. 16-17	Euros corrents 2016
Mel i cera	mel	119.826	1.259	1.508.967	5%	1.433.050
	cera	3.122	800	24.972	5%	23.717
	Total mel i cera	**122.947,0**		**1.533.939**	**5%**	**1.456.767**
Total productes ramaders				**30.922.278**	**-3%**	**31.752.111**
Producció ramadera final				**57.872.111**	**-2%**	**59.342.141**

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA.

Quadre I-29. Ramat sacrificat (2017)

		CARN				
		Tones en canal	Rendiment %	Tones en viu	Euros/100 kg viu	Euros
Boví	Vedella de llet (<8 mesos)	19,9	63%	31,6	294	93.096
	Vedella (de 8 a 12 mesos)	991,9	63%	1.574,4	294	4.635.752
	Bravatell	343,0	56%	612,5	209	1.278.226
	Boví major	1.003,4	50%	2.006,8	105	2.107.106
	Total carn de boví	**2.358,2**		**4.225,3**		**8.114.180**
Oví	Anyell de <7kg/canal	146,5	55%	266,4	409	1.088.608
	Anyell de 7 a 10 kg/canal	241,8	55%	439,5	358	1.574.019
	Be de 10-13 kg/canal	1.107,6	44%	2.517,2	223	5.603.575
	Be >13 kg/canal	144,5	44%	328,5	164	540.050
	Oví major	24,2	40%	60,5	28	17.064
	Total carn de oví	**1.664,6**		**3.612,2**		**8.823.317**
Caprí	Cabrit de llet	15,9	55%	28,8	307	88.603
	Segall	17,5	44%	39,7	194	77.007
	Caprí major	0,4	40%	0,9	26	238
	Total carn de caprí	**33,7**		**69,4**		**165.848**
Porcí	Porcells	962,3	80%	1.202,9	388	4.671.849
	Porc d'engreix	2.531,4	80%	3.164,2	134	4.240.342
	Truges	270,1	80%	337,6	34	115.655
	Total carn de porcí	**3.763,8**		**4.704,7**		**9.027.846**
Equí	Cavalls	3,2	47%	6,81	132	9.027
	Mular i somerí	0,3	47%	0,73	76	558
	Total carn equí	**3,5**		**7,55**		**9.585**

continúa

		CARN				
		Tones en canal	Rendiment %	Tones en viu	Euros/100 kg viu	Euros
Aus	Pollastres d'engreix	234,7	70%	335,2	124	415.097
	Gallines	5,4	70%	7,7	21	1.620
	Guàtleres	5,9	60%	9,9	333	32.917
	Total aus	**246,0**		**352,8**		**449.634**
Conills	**Total carn de conills**	**2,3**	**50%**	**4,7**	**174**	**8.105**
Total carn		**8.072,1**		**12.976,7**		**26.598.514**

		VENDES FORA DE LES BALEARS		
		unitats	€/unitat	Euros
Boví	Vedella per vida o engreix	586	533	312.525
	Vedella per sacrifici	15	611	9.167
	Anoll vida o engreix	43	533	22.933
	Anoll sacrifici	54	611	33.001
	Brava vida o engreix	25	1.423	35.563
	Brava sacrifici	34	496	16.852
	Boví major vida o engreix	162	1.367	221.460
	Boví major sacrifici	1.140	294	334.921
Oví	Oví no reproductor vida o engreix	11.415	26	292.222
	Ovella vida o engreix	448	82	36.826
Caprí	Caprí vida	38	55	2.090
Porcí	Porcells per a vida o engreix	14.744	44	644.222
	Porcells per a sacrifici	455	44	19.881
	Truges i verros per a sacrifici	1.217	69	84.119

continúa

VENDES FORA DE LES BALEARS				
		unitats	€/unitat	Euros
Aviram	Gallines vida o engreix	35	0,4	15
Total vendes		**30.411**		**2.065.795**
PRODUCTES RAMADERS				
		litres	€/100 litres	Euros
Llet	de vaca	73.179.465	34	24.909.201
	d'ovella	147.227	84	123.332
	de cabra	290.079	75	217.530
	Total llet	**73.616.771**		**25.250.063**
		milers de dotzenes	€/100 dotzena	Euros
Ous	de gallina de granja	4.263	109	4.658.577
	de gallina de camp	469	117	549.812
	de gallina ecològica	21	328	69.936
	Total ous	**4.753**		**5.278.325**
		kg	€/100 kg	Euros
Mel i cera	mel	119.826	1.291	1.546.607
	cera	3.122	880	27.469
	Total mel i cera	**122.947**		**1.574.077**
Total productes ramaders				**32.102.464**

Producció ramadera final	**60.766.773**

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA.

Quadre I-30. Producció forestal de les Illes Balears (2016-2017)

	2016			2017		
Producció de fusta	Producció (m^3 d'arbres drets)	Euro/m^3	Producció (en euros)	Producció (m^3 d'arbres drets)	Euro/m^3	Producció (en euros)
Pi blanc (Pinus halepensis)	6.444,89	21,85	140.821	5.299,06	21,85	115.784
Alzina (Quercus ilex)	1.066,33	41,39	44.136	733,38	41,39	30.354
Ullastre (Olea europaea)	1.153,08	41,39	47.726	753,50	41,39	31.187
Altres	10,52	34,84	367	14,27	34,84	497
Total fusta	8.674,83		233.049	6.800,20		
Producció de llenya	Producció (en esteris)	Euro/ esteri	Producció (en euros)	Producció (en esteris)	Euro/ esteri	Producció (en euros)
Pi blanc (Pinus halepensis)	12.889,78	2,76	35.576	10.598,12	2,76	29.251
Alzina (Quercus ilex)	1.304,96	24,16	31.528	903,12	24,16	21.819
Ullastre (Olea europaea)	1.320,30	24,16	31.898	880,93	24,16	21.283
Altres	21,04	17,03	358	28,30	17,03	482
Total llenya	15.536,07		99.360	12.410,46		
Activitats secundàries no forestals no separables	Superfície (en ha)	Euro/ha	Producció (en euros)	Superfície (en ha)	Euro/ha	Producció (en euros)
Producció de caceres (vedats de caça)	382.792,05	17,70	6.775.419	..	17,70	..

Font: Conselleria de Medi Ambient.

2.5. La pesca

Tot i que actualment mostra una situació més o menys estable, l'activitat de la pesca a les Illes Balears ha perdut pes econòmic i social al llarg de les darreres dècades. L'obstacle més important amb què topa el sector és la problemàtica de la comercialització dels productes pesquers, en particular perquè s'està perdent l'hàbit de consumir moltes de les espècies més abundants. L'increment del cost dels consums intermedis, especialment lligat a l'augment del preu del combustible, i la situació dels recursos pesquers també són problemes rellevants.

La producció pesquera final balear el 2017 va ser de 30.117. 022 euros, mentre que el valor afegit al cost dels factors va ser d'11.739.649 euros i la renda pesquera va ser de 9.395.960 euros. Un 68,10% de la producció econòmica del sector pesquer extractiu balear (20.503.029 euros) correspon a la producció pesquera, mentre que la producció aqüícola (9.603.993 euros) representa un 31,90% de la producció pesquera final. (Vegeu els quadres I-31 a I-35).

Quant a les espècies pescades, dominen els peixos que, amb 2.305 tones, representen 10.884.402 euros, un 76,52% de la quantitat pescada, volum que representa un petit descens respecte al 2016. Aquesta proporció no es correspon amb el valor econòmic, ja que els crustacis i mol·luscs, amb només un 23,47% del total de tones extretes (706 tones) han generat una producció en euros que representa 9.610.408 euros, un 46,91% de la producció pesquera final.

La distribució del volum de pesca desembarcada per illes presenta trets diferencials. A l'illa d'Eivissa es registra un increment en la quantitat total del volum de la pesca desembarcada, respecte de 2016, d'un 3%, mentre que a la resta d'illes minva. Si fem la mitjana, el valor de la pesca desembarcada s'ha incrementat un 1,2%, i ha assolit els 20,5 milions d'euros. Només Formentera presenta un descens d'un 7,3% respecte de l'any 2016. (Vegeu el quadre I-35).

2.6. Denominacions d'origen

Respecte a l'any 2016, les marques relatives a les begudes espirituoses de denominació geogràfica Herbes de Mallorca i Palo de Mallorca mostren una caiguda en el seu valor comercial, mentre que les Herbes Eivissenques i el Gin de Maó presenten variacions positives.

Entre els vins es registren diferencials positius tant en els vins de la terra com en els vins amb DO, tot i que la DO Binissalem en particular i el vi de la terra Illes Balears mostren valors menors que l'any anterior.

Finalment, i pel que fa a les denominacions d'origen dels aliments, s'observen variacions negatives tant pel que fa a l'ensaïmada, olives i oli de Mallorca. Cal destacar la gran crescuda de les marques de garantia, especialment de la tomàtiga de ramellet. (Vegeu el quadre AI-14).

Quadre I-31. Producció pesquera (euros corrents) (2017)

	Total
Total espècies pescades	20.503.029
Total espècies criades en aqüicultura	9.603.993
Producció pesquera final	**30.107.022**
Despeses fora del sector*	18.704.882
VAB a preus de mercat	**11.402.140**
Subvencions	436.377
Imposts lligats a la producció*	98.867
VAB a cost dels factors	**11.739.649**
Amortitzacions*	2.343.690
Renda pesquera	**9.395.960**

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA.

* Estimat a partir dades estructurals.

Quadre I-32. Evolució de la producció pesquera (2016-2017)

	2017 (euros corrents)	2016 (euros corrents)	variació corrent 16-17	2016 (euros constants)	Variació real 16/17	Deflactor
Total espècies pescades	20.503.029	20.261.287	1,2%	20.136.209	-0,6%	1,01
Total espècies criades en aqüicultura	9.603.993	16.410.489	-41,5%	15.919.613	-3,0%	1,03
Producció pesquera final	**30.107.022**	**36.671.776**	**-17,9%**	**36.055.822**	**-1,7%**	**1,02**

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA.

Quadre I-33. Espècies pescades: mol·luscs, crustacis i peixos a les Illes Balears (2017)

Espècies pescades			€/kg	Euros
Crustacis				
Aristeus antennatus	Gamba vermella	150.408	25,09	3.773.974
Palinurus elephas/mauritanucus	Llagosta	36.704	45,67	1.676.289
Nephrops norvergicus	Escamerlà	22.118	28,95	640.358
	Altres gambes	83.018	7,70	639.334
	Crancs	51.007	4,19	213.501
Total crustacis		**343.255**		**6.943.454**
Mol·lucs				
Loligo vulgaris/spp	Calamars	71.679	16,69	1.196.628
Sepia officinalis/Sepiidae, sepiodae	Sípia	74.331	10,07	748.613
Octopodidae/Octopus vulgaris/spp	Pops	186.924	3,47	649.383
Todarodes sagittatus	Pota	27.077	2,37	64.074
	Escopinyes i demés	2.534	0,31	8.256
Total mol·lucs		**362.545**		**2.666.954**
Peixos				
Scorpaena scrofa	Cap-roig	123.913	12,02	1.489.971
Mullus surmuletus/barbatus	Molls	170.641	5,76	983.613
Engraulis encrasicolus	Aladroc	452.539	2,01	909.538
Perciformes	Morralla	159.889	4,90	783.087
Zeus faber	Gall de Sant Pere	52.519	13,13	689.436
Coryphaena hippurus	Llampuga	102.078	6,10	622.962
Spicara maena/smaris/spp/ Centracanthidae	Xucles i gerrets	190.398	2,95	560.836
Raja clavata/montagui/axyrinchus/spp.	Rajades	147.814	3,57	528.018
Merluccius merluccius	Lluç	56.186	7,62	428.412
Seriola dumerili	Sirviola/verderol	33.773	11,21	378.654

continúa

Espècies pescades				
			€/kg	Euros
Lophius bugadessa/piscatorius/spp.	Rap	36.503	9,34	341.059
Dentex dentex	Dèntol	18.813	17,31	325.568
Pagrus pagrus	Pàguera	17.067	18,33	312.801
Xiphias gladius	Emperador	29.481	7,98	235.194
Sardina pilchardus	Sardina	102.183	1,63	166.989
Spondyliosoma cantharus	Canterà	35.486	4,53	160.785
Lepidorhombus boscii/spp	Bruixes	23.199	6,77	157.011
Peixos				
Epinephelus marginatus/spp	Anfós	7.028	18,70	131.450
Trachurus mediterraneus/spp.	Sorells	109.785	1,10	120.736
Serranus cabrilla/spp	Serrà	28.618	4,07	116.416
Aphia minuta	Jonquillo / jonquet	5.219	20,59	107.457
	altres peixos	401.597	3,32	1.334.408
Total peixos		**2.304.730**		**10.884.402**
Altres espècies				
Anemonia sulcata	Anèmones	201	25,99	5.229
Stichopus regalis/Holothuria tubulosa	Cohombro	419	3,67	1.537
Paracentrotus lividus	Eriçó de mar	722	2,01	1.453
Total altres		**1.342**		**8.219**
		3.011.872		**20.503.029**

	Juveniles (unitats)	kg	€/kg o €/u	Euros
Aqüicultura marina				
Escopinya gravada (Venus verrucosa)		222	10,08	2.238
Llop (Dicentrarchus labrax)	31.549.046		0,26	8.171.690
Musclos (Mytilus galloprovincialis)		67.309	2,70	181.768
Orades (Sparus aurata)	7.910.105		0,16	1.241.546
Total marina				**9.597.243**
Aqüicultura continental				
Carpa (Cyprinus carpio)	1.500		2,00	3.000
Carpa roja (Carassius auratus)	1.000		0,75	750
Ciprínids (Ciprinidae)	1.000		3,00	3.000
Total continental				**6.750**
				9.603.993
				30.107.022

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA. Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General de Pesca.

Quadre I-34. Espècies pescades: mol·luscs, crustacis i peixos a les Illes Balears (2016)

Espècies pescades			kg	€/kg 2016	Euros constants 2016	% var. Prod. 16-17	Euros corrents 2016
Crustacis	*Aristeus antennatus*	Gamba vermella	150.408	25,69	3.863.941	9%	3.547.682
	Palinurus elephas/mauritanucus	Llagosta	36.704	43,48	1.595.835	-8%	1.731.563
	Nephrops norvergicus	Escamerlà	22.118	25,78	570.175	-22%	734.993
		Altres gambes	83.018	10,05	834.225	56%	533.340
		Crancs	51.007	4,05	206.762	18%	175.499
	Total crustacis		**343.255**		**6.943.454**	**3%**	**6.723.076**
Mol·lucs	*Loligo vulgaris/spp*	Calamars	71.679	16,69	1.196.628	-22%	1.542.256
	Sepia officinalis/Sepiidae, sepiodae	Sípia	74.331	10,07	748.613	48%	505.747
	Octopodidae/Octopus vulgaris/spp	Pops	186.924	3,47	649.383	19%	546.607
	Todarodes sagittatus	Pota	27.077	2,37	64.074	-27%	87.456
		Escopinyes i demés	2.534	0,31	8.256	78%	4.647
	Total mol·lucs		**362.545**		**2.666.954**	**-1%**	**2.686.712**

continúa

Espècies pescades			kg	€/kg 2016	Euros constants 2016	% var. Prod. 16-17	Euros corrents 2016
Peixos	*Scorpaena scrofa*	Cap-roig	123.913	11,33	1.404.515	2%	1.383.635
	Mullus surmuletus/barbatus	Molls	452.539	1,64	742.694	-5%	782.785
	Engraulis encrasicolus	Aladroc	52.519	13,69	719.015	-12%	813.810
	Perciformes	Morralla	102.078	4,85	495.055	-10%	548.555
	Zeus faber	Gall de Sant Pere	170.641	5,60	954.954	7%	890.272
	Coryphaena hippurus	Llampuga	147.814	3,06	452.947	-11%	510.236
	Spicara maena/smaris/spp/Centracanthidae	Xucles i gerrets	56.186	6,59	370.375	-16%	439.441
	Raja clavata/montagui/axyrinchus/spp.	Rajades	159.889	4,57	729.911	16%	626.931
	Merluccius merluccius	Lluç	33.773	9,79	330.741	-9%	364.136
	Seriola dumerili	Sirviola/verderol	18.813	16,69	314.040	-13%	362.485
	Lophius bugadessa/piscatorius/spp.	Rap	29.481	7,14	210.553	-38%	339.291
	Dentex dentex	Dèntol	190.398	2,83	538.916	-3%	553.940
	Pagrus pagrus	Pàguera	36.503	8,48	309.710	8%	285.828
	Xiphias gladius	Emperador	102.183	1,49	152.747	-48%	296.264
	Sardina pilchardus	Sardina	5.219	21,17	110.507	-54%	239.336
	Spondyliosoma cantharus	Canterà	17.067	16,78	286.434	1%	284.419
	Lepidorhombus boscii/spp	Bruixes	28.618	3,98	113.806	6%	106.974
	Epinephelus marginatus/spp	Anfós	35.486	4,42	156.703	7%	146.506
	Trachurus mediterraneus/spp.	Sorells	23.199	6,07	140.822	-10%	155.668
	Serranus cabrilla/spp	Serrà	109.785	1,01	110.845	-7%	119.028
	Aphia minuta	Jonquillo / jonquet	7.028	17,42	122.426	4%	117.590
		altres peixos	401.597	4,34	1.742.429	18%	1.471.095
	Total peixos		**2.304.730**		**10.510.145**	**-3%**	**10.838.226**

continúa

Espècies pescades							
			kg	€/kg 2016	Euros constants 2016	% var. Prod. 16-17	Euros corrents 2016
Altres espècies	Anemonia sulcata	Anèmones	201	26,52	5.335	-50%	10.589
	Stichopus regalis/Holothuria tubulosa	Cohombro	419	21,79	9.136	347%	2.044
	Paracentrotus lividus	Eriçó de mar	722	1,64	1.185	85%	640
	Total altres		**1.342**		**15.656**	**18%**	**13.273**
Total espècies pescades			**3.011.872**		**20.136.209**	**-1%**	**20.261.287**

Espècies criades en aqüicultura							
		juveniles (unitats)	kg	€/kg o €/u 2016	€ constants 2016	VAR. PROD. 16-17	€ corrents 2016
Aqüicultura marina	Escopinya gravada (Venus verrucosa)		222	10,10	2.243	8%	2.071
	Llop (Dicentrarchus labrax)	31.549.046		0,41	12.977.976	31%	9.938.250
	Musclos (Mytilus galloprovincialis)		67.309	2,31	155.169	-9%	170.288
	Orades (Sparus aurata)	7.910.105		0,35	2.777.474	-56%	6.293.130
	Total marina				**15.912.863**	**-3%**	**16.403.739**
Aqüicultura continental	Carpa (Cyprinus carpio)	1.500		2,00	3.000	0%	3.000
	Carpa roja (Carassius auratus)	1.000		0,75	750	0%	750
	Ciprínids (Ciprinidae)	1.000		3,00	3.000	0%	3.000
	Total continental				**6.750**	**0%**	**6.750**
Total espècies criades en aqüicultura					**15.919.613**	**-3%**	**16.410.489**
TOTAL PRODUCCIÓ PESQUERA					**36.055.822**	**-2%**	**36.671.776**

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA. Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General de Pesca.

Quadre I-35. Espècies pescades: mol·luscs, crustacis i peixos a les Illes Balears per illa (2016-2017)						
	Kg 2016	Kg 2017	% var. prod. 16-17	€ corrents 2016	€ corrents 2017	% var. 16-17
Mallorca	2.315.873	2.188.714	6%	13.176.387	13.469.820	-2%
Menorca	281.445	281.242	0%	2.597.490	2.609.367	0%
Eivissa	291.458	299.158	-3%	2.660.372	2.730.532	-3%
Formentera	257.070	242.759	6%	1.827.039	1.693.311	8%
Illes Balears	**3.145.846**	**3.011.872**	**4%**	**20.261.287**	**20.503.029**	**-1%**

Font: Estadístiques agràries i pesqueres, SEMILLA. Elaboració pròpia amb dades de la Direcció General de Pesca.

3

SECTOR INDUSTRIAL

RESUM

L'evolució de la producció i l'ocupació a la indústria ha presentat des de 2010 a 2013 una constant pèrdua de representativitat dins l'economia balear; aquest escenari es reverteix lleugerament a partir de 2013 amb un millor comportament del mercat laboral que la producció industrial; així els preus industrials hi presenten un estancament des de 2008.

Quant al nombre d'empreses que componen la indústria balear, s'ha mantingut estable el 2016 respecte al 2015, i el nivell de llocs de feina el 2017 s'ha anat recuperant, tant pel règim assalariat com pel règim especial d'autònoms.

Els ingressos del sector industrial han crescut el 2015 respecte al 2014 un 13%, en què un 40% correspon al grup de subministrament d'electricitat i gas; compartint aquest grup també el lideratge amb una productivitat aparent del factor treball i amb la quota d'excedents més elevat.

El 2017 ha representat també un increment de la facturació elèctrica respecte a l'any anterior (3,4%), causada principalment per un major consum de la baixa tensió i un augment més discret de l'alta tensió.

Quant a les indústries relacionades amb la construcció, el 2017 el nombre de pedreres a les Illes Balears pujava a 86, de les quals un 80% són a Mallorca, un 13% a Menorca i la resta a Eivissa i Formentera.

3.1.

L'EVOLUCIÓ DEL PIB, DE L'OCUPACIÓ, DE L'ÍNDEX DE PRODUCCIÓ INDUSTRIAL (IPI) I DE L'ÍNDEX DE PREUS INDUSTRIALS

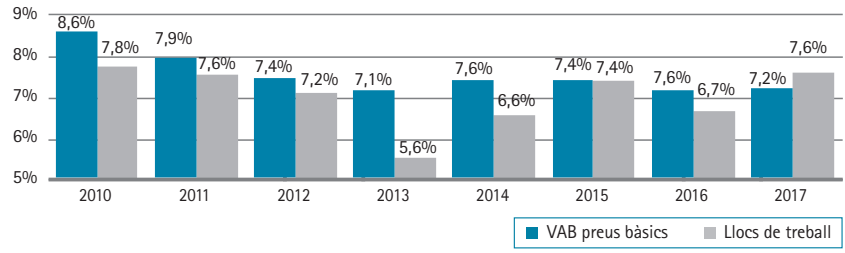
En aquest apartat s'analitza l'evolució de la producció i l'ocupació del sector industrial. Aquesta informació es desglossa i s'amplia per estructures d'empreses i per les principals branques productives del sector industrial a les Illes Balears a partir de dades de l'Ibestat, relatives a l'enquesta industrial. També s'analitzen l'índex de producció industrial (IPI), l'índex de preus industrials (IPRI) i altres indicadors conjunturals del sector industrial.

Pel que fa a l'evolució del VAB i de l'ocupació en el sector, s'aprecia que des de 2010 fins a 2013 s'observa una constant pèrdua de representativitat de la indústria balear, tant en pes sobre l'economia total i passa d'un 8,6% el 2010 a un 7,2% el 2017; com en termes d'ocupació, que baixa d'un 7,8% el 2010 a un 7,6% el 2017.

Els nivells del VAB de 2017 són semblants als assolits el 2013 i els de l'ocupació als de 2011. (Vegeu el gràfic I-63).

En relació al IPI, el sector industrial amb prou feines s'ha estabilitzat des de la fase més crítica de la gran recessió.

Gràfic I-63
Percentatge de la indústria sobre el VAB a preus bàsics total i llocs de treball en la indústria sobre el total de les Illes Balears

Font: Comptabilitat regional d'Espanya, INE. Tresoreria General de la Seguretat Social i elaboració pròpia.

A més, en comparació amb Espanya, mentre l'IPI de Balears se situa el 2017 quasi bé 20 punts per sota al nivell de 2009, en canvi a Espanya el 2017 ja s'assoleix el nivell de 2009. (Vegeu el quadre I-36, el gràfic I-64 i el quadre AI-15).

Quant al comportament dels preus industrials, s'evidencia un estancament des de 2008, principi de la crisi, que s'ha recuperat de forma clara a partir de la primavera de 2012. (Vegeu el quadre I-37 i els gràfics I-65 i I-66).

3.2. Evolució de les empreses industrials

Quant al nombre d'empreses industrials de tots els grups que componen la indústria balear, s'ha mantingut estable el 2016 respecte al 2015, amb 16 empreses més (0,4%). El resultat és la suma d'una indústria extractiva més dinàmica, amb un creixement d'un 5,8%; una indústria manufacturera estancada (-0,1%) i una indústria de subministrament amb tres empreses més el 2016 que l'any anterior (1,2%).

Dins de la indústria manufacturera destaca el creixement de grups com la química, la farmacèutica i el cautxú amb percentatges per sobre d'un 25%. Per contra, les peces de vestir, el ferro, els productes informàtics, electrònics i òptics lideren les caigudes.

Quant a la indústria de subministrament, destaquen positivament el tractament de residus (28%) i negativament el tractament d'aigua residual. (Vegeu el quadre I-38).

3.3. Evolució de l'ocupació

En termes d'ocupació a la indústria, el 2017 continua sent un any de recuperació de llocs de feina, tant pel règim assalariat com pel règim especial d'autònoms. El punt d'inflexió posterior a la crisi es pot

situar envers el 2015 pel règim general i de 2014 pel règim especial d'autònoms; any a partir del qual aquest règim especial perd la importància assolida durant la crisi.

Per subsectors, el comportament ha estat molt semblant, a excepció del grup de subministrament d'energia que, en referència al règim general, no ha recuperat el nivell d'ocupació previ a la crisi, en comparació amb un comportament erràtic quant al règim especial d'autònoms. Si centram l'anàlisi en l'agrupament d'ocupació, ens trobam que un 76% dels empleats estan al sector manufacturer, així com un 97% són autònoms. La resta d'assalariats (19%) estan en el grup de subministrament d'aigües; i els restants queden repartits entre la resta de subsectors i règims d'una forma més residual. (Vegeu els quadres I-39 i I-40).

3.4. Evolució de les branques industrials

Aquest punt se subdivideix en quatre apartats, els dos primers (3.4.1. i 3.4.2.) presenten dades relatives a l'enquesta industrial de l'INE a partir de la informació elaborada per l'Ibestat. Els apartats 3.4.3. i 3.4.4. analitzen amb més atenció algunes branques industrials més importants de la indústria balear, com som la branca no manufacturera principal, energia i aigua, i dins de les branques manufactureres, cal destacar l'activitat de les indústries relacionades amb el sector de la construcció.

3.4.1. Dades generals de l'enquesta industrial

Pel que fa als ingressos i a l'exercici de 2015, els ingressos d'explotació van aconseguir 4.425 milions d'euros, la qual cosa representa un augment d'un 13% respecte a l'exercici anterior. Més d'un 40% correspon al grup subministrament d'electricitat i gas, seguit d'aigua i residus (14%) i alimentació (9%); la resta de grups es reparteixen d'una manera similar al romanent dels ingressos. (Vegeu el quadre I-41).

Si descendim en l'anàlisi d'aquesta partida, crida l'atenció que el grup d'aigua i residus s'endugui més d'un 95% de les subvencions d'explotacions. Així, si durant el 2015 l'import global per a la indústria rondava els 61 milions, 58 dels quals acabaran en aquest subsector industrial.

Amb menor pes, l'aigua i els residus se'n duen també una part important de les imputacions de subvencions; així de més de 37 milions d'imputació de subvencions, gairebé un 56% se'n van cap aquest subsector.

Quant a les despeses d'explotació, durant l'any 2015 l'import en el sector industrial balear va arribar als 4.162 milions d'euros, un 18,4% més que l'any 2014 per un increment en les despeses corrents, ja que les despeses de personal varen incrementar un escàs 1,6%.

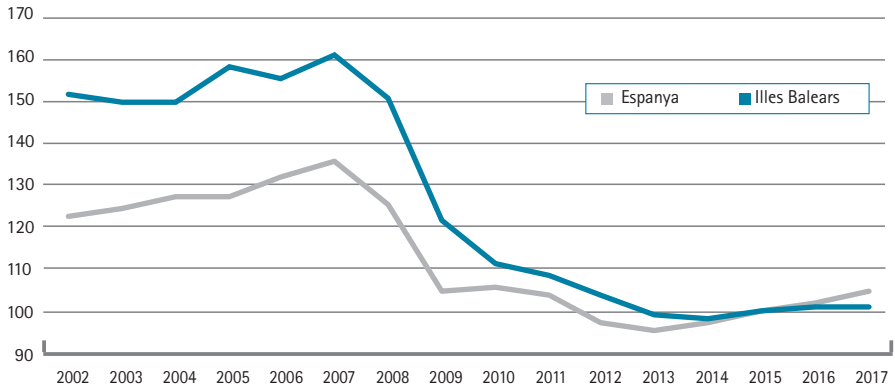
Aquests comparatius s'han de prendre amb mesura, ja que els canvis metodològics impedeixen que les dades siguin exactament comparables però sí indiciàries de les tendències.

Quadre I-36. Índex de producció industrial (IPI) (2002-2017)				
			% var. anual	
	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya
2002	150,3	122,4	-	-
2003	149,1	124,2	-0,8%	1,5%
2004	149,0	126,6	0,0%	2,0%
2005	157,5	126,8	5,7%	0,2%
2006	154,2	131,5	-2,1%	3,7%
2007	159,8	134,7	3,7%	2,4%
2008	150,0	125,1	-6,1%	-7,1%
2009	120,9	104,8	-19,4%	-16,2%
2010	110,9	105,7	-8,3%	0,9%
2011	108,3	103,7	-2,3%	-2,0%
2012	103,4	97,1	-4,5%	-6,4%
2013	98,7	95,4	-4,5%	-1,7%
2014	98,5	96,8	-0,3%	1,5%
2015	100,0	100,0	1,6%	3,3%
2016	100,9	101,6	0,9%	1,6%
2017	**101,3**	**104,5**	**0,4%**	**2,9%**

Font: INE (base 2015).

Gràfic I-64

Índex de producció industrial (IPI) (2002-2017)

Font: INE (base 2015).

Quadre I-37. Índex de preus industrials a Espanya i Illes Balears (IPRI) (base 2015) (2005-2017)

	Espanya	Illes Balears	Diferència
dic-00	77,50	66,76	-10,74
ene-01	77,97	67,17	-10,81
feb-01	78,53	67,30	-11,23
mar-01	79,01	67,50	-11,50
abr-01	78,93	67,64	-11,29
may-01	79,17	67,91	-11,26
jun-01	79,57	67,84	-11,72
jul-01	80,12	68,05	-12,08
ago-01	80,76	68,05	-12,71
sept-01	81,08	68,05	-13,03
oct-01	81,00	68,05	-12,95
nov-01	81,00	68,11	-12,88
dic-01	82,19	70,01	-12,18
ene-02	82,83	70,14	-12,68
feb-02	83,07	70,14	-12,92
mar-02	83,54	70,69	-12,86
abr-02	84,10	70,75	-13,35
may-02	84,26	70,89	-13,37
jun-02	84,74	71,50	-13,24
jul-02	84,82	71,50	-13,32
ago-02	84,34	71,57	-12,77
sept-02	84,10	71,50	-12,60
oct-02	84,02	71,50	-12,52
nov-02	84,10	71,57	-12,53
dic-02	84,74	73,73	-11,00
ene-03	85,21	74,21	-11,01
feb-03	85,77	74,27	-11,50
mar-03	86,25	74,55	-11,70
abr-03	86,65	74,48	-12,17
may-03	86,81	74,61	-12,19
jun-03	86,96	74,82	-12,15
jul-03	87,12	74,88	-12,24
ago-03	87,36	75,02	-12,34
sept-03	88,00	75,09	-12,91
oct-03	88,56	75,36	-13,20
nov-03	88,87	75,56	-13,31
dic-03	90,07	78,20	-11,87
ene-04	90,62	78,61	-12,02
feb-04	91,42	78,68	-12,75
mar-04	91,98	78,95	-13,03
abr-04	93,09	78,88	-14,21
may-04	94,13	78,88	-15,25
jun-04	95,80	83,14	-12,65
jul-04	95,16	83,14	-12,02
ago-04	94,60	82,94	-11,66
sept-04	93,41	83,14	-10,27
oct-04	91,10	82,94	-8,16
nov-04	89,19	83,08	-6,12
dic-04	89,59	85,04	-4,55
ene-05	89,59	85,24	-4,35
feb-05	89,11	85,51	-3,60
mar-05	88,87	85,24	-3,63
abr-05	88,95	85,18	-3,78
abr-05	88,95	85,18	-3,78
may-05	89,51	85,51	-4,00
jun-05	89,35	86,33	-3,03
jul-05	89,91	86,12	-3,79
ago-05	89,51	85,99	-3,52
sept-05	89,43	85,65	-3,78
oct-05	89,43	85,65	-3,78
nov-05	89,51	85,72	-3,79
dic-05	90,39	86,73	-3,65
ene-06	90,57	87,04	-3,54
feb-06	91,36	87,13	-4,23
mar-06	92,52	86,93	-5,59
abr-06	92,79	86,75	-6,04
may-06	92,86	86,61	-6,25
jun-06	92,77	86,58	-6,19
jul-06	93,03	86,47	-6,56
ago-06	93,22	86,34	-6,88
sept-06	93,56	87,09	-6,47
oct-06	94,07	87,53	-6,54
nov-06	95,17	88,06	-7,11
dic-06	97,01	89,56	-7,45
ene-07	97,95	90,06	-7,89
feb-07	98,72	89,97	-8,75
mar-07	99,27	89,93	-9,34
abr-07	99,03	89,76	-9,26

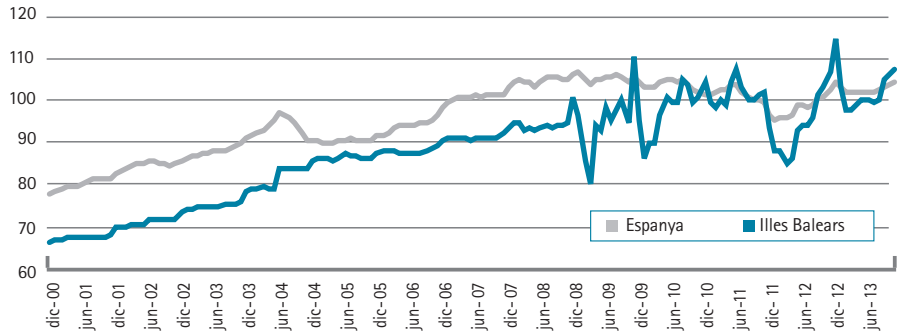
continúa

	Espanya	Illes Balears	Diferència
may-07	99,06	89,63	-9,43
jun-07	99,82	90,04	-9,78
jul-07	99,44	89,98	-9,46
ago-07	99,63	89,94	-9,69
sept-07	99,78	90,14	-9,64
oct-07	99,90	90,18	-9,72
nov-07	99,91	90,94	-8,97
dic-07	101,69	92,40	-9,29
ene-08	102,44	93,19	-9,25
feb-08	103,14	93,28	-9,86
mar-08	102,45	92,00	-10,44
abr-08	102,35	92,09	-10,27
may-08	101,71	91,96	-9,75
jun-08	102,73	92,57	-10,16
jul-08	103,99	92,98	-11,01
ago-08	103,91	92,43	-11,48
sept-08	103,69	92,70	-10,99
oct-08	103,16	92,71	-10,44
nov-08	103,17	93,46	-9,71
dic-08	104,40	99,15	-5,25
ene-09	104,65	95,42	-9,23
feb-09	103,08	85,04	-18,05
mar-09	101,84	79,65	-22,19
abr-09	103,02	92,71	-10,31
may-09	103,05	91,91	-11,14
jun-09	104,00	97,03	-6,97
jul-09	103,89	94,26	-9,62
ago-09	104,06	96,39	-7,67
sept-09	103,52	98,81	-4,71
oct-09	102,64	93,57	-9,07
nov-09	103,80	108,20	4,40
dic-09	102,40	94,27	-8,12
ene-10	101,37	85,72	-15,65
feb-10	101,52	88,92	-12,60
mar-10	101,65	88,95	-12,70
abr-10	102,51	95,17	-7,33
may-10	103,38	99,07	-4,32
jun-10	103,44	97,83	-5,61
jul-10	102,55	97,90	-4,65
ago-10	103,12	102,89	-0,23
sept-10	102,28	102,13	-0,15
oct-10	101,10	98,21	-2,89
nov-10	100,03	99,28	-0,75
dic-10	99,55	102,75	3,20
ene-11	99,79	98,09	-1,70
feb-11	100,24	97,05	-3,19
mar-11	100,71	98,37	-2,34
abr-11	101,05	97,51	-3,54
may-11	101,97	102,33	0,36
jun-11	102,07	105,22	3,15
jul-11	100,30	101,27	0,96
ago-11	99,39	98,79	-0,59
sept-11	98,64	98,47	-0,17
oct-11	98,49	99,58	1,09
nov-11	97,81	100,58	2,77
dic-11	95,33	92,04	-3,29
ene-12	94,30	87,33	-6,96
feb-12	94,82	86,95	-7,87
mar-12	94,68	84,39	-10,29
abr-12	95,44	85,61	-9,83
may-12	97,36	91,84	-5,51
jun-12	97,37	92,64	-4,73
jul-12	97,11	92,66	-4,45
ago-12	97,43	94,35	-3,08
sept-12	98,89	99,84	0,95
oct-12	99,07	101,65	2,59
nov-12	100,65	104,64	3,99
dic-12	102,52	112,19	9,67
ene-13	101,29	101,44	0,15
feb-13	100,29	96,48	-3,80
mar-13	100,38	96,56	-3,82
abr-13	100,45	97,37	-3,08
may-13	100,44	98,85	-1,59
jun-13	100,34	98,60	-1,74
jul-13	100,28	97,83	-2,45
ago-13	100,88	98,65	-2,22
sept-13	101,66	103,27	1,61
oct-13	102,18	104,52	2,34
nov-13	102,38	105,24	2,85

Font: Índex de preus industrials, base 2015; INE.

Gràfic I-65

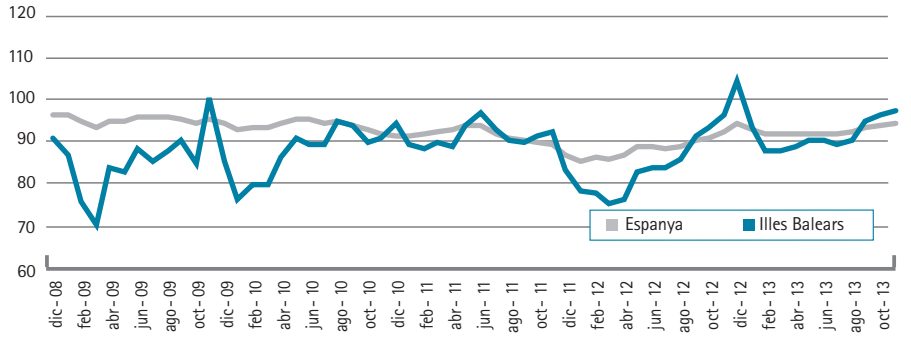
Índex de preus industrials a les Illes Balears (IPRI) (Base 2015) (2000-2017)

Font: Índex de preus industrials, base 2015; INE.

Gràfic I-66

Índex de preus industrials a les Illes Balears (IPRI) (base 2015) (2013-2017)

Font: Índex de preus industrials, base 2015; INE.

Quadre I-38. Nombre d'empreses industrials (CNAE 09) a les Illes Balears (2015-2016)

	2015	2016	Dif.16/15	(%)
Total sector industrial	**4.474**	**4.490**	**16**	**0,4%**
B. Indústries extractives	**52**	**55**	**3**	**5,8%**
05 Extracció de antracita, hulla i lignit	..	..	..	..
06 Extracció de cru de petroli i gas natural	..	..	..	..
07 Extracció de minerals metàl·lics	..	..	..	..
08 Altres indústries extractives	..	..	..	..
09 Activitats de suport a les indústries extractives	..	..	..	..
C. Indústria manufacturera	**3.970**	**3.966**	**-4**	**-0,1%**

	2015	2016	Dif.16/15	(%)
10 Indústria de l'alimentació	374	383	9	2,4%
11 Fabricació de begudes	119	80	-39	-32,8%
12 Indústria del tabac	..	..	..	..
13 Indústria tèxtil	148	160	12	8,1%
14 Confecció de peces de vestir	104	79	-25	-24,0%
15 Indústria del cuir i del calçat	126	127	1	0,8%
16 Indústria de la fusta i del suro, excepte mobles; cistelleria i esparteria	383	393	10	2,6%
17 Indústria del paper	10	10	0	0,0%
18 Arts gràfiques i reproducció de suports gravats	319	300	-19	-6,0%
19 Coqueries i refinat de petroli			s.d	s.d.
20 Indústria química	29	37	8	27,6%
21 Fabricació de productes farmacèutics	4	5	1	25,0%
22 Fabricació de productes de cautxú i plàstics	15	19	4	26,7%
23 Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	228	212	-16	-7,0%
24 Metal·lúrgia; fabricació de productes de ferro, acer i ferroaleacions	8	6	-2	-25,0%
25 Fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	653	635	-18	-2,8%
26 Fabricació de productes informàtics, electrònics i òptics	23	19	-4	-17,4%
27 Fabricació de material i equip elèctric	10	9	-1	-10,0%
28 Fabricació de maquinària i equip n.c.o.p.	14	16	2	14,3%
29 Fabricació de vehicles de motor, remolcs i semirremolcs	4	4	0	0,0%
30 Fabricació d'un altre material de transport	27	26	-1	-3,7%
31 Fabricació de mobles	318	317	-1	-0,3%
32 Altres indústries manufactureres	266	258	-8	-3,0%
33 Reparació i instal·lació de maquinària i equip	787	872	85	10,8%
D. Subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	**241**	**244**	**3**	**1,2%**
35 Subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	241	244	3	1,2%
I. Subministrament d'aigua, activitats de sanejament, gestió de residus i descontaminació	**212**	**225**	**13**	**6,1%**
36 Captació, depuració i distribució d'aigua	122	119	-3	-2,5%
37 Recollida i tractament d'aigües residuals	13	9	-4	-30,8%
38 Recollida, tractament i eliminació de residus; valorització	68	87	19	27,9%
39 Activitats de descontaminació i altres serveis de gestió de residus	9	10	1	11,1%

Font: INE.

Quadre I-39. Ocupació assalariada i per compte propi (RETA) a les Illes Balears (2009-2017) (mitjana anual)

	B - Ind. extractiva		C - Ind. manufact.		D - Submin. d'energia		E - Sumin. d'agua, resid.		Total indústria		
	R. general	RETA	R. general	RETA	R. general	RETA	R. general	RETA	R. general	RETA	% RETA
Valors absoluts											
2009	437,370	64,683	18.236,650	5.580,752	1.267,873	24,189	4.065,979	101,192	24.007,872	5.770,815	19,39%
2010	392,287	62,655	16.865,945	5.348,666	1.221,877	24,318	4.107,073	99,644	22.587,181	5.535,283	19,69%
2011	366,886	59,068	15.840,893	5.223,059	1.189,576	22,599	3.961,887	97,272	21.359,241	5.401,998	20,20%
2012	303,778	53,797	14.845,447	5.101,402	1.156,152	24,550	3.854,643	101,036	20.160,018	5.280,784	20,77%
2013	285,677	46,013	14.329,450	5.094,508	1.105,733	26,293	3.782,448	101,002	19.503,308	5.267,814	21,27%
2014	285,020	46,022	14.349,411	5.201,184	1.095,964	27,198	3.765,478	96,161	19.495,873	5.370,565	21,60%
2015	292,819	47,466	15.170,791	5.338,855	1.059,234	28,233	3.823,808	92,699	20.346,653	5.507,253	21,31%
2016	304,235	46,393	16.036,833	5.396,435	979,688	27,930	3.968,907	93,308	21.289,663	5.564,065	20,73%
2017	316,716	46,710	16.809,037	5.468,296	913,346	26,533	4.138,361	91,330	22.177,459	5.632,868	20,26%
2009	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2010	**-0,1031**	**-0,0313**	**-0,0752**	**-0,0416**	**-0,0363**	**0,0053**	**0,0101**	**-0,0153**	**-0,0592**	**-0,0408**	**0,0156**
% variació anual											
2011	-0,0648	-0,0572	-0,0608	-0,0235	-0,0264	-0,0707	-0,0354	-0,0238	-0,0544	-0,0241	0,0257
2012	-0,1720	-0,0892	-0,0628	-0,0233	-0,0281	0,0863	-0,0271	0,0387	-0,0561	-0,0224	0,0282
2013	-0,0596	-0,1447	-0,0348	-0,0014	-0,0436	0,0710	-0,0187	-0,0003	-0,0326	-0,0025	0,0244
2014	-0,0023	0,0002	0,0014	0,0209	-0,0088	0,0345	-0,0045	-0,0479	-0,0004	0,0195	0,0156
2015	0,0274	0,0314	0,0572	0,0265	-0,0335	0,0380	0,0155	-0,0360	0,0436	0,0255	-0,0136
2016	0,0390	-0,0226	0,0571	0,0108	-0,0751	-0,0107	0,0379	0,0066	0,0463	0,0103	-0,0273
2017	**0,0410**	**0,0068**	**0,0482**	**0,0133**	**-0,0677**	**-0,0500**	**0,0427**	**-0,0212**	**0,0417**	**0,0124**	**-0,0225**

Font: Tresoreria de la Seguretat Social.

Quadre I-40. Personal ocupat per agrupació i sector d'activitat (2014-2015)				
	2014	2015	Dif. 15/14	% var. 15/14
Total indústria	**20.314**	**22.405**	**2.091**	**9,33**
Indústries extractives i del petroli	266	343	77	22,45
Alimentació	3.089	3.089	0	0,00
Begudes i tabac	750	833	83	9,96
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	1.752	1.962	210	10,70
Fusta i suro	910	1.064	154	14,47
Paper i arts gràfiques	880	1.317	437	33,18
Indústria química i farmacèutica	294	295	1	0,34
Cautxú i matèries plàstiques	89	83	-6	-7,23
Productes minerals no metàl·lics diversos	1.176	1.260	84	6,67
Metal·lúrgic i fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	1.739	2.314	575	24,85
Material i equip elèctric, electrònic i òptic	104	100	-4	-4,00
Maquinària i equip mecànic	191	116	-75	-64,66
Vehicles de motor i material de transport	101	144	43	29,86
Indústries manufactureres diverses	1.538	2.019	481	23,82
Reparació i instal·lació de maquinària i equip	2.172	2.587	415	16,04
Subministrament d'electricitat i gas	944	878	-66	-7,52
Aigua i residus	4.317	4.002	-315	-7,87

Font: Enquesta estructural d'empreses (sector indústria). Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

Quadre I-41. Resultats d'explotació per agrupació i sector d'activitat a les Illes Balears (2015)

	Ingressos d'explotació							
	Total	Quantitat de negoci	Subvencions d'explotació	Imputació de subvencions	Treballs realitzats per l'empresa per al seu actiu	Ingressos accessoris i altres de gestió	Excés de provisions	Diferència negativa per combinacions de negoci
Total indústria	**4.425.286,5**	**4.258.608,4**	**61.192,3**	**37.159,2**	**13.378,8**	**45.927,9**	**6.538,9**	**2.481,0**
Indústries extractives i del petroli	38.149,6	36.440,8	0,0	240,0	24,6	1.247,7	10,2	186,3
Alimentació	405.925,1	400.294,0	879,4	719,2	67,8	3.783,4	197,2	-15,9
Begudes i tabac	203.095,6	186.893,6	198,5	194,4	1.710,1	14.009,7	60,0	29,3
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	170.805,6	168.702,1	530,4	30,0	121,1	1.422,0	0,0	0,0
Fusta i suro	62.579,9	62.289,3	44,1	35,1	0,0	147,5	63,8	0,0
Paper i arts gràfiques	95.739,2	95.427,2	117,2	29,0	0,0	166,0	0,0	-0,3
Indústria química i farmacèutica	39.396,8	38.914,3	82,8	15,1	64,9	319,6	0,0	0,0
Cautxú i matèries plàstiques	9.762,6	9.732,9	27,5	1,9	0,0	0,4	0,0	0,0
Productes minerals no metàl·lics diversos	212.399,1	205.430,8	131,8	2.946,3	73,6	1.581,1	0,0	2.235,5
Metal·lúrgic i fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	174.441,6	173.503,9	86,9	117,4	27,9	659,4	0,0	46,2
Material i equip elèctric, electrònic i òptic	6.670,2	6.171,0	108,7	0,5	389,7	0,3	0,0	0,0
Maquinària i equip mecànic	24.605,2	24.378,1	1,0	0,0	0,0	225,2	0,0	0,9
Vehicles de motor i material de transport	16.188,5	16.101,8	13,2	0,0	0,0	73,5	0,0	0,0
Indústries manufactureres diverses	126.560,0	125.434,4	392,8	51,4	4,0	677,4	0,0	0,0
Reparació i instal·lació de maquinària i equip	294.011,2	288.181,2	58,8	9,1	34,4	5.687,7	40,0	0,0
Subministrament d'electricitat i gas	1.934.252,7	1.897.393,6	151,5	12.297,9	8.783,3	11.370,1	4.257,4	-1,0
Aigua i residus	610.703,7	523.319,6	58.367,6	20.472,0	2.077,3	4.556,9	1.910,3	0,0

continúa

Quadre I-41. Resultats d'explotació per agrupació i sector d'activitat a les Illes Balears (2015)

	Despeses d'explotació						
	Total	Aprovisionaments	Despeses de personal	Altres despeses d'explotació	Amortització de l'immobilitzat	Deteriorament i resultat per alienacions de l'immob.	Altres resultats
Total indústria	**4.162.457,3**	**2.548.657,2**	**675.789,6**	**650.079,7**	**274.634,0**	**12.143,9**	**1.152,9**
Indústries extractives i del petroli	34.619,9	9.620,0	9.879,6	11.900,2	2.945,0	500,8	-225,8
Alimentació	390.813,1	240.679,6	74.764,3	63.004,0	13.328,6	-590,8	-372,5
Begudes i tabac	219.125,0	137.738,9	24.573,2	45.413,8	11.005,4	862,7	-469,1
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	161.058,7	91.612,3	40.239,0	26.257,2	2.706,4	262,3	-18,4
Fusta i suro	56.988,5	29.355,2	17.780,2	8.419,1	1.282,4	371,8	-220,2
Paper i arts gràfiques	87.237,3	37.871,6	26.933,7	17.968,3	4.546,6	-30,5	-52,4
Indústria química i farmacèutica	35.377,7	16.474,4	8.522,5	9.248,1	1.343,3	-137,0	-73,6
Cautxú i matèries plàstiques	9.075,1	5.699,5	1.746,2	1.353,5	262,4	-1,4	14,9
Productes minerals no metàl·lics diversos	214.819,7	109.532,0	36.341,5	52.299,4	9.089,8	7.372,0	185,0
Metal·lúrgic i fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	167.097,5	92.762,4	47.088,5	23.466,5	3.913,9	-16,2	-117,7
Material i equip elèctric, electrònic i òptic	6.269,0	2.709,1	2.107,6	1.024,7	427,4	0,0	0,2
Maquinària i equip mecànic	23.000,6	16.541,9	3.986,5	1.923,8	496,8	-3,6	55,3
Vehicles de motor i material de transport	14.628,4	8.093,8	3.781,4	2.003,3	749,7	1,2	-1,0
Indústries manufactureres diverses	119.116,2	52.849,6	40.920,7	21.504,6	3.760,8	-22,0	102,4
Reparació i instal·lació de maquinària i equip	273.690,1	145.172,8	77.283,5	41.439,2	6.182,8	37,4	3.574,3
Subministrament d'electricitat i gas	1.804.026,2	1.356.915,2	99.908,0	215.316,2	129.877,1	2.076,5	-66,8
Aigua i residus	545.514,4	195.028,9	159.933,1	107.537,8	82.715,6	1.460,7	-1.161,5

Font: Enquesta estructural d'empreses (sector indústria). Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

3.4.2 Principals resultats de l'enquesta industrial per branques d'activitat

En aquest apartat es presenten dades i informació relatives a productivitat, excedent brut d'explotació i cost laboral unitari per branques d'activitat.

En relació amb l'anàlisi de la productivitat aparent del factor treball, s'observa que el grup de subministrament d'electricitat i gas és el més productiu, a més de presentar l'excedent brut d'explotació més elevat i el cost laboral unitari més alt.

La seva productivitat aparent del factor treball és de 511,30 milers d'euros i té un excedent brut d'explotació tres vegades superior al cost laboral unitari (386,60 milers d'euros, enfront dels 113,80 milers d'euros, respectivament). El següent grup és aigua i residus, que comparteix la segona posició en els mateixos tres indicadors, productivitat, excedent brut d'explotació i cost laboral unitari.

La resta de grups d'activitat es mouen entre nivells més acords, tant en referència de productivitat de capital com excedent brut d'explotació o cost laboral unitari; i queden a la coa, en termes de productivitat del treball, metal·lúrgica i fabricació de productes metàl·lics, indústries manufactureres diverses i el darrer, fusta i suro. (Vegeu el quadre I-42).

Per altre costat, hem de tenir en compte que la renda nacional es pot dividir entre la part destinada a excedents bruts d'explotació i part a rendes del treball i que la quota d'excedent és l'excedent brut d'explotació partit per la renda; de la mateixa manera tenim que les rendes del treball dividit per a la renda més l'excedent d'explotació dividit per a la renda sumen 1 i, per tant:

Essent
q= quota d'excedents
W=rendes del treball
Y=renda
w*= cost laboral unitari
π_L= productivitat aparent del factor treball

Aplicant aquesta expressió, és a dir, dividint el cost laboral unitari per la productivitat aparent del factor treball, obtenim una estimació de la quota d'excedent per cada grup.

Observam, doncs, l'elevat percentatge de la quota d'excedents al grup subministrament d'electricitat i gas (78%), seguit d'indústries extractives i del petroli (46%), quedant la resta de grups per sota del 39%, essent el més baix el d'alimentació amb un 8%.

3.4.3. Energia

Si començam amb la facturació d'energia elèctrica per usos, s'observa el 2017 respecte al 2016 un augment d'un 3,4%, causada principalment per un major consum de la baixa tensió i un augment més discret de l'alta tensió (1,18%).

En referència a l'alta tensió, cal destacar l'estancament de Mallorca; l'important augment de Menorca (6,62%) i Eivissa (4,40%) i la substancial caiguda de Formentera (-14,58%).

Quadre I-42. Productivitat aparent del treball, EBE per ocupat i cost laboral unitari a les Illes Balears (milers d'euros) (2015)

	Productivitat aparent del treball*	EBE per ocupat	Cost laboral unitari	Quota d'excedents (q)
Total indústria	**57,40**	**29,60**	**30,20**	**47,39%**
Indústries extractives i del petroli	53,00	24,40	28,80	45,66%
Alimentació	34,00	9,40	24,20	28,82%
Begudes i tabac	31,90	-1,10	29,50	7,52%
Tèxtil, confecció, cuir i calçat	28,70	7,80	20,50	28,57%
Fusta i suro	23,90	7,10	16,70	30,13%
Paper i arts gràfiques	30,10	10,10	20,40	32,23%
Indústria química i farmacèutica	45,40	16,30	28,90	36,34%
Cautxú i matèries plàstiques	34,60	13,60	21,10	39,02%
Productes minerals no metàl·lics diversos	46,10	17,70	28,80	37,53%
Metal·lúrgic i fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	27,60	7,10	20,40	26,09%
Material i equip elèctric, electrònic i òptic	30,70	10,40	21,00	31,60%
Maquinària i equip mecànic	48,20	11,30	34,20	29,05%
Vehicles de motor i material de transport	36,30	9,80	26,30	27,55%
Indústries manufactureres diverses	27,10	6,80	20,30	25,09%
Reparació i instal·lació de maquinària i equip	44,50	14,50	29,90	32,81%
Subministrament d'electricitat i gas	511,30	386,60	113,80	77,74%
Aigua i residus	61,00	38,20	40,00	34,43%

Font: Enquesta estructural d'empreses (sector indústria). Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

* Calculat sobre VAB a preus de mercat i no a preus bàsics com en anys anteriors.

Quant a la baixa tensió, s'observa un augment d'un 4,2% en total, emmarcat en un màxim d'un 4,7% d'Eivissa i un mínim d'un 2,3% de Formentera. (Vegeu el quadre I-43).

Si centram l'anàlisi en termes de facturació pels períodes 2015-2016, s'observa que tot just hi ha augment d'un any respecte a l'altre, amb un creixement d'1,2%; suma de la taxa d'1,4% de Mallorca, d'un creixement d'1% d'Eivissa i d'un estancament de Formentera (0,3%) i de Menorca (0,00%).

Si fem l'anàlisi per branques econòmiques i a nivell agregat, s'observa que el creixement és d'1,23% el 2016 respecte

al 2015 a causa principalment d'un creixement molt rellevant de quasi un 20% d'extracció i aglomeració de carbó; un 17% de la indústria de la fusta; un 15,2% de coqueries i quasi un 14% d'indústries del vidre enfront de caigudes d'un -27,4% de pastes papereres, paper i cartó i un -10% de mines i pedreres. (Vegeu el quadre I-44).

Quant al consum de productes petrolífers líquids, des de l'inici de la crisi, el consum ha anat baixant suaument fins al 2009 a Menorca, Eivissa i Formentera; mentre que Mallorca ha necessitat fins al 2012 per canviar de tendència.

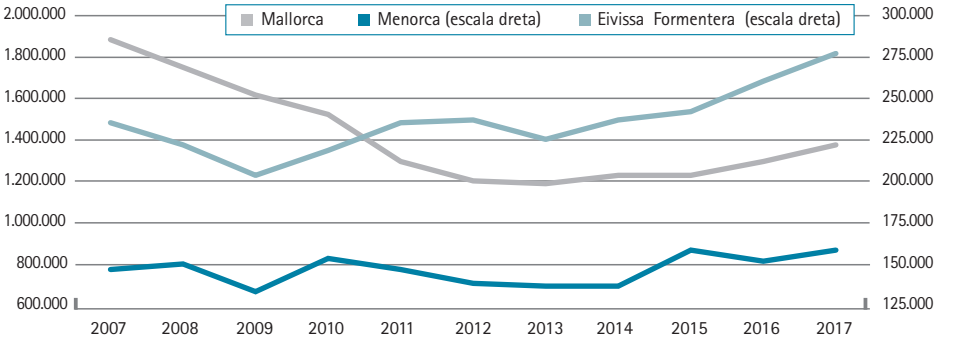
En els darrers dos anys (2016 i 2017), Eivissa i Formentera presenten un major dinamisme amb creixements d'un 7,7% i un 6,7%, respectivament enfront d'una caiguda d'un -4,5% el 2016 i un creixement d'un 4,8% el 2017, pel cas de Menorca, i d'un augment del consum de quasi un 5% el 2016 i d'un 6,7% el 2017, pel que fa a Mallorca. (Vegeu el quadre I-45 i el gràfic I-67).

3.4.4. Indústries relacionades amb el sector de la construcció

La indústria del ciment és l'activitat principal de les relacionades amb el sector de la construcció. L'evolució d'aquesta indústria es presenta a l'apartat de construcció i l'habitatge d'aquesta memòria, ja que la producció i el consum de ciment són un dels principals indicadors d'activitat del sector de la construcció.

En termes agregats, el nombre de pedreres a les Illes Balears el 2017 arriben a 86; de les quals quasi un 80% són a Mallorca; un 13% a Menorca, i la resta són a Eivissa i Formentera. (Vegeu el quadre I-46 i el requadre I-2).

Gràfic I-67
Consum de productes petrolífers líquids a les Illes Balears per illes (2007-2017

Font: CLH i elaboració pròpia.

Quadre I-43. Estructura de la facturació de l'energia elèctrica per usos (MW/h) (2016-2017)

	Alta tensió			Baixa tensió			Total		
	2017	2016	Var. (%)	2017	2016	Var. (%)	2017	2016	Var. (%)
Illes Balears	**1.414.438,93**	**1.397.918,70**	**1,18%**	**3.998.211,85**	**3.836.986,08**	**4,20%**	**5.412.650,78**	**5.234.904,78**	**3,40%**
Mallorca	1.149.707,72	1.143.468,83	0,55%	3.095.365,55	2.970.563,47	4,20%	4.245.073,27	4.114.032,30	3,19%
Menorca	47.488,70	44.538,21	6,62%	237.418,72	229.572,77	3,42%	284.907,42	274.110,98	3,94%
Eivissa	208.702,04	199.913,88	4,40%	617.468,87	589.968,69	4,66%	826.170,91	789.882,56	4,59%
Formentera	8.540,48	9.997,78	-14,58%	47.958,71	46.881,16	2,30%	56.499,19	56.878,93	-0,67%

Font: Endesa.

Quadre I-44. Facturació de l'energia elèctrica (GESA) per illa i sector econòmic (kWh) (2015-2016)

	Illes Balears			Mallorca			Menorca		
	2016	2015	Var. (%)	2016	2015	Var. (%)	2016	2015	Var. (%)
Total	**5.234.904.781**	**5.171.450.280**	**1,23%**	**3.944.200.372**	**3.888.429.676**	**1,43%**	**443.942.911**	**444.142.321**	**-0,04%**
Agricultura, ramaderia, silvicultura, caça i pesca	87.658.342	87.129.317	0,61%	62.129.852	62.136.228	-0,01%	8.254.381	7.809.738	5,69%
Extracció i aglomeració de carbó	68.522	57.152	19,89%	68.522	57.152	19,89%	0	0	-
Extracció de petroli i gas	278.215	264.174	5,32%	238.981	229.154	4,29%	31.472	29.636	6,20%
Combustible nuclear i altres energies	249.292	224.275	11,15%	249.292	224.275	11,15%	0	0	-
Coqueries	2.055	1.784	15,18%	0	0		0	0	-
Produción i distribució d'energia elèctrica	4.267.795	4.559.586	-6,40%	3.313.609	3.474.849	-4,64%	360.713	420.616	-14,24%
Fabricació i distribució de gas	880	..	..	880	..	..	0	..	..
Mines i pedreres (no energètiques)	6.319.987	7.058.291	-10,46%	5.063.503	5.655.679	-10,47%	633.169	764.128	-17,14%
Siderúrgia i fundició	7.010.449	6.905.450	1,52%	5.387.755	5.278.574	2,07%	865.097	910.348	-4,97%
Metal·lúrgia no fèrria	34.501	36.223	-4,75%	34.501	36.223	-4,75%	0	0	
Indústria del vidre	2.356.923	2.069.647	13,88%	2.214.612	1.937.909	14,28%	37.689	38.667	-2,53%
Ciments, calços i guixos	40.053.347	42.372.125	-5,47%	39.689.173	42.034.760	-5,58%	67.950	72.285	-6,00%
Altres materials de construcció	10.240.997	10.097.719	1,42%	8.174.359	7.988.036	2,33%	494.343	576.070	-14,19%
Química i petroquímica	4.600.449	4.549.547	1,12%	4.349.901	4.278.973	1,66%	146.472	159.015	-7,89%
Màquines i transformacions metàl·liques	2.358.865	2.228.185	5,86%	1.786.057	1.673.332	6,74%	470.867	453.952	3,73%
Construcció i reparació naval	2.943.850	2.646.756	11,22%	2.642.620	2.296.132	15,09%	154.821	163.000	-5,02%
Construcció d'automòbils i bicicletes	14.453.075	14.505.545	-0,36%	11.398.751	11.465.079	-0,58%	1.304.656	1.262.468	3,34%
Alimentació, begudes i tabac	74.604.657	74.821.040	-0,29%	54.736.200	54.945.709	-0,38%	13.992.923	13.998.576	-0,04%
Indústria tèxtil, confecció de cuir i calçat	8.887.672	9.088.616	-2,21%	5.941.433	6.066.285	-2,06%	2.709.574	2.761.979	-1,90%
Indústria de fusta, suro (no fabricació de mobles)	454.241	387.377	17,26%	358.016	319.868	11,93%	89.173	61.282	45,51%
Pastes papereres, paper, cartró	999.277	1.376.872	-27,42%	985.945	1.357.386	-27,36%	13.332	19.486	-31,58%

continúa

Quadre I-44. Facturació de l'energia elèctrica (GESA) per illa i sector econòmic (kWh) (2015-2016)

	Illes Balears			Mallorca			Menorca		
	2016	2015	Var. (%)	2016	2015	Var. (%)	2016	2015	Var. (%)
Arts gràfiques i edició	6.918.412	7.041.242	-1,74%	5.860.246	5.959.485	-1,67%	207.773	232.628	-10,68%
Indústria del cautxú, plàstic i altres indústries	9.630.056	9.968.969	-3,40%	7.322.547	7.653.708	-4,33%	2.039.792	2.017.264	1,12%
Construcció i obres públiques	21.542.023	20.802.240	3,56%	16.664.943	15.747.145	5,83%	1.217.331	1.325.794	-8,18%
Transport per ferrocarril	1.457.877	1.538.328	-5,23%	1.457.877	1.538.328	-5,23%	0	0	-
Altres empreses de transport	16.519.266	16.198.638	1,98%	13.735.483	13.530.357	1,52%	651.925	675.991	-3,56%
Hostaleria	1.022.161.064	1.010.786.859	1,13%	741.008.693	733.796.864	0,98%	85.957.441	84.182.884	2,11%
Comerç i serveis	1.059.006.337	1.066.504.084	-0,70%	833.707.584	840.137.619	-0,77%	78.572.729	80.542.170	-2,45%
Administració i altres serveis públics	623.746.804	580.506.942	7,45%	479.024.506	435.371.476	10,03%	49.907.463	49.805.106	0,21%
Enllumenat públic	3.440.781	3.612.178	-4,74%	2.912.321	2.871.613	1,42%	92.791	93.330	-0,58%
Usos domèstics	2.202.638.769	2.184.111.122	0,85%	1.633.742.212	1.620.367.480	0,83%	195.669.035	195.765.909	-0,05%

	Eivissa			Formentera		
	2016	2015	Var. (%)	2016	2015	Var. (%)
Total	**789.882.565**	**782.171.944**	**0,99%**	**56.878.932**	**56.706.339**	**0,30%**
Agricultura, ramaderia, silvicultura, caça i pesca	14.905.520	14.881.351	0,16%	2.368.589	2.302.000	2,89%
Extracció i aglomeració de carbó	0	0	-	0	0	-
Extracció de petroli i gas	7.762	5.384	44,16%	0	0	-
Combustible nuclear i altres energies	0	0	-	0	0	-
Coqueries	2.055	1.784	15,18%	0	0	-
Produción i distribució d'energia elèctrica	510.020	579.383	-11,97%	83.454	84.738	-1,52%
Fabricació i distribució de gas	0	..	..	0	..	..
Mines i pedreres (no energètiques)	610.075	626.792	-2,67%	13.241	11.692	13,25%
Siderúrgia i fundició	748.387	706.532	5,92%	9.211	9.996	-7,86%
Metal·lúrgia no fèrria	0	0	-	0	0	-

continúa

Quadre I-44. Facturació de l'energia elèctrica (GESA) per illa i sector econòmic (kWh) (2015-2016)

	Eivissa			Formentera		
	2016	2015	Var. (%)	2016	2015	Var. (%)
Indústria del vidre	104.623	93.071	12,41%	0	0	-
Ciments, calços i guixos	291.525	261.518	11,47%	4.699	3.562	31,91%
Altres materials de construcció	1.100.157	1.068.788	2,93%	472.138	464.825	1,57%
Química i petroquímica	104.076	111.559	-6,71%	0	0	
Màquines i transformacions metàl·liques	73.241	75.683	-3,23%	28.700	25.219	13,80%
Construcció i reparació naval	142.310	182.483	-22,01%	4.100	5.142	-20,26%
Construcció d'automòbils i bicicletes	1.619.804	1.652.818	-2,00%	129.865	125.180	3,74%
Alimentació, begudes i tabac	5.541.468	5.491.857	0,90%	334.066	384.898	-13,21%
Indústria tèxtil, confecció de cuir i calçat	196.095	223.884	-12,41%	40.570	36.468	11,25%
Indústria de fusta, suro (no fabricació de mobles)	7.052	6.227	13,25%	0	0	-
Pastes papereres, paper, cartró	0	0	-	0	0	-
Arts gràfiques i edició	846.080	842.640	0,41%	4.313	6.490	-33,54%
Indústria del cautxú, plàstic i altres indústries	260.012	288.502	-9,88%	7.706	9.495	-18,84%
Construcció i obres públiques	3.413.094	3.476.008	-1,81%	246.654	253.294	-2,62%
Transport per ferrocarril	0	0	-	0	0	-
Altres empreses de transport	2.128.521	1.988.886	7,02%	3.337	3.404	-1,97%
Hostaleria	181.154.950	178.710.944	1,37%	14.039.980	14.096.167	-0,40%
Comerç i serveis	139.021.223	138.150.119	0,63%	7.704.801	7.674.176	0,40%
Administració i altres serveis públics	86.791.254	87.636.255	-0,96%	8.023.582	7.694.104	4,28%
Enllumenat públic	411.455	625.205	-34,19%	24.213	22.030	9,91%
Usos domèstics	349.891.809	344.484.273	1,57%	23.335.714	23.493.461	-0,67%

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat), a partir de dades de GESA.

1. Les dades de facturació elèctrica es refereixen a estimacions de consum real. Això provoca que alguns registres puguin tenir valors negatius una vegada realitzats els ajustaments.

Quadre I-45. Consum de productes petrolífers per illa (1986-2017)								
	Mallorca		Menorca		Eivissa-Formentera		Illes Balears	
	Total	% var. anual	Total	% var. anual	Total	% var. anual	Total	% var. anual
1986	733.061	-	59.174	-	165.723	-	957.958	-
1987	834.446	13,83%	72.642	22,76%	192.645	16,25%	1.099.733	14,80%
1988	874.909	4,85%	73.185	0,75%	187.301	-2,77%	1.135.395	3,24%
1989	924.216	5,64%	75.497	3,16%	193.638	3,38%	1.193.350	5,10%
1990	976.505	5,66%	75.756	0,34%	187.915	-2,96%	1.240.176	3,92%
1991	920.499	-5,74%	92.386	21,95%	190.954	1,62%	1.203.839	-2,93%
1992	928.423	0,86%	95.054	2,89%	186.862	-2,14%	1.210.339	0,54%
1993	941.130	1,37%	110.682	16,44%	188.369	0,81%	1.240.181	2,47%
1994	1.095.584	16,41%	121.424	9,71%	202.866	7,70%	1.419.874	14,49%
1995	1.168.163	6,62%	130.309	7,32%	205.772	1,43%	1.504.244	5,94%
1996	1.220.511	4,48%	128.291	-1,55%	210.557	2,33%	1.559.359	3,66%
1997	1.218.029	-0,20%	97.689	-23,85%	177.695	-15,61%	1.493.414	-4,23%
1998	1.140.262	-6,38%	94.371	-3,40%	152.201	-14,35%	1.386.835	-7,14%
1999	1.261.841	10,66%	113.663	20,44%	169.957	11,67%	1.545.460	11,44%
2000	1.394.240	10,49%	136.234	19,86%	187.132	10,11%	1.717.606	11,14%
2001	1.422.436	2,02%	133.500	-2,01%	215.565	15,19%	1.771.501	3,14%
2002	1.396.898	-1,80%	130.185	-2,48%	176.187	-18,27%	1.703.269	-3,85%
2003	1.549.546	10,93%	150.192	15,37%	177.727	0,87%	1.877.465	10,23%
2004	1.552.636	0,20%	135.199	-9,98%	189.851	6,82%	1.877.685	0,01%
2005	1.750.462	12,74%	141.828	4,90%	207.281	9,18%	2.099.570	11,82%
2006	1.820.247	3,99%	148.755	4,88%	229.688	10,81%	2.198.690	4,72%
2007	1.887.509	3,70%	147.890	-0,58%	236.628	3,02%	2.272.027	3,34%
2008	1.753.023	-7,13%	151.580	2,50%	222.276	-6,07%	2.126.880	-6,39%
2009	1.624.337	-7,34%	135.558	-10,57%	205.360	-7,61%	1.965.255	-7,60%
2010	1.532.209	-5,67%	154.738	14,15%	220.180	7,22%	1.907.127	-2,96%
2011	1.299.635	-15,18%	147.929	-4,40%	235.873	7,13%	1.683.438	-11,73%
2012	1.210.366	-6,87%	140.110	-5,29%	238.483	1,11%	1.588.958	-5,61%
2013	1.203.358	-0,58%	138.615	-1,07%	226.754	-4,92%	1.568.727	-1,27%
2014	1.234.142	2,56%	137.494	-0,81%	237.291	4,65%	1.608.928	2,56%
2015	1.241.066	0,56%	159.671	16,13%	242.724	2,29%	1.643.460	2,15%
2016	1.302.794	4,97%	152.555	-4,46%	261.380	7,69%	1.716.729	4,46%
2017	1.390.138	6,70%	159.809	4,76%	278.788	6,66%	1.828.735	6,52%

Font: CLH i elaboració pròpia.

Quadre I-46. Nombre de pedreres d'extracció de minerals no metàl·lics a les Illes Balears (2017)

	Total	Arena	Calcària	Calcarenites (Marès)	Margues	Salines	Altres
Illes Balears	**86**	**1**	**28**	**19**	**2**	**1**	**35**
Mallorca	68		19	17	2		30
Menorca	11	1	5	2			3
Eivissa i Formentera	7		4			1	2

Font: Direcció general d'Indústria. Govern de les Illes Balears.

Requadre I-2.

Els reptes de futur de la indústria balear per a l'any 2030

Vanessa Rosselló Garí

1. Pla industrial de les Illes Balears 2018-2025

El Govern de les Illes Balears va aprovar la Llei 4/2017 d'indústria de les Illes Balears, a través de la Conselleria de Treball, Comerç i Indústria. L'objectiu d'aquesta llei és aportar seguretat jurídica, regular el sector, i contribuir a establir un marc normatiu que fomenti l'activitat industrial.

A partir de la llei, s'ha elaborat el Pla industrial 2018-2025, que vol potenciar el desenvolupament de l'activitat industrial i augmentar els paràmetres de productivitat, competitivitat i qualitat.

El Pla és un instrument fonamental per assolir els objectius de diversificació i millora del model productiu de les Illes Balears.

En aquest apartat, s'analitza la importància i el desplegament del Pla industrial de les Illes Balears 2018-2025, una iniciativa innovadora adaptada a les necessitats i a la realitat del sector industrial balear. S'ha fet una feina de camp i de consens amb els agents més importants de la societat balear, a través de la qual s'han analitzat les motivacions, el marc normatiu, la conjuntura i estructura de l'economia balear, així com les tendències i els reptes de futur. A continuació, destacarem els següents punts del Pla industrial: la situació actual i els reptes de futur de la indústria a Balears. La consecució d'aquests reptes passen per l'execució del mateix pla industrial, és a dir, per l'aplicació de polítiques públiques actives de foment, millora, impuls i suport al sector industrial.

1.1. Quina és la situació actual de la indústria a les Balears?

La indústria actualment aporta el 7,5% del valor afegit brut que es genera a les Illes Balears. El creixement acumulat

del sector (4.5%) en el període 2000-2016 ha estat inferior a les altres branques insulars (18,3%). L'índex d'especialització industrial és el més baix de totes les comunitats autònomes espanyoles, i un dels més baixos d'Europa.

La mida de la indústria balear és reduïda, i hi predomina un baix nivell tecnològic, una productivitat manufacturera i capitalització de l'activitat baixa, un desajust per inadequació de la mà d'obra entre l'oferta i la demanda d'ocupació i la tecnologia industrial; també una manca de dimensió per assumir projectes innovadors d'àmbit global; una concentració elevada en el segment de creixement de la demanda baixa i una escassa presència d'empreses industrials exportadores.

Tot i tenir les debilitats esmentades anteriorment, les nostres fortaleses són: la presència d'economies d'aglomeració connectades amb les xarxes de comunicació viària principal de les Illes; les bases de coneixement acumulat; la productivitat en què operen algunes branques concretes, com per exemple, el sector de la moda, que té una productivitat superior a l'entramat regional europeu; la presència d'activitats intensives en ciència i tecnologia; la presència dels béns industrials de les Illes Balears a l'exterior; i l'existència d'avantatges comparatius revelats.

La indústria demanda, de cada vegada més, serveis avançats per millorar la competitivitat, la productivitat i el posicionament internacional com enginyeries, disseny, gestió empresarial, tecnologia, digitalització, energia, internacionalització, etc. Aquests serveis, a més de millorar la competitivitat individual de l'empresa, beneficien l'activitat econòmica de la zona amb l'aprofitament de sinergies en el mateix territori.

L'altra demanda és l'impuls i la connectivitat entre les infraestructures R+D+I i la indústria. L'activitat industrial és la propulsora de la inversió tecnològica, dels processos de millora basats en R+D+I, ja que per ser més competitius necessiten millorar els processos tant de disseny de producte, producció, gestió, comercialització i distribució.

S'ha d'afegir, com a tercera necessitat, la captació, millora i manteniment dels treballadors qualificats, especialment adaptats a les noves tecnologies i als serveis avançats que generin llocs de feina més estables i una ocupació de major qualitat.

Amb la situació actual, la demanda dels sectors i la indústria de futur, se'ns obre un ventall d'oportunitats de posicionament i millora en nous mercats, de progrés tecnològic, d'irrupció de les cadenes globals de valor, de clusterització, d'internacionalització, de capital i talent humà industrial, i de servindústria.

1.2.

Reptes del Pla industrial per millorar la indústria balear

Una vegada identificades les tendències i els canvis de l'economia global, així com la situació de la nostra indústria, hem reflexionat per definir els cinc reptes a assolir, que són necessaris i estan detallats en el Pla industrial. Aquests reptes són:

a) Competitivitat sostenible: impulsar la millora de la productivitat de les empreses de manera contínua en el temps, per mantenir i generar avantatges competitius i valor, tant per a l'empresa, com per a la societat i el territori.

a) Internacionalització: impulsar i ajudar a la internacionalització industrial, tant en nou mercats, com nous productes i nous clients.

b) Acceleració tecnològica i innovació: impulsar i incorporar R+D+I industrial per generar valor a l'empresa i al territori.

c) Capital humà: desenvolupar i impulsar esquemes d'atracció, millora i retenció del talent, aprofitant les sinergies amb la universitat i centres de formació professional o centres d'investigació.

d) Clusterització: impulsar la col·laboració i els espais col·laboratius, interempresarial i intraempresarial, a través dels clústers, per aprofitar sinergies, disminució de costos, guanyar dimensió, millorar la cadena de valor de la indústria, la inversió, etc.

e) Complexitat: incorporar en els processos de gestió, la vigilància, l'anticipació i la definició de les estratègies empresarials d'acord a les tendències locals, nacionals i internacionals, per avançar-se als canvis.

Tenim quantificats aquests reptes a través dels següents indicadors del Pla industrial:

- Incrementar el pes del sector industrial en el valor afegit brut de l'economia de les Illes Balears fins a arribar a un 9%.
- Assolir que un 20% de les empreses industrials de les Illes Balears duguin a terme processos d'exportació.
- Aconseguir una inversió productiva total en millores tecnològiques dels processos industrials de 150 milions d'euros.
- Incrementar la transformació digital del sector industrial per anar en línia amb la nova indústria 4.0.
- Crear i consolidar 12 clústers industrials que arribin de forma activa a 600 empreses.
- Augmentar l'ocupació de la indústria manufacturera en un 12% que es traduirà en 3.000 nous llocs de feina.

1.3.

Com aconseguirem els reptes de futur amb la situació actual?

—Ho aconseguirem a través de les línies estratègiques del Pla industrial que a continuació es detallen:

—La primera línia estratègica és "acceleració tecnològica, modernització i innovació". Està encaminada a impulsar i fomentar l'R+D+I industrial a través de la renovació i inversió en equipament, amb l'impuls a la Indústria 4.0, impuls del disseny com a element innovador i diferencial, i la cooperació empresarial en matèria R+D+I.

—La segona línia estratègica és el "finançament i millora de l'entorn institucional". La competitivitat industrial està directament relacionada amb la inversió productiva i, per tant, amb el finançament i entorn institucional per afavorir la inversió. Per això, aquesta línia estratègica està encaminada a desenvolupar accions orientades a donar suport a projectes empresarials industrials, al finançament industrial a través d'ISBA SGR, a impulsar la reestructuració i transmissió empresarial, i a millorar l'entorn institucional i la simplificació administrativa, com pot ser la creació d'una finestreta única.

—La tercera línia és la "formació en capital humà i ocupació de qualitat". La indústria tradicional balear s'enfronta a un repte generacional, formació no especialitzada i resiliència de l'ocupació en períodes de crisi. Per tant, aquesta línia vol potenciar els programes de formació dual en els entorns productius industrials, ajustar l'oferta i la demanda d'ocupació a través dels cicles formatius de grau mitjà i superior i de la formació professional, i fomentar de forma definitiva la formació per a directius a través de l'especialització.

—La quarta línia és la "internacionalització d'empreses industrials", en què es desenvoluparan accions destinades a la promoció exportadora de les nostres empreses industrials (finançament, cooperació internacional i multilateral) i a la captació d'inversió exterior amb la potenciació d'una imatge de regió atractiva per a la implantació d'inversions.

—La cinquena línia és la "clusterització industrial". La clusterització permet a aquelles empreses que comparteixen reptes estratègics la superació de barreres competitives determinades per la seva reduïda dimensió sobre la base d'actuacions i projectes de col·laboració. Es presenta la clusterització dels sectors estratègics i el suport en *management* dels clústers creats.

—La sisena línia és "sòl industrial, logística i recursos energètics". Les infraestructures industrials són imprescindibles per a l'especialització de la producció industrial. El principal factor que limita aquesta especialització és la falta de sòl industrial econòmicament competitiu i les infraestructures de transport i l'estructura energètica de les Illes Balears.

Per tant, l'objectiu és millorar les diverses infraestructures per complir els objectius internacionals en matèria de canvi climàtic, reducció d'emissions de despeses d'efecte hivernacle i reducció de costos. Les accions estaran encaminades a ajuts per al trasllat a sòl industrial des de zones urbanes i per a l'adquisició de sòl industrial mitjançant entitats com ISBA, recuperació del SIG (Sistema d'Informació Geogràfica), creació de plataformes conjuntes de compra i millora de les operacions logístiques, millora del transport i l'optimització logística a través de l'impuls de convenis amb Autoritat Portuària i, finalment, facilitar i potenciar els recursos energètics.

—La setena línia estratègica és "vigilància, seguiment i anàlisi", la qual incorpora la reflexió estratègica del sector industrial, les dimensions de vigilància, anticipació i internacionalització que permeten comprendre i aprofitar les diferents amenaces i oportunitats. És a dir, contempla la creació d'un observatori industrial, tant en matèria estratègica com energètica.

2. Quina és la visió de la indústria balear per a l'any 2030?

Després de reflexionar sobre les tendències de futur de l'activitat industrial a l'àmbit global i la idiosincràsia de les diferents illes, el futur del sector implica posicionar una indústria sostenible, verda, internacional, intensiva en tecnologia, i al mateix temps vinculada a la nostra cultura mediterrània.

El nostre nucli econòmic és el turisme, que representa una oportunitat per als sectors manufacturers de les Illes Balears com ara la moda (calçat, tèxtil, pell i complements, i bijuteria), hàbitat (moble), agroalimentari, nàutic i químic.

La visió de futur del nostre teixit industrial es presenta amb una indústria intensiva en tecnologia (digitalització industrial), amb un engranatge en el qual la tradició, l'ofici i el disseny són elements de diferenciació i de porta d'entrada a l'àmbit internacional.

Com a societat, hem de prendre consciència ara i en un futur de la necessitat de preservar el medi ambient, ja que és el sosteniment de la indústria turística balear i, entre tots (agents, societats i empreses), l'hem de respectar, millorar i conservar i donar exemple a l'àmbit internacional d'una indústria sostenible en el seu territori. Volem fer de la sostenibilitat i de l'economia circular un altre avantatge competitiu.

Trobarem una indústria puntera, disruptiva, col·laborativa i amb un major posicionament internacional, que s'avanci i s'adapti als canvis globals.

Fomentarem la servindústria (els serveis auxiliars a la indústria, com enginyeries, les TIC, etc.) perquè sigui puntera, disruptiva de forma contínua i acompanyi a la indústria del futur.

4

CONSTRUCCIÓ

RESUM

Estem remuntant pesadament el vol i ho estem fent amb canvis. Malgrat que el 2017 el sector de la construcció ha millorat en la majoria de les variables analitzades (PIB, indicador d'activitat, població ocupada i parada, consum de ciment, materials de construcció, obra pública, habitatge iniciat, obra visada, etc.), estem en nivells de l'època de crisi 2009-2011.

A més, es construeix un nou model de creixement. El 2017 el dinamisme de l'activitat del sector ja no està basat en l'habitatge residencial –com ho feia fa anys–, ni en l'obra pública –com en períodes d'expansió 2004-2006–, sinó que és la reforma, bàsicament d'habitatge privat, la que ha agafat el relleu.

Per illes, les variables fan preveure que el millor comportament es va donar a Mallorca (en reforma) i a les Pitiüses (habitatge residencial); mentre que a Menorca l'activitat va ser més moderada.

4.1. INTRODUCCIÓ

Per la importància dels canvis metodològics detectats en l'anàlisi de la construcció, convé resumir els canvis metodològics als quals ens hem enfrontat i que en alguns casos han dificultat continuar amb les sèries històriques i amb les hipòtesis treballades el 2010 i el 2011, les dues últimes memòries publicades. Entre el 2010 i el 2017 s'han deixat de publicar algunes variables, unes altres han canviat de base, unes altres s'han reagrupat de manera diferent atenent les noves necessitats… En definitiva, s'ha començat gairebé de zero l'anàlisi de conjuntura. A aquesta complexitat se n'afegeix una altra d'important i és que durant aquest període (2010-2017) s'ha afrontat una crisi econòmica, impulsada per la construcció, que ha regirat tota la societat. Totes aquestes característiques han fet que l'elaboració d'aquest informe hagi estat laboriós i que en alguns apartats, a més, no s'hagi pogut seguir la sèrie anterior.

El primer canvi important s'ha donat en el cost dels factors, que en aquesta memòria s'ha eliminat. Durant anys ha estat un termòmetre fidel de l'activitat constructora a les Balears, en què es reflectien les pressions de l'oferta i la demanda en la construcció. La font consultada era l'Associació de Constructors de les

Illes Balears, que fa uns anys va deixar d'elaborar les dades i publicar-les.

També hi ha hagut canvis metodològics en l'estadística de l'obra pública elaborada per Seopan. Actualment la licitació pública es desagrega –a diferència d'anys anteriors– en només dos ens (Estat i ens territorials) en lloc de tres (Administració central, Administració autonòmica i Administració local), com en memòries anteriors.

Pel que fa al ciment, no s'ha pogut obtenir el volum de vendes. Habitualment a través d'Oficemen s'obtenien les vendes de ciment gris (no blanc) de la zona agregada de Llevant i s'extrapolaven a les Balears. El 2017 ja no es publiquen aquestes dades. En aquesta memòria hem suposat que les vendes de ciment s'assemblen al consum de ciment. I aquesta hipòtesi es basa que no hi hagi estoc de ciment. A més, les vendes de ciment s'utilitzaven per al càlcul de l'indicador sintètic d'activitat (ISA), un indicador avançat d'activitat. En aquesta memòria, l'ISA s'ha calculat sobre la base del consum de ciment.

Una altra característica d'aquest any és que a través de Cemex s'han obtingut les quantitats de producció de ciment dels anys 2016 i 2017. S'estimen les compreses entre el 2012 i el 2014 per poder calcular l'ISA.

Quant al producte interior brut, que publica anualment la comptabilitat regional d'Espanya de l'INE, també ha canviat des de l'última memòria del 2011: un canvi de base en el 2010 fa que les comparacions anteriors no siguin possibles.

També hi va haver canvis en la denominació dels habitatges iniciats i acabats del Ministeri de Foment. El 2010 el ministeri va reanomenar els habitatges acabats com "qualificacions definitives", i els començats com "qualificacions provisionals". Aquesta modificació es va dur a terme, segons explica, amb la finalitat de mostrar de manera exacta el contingut dels resultats, ja que la qualificació provisional correspon a l'acte administratiu pel qual s'atorguen provisionalment els habitatges. Cal destacar que el ministeri encara no disposa de dades del 2017 sobre habitatges iniciats, per això es pren com les darreres dades completes disponibles les del 2016.

El 2017 l'indicador global d'activitat (IGA) ha crescut a una taxa del 3,4%, registrant un nivell similar al de 2005. L'índex mesura l'evolució del sector a través del comportament de les vendes de ciment (com s'ha comentat, el 2017 s'ha assimilat al consum, ja que és l'única variable disponible) i de la mà d'obra ocupada. Donada la naturalesa de les dues variables que l'integren, l'IGA tendeix a donar més importància a l'evolució de l'activitat futura del sector que a l'activitat duta a terme, ja que només mesura variables físiques i no monetàries, a diferència del PIB i del VAB. (Vegeu el gràfic I-68).

Com s'ha comentat, els consums de ciment dels anys 2012 a 2014 s'han estimat i, com a resultat, també han estat estimatius els IGA d'aquests anys.

La Comptabilitat Regional d'Espanya l'abril del 2018 ha publicat la primera estimació per a l'any 2016 del producte interior brut de la construcció a preus corrents i

calcula un avanç del 5% a les Balears, el millor comportament des del 2013, quan el PIB va registrar la reculada més intensa des del 2010. Malgrat aquest avançament, continua allunyat en termes absoluts del PIB anterior a la crisi. El 2016 el sector va generar 1.521,3 milions d'euros, enfront dels 2.623,7 milions d'euros del 2007 o els 2.196,9 milions d'euros del 2010. Respecte al pes de la construcció en l'estructura de les Balears, el sector només representa un 5,0% del PIB total, tres punts percentuals menys que fa sis anys, quan el percentatge estava en un 8%.

Una altra manera d'aproximar-se al comportament del sector és a través de l'anàlisi de l'evolució que han experimentat els indicadors d'activitat dels factors que intervenen d'una manera més destacada en la producció. A continuació, es comenten de manera detallada els diferents indicadors d'activitat.

4.2. Factors de producció

4.2.1. Materials de construcció

Històricament, l'evolució dels materials de construcció –ciment o altres materials com la fusta, el vidre o l'acer– han reflectit amb raonable precisió la variació del nivell de l'activitat de la construcció. Es presenten les dades relatives al ciment (producció i consum aparent), així com les dades relatives a les entrades i sortides dels ports de les Illes Balears tant de ciment com d'altres materials de construcció. En desconèixer les vendes de ciment, aquestes s'assimilen al consum aparent i, per tant, fan que l'estoc de ciment quedi a zero.

4.2.1.1. Ciment

El ciment constitueix una de les variables explicatives de l'activitat present de construcció més important, ja que és un material que s'utilitza en la primera fase de la construcció i reflecteix els moviments del sector. El 2017 el ciment es va comportar bé: la producció, l'aprovisionament i el consum de ciment van recobrar el seu dinamisme, encara que a taxes moderades i allunyades dels nivells aconseguits abans de la crisi.

Després de la severa correcció del sector a causa de la crisi –els efectes més durs es van viure entre el 2009 i el 2013–, la producció interior de ciment s'ha anat recuperant. Així i tot, l'única fàbrica de producció de ciment de la nostra comunitat va passar per un moment crític i va necessitar reajustar la fabricació a la nova demanda per sortejar el temporal. El 2017 es van fabricar 312.200 tones, un 1,7% més que l'any anterior. No obstant això, aquesta moderada producció encara continua allunyada dels nivells aconseguits durant l'explosió constructora anterior a la crisi: ara s'està produint un 40% del que es fabricava el 2004 (780.700 tones) i un 57% del 2008 (547.300 tones). (Vegeu el quadre I-47).

Una altra variable és l'aprovisionament exterior de ciment, que es calcula amb les dades facilitades per l'Autoritat Portuària de Balears. És la quantitat de ciment que prové de l'exterior per via marítima una

vegada descomptades les sortides. El 2017 l'aprovisionament net de les Balears va augmentar un 82,9% i va aconseguir les 127.400 tones.

Per ports, tots, excepte els de les Pitiüses, van registrar més aprovisionament que el 2016. A Palma l'aprovisionament de ciment va créixer un 53,7%; a Alcúdia, un 580,2%, i a Menorca, un 28,6%. En canvi, a les Pitiüses va disminuir un 5,0% respecte del 2016.

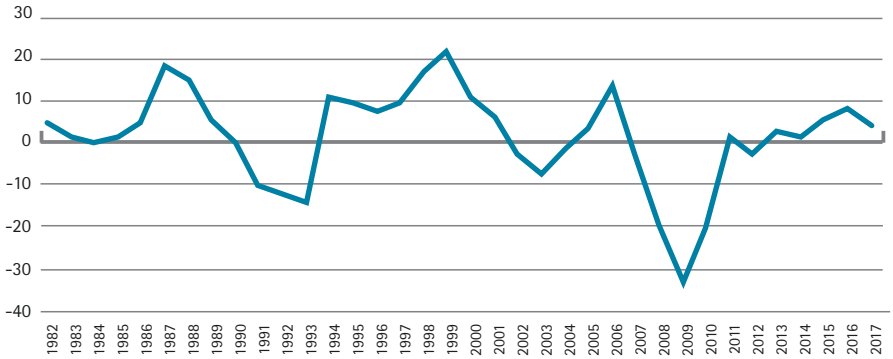
Crida l'atenció que només al Port de Palma sortís més ciment del que hi va entrar. Va ser l'únic port amb proveïment negatiu: 24.000 tones. Això assenyala que la producció interior va sobrar per satisfer la demanda interna. Per a la resta de ports, els saldos van ser positius (les entrades de ciment van superar les sortides): a Alcúdia l'aprovisionament net va ser de 25.700 tones; a Menorca, de 22.700 tones, i a les Pitiüses, de 102.900 tones.

El consum aparent de ciment, que agrega el saldo net d'aprovisionament exterior dels diferents ports i la producció interior, va créixer un 16,7% respecte al 2016. Es van consumir 439.600 tones de ciment, la meitat del consumit durant els anys de precrisi, com el 2004 (1.106.600 tones) o el 2007 (1.183.100 tones).

Si es comparen les dades a l'àmbit nacional, i segons dades d'Oficemen, s'espera que el consum tanqui el 2017 amb 12,4 milions de tones de ciment, el millor any des del 2012. Això s'explica per la recuperació de la construcció d'habitatges a Espanya, que va guanyant pes: el 2017 un 26% de la demanda de ciment és per a promoció residencial, enfront del 20% d'un any abans. No obstant això, a pesar que el comportament hagi millorat, no recupera les quantitats d'abans de la crisi. De fet, el consum de ciment se situa a la meitat respecte de la mitjana de 25 milions de tones de ciment consumides anualment a Espanya en els últims 50 anys.

Gràfic I-68

Variació indicador global d'activitat al sector de la construcció (%) (1992-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-47. Consum aparent de ciment (en tones) (2016 -2017)			
	2016	2017	% var 17/16
Producció interior (1)	**306.885**	**312.197**	**1,7%**
Port de Palma			
Entrades	125.544	107.475	-14,4%
Sortides	177.462	131.494	-25,9%
Net	-51.918	-24.019	53,7%
Port d'Alcúdia			
Entrades	3.273	25.932	692,3%
Sortides	7.716	153	-98,0%
Net	-4.443	25.779	580,2%
Menorca			
Entrades	17.719	22.789	28,6%
Sortides	0	0	0,0%
Net	17.719	22.789	28,6%
Pitiüses			
Entrades	112.675	108.704	-3,5%
Sortides	4.361	5.835	33,8%
Net	108.314	102.869	-5,0%
Proveïment net exterior (2)	**69.672**	**127.418**	**82,9%**
Consum aparent Balears	376.557	439.615	16,7%
Vendes (3)	376.557	439.615	16,7%
Variació aparent estocs	0	0	-

Font: CEMEX, Autoritat Portuària de Balears, Servei de Ports i elaboració pròpia.

(1) La producció interior de Balears procedeix de la font oficial CEMEX.
(2) L'aprovisionament net exterior procedeix de l'Autoritat Portuària de Balears.
(3) S'estima que les vendes de ciment són les mateixes que el consum aparent de ciment.

Pel que fa a les vendes, s'empra la hipòtesi que tot el que es ven es consumeix. És a dir, les empreses no acumulen estoc de ciment.

4.2.1.2. Altres materials

El 2017 les entrades de materials de construcció, exclòs el ciment, a través dels ports van aconseguir un total de 522.700 tones, la qual cosa va suposar un 12,0% més que el 2016 i un 111,4% més que el 2010 (247.200 tones).

Per illes, el gruix de les entrades es va focalitzar a Mallorca: set de cada deu materials de construcció van entrar pels ports de Palma i Alcúdia. Entre els dos van aconseguir les 364.300 tones, un 13,8% més que el 2016. Els ports menorquins van

rebre 21.400 tones, que van representar un 4,1% del total de les entrades, i van créixer un 28,3% respecte a l'any anterior. I els ports de les Pitiüses van absorbir 136.900 tones, la qual cosa va suposar un 26,2% del total i un augment del 5,5%. (Vegeu el quadre I-48).

4.3. Ocupació

La moderada recuperació de l'activitat de la construcció també es va reflectir en el mercat laboral, on es van observar avenços tant entre la població ocupada com en l'aturada. No obstant això, i en línia amb l'activitat del sector, el nivell registrat dels afiliats a la Seguretat Social queda a un 70% del nivell precrisi aconseguit el 2007 (69.379 afiliats).

Els afiliats a la Seguretat Social van augmentar un 10,9%, amb una mitjana de 48.824 treballadors (enfront dels 43.987 treballadors del 2016). Per règims, set de cada deu van ser contractes de treball depenent, amb un total de 34.268 afiliacions al règim general, un 14,1% més que el 2016. La resta van ser autònoms: es van aconseguir les 14.556 persones, la qual cosa va suposar un 4,2% més que el 2016. El 2017 es va aconseguir una població ocupada similar a la del 2010 (46.857 treballadors).

Les dades de l'Enquesta de la Població Activa (EPA), segons la classificació nacional d'activitats econòmiques CNAE-09, també confirmen una millora en la població ocupada, encara que a una taxa mitjana més moderada (3,3%). El 2017 hi va haver 51.700 treballadors ocupats, enfront de 50.050 treballadors el 2016. A l'àmbit nacional, la població ocupada també va avançar, amb un creixement d'un 5,5% més que l'any 2016 i registrant 1.128.300 d'ocupats.

L'anàlisi de la població aturada és singular, perquè en funció de la font utilitzada el resultat és diferent. Segons l'INEM, les dades de l'atur van tenir un bon comportament. El 2017 es van registrar 5.690 aturats, un 21,9% menys que l'any anterior (7.284 aturats), una tercera part dels registrats el 2010 (17.725 aturats). Un 7% de la població en atur va ser del sector de la construcció. Mentre que segons l'EPA, el 2017 es van registrar 6.175 aturats, un 34,2% més que el 2016 (4.600). (Vegeu el quadre I-49 i el gràfic I-69).

Quadre I-48. Entrades de materials de construcció (en tones) (exclòs ciment) (2016-2017)

	2016	2017	%17/16
Palma	256.784	304.868	18,73 %
Alcúdia	63.248	59.458	-5,99 %
Menorca	16.716	21.445	28,29 %
Pitiüses	129.866	136.957	5,46 %
Illes Balears	**466.614**	**522.728**	**12,03 %**

Font: Autoritat Portuària de Balears, Servei de Ports i elaboració pròpia.

4.4. La producció

En aquest apartat s'analitza el comportament dels dos components bàsics de l'activitat del sector: la inversió pública i l'edificació privada.

4.4.1. Inversió pública

D'una banda, la inversió pública, que s'analitza a partir de les dades oficials del Seopan, es desagrega segons tipologia, entre edificació i enginyeria civil, com es feia en memòries anteriors. I, de l'altra, segons el finançament, que, a diferència d'anys anteriors, es classifica entre només dos ens en lloc de tres: l'Estat i els ens territorials. En memòries anteriors els ens territorials es detallaven entre Administració autonòmica i local.

El 2017 es van invertir 287,4 milions d'euros en obra pública, un 13,9% menys que el 2016. Malgrat aquesta reculada, el comportament dels darrers sis anys ha estat de lenta recuperació. El 2012 va ser el punt d'inflexió: només es van licitar 126,3 milions d'euros, el pitjor any per a la construcció d'obra pública, que va quedar relegada a un segon pla. Va deixar de ser un pilar per a la construcció i no va poder compensar les disminucions registrades en l'àmbit privat. (Vegeu el quadre I-50 i el gràfic I-70).

El 2012, amb la crisi del sector i l'elevat endeutament dels ajuntaments, el Govern central va engegar, a més, polítiques restrictives de despesa –en concret, la Llei d'estabilitat pressupostària– per aconseguir l'austeritat dels comptes públics i la Llei contra la morositat, per limitar a 30 dies el pagament de factures a proveïdors. Aquestes mesures van tenir els seus efectes i van contribuir a paralitzar encara més una construcció pública molt afeblida. De fet, en quatre anys (entre el 2011 i el 2014) es van licitar uns 660 milions d'euros, el mateix que en tot l'any 2006 (626 milions) o en tot el 2007 (632 milions).

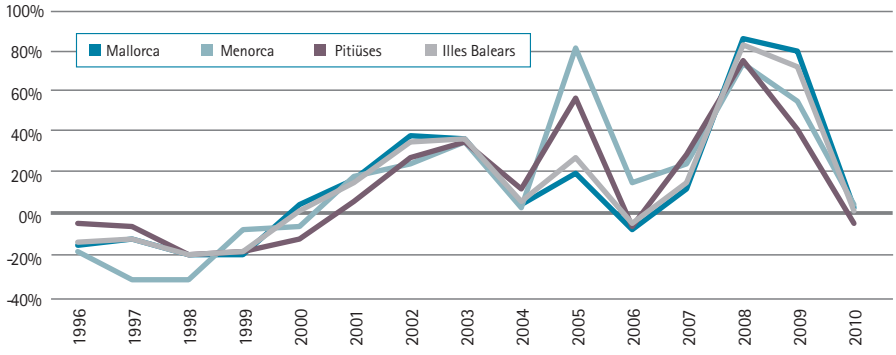
Si ens remuntam més enrere en el temps, entre el 2002 i el 2008 la licitació mitjana vorejava els 700 milions d'euros i s'havia caracteritzat per créixer de manera molt ràpida, amb taxes mitjanes superiors al 20%. A més, havia anat guanyant pes dins del sector de la construcció.

El 2009, amb una situació econòmica afeblida, sobretot en el sector privat de la construcció, el Govern central va utilitzar la licitació pública com a mesura d'impuls per pal·liar la crisi. Va posar en marxa el Pla I. Amb aquest pla es va donar oxigen a la construcció pública: va haver-hi un devessall de peticions, algunes d'improductives. Es van licitar 893,6 milions d'euros, un dels nivells més alts des de l'any 2000 i similar al registrat el 2004. Aquesta injecció pública va suposar un 71,9% més que l'any 2008. Les diferències a l'àmbit nacional són notables. A Espanya la licitació pública va decréixer un 2,3%. El Pla I en el sector turístic va tenir molt bon acolliment a les Illes Balears. Va ser la comunitat autònoma que més sol·licituds va presentar al ministeri. No obstant això, va ser una solució d'escassa efectivitat per les limitacions administratives i el marc normatiu, sobretot urbanístic, que posteriorment pal·liaria el Decret Nadal.

Quadre I-49. Atur registrat a les Illes Balears per illa (1995-2017)					
	Mallorca	Menorca	Pitiüses	Illes Balears	Variació interanual
1995	2.988	286	514	3.788	-
1996	2.526	231	487	3.244	-14,4%
1997	2.217	155	453	2.825	-12,9%
1998	1.779	106	361	2.246	-20,5%
1999	1.432	97	293	1.822	-18,9%
2000	1.488	91	258	1.837	0,8%
2001	1.740	107	273	2.120	15,4%
2002	2.389	132	345	2.866	35,2%
2003	3.263	178	466	3.907	36,3%
2004	3.411	184	520	4.115	5,3%
2005 (1)	4.090	331	811	5.232	27,1%
2006	3.789	380	763	4.933	-5,7%
2007	4.215	471	985	5.671	15,0%
2008	7.754	815	1.710	10.279	81,3%
2009	13.829	1.261	2.410	17.500	70,3%
2010	14.125	1.322	2.279	17.726	1,3%
2011	..	..	..	16.801	-5,2%
2012	..	..	..	15.843	-5,7%
2013	..	..	..	13.577	-14,3%
2014	..	..	..	11.070	-18,5%
2015	..	..	..	8.818	-20,3%
2016	..	..	..	7.284	-17,4%
2017	..	..	..	5.690	-21,9%
Variació 17/16	**2,1%**	**4,8%**	**-5,4%**	**-21,9%**	**-**

Font: INEM, any 1995-2004, sistema SILEE.
(1) No és comparable per canvis metodològics. Sistema SISPE.

Gràfic I-69
Evolució de la taxa d'atur (%) (1995-2010)

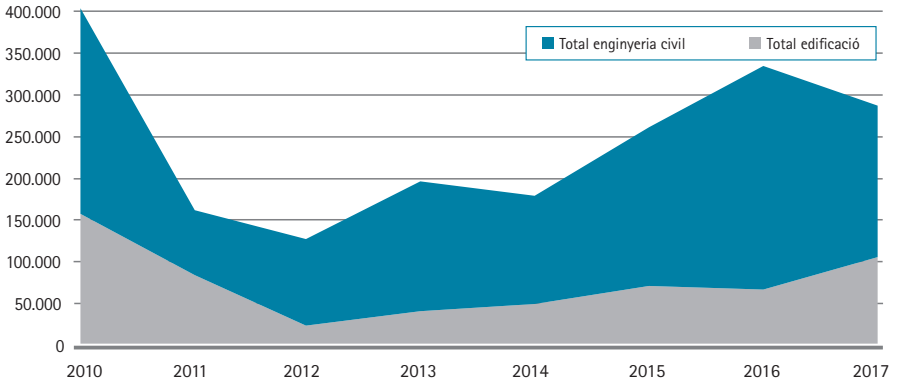
Font: INEM, any 1995-2004, sistema SILEE.

Quadre I-50. Licitació oficial (milers d'euros) (2010-2017)

	Total edificació	Total enginyeria civil	Total	Administració de l'Estat	Administració ens territorials	Total
2010	156.125	248.710	404.835	83.663	321.172	404.835
2011	83.862	80.090	163.952	51.446	112.506	163.952
2012	22.405	103.886	126.291	23.128	103.163	126.291
2013	41.900	154.775	196.675	31.955	164.720	196.675
2014	47.770	130.206	177.976	47.321	130.655	177.976
2015	70.191	193.028	263.219	180.622	82.597	263.219
2016	66.132	267.685	333.817	156.754	177.063	333.817
2017	103.661	183.728	287.389	103.244	184.145	287.389
Variació 17/16	**56,7%**	**-31,4%**	**-13,9%**	**-34,1%**	**4,0%**	**-13,9%**

Font: Seopan.

Gràfic I-70
Licitació oficial en milers d'euros (2010-2017)

Font: Seopan.

Molts ajuntaments van quedar immersos en una situació de fallida i van deixar les ciutats endeutades i amb la necessitat d'escometre els ajusts necessaris. El 2012 la Llei d'estabilitat pressupostària i la Llei de contra la morositat van obligar a actuar als ajuntaments. No obstant això, una dècada després, alguns d'aquests continuen amb comptes negatius i els altres disposen de superàvits que no poden destinar a inversions productives en els seus propis municipis.

Per tipologies, la construcció en edificació va augmentar un 56,7% i l'obra civil es va reduir un 31,4%. L'edificació va arribar

als 103,7 milions d'euros, mentre que l'obra civil va aconseguir els 183,7 milions d'euros.

Respecte a l'origen d'aquestes inversions públiques, el 2017 amb prou feines hi va haver canvis: els principals finançadors van continuar sent els ens territorials. A partir del 2009 els ens territorials han guanyat pes i han finançat la majoria de l'obra pública. El 2017 el percentatge d'obres finançades per l'Administració central s'aproxima a un 47% del total, i el 53% restant, els ens territorials.

4.4.2. Inversió privada

La majoria d'indicadors d'inversió privada, com els habitatges iniciats, els acabats, les obres visades, els habitatges visats o la ràtio d'habitatge visat per obra, han registrat els nivells aconseguits el 2009-2010. A més, tot assenyala que estem davant un canvi de model. Si en anys anteriors l'activitat de la construcció es basava en la construcció plurifamiliar d'habitatges, el 2017 la reforma apareix amb força.

Segons dades del Ministeri de Foment, i amb les últimes dades disponibles, el 2016 es varen iniciar 2.091 habitatges, un 27,8% més que l'any anterior. Si bé és cert que la seva evolució ha crescut en els darrers quatre anys –amb el 2016 com l'any més actiu–, encara està lluny d'aconseguir el dinamisme de fa deu anys. Si s'analitzen els habitatges del període del 2012 al 2015, s'observa que no se n'iniciaven més de 2.000 a l'any. El 2014 va registrar un mínim històric amb només 896 habitatges iniciats. Va ser la quantitat més baixa de la sèrie, començada el 1991. Fins i tot durant la crisi dels noranta es construïren més habitatges (2.200 el 1993) que el 2016. El model de construcció residencial de nou habitatge sembla donar signes d'esgotament i es va situar en nivells de 2011. (Vegeu el quadre I-51).

Per tipologia, el pes gravita en la construcció privada, que va representar bona part dels habitatges iniciats lliures (1.977). Només es van començar 114 habitatges protegits (HPO), que representen un 5,5% del total.

Quant als habitatges acabats, que són un indicador de la inèrcia constructora d'anys anteriors, se'n van acabar un 28,3% menys, fins a arribar als 1.023 habitatges. És a dir, el 2016 l'activitat es va continuar ajustant a la baixa, ja que es van esgotar els efectes dels habitatges iniciats en anys anteriors. El pes dels HPO va ser anecdòtic, amb només 14 habitatges acabats.

De fet, els habitatges acabats s'han reduït des del 2010, any en què es van acabar 5.562 habitatges, un 28,6% menys que l'any anterior, a causa de l'arrossegament de la construcció iniciada en anys anteriors, com quan el 2007 es van iniciar 13.475 habitatges, la dada més alta de tota la història.

Amb dades del 2017, es van acabar 1.842 habitatges, quantitat que millora un 80,1% respecte al 2016. Això significa que part de l'habitatge iniciat el 2015 i el 2016 es va acabar el 2017.

És important destacar la inexistent activitat de la construcció dels habitatges protegits. Entre el 2008 i el 2010 l'activitat

residencial pública va constituir un reforç anticíclic important per al sector que va ajudar a esmorteir, encara que amb poca consistència, el descens de la construcció residencial privada. Representaven un 35% de les iniciades. El 2016 ha estat inferior al 5%. I el 2017 encara pitjor: un 0%, perquè no s'han iniciat ni acabat cap habitatge. (Vegeu gràfics I-71 i I-72).

Un altre indicador important és la ràtio entre habitatge iniciat i acabat, que sintetitza l'impuls d'activitat del sector de la construcció residencial. El 2016 va millorar respecte a anys anteriors. Es va situar en 2,04, el millor des del 2010 (que va anar de 0,52). A mesura que la demanda cau, és habitual que les obres iniciades s'alenteixen: o es fracciona la construcció o, directament, s'ajorna l'inici de les obres. En aquest cas, l'impuls de la producció es redueix i la ràtio és inferior a 1. No obstant això, durant els anys d'activitat expansiva la ràtio sobrepassa la unitat. És a dir, el nombre d'habitatges iniciats supera els acabats. No obstant això, cal destacar que el 2016 es va registrar la ràtio més alta de tota la història. Des del 1991 mai s'havia registrat una ràtio superior a 2. El nivell més proper va ser el del 1998, quan es van iniciar 9.116 habitatges i se'n van acabar 4.663. Això no obstant els habitatges iniciats i acabat el 2016 són mínims.

Pel que fa als indicadors avançats d'activitat relatius a projectes visats, variables que facilita el Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears, i fent una anàlisi retrospectiva del comportament de les obres i dels habitatges visats, la conducta recent més similar es trobaria en els anys 2009 i 2010. El 2017, les obres i els habitatges visats varen augmentar un 10,6% i un 24,7%, respectivament.

A les Illes Balears es van visar 5.327 obres, davant les 4.816 de l'any anterior. Els nivells del 2009 s'havien situat en 4.769 obres visades. Per illes, només a les Pitiüses s'han desaccelerat les obres visades. A Mallorca van augmentar un 12,7%, ja que es van visar 4.076 obres. A Menorca es van visar 626 obres, la qual cosa va suposar un 13,2% més que el 2016. En canvi, a les Pitiüses es van visar 625 obres, un 3,3% menys. (Vegeu el quadre I-52 i addenda).

Per nombre d'habitatges, el 2017 es van visar 2.553 habitatges, enfront dels 2.047 de l'any anterior. Crida l'atenció que en nombre d'habitatges s'estigui en un nivell similar al del 2010-2011, anys de plena crisi. En aquests anys s'explicava que en cap altra etapa recessiva anterior s'havia produït una correcció tan violenta i de tanta intensitat com la de 2009-2010. No s'aconseguia una quantitat d'habitatges visats tan baixa des de feia 40 anys. El 2010 els habitatges van continuar baixant i se'n van quantificar 2.036 de visats. En aquest sentit, trobam un nou paradigma: malgrat que el sector de la construcció està millorant en totes les seves variables analitzades, el creixement no es basa en l'habitatge residencial, com ho feia fa anys, ni en l'obra pública.

Per illes, les que varen tenir el millor comportament van ser les Pitiüses, que van créixer un 44,4% més (amb 481 visades). A Mallorca, es van visar 1.921 habitatges, un 24,2% més que el 2016, i a Menorca, 151 habitatges, un 9,6% menys.

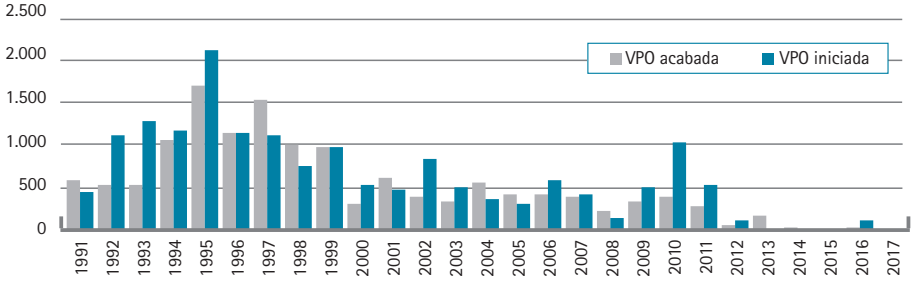
Quadre I-51. Habitatges començats i habitatges acabats (2010-2017)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	% var. 17/10
Total començats	**2.903**	**2.108**	**1.052**	**989**	**896**	**1.636**	**2.091**	**..**	**-**
Habitatges protegits	1.009	528	118	0	0	0	114	..	-
% d'habitatges protegits	34,8%	25,0%	11,2%	0,0%	0,0%	0,0%	5,5%	..	-
Habitatges lliures	1.894	1.580	934	989	896	1.636	1.977	..	-
% d'habitatges lliures	65,2%	75,0%	88,8%	100,0%	100,0%	100,0%	94,5%	..	-
% var. sobre l'any anterior	32,0%	-27,4%	-50,1%	-6,0%	-9,4%	82,6%	27,8%	..	-
Total acabats	**5.562**	**3.652**	**2.628**	**1.394**	**1.218**	**1.426**	**1.023**	**1.842**	**-66,9%**
Habitatges protegits	391	288	69	168	32	0	14	0	-100,0%
% d'habitatges protegits	7,0%	7,9%	2,6%	12,1%	2,6%	0,0%	1,4%	0,0%	-
Habitatges lliures	5.171	3.364	2.559	1.226	1.186	1.426	1.009	1.842	-64,4%
% d'habitatges lliures	93,0%	92,1%	97,4%	87,9%	97,4%	100,0%	98,6%	100,0%	-
% var. sobre l'any anterior	-28,6%	-34,3%	-28,0%	-47,0%	-12,6%	17,1%	-28,3%	80,1%	-
Hab. Començats-hab. acabats	**0,52**	**0,58**	**0,40**	**0,71**	**0,74**	**1,15**	**2,04**	**0,00**	**1,50**

Font: Direcció General d'Habitatge. Ministeri de Foment i Ministeri d'Habitatge; elaboració pròpia.

Gràfic I-71

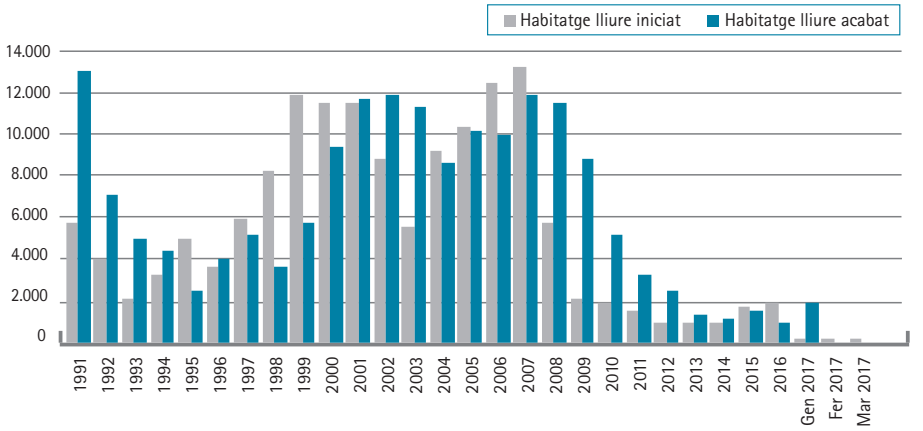
Habitatges protegits a les Illes Balears (1991-2017)

Font: Direcció General d'Habitatge. Ministeri de Foment i Ministeri d'Habitatge; elaboració pròpia.

Gràfic I-72

Habitatges protegits a les Illes Balears (1991-2017)

Font: Direcció General d'Habitatge. Ministeri de Foment i Ministeri d'Habitatge; elaboració pròpia.

Quadre I-52. Projectes visats pel COAIB a les Illes Balears per illa (2016-2017)

		2016	2017	% var. 17/16
Obres visades	Mallorca	3.617	4.076	12,7%
	Menorca	553	626	13,2%
	Pitiüses	646	625	-3,3%
	Illes Balears	**4.816**	**5.327**	**10,6%**
Habitatges visats	Mallorca	1.547	1.921	24,2%
	Menorca	167	151	-9,6%
	Pitiüses	333	481	44,4%
	Illes Balears	**2.047**	**2.553**	**24,7%**

Font: COAIB

(1) Exclosos expedients d'informes, valoracions, urbanisme, peritatges i similars.

Addenda quadre I-52. Projectes visats pel COAIB a les Illes Balears per illa (2016-2017)								
	Mallorca		Menorca		Pitiuses		Total	
	Obres	Habitatges	Obres	Habitatges	Obres	Habitatges	Obres	Habitatges
Total 2016	**3.617**	**1.547**	**553**	**167**	**646**	**333**	**4.816**	**2.047**
Gener	289	176	53	14	62	79	404	269
Febrer	272	94	33	17	50	25	355	136
Març	303	114	50	8	55	22	408	144
Abril	319	74	51	17	58	19	428	110
Maig	297	123	51	10	59	17	407	150
Juny	331	115	47	33	62	24	440	172
Juliol	303	139	42	9	46	26	391	174
Agost	203	177	31	9	29	17	263	203
Setembre	281	181	40	16	39	6	360	203
Octubre	282	106	44	11	61	32	387	149
Novembre	408	121	51	11	82	55	541	187
Desembre	329	127	60	12	43	11	432	150
Total 2017	**4.076**	**1.921**	**626**	**151**	**625**	**481**	**5.327**	**2.553**
Gener	247	99	35	7	41	57	323	163
Febrer	317	102	52	5	41	10	410	117
Març	330	112	74	12	93	30	497	154
Abril	294	169	38	9	49	30	381	208
Maig	376	142	47	11	62	13	485	166
Juny	421	164	53	18	36	8	510	190
Juliol	397	304	49	23	54	92	500	419
Agost	230	82	47	12	44	36	321	130
Setembre	293	117	56	12	46	6	395	135
Octubre	414	185	62	12	42	20	518	217
Novembre	415	283	51	20	62	103	528	406
Desembre	342	162	62	10	55	76	459	248

Font: COAIB.

Quant a la grandària mitjana de les promocions –ràtio mesurada com habitatges per obra (incloent tant la nova com de reforma)–, va continuar sent inferior a 1. El 2017 la ràtio va ser de 0,48, similar a la registrada fa deu anys (0,49 el 2010), any en què es van observar les pitjors dades pel que fa al nombre d'habitatges col·lectius per obra. La ràtio el 2007 (abans de la crisi) va ser de 2,37 habitatges per obra i seguia creixent. La mida mitjana de les obres va reflectir que la grandària mitjana de l'edificació residencial va ser mínima. Cal destacar la proximitat d'aquesta situació a l'analitzada el 2010.

Els resultats per illes és diferent. A Mallorca, la ràtio va ser de 0,47 habitatges per obra, la qual cosa va suposar un increment del 10,2% respecte al 2016. Amb aquesta ràtio es reflecteix l'escàs pes que té l'habitatge col·lectiu visat. A Menorca, la ràtio va ser de 0,24, la qual cosa va suposar un 20,1% menys que el 2016. I a les Pitiüses, que van ser les illes que es comportaren més bé, la ràtio també va millorar –es va situar en un 0,77– i va créixer un 49,3% respecte al 2016. (Vegeu el quadre I-53).

Sol ser habitual que en èpoques recessives es produeixi un efecte substitució d'obres noves per reformes o ampliacions, o bé que el comportament de les reformes sigui menys negatiu que per a les obres noves. L'any 2017 no va ser una excepció. De fet, s'han aconseguit els nivells més elevats de la sèrie. Per al conjunt de l'any es van visar 5.327 obres de reforma, enfront de les 4.816 de l'any anterior. Aquest comportament ha augmentat encara més del que havíem viscut en èpoques similars. El doble de les reformes visades el 2009, que van aconseguir els 2.046 visats. (Vegeu el quadre I-54).

Això va suposar que un 55,6% de les actuacions d'obra visada van correspondre a reformes. Aquest percentatge és superior a l'aconseguit el 2004 (43,5%) i del 44,9% del 2010. Entre 2002 i 2008, els visats per ampliació i reforma van perdre pes a conseqüència de l'increment de les obres visades de nova construcció. A partir del 2008, any en què s'inicia la crisi derivada de les hipoteques d'alt risc, les reformes tornen a ser demandades i la ràtio augmenta.

Quadre I-53. % Projectes visats pel COAIB: relació habitatge-obra (2016-2017)

	2016	2017	% var. 17/16
Mallorca	0,43	0,47	10,2%
Menorca	0,30	0,24	-20,1%
Pitiüses	0,52	0,77	49,3%
Illes Balears	**0,43**	**0,48**	**12,8%**

Font: COAIB i elaboració pròpia.

Quadre I-54. Ampliacions i reformes (2016-2017)				
		2016	2017	% var. 17/16
Mallorca	Ampliacions i reformes d'habitatges	1.589	1.823	14,7%
	Indústria i turisme de rehabilitació	426	409	-4,0%
	Total reformes	2.015	2.232	10,8%
	Total obres visades	3.617	4.076	12,7%
	% ampl. i ref./total	55,7%	54,8%	-
Menorca	Ampliacions i reformes d'habitatges	305	353	15,7%
	Indústria i turisme de rehabilitació	79	75	-5,1%
	Total reformes	384	428	11,5%
	Total obres visades	553	626	13,2%
	% ampl. i ref./total	69,4%	68,4%	-
Pitiüses	Ampliacions i reformes d'habitatges	242	235	-2,9%
	Indústria i turisme de rehabilitació	86	68	-20,9%
	Total reformes	328	303	-7,6%
	Total obres visades	646	625	-3,3%
	% ampl. i ref./total	50,8%	48,5%	-
Illes Balears	Ampliacions i reformes d'habitatges	2136	2.411	12,9%
	Indústria i turisme de rehabilitació	591	552	-6,6%
	Total reformes	2727	2.963	8,7%
	Total obres visades	4816	5.327	10,6%
	% ampl. i ref./total	56,6%	55,6%	-

Font: COAIB.

Per illes, les més perjudicades per l'obra nova visada van ser les més beneficiades per les reformes. A Mallorca les obres d'ampliació i reforma, que van registrar 4.076 visats, van créixer un 12,7% i van registrar un pes del 54,8%. A Menorca, que es van visar 626 reformes, també van créixer un 13,2% i van aconseguir un percentatge elevat del 68,4%. A les Pitiüses, que van ser les illes que es van comportar més bé en habitatges visats, les reformes van arribar a 625 i es van reduir un 3,3%, fet que va deixar el percentatge en un 48,5%.

La distribució per tipus d'edificació de la superfície visada pel Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears aporta una descripció aproximada dels segments de la demanda privada del sector. El 2017 es van visar una mica més d'1,99 milions de metres quadrats, un 22,1% més que el 2016 (1,63 milions de metres quadrats), dels quals han distribuït gairebé a parts iguals entre el sector residencial i el no residencial. En els últims anys la producció d'habitatge residencial s'ha moderat. Si l'any 2007 el pes de la superfície dels projectes visats en edificis residencials representava

un 83,1% del total visat, el 2017 la superfície en edificis residencials va perdre pes, com ocorre amb el nombre d'habitatges visats, i va suposar només un 54,9% de la superfície total. Es van visar un 16,1% més de metres quadrats d'edificis residencials. (Vegeu el quadre I-55).

Malgrat que per al conjunt de les illes la superfície residencial va continuar perdent pes respecte als anys anteriors, va continuar sent el primer gran segment demandat, amb un pes del 54,9%. La distribució per illes no va seguir un patró tan similar al d'anys anteriors: els pesos de la superfície en edificis va ser d'un 52,9% a Mallorca, un 60,6% a Menorca i un 68,0% a les Pitiüses. Els ritmes de variació van ser positius: propers al 14% a Mallorca i Menorca i al 23% a les Pitiüses.

Pel que afecta la resta de tipologies, totes es van comportar més bé que el 2016, excepte les instal·lacions esportives. La superfície dels projectes turístics i d'espectacles es manté en segon lloc, amb 523.000 metres quadrats (representa un 26,3%). En tercer lloc, destaca la superfície de les oficines i comerços, que també creixen respecte al 2016.

Quadre I-55. Projectes visats, per illes i tipologies (%) (2016-2017)

	2016		2017		
	m²	%	m²	%	% var. 17/16
Mallorca	**1.220.823**	**100,00**	**1.527.892**	**100,00**	**25,15**
Edificis residencials	705.477	57,79	808.878	52,94	14,66
Industrials	29.497	2,42	45.954	3,01	55,79
Oficines i comerç	72.184	5,91	250.596	16,40	247,17
Esportius	12.048	0,99	5.168	0,34	-57,10
Turisme i espectacles	378.720	31,02	381.409	24,96	0,71
Sanitaris i benèfics	2.710	0,22	12.949	0,85	377,75
Culturals i religiosos	16.282	1,33	17.930	1,17	10,12
Altres projectes	3.905	0,32	5.008	0,33	28,25
Menorca	**116.101**	**100,00**	**139.552**	**100,00**	**20,20**
Edificis residencials	74.175	63,89	84.572	60,60	14,02
Industrials	3.949	3,40	1.354	0,97	-65,70
Oficines i comerç	3.417	2,94	5.555	3,98	62,57
Esportius	438	0,38	1.810	1,30	313,24
Turisme i espectacles	30.757	26,49	43.156	30,92	40,31
Sanitaris i benèfics	3.344	2,88	671	0,48	-79,92
Culturals i religiosos	0	0,00	738	0,53	-
Altres projectes	22	0,02	1.695	1,21	7748,70

continúa

Edificis residencials	**160.498**	**55,07**	**198.262**	**68,03**	**23,53**
Industrials	**1.850**	**0,63**	**7.116**	**2,44**	**284,68**
Oficines i comerç	9.619	3,30	9.198	3,16	-4,38
Esportius	1.893	0,65	5.608	1,92	196,21
Turisme i espectacles	115.290	39,56	98.535	33,81	-14,53
Sanitaris i benèfics	0	0,00	258	0,09	-
Culturals i religiosos	2.241	0,77	299	0,10	-86,66
Altres projectes	32	0,01	857	0,29	2582,06
Illes Balears	**1.628.346**	**100,00**	**1.987.577**	**100,00**	**22,06**
Edificis residencials	940.150	57,74	1.091.712	54,93	16,12
Industrials	35.296	2,17	54.424	2,74	54,19
Oficines i comerç	85.219	5,23	265.349	13,35	211,37
Esportius	14.379	0,88	12.586	0,63	-12,47
Turisme i espectacles	524.766	32,23	523.100	26,32	-0,32
Sanitaris i benèfics	6.054	0,37	13.878	0,70	129,24
Culturals i religiosos	18.523	1,14	18.967	0,95	2,40
Altres projectes	3.959	0,24	7.560	0,38	90,97

Font: COAIB.

5

ELS SERVEIS PRIVATS

RESUM

L'any 2015 es dedicaven als serveis privats 51.442 empreses. Aquesta dada era de 48.820 el 2014 i de 51.079 el 2010. El volum de negoci va ser de 27.840 milions d'euros (25.968 l'any anterior i 24.863 el 2010). Per la seva banda, el total de renda generada (VAB) pels serveis privats a les Illes Balears va ser de 8.820 milions d'euros. Aquesta quantitat era de 8.130 el 2014 i 7.356 el 2010.

El comerç és la principal activitat entre els serveis privats pel que fa a nombre d'empreses i d'establiments i volum de negoci. En canvi, l'hostaleria és el sector amb un valor més alt de la remuneració d'assalariats, de la producció, més consums intermedis, més volum d'ocupació, valor afegit brut i excedent brut d'explotació.

Les empreses dedicades a serveis privats el 2015 a les Balears ocupaven una mitjana de cinc treballadors, amb un cost laboral unitari de 22.200 euros i una productivitat de 37.600 euros. Així, les despeses de personal representaven de mitjana el 2015 un 59,01% del valor afegit.

El total de personal ocupat el 2015 per les empreses de serveis privats va ser de 262.816 persones, mentre que el 2014 aquesta dada era de 260.720, i de 250.337 el 2010. El sectors amb més ocupació varen ser l'hostaleria (37,8%) i el comerç (27,5%), mentre que els que representen una ocupació més baixa són les activitats immobiliàries (2,8%) i la informació i les comunicacions (2,3%).

5.1. INTRODUCCIÓ

A causa d'un canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades del 2015 (darreres dades disponibles) amb les d'anys anteriors.

5.2. PRINCIPALS MACROMAGNITUDS

L'any 2015 el sector serveis privats tenia 51.442 empreses. Aquesta dada era de 48.820 el 2014, i 51.079 el 2010. Així mateix, el volum de negoci va ser de 27.840 milions d'euros (25.968 l'any anterior, i 24.863 el 2010). El total de renda generada (VAB) pels serveis privats a les Illes Balears va ser de 8.820 milions d'euros. Aquesta quantitat era de 8.130 el 2014, i de 7.356 el 2010.

Si abordam l'anàlisi per sectors d'activitat, veim que el comerç és la principal activitat de serveis privats pel que fa a nombre d'empreses i d'establiments i volum de negoci. En canvi, l'hoteleria és el sector amb més valor de la remuneració d'assalariats de la producció, amb uns consums intermedis més alts i amb més volum d'ocupació, VAB i EBE. En el conjunt dels serveis privats, el valor afegit generat en relació amb el valor total de

la producció és de gairebé un 56,51%. Les activitats amb un valor afegit més alt són les activitats immobiliàries (69,9%) i les activitats professionals, científiques i tècniques (67,82%). El subsector de transport i emmagatzematge és el que disposa d'una menor taxa de valor afegit. Això s'explica per la taxa més gran de consums intermedis que té respecte dels altres subsectors (50,98%).

En relació a la distribució del VAB entre les rendes dels factors (remuneració dels assalariats i excedent brut d'explotació), destaquen amb una taxa de despesa de personal més alta els subsectors de transport i emmagatzematge (68,17%) i el d'hoteleria (63,01%). (Vegeu el quadre I-56).

5.3. Principals coeficients

Les empreses dedicades a serveis privats el 2015 ocupaven a les Balears una mitjana de cinc treballadors, amb un cost laboral unitari de 22.200 euros i una productivitat de 37.600 euros. (Vegeu el quadre I-57).

Les despeses de personal representaven de mitjana el 2015 un 59,01% del valor afegit. Les taxes d'estabilitat laboral i d'assalariats femenina en el sector es varen mantenir entorn d'un 60% i el 41%, respectivament.

Per sectors d'activitat, l'hoteleria tenia la major ràtio d'ocupats per empresa (8), en contraposició a les activitats immobiliàries (1). El sector de la informació i les comunicacions va tornar a ser el sector amb més productivitat (68.900 euros). El sector de la informació i les comunicacions també va ser el que va presentar uns nivells salarials més alts de mitjana (39.800 euros), en contrast amb els 18.900 euros del sector d'activitats administratives i serveis auxiliars.

El sectors de l'hoteleria (87%) i les activitats administratives i serveis auxiliars (84,46%) són els que tenen més proporció d'assalariats, mentre que les activitats d'informació i comunicacions (74,19%) i el comerç (65,86%) tenen un grau d'estabilitat laboral més alt. En canvi, els sectors més feminitzats són l'hoteleria (46,38%) i les activitats administratives i serveis auxiliars (44,58%), amb taxes que més que dupliquen la participació femenina en el sector transport i emmagatzematge (20,77%).

5.4. Principals resultats d'explotació

Pel que fa als resultats d'explotació, el 2015 els ingressos d'explotació de les empreses dedicades a la prestació de serveis privats varen ser de 28.620 milions d'euros, les despeses d'explotació varen pujar a 26.262 milions d'euros, mentre que les inversions en actius materials varen ser de 1.516 milions d'euros. (Vegeu el quadre I-58).

Quadre I-56. Principals macromagnituds dels serveis privats per sector d'activitat a les Illes Balears (2014-2015)

	Comerç	Transport i emmagatzematge	Hostaleria	Informació i comunicacions	Activitats immobiliàries	Activitats professionals, científiques i tècniques	Activitats administratives i serveis auxiliars	(Excepte 94 i 96) Altres serveis*	Total
2014									
Nombre d'empreses	15.986	3.969	9.359	1.179	4.256	8.216	5.204	650	48.820
Nombre d'establiments	18.987	4.338	10.527	1.290	4.723	8.400	5.973	666	54.907
Volum de negoci (milers d'euros)	11.295.749	2.508.304	4.898.265	860.447	581.031	1.192.789	4.580.533	51.177	25.968.294
Valor producció a preus bàsics (milers d'euros)	3.461.270	2.547.103	5.011.881	837.342	637.502	1.211.878	2.050.946	49.775	15.807.696
VAB a preus bàsics (milers d'euros)	2.030.720	1.149.045	2.513.616	394.445	372.328	734.133	911.743	24.623	8.130.652
Remuneració d'assalariats (milers d'euros)	1.298.988	651.406	1.640.677	188.471	107.928	381.604	623.291	14.322	4.906.687
Consums intermedis (milers d'euros)	1.430.550	1.398.058	2.498.265	442.897	265.174	477.744	1.139.203	25.152	7.677.044
Excedent brut d'explotació (milers d'euros)	712.245	599.137	800.691	231.930	236.053	349.734	324.300	10.000	3.264.089
Població ocupada a 30/09	71.464	23.575	95.224	5.666	7.591	20.671	35.363	1.166	260.720
2015									
Nombre d'empreses	16.213	4.045	9.651	1.332	4.854	9.027	5.649	671	51.442
Nombre d'establiments	19.441	4.472	10.864	1.407	5.042	9.340	6.608	687	57.862
Quantitat de negoci (milers d'euros)	12.193.653	2.269.073	5.545.510	919.939	698.996	1.301.330	4.868.480	43.271	27.840.253
Valor de producció (milers d'euros)	3.618.522	1.918.739	5.568.428	769.154	638.959	1.186.850	1.880.185	29.036	15.609.873
VAB a preus de mercat (milers d'euros)	2.220.580	940.580	2.900.145	412.753	446.472	804.878	1.075.310	19.970	8.820.687
Despeses de personal (milers d'euros)	1.348.560	641.182	1.827.350	238.410	98.446	398.848	642.157	10.456	5.205.409
Consums intermedis (milers d'euros)	1.397.942	978.158	2.668.284	356.402	192.486	381.972	804.875	9.067	6.789.186
Excedent brut d'explotació (milers d'euros)	790.906	486.575	974.205	147.809	317.286	430.591	431.460	9.236	3.588.067
Població ocupada mitjana	68.582	20.302	80.160	5.989	7.126	19.922	31.170	1.188	234.438
Població ocupada a 30/09	72.292	22.583	99.397	6.035	7.341	20.615	33.364	1.189	262.816

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat), a partir de dades de l'INE.
* El 2015 només, excepte 96.
Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

Quadre I-57. Principals indicadors dels serveis privats per sector d'activitat a les Illes Balears (2014-2015)

	Comerç	Transport i emmagatzematge	Hostaleria	Informació i comunicacions	Activitats immobiliàries	Activitats professionals, científiques i tècniques	Activitats administratives i serveis auxiliars	(Excepte 94 i 96) Altres serveis*	Total
2014									
Ocupats per empresa	4,2	5,4	7,4	4,7	1,7	2,4	6	1,8	4,5
Productivitat (euros)	30.600	54.000	36.500	71.000	52.600	37.400	29.100	21.100	36.700
Salari mitjà	19.400	28.700	21.100	30.000	23.600	24.600	17.800	17.700	21.400
Cost laboral unitari (euros)	19.500	30.600	23.800	33.900	15.300	19.500	19.900	12.300	22.200
Taxa de valor afegit (%)	58,67	45,11	50,15	47,11	58,4	60,58	44,45	49,47	51,43
Taxa de despeses de personal (%)	63,97	56,69	65,27	47,78	28,99	51,98	68,36	58,16	60,35
Taxa d'assalariats (%)	79,11	84,56	90,09	84,48	53,77	62,32	87,24	55,23	82,66
Taxa d'estabilitat laboral (%)	63,12	64,23	57,24	68,78	41,96	54,27	51,85	46,06	58,27
Taxa femenina d'assalariats (%)	40,94	21,01	45,23	26,57	32,43	37,49	45,14	15,37	40,33
Taxa de personal extern (%)	1,13	1,11	0,65	0,22	2,1	0,68	0,88	0,22	0,91
2015									
Ocupats per empresa	4	5	8	4	1	2	6	2	5
Ocupats per establiment	4	5	7	4	1	2	5	2	4
Productivitat (euros)	32.300	46.100	36.200	68.900	62.200	40.300	34.400	16.800	37.600
Salari mitjà	19.500	30.100	20.300	39.800	20.300	25.700	18.900	14.600	21.600
Cost laboral unitari (euros)	19.600	31.400	22.800	39.800	13.700	20.000	20.600	8.800	22.200
Taxa de valor afegit (%)	61,37	49,02	52,08	53,66	69,87	67,82	57,19	68,77	56,51
Taxa de despeses de personal (%)	60,73	68,17	63,01	57,76	22,05	49,55	59,72	52,36	59,01
Taxa d'assalariats (%)	78,96	82,76	87,32	82,46	55,7	61,56	84,47	48,05	80,62
Taxa d'assalariats a 30/09 (%)	79,49	84,95	89,93	82,46	56,69	63,07	85,48	45,37	82,66
Taxa d'estabilitat laboral a 30/09 (%)	63,21	65,86	59,78	74,19	46,81	54,45	56,83	40,98	60,34
Taxa femenina d'assalariats a 30/09 (%)	40,48	20,77	46,38	24,84	35,18	38,66	44,58	12,49	40,76

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat), a partir de dades de l'INE.
* El 2015 només, excepte 96.
Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

Quadre I-58. Principals resultats d'explotació dels serveis privats per sector d'activitat a les Illes Balears (2014-2015)

	Comerç	Transport i emmagatzematge	Hostaleria	Informació i comunicacions	Activitats immobiliàries	Activitats professionals, científiques i tècniques	Activitats administratives i serveis auxiliars	(Excepte 94 i 96) Altres serveis*	Total
2014									
Ingressos d'explotació	11.471.864	2.550.687	5.038.490	869.682	638.349	1.224.794	4.692.531	51.203	26.537.600
Volum de negoci	11.295.749	2.508.304	4.898.265	860.447	581.031	1.192.789	4.580.533	51.177	25.968.294
Altres ingressos d'ocupació	176.116	42.382	140.225	9.235	57.318	32.005	111.998	27	569.305
Despeses d'explotació	10.884.632	2.217.894	4.489.027	749.636	498.126	912.176	4.503.765	41.315	24.296.571
Consum de matèries primeres i altres aprovisionaments	214.536	327.316	1.117.639	64.667	13.166	56.364	168.359	16.610	1.978.657
Consum de mercaderies	8.016.537	12.448	32.839	40.200	4.822	16.971	2.643.845	1.533	10.769.194
Treballs realitzats per altres empreses	105.840	387.188	83.616	136.319	33.106	116.612	405.896	2.456	1.271.032
Despeses de personal	1.298.988	651.406	1.640.677	188.471	107.928	381.604	623.291	14.322	4.906.687
Despeses en serveis exteriors	1.094.513	670.795	1.279.829	238.377	215.556	293.015	551.115	6.045	4.349.244
Altres despeses de gestió	15.661	12.760	17.182	3.534	3.347	11.754	13.833	42	78.111
Dotació per a amortitzacions	138.557	155.981	317.246	78.068	120.202	35.857	97.428	308	943.645
Inversions en actius materials	112.850	87.899	394.332	22.261	302.708	4.519	106.730	209	1.031.508
Adquisició d'immobilitzat material	170.698	111.665	412.313	29.703	310.420	18.361	283.207	210	1.336.576
Vendes d'immobilitzat material	57.848	23.765	17.981	7.442	7.712	13.843	176.477	1	305.068

continúa

	Comerç	Transport i emmagatzematge	Hostaleria	Informació i comunicacions	Activitats immobiliàries	Activitats professionals, científiques i tècniques	Activitats administratives i serveis auxiliars	(Excepte 94 i 96) Altres serveis*	Total
2015									
Ingressos d'explotació	12.413.061	2.412.608	5.685.140	992.157	720.016	1.351.297	5.003.187	43.507	28.620.973
Volum de negoci	12.193.653	2.269.073	5.545.510	919.939	698.996	1.301.330	4.868.480	43.271	27.840.253
Altres ingressos d'ocupació	219.409	143.535	139.630	72.218	21.020	49.967	134.708	236	780.721
Despeses d'explotació	11.779.424	2.126.778	5.068.067	898.241	540.822	1.011.627	4.801.569	35.841	26.262.369
Aprovisionaments	8.989.098	685.290	1.368.105	247.279	89.325	213.057	3.285.182	18.789	14.896.125
Despeses de personal	1.348.560	641.182	1.827.350	238.410	98.446	398.848	642.157	10.456	5.205.409
Altres despeses d'explotació	1.281.422	656.651	1.531.928	313.484	229.878	351.904	752.360	6.445	5.124.073
Amortització de l'immobilitzat	164.973	153.758	330.741	95.527	140.564	31.803	131.518	132	1.049.016
Deteriorament i resultat per alienacions de l'immobilitzat	-4.068	-7.671	7.557	-602	-13.321	13.546	-5.188	18	-9.728
Altres resultats	-561	-2.432	2.387	4.142	-4.070	2.469	-4.460	0	-2.525
Inversions en actius materials	179.546	170.275	479.726	61.418	442.393	48.004	135.292	257	1.516.912
Adquisició d'immobilitzat material	220.665	196.338	503.291	61.891	508.863	54.491	297.986	279	1.843.804
Vendes d'immobilitzat material	41.119	26.062	23.565	473	66.470	6.487	162.695	22	326.892

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat), a partir de dades de l'INE.
* El 2015 només, excepte 96.
Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

Pel que fa a les despeses d'explotació, en termes agregats del sector serveis privats, un 57% corresponen a consum de mercaderies, i un 20%, a despeses de personal. Les diferències entre sectors pel que fa a la distribució de les despeses d'explotació són notòries, depenent principalment de la intensitat amb què es fa ús del factor treball.

En aquest apartat també és interessant constatar com les activitats professionals científiques i tècniques són el sector amb més marge d'explotació (27,4%), seguides de les activitats d'informació i comunicacions (16,2%), molt per sobre del marge d'explotació mitjà del conjunt del sector (4,6%).

5.5. L'OCUPACIÓ

El total de personal ocupat el 2015 per les empreses de serveis privats va ser de 262.816 persones, mentre que el 2014 aquesta dada era de 260.720, i de 250.337 el 2010. El sectors amb més ocupació varen ser l'hostaleria (37,8%) i el comerç (27,5%), mentre que els que representen una ocupació més baixa són les activitats immobiliàries (2,8%) i la informació i les comunicacions (2,3%). (Vegeu el quadre I-59).

El personal remunerat representa un 82,66% del personal ocupat en el sector. De fet, el personal remunerat se situa al voltant d'un 80% en tots els subsectors d'activitat, excepte en els casos de les activitats immobiliàries (56,7%) i les activitats professionals, científiques i tècniques (63%).

L'estructura ocupacional del sector és majoritàriament masculina (53,3%), excepte en els subsectors d'activitats professionals, científiques i tècniques (46,6% d'homes) i hoteleria (49,5%). Aquesta estructura ocupacional per al conjunt del sector es manté tant si ens referim al personal fix com eventual, encara que sí que s'aprecien algunes diferències quan l'anàlisi és per subsectors.

Una altra dada interessant d'observar en relació amb el factor gènere és que la proporció de dones remunerades (49,31%) és lleugerament inferior a la d'homes (50,69%), mentre que aquesta diferència es fa més desproporcionada en el cas del personal no remunerat, en què els homes representen gairebé un 66%, davant el 34% de les dones.

5.6. L'ESTACIONALITAT

A l'enquesta actual no es demana pels ocupats per trimestre. Aquest canvi metodològic impossibilita dur a terme una anàlisi d'estacionalitat tal com es feia a les memòries anteriors.

Quadre I-59. Personal ocupat als serveis privats per sector d'activitat a les Illes Balears (2014-2015)

	Comerç	Transport i emmagatzematge	Hostaleria	Informació i comunicacions	Activitats immobiliàries	Activitats professionals, científiques i tècniques	Activitats administratives i serveis auxiliars	(Excepte 94 i 96) Altres serveis*	Total
2014									
Personal ocupat	71.464	23.575	95.224	5.666	7.591	20.671	35.363	1.166	260.720
Personal renumerat	56.535	19.934	85.785	4.787	4.081	12.882	30.851	644	215.499
Personal fix	45.111	15.142	54.503	3.897	3.185	11.218	18.337	537	151.931
Personal fix homes	21.918	11.381	26.656	2.667	1.206	4.468	8.609	388	77.294
Personal fix dones	23.193	3.761	27.847	1.230	1.979	6.750	9.728	149	74.637
Personal eventual	11.424	4.792	31.282	889	896	1.663	12.514	107	63.567
Personal eventual homes	5.359	3.601	16.062	614	414	663	6.279	77	33.069
Personal eventual dones	6.065	1.191	15.219	275	483	1.000	6.235	30	30.499
Personal no renumerat	14.930	3.641	9.439	880	3.509	7.789	4.512	522	45.221
Personal no renumerat homes	8.547	3.089	5.485	801	2.246	5.502	3.436	449	29.556
Personal no renumerat dones	6.382	552	3.953	78	1.263	2.287	1.076	73	15.665

continúa

	Comerç	Transport i emmagatzematge	Hostaleria	Informació i comunicacions	Activitats immobiliàries	Activitats professionals, científiques i tècniques	Activitats administratives i serveis auxiliars	(Excepte 94 i 96) Altres serveis*	Total
2015									
Personal ocupat mitjà remunerat	68.706	20.391	80.189	5.990	7.177	19.948	31.237	1.188	234.825
Personal ocupat a 30/09	72.292	22.583	99.397	6.035	7.341	20.615	33.364	1.189	262.816
Personal ocupat mitjà remunerat	54.253	16.876	70.023	4.939	3.997	12.280	26.387	571	189.327
Personal ocupat remunerat a 30/09	57.463	19.185	89.393	4.976	4.162	13.003	28.521	539	217.242
Personal fix a 30/09	45.694	14.872	59.422	4.477	3.437	11.225	18.961	487	158.574
Personal fix a 30/09, homes	22.349	11.135	29.074	3.136	1.284	4.303	9.039	347	80.666
Personal fix a 30/09, dones	23.345	3.737	30.348	1.341	2.153	6.921	9.922	140	77.907
Personal eventual a 30/09	11.769	4.313	29.971	499	725	1.778	9.560	52	58.668
Personal eventual a 30/09, homes	5.853	3.360	14.215	341	295	729	4.609	44	29.445
Personal eventual a 30/09, dones	5.917	953	15.757	158	430	1.049	4.951	8	29.223
Personal ocupat mig no remunerat	14.454	3.515	10.165	1.051	3.180	7.667	4.850	617	45.498
Personal no renumerat a 30/09	14.829	3.398	10.004	1.058	3.180	7.613	4.844	649	45.574
Personal no renumerat a 30/09, homes	8.589	2.943	5.896	836	2.481	4.566	4.076	639	30.027
Personal no renumerat a 30/09, dones	6.239	455	4.108	222	698	3.047	767	11	15.547

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat), a partir de dades de l'INE.
* El 2015 només, excepte 96.
Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

6

EL TURISME

RESUM

Les comunitats autònomes competidores de les Balears en el turisme de sol i platja representen un 66% i, juntament amb les Balears, passen a representar un 83% del total del turisme internacional de l'Estat. Catalunya, amb un creixement del 5%, lidera el rànquing de comunitats autònomes per nombre de turistes estrangers, amb 19 milions i un pes sobre el total del 23%; seguida de les illes Canàries, amb 14,2 milions de turistes, amb un creixement del 7,2% i un pes del 17%. Les Illes Balears registren 13,8 milions de turistes i té el segon creixement més baix després de Catalunya, amb un 6,1%. Registren una quota de mercat del 17%. Andalusia i la Comunitat Valenciana, amb un pes respectiu de 14% i 11%, també presenten creixements positius respecte al 2016, amb un 8,9% i un 15,3%. De fet, el creixement valencià és el més alt per aquestes comunitats autònomes.

El total d'estades a les Illes Balears el 2017 va superar els 117 milions, amb un creixement del 5,9% i de les quals 71,2 milions es varen fer en allotjaments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments, turisme rural i acampaments (60,8%), amb un creixement de l'1,6%, i el 39,2% restant d'estades es varen fer en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement del 13,3%.

L'estada mitjana a les Illes Balears va superar el 2017 els 7,2 dies, amb una reducció del -0,4%. L'estada mitjana en allotjaments sota reglamentació turística va ser de 5,9 dies, amb un decreixement del -1,6%, i en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació va ser de 10,6 dies, amb un decreixement del -2,1%.

El total de turistes a les Illes Balears el 2017 va superar els 16,3 milions, amb un creixement del 6,3%, dels quals 11,9 milions (73%) es varen allotjar en establiments sota reglamentació turística, amb un creixement del 3,2%, i el 27% (4,3 milions) ho varen fer en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement del 15,8%.

La despesa total va superar els 16.000 milions d'euros; un 72,5% d'aquesta correspon a Mallorca, un 18,8% a les Pitiüses i un 8,7% a Menorca. La despesa per persona va ser de 981 euros. Mallorca és la que se situa en la franja superior, amb 996 euros, i Menorca, a la inferior, amb 909 euros. Les Pitiüses se situen en 957 euros. La despesa per persona i dia va ser de 137 euros; les Pitiüses són les que se situen a la franja superior, amb 157 euros, i Menorca, a la inferior, amb 120 euros. Mallorca se situa en 134 euros.

La tarifa mitjana diària l'any 2009 a les Balears va ser negativa. Destaca la caiguda de Menorca, amb un -12,8%, mentre que a Mallorca va caure un -2,9%, i a les Pitiüses, un -1,8%. Per tant, la caiguda per la mitjana balear va ser d'un 4%. A partir del 2009 només es varen tornar a registrar resultats negatius el 2010 a Mallorca (-0,6%) i a Menorca (-2,7%). La recuperació a partir del 2011 es va generalitzar a totes les illes, amb taxes de creixement màximes per a Mallorca el 2017 (11,7%), a Menorca el 2013 (16,2%) i a les Pitiüses el 2015 (30,1%). Quant a la rendibilitat mesurada pels ingressos per habitació va ser negativa a les Balears l'any 2009. Pel conjunt d'illes destaca la caiguda de Menorca, amb un -18,7%, mentre que a Mallorca va caure un -8,7%, i a les Pitiüses, un -9,8%. Per tant, la caiguda de la mitjana balear va ser de -10,2%. A partir del 2009 ja no es tornen a donar resultats negatius, excepte per a Menorca el 2015 i el 2017 (-1,6% i -1,9%). La recuperació a partir del 2010, fora de l'excepcionalitat de Menorca, es va generalitzar a totes les illes amb taxes de creixement màximes per a Mallorca el 2017 (11,5%); a Menorca el 2016 (18,9%), i les Pitiüses el 2015 (31,1%).

Quant als hotels, l'evolució en el període 2008-2017 del percentatge de planta oberta per al total de les Balears i de Mallorca empitjora en -2,6 punts i -4 punts, mentre en el cas de Menorca millora 2,4 punts, i en el de les Pitiüses, 0,6 punts. Mallorca és la que té el percentatge més alt del 2017, amb un 56,1%, amb un empitjorament respecte del 2016 de -0,3 punts; seguida de Menorca, amb un 50,7% i amb una millora respecte del 2016 de 0,2 punts, i, finalment, les Pitiüses presenten el percentatge més baix, amb un 47,8% i una millora respecte del 2016 d'1,8 punts.

La mitjana anual de l'ocupació total a l'hoteleria i la restauració ha arribat als 100.552 treballadors, fet que suposa un augment del 7,32% respecte a l'any anterior. D'aquests ocupats, 87.944 són assalariats, amb un creixement del 8,43%, i 12.608 autònoms, amb un increment del 0,13%. Quant a l'estacionalitat dels ocupats, la ràtio entre el mes d'ocupació més baix i el de més ocupació se situa per al conjunt del sector de restauració i hostalatge en un 29%; a restauració en un 41%, i en hostalatge en un 18%.

6.1. INTRODUCCIÓ

Les dades que es presenten en aquest apartat s'han tret en bona part de l'Ibestat i s'han complementat, pel que fa a l'oferta complementària, amb algunes dades aportades per la Direcció General de Turisme. Les dades del mercat de treball venen de l'OTIB i el SOIB. Els nombres del 2017 són provisionals i s'ha optat per seguir la mateixa metodologia de les anteriors memòries del CES quant a la definició de les temporades per evitar l'efecte de la Setmana Santa: temporada mitjana-alta, de maig a octubre, i temporada mitjana-baixa, de novembre a abril. L'anàlisi de l'estacionalitat d'estades i turistes s'ha fet calculant la variació del pes d'aquestes variables en temporada mitjana-baixa, de manera que si aquest pes augmenta millora l'estacionalitat. En l'anàlisi per illes, la millora s'ha calculat en relació amb la mitjana regional. En el cas de l'estada mitjana, el càlcul s'ha fet en termes de les variacions respecte a la mitjana regional.

L'anàlisi de les diferents variables, en procedir d'enquestes diferents, no permet fer una maquetació homogènia, ni tampoc és igual el recorregut temporal de les diferents variables, com tampoc ho és la desagregació per països. Així, el lector trobarà en una sèrie de quadres l'anotació (..), que fa referència a dades no disponibles.

Els països estan codificats segons la classificació de països de l'INE. En els cas dels països nòrdics s'inclou: Dinamarca, Finlàndia, Noruega i Suècia. Cal dir que no s'ha pogut obtenir el còmput d'Itàlia ni Rússia per falta de dades en algunes variables, de manera que quan això s'ha produït aquests països s'han afegit a la "resta del món".

Quant a les dades del DIRCE són dades de l'1 de gener de cada any. Quant a la classificació d'activitats s'han seguit les recomanacions de l'OMT, per la qual cosa es consideren com activitats característiques del turisme les corresponents a les següents branques d'activitat de la CNAE 2009: 55 hostaleria; 56 serveis de menjar i begudes; 491 transport interurbà de passatgers per ferrocarril; 493 altre transport terrestre de passatgers; 501 transport marítim de passatgers; 503 transport de passatgers per vies navegables interiors; 511 transport aeri de passatgers; 522 activitats annexes al transport; 791 activitats d'agències de viatges i operadors turístics; 771 lloguer de vehicles de motor; 773 lloguer d'altra maquinària, equips i béns tangibles; 799 altres serveis de reserves; 900 activitats de creació, artístiques i espectacles; 910 activitats de biblioteques, arxius, museus i altres activitats culturals; 931 activitats esportives, i 932 activitats recreatives i d'entreteniment.

En relació amb les memòries del CES anteriors, s'ha intentat respectar –en funció de la informació disponible actualment– l'estructura de l'apartat, bàsicament diferenciant dos grans blocs: l'anàlisi de la demanda, que inclou des de l'apartat 6.2 a l'apartat 6.5, diferenciant en aquests apartats l'anàlisi de les estades, estades mitjanes, turistes i estacionalitat per a les Balears i per illes, i diferenciant també l'anàlisi global de la demanda turística (apartats del 6.2 al 6.4.4) de l'apartat 6.4.5, en què aquesta mateixa anàlisi es circumscriu exclusivament al sector hoteler. A partir de l'apartat 6.5 s'analitza la despesa turística, i a l'apartat 6.6, els preus i la rendibilitat del sector hoteler. El segon gran bloc es dedica a l'anàlisi de l'oferta a partir de l'apartat 6.7, en què s'estudia l'oferta d'allotjament, el grau d'ocupació, el tot inclòs i l'oferta complementària. Finalment, a l'apartat 6.8 s'analitza el nombre d'empreses i locals turístics d'acord amb les dades del DIRCE, i el darrer apartat 6.9 es dedica a l'anàlisi de les ocupacions i les contractacions turístiques.

6.2. L'evolució de les Balears en relació amb les comunitats autònomes competidores en el segment de sol i platja en turisme internacional

En aquest apartat ens referim a l'evolució del nombre de turistes internacionals en relació amb les temporades dels anys 2016 i 2017 i a les comunitats autònomes que l'informe sobre la competitivitat del sector turístic del CES ha definit com les principals comunitats autònomes competidores de les Balears[11], que són Catalunya, les Canàries, Andalusia i la Comunitat Valenciana. Aquestes dades s'han obtingut a partir de

11. Vegeu: *Informe sobre la competitivitat del sector turístic de les Illes Balears*, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, novembre de 2005.

l'enquesta de moviments turístics en fronteres (FRONTUR) pels turistes estrangers.

Pel que fa al turisme internacional, Espanya va registrar 81,8 milions de turistes, amb un creixement del 8,6%. Les comunitats autònomes competidores de les Balears representen un 66% i, juntament amb les Balears, representen un 83% del total del turisme internacional. Catalunya, amb un creixement del 5%, lidera el rànquing de comunitats autònomes per nombre de turistes estrangers, amb 19 milions i un pes sobre el total del 23%; seguida de les illes Canàries, amb 14,2 milions de turistes, amb un creixement del 7,2% i un pes del 17%. Les Illes Balears registren 13,8 milions de turistes i tenen el segon creixement més baix després de Catalunya, amb un 6,1%, i una quota de mercat del 17%. Andalusia i la Comunitat Valenciana, amb un pes respectiu d'un 14% i un 11%, també presenten creixements positius respecte del 2016, amb un 8,9% i un 15,3%. El creixement valencià és el més alt entre aquestes comunitats autònomes. (Vegeu el quadre I-60).

Quant als diferencials de creixement respecte a la mitjana espanyola, destaca amb 6,8 punts percentuals el creixement més gran de la Comunitat Valenciana. En canvi, Catalunya és la que perd més punts percentuals (-3,6 punts). Les Illes Balears presenten un creixement diferencial negatiu de -2,5 punts. (Vegeu el gràfic I-73).

Pel que fa al canvi que en termes de desestacionalització (millores en punts percentuals del pes de la temporada mitjana-baixa), la comunitat que presenta el millor comportament és la de les Illes Balears, amb +0,6 punts, si bé és cert que també és la que presenta el percentatge més petit de turistes en temporada mitjana-baixa, amb un 14% el 2017 i un 13% el 2016, mentre que per a les Canàries representa un 52% i per al conjunt de comunitats autònomes un 35% en ambdós anys referenciats. (Vegeu el gràfic I-74).

6.3. Anàlisi sintètica dels principals indicadors de demanda: estades totals, estada mitjana i turistes[12]

6.3.1. Estades

El total d'estades a les Illes Balears el 2017 va superar els 117 milions, amb un creixement del 5,9%. D'aquestes estades, 71,2 milions es varen fer en allotjaments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments, turisme rural i acampaments (60,8%), amb un creixement de l'1,6%, i el 39,2% es feren en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement del 13,3%. (Vegeu el quadre I-61).

Mallorca acull un 74% del total d'estades el 2017, amb 86,3 milions, i presenta el creixement insular més gran, amb un 6,3% (0,4 punts per sobre de la mitjana regional). D'aquestes estades,

12. El lector trobarà tot aquest conjunt de variables desagregades de manera molt més detallada en els apartats següents.

52,7 milions es varen fer en allotjaments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments i turisme rural (61,1%), amb un creixement de l'1,9% (0,3 punts per sobre de la mitjana regional), i un 38,9% es feren en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement del 14,1% (0,8 punts per sobre de la mitjana regional). (Vegeu el gràfic I-75).

Menorca, per la seva banda, assumeix amb 11 milions un 9% del total d'estades balears, amb un creixement interanual del 3,1%. D'aquest nombre, 6,3 milions (57%) tenen lloc en allotjaments reglats, amb creixement nul respecte de l'any anterior (1,5 punts sota de la mitjana regional). Els altres 4,7 milions d'estades (43%) foren en allotjaments no reglats, amb un creixement del 7,6% (5,8 punts per sota de la mitjana regional).

Les Pitiüses, amb 19,7 milions d'estades i un 17% del total balear, presenta un increment del 5,6% respecte al 2016. D'aquesta quantitat, 11,6 milions (59%) són estades reglades d'hotels, apartaments i turisme rural, amb creixement d'un 1,1% (0,4 punts per sota de la mitjana balear), mentre que els altres 8,1 milions (41%), sense aquesta reglamentació turística, cresqueren un 12,7% (0,6 punts sota aquesta mateixa mitjana).

6.3.2. Estada mitjana

L'estada mitjana el 2017 a les Illes Balears va superar els 7,2 dies, amb una reducció del -0,4%. L'estada mitjana en allotjaments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments, turisme rural i acampaments va ser de 5,9 dies, amb un decreixement del -1,6%, i en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística va ser de 10,6 dies, amb un decreixement del -2,1%.

L'estada mitjana a Mallorca va ser de 7,4 dies (0,2 dies per sobre de la mitjana regional), amb una reducció del -0,3%. L'estada mitjana en allotjaments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments i turisme rural va ser de 6,1 dies, amb un decreixement del -0,9% (0,7 punts percentuals per sobre del creixement regional), i d'11 dies en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un decreixement del -4,3% (-2,2 punts percentuals respecte al creixement regional). (Vegeu gràfic I-76).

L'estada mitjana a Menorca va ser de 7,6 dies (0,4 dies per sobre de la mitjana regional), amb una reducció de l'-1,2%. L'estada mitjana en allotjaments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments i turisme rural va ser de 6,2 dies, amb un decreixement del -5,5% (4 punts percentuals per sota del creixement regional), i de 10,8 dies en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement del 6,4% (8,5 punts percentuals per sobre del creixement regional).

A les Pitiüses l'estada mitjana va ser de 6,1 dies (1,1 dies per sota de la mitjana regional), amb una reducció del -0,1%. L'estada mitjana en allotjaments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments i turisme rural va ser de cinc dies, amb un decreixement del -2,4% (-0,8

punts percentuals per sota del creixement regional), i de 9,1 dies en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement de l'1% (3 punts percentuals per sobre del creixement regional).

6.3.3. Turistes

El total de turistes el 2017 a les Illes Balears va superar els 16,3 milions, amb un creixement del 6,3%, dels quals 11,9 milions es varen allotjar en establiments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments, turisme rural i acampaments (73%), amb un creixement del 3,2%. En canvi, un 27% (4,3 milions) ho varen fer en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement del 15,8%.

Mallorca acull un 71% del total de turistes el 2017, amb 11,6 milions, i presenta el creixement insular més alt, amb un 6,7% (0,4 punts per sobre de la mitjana regional), dels quals 8,6 milions es varen fer en allotjaments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments i turisme rural (74%), amb un creixement del 2,8% (-0,4 punts per sobre del creixement regional). En canvi, un 26% es feren en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement del 19,3% (3,4 punts per sobre del creixement regional). (Vegeu el gràfic I-77).

Per la seva banda, Menorca acull un 9% del total de turistes, amb 1,4 milions, i presenta un creixement del 4,4% (-1,9 punts per sota de la mitjana regional), dels quals un milió es varen allotjar en establiments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments i turisme rural (70%), amb un creixement del 5,9% (2,7 punts per sobre del creixement regional), i el 30% restant, en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement de l'1,1% (14,7 punts per sota del creixement regional mitjà).

Les Pitiüses, que acullen un 20% del total de turistes el 2017, amb 3,2 milions, presenten un creixement del 5,7% (-0,6 punts per sota de la mitjana regional), dels quals 2,3 milions es varen allotjar en establiments sota reglamentació turística d'hotels, apartaments i turisme rural (72%), amb un creixement del 3,6% (0,4 punts per sobre del creixement regional), i el 28% restant, en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement de l'11,6% (4,1 punts per davall del creixement regional).

6.4. La demanda turística total a les Balears

6.4.1. Estades, estada mitjana i turistes per país de residència i estacionalitat a les Balears i per illes

6.4.1.1. Estades a les Balears per nacionalitat i estacionalitat

Els espanyols representen un 14% del total d'estades, amb 16,1 milions, mentre que els estrangers, amb 87,9 milions d'estades, representen el 88% restant.

D'aquestes estades, els alemanys, amb 30,8 milions, representen un 31%; els britànics, amb 25,8 milions, un 24%, i la resta de nacionalitats, amb 33,4 milions el 34% restant. El pes de les estades en temporada mitjana-baixa millora lleugerament en 0,2 punts percentuals, amb la qual cosa es passa del 14,7% del total el 2016 al 14,9% el 2017. (Vegeu el quadre I-62).

Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional, destaca el conjunt englobat com la resta del món, amb 3 punts percentuals per sobre del creixement regional. Després, els alemanys, amb 0,6 punts percentuals per sobre, mentre els britànics i espanyols presenten creixements diferencials negatius de -2,9 i 3,2 punts, respectivament. (Vegeu el gràfic I-78).

En relació amb la millora de l'estacionalitat de les estades, destaca l'increment diferencial respecte a la mitjana regional en punts percentuals del pes dels alemanys pel que fa a la temporada mitjana-baixa (novembre-abril), amb una millora d'1,1 punts; seguida dels espanyols, amb 0,9 punts; mentre que britànics i resta del món empitjoren, amb -0,6 i -0,3 punts, respectivament. (Vegeu el gràfic I-79).

6.4.1.2. Estades a Mallorca per nacionalitat i estacionalitat

Els 86,3 milions d'estades a Mallorca es distribueixen en 8,2 milions d'espanyols i 78,1 milions d'estrangers. (Vegeu el quadre I-63).

Sobre el creixement regional, Mallorca augmenta 0,4 punts per sobre gràcies al major creixement dels espanyols (6,1 punts), ja que els estrangers creixen -0,3 punts per sota de la mitja regional. (Vegeu el gràfic I-80).

Mallorca millora l'estacionalitat respecte a la mitjana regional en 0,1 punts, gràcies a la millora dels estrangers, que compensen l'empitjorament de l'estacionalitat dels espanyols en -0,1 punts. (Vegeu el gràfic I-81).

6.4.1.3. Estades a Menorca per nacionalitat i estacionalitat

Menorca va acumular 11 milions d'estades, de les quals 3,4 milions foren espanyols i 7,6 estrangers.

L'illa va créixer un -2,8% per sota de la mitjana regional, principalment per la baixa taxa de creixement dels turistes espanyols (-12,4% sota la mitjana balear). La taxa de creixement dels estrangers es va situar 3,7 punts per sobre de la mitjana regional.

Menorca presenta la millora més evident en termes d'estacionalitat (0,8 punts), amb un augment dels espanyols del 3,4% i dels estrangers del 0,4%.

6.4.1.4. Estades a les Pitiüses per nacionalitat i estacionalitat

Els 19,7 milions d'estades de les Pitiüses es distribueixen en 4,3 milions dels espanyols i 15,4 milions dels estrangers.

Sobre el creixement regional, Eivissa i Formentera disminueixen -0,3 punts per sota, ja que tot i un major augment en els espanyols (0,3 punts), els estrangers decreixen -0,1 punts per sota de la mitja regional.

Quadre I-60. Turistes de les Illes Balears en relació amb les comunitat autónomes d'Espanya competidores en turisme de "sol i platja" (2016-2017)

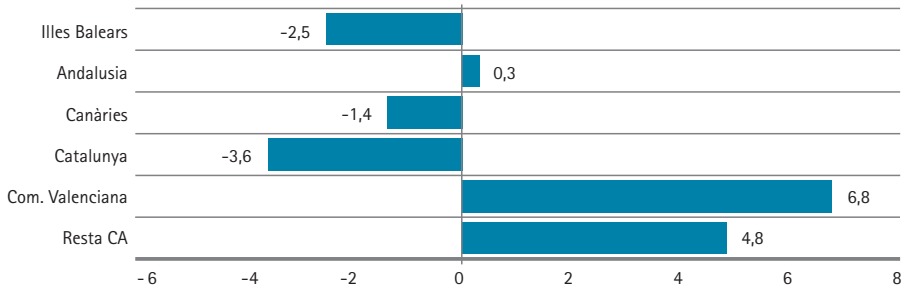
	2016							
	Total		Temporada mitjana-alta			Temporada mitjana-baixa		
	Total turistes	% total	Total turistes	% sobre Espanya	% sobre CA	Total turistes	% sobre Espanya	% sobre CA
Espanya	75.315.009	100%	49.307.505	100%	65%	26.007.504	100%	35%
Illes Balears	12.997.548	17%	11.314.171	23%	87%	1.683.377	6%	13%
Andalusia	10.589.642	14%	6.948.006	14%	66%	3.641.636	14%	34%
Canàries	13.259.567	18%	6.353.010	13%	48%	6.906.557	27%	52%
Catalunya	18.139.176	24%	11.817.086	24%	65%	6.322.090	24%	35%
Com. Valenciana	7.731.770	10%	5.195.772	11%	67%	2.535.998	10%	33%
Resta CA	12.597.306	17%	7.679.461	16%	61%	4.917.845	19%	39%

	2017								% variació 2017/2016		
	Total		Temporada mitjana-alta			Temporada mitjana-baixa			Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa
	Total turistes	% total	Total turistes	% sobre Espanya	% sobre CA	Total turistes	% sobre Espanya	% sobre CA			
Espanya	81.786.364	100%	53.413.181	100%	65%	28.373.183	100%	35%	8,6	8,3	9,1
Illes Balears	13.790.968	17%	11.920.702	22%	86%	1.870.266	7%	14%	6,1	5,4	11,1
Andalusia	11.530.069	14%	7.575.278	14%	66%	3.954.791	14%	34%	8,9	9,0	8,6
Canàries	14.213.686	17%	6.801.430	13%	48%	7.412.256	26%	52%	7,2	7,1	7,3
Catalunya	19.046.720	23%	12.515.669	23%	66%	6.531.051	23%	34%	5,0	5,9	3,3
Com. Valenciana	8.918.328	11%	5.958.254	11%	67%	2.960.074	10%	33%	15,3	14,7	16,7
Resta CA	14.286.591	17%	8.641.846	16%	60%	5.644.745	20%	40%	13,4	12,5	14,8

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-73

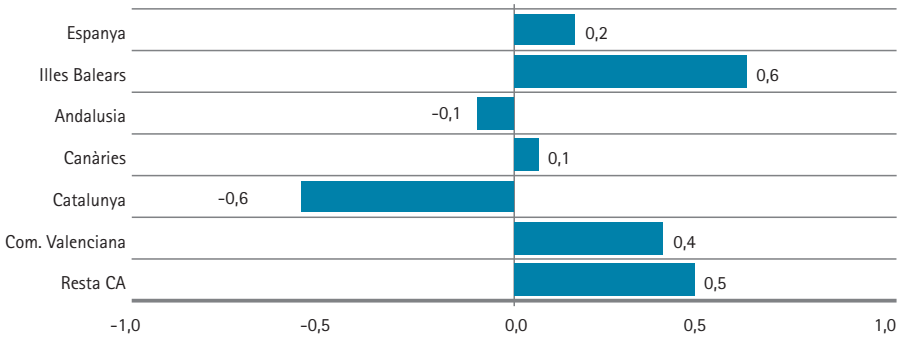
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement dels turistes respecte a Espanya per CA competidores en turisme de "sol i platja" (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-74

Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per CA competidores en turisme de "sol i platja" (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Quadre I-61. Turistes, estades i estada mitjana amb destinació principal les Illes Balears per illa i tipus d'allotjaments (2016-2017)

2016

	Turistes			Estades			Estada mitjana
	Total	% per illa	% sobre total IB	Total	% per illa	% sobre total IB	
Illes Balears	**15.369.927**	**100%**	**100%**	**110.673.008**	**100%**	**100%**	**7,20**
Reglada	11.623.457	75,6%	100%	70.130.695	63%	99%	6,0
Grup 1	11.580.726	75,3%	100%	69.668.649	63%	100%	6,0
Hotels	9.878.709	64,3%	100%	58.712.365	53%	100%	5,9
Apartaments turístics	1.470.500	9,6%	100%	9.997.723	9%	100%	6,8
Allotjaments de turisme rural	231.517	1,5%	100%	958.561	1%	100%	4,1
Grup 2	42.731	0,3%	..	231.023	0%	..	5,4
Acampaments turístics*	42.731	0,3%	..	231.023	0%	..	5,4
No reglada	3.746.470	24,4%	100%	40.542.313	37%	100%	10,8
Mallorca	**10.907.246**	**100%**	**71%**	**81.204.091**	**100%**	**73%**	**7,4**
Reglada	8.351.262	77%	72%	51.756.450	64%	74%	6,2
Grup 1	8.351.262	77%	72%	51.756.450	64%	74%	6,2
Hotels	7.345.863	67%	74%	45.016.703	55%	77%	6,1
Apartaments turístics	813.686	7%	55%	5.929.677	7%	59%	7,3
Allotjaments de turisme rural	191.713	2%	83%	810.070	1%	85%	4,2
Grup 2	..	..	..	..	..	..	..
Acampaments turístics*	..	..	..	..	..	..	..
No reglada	2.555.984	23%	68%	29.447.641	36%	73%	11,5
Menorca	**1.400.783**	**100%**	**9%**	**10.740.084**	**100%**	**10%**	**7,7**
Reglada	968.223	69%	8%	6.362.025	59%	9%	6,6
Grup 1	968.223	69%	8%	6.362.025	59%	9%	6,6
Hotels	717.098	51%	7%	4.600.047	43%	8%	6,4
Apartaments turístics	229.741	16%	16%	1.687.959	16%	17%	7,3
Allotjaments de turisme rural	21.384	2%	9%	74.019	1%	8%	3,5
Grup 2	..	..	..	..	..	..	..
Acampaments turístics*	..	..	..	..	..	..	..
No reglada	432.560	31%	12%	4.378.059	41%	11%	10,1
Eivissa-Formentera	**3.061.894**	**100%**	**20%**	**18.728.834**	**100%**	**17%**	**6,1**
Reglada	2.261.241	74%	19%	11.550.175	62%	16%	5,1
Grup 1	2.261.241	74%	20%	11.550.175	62%	17%	5,1
Hotels	1.815.748	59%	18%	9.095.615	49%	15%	5,0
Apartaments turístics	427.073	14%	29%	2.380.087	13%	24%	5,6
Allotjaments de turisme rural	18.420	1%	8%	74.473	0%	8%	4,0
Grup 2	..	..	..	..	..	..	..
Acampaments turístics*	..	..	..	..	..	..	..
No reglada	800.653	26%	21%	7.178.659	38%	18%	9,0

continúa

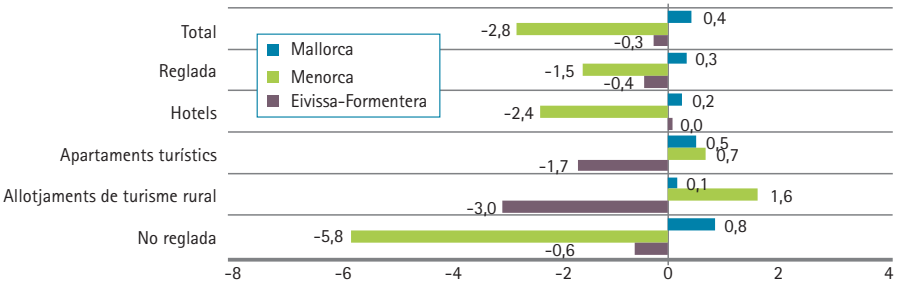
Quadre I-61. Turistes, estades i estada mitjana amb destinació principal les Illes Balears per illa i tipus d'allotjaments (2016-2017)

	2017						% variació 2017/2016			
	Turistes			Estades						
	Total	% per illa	% sobre total IB	Total	% per illa	% sobre total IB	Estada mitjana	Turistes	Estades	Estada mitjana
Illes Balears	**16.332.782**	**100%**	**100%**	**117.170.152**	**100%**	**100%**	**7,2**	**6,3**	**5,9**	**-0,4**
Reglada	11.996.069	73%	100%	71.225.125	61%	99%	5,9	3,2	1,6	-1,6
Grup 1	11.952.690	73%	100%	70.757.351	60%	100%	5,9	3,2	1,6	-1,6
Hotels	10.105.299	62%	100%	59.559.865	51%	100%	5,9	2,3	1,4	-0,8
Apartaments turístics	1.573.734	10%	100%	10.125.791	9%	100%	6,4	7,0	1,3	-5,4
Allotjaments de turisme rural	273.657	2%	100%	1.071.695	1%	100%	3,9	18,2	11,8	-5,4
Grup 2	43.379	0%	..	233.887	0%	..	5,4	1,5	1,2	-0,3
Acampaments turístics*	43.379	0%	..	233.887	0%	..	5,4	1,5	1,2	-0,3
No reglada	4.336.713	27%	100%	45.945.027	39%	100%	10,6	15,8	13,3	-2,1
Mallorca	**11.634.036**	**100%**	**71%**	**86.327.752**	**100%**	**74%**	**7,4**	**6,7**	**6,3**	**-0,3**
Reglada	8.584.847	74%	72%	52.714.285	61%	74%	6,1	2,8	1,9	-0,9
Grup 1	8.584.847	74%	72%	52.714.285	61%	75%	6,1	2,8	1,9	-0,9
Hotels	7.496.541	64%	74%	45.773.101	53%	77%	6,1	2,1	1,7	-0,4
Apartaments turístics	860.163	7%	55%	6.034.482	7%	60%	7,0	5,7	1,8	-3,7
Allotjaments de turisme rural	228.143	2%	83%	906.702	1%	85%	4,0	19,0	11,9	-5,9
Grup 2	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Acampaments turístics*	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
No reglada	3.049.189	26%	70%	33.613.467	39%	73%	11,0	19,3	14,1	-4,3
Menorca	**1.462.387**	**100%**	**9%**	**11.072.509**	**100%**	**9%**	**7,6**	**4,4**	**3,1**	**-1,2**
Reglada	1.025.259	70%	9%	6.363.004	57%	9%	6,2	5,9	0,0	-5,5
Grup 1	1.025.259	70%	9%	6.363.004	57%	9%	6,2	5,9	0,0	-5,5
Hotels	742.578	51%	7%	4.558.040	41%	8%	6,1	3,6	-0,9	-4,3
Apartaments turístics	257.144	18%	16%	1.720.993	16%	17%	6,7	11,9	2,0	-8,9
Allotjaments de turisme rural	25.537	2%	9%	83.971	1%	8%	3,3	19,4	13,4	-5,0
Grup 2	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Acampaments turístics*	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
No reglada	437.128	30%	10%	4.709.505	43%	10%	10,8	1,1	7,6	6,4
Eivissa-Formentera	**3.236.360**	**100%**	**20%**	**19.769.890**	**100%**	**17%**	**6,1**	**5,7**	**5,6**	**-0,1**
Reglada	2.342.583	72%	20%	11.680.063	59%	16%	5,0	3,6	1,1	-2,4
Grup 1	2.342.583	72%	20%	11.680.063	59%	17%	5,0	3,6	1,1	-2,4
Hotels	1.866.179	58%	18%	9.228.724	47%	15%	4,9	2,8	1,5	-1,3
Apartaments turístics	456.427	14%	29%	2.370.317	12%	23%	5,2	6,9	-0,4	-6,8
Allotjaments de turisme rural	19.977	1%	7%	81.022	0%	8%	4,1	8,5	8,8	0,3
Grup 2	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Acampaments turístics*	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
No reglada	893.777	28%	21%	8.089.827	41%	18%	9,1	11,6	12,7	1,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.
* Mesos de maig a octubre, dades no desagregades per illes.

Gràfic I-75

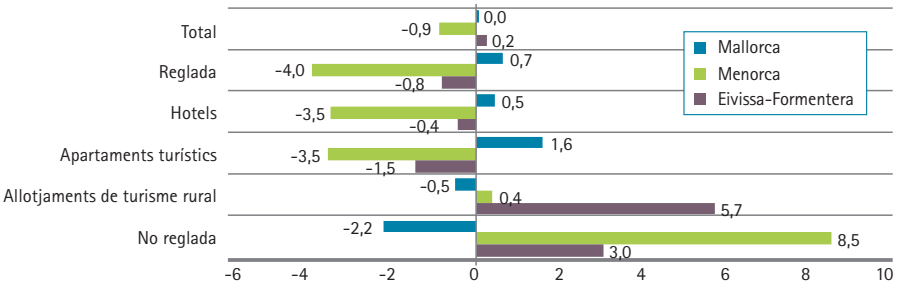
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insulars de les estades respecte a Illes Balears (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-76

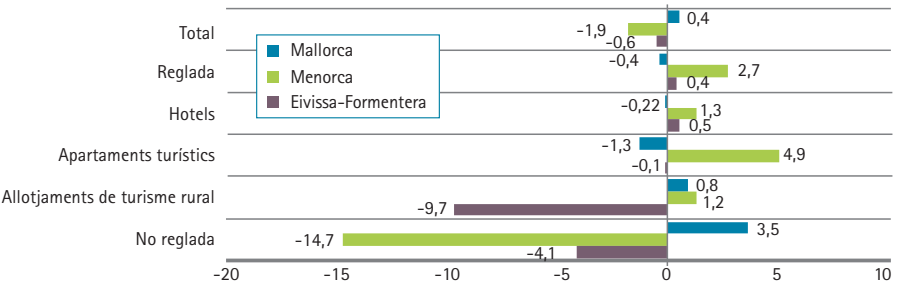
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insulars de la estada mitjana respecte a Illes Balears (2016-2017

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-77

Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insulars dels turistes respecte a Illes Balears (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Quadre I-62. Turistes, estades i estada mitjana amb destinació principal les Illes Balears per país de residència (2016-2017)

	2016					
	Total	% Total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa
Turistes	**15.369.927**	**100%**	**12.987.677**	**100%**	**2.382.250**	**100%**
Espanya (altres CA)	2.372.379	15%	1.673.508	13%	698.871	29%
Estranger	12.997.549	85%	11.314.171	87%	1.683.378	71%
Regne Unit	3.633.336	24%	3.297.873	25%	335.463	14%
Alemanya	4.615.740	30%	3.831.806	30%	783.934	33%
Resta del món	4.748.473	31%	4.184.492	32%	563.981	24%
Estades	**110.673.008**	**100%**	**94.395.016**	**100%**	**16.277.992**	**100%**
Espanya (altres CA)	15.598.212	14%	11.502.122	12%	4.096.090	25%
Estranger	95.074.797	86%	82.892.895	88%	12.181.902	75%
Regne Unit	25.036.720	23%	22.990.087	24%	2.046.633	13%
Alemanya	35.400.736	32%	29.301.967	31%	6.098.769	37%
Resta del món	34.637.340	31%	30.600.840	32%	4.036.500	25%
Estada mitjana	**7,2**	**-**	**7,3**	**-**	**6,8**	**-**
Espanya (altres CA)	6,6	-	6,9	-	5,9	-
Estranger	7,3	-	7,3	-	7,2	-
Regne Unit	6,9	-	7,0	-	6,1	-
Alemanya	7,7	-	7,6	-	7,8	-
Resta del món	7,3	-	7,3	-	7,2	-

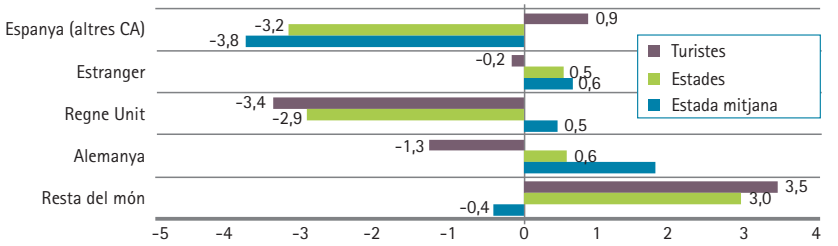
	2017						% variació 2017/2016		
	Total	% Total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa
Turistes	**16.332.782**	**100%**	**13.681.682**	**100%**	**2.651.100**	**100%**	**6,3**	**5,3**	**11,3**
Espanya (altres CA)	2.541.814	16%	1.760.980	13%	780.834	29%	7,1	5,2	11,7
Estranger	13.790.968	84%	11.920.702	87%	1.870.266	71%	6,1	5,4	11,1
Regne Unit	3.736.535	23%	3.418.178	25%	318.357	12%	2,8	3,6	-5,1
Alemanya	4.844.484	30%	3.921.605	29%	922.879	35%	5,0	2,3	17,7
Resta del món	5.209.949	32%	4.580.919	33%	629.030	24%	9,7	9,5	11,5
Estades	**117.170.152**	**100%**	**99.661.340**	**100%**	**17.508.812**	**100%**	**5,9**	**5,6**	**7,6**
Espanya (altres CA)	16.016.923	14%	11.662.367	12%	4.354.556	25%	2,7	1,4	6,3
Estranger	101.153.228	86%	87.998.972	88%	13.154.256	75%	6,4	6,2	8,0
Regne Unit	25.769.608	22%	23.807.122	24%	1.962.486	11%	2,9	3,6	-4,1
Alemanya	37.686.882	32%	30.791.521	31%	6.895.361	39%	6,5	5,1	13,1
Resta del món	37.696.739	32%	33.400.330	34%	4.296.409	25%	8,8	9,1	6,4
Estada mitjana	**7,2**	**-**	**7,3**	**-**	**6,6**	**-**	**-0,4**	**0,2**	**-3,3**
Espanya (altres CA)	6,3	-	6,6	-	5,6	-	-4,2	-3,6	-4,8
Estranger	7,3	-	7,4	-	7,0	-	0,3	0,8	-2,8
Regne Unit	6,9	-	7,0	-	6,2	-	0,1	-0,1	1,0
Alemanya	7,8	-	7,9	-	7,5	-	1,4	2,7	-4,0
Resta del món	7,2	-	7,3	-	6,8	-	-0,8	-0,3	-4,6

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

1. No s'ha pogut obtenir el còmput d'Itàlia per falta d'algunes dades, de manera que aquest país s'ha afegit a "resta del món".

Gràfic I-78

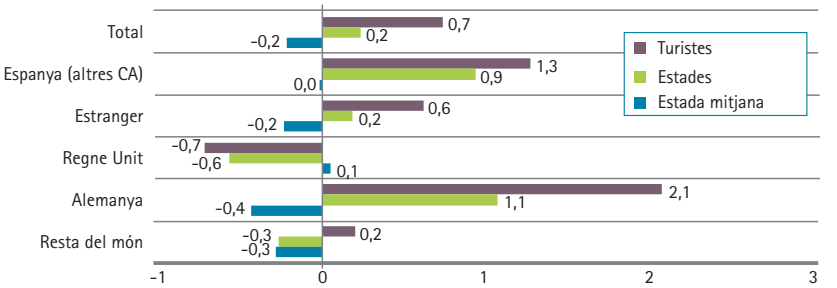
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement dels turistes, estades i estada mitjana respecte al total per país de residència (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-79

Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes i estades, i del creixement de l'estada mitjana de la temporada mitjana-baixa sobre el total per país de residència (2016-2017

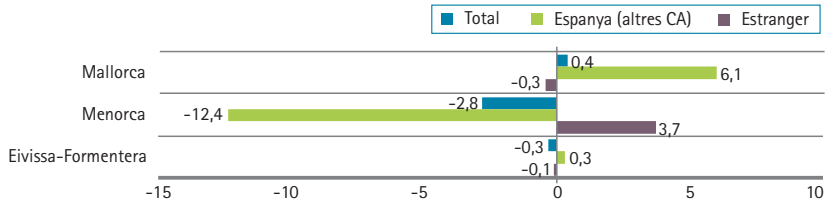
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Quadre I-63. Estades dels turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i país de residència (2016-2017)

	2016			2017			% variació 2017/2016		
	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitja-na-baixa
Illes Balears	**110.673.008**	**94.395.016**	**16.277.992**	**117.170.152**	**99.661.340**	**17.508.812**	**5,9**	**5,6**	**7,6**
Espanya (altres CA)	15.598.212	11.502.122	4.096.090	16.016.923	11.662.367	4.354.556	2,7	1,4	6,3
Estranger	95.074.797	82.892.895	12.181.902	101.153.228	87.998.972	13.154.256	6,4	6,2	8,0
Mallorca	**81.204.091**	**67.726.346**	**13.477.745**	**86.327.752**	**71.913.958**	**14.413.794**	**6,3**	**6,2**	**6,9**
Espanya (altres CA)	7.568.770	5.145.192	2.423.578	8.231.061	5.602.114	2.628.947	8,8	8,9	8,5
Estranger	73.635.323	62.581.155	11.054.168	78.096.692	66.311.844	11.784.848	6,1	6,0	6,6
Menorca	**10.740.084**	**10.038.924**	**701.160**	**11.072.509**	**10.260.574**	**811.935**	**3,1**	**2,2**	**15,8**
Espanya (altres CA)	3.803.987	3.253.403	550.584	3.433.825	2.818.952	614.873	-9,7	-13,4	11,7
Estranger	6.936.095	6.785.521	150.574	7.638.686	7.441.623	197.063	10,1	9,7	30,9
Eivissa-Formentera	**18.728.834**	**16.629.746**	**2.099.088**	**19.769.890**	**17.486.808**	**2.283.082**	**5,6**	**5,2**	**8,8**
Espanya (altres CA)	4.225.457	3.103.529	1.121.928	4.352.039	3.241.302	1.110.737	3,0	4,4	-1,0
Estranger	14.503.380	13.526.219	977.161	15.417.854	14.245.508	1.172.346	6,3	5,3	20,0

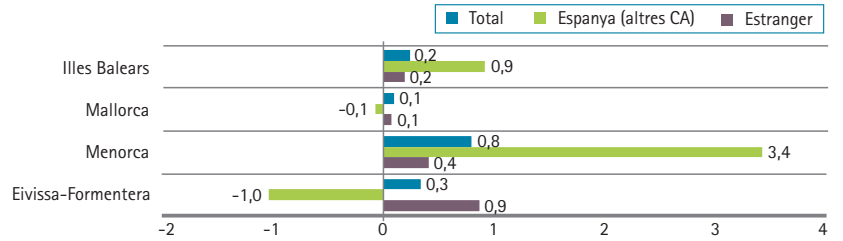
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-80
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de les estades respecte a Illes Balears (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-81
Diferències en punts percentuals de l'increment del pes de les estades de la temporada mitjana-baixa sobre el total i per illa (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Les Pitiüses milloren l'estacionalitat en 0,3 punts gràcies a la millora dels estrangers (0,9 punts), que compensen l'empitjorament de l'estacionalitat dels espanyols en 1 punt.

6.4.1.5. Estada mitjana a les Balears per nacionalitat i estacionalitat

L'estada mitjana es manté estable en els 7,2 dies tant el 2016 com el 2017. També es manté estable en els 7,3 dies per temporada mitjana-alta en ambdós anys i només empitjora en temporada mitjana-baixa, ja que passa dels 6,8 dies el 2016 a 6,6 dies el 2017. (Vegeu el quadre I-64).

Els espanyols fan una estada mitjana de 6,3 dies (0,9 dies menys que la mitjana regional), mentre els estrangers s'hi estan un dia més (7,3 dies), amb els alemanys 7,8 dies, els britànics 6,9 dies i la resta del món 7,2 dies.

Per creixement diferencial, l'any 2017 respecte a la mitjana regional destaquen els alemanys, amb 1,8 punts percentuals, i els britànics, amb 0,5 punts percentuals per sobre, mentre que els espanyols i els de la resta del món presenten creixements diferencials negatius de -3,8 i -0,4, punts respectivament.

En relació amb la millora de l'estada mitjana per temporada mitjana-baixa, destaca l'increment diferencial respecte a la mitjana regional en punts percentuals dels britànics, amb una millora de 0,1

punts, que mentre els espanyols es mantenen i la resta de nacionalitats l'empitjoren, especialment els alemanys, amb -0,3 punts percentuals.

6.4.1.6. Estada mitjana a Mallorca per nacionalitat i estacionalitat

Els espanyols fan una estada mitjana de 6 dies (1,4 dies menys que la mitjana insular), mentre els estrangers s'hi estan 7,6 dies.

Per creixement diferencial l'any 2017 respecte a la mitjana regional, destaquen els espanyols, amb 0,9 punts percentuals per sobre, mentre que els estrangers presenten creixements diferencials negatius de -0,2 punts. (Vegeu el gràfic I-82).

En relació amb la millora de l'estada mitjana per temporada mitjana-baixa, totes les nacionalitats empitjoren respecte a la mitjana regional, tant els espanyols com els estrangers, amb -2,2 i -3 punts percentuals respectivament. (Vegeu el gràfic I-83).

6.4.1.7. Estada mitjana a Menorca per nacionalitat i estacionalitat

Els espanyols fan una estada mitjana de 7 dies (0,7 dies menys que la mitjana insular), mentre els estrangers s'hi estan 7,9 dies.

Per creixement diferencial l'any 2017 respecte a la mitjana regional, destaquen els espanyols, amb -3 punts percentuals per sota, mentre que els estrangers presenten creixements diferencials positius d'1,3 punts.

En relació amb la millora de l'estada mitjana per temporada mitjana-baixa, els espanyols se situen 3,2 punts per sobre de la mitjana regional, mentre que els estrangers se situen per sota de la mitjana, amb -6,7 punts percentuals.

6.4.1.8. Estada mitjana a les Pitiüses per nacionalitat i estacionalitat

Els espanyols fan una estada mitjana de 6,3 dies (coincidint amb la mitjana insular), mentre que els estrangers s'hi estan 6 dies.

Per creixement diferencial l'any 2017 respecte a la mitjana regional, destaquen els espanyols, amb 2,2 punts percentuals per sobre, mentre que els estrangers presenten creixements diferencials de 0,1 punts.

En relació amb la millora de l'estada mitjana per temporada mitjana-baixa, els espanyols se situen 0,7 punts per sobre de la mitjana regional, mentre que els estrangers se situen per sota de la mitjana, amb -0,7 punts percentuals.

6.4.1.9. Turistes a les Balears per nacionalitat i estacionalitat

Els espanyols representen un 16% del total de turistes, amb 2,5 milions, mentre que els estrangers, amb 13,8 milions, representen el 84% restant. D'aquests, els alemanys (4,8 milions) representen un 30%; els britànics (3,7 milions), un 23%, i la resta de nacionalitats (5,2 milions), el 32% restant. El pes dels turistes en temporada mitjana-baixa millora en 1 punt percentual, amb la qual cosa es passa d'un 15,6% del total el 2016 a un 16,6% el 2017.

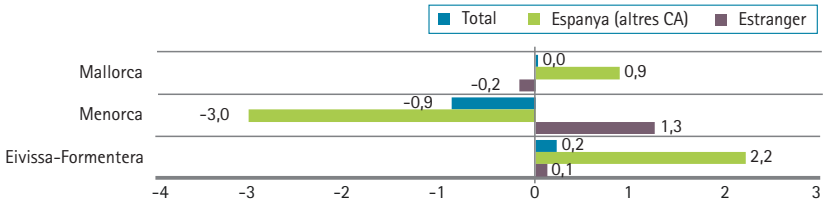
Quadre I-64. Estades mitjanes dels turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i país de residència (2016-2017)

	2016			2017			% variació 2017/2016		
	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitja-na-baixa
Illes Balears	**7,2**	**7,3**	**6,8**	**7,2**	**7,3**	**6,6**	**-0,4**	**0,2**	**-3,3**
Espanya (altres CA)	6,6	6,9	5,9	6,3	6,6	5,6	-4,2	-3,6	-4,8
Estranger	7,3	7,3	7,2	7,3	7,4	7,0	0,3	0,8	-2,8
Mallorca	**7,4**	**7,6**	**6,8**	**7,4**	**7,6**	**6,6**	**-0,3**	**0,5**	**-3,7**
Espanya (altres CA)	6,2	6,8	5,4	6,0	6,6	5,1	-3,3	-1,8	-5,7
Estranger	7,6	7,7	7,3	7,6	7,7	7,1	0,1	0,7	-3,0
Menorca	**7,7**	**7,7**	**6,7**	**7,6**	**7,7**	**6,5**	**-1,2**	**-0,9**	**-3,1**
Espanya (altres CA)	7,5	7,7	6,3	7,0	7,2	6,1	-7,2	-7,2	-3,7
Estranger	7,8	7,7	8,5	7,9	7,9	8,1	1,5	1,7	-4,7
Eivissa-Formentera	**6,1**	**6,0**	**6,8**	**6,1**	**6,0**	**6,7**	**-0,1**	**-0,1**	**-1,0**
Espanya (altres CA)	6,5	6,3	6,9	6,3	6,2	6,9	-1,9	-2,0	-1,3
Estranger	6,0	6,0	6,6	6,0	6,0	6,6	0,4	0,4	-0,2

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-82

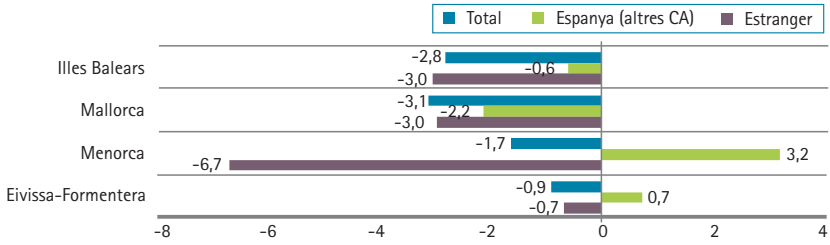
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de les estades mitjanes dels turistes respecte a Illes Balears (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-83

Diferències en punts percentuals del creixement de les estades mitjanes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total i per illa (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional, destaca el conjunt englobat com la resta del món, amb 3,5 punts percentuals per sobre del creixement regional, i els espanyols, amb 0,9 punts percentuals, mentre que els alemanys i els britànics ho fan per sota, amb -1,3 i -3,4 punts percentuals respectivament.

En relació amb la millora de l'estacionalitat, destaca l'increment diferencial dels turistes alemanys respecte a la mitjana regional pel que fa a la temporada mitjana-baixa (novembre-abril), amb una millora de 2,1 punts; seguida dels espanyols, amb 1,3 punts, i la resta del món, amb 0,2 punts, mentre que els britànics empitjoren, amb -0,7 punts.

6.4.1.10. Turistes a Mallorca per nacionalitat i estacionalitat

Els espanyols representen 1,4 milions, mentre els estrangers sumen 10,3 milions. (Vegeu el quadre I-65).

Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional destaca el creixement dels espanyols, amb 5,3 punts percentuals, mentre que els estrangers ho fan per sota en -0,2 punts. (Vegeu el gràfic I-84).

En relació amb la millora de l'estacionalitat, Mallorca se situa igual que la mitjana regional, amb una millora de 0,7 punts pel que fa a la temporada mitjana-baixa (novembre-abril). Hi ha una millora

superior dels espanyols, amb 0,9 punts, mentre que els estrangers ho fan en 0,6 punts. (Vegeu el gràfic I-85).

6.4.1.11. Turistes a Menorca per nacionalitat i estacionalitat

Els espanyols representen quasi 0,5 milions, mentre els estrangers sumen prop d'1 milió.

Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional destaca el creixement per sota de la mitjana dels espanyols, amb -9,9 punts percentuals, mentre que els estrangers ho fan per sobre, amb 2,3 punts.

En relació amb la millora de l'estacionalitat, Menorca se situa per sobre de la mitjana regional, amb una millora d'1,1 punts pel que fa a la temporada mitjana-baixa (novembre-abril). Hi ha una millora superior dels espanyols, amb 3,3 punts, mentre que els estrangers ho fan en uns 0,5 punts.

6.4.1.12. Turistes a les Pitiüses per nacionalitat i estacionalitat

Els espanyols representen 0,7 milions, mentre que els estrangers sumen 2,5 milions.

Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional destaca el creixement per sota de la mitjana dels espanyols, amb -2,1 punts percentuals, mentre que els estrangers ho fan per sota, amb -0,2 punts.

En relació amb la millora de l'estacionalitat, Eivissa i Formentera se situen amb una millora de 0,4 punts pel que fa a la temporada mitjana-baixa (novembre-abril). Hi ha una millora inferior dels espanyols, amb -1,1 punts, mentre que els estrangers ho fan en uns 0,8 punts positius.

6.4.2. Turistes per país de residència, tipus d'allotjament i estacionalitat

6.4.2.1. Turistes a les Illes Balears per nacionalitat, tipus d'allotjament i estacionalitat

El total de turistes el 2017 a les Illes Balears es va situar en 16,3 milions, va créixer un 6,3% en total, i cal destacar el creixement dels turistes en temporada mitjana-baixa, amb un 11,3%, mentre en temporada mitjana-alta ho varen fer en un 5,3%, dels quals 13,5 milions es varen allotjar en allotjaments sota reglamentació turística; i més concretament en hotels (10,7 milions, un 66% del total, amb pèrdua de 2 punts respecte a l'any anterior, i un creixement del 2,9%), apartaments (2,4 milions, un 15% del total, amb guany de 3 punts respecte a l'any anterior i un creixement del 26,1%) i allotjament de turisme rural i acampaments (331.000 turistes, un 2% del total i el mateix percentatge respecte a l'any anterior i caiguda del -11,3%). En total representen un 82,6%, (0,2 punts per sota que el 2016), amb un creixement del 6%. Un 17,2% (0,2 punts per sobre del 2016) ho feren en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement del 7,4%, la qual cosa representa 2,8 milions. D'aquests, 1,9 milions –amb un creixement del 14,2%– s'estigueren en habitatges familiars o d'amics (un 12% del total, amb guany d'1 punt respecte a l'any anterior), 837.000 en habitatges de propietat (un 5% del total, amb pèrdua d'1 punt res-

pecte a l'any anterior), amb una variació negativa del -3%, i la resta, 111.000, s'estigueren en altres allotjaments (un 1% del total i mateix percentatge respecte a l'any anterior), amb una caiguda del -9,7%. (Vegeu el quadre I-66).

Els espanyols representen un 16% del total de turistes, amb 2,5 milions, mentre els estrangers –13,8 milions de turistes– representen el 84% restant, dels quals els alemanys –amb 4,8 milions– representen un 30%; els britànics, amb 3,7 milions, són un 23%; els nòrdics, amb més d'un milió, representen un 6%, els francesos, amb més de 584.000 turistes, un 4%, i la resta de nacionalitats, amb 3,6 milions, són el 22% restant.

Per creixements diferencials destaquen el creixement dels nòrdics, amb 16,8 punts, i el conjunt de la resta de nacionalitats, amb 3,5 punts, mentre ho fan per sota els francesos (-14,1 punts), els britànics (-3,4 punts) i els alemanys (-1,3 punts) i milloren l'estacionalitat per presentar creixements diferencials positius en temporada mitjana-baixa, els alemanys amb 2,1 punts; nòrdics amb 1,4 punts, i la resta de nacionalitats, amb 0,1 punts. (Vegeu els gràfics I-86 i I-87).

Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional destaca el fort creixement dels espanyols en allotjaments que no es troben sota la reglamentació turística d'hotels, apartaments, turisme rural i acampaments, amb més de 2,6 punts percentuals. En contrapartida, hi ha la seva caiguda de 2,1 punts en els allotjaments que es troben sota la reglamentació turística d'hotels, apartaments, turisme rural i acampaments. (Vegeu el gràfic I-88).

En canvi, en temporada mitjana-baixa –gràcies també als programes de l'INSERSO– és superior la millora dels espanyols respecte als estrangers. Així mateix, aquesta millora es produeix sobretot en els allotjaments que es troben sota la reglamentació turística d'hotels, apartaments, turisme rural i acampaments, amb una millora de 2,7 punts percentuals. (Vegeu el gràfic I-89).

6.4.2.2. Turistes a Mallorca per nacionalitat, tipus d'allotjament i estacionalitat

El nombre de turistes el 2017 a Mallorca es va situar en 11,6 milions, va créixer en un 6,7%. Cal destacar el creixement dels turistes en temporada mitjana-baixa, amb un 11,1%, mentre que en temporada mitjana-alta ho varen fer en un 5,7%. Del total de turistes, 9,8 milions es varen allotjar en allotjaments sota reglamentació turística. Més concretament, en hotels (7,8 milions, un 67% del total a l'illa, amb pèrdua de 2 punts respecte a l'any anterior, i creixement del 3,5%); allotjaments de lloguer (1,8 milions, un 16% del total amb guany de 3 punts respecte a l'any anterior i creixement del 27,5%), i altre allotjament de mercat (199.000 turistes, un 2% del total i el mateix percentatge respecte a l'any anterior i caiguda del -19,6%). En total representen un 84% (igual percentatge que el 2016), amb un creixement del 6,6%. U 16% (igual que el 2016) s'estigueren en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un creixement del 7%, la qual cosa representa 1,9 milions, dels quals 1,3 milions, amb un creixement del 10,1%, ho feren en altres allotjaments de no mercat (un 11% del total, amb idèntic percentatge respecte a l'any anterior), i 571.000 en habitatges de propietat (un 5% del total, amb idèntic percentatge

respecte a l'any anterior), amb una variació del 0,7%. (Vegeu el quadre I-67).

Respecte al creixement de la mitjana regional destaca a Mallorca el millor comportament dels allotjaments de mercat, amb 0,6 punts per sobre, mentre que els allotjaments de no mercat ho fan per sota, amb -0,4 punts. En termes de millorar l'estacionalitat en temporada mitjana-baixa, el millor comportament és per als allotjaments de no mercat amb 0,8 punts per sobre, ja que els allotjaments de mercat ho fan amb 0,7 punts per sobre de la mitjana regional. (Vegeu els gràfics I-90 i I-91).

6.4.2.3. Turistes a Menorca per nacionalitat, tipus d'allotjament i estacionalitat

El nombre de turistes el 2017 a Menorca es va situar en els 1,4 milions, va créixer en un 4,4%. Cal destacar el creixement dels turistes en temporada mitjana-baixa, amb un 19,5%, mentre que en temporada mitjana-alta ho varen fer en un 3,2%. Del total de turistes, 1,2 milions es varen allotjar en allotjaments sota reglamentació turística. Més concretament, en hotels (838.000, un 57% del total a l'illa), amb pèrdua de 6 punts respecte a l'any anterior i decreixement del 5,5%). Un 19% (2 punts menys que el 2016) s'estigueren en allotjaments no subjectes a aquesta reglamentació turística, amb un decreixement del -4,4%, la qual cosa representa 275.000 turistes, dels quals 164.000, amb un creixement del 4,6%, ho feren en altres allotjaments de no mercat (un 11% del total, amb idèntic percentatge respecte a l'any anterior), i 111.000 en habitatges de propietat (un 8% i un punt per sota respecte a l'any anterior), amb una variació negativa del -15,2%.

Respecte al creixement de la mitjana regional destaca a Menorca el millor comportament dels allotjaments de mercat, amb 0,7 punts per sobre, mentre que els allotjaments de no mercat ho fan per sota, amb -11,8 punts. En termes de millorar l'estacionalitat en temporada mitjana-baixa, el millor comportament és per als allotjaments de no mercat, amb 3,2 punts per sobre, ja que els allotjaments de mercat ho fan amb 1 punt per sobre de la mitjana regional.

6.4.2.4. Turistes a les Pitiüses per nacionalitat, tipus d'allotjament i estacionalitat

El nombre de turistes el 2017 a les Pitiüses es va situar en els 3,2 milions, va créixer en un 5,7%. Cal destacar el creixement dels turistes en temporada mitjana-baixa amb el 9,8%, mentre en temporada mitjana-alta ho varen fer en un 5,2%. Del total de turistes, 2,5 milions es varen estar en allotjaments sota reglamentació turística. Més concretament, en hotels (2,1 milions, un 65% del total a l'illa, amb pèrdua d'1 punt respecte a l'any anterior, i creixement del 4,4%). Un 21% (1 punt més que el 2016) s'estigueren en allotjaments no subjectes a la reglamentació turística, amb un creixement del 14,2%, la qual cosa representa 692.000 turistes, dels quals 537.000, amb un creixement del 21,8%, ho feren en altres allotjaments de no mercat (un 17% del total i 3 punts per sobre respecte a l'any anterior), i 154.000 en habitatges de propietat (un 5%, amb el mateix percentatge respecte a l'any anterior), amb una variació negativa del -6,2%.

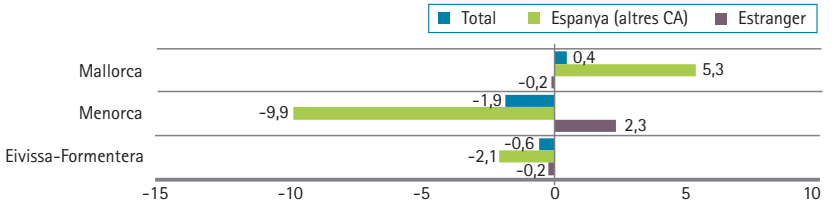
Quadre I-65. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i país de residència (2016-2017)

	2016			2017			% variació 2017/2016		
	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitja-na-baixa
Illes Balears	**15.369.927**	**12.987.677**	**2.382.250**	**16.332.782**	**13.681.682**	**2.651.100**	**6,3**	**5,3**	**11,3**
Espanya (altres CA)	2.372.379	1.673.508	698.871	2.541.814	1.760.980	780.834	7,1	5,2	11,7
Estranger	12.997.549	11.314.171	1.683.378	13.790.968	11.920.702	1.870.266	6,1	5,4	11,1
Mallorca	**10.907.246**	**8.938.325**	**1.968.921**	**11.634.036**	**9.447.031**	**2.187.005**	**6,7**	**5,7**	**11,1**
Espanya (altres CA)	1.212.267	761.840	450.427	1.362.804	844.788	518.016	12,4	10,9	15,0
Estranger	9.694.979	8.176.485	1.518.494	10.271.233	8.602.244	1.668.989	5,9	5,2	9,9
Menorca	**1.400.783**	**1.296.141**	**104.642**	**1.462.387**	**1.337.293**	**125.094**	**4,4**	**3,2**	**19,5**
Espanya (altres CA)	507.398	420.382	87.016	493.483	392.589	100.894	-2,7	-6,6	15,9
Estranger	893.389	875.760	17.629	968.900	944.702	24.198	8,5	7,9	37,3
Eivissa-Formentera	**3.061.894**	**2.753.210**	**308.684**	**3.236.360**	**2.897.357**	**339.003**	**5,7**	**5,2**	**9,8**
Espanya (altres CA)	652.715	491.286	161.429	685.523	523.600	161.923	5,0	6,6	0,3
Estranger	2.409.179	2.261.924	147.255	2.550.835	2.373.755	177.080	5,9	4,9	20,3

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-84

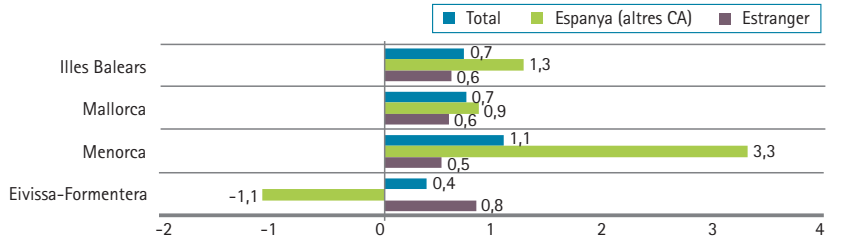
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular dels turistes respecte a Illes Balears (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-85

Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total i per illa (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Quadre I-66. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per país de residència i tipus d'allotjament (2016-2017)

	2016					
	Total	% Total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa
Total	**15.369.927**	**100%**	**12.987.677**	**100%**	**2.382.250**	**100%**
Espanya (altres CA)	2.372.379	15%	1.673.508	13%	698.871	29%
Estranger	12.997.549	85%	11.314.171	87%	1.683.378	71%
França	634.142	4%	562.146	4%	71.996	3%
Regne Unit	3.633.336	24%	3.297.873	25%	335.463	14%
Alemanya	4.615.740	30%	3.831.806	30%	783.934	33%
Països nòrdics	815.844	5%	716.859	6%	98.985	4%
Resta del món	3.298.487	21%	2.905.487	22%	393.000	16%
Allotjament de mercat	**12.731.620**	**100%**	**11.298.887**	**100%**	**1.432.733**	**100%**
Espanya (altres CA)	1.294.129	10%	1.043.957	9%	250.172	17%
Estranger	11.437.494	90%	10.254.931	91%	1.182.563	83%
França	520.600	4%	475.091	4%	45.509	3%
Regne Unit	3.244.891	25%	3.023.082	27%	221.809	15%
Alemanya	4.021.510	32%	3.452.496	31%	569.014	40%
Països nòrdics	745.321	6%	670.610	6%	74.711	5%
Resta del món	2.905.172	23%	2.633.652	23%	271.520	19%
Allotjament no de mercat	**2.638.304**	**100%**	**1.688.788**	**100%**	**949.516**	**100%**
Espanya (altres CA)	1.078.248	41%	629.549	37%	448.699	47%
Estranger	1.560.055	59%	1.059.239	63%	500.816	53%
França	113.540	4%	87.054	5%	26.486	3%
Regne Unit	388.446	15%	274.792	16%	113.654	12%
Alemanya	594.230	23%	379.311	22%	214.919	23%
Països nòrdics	60.786	2%	41.069	2%	19.717	2%
Resta del món	403.053	15%	277.013	16%	126.040	13%

continúa

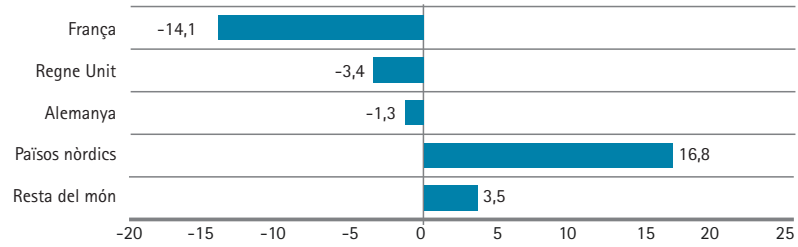
Quadre I-66. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per país de residència i tipus d'allotjament (2016-2017)

	2017						% variació 2017/2016		
	Total	% Total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitja-na-baixa
Total	**16.332.782**	**100%**	**13.681.682**	**100%**	**2.651.100**	**100%**	**6,3**	**5,3**	**11,3**
Espanya (altres CA)	2.541.814	16%	1.760.980	13%	780.834	29%	7,1	5,2	11,7
Estranger	13.790.968	84%	11.920.702	87%	1.870.266	71%	6,1	5,4	11,1
França	584.653	4%	525.158	4%	59.495	2%	-7,8	-6,6	-17,4
Regne Unit	3.736.535	23%	3.418.178	25%	318.357	12%	2,8	3,6	-5,1
Alemanya	4.844.484	30%	3.921.605	29%	922.879	35%	5,0	2,3	17,7
Països nòrdics	1.004.247	6%	868.311	6%	135.936	5%	23,1	21,1	37,3
Resta del món	3.621.049	22%	3.187.450	23%	433.599	16%	9,8	9,7	10,3
Allotjament de mercat	**13.498.660**	**100%**	**11.890.119**	**100%**	**1.608.541**	**100%**	**6,0**	**5,2**	**12,3**
Espanya (altres CA)	1.358.818	10%	1.059.992	9%	298.826	19%	5,0	1,5	19,4
Estranger	12.139.840	90%	10.830.125	91%	1.309.715	81%	6,1	5,6	10,8
França	486.820	4%	447.981	4%	38.839	2%	-6,5	-5,7	-14,7
Regne Unit	3.352.168	25%	3.156.645	27%	195.523	12%	3,3	4,4	-11,9
Alemanya	4.239.474	31%	3.563.563	30%	675.911	42%	5,4	3,2	18,8
Països nòrdics	892.644	7%	793.564	7%	99.080	6%	19,8	18,3	32,6
Resta del món	3.168.734	23%	2.868.372	24%	300.362	19%	9,1	8,9	10,6
Allotjament no de mercat	**2.834.122**	**100%**	**1.791.563**	**100%**	**1.042.559**	**100%**	**7,4**	**6,1**	**9,8**
Espanya (altres CA)	1.182.995	42%	700.987	39%	482.008	46%	9,7	11,3	7,4
Estranger	1.651.130	58%	1.090.576	61%	560.554	54%	5,8	3,0	11,9
França	97.831	3%	77.176	4%	20.655	2%	-13,8	-11,3	-22,0
Regne Unit	384.365	14%	261.533	15%	122.832	12%	-1,1	-4,8	8,1
Alemanya	605.010	21%	358.042	20%	246.968	24%	1,8	-5,6	14,9
Països nòrdics	111.603	4%	74.747	4%	36.856	4%	83,6	82,0	86,9
Resta del món	452.321	16%	319.078	18%	133.243	13%	12,2	15,2	5,7

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.
1. No s'ha pogut obtenir el còmput d'Itàlia per falta d'algunes dades, de manera que aquest país s'ha afegit a "resta del món".

Gràfic I-86

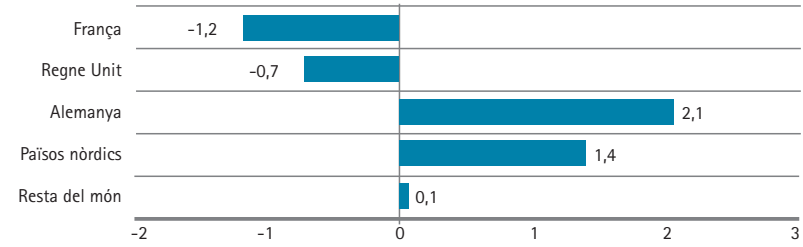
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement dels turistes estrangers respecte al total Illes Balears per país de residència (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-87

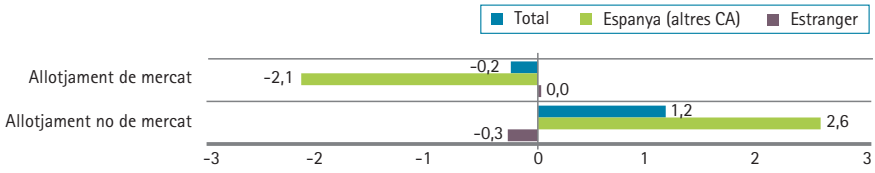
Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes estrangers de la temporada mitjana-baixa sobre el total per país de residència (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-88

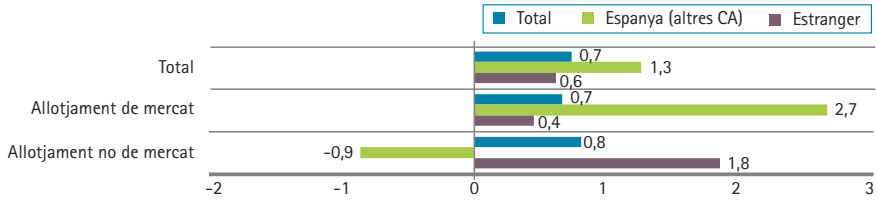
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement dels turistes respecte a Illes Balears per país de residència i tipus d'allotjament (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-89

Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per país de residència i tipus d'allotjament (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Quadre I-67. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i tipus d'allotjament (2016-2017)

	2016					
	Total	% Total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa
Illes Balears	**15.369.927**	**100%**	**12.987.677**	**100%**	**2.382.250**	**100%**
Allotjament de mercat	12.731.620	83%	11.298.887	87%	1.432.733	60%
Hotels i similars	10.412.962	68%	9.340.736	72%	1.072.226	45%
Allotjament de lloguer	1.945.112	13%	1.622.536	12%	322.576	14%
Altre allotjament de mercat	373.548	2%	335.616	3%	37.932	2%
Allotjament no de mercat	2.638.304	17%	1.688.788	13%	949.516	40%
Habitatge en propietat	863.495	6%	577.973	4%	285.522	12%
Habitatge de familiars/amics	1.651.444	11%	1.016.048	8%	635.396	27%
Altre allotjament no de mercat	123.365	1%	94.767	1%	28.598	1%
Mallorca	**10.907.246**	**100%**	**8.938.325**	**100%**	**1.968.921**	**100%**
Allotjament de mercat	9.163.572	84%	7.873.513	88%	1.290.059	66%
Hotels i similars	7.496.278	69%	6.519.747	73%	976.531	50%
Allotjament de lloguer	1.419.689	13%	1.136.754	13%	282.935	14%
Altre allotjament de mercat	247.605	2%	217.015	2%	30.590	2%
Allotjament no de mercat	1.743.674	16%	1.064.810	12%	678.864	34%
Habitatge en propietat	567.185	5%	363.140	4%	204.045	10%
Altre allotjament no de mercat	1.176.489	11%	701.671	8%	474.818	24%
Menorca	**1.400.783**	**100%**	**1.296.141**	**100%**	**104.642**	**100%**
Allotjament de mercat	1.112.580	79%	1.077.661	83%	34.919	33%
Hotels i similars	887.389	63%	857.284	66%	30.105	29%
Allotjament de lloguer	..	..	..	..	..	..
Altre allotjament de mercat	..	..	..	..	..	..
Allotjament no de mercat	288.203	21%	218.480	17%	69.723	67%
Habitatge en propietat	131.374	9%	101.270	8%	30.104	29%
Altre allotjament no de mercat	156.831	11%	117.212	9%	39.619	38%
Eivissa-Formentera	**3.061.894**	**100%**	**2.753.210**	**100%**	**308.684**	**100%**
Allotjament de mercat	2.455.470	80%	2.347.713	85%	107.757	35%
Hotels i similars	2.029.292	66%	1.963.704	71%	65.588	21%
Allotjament de lloguer	338.976	11%	303.533	11%	35.443	11%
Altre allotjament de mercat	..	..	..	..	..	..
Allotjament no de mercat	606.428	20%	405.498	15%	200.930	65%
Habitatge en propietat	164.938	5%	113.565	4%	51.373	17%
Altre allotjament no de mercat	441.490	14%	291.934	11%	149.556	48%

continúa

Quadre I-67. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i tipus d'allotjament (2016-2017)

	2017						% variació 2017/2016		
	Total	% Total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitja-na-baixa
Illes Balears	**16.332.782**	**100%**	**13.681.682**	**100%**	**2.651.100**	**100%**	**6,3**	**5,3**	**11,3**
Allotjament de mercat	13.498.660	83%	11.890.119	87%	1.608.541	61%	6,0	5,2	12,3
Hotels i similars	10.714.179	66%	9.606.847	70%	1.107.332	42%	2,9	2,8	3,3
Allotjament de lloguer	2.453.174	15%	1.994.165	15%	459.009	17%	26,1	22,9	42,3
Altre allotjament de mercat	331.306	2%	289.106	2%	42.200	2%	-11,3	-13,9	11,3
Allotjament no de mercat	2.834.122	17%	1.791.563	13%	1.042.559	39%	7,4	6,1	9,8
Habitatge en propietat	837.277	5%	495.497	4%	341.780	13%	-3,0	-14,3	19,7
Habitatge de familiars/amics	1.885.470	12%	1.208.191	9%	677.279	26%	14,2	18,9	6,6
Altre allotjament no de mercat	111.377	1%	87.874	1%	23.503	1%	-9,7	-7,3	-17,8
Mallorca	**11.634.036**	**100%**	**9.447.031**	**100%**	**2.187.005**	**100%**	**6,7**	**5,7**	**11,1**
Allotjament de mercat	9.767.699	84%	8.352.126	88%	1.415.573	65%	6,6	6,1	9,7
Hotels i similars	7.757.889	67%	6.790.010	72%	967.879	44%	3,5	4,1	-0,9
Allotjament de lloguer	1.809.697	16%	1.400.151	15%	409.546	19%	27,5	23,2	44,7
Altre allotjament de mercat	199.111	2%	161.966	2%	37.145	2%	-19,6	-25,4	21,4
Allotjament no de mercat	1.866.339	16%	1.094.905	12%	771.434	35%	7,0	2,8	13,6
Habitatge en propietat	571.048	5%	303.584	3%	267.464	12%	0,7	-16,4	31,1
Altre allotjament no de mercat	1.295.289	11%	791.321	8%	503.968	23%	10,1	12,8	6,1

continúa

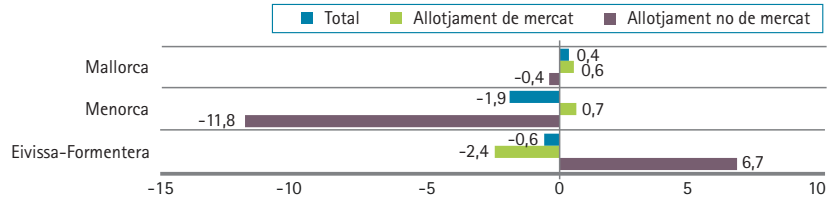
	2017						% variació 2017/2016		
	Total	% Total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitja-na-baixa
Menorca	**1.462.387**	**100%**	**1.337.293**	**100%**	**125.094**	**100%**	**4,4**	**3,2**	**19,5**
Allotjament de mercat	1.186.913	81%	1.137.242	85%	49.671	40%	6,7	5,5	42,2
Hotels i similars	838.208	57%	802.892	60%	35.316	28%	-5,5	-6,3	17,3
Allotjament de lloguer	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Altre allotjament de mercat	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Allotjament no de mercat	275.474	19%	200.053	15%	75.421	60%	-4,4	-8,4	8,2
Habitatge en propietat	111.451	8%	80.383	6%	31.068	25%	-15,2	-20,6	3,2
Altre allotjament no de mercat	164.024	11%	119.671	9%	44.353	35%	4,6	2,1	11,9
Eivissa-Formentera	**3.236.360**	**100%**	**2.897.357**	**100%**	**339.003**	**100%**	**5,7**	**5,2**	**9,8**
Allotjament de mercat	2.544.048	79%	2.400.750	83%	143.298	42%	3,6	2,3	33,0
Hotels i similars	2.118.080	65%	2.013.943	70%	104.137	31%	4,4	2,6	58,8
Allotjament de lloguer	355.718	11%	318.506	11%	37.212	11%	4,9	4,9	5,0
Altre allotjament de mercat	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Allotjament no de mercat	692.313	21%	496.607	17%	195.706	58%	14,2	22,5	-2,6
Habitatge en propietat	154.781	5%	111.531	4%	43.250	13%	-6,2	-1,8	-15,8
Altre allotjament no de mercat	537.534	17%	385.076	13%	152.458	45%	21,8	31,9	1,9

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

(..) Dades no disponibles.

Gràfic I-90

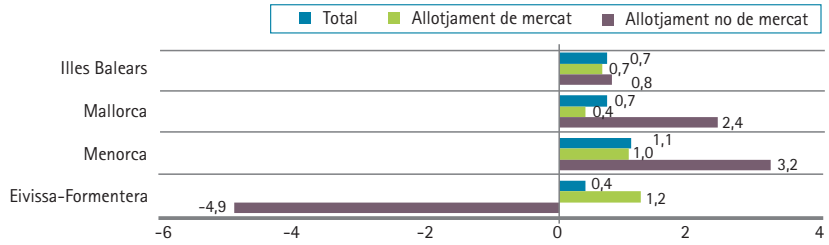
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular dels turistes respecte a Illes Balears per tipus d'allotjament (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-91

Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per illa i tipus d'allotjament (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Pel que fa al creixement de la mitjana regional destaca a les Pitiüses el millor comportament dels allotjaments de no mercat, amb 6,7 punts per sobre, mentre que els allotjaments de mercat ho fan per sota, amb -2,4 punts. En termes de millorar l'estacionalitat en temporada mitjana-baixa, el millor comportament és per als allotjaments de mercat, amb 1,2 punts per sobre, ja que els allotjaments de mercat ho fan -4,9 punts per sota de la mitjana regional.

6.4.3. Turistes per motiu principal del viatge i estacionalitat

6.4.3.1. Turistes per motiu principal de viatge a les Balears i estacionalitat

Del total de 16,3 milions de turistes, 15,1 milions –un 93%– varen venir per motius d'oci i vacances (1 punt més que l'any anterior); 500.000 –un 3%– varen venir per motius de treball o negocis (1 punt menys que l'any anterior) i 682.000 –un 4%– varen venir per altres motivacions (el mateix percentatge que l'any anterior). (Vegeu el quadre I-68).

En relació amb l'estacionalitat, destaca per a les Balears l'augment de la motivació treball o negocis en temporada mitjana-baixa, amb una millora de 4 punts; seguida de la motivació oci i vacances (0,9 punts), mentre els que ho varen fer per altres

motivacions decauen 1,4 punts. (Vegeu el gràfic I-92).

6.4.3.2. Turistes per motiu principal de viatge a Mallorca i estacionalitat

Del total d'11,6 milions de turistes, 10,6 milions –un 91%– varen venir per motiu d'oci i vacances (el mateix percentatge que l'any anterior), 381.000 –un 3%– varen venir per motiu de treball o negocis (1 punt menys que l'any anterior) i 608.000 –un 5%– varen venir per altres motivacions (el mateix percentatge que l'any anterior).

En relació amb el creixement regional, a Mallorca destaca el major creixement de la resta de motius (2,5 punts per sobre) i oci i vacances (0,6 punts per sobre), mentre que la motivació de treball o negocis decau -4,8 punts. (Vegeu el gràfic I-93).

Quant a l'estacionalitat destaca per Mallorca l'augment de la motivació treball o negocis en temporada mitjana-baixa, amb una millora de 5,1 punts; seguida de la motivació oci i vacances (0,9 punts), mentre els que varen venir per altres motivacions decauen 0,4 punts.

6.4.3.3. Turistes per motiu principal de viatge a Menorca i estacionalitat

Del total de 1,46 milions de turistes, 1,4 milions –un 96%– varen venir per motiu d'oci i vacances (el mateix percentatge que l'any anterior).

En relació amb el creixement regional destaca a Menorca el menor creixement de la motivació oci i vacances (-2,5 punts).

Quant a l'estacionalitat destaca a Menorca l'augment de la motivació oci i vacances (0,8 punts).

6.4.3.4. Turistes per motiu principal de viatge a les Pitiüses i estacionalitat

Del total de 3,2 milions de turistes, 3,1 milions –un 96%– varen venir per motiu d'oci i vacances (el mateix percentatge que l'any anterior) i 99.000 ho feren per motiu de treball o negocis, amb el mateix percentatge que l'any anterior.

En relació amb el creixement regional és important a les Pitiüses el menor creixement de la motivació oci i vacances (-1 punt) i el major creixement de treball o negocis (24,4 punts).

Quant a l'estacionalitat destaca l'augment de la motivació oci i vacances (0,9 punts) i treball o negocis, amb 2,6 punts per sobre del creixement de la mitjana regional en temporada mitjana-baixa.

6.4.4. Turistes per manera d'organització del viatge

6.4.4.1. Turistes per manera d'organització del viatge a les Balears, nacionalitat i estacionalitat

Del total de 16,3 milions de turistes, 6,6 milions –un 41%– van organitzar el seu viatge amb paquet turístic, el mateix percentatge que l'any anterior, i la resta, 9,7 milions –un 59%–, van organitzar-se el viatge sense paquet turístic, també amb el mateix percentatge que l'any anterior. (Vegeu el quadre I-69).

Quadre I-68. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i motiu principal del viatge (2016-2017)

	2016					
	Total	% Total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa
Illes Balears	**15.369.927**	**100%**	**12.987.677**	**100%**	**2.382.250**	**100%**
Oci / vacances	14.157.034	92%	12.299.059	95%	1.857.975	78%
Treball / negocis	547.273	4%	354.088	3%	193.185	8%
Resta de motius	665.620	4%	334.531	3%	331.089	14%
Mallorca	**10.907.246**	**100%**	**8.938.325**	**100%**	**1.968.921**	**100%**
Oci / vacances	9.887.208	91%	8.357.519	94%	1.529.689	78%
Treball / negocis	440.756	4%	278.705	3%	162.051	8%
Resta de motius	579.281	5%	302.099	3%	277.182	14%
Menorca	**1.400.783**	**100%**	**1.296.141**	**100%**	**104.642**	**100%**
Oci / vacances	1.339.837	96%	1.265.275	98%	74.562	71%
Treball / negocis	..	..	..	..	..	..
Resta de motius	..	..	..	..	..	..
Eivissa-Formentera	**3.061.894**	**100%**	**2.753.210**	**100%**	**308.684**	**100%**
Oci / vacances	2.929.989	96%	2.676.265	97%	253.724	82%
Treball / negocis	85.174	3%	62.091	2%	23.083	7%
Resta de motius	..	..	..	..	..	..

continúa

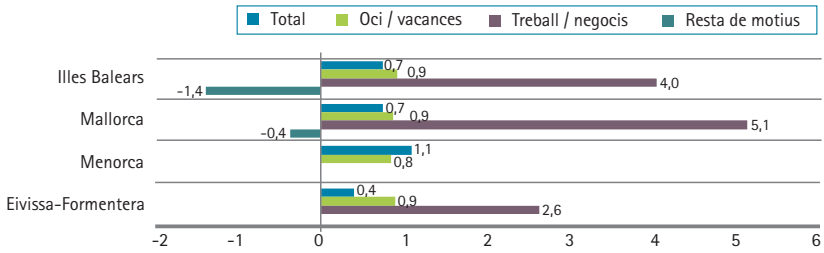
Quadre I-68. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i motiu principal del viatge (2016-2017)

	2017						% variació 2017/2016		
	Total	% Total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitja-na-baixa
Illes Balears	**16.332.782**	**100%**	**13.681.682**	**100%**	**2.651.100**	**100%**	**6,3**	**5,3**	**11,3**
Oci / vacances	15.149.787	93%	13.025.420	95%	2.124.367	80%	7,0	5,9	14,3
Treball / negocis	500.515	3%	303.625	2%	196.890	7%	-8,5	-14,3	1,9
Resta de motius	682.481	4%	352.638	3%	329.843	12%	2,5	5,4	-0,4
Mallorca	**11.634.036**	**100%**	**9.447.031**	**100%**	**2.187.005**	**100%**	**6,7**	**5,7**	**11,1**
Oci / vacances	10.643.769	91%	8.905.481	94%	1.738.288	79%	7,7	6,6	13,6
Treball / negocis	381.866	3%	221.856	2%	160.010	7%	-13,4	-20,4	-1,3
Resta de motius	608.400	5%	319.694	3%	288.706	13%	5,0	5,8	4,2
Menorca	**1.462.387**	**100%**	**1.337.293**	**100%**	**125.094**	**100%**	**4,4**	**3,2**	**19,5**
Oci / vacances	1.400.402	96%	1.310.910	98%	89.492	72%	4,5	3,6	20,0
Treball / negocis	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Resta de motius	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Eivissa-Formentera	**3.236.360**	**100%**	**2.897.357**	**100%**	**339.003**	**100%**	**5,7**	**5,2**	**9,8**
Oci / vacances	3.105.616	96%	2.809.028	97%	296.588	87%	6,0	5,0	16,9
Treball / negocis	98.681	3%	69.335	2%	29.346	9%	15,9	11,7	27,1
Resta de motius	..	..	..	..	..	..	..	..	..

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-92

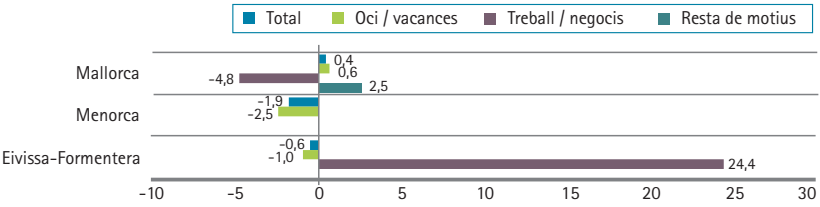
Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per illa i motiu principal del viatge (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-93

Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular dels turistes respecte a Illes Balears per motiu principal del viatge (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Per nacionalitats, destaca el fet que els espanyols només representen un 4,2% del total de turistes que han organitzat el seu viatge amb paquet turístic, amb un creixement respecte a la mitjana regional de -10,5 punts, mentre que passen a representar més d'un 23% del total de turistes que l'han organitzat sense paquet turístic, amb un creixement d'un punt respecte a la mitjana regional. (Vegeu el quadre I-70 i el gràfic I-94).

En relació amb l'estacionalitat destaca a les Balears l'augment del segment que ha organitzat la seva estada sense paquet turístic en temporada mitjana-baixa, amb una millora d'1,3 punts, mentre que els que varen venir amb paquet turístic decauen -0,1 punts. Per nacionalitats destaca el creixement de 5 punts per sobre de la mitjana regional en temporada mitjana-baixa dels espanyols amb paquet turístic, i dels estrangers sense paquet turístic, amb un creixement diferencial en temporada mitjana-baixa d'1,4 punts. (Vegeu els gràfics I-95 i I-96).

6.4.4.2. Turistes per manera d'organització del viatge a Mallorca i estacionalitat

Del total de 11,6 milions de turistes, 5,2 milions –un 45%– van organitzar el seu viatge amb paquet turístic, 2 punts més

que l'any anterior, i la resta, 6,4 milions –un 55%–, va organitzar el seu viatge sense paquet turístic, amb 2 punts menys respecte a l'any anterior.

Per creixements respecte a la mitjana regional, destaca, amb 3,6 punts per sobre, el major dinamisme de la venda de paquets turístics, mentre que els viatges organitzats sense paquet turístic decreixen 2,1 punts. (Vegeu el gràfic I-97).

En relació amb l'estacionalitat destaca l'augment del segment que s'ha organitzat l'estada sense paquet turístic en temporada mitjana-baixa, amb una millora de 2,3 punts, mentre que els que varen venir amb paquet turístic decauen 0,8 punts.

6.4.4.3. Turistes per manera d'organització del viatge a Menorca i estacionalitat

Del total d'1,5 milions de turistes, 642.000 –un 44%– van organitzar el viatge amb paquet turístic, 2 punts més que l'any anterior, i la resta, 821.000 –un 56%–, es va organitzar el viatge sense paquet turístic, amb 2 punts menys respecte a l'any anterior.

Per creixements respecte a la mitjana regional destaca, amb 3 punts per sobre, el major dinamisme de la venda de paquets turístics, mentre que els viatges organitzats sense paquet turístic decreixen 5,4 punts.

En relació amb l'estacionalitat destaca l'augment del segment que s'ha organitzat l'estada sense paquet turístic en temporada mitjana-baixa, amb una millora de 1,7 punts, mentre que els que varen venir amb paquet turístic milloren 0,7 punts.

6.4.4.4. Turistes per manera d'organització del viatge a les Pitiüses i estacionalitat

Del total de 3,2 milions de turistes, 777.000 –un 24%– van organitzar el viatge amb paquet turístic, 6 punts menys que l'any anterior, i la resta, 2,5 milions –un 76%–, es va organitzar el viatge sense paquet turístic, amb 6 punts més respecte a l'any anterior.

Per creixements respecte a la mitjana regional destaca, amb 8,1 punts per sobre, el major dinamisme de la venda de viatges organitzats sense paquets turístics, mentre que els viatges organitzats amb paquet turístic decreixen 20,9 punts.

En relació amb l'estacionalitat destaca l'augment del segment que s'ha organitzat l'estada amb paquet turístic en temporada mitjana-baixam amb una millora d'1,7 punts, mentre que els que varen venir sense paquet turístic empitjoren -0,8 punts.

6.4.5. Estades, estada mitjana i turistes a hotels per país de residència, per illes i estacionalitat

6.4.5.1. Estades hoteleres a les Balears per nacionalitat i estacionalitat

El total d'estades als hotels han sumat 59,6 milions, amb un creixement de l'1,4%. Els espanyols representen un 9% del total d'estades, amb 5,1 milions i un creixement del 10,2%. Destaquen –amb un creixement del 41,4%– les estades dels residents a les

Illes Balears, mentre que els estrangers –amb 54,4 milions d'estades– representen el 91% restant, amb un creixement del 0,7%. D'aquests, els alemanys –amb 22,1 milions– representen un 37%, amb un creixement del 2,1%; els britànics –amb 14,4 milions– representen un 24%, amb un creixement negatiu del -8,6%, i la resta de nacionalitats –amb 17,9 milions–, el 30% restant. Per creixement diferencial de les estades respecte a la mitjana regional destaca el creixements dels finlandesos (60,4%), els nord-americans (51,9%), els suecs (30,4%), els danesos (21,7%), la resta d'americans (21,1%) i els noruecs (20,7%). Amb taxes negatives destaquen els grecs (-24,2%) i els francesos (-12,3%). (Vegeu el quadre AI-16).

Quant a l'estacionalitat, el global de les estades en temporada mitjana-baixa disminueix -0,1 punts i destaca la millora dels espanyols en 0,4 punts, mentre que el dels britànics empitjora -0,5 punts. (Vegeu el gràfic I-98 i el quadre AI-17).

6.4.5.2. Estades hoteleres a Mallorca per nacionalitat i estacionalitat

El total d'estades als hotels han sumat 45,7 milions (un 77% del total regional) amb un creixement de l'1,7%. Els espanyols representen un 7% del total d'estades a l'illa, amb 3,2 milions i un creixement del 17,7%, dels quals destaca amb un 71,3% el creixement dels residents a les Illes Balears.

D'altra banda, els estrangers, amb 42,6 milions d'estades (un 78% del total regional), representen el 93% restant a l'illa, amb un creixement del 0,7%. D'aquestes estades, els alemanys, amb 20,3 milions, representen un 44% de l'illa, amb un creixement del 3%; els britànics, amb 8,7 milions, representen el 19% de l'illa, amb un creixement negatiu del 15,9%, i de la resta de nacionalitats destaquen els suecs, amb 1,7 milions (un 4% de l'illa) i un creixement del 28,9%.

Per creixement diferencial de les estades respecte a la mitjana regional i per grans grups de nacionalitats destaca el creixement dels espanyols, amb 7,5 punts, i per taxes negatives, els britànics, amb -7,3 punts. (Vegeu els gràfics I-99 i I-100).

Quant a l'estacionalitat de les estades, l'indicador global baixa 0,2 punts i per nacionalitats destaca la millora dels alemanys en 0,4 punts, mentre que la resta de nacionalitats l'empitjora. (Vegeu el gràfic I-101 i el quadre AI-18).

6.4.5.3. Estades hoteleres a Menorca per nacionalitat i estacionalitat

El total d'estades als hotels han sumat 4,6 milions (un 8% del total regional), amb un decreixement del -0,9%. Els espanyols representen un 18% del total d'estades a l'illa, amb 800.000 estades i un decreixement del -8,5%. Destaca la caiguda dels residents al País Basc, Navarra, La Rioja i Aragó, amb una taxa negativa del -24,8%.

En canvi, els estrangers, amb 3,7 milions d'estades (un 7% del total regional), representen el 82% restant a l'illa, amb un creixement del 0,9%. D'aquests, els britànics, amb 2,1 milions, representen un 45% de l'illa, amb un creixement

del 0,3%; els alemanys, amb 463.000 estades, representen un 10% de l'illa, amb un decreixement del -10%. De la resta de nacionalitats destaquen els francesos, amb 294.000 estades (un 6% de l'illa) i un creixement del 8,4%.

Per creixement diferencial de les estades respecte a la mitjana regional i per grans grups de nacionalitats destaca el creixement dels britànics, amb 9 punts, i per taxes negatives els espanyols, amb -18,7 punts, i alemanys, amb -12,2 punts.

6.4.5.4. Estades hoteleres a les Pitiüses per nacionalitat i estacionalitat

El total d'estades als hotels han sumat 9,2 milions (un 15% del total regional), amb un creixement del 1,5%. Els espanyols representen un 12% del total d'estades a l'illa, amb 1,1 milions d'estades i un creixement del 6,6%. Destaca la caiguda dels residents a les Illes Balears (-26,4%) i el creixement dels residents a Castella i Lleó, Extremadura i Castella-la Manxa, amb un 49,3%.

En canvi, els estrangers amb 8,1 milions d'estades (un 15% del total regional) representen el 88% restant a les illes, amb un creixement del 0,8%. Els britànics, amb 3,6 milions d'estades, representen el 40% de les illes, amb un creixement del 8,2%; els alemanys, amb 1,3 milions, representen un 15%, amb un decreixement del -5,1%, i de la resta de nacionalitats destaquen els italians, amb 979.000 estades (l'11% de l'illa) i un decreixement del -12,8%.

Per creixement diferencial de les estades respecte a la mitjana regional i per grans grups de nacionalitats destaca el creixement dels britànics, amb 16,8 punts, i per taxes negatives els espanyols, amb -7,2 punts i alemanys amb -3,7 punts.

6.4.5.5. Estada mitjana hotelera a les Balears, per nacionalitat i temporada

L'estada mitjana als hotels de les Balears es manté a l'entorn dels 5,9 dies, tant el 2016 (5,94 dies) com el 2017 (5,89 dies i una disminució del -0,8%). Els espanyols tenen una estada mitjana a l'entorn dels 3,8 dies, tant el 2016 (3,86 dies) com el 2017 (3,84 dies i una disminució del -0,5%), mentre que els estrangers la tenen per sobre i a l'entorn dels 6,2 dies, tant el 2016 (6,23 dies) com el 2017 (6,21 dies i una disminució del -0,3%). Destaquen els alemanys, amb 6,73 dies i una millora de l'1,8%, i els britànics, amb 6,11 i una disminució del -1,6%.

Quant al global de l'estacionalitat es manté pràcticament igual. Per nacionalitats es nota un lleuger creixement diferencial positiu de 0,1 punts per part dels espanyols i alemanys, mentre que es registre una variació negativa de -0,1 punts per part dels britànics.

6.4.5.6. Estada mitjana hotelera a Mallorca per nacionalitat

L'estada mitjana als hotels de Mallorca es manté a l'entorn dels 6,1 dies, tant el 2016 (6,13 dies) com el 2017 (6,11 dies i una disminució del -0,3%). Els espanyols tenen una estada mitjana a l'entorn dels 3,8 dies, tant el 2016 (3,75 dies) com el 2017 (3,93 dies i una millora del 4,8%), mentre que els estrangers la tenen per

sobre i a l'entorn dels 6,3 dies, tant el 2016 (6,39 dies) com el 2017 (6,37 dies i una disminució del -0,3%). Destaquen els alemanys, amb 6,72 dies i una millora del 2,4%, i els britànics, amb 6,17 i una disminució del -1%.

Per creixement diferencial l'any 2017 respecte a la mitjana regional destaca la millora dels alemanys i britànics, amb 0,6 punts percentual.

Es manté pràcticament igual l'indicador global de l'estacionalitat de l'estada mitjana. En relació amb les nacionalitats cal destacar que els britànics empitjoren respecte a la mitjana regional amb -0,2 punts.

6.4.5.7. Estada mitjana hotelera a Menorca per nacionalitat

L'estada mitjana als hotels de Menorca es manté a l'entorn dels 6,2 dies, tant el 2016 (6,41 dies) com el 2017 (6,14 dies i una disminució del -4,2%). Els espanyols tenen una estada mitjana a l'entorn dels 4,3 dies, tant el 2016 (4,5 dies) com el 2017 (4,24 dies i una caiguda del -5,8%), mentre que els estrangers la tenen per sobre i a l'entorn dels 7 dies, tant el 2016 (7,13 dies) com el 2017 (6,79 dies i una disminució del -4,8%). Destaquen els alemanys, amb 7,7 dies i una disminució del 14,3%, i els britànics, amb 6,88 i una disminució del -3,5%.

Per creixement diferencial l'any 2017 respecte a la mitjana regional destaca un empitjorament global de -3,4 punts. Quant a nacionalitats destaca l'empitjorament dels alemanys, amb -16,1 punts, i dels espanyols, amb -5,3 punts.

6.4.5.8. Estada mitjana hotelera a les Pitiüses per nacionalitat

L'estada mitjana als hotels de les Pitiüses es manté a l'entorn dels 5 dies, tant el 2016 (5,01 dies) com el 2017 (4,95 dies i una disminució del -1,2%). Els espanyols tenen una estada mitjana a l'entorn dels 3,5 dies, tant el 2016 (3,71 dies) com el 2017 (3,38 dies i una caiguda del -8,9%), mentre que els estrangers la tenen per sobre i a l'entorn dels 5,2 dies, tant el 2016 (5,25 dies) com el 2017 (5,29 dies i un augment del 0,8%). Destaquen els alemanys, amb 6,57 dies i una disminució del -1,4%, i els britànics, amb 5,63 dies i una disminució del -1,4%.

Per creixement diferencial l'any 2017 respecte a la mitjana regional destaca un empitjorament global de -0,4 punts. Quant a nacionalitats destaca l'empitjorament dels espanyols, amb -8,4 punts, i alemanys, amb -3,2 punts, i una millora de la resta del món, de 4 punts, i un lleuger augment dels britànics, amb 0,2 punts.

6.4.5.9. Turistes als hotels de Balears per nacionalitat

El total de turistes a hotels assoleix els 10,1 milions, amb un creixement del 2,3%. Els espanyols representen un 13% del total de turistes, amb 1,3 milions i un creixement del 11%. Destaca el creixement dels residents a les Illes Balears, amb un 26,1%, mentre que els estrangers, amb 8,7 milions, representen el 87% restant i presenten un creixement del 1,1%, dels quals els alemanys, amb 3,3 milions, representen un 32%, i els britànics, amb 2,3 milions, un 23%. Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional destaca el creixement dels finlan-

desos (61%), els nord-americans (40%), els suecs (26,9%), els danesos (20,8%), els polonesos (19,6%), els noruecs (18,8%) i la resta d'europeus (18,3%%). Amb taxes negatives destaquen els grecs i els russos, amb una taxa del -9,8%.

Quant a l'estacionalitat global dels turistes pràcticament es manté igual. Per nacionalitats es dona un lleuger empitjorament per al conjunt de les principals nacionalitats (espanyols, alemanys i britànics) a l'entorn dels -0,1 i -0,2 punts.

6.4.5.10. Turistes als hotels de Mallorca per nacionalitat

El total de turistes als hotels de Mallorca assoleix els 7,5 milions, amb un creixement del 2,1%. Els espanyols representen un 11% del total de turistes a l'illa, amb 807.000 i un creixement del 12,3%. Destaca el creixement dels residents a les Illes Balears, amb un 11%, mentre que els estrangers, amb 6,7 milions, representen el 89% restant i presenten un creixement del 0,9%, dels quals els alemanys, amb 3 milions, representen un 40%, i els britànics, amb 1,4 milions, un 19%. Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional destaca el creixements dels finlandesos (53%), els nord-americans (53%), els polonesos (35,3%), els suecs (26,6%), els danesos (21,1%) i els noruecs (17,8%). Amb taxes negatives destaquen els britànics (-15,1%) i els russos, amb una taxa del -15,5%.

Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional i per grans grups de nacionalitats destaca el creixement del grup que engloba la resta del món, amb 5,8 punts, i per taxes negatives, els britànics, amb -8 punts. (Vegeu el gràfic I-102).

En relació amb la millora dels turistes per temporada mitjana-baixa cal destacar els alemanys, amb 0,5 punts, mentre que la resta del món i els britànics empitjoren respecte a la mitjana regional, amb -0,9 punts i -0,4 punts respectivament.

6.4.5.11. Turistes als hotels de Menorca per nacionalitat

El total de turistes als hotels de Menorca assoleix els 743.000, amb un creixement del 3,6%. Els espanyols representen un 25% del total de turistes a l'illa, amb 188.000 i un decreixement del -2,9%. Destaca el creixement dels residents a les Illes Balears, amb un 5,3%, i la caiguda dels gallecs, els asturians i els cantàbrics, d'un -30,5%. Els estrangers, amb 554.000, representen el 75% restant i presenten un creixement del 5,9%, dels quals els britànics, amb 299.000, representen el 40% i augmenten un 3,9%. Els alemanys, amb 60.000, representen un 8% i creixen un 4,9%, i els francesos, amb 46.000, representen un 6% i creixen un 9%. Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional destaca el creixements dels finlandesos (336%), els suecs (307%), la resta d'europeus (132%), els noruecs (102%), els danesos (88%). Amb taxes negatives destaquen els polonesos (-49%) i els luxemburguesos (-47%).

Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional i per grans grups de nacionalitats destaca el creixement dels britànics (11 punts) i dels alemanys (4,9 punts), mentre que els espanyols presenten un creixement diferencial respecte a la mitjana regional de -13,8 punts.

Quadre I-69. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i forma d'organització del viatge (2016-2017)

	2016						2017						% variació 2017/2016		
	Total	% total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa	Total	% total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa
Illes Balears	**15.369.927**	**100%**	**12.987.677**	**100%**	**2.382.250**	**100%**	**16.332.782**	**100%**	**13.681.682**	**100%**	**2.651.100**	**100%**	**6,3**	**5,3**	**11,3**
Amb paquet turístic	6.231.179	41%	5.670.892	44%	560.287	24%	6.644.045	41%	6.054.834	44%	589.211	22%	6,6	6,8	5,2
Sense paquet turístic	9.138.746	59%	7.316.785	56%	1.821.961	76%	9.688.738	59%	7.626.849	56%	2.061.889	78%	6,0	4,2	13,2
Mallorca	**10.907.246**	**100%**	**8.938.325**	**100%**	**1.968.921**	**100%**	**11.634.036**	**100%**	**9.447.031**	**100%**	**2.187.005**	**100%**	**6,7**	**5,7**	**11,1**
Amb paquet turístic	4.739.597	43%	4.218.392	47%	521.205	26%	5.225.868	45%	4.691.043	50%	534.825	24%	10,3	11,2	2,6
Sense paquet turístic	6.167.649	57%	4.719.932	53%	1.447.717	74%	6.408.166	55%	4.755.988	50%	1.652.178	76%	3,9	0,8	14,1
Menorca	**1.400.783**	**100%**	**1.296.141**	**100%**	**104.642**	**100%**	**1.462.387**	**100%**	**1.337.293**	**100%**	**125.094**	**100%**	**4,4**	**3,2**	**19,5**
Amb paquet turístic	584.994	42%	569.954	44%	15.040	14%	641.577	44%	620.672	46%	20.905	17%	9,7	8,9	39,0
Sense paquet turístic	815.707	58%	726.187	56%	89.520	86%	820.810	56%	716.623	54%	104.187	83%	0,6	-1,3	16,4
Eivissa-Formentera	**3.061.894**	**100%**	**2.753.210**	**100%**	**308.684**	**100%**	**3.236.360**	**100%**	**2.897.357**	**100%**	**339.003**	**100%**	**5,7**	**5,2**	**9,8**
Amb paquet turístic	905.883	30%	882.543	32%	23.340	8%	776.599	24%	743.119	26%	33.480	10%	-14,3	-15,8	43,4
Sense paquet turístic	2.155.391	70%	1.870.668	68%	284.723	92%	2.459.761	76%	2.154.238	74%	305.523	90%	14,1	15,2	7,3

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

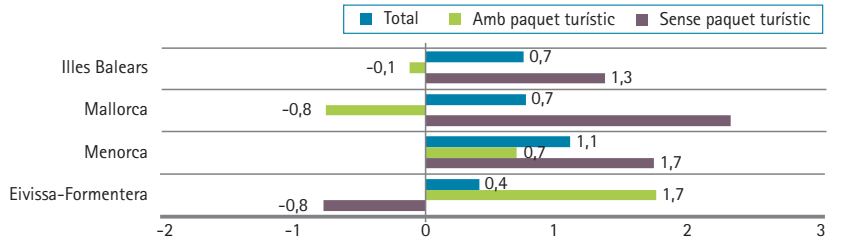
Quadre I-70. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per país de residència i forma d'organització del viatge (2016-2017)

	2016			2017			% variació 2017/2016		
	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa
Total	**15.369.927**	**12.987.677**	**2.382.250**	**16.332.782**	**13.681.682**	**2.651.100**	**6,3**	**5,3**	**11,3**
Espanya (altres CA)	2.372.379	1.673.508	698.871	2.541.814	1.760.980	780.834	7,1	5,2	11,7
Estranger	12.997.549	11.314.171	1.683.378	13.790.968	11.920.702	1.870.266	6,1	5,4	11,1
Amb paquet turístic	**6.231.179**	**5.670.892**	**560.287**	**6.644.045**	**6.054.834**	**589.211**	**6,6**	**6,8**	**5,2**
Espanya (altres CA)	289.168	208.540	80.628	279.355	187.422	91.933	-3,4	-10,1	14,0
Estranger	5.942.011	5.462.350	479.661	6.364.690	5.867.413	497.277	7,1	7,4	3,7
Sense paquet turístic	**9.138.746**	**7.316.785**	**1.821.961**	**9.688.738**	**7.626.849**	**2.061.889**	**6,0**	**4,2**	**13,2**
Espanya (altres CA)	2.083.211	1.464.967	618.244	2.262.458	1.573.558	688.900	8,6	7,4	11,4
Estranger	7.055.538	5.851.820	1.203.718	7.426.276	6.053.288	1.372.988	5,3	3,4	14,1

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-94

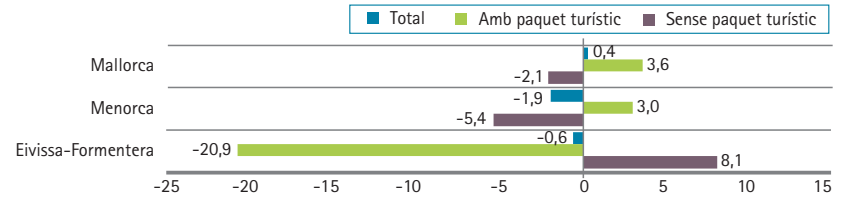
Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per i illa i forma d'organització del viatge (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-95

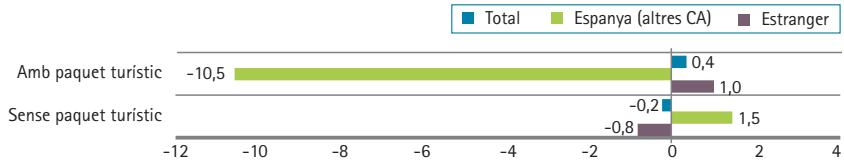
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular dels turistes respecte a Illes Balears per forma d'organització del viatge (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-96

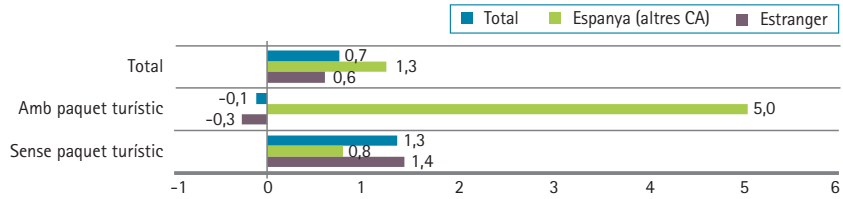
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement dels turistes respecte a Illes Balears per país de residència i forma d'organització del viatge (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-97

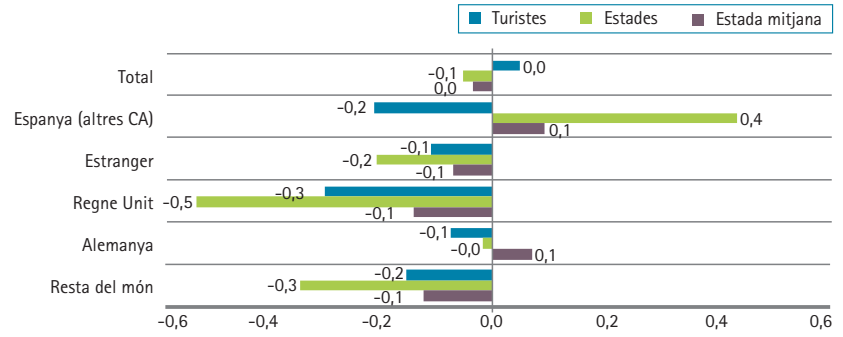
Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per país de residència i forma d'organització del viatge (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-98

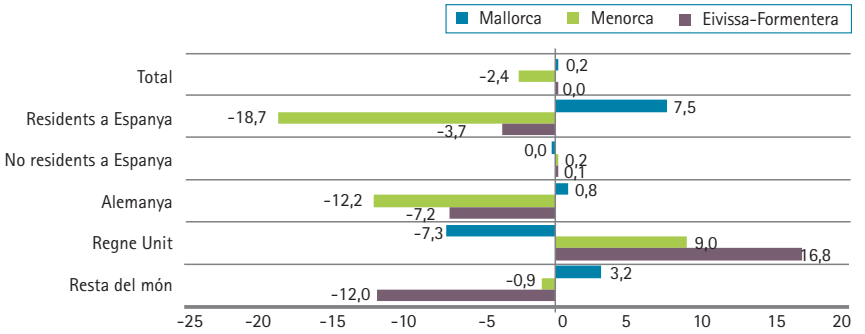
Diferències en punts percentuals de l'increment a hotels de les Illes Balears del pes dels turistes i estades, i creixement de l'estada mitjana de la temporada mitjana-baixa per país de residència (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

Gràfic I-99

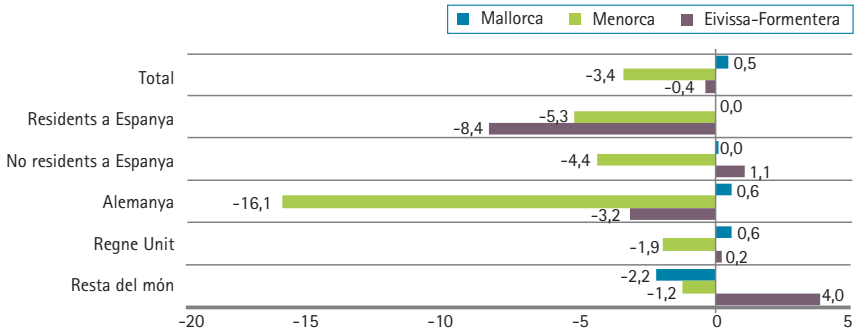
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de les estades a hotels respecte a Illes Balears per país de residència (2016-2017)

Font: IBESTAT.

Gràfic I-100

Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de la estada mitjana a hotels respecte a Illes Balears per país de residència (2016-2017)

Font: IBESTAT.

6.4.5.12. Turistes als hotels de les Pitiüses per nacionalitat

El total de turistes als hotels de les Pitiüses assoleix l'1,9 milions, amb un creixement del 2,8%. Els espanyols representen un 18% del total de turistes a l'illa, amb 336.000 i un creixement del 17%. Destaca el creixement dels residents a Castella i Lleó, Extremadura i Castella-la Manxa, amb un 52%, i dels andalusos, murcians, canaris, i de les ciutats de Ceuta i Melilla, amb un 45%. Els estrangers, amb 1,5 milions, representen el 82% restant i presenten un creixement del 0,1%, dels quals els britànics, amb 650.000, representen un 35% i creixen un 9,7%. Els alemanys, amb 204.000, representen un 11% i decreixen un -3,84,9%, i els italians, amb 200.000, representen un 11% i decreixen un 14%. Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional destaca el creixements dels nord-americans

(27%) i dels russos (23%). Amb taxes negatives destaquen els països africans (-53%) i els luxemburguesos (-44%).

Per creixement diferencial respecte a la mitjana regional i per grans grups de nacionalitats destaca el creixement dels britànics (16,9 punts) i dels espanyols (6,1 punts), mentre que el grup que engloba la resta del món presenta un creixement diferencial negatiu respecte a la mitjana regional, de -15,9 punts.

6.4.6. Passatgers en creuers i companyes aèries de baix cost

6.4.6.1. Passatgers en creuers

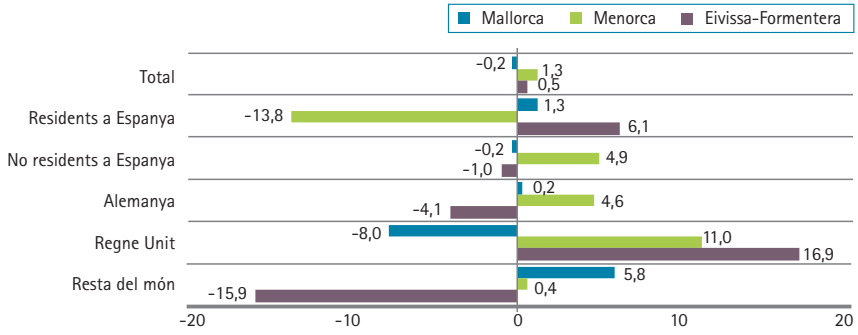
El total de passatgers en creuers va assolir els 1,4 milions, amb un creixement de l'1,5% i distribuïts en un 67% al port de Palma –decreixement del -9,7%–, un 24% al port d'Eivissa –creixement del 33,8%– i un 8% al port de Maó –creixement del 58,7%–. El tràfic pel port d'Alcúdia només acull 1.391 passatgers. En temporada mitjana-baixa destaca el creixement del port de Maó, amb un 81,4%, mentre que Palma va disminuir en un -28,5% i Eivissa en un -14%. (Vegeu el quadre I-71).

6.4.6.2. Passatgers en companyes aèries de baix cost

Les Balears, amb 7,1 milions de passatgers en companyes de baix cost i un creixement del 20% (el màxim conjuntament amb les Canàries), representa un 15,5% del total de l'Estat i se situa com la segona comunitat autònoma per volum de tràfic, només superada per Catalunya, amb 12,2 milions. (Vegeu el quadre I-72).

Gràfic I-101

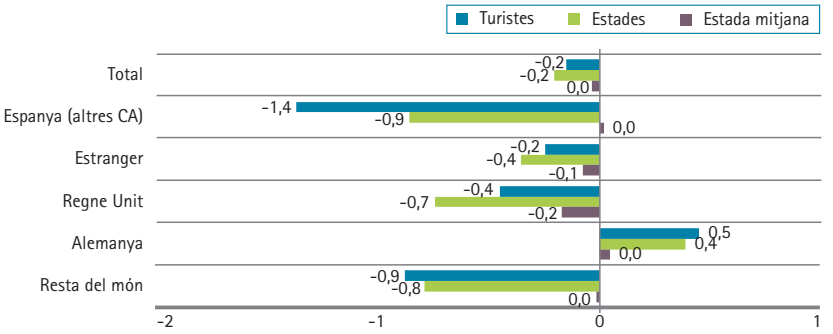
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular dels turistes a hotels respecte a Illes Balears per país de residència (2016-2017)

Font: IBESTAT.

Gràfic I-102

Diferències en punts percentuals de l'increment a hotels de Mallorca del pes dels turistes i estades, i creixement de l'estada mitjana de la temporada mitjana-baixa per país de residència (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de FRONTUR de l'Ibestat.

6.5. Despesa turística

6.5.1. Despesa per illes i temporada

La despesa total va superar els 16.000 milions d'euros, corresponent un 72,5% a Mallorca, un 18,8% a les Pitiüses i un 8,7% a Menorca. La despesa per persona va ser de 981 euros. Mallorca és l'illa que se situa a la franja superior, amb 996 euros, i Menorca a la inferior, amb 909 euros. Les Pitiüses se situen en 957 euros. La despesa per persona i dia va ser de 137 euros. Les Pitiüses se situen a la franja superior, amb 157 euros, i Menorca a la inferior, amb 120 euros. Mallorca queda en els 134 euros. (Vegeu el quadre I-73).

La temporada mitjana-baixa només representa un 13% del total de la despesa, i per illes només Mallorca supera aquest percentatge, amb un 15,2%, ja que a les Pitiüses és d'un 7,8% i a Menorca no supera el 5%.

En taxes de creixement, la despesa total ho va fer en un 11,8%; la despesa per persona, en un 5,2%, i la despesa per persona i dia, en un 45,6%. Per illes, Mallorca creix en els tres conceptes per sota de la mitjana regional i Menorca i les Pitiüses ho fan per sobre. Menorca destaca en el creixement per persona, amb un diferencial de 6,7 punts. (Vegeu el gràfic I-103).

Per la temporada mitjana-baixa ressalta el bon comportament en els tres conceptes de les Pitiüses, amb creixements diferencials de 0,9 punts en despesa total, i en despesa per persona i per persona i dia ho fa per sobre, en 5,5 i 5,6 punts respectivament. (Vegeu el gràfic I-104).

6.5.2. Despesa per país de residència

Els estrangers representen un 91% del total de la despesa, i els espanyols, un 9%. Per nacionalitats destaquen els alemanys, amb 4.955 milions d'euros, i els britànics, amb 3.551 milions d'euros. La despesa per persona dels espanyols és de 561 euros, i la dels estrangers, de 1.058 euros. Destaquen per sobre els 1.188 euros dels nòrdics. La despesa per persona i dia dels espanyols és de 89 euros, i la dels estrangers, de 144 euros. Destaquen per sobre els 163 euros dels nòrdics. (Vegeu el quadre I-74).

En termes de creixement diferencial regional, el comportament de la despesa dels espanyols és inferior a la dels estrangers en -0,5 punts en despesa per persona i dia; en -4,8 punts en despesa per persona, i en -4,2 en despesa total. Per nacionalitats dels estrangers destaca el creixement dels nòrdics en despesa total, amb 17 punts, i dels suïssos en despesa per persona i dia, amb 7,4 punts. (Vegeu els gràfics I-105 i I-106).

6.5.3. Despesa del turisme internacional per comunitats autònomes

Catalunya i les Canàries presenten una despesa total superior a la de les Balears. Madrid, les Canàries, Astúries i Andalusia presenten una despesa mitjana per persona superior a la de les Balears. Madrid, el País Basc i Catalunya presenten una despesa mitjana diària per persona i dia superior a la de les Balears. (Vegeu el quadre I-75).

Per taxes de creixement, destaquen Galícia, amb un 32,6%; Castella i Lleó, amb un 32,1%, i Castella-la Manxa, amb un 23,8%. (Vegeu el gràfic I-107).

Les Balears aporten un 16,8% del total de la despesa turística de l'Estat, tot i que presenten uns percentatges superiors Catalunya (22,1%) i les Canàries (19,3%). (Vegeu el gràfic I-108).

6.5.4. Per partida de la despesa i comunitat autònoma

El percentatge de despesa amb paquet turístic respecte a la despesa total és d'un 33% a les Balears, només superat per les Canàries (44%). Quant al percentatge de despesa en transport internacional respecte a la despesa total, és d'un 12% a les Balears i només les Canàries el tenen inferior, amb un 11%. El percentatge de despesa en allotjament respecte a la despesa total a les Balears és d'un 16% i només el País Valencià el té superior, amb un 17%. El percentatge de despesa en manutenció respecte a la despesa total és d'un 16% i se situa per sota d'Andalusia (17%) i el País Valencià (19%). El percentatge de despesa en activitats respecte a la despesa total a les Balears és d'un 13% i només les Canàries el tenen inferior, amb un 12%. El percentatge de despesa en altres despeses respecte a la despesa total a les Balears és d'un 9% i només les Canàries i Madrid el tenen inferior, amb un 8%. (Vegeu el quadre I-76).

Quadre I-71. Trànsit marítim de passatgers de creuers en trànsit de les Illes Balears per port (2016-2017)

	2016						2017						% variació 2017/2016		
	Total	% total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa	Total	% total	Temporada mitjana-alta	% Temp. mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	% Temp. mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa
Total	**1.356.067**	**100%**	**1.052.435**	**100%**	**303.632**	**100%**	**1.375.968**	**100%**	**1.147.678**	**100%**	**228.290**	**100%**	**1,5**	**9,0**	**-24,8**
Palma	1.028.670	76%	752.018	71%	276.652	91%	928.582	67%	730.780	64%	197.802	87%	-9,7	-2,8	-28,5
Alcúdia	5.887	0%	5.657	1%	230	0%	1.391	0%	1.391	0%	0	0%	-76,4	-75,4	-100,0
Maó	72.011	5%	64.179	6%	7.832	3%	114.289	8%	100.078	9%	14.211	6%	58,7	55,9	81,4
Eivissa	247.865	18%	228.947	22%	18.918	6%	331.706	24%	315.429	27%	16.277	7%	33,8	37,8	-14,0
La Savina	1.634	0%	1.634	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	-	-	-

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori de Turisme.

Quadre I-72. Entrada de passatgers en companyes aèries tradicionals i de baix cost per comunitat autònoma de destí (2016-2017)

	Total companyes aèries			Companyes aèries tradicionals			Companyes aèries de baix cost		
	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació
Total	**80.872.292**	**87.596.878**	**8,3**	**40.469.540**	**41.772.250**	**3,2**	**40.402.752**	**45.824.628**	**13,4**
Madrid	18.058.266	19.285.198	6,8	13.443.651	14.099.262	4,9	4.614.615	5.185.936	12,4
Catalunya	17.335.947	18.675.337	7,7	5.951.728	6.426.669	8,0	11.384.219	12.248.668	7,6
Canàries	13.431.830	14.402.985	7,2	8.312.506	8.260.722	-0,6	5.119.324	6.142.263	20,0
Illes Balears	13.340.916	14.144.842	6,0	7.435.228	7.057.658	-5,1	5.905.688	7.087.184	20,0
Andalusia	8.760.795	9.894.144	12,9	2.756.652	3.159.823	14,6	6.004.143	6.734.321	12,2
C. Valenciana	7.598.553	8.569.396	12,8	1.751.678	1.854.022	5,8	5.846.875	6.715.374	14,9
Resta de CA	2.345.985	2.624.976	11,9	818.097	914.094	11,7	1.527.888	1.710.882	12,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'AENA.

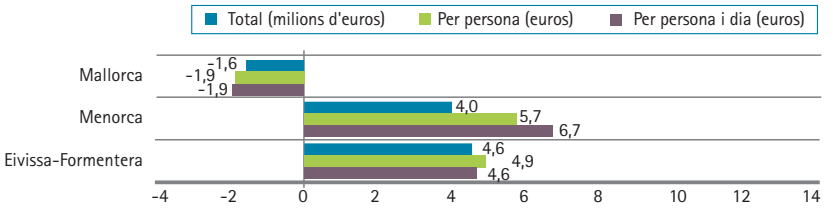
Quadre I-73. Despesa dels turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa (2016-2017)

		2016			2017			% variació 2017/2016		
		Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa
Illes Balears	Total (milions d'euros)	14.331	12.489	1.842	16.017	13.934	2.083	11,8	11,6	13,1
	Per persona (euros)	932,41	961,60	773,24	980,66	1.018,42	785,79	5,2	5,9	1,6
	Per persona i dia (euros)	**129,49**	**132,31**	**113,16**	**136,70**	**139,81**	**118,98**	**5,6**	**5,7**	**5,1**
Mallorca	Total (milions d'euros)	10.519	8.917	1.602	11.589	9.816	1.773	10,2	10,1	10,6
	Per persona (euros)	964,42	997,59	813,83	996,09	1.039,03	810,60	3,3	4,2	-0,4
	Per persona i dia (euros)	**129,54**	**131,66**	**118,89**	**134,24**	**136,49**	**122,99**	**3,6**	**3,7**	**3,5**
Menorca	Total (milions d'euros)	1.148	1.095	53	1.330	1.263	67	15,8	15,3	25,9
	Per persona (euros)	819,87	844,99	508,78	909,34	944,27	535,92	10,9	11,8	5,3
	Per persona i dia (euros)	**106,93**	**109,10**	**75,93**	**120,10**	**123,07**	**82,57**	**12,3**	**12,8**	**8,7**
Eivissa-Formentera	Total (milions d'euros)	2.663	2.477	186	3.099	2.855	243	16,3	15,3	30,5
	Per persona (euros)	869,85	899,65	604,02	957,44	985,47	717,90	10,1	9,5	18,9
	Per persona i dia (euros)	**142,21**	**148,95**	**88,82**	**156,73**	**163,28**	**106,60**	**10,2**	**9,6**	**20,0**

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'EGATUR de l'Ibestat.

Gràfic I-103

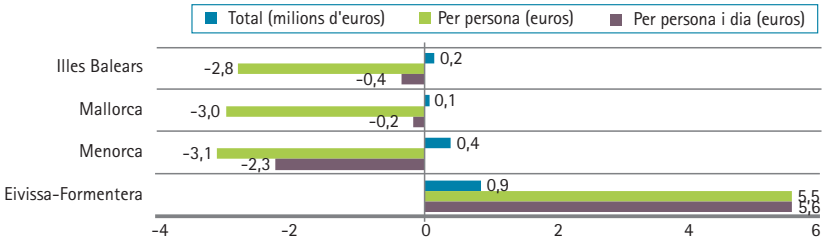
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de la despesa turística respecte a les Illes Balears (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'EGATUR de l'Ibestat.

Gràfic I-104

Diferències en punts percentuals de l'increment del pes de la despesa turística de la temporada mitjana-baixa sobre el total i per illa (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'EGATUR de l'Ibestat.

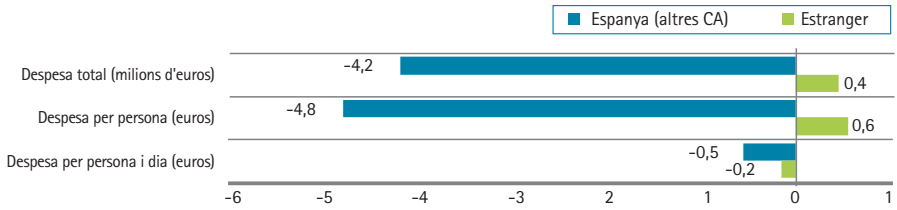
Quadre I-74. Despesa dels turistes amb destinació principal les Illes Balears per país de residència (2016-2017)

	2016			2017			% variació 2017/2016		
	Despesa total (milions d'euros)	Despesa per persona (euros)	Despesa per persona i dia (euros)	Despesa total (milions d'euros)	Despesa per persona (euros)	Despesa per persona i dia (euros)	Despesa total (milions d'euros)	Despesa per persona (euros)	Despesa per persona i dia (euros)
Total	**14.331**	**932**	**129**	**16.017**	**981**	**137**	**11,8**	**5,2**	**5,6**
Espanya (altres CA)	1.325	559	85	1.426	561	89	7,6	0,4	5,1
Estranger	13.006	1.001	137	14.591	1.058	144	12,2	5,7	5,5
França	599	944	125	567	970	132	-5,3	2,7	5,4
Itàlia	586	854	133	664	885	130	13,3	3,6	-2,6
Regne Unit	3.257	897	130	3.551	950	138	9,0	6,0	6,2
Alemanya	4.527	981	127	4.965	1.025	132	9,7	4,5	3,5
Suïssa	481	992	133	524	983	150	8,9	-0,9	13,0
Bèlgica, Luxemburg i Països Baixos	938	1.057	146	951	1.070	159	1,4	1,3	8,3
Països nòrdics	927	1.136	156	1.193	1.188	163	28,8	4,6	4,1
Resta del món	1.691	1.363	181	2.175	1.501	189	28,7	10,1	4,3

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'EGATUR de l'Ibestat.

Gràfic I-105

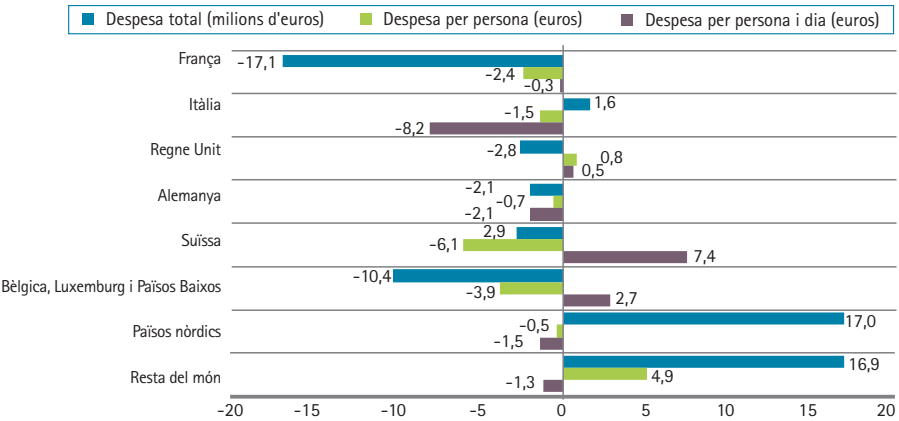
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement de la despesa de turistes respecte al total per origen de residència (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'EGATUR de l'Ibestat.

Gràfic I-106

Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement de la despesa de turistes internacionals respecte al total per país de residència (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'EGATUR de l'Ibestat.

6.6. Preus i rendibilitat del sector hoteler

6.6.1. Evolució dels preus i rendibilitat 2008-2017 a les Balears i per illes

La tarifa mitjana diària va ser negativa l'any 2009 a les Balears i per al conjunt de les illes. Destaca la caiguda de Menorca, amb un -12,8%, mentre que a Mallorca va caure un -2,9%, i a les Pitiüses, un -1,8%. La caiguda de la mitjana balear va ser d'un -4%. A partir del 2009 només es varen tornar a registrar resultats negatius el 2010 a Mallorca (-0,6%) i Menorca (-2,7%). La recuperació a partir del 2011 es va generalitzar a totes les illes, amb taxes de creixement màximes per Mallorca el 2017 (11,7%), a Menorca el 2013 (16,2%) i a les Pitiüses el 2015 (30,1%). (Vegeu el quadre I-77).

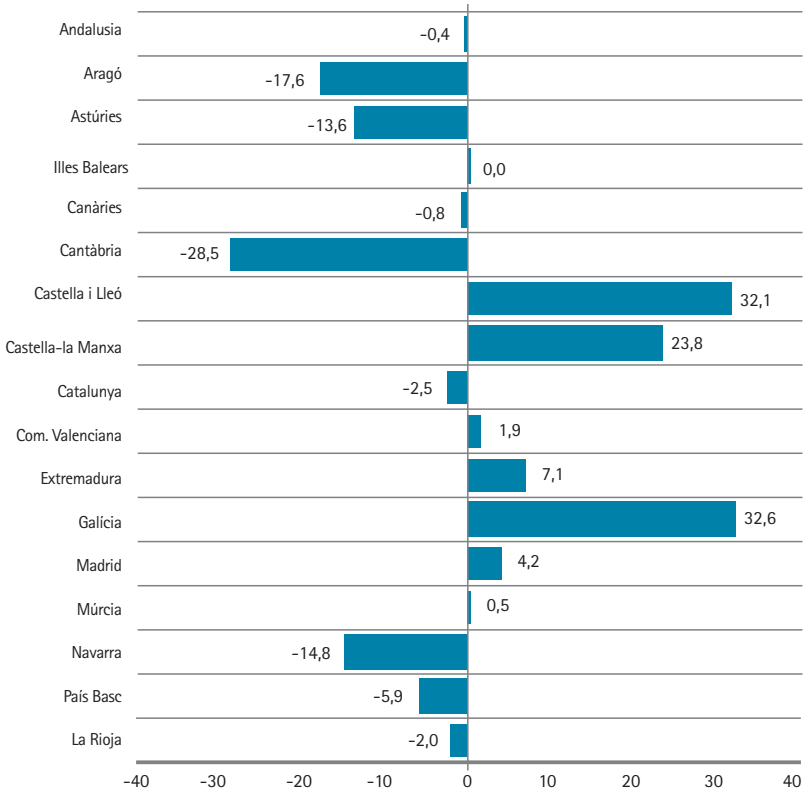
Quadre I-75. Despesa dels turistes internacionals per comunitat autònoma de destinació principal (2016-2017)

	Despesa total (milions d'euros)			Despesa mitjana per persona (euros)			Despesa mitjana diària per persona (euros)			Duració mitjana dels viatgers (dies)		
	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació
Espanya	**77.416**	**86.823**	**12,2**	**1.028**	**1.062**	**3,3**	**130**	**137**	**5,4**	**7,9**	**7,7**	**-2,2**
Andalusia	11.319	12.651	11,8	1.069	1.097	2,6	110	115	4,5	9,7	9,5	-1,8
Aragó	439	415	-5,5	742	714	-3,8	94	95	1,1	7,9	7,5	-5,3
Astúries	315	311	-1,5	997	1.113	11,6	85	100	17,6	11,8	11,1	-5,9
Illes Balears	**13.006**	**14.591**	**12,2**	**1.001**	**1.058**	**5,7**	**137**	**144**	**5,1**	**7,3**	**7,3**	**0,4**
Canàries	15.070	16.780	11,3	1.137	1.181	3,9	130	138	6,2	8,7	8,6	-1,6
Cantàbria	387	324	-16,3	952	883	-7,2	92	108	17,4	10,3	8,2	-20,3
Castella i Lleó	534	770	44,3	477	568	19,1	90	101	12,2	5,3	5,6	6,0
Castella-la Manxa	162	221	35,9	796	993	24,7	98	93	-5,1	8,1	10,7	32,5
Catalunya	17.467	19.152	9,6	963	1.006	4,5	162	169	4,3	5,9	6,0	1,2
Com. Valenciana	7.437	8.481	14,0	962	951	-1,1	91	95	4,4	10,6	10,0	-6,0
Extremadura	96	114	19,3	452	420	-7,1	83	107	28,9	5,5	3,9	-28,7
Galícia	836	1.210	44,8	982	1.037	5,6	97	105	8,2	10,1	9,9	-2,0
Madrid	7.597	8.838	16,3	1.314	1.320	0,5	207	219	5,8	6,3	6,0	-4,6
Múrcia	903	1.017	12,6	961	1.002	4,3	76	84	10,5	12,7	11,9	-6,1
Navarra	192	187	-2,6	676	624	-7,7	109	118	8,3	6,2	5,3	-14,8
País Basc	1.556	1.653	6,3	895	872	-2,6	163	183	12,3	5,5	4,8	-13,5
La Rioja	93	103	10,2	651	779	19,7	99	99	0,0	6,6	7,8	18,8

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Gràfic I-107

Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement de la despesa turística respecte a Espanya per comunitats autònomes (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Quant a la rendibilitat mesurada pels ingressos per habitació, va ser negativa l'any 2009 a les Balears i per al conjunt d'illes. Destaca la davallada de Menorca, amb un -18,7%, mentre que a Mallorca va caure un -8,7% i a les Pitiüses un 9,8%. La caiguda de la mitjana balear va ser d'un -10,2%. A partir del 2009 ja no es tornen a donar resultats negatius, excepte a Menorca el 2015 i 2017 (1,6% i 1,9%). La recuperació a partir del 2010 –tret de l'excepcionalitat de Menorca– es va generalitzar a totes les illes, amb taxes de creixement màximes per Mallorca el 2017 (11,5%), a Menorca el 2016 (18,9%) i a les Pitiüses el 2015 (31,1%). (Vegeu el gràfic I-109 i els gràfics del AI-7 al AI-17).

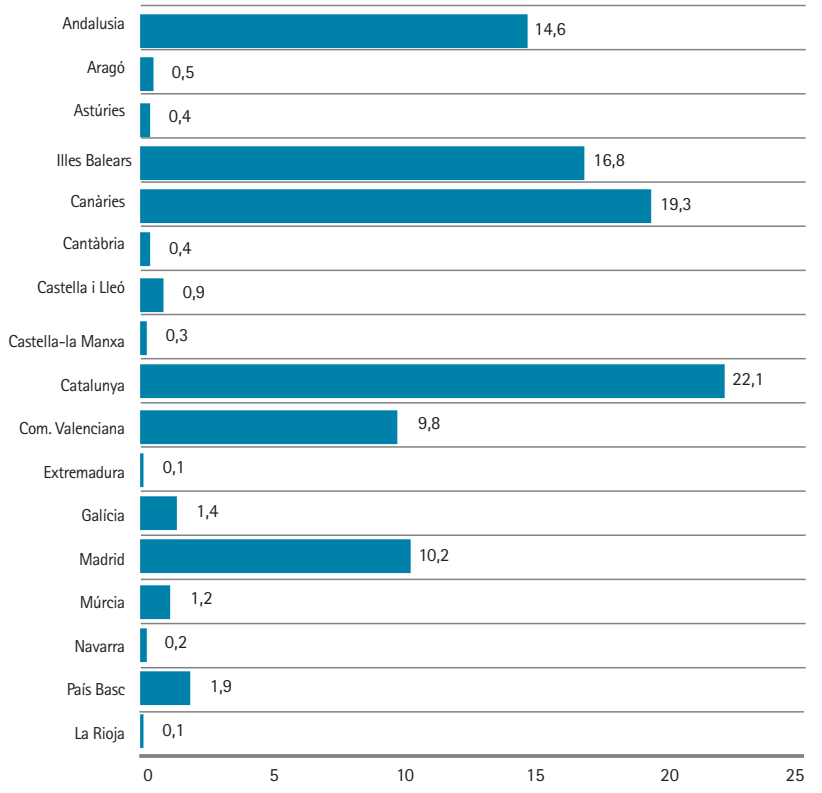
6.6.2. Evolució dels preus i rendibilitat 2016-2017 a les Balears, per illes i per temporades

Mallorca és l'illa que el 2017 presenta un millor comportament quant a tarifa mitjana diària i ingressos per habitació,

ja que respecte a la mitjana regional se situa 4,2 punts i 3,9 punts per sobre, respectivament; mentre Menorca se situa en una situació menor de -11,4 punts i -9,5 punts i les Pitiüses es troben 6,6 punts i -6,8 punts Aquest fenomen es reprodueix amb taxes semblants per a la temporada mitjana-alta, mentre que la situació canvia per a la temporada mitjana-baixa, ja que Mallorca se situa en una situació pitjor en ingressos per habitació (-1,7 punts) però superior en tarifa mitjana diària (1 punt). Menorca continua presentant pitjors resultats per tarifa mitjana diària (-15,4 punts), però millora en ingressos per habitació, en 5,1 punts. Les Pitiüses tenen el mateix comportament que Menorca quant a tarifa mitjana diària inferior, en -2,3 punts, però presenten ingressos per habitació superior (4,6 punts). (Vegeu el quadre I-78 i els gràfics del I-110 al I-112).

Gràfic I-108

Despesa total dels turistes internacionals per comunitat autònoma de destinació principal (%) (2017) (base 100 = Espanya)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Quadre I-76. Despesa dels turistes internacionals per partida de la despesa i comunitat autònoma de destinació principal (2016)

	Despesa total (milions d'euros)	Despesa amb paquet turístic	% despesa amb paquet turístic / Total	Despesa no inclosa en paquet turístic	% despesa no inclosa en paquet turístic / Total	Despesa en transport interna-cional	% des-pesa en transport internacio-nal / Total	Despesa en allotja-ment	% despesa en allotjament / Total	Despesa en manu-tenció	% despesa en manutenció / Total	Despesa en activitats	% despesa en activitats / Total	Altres despeses	% altres despeses / Total
	(1)=(2)+(3)	(2)	% (2) / (1)	(3)=(4+5+6+7+8)	% (3) / (1)	(4)	% (4) / (1)	(5)	% (5) / (1)	(6)	% (6) / (1)	(7)	% (7) / (1)	(8)	% (8) / (1)
Total	**77.416**	**16.971**	**22%**	**60.444**	**78%**	**15.213**	**20%**	**10.837**	**14%**	**12.009**	**16%**	**13.627**	**18%**	**8.760**	**11%**
Andalusia	11.319	1.804	16%	9.515	84%	2.113	19%	1.650	15%	1.922	17%	2.165	19%	1.665	15%
Illes Balears	**13.006**	**4.338**	**33%**	**8.668**	**67%**	**1.565**	**12%**	**2.072**	**16%**	**2.134**	**16%**	**1.718**	**13%**	**1.179**	**9%**
Canàries	15.070	7.160	48%	7.910	52%	1.599	11%	1.295	9%	2.068	14%	1.808	12%	1.140	8%
Catalunya	17.467	2.218	13%	15.249	87%	4.347	25%	2.807	16%	2.605	15%	3.528	20%	1.962	11%
Com. Valenciana	7.437	546	7%	6.892	93%	1.264	17%	1.298	17%	1.412	19%	1.740	23%	1.178	16%
Madrid	7.597	587	8%	7.010	92%	3.144	41%	880	12%	871	11%	1.482	20%	633	8%
Altres CA	5.519	319	6%	5.200	94%	1.181	21%	835	15%	995	18%	1.187	22%	1.003	18%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

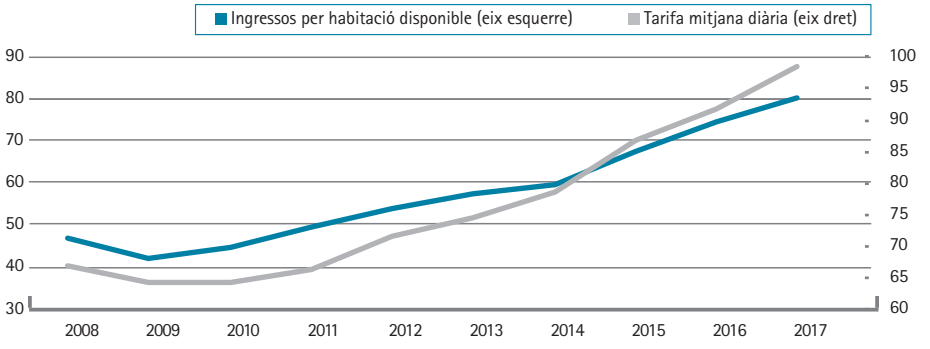
Quadre I-77. Evolució de la rendibilitat del sector hoteler per illa (euros) (2008-2017)

	Illes Balears	% variació anual	Mallorca	% variació anual	Menorca	% variació anual	Eivissa-Formentera	% variació anual
Tarifa mitjana diària								
2008	67,0	-	64,9	-	73,5	-	68,3	-
2009	64,3	-4,0	63,0	-2,9	64,1	-12,8	67,1	-1,8
2010	64,4	0,2	62,6	-0,6	62,4	-2,7	70,3	4,8
2011	66,5	3,3	63,9	2,1	68,1	9,1	73,0	3,8
2012	71,6	7,7	68,2	6,7	75,5	10,9	80,0	9,6
2013	74,6	4,2	70,1	2,8	87,7	16,2	82,8	3,5
2014	78,6	5,4	73,2	4,4	89,5	2,1	91,3	10,3
2015	86,7	10,3	77,7	6,1	82,1	-8,3	118,8	30,1
2016	91,8	5,9	82,4	6,0	94,4	15,0	125,6	5,7
2017	98,6	7,4	92,0	11,7	90,6	-4,0	126,6	0,8
Ingressos per habitació disponible (RevPAR)								
2008	46,9	-	46,1	-	49,7	-	45,9	-
2009	42,1	-10,2	42,1	-8,7	40,4	-18,7	41,4	-9,8
2010	44,7	6,2	43,3	2,9	42,8	5,9	49,5	19,6
2011	49,6	11,0	48,1	11,1	48,0	12,1	54,8	10,7
2012	54,1	9,1	52,5	9,1	52,8	10,0	59,3	8,2
2013	57,6	6,5	55,1	5,0	61,4	16,3	63,5	7,1
2014	59,9	4,0	56,5	2,5	64,4	4,9	68,5	7,9
2015	67,5	12,7	61,0	8,0	63,4	-1,6	89,8	31,1
2016	74,8	10,8	67,8	11,1	75,4	18,9	100,9	12,4
2017	80,5	7,6	75,6	11,5	74,0	-1,9	101,7	0,8

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i de l'Ibestat.

Gràfic I-109

Evolució de la rendibilitat (euros) del sector hoteler a les Illes Balears (2008-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i de l'Ibestat.

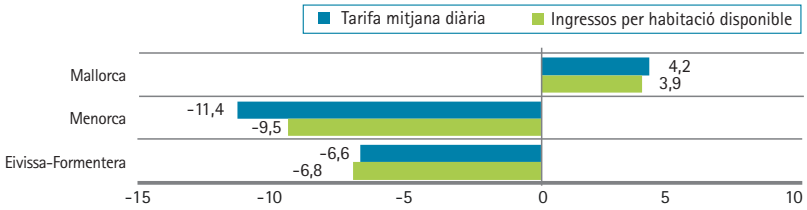
Quadre I-78. Tarifa mitjana diària i ingressos per habitacions del sector hoteler a les Illes Balears per temporada (euros) (2016-2017)

		2016			2017			% variació 2017/2016		
		Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa	Total	Temporada mitjana-alta	Temporada mitjana-baixa
Illes Balears	Tarifa mitjana diària	91,8	95,8	68,0	98,6	102,8	74,1	7,4	7,3	9,0
	Ingressos per habitació disponible	74,8	84,3	41,5	80,5	89,8	47,7	7,6	6,5	15,0
Mallorca	Tarifa mitjana diària	82,4	85,1	68,5	92,0	95,1	75,2	11,7	11,8	9,9
	Ingressos per habitació disponible	67,8	75,0	43,6	75,6	83,1	49,4	11,5	10,8	13,3
Menorca	Tarifa mitjana diària	94,4	103,1	50,6	90,6	97,4	47,4	-4,0	-5,5	-6,5
	Ingressos per habitació disponible	75,4	93,8	23,3	74,0	88,0	27,9	-1,9	-6,2	20,0
Eivissa-Formentera	Tarifa mitjana diària	125,6	128,7	73,9	126,6	131,1	78,8	0,8	1,9	6,6
	Ingressos per habitació disponible	100,9	111,0	34,9	101,7	113,2	41,7	0,8	2,0	19,6

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i de l'Ibestat.

Gràfic I-110

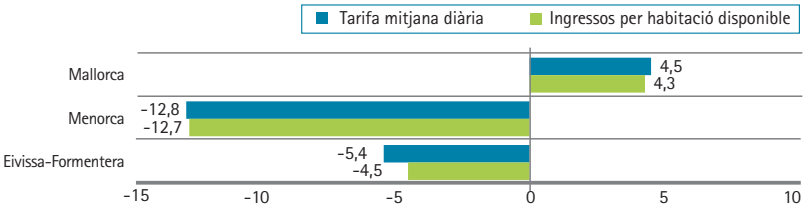
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de la rendibilitat del turisme respecte a les Illes Balears (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i de l'Ibestat.

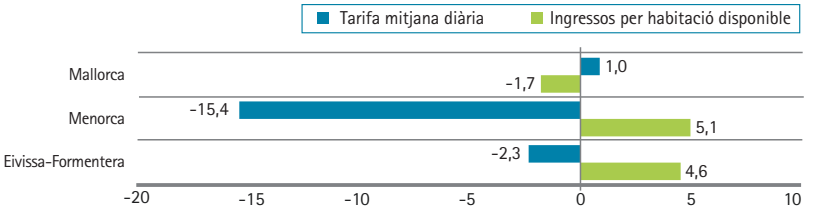
Gràfic I-111

Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de la rendibilitat del turisme respecte a les Illes Balears en temporada mitjana-alta (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i de l'Ibestat.

Gràfic I-112
Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de la rendibilitat del turisme respecte a les Illes Balears en temporada mitjana-baixa (2016-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i de l'Ibestat.

6.6.3. Evolució dels preus 2016-2017 per comunitats autònomes

Quant al creixement de la tarifa mitjana diària, el creixement de les Balears se situa en un 7,4%, només superat per Madrid, amb un 9,8%. Per sobre de la mitjana de l'Estat, només s'hi situen les Balears, les Canàries, i Catalunya. (Vegeu el quadre I-79 i el gràfic I-113).

6.6.4. Evolució 2008-2017 de l'IPH per tipologia hotelera

Quant a l'evolució del IPH hoteler, per apartaments i turisme rural al llarg del període 2008-2017, el creixement acumulatiu més elevat s'ha donat als apartaments amb un 34,6%; seguit dels hotels, amb un 34%, i del turisme rural, amb un 10,4%. (Vegeu el quadre I-80 i el gràfic I-114).

En relació amb el 2017 cal destacar la variació negativa de preus en temporada mitjana-baixa per part dels hotels de cinc estrelles d'or. (Vegeu el quadre I-81).

6.7. Oferta

En aquest apartat estudiam l'oferta d'allotjament, el grau d'ocupació, el tot inclòs i l'oferta complementària.

6.7.1. Establiments

El 2017 hi havia 2.817 establiments turístics a les Balears, un 4,3% més que l'any anterior. Per illes, Mallorca en té 1.777, Eivissa 546, Menorca 375 i Formentera 119. Les Pitiüses presenten variacions negatives respecte a l'any passat: un 0,4% en el cas d'Eivissa i un -2,4% a Formentera. A Mallorca i Menorca, en canvi, el nombre d'establiments turístics ha crescut el darrer any un 6,5 i un 3,9% respectivament. (Vegeu el quadre I-82).

Segons el tipus d'establiment, trobam 807 apartaments turístics i 761 hotels a les illes, la suma dels quals representa més de la meitat del nombre total d'establiments

el 2017. Les variacions positives més significatives respecte al 2016 les trobam als agroturismes, que passen de 296 a 340 allotjaments (15%); en el turisme d'interior, de 119 a 187 (57%), i als hotels de ciutat, de 19 a 33 (73,7%). Aquesta darrera categoria es concentra pràcticament tota a Mallorca, amb 30 dels 33 establiments. Els altres tres els trobam a Eivissa. Per contra, es dona una notable reducció de l'oferta d'establiments en els hotels residències (22%), que passen de 27 a 21 establiments, i en les ciutat de vacances (-20%), que passen de 10 a 8 establiments, ja que dos establiments dels que hi havia a Mallorca han deixat la seva explotació).

6.7.2. Places

Pel que fa referència a la quantitat de places turístiques, el 2017 a les Illes Balears n'hi ha 436.315 (un 1,5% més que el 2016), les quals es reparteixen de la manera següent: 298.358 a Mallorca (un 2% més que el 2016), 78.113 a Eivissa (un -0,7% menys), 51.876 a Menorca (un 2,2% més) i 7.968 a Formentera (un 1,8% més). (Vegeu el quadre I-83).

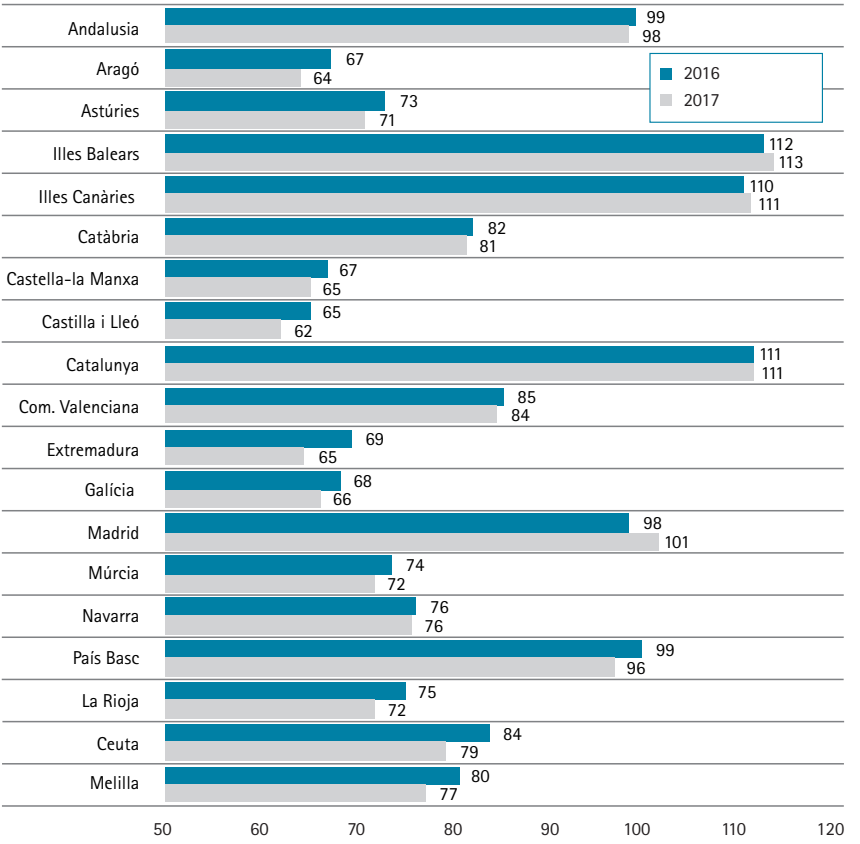
Quadre I-79. Tarifa mitjana diària del sector hoteler per comunitats autònomes (euros) (2016-2017)

	2016	2017	% variació anual
Espanya	82,0	87,3	6,4
Andalusia	80,8	85,6	5,9
Aragó	55,3	55,9	1,1
Astúries	59,9	61,7	3,1
Illes Balears	91,8	98,6	7,4
Canàries	90,2	96,6	7,2
Cantàbria	67,3	70,8	5,2
Castella i Lleó	54,7	56,8	3,7
Castella-la Manxa	53,3	54,2	1,6
Catalunya	90,9	96,9	6,6
Com. Valenciana	69,8	73,8	5,6
Extremadura	57,0	56,4	-1,0
Galícia	56,0	57,7	3,1
Madrid	80,5	88,4	9,8
Múrcia	60,4	62,6	3,6
Navarra	62,5	66,0	5,6
País Basc	81,6	84,2	3,2
La Rioja	61,4	62,6	2,0
Ceuta	68,6	69,1	0,8
Melilla	65,9	67,3	2,1

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Gràfic I-113

Tarifa mitjana diària del sector hoteler per comunitats autònomes (euros) (2016-2017) (base Espanya = 100)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Quadre I-80. Evolució de l'índex de preus de l'oferta turística a les Illes Balears en temporada alta (base 2008 = 100) (2008-2017)

	Hotelers (IPH)	Apartaments turístics (IPAP)	Allotjaments de turisme rural (IPTR)
2008	100,0	138,1	112,9
2009	95,1	132,0	115,8
2010	93,9	127,1	111,4
2011	96,3	129,7	113,4
2012	100,5	139,6	114,6
2013	104,9	147,0	116,7

continúa

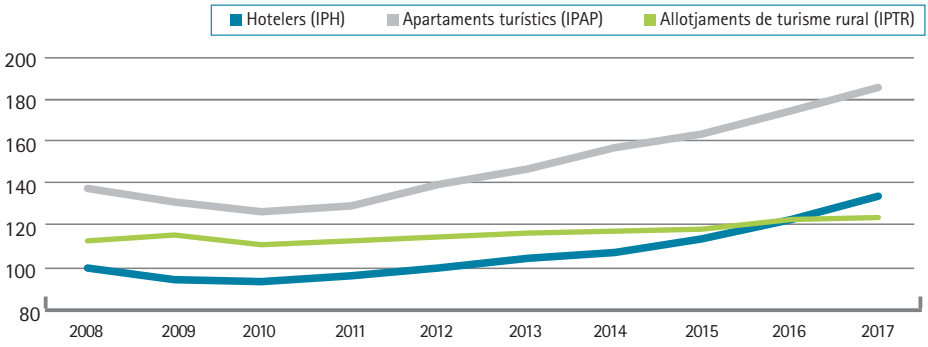
	Hotelers (IPH)	Apartaments turístics (IPAP)	Allotjaments de turisme rural (IPTR)
2014	107,3	157,7	117,7
2015	114,4	164,1	119,1
2016	123,0	174,5	123,3
2017	134,0	185,8	124,7
% var 2017/2008	**34,0%**	**34,6%**	**10,4%**

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i de l'Ibestat.

Nota: Només disposam de dades de la temporada alta, ja que no hi ha dades registrades per als mesos de temporada baixa.

Gràfic I-114

Evolució de l'índex de preus de l'oferta turística a les Illes Balears en temporada alta (2008-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i de l'Ibestat.

Quadre I-81. Mitjana de l'índex de preus hotelers a les Illes Balears per categoria i temporada (base 2008 = 100) (2016-2017)

	Total	Cinc estrelles d'or	Quatre estrelles d'or	Tres estrelles d'or	Dues estrelles d'or	Una estrella d'or	Tres i dues estrelles de plata	Una estrella de plata
2016	**115,7**	**96,9**	**115,1**	**124,3**	**114,1**	**138,6**	**117,5**	**113,4**
Temporada mitjana-alta	123,0	109,9	119,2	127,6	128,8	146,6	141,7	121,6
Temporada mitjana-baixa	108,3	81,2	110,2	120,2	96,4	114,5	88,4	103,5
2017	**123,2**	**97,5**	**121,9**	**132,7**	**127,1**	**168,2**	**127,7**	**128,2**
Temporada mitjana-alta	134,0	113,3	128,4	142,4	146,0	179,2	159,6	133,5
Temporada mitjana-baixa	112,4	78,6	114,0	121,0	104,3	135,0	89,6	112,4
% variació	**6,5**	**0,7**	**5,8**	**6,8**	**11,4**	**21,3**	**8,7**	**13,1**
Temporada mitjana-alta	8,9	3,1	7,7	11,6	13,4	22,2	12,6	9,7
Temporada mitjana-baixa	3,7	-3,2	3,4	0,6	8,2	17,9	1,3	8,6

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i de l'Ibestat.

Quadre I-82. Establiments turístics a les Illes Balears (2016-2017)

	Illes Balears			Mallorca			Menorca			Eivissa			Formentera		
	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació
Total	**2.700**	**2.817**	**4,3%**	**1.669**	**1.777**	**6,5%**	**361**	**375**	**3,9%**	**548**	**546**	**-0,4%**	**122**	**119**	**-2,5%**
(AG) Agroturisme	296	340	14,9%	245	287	17,1%	22	24	9,1%	29	29	0,0%	0	0	-
(AP) Apartaments turístics	825	807	-2,2%	315	301	-4,4%	206	205	-0,5%	229	228	-0,4%	75	73	-2,7%
(CH) Casa d'hostes	51	50	-2,0%	16	16	0,0%	2	2	0,0%	25	25	0,0%	8	7	-12,5%
(CT) Càmping turístics	8	8	0,0%	1	1	0,0%	2	2	0,0%	5	5	0,0%	0	0	-
(CV) Ciutat de vacances	10	8	-20,0%	2	0	-100,0%	1	1	0,0%	5	5	0,0%	2	2	0,0%
(F) Fonda	13	13	0,0%	8	8	0,0%	1	1	0,0%	3	3	0,0%	1	1	0,0%
(H) Hotel	739	761	3,0%	563	585	3,9%	51	51	0,0%	108	107	-0,9%	17	18	5,9%
(HA) Hotel apartament	257	263	2,3%	202	206	2,0%	30	32	6,7%	25	25	0,0%	0	0	-
(HC) Hotel de ciutat	19	33	73,7%	16	30	87,5%	0	0	-	3	3	0,0%	0	0	-
(HR) Hotel rural	50	50	0,0%	37	37	0,0%	6	6	0,0%	7	7	0,0%	0	0	-
(HRE) Hotel residència	27	21	-22,2%	6	2	-66,7%	2	1	-50,0%	19	18	-5,3%	0	0	-
(HS) Hostal	112	109	-2,7%	68	66	-2,9%	9	9	0,0%	23	23	0,0%	12	11	-8,3%
(HSR) Hostal residència	167	159	-4,8%	86	78	-9,3%	14	13	-7,1%	60	61	1,7%	7	7	0,0%
(PE) Pensió	1	1	0,0%	1	1	0,0%	0	0	-	0	0	-	0	0	-
(RA) Residència apartament	6	7	16,7%	0	0	-	2	3	50,0%	4	4	0,0%	0	0	-
(TI) Turisme d'interior	119	187	57,1%	103	159	54,4%	13	25	92,3%	3	3	0,0%	0	0	-

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'INE i de l'Agència de Turisme de les Illes Balears.

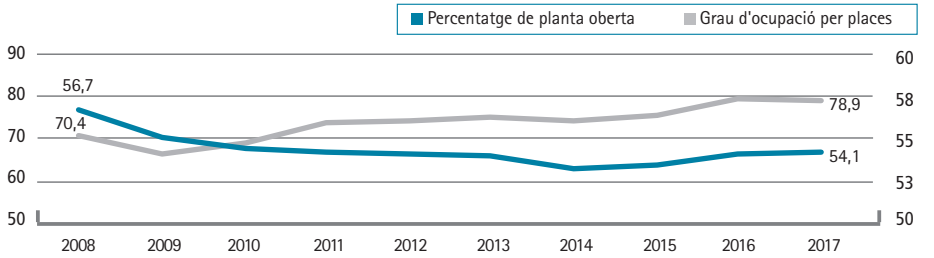
Quadre I-83. Places dels allotjaments turístics a les Illes Balears (2016-2017)

	Illes Balears			Mallorca			Menorca			Eivissa			Formentera		
	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació
Total	**429.669**	**436.315**	**1,5%**	**292.435**	**298.358**	**2,0%**	**50.736**	**51.876**	**2,2%**	**78.670**	**78.113**	**-0,7%**	**7.828**	**7.968**	**1,8%**
(AG) Agroturisme	4.910	6.274	27,8%	4.108	5.410	31,7%	336	378	12,5%	466	486	4,3%	0	0	-
(AP) Apartaments turístics	83.218	78.778	-5,3%	38.643	34.567	-10,5%	20.402	20.335	-0,3%	21.154	21.134	-0,1%	3.019	2.742	-9,2%
(CH) Casa d'hostes	1.150	1.134	-1,4%	527	527	0,0%	39	39	0,0%	459	459	0,0%	125	109	-12,8%
(CT) Càmping turístics	3.137	3.137	0,0%	500	500	0,0%	1.039	1.039	0,0%	1.598	1.598	0,0%	0	0	-
(CV) Ciutat de vacances	6.740	4.962	-26,4%	1.778	0	-100,0%	816	816	0,0%	2.953	2.953	0,0%	1.193	1.193	0,0%
(F) Fonda	362	362	0,0%	236	236	0,0%	7	7	0,0%	89	89	0,0%	30	30	0,0%
(H) Hotel	209.023	214.643	2,7%	155.021	161.534	4,2%	14.548	13.708	-5,8%	37.050	36.551	-1,3%	2.404	2.850	18,6%
(HA) Hotel apartament	97.174	100.182	3,1%	79.873	81.219	1,7%	10.459	12.121	15,9%	6.842	6.842	0,0%	0	0	-
(HC) Hotel de ciutat	1.669	4.023	141,0%	1.118	3.472	210,6%	0	0	-	551	551	0,0%	0	0	-
(HR) Hotel rural	1.909	2.017	5,7%	1.553	1.661	7,0%	202	202	0,0%	154	154	0,0%	0	0	-
(HRE) Hotel residència	3.424	2.957	-13,6%	497	284	-42,9%	569	429	-24,6%	2.358	2.244	-4,8%	0	0	-
(HS) Hostal	5.790	5.602	-3,2%	3.595	3.452	-4,0%	351	350	-0,3%	1.067	1.067	0,0%	777	733	-5,7%
(HSR) Hostal residència	7.996	7.513	-6,0%	3.590	3.084	-14,1%	567	503	-11,3%	3.559	3.615	1,6%	280	311	11,1%
(PE) Pensió	23	23	0,0%	23	23	0,0%	0	0	-	0	0	-	0	0	-
(RA) Residència apartament	1.523	1.952	28,2%	0	0	-	1.183	1.612	36,3%	340	340	0,0%	0	0	-
(TI) Turisme d'interior	1.621	2.756	70,0%	1.373	2.389	74,0%	218	337	54,6%	30	30	0,0%	0	0	-

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'INE i de l'Agència de Turisme de les Illes Balears.

Gràfic I-115

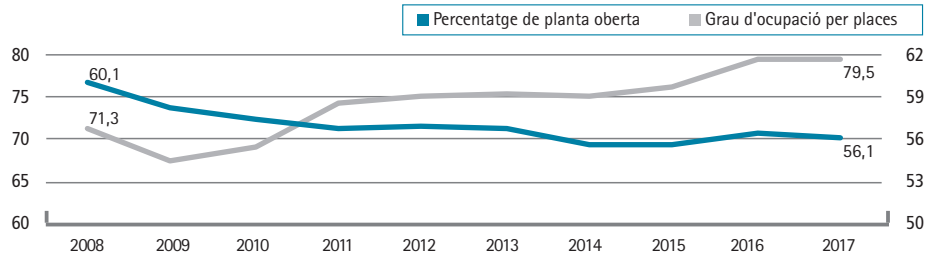
Percentatge de planta oberta i grau d'ocupació de l'oferta hotelera a les Illes Balears (2008-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i l'Ibestat.

Gràfic I-116

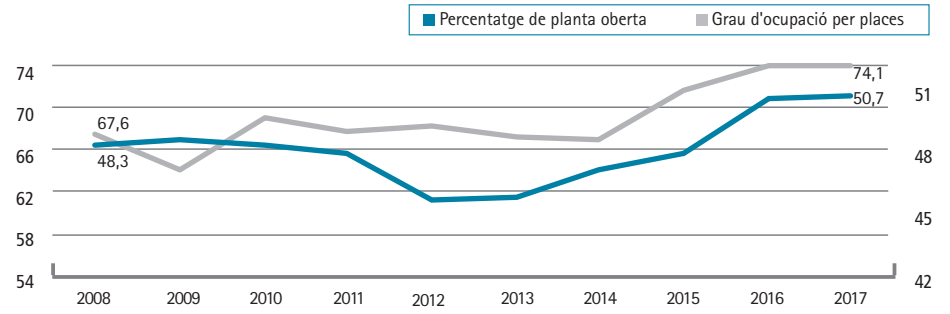
Percentatge de planta oberta i grau d'ocupació de l'oferta hotelera a Mallorca (2008-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i l'Ibestat.

Gràfic I-117

Percentatge de planta oberta i grau d'ocupació de l'oferta hotelera a Menorca (2008-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i l'Ibestat.

Segons la tipologia d'allotjaments, la classificació queda de la manera següent: 214.643 places d'hotel (un 72,5% a Mallorca), 100.182 d'hotel apartament (un 81% a Mallorca) i 78.778 d'apartaments turístics (un 43,9%). La resta de places es reparteixen entre les altres categories, cap de les quals supera les 10.000 places. La variació proporcional més significativa respecte al 2016 la trobam a la categoria d'hotel de ciutat, que passa de 1.669 a 4.023 places, la qual cosa representa una pujada del 141%. Cal destacar que aquest augment de places ha tingut lloc íntegrament a Mallorca. El turisme d'interior presenta una variació del 70% i els agroturisme i residències apartaments voregen increments d'un 30%. En el cas de Mallorca, cal destacar el tancament de les 1.778 places de ciutat de vacances.

6.7.3. Grau d'ocupació

Els resultats d'ocupació de la planta oberta es classifiquen en establiments hotelers, apartaments turístics i establiments de turisme rural.

Quant als hotels, l'evolució per al període 2008-2017 del percentatge de planta oberta pel total de Balears i Mallorca empitjora en -2,6 punts i en -4 punts, mentre en el cas de Menorca millora en 2,4 punts, i en el de les Pitiüses, en 0,6 punts. Mallorca és la que el 2017 té el percentatge més alt, amb un 56,1%, amb un empitjorament respecte al 2016 de -0,3 punts, seguida de Menorca, amb un 50,7%, amb una millora respecte al 2016 de 0,2 punts. Finalment, les Pitiüses presenten el percentatge més baix, amb un 47,8% i una millora respecte al 2016 d'1,8 punts. (Vegeu el quadre I-84 i els gràfics del I-115 al I-118).

L'evolució per al període 2008-2017 del percentatge del grau d'ocupació dels hotels per places millora a les Balears en 8,5 punts. Per illes, Mallorca ho fa en 8,2 punts, Menorca en 6,5 punts i les Pitiüses en 10,7 punts. Mallorca és la que el 2017 té el percentatge més alt, amb un 79,5% (destaca el millor percentatge per als hotels de tres estrelles d'or, tant en places com per places en cap de setmana i per habitació, a l'entorn del 83% i el 85%), amb un empitjorament respecte al 2016 de -0,1 punts. La segueixen les Pitiüses, amb un 78% (destaca el millor percentatge per als hotels de tres estrelles d'or, tant en places com per places en cap de setmana i per habitació, a l'entorn del 80% i el 84%), amb una disminució respecte al 2016 de -2,1 punts. Menorca presenta el percentatge més baix, amb un 74,1% (destaca el millor percentatge per als hotels de quatre i tres estrelles d'or, tant en places com per places en cap de setmana i per habitació, a l'entorn del 78% i el 86%), el mateix percentatge que el 2016.

L'evolució per al període 2008-2017 del percentatge de places hoteleres ocupades sobre places existents millora per al total de les Balears en 2,7 punts i per illes, ja que en el cas de Mallorca ho fa en 1,7 punts. A Menorca millora en 4,9 punts i a les Pitiüses ho fa en 5,5 punts. Mallorca és la que el 2017 té el percentatge més alt, amb un 44,6% i un empitjorament respecte al 2016 de -0,3 punts, seguida de Menorca amb un 37,5% i una millora respecte a

l'any 2016 de 0,1 punts. Finalment, les Pitiüses presenten el percentatge més baix, amb un 37,3% i una millora respecte al 2016 de 0,4 punts.

Quant als apartaments turístics, es pot consultar l'evolució del grau d'ocupació per al període 2008-2013.

Pel que fa als apartaments de turisme rural, l'evolució per al període 2008-2017 del percentatge de planta oberta empitjora a les Balears en -4,1 punts, igualment que per illes, ja que Mallorca empitjora -2,6 punts, Menorca ho fa -6,4 punts i les Pitiüses baixen -18,1 punts. Mallorca és la que el 2017 té el percentatge més alt, amb un 65,4% i una millora respecte al 2016 de 2,8 punts; seguida de Menorca, amb un 58,3% i una millora respecte al 2016 d'1 punt, i, finalment, les Pitiüses presenten el percentatge més baix, amb un 50,9% i una disminució respecte al 2016 de -1,8 punts.

L'evolució per al període 2008-2017 als apartaments de turisme rural del percentatge del grau d'ocupació per places millora a les Balears en 2,4 punts. Per illes, Mallorca ho fa en 0,1 punt; Menorca en 14,7 punts, i les Pitiüses en 21,5 punts. Les Pitiüses són les que el 2017 tenen el percentatge més alt, amb un 59,2% i una millora respecte al 2016 de 3 punts; seguida de Menorca, amb un 56,2% i una millora respecte al 2016 d'1,6 punts. Mallorca presenta el percentatge més baix, amb un 48,8% i un empitjorament de -4,7 punts.

L'evolució del percentatge de places ocupades sobre places existents per al període 2008-2017 als apartaments de turisme rural empitjora al total de les Balears i a Mallorca, -0,3 punts i -1,2 punts respectivament. En canvi, millora en el cas de Menorca, en 5,9 punts, i de les Pitiüses, en 4,1 punts. Menorca és l'illa que el 2017 té el percentatge més alt, amb un 32,8% i una millora respecte al 2016 d'1,5 punts; seguida de Mallorca, amb un 31,9% i una disminució respecte al 2016 de -1,6 punts. Finalment, les Pitiüses presenten el percentatge més baix, amb un 30,1% i una millora respecte al 2016 de 0,5 punts.

6.7.4. Pensió completa

El registre d'establiments de Mallorca que ofereixen el servei de tot inclòs es xifra en un total de 264, dels quals 237 són hotels i 27 apartaments. Si fem referència a les places turístiques amb pensió completa, aquestes sumen 109.379, de les quals tan sols 5.357 són a apartaments i la resta són places hoteleres. (Vegeu el quadre I-85).

6.7.5. Oferta complementària

Les dades de l'oferta complementària que ha recollit l'anuari de l'Observatori de Turisme fan referència a l'oferta de restaurants i bars cafeteria. El 2017 sumaren en total 12.971 establiments i 831.857 places, amb una mitjana de 64 places per establiment. Per tipus de negoci, els bars cafeteria sumen un total de 7.458 establiments per 5.513 restaurants. En el total de places, però, lideren els restaurants, amb 447.738 places, per les 384.119 de bars i cafeteries. Això indica una ràtio de places per establiment en els restaurants de 81,2 molt superior a la de

bars i cafeteries, que és de 51,5 places per establiment. (Vegeu el quadre I-86).

En el cas dels bars cafeteria la variació del nombre d'establiments d'aquests tipus presenta taxes negatives a totes les illes menys a Menorca, on varen créixer un 1,6%. Formentera presenta la disminució més gran, un 2,6%. Pel que fa al nombre de places, però, totes les illes tenen variacions positives: un 2,8% a Mallorca, un 1,5% a Menorca, un 0,3% a Eivissa i un 2,8% a Formentera. (Vegeu el quadre I-87).

Quant als restaurants, presenten millors índexs de variació respecte al 2016 pel que fa als establiments, amb una taxa mitjana del 2%. Eivissa presenta la crescuda més baixa, amb un 0,3%, enfront d'un 2,6% a Mallorca. Menorca i Formentera se situen al voltant de l'1,5%. El nombre de places augmentà el 2017 un 3,3% a les Balears, amb taxes positives a Mallorca (4,7%), Menorca (4,1%) i Formentera (0,9%). A Eivissa caigueren un 0,9%. (Vegeu el quadre I-88).

Amb relació a l'oferta d'altres productes, destaquen el turisme nàutic i el golf. Pel que fa al turisme nàutic, les Balears disposen de 20.488 amarradors repartits en 69 ports esportius de diferents competències (estatals, autonòmiques i concessions privades). Mallorca aglutina un 71,9% de l'oferta nàutica, amb 47 ports i 14.663 amarradors, dels quals un 73% són amarradors de fins a 12 metres de longitud. Menorca té deu ports i 2.530 amarradors, dels quals un 84,7% són de menys de 12 metres. Eivissa disposa de nou ports i 2.935 amarradors, amb un 70,6% d'amarradors de fins a 12 metres. Finalment, Formentera té tres ports, amb un total de 360 amarradors, i és l'única illa que té la majoria dels amarradors de més de 12 metres (67%). (Vegeu el quadre I-89).

Quant al turisme de golf, destaca el gran nombre de camps a Mallorca, amb un total de 24. Aquests sumen 396 forats i 1.563 pars. Eivissa en té dos, amb 27 forats i 107 pars. Menorca té un sol camp de 18 forats i 69 pars. (Vegeu el quadre I-90).

6.8. Empreses i locals turístics

Aquest apartat analitza el nombre d'empreses i locals dedicats a l'activitat turística segons subactivitat econòmica, nivell ocupació i per illes.

6.8.1. Per activitat econòmica

El 2017 hi havia un total de 17.518 empreses actives en el sector turístic i 20.683 locals a les illes. La variació a les illes respecte al 2016 va ser d'un 4,7% més en el nombre d'empreses i d'un 4,9% més pel que fa al nombre de locals.

El gruix tant d'empreses com locals es concentren en serveis de menjar i begudes, amb 8.107 empreses (46% del total) i 8.880 locals (44,7%). Així i tot, el subsector que presenta una crescuda més gran respecte al 2016 són els serveis d'allotjament, amb un 8,8% més d'empreses i un 8,4% més de locals. Per contra, el que va créixer menys va ser el

transport de passatgers, amb taxes del 2,5% pel que fa al nombre d'empreses i del 2,9% en el de locals. (Vegeu el quadre I-91 i gràfics I-119 al I-121).

6.8.2. Per activitat econòmica i estrats d'assalariats

El gruix empresarial en el sector turístic es concentra en empreses de menys de cinc assalariats (88% del total). El nombre d'empreses cau a mesura que acumulen un nombre d'assalariats més alt. Aquesta tendència es repeteix en tots els subsectors. Pel que fa als locals turístics, es repeteix el mateix esquema: la immensa majoria (88%) tenen menys de cinc empleats. Les taxes de variació més altes respecte al 2016 s'observen en empreses i locals dins la forquilla dels 10 als 499 empleats, mentre que a partir dels 500 assalariats fins als 999 es nota la caiguda més important respecte a la mitjana del creixement regional de 4,7 punts en empreses i de -38,2 punts quant a locals. (Vegeu el quadre I-92 i gràfics I-122 al I-124).

6.8.3. Per activitat econòmica i per illes

Si centram l'atenció de l'activitat econòmica per illes, s'observa una composició sectorial molt similar pel que fa al nombre d'empreses: les del sector serveis representen de mitjana un 78% del total de companyies a les Balears, amb un màxim del 84% a Formentera i un mínim del 74% a Menorca.

Les empreses del sector turístic són un 27% del total a les Balears. Aquesta dada és d'un 26% a Mallorca i a Menorca, d'un 32% a Eivissa i d'un 45% a Formentera. D'entre les empreses turístiques, dominen les que proveeixen serveis de menjar i begudes (16% a les Balears i a Mallorca, 15% a Menorca, 17% a Eivissa i 22% a Formentera). (Vegeu el quadre I-93 i els gràfics del I-125 al I-129).

6.9. Ocupacions i contractacions laborals al sector turístic

6.9.1. Ocupacions a l'hostaleria i la restauració

Les dades indiquen que la mitjana anual de l'ocupació total ha arribat als 100.552 treballadors, fet que suposa un augment del 7,32% respecte de l'any anterior. D'aquests ocupats, 87.944 són assalariats, amb un creixement del 8,43%, i 12.608 autònoms, amb un increment del 0,13%.

La restauració acumulà una mitjana anual de 51.724 ocupats, amb un creixement del 5,23% respecte al 2016. Els altres 48.827 ocupats pertanyien al subsector de l'hostalatge, que cresqué un 9,62%.

La distribució entre assalariats i autònoms també presenta diferències significatives. Pel que fa a la restauració, 11.247 dels 51.724 treballadors són autònoms (21,7%), mentre que en l'hostalatge només 1.361 dels 48.827 totals (2.8%) ho són.

Quadre I-84. Evolució del percentatge de planta oberta, grau d'ocupació i places ocupades sobre les places existents per illa (2008-2017)

		Illes Balears			Mallorca			Menorca			Eivissa-Formentera		
		Percentatge de planta oberta	Grau d'ocupació per places	Places ocupades sobre places existents	Percentatge de planta oberta	Grau d'ocupació per places	Places ocupades sobre places existents	Percentatge de planta oberta	Grau d'ocupació per places	Places ocupades sobre places existents	Percentatge de planta oberta	Grau d'ocupació per places	Places ocupades sobre places existents
Hotels	2008	56,7	70,4	40,0	60,1	71,3	42,9	48,3	67,6	32,6	47,2	67,3	31,8
	2009	55,1	66,2	36,5	58,3	67,4	39,3	48,6	64,0	31,1	45,5	61,4	27,9
	2010	54,4	69,0	37,5	57,5	69,0	39,7	48,3	69,3	33,5	45,0	68,9	31,0
	2011	54,1	73,8	39,9	56,7	74,3	42,2	47,9	67,9	32,5	46,7	74,2	34,6
	2012	54,0	74,4	40,1	57,0	75,1	42,8	45,6	68,3	31,1	46,1	73,6	33,9
	2013	54,0	74,9	40,4	56,8	75,5	42,9	45,8	67,3	30,8	46,3	75,7	35,0
	2014	53,2	74,2	39,5	55,6	75,1	41,8	47,1	67,1	31,6	46,1	73,6	33,9
	2015	53,3	75,7	40,4	55,6	76,3	42,4	47,9	71,9	34,4	46,9	74,5	35,0
	2016	54,0	79,2	42,8	56,4	79,6	44,9	50,5	74,1	37,4	46,0	80,1	36,9
	2017	**54,1**	**78,9**	**42,7**	**56,1**	**79,5**	**44,6**	**50,7**	**74,1**	**37,5**	**47,8**	**78,0**	**37,3**
Apartaments turístics	2008	49,5	55,3	27,4	56,8	59,5	33,8	41,5	48,4	20,1	41,1	49,0	20,2
	2009	47,6	50,5	24,0	53,9	53,4	28,8	40,9	45,9	18,8	39,5	45,6	18,0
	2010	45,3	52,5	23,8	49,1	55,5	27,3	40,5	48,0	19,4	40,9	48,1	19,7
	2011	42,6	55,4	23,6	44,8	57,4	25,7	38,7	50,4	19,5	40,7	54,2	22,0
	2012	44,7	55,4	24,8	50,6	58,7	29,7	37,3	47,4	17,7	39,3	53,1	20,9
	2013	45,9	58,2	26,7	51,1	61,7	31,5	38,0	50,2	19,1	42,4	56,1	23,8
	2014	..	55,5	..	..	58,0	..	..	46,3	..	..	56,5	..
	2015	..	55,4	..	..	56,2	..	..	55,1	..	..	53,8	..
	2016	..	60,7	..	..	62,1	..	..	57,9	..	..	61,8	..
	2017	**..**	**63,2**	**..**	**..**	**66,7**	**..**	**..**	**58,9**	**..**	**..**	**59,4**	**..**

continúa

		Illes Balears			Mallorca			Menorca			Eivissa-Formentera		
		Percentatge de planta oberta	Grau d'ocupació per places	Places ocupades sobre places existents	Percentatge de planta oberta	Grau d'ocupació per places	Places ocupades sobre places existents	Percentatge de planta oberta	Grau d'ocupació per places	Places ocupades sobre places existents	Percentatge de planta oberta	Grau d'ocupació per places	Places ocupades sobre places existents
Apartaments de turisme rural	2008	67,8	47,6	32,2	68,0	48,7	33,1	64,7	41,5	26,9	69,0	37,7	26,0
	2009	66,5	41,3	27,4	67,0	42,4	28,4	63,0	34,1	21,5	63,0	34,0	21,4
	2010	67,2	40,1	26,9	67,9	40,1	27,3	61,7	36,1	22,3	64,2	42,6	27,3
	2011	64,5	44,8	28,9	64,9	45,2	29,3	62,3	40,4	25,2	62,1	43,9	27,3
	2012	65,1	50,6	33,0	66,1	51,0	33,7	63,1	40,2	25,4	57,5	57,4	33,0
	2013	64,6	47,9	30,9	65,4	48,7	31,9	64,8	38,1	24,7	57,1	49,6	28,3
	2014	62,7	50,3	31,5	63,8	50,7	32,4	62,2	44,0	27,3	53,2	53,5	28,4
	2015	61,2	51,4	31,4	62,7	51,6	32,3	58,7	48,4	28,4	50,0	52,7	26,3
	2016	61,3	53,7	32,9	62,6	53,5	33,5	57,3	54,6	31,3	52,7	56,2	29,6
	2017	**63,7**	**50,0**	**31,9**	**65,4**	**48,8**	**31,9**	**58,3**	**56,2**	**32,8**	**50,9**	**59,2**	**30,1**

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i l'Ibestat.

Quadre I-85. Registre d'establiments de Mallorca que ofereixen el servei de pensió completa integral a data 21 de setembre 2017

	Establiments	Unitats	Places
Total	**264**	**53.693**	**109.379**
Apartaments	27	2.360	5.357
Exclusiu	4	416	920
No exclusiu	23	1.944	4.437
Hotel	237	51.333	104.022
Exclusiu	28	6.578	12.152
No exclusiu	209	44.755	91.870

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-86. Evolució dels establiments i places de restaurants i bars a les Illes Balears (2010-2017)

	Total		Restaurants		Bars cafeteria	
	Establiments	**Places**	**Establiments**	**Places**	**Establiments**	**Places**
2010	11.398	635.238	4.589	328.185	6.809	307.053
2011	11.167	645.241	4.618	339.393	6.549	305.848
2012	12.352	729.674	5.122	384.646	7.230	345.028
2013	12.708	761.660	5.274	399.440	7.434	362.220
2014	12.671	777.757	5.259	408.436	7.412	369.321
2015	12.738	785.554	5.292	415.486	7.446	370.068
2016	12.884	809.417	5.404	433.484	7.480	375.933
2017	**12.971**	**831.857**	**5.513**	**447.738**	**7.458**	**384.119**

Font: Observatori de Turisme de les Illes Balears.

Quadre I-87. Nombre i capacitat dels bars cafeteria a les Illes Balears i per illes (2016-2017)

	2016		2017		% variació 17/16	
	Establiments	**Places**	**Establiments**	**Places**	**Establiments**	**Places**
Illes Balears	**7.480**	**375.933**	**7.458**	**384.119**	**-0,3%**	**2,2%**
Mallorca	5.565	264.286	5.536	271.634	-0,5%	2,8%
Menorca	692	34.091	703	34.609	1,6%	1,5%
Eivissa	1.118	72.782	1.117	72.966	-0,1%	0,3%
Formentera	105	4.774	102	4.910	-2,9%	2,8%

Font: Observatori de Turisme de les Illes Balears.

Quadre I-88. Nombre i capacitat dels restaurants a les Illes Balears i per illes (2016-2017)

	2016		2017		% variació 17/16	
	Establiments	Places	Establiments	Places	Establiments	Places
Illes Balears	**5.404**	**433.484**	**5.513**	**447.738**	**2,0%**	**3,3%**
Mallorca	3.698	285.420	3.794	298.977	2,6%	4,7%
Menorca	523	38.300	531	39.865	1,5%	4,1%
Eivissa	1.058	100.611	1.061	99.657	0,3%	-0,9%
Formentera	125	9.153	127	9.239	1,6%	0,9%

Font: Observatori de Turisme de les Illes Balears.

Quadre I-89. Ports esportius i nombre d'amarradors per illa i longitud (2016)

			Nombre d'amarradors per longitud								
	Nombre de ports esportius*	Nombre d'amarradors	<7m	≥7m	≥8m	≥10m	≥12m	≥15m	≥20m	≥24m	≥30m
Illes Balears	**69**	**20.488**	**5.662**	**2.208**	**4.232**	**2.999**	**2.153**	**1.803**	**786**	**570**	**75**
Mallorca	47	14.663	4.253	1.535	3.173	1.808	1.655	1.210	596	366	67
Menorca	10	2.530	709	436	423	574	97	220	46	25	
Eivissa	9	2.935	700	211	626	535	383	303	120	49	8
Formentera	3	360		26	10	82	18	70	24	130	

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori de Turisme.

* Inclou tots el tipus d'explotacions portuàries: concessions a clubs nàutics, concessions a societats mercantils, ports de la CAIB i ports de l'Autoritat Portuària (estatals).

Quadre I-90. Camps de golf, forats, par i nombre de barres (2017)

	Nombre de forats	Nombre de par	Nombre de barres (m)					
			Blanca	Groga	Verda	Blava	Vermella	Negra
Illes Balears	**441**	**1.738**	**127.689**	**137.857**	**11.688**	**100.464**	**118.393**	**13.242**
Mallorca	**396**	**1.562**	**116.437**	**121.294**	**5.844**	**90.674**	**104.106**	**6.621**
Golf Son Vida	18	71	-	5.601	-	-	4.738	-
Golf Son Muntaner	18	72	6.305	5.985	-	5.430	5.098	-
Golf Son Quint	18	72	6.205	5.929	-	5.491	5.120	-
Golf Son Quint Pitch & Putt***	9	27	-	638	-	-	638	-
Real Golf de Bendinat	18	70	-	5.660	-	-	4.990	-
T Golf & Country Club	18	72	6.426	6.134	-	5.400	5.170	-
Golf Santa Ponsa I	18	72	6.543	6.219	-	5.617	5.250	-

continúa

	Nombre de forats	Nombre de par	Nombre de barres (m)					
			Blanca	Groga	Verda	Blava	Vermella	Negra
Golf Santa Ponsa II (Club privat)	18	72	6.053	5.706	-	5.128	4.872	-
Golf Santa Ponsa III (Club privat)	9	30	-	1.599	-	-	1.332	-
Golf de Andratx	18	72	6.089	5.683	-	5.268	4.913	-
Golf Son Termens	18	70	5.598	5.313	-	5.000	4.727	-
Golf Pollença	9	35	-	2.608	-	-	2.342	-
Club de Golf Alcanada	18	72	6.499	6.152	5.844	5.645	5.241	-
Golf Capdepera	18	72	5.890	5.589	-	5.066	4.726	-
Golf Canyamel	18	73	6.196	5.953	-	-	5.303	-
Golf Pula	18	72	6.297	5.869	-	5.452	5.107	-
Golf Maioris	18	72	6.347	6.026	-	5.625	5.301	-
Golf Son Gual	18	72	6.257	5.983		5.475	4.961	6.621
Club de Golf Son Servera *	18	72	6.050	5.844	-	5.177	4.937	-
La Reserva Rotana Golf *	9	36	5.550	-	-	-	-	-
Golf Vall d'Or	18	71	5.538	5.335	-	5.024	4.742	-
Marriott's Golf Son Antem East	18	72	6.274	6.009	-	5.407	5.061	-
Marriott's Golf Son Antem West	18	72	6.293	5.913	-	5.395	5.007	-
Golf Park Mallorca Puntiró	18	71	6.027	5.546	-	5.074	4.530	-
Menorca	**18**	**69**	**5.169**	**4.864**	**4.644**	**4.312**	**4.320**	**0**
Golf Son Parc	18	69	5.169	4.864	4.644	4.312	4.320	-
Eivissa	**27**	**107**	**6.083**	**11.699**	**0**	**5.478**	**9.967**	**0**
Club de Golf Ibiza I	18	72	6.083	5.842	-	5.478	4.980	-
Club de Golf Roca Llisa	9	35	-	5.857	-	-	4.987	-

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori de Turisme.

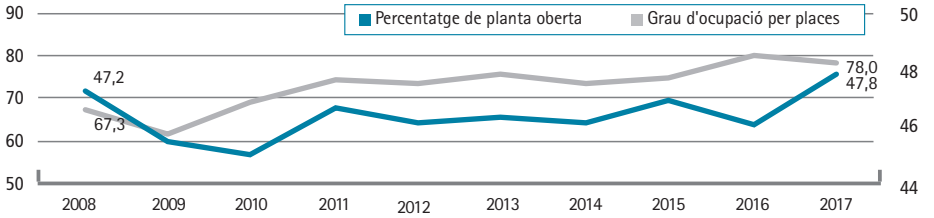
Quadre I-91. Empreses i locals actius al sector turístic a les Illes Balears per activitat econòmica (2016-2017)

	Empreses			Locals		
	2016	2017	% variació	2016	2017	% variació
Total	**16.727**	**17.518**	**4,7**	**19.717**	**20.683**	**4,9**
Serveis d'allotjament	2.101	2.286	8,8	2.750	2.981	8,4
Serveis de menjar i begudes	7.809	8.107	3,8	8.880	9.243	4,1
Transport de passatgers	2.581	2.646	2,5	2.787	2.869	2,9
Altres activitats turístiques	4.236	4.479	5,7	5.300	5.590	5,5

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Gràfic I-118

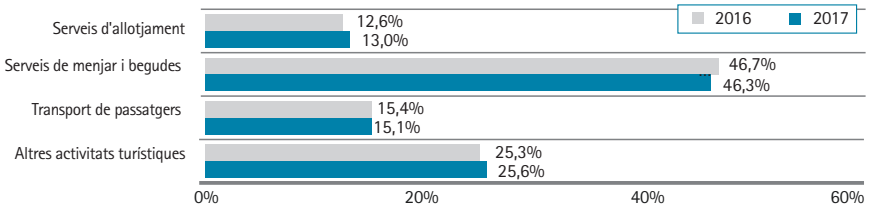
Percentatge de planta oberta i grau d'ocupació de l'oferta hotelera a Eivissa-Formentera (2008-2017)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i l'Ibestat.

Gràfic I-119

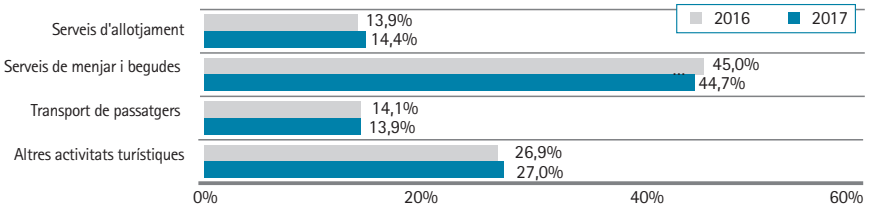
Empreses actives al sector turístic a les Illes Balears per activitat econòmica (2016-2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Gràfic I-120

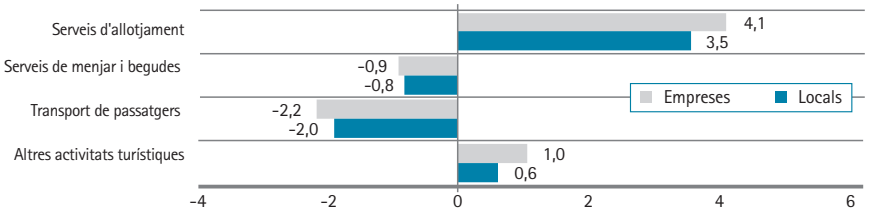
Locals actius al sector turístic a les Illes Balears per activitat econòmica (2016-2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Gràfic I-121

Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement de les empreses i locals actius al sector turístic a les Illes Balears respecte al total per activitat econòmica (2016-2017)

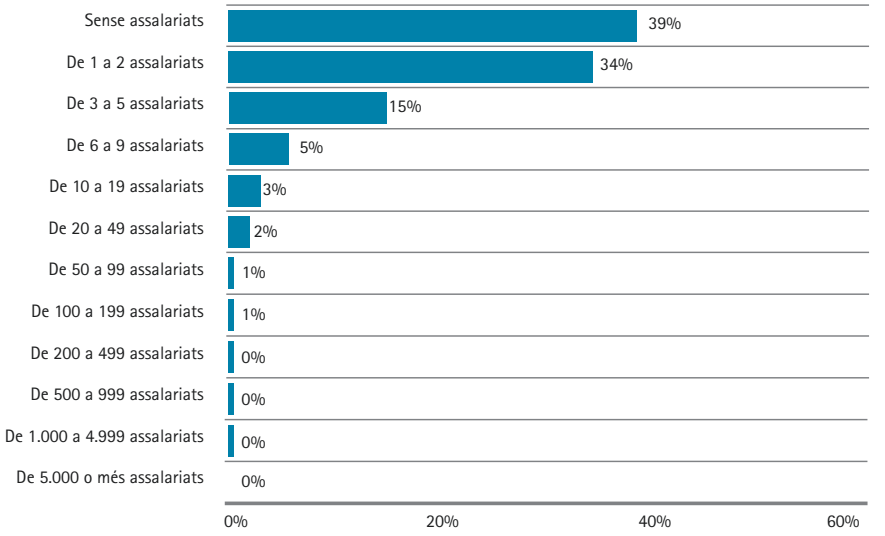
Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Quadre I-92. Empreses i locals actius al sector turístic a les Illes Balears per activitat econòmica i estrat d'assalariats (2016-2017)

	Total			Serveis d'allotjament			Serveis de menjar i begudes			Transport de passatgers			Altres activitats turístiques		
	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.
Empreses	**16.727**	**17.518**	**4,7**	**2.101**	**2.286**	**8,8**	**7.809**	**8.107**	**3,8**	**2.581**	**2.646**	**2,5**	**4.236**	**4.479**	**5,7**
Sense assalariats	6.500	6.792	4,5	679	776	14,3	2.362	2.429	2,8	1.195	1.149	-3,8	2.264	2.438	7,7
De 1 a 2 assalariats	5.833	6.033	3,4	657	689	4,9	2.982	3.027	1,5	1.088	1.189	9,3	1.106	1.128	2,0
De 3 a 5 assalariats	2.477	2.580	4,2	304	321	5,6	1.588	1.658	4,4	143	152	6,3	442	449	1,6
De 6 a 9 assalariats	886	948	7,0	174	173	-0,6	479	522	9,0	64	61	-4,7	169	192	13,6
De 10 a 19 assalariats	535	564	5,4	94	106	12,8	268	287	7,1	45	43	-4,4	128	128	0,0
De 20 a 49 assalariats	269	339	26,0	73	84	15,1	110	160	45,5	22	26	18,2	64	69	7,8
De 50 a 99 assalariats	88	101	14,8	42	50	19,0	10	10	0,0	14	13	-7,1	22	28	27,3
De 100 a 199 assalariats	83	94	13,3	46	50	8,7	7	11	57,1	6	7	16,7	24	26	8,3
De 200 a 499 assalariats	42	52	23,8	23	28	21,7	3	3	0,0	2	4	100,0	14	17	21,4
De 500 a 999 assalariats	8	8	0,0	7	6	-14,3	0	0	-	1	1	0,0	0	1	-
De 1.000 a 4.999 assalariats	6	7	16,7	2	3	50,0	0	0	-	1	1	0,0	3	3	0,0
De 5.000 o més assalariats	0	0	-	0	0	-	0	0	-	0	0	-	0	0	-
Locals	**19.717**	**20.683**	**4,9**	**2.750**	**2.981**	**8,4**	**8.880**	**9.243**	**4,1**	**2.787**	**2.869**	**2,9**	**5.300**	**5.590**	**5,5**
Sense assalariats	8.438	8.842	4,8	994	1.130	13,7	3.138	3.261	3,9	1.274	1.235	-3,1	3.032	3.216	6,1
D'1 a 2 assalariats	6.292	6.501	3,3	789	827	4,8	3.123	3.153	1,0	1.134	1.231	8,6	1.246	1.290	3,5
De 3 a 5 assalariats	2.744	2.853	4,0	375	381	1,6	1.671	1.747	4,5	178	191	7,3	520	534	2,7
De 6 a 9 assalariats	1.007	1.056	4,9	202	202	0,0	515	552	7,2	78	79	1,3	212	223	5,2
De 10 a 19 assalariats	644	740	14,9	149	168	12,8	293	340	16,0	60	63	5,0	142	169	19,0
De 20 a 49 assalariats	367	437	19,1	120	140	16,7	122	166	36,1	28	33	17,9	97	98	1,0
De 50 a 99 assalariats	131	133	1,5	73	72	-1,4	9	11	22,2	19	17	-10,5	30	33	10,0
De 100 a 199 assalariats	65	86	32,3	39	46	17,9	8	10	25,0	10	12	20,0	8	18	125,0
De 200 a 499 assalariats	26	33	26,9	9	15	66,7	1	3	200,0	3	6	100,0	13	9	-30,8
De 500 a 999 assalariats	3	2	-33,3	0	0	-	0	0	-	3	2	-33,3	0	0	-

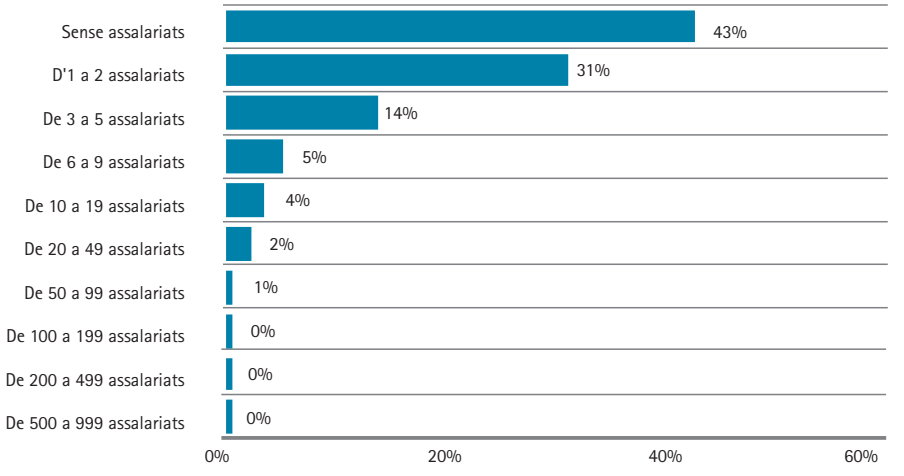
Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Gràfic I-122
Empreses actives al sector turístic a les Illes Balears per estrat d'assalariats (2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

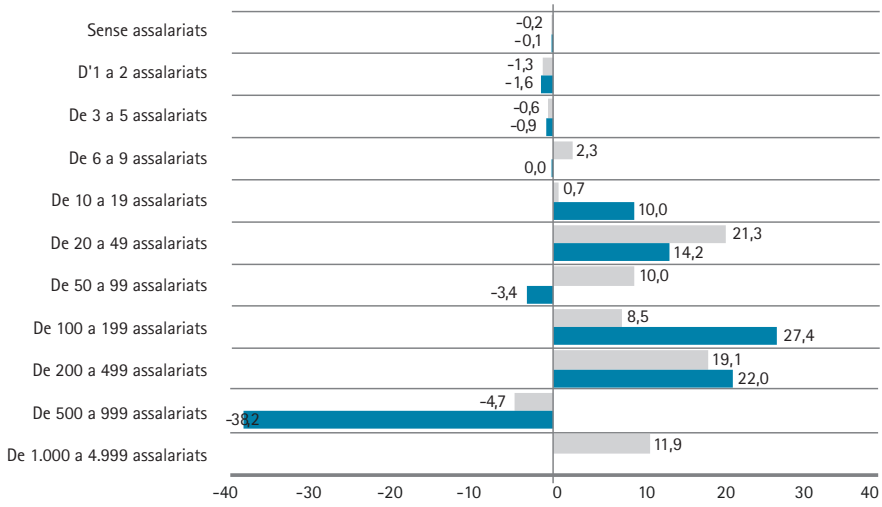
Gràfic I-123
Locals actius al sector turístic a les Illes Balears per estrat d'assalariats (2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Gràfic I-124

Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement de les empreses i locals actius al sector turístic a les Illes Balears respecte al total per estrats d'assalariats (2016-2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Quant a l'estacionalitat dels ocupats, la ràtio entre el mes d'ocupació més baix i el de més ocupació se situa en el conjunt del sector de restauració i hostalatge en un 29%, en restauració en un 41% i en hostalatge en un 18%. (Vegeu el quadre I-94).

6.9.2. Vint ocupacions més contractades al sector turístic

Les quatre ocupacions més contractades del sector turístic l'any 2017 són, per ordre, els cambrers amb 89.859 contractes, el personal de neteja (28.633), els ajudants de cuina (21.227) i els cuiners (18.487). Per variacions respecte a l'any anterior, el grup que més ha incrementat la contractació ha estat el dels coreògrafs i ballarins, amb un creixement del 21,2%. Els contractes de recepcionista d'hotel augmentaren, per la seva banda, un 15,7% respecte al 2016. Els grups que han disminuït el nombre de contractes han estat els animadors comunitaris (-15,7%) i els vigilants (-12,6%). (Vegeu el quadre I-95).

6.9.3. Contractacions turístiques per activitat econòmica

Les activitats descrites per la CNAE-09 relacionades amb el sector turístic són: serveis d'allotjament, agències de viatges i serveis de menjars i begudes. Al conjunt de les Balears el 2017 l'ocupació més important és per als serveis de menjars i begudes, amb un total de 107.104 contractes i un increment del 6,9% respecte de l'any anterior. En segon

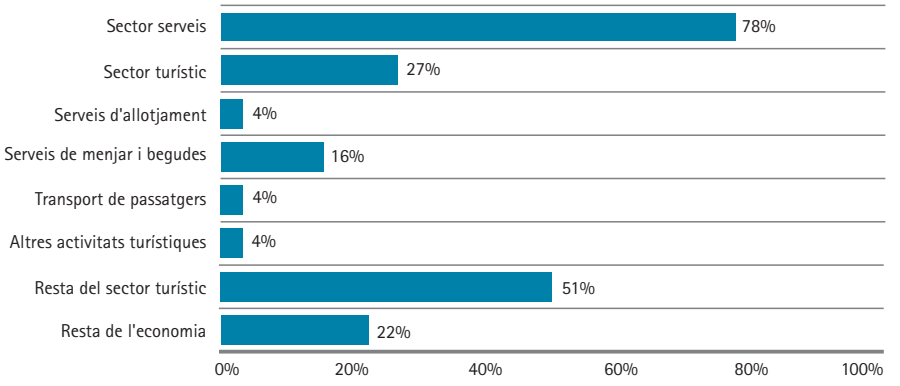
lloc, hi ha els serveis d'allotjament, amb 89.388 contractes, que cresqueren un 8,7% en referència al 2016. En tercer lloc, les agències de viatges ocupen 12.445 treballadors, un total que caigué un 6,8%.

Per illes, totes segueixen el mateix patró que el global balear, tot i que trobam diferències en les taxes de variació dels contractes respecte de l'any 2016. A Mallorca els contractes per serveis d'allotjament varen créixer un 11,3%, mentre que les agències de viatges patiren una davallada del 9,2%. En canvi, a Menorca i a les Pitiüses els contractes a agències de viatges, lluny de presentar taxes negatives, presenten increments del 106,9 i del 34,8%, respectivament.

A Menorca la taxa més baixa l'observam als serveis de menjars i begudes, amb un increment del 0,7%, mentre que aquest estancament es dona a les Pitiüses en els serveis d'allotjament, que incrementaren els contractes amb un insignificant 0,2%. (Vegeu el gràfic I-130).

Les vint ocupacions més contractades en el sector turístic es poden consultar en el quadre I-37. El 2017 destaca el creixement d'altres ocupacions elementals, amb un 45%, i la contracció de la contractació d'altres treballadors dels serveis de protecció i seguretat no classificats en altres apartats, amb un -21,5%. (Vegeu el quadre I-96).

Gràfic I-125
Empreses d'alta a la Seguretat Social a les Illes Balears per sector d'activitat (2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de la Seguretat Social.

Quadre I-93. Empreses d'alta a la Seguretat Social a les Illes Balears per sector d'activitat i illa de localització de l'empresa (2016-2017)

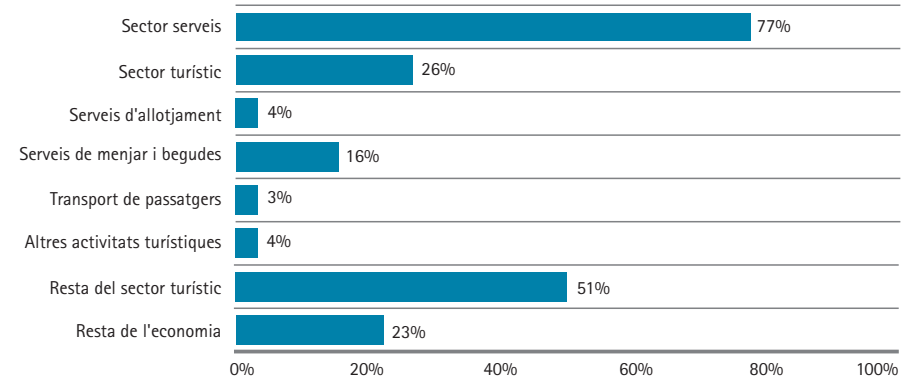
	Total			Illes Balears			Mallorca			Menorca		
	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.
Total empreses	**39.511**	**40.784**	**3,2**	**37.697**	**38.857**	**3,1**	**27.882**	**28.754**	**3,1**	**3.300**	**3.380**	**2,4**
Sector serveis	31.129	31.832	2,3	29.601	30.222	2,1	21.850	22.273	1,9	2.455	2.506	2,0
Sector turístic	10.483	10.792	2,9	10.274	10.574	2,9	7.272	7.476	2,8	864	887	2,7
Serveis d'allotjament	1.518	1.602	5,6	1.481	1.568	5,8	999	1.033	3,5	128	143	12,1
Serveis de menjar i begudes	6.078	6.154	1,3	6.033	6.105	1,2	4.406	4.459	1,2	499	497	-0,3
Transport de passatgers	1.447	1.525	5,4	1.381	1.457	5,5	884	947	7,1	96	103	7,3
Altres activitats turístiques	1.441	1.511	4,8	1.379	1.445	4,8	984	1.037	5,4	142	144	1,6
Resta del sector turístic	20.646	21.040	1,9	19.327	19.648	1,7	14.578	14.797	1,5	1.592	1.618	1,7
Resta de l'economia	8.382	8.953	6,8	8.096	8.635	6,7	6.033	6.481	7,4	844	875	3,6

	Eivissa			Formentera			Sense descripció			Altres CA		
	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.
Total empreses	**5.995**	**6.189**	**3,2**	**510**	**529**	**3,7**	**10**	**5**	**-52,5**	**1.814**	**1.927**	**6,2**
Sector serveis	4.860	4.994	2,8	428	446	4,4	9	4	-58,3	1.528	1.610	5,3
Sector turístic	1.909	1.974	3,4	225	236	4,9	5	2	-55,6	209	217	4,1
Serveis d'allotjament	295	327	10,8	60	64	7,6	0	0	-	36	35	-4,8
Serveis de menjar i begudes	1.011	1.030	1,9	115	117	2,2	4	2	-42,9	44	49	9,6
Transport de passatgers	378	383	1,4	23	25	6,5	1	0	-100,0	66	69	3,8
Altres activitats turístiques	225	233	3,6	28	31	8,9	0	0	-	62	66	5,6
Resta del sector turístic	2.951	3.020	2,4	203	210	3,8	5	2	-61,1	1.319	1.392	5,5
Resta de l'economia	1.136	1.195	5,3	83	83	0,3	1	1	0,0	286	318	10,9

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de la Seguretat Social.

Gràfic I-126

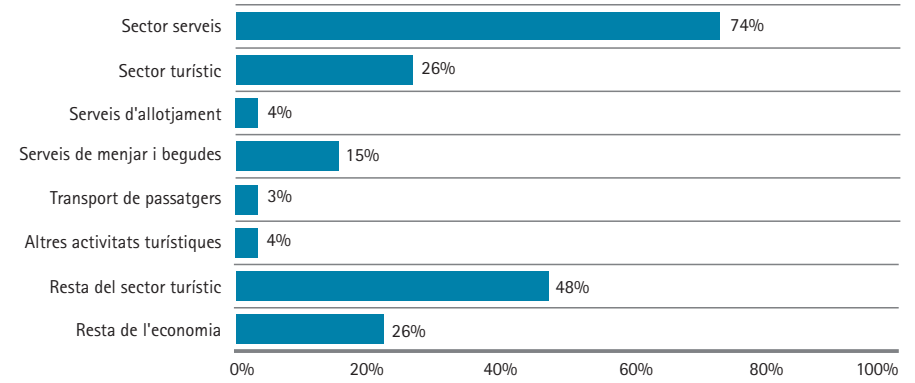
Empreses d'alta a la Seguretat Social a Mallorca per sector d'activitat (2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de la Seguretat Social.

Gràfic I-127

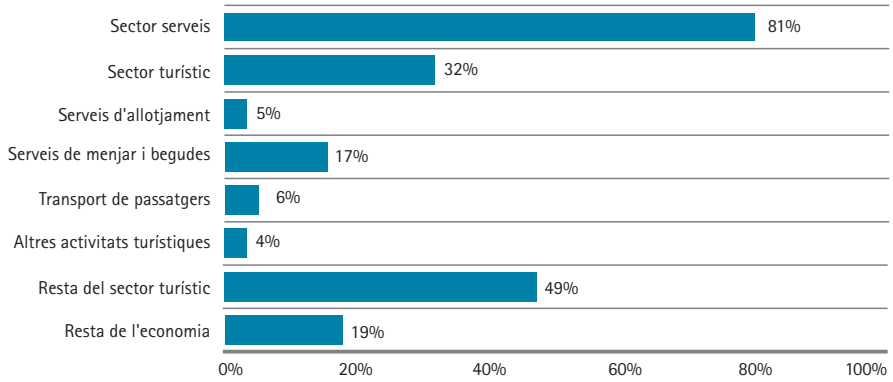
Empreses d'alta a la Seguretat Social a Menorca per sector d'activitat (2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de la Seguretat Social.

Gràfic I-128

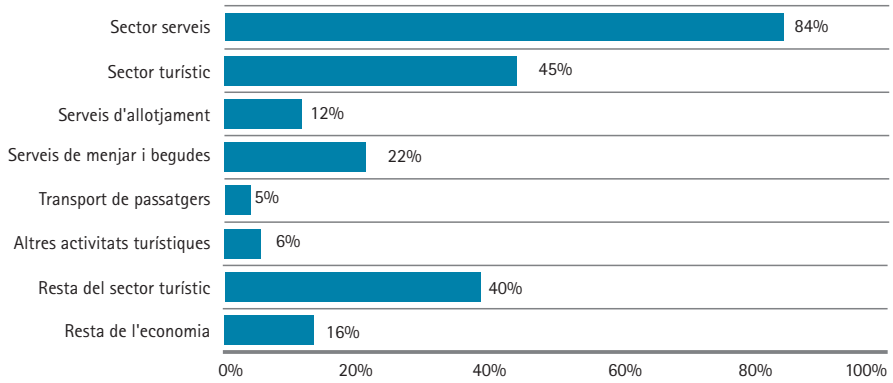
Empreses d'alta a la Seguretat Social a Eivissa per sector d'activitat (2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de la Seguretat Social.

Gràfic I-129

Empreses d'alta a la Seguretat Social a Formentera per sector d'activitat (2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de la Seguretat Social.

Quadre I-94. Ocupats a l'hostalatge i a la restauració (2016-2017)

Ocupats a la restauració

	2016						2017					
	Assalariats	Var. 16/15	Autònoms	Var. 16/15	Total	Var. 07/06	Assalariats	Var. 17/16	Autònoms	Var. 17/16	Total	Var. 17/16
Gener	20.007	10,51	9.561	1,24	29.568	7,33	20.965	4,79	9.583	0,23	30.548	3,31
Febrer	21.597	9,56	9.740	1,95	31.337	7,08	23.029	6,63	9.700	-0,41	32.729	4,44
Març	28.326	14,46	10.543	3,59	38.869	11,29	28.883	1,97	10.338	-1,94	39.221	0,91
Abril	36.897	11,46	11.355	1,13	48.252	8,84	41.784	13,24	11.515	1,41	53.299	10,46
Maig	48.869	8,57	12.299	1,05	61.168	6,97	53.083	8,62	12.272	-0,22	65.355	6,85
Juny	55.287	8,27	12.579	1,10	67.866	6,87	58.752	6,27	12.468	-0,88	71.220	4,94
Juliol	59.221	9,05	12.694	1,03	71.915	7,55	62.051	4,78	12.619	-0,59	74.670	3,83
Agost	57.265	5,42	12.690	0,76	69.955	4,54	60.000	4,78	12.587	-0,81	72.587	3,76
Setembre	48.409	6,13	12.507	0,22	60.916	4,86	54.848	13,30	12.523	0,13	67.371	10,60
Octubre	32.011	-6,18	11.648	-1,76	43.659	-5,04	33.532	4,75	11.551	-0,83	45.083	3,26
Novembre	23.496	8,16	10.161	1,19	33.657	5,96	24.926	6,09	10.056	-1,03	34.982	3,94
Desembre	22.840	8,14	9.826	1,11	32.666	5,93	23.872	4,52	9.756	-0,71	33.628	2,94
Mitjana anual	**37.852**	**7,40**	**11.300**	**0,99**	**49.152**	**5,85**	**40.477**	**6,93**	**11.247**	**-0,47**	**51.724**	**5,23**

continúa

Ocupats a l'hostalatge												
	2016						2017					
	Assalariats	Var. 16/15	Autònoms	Var. 16/15	Total	Var. 07/06	Assalariats	Var. 17/16	Autònoms	Var. 17/16	Total	Var. 17/16
Gener	12.566	4,50	1.073	7,41	13.639	4,72	14.118	12,35	1.152	7,36	15.270	11,96
Febrer	18.760	6,16	1.083	7,23	19.843	6,21	21.272	13,39	1.164	7,48	22.436	13,07
Març	29.999	11,85	1.147	9,45	31.146	11,76	32.910	9,70	1.198	4,45	34.108	9,51
Abril	47.874	11,78	1.232	7,13	49.106	11,66	55.265	15,44	1.329	7,87	56.594	15,25
Maig	64.327	10,15	1.381	7,72	65.708	10,10	70.709	9,92	1.451	5,07	72.160	9,82
Juny	71.043	9,54	1.442	7,53	72.485	9,50	76.463	7,63	1.511	4,79	77.974	7,57
Juliol	73.613	8,53	1.487	6,90	75.100	8,50	79.115	7,47	1.535	3,23	80.650	7,39
Agost	72.553	7,53	1.484	5,17	74.037	7,48	77.976	7,47	1.546	4,18	79.522	7,41
Setembre	65.103	9,63	1.451	4,09	66.554	9,50	73.938	13,57	1.540	6,13	75.478	13,41
Octubre	36.443	-7,08	1.340	2,92	37.783	-6,76	38.362	5,27	1.418	5,82	39.780	5,29
Novembre	14.376	15,99	1.194	6,32	15.570	15,19	15.854	10,28	1.257	5,28	17.111	9,90
Desembre	12.378	11,49	1.178	8,17	13.556	11,20	13.615	9,99	1.229	4,33	14.844	9,50
Mitjana anual	**43.253**	**8,13**	**1.291**	**6,55**	**44.544**	**8,09**	**47.466**	**9,74**	**1.361**	**5,41**	**48.827**	**9,62**

continúa

Ocupats restauració i hostalatge												
	2016						2017					
	Assalariats	Var. 16/15	Autònoms	Var. 16/15	Total	Var. 07/06	Assalariats	Var. 17/16	Autònoms	Var. 17/16	Total	Var. 17/16
Gener	32.573	8,11	10.634	1,83	43.207	6,49	35.083	7,71	10.735	0,95	45.818	6,04
Febrer	40.357	7,95	10.823	2,45	51.180	6,74	44.301	9,77	10.864	0,38	55.165	7,79
Març	58.325	13,10	11.690	4,13	70.015	11,50	61.793	5,95	11.536	-1,32	73.329	4,73
Abril	84.771	11,64	12.587	1,69	97.358	10,24	97.049	14,48	12.844	2,04	109.893	12,88
Maig	113.196	9,47	13.680	1,69	126.876	8,57	123.792	9,36	13.723	0,31	137.515	8,39
Juny	126.330	8,98	14.021	1,73	140.351	8,21	135.215	7,03	13.979	-0,30	149.194	6,30
Juliol	132.834	8,76	14.181	1,62	147.015	8,03	141.166	6,27	14.154	-0,19	155.320	5,65
Agost	129.818	6,59	14.174	1,21	143.992	6,03	137.976	6,28	14.133	-0,29	152.109	5,64
Setembre	113.512	8,11	13.958	0,61	127.470	7,23	128.786	13,46	14.063	0,75	142.849	12,06
Octubre	68.454	-6,66	12.988	-1,30	81.442	-5,85	71.894	5,03	12.969	-0,15	84.863	4,20
Novembre	37.872	11,01	11.355	1,70	49.227	8,71	40.780	7,68	11.313	-0,37	52.093	5,82
Desembre	35.218	9,30	11.004	1,82	46.222	7,42	37.487	6,44	10.985	-0,17	48.472	4,87
Mitjana anual	**81.105**	**7,79**	**12.591**	**1,53**	**93.696**	**6,90**	**87.944**	**8,43**	**12.608**	**0,13**	**100.552**	**7,32**

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

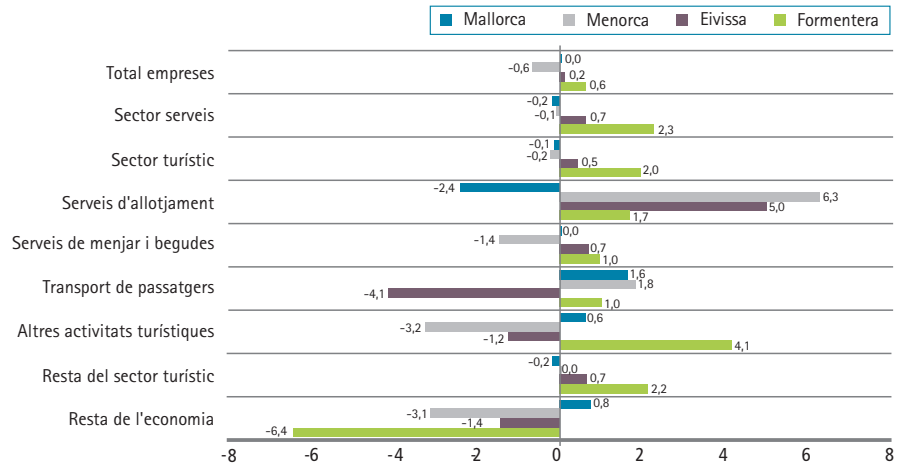
Quadre I-95. Contractes registrats per activitats econòmica (CNAE-09, 2 dígits) del sector turístic per illes (2016-2017)

		2016	2017	% var. 17/16
Illes Balears	**Total**	**195.802**	**208.937**	**6,7**
	Serveis d'allotjament	82.225	89.388	8,7
	Oferta complementària	113.577	119.549	5,3
	Agències de viatges, operadors turístics, serveis de reserves i altres	13.351	12.445	-6,8
	Serveis de menjars i begudes	100.226	107.104	6,9
Mallorca	**Total**	**135.990**	**144.904**	**6,6**
	Serveis allotjament	56.584	62.996	11,3
	Oferta complementària	79.406	81.908	3,2
	Agències de viatges, operadors turístics, serveis de reserves i altres	12.845	11.669	-9,2
	Serveis de menjars i begudes	66.561	70.239	5,5
Menorca	**Total**	**14.110**	**15.012**	**6,4**
	Serveis allotjament	5.760	6.464	12,2
	Oferta complementària	8.350	8.548	2,4
	Agències de viatges, operadors turístics, serveis de reserves i altres	130	269	106,9
	Serveis de menjars i begudes	8.220	8.279	0,7
Pitiüses	**Total**	**45.702**	**49.021**	**7,3**
	Serveis allotjament	19.881	19.928	0,2
	Oferta complementària	25.821	29.093	12,7
	Agències de viatges, operadors turístics, serveis de reserves i altres	376	507	34,8
	Serveis de menjars i begudes	25.445	28.586	12,3

Font: OTIB, a partir de dades del SOIB.

Gràfic I-130

Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de les empreses d'alta a la Seguretat Social respecte a les Illes Balears per sector d'activitat (2016-2017)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de la Seguretat Social.

Quadre I-96. Les vint ocupacions més contractades en el sector turístic a les Illes Balears (Codi C.N.O.-11)

	2017	% var. 17/16
5120. Cambrers assalariats	89.859	7,8
9210. Personal de neteja d'oficines, hotels i altres establiments similars	28.633	6,1
9310. Ajudants de cuina	21.227	4,2
5110. Cuiners assalariats	18.487	11,8
4422. Recepcionistes d'hotels	5.574	15,7
9229. Altre tipus de personal de neteja no classificat en altres apartats	2.659	3,5
3724. Monitors d'activitats recreatives i d'entreteniment	2.146	4,4
7191. Treballadors de manteniment d'edificis	1.920	8,9
5942. Auxiliars de vigilant de seguretat i similars no habilitats per dur armes	1.529	-12,6
2933. Coreògrafs i ballarins	1.359	21,2
3734. Caps de cuina	1.252	10,6
3123. Tècnics en electricitat	1.007	17,2
9490. Altres ocupacions elementals	996	45,0
5899. Altres treballadors de serveis personals no classificats en altres apartats	898	25,4
2932. Compositors, músics i cantants	867	-9,5
3715. Animadors comunitaris	841	-15,7
4500. Empleats administratius amb tasques d'atenció al públic no classificats en altres apartats	790	20,2
5999. Altres treballadors dels serveis de protecció i seguretat no classificats en altres apartats	780	-21,5
4309. Empleats administratius sense tasques d'atenció al públic no classificats en altres apartats	696	4,5
5831. Supervisors de manteniment i neteja d'oficines, hotels i altres establiments	691	7,5

Font: OTIB, a partir de les dades del SOIB.

7

COMERÇ

RESUM

L'any 2015 es dedicaven al comerç 16.213 empreses. Aquesta dada era de 15.986 el 2014 i de 18.158 el 2010. El volum de negoci va ser al 2015 de 12.193 milions d'euros, mentre l'any anterior aquesta quantia ascendia a 11.295 i a 11.692 en el cas del 2010. Per la seva banda, el total de renda generada (VAB) pel comerç a les Illes Balears va ser de 2.220 milions d'euros al 2015. El VAB va ser el 2014 i el 2010 de 2.300 i 2.092 milions, respectivament.

El comerç al detall és la principal activitat al sector pel que fa a nombre d'empreses i d'establiments i volum de negoci. També ho és respecte al major valor de la remuneració d'assalariats, major valor de la producció, majors consums intermedis, major volum d'ocupació, valor afegit brut i excedent brut d'explotació.

Les empreses dedicades a aquest sector ocupaven el 2015 a les Balears una mitjana de quatre treballadors, amb un cost laboral unitari de 19.700 euros i una productivitat de 32.400 euros. Així, les despeses de personal representaven de mitjana el 2015 un 60,73% del valor afegit, percentatge que va caure quatre punts respecte de l'any anterior (sis des del 2010), principalment per l'increment de la productivitat i de l'excedent brut d'explotació.

El total de personal ocupat per part de les empreses de comerç va ser el 2015 de 68.706 persones. Aquesta dada va ser de 71.464 el 2014 i de 77.091 el 2010. El subsectors amb una major ocupació varen ser el comerç al detall (63%) i el comerç a l'engròs (27%), mentre que el que representa una menor ocupació és la venda de vehicles a motor (10%).

7.1. INTRODUCCIÓ

A causa d'un canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades del 2015 (darreres dades disponibles) amb les d'anys anteriors.

7.2. PRINCIPALS MACROMAGNITUDS

L'any 2015 el sector comercial tenia 16.213 empreses. Aquesta dada era de 15.986 el 2014, i de 18.158 el 2010. El volum de negoci va ser de 12.193 milions d'euros, mentre l'any anterior aquesta quantia ascendia a 11.295, i a 11.692 en el cas del 2010. El total de renda generada (VAB) pel comerç a les Illes Balears va ser de 2.220 milions d'euros.

Si abordam l'anàlisi per sectors d'activitat, veim que el comerç al detall és la principal activitat del sector pel que fa a nombre d'empreses i d'establiments i volum de negoci. També ho és respecte al valor més alt de la remuneració d'assalariats, més valor de la producció, consums intermedis més alts, més volum d'ocupació, valor afegit brut i excedent brut d'explotació. En el conjunt del comerç, el valor afegit generat en relació amb el valor total de la producció és de gairebé

un 61,5%. L'activitat amb un valor afegit més alt és la venda al detall (61,5%). La venda de vehicles a motor és la que disposa d'una taxa de valor afegit més baixa. Això s'explica per la taxa de consums intermedis més alta que té respecte dels altres subsectors (48,41%).

En relació amb la distribució del VAB entre les rendes dels factors (remuneració dels assalariats i excedent brut d'explotació) destaca amb una taxa de despesa de personal més alta el subsector de venda de vehicles a motor (67,5%). (Vegeu el quadre I-97).

7.3. Principals coeficients

Les empreses dedicades a aquest sector el 2015 ocupaven a les Balears una mitjana de quatre treballadors, amb un cost laboral unitari de 19.700 euros i una productivitat de 32.400 euros.

Les despeses de personal el 2015 representaven de mitjana un 60,73% del valor afegit. Les taxes d'estabilitat laboral i d'assalariades femenina en el sector es varen mantenir entorn a un 63,2% i un 40,5%, respectivament.

Per subsectors d'activitat, la venda a l'engròs tenia la ràtio d'ocupats més alta per empresa (5). Aquest també va ser el subsector amb més productivitat (39.900 euros). El comerç a l'engròs també va ser l'activitat que va presentar uns nivells salarials més alts de mitjana (22.800 euros), en contrast amb els 17.900 euros de la venda al detall.

El comerç a l'engròs (84,5%) és el subsector que té més proporció d'assalariats, seguit de la venda de vehicles a motor (78,5%) i el comerç al detall (76,8%). El comerç a l'engròs també lidera la taxa d'estabilitat laboral (65,6%), en contrast amb la venda al detall (61,8%). Pel que fa a la feminització de les diferents activitats, observam una gran diferència entre la venda al detall (52%) i la venda de vehicles a motor (11%). El comerç a l'engròs té una taxa d'assalariats femenina d'un 24%. (Vegeu el quadre I-98).

7.4. Principals resultats d'explotació

Pel que fa als resultats d'explotació, els ingressos d'explotació de les empreses dedicades al comerç el 2015 varen ser de 12.413 milions d'euros, les despeses d'explotació varen pujar a 11.779 milions d'euros i les inversions en actius materials varen ser de 179 milions d'euros. (vegeu el quadre I-99).

Pel que fa a les despeses d'explotació, en termes agregats del sector comercial, un 76,31% corresponen a aprovisionaments, i un 11,45%, a despeses de personal. Les diferències entre sectors quant a la distribució de les despeses d'explotació són notòries, depenent principalment de la intensitat amb què es fa ús del factor treball.

En aquest apartat també és interessant constatar que les activitats de comerç al detall són el subsector amb més marge d'explotació (6%), seguida del comerç a l'engròs (5,07%), per sobre del marge d'explotació mitjà del conjunt del sector (5,38%).

Quadre I-97. Principals macromagnituds del sector comercial segons el tipus d'activitat, unitat i dades econòmiques en milers d'euros a les Illes Balears (2014-2015)

	Venda de vehicles de motor	Comerç a l'engròs	Comerç al detall	Total
2014				
Nombre d'empreses	1.388	4.083	10.516	15.986
Nombre d'establiments	1.547	4.604	12.836	18.987
Volum de negoci	1.055.128	4.399.539	5.841.081	11.295.749
Valor de la producció a preus bàsics	395.292	1.229.690	1.836.288	3.461.270
VAB a preus bàsics	184.473	719.209	1.127.037	2.030.720
Remuneració d'assalariats	126.808	450.573	721.608	1.298.988
Consums intermedis	210.819	510.480	709.251	1.430.550
Excedent brut d'explotació	55.268	264.934	392.043	712.245
Població ocupada el 30/09	6.397	20.389	44.678	71.464
2015				
Nombre d'empreses	1.551	4.110	10.552	16.213
Nombre d'establiments	1.687	4.629	13.125	19.441
Quantitat de negoci (milers d'euros)	1.296.938	4.615.309	6.281.406	12.193.653
Valor producció (milers d'euros)	389.998	1.216.265	2.012.259	3.618.522
VAB a preus de mercat (milers d'euros)	201.204	738.511	1.280.865	2.220.580
Despeses de personal (milers d'euros)	135.827	450.786	761.948	1.348.560
Consums intermedis (milers d'euros)	188.794	477.754	731.394	1.397.942
Excedent brut d'explotació (milers d'euros)	60.751	265.895	464.261	790.906
Població ocupada mitjana	6.924	18.502	43.281	68.706
Població ocupada a 30/09	7.236	19.601	45.455	72.292

Font: Enquesta Anual de Serveis (EAS). Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Dades no monetàries: nombre d'empreses, establiments, persones/dades monetàries: milers d'euros
Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

Quadre I-98. Principals coeficients del sector del comerç segons el tipus d'activitat a les Illes Balears(2014-2015)

	Venda de vehicles de motor	Comerç a l'engròs	Comerç al detall	Total
2014				
Persones ocupades per empresa	4,3	4,6	3,9	4,2
Productivitat (euros)	30.700	37.900	27.200	30.600
Salari mitjà (euros)	21.100	22.000	17.900	19.400
Cost laboral unitari (euros)	21.100	23.700	17.400	19.500
Taxa de valor afegit	46,7%	58,5%	61,4%	58,7%
Taxa de despeses de personal	68,7%	62,7%	64,0%	64,0%
Taxa d'assalariats	77,7%	84,9%	76,7%	79,1%
Taxa d'estabilitat en l'ocupació	61,6%	68,6%	60,8%	63,1%
Taxa d'ocupació femenina remunerada	11,9%	23,9%	52,9%	40,9%
Taxa d'externalitat en l'ocupació	1,2%	2,2%	0,6%	1,1%
2015				
Ocupats per empresa	4	5	4	4
Ocupats per establiment	4	4	3	4
Productivitat (euros)	29.100	39.900	29.600	32.300
Salari mitjà	19.500	22.800	17.900	19.500
Cost laboral unitari (euros)	19.600	24.400	17.600	19.600
Taxa de valor afegit (%)	51,59	60,72	63,65	61,37
Taxa de despeses de personal (%)	67,51	61,04	59,49	60,73
Taxa d'assalariats (%)	78,40	84,43	76,71	78,96
Taxa d'assalariats a 30/09 (%)	78,78	84,41	77,48	79,49
Taxa d'estabilitat laboral a 30/09 (%)	65,00	65,66	61,87	63,21
Taxa femenina d'assalariats a 30/09 (%)	11,34	24,34	52,08	40,48

Font: Enquesta Anual de Serveis (EAS). Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Nota: Ocupats: nombre de persones / Productivitat, salari i cost laboral: euros / Taxes: percentatge.
Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

Quadre I-99. Principals resultats d'explotació del sector del comerç segons el tipus d'activitat a les Illes Balears (2014-2015)

	Venda de vehicles de motor	Comerç a l'engròs	Comerç al detall	Total
2014				
Ingressos d'explotació	**1.083.890,80**	**4.449.114,10**	**5.938.859,30**	**11.471.864,20**
Volum de negoci	1.055.128,10	4.399.539,10	5.841.081,40	11.295.748,60
Altres ingressos d'explotació	28.762,80	49.575,00	97.777,80	176.115,60
Despeses d'explotació	**1.043.474,00**	**4.225.698,30**	**5.615.459,30**	**10.884.631,50**
Consum de matèries primeres i altres aprovisionaments	120.044,50	53.321,30	41.170,30	214.536,10
Consum de mercaderies	691.257,60	3.220.312,20	4.104.966,90	8.016.536,80
Treballs realitzats per altres empreses	13.625,90	67.630,40	24.583,80	105.840,00
Despeses de personal	126.807,50	450.572,60	721.608,10	1.298.988,30
Despeses en serveis exteriors	75.078,60	386.339,00	633.095,20	1.094.512,90
Altres despeses de gestió	2.069,90	3.189,40	10.401,40	15.660,70
Dotació per a amortitzacions	14.590,00	44.333,20	79.633,50	138.556,70
Inversions en actius materials	**13.719,50**	**44.737,90**	**54.392,20**	**112.849,70**
Adquisició d'immobilitzat material	39.831,40	55.233,90	75.632,30	170.697,70
Vendes d'immobilitzat material	26.111,90	10.496,00	21.240,10	57.848,00
2015				
Ingressos d'explotació	**1.337.264,60**	**4.673.964,90**	**6.401.831,80**	**12.413.061,30**
Volum de negoci	1.296.938,20	4.615.308,50	6.281.406,00	12.193.652,70
Altres ingressos d'ocupació	40.326,40	58.656,30	120.425,90	219.408,60
Despeses d'explotació	**1.292.473,30**	**4.448.635,00**	**6.038.315,60**	**11.779.423,90**
Aprovisionaments	1.055.743,60	3.506.565,30	4.426.789,20	8.989.098,10
Despeses de personal	135.826,60	450.785,50	761.947,60	1.348.559,60
Altres despeses d'explotació	88.953,70	450.829,80	741.638,70	1.281.422,20
Amortització de l'immobilitzat	14.278,30	55.081,70	95.613,30	164.973,40
Deteriorament i resultat per alienacions de l'immobilitzat	-2.232,60	-14.410,90	12.575,10	-4.068,30
Altres resultats	-96,40	-216,50	-248,30	-561,10
Inversions en actius materials	**27.515,00**	**73.522,50**	**78.508,60**	**179.546,00**
Adquisició d'immobilitzat material	40.236,70	83.296,90	97.131,60	220.665,30
Vendes d'immobilitzat material	12.721,80	9.774,40	18.623,10	41.119,20

Font: Enquesta Anual de Serveis (EAS). Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Nota: Milers d'euros.

Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

7.5. L'OCUPACIÓ

El total de personal ocupat el 2015 per les empreses de comerç va ser de 68.706 persones. Aquesta dada va ser de 71.464 el 2014, i de 77.091, el 2010. Els subsectors amb més ocupació varen ser el comerç al detall (63%) i el comerç a l'engròs (27%), mentre que el que representa una ocupació més baixa és la venda de vehicles a motor (10%). (Vegeu el quadre I-100).

El personal remunerat representa un 79% del personal ocupat en el sector. De fet, el personal remunerat se situa al voltant d'un 80% en tots els subsectors d'activitat. Té la taxa de remuneració més elevada la venda a l'engròs, amb un 84,4%. La més baixa se situa en un 76,7%, i fa referència al comerç al detall.

L'estructura ocupacional del sector és majoritàriament femenina (51%), excepte en els subsectors de venda de vehicles a motor (14,95% de dones) i comerç a l'engròs (29,9%). La feminització del sector comercial es dona bàsicament pel fet que el comerç al detall, que presenta un nombre d'ocupats més alt, té una taxa de dones d'un 66,8%.

7.6. L'ESTACIONALITAT

A l'enquesta actual no es demana pels ocupats per trimestre. Aquest canvi metodològic impossibilita dur a terme una anàlisi d'estacionalitat tal com es feia a les memòries anteriors.

Quadre I-100. Dades d'ocupació del sector comerç segons el tipus d'activitat a les Illes Balears (2014-2015)

	Venda de vehicles de motor	Comerç a l'engròs	Comerç al detall	Total
2014				
Personal ocupat	6.397	20.389	44.678	71.464
Personal remunerat	4.969	17.320	34.246	56.535
Personal fix	3.943	13.984	27.184	45.111
Personal fix homes	3.354	9.988	8.576	21.918
Personal fix dones	589	3.997	18.608	23.193
Personal eventual	1.026	3.335	7.062	11.424
Personal eventual homes	856	2.451	2.052	5.359
Personal eventual dones	170	884	5.011	6.065
Personal no remunerat	1.428	3.070	10.432	14.930
Personal no remunerat homes	1.260	2.471	4.816	8.547
Personal no remunerat dones	168	598	5.615	6.382

continúa

	Venda de vehicles de motor	Comerç a l'engròs	Comerç al detall	Total
2015				
Personal ocupat mitjà	6.924	18.502	43.281	68.706
Personal ocupat a 30/09	7.236	19.601	45.455	72.292
Personal ocupat mitjà remunerat	5.428	15.621	33.203	54.253
Personal ocupat remunerat a 30/09	5.700	16.546	35.217	57.463
Personal fix a 30/09	4.703	12.869	28.122	45.694
Personal fix a 30/09, homes	4.000	9.023	9.325	22.349
Personal fix a 30/09, dones	703	3.846	18.796	23.345
Personal eventual a 30/09	997	3.677	7.096	11.769
Personal eventual a 30/09, homes	880	2.752	2.221	5.853
Personal eventual a 30/09, dones	117	925	4.875	5.917
Personal ocupat mitjà no remunerat	1.496	2.880	10.078	14.454
Personal no renumerat a 30/09	1.536	3.055	10.238	14.829
Personal no renumerat a 30/09, homes	1.403	2.545	4.641	8.589
Personal no renumerat a 30/09, dones	133	510	5.597	6.239

Font: Enquesta Anual de Serveis (EAS). Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat) a partir de dades de l'INE.

Nota: Nombre de persones.
Nota: A causa del canvi metodològic, no són estrictament comparables les dades de 2015 amb les d'anys anteriors.

8

TRANSPORTS

RESUM

A nivell agregat, el pes del sector del transport a l'economia de les Illes Balears és d'un 4,5%. La majoria d'indicadors del darrer any disponible mostren valors inferiors al 2008, com a conseqüència de la forta contracció de l'activitat econòmica a la darrera crisi.

El sector del transport està format per un total de 3.969 empreses. La majoria d'aquestes són molt petites, amb menys de dos treballadors, i la seva activitat principal és el transport per carretera. El 2014 el sector ocupa 23.500 persones, una quantitat inferior als més de 27.000 ocupats de l'any 2008. La productivitat del sector se situa en els 54.000 euros per treballador, mentre que el salari mitjà arriba als 28.700 euros anuals. La qualitat de l'ocupació en el sector està marcada per una estabilitat laboral per sota de la mitjana espanyola, i amb una baixa participació femenina.

Les principals característiques de les infraestructures del transport marítim són, en primer lloc, una gestió del Ministeri de Foment dels principals ports i una gestió autonòmica dels ports més petits i, en segon lloc, per l'existència de dues empreses dominants en les rutes marítimes. Pel que fa a les infraestructures del transport aeri, l'aeroport de Palma és el tercer aeroport espanyol quant a capacitat de gestió de vols per hora i un dels principals aeroports pel que fa a capacitat d'absorció de passatgers (més de 13.000 passatgers per hora de capacitat).

La via aèria és la principal artèria d'accés pels passatgers a les tres illes principals i es passa de 28.150.828 passatgers l'any 2008 a un total de 39.293.353 el 2016. Aquest creixement es deu principalment a l'increment del nombre de vols internacionals.

La via marítima és el principal accés de les mercaderies i s'observa un increment del volum de les transportades en general però amb una reducció dels granels líquids. El transport marítim de passatgers ha crescut de manera considerable, tant en les rutes comercials com en els creuers turístics, amb increments considerables dels creuers tant a Palma (un increment del nombre de passatgers d'un 55% l'any 2016 respecte al 2009) com a Eivissa (amb un increment del 150%).

Quant a la intensitat en l'ús de les carreteres, s'observa un increment en el transport públic urbà i interurbà. Pel que fa a l'ús privat de les carreteres, s'observa que l'any 2016 Palma és una de les ciutats amb més congestió a Espanya.

8.1. INTRODUCCIÓ

Aquest capítol, dedicat al sector del transport, està dividit en tres parts. A la primera part s'analitzen les principals macromagnituds del sector: l'estructura i la dimensió de les empreses del sector, principals característiques de l'ocupació en el sector, i el valor afegit que genera aquesta activitat. La segona part analitza les diferents infraestructures de transport, mentre que la tercera part analitza la informació disponible sobre l'ús d'aquesta infraestructura.

La principal font de dades utilitzada per a la realització d'aquest capítol és la proporcionada per l'Ibestat, que proporciona dades del sector del transport regionalitzada per les Illes Balears. Aquesta informació es complementa amb altres bases de dades que citam a peu de pàgina de les diferents taules o gràfics.

8.2. MACROMAGNITUDS I DESCRIPCIÓ DEL SECTOR DE TRANSPORT

Aquest apartat analitza l'evolució de les principals macromagnituds del sector de transport i emmagatzematge en les di-

mensions següents: producció, ocupació en el sector i l'estructura de les empreses del sector a partir de la informació proporcionada per l'enquesta anual de serveis entre els anys 2008 i 2014. En la majoria del casos, els indicadors de les principals macromagnituds del sector de l'any 2014 prenen valors més baixos que els observats l'any 2008, un patró clarament determinat per la greu crisi econòmica que va patir l'economia espanyola els darrers anys.

8.2.1. Producció

El sector del transport a les Illes Balears, mesurat com el valor afegit brut respecte al PIB balear, té un pes aproximat de 4,5%. Aquest nombre no gaire diferent del de l'economia espanyola, en la qual el sector té un pes aproximat del 5%.

El valor de la producció del sector consta de dos components principals: el consum intermedi i valor afegit brut. En altres paraules, el valor de la producció en un sector és la suma d'aportacions necessàries (matèries primeres, serveis i subministraments, etc.) en el procés de producció, excloent actius fixos (maquinària, edificis) i el valor generat pels productors per dur a terme una activitat concreta en una àrea econòmica determinada. La producció del sector ha caigut durant el període analitzat; en canvi, és important observar que el valor afegit a preus bàsics creix en termes relatius a l'aportació total de la producció. (Vegeu el quadre I-101 i el gràfic 131).

Des d'un punt de vista relatiu, els dos principals subsectors són les activitats d'emmagatzematge i auxiliars, així com el transport per carretera. L'evolució de la producció desagregada per sector permet observar una reducció del pes relatiu del sector del transport aeri, mentre que el transport terrestre i per canonada ha mostrat un lleuger increment en el bienni 2013-14. (Vegeu el quadre I-102 i el gràfic 132).

8.2.2. Ocupació en el sector: nivells, productivitat i qualitat

A finals de 2014, el sector del transport ocupa aproximadament 23.500 persones, representant un 9% del total ocupat en el sector de serveis. L'evolució de l'ocupació en els darrers anys ha estat clarament influenciada per la crisi econòmica, especialment en els anys 2011 i 2012, mentre que es pot veure una recuperació en el darrer bienni. (Vegeu el quadre I-103).

Hi ha notables diferències de comportament dels subsectors. En primer lloc, el del transport terrestre i per canonada representa aproximadament un 50% dels ocupats de tot el sector, i si hi afegim l'ocupació del subsector dedicat a l'emmagatzematge i d'activitats, entre tots dos subsectors representen un 80% del total d'ocupació del sector. En segon lloc, l'ocupació a tots els subsectors evoluciona negativament en aquests anys de crisi, llevat del transport marítim, que augmenta el nivell general d'ocupació respecte de l'any 2008. Finalment, si s'analitza l'evolució interanual de l'ocupació per sector, hi ha una evolució negativa de l'ocupació durant el trienni 2010-12 i una lleugera recuperació a partir del 2013.

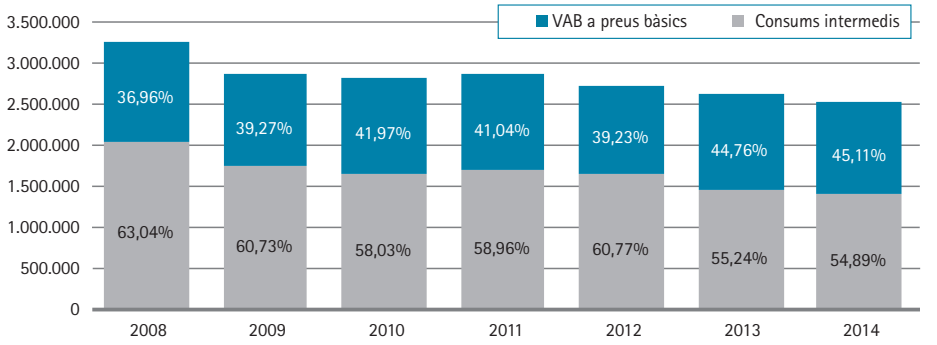
Quadre I-101. Transport i emmagatzematge (2008-2014)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Producció	3.282.868,7	2.868.597,1	2.838.783,6	2.865.296,4	2.736.643,0	2.622.441,6	2.547.103,0
Consums intermedis	2.069.377,8	1.742.112,5	1.647.359,4	1.689.313,2	1.662.961,1	1.448.737,3	1.398.058,4
VAB a preus bàsics	1.213.490,9	1.126.484,6	1.191.424,2	1.175.983,2	1.073.681,9	1.173.704,3	1.149.044,6

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Gràfic I-131

Producció en el sector de transport i emmagatzematge (2008-2014)

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

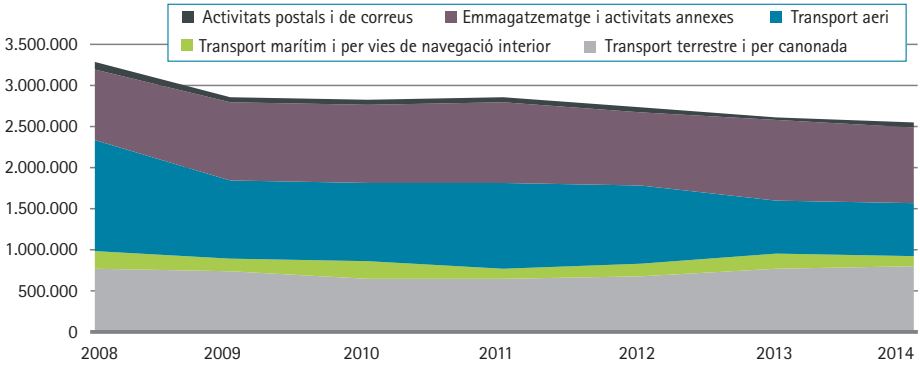
Quadre I-102. Evolució de la producció del sector transport i emmagatzematge (2008-2014)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Transport terrestre i per canonada	765.571	714.321	638.846	625.978	658.384	770.089	799.321
Transport marítim i per vies de navegació interior	211.826	168.738	200.323	146.401	153.133	167.721	127.037
Transport aeri	1.351.617	954.946	980.642	1.049.373	951.327	660.290	620.459
Emmagatzematge i activitats annexes	874.600	963.540	959.226	961.882	910.356	973.110	932.098
Activitats postals i de correus	79.254	67.053	59.748	81.664	63.443	51.232	68.188

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Gràfic I-132

Evolució de la producció del sector transport i emmagatzematge (2008-2014)

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Quadre I-103. Persones ocupades (2008-2014)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Transport terrestre i per canonada	13.187	14.035	12.277	11.358	11.120	12.454	11.905
Taxes interanuals	-	0,064	-0,125	-0,075	-0,021	0,120	-0,044
Transport marítim i per vies de navegació interior	732	842	835	815	897	816	892
Taxes interanuals	-	0,150	-0,008	-0,024	0,101	-0,090	0,093
Transport aeri	4.671	3.683	3.311	2.532	2.132	1.575	1.845
Taxes interanuals	-	-0,212	-0,101	-0,235	-0,158	-0,261	0,171
Emmagatzematge i activitats annexes	6.814	7.755	8.117	7.821	6.532	7.221	7.365
Taxes interanuals	-	0,138	0,047	-0,037	-0,165	0,106	0,020
Activitats postals i de correus	2.254	2.143	1.904	1.881	1.872	1.730	1.568
Taxes interanuals	-	-0,049	-0,112	-0,012	-0,005	-0,076	-0,094
Total sector transport i emmagatzematge	**27.658**	**28.458**	**26.444**	**24.408**	**22.552**	**23.795**	**23.575**
Taxes interanuals	**-**	**0,029**	**-0,071**	**-0,077**	**-0,076**	**0,055**	**-0,009**

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

El 2014 la productivitat mitjana del sector del transport i emmagatzematge, entesa com el quocient del valor afegit brut respecte del nivell d'ocupació, se situa als 54.000 euros anuals, mentre que observam uns sous mitjans de 28.700 euros anuals. Es tracta de valors que se situen per sobre de la mitjana de tot el sector serveis. Aquesta mitjana, però, amaga una gran diferència entre els diferents subsectors. Si desglossem els salaris i la productivitat (en milers d'euros) pels diferents subsectors i en fem la comparació amb el conjunt del sector serveis, observam un primer grup d'activitats format pel transport terrestre i per canonada i per les activitats postals i de correus que es caracteritza per productivitat i salaris baixos. Un segon grup d'activitats format pel transport marítim i l'emmagatzematge i activitats annexes mostra productivitats molt elevades i sous lleugerament superiors a la mitjana del sector. Finalment, el transport aeri es caracteritza per productivitats i sous alts. (Vegeu el quadres I-104, I-105 i I-106).

El sector del transport i emmagatzematge es caracteritza per tenir taxes d'assalariats molt similars al del conjunt del sector serveis. Destaquen les baixes taxes d'assalariat del subsector de transport terrestre i per canonada, amb taxes d'un 70%, a diferència dels altres subsectors, en què el nombre d'assalariats se situa en quantitats properes al 100%. Aquesta baixa taxa d'assalariats es pot explicar –almenys en part– per l'ús habitual de la figura del treballador autònom en la relació laboral. Ho podem corroborar a partir de les dades desagregades del percentatge d'autònoms a l'àmbit del subsector a l'àmbit espanyol: un 20% del total de membres de la Seguretat Social espanyola es troba afiliat al règim especial de treballadors autònoms (RETA); en canvi, al sector del transport i emmagatzematge, el nombre puja fins a un 25%, mentre que en el sector del transport terrestre i per canonada s'eleva a una mitjana de 34%. (Vegeu el quadre I-107).

Si s'analitza l'estabilitat laboral, entesa com el percentatge de treballadors amb contracte de durada indefinida respecte del total de treballadors remunerats, observam que només un 60% dels treballadors del sector transports es poden classificar com estables, mentre que al conjunt de l'economia espanyola l'estabilitat laboral del sector de transport arriba a un 80%. Per subsectors destaca que el transport terrestre i per canonada i el transport marítim mostren dades inferiors a un 60% dels assalariats. En canvi, el transport aeri mostra taxes molt més elevades, per sobre del 80%. (Vegeu el quadre I-108).

Finalment, cal assenyalar la baixa participació de les dones en el sector del transport i emmagatzematge: l'any 2014 només un 21% dels ocupats en el sector del transport eren dones, molt per sota del 40% del sector serveis. I aquest percentatge es redueix fins al 8,5% si parlem de la participació femenina en el sector del transport terrestre i per canonada.

8.2.3. Estructura i dimensió de les empreses del sector d'emmagatzematge i transport terrestre

El nombre total d'empreses que participen en el sector d'emmagatzematge i transport terrestre a les Illes Balears

s'apropa a les 4.000 i representa un 8,13% del total d'empreses dedicades al sector serveis. Tant el nombre d'empreses com els establiments han patit un descens significatiu els darrers anys, tant en termes absoluts (de 4.613 empreses el 2008 a una reducció fins a les 3.969 el 2014) com en termes relatius (han passat de ser un 8,22% del nombre total d'empreses el 2008 a un 7,90% el 2014). La gran majoria de les empreses, un 85%, es troben concentrades en el subsector del transport terrestre i per canonada. El segon subsector en nombre d'empreses és l'emmagatzematge, que comptabilitza gairebé un 10% de les empreses del sector, mentre que el 5% restant es reparteix entre els altres tres subsectors. (Vegeu el quadre I-109).

Les principals partides del compte de resultats de les empreses del sector mostren que, tot i el gran nombre d'empreses del sector del transport terrestre i per canonada, generen poc més d'un 30% del volum de negoci del sector, mentre que altres subsectors com l'aeri, amb un nombre molt menor d'empreses, en generen gairebé un 25%. (Vegeu el gràfic I-133).

Si s'analitzen les despeses d'explotació, s'observa que les principals partides per ordre d'importància el 2014 són les corresponents a les despeses en serveis exteriors (31% de les despeses totals), despeses de personal (27,5%), treballs realitzats per altres empreses (16%) i aprovisionaments (16%). En el subsector del transport terrestre i per canonada, la principal despesa són les despeses en personal (31%), mentre que la segona partida en importància són els treballs realitzats per altres empreses (26%). Aquesta partida recull l'import dels treballs que, formant part del procés de producció pròpia, duen a terme altres empreses; és a dir, dona una idea de la importància de la subcontractació en aquest àmbit. Aquesta partida és una despesa important en tots els subsectors excepte en el transport marítim (11%) i aeri (2,5%), en què les principals partides són les despeses en serveis exteriors (les despeses corrents, repetitives o habituals de l'activitat de l'empresa, excepte les derivades de l'activitat bàsica) i l'aprovisionament, suposant un total del 80% per al transport aeri i un 70% per al transport marítim. Finalment, els sectors de l'emmagatzematge i les activitats postals destaquen per la despesa en personal molt elevada (un 62% en les activitats postals i un 35% per a l'emmagatzematge). (Vegeu el quadre I-110).

El sector del transport i emmagatzematge té una mitjana de cinc ocupats per empresa, amb una gran disparitat entre subsectors. S'observa una distribució en què la gran majoria d'empreses no tenen treballadors a càrrec de l'empresa o en tenen entre un i dos treballadors (un total de 3.657 empreses, representant un 85% de les empreses totals). El subsector del transport terrestre i per canonada és l'únic sector on la mitjana d'ocupats per empresa es troba per sota de la mitjana del sector (tres ocupats per empresa). En els subsectors del transport marítim, activitats postals i emmagatzematge, el nombre d'ocupats per empresa oscil·la entre els vuit treballadors i els 17, mentre que en el transport aeri la mitjana és de més de 200 ocupats per empresa. (Vegeu el quadre I-111).

Quadre I-104. Productivitat (en milers d'euros) (2008-2014)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Serveis	34,2	32,0	33,0	33,7	33,7	35,8	36,7
Transport i emmagatzematge	**47,2**	**41,8**	**48,3**	**52,3**	**52,3**	**54,9**	**54,0**
Transport terrestre i per canonada	32,2	27,9	28,1	30,9	28,7	31,6	36,2
Transport marítim i per vies de navegació interior	31,5	48,0	118,1	88,3	82,2	98,0	80,1
Transport aeri	54,9	49,4	59,8	79,5	67,8	85,3	63,7
Emmagatzematge i activitats annexes	82,3	69,0	74,9	77,7	93,9	92,9	85,7
Activitats postals i de correus	19,5	17,4	16,9	25,0	18,7	16,5	19,8

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Quadre I-105. Salari mitjà (en milers d'euros) (2008-2014)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Serveis	20,5	21,0	21,2	21,6	21,0	21,6	21,4
Transport i emmagatzematge	**30,4**	**30,1**	**28,6**	**28,4**	**28,8**	**27,8**	**28,7**
Transport terrestre i per canonada	23,8	23,7	23,2	24,5	23,7	23,2	22,9
Transport marítim i per vies de navegació interior	25,3	24,9	26,7	25,3	24,9	26,1	23,1
Transport aeri	37,8	39,3	40,7	50,5	45,1	42,3	51,8
Emmagatzematge i activitats annexes	38,4	35,4	31,0	28,8	32,0	31,5	30,7
Activitats postals i de correus	20,1	20,1	20,6	13,8	19,9	21,4	23,2

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Quadre I-106. Cost laboral unitari real: cost laboral unitari-productivitat (2008-2014)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Serveis	0,6228	0,6688	0,6545	0,6647	0,6469	0,6145	0,6049
Transport i emmagatzematge	**0,6992**	**0,7273**	**0,6542**	**0,587**	**0,5927**	**0,5301**	**0,5667**
Transport terrestre i per canonada	0,6615	0,6523	0,7367	0,6926	0,7038	0,6551	0,5829
Transport marítim i per vies de navegació interior	0,9333	0,6188	0,2583	0,3477	0,3479	0,3031	0,3333
Transport aeri	0,9217	1,0385	0,9047	0,795	0,826	0,6213	1,011
Emmagatzematge i activitats annexes	0,5772	0,6362	0,5287	0,4736	0,4601	0,4177	0,4422
Activitats postals i de correus	1,2154	1,3736	1,4793	0,668	1,2567	1,4848	1,3788

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Quadre I-107. Taxa d'assalariats (%) (2008-2014)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Serveis	78,39	76,90	76,78	77,82	82,74	81,94	82,66
Transport i emmagatzematge	**72,20**	**67,73**	**72,57**	**73,91**	**83,05**	**83,81**	**84,56**
Transport terrestre i per canonada	68,39	59,07	68,36	67,58	68,55	71,89	72,55
Transport marítim i per vies de navegació interior	87,30	91,45	91,17	89,40	97,68	96,98	97,10
Transport aeri	71,09	70,43	67,49	76,21	100,00	99,94	99,95
Emmagatzematge i activitats annexes	79,97	79,67	80,83	82,94	96,59	97,18	96,38
Activitats postals i de correus	68,40	67,30	65,13	64,75	95,65	92,93	94,90

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Quadre I-108. Taxa d'estabilitat laboral (%) (2008-2014)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Serveis	53,99	56,32	55,18	56,38	59,53	58,68	58,27
Transport i emmagatzematge	**52,86**	**50,40**	**52,93**	**53,61**	**64,17**	**61,28**	**64,23**
Transport terrestre i per canonada	53,39	46,47	50,33	50,24	53,23	50,90	55,48
Transport marítim i per vies de navegació interior	53,80	48,77	50,61	43,85	56,53	53,50	57,88
Transport aeri	50,55	53,34	53,50	56,86	82,05	80,42	83,38
Emmagatzematge i activitats annexes	56,39	58,03	58,73	59,89	74,42	72,59	72,07
Activitats postals i de correus	43,54	44,09	44,94	47,75	76,67	75,12	74,87

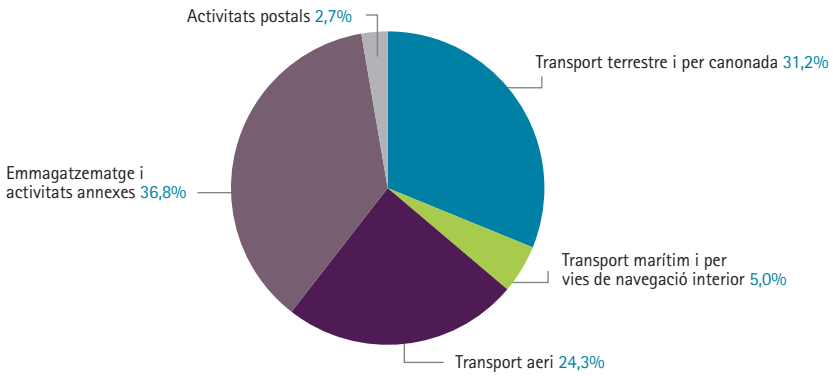
Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Quadre I-109. Empreses i establiments (2008-2014)								
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Transport terrestre i per canonada	Empreses	4.146	4.068	3.885	3.700	3.635	3.531	3.395
	Establiments	4.237	4.131	3.975	3.758	3.700	3.586	3.462
Transport marítim	Empreses	62	60	65	66	67	71	69
	Establiments	74	78	81	82	94	94	95
Transport aeri	Empreses	17	13	11	10	8	8	8
	Establiments	36	30	27	22	20	19	20
Emmagatzematge	Empreses	280	394	357	288	412	395	389
	Establiments	406	526	480	400	498	494	522
Activitats postals	Empreses	108	111	60	77	118	143	107
	Establiments	271	254	206	223	250	273	239
Total	**Empreses**	**4.613**	**4.646**	**4.378**	**4.141**	**4.240**	**4.147**	**3.969**
	Establiments	**5.023**	**5.020**	**4.769**	**4.486**	**4.562**	**4.466**	**4.338**

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Gràfic I-133

Distribució d'ingressos per subsector (2014)

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Quadre I-110. Distribució de les principals partides de despesa (2014)

	Transport i emmagatzematge	Transport terrestre i per canonada	Transport marítim i per vies de navegació interior	Transport aeri	Emmagatzematge i activitats annexes	Activitats postals
Consum de matèries primeres i altres aprovisionaments	16,08%	16,61%	28,70%	31,45%	1,42%	1,80%
Consums de mercaderies	1,05%	0,72%	0,39 %	0,16%	2,34%	0,28%
Treballs realitzats per altres empreses	16,32%	26,08%	11,58%	2,68%	18,94%	18,89%
Despeses de personal	27,51%	31,78%	12,35%	13,06%	35,24%	62,40%
Despeses en serveis exteriors	31,12%	16,42%	39,76%	51,57%	28,21%	13,83%
Altres despeses d'explotació	0,47%	0,07%	0,01%	0,47%	1,00%	0,09%
Dotació per amortitzacions	7,44%	8,32%	7,21%	0,60%	12,85%	2,70%

Font: Enquesta anual de serveis, Ibestat.

Quadre I-111. Distribució d'empreses per estrat d'assalariats (2017)

	Transport terrestre i per canonada	Transport marítim i per vies de navegació interior	Transport aeri	Emmagatzematge i activitats annexes	Activitats postals	Total
Sense assalariats	1,737	17	2	153	99	2,008
De 1 a 2 assalariats	1,472	38	1	110	28	1,649
De 3 a 5 assalariats	235	19	2	55	11	322
De 6 a 9 assalariats	93	6	0	34	3	136
De 10 a 19 assalariats	58	5	1	23	9	96
De 20 a 49 assalariats	29	2	1	17	2	51
De 50 a 99 assalariats	8	1	2	6	1	18
De 100 a 199 assalariats	4	0	1	3	0	8
De 200 a 499 assalariats	1	0	1	2	0	4
De 500 a 999 assalariats	1	0	0	0	0	1
De 1.000 a 4.999 assalariats	0	0	1	0	0	1

Font: Directori central d'empreses, INE.

8.3. Capital i infraestructures del transport a les Illes Balears

En aquest apartat analitzam el capital i les infraestructures del sector del transport de les Illes Balears separant-los en funció dels diferents modes de transport.

8.3.1. El parc mòbil de les empreses de transport terrestre de mercaderies

El 2016 hi havia 1.416 empreses amb autorització pel transport públic de mercaderies a les Illes Balears, un total de 5.756 camions amb una capacitat de càrrega de 57.176 tones, i 938 empreses amb autorització per al transport privat de mercaderies, amb un total de 2.040 camions i una capacitat de 15.698 tones de càrrega. L'evolució de les empreses, camions i càrrega mostra una reducció significativa tant d'àmbit públic com d'àmbit privat que es pot explicar pel cicle econòmic recessiu dels últims anys. Així mateix, mostra els signes de recuperació de l'activitat econòmica dels darrers anys. (Vegeu el quadre I-112).

La mitjana de vehicles de transport públic de mercaderies per empresa és poc més de quatre vehicles per empresa a les Illes Balears, una quantitat superior a la mitjana

espanyola (de poc més de tres vehicles per empresa). Si es mira la càrrega per vehicle, s'observa que a les Illes Balears un vehicle té una capacitat mitjana de deu tones, mentre que la capacitat mitjana d'un vehicle de l'Estat espanyol puja a les 14 tones. En resum, les empreses de transport terrestre de mercaderies tenen una flota lleugerament més gran a la mitjana de l'empresa espanyola però de dimensions més reduïdes.

8.3.2. Les empreses de transport terrestre de passatgers

En aquest apartat s'analitzen els dos principals usos del transport públic de passatgers per carretera, és a dir, el taxi (autotaxi i gran turisme) i l'autobús del transport urbà. La ràtio de vehicles per empresa de taxi se situa lleugerament per sobre d'una llicència per empresa, la qual cosa mostra una estructura empresarial d'autoocupació. En canvi, quan s'analitza el transport d'autobusos, hi ha unes cent empreses amb llicencies privades i una flota de 20 autobusos per empresa. Aquesta quantitat s'ha reduït en els darrers anys i ha passat dels 21 autobusos per llicència el 2008 als 18 autobusos per llicència el 2016. (Vegeu el quadre I-113).

8.3.3. Infraestructura del transport marítim

A les Illes Balears el conjunt de ports són de titularitat púbica, però hem de separar els ports gestionats pel Ministeri de Foment a través de l'Autoritat Portuària de Balears dels gestionats per la Comunitat Autònoma a través de Ports de les Illes Balears. Els ports gestionats per l'Autoritat Portuària de Balears són els principals ports, en dimensió i en volum de tràfic, tant de mercaderies com de persones. En trobam dos a Mallorca –port de Palma i port d'Alcúdia–, un a Menorca –port de Maó– i dos a les Pitiüses –el port d'Eivissa i el port de la Savina, a Formentera–. A part d'aquests cinc, hi ha un conjunt de ports gestionats pel Govern de les Illes Balears. Són de dimensions més reduïdes, la majoria de tipus recreatiu i no destinats al transport de persones o mercaderies, llevat dels ports de Ciutadella a Menorca i el de Sant Antoni a Eivissa[13].

A partir de l'informe anual d'ANAVE (Associación de Navieros Españoles)[14], observam que hi ha dos operadors espanyols, Baleària i Trasmediterranea, que operen a les Illes Balears, tant connectant les illes amb la Península com connectant les diferents illes (rutes interilles). El mateix informe destaca l'existència d'una tercera companyia dedicada principalment a la càrrega general de mercaderies (granels sòlids, líquids, maquinària etc.), Transportes Marítimos Alcúdia, que opera principalment des del port d'Alcúdia.

La flota de Baleària i Trasmediterranea està composta per vaixells de diferents dimensions que s'adapten a les diferents rutes. Baleària connecta les illes amb la Península

13. El port de Cala Ratjada ha tingut certa activitat de trànsit de passatgers que s'ha anat reduint en els últims anys. Segons dades de l'Ibestat, des del 2014 fins al 2017 no s'hi ha registrat activitat.

14. El document es pot consultar a:

https://www.anave.es/images/informes/empresas_navieras/anave_empresas_navieras.pdf

(Barcelona, València i Dénia) en temporada alta amb una freqüència diària o més, excepte la ruta València-Eivissa, ja que la freqüència és de sis sortides setmanals. Quant a les rutes interilles, la freqüència és diària a les rutes Mallorca-Menorca i Mallorca-Eivissa, i la freqüència és menor entre Eivissa i Formentera. Trasmediterrania connecta les Illes amb la Península (Barcelona i València) en temporada alta amb una freqüència més gran que Baleària per a les rutes que connecten amb Eivissa i lleugerament inferior si parlem de les rutes que connecten amb València, una freqüència de menys d'una sortida diària. A diferència de Baleària, Trasmediterranea connecta València amb Maó (una sortida setmanal).

Això sí, ambdues companyies ofereixen un nombre més baix de sortides en temporada baixa.

Pel que fa a la flota de Trasmediterranea destinada al transport de passatgers i mercaderies a les Illes Balears, es compon de set fèrries i un vaixell d'alta velocitat, mentre que la flota de Baleària es compon de quatre fèrries ràpids i vuit ferris, dels quals tres són de gran capacitat (Ferry+).

8.3.4. Infraestructura del transport aeri

AENA proporciona informació sobre la capacitat dels aeroports de les Illes Balears en dos aspectes. El primer es refereix a la capacitat del camp de vol, és a dir, el nombre d'avions per hora que l'aeroport té la capacitat de gestionar, i, en segon lloc, la capacitat de les terminals; és a dir, el nombre de passatgers per hora que les terminals poden atendre.

La capacitat del camp de vol s'ha incrementat lleugerament en els últims anys. Es destacable que l'aeroport de Palma ha passat de tenir una capacitat de 60 avions per hora; és a dir, un avió per minut, a una capacitat des del 2015 de 66 aeronaus per hora; és a dir, més d'un avió per minut. Els altres dos aeroports de les Illes Balears gestionats per AENA tenen aproximadament un terç de la capacitat de l'aeroport de Palma: 26 aeronaus per hora a Eivissa i 22 a Menorca.

En comparació amb la resta de l'Estat espanyol, del total d'aeroports gestionats per AENA, l'aeroport de Palma se situa en tercera posició, per darrere dels aeroports de Madrid i Barcelona, amb 100 i 72 avions per hora de capacitat, respectivament, i per davant d'altres aeroports de gran afluència turística com Màlaga, Gran Canària o Alacant. Respecte als altres dos aeroports, Eivissa se situa en desena posició, capacitats similars a Sevilla o Fuerteventura, i Menorca, a la catorzena posició, amb capacitats similars a Santiago o Bilbao.

Pel que fa a la capacitat de les terminals dels tres aeroports de les Illes Balears, també ha mostrat un lleuger increment en els darrers anys. L'any 2016 la capacitat de l'aeroport de Palma arriba als 13.350 passatgers per hora, mentre que la capacitat de les terminals dels aeroports de les illes menors és aproximadament un terç de l'aeroport de Palma (4.700 a Eivissa i 3.400 a Menorca).

Quadre I-112. Empreses, vehicles i càrrega a les Illes Balears (2008-2016)

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Privat	Empreses	1.151	955	1.033	864	917	812	860	820	938
	Vehicles	2.398	2.015	2.125	1.738	1.842	1.691	1.802	1.740	2.040
	Càrrega (t)	17.650	14.694	15.376	12.643	13.354	12.439	13.251	13.389	15.698
	Vehicles/empresa	2,08	2,11	2,06	2,01	2,01	2,08	2,10	2,12	2,17
	Càrrega/vehicles	7,36	7,29	7,24	7,27	7,25	7,36	7,35	7,69	7,70
Públic	Empreses	1.596	1.641	1.445	1.524	1.362	1.458	1.404	1.549	1.416
	Vehicles	6.854	7.314	6.211	6.920	5.914	6.295	5.770	6.183	5.756
	Càrrega (t)	72.632	75.251	60.787	69.203	58.994	63.030	57.486	61.069	57.176
	Vehicles/empresa	4,29	4,46	4,30	4,54	4,34	4,32	4,11	3,99	4,06
	Càrrega/vehicles	10,60	10,29	9,79	10,00	9,98	10,01	9,96	9,88	9,93
Total	**Empreses**	**2.747**	**2.596**	**2.478**	**2.388**	**2.279**	**2.270**	**2.264**	**2.369**	**2.354**
	Vehicles	**9.252**	**9.329**	**8.336**	**8.658**	**7.756**	**7.986**	**7.572**	**7.923**	**7.796**
	Càrrega (t)	**90.282**	**89.945**	**76.163**	**81.846**	**72.348**	**75.469**	**70.737**	**74.458**	**72.874**
	Vehicles/empresa	**3,37**	**3,59**	**3,36**	**3,63**	**3,40**	**3,52**	**3,34**	**3,34**	**3,31**
	Càrrega/vehicles	**9,76**	**9,64**	**9,14**	**9,45**	**9,33**	**9,45**	**9,34**	**9,40**	**9,35**

Font: Ministeri de Foment, Direcció General de Transport Terrestre.

Quadre I-113. Empreses i vehicles, transport de passatgers a les Illes Balears (2008-2016)

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Autotaxi i gran turisme	Empreses	2.354	2.305	2.359	2.366	2.379	2.333	2.390	2.411	2.426
	Vehicles	2.605	2.551	2.614	2.608	2.657	2.579	2.659	2.659	2.755
	Vehicles/empresa	1,11	1,11	1,11	1,10	1,12	1,11	1,11	1,10	1,14
Autobus Servei públic	Empreses	90	85	90	83	94	92	114	99	109
	Vehicles	1.956	1.833	1.826	1.747	1.919	1.804	1.953	1.881	2.000
	Vehicles/empresa	21,73	21,56	20,29	21,05	20,41	19,61	17,13	19,00	18,35

Font: Ministeri de Foment, Direcció General de Transport Terrestre.

8.4. Ús del transport a les Illes Balears

En aquest apartat s'analitza l'ús de les infraestructures de transport. Un seguit de fets marquen l'ús del transport a les Illes Balears. En primer lloc, la insularitat provoca que els modes de transport per via aèria i marítima siguin la manera com les quatre illes es comuniquen amb l'exterior. La via aèria és la connexió més utilitzada pels passatgers a les tres illes més grans, mentre que la via marítima és la més utilitzada pel trànsit de mercaderies. Formentera és l'única illa on el transport marítim és l'únic mode de connexió. En segon lloc, el fet que totes quatre illes siguin una destinació turística internacional provoca que molts dels passatgers que fan servir la infraestructura de transport balear ho facin en connexions de vol o marítima internacionals. Finalment, l'ús de les infraestructures de transport és molt més intensa els mesos de temporada alta turística; és a dir, els mesos que van de l'abril o el maig, segons els anys, fins a l'octubre, amb màxims els mesos de juliol i agost.

Tot seguit dividim la discussió de l'ús del transport a les Illes Balears en quatre apartats. En el primer ens fixam en el transport de passatgers i de mercaderies per via aèria. En el segon analitzam el transport de passatgers i de mercaderies per via marítima. En aquest apartat valoram separadament el transport de passatgers als creuers turístics. En el tercer apartat analitzam el transport públic per carretera, tren i metro. Finalment, el darrer apartat valora la intensitat d'ús de les carreteres.

8.4.1. El transport per via aèria

8.4.1.1. Transport de passatgers

A tots tres aeroports de les Illes Balears s'observa un fort increment del nombre de passatgers si comparam les dades del 2009 amb les del 2017. El nombre total d'entrades i sortides de passatgers va ser de 39,2 milions el 2017, gairebé un 40% superior a la quantitat global de 28,1 milions de l'any 2009.

El nombre de passatgers en vols d'entrada i sortida dels aeroports de les illes va ser l'any 2017 de 28 milions a Palma, 7,9 milions a Eivissa i 3,4 milions a Menorca. Del total de passatgers, un total de 28,3 milions (és a dir, un 72% del total) eren passatgers de vols internacionals.

A tots tres aeroports, el nombre de vols a connexions espanyoles va caure substancialment a partir de l'any 2010, amb un mínim l'any 2013. L'Aeroport de Son Sant Joan és on aquesta tendència va ser més acusada. La reducció acumulada de connexions amb altres aeroports espanyols a Palma va ser d'un 33% aquests anys, i la de passatgers, d'un 23%. A partir de l'any 2014 s'observa una recuperació del nombre de passatgers amb destí o origen a un aeroport espanyol fins arribar l'any 2017 a dades de passatgers similars a les de l'any 2009; el nombre de vols de connexió, en canvi, tot i que també ha augmentat d'ençà de l'any 2014, continua molt per sota dels que hi va haver l'any 2009.

En canvi, el nombre de passatgers de vols internacionals a Palma no va deixar de créixer cap d'aquests anys (tot i que hi va haver un estancament del creixement els anys 2013 i 2014). El resultat d'aquest creixement continuat és que el nombre de passatgers internacionals el 2017 va ser un 45% més gran que l'any 2009.

La conseqüència d'aquestes dues evolucions del nombre de passatgers segons que les connexions fossin a aeroports espanyols o internacionals és que si el 2009 un 69% dels passatgers a l'aeroport de Palma provenien d'un vol internacional, el 2017 aquest percentatge va pujar fins al 77%.

Als altres dos aeroports de les Illes Balears, aquestes tendències són similars, si bé no tan marcades. (Vegeu el quadre I-114).

8.4.1.2. Transport de mercaderies

Els trets següents caracteritzen l'evolució de mercaderies per via aèria. Primer de tot, una forta reducció del total de mercaderies transportades si es compara l'any 2009 amb l'any 2017. Aquesta reducció es produeix any rere any a tots tres aeroports. En segon lloc, el transport de mercaderies en connexions internacionals és irrellevant als aeroports d'Eivissa i Menorca, i és poc important a l'aeroport de Palma (al voltant d'un 10% en quilograms del total transportat). Finalment, el transport de mercaderies per via aèria, en termes de pes, és molt inferior al transportat per via marítima. Malauradament no disposam d'informació sobre el valor del producte transportat per via aèria en activitats concretes de la societat balear, per ponderar-ne la importància real en el funcionament de la societat balear.

8.4.2. El transport per via marítima

8.4.2.1. Transport de passatgers

A Mallorca, Eivissa (descomptant la connexió amb Formentera) i Menorca, el transport de passatgers per via marítima és força inferior al transport per via aèria. Tot i així, s'observa que ha crescut de manera sostinguda entre els anys 2009 i 2017.

Amb diferència, el nombre més alt de passatgers és a la connexió entre les illes Pitiüses, i són també les illes en què el nombre de passatgers ha crescut més, si comparam els fluxos de l'any 2009 amb els de l'any 2017. Ara bé, si al total de passatgers de l'illa d'Eivissa li llevam aquests passatgers d'anada o tornada a Formentera, veim que les altres connexions de l'illa s'han mantingut estables en el nombre de passatgers. En canvi, a Mallorca el nombre de passatgers ha crescut un 50% i ha passat de 430.000 l'any 2009 a 650.000 el 2017, mentre que a Menorca ha crescut més d'un 70%, ja que ha passat de poc més de 160.000 el 2009 a més de 280.000 el 2017. (Vegeu el quadre I-115 i el gràfic I-134).

8.4.2.2. Passatgers de creuers turístics

El turisme de creuers ha mantingut un creixement sostingut en els darrers anys a les Illes Balears. Amb molta diferència, el port de Palma és el que mostra un trànsit de turistes de creuers més alt. De fet, el 2009 eren poc més d'un milió i el 2016 s'arribava a la quantitat de 1.630.000, un increment d'un 55%.

Quadre I-114. Nombre total de passatgers (2009-2017)

		Total	% variació anual	Vols espanyols	% variació anual	Vols interna-cionals	% variació anual
Palma	2009	21.188.232	-	6.334.825	-	14.853.407	-
	2010	21.110.233	-0,37	6.212.084	-1,94	14.898.149	0,3
	2011	22.724.074	7,64	6.240.444	0,46	16.483.630	10,64
	2012	22.665.341	-0,26	5.589.560	-10,43	17.075.781	3,59
	2013	22.766.697	0,45	4.893.009	-12,46	17.873.688	4,67
	2014	23.112.484	1,52	5.076.228	3,74	18.036.256	0,91
	2015	23.739.107	2,71	5.598.424	10,29	18.140.683	0,58
	2016	26.252.263	10,59	5.813.925	3,85	20.438.338	12,67
	2017	27.967.448	6,53	6.388.167	9,88	21.579.281	5,58
Menorca	2009	2.418.989	-	1.334.442	-	1.084.547	-
	2010	2.508.740	3,71	1.373.084	2,9	1.135.656	4,71
	2011	2.574.377	2,62	1.357.894	-1,11	1.216.483	7,12
	2012	2.543.810	-1,19	1.257.806	-7,37	1.286.004	5,71
	2013	2.564.502	0,81	1.207.601	-3,99	1.356.901	5,51
	2014	2.631.131	2,6	1.251.439	3,63	1.379.692	1,68
	2015	2.865.991	8,93	1.324.535	5,84	1.541.456	11,72
	2016	3.176.967	10,85	1.460.800	10,29	1.716.167	11,33
	2017	3.431.461	8,01	1.566.958	7,27	1.864.503	8,64
Eivissa	2009	4.543.607	-	2.005.029	-	2.538.578	-
	2010	5.026.976	10,64	2.137.030	6,58	2.889.946	13,84
	2011	5.632.974	12,05	2.349.935	9,96	3.283.039	13,6
	2012	5.547.239	-1,52	2.302.411	-2,02	3.244.828	-1,16
	2013	5.718.692	3,09	2.191.127	-4,83	3.527.565	8,71
	2014	6.202.887	8,47	2.346.257	7,08	3.856.630	9,33
	2015	6.465.809	4,24	2.610.530	11,26	3.855.279	-0,04
	2016	7.406.159	14,54	2.791.723	6,94	4.614.436	19,69
	2017	7.894.444	6,59	3.005.249	7,65	4.889.195	5,95

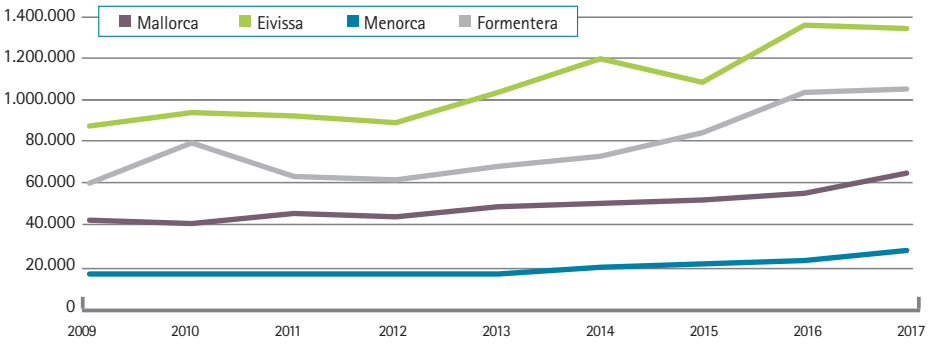
Font: AENA.

Quadre I-115. Nombre total de passatgers per via marítima (2009-2017)				
	Mallorca	Eivissa	Menorca	Formentera
2009	425.984	867.199	164.353	598.489
2010	412.181	944.417	173.567	795.116
2011	460.401	924.531	173.110	627.300
2012	436.289	885.923	164.609	623.540
2013	482.539	1.040.852	173.829	684.872
2014	499.855	1.197.227	207.384	733.862
2015	522.894	1.083.870	221.596	841.981
2016	559.408	1.354.930	235.440	1.035.679
2017	**647.917**	**1.340.380**	**286.682**	**1.057.338**

Font: Ibestat.

Gràfic I-134

Nombre total de passatgers per via marítima (2009-2017)

Font: Ibestat.

Els altres dos ports que reben una quantitat apreciable de creuers any rere any són els d'Eivissa i Maó. En aquests dos ports les fluctuacions d'un any per l'altre són més acusades que al port de Palma, fins al punt que trobam anys amb una reducció apreciable del nombre de passatgers de creuer. En qualsevol cas, el port d'Eivissa va passar de tenir-ne poc més de 100.000 l'any 2009 a tenir-ne gairebé 250.000 (un creixement molt considerable d'un 150%). Al port de Maó el nombre de passatgers l'any 2016 és similar al del 2009, al voltant d'uns 70.000 passatgers anualment.

8.4.2.3. Transport de mercaderies

Els ports de les Illes Balears són crucials per l'entrada de mercaderies. L'impacte de la reducció de l'activitat econòmica fins

l'any 2011 es va notar d'una manera molt apreciable en el moviment de mercaderies dels ports de les Illes Balears. Els granels líquids van caure de manera molt forta del 2009 al 2011 (gairebé un 25%) i a partir d'aleshores s'han mantingut estables. Els granels sòlids van caure més endavant, de l'any 2013 al 2015 (al voltant d'un 20%) i va remuntar-ne el transport el 2016, sense arribar a les quantitats observades fins al 2012. Finalment, el transport de mercaderia general es va mantenir estable de l'any 2009 fins al 2011, i a partir d'aleshores ha crescut any rere any, fins arribar l'any 2016 a ser més d'un 45% superior a l'observat els anys anteriorment esmentats. (Vegeu el quadre I-116).

Per ports, el que mostra un augment més considerable de la seva activitat és el port de Palma, amb un creixement acumulat del total de mercaderies transportades del 60% de l'any 2009 fins l'any 2016. Els ports d'Alcúdia i d'Eivissa també mostren creixements molt apreciables (d'un 12% i d'un 20%, respectivament). En canvi, l'activitat del port de Maó només creix un 5% aquests anys.

8.4.2.4. Ús de les carreteres

En aquest apartat analitzam les dades disponibles sobre l'ús de les carreteres a les Illes Balears. Primer comentam la intensitat del trànsit a les carreteres balears. Seguidament, comentam l'ús del transport públic a la ciutat de Palma i a l'illa de Mallorca (no disposam d'informació a les altres illes) i, finalment, comentam els mitjans de transport utilitzats pels usuaris dels tres aeroports balears per arribar o marxar de l'aeroport.

8.4.2.4.1. Intensitat d'ús de les carreteres

El trànsit per carretera es va mantenir en uns nivells similars de l'any 2009 fins al 2013. A partir del 2014, s'observa un increment del trànsit, que s'accentua els anys 2015 i 2016. (Vegeu el quadre I-117 i el gràfic 135).

Quadre I-116. Total de mercaderies (en milers de tones) als ports de Palma, Alcúdia, Maó, Eivissa i la Savina (2009-2016)

	Granels líquids	Granels sòlids	Mercaderia general	Total de mercaderies
2009	2.023	1.689	8.041	11.754
2010	1.762	1.860	7.955	11.577
2011	1.577	1.643	8.034	11.255
2012	1.528	1.624	8.408	11.561
2013	1.424	1.310	8.737	11.471
2014	1.446	1.319	9.872	12.639
2015	1.525	1.216	10.730	13.471
2016	**1.542**	**1.546**	**11.578**	**14.676**

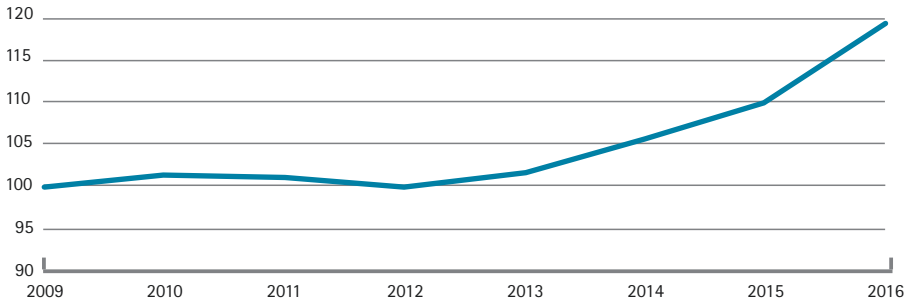
Font: Memòria del 2016 de l'Autoritat Portuària Balear.

Quadre I-117. Trànsit per carretera (2009-2016)				
	Índex	Total	% vehicles pesants	Increment anual
2009	100	7.321	6,40	-
2010	101	7.426	7,00	1,44
2011	101	7.402	7,00	-0,32
2012	100	7.317	6,41	-1,16
2013	102	7.444	6,70	1,74
2014	105	7.721	7,08	3,72
2015	110	8.032	7,50	4,02
2016	119	8.714	7,67	8,49

Font: Ministeri de Foment, Direcció General de Carreteres.

Gràfic I-135

Trànsit per carretera a les Illes Balears (índex 100: any 2009) (2009-2016)

Font: Ministeri de Foment, Direcció General de Carreteres.

El percentatge de vehicles pesants circulant per les carreteres es manté aproximadament en un 7% del total de vehicles entre els anys 2009 i 2014. Coincidint amb l'increment del total de vehicles en circulació dels anys 2015 i 2016, també s'observa un lleu increment en el percentatge de vehicles pesants, que passa a ser d'un 7,6%.

La consultora INRIX fa estimacions a partir de la recollida massiva de dades dels vehicles equipats amb GPS, dels nivells de congestió de les principals ciutats del món. Segons aquestes estimacions, el 2017 els vehicles de Palma van passar 23 hores i un 11% del temps de circulació en carreteres congestionades. Això converteix Palma en la sisena ciutat més congestionada a Espanya. Només una ciutat espanyola amb menys població (Cartagena) mostra un nivell superior de congestió a les carreteres[15].

15. Es poden consultar les dades a l'adreça web: http://inrix.com/scorecard/.

8.4.2.4.2. Transport públic interurbà a Mallorca

L'any 2016, el transport públic interurbà va tenir un total de 13.600.000 usuaris, una tercera part dels que va fer servir el tren com a mitjà de transport.

Per analitzar les tendències anuals i mensuals, disposam d'informació sobre els autobusos de línia per als anys que van del 2013 al 2016. Si fa no fa, la quantitat d'usuaris va ser la mateixa els tres primers anys, mentre que l'any 2016 hi va haver un augment considerable d'usuaris, un 7%, comparat amb l'any previ.

Pel que fa a l'ús del tren, només disposam de les dades dels anys 2015 i 2016. Sembla que hi ha la mateixa tendència, d'un augment de l'ús del transport públic interurbà, perquè l'any 2016 encara hi va haver un augment més considerable, un 22%, del nombre d'usuaris del tren, comparat amb l'any previ. (Vegeu el quadre I-118).

Podem analitzar com varia l'ús mensual del transport públic interurbà pel que fa als autobusos. Veim que hi ha una forta estacionalitat, amb un ús molt més gran els mesos de temporada turística alta (els mesos que van de maig a octubre). Hi ha quatre vegades més usuaris els mesos de juliol i agost que el gener. (Vegeu el quadre I-119 i el gràfic 136).

8.4.2.4.3. El transport públic a la ciutat de Palma

Veim que el nombre d'usuaris es va estancar els anys que van del 2012 al 2014 (i fins i tot hi va haver una davallada l'any 2013) i que a partir d'aleshores hi ha hagut un creixement any rere any, de manera que el 2017 hi va haver un 7% més d'usuaris que l'any 2012. L'ús del transport públic a Palma també mostra la mateixa estacionalitat que hem vist que es produeix en l'ús del transport públic interurbà, amb un ús més alt els mesos que van de maig a octubre, però les diferències d'ús són molt menys marcades i els mesos de més ús del transport públic no són necessàriament els mesos de juliol i agost, de manera que es deu produir una certa substitució entre els usuaris que es desplacen per feina i l'usuari turista d'un mes per l'altre. (Vegeu el quadre I-120).

8.4.2.4.4. El desplaçament dels viatgers als aeroports

A partir de les enquestes fetes als passatgers de les diferents terminals, disposam d'informació sobre el mitjà de transport més utilitzat a l'hora d'arribar o anar-se'n de l'aeroport. Hi ha informació dels aeroports de Palma i d'Eivissa per als anys 2009, 2012, 2014 i 2016, i de l'Aeroport de Menorca per als anys 2012, 2014 i 2016.

Les enquestes mostren un patró d'ús dels mitjans de transport marcat per la importància del turisme a totes tres illes. A l'aeroport de Palma l'any 2016 s'observa que l'autobús de cortesia és la principal manera de desplaçament, amb un 34% del total d'usuaris de l'aeroport; seguit dels serveis de taxi (22,5%), lloguer de cotxe (17,8%) i ús del cotxe privat (17%). Queda com a cinquena elecció l'ús de l'autobús públic, que va créixer al llarg dels anys – passa de representar un 7% el 2009 a un

15% el 2014– tot i que davalla a un 7,6% d'ús a la darrera enquesta. A l'aeroport d'Eivissa el principal mitjà d'accés a l'aeroport és el taxi (33%), seguit del cotxe privat (21,7%), mentre que el cotxe de lloguer i l'autobús de cortesia se situen en tercera posició (amb un pes aproximat d'un 17%). L'autobús públic es manté en cinquena opció, amb un pes d'un 10%. Respecte de l'evolució, s'observa un patró similar al de Palma, en què es passa d'un pes del 8,8% el 2009 a un màxim d'ús del transport públic el 2014, un 18%, tot i que a la darrera enquesta suposar només un 11%. Finalment, l'Aeroport de Menorca mostra un patró marcat per l'ús de l'autobús de cortesia (35%), pel cotxe de lloguer (28%) i pel cotxe privat (21,8%). El servei de taxi té un pes del 10%, molt inferior a les altres dues illes i, finalment, l'autobús és la cinquena opció, amb un pes molt petit, només un 3% dels passatgers escull l'autobús per anar o venir de l'Aeroport de Menorca. (Vegeu el quadre I-121).

Podem comparar els patrons d'accés que observam als tres aeroports de les Illes Balears amb una selecció d'aeroports espanyols on també es va dur a terme l'enquesta el 2016. Hi podem trobar els dos principals aeroports espanyols (Madrid i Barcelona), tres ciutats de dimensions comparables amb Palma (Sevilla, Màlaga i Bilbao), i un destí turístic com Tenerife (amb dos aeroports). Existeix un patró clarament diferenciat dels mitjans de transport d'accés als aeroports situats als dos arxipèlags de la resta d'aeroports espanyols, amb un ús intens dels autobusos de cortesia i dels cotxes de lloguer, amb l'excepció de Tenerife Nord, on hi ha un gran pes del cotxe privat. També observam les diferències en els patrons d'accés si comparam l'aeroport de Palma amb el de Màlaga, que és un aeroport similar en termes de nombre total de passatgers, en les dimensions de població de totes dues ciutats i en el fet de tractar-se de dues destinacions turístiques importants. Observam un ús molt més important del transport públic com a mitjà d'accés a l'aeroport de Málaga (autobús i Rodalies) en comparació a l'aeroport de Palma. (Vegeu el quadre I-122, el gràfic 137 i el requadre I-3).

Quadre I-118. Viatgers al transport públic interurbà a Mallorca (2013-2016)

	Total	Tren	Autobusos de línia
2013			8.503.000
2014			8.506.486
2015	12.216.661	3.513.249	8.703.412
2016	13.638.439	4.320.697	9.317.742

Font: Consorci de Transports de Mallorca.

Quadre I-119. Evolució dels viatgers en autobusos de transport públic interurbà a Mallorca (2013-2016)

	Viatgers totals		Viatgers totals
ene-03	259.810	ene-05	251.676
feb-03	285.881	feb-05	281.527
mar-03	402.689	mar-05	438.599
abr-03	588.840	abr-05	613.883
may-03	952.864	may-05	908.819
jun-03	1.006.866	jun-05	1.041.340
jul-03	1.175.617	jul-05	1.193.365
ago-03	1.254.753	ago-05	1.274.218
sept-03	1.135.663	sept-05	1.162.082
oct-03	909.830	oct-05	940.430
nov-03	290.236	nov-05	323.738
dic-03	239.951	dic-05	273.735
ene-04	255.257	ene-06	259.958
feb-04	290.133	feb-06	328.065
mar-04	422.345	mar-06	469.358
abr-04	579.938	abr-06	674.226
may-04	907.374	may-06	1.032.886
jun-04	1.019.613	jun-06	1.096.184
jul-04	1.213.827	jul-06	1.273.983
ago-04	1.288.289	ago-06	1.355.691
sept-04	1.113.823	sept-06	1.186.944
oct-04	865.571	oct-06	1.013.626
nov-04	300.185	nov-06	358.577
dic-04	250.131	dic-06	268.244

Font: Consorci de Transports de Mallorca.

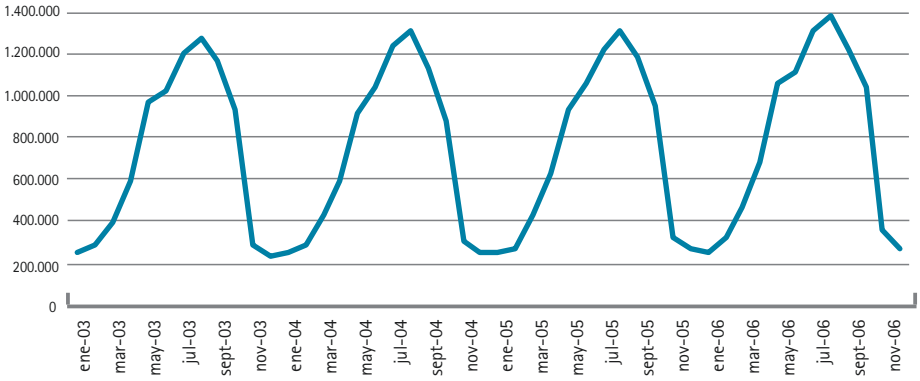
Quadre I-120. Viatgers al transport públic a Palma (en milers) (2012-2017)

	Total	Autobús	Metro
2012	38.681	37.924	757
2013	38.079	37.304	775
2014	38.823	38.093	730
2015	39.888	39.153	735
2016	41.067	40.316	751
2017	**41.437**	**40.666**	**772**

Font: Institut Nacional d'Estadística.

Gràfic I-136

Evolució dels viatgers en autobusos de transport públic interurbà a Mallorca (2013-2016)

Font: Consorci de Transports de Mallorca.

Quadre I-121. Mitjà d'accés per tipus de vehicles (2009-2016)

	Taxi	Cotxe d'ús privat	Cotxe de lloguer	Autobús públic	Autobús cortesia	Altres	Connexió
Palma							
2009	17,7%	22,3%	11,7%	6,9%	33,5%	0,3%	7,6%
2012	16,4%	18,4%	12,3%	12,3%	36,1%	0,3%	4,2%
2014	20,3%	15,9%	17,0%	15,1%	28,6%	0,0%	3,0%
2016	22,5%	16,9%	17,8%	7,6%	34,3%	0,1%	0,8%
Eivissa							
2009	34,0%	22,0%	10,3%	8,8%	24,5%	0,3%	0,1%
2012	31,9%	24,3%	15,4%	7,6%	20,6%	0,2%	0,1%
2014	34,6%	14,9%	19,8%	18,3%	11,0%	0,5%	1,0%
2016	32,7%	21,7%	17,0%	10,9%	17,3%	0,4%	
Menorca							
2012	12,4%	22,3%	26,4%	3,3%	35,5%	0,1%	0,0%
2014	9,9%	22,8%	23,0%	4,0%	40,2%	0,0%	0,0%
2016	**9,9%**	**21,8%**	**28,5%**	**3,5%**	**35,8%**	**0,2%**	**0,2%**

Font: AENA.

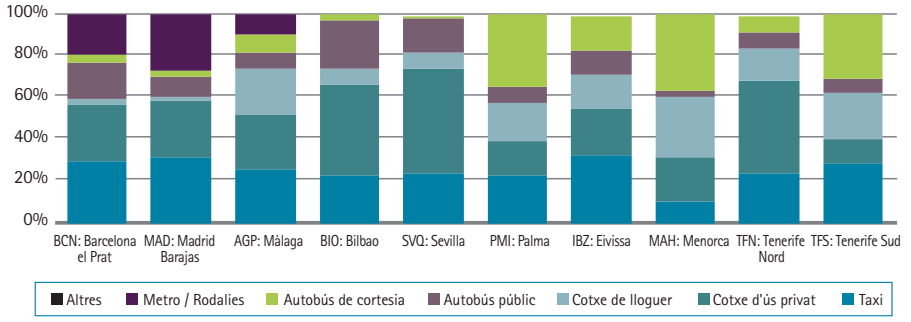
Quadre I-122. Mitjà d'accés per tipus de vehicles. Comparació amb altres ciutats espanyoles (2016)

	Taxi	Cotxe d'ús privat	Cotxe de lloguer	Autobús públic	Autobús de cortesia	Metro / Rodalies	Altres
BCN: Barcelona-el Prat	29,4%	27,3%	3,1%	17,5%	3,7%	18,8%	0,2%
MAD: Madrid-Barajas	31,6%	27,2%	1,9%	9,1%	3,4%	26,6%	0,1%
AGP: Màlaga	26,0%	25,6%	22,5%	7,7%	8,9%	9,3%	0,0%
BIO: Bilbao	22,8%	43,0%	7,9%	24,0%	2,1%	0,0%	0,2%
SVQ: Sevilla	23,8%	50,1%	8,1%	16,3%	1,1%	0,0%	0,6%
PMI: Palma	22,6%	17,0%	18,0%	7,7%	34,6%	0,0%	0,1%
IBZ: Eivissa	32,7%	21,7%	17,0%	10,9%	17,3%	0,0%	0,4%
MAH: Menorca	9,9%	21,8%	28,6%	3,5%	35,9%	0,0%	0,2%
TFN: Tenerife Nord	23,7%	44,4%	15,5%	7,6%	8,4%	0,0%	0,4%
TFS: Tenerife Sud	28,9%	11,4%	21,7%	7,5%	30,4%	0,0%	0,1%

Font: AENA.

Gràfic I-137

Mitjà d'accés per tipus de vehicles. Comparació amb altres ciutats espanyoles (2016)

Font: AENA.

Requadre I-3.

Una introducció a l'estudi dels costos d'insularitat de les Illes Balears

José Luis Groizard Cardosa

La Constitució espanyola estableix a l'article 139.1 que els desavantatges de la insularitat han de ser corregits mitjançant l'acció de l'Estat per establir un adequat i just equilibri econòmic interterritorial. A quins desavantatges es refereix? Quin tipus d'actuacions s'ha formulat tradicionalment per afrontar aquests desavantatges? Han estat eficaces aquestes mesures? Quin altre tipus d'actuacions s'haurien de dur a terme? En aquesta breu nota es pretén reflexionar sobre aquestes qüestions.

1. Els desavantatges de la insularitat

Cap document legal estableix una relació dels desavantatges de la insularitat. Tampoc està clar en el precepte normatiu si es refereix a desavantatges absoluts o relatius, de manera que tot això resulta objecte d'interpretació. Per tant, més que jutjar el que diu o pretén dir la llei, analitzam la racionalitat d'aquest principi. En les següents línies explicaré aquesta qüestió per mitjà de quatre senzills models.

Els territoris produeixen i consumeixen una gran varietat de béns i serveis, tot i que per simplificació em centraré únicament en dos tipus de productes finals: manufactures i serveis turístics[1]. Consideraré que hi ha dues regions productores: les Balears i la Península. Els consumidors a les dues regions tenen preferències similars per ambdós béns. Per produir aquests béns o serveis empram un conjunt d'*inputs* que, per simplificació, seran proveïts a cada regió i són immòbils. En certa mesura totes les regions produeixen una quantitat positiva d'aquests dos béns, encara que difereixen en la proporció. Què explica que una regió tengui un avantatge en la producció relativa a un producte i una altra un desavantatge relatiu a aquest producte? Com els afectaria la reducció dels costos del transport al seu patró d'especialització i al seu benestar?

1.1. Model 1

L'explicació més senzilla es coneix com a teoria de l'avantatge comparatiu i té el seu origen en el cèlebre economista David Ricardo. Segons l'acceptació moderna d'aquesta teoria, encara que les Balears tenguin un desavantatge absolut a qualsevol bé, això no implica que la Península acabarà acaparant tota la producció d'ambdós béns i serveis. És a dir, encara que la producció de béns i de serveis turístics a les Balears

1. Les empreses són consumidores de productes intermedis i de béns d'inversió.

es fes sota costos unitaris més grans que a la Península, les empreses de les dues regions acabaran produint el bé en el qual és cost relatiu sigui menor. Així, el comerç entre tots dos acabarà beneficiant tots dos, ja que el territori en desavantatge absolut acabarà produint més intensament el bé en què l'altre territori tenia un desavantatge relatiu. Així, la possibilitat que els dos territoris puguin comerciar entre si, no només genera un guany d'eficiència per a les dues regions, sinó que totes dues experimentaran un canvi en l'estructura productiva i s'afavorirà un dels dos sectors, però no tots dos.

Generalment la insularitat és vista com un obstacle al comerç de béns, amb enormes repercussions en els costos de transport. Però, d'altra banda, la insularitat és un conjunt d'atributs (recursos naturals, culturals o paisatgístics) que són factors de producció relativament rellevants per al turisme[2]. De tal manera la insularitat suposa un desavantatge per al desenvolupament de la indústria manufacturera a les Balears, i al mateix temps un avantatge per al sector turístic. Com a conseqüència de la insularitat, a les Balears els consumidors preferiran adquirir les manufactures més barates procedents de la Península, mentre que els peninsulars voldran venir de vacances a les Illes. Aquest és el patró d'especialització que sorgiria en una economia sense intervenció governamental. És més, aquest resultat és el millor possible per als ciutadans de les Balears i qualsevol intent d'afavorir políticament un sector generarà una pèrdua de benestar, tant globalment com individualment, per a cada regió.

2. És més, molts d'aquests resulten gratuïts per a l'empresa.

1.2. Model 2

Un resultat similar s'aconsegueix en una economia de mercat pura en la qual no es permet el comerç i el turisme, però, en canvi, es permet que les empreses o els treballadors puguin emigrar. En aquest cas, la integració dels mercats de factors actua com un substitut del comerç entre les dues regions i es donen efectes sobre l'eficiència i el benestar similars o idèntics al cas anterior.

1.3. Model 3

En el marc conceptual exposat anteriorment s'assumia que els mercats eren perfectes i no hi havia fallades de mercat. Suposam ara que hi ha algun tipus d'economies d'escala externes d'abast sectorial, encara que els mercats continuïn sent perfectament competitius. Una possibilitat és que hi hagi béns públics, el gaudi dels quals depèn de l'accés geogràfic, com ara un centre urbà. Una altra possibilitat és que hi hagi externalitats tecnològiques positives, com ara fonts de coneixements; les empreses produeixen idees que poden observar i copiar altres empreses, depenent de la proximitat.

Així, la productivitat d'una empresa del sector turístic de les Balears es veurà afavorida per l'augment de la productivitat de les altres empreses turístiques localitzades a les Balears[3]. La possibilitat que hi pugui haver intercanvi de turistes i mercaderies a les Balears amb la Península activarà els mecanismes de l'avantatge comparatiu, com s'ha descrit anteriorment, fet que portarà a una expansió del sector turístic a costa de l'industrial, que es reforçarà per la fallada del mercat i generarà aglomeració de l'activitat econòmica a les regions. Així, les economies d'escala externes a l'empresa reforcen i magnifiquen els efectes de l'especialització inicial.

1.4. Model 4

Del model anterior es dedueix que les empreses industrials tenen incentius a localitzar-se prop d'altres empreses industrials. Què passaria en una economia com les Balears si les empreses poguessin canviar de localització però no poguessin comerciar amb altres regions? Si les empreses s'enfronten a economies d'aglomeració, com la descrita anteriorment, però les empreses de la Península i de les Balears no poguessin comerciar entre si, ambdues regions haurien de produir els dos tipus de béns per satisfer la demanda regional respectiva, en proporció a les seves respectives mides. Si de cop i volta els costos de transport entre les dues regions caiguessin, les empreses industrials de les Balears tendirien a relocalitzar-se a la Península si els guanys de productivitat que aconseguissin compensessin els costos de transport d'exportar i vendre a les Balears. En aquest tipus d'economia, el cost del transport té una repercussió enorme en la localització de l'activitat econòmica industrial. Contràriament al que s'intueix, freqüentment del discurs mediàtic, les reduccions dels costos del transport entre les Balears i la Península afavoreixen els consumidors de les Balears, tot i que la producció es deslocalitza cap a la Península. En aquest context, la integració més gran dels mercats insulars i peninsulars entre si genera una especialització productiva tan intensa que la indústria podria arribar a desaparèixer a les Balears[4].

Paradoxalment, un dels arguments utilitzats per protegir la indústria balear és el de reduir els costos del transport per a les mercaderies. No obstant això, la veritat és que només uns costos de transport elevats aconseguiran mantenir la producció total o parcialment a les Balears i la reducció dels costos del transport acabaria deslocalitzant l'activitat industrial fora de les Balears. Si la regió amb millor accés al mercat acaba concentrant l'activitat manufacturera, què impedeix que concentri l'activitat turística també? La resposta la té el fet

3. Per a una discussió detallada de l'origen d'aquestes externalitats vegeu: Duranton, G.; Puga, D. (2004). "Micro-foundations of urban agglomeration economies." A: Henderson, J.; Thisse J.F. (ed.) *Handbook of urban and regional economics*, vol. 4. Amsterdam: North-Holland.

4. Krugman, P. (1980). "Scale economies, product differentiation and the pattern of trade." *American Economic Review*, 70: 950-959.

que la insularitat és un *input* que és immòbil i és quasi específic del sector turístic, mentre que el treball és un *input* mòbil i susceptible de ser emprat en la producció de tots els béns. En una economia com aquesta, Krugman (1991) va demostrar que l'activitat manufacturera tendeix a concentrar-se en una única regió. [5]

En resum, no hi ha un model únic per entendre els efectes de la insularitat sobre l'activitat econòmica i el benestar. Integrar els mercats reduint els costos de transport és, sens dubte, una bona política, ja que acaba augmentant el benestar de tots els consumidors, tot i que perjudica alguns productors i a la llarga els obliga a tancar o a relocalitzar-se. L'accés als mercats facilita la concentració de l'activitat econòmica, mentre que l'existència d'*inputs* específics possibilita la dispersió de l'activitat econòmica. El que és clar de tot això és que la teoria sovint és ambigua i per aquest motiu els estudis empírics cobren gran rellevància.

2. La difícil tasca de quantificar els costos de la insularitat

Hi ha evidència puntual que els costos de transport aeri i marítim són generalment més grans que els costos de transports terrestres, especialment el transport per carretera i el transport ferroviari. I això és així tant per a les persones com per a les mercaderies. En una economia de mercat aquest diferencial de preu s'explica per la mateixa formació dels costos de provisió dels serveis de transport que es presten a l'usuari, encara que també pel funcionament del mateix mercat, que pot estar subjecte a imperfeccions i a externalitats.

Consideram de manera simplificadora que hi ha dos tipus de modes de transport: el transport per carretera i el marítim. Els seus processos de producció són molt diferents. Per recórrer una distància de 300 quilòmetres per carretera, l'usuari utilitza una via de transport que generalment està subvencionada per l'Estat i el cost és nul per al transportista o usuari[6]. L'usuari pot agafar un vehicle de transport públic, viatjar en el seu mateix vehicle o llogar-lo. En tots els casos, hi haurà dos tipus de costos: el fix i el variable. El cost fix és un cost de capital (per exemple, l'adquisició del vehicle), mentre que el cost variable és un cost que creix amb la quantitat de quilòmetres (per exemple, combustible). El cost fix té un efecte nul o molt reduït sobre la formació del preu del servei, ja que una vegada adquirit el vehicle, l'usuari compara si li resulta més barat pagar el bitllet en transport públic (per exemple, autobús) o pagar la gasolina del seu propi vehicle. D'aquí que el rellevant en la formació del preu

5. Krugman, P. (1991). "Increasing returns and economic geography." *Journal of Political Economy*, 49: 137-150.

6. La distància entre el port de Palma i el de València és de 288 quilòmetres i la distància entre el port de Palma i el de Barcelona és de 293 quilòmetres.

sigui el cost marginal, que és equivalent al canvi que experimenta el cost variable quan fem un viatge més. Per a l'usuari que viatja en el seu vehicle el cost marginal és el de la gasolina, mentre que, per a l'empresa d'autobusos, el cost marginal també inclou el cost del personal (per exemple, el conductor), així com els impostos i les taxes que hagi de pagar cada vegada que duu a terme un servei de transport. Així, l'usuari que només el preocupa el preu que es paga pel servei, generalment triarà el transport públic, mentre que el client que valora la rapidesa o la connectivitat triarà el transport privat.

En el cas del transport marítim, la formació del preu és diferent, ja que el procés de producció està subjecte a costos fixos operatius molt elevats, a més de costos marginals. Engegar un vaixell addicional suposa adquirir un nou vaixell, el que té un cost fix molt elevat comparativament als mitjans utilitzats en el transport terrestre. Aquests costos, òbviament, es reparteixen entre tots els passatgers i rutes i és una font d'economies d'escala. El cost marginal és essencialment el combustible, encara que també hi ha altres elements diferenciadors, com són els impostos i les taxes que s'abonen als ports per fer ús de les infraestructures. Cal recordar que a Espanya l'ús de les carreteres no està sotmès a taxes, però l'ús dels ports i aeroports sí. La llibertat d'entrada al mercat i el respecte de les normes relatives a la competència hauria de pressionar perquè els preus que fixen les companyies navilieres s'acostessin al cost marginal. Malauradament, no hi ha cap organisme que s'encarregui de fer un seguiment d'aquests costos i preus. Això dificulta avaluar el grau de competència que hi ha al mercat de transport marítim entre la Península i les Balears.

En canvi, un exemple numèric pot informar de manera indirecta del cost de la insularitat per als passatgers. El cost de la insularitat és la diferència entre dos costos, un observable i un altre hipotètic o contrafactual. L'observable és el cost del passatge per recórrer el tram Palma-Barcelona en un ferri. I el contrafactual és el cost de recórrer el mateix camí sobre una hipotètica carretera o pont en vehicle privat entre els dos punts. El vehicle privat consumeix una mitjana de 10 litres per cada 100 quilòmetres, amb un cost de combustible d'1,2 euros per litre. D'aquesta manera, el cost que suporta el passatger que vol recórrer la distància equivalent entre Palma i València o Barcelona (uns 300 quilòmetres) és de 36 euros. Com és de gran aquest cost comparat amb el preu de mercat d'un bitllet en vaixell entre el port de Palma i Barcelona en una data pròxima? Segons la companyia Baleària, el preu mínim per viatjar de Palma a Barcelona és de 56,60 euros (45,60 més 11 euros per càrrec d'emissió). La diferència de preu per a la persona que desitja recórrer en cotxe una distància equivalent a la de Mallorca amb la península és de més de 20 euros, fet que suposa un sobrecost del 56%. A més, el cost en temps de viatjar en vaixell per aquest passatger és de 7 hores i 15 minuts, mentre que per a un vehicle suposaria 3 hores i 20 minuts a una velocitat mitjana de 90 quilòmetres per hora. El sobrecost en temps seria del 322%. Resulta sorprenent comparar aquests re-

sultats amb el preu mitjà del bitllet del trajecte Palma-Barcelona de 66,45 euros per a un vol de 45 minuts.[7]

D'altra banda, la formació del preu del transport de passatgers residents per via marítima està subjecta a la competència que exerceixen les companyies aèries. Això també incita les companyies navilieres a mantenir els preus prop del cost marginal, encara que, com es pot intuir, està condicionat al bon funcionament del mercat de transport per via aèria. Això passa quan la competència és molt elevada (per exemple, en els mesos de màxima demanda turística) i quan la demanda està enormement participada per agents que són sensibles al preu (per exemple, en els mesos en què l'afluència de residents és relativament petita).

Un altre cost sovint referit és el del transport de mercaderies. Les mercaderies són transportades des de la Península a les Balears en un transport intermodal que combina el vaixell amb el camió. Una anàlisi similar a la del cost d'insularitat per al passatger consistiria a avaluar el cost observable de les mercaderies circulant en camió-vaixell, amb el contrafactual de circular només en camió per una carretera o un pont ficticis. Les companyies navilieres són opaques i no publiquen als webs les tarifes que cobren als transportistes, per la qual cosa cal demanar la informació directament[8]. Un altre factor potencialment incident en el preu és el poder de mercat que disposarien les companyies navilieres davant el transportista, a causa de la manca d'alternatives. I, si no n'hi hagués prou, al cost marginal s'afegeixen les taxes portuàries relacionades amb les mercaderies, més altres costos associats a la contractació de serveis portuaris de dubtosa justificació, com s'ha posat de manifest en diverses sentències judicials. Totes aquestes raons fan que el contrafactual no sigui tan senzill de construir, ja que cal fer massa supòsits al respecte.[9]

A més, al contrari que el transport de persones, el de mercaderies per via marítima no està exposat a la mateixa disciplina que suposa la competència aèria, ja que per a moltes mercaderies el transport aeri resulta prohibitivament car o no és factible tècnicament. Per aquest motiu, totes les regulacions que incideixen en els costos que suporten les navilieres o els transportistes i les pràctiques anticompetitives en aquest segment del mercat tenen una influència molt directa sobre els costos del transport de mercaderies i, per tant, sobre els anomenats costos de la insularitat.

7. Per a un recompte detallat dels costos del transport, vegeu: Bru, L.; Groizard, J.L.; Oliver, X.; Santana, M. (2016). *Els costos d'insularitat de les Illes Balears: avaluació de polítiques actuals i propostes de futur*. Govern de les Illes Balears.

8. Les diferències de preus són enormes. Hi ha companyies de transport que paguen tarifes molt baixes a canvi de transportar un elevat volum de mercaderies o d'utilitzar només els vaixells de la mateixa naviliera en tots els seus trajectes.

9. Els contrafactuals tenen en compte l'existència d'incentius i distorsions que poden afectar el comerç o la mobilitat dels passatgers. Com es veurà més endavant, les bonificacions al transport són un element central en les polítiques d'insularitat.

Donades les dificultats per obtenir aquests preus i obtenir resultats agregats per al conjunt de l'economia, la bibliografia del comerç internacional ha proposat una metodologia per mesurar i identificar aquests costos. Les friccions comercials poden obeir a raons polítiques, com les taxes aranzelàries que encareixen els productes importats en el lloc en què es fa el consum; o a barreres naturals, com la insularitat o culturals, com les idiomàtiques. Els models gravitacionals, que tenen sòlides bases teòriques, s'erigeixen com la pedra angular sobre la qual quantificar les friccions comercials entre dos territoris.

L'equació de gravetat del comerç que es dedueix dels models teòrics diu que el comerç entre dues regions *i* i *j* s'explica per la mida de la demanda de tots dos territoris i per les friccions comercials entre ambdós. La mida de la demanda és mesurable per la renda i la població, encara que sovint s'introdueixen altres tipus de variables que tracten de captar altres dimensions de la mida del mercat, com són la superfície geogràfica. Les friccions obeeixen a factors polítics, geogràfics o culturals que actuen com a frens de l'intercanvi de béns en afectar de diferent manera el cost del comerç. Les típiques variables que mesuren aquests factors són les barreres aranzelàries, la distància, els identificadors de contigüitat geogràfica entre les dues regions, la presència d'una llengua comuna, la condició d'aïllament respecte de la mar, la condició d'insularitat o l'absència de frontera terrestre. Les friccions són més complexes de mesurar, ja que sovint no són observables.

A Groizard *et al*. (2014) s'estima un model de gravetat per les relacions comercials de les Illes Balears amb cadascuna de les comunitats autònomes d'Espanya entre el 1995 i el 2011[10]. El model és capaç d'explicar prop d'un 90% de les relacions comercials bilaterals de Balears. Un dels resultats d'interès és la variable que mesura la insularitat, que incideix negativament, com és d'esperar. Per mesurar el cost de la insularitat, s'ha de fer un contrafactual, que consisteix a predir el comerç que hi hauria entre les Balears i la Península si en lloc d'haver-hi una frontera marítima, existís una carretera que unís els dos territoris, tal com s'ha exemplificat anteriorment. Els resultats obtinguts revelen que si les Balears estiguessin connectades per una carretera les importacions (compres procedents de la Península) anuals serien uns 4.000 milions d'euros superiors, mentre que les exportacions (vendes de Balears) a la Península serien uns altres 4.000 milions d'euros majors. Aquest resultat posa de manifest que la condició insular redueix de manera extraordinària els intercanvis comercials de mercaderies. En termes relatius, la insularitat encareix la cistella de la compra de les Balears entre un 17% i un 20% respecte de la resta de comunitats autònomes, mentre que les exportacions afronten aranzels propers al 100%. Aquestes quantitats són enormes i reflecteixen de manera elegant i agregada l'impacte que té

10. Vegeu: Groizard, J.L; Marquès, H.; Rosselló, J.; Santana, M. (2014). *Estimació dels costos d'insularitat de les Illes Balears*. Govern de les Illes Balears.

la insularitat sobre el benestar dels consumidors[11].

Hi ha evidència de la rellevància de l'efecte illa com un efecte fronterer especial, ja que les regions insulars estan en un desavantatge substancial en comparació amb les regions continentals. A Groizard, Marquès i Santana (2014) es desentranyen els canals a través dels quals l'efecte illa determina els fluxos comercials entre les regions i se n'avalua la importància relativa per explicar les bretxes comercials pel que fa a les regions continentals[12]. Metodològicament, s'utilitza un model de gravetat ampliat amb diferències en els costos de comerç per a les illes i s'estima l'efecte separat de la distància i altres friccions comercials per a les regions insulars i continentals. Les troballes suggereixen que les regions insulars es veuen afectades de manera desigual per les característiques regionals, però el que és més important, pels coeficients estimats associats a la distància. Això és consistent en la hipòtesi que hi ha costos comercials específics a què estan subjectes els territoris insulars. A més, els resultats suggereixen que, entre les diferents variables que redueixen el comerç, la distància és de molt la variable més important per explicar la bretxa comercial entre diferents tipus de regions, ja que presenta un comportament no lineal (en forma d'U), amb coeficients més negatius per a les illes en cada rang de distància, la qual cosa valida la presència d'un cost d'intercanvi específic de l'illa, especialment a distàncies intermèdies.

Els resultats no deixen dubtes que les regions insulars estan en un desavantatge substancial en el comerç en comparació amb les regions continentals.

3. La política d'insularitat

Les polítiques de cohesió territorial són polítiques que incideixen en la integració del territori i es fonamenten, en primer lloc, en la idea que els ciutadans tenen drets econòmics similars amb independència del seu lloc de residència i del seu nivell de renda, i, en segon lloc, que els guanys agregats de tenir mercats més integrats (per exemple, els guanys de comerç) per al conjunt dels territoris són superiors a les pèrdues que individualment puguin tenir. El règim econòmic especial de les Illes Balears (REIB) és el marc en el qual es recull el compromís del Govern d'Espanya per complir amb certes actuacions relacionades amb la problemàtica insular.

3.1. Quines polítiques s'han fet i quins n'han estat els efectes?

Al REIB, del 1998, es recullen 37 actuacions, entre les quals n'hi ha dues que destaquen per la seva relació amb

11. Els consumidors no equivalen necessàriament als residents, ja que bona part de les mercaderies que es consumeixen a les Balears les fan els turistes.

12. Groizard, J.L; Marquès, H.; Santana, M. (2014). "Islands in Trade: Disentangling Distance from Border Effects." *Economics: The Open-Access, Open-Assessment E-Journal*, 8 (2014-40): 1-46.

els costos d'insularitat: el programa de bonificació dels transports de passatgers i el programa de subvenció al transport de mercaderies. No obstant això, a part del REIB, hi ha moltes altres actuacions que tenen una gran incidència en els anomenats costos de la insularitat, com les regulacions de referents a les obligacions de servei públic (OSP) del transport de persones (per exemple, la ruta aèria Maó-Madrid), la construcció d'infraestructures i les polítiques portuàries i aeroportuàries.

El Govern d'Espanya, a través del Ministeri de Foment, té un programa de bonificacions al transport de passatgers en els trajectes interinsulars i en els trajectes insulars amb la Península. En línies molt generals, les bonificacions suposen un percentatge de la tarifa, que ha crescut al llarg del temps fins a situar en un 50%, si bé el Govern ha anunciat que aquest percentatge se situarà en un 75% durant el 2018.

Per valorar l'eficàcia d'aquest programa hi ha dos elements que mereixen ser emfatitzats: *a*) la subvenció és *ad valorem* i *b*) exclou de la subvenció la quantia corresponent a les taxes aeroportuàries, però no les de les taxes portuàries. La primera característica suposa que si el preu de la tarifa és de 100 euros per bitllet, la companyia rep del passatger un pagament de 50 euros i un altre pagament de l'Estat de 50 euros més. No obstant això, no vol dir que el passatger resident aboni la meitat del cost de la tarifa que hi hauria en absència d'una subvenció, ja que la incidència depèn de si la companyia aèria altera els preus o no com a conseqüència de la bonificació. Aquest efecte és anàleg a la incidència que pugui tenir l'IVA, ja que les empreses per no perdre demanda poden absorbir part o la totalitat de l'impost modificant els preus que paga el consumidor. Desgraciadament, el Ministeri de Foment no avalua l'eficàcia del programa de subvencions i no hi ha una resposta quantitativa referent a això. En canvi, qualitativament parlant resulta evident que els preus són ajustats minorant l'efecte sobre els preus que paga el consumidor, i això és més probable que passi en temporada baixa, quan la demanda està composta per individus que són més insensibles al preu, com són els residents i hi ha menys opcions de viatge alternatives.

La segona característica fa que l'efecte de les subvencions sobre la tarifa es pugui veure parcialment compensada per pujades en els preus de les taxes. Aquest va ser el cas de l'enorme pujada de taxes que van experimentar els aeroports espanyols el 2012. Més enllà de valorar el sistema de fixació de taxes dels aeroports, aquest problema es podria veure alleujat si el concepte a bonificar inclogués la taxa per l'ús de les infraestructures aeroportuàries, tal com ja es fa amb la bonificació per via marítima.

La subvenció al transport de persones, a més, té altres efectes sobre el mercat que s'han de tenir en compte. En primer lloc, afavoreixen l'entrada de nous competidors, que ofereixen més varietat de freqüències i noves rutes de transport. En una situació extrema, la

subvenció podria afavorir una entrada excessiva d'operadors, artificialment elevada, i generar congestió a causa de les limitacions de les infraestructures portuàries o aeroportuàries (per exemple, el port de la Savina, a Formentera, és un cas evident). Quantificar aquests guanys sobre el benestar és necessari en l'avaluació general del programa. En segon lloc, les bonificacions al transport de persones són subvencions creuades que incideixen en el transport de mercaderies, almenys per via marítima. En absència de bonificació al transport de passatgers, algunes línies o freqüències desapareixerien, amb la qual cosa el transport de mercaderies es veuria perjudicat.

D'altra banda, el Govern manté un programa de subvenció als costos de transport de les mercaderies. Encara que aquest programa és menys conegut, els seus problemes de disseny i la falta de pressupost fan un clar exemple del fracàs de les polítiques d'insularitat[13].

Hi ha altres actuacions que tenen efectes sobre els costos de la insularitat que abans s'han esmentat, com són les infraestructures. La inversió de l'Estat en infraestructures està esbiaixada cap al transport terrestre, bé de carreteres o de ferrocarril. Cap d'aquests dos modes de transport és utilitzat en els trajectes insulars, de manera que la incidència d'aquests en els costos de la insularitat, en tot cas, és indirecte. En canvi, les infraestructures portuàries i aeroportuàries són molt rellevants, tant si es fan a les Balears com en els ports o aeroports amb els quals les Illes mantenen connexió. Així, les millores al port de Palma incideixen en els costos de transport de les mercaderies que procedeixen de la Península. Les millores al port de València, també.

Les millores de les infraestructures, les bonificacions al transport i la millora de la competència en els transports incideix en el menor cost i, sovint, en l'augment del nombre de competidors, en l'obertura de noves rutes i en la freqüència més gran d'horaris. Però no és clar que tot això afavoreixi l'activitat productiva insular. Una reducció dels costos de transport portarà una part de l'activitat productiva de mercaderies que es duu a terme a les Balears a altres localitzacions en què la producció es faci a costos menors. Hi ha evidència recent que les millores del ferrocarril van generar creixement de l'activitat econòmica, de la població i de les ocupacions de més qualitat a les grans ciutats, a costa dels nuclis de població comunicats més petits. Això és el resultat predictible quan hi ha fortes economies d'escala en la producció, com s'ha vist en el model 4. L'augment de les freqüències del transport permet que persones i mercaderies puguin viatjar més freqüentment, reduint altres costos com, per exemple, els de l'emmagatzematge de les mercaderies o els costos de pernoctació dels viatgers residents. Tot això fa que en termes de benestar la reducció dels costos de la insularitat afavoreixi el benestar dels residents i la competitivitat de les empreses que se subministren des de l'exterior, però tot

13. Vegeu una avaluació detallada a Bru *et al*. (2016).

això a costa de perjudicar les empreses que produeixen mercaderies en sectors de fortes economies d'escala.

3.2. A la recerca d'instruments més bons

El programa de bonificacions al transport de persones gaudeix de molta popularitat entre els residents. En canvi, són moltes les veus que han criticat l'eficàcia del mecanisme per aconseguir l'objectiu de reduir els costos del viatge per als passatgers residents, tal com suggereix la teoria de la incidència fiscal. La manca de voluntat política ha dut al fet que es produeixin augments en el percentatge del preu bonificat però no es redissenyi el mecanisme per augmentar-ne l'eficàcia.

A l'informe Bru *et al*. (2016) se suggereixen dos mecanismes alternatius per afavorir que la incidència de la bonificació recaigui sobre el passatger i no sobre la companyia de transport. El primer consisteix a subvencionar amb una quantitat fixa el bitllet de transport, i el segon, a subvencionar amb un percentatge el preu del bitllet, com fins ara, establint un límit al preu del bitllet. La lògica de tots dos mecanismes és la següent. Si es desvincula la bonificació al preu, les companyies de transport no tindran incentius a inflar els preus, ja que el seu guany eventual no dependrà d'això sinó de la quantitat de passatgers transportats. D'altra banda, l'anàlisi del programa de bonificacions per via aèria indicava que hi havia una petita quantitat de bitllets bonificats amb preus extraordinàriament elevats que absorbien una part desproporcionadament alta del pressupost del Ministeri de Foment. Això mostrava que hi havia persones que estaven disposades a pagar alts preus del bitllet perquè sabien que un 50% de la tarifa no l'abonaven ells. Les companyies aèries –conscients de l'existència d'aquest tipus de passatgers– s'atrevien a fixar preus molt elevats. L'establiment d'un límit al preu del bitllet digne de subvenció permetria estalviar el muntant de la subvenció que anava a parar als bitllets més cars. A més, tindria un altre efecte, les companyies deixarien de vendre bitllets tan cars, de manera que es produiria un estalvi de recursos que podria ser utilitzat per augmentar el percentatge bonificable.

La subvenció al transport de mercaderies tindria un efecte distorsionador similar al del transport de persones si no es té en compte el disseny del mecanisme. La lògica del mecanisme menor distorsionador és la mateixa, o bé es desvincula la bonificació del preu i es fa una bonificació unitària per metre lineal (o tona de mercaderia) o s'estableixen límits a la quantia de la subvenció.

A causa de les limitacions existents per implementar un mecanisme no distorsionador que compensi els elevats costos del comerç que es deriven del fet insular mitjançant els instruments tradicionals, cal plantejar-se l'existència d'instruments alternatius. Un enfocament diferent i alineat amb

els tractaments que es fan a Espanya amb els territoris de Ceuta, Melilla i les Illes Canàries seria aplicar un IVA especial per a les Balears, que actuaria com una compensació fiscal pels costos més elevats de la cistella de consum identificats en treballs previs.

9

INSTITUCIONS FINANCERES

RESUM

Durant els darrers anys s'ha produït una reestructuració profunda del sector financer espanyol i balear, especialment en el sector bancari, a conseqüència de la crisi econòmica que va esclatar el 2008. Entre els efectes de la reestructuració destaca l'increment de la concentració en un nombre reduït d'entitats bancàries de gran mida com a conseqüència del procés de fusions i adquisicions entre entitats; el sanejament d'entitats amb problemes i la seva col·locació a altres entitats, i la transformació de les caixes d'estalvi en entitats bancàries controlades per accionistes. L'increment de la concentració, unit a la caiguda continuada de la demanda de productes bancaris, ha conduït a una reducció del crèdit per a famílies i empreses que ha afectat la capacitat productiva d'Espanya i de les Illes Balears. També explica la reducció del nombre d'oficines bancàries en què s'ofereixen préstecs i depòsits bancaris, ja que les fusions entre entitats provoquen solapament d'oficines d'una mateixa entitat i la xarxa d'oficines excedeix les necessitats d'una demanda de productes reduïda.

En relació amb el crèdit concedit per institucions financeres a les Illes Balears, observam que l'acumulació de taxes negatives durant els darrers anys ha situat el crèdit a les Balears a final del 2017 en 30.552 milions d'euros, un 65,48% del volum màxim assolit l'any 2009. El volum de crèdit per titular es va situar en 67.315 euros i 65.189 euros als anys 2016 i 2017, respectivament, la qual cosa situa el nivell d'endeutament mesurat en termes de crèdit sobre el PIB en un 102,1% l'any 2017. El volum de crèdit a llarg termini de les empreses no financeres a les Illes va continuar disminuint el 2017. La mitjana del cost de finançament es va situar en un 4,54%, tot i que hi ha una variabilitat elevada entre empreses. La major part del crèdit a empreses està concentrat en empreses petites i mitjanes (56%) i, per branca d'activitat, el sector de l'hostaleria és el que presenta un percentatge més alt del crèdit concedit a empreses no financeres (37,0%), seguit de les activitats de construcció i immobiliàries (30,1%).

El nombre d'hipoteques concedides a les Balears va ascendir a 14.686 l'any 2017 i la mida mitjana de la hipoteca concedida a les Balears es va incrementar dels 176.840 euros l'any 2016 fins als 195.200 euros el 2017. El nombre d'execucions hipotecàries, com a indicador de la capacitat de pagament de les hipoteques, s'ha reduït de manera continuada al llarg dels darrers anys, fins a situar-se en 515 execucions el 2017, un nivell un 31,61% inferior al del 2016. En relació amb el finançament de les administracions públiques, un 74,2% prové del crèdit amb el fons de liquiditat autonòmic (FLA), mentre que el crèdit d'institucions financeres representa un 14,1% del deute total.

Pel que fa a la capacitat d'estalvi, a les Illes el volum de depòsits en termes de PIB va arribar al 120,01%, el que suposa una reducció de 3,8 punts percentuals en relació amb la quantitat del 2016. El nombre d'oficines el 2017 es va situar en 821 a les Balears, amb un tancament de 31 oficines durant els 12 mesos anteriors a desembre de 2017.

La societat de garantia reciproca que presta serveis a les Balears, l'ISBA, va disminuir l'import dels avals formalitzats fins als 40,5 milions d'euros el 2017, la qual cosa representa una caiguda del 9,84% en relació amb el 2016. No obstant això, el risc total avalat per l'ISBA va ascendir als 164 milions d'euros, comparat amb els 160,1 del 2016. Quant a ampliacions de capital, l'import emès per les empreses va ascendir a 84,10 milions d'euros el 2017, un 271% més que l'any 2016. La resta de possibles formes de finançament a les Illes en conjunt no tenen una importància rellevant.

9.1. INTRODUCCIÓ

En aquest apartat de la memòria analitzam el volum i l'evolució dels principals indicadors d'estalvi i finançament a les Illes Balears. A causa que l'economia de les Illes Balears és altament bancaritzada, en el sentit que les entitats de depòsits són les principals proveïdores de serveis financers (ben igual que succeeix a la resta d'Espanya i del continent europeu), la major part dels indicadors utilitzats faran referència a institucions financeres.

9.2. INSTITUCIONS FINANCERES A LES ILLES BALEARS

9.2.1. EVOLUCIÓ DEL CRÈDIT D'INSTITUCIONS FINANCERES

En primer lloc, analitzam l'evolució general del crèdit total a les Balears durant els darrers anys en comparació amb la resta d'Espanya per entendre la situació actual en relació amb els darrers anys. El gràfic 1A mostra el volum de crèdit total a administracions publiques, llars i empreses no financeres durant el període 1996-

2017[16] a les Illes i Espanya. S'hi observa que el crèdit a les Illes ha seguit una tendència idèntica a la del crèdit a Espanya des de finals de la dècada dels noranta i ha representat un 2,44% del crèdit total concedit a l'Estat en mitjana del període considerat. El volum màxim a les Balears es va assolir l'any 2009, amb un valor de 46.660 milions d'euros. Des d'aquell any, les taxes de creixement han estat negatives fins a finals del 2017. El creixement negatiu ha estat més agut a les Illes que a la resta de l'Estat i ha arribat a un mínim de l'11,5% (10,1% a Espanya) l'any 2013. L'acumulació de taxes negatives durant els darrers anys ha situat el crèdit a les Balears a final del 2017 en un 65,48% del volum assolit l'any 2009, 3,81 punts percentuals inferior a la quantitat del conjunt de l'Estat (69,29%). (Vegeu els gràfics I-138 A, B i C i el quadre AI-19).

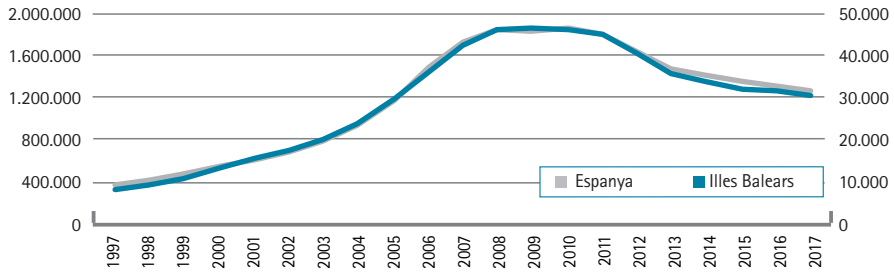
Utilitzant informació del nombre de titulars de crèdits vius de la central d'informació de riscos del Banc d'Espanya, s'obté una estimació de l'import mitjà del finançament per individu. S'observa que l'import mitjà per titular ha tornat a seguit la tendència d'Espanya però ha estat un 5,93% més alt que al conjunt de l'Estat en la mitjana del període considerat. No obstant això, des del 2011 es produeix una reducció d'aquesta bretxa que s'inverteix el 2016. A les Balears, es passa d'un import mitjà igual al 111,8% al de la mitjana de l'Estat durant l'any 2011 (85.331 euros per titular) a un import mitjà d'un 99,6% i 98,95% (67.315 euros i 65.189 euros) als anys 2016 i 2017, respectivament.

La continuada disminució del crèdit –sumada al creixement del PIB de l'economia de les Balears observada des de l'any 2015– ha permès reduir el nivell d'endeutament en gairebé un 75% en els darrers set anys. Concretament, el pes del crèdit sobre el PIB balear va passar de representar un 176,4% l'any 2010 a un 102,1% l'any 2017. (Vegeu el gràfic I-139).

16. La darrera dada disponible a la memòria de la CIR en el moment de redactar aquesta memòria era del 2016.

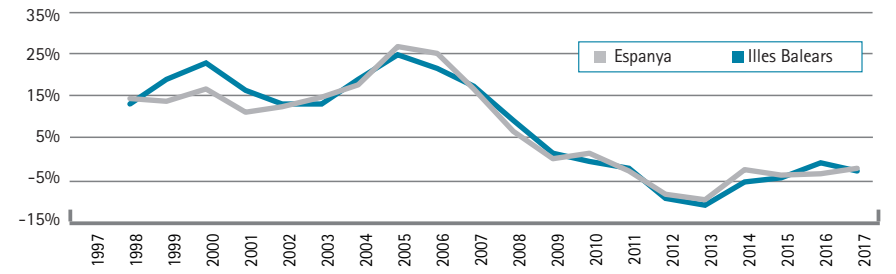
Gràfic I-138A

Volum de crèdit (milions d'euros) (1997-2017)

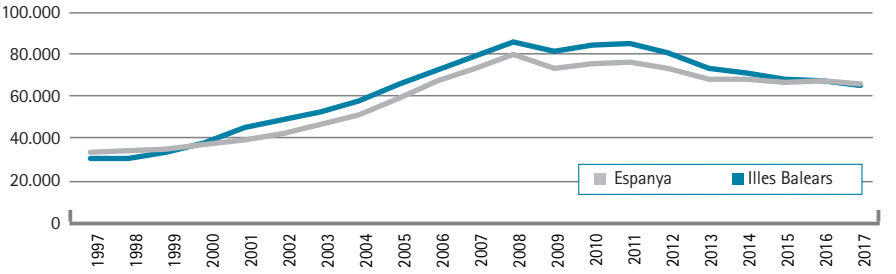
Font: Butlletí estadístic del Banc d'Espanya, memòria de la CIR i elaboració pròpia.

Gràfic I-138B
Taxa de creixement de crèdit (1997-2017)

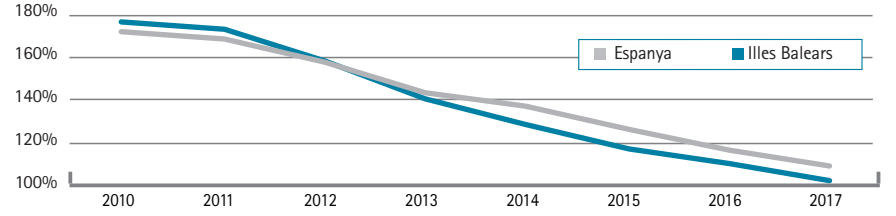
Font: Butlletí estadístic del Banc d'Espanya, memòria de la CIR i elaboració pròpia.

Gràfic I-138C
Import mitjà titular (euros) (1997-2017)

Font: Butlletí estadístic del Banc d'Espanya, memòria de la CIR i elaboració pròpia.

Gràfic I-139
Credit total en relació amb el PIB (2010-2017)

Font: Butlletí estadístic del Banc d'Espanya, INE i elaboració pròpia.

El despalanquejament observat durant els darrers anys a les Balears segueix de nou la tendència general de la resta d'Espanya, tot i que a les Illes la reducció ha estat més intensa durant el període 2010-2017 (74,2 punts percentuals a les Balears, en relació amb els 62,3 punts percentuals a Espanya) a causa del menor creixement del crèdit i, sobretot, al major creixement del PIB en relació amb el conjunt estatal (creixement

acumulat d'un 8,23%, comparat amb un 5,42% per Espanya).

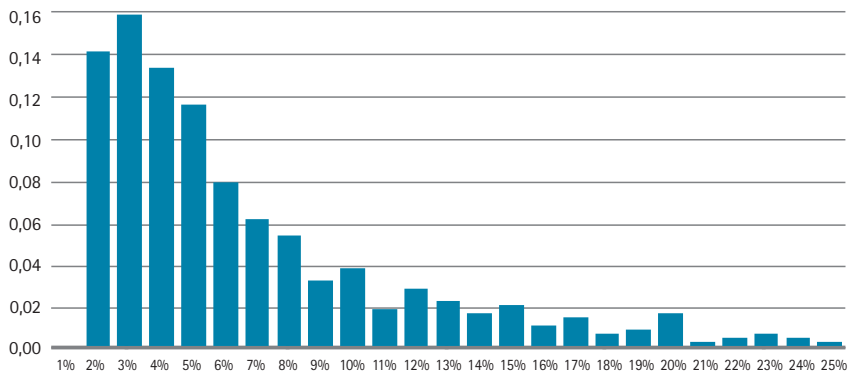
9.2.1.1. Crèdit a empreses no financeres

Segons la informació proporcionada per la base de dades SABI, el volum de crèdit a llarg termini de les empreses no financeres a les Illes va representar un 41,2% del total de crèdit a les Illes Balears l'any 2016 i va caure un -8,1% del 2015 al 2016, la qual cosa va suposar una taxa de creixement en la línia del conjunt de l'Estat, tot i que lleugerament més negativa (-6,12%, segons dades del Banc d'Espanya). El subconjunt d'empreses amb seu a les Balears –per al qual es proveeix informació del 2017 a la data de tancament d'aquesta memòria– mostrava una caiguda en relació amb el 2016 del -1,8%, més moderada que l'any anterior i també en línia amb la moderació de la caiguda nacional (-2,75% fins al setembre del 2017).

Pel que fa a la distribució del cost d'endeutament de les empreses no financeres a les Balears l'any 2016, calculat com la ràtio de les despeses financeres i el deute total a llarg termini, s'observa que la distribució no és simètrica i tot i que hi ha una gran proporció d'empreses que presenten costos de finançament relativament baixos (inferiors a un 5%), també hi ha empreses que presenten valors elevats superiors a un 15% i un 20%. Això fa que la mitjana de la distribució sigui d'un 4,54% i que el valor mitjà sigui superior, d'un 6,22%, ja que les empreses amb costos de finançament més elevats augmenten el valor mitjà. La moda –el valor més freqüent– està situada entorn d'un 3%, el que es consistent amb la data del Banc d'Espanya que situa el tipus TAE del finançament a crèdits vius de menys de 250.000 euros per a empreses no financeres en un 3,29%. (Vegeu el gràfic I-140 i el quadre AI-20).

Gràfic I-140

Distribució del cost de l'endeutament per cost del finançament

Font: SABI i elaboració pròpia

Si analitzam la distribució de l'endeutament total de les empreses domiciliades a les Illes, per mida de les empreses[17] l'any 2016, observam que un 44% de l'endeutament en activitats productives distintes a les financeres i assegurances està concentrat en les grans empreses que tenen seu a les Illes Balears. El crèdit a petita i mitjana empresa representa un 56% del total de crèdit el 2016, i es distribueix en un 24% a empreses mitjanes, 20% a empreses considerades petites i un 12% a microempreses de petita mida. La composició és relativament estable quan comparam la composició de l'any 2016 amb l'any anterior, tot i que el pes del crèdit a grans empreses ha disminuït en 3 punts percentuals, en favor del crèdit a petites i mitjanes empreses.

Per branques d'activitat, la importància del turisme a les Illes es veu reflectit a les dades de crèdit, ja que el sector de l'hostaleria és el que presenta un percentatge més gran del crèdit concedit a empreses no financeres, amb un 37,0% sobre el total. Per ordre d'importància, segueixen els crèdits concedits a empreses dedicades a activitat de construcció i immobiliària, amb un 30,1%. Ja d'enfora, les empreses dedicades a activitats de subministrament (energia, aigua i tractament de residus), professionals o científiques i empreses del comerç minorista i majorista acumularien un 6,7%, un 6,6% i un 4,8% del crèdit concedit a empreses no financeres. A causa de l'especialització de les empreses balears en activitats de l'àmbit dels serveis, observam que el crèdit a la indústria representa un 1,8% del total, i el crèdit a empreses relacionades amb activitats agrícoles i ramaderes, un 0,8% del total. Si comparam els anys 2016 i 2015, observam que la composició del crèdit a empreses per activitats econòmiques s'ha mantingut relativament constant. (Vegeu el gràfic I-141 i el quadre AI-21).

Si analitzam els riscos del crèdit de les empreses sobre la base de la informació de les ràtios de dubtositat (crèdit de dubtós cobrament en relació amb el total de crèdit), calculats per cada sector, observam que al desembre del 2017 les tres activitats amb una ràtio més gran eren construcció (24,11%), activitats immobiliàries (18,08%) i hostaleria (10,70%). Tenint en compte que la mitjana de la ràtio de dubtositat per a empreses no financeres és d'un 10,26%, observam que un 67,1% del crèdit a les Balears està concentrat amb les activitats que tenen un risc d'impagament més alt. Aquestes ràtios elevades tenen part d'explicació en la persistència dels efectes de la crisi econòmica (especialment en construcció i immobiliària), que va fer augmentar el volum d'impagament de les empreses d'aquests sectors. Durant els darrers anys hi ha una tendència decreixent a les ràtios d'endeutament.

9.2.1.2. Finançament a les famílies

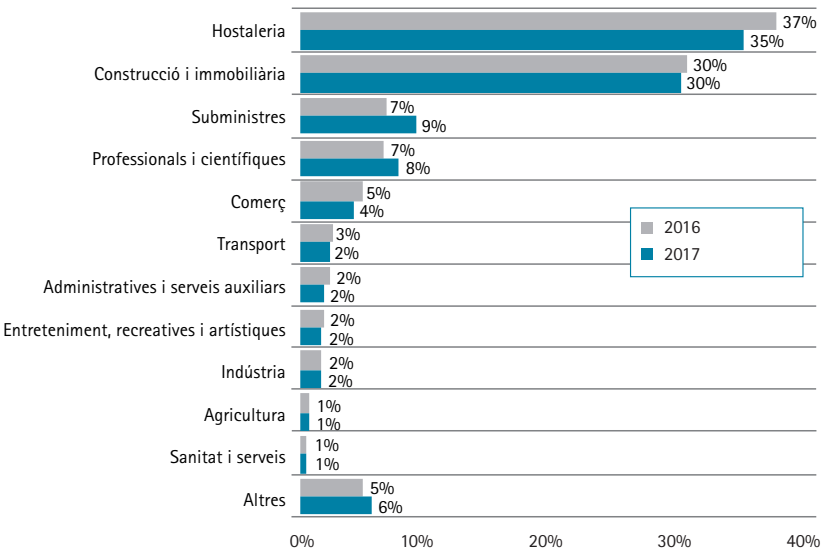
El conjunt d'indicadors disponibles per al finançament de les famílies a les Balears principalment fa referència al crèdit

17. La definició de mida segueix la recomanació de la Comissió 2003/361/CE, de 6 de maig de 2003 (DOCE L 124, de 20 de maig de 2003). Es considera que una empresa és de mida gran si el seu balanç general anual no excedeix els 43 milions d'euros; mida mitjana si el seu balanç està entre els 10 i 43 milions d'euros; mida petita si està entre 2 i 10 milions d'euros, i microempreses, les que tenen un balanç inferior als 2 milions d'euros.

hipotecari, concretament al nombre d'hipoteques constituïdes durant els darrers anys, així com el nombre d'execucions hipotecàries, ambdós obtinguts a partir de la informació proporcionada per l'INE.

El nombre d'hipoteques concedides a les Illes proporciona un indicador de l'evolució del crèdit a les famílies, per inferir si s'ha produït i en quin grau la reactivació del crèdit de les entitats financeres a les famílies. El nombre d'hipoteques a les Balears l'any 2017 va ascendir a 14.686, la qual cosa representa un 5,60% de creixement en relació amb el 2016. Tot i que des del 2015 s'ha revertit la tendència negativa que s'observava des del 2008, el nombre d'hipoteques concedides encara està lluny dels nivells observats abans de la crisi (55.327 hipoteques l'any 2007). En termes del volum concedit va ascendir a 2.866,64 milions d'euros, un 16,56% més que l'any 2016. L'increment del volum molt per sobre de l'increment en el nombre d'hipoteques s'explica per l'augment de la mida mitjana de la hipoteca concedida a les Balears, que va passar de 176.840 euros l'any 2016 als 195.200 euros el 2017, la qual cosa representa un creixement d'un 10,38%. Aquestes dades estan en la línia del creixement de l'import mitjà de les hipoteques observat durant els darrers anys. Des del 2012, quan s'arriba al nivell mínim de 119.990 euros per hipoteca, el volum mitjà d'hipoteques ha tingut un creixement positiu de dos dígits cada any, excepte l'any 2014, en què el creixement va ser d'un 3,35%. (Vegeu el quadre I-123).

Gràfic I-141
Distribució de l'endeutament per sector econòmic (2015-2016)

Font: SABI i elaboració pròpia.

Quadre I-123. Hipoteques a famílies (2007-2017)

	Illes Balears				Espanya			
	Nombre d'hipoteques	Volum de les hipoteques (milers €)	Import mitjà (€)	Nombre d'execucions hipotecàries	Nombre d'hipoteques	Volum de les hipoteques (milers €)	Import mitjà (€)	Nombre d'execucions hipotecàries
2007	55.327	10.299.714	186.161		1.780.627	299.688.005	168.305	
2008	33.955	6.265.359	184.519		1.283.374	206.027.990	160.536	
2009	30.178	4.238.247	140.442		1.082.587	149.290.543	137.902	
2010	27.153	3.906.068	143.854		960.948	122.490.463	127.468	
2011	19.325	2.420.050	125.229		651.759	77.957.706	119.611	
2012	14.963	1.795.346	119.986		456.765	51.743.707	113.283	
2013	10.207	1.365.968	133.827		326.978	37.484.012	114.638	
2014	9.786	1.489.345	152.191	1.941	315.535	41.097.804	130.248	70.422
2015	12.748	2.181.378	171.115	1.328	371.981	48.936.163	131.556	60.032
2016	13.907	2.459.346	176.842	753	400.873	53.610.362	133.734	41.288
2017	14.686	2.866.644	195.196	515	429.082	60.691.568	141.445	27.171

Font: INE i elaboració pròpia.

En relació amb l'evolució a Espanya, el nombre d'hipoteques a les Balears va representar un 3,42% de les hipoteques concedides a l'Estat el 2017. Aquesta magnitud ha augmentat des del 2,65% el 2008 fins al 3,47% el 2016. Això significa que el nombre d'hipoteques a les Balears presenta una evolució més favorable que la resta de l'Estat en l'import mitjà de les hipoteques al total nacional, que també ha experimentat un creixement positiu des del mínim del 2012 (113.280 euros), tot i que molt més moderat que a les Illes. Així, l'import mitjà nacional va arribar fins als 141.450 euros, fet que suposa un creixement acumulat entre el 2012 i el 2017 d'un 24,86%, molt inferior al creixement acumulat del 62,68% registrat a les Illes.

Finalment, l'evolució del nombre d'execucions hipotecàries pot ser un indicador de la capacitat de pagament de les hipoteques per les llars. Pels anys disponibles, constatam que el nombre d'execucions s'ha reduït de manera continuada al llarg dels darrers anys fins situar-se en 515 execucions el 2017, un nivell un 31,61% inferior al del 2016 i un 73,47% inferior a l'observat el 2014. En conseqüència, aquesta disminució en el nombre d'execucions es podria interpretar com una millora en la capacitat de pagament de les llars de les Illes que es podria explicar per la relativa millora en l'evolució de l'economia i de l'accés al finançament.

9.2.1.3. Institucions financeres al finançament de les administracions públiques

Les dades publicades pel Banc d'Espanya en relació amb el volum de deute de les administracions públiques –per comunitats

autònomes– segons el protocol de dèficit excessiu (PDE) mostren que el deute de les administracions de les Balears van arribar al seu nivell màxim al setembre de l'any 2017, quan va ascendir a 9.041,8 milions d'euros, i va disminuir fins als 8.801,7 milions d'euros al desembre del 2017, la qual cosa representa un 3,06% del total del deute autonòmic a Espanya.

En relació amb les dades de l'any 2016, el volum de deute a les Illes va augmentar un 2,68%, en comparació amb el creixement d'un 4,01% a la resta de comunitats autònomes. Això implica més contenció en l'evolució del deute autonòmic a les Illes que a la resta d'Espanya.

En termes de PIB, el deute de les administracions públiques a les Balears va assolir el seu nivell màxim –un 30,9%– al juny del 2015 i evolucionat fins a un 29,4% de la producció anual a les Illes al desembre del 2017. Aquesta dada col·loca les Balears en la quarta posició de la llista de comunitats més endeutades en termes de PIB, només per darrere de la Comunitat Valenciana (42,5%), Castella-la Manxa (36,0%) i Catalunya (34,8%). Per contra, les comunitats amb les administracions menys endeutades en termes de PIB són el País Basc (14,1%), Madrid (14,9%) i les Canàries (15,9%). En relació amb el total de les comunitats autònomes, l'endeutament en termes de PIB a les Balears és 4,6 punts percentuals superior comparat amb el total de les comunitats autònomes (24,8%). No obstant això, s'ha de recalcar que aquest diferencial s'ha reduït continuadament des del juny de 2014, en què va arribar a ser igual a 7,1 punts percentuals. (Vegeu el gràfic I-142 i el quadre AI-22).

Analitzant la composició del deute per tipus de finançament, observam que gairebé tres quartes parts (74,2%) del finançament de les administracions públiques de les Illes prové del crèdit amb el fons de liquiditat autonòmic (FLA) creat el 2012 perquè les comunitats poguessin demanar una línia de crèdit a l'Estat per finançar el seu deute. Aquest percentatge és 16,53 punts percentuals superior al pes del FLA a la resta de comunitats autònomes, fet que mostra una dependència més alta de les Illes al finançament directe de l'Estat. En comparació amb el 2016, aquesta dependència ha augmentat en 4,08 punts percentuals, i ho ha fet relativament més que a la resta de comunitats, on l'augment va ser d'1,58 punts percentuals.

La segona font de finançament més important del deute de les administracions de la comunitat de les Balears són els préstec d'entitats financeres espanyoles a llarg termini, que representen un 14,1% del deute total (els préstecs a curt termini tenen importància reduïda, un 0,1% del total). En termes comparatius, aquest percentatge seria semblant al de la suma de comunitats autònomes (12,0%), tot i que en aquest cas els préstecs d'entitats representen la tercera font de finançament. A continuació, els valors representatius del deute constitueixen un 7,4% del deute de les administracions públiques, més de la meitat del que representa al total de les comunitats (16,1%). La resta de fonts de finançament del deute tenen una importància inferior al 3% del total. Cal destacar que el finançament d'entitats financeres no espanyoles arriba a un 8,4% del deute de totes les comunitats autònomes espanyoles i, a les Balears, aquest percentatge es redueix a un 2,6%.

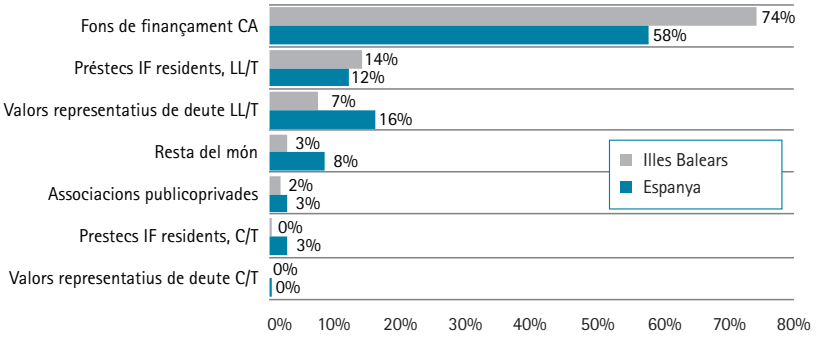
9.2.2. Estalvi a les Illes Balears: evolució dels depòsits

Aquest punt analitza l'evolució del volum de depòsits que les administracions públiques i el sector privat (famílies i empreses) tenen depositat a les institucions financeres que operen a les Balears. A desembre del 2017 el volum de depòsits de les entitats de les Illes ascendia a 24.922 milions d'euros, un 7,74% més que 12 mesos abans. En comparació amb el total nacional, els depòsits a les Balears representaven un 2,06% (1,94%) al desembre del 2017 (2016).

En termes del PIB balear, el volum de depòsits va arribar a un 120,01%, fet que suposa 23,67 punts percentuals més que el total d'Espanya (96,34%). Per tant, el nivell d'estalvi a les Balears en depòsits bancaris amb relació a la mida de l'economia és superior al del conjunt de l'Estat. Comparat amb el 2016, les Balears han reduït el percentatge de depòsits en relació amb el seu PIB en 3,8 punts percentuals, mentre que al conjunt espanyol aquest percentatge s'ha incrementat en 2,68 punts percentuals. Aquesta evolució s'explica en part pel millor comportament relatiu del producte interior brut a les Illes durant el període 2016-2017.

Tot i que no es disposen de dades de dades concretes per a les Balears, cal remarcar la importància de la banca electrònica en la captació de depòsits. Pel total nacional, els depòsits captats mitjançant banca electrònica constituïren un 3,00% dels depòsits totals captats al desembre del 2017, amb un creixement del -7,21% en relació amb l'any 2016. No obstant això, la seva evolució ha presentat una tendència positiva constant, però amb un creixement moderat. Així, el 2003 (primer any del qual es disposa de dades) la banca electrònica representava un 1,75% dels depòsits captats, un percentatge que ha crescut fins al 3,00% de desembre del 2017. Comprovam que la importància relativa de la banca electrònica en la captació d'estalvis encara és relativament reduïda al conjunt de l'Estat. Per tant, es pot deduir que aquesta forma d'estalvi també té una importància petita a les Illes Balears.

Gràfic I-142
Composició del deute segons PDE (desembre de 2017)

Font: Bletin Estadistico del Banc d'Espanya i elaboració pròpia

9.2.3. Xarxa d'oficines de les entitats de depòsit a les Illes Balears

Quant a l'evolució del nombre d'oficines a les Illes Balears des de l'any 1988 fins al 2017, a l'inici del període considerat es produeix la desregularització bancària que permet, entre altres mesures, l'expansió de les oficines de les caixes fora dels seus territoris d'origen. Aquesta mesura justifica que el nombre d'oficines augmenti durant els anys posteriors des de les 858 fins a les 1.254 el 2008. Aquesta evolució és paral·lela al conjunt del Estat espanyol, on es passen de 33.757 oficines el 1988 fins a les 45.662 el 2008. Amb l'esclat de la crisi bancària, el nombre d'oficines ha presentat entre els anys 2008 i 2017 un creixement negatiu acumulat del -34,53% (creixement mitjà anual de -3,84%) a les Balears i del 40,17% (-4,46% de decreixement mitjà anual) al total nacional. Així, el nombre d'oficines el 2017 se situa en 821 a les Balears i 27.320 a Espanya. Per tant, el nivell d'oficines en ambdós casos és inferior al que existia abans de la desregularització de finals dels anys vuitanta. Durant els 12 mesos anteriors a desembre del 2017 es varen tancar 31 oficines a les Illes, la qual cosa suposa un creixement negatiu del -3,64% en relació amb el 2016 i en línia amb el creixement mitjà anual del període 2008-2017.

Una de les causes que explica la caiguda en el nombre d'oficines –tant a les Balears com a Espanya– és el procés de reestructuració profund que ha experimentat el sistema bancari en forma de rescats d'entitats, transformació de les caixes d'estalvi en bancs i adquisicions o fusions entre entitats. En aquest aspecte, podem esperar que durant l'any 2018 es produeixin nous tancaments a causa de processos de reestructuració que s'han produït en els darrers mesos i que afecten directament entitats que operen a les Illes (Santander-Popular i BMN-Bankia). Els altres dos factors que podrien explicar el tancament d'oficines són la caiguda en la demanda de serveis bancaris durant la crisi, que s'ha reflectit en una disminució del crèdit a tots els sectors i, en menor mesura, la substitució de la prestació de serveis des de l'oficina tradicional per la banca electrònica. (Vegeu el gràfic I-143 i el quadre AI-23).

D'altra banda, la presència d'oficines es pot considerar un indicador de benestar d'una societat, ja que el nombre i la densitat d'oficines són important a l'hora de proveir serveis financers bàsics i garantir la inclusió financera dels habitants d'una regió. Com més gran sigui el nombre d'oficines per habitant, més petit és el risc d'exclusió financera i que es creïn els anomenats deserts financers, és a dir, àrees on no hi ha oficines i els seus habitants corren el risc de no tenir accés a serveis financers si no tenen alternatives. En aquest aspecte, a les Balears trobam 0,74 oficines per cada mil habitants al final de l'any 2017. En relació amb l'any 2016 –0,77 oficines per cada mil habitants– es va produir una caiguda d'un 4,39% en el valor d'aquesta ràtio.

Aquests nivells són molt inferiors al d'1,20 oficines per cada mil habitants que es va assolir l'any 2008. No obstant això, la densitat d'oficines per habitant és superior a les Illes que al conjunt d'Espanya, on el nombre d'oficines per cada mil habitants

és de 0,59 al final de l'any 2017 (0,61 l'any 2016). El màxim, de 0,997, es va assolir l'any 2007.

9.3. Altres institucions financeres i fonts de finançament alternatives

En aquesta secció, s'analitzen les altres possibles fonts de finançament que no s'han tingut en compte a la secció anterior.

9.3.1. Societats de garantia reciproca: ISBA

Les societats de garantia reciproca són institucions financeres que tenen la finalitat de concedir avals a petites i mitjanes empreses per facilitar l'accés al crèdit i millorar les condicions de finançament.

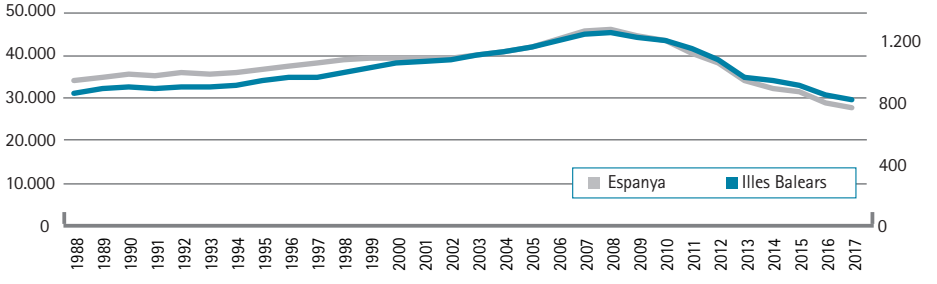
La societat de garantia reciproca que presta serveis a les Balears, l'ISBA, va disminuir l'import dels avals formalitzats fins als 40,5 milions d'euros el 2017, la qual cosa representa una caiguda del 9,84% en relació amb el 2016, quan l'import va ser de 45 milions d'euros[18]. El 2017 el risc total avalat per l'ISBA va ascendir a 164 milions d'euros, la qual cosa, comparat amb els 160,1 milions del 2016, suposa una taxa de creixement del 2,46%. El nombre total d'empreses avalades va augmentar de les 1.990 a final de l'any 2016 a les 2.071 el 2017.

9.3.2. Ampliacions de capital

Als apartats anteriors s'han analitzat diferents formes de finançament basades en instruments de crèdit i deute. No obstant això, les ampliacions de capital són una altra font de finançament essencial de les empreses que, a més, suposen una eina per millorar i reforçar la seva solvència.

18. No obstant això, a la memòria de l'IRIE del 2017 es reporta una línia especial d'ajuda per la sequera al sector agrari del 2016, la qual cosa va suposar un increment a la formalització de 10,2 milions d'euros.

Gràfic I-143
Evolució del nombre d'oficines (1988-2017)

Font: Banc d'Espanya i elaboració pròpia.

El nombre de societats mercantils que ampliaren capital a les Balears va ascendir a 67 l'any 2017, cinc empreses menys que les registrades l'any 2016 (creixement de -6,94%). El nombre d'empreses balears que ampliaren capital el 2017 representen un 2,93% del total nacional. (Vegeu el gràfic I-144 i el quadre AI-24).

Tot i que l'evolució del nombre d'empreses que amplien capital és semblant tant a les Illes com a Espanya, no succeeix el mateix quan ens centram en els volums de capital ampliat. En general, no s'observa una tendència clara a causa dels daltabaixos de les sèries. En aquest aspecte, a les Balears el volum de capital emès va ascendir a 84,10 milions d'euros el 2017, un 271% més que l'any 2016 i un 81,1% més que el 2015. A Espanya, el capital ampliat el 2017 va ascendir a 1.707 milions d'euros, un 60,93% menys que l'any 2016 i un 27,29% inferior comparat amb el 2015.

Pel que fa al volum mitjà per ampliació, a les Balears va ascendir a 1,25 milions d'euros el 2017, la qual cosa suposa un creixement d'un 223% en relació amb el volum mitjà d'ampliació de capital durant el període 2011-2016. En general, les ampliacions de capital de les empreses de les Illes són menors que les ampliacions de les empreses espanyoles. Per al període 2010-2017, les ampliacions de capital de les empreses de les Balears varen ser de mitjana de 772.000 euros, i les de la mitjana estatal, de 1.25 milions d'euros, fet que representa un 62,07% més altes.

9.3.2.1. Cotització a borsa i mercat alternatiu borsari (MAB)

L'obtenció de finançament mitjançant el mercat borsari no és una alternativa generalitzada entre les empreses de les Illes Balears. Només hi ha dues empreses que cotitzen a mercats que tenen seu a Balears. D'una banda, hi ha una empresa hotelera que cotitza a la borsa. De l'altra, hi ha una empresa tecnològica que ha debutat en el mercat alternatiu borsari a principis de l'any 2018.

9.3.3. Altres

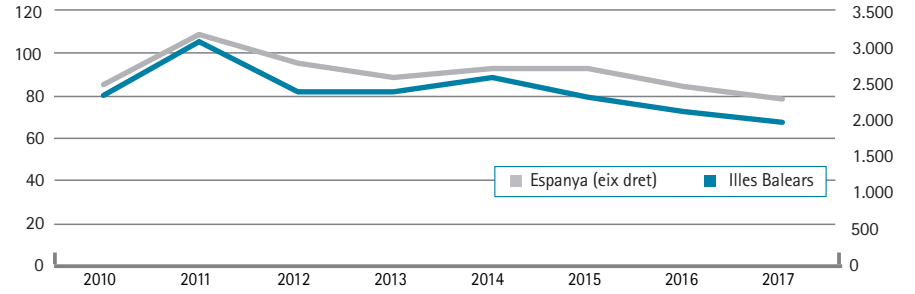
Les societats de capital risc són un altra forma de finançament de les empreses, tot i que no han arribat a ser una alternativa a les Balears perquè no s'han arribat a desenvolupar.

Una altra font de finançament més recent que s'ha desenvolupat de manera important a altres països és el que s'anomena micromecenatge (*crowdfunding*). No obstant això, un informe[19] quantifica en 113 milions la recaptació d'euros a tot Espanya mitjançant aquest procediment durant el 2016. Per tant, la importància que té a les Balears encara és reduïda.

19. https://www.universocrowdfunding.com/wp-content/uploads/UC_Informe-AnualCF_en-Espa%C3%B1a-2016_def.pdf

Gràfic I-144A

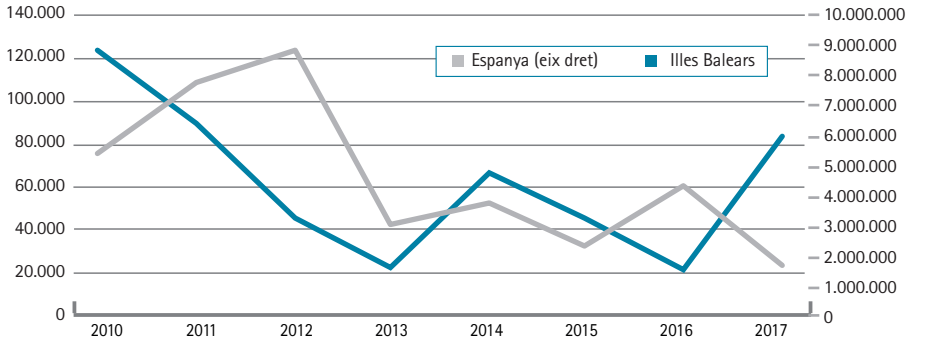
Nombre d'empreses que amplien capital (2010-2017)

Font: INE i elaboració pròpia.

Gràfic I-144B

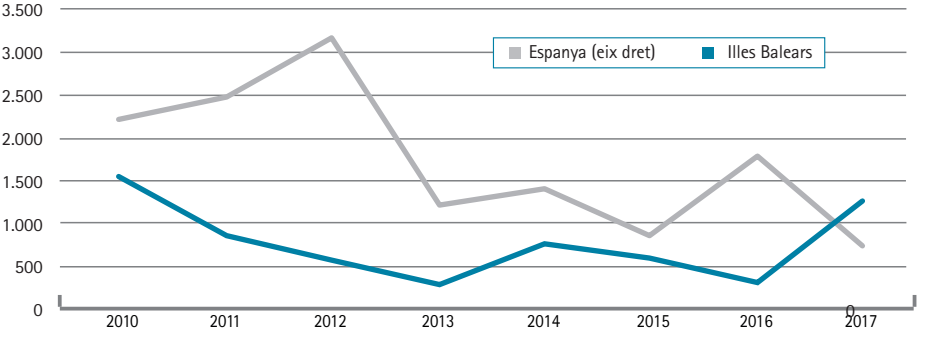
Volum d'ampliacions de capital (milers d'euros) (2010-2017)

Font: INE i elaboració pròpia.

Gràfic I-144C

Volum mitjà d'ampliació de capital (milers d'euros) (2010-2017)

Font: INE i elaboració pròpia.

10

ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES I CÀRREGA FISCAL

RESUM

El total de la despesa pública a les Illes ha estat de 4.668 milions d'euros, un 10% més que l'any anterior. El deute de la comunitat autònoma va assolir el 2017 la quantitat de 8.802 milions d'euros. Aquesta magnitud era de 4.458 milions el 2010 i s'ha incrementat constantment.

Els pressupostos consolidats dels consells insulars per a l'exercici 2017 sumaren 579 milions d'euros, un 6,91% més que l'any anterior. Aquesta quantitat es reparteix en 401,8 milions per al Consell de Mallorca, 84,7 milions per al de Menorca i 92,7 milions per al d'Eivissa.

Pel que fa als pressupostos municipals, els ingressos sumaren un total de 1.313 milions d'euros, i les despeses, 1.305 milions, aproximadament un 5% més que el 2016. L'Administració local implica un 13% de la càrrega fiscal. La resta de càrrega fiscal fa referència a administració autonòmica i estatal, pràcticament a parts iguals.

La càrrega fiscal per habitant és de 7.064,51 euros en el cas de les Illes Balears, mentre que la mitjana estatal se situa en uns 5.812 euros. Les Illes són la tercera comunitat en càrrega fiscal per càpita, just al darrere del País Basc i Madrid.

Les Balears són la primera comunitat autònoma en pressió fiscal (calculada dividint càrrega fiscal entre PIB per càpita), amb un 27,41%. La mitjana estatal és d'un 23,25%. Així mateix, les Illes són la segona comunitat amb més pes de càrrega fiscal en imposts indirectes, en proporció als altres tipus d'imposts.

La despesa pública el 2017 a les Balears –estimada des de l'òptica pressupostària de les institucions– s'ha elevat a 13.938,56 euros per habitant. Això representa un 54,04% del PIB per càpita i, en termes col·loquials, significa que els habitants de les Balears suporten una despesa pública equivalent a 197 dies de la seva riquesa anual (sis mesos i mig). És a dir, fins al 16 de juliol els ciutadans de les Balears (de mitjana) destinen el seu esforç en la generació de rendes per contribuir a l'interès comú de la societat, i només a partir de llavors treballen (en termes col·loquials) per a si mateixos.

10.1. INTRODUCCIÓ

L'exposició d'aquest apartat es divideix en els subapartats següents: en primer lloc, s'analitzen els pressuposts generals de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears; en segon lloc, els pressuposts dels consells insulars; en tercer lloc, els dels ajuntaments, i, en quart lloc, es presenta l'anàlisi de la recaptació tributària que va obtenir la Delegació Especial d'Hisenda a les Illes Balears. Finalment, s'analitza la càrrega fiscal a les Balears per illes i per municipis i, com a novetat en la memòria del CES, es calcula per primera vegada la despesa pública a les Balears per polítiques de despesa.

10.2. LA COMUNITAT AUTÒNOMA

En aquest subapartat analitzam els pressuposts de l'Administració general, els dels ens de dret públic i de les societats públiques.

10.2.1. EL PRESSUPOST DE L'ADMINISTRACIÓ GENERAL

En aquest subapartat analitzam, en primer lloc, els capítols dels ingressos i, tot seguit, s'estudia l'evolució de les despeses.

10.2.1.1. Els ingressos

El pressupost general d'ingressos per a l'any 2017 de l'Administració general de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears (en el qual queden incloses les entitats autònomes) és de 4.668,23 milions d'euros i presenta un descens respecte dels 4.240,89 milions d'euros que s'havien aprovat per a l'exercici de l'any anterior. (Vegeu el quadre I-124).

Tots els apartats presenten variacions positives respecte de l'any anterior. Les operacions corrents cresqueren un important 7,21%, bàsicament gràcies al gran augment recaptatori dels impostos tant directes (+11,48%) com indirectes (2,81%). Fent l'anàlisi per capítols, es pot observar que els corresponents a les operacions corrents són els més importants pel que fa al pes relatiu sobre el total del pressupost, ja que en conjunt representen un 73% dels ingressos prevists.

10.2.1.2. Les despeses

Els crèdits corresponents a l'estat de despeses dels pressuposts de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears del 2017 es presenten en tres nivells d'agregació corresponents a les classificacions econòmica, funcional per programes i orgànica. El conjunt de les despeses arriba als 4.668,23 milions d'euros, amb un creixement del 10,08% respecte del 2016. (Vegeu els quadres I-125 i I-126).

La classificació econòmica presenta els crèdits agrupats d'acord amb la seva naturalesa econòmica i distingeix entre operacions corrents (capítols I, II, III i IV) i operacions de capital (capítols VI, VII, VIII i IX). A la vegada, els crèdits destinats a operacions corrents es desglossen en despeses de funcionament (despeses de personal i compra de béns corrents i serveis), en despeses financeres i en transferències corrents. Les operacions de capital distingeixen entre les inversions reals (inversions directes efectuades per l'Administració mateixa), les transferències de capital i les variacions d'actius i de passius financers.

El conjunt de les operacions corrents experimenta un increment del 9,56%, cosa que suposa 293 milions d'euros més respecte de la quantitat del 2016 i 0,44 punts percentuals per davall de la variació global del pressupost. Quant al pes relatiu sobre el total, les operacions corrents passen d'un 72,38% el 2016 a un 72,04% en el pressupost del 2017. Això suposa un lleuger descens de 0,34 punts.

Pel que fa a les operacions de capital, creixen un 16,45% i suposen una variació de 67 milions d'euros sobre la quantitat del 2016. Quant al pes relatiu sobre el total, les operacions de capital passen d'un 9,65% el 2016 a un 10,21% al pressupost del 2017; és a dir, un decrement de 0,6 punts percentuals.

10.2.1.3. Les inversions

Les dotacions previstes en el capítol VI de l'estat de despeses –a més de les classificacions a què hem fet referència en els apartats anteriors– estan agrupades i classificades per criteris de territorialització segons l'àmbit insular en el qual es duu a terme la despesa, d'acord amb el que estableix el Decret legislatiu 1/2005, de 24 de juny, pel qual s'aprova el Text refós de la llei de finances de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears a l'article 35.

La territorialització recollida en aquest pressupost –per raons tant d'homogeneïtat com de les operacions pressupostàries mateixes– es correspon amb els codis que s'han utilitzat en pressuposts anteriors. La territorialització de la inversió és un aspecte problemàtic en qualsevol pressupost. El criteri que s'ha seguit per territorialitzar el capítol VI és aplicar el codi territorial corresponent a l'àmbit insular on es produeix la inversió.

A més, una territorialització amb aquest criteri només permet territorialitzar la inversió efectuada en matèria d'infraestructures, i fins i tot així és discutible que es pugui assegurar que la rendibilitat de la inversió repercuteix exclusivament sobre el territori al qual s'ha imputat. D'altra banda, el criteri de territorialització emprat aplicat a altres tipus d'inversions diferents de les de dotació d'infraestructura pot conduir a lectures errònies de les dades; malgrat que la despesa efectuada es faci en un lloc determinat, això no implica que els efectes es manifestin només en aquest lloc. Aquest fet justifica en part l'existència d'un codi 00 "indeterminat", ja sigui perquè *a priori* és impossible determinar físicament el lloc on es produirà la inversió, ja sigui perquè, fins i tot sabent-lo, la territorialització conduiria a desvirtuar totalment les dades territorialitzades.

Quadre I-124. Distribució econòmica del pressupost consolidat per capítol d'ingrés de la comunitat autònoma de les Illes Balears (2016-2017)

	Import (en milers d'euros)		Variació		Valor relatiu	
	2016	2017	2016-17	(%) 2016-17	2016	2017
Total ingrés no financer	**3.221.261,36**	**3.576.297,52**	**355.036,16**	**11,02**	**75,96**	**76,61**
Total operacions corrents	3.183.273,79	3.412.927,53	229.653,74	7,21	75,06	73,11
I Imposts directes	1.013.155,71	1.129.439,29	116.283,58	11,48	23,89	24,19
II Imposts indirectes	2.086.139,59	2.144.859,43	58.719,84	2,81	49,19	45,95
III Taxes, prestació de serveis i altres ingressos	84.271,01	88.456,05	4.185,04	4,97	1,99	1,89
IV Transferències corrents	-5.456,01	44.549,00	50.005,01	n.a.	-0,13	0,95
V Ingressos patrimonials	5.163,49	5.623,76	460,27	8,91	0,12	0,12
Total operacions de capital	37.987,57	163.369,99	125.382,42	330,06	0,90	3,50
VI Alienació d'inversions reals	2.715,95	2.682,32	-33,63	n.a.	0,06	0,06
VII Transferències de capital	35.271,62	160.687,67	125.416,05	355,57	0,83	3,44
Total operacions financeres	**1.019.635,34**	**1.091.938,38**	**72.303,04**	**7,09**	**24,04**	**23,39**
VIII Actius financers	11.549,93	20.917,85	9.367,92	81,11	0,27	0,45
IX Passius financers	1.008.085,41	1.071.020,53	62.935,12	6,24	23,77	22,94
Total ingrés	**4.240.896,70**	**4.668.235,90**	**427.339,20**	**10,08**	**100,00**	**100,00**

Font: Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Economia i Hisenda.

Quadre I-125. Evolució del pressupost de despeses a la Comunitat Autònoma (2001-2018)

	Despesa (en milers d'euros)	Variació	(%)
2001	950.491,98	62.883,62	7,08
2002	1.069.802,54	119.310,56	12,55
2003	1.796.610,00	726.807,46	67,94
2004	1.859.185,68	62.575,68	3,48
2005	2.587.788,97	728.603,29	39,19
2006	2.713.974,46	126.185,49	4,88
2007	2.894.384,59	180.410,13	6,65
2008	3.787.267,26	892.882,67	30,85
2009	4.037.475,55	250.208,29	6,61
2010	3.844.797,76	-192.677,79	-4,77
2011	3.384.430,28	-460.367,49	-11,97
2012	3.674.902,32	290.472,05	8,58
2013	3.574.246,87	-100.655,45	-2,74
2014	3.850.933,52	276.686,65	7,74
2015	4.035.591,95	184.658,43	4,80
2016	4.240.896,70	205.304,75	5,09
2017	4.668.235,89	427.339,20	10,08
2018	**5.008.809,10**	**340.573,21**	**7,30**

Font: Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Economia i Hisenda.

Quadre I-126. Distribució econòmica del pressupost consolidat per capítols de despesa de la Comunitat a Autòmoma de les Illes Balears (2016-2017)

	Import (en milers d'euros)		Variació		Valor relatiu	
	2016	2017	2016-17	(%) 2016-17	2016	2017
Total operacions corrents	**3.069.591,38**	**3.363.006,49**	**293.415,11**	**9,56**	**72,38**	**72,04**
I Despeses de personal	1.356.268,31	1.459.211,22	102.942,92	7,59	31,98	31,26
II Compra de béns corrents i serveis	533.467,42	594.596,42	61.129,00	11,46	12,58	12,74
III Despeses financeres	155.499,91	130.799,25	-24.700,66	-15,88	3,67	2,80
IV Transferències corrents	1.020.485,75	1.140.003,16	119.517,41	11,71	24,06	24,42
V Fons de contingències	3.870,00	38.396,44				
Total operacions de capital	409.319,09	476.637,08	67.317,99	16,45	9,65	10,21
VI Inversions reals	150.034,72	171.638,73	21.604,01	14,40	3,54	3,68
VII Transferències de capital	259.284,37	304.998,35	45.713,98	17,63	6,11	6,53
Total despesa no financera	**3.478.910,47**	**3.839.643,57**	**360.733,10**	**10,37**	**82,03**	**82,25**

	Import (en milers d'euros)		Variació		Valor relatiu	
	2016	2017	2016-17	(%) 2016-17	2016	2017
VIII Actius financers	48.007,14	20.674,30	-27.332,85	-56,93	1,13	0,44
IX Passius financers	713.979,09	807.918,03	93.938,94	13,16	16,84	17,31
Total operacions financeres	**761.986,23**	**828.592,32**	**66.606,10**	**8,74**	**17,97**	**17,75**
Total despesa	**4.240.896,70**	**4.668.235,89**	**427.339,20**	**10,08**	**100,00**	**100,00**

Font: Govern de les Illes Balears; Conselleria d'Hisenda i Admisnistracions Públiques.

Amb aquestes prevencions i tenint en compte aquestes consideracions és com s'han de llegir les dades de la territorialització. Primer de tot, del total d'inversions reals a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, un 26,63% es fan a l'illa de Mallorca sense tenir present Palma, atès que és l'illa més gran i la que té un nombre d'habitants més alt. Per tant, és l'illa que té una major activitat social i econòmica de l'arxipèlag. A la capital de les Illes, Palma, s'hi destina un 12,12%; a Eivissa, un 23,28%; a Menorca, un 6,43%, i a Formentera hi correspon un 0,88%. El 30,66% és inversió no territorialitzada. (Vegeu el quadre I-127).

10.2.1.4. Els pressuposts dels béns de dret públic i de les societats públiques

Els pressuposts dels béns de dret públic, formats, d'una banda, per un seguit d'empreses públiques no societàries (Radiotelevisió de les Illes Balears; Institut Balear del Turisme; Institut Balear de l'Aigua i de Qualitat Ambiental; Institut Balear de Conservació de la Natura; Institut Balear de l'Habitatge; Serveis Ferroviaris de Mallorca; Institut d'Innovació Empresarial de les Illes Balears; Institut Balear d'Infraestructures i Serveis Educatius i Culturals; Institut d'Estratègia Turística de les Illes Balears; Fons de Garantia Agrària i Pesquera de les Illes Balears; Ports de les Illes Balears; Agència de Cooperació Internacional de les Illes Balears; Espais de Natura Balear, i Institut Balear de Joventut) i, de l'altra, per dos consorcis (Centre Balears Europa i Transports de Mallorca), així com els de les societats públiques (empreses públiques de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en forma de societat anònima), s'inclouen en els pressuposts de la conselleria del Govern de les Illes Balears de la qual depenguin. Per això, es considera interessant analitzar els pressuposts d'aquestes institucions.

De manera agregada, el pressupost d'aquestes institucions per a l'exercici del 2017 arriba a un total de 618 milions d'euros, dels quals 450 milions d'euros corresponen a entitats públiques empresarials, 81 a consorcis, 79 a fundacions i vuit a societats mercantils públiques. (Vegeu el quadre I-128).

10.2.2. El deute acumulat

Les dades del Banc d'Espanya referides al quart trimestre de l'any mostren que el deute acumulat de les Illes Balears

l'any 2017 és de 8.802 milions d'euros, 230 milions més que l'any anterior. Des de l'any 2010 la CAIB ha duplicat el deute acumulat, ja que aquell any sumava un total de 4.458 milions, 4.344 milions menys que set anys després. (Vegeu el quadre I-129).

10.3. Consells insulars

10.3.1. Anàlisi pressupostària

A l'exercici de 2017 el pressupost agregat dels tres consells insulars va experimentar un increment global proper a un 7% en relació amb l'exercici anterior, tant en l'apartat d'ingressos com en el de despeses, ja que es van presentar els pressupostos anivellats.

En valors absoluts ja superen els 579 milions d'euros, però lluny encara dels 634 que sumaven al principi d'aquesta dècada. El creixement pressupostari interanual es reparteix d'una manera equilibrada, en el vessant de la despesa, entre les operacions corrents (+6,88%) i les operacions de capital (6,96%).

D'altra banda, els ingressos corrents es van incrementar en un 11,54%, enfront d'una disminució del -10,43% en els ingressos de capital, amb la qual cosa s'evidencia un desplaçament d'ingrés corrent al finançament de despesa de capital.

Quant al detall de despeses per capítols, és significativa la disminució de la despesa financera en els capítols tercer (interessos: -23,7%) i novè (amortització de deute: -10,1%). Les taxes de creixement negatives resulten simptomàtiques d'una bona salut financera de les institucions insulars, en una conjuntura de tipus baixos en la qual les necessitats d'amortització del deute van disminuint. Això es confirma, en el vessant d'ingressos, amb una previsió d'ingressos per endeutament pràcticament testimonial, amb idèntica consignació que l'exercici precedent per sota de l'un per mil del total del pressupost.

Aquest estalvi en despesa financera i el creixement del total pressupostat en valors absoluts es destinen fonamentalment a les transferències corrents (capítol 4: +11,3%) i de capital (capítol 7: +28,5%) a famílies i institucions, mentre que en valors absoluts el creixement de la despesa més gran es destina a la compra de béns i serveis, amb un increment de 13 milions. Quant al creixement de la despesa en personal del capítol primer, la taxa de creixement se situa en un 3,9%, significativament per sobre de la taxa de creixement dels salaris de l'1% prevista a la normativa bàsica estatal per al 2017, per la qual cosa s'ha d'interpretar com un creixement net de plantilla.

En termes relatius, el capítol amb més creixement és el cinquè, que preveu la consignació per al fons de contingència i imprevists per fer front a despeses urgents no previstes o pagament de resolucions judicials sense consignació específica, si bé en valors absoluts ni la consignació ni l'increment resulten significatius en el context global de la despesa.

Quadre I-127. Territorialització de la inversió a les Illes Balears (2008-2010)

	Import (en milers d'euros)			Variació				Valor relatiu		
	2015	2016	2017	2017-15	2017-2016	(%) 15-17	(%) 16-17	2015	2016	2017
00 Indeterminat	30.958,85	39.197,41	44.478,20	8.238,56	5.280,79	26,61	13,47	25,90%	31,47%	30,66%
10 Mallorca (sense Palma)	30.058,47	30.974,03	38.629,90	915,56	7.655,87	3,05	24,72	25,14%	24,87%	26,63%
11 Palma	16.408,84	14.908,75	17.580,62	-1.500,09	2.671,87	-9,14	17,92	13,73%	11,97%	12,12%
20 Menorca	8.342,60	7.602,14	9.323,71	-740,47	1.721,57	-8,88	22,65	6,98%	6,10%	6,43%
30 Eivissa	33.091,57	31.541,96	33.778,14	-1.549,61	2.236,18	-4,68	7,09	27,68%	25,32%	23,28%
40 Formentera	685,78	343,08	1.283,17	-342,70	940,09	-49,97	274,02	0,57%	0,28%	0,88%
Total inversió	**119.546,11**	**124.567,36**	**145.073,73**	**5.021,25**	**20.506,38**	**4,20**	**16,46**	**100,00%**	**100,00%**	**100,00%**

Font: Govern de les Illes Balears; Conselleria d'Hisenda i Admisnistracions Públiques.

Quadre I-128. Distribució econòmica del pressupost dels ens públics i societats públiques a les Illes Balears per capítols (2017)

	Entitats públiques empresarials		Fundacions		Consorcis		Societats mercantils públiques		Total agregat	
	En milers d'euros	Valor relatiu (%)	En milers d'euros	Valor relatiu (%)	En milers d'euros	Valor relatiu (%)	En milers d'euros	Valor relatiu (%)	En milers d'euros	Valor relatiu (%)
Ingressos										
III Taxes, preus públics i altres	86.500,83	19,22%	25.078,16	31,74%	35.845,82	44,41%	1.377,81	16,06%	148.802,63	24,06%
IV Transferències corrents	111.980,58	24,88%	45.205,44	57,22%	25.248,88	31,28%	6.267,62	73,06%	188.702,52	30,51%
V Ingressos patrimonials	4.200,00	0,93%	750,90	0,95%	860,91	1,07%	7,77	0,09%	5.819,57	0,94%
VI Alienació d'inversions	3.348,10	0,74%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	3.348,10	0,54%
VII Transferències de capital	205.230,38	45,59%	5.681,26	7,19%	18.758,81	23,24%	925,00	10,78%	230.595,45	37,29%
VIII Actius financers	21.212,30	4,71%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	21.212,30	3,43%
IX Passius financers	17.670,29	3,93%	2.290,33	2,90%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	19.960,62	3,23%
Total ingressos	**450.142,49**	**100,00%**	**79.006,09**	**100,00%**	**80.714,42**	**100,00%**	**8.578,19**	**100,00%**	**618.441,19**	**100,00%**
Despeses										
I Despeses de personal	56.328,90	12,51%	48.419,06	61,29%	10.264,41	12,72%	3.682,21	42,93%	118.694,58	19,19%
II Despeses corrents	78.848,09	17,52%	19.674,83	24,90%	45.416,71	56,27%	3.969,98	46,28%	147.909,61	23,92%
III Despeses financeres	28.750,92	6,39%	319,74	0,40%	2.327,44	2,88%	1,00	0,01%	31.399,10	5,08%
IV Transferències corrents	1.209,00	0,27%	2.418,50	3,06%	1.861,53	2,31%	0,00	0,00%	5.489,03	0,89%
VI Inversions reals	105.264,03	23,38%	2.921,17	3,70%	4.156,87	5,15%	800,00	9,33%	113.142,07	18,29%
VII Transferències de capital	70.924,65	15,76%	2.749,41	3,48%	275,00	0,34%	0,00	0,00%	73.949,07	11,96%
VIII Variació actius financers	3.000,00	0,67%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	0,00	0,00%	3.000,00	0,49%
IX Passius financers	105.816,91	23,51%	2.503,37	3,17%	16.412,46	20,33%	125,00	1,46%	124.857,74	20,19%
Total despeses	**450.142,49**	**100,00%**	**79.006,09**	**100,00%**	**80.714,42**	**100,00%**	**8.578,19**	**100,00%**	**618.441,19**	**100,00%**

Font: Govern de les Illes Balears; Conselleria d'Hisenda i Administracions Públiques.

Quadre I-129. Deute de les comunitats autònomes (en milions d'euros) (2001-2010)								
	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Andalusia	34.260	33.325	31.645	29.373	24.441	21.064	14.793	12.562
Aragó	7.959	7.486	6.930	6.010	5.369	4.607	3.403	2.901
Astúries	4.244	4.094	3876	3.479	3052	2.675	2.155	1.701
Balears (Illes)	**8.802**	**8.572**	**8.330**	**7.798**	**6.884**	**6.130**	**4.774**	**4.458**
Canàries (Illes)	7.044	6.939	6.669	6.034	5.281	4.687	3.718	3.298
Cantàbria	3.033	2.890	2677	2.428	2178	2.032	1.293	992
Castella-la Manxa	14.430	14.055	13.426	12.858	11.343	10.190	6.886	6.110
Castella i Lleó	11.870	11.316	10.557	9.359	8.527	7.933	5.804	4.630
Catalunya	77740	75.118	72.675	64.466	58.179	52.355	44.095	35.616
Extremadura	4.401	4.059	3576	3.092	2630	2.436	2.021	1.747
Galícia	11.210	10.854	10.375	9.961	9.212	8.324	7.079	6.189
La Rioja	1.570	1.487	1436	1.296	1143	1.045	900	726
Madrid	32.783	30.418	28.686	25.414	22.863	20.906	16.255	14.323
Múrcia	8.795	8.305	7601	6.838	5543	4.628	2.806	2.107
Navarra	3.628	3.461	3322	3.197	3136	2.847	2.446	1.691
País Basc	10.149	9.958	9.486	8.915	8280	7.259	5.591	5.070
Com. Valenciana	46.187	44.663	42.003	37.422	32.459	30.065	21.860	20.119
Total	**288.105**	**277.001**	**263.269**	**237.941**	**210.520**	**189.183**	**145.879**	**124.239**

Font: Banco de España

Quadre I-130. Pressuposts consolidats dels consells insulars (en euros) (2016-2017)			
	2016	2017	var. 16/17
Ingressos			
Operacions corrents	427.575.602,43	477.952.106,96	11,78%
I Imposts directes	15.483.738,97	15.623.738,97	0,90%
II Imposts indirectes	19.137.545,23	19.137.545,23	0,00%
III Taxes i altres ingressos	16.446.536,55	21.172.668,78	28,74%
IV Transferències corrents	371.709.837,49	418.604.633,26	12,62%
V Ingressos patrimonials	4.797.944,19	4.459.145,72	-7,06%
Operacions de capital	114.208.517,13	101.245.664,61	-11,35%
VII Transferències de capital	113.002.517,13	94.542.406,12	-16,34%
VIII Variació d'actius financers	906.000,00	766.000,00	-15,45%
IX Variació de passius financers	300.000,00	300.000,00	0,00%
Total ingressos	**541.784.119,56**	**579.197.771,57**	**6,91%**
Despeses			
Operacions corrents	383.080.345,80	409.454.252,92	6,88%
I Remuneració de personal	164.507.619,99	170.885.027,19	3,88%
II Compra de béns i serveis	147.887.230,38	160.624.533,93	8,61%
III Interessos	2.622.561,01	2.000.569,81	-23,72%
IV Transferències corrents	67.360.898,62	74.953.745,06	11,27%
V Fons de contingència i imprev.	702.035,80	990.376,93	41,07%
Operacions de capital	158.703.773,76	169.743.518,65	6,96%
VI Inversions reals	104.796.564,58	111.414.865,17	6,32%
VII Transferències de capital	26.102.192,02	33.540.500,64	28,50%
VIII Variació d'actius financers	1.081.000,00	766.000,00	-29,14%
IX Variació de passius financers	26.724.017,16	24.022.152,84	-10,11%
Total despeses	**541.784.119,56**	**579.197.771,57**	**6,91%**

Font: Elaboració pròpia sobre dades del MINHAP.

Quant a la variació d'ingressos, el creixement en valors absoluts també supera els 37 milions d'euros, la qual cosa representa un creixement del 6,9%. Resulta significatiu i rellevant des de l'òptica del compliment de la regla de despesa el fet que aquest creixement en valors absoluts procedeix principalment dels ingressos per transferències incondicionades per a despeses corrents d'altres administracions (fonamentalment de l'Administració autonòmica i del fons complementari de finançament de l'Estat), consignats en el capítol quart, al mateix temps que disminueixen (-16,3%) els fons transferits d'altres administracions per finançar

inversions estatutàries en infraestructures, el fons de compensació interinsular o convenis d'inversions, entre els quals destaca el de carreteres amb el Ministeri de Foment. (Vegeu el quadre I-130).

L'altre capítol d'ingressos amb una taxa significativa d'increment (+28,7%) és el capítol tercer, en el qual es recull la previsió d'ingressos per taxes i altres ingressos.

En relació amb aquests ingressos, destaca que a l'efecte de consolidació s'ha efectuat un ajustament metodològic per unificar el tractament dels ingressos extraordinaris el 2017 provinents de la regularització de places turístiques, ja que el Consell Insular de Menorca els imputa al capítol sisè com a ingressos per alienació d'inversions reals, mentre que els consells insulars de Mallorca i Eivissa els imputen al capítol tercer com "altres ingressos", per la qual cosa s'ha optat per aquest criteri per homogeneïtzar la consolidació, ja que és el criteri majoritari.

La resta dels ingressos per capítols presenta lleugeres variacions no significatives, tant en els ingressos per participació en els impostos directes com en els indirectes recaptats per l'Estat en els capítols primer i segon, amb l'excepció ja comentada del capítol setè d'ingressos per transferències de capital, que recull els derivats del fons per al finançament d'inversions provinents tant de l'Estat com de l'Administració autonòmica.

Des del punt de vista financer, les limitacions introduïdes per la normativa estatal per al control del dèficit de les administracions públiques es plasmen en l'escassa rellevància dels ingressos financers, que queden relegats a una mera presència testimonial de 0,3 milions d'euros en el capítol novè per a l'eventual cobertura de necessitats menors de tresoreria, de caràcter puntual. En canvi, els ingressos per variació d'actius financers (recuperació de préstecs i bestretes de fons efectuats per les administracions a tercers), reflectits en el capítol vuitè, mantenen l'equilibri amb la consignació en el capítol vuitè, de despeses, on es recull la seva concessió per igual import.

No obstant això, aquesta absència de previsió d'ingressos per nou endeutament en el capítol novè contrasta i resulta significativa en comparar-la amb la dotació en el capítol novè de despeses, on es recull la consignació per amortitzar deute de 24 milions d'euros (una mica inferior als 26,7 de l'exercici precedent), per la qual cosa l'endeutament net és negatiu, en la línia de l'exercici precedent. A més, es destina a aquesta reducció del deute un 4% del total del pressupost, que en valors absoluts acumula una reducció de 50 milions d'euros en els dos últims exercicis.

Quant a l'anàlisi comparativa dels pressupostos de cada Consell Insular, el creixement d'ingressos i despeses del Consell de Mallorca, d'un 6,9%, coincideix amb el consolidat, mentre que els consells de Menorca i Eivissa presenten taxes de variació també positives però clarament diferenciades: un 8,1% el Consell Insular de Menorca, mentre que el d'Eivissa se situa un punt percentual per sota de la mitjana, amb un creixement del 5,8%. En valors absoluts, el creixement se situa en 25 milions d'euros en el Consell Insular de

Mallorca, 6,3 milions en el de Menorca i 5 milions en el d'Eivissa. (Vegeu el quadre I-131).

En el vessant dels ingressos no s'aprecien diferències significatives en les variacions en valors absoluts, amb taxes de creixement a l'entorn del 10 dels ingressos corrents i disminucions en els ingressos de capital, amb taxes diferents que van des d'una variació de -14,9% en el Consell de Mallorca a un -2,41% del de Menorca. La variació del Consell d'Eivissa se situa en un punt intermedi, amb una taxa de -7,1%.

Destaca la taxa de creixement del capítol tercer dels consells de Menorca (+74%) i d'Eivissa (+36%) hagut d'especialment als ingressos extraordinari de la borsa de places turístiques, pel seu pes relatiu dins del conjunt dels ingressos per a aquest capítol, que en tenir menor pes relatiu en el Consell de Mallorca la taxa de creixement resultant es limita a un 4,4%.

En el vessant de la despesa, les taxes de creixement de la despesa corrent són significativament més homogènies, amb taxes de creixement que van del 7,3% del Consell Insular d'Eivissa al 6,68% del de Menorca, mentre que pel que fa a la despesa de capital –de menor rellevància en valors absoluts, ja que no aconsegueix un terç del total de les despeses–, la variació relativa oscil·la des de l'increment d'un 3% al Consell Insular d'Eivissa a un 10,4% en el de Menorca. El Consell de Mallorca se situa en taxes interanuals molt properes a la mitjana, tant en les despeses corrents com en les despeses de capital i en el total de despesa.

10.3.1.1. Compte financer

El pressupost agregat dels consells insulars per al 2017 representa un 1,94% del producte interior brut a preus de mercat de les Illes Balears (font: Institut Nacional d'Estadística, comptabilitat regional, primera estimació), mentre que en l'exercici precedent el conjunt de les administracions insulars pressupostàriament representava un 1,89% del PIB balear (avanç INE).

La previsió d'ingressos no financers (ingressos corrents més ingressos no financers de capital) va créixer fins a superar els 578 milions d'euros, la qual cosa representa un increment del 7%, mentre que a l'apartat de despeses el conjunt de les despeses corrents més les inversions –tant directes (capítol 6) com indirectes (capítol 7)– es van elevar a 554 milions d'euros; és a dir, un augment absolut de 40,4 milions d'euros (7,87%), constant en relació amb l'exercici precedent.

La previsió de fons destinats a variació d'actius i passius financers en el seu conjunt es va fixar en 24,8 milions d'euros, als quals caldria afegir la càrrega financera ordinària del capítol tercer de despeses (2 milions d'euros), amb la qual cosa la càrrega financera real suportada en l'exercici 2017 seria de 26,8 milions d'euros i representaria un 4,63% (mig punt menys que el 2016) del total del pressupost de despeses i un 5,6% dels ingressos corrents.

L'estalvi per operacions corrents (ingressos corrents menys despeses corrents) es va elevar a 68,5 milions d'euros enfront dels 45,2 milions del 2016.

Quadre I-131. Pressuposts consolidats dels consells insulars (en euros) (2016-2017)

	C.I. Mallorca			C.I. Menorca			C.I. Eivissa		
	2016	2017	% var. 16/17	2016	2017	% var. 16/17	2016	2017	% var. 16/17
Ingressos									
Operacions corrents	301.377.818,39	338.458.647,97	12,30%	57.997.110,31	64.818.780,69	11,76%	68.200.673,73	74.674.678,30	9,49%
I Imposts directes	12.534.527,05	12.534.527,05	0,00%	1.016.591,92	1.066.591,92	4,92%	1.932.620,00	2.022.620,00	4,66%
II Imposts indirectes	14.664.921,41	14.664.921,41	0,00%	1.707.053,82	1.707.053,82	0,00%	2.765.570,00	2.765.570,00	0,00%
III Taxes i altres ingressos	9.144.703,69	9.546.024,02	4,39%	1.643.371,03	2.867.625,00	74,50%	5.658.461,83	7.713.394,76	36,32%
IV Transferències corrents	261.149.262,73	298.056.181,53	14,13%	53.358.512,86	58.934.658,27	10,45%	57.202.061,90	61.613.793,46	7,71%
V Ingressos patrimonials	3.884.403,51	3.656.993,96	-5,85%	271.580,68	242.851,68	-10,58%	641.960,00	559.300,08	-12,88%
Operacions de capital	74.401.492,31	63.312.793,32	-14,90%	20.406.207,96	19.913.659,55	-2,41%	19.400.816,86	18.019.211,74	-7,12%
VII Transferències de capital	74.170.492,31	63.071.793,32	-14,96%	20.131.207,96	19.638.659,55	-2,45%	18.700.816,86	17.469.211,74	-6,59%
VIII Variació d'actius financers	231.000,00	241.000,00	4,33%	275.000,00	275.000,00	0,00%	400.000,00	250.000,00	-37,50%
IX Variació de passius financers	0,00	0,00	0,00%	0,00	0,00	0,00%	300.000,00	300.000,00	0,00%
Total	**375.779.310,70**	**401.771.441,29**	**6,92%**	**78.403.318,27**	**84.732.440,24**	**8,07%**	**87.601.490,59**	**92.693.890,04**	**5,81%**
Despeses									
Operacions corrents	276.231.592,88	295.121.786,07	6,84%	48.730.702,62	51.985.717,10	6,68%	58.118.050,30	62.346.749,75	7,28%
I Remuneració de personal	116.124.783,63	122.036.344,70	5,09%	19.923.189,17	20.380.986,80	2,30%	28.459.647,19	28.467.695,69	0,03%
II Compra de béns i serveis	118.515.276,54	128.627.278,04	8,53%	10.251.221,13	11.577.588,12	12,94%	19.120.732,71	20.419.667,77	6,79%
III Interessos	1.641.917,31	1.329.279,18	-19,04%	938.668,26	613.290,63	-34,66%	41.975,44	58.000,00	38,18%
IV Transferències corrents	39.649.615,40	42.928.884,15	8,27%	17.417.624,06	18.913.851,55	8,59%	10.293.659,16	13.111.009,36	27,37%
V Fons de contingència i imprev.	300.000,00	200.000,00	-33,33%	200.000,00	500.000,00	150,00%	202.035,80	290.376,93	43,73%
Operacions de capital	99.547.717,82	106.649.655,22	7,13%	29.672.615,65	32.746.723,14	10,36%	29.483.440,29	30.347.140,29	2,93%
VI Inversions reals	65.942.944,72	69.540.722,65	5,46%	17.555.484,27	19.970.703,80	13,76%	21.298.135,59	21.903.438,72	2,84%
VII Transferències de capital	14.214.667,98	18.879.853,33	32,82%	4.787.922,66	7.152.649,06	49,39%	7.099.601,38	7.507.998,25	5,75%
VIII Variació d'actius financers	231.000,00	241.000,00	4,33%	450.000,00	275.000,00	-38,89%	400.000,00	250.000,00	-37,50%
IX Variació de passius financers	19.159.105,12	17.988.079,24	-6,11%	6.879.208,72	5.348.370,28	-22,25%	685.703,32	685.703,32	0%
Total	**375.779.310,70**	**401.771.441,29**	**6,92%**	**78.403.318,27**	**84.732.440,24**	**8,07%**	**87.601.490,59**	**92.693.890,04**	**5,81%**

Font: Ministeri d'Hisenda i Funció Pública.

S. Gral. de Finançament Autonòmic i Local (pressuposts consolidats).

El dèficit per operacions no financeres de capital (ingressos no financers de capital menys inversions directes i indirectes per la via de la transferència de capital) es va elevar als 50,4 milions d'euros, la qual cosa representa un increment significatiu en relació amb els 17,9 de l'exercici precedent i posa de manifest la important caiguda dels ingressos de capital i el desplaçament de pressupost corrent per finançar inversions.

La despesa pressupostada per operacions no financeres de capital (inversions totals) ascendeix a 145 milions d'euros (enfront dels 131 de l'exercici precedent), una quarta part del total del pressupost de despeses, i representa un 0,49% sobre el PIB de les Illes per a l'exercici 2017 (dada INE: comptabilitat regional).

En termes de capacitat o necessitat de finançament (despeses d'inversió menys estalvi corrent), el pressupost agregat dels ens insulars per al 2017 registra una necessitat de finançament de 76,5 milions d'euros (9,3 menys que el 2016) i representa un 0,26% del PIB del 2007.

Aquests 76,5 milions de necessitat de finançament es financen íntegrament amb ingressos procedents d'altres administracions (transferències de capital), sense que sigui necessari acudir a fonts alienes de finançament (deute).

Com ja s'ha comentat anteriorment, l'endeutament net de l'exercici va ser negatiu, en la línia de l'exercici precedent, ja que no hi va haver endeutament brut, mentre que es van destinar 24 milions d'euros a la cancel·lació de deute d'exercicis anteriors, la qual cosa representa un 4,15% del muntant total dels pressuposts, una sisena part del destinat a inversions.

La ràtio d'estalvi net, 0,64 (estalvi corrent menys endeutament net/despeses no financeres de capital) segueix en la línia ascendent propiciada per l'absència d'endeutament davant del 0,50 del 2016.

10.4. Ajuntaments

10.4.1. Anàlisi pressupostària

El conjunt dels ajuntaments de les Illes Balears presenten uns pressupostos equilibrats, si bé no tots anivellats, amb diferències no significatives i respectant el principi del no dèficit inicial. (Vegeu els quadres I-132 i I-133).

La suma total dels ingressos per a l'exercici de 2003 es va elevar a 804,3 milions d'euros, la qual cosa representa una desacceleració en el creixement dels pressupostos municipals, ja que l'increment d'un 1,75% en relació amb l'exercici precedent és insuficient per donar cobertura a la variació de l'IPC, que el desembre del 2002 a les Balears es va situar en un 4,5%.

El pressupost agregat dels municipis presenta en conjunt un superàvit inicial no financer de 4 milions d'euros, enfront del dèficit de 16,75 milions d'euros el 2002 i dels 19,88 de l'exercici 2001, mentre que el saldo sense càrrega financera per

interessos ja supera els 20 milions d'euros, lluny del saldo deficitari de 2001.

Quant als ajuntaments més rellevants, s'observa clarament com els municipis de Palma i Calvià són els que disposen d'un pressupost més alt, tot i que aquest darrer no publica el seu pressupost consolidat amb els seus organismes autònoms i societats municipals.

Quadre I-132. Distribució econòmica dels pressuposts inicials dels ajuntaments de les Illes Balears (en euros) (2016-2017)

	2016	2017	var. 16/17
Ingressos			
Operacions corrents	1.212.743.347,38	1.268.631.075,85	4,61%
I Imposts directes	564.365.298,86	582.584.238,27	3,23%
II Imposts indirectes	39.977.099,05	40.527.868,72	1,38%
III Taxes i altres ingressos	300.483.214,92	322.010.286,83	7,16%
IV Transferències corrents	277.292.477,32	281.199.969,89	1,41%
V Ingressos patrimonials	30.625.257,23	42.308.712,14	38,15%
Operacions de capital	39.891.517,39	44.853.439,18	12,44%
VI Alienació d'inversions reals	4.311.234,95	1.126.892,20	-73,86%
VII Transferències de capital	11.312.256,55	23.120.434,98	104,38%
VIII Variació d'actius financers	10.070.290,00	12.074.091,00	19,90%
IX Variació de passius financers	14.197.735,89	8.532.021,00	-39,91%
Total	**1.252.634.864,77**	**1.313.484.515,03**	**4,86%**
Despeses			
Operacions corrents	1.041.388.927,06	1.072.186.212,26	2,96%
I Remuneració de personal	435.649.802,85	453.812.917,15	4,17%
II Béns corrents i serveis	451.135.848,82	464.282.283,35	2,91%
III Interessos	18.832.941,09	17.715.980,12	-5,93%
IV Transferències corrents	129.153.583,01	130.523.561,95	1,06%
V Fons de contingència i imprev.	6.616.751,29	5.851.469,69	-11,57%
Operacions de capital	196.214.911,19	233.600.595,53	19,05%
VI Inversions reals	101.434.440,09	132.565.473,18	30,69%
VII Transferències de capital	16.845.555,82	17.348.849,70	2,99%
VIII Variació d'actius financers	2.090.390,00	12.404.091,00	493,39%
IX Variació de passius financers	75.844.525,28	71.282.181,65	-6,02%
Total	**1.237.603.838,25**	**1.305.786.807,79**	**5,51%**

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-133. Pressuposts inicials despeses dels ajuntaments de les Illes Balears (en euros) (2016-0217)

	2016	2017	var. 16/17
Alcúdia	30.904.651,17	29.540.590,11	-4,41%
Calvià	87.928.100,01	90.825.628,49	3,30%
Inca	24.835.362,51	27.858.917,61	12,17%
Llucmajor	36.425.700,00	38.597.000,01	5,96%
Manacor	32.592.162,41	33.560.031,16	2,97%
Marratxí	31.786.000,00	29.050.000,00	-8,61%
Palma	396.850.505,43	420.109.740,68	5,86%
Pollença	21.066.318,16	21.960.907,12	4,25%
Santanyi	20.000.000,00	20.900.000,00	4,50%
Sóller	15.535.279,60	16.955.636,92	9,14%
Resta	248.130.438,09	279.248.818,32	12,54%
Mallorca	**946.054.517,38**	**1.008.607.270,42**	**6,61%**
Ciutadella	31.981.918,74	32.488.882,32	1,59%
Maó	35.215.655,00	34.497.600,00	-2,04%
Resta	49.013.111,65	47.692.609,54	-2,69%
Menorca	**116.210.685,39**	**114.679.091,86**	**-1,32%**
Eivissa	56.022.541,00	57.824.547,00	3,22%
Santa Eulària des Riu	36.324.200,00	37.623.300,00	3,58%
Sant Josep	27.214.530,48	30.182.847,16	10,91%
Resta	55.777.364,00	56.869.751,35	1,96%
Eivissa-Formentera	**175.338.635,48**	**182.500.445,51**	**4,08%**
Total	**1.237.603.838,25**	**1.305.786.807,79**	**5,51%**

Font: Elaboració pròpia.

L'Ajuntament de Palma, amb un pressupost de 420 milions el 2017, presenta un increment de despeses interanual de 5,86% en la mitjana del conjunt dels municipis de les illes Balears, mentre que el cas de Calvià la variació és més discreta i se situa en un 3,3%

10.4.2. Compte financer

El conjunt dels ajuntaments de les Balears gestionen un pressupost per a l'exercici 2017 de 1.305 milions d'euros, equivalent a un 4,37% del PIB balear (segons la primera estimació efectuada per l'INE),

mentre que l'any anterior el conjunt de la despesa municipal representava un 4,32%.

Els ingressos no financers (ingressos corrents més ingressos de capital no financers) es van situar en 1.292,9 milions d'euros, amb un increment del 5,26% en relació amb l'exercici precedent, mentre que les despeses no financeres (despeses corrents més despeses per operacions de capital no financeres) varen ascendir a 1.222,1 milions d'euros, 62,5 més que el 2016 (un 5,4% d'increment). El total de la despesa financera per variació d'actius i passius financers es va pressupostar en 83,68 milions d'euros (77,93 el 2016) amb un augment significatiu de la variació d'actius financers que multiplica per sis la quantia pressupostada en l'exercici precedent, mentre que l'import destinat a l'amortització de deute es redueix en un 6%.

L'estalvi en operacions corrents (diferència entre els ingressos i les despeses corrents) va ascendir a 196,45 milions (171,35 milions el 2016), mentre que el dèficit per operacions de capital no financeres va créixer en 23 milions d'euros fins a 125,7 milions d'euros, una quantitat similar al creixement de l'estalvi en operacions corrents.

En la tònica de l'exercici precedent, el pressupost de 2017 presenta una situació de superàvit de caixa no financer (l'estalvi financer corrent, 196,45 milions d'euros, supera folgadament i dona cobertura al dèficit de les operacions de capital no financeres: 101,45 milions d'euros) i va quedar fixat en 95 milions d'euros, superàvit del qual caldria deduir la variació neta de les operacions financeres: 63,07 milions d'euros.

La despesa en operacions no financeres de capital va ascendir a 150 milions d'euros, 31,6 més que en l'exercici anterior, i se situa lleugerament per sobre del mig punt del PIB balear.

En termes de necessitat de finançament, el conjunt de les corporacions municipals registren un romanent de finançament (estalvi corrent menys despeses no financeres de capital) de 46,5 milions d'euros, la qual cosa representa un 0,16 del PIB balear del 2017.

L'increment de l'endeutament brut (emissió de deute o subscripció creditícia, bruta) per al conjunt dels ajuntaments va baixar a 8,5 milions d'euros (enfront de 14,2 milions d'euros el 2016), una quantitat insuficient per fer front als 71,3 milions que es van destinar a l'amortització de deute d'exercicis anteriors, per la qual cosa l'endeutament municipal presenta un saldo anual net negatiu de 62,8 milions d'euros i acumula en els últims dos exercicis 124,4 milions d'euros, un 0,42% del PIB.

La ràtio d'estalvi net (estalvi corrent menys endeutament net / despeses no financeres de capital) aconsegueix l'1,73 (1,97% el 2016), una lleugera disminució propiciada per l'increment en inversions directes (+30,7%).

La càrrega financera del deute públic (anualitat per amortització més interessos) als pressupostos de 2017 es va representar per al conjunt dels ajuntaments a

89 milions d'euros –enfront dels 94,7 de l'exercici anterior– i se situa lleugerament per sobre del 7% dels ingressos corrents.

10.4.3. Ajuntament de palma

Per a l'exercici del 2017 l'Ajuntament de Palma presenta uns pressupostos consolidats amb els seus organismes autònoms, anivellats i equilibrats per import de 420 milions d'euros, amb un agregat de 459,4 i 39,3 de transferències internes que són objecte d'eliminació en el procés de consolidació. (Vegeu el quadre I-134).

La variació en relació amb l'exercici precedent representa un creixement notablement superior a l'IPC (5,86% davant l'1,6% d'increment de l'índex general a les Balears), amb la qual cosa recupera de sobres també l'IPC de l'exercici precedent (3,2% el 2016).

L'augment pressupostari es dona tant en els organismes autònoms com en el mateix pressupost de la corporació.

Si també es consolidessin les empreses públiques, el pressupost s'elevaria a 583,5 milions d'ingressos, però en un cas així els estats pressupostaris no serien comparables, per la qual cosa, a efectes metodològics i malgrat la seva rellevància, es prescindeix del sector privat municipal.

A l'estat de despeses destaca en valors absoluts l'increment de 9,8 milions en la consignació per a retribucions, que representa un +6,8% i la variació de 9 milions en els actius financers, si bé en aquest cas la consignació en ingressos per actius financers és d'idèntica quantia, malgrat que la variació interanual és d'un 606%.

D'altra banda, presenten variacions interanuals negatives les consignacions per a interessos (previsible en un entorn de tipus a la baixa), amb un estalvi d'1 milió d'euros respecte al 2016. La quantia destinada a amortització de deute (-5,7%) també és coherent amb la línia de reducció de l'endeutament amb absència de nou endeutament (previsió zero en el capítol 9 d'ingressos), la qual cosa confirma la tendència al progressiu sanejament de l'estructura financera municipal de l'exercici precedent, i la dotació per a transferències de capital, amb una disminució de 0,5 milions que representa una quarta part de la dotació de l'exercici anterior.

Quant als ingressos, a més de la significativa absència de nou endeutament, cal ressaltar l'augment 9,2 milions dels ingressos patrimonials (+172%), 6,2 milions d'euros per transferències de capital (+1.323%) i 7,75 milions més d'ingressos per impostos directes, que constitueixen la principal font d'ingressos de l'Ajuntament de Palma. Per contra, es redueixen els ingressos per impostos indirectes (-7,68%).

El superàvit no financer previst inicialment es va elevar a 33 milions d'euros (un 7,9% del pressupost consolidat) i suposa una cinquena part més de l'exercici precedent, amb la qual cosa s'aprecia que es manté a bon ritme el procés de sanejament financer.

Quadre I-134. Pressuposts consolidat de l'Ajuntament de Palma (en euros) (2016-2017)

	2016	2017	var. 2017-16	% var. 2017/16
Ingressos				
Operacions corrents	384.187.118,58	401.948.895,91	17.761.777,33	4,62%
I Imposts directes	177.783.622,94	185.532.876,52	7.749.253,58	4,36%
II Imposts indirectes	22.329.239,89	20.614.914,82	-1.714.325,07	-7,68%
III Taxes i altres ingressos	93.151.266,99	94.005.468,70	854.201,71	0,92%
IV Transferències corrents	85.592.806,98	87.264.980,28	1.672.173,30	1,95%
V Ingressos patrimonials	5.330.181,78	14.530.655,59	9.200.473,81	172,61%
Operacions de capital	12.663.386,85	18.160.844,77	5.497.457,92	43,41%
VI Alienació d'inversions reals	0,00	0,00	0,00	0,00%
VII Transferències de capital	469.186,85	6.676.844,77	6.207.657,92	1323,07%
VIII Variació d'actius financers	9.484.000,00	11.484.000,00	2.000.000,00	21,09%
IX Variació de passius financers	2.710.200,00	0,00	-2.710.200,00	-100,00%
Total ingressos	**396.850.505,43**	**420.109.740,68**	**23.259.235,25**	**5,86%**
Despeses				
Operacions corrents	340.246.903,28	353.414.985,89	13.168.082,61	3,87%
I Remuneració de personal	144.241.334,36	154.072.445,03	9.831.110,67	6,82%
II Béns corrents i serveis	133.295.364,46	137.011.806,67	3.716.442,21	2,79%
III Interessos	10.238.521,39	9.232.676,47	-1.005.844,92	-9,82%
IV Transferències corrents	48.941.683,07	49.398.057,72	456.374,65	0,93%
V Fons de contingència i imprev.	3.530.000,00	3.700.000,00	170.000,00	4,82%
Operacions de capital	56.603.602,15	66.694.754,79	10.091.152,64	17,83%
VI Inversions reals	16.793.565,16	20.509.892,66	3.716.327,50	22,13%
VII Transferències de capital	2.151.651,34	1.600.585,33	-551.066,01	-25,61%
VIII Variació d'actius financers	1.484.000,00	10.484.000,00	9.000.000,00	606,47%
IX Variació de passius financers	36.174.385,65	34.100.276,80	-2.074.108,85	-5,73%
Total despeses	**396.850.505,43**	**420.109.740,68**	**23.259.235,25**	**5,86%**

Font: Ajuntament de Palma, acord d'aprovació; Portal de Transparència.

10.4.4. Ajuntament de Calvià

El portal de transparència de la corporació municipal de Calvià no presenta informació pròpia dels pressupostos, però es poden observar a les dades que figuren a la Secretaria General de Finançament Autonòmic i Local del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques. Això no permet apreciar l'efecte d'una eventual consolidació de les dades de pressupost propi i els organismes autònoms, amb l'empresa Calvià 2000. A efectes metodològics les dades ministerials resulten homogènies

amb les disponibles per a la resta dels ajuntaments. (Vegeu el quadre I-135).

El pressupost inicial consolidat de l'Ajuntament de Calvià per a l'any 2017 ascendeix a 90,8 milions d'euros, 2,8 milions més que el 2016, un discret 3,3% més que el de l'exercici precedent.

A l'estat d'ingressos destaca –tant en valors absoluts com en la variació relativa– l'increment en els capítols cinquè (ingressos patrimonials) i setè (transferències de capital), la variació del qual, en relació amb l'exercici precedent, aconsegueix el milió d'euros, amb un creixement relatiu de 21 euros en el primer. El segon no és comparable per la inexistència d'ingressos per tal concepte l'exercici precedent.

L'evolució dels ingressos tributaris pressupostats se situa molt per sota de la mitjana de la resta dels ajuntaments, ja que si bé la previsió d'ingressos per impostos directes creix un 1,44% (3,23% la mitjana balear), tant els impostos indirectes del capítol segon (-11,4%) com les taxes del capítol tercer (-2,9%) presenten taxes de variació negatives amb signe contrari al creixement de l'1,4% i 7,2% de variació positiva mitjana per al conjunt dels ajuntaments.

A l'estat de despeses, el conjunt de les operacions de capital presenta creixement superior a un 10% gràcies al fort increment d'inversions reals (+37%) i malgrat la disminució relativa dels fons destinats a la reducció de l'endeutament (-7%).

En valors absoluts el creixement de la despesa es reparteix per igual entre les despeses corrents i les de capital, amb increments lleugerament inferiors a 1,5 milions d'euros. No obstant això, les despeses corrents són la principal destinació pressupostària, ja que suposen un 83,2% de total del pressupost.

El creixement de la despesa de personal, d'un 2,3%, és gairebé la meitat de la mitjana dels ajuntaments de les Illes (4,17%), encara que s'ajusta més a les limitacions d'increment salarial fixades per l'Estat, sense arribar a donar prou cobertura a la pèrdua de poder adquisitiu dels salaris en l'exercici precedent (l'IPC balear de 2016 es va incrementar en un 3,2%).

Quant a les despeses en béns i serveis es van retallar gairebé un 10% respecte a l'exercici anterior, la qual cosa va permetre un creixement del 16,4% en les transferències corrents a famílies i entitats.

Per a l'exercici 2017, la càrrega financera es redueix en 350.000 euros (6%), mentre que el superàvit no financer per pressupost corrent s'eleva a 13,04 milions d'euros (13,61 l'exercici precedent) i el superàvit no financer per pressupost corrent sense càrrega d'interessos supera els 14 milions d'euros..

10.4.5. Anàlisi de la despesa local en funció de la destinació

El pressupost consolidat de totes les entitats locals, incloses tant els consells insulars com els ajuntaments i els seus organismes autònoms, reflectit als pressupostos per programes de despeses permet una anàlisi més enfocada des de la perspectiva social. (Vegeu el quadre I-136).

Durant el 2017 les entitats locals van gastar una mitjana de 1.642,12 euros per habitant, dels quals dos terços es van destinar a despeses social, ja que es van destinar 573,03 euros a serveis públics bàsics; 287,94 euros es van destinar a protecció i promoció social i 221,25 euros a serveis públics de caràcter preferent.

Això representa mig punt percentual més que l'exercici precedent i és fidel reflex de la vocació social.

Al conjunt de la despesa, l'increment en valors absoluts en relació amb el 2016 és de 96,8 milions d'euros, fins aconseguir els 1.832,6 milions d'euros.

D'aquest increment, més d'un terç (36,93%) es va destinar a serveis bàsics a la ciutadania, al mateix temps que un altre terç (33,71%) anava a protecció i promoció social.

La resta del creixement de la despesa es destina principalment a actuacions de caràcter econòmic (+25,63%), mentre que les actuacions de caràcter administratiu i les de promoció social directes s'incrementen en taxes d'un 6,29% i un 5,78% respectivament, una mica superiors a la de creixement general del pressupost (5,57%).

10.5. Administració de l'estat

La recaptació tributària obtinguda per la Delegació Especial d'Hisenda a les Illes Balears puja el 2017 a 4.097,8 milions d'euros (un 13,7% del PIB balear), amb un creixement del 10,03% per sobre del recaptat el 2016. Aquest creixement triplica la variació dels preus (IPC-2016: 3,2%) i quintuplica el creixement de 2,04% en la recaptació a l'àmbit nacional pels mateixos conceptes. (Vegeu el quadre I-137).

Quant als impostos directes, el creixement de la recaptació per IRPF (gairebé 1.800 milions d'euros) presenta una taxa (+12,12%) molt superior a la mitjana nacional (+6,4%), la qual cosa es pot entendre com un reflex de l'augment dels tipus autonòmics i del comportament del mercat laboral, amb la recuperació dels salaris dels nivells superiors.

En canvi, la variació de la recaptació per l'impost de societats (+4,2%) queda per sota de la mitjana nacional (+6,8%), la qual cosa no s'interpreta com un mal comportament del benefici de les empreses locals, ja que estarien en una fase de consolidació de la recuperació, i això es plasma en un nivell més moderat de creixement, mentre que a l'àmbit nacional s'aprecia que la generació de beneficis ha estat més tardana i per això parteixen de nivells més baixos i les taxes de creixement presenten coeficients superiors, en termes relatius.

Així doncs, aquest escenari es confirma amb la recaptació per impostos indirectes, més sensibles a les taxes d'activitat empresarial real, amb un balanç interanual molt positiu a les Illes Balears, i un creixement del 10,5%, que destaca com un indicador d'aquesta recuperació de l'activitat econòmica, i l'evolució de la recaptació per IVA (+11%), especialment a causa

que l'IVA representa més d'un 90% de la recaptació de tots els impostos indirectes.

Contrasta aquest creixement amb la taxa d'evolució mitjana nacional d'un +1,6%, reflex d'una recuperació més lenta del consum.

Els ingressos per taxes, recàrrecs, sancions, etc. (capítol III) són ingressos cada vegada més residuals, i mantenen un balanç recaptatori negatiu tant a l'àmbit balear com nacional.

Quadre I-135. Pressupost propi de l'Ajuntament de Calvià (2016-2017)

	2016	2017	var. 2017-16	% var. 2017/16
Ingressos				
Operacions corrents	87.666.100,01	89.561.627,49	1.895.527,48	2,16%
I Imposts directes	50.950.000,00	51.685.000,00	735.000,00	1,44%
II Imposts indirectes	2.681.600,00	2.376.500,00	-305.100,00	-11,38%
III Taxes i altres ingressos	9.014.500,00	8.753.308,49	-261.191,51	-2,90%
IV Transferències corrents	20.194.800,01	20.890.718,00	695.917,99	3,45%
V Ingressos patrimonials	4.825.200,00	5.856.101,00	1.030.901,00	21,36%
Operacions de capital	262.000,00	1.264.001,00	1.002.001,00	382,44%
VI Alienació d'inversions reals	0,00	2.000,00		n.c.
VII Transferències de capital	0,00	1.000.000,00	1.000.000,00	n.c.
VIII Variació d'actius financers	262.000,00	262.001,00	1,00	0,00%
IX Variació de passius financers	0,00	0,00		n.c.
Total ingressos	**87.928.100,01**	**90.825.628,49**	**2.897.528,48**	**3,30%**
Despeses				
Operacions corrents	74.067.666,28	75.564.425,49	1.496.759,21	2,02%
I Remuneració de personal	34.336.765,66	35.132.189,36	795.423,70	2,32%
II Béns corrents i serveis	21.363.800,73	19.263.194,47	-2.100.606,26	-9,83%
III Interessos	1.010.000,00	959.990,00	-50.010,00	-4,95%
IV Transferències corrents	17.357.099,89	20.209.051,66	2.851.951,77	16,43%
Operacions de capital	13.860.433,73	15.261.203,00	1.400.769,27	10,11%
VI Inversions reals	4.105.709,00	5.625.502,00	1.519.793,00	37,02%
VII Transferències de capital	5.192.724,73	5.373.700,00	180.975,27	3,49%
VIII Variació d'actius financers	262.000,00	262.001,00	1,00	0,00%
IX Variació de passius financers	4.300.000,00	4.000.000,00	-300.000,00	-6,98%
Total despeses	**87.928.100,01**	**90.825.628,49**	**2.897.528,48**	**3,30%**

Font: Minhafp.

10.6.

La càrrega fiscal a les Illes Balears[20]

A l'exercici del 2017 la càrrega fiscal a les Illes Balears va aconseguir 7.884 milions d'euros, sense arribar encara als 8.100 milions que representava el 2010, (última dada disponible) i, encara que amb una taxa del 27,41% supera una quarta part del PIB balear, encara queda lluny del 32,84% que va arribar a aconseguir al principi de la crisi, gairebé un terç del PIB, el 2008.

Encara que en valors absoluts la diferència entre el 2010 i el 2017 no és gaire significativa (-2,67%), sí que ho és en valors relatius (-7,62%), tenint en compte l'augment de població en 9.950 habitants (+0,9%), l'increment del PIB per càpita a l'entorn de 1.100 euros (+ 4,46%) i la variació de l'IPC (+10,4%).

Això confirma que malgrat la millora de l'activitat econòmica en general encara hi ha marge tributari per aconseguir els nivells previs a la crisi.

En aquest context de recuperació de la càrrega tributària, es constata un desplaçament de la càrrega fiscal cap a la imposició directa, que creix del 39,52% fins al 45,31%, especialment pels recàrrecs autonòmics sobre l'IRPF i la progressiva limitació dels 4r566y, tant en l'impost de societats com en l'IRPF, on han quedat limitades a les rendes més baixes quan no han estat eliminades. Això es tradueix en un augment de la recaptació neta i en una millora de la importància relativa dels impostos directes, que comporta una disminució relativa de la imposició indirecta, on els tipus es mantenen estables en els darrers anys.

Quant a la distribució de la càrrega fiscal per administracions, els canvis metodològics en la comptabilitat pública poden portar conclusions errònies, atès que a partir

20. Nota metodològica. En aquest apartat es consideren les definicions conceptuals següents:
—Càrrega fiscal: Conjunt dels tributs recollits en els capítols 1, 2 i 3 dels pressupostos consolidats de les administracions públiques.
—Pressió fiscal: Quocient entre la càrrega fiscal per habitant i el PIB per càpita (a preus de mercat, preus corrents, primera estimació de l'INE).
Metodologia d'imputació per comunitats autònomes:
—Per a les administracions locals, les quanties consignades en els capítols 1, 2 i 3 d'ingressos dels pressupostos de les corporacions locals, dades consolidades.
—Per a les administracions autonòmiques, les quanties consignades en els capítols 1, 2 i 3 d'ingressos dels seus pressupostos consolidats.
—Per a l'Administració de l'Estat, la recaptació provisional del 2017 per impostos directes s'assigna per comunitats autònomes de règim comú i les Canàries, una vegada deduïdes les quanties ja consignades als pressupostos de les administracions autonòmiques i locals, en funció de la meritació de la quota autonòmica sobre el total recaptat per IRPF.
—La recaptació provisional del 2017 de l'AEAT per impostos indirectes s'assigna per comunitats autònomes de règim comú una vegada deduïdes les quanties ja consignades als pressupostos de les administracions autonòmiques i locals, segons el criteri de meritació resultant d'aplicar l'última dada de l'índex de consum (INE) fixat a l'efecte de repartiment de l'IVA en el Consell General de Política Fiscal i Financera.
—Per a les administracions amb règims especials, s'assigna a cada comunitat la recaptació per impostos directes i indirectes de les delegacions al seu territori.
—La recaptació per taxes i altres ingressos s'assigna a les comunitats autònomes quan és obtinguda per les delegacions de l'AEAT del seu territori i es prorrateja la dels serveis centrals amb igual criteri.
—La càrrega fiscal per habitant i per municipis s'obté afegint a la càrrega fiscal de l'Administració local la corresponent als restants tres nivells administratius (insular, autonòmic i estatal) prorratejats.

del 2011 s'ha produït un desplaçament de la comptabilització dels tributs el rendiment dels quals s'ha cedit per l'Estat a les administracions autonòmiques i en menor mesura a les locals. Així, anteriorment es comptabilitzaven com a transferències corrents de l'Estat els ingressos de les administracions autonòmica i local –per la seva participació en els tributs generals–, i ara s'imputen pel seu origen com a impostos directes o indirectes. Això exigeix introduir ajustaments tècnics per evitar-ne la duplicitat, però permet una territorialització més ajustada. (Vegeu el gràfic I-145).

En aquest context d'escenificació de la coresponsabilitat fiscal entre administracions (es comptabilitzen els rendiments tributaris per l'Administració que els rep i gasta, amb independència que hagin estat recaptats per una altra Administració, ja que normalment ho són a través de l'Agència Tributària de l'Estat), la càrrega fiscal s'ha desplaçat de manera significativa a l'Administració autonòmica, que passa d'un 26,58% del 2010 al 42,73% actual, en detriment de l'Administració de l'Estat, que passa de suportar un 62,78% a l'actual 44,59%. Al mateix temps, l'Administració local passa a representar un 12,68% de la càrrega fiscal enfront del 10,64% de fa set anys.

En dades per habitant, la càrrega fiscal aconsegueix a les Balears els 7.064,51 euros per habitant i any, per sota encara dels 7.319,94 euros del 2010 i molt lluny dels 8.528,67 euros per habitant i any que va arribar a representar en el punt màxim de l'any 2008.

Quant al conjunt de les comunitats autònomes, els ciutadans de les Illes Balears són els tercers que suporten la càrrega fiscal més alta, darrere dels de Madrid i del País Basc (i això sempre amb les reserves per la distorsió de dades que, en el cas de la primera, pot tenir la domiciliació de les grans empreses i la centralització administrativa a la capital de l'Estat). (Vegeu el quadre I-138).

També resulta una variable significativa la diferent estructura de la distribució de la càrrega fiscal entre els territoris de règim comú enfront dels de règim especial. (Vegeu el quadre I-139).

En el cas del País Basc, en què la hisenda foral depèn de les diputacions, un 84,62% de la càrrega fiscal recau en l'Administració local, mentre que la de l'Administració autonòmica és merament testimonial i queda en mans de l'Estat un 14,85%.

En el cas de les Canàries, amb el seu règim tributari especial sobre el consum, es pot dir que gairebé es produeix un triple empat tècnic en la distribució de la càrrega fiscal entre les administracions, ja que els cabildos són els perceptors d'aquests tributs, però la càrrega fiscal pels impostos directes sobre la renda segueix el model general, la qual cosa resulta especialment significatiu per contrast amb el cas de les Balears –també afectada pel fet insular–, on la càrrega fiscal per habitant gairebé duplica la dels canaris.

Quant a Navarra, que és uniprovincial, és el govern autonòmic de Navarra (malgrat la seva definició terminològica com a Diputació Foral) el gestor dels tributs gràcies al concert econòmic, fins al punt que comptablement la càrrega fiscal assignada

a l'Administració estatal presenta un saldo negatiu. Això implica que la Hisenda Foral ha de reintegrar a l'Administració estatal part de la recaptació i com a conseqüència d'això la càrrega fiscal de l'Administració autonòmica supera el 100%.

En relació amb Ceuta i Melilla, la seva peculiaritat administrativa territorial com a ciutats autònomes provoca la inexistència de càrrega fiscal autonòmica, que es computa com a Administració local i representa tres quartes parts de la càrrega fiscal.

Quant a la distribució "qualitativa" de la càrrega fiscal entre impostos directes, indirectes i taxes, cal tenir en compte que els primers (directes) graven la riquesa mitjançant l'obtenció de rendes o bé per la possessió i el gaudi del patrimoni, amb caràcter progressiu en el cas de les persones físiques, però a tipus fixos que varien en funció de la grandària en el cas de les persones jurídiques. En el cas de la càrrega fiscal indirecta, es grava el consum, amb caràcter general a través de l'IVA i amb tributs especials en el cas de certs productes (combustibles, alcohol, tabac, etc.), entre els quals comencen a tenir rellevància nous tributs autonòmics vinculats en major o menor mesura amb el medi ambient. En el cas de les taxes i altres ingressos, es tracta de tributs vinculats a l'ús dels béns o serveis públics a títol personal pels ciutadans. Amb el seu cobrament es busca la contraprestació que permeti repercutir-li el cost, inclòs el cost financer de l'ajornament del pagament dels deutes tributaris.

En el repartiment de la càrrega tributària el 2017 entre els tres tipus d'ingressos, a l'àmbit nacional destaca la imposició directa que supera lleugerament la meitat de la càrrega fiscal, mentre que la imposició indirecta es queda 10 punts percentuals per sota, al mateix temps que les taxes i altres ingressos es mantenen històricament a l'entorn d'un 6%. (Vegeu el quadre I-140).

També aquí hi ha diferències significatives entre els diferents territoris, tant en valors relatius com en valors absoluts per càpita.

En percentatge, les Balears, després de Castella-la Manxa, són el territori que suporta una imposició indirecta més alta. Aquesta situació és característica permanent de la càrrega fiscal a les Balears en relació amb la resta dels territoris autonòmics de règim comú, i té el seu origen en l'especialització de l'economia balear en el sector serveis, especialment el turisme, i la conseqüent dicotomia entre la població de fet que consumeix enfront de la població de dret. Això afecta bàsicament el consum tant en termes absoluts com relatius, i redunda en detriment de la importància relativa dels impostos directes en el conjunt de la càrrega fiscal. (Vegeu el gràfic I-146).

Les comunitats de Madrid i Navarra són les que presenten una taxa més elevada d'imposició directa, ja que ambdues superen el 60% de la càrrega fiscal total. Una de les raons d'això, i possiblement no la menor (a més d'una conseqüència de la capitalitat per a la primera), rau en el desplaçament del domicili fiscal dels grans patrimonis, i les seves rendes, a aquests territoris, entre altres causes pel tractament fiscal més favorable, especialment en les transmissions *mortis causa*.

Quadre I-136. Anàlisi social de la despesa de les entitats locals de les Balears per programes (2016-2017)

	Total consolidat entitats locals (en milers d'euros)		% variació absoluta 2017-2016	% variació absoluta 2017-2016	2017		
	2016	2017			Repartiment de l'increment	Repartiment de la despesa (%)	Despesa per habitant (en euros)
Deute públic	119.670	111.600	-8.070	-6,74%	-8,34%	6,09%	100,00 €
Deute públic	119.670	111.600	-8.070	-6,74%	-8,34%	6,09%	100,00 €
Serveis públics bàsics	**603.767**	**639.505**	**35.738**	**5,92%**	**36,93%**	**34,90%**	**573,03 €**
Seguretat i mobilitat ciutadana	201.087	206.277	5.190	2,58%	5,36%	11,26%	184,84 €
Habitatge i urbanisme	113.703	129.373	15.670	13,78%	16,19%	7,06%	115,93 €
Benestar comunitari	237.630	246.706	9.077	3,82%	9,38%	13,46%	221,06 €
Medi ambient	51.347	57.149	5.802	11,30%	6,00%	3,12%	51,21 €
Actuacions de protecció i promoció social	**288.717**	**321.337**	**32.620**	**11,30%**	**33,71%**	**17,53%**	**287,94 €**
Pensions	3.949	3.271	-677	-17,15%	-0,70%	0,18%	2,93 €
Altres prestacions econòmiques a favor d'empleats	6.465	5.776	-689	-10,65%	-0,71%	0,32%	5,18 €
Serveis Socials i promoció social	263.538	291.979	28.441	10,79%	29,39%	15,93%	261,63 €
Foment de l'ocupació	14.766	20.311	5.545	37,55%	5,73%	1,11%	18,20 €
Producció de béns públics de caràcter preferent	**241.320**	**246.918**	**5.598**	**2,32%**	**5,78%**	**13,47%**	**221,25 €**
Sanitat	13.660	14.321	660	4,83%	0,68%	0,78%	12,83 €
Educació	59.811	63.176	3.365	5,63%	3,48%	3,45%	56,61 €
Cultura	99.101	99.210	109	0,11%	0,11%	5,41%	88,90 €
Esport	68.748	70.211	1.463	2,13%	1,51%	3,83%	62,91 €

continúa

	Total consolidat entitats locals (en milers d'euros)		% variació absoluta 2017-2016	% variació absoluta 2017-2016	2017		
	2016	2017			Repartiment de l'increment	Repartiment de la despesa (%)	Despesa per habitant (en euros)
Actuacions de caràcter econòmic	**209.611**	**234.412**	**24.801**	**11,83%**	**25,63%**	**12,79%**	**210,05 €**
Agricultura, ramaderia i pesca	8.308	9.043	735	8,85%	0,76%	0,49%	8,10 €
Indústria i energia	3.787	3.745	-42	-1,10%	-0,04%	0,20%	3,36 €
Comerç, turisme i petites i mitjanes empreses	34.973	41.051	6.078	17,38%	6,28%	2,24%	36,78 €
Transport públic	29.594	32.157	2.563	8,66%	2,65%	1,75%	28,81 €
Infraestructures	128.380	143.537	15.157	11,81%	15,66%	7,83%	128,62 €
Recerca, desenvolupament i innovació	961	1.048	87	9,08%	0,09%	0,06%	0,94 €
Altres actuacions de caràcter econòmic	3.609	3.832	222	6,16%	0,23%	0,21%	3,43 €
Actuacions de caràcter general	**272.748**	**278.834**	**6.086**	**2,23%**	**6,29%**	**15,22%**	**249,85 €**
Òrgans de govern	43.012	42.323	-689	-1,60%	-0,71%	2,31%	37,92 €
Serveis de caràcter general	170.151	175.845	5.694	3,35%	5,88%	9,60%	157,57 €
Administració financera i tributària	55.838	57.021	1.184	2,12%	1,22%	3,11%	51,09 €
Transferències a altres administracions úbliques	3.748	3.644	-103	-2,76%	-0,11%	0,20%	3,27 €
Total	**1.735.834**	**1.832.605**	**96.772**	**5,57%**	**100,00%**	**100,00%**	**1.642,12 €**

Font: Elaboració pròpia sobre dades del Minhafp i l'Ibestat.

La dada consolidada de les entitats locals de les Balears correspon a l'agregat dels consells insulars, els ajuntaments, les mancomunitats i les entitats menors, excepte les transferències internes entre si.

Quadre I-137. Ingressos de la Delegació Especial d'Hisenda de les Illes Balears (en milers d'euros) (2016-2017)

	Illes Balears			Espanya
	2016	2017	var. 2017-16	% var. 2017/16
Capítol I: Imposts directes	2.447.313	2.694.390	10,10%	6,80%
Imp. sobre renda de persones físiques	1.595.071	1.788.348	12,12%	6,40%
Imp. sobre societats	692.539	721.767	4,22%	6,80%
Resta del capítol I	159.703	184.275	15,39%	12,84%
Capítol II: Imposts indirectes	1.227.136	1.355.892	10,49%	1,60%
Imp. sobre el valor afegit	1.127.169	1.250.565	10,95%	1,30%
Imp. especials	17.954	18.403	2,50%	2,20%
Tràfic exterior	878	710	-19,13%	3,90%
Resta de capítol II	81.135	86.214	6,26%	5,20%
Capítol III: Taxes i altres ingressos	49.674	47.526	-4,32%	-3,04%
Total d'ingressos tributaris	**3.724.123**	**4.097.808**	**10,03%**	**2,04%**

Font: Agència Tributària, "Informe mensual de recaudación tributaria", desembre de 2017.

Quadre I-138. Càrrega fiscal per habitant per comunitats autònomes (exercici 2017)

	PIB per càpita	Càrrega fiscal per habitant				Pressió fiscal: CF/PIB
		Adm. local	Adm. autonòmica	Adm. estatal	Total	
Illes Balears	**25.772,00**	**895,73 €**	**3.018,51 €**	**3.150,26 €**	**7.064,51 €**	**27,41%**
Cantàbria	22.513,00	660,38 €	2.609,66 €	2.669,70 €	5.939,74 €	26,38%
Astúries	22.046,00	569,96 €	2.485,29 €	2.733,41 €	5.788,66 €	26,26%
Castella-la Manxa	19.681,00	632,10 €	1.974,86 €	2.343,64 €	4.950,60 €	25,15%
Extremadura	17.262,00	521,08 €	1.833,47 €	1.832,81 €	4.187,36 €	24,26%
Andalusia	18.470,00	632,86 €	1.872,42 €	1.963,60 €	4.468,88 €	24,20%
País Basc	33.088,00	6.733,83 €	42,09 €	1.181,39 €	7.957,31 €	24,05%
Com. Valenciana	22.055,00	657,52 €	2.237,45 €	2.374,29 €	5.269,27 €	23,89%
Mitjana nacional	**24.999,00**	**1.007,54 €**	**2.295,20 €**	**2.509,78 €**	**5.812,51 €**	**23,25%**
Madrid	33.809,00	802,19 €	3.084,01 €	3.968,51 €	7.854,71 €	23,23%
Catalunya	29.936,00	867,87 €	2.822,43 €	3.254,54 €	6.944,84 €	23,20%
Aragó	27.403,00	720,73 €	2.659,19 €	2.865,83 €	6.245,75 €	22,79%
Galícia	22.497,00	515,44 €	2.158,54 €	2.360,87 €	5.034,86 €	22,38%
La Rioja	26.044,00	684,93 €	2.386,07 €	2.724,51 €	5.795,51 €	22,25%
Múrcia	20.585,00	594,81 €	1.970,06 €	2.013,18 €	4.578,06 €	22,24%

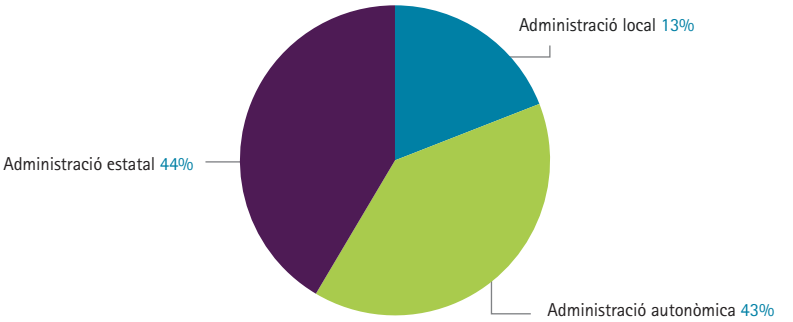
continúa

	PIB per càpita	Càrrega fiscal per habitant				Pressió fiscal: CF/PIB
		Adm. local	Adm. autonòmica	Adm. estatal	Total	
Castella i Lleó	23.555,00	657,18 €	2.340,34 €	2.201,18 €	5.198,70 €	22,07%
Illes Canàries	20.425,00	1.137,62 €	1.426,09 €	1.225,68 €	3.789,38 €	18,55%
Navarra	30.914,00	502,11 €	5.523,63 €	-1.430,45 €	4.595,29 €	14,86%
Ceuta	19.524,00	1.699,76 €	0,00 €	595,89 €	2.295,66 €	11,76%
Melilla	17.945,00	1.264,48 €	0,00 €	461,64 €	1.726,12 €	9,62%

Font: Elaboració pròpia sobre dades de l'INE, Minhap, Minhafp, AEAT i IBAE.

Gràfic I-145

Càrrega fiscal per administracions a les Illes Balears (2017)

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-139. Distribució de la càrrega fiscal per administracions autonòmiques (2017)

	Adm. local	Adm. autonòmica	Adm. estatal	Total
Andalusia	14,16%	41,90%	43,94%	100,00%
Aragó	11,54%	42,58%	45,88%	100,00%
Astúries	9,85%	42,93%	47,22%	100,00%
Illes Balears	**12,68%**	**42,73%**	**44,59%**	**100,00%**
Illes Canàries	30,02%	37,63%	32,34%	100,00%
Cantàbria	11,12%	43,94%	44,95%	100,00%
Castella i Lleó	12,64%	45,02%	42,34%	100,00%
Castella-la Manxa	12,77%	39,89%	47,34%	100,00%
Catalunya	12,50%	40,64%	46,86%	100,00%
Com. Valenciana	12,48%	42,46%	45,06%	100,00%
Extremadura	12,44%	43,79%	43,77%	100,00%

continúa

	Adm. local	Adm. autonòmica	Adm. estatal	Total
Galícia	10,24%	42,87%	46,89%	100,00%
Madrid	10,21%	39,26%	50,52%	100,00%
Múrcia	12,99%	43,03%	43,97%	100,00%
Navarra	10,93%	120,20%	-31,13%	100,00%
País Basc	84,62%	0,53%	14,85%	100,00%
La Rioja	11,82%	41,17%	47,01%	100,00%
Ceuta	74,04%	0,00%	25,96%	100,00%
Melilla	73,26%	0,00%	26,74%	100,00%
Mitjana nacional	**17,33%**	**39,49%**	**43,18%**	**100,00%**

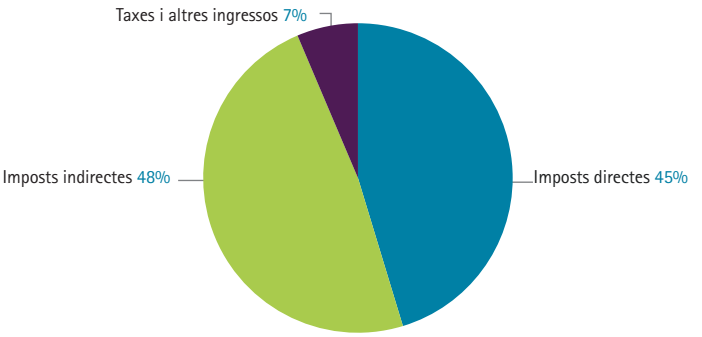
Font: Elaboració pròpia sobre dades de l'INE, Minhap, Minhafp, AEAT i IBAE.

Quadre I-140. Distribució de la càrrega tributària per tipus de tribut per comunitats autònomes (2017)

	Població	Imposts directes	Imposts indirectes	Taxes i altres ingressos	Total
Andalusia	8.379.820	45,50%	46,93%	7,57%	100,00%
Aragó	1.308.750	52,12%	42,93%	4,95%	100,00%
Astúries	1.034.960	53,11%	41,19%	5,70%	100,00%
Illes Balears	**1.115.999**	**45,31%**	**48,31%**	**6,39%**	**100,00%**
Illes Canàries	2.108.121	52,40%	39,66%	7,94%	100,00%
Cantàbria	580.295	47,88%	45,42%	6,70%	100,00%
Castella i Lleó	2.425.801	50,40%	42,40%	7,20%	100,00%
Castella-la Manxa	2.031.479	40,29%	52,77%	6,94%	100,00%
Catalunya	7.555.830	55,22%	38,67%	6,11%	100,00%
Com. Valenciana	4.941.509	49,06%	45,01%	5,93%	100,00%
Extremadura	1.079.920	45,30%	47,60%	7,10%	100,00%
Galícia	2.708.339	48,85%	45,66%	5,49%	100,00%
Madrid	6.507.184	60,22%	36,08%	3,70%	100,00%
Múrcia	1.470.273	47,08%	46,99%	5,93%	100,00%
Navarra	643.234	64,88%	27,60%	7,51%	100,00%
País Basc	2.194.158	52,22%	42,89%	4,90%	100,00%
La Rioja	315.381	50,84%	42,52%	6,64%	100,00%
Ceuta	84.959	24,37%	67,05%	8,58%	100,00%
Melilla	86.120	29,23%	56,02%	14,75%	100,00%
Total nacional	**46.572.132**	**52,00%**	**42,13%**	**5,87%**	**100,00%**

Font: Elaboració pròpia sobre dades de l'INE, Minhap, Minhafp, AEAT i IBAE.

Gràfic I-146
Distribució de la càrrega tributària a les Illes Balears per tipus de tribut (2017)

Font: Elaboració pròpia.

D'altra banda, per a les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla les dades confirmen el caràcter fronterer de la seva economia, en la qual els impostos indirectes al consum presenten taxes relatives a la càrrega fiscal molt per sobre de la mitjana, al mateix temps que, en termes comparatius, tant en càrrega fiscal com en pressió fiscal per habitant se situen molt per sota de la mitjana, lluny dels valors de la resta dels territoris de l'Estat.

En valors absoluts, la càrrega fiscal més alta per habitant del 2017 correspon al País Basc, amb 7.957,31 euros; seguida de Madrid, amb 7.854,71 euros, i les Balears, amb 7.064,51 euros. A l'extrem oposat, i superant les ciutats autònomes, se situen les Canàries, amb 3.789,38 euros de càrrega fiscal per habitant i any, seguits d'extremenys, andalusos, murcians i navarresos, tots ells amb diferències al seu favor enfront de la mitjana superiors als 1.000 euros per habitant i any.

Aquesta dada, si bé ja és significativa per si mateixa, pren tot el seu sentit quan es contrasten els tributs suportats amb la renda disponible, a través de la dada de pressió fiscal que resulta del quocient entre la càrrega fiscal i el PIB per càpita.

En el conjunt de l'Estat, les Illes Balears són el territori amb els habitants que suporten una pressió fiscal més alta, arribant a un 27,41% (4 punts per sobre de la mitjana) seguida de Cantàbria i Astúries. A l'extrem oposat (a més de les ciutats autònomes) hi ha precisament els habitants de dos territoris amb règims tributaris especials, que han de suportar una pressió fiscal més favorable en relació amb el PIB per càpita: Navarra, amb un 14,86%, i les Canàries, amb un 18,55% de pressió fiscal. (Vegeu el gràfic I-147).

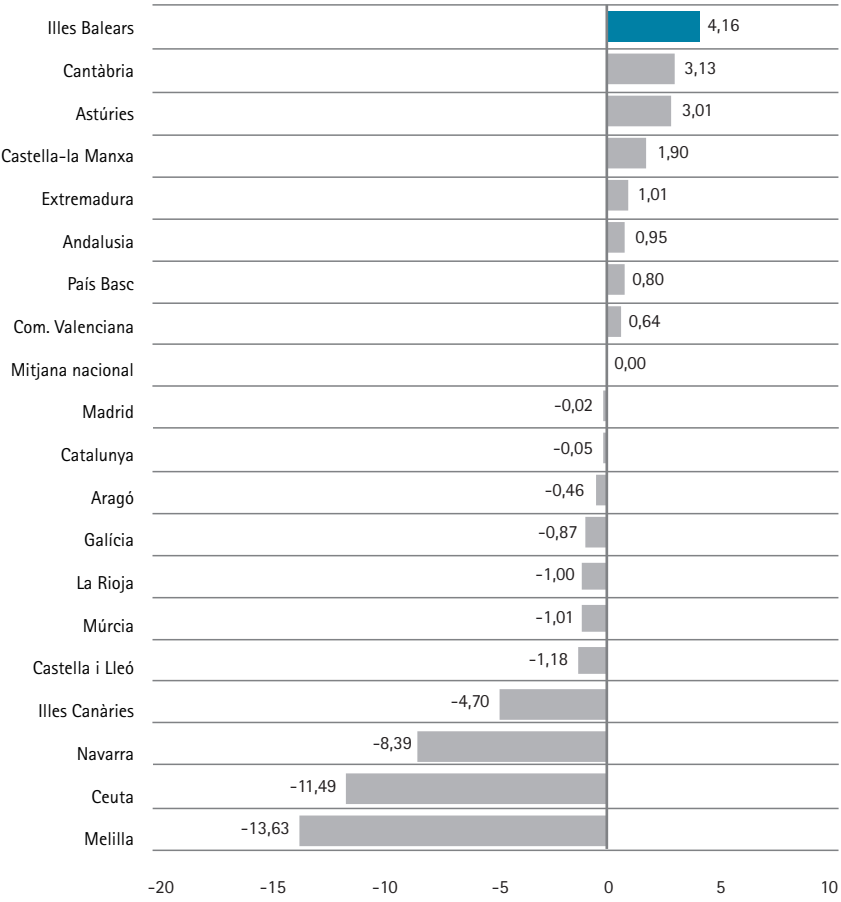
En el context autonòmic balear, la pressió fiscal a l'àmbit de municipis presenta variacions significatives, des del 25,54% de Petra fins al 38,45% de Capdepera, en el menor dels casos almenys dos punts per sobre de la mitjana nacional, encara que el tram general oscil·la entre un 25 i un 30%. Tot i així, en el cas de

Capdepera, Escorca i Deià –municipis que ja de per si es posicionen tradicionalment entre els de majors taxes de pressió fiscal de Balears–, l'existència d'ingressos tributaris extraordinaris vinculats al sector immobiliari per al 2017 augmenten el diferencial de la quantia de la càrrega fiscal i conseqüentment les de pressió fiscal en relació amb els altres municipis, per sobre del 30%.

A nivell d'illes, les majors diferències entre municipis es produeixen a Mallorca i Menorca, mentre que el marge es redueix a Eivissa i Formentera, on no hi ha municipis d'interior.

Gràfic I-147

Pressió fiscal per CA: diferència respecte a la mitjana nacional en punts percentuals (2017)

Font: Elaboració pròpia sobre dades INE, Minhap, Minhafp, AEAT i IBAE.

Això és així perquè existeix una diferència significativa entre la càrrega fiscal als municipis costaners, amb zones turístiques que aporten un gran dinamisme de l'activitat econòmica local i on els principals valors cadastrals eleven significativament les bases imposables pel que la pressió fiscal. En canvi, als municipis d'interior, la càrrega i la pressió fiscal resultant és menor, especialment com més alta sigui la dependència de l'economia local del sector agrícola. (Vegeu els quadres I-141 i I-142).

10.7. La despesa pública a les Balears per polítiques de despesa[21]

La despesa pública a les Balears, estimada des de l'òptica pressupostària de les institucions, es va elevar el 2017 a la quantitat de 13.938,56 euros per habitant. (Vegeu el quadre I-143).

Això representa un 54,04% del PIB per càpita i, en termes col·loquials, significa que els habitants de les Balears suporten una despesa pública equivalent a 197 dies de la seva riquesa anual (sis mesos i mig). És a dir, fins al 16 de juliol els ciutadans de les Balears (de mitjana) destinen el seu esforç en la generació de rendes per contribuir a l'interès comú de la societat, i només a partir de llavors *treballen* (en termes col·loquials) per a si mateixos.

Lògicament es tracta d'una mitjana, objecte d'una gran dispersió en funció de la riquesa i l'edat de cadascú. A més, quan es generalitza el verb *treballar* en realitat s'estan contemplant les rendes del treball i també la resta de les rendes, especialment les derivades del capital (lloguers, dividends, etc.).

Tampoc seria rigorós dir que *treballen* per a l'Administració, com si aquesta fos un ens aliè, ja que en realitat l'Administració no deixa de ser l'organització de la societat, de la qual tots els ciutadans es beneficien com a destinataris d'aquesta despesa en forma de serveis (sanitat, educació, seguretat, infraestructures, etc.). Per tant, aquesta riquesa –generada de manera no homogènia ni en la quantia ni en el temps (no tots perceben la mateixa renda, i a més aquesta renda generada es concentra significativament en l'etapa de vida laboral)– es redistribueix, també de manera no homogènia, en funció de les necessitats, i retorna als ciutadans en forma de serveis i prestacions, el que constitueix l'acció social de la despesa pública.

Dins del que són les polítiques de despesa pública, la principal partida és la de protecció i promoció social, amb gairebé un terç de la despesa (31,31%) ,en la qual

21. Nota metodològica: l'estimació de la despesa pública a les Balears per polítiques de despesa no s'obté pel procediment tradicional d'estimació de marc de magnituds mitjançant procediments estadístics, sinó mitjançant la consolidació del pressupost de despesa per funcions i programes dels ens locals i autonòmics, amb un nivell absolut de certesa en la seva territorialització. Atès que la despesa de l'Estat no es territorialitza, una vegada consolidada tota la despesa del sector de l'Estat (inclosa la Seguretat Social i els organismes autònoms i empreses públiques) i eliminades les transferències de l'Estat als dos nivells administratius autonòmic i local, s'obté la despesa neta per habitant i s'extrapola a les Balears sobre la base de la seva població. Això permet obtenir la despesa pública total suportada per habitant.

destaquen les pensions com a destinació principal.

Referent a això cal destacar que els 2.922,49 euros que suporta cada ciutadà de les Balears de la despesa en pensions no significa que aquesta despesa vagi destinada als pensionistes de les Illes, a causa de l'actual desequilibri entre les cotitzacions i les prestacions de la Seguretat Social a les Balears, en solidaritat amb els pensionistes de la resta de l'Estat.

Segons dades de la Seguretat Social (previsió de l'1 de desembre de 2017), a les Balears la quantitat de pensionistes va ser de 187.952, amb una pensió mitjana de 857,73 euros, la qual cosa representa, en un hipotètic sistema territorial tancat, que per a la cobertura d'aquesta despesa bastaria l'aportació de 2.022,38 euros per habitant i any, enfront dels 2.922,49 euros suportats.

La segona partida de la despesa pública, una quarta part del total (25,33%), es destina a la cobertura del deute públic, que en la seva major part correspon al deute estatal (2.580,80 euros), mentre que la quarta part restant –destinada al pagament del deute de les administracions locals pròpies de les Balears (ajuntaments, consells insulars i Administració autonòmica)– s'acosta als mil euros (950,12 euros).

La tercera partida en importància correspon a la despesa en la producció de béns públics de caràcter permanent, amb un 18,52%.

En aquest context, la sanitat és la subpartida principal de la despesa, amb 1.439,71 euros per habitant i any, un 90% del que es consumeix a l'àmbit local, ja que es tracta d'una competència transferida a les comunitats autònomes.

Alguna cosa similar ocorre amb la despesa en educació, a la qual es destina el 6,47% de la despesa pública total, en qupe la despesa estatal és encara més residual i es destina principalment al pagament de beques (54,22 euros dels 901,67 euros totals per habitant i any), per la qual cosa també aquí es produeix un equilibri entre la despesa suportada i la contraprestació rebuda a l'àmbit balear.

A la cobertura dels serveis públics bàsics es destinen 1.190,30 euros per habitant, un 8,54%, dels quals la meitat es destinen a seguretat i mobilitat ciutadana, i de la meitat restant 143,91 euros es destinen a habitatge i urbanisme; 227,51 euros a programes relacionats amb el medi ambient, i 222,86 a actuacions relatives al benestar comunitari que constitueixen els serveis urbans bàsics (aigua, clavegueram, residus, neteja i enllumenat públic, cementiris, etc.).

Quant a la despesa en actuacions de caràcter econòmic (7,26%), el principal component és la despesa en infraestructures (250,60 euros), seguit de la despesa en el sector agrícola –inclosa la ramaderia i la pesca– (176,89 euros), que sol ser finançat en una part significativa pels fons europeus de la política agrària comuna (PAC), la qual cosa no deixa de ser una reversió, almenys parcial, de l'aportació al pressupost de la Unió Europea.

Quadre I-141. Càrrega fiscal per habitant a Menorca, Formentera i Eivissa per municipis (2017)

	Càrrega fiscal per habitant				Pressió fiscal per habitant
	Impostos directes	Impostos indirectes	Taxes i altres ingressos	Total	
Alaior	3.280,78	3.716,53	350,81	7.348,13	28,51%
Ciutadella de Menorca	3.229,60	3.716,29	473,18	7.419,07	28,79%
Ferreries	3.163,49	3.713,52	281,25	7.158,26	27,78%
Maó	3.339,40	3.708,24	376,96	7.424,60	28,81%
Mercadal, es	3.788,56	3.732,48	569,61	8.090,66	31,39%
Sant Lluís	3.468,03	3.743,71	500,52	7.712,27	29,92%
Castell, es	3.232,67	3.710,78	218,74	7.162,20	27,79%
Migjorn Gran, es	3.515,56	3.760,08	603,44	7.879,09	30,57%
Mitjana de Menorca	**3.317,31**	**3.716,84**	**410,09**	**7.444,23**	**28,88%**
Formentera	**3.218,25**	**3.713,61**	**622,20**	**7.554,05**	**29,31%**
Eivissa	3.218,26	3.725,22	511,81	7.455,29	28,93%
Sant Antoni de Portmany	3.231,64	3.720,84	408,32	7.360,80	28,56%
Sant Josep de sa Talaia	3.220,40	3.750,82	438,09	7.409,32	28,75%
Sant Joan de Labritja	3.101,95	3.725,68	420,61	7.248,23	28,12%
Santa Eulària des Riu	3.189,68	3.762,55	446,50	7.398,73	28,71%
Mitjana d'Eivissa	**3.208,77**	**3.738,62**	**459,71**	**7.407,10**	**28,74%**

Font: Elaboració pròpia CES Balears; dades en euros per habitant i any.

Quadre I-142. Càrrega fiscal per habitant a Mallorca per municipis (2017)

	Càrrega fiscal per habitant				Pressió fiscal per habitant
	Impostos directes	Impostos indirectes	Taxes i altres ingressos	Total	
Alaró	3.071,40 €	3.737,43 €	289,89 €	7.098,72 €	27,54%
Alcúdia	3.633,58 €	3.718,16 €	526,22 €	7.877,96 €	30,57%
Algaida	3.004,47 €	3.715,21 €	299,34 €	7.019,03 €	27,24%
Andratx	3.897,78 €	3.800,75 €	630,94 €	8.329,47 €	32,32%
Ariany	3.048,37 €	3.728,22 €	307,58 €	7.084,17 €	27,49%
Artà	3.368,27 €	3.740,11 €	629,19 €	7.737,57 €	30,02%
Banyalbufar	3.465,57 €	3.821,33 €	754,26 €	8.041,15 €	31,20%
Binissalem	3.030,28 €	3.730,81 €	316,41 €	7.077,50 €	27,46%
Búger	3.136,54 €	3.743,13 €	385,67 €	7.265,35 €	28,19%
Bunyola	3.087,31 €	3.745,34 €	334,55 €	7.167,20 €	27,81%

continúa

	Càrrega fiscal per habitant				Pressió fiscal per habitant
	Impostos directes	Impostos indirectes	Taxes i altres ingressos	Total	
Calvià	3.777,93 €	3.748,55 €	322,92 €	7.849,41 €	30,46%
Campanet	3.036,28 €	3.731,96 €	395,83 €	7.164,07 €	27,80%
Campos	3.129,60 €	3.726,05 €	489,23 €	7.344,88 €	28,50%
Capdepera	3.470,67 €	3.737,83 €	3.058,83 €	10.267,33 €	39,84%
Consell	2.998,85 €	3.712,73 €	426,38 €	7.137,96 €	27,70%
Costitx	3.028,02 €	3.720,32 €	193,19 €	6.941,54 €	26,93%
Deià	4.272,37 €	3.794,31 €	921,13 €	8.987,80 €	34,87%
Escorca	4.498,23 €	3.746,22 €	2.010,52 €	10.254,97 €	39,79%
Esporles	3.066,79 €	3.713,27 €	360,12 €	7.140,18 €	27,71%
Estellencs	3.322,28 €	3.714,13 €	231,75 €	7.268,15 €	28,20%
Felanitx	3.156,74 €	3.711,88 €	394,55 €	7.263,17 €	28,18%
Fornalutx	3.231,80 €	3.730,80 €	603,20 €	7.565,81 €	29,36%
Inca	3.062,37 €	3.708,14 €	432,03 €	7.202,54 €	27,95%
Lloret de Vistalegre	3.050,65 €	3.747,14 €	320,50 €	7.118,29 €	27,62%
Lloseta	3.110,35 €	3.717,36 €	328,09 €	7.155,80 €	27,77%
Llubí	3.111,29 €	3.711,45 €	217,22 €	7.039,95 €	27,32%
Llucmajor	3.235,86 €	3.728,55 €	453,30 €	7.417,71 €	28,78%
Manacor	3.141,67 €	3.705,70 €	356,19 €	7.203,56 €	27,95%
Mancor de la Vall	3.011,59 €	3.710,53 €	318,01 €	7.040,14 €	27,32%
Maria de la Salut	3.024,69 €	3.711,69 €	277,54 €	7.013,92 €	27,22%
Marratxí	3.116,63 €	3.711,11 €	318,82 €	7.146,56 €	27,73%
Montuïri	3.075,06 €	3.760,30 €	315,60 €	7.150,96 €	27,75%
Muro	3.403,51 €	3.731,45 €	675,98 €	7.810,94 €	30,31%
Palma	3.180,92 €	3.750,83 €	375,78 €	7.307,52 €	28,35%
Petra	2.951,40 €	3.730,54 €	258,10 €	6.940,04 €	26,93%
Pollença	3.364,77 €	3.737,25 €	583,29 €	7.685,31 €	29,82%
Porreres	3.053,29 €	3.730,75 €	192,59 €	6.976,64 €	27,07%
Pobla, sa	3.167,24 €	3.714,18 €	441,93 €	7.323,36 €	28,42%
Puigpunyent	3.351,24 €	3.741,89 €	389,64 €	7.482,77 €	29,03%
Sencelles	3.030,81 €	3.725,56 €	375,25 €	7.131,62 €	27,67%
Sant Joan	3.030,69 €	3.726,76 €	333,58 €	7.091,04 €	27,51%
Sant Llorenç des Cardassar	3.752,35 €	3.754,39 €	629,68 €	8.136,42 €	31,57%
Santa Eugènia	3.069,13 €	3.736,41 €	371,41 €	7.176,95 €	27,85%

continúa

	Càrrega fiscal per habitant				Pressió fiscal per habitant
	Impostos directes	Impostos indirectes	Taxes i altres ingressos	Total	
Santa Margalida	3.266,74 €	3.710,28 €	442,53 €	7.419,54 €	28,79%
Santa María del Camí	3.013,92 €	3.720,19 €	431,12 €	7.165,24 €	27,80%
Santanyí	3.733,36 €	3.744,35 €	572,01 €	8.049,72 €	31,23%
Selva	3.108,18 €	3.778,56 €	293,31 €	7.180,05 €	27,86%
Salines, ses	3.322,93 €	3.726,86 €	495,16 €	7.544,95 €	29,28%
Sineu	2.981,84 €	3.714,07 €	258,47 €	6.954,37 €	26,98%
Sóller	3.288,40 €	3.723,16 €	416,78 €	7.428,33 €	28,82%
Son Servera	3.467,68 €	3.723,82 €	494,51 €	7.686,01 €	29,82%
Valldemossa	3.427,18 €	3.815,50 €	834,82 €	8.077,49 €	31,34%
Vilafranca de Bonany	3.010,81 €	3.706,68 €	268,54 €	6.986,02 €	27,11%
Mitjana de Mallorca	**3.287,77 €**	**3.741,54 €**	**456,05 €**	**7.485,36 €**	**29,04%**

Font: Elaboració pròpia CES Balears; dades en euros per habitant i any.

A l'àmbit interadministratiu resulta rellevant que mentre la despesa en infraestructures es distribueix de manera bastant equilibrada entre l'Administració de l'Estat i les administracions pròpies (locals i autonòmica). Aquestes són preponderants en la despesa en transport públic i el sector serveis (especialment turisme), mentre que la despesa en recerca, desenvolupament i innovació es presenta com la gran assignatura pendent de la despesa local (20,14 euros) enfront de l'estatal (139,35 euros), i, entre tots dos, enfront de la despesa pública en el seu conjunt, en què representa només un 1,14%.

Pel que fa a la res dins de les polítiques de despesa, hi ha el sosteniment de la pròpia Administració, que consumeix un 9,03% de la despesa total. Això representa 1.258,99 euros per habitant i any, dels quals 277,52 euros van destinats, a través de l'Estat, al pressupost de la Unió Europea via transferència entre administracions. És per això que el cost mitjà suportat pel ciutadà balear per les actuacions de caràcter general de l'Administració espanyola en termes estrictes es redueix a un 7,02% de la despesa pública suportada (40% d'això per a l'Administració més propera, local i autonòmica, i un 60% per a l'Administració de l'Estat). (Vegeu el quadre I-144).

Quant a la despesa del sector públic propi del territori balear, està classificat per funcions i programes que reflecteixen la política de despesa en l'àmbit intern balear, en el quadre consolidat dels dos nivells administratius, autonòmic i local, que no requereixen d'estimacions a causa de la territorialització. Es pot observar –com una radiografia de la despesa– la diferent vocació de servei públic característica de cada àmbit competencial.

Quadre I-143. Anàlisi de la despesa pública per polítiques de la despesa a les Illes Balears per funció/programa (2017)

	Total consolidat CAIB-EELL (milers d'euros)	Despesa de l'Estat prorratejada per a Balears (milers d'euros)	Despesa local i autonòmica per habitant (euros)	Despesa estatal per habitant (euros)	Despesa total per habitant (euros)	Repartiment de la despesa pública per habitant
Total	**6.149.603**	**9.405.825**	**5.510,40**	**8.428,16**	**13.938,56**	**100,0%**
Deute públic	1.060.329	2.880.173	950,12	2.580,80	3.530,92	25,3%
Deute públic	1.060.329	2.880.173	950,12	2.580,80	3.530,92	25,3%
Serveis públics bàsics	824.432	503.941	738,74	451,56	1.190,30	8,5%
Seguretat i mobilitat ciutadana	216.186	448.967	193,71	402,30	596,01	4,3%
Habitatge i urbanisme	149.437	11.171	133,90	10,01	143,91	1,0%
Benestar comunitari	248.710	0	222,86	0,00	222,86	1,6%
Medi ambient	210.099	43.803	188,26	39,25	227,51	1,6%
Actuacions de protecció i promoció social	596.083	4.274.782	534,12	3.830,45	4.364,57	31,3%
Pensions	36.806	3.224.693	32,98	2.889,51	2.922,49	21,0%
Altres prestacions econòmiques a favor d'empleats	14.913	438.956	13,36	393,33	406,69	2,9%
Serveis socials i promoció social	438.112	479.367	392,57	429,54	822,11	5,9%
Foment de l'ocupació	106.253	131.766	95,21	118,07	213,28	1,5%
Producció de béns públics de caràcter preferent	2.703.394	177.789	2.422,40	159,31	2.581,71	18,5%
Sanitat	1.508.636	98.085	1.351,82	87,89	1.439,71	10,3%
Educació	945.753	60.510	847,45	54,22	901,67	6,5%
Cultura	157.780	15.025	141,38	13,46	154,84	1,1%
Esport	91.225	4.170	81,74	3,74	85,48	0,6%
Actuacions de caràcter econòmic	511.671	617.806	458,49	553,59	1.012,08	7,3%

continúa

	Total consolidat CAIB-EELL (milers d'euros)	Despesa de l'Estat prorratejada per a Balears (milers d'euros)	Despesa local i autonòmica per habitant (euros)	Despesa estatal per habitant (euros)	Despesa total per habitant (euros)	Repartiment de la despesa pública per habitant
Agricultura, ramaderia i pesca	63.332	134.076	56,75	120,14	176,89	1,3%
Indústria i energia	23.060	129.367	20,66	115,92	136,58	1,0%
Comerç, turisme i petites i mitjanes empreses	82.441	20.970	73,87	18,79	92,66	0,7%
Transport públic	164.195	33.882	147,13	30,36	177,49	1,3%
Infraestructures	150.464	129.210	134,82	115,78	250,60	1,8%
Investigació, desenvolupament i innovació	22.478	155.515	20,14	139,35	159,49	1,1%
Altres actuacions de caràcter econòmic	5.701	14.787	5,11	13,25	18,36	0,1%
Actuacions de caràcter general	453.694	951.334	406,54	852,45	1.258,99	9,0%
Òrgans de govern	60.661	15.624	54,36	14,00	68,36	0,5%
Serveis de caràcter general	294.138	592.886	263,56	531,26	794,82	5,7%
Administració financera i tributària	95.250	33.112	85,35	29,67	115,02	0,8%
Transferències a altres administracions públiques	3.644	309.712	3,27	277,52	280,79	2,0%

Font: Elaboració pròpia.

Nota: La despesa estatal (inclosa al capítol 9 i els programes especials de defensa) s'ha consolidat i prorratejat per habitant.

Quadre I-144. Anàlisi de la despesa classificada per polítiques de la despesa i programa (2017)

	Total consolidat administració autonòmica (milers d'euros)	Total consolidat entitats locals (milers d'euros)	Total consolidat AA-EELL (milers d'euros)	Repartiment de la despesa (%)	Despesa per habitant (euros)
Total	**4.316.997**	**1.832.605**	**6.149.603**	**100,00%**	**5.510,40**
Deute públic	948.730	111.600	1.060.329	17,24%	950,12
Deute públic	948.730	111.600	1.060.329	17,24%	950,12
Serveis públics bàsics	184.927	639.505	824.432	13,41%	738,74
Seguretat i mobilitat ciutadana	9.909	206.277	216.186	3,52%	193,71
Habitatge i urbanisme	20.064	129.373	149.437	2,43%	133,90
Benestar comunitari	2.003	246.706	248.710	4,04%	222,86
Medi ambient	152.950	57.149	210.099	3,42%	188,26
Actuacions de protecció i promoció social	274.746	321.337	596.083	9,69%	534,12
Pensions	33.534	3.271	36.806	0,60%	32,98
Altres prestacions econòmiques a favor d'empleats	9.137	5.776	14.913	0,24%	13,36
Serveis socials i promoció social	146.133	291.979	438.112	7,12%	392,57
Foment de l'ocupació	85.942	20.311	106.253	1,73%	95,21
Producció de béns públics de caràcter preferent	2.456.476	246.918	2.703.394	43,96%	2.422,40
Sanitat	1.494.315	14.321	1.508.636	24,53%	1.351,82
Educació	882.577	63.176	945.753	15,38%	847,45
Cultura	58.569	99.210	157.780	2,57%	141,38
Esport	21.014	70.211	91.225	1,48%	81,74
Actuacions de caràcter econòmic	277.259	234.412	511.671	8,32%	458,49

continúa

	Total consolidat administració autonòmica (milers d'euros)	Total consolidat entitats locals (milers d'euros)	Total consolidat AA-EELL (milers d'euros)	Repartiment de la despesa (%)	Despesa per habitant (euros)
Agricultura, ramaderia i pesca	54.289	9.043	63.332	1,03%	56,75
Indústria i energia	19.315	3.745	23.060	0,37%	20,66
Comerç, turisme i petites i mitjanes empreses	41.391	41.051	82.441	1,34%	73,87
Transport públic	132.038	32.157	164.195	2,67%	147,13
Infraestructures	6.927	143.537	150.464	2,45%	134,82
Investigació, desenvolupament i innovació	21.430	1.048	22.478	0,37%	20,14
Altres actuacions de caràcter econòmic	1.869	3.832	5.701	0,09%	5,11
Actuacions de caràcter general	174.860	278.834	453.694	7,38%	406,54
Òrgans de govern	18.337	42.323	60.661	0,99%	54,36
Serveis de caràcter general	118.293	175.845	294.138	4,78%	263,56
Administració financera i tributària	38.229	57.021	95.250	1,55%	85,35
Transferències a altres administracions públiques	0	3.644	3.644	0,06%	3,27

Font: Elaboració pròpia.

Així, l'Administració autonòmica concentra més de la meitat de la despesa en la producció de béns públics de caràcter preferent a causa de les seves competències en matèria de sanitat i educació, al mateix temps que les administracions locals es concentren en la prestació dels serveis bàsics, als quals destinen un terç de la despesa.

També s'evidencia un alt grau d'endeutament de l'Administració autonòmica, que destina al pagament del deute públic gairebé una quarta part de la despesa, mentre que les administracions locals, més sanejades financerament, destinen a això menys d'un 10%.

És significatiu que dins de la despesa social l'Administració local duplica la despesa de l'autonòmica en serveis socials i promoció social, un fet que resulta coherent amb les competències transferides als consells insulars, i la proximitat dels ajuntaments al ciutadà en aquesta matèria.

De les actuacions de caràcter econòmic, en l'Administració autonòmica és el transport públic (metro i tren) el que concentra la meitat de la despesa, mentre que en l'Administració local és la inversió i conservació d'infraestructures locals el programa que suporta més del 50% de la despesa.

Quant a la càrrega de l'estructura administrativa, a l'Administració autonòmica representa menys d'un 5%, mentre que a l'Administració local aconsegueix un 15% de la despesa. Això s'interpreta per les economies d'escala, en què l'Administració autonòmica és única, mentre que l'Administració local la conformen tres consells insulars, 68 ajuntaments i cinc mancomunitats que han de suportar unes càrregues d'estructura fixes mínimes, i això representa una despesa més alta en termes relatius.

11

MEDI AMBIENT

RESUM

Elaborar el resum del capítol de medi ambient –com segurament passa en altres capítols– no resulta fàcil, atès el lapse de temps que ha transcorregut des de la primera etapa de funcionament del CES. Sempre és més difícil extreure conclusions si les seqüències de dades no són homogènies en el temps. Feta aquesta premissa, hi ha una sèrie de reflexions que cal fer sobre les dades que figuren en aquesta memòria.

Com s'esmenta a la introducció, s'ha inclòs un apartat de meteorologia, atesa la incidència en altres dades com poden ser els recursos hídrics o el consum energètic. En aquest apartat destacam les línies de tendència de temperatures i precipitacions mitjanes mensuals des de 2006: a la baixa en precipitacions i a l'alça en temperatures.

En referència als altres apartats, més directament lligats a l'activitat humana, destaca el canvi de tendència en molts dels indicadors a causa de la recuperació econòmica experimentada a les Illes Balears a partir del 2014, causat per l'augment del nombre de turistes que ens visiten.

Per començar, farem referència a l'apartat de la qualitat de l'aire. Després d'experimentar un descens més o menys uniforme i continuat en la concentració de gasos contaminants des del 2006, la recuperació econòmica coincideix amb el repunt de tots.

Un altre aspecte que destaca en la mateixa línia fa referència a les reserves hídriques. Si bé les aigües subterrànies fluctuen en funció de les precipitacions i les extraccions, el cabal d'aigua dessalada a les nostres illes es duu a terme en funció de la salinització dels aqüífers i la mediocre qualitat de l'aigua de boca, i, en aquest sentit, s'observa també un augment a partir del 2014.

Pel que fa al medi marí, malgrat el pas dels anys hi ha una dada que no canvia: els plàstics continuen sent el residu més nombrós que es recull a les nostres aigües. Aquí es planteja un problema global, atès que els plàstics són els principals contaminants de les aigües del món.

Quant a l'energia, es repeteix el mateix patró que en altres apartats: s'observa un repunt a partir del 2014, això sí, sense observar-se que hi hagi un increment destacable de les energies renovables, que representen un 4,51% enfront del 95,49% provinent de combustibles fòssils, sempre que es consideri que l'energia que prové de la crema de residus (el 3,63% del total de 4,51%) és renovable.

La pressió que s'exerceix en sòl rústic tampoc s'escapa de la recuperació econòmica, ja que, tal com està lligada al turisme, també s'observa un repunt en els darrers tres anys. S'ha de tenir en compte, però, que no hi ha dades al respecte ni de Menorca ni d'Eivissa.

Finalment, pel que fa a l'apartat de residus, es pot constatar el lògic augment en el nivell de recollida durant l'estiu a totes les illes, fruit de l'activitat econòmica ja esmentada.

Com a corol·lari, s'observa que després de la crisi la recuperació econòmica no ha representat cap canvi pel que fa als indicadors en situacions semblants d'anys anteriors. Això vol dir que a més activitat econòmica hi ha nivells de gasos contaminants més alts, augmenta l'aigua dessalada, augmenta el consum energètic, augmenta també la pressió sobre el sòl rústic, com també ho fan els residus, però això no es reflecteix en un augment significatiu de les energies renovables ni en una reducció dels plàstics abocats a la mar o en un augment destacable en el percentatge de residus reciclables.

11.1. INTRODUCCIÓ

Després d'un parèntesi de sis anys, reiniciar el capítol de medi ambient de la memòria anual del CES representa tot un repte engrescador. Però no ha estat fàcil. Esperàvem un nivell de col·laboració semblant al que existia en la primera etapa del CES, però hem topat amb un "tot està penjat a la xarxa". I és cert, relativament, però en tot cas no sempre la informació que desitjàvem. Fins i tot hem rebut informació considerada com a actual quan en realitat tenia dos anys d'antiguitat. De vegades, fins i tot més. Aquest fet ha repercutit en el contingut del capítol, on, si el comparam amb els d'anys anteriors, no hi ha, per exemple, dades sobre caça o aigua depurada, a més que altres informacions han quedat incompletes per falta d'informació d'algunes de les nostres illes, com és el cas de les dades sobre territori, un apartat sempre incòmode.

Fet aquest aclariment, cal afegir una petita reflexió sobre el capítol de medi ambient de la memòria. Curiosament, hi ha altres capítols que reclamen més l'atenció de la societat, però és el medi ambient insular el vertader motor de la comunitat. No descobrirem res nou si afirmam que no és el turisme el principal actiu de les Illes Balears, sinó el medi natural sobre el qual es fonamenta el turisme. Dit d'una altra manera, no és cert que "vivim del turisme", afirmació que sentim a totes

hores com a una espècie de mantra, sinó que vivim del nostre medi natural.

Passant al contingut de la memòria, hem introduït un capítol nou, el de meteorologia, ja que pensam que té projecció a altres àmbits com poden ser els recursos hídrics, l'aigua dessalada o la despesa energètica.

Un altre apartat que apareix en aquesta memòria és el corresponent al renou, un altre tipus de contaminació que va en augment en aquests darrers anys, del qual tenim un seguiment heterogeni perquè diferents estaments són els encarregats de mesurar i catalogar les dades.

Per altra banda, i en un intent d'homogeneïtzar la informació, canviam l'estructuració del capítol per fer-lo tan semblant com sigui possible a l'informe "Estat del medi ambient a les Illes Balears", editat per la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca. D'aquesta manera, resulta més fàcil correlacionar dades entre ambdós informes, o entre aquesta memòria i els futurs informes de la conselleria.

Amb vista a memòries posteriors, agrairem que els diferents estaments –sobretot de l'Administració pública– es facin ressò de la importància que té la publicació d'aquesta memòria i, d'aquesta manera, ens resulti més senzill accedir a les dades mediambientals.

11.2. Meteorologia

Aquest és un capítol nou en la memòria anual del CES. Té per objectiu repassar les dades meteorològiques de temperatura i precipitació de l'any 2017, així com fer un breu esment de l'evolució en els darrers anys.

En un intent d'homogeneïtzar la informació, s'empren els mateixos indicadors que els que apareixen a l'informe "Estat del medi ambient a les Illes Balears", editat per la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca. Aquest indicadors són les dades de temperatura i precipitació als aeroports de Palma, Maó i Eivissa, dels qual se'n tenen registres històrics fiables. Això no significa que les dades es puguin extrapolar a la resta del territori illenc, ja que si bé es podrien extrapolar –fins a cert punt– les dades de l'aeroport de Maó a la resta de Menorca, no succeeix el mateix amb les dades de l'aeroport de Palma respecte a la resta de Mallorca, sobretot als municipis de la serra de Tramuntana.

L'evolució mensual de les precipitacions durant el 2017 mostra un gener molt plujós seguit d'una primavera seca, un estiu més o menys dins la normalitat per acabar l'any per sota dels valors mitjans mensuals/anuals. Cal destacar l'episodi de pluges del mes de gener, durant el qual s'arribaren a tallar vuit carreteres a Mallorca, que se sumaren a un anterior episodi de grans pluges del mes de desembre. (Vegeu el quadre I-145, el gràfic I-148 i el quadre AI-25).

Pel que fa a les precipitacions anuals i en línies generals, s'hi observa una tendència a la baixa (més remarcada a Menorca) compatible amb les previsions de canvi climàtic. En comparació amb els valors mitjans per al període 1981-2010, a l'aeroport de Palma la precipitació va

ser un 15,9% superior, mentre que als de Maó i Eivissa foren un 16,15% i un 32,52% inferiors respectivament. La mitjana de precipitació a les Illes Balears el mes de gener és de 49,9 mm, però el gener del 2017 va donar 167 mm i, fins i tot, a l'estació d'Escorca Són Torrella es van arribar a recollir 412,8 mm entre els dies 19 i 24. Els dies 17, 18, 19 i 20 de gener va nevar a Mallorca. (Vegeu el quadre I-146, el gràfic I-149 i el quadre AI-26).

Quant a la temperatura mitjana mensual, Menorca ha seguit amb més aproximació els valors mitjans, mentre que a Eivissa i sobretot a Mallorca cal destacar les temperatures per sobre de les normals enregistrades a finals de primavera i durant tot l'estiu. El vespre del 3 d'agost la temperatura a Palma no va baixar de 31ºC, a Banyalbufar arribà als 36,1ºC a la una de la matinada i una hora més tard s'enregistraren 36,5ºC a Pollença. (Vegeu el quadre I-147, el gràfic I-150 i el quadre AI-27).

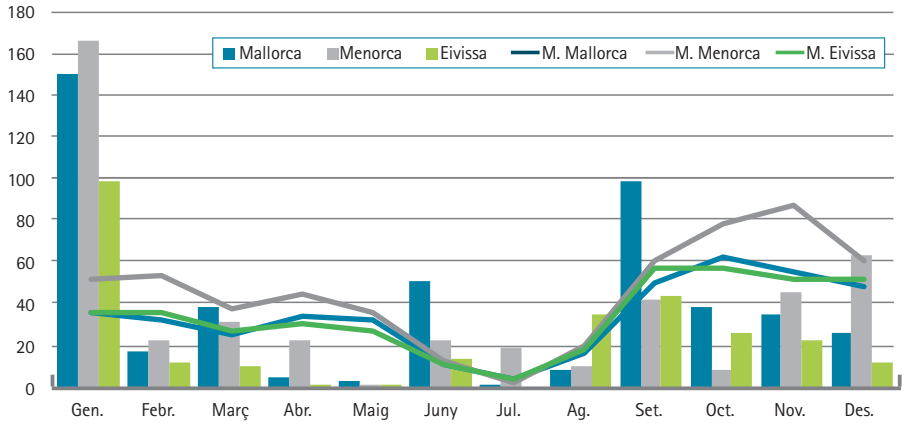
Pel que fa a la temperatura mitjana anual, es dona un augment dels valors en el conjunt de les tres illes. Aquest fet –juntament amb el descens de la precipitació mitjana anual, també a les tres illes– reafirma la hipòtesi del canvi climàtic esmentat. Respecte a la mitjana anual del període 1981-2010, la temperatura a l'aeroport de Palma va ser un grau superior; al de Maó, 0,6ºC superior, i al d'Eivissa, 0,4ºC superior. (Vegeu el quadre I-148, el gràfic I-151 i el quadre AI-28).

Quadre I-145. Precipitació mensual (L/m²) (2017)

	Aeroport de Palma	Aeroport de Menorca	Aeroport d'Eivissa
Gen.	149,7	166,1	98,5
Febr.	18,4	22,4	11,6
Març	38,4	31,8	10,1
Abr.	5,5	22,9	2,7
Maig	3,6	0,2	0,5
Juny	51,2	22,3	14,1
Jul.	0,8	19,9	0,0
Ag.	8,9	11,3	35,0
Set.	99,2	42,7	44,1
Oct.	38,5	9,5	27,0
Nov.	35,8	45,1	23,0
Des.	26,7	63,6	12,1

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-148
Precipitació mensual (L/m²) (2017)

Font: Elaboració pròpia.

11.3. L'AIRE

11.3.1. La qualitat de l'aire

Actualment la xarxa balear de vigilància i control de la qualitat de l'aire consta de set estacions de la Conselleria (Bellver, Foners, la Misericòrdia, Menut, Ciutadella, Sant Antoni de Portmany i una de mòbil); 12 de GESA-Endesa, a l'entorn de les centrals tèrmiques (Alcúdia, sa Vinyeta – baixa des del 2013–, sa Pobla, s'Albufera, Can Llompart, Parc Bit i hospital de Sant Joan de Déu a Mallorca; Sant Lluís i Pous a Menorca, i Can Misses, Dalt Vila i Torrent a Eivissa), una de TIRME, a l'hospital Joan March de Mallorca, i una de CEMEX, a la fàbrica de ciment de Lloseta.

El 15 d'abril de 2018 es va actualitzar la sèrie completa 1990-2016, any a any, de totes les dades de l'inventari d'emissions d'acidificadors, precursors d'ozó, gasos d'efecte hivernacle i la resta de contaminants i substàncies subjectes a compliment de convenis internacionals ratificats per Espanya. D'aquesta manera, la majoria de dades arriben amb un any de retard, raó per la qual a moltes de les seqüències només s'arriba al 2016. (Vegeu el quadre I-149).

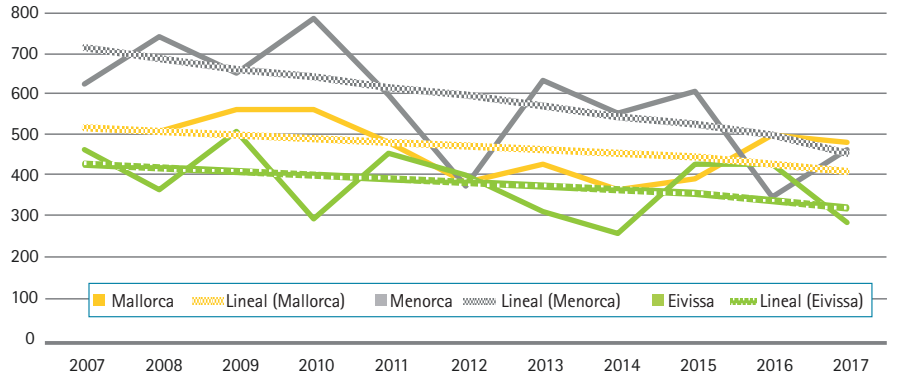
Pel que fa pròpiament a l'evolució dels gasos acidificadors, l'evolució en els anys 2006-2016 es mesura en tones. Destaca el repunt en les quantitats de SO_x i NO_x a partir del 2014, que coincideix en el temps amb la recuperació econòmica gràcies a l'augment en les dades de turisme dels darrers anys. En aquest cas, la informació prové del desglossament per comunitats autònomes de l'inventari nacional elaborat pel Ministeri de Medi Ambient, òrgan competent per a l'elaboració dels inventaris d'emissions oficials. (Vegeu el gràfic I-152 i el quadre AI-29).

Quadre I-146. Evolució de les precipitacions anuals a Balears (L/m2) (2007-2017)			
	Aeroport de Palma	Aeroport de Menorca	Aeroport d'Eivissa
2007	518,0	626,0	457,0
2008	502,0	743,0	363,0
2009	557,0	647,0	505,0
2010	559,6	780,5	295,6
2011	480,9	592,9	456,4
2012	377,9	368,0	395,5
2013	422,0	635,4	307,6
2014	365,3	554,4	252,1
2015	388,7	606,0	428,2
2016	497,0	341,5	424,3
2017	**476,7**	**457,8**	**278,7**

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-149

Evolució de les precipitació anuals (L/m²) (2007-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-147.Temperatura mitjana mensual (°C) 2017			
	Aeroport de Palma	Aeroport de Menorca	Aeroport d'Eivissa
Gen.	9,1	10,0	10,5
Febr.	12,3	12,5	12,8
Març	13,0	13,8	13,8
Abr.	13,9	14,6	15,1
Maig	19,4	19,4	19,0

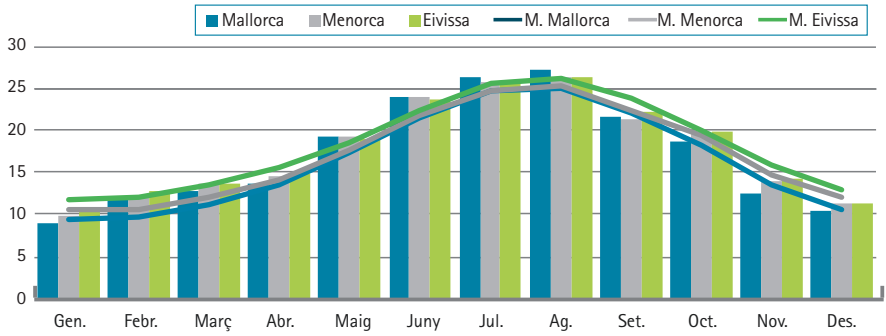
continúa

	Aeroport de Palma	Aeroport de Menorca	Aeroport d'Eivissa
Juny	24,2	24,0	23,7
Jul.	26,4	25,8	25,7
Ag.	27,3	26,5	26,4
Set.	21,8	21,4	22,4
Oct.	18,8	19,8	19,9
Nov.	12,7	14,1	14,4
Des.	10,7	11,4	11,6

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-150

Temperatura mitjana mensual (ºC) (2017)

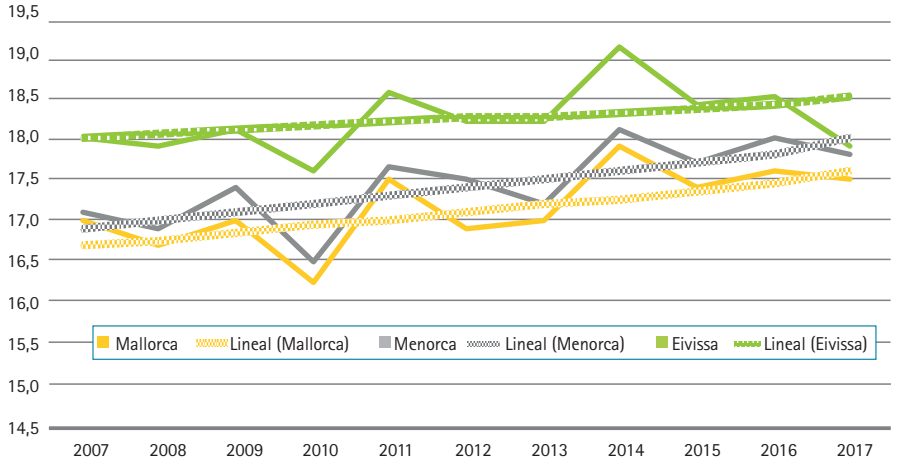
Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-148. Evolució de temperatura mitjana a les Balears (OC) (2007-2017)

	Aeroport de Palma	Aeroport de Menorca	Aeroport d'Eivissa
2007	17,0	17,1	18,0
2008	16,7	16,9	17,9
2009	17,0	17,4	18,1
2010	16,3	16,5	17,6
2011	17,5	17,6	18,6
2012	16,9	17,5	18,2
2013	17,0	17,2	18,2
2014	17,9	18,1	19,1
2015	17,4	17,7	18,4
2016	17,6	18,0	18,5
2017	**17,5**	**17,8**	**17,9**

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-151
Evolucióla temperatura mitjana anual (ºC) (2007-2017)

Font: Elaboració pròpia.

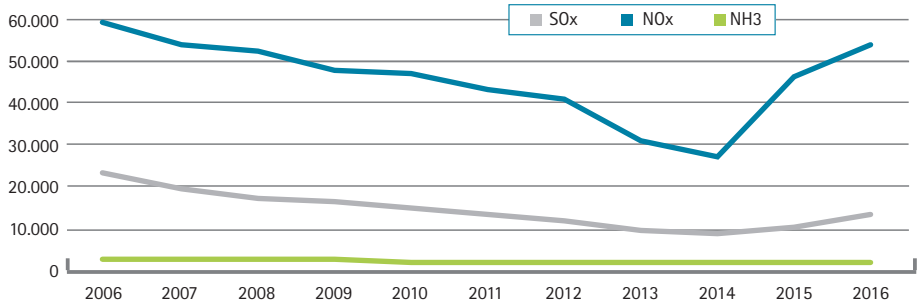
Quadre I-149. Evolució anual de les principals emissions d'acidificadors i precursors de l'ozó (tones) (2006-2016)

	SO_x	NO_x	COV_{NM}	CH_4	CO	NH_3
2006	23.514	59.602	28.623	24.877	31.124	2.585
2007	19.953	54.083	26.697	25.004	29.340	2.669
2008	17.602	52.856	26.843	25.347	26.686	2.546
2009	16.941	48.015	26.421	26.133	25.558	2.558
2010	15.591	47.722	24.264	26.259	25.975	2.334
2011	14.014	43.628	26.595	26.496	27.793	2.491
2012	11.969	41.081	26.274	26.166	23.953	2.453
2013	9.964	31.418	23.540	24.854	27.113	2.428
2014	9.215	27.504	11.272	21.466	23.822	2.371
2015	10.857	47.083	9.312	20.278	21.788	2.217
2016	13.767	54.199	9.671	19.861	23.649	2.208
% var. 16/15	**26,80**	**15,11**	**3,86**	**-2,06**	**8,54**	**-0,41**

Font: Elaboració pròpia.

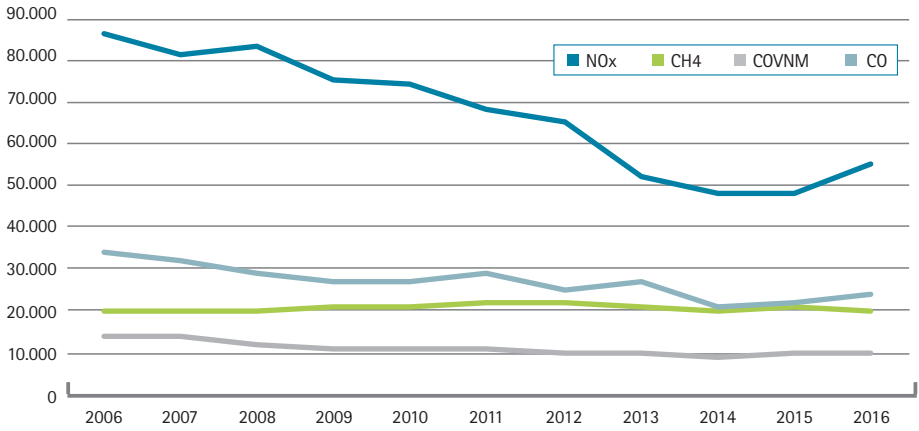
Amb els gasos precursors de l'ozó, en línies generals la tendència és la mateixa seguida pels gasos acidificadors. En aquest context, i ateses les dades de turisme del 2017, és d'esperar per a aquest any una línia ascendent, tant en els acidificadors com en els precursors de l'ozó. (Vegeu el gràfic I-153 i el quadre AI-30).

Gràfic I-152
Evolució de gasos acidificadors (tones) (2006-2016)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-153
Evolució de gasos precursors de l'ozó (tones) (2006-2016)

Font: Elaboració pròpia.

Pel que fa als gasos d'efecte hivernacle, són les comunitats autònomes els òrgans competents per a la validació. A més, el termini per entregar els drets del 2017 va acabar el 30 d'abril de 2018, raó per la qual en algunes de les estadístiques les dades arriben fins al 2017.

Quant a l'evolució de les emissions dels principals gasos d'efecte hivernacle (GEH) (on les dades són quilotones de CO_2 equivalent): malgrat el descens en les emissions d'algun dels gasos, l'augment en l'emissió de CO_2 marca el resultat global. (Vegeu el quadre I-150).

Es constata que en el cas dels gasos acidificadors i en els precursors de l'ozó, es produeix un descens progressiu durant els anys de la crisi i un repunt a partir

del 2014, produït presumptament per la millora econòmica amb l'augment del turisme. (Vegeu el gràfic I-154 i el quadre AI-31).

Pel que fa pròpiament al CO_2 per sectors d'activitat, el processat de l'energia percentualment és el factor més determinant, seguit de l'agricultura, la indústria i l'ús de productes i el tractament i eliminació de residus. En el processat de l'energia s'inclouen les instal·lacions de GESA Generación SAU de Cas Tresorer, Formentera, Són Reus, Alcúdia, Eivissa, Maó i Són Molines, mentre que al sector indústria hi figuren Cemex España Operaciones SLU de Lloseta, Ladrilleras Ibicencas SA, Ladrillerías Mallorquinas SA, Tejas Balear SA i Cartonajes Mallorca SA. El 2017 només funcionaven Cemex España Operaciones SLU i Ladrillerías Mallorquinas SA, prova que la crisi va passar factura al sector industrial de les Illes Balears. (Vegeu el gràfic I-155 i els quadres AI-32 i AI-33).

11.4. El renou

Aquest és un apartat nou respecte de les anteriors memòries del CES. S'ha introduït a causa que la nostra societat de cada vegada és més conscient de la importància del renou a la vida diària. Ignorada durant molts d'anys, la contaminació acústica està provocant que de cada vegada tinguin més presència els aïllants acústics a les noves construccions o que es construeixin transports més silenciosos. (Vegeu els quadres I-151 al I-153).

Tot i això, les principals fonts de renou a les nostres illes es concentren a les infraestructures de transport (carreteres, aeroports, trens, etc.) i a les activitats d'oci. És per això que en els darrers anys hi ha hagut diferents organismes sensibles a la realització de mapes de renou.

Abans de presentar les dades, cal indicar que la Directiva 2002/49/CE, de 25 de juny, sobre avaluació i gestió del renou ambiental, va proposar l'indicador L_{den}, que és en nivell equivalent dia-horabaixa-nit en decibels A. El decibel A (dB(A)) és la unitat de nivell del so en què les diferents freqüències en ponderen amb l'anomenada corba estàndard de ponderació A, de manera que s'assembli a la percepció acústica de l'oïda humana.

D'acord amb l'exposat al paràgraf anterior, la població exposada a Palma a nivells de renou superiors a 55 dB(A) de L_{den} és de 383.200 habitants, és a dir, un 93% del total censat, que és de 425.726 habitants. Cal indicar que les dades coincideixen amb les del 2015, publicades a l'informe "Estat del medi ambient a les Illes Balears" (Informe de conjuntura 2014-2015), publicat per la Direcció General d'Educació Ambiental, Qualitat Ambiental i Residus de la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca.

Per la seva banda, el Consell de Mallorca té elaborats mapes de renou que fan referència a la població afectada per la carretera Ma-1 i enllaços, la Ma-19 i enllaços i l'autopista de cintura Ma-20 i enllaços, si bé part de la població afectada ja figura a l'estudi dut a terme per l'Ajuntament de Palma. D'acord amb el que hem exposat,

les dades es detallen a la taula T8, on el nombre de persones s'indica en centenes. Les dades facilitades fan referència a L_{den}.

Finalment, AENA va publicar el juliol de 2017 els mapes estratègics de renou dels aeroport de Palma i Eivissa. Les dades corresponents als totals s'han arrodonit a centenes des de les dades totals originals de resultat i no es corresponen amb la suma de les centenes corresponents a cada municipi.

11.5. L'AIGUA

11.5.1. RESERVES HÍDRIQUES

Pel que fa a l'evolució de les reserves hídriques ponderades (%) en el decurs del 2017, segregat per illes, cal indicar que els percentatges estan fets sobre les reserves del total de cada illa. (Vegeu el quadre I-154, el gràfic I-157 i el quadre AI-34).

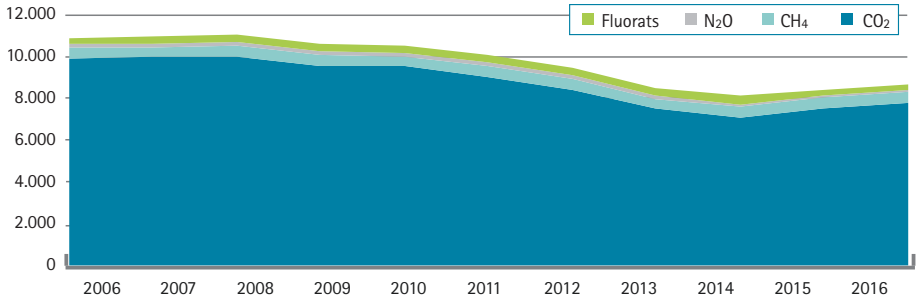
QUADRE I-150. EMISSIONS DE GEI A BALEARS (KT DE CO_2 EQUIVALENT) PER TIPUS DE COMPOST (2011-2016)

	CO_2	CH_4	N_2O	Fluorats	Total
2011	9.034,35	530,65	162,83	374,42	10.102,26
2012	8.452,63	528,68	155,45	388,29	9.525,04
2013	7.497,21	497,06	149,06	398,16	8.541,49
2014	7.114,72	480,81	156,36	397,19	8.149,08
2015	7.532,39	505,22	151,44	241,82	8.430,87
2016	7.801,94	492,97	154,24	241,31	8.690,43
% var. 16/15	3,58	-2,42	1,85	-0,21	3,08

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-154

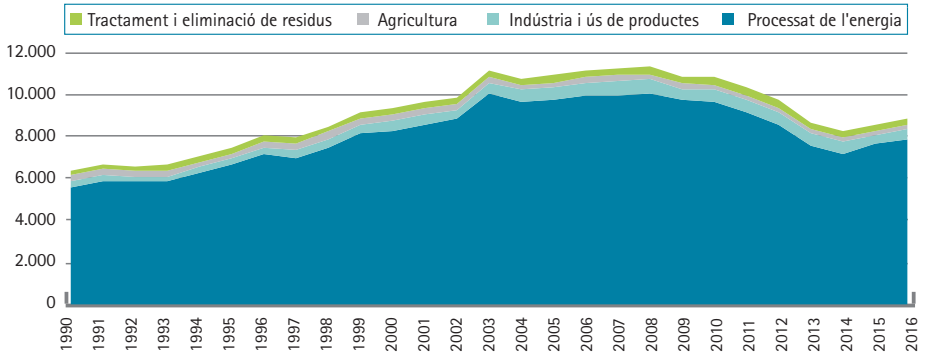
Evolució de les emissions de GEI (CO_2 eq kt) (2006-2016)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-155

Emissisons de CO_2 eq. per sector d'activitat (1990-2016)

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-151. Població exposada a nivell de renou superior a 55 dB(A)

	Població (habitants)	% sobre el total
Entre 55 i 60 dB(A)	61.900	15
Entre 60 i 65 dB(A)	72.100	17
Entre 65 i 70 dB(A)	100.100	24
Entre 70 i 75 dB(A)	113.700	28
Més de 75 dB(A)	35.400	9

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-152. Nombre de persones (Centenes)

	Ma-1 i enllaços	Ma-19 i enllaços	Ma-20 i enllaços
55-60 dB(A)	62,8	69,7	345,5
60-65 dB(A)	18,5	16,6	98,4
65-70 dB(A)	6,6	3,9	47,0
70-75 dB(A)	3,3	1,4	20,6
>75 dB(A)	1,0	1,0	7,3

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-153. Població exposada (Centenes) indicador L_{den}

	Mallorca					Eivissa		
	Algaida	Palma	Santa Eugènia	Sencelles	Total	Eivissa	St. Josep de sa Talaia	Total
55-60	-	108	1	3	111	3	6	9
60-65	-	43	1	-	43	-	5	5
65-70	-	4	-	-	4	-	3	3
70-75	-	1	-	-	1	-	1	1
>75	-	-	-	-	-	-	-	-

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-154. Evolució mensual reserves hídriques (2017)				
	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Gen.	62%	63%	76%	75%
Febr.	76%	63%	85%	60%
Març	75%	70%	82%	60%
Abr.	71%	69%	81%	55%
Maig	66%	68%	73%	56%
Juny	62%	67%	67%	55%
Jul.	60%	55%	59%	39%
Ag.	57%	50%	52%	57%
Set.	56%	53%	53%	55%
Oct.	56%	55%	55%	57%
Nov.	57%	60%	56%	54%
Des.	58%	61%	55%	46%

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-156

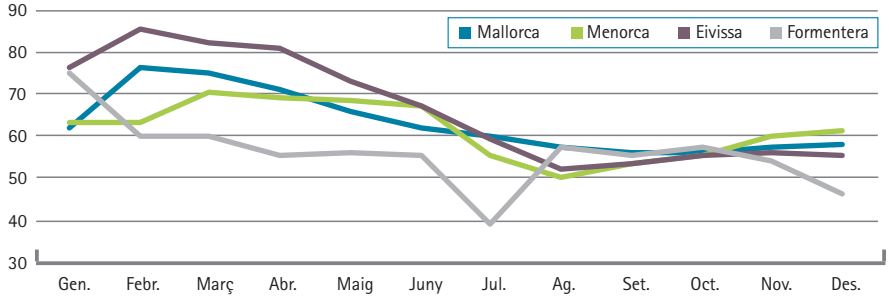
Emissions de CO_2 verificades en els sectors de la indústria i elèctric (2006-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-157

Evolució mensual reserves hídriques per illa (%) (2017)

Font: Elaboració pròpia.

Les altes reserves de principis d'any estan relacionades amb l'elevada pluviositat del mes de gener, que contrasta amb la poca pluviositat de la tardor i principis d'hivern (veure l'apartat de meteorologia).

Pel que fa a l'evolució interanual, la tendència és a la baixa en el cas de Mallorca i Eivissa, i a l'alça a Menorca i Formentera. (Vegeu el quadre I-155, el gràfic I-158 i el quadre AI-35).

D'aquesta manera, la variació interanual per illes és +16,08% a Mallorca, +0,17% a Menorca, +23,34 a Eivissa i +7% a Formentera. (Vegeu el gràfic I-159).

També s'observa que, en general, a Mallorca la variació respecte de l'any anterior és positiva, a Menorca es manté en nivells similars i a Formentera el balanç és també positiu a excepció del mesos de juliol i desembre. Eivissa presenta una variació netament positiva. El fet d'una pluviositat més alta, que va començar al desembre de 2016, va influir clarament en les reserves.

11.5.2. Aigua dessalada

En el conjunt de les Illes Balears, el volum d'aigua dessalada va ser de 22.065.536 m^3, la qual cosa suposa un descens del 25,91% respecte de l'any anterior. Mentre a Mallorca i a Formentera es produïa un descens d'acord amb la tònica general de la comunitat, a Eivissa va augmentar el volum dessalat. (Vegeu el quadre I-156 i el gràfic I-160).

D'aquesta manera, per illes, Mallorca va dessalar un 60% del total de les Illes Balears, Eivissa un 37% i Formentera el 3% restant.

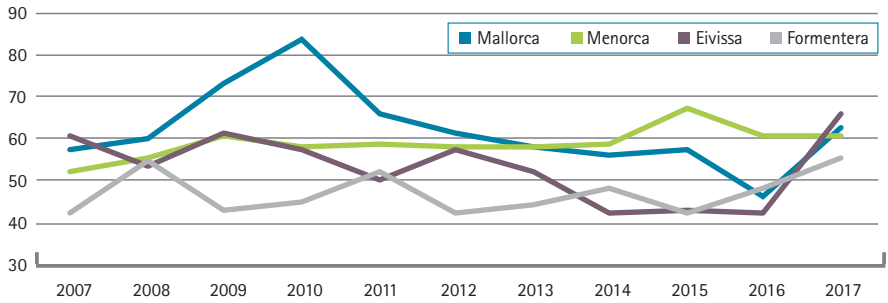
Quadre I-155. Evolució anual de reserves hídriques a les Illes Balears (%) (2007-2017)

	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
2007	58,00	52,75	61,08	43,00
2008	60,58	56,00	54,25	55,00
2009	73,75	60,83	61,58	43,50
2010	83,66	58,75	57,91	45,50
2011	66,50	59,00	50,91	52,50
2012	61,58	58,83	57,66	42,83
2013	58,33	58,41	52,83	44,75
2014	56,67	59,25	43,16	49,00
2015	58,08	67,33	43,75	43,25
2016	46,92	61,00	42,83	48,75
2017	**63,00**	**61,17**	**66,17**	**55,75**

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-158

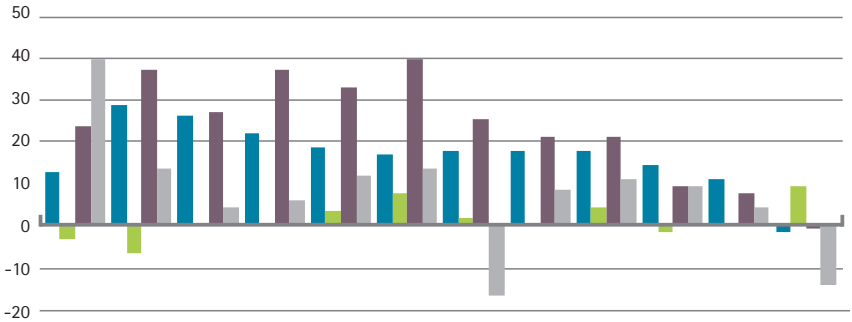
Evolució interanual de reserves hídriques a les Illes Balears (%) (2007-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-159

Variació interanual per mesos a les Illes Balears (%)

	Gen.	Febr.	Març	Abr.	Maig	Juny	Jul.	Ag.	Set.	Oct.	Nov.	Des.
Mallorca	12	28	25	21	18	16	17	17	17	14	10	-2
Menorca	-4	-7	0	0	3	7	1	0	4	-2	0	9
Eivissa	23	36	26	36	32	38	24	20	20	9	7	-1
Formentera	38	13	4	5	11	13	-17	8	10	9	4	-14

Font: Elaboració pròpia.

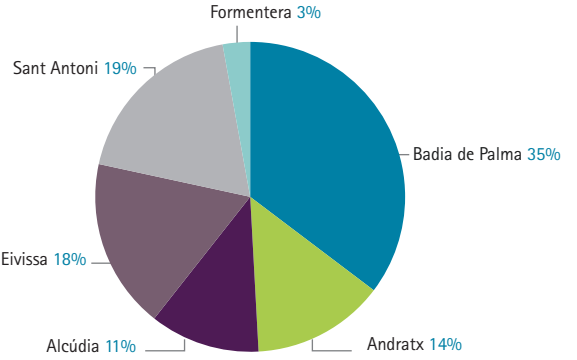
Quant a l'evolució interanual per illes, destaca la baixada que es produeix a partir del 2008 fins iniciar una recuperació a partir del 2015, tot coincidint amb la crisi econòmica. (Vegeu el gràfic I-161 i el quadre AI-36).

11.6. El medi terrestre

11.6.1. Els incendis

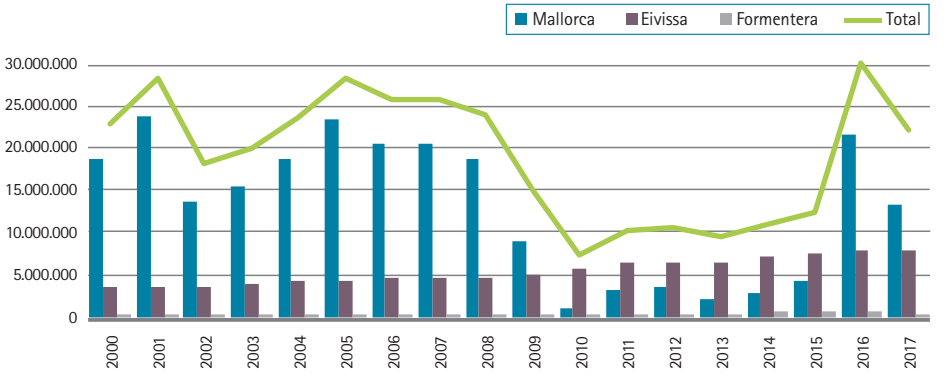
En relació amb els incendis que es registraren a les Illes Balears el 2017, hi va haver un total de 93 sinistres, dels quals 79 (un 85%) foren conats –és a dir, amb una superfície cremada inferior a una hectàrea– i els 14 restants (15%) foren incendis. Per illes, els sinistres es distribueixen de la manera següent: Mallorca 61 (66%), Menorca 1 (1%), Eivissa 26 (28%) i Formentera 5 (5%). (Vegeu els gràfics I-162 i I-163).

Gràfic I-160
Aigua dessalada sobre el total de les Illes Balears (%) (2017)

Font: Elaboració pròpia.

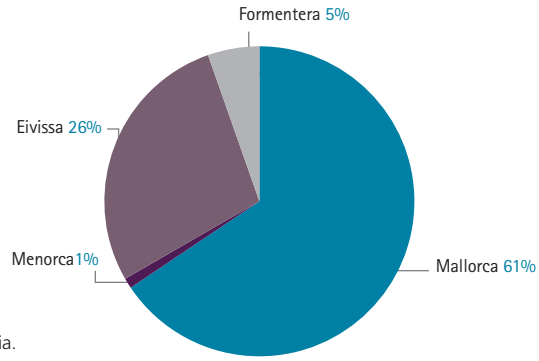
Gràfic I-161
Evolució interanual d'aigua dessalada (m³) (2000-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-162

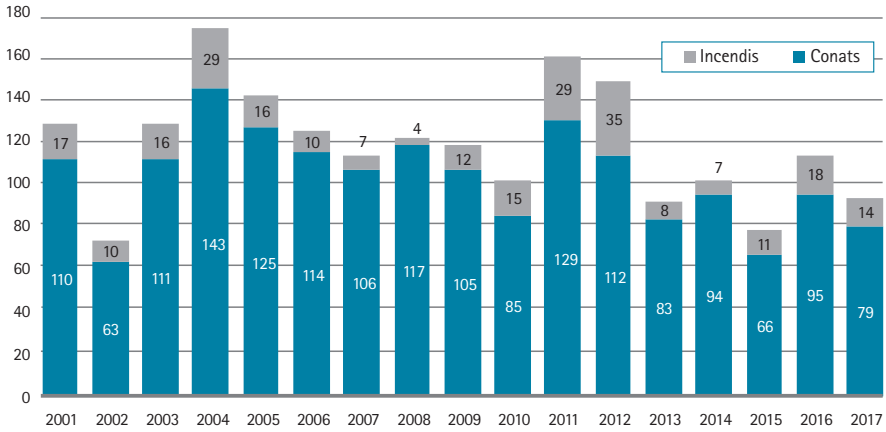
Percentatge de sinistres per illes (2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-163

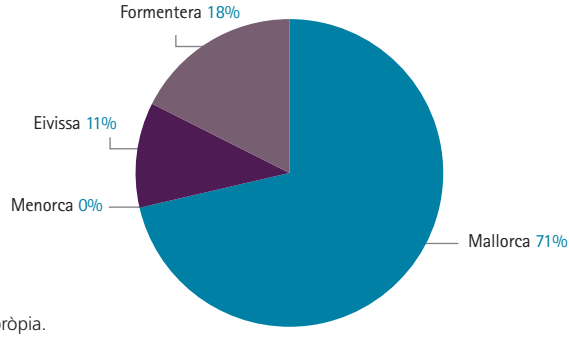
Evolució interanual nombre sinistres (2001-2017)

Font: Elaboració pròpia.

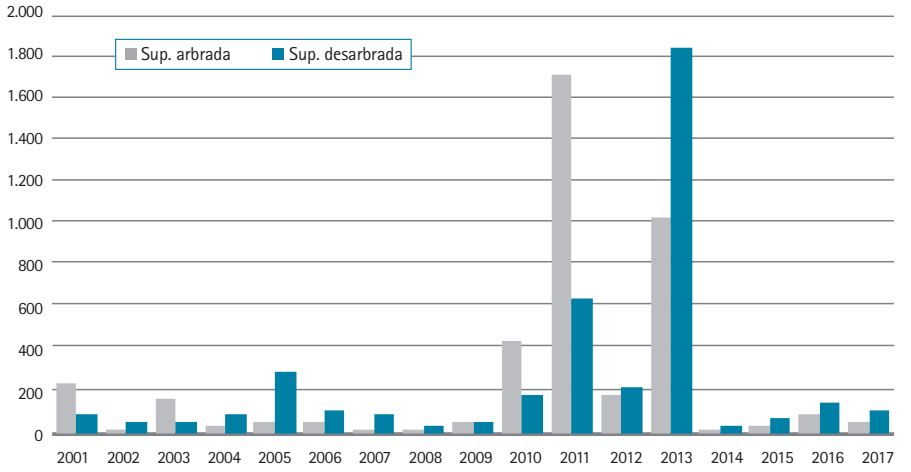
Gràfic I-164

Superfície cremada (ha) i percentatge sobre el total (2017)

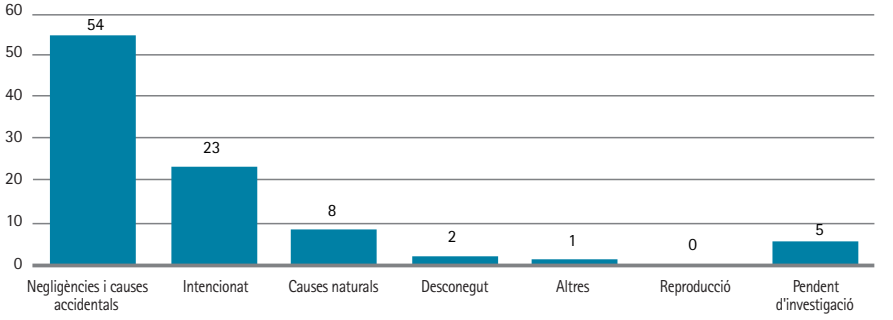
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-165
Evolució interanual de la superfície cremada (2001-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-166
Causalitat dels sinistres (2017)

Font: Elaboració pròpia.

Pel que fa a la superfície cremada, que va ser de 167,3 hectàrees (un 72,8% inferior a l'any anterior), ens dona la següent distribució per illes: Mallorca 119,4 hectàrees (71%), Menorca 0 hectàrees (0%), Eivissa 18,5 hectàrees (11%) i Formentera 29,4 hectàrees (18%). (Vegeu els gràfics de l'I-164 al I-166).

11.6.2. La *Xylella*

El mes de febrer de 2017 es va reunir a Madrid un grup d'experts creat per fer front a la *Xylella fastidiosa* format pels caps de servei d'Agricultura i de Sanitat Vegetal del Govern de les Illes Balears; els seus homòlegs a Catalunya, el País Valencià, Anda-

lusia i Múrcia; dos membres de l'Agència Europea de Seguretat Alimentària; el subdirector de Sanitat Vegetal del Ministeri d'Agricultura i Pesca, Alimentació i Medi Ambient, i la biòloga del Consell Superior d'Investigacions Científiques. El seu objectiu era traslladar a Brussel·les l'opinió que la contenció és la millor via per tractar la *Xylella fastidiosa*, atesa la riquesa paisatgística de les illes, i de la seva importància per l'agricultura i el turisme.

El mes d'abril, tots els grups parlamentaris de les Illes Balears es varen adherir a la Declaració per a la contenció de la *Xylella fastidiosa* a les Illes Balears. Finalment, la contenció va ser atorgada el mes de setembre per part de Brussel·les.

Per altra banda, el mes de febrer es confirmaren 132 positius a les Illes Balears, 95 a Mallorca (9 oliveres, 24 ullastres, 11 polígales, tres cirerers, una prunera, 44 ametllers i tres romanins de les subespècies *fastidiosa* i *múltiplex*), 21 a Eivissa (16 oliveres, dos baladres, una acàcia, una polígala i una lavanda) i 16 a Menorca (dues oliveres, 12 ametllers i dues polígales).

El mes de maig ja eren 219 positius al conjunt de les Illes Balears, del quals 139 corresponguereen a Mallorca (10 oliveres, 46 ametllers, 53 ullastres, 14 polígales, tres cirerers, una prunera, sis romanins, un baladre, dos espígols retallats, una estepa negra, una mimosa i un cep de vinya), 59 a Eivissa (una mimosa, una lavanda, dos espígols retallats, tres baladres, 36 oliveres, 15 ullastres i una polígala) i 21 a Menorca (tres oliveres, 15 ullastres i tres polígales). A Formentera no se'n va detectar cap. (Vegeu el gràfic I-167).

Finalment, el Govern de les Illes Balears va dictar el 2017 les següents resolucions en relació amb la *Xylella fastidiosa*:

—Resolució del conseller de Medi Ambient, Agricultura i Pesca de 26 de gener de 2017, per la qual es declara l'existència de la plaga *Xylella fastidiosa* a tot el territori de les Illes Balears i s'adopten mesures fitosanitàries cautelars i de contenció per evitar-ne la propagació.

—Resolució del conseller de Medi Ambient, Agricultura i Pesca de 10 de febrer de 2017, per la qual es prohibeix la sortida des del territori de l'illa d'Eivissa cap a la resta de les illes Balears, de tots els vegetals per a la plantació, excepte les llavors, que estiguin inclosos com a vegetals especificats en la Decisió d'execució (UE) 2015/789.

—Resolució del conseller de Medi Ambient, Agricultura i Pesca de 14 de febrer de 2017, per la qual es crea el Grup de Direcció i Coordinació per combatre l'organisme nociu *Xylella fastidiosa* a les Illes Balears.

11.7. Biodiversitat

11.7.1. Catàleg balear d'espècies protegides

Es tracta d'una llista d'espècies catalogades a les Illes Balears, on es troben classificades per categories i per grups taxonòmics totes les espècies considerades amenaçades. Aquest catàleg serveix com a referència per a la gestió de les prioritats

de conservació i és molt important també a l'hora de tramitar denúncies. No es tracta d'una llista fixa, sinó que varia amb el temps en funció de l'evolució de les espècies. Les categories de protecció són: en perill d'extinció, sensibles a l'alteració del seu hàbitat, vulnerables, d'interès especial i d'especial protecció.

El catàleg balear conviu a les Illes Balears amb el que va dur a terme l'Estat espanyol el 2011, mitjançant Reial Decret 139/2011, el qual també es revisa periòdicament.

En una actualització del 31 d'octubre de 2017, es va elaborar una llista en què s'inclouen totes les espècies catalogades presents a la fauna balear (excloses les de presència dubtosa o totalment excepcional), tant si estan catalogades per l'Estat com per la Comunitat Autònoma. L'esmentada llista inclou 414 tàxons (323 espècies al catàleg espanyol i 91 al catàleg balear). Hem d'esmentar que a la relació s'hi han de tenir en compte 16 espècies duplicades (nou de flora i set de fauna), i que el "llistat" es refereix al *Listado de especies silvestres en régimen de protección especial*. (Vegeu el quadre I-157).

11.7.2. Llibre vermell de la flora vascular de les illes balears

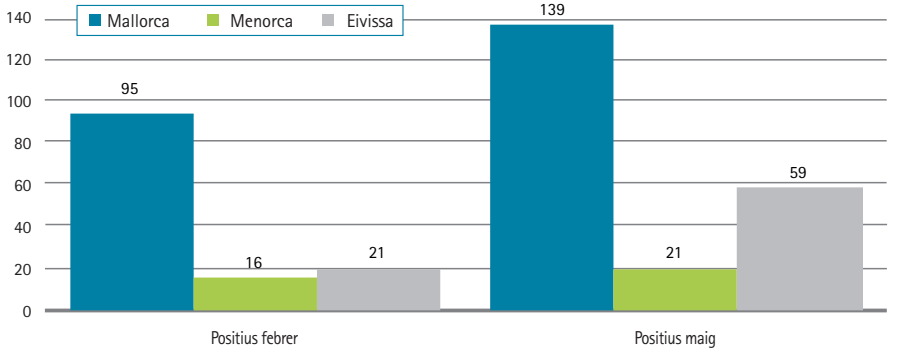
L'abril de 2017 es va publicar la segona edició del Llibre Vermell de la Flora Vascular de les Illes Balears, amb quatre objectius:

a) Establir un catàleg d'espècies amenaçades de la flora vascular de les Illes Balears amb caràcter de llibre vermell.

b) Aplicar les categories UICN (2001) al conjunt de la flora vascular autòctona de les Illes Balears.

c) Incorporar al catàleg els tàxons que siguin nous per a les Illes Balears respecte al Llibre Vermell del 2001, tant novetats corològiques com tàxons nous per a la ciència, i que qualifiquin per a alguna categoria de risc UICN (2001).

Gràfic I-167
Positius de Xilella

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-156. Aigua dessalada per illa (2016-2017)			
	2016 (m3)	2017 (m3)	% variació
Mallorca	21.316.695	13.376.641	-37,25
Menorca	0	0	0
Eivissa	7.785.667	8.058.838	3,51
Formentera	680.552	630.057	-7,42

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-157. Espècies catalogades (2015-2017)								
	C. espanyol		C. balear		C. espanyol		C. balear	
	2015		2015		2017		2017	
	Fa	Fl	Fa	Fl	Fa	Fl	Fa	Fl
En perill d'extinció	11	4	1	12	11	4	2	15
Vulnerable	25	8	4	16	26	8	4	11
Sensibles alt. hàbitat	0	0	0	8	0	0	0	0
Interès especial	0	0	4	7	0	0	4	6
Llistat	259	23	0	0	232	18	0	0
Especial protecció	0	0	7	26	0	0	7	50
Extingides	0	1	1	0	0	0	0	0

Font: Elaboració pròpia.

d) Actualitzar els coneixements relatius a l'estat de conservació de les espècies amenaçades, en el sentit de reajustar les categories UICN assignades fins al moment o bé de l'*Atlas de flora amenazada de España,* segons la informació més recent i acurada sobre el seu estat de conservació. (Vegeu el quadre I-158).

Si comparam les dades de 2001 i 2017, es pot concloure que la situació ha millorat, en passar de 369 tàxons el 2001 a 312 el 2017, és a dir, un descens del 15,4%. Cal destacar el descens a la categoria de "dades insuficients", de 169 a 92 (un descens del 45,6%), la qual cosa indica una millora del coneixement sobre la flora rara i amenaçada, ja que ha estat possible disposar de dades més concretes per assignar categories UICN (2001) a cada cas. Tot i això, encara hi ha una proporció de plantes per a les quals no es pot establir la categoria d'amenaça relativament elevada i que probablement estan amenaçades.

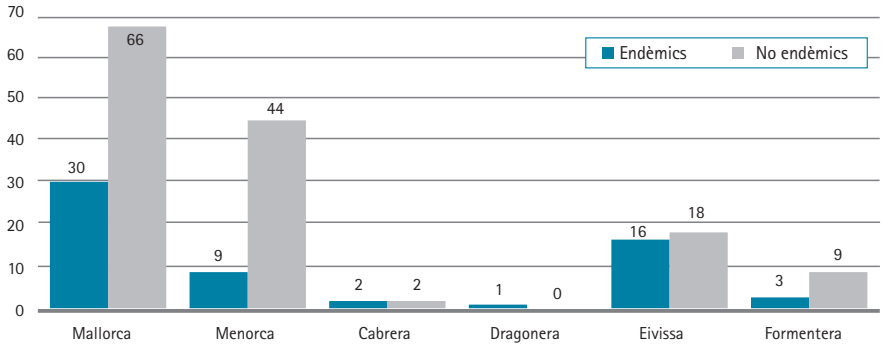
Si representam la distribució de tàxons amenaçats o desapareguts per illes, s'observa que Mallorca, com a illa més extensa i variada geogràficament, concentra la majoria dels tàxons (un 56,5% del total de les Illes Balears) i la majoria d'endemismes (un 46,9% de les Illes). (Vegeu el gràfic I-168).

Quadre I-158. Tàxons assimilables a cada categoria UICN (2001-2017)			
	2001	2017	2017+
Extingit en estat silvestre	1	1	1
Extingit en l'àmbit regional	11	7	7
En perill crític	26	41	31
En perill	35	38	32
Vulnerable	76	84	70
Gairebé amenaçat	51	83	79
Dades insuficients	169	105	92
TOTAL	**369**	**359**	**312**

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-168

Tàxons amenaçats o desapareguts a les Illes Balears (2017)

Font: Elaboració pròpia.

11.8. Medi marí

11.8.1. Neteja del litoral

El servei d'Abaqua de neteja del litoral va disposar el 2017 de 30 barques, 14 a Mallorca, set a Menorca, set a Eivissa i dues a Formentera, ja que, a les 26 barques tipus virot que ja tenia, s'hi ha incorporat una semilitoral a cada illa per poder intervenir en vessaments a la mar, actuar en moments concrets de brutícia o en zones de difícil accés terrestre.

Entre el 30 de juny i el 30 de setembre es recolliren 44.263,07 quilograms de residus, la qual cosa significa una mitjana de 467,9 quilos diaris.. (Vegeu el quadre I-159).

S'ha de tenir en compte que la temporada 2016 va anar des de l'1 de juny fins al 30 de setembre i, per tant, hi ha un mes més de recollida de residus. (Vegeu el gràfic I-169).

A Mallorca el municipis on es recolliren més residus varen ser els de Manacor, amb 2.408,48 kg, seguit de Sóller amb 2.201,08 kg. Pel que fa a Menorca el municipi on se'n recolliren més va ser Es Mercadal amb 2.958,43 kg, seguit de Maó amb 2.520,25 kg. A Eivissa el municipi amb més residus (i el primer de les Illes Balears) va ser Sant Josep amb 3.234,68 kg, seguit de Santa Eulària amb 2.760,80 kg. (Vegeu el quadre 160 i el gràfic I-170).

Com cada any, els plàstics continuen sent el residu majoritari recollit a les nostres illes (42,77% del total). L'evolució interanual es detalla al gràfic G24, on cal tenir en compte que no tots els anys s'ha dedicat el mateix temps a la neteja del litoral, ni tampoc hi ha hagut el mateix nombre de vaixells. El màxim a la línia d'Eivissa correspon a l'enfonsament del *Don Pedro*. (Vegeu el gràfic 171 i el quadre AI-38).

11.8.2. Qualitat de les aigües de bany

La qualitat de les aigües de bany està regulada pel Reial decret 1341/2007, d'11 d'octubre, sobre la gestió de la qualitat de les aigües de bany, que és la conseqüència d'incorporar a la legislació espanyola la Directiva 2006/7/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 15 de febrer, relativa a la gestió de la qualitat de les aigües de bany. (Vegeu els quadres I-161 i I-162).

Cada any, a final de temporada es fa l'avaluació i la qualificació de les aigües de bany. L'esmentada qualitat es classifica com a "excel·lent", "suficient" o "insuficient", segons els criteris següents (UFC: unitats formadores de colònia; NMP: nombre més probable).

Al litoral balear hi ha censades 157 zones de bany, amb un total de 193 punts de mostreig al llarg de tota la costa, repartides en 32 municipis. (Vegeu el gràfic I-172 i quadre I-163).

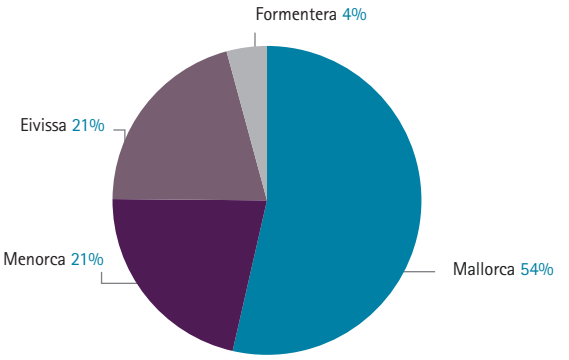
Pel que fa a l'evolució interanual de la qualitat de les aigües de bany, s'observa un descens de les aigües excel·lents, que coincideix en el temps amb la recuperació econòmica. (Vegeu el gràfic I-173 i el quadre AI-39).

Quadre I-159. Neteja de litoral (kg) (2017)

	2016	2017	% Variació
Mallorca	39.867,26	23.713,05	-40,52
Menorca	11.605,00	9.544,23	-17,76
Eivissa	16.817,42	9.137,08	-45,67
Formentera	2.804,15	1.868,73	-33,36
Illes Balears	**71.093,83**	**44.263,09**	**-37,74**

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-169
Neteja del litoral per illa (2017)

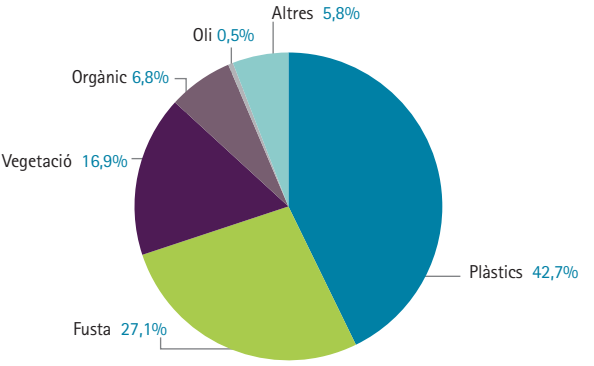
Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-160. Recollida per tipus de residus (kg) (2017)

	Fusta	Orgànic	Plàstics	Oli	Vegetació	Altres	Total
Juliol	3.851,84	1.266,22	6.651,28	46,02	2.525	1.378,61	15.718,97
Agost	4.295,73	904,24	7.191,15	171,73	3.297,44	795,71	16.656,01
Setembre	3.695,19	820,52	5.090,12	25,24	1.769,29	485,74	11.888,10
Total	**11.844,76**	**2.990,98**	**18.932,56**	**242,99**	**7.591,73**	**2.660,05**	**44.263,07**
%	27,13	6,8	42,77	0,51	16,91	5,88	100

Font: Elaboració pròpia.

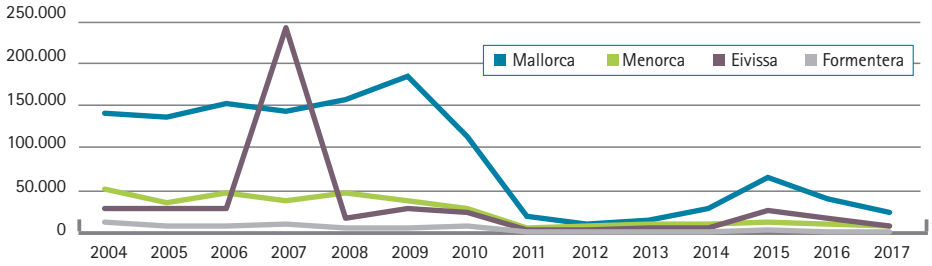
Gràfic I-170
Tipus de residu (2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-171

Neteja litoral interanual (kg) (2004-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-161. Criteris de qualificació d'aigües de bany

		Qualitat		
		Suficient	Bona	Excel·lent
Paràmetres (en UFC o NMP/100 ml)	Enterococs intestinals	185	200	100
	Escherichia coli	500	500	250

Font: Elaboració pròpia.

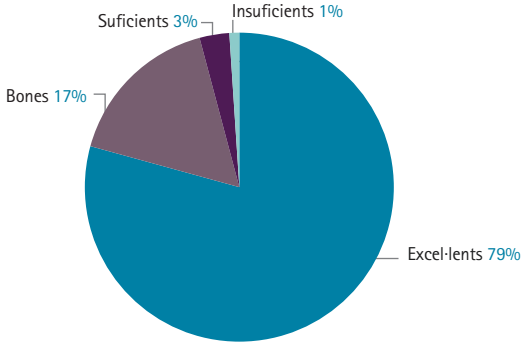
Quadre I-162. Qualificació de les aigües de bany 2017

	2016	2017	% variació
Excel·lents	159	153	-3,77
Bones	27	32	18,52
Suficients	5	6	20,00
Insuficients	2	2	0,00

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-172

% Qualificació aigües bany (2017)

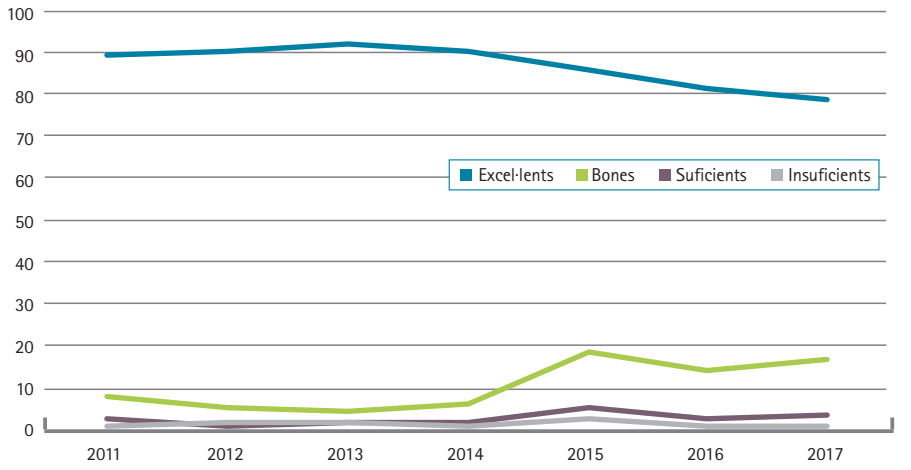

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-163. Qualificació de les aigües de bany per illa (2017)				
	Excel·lents	Bones	Suficients	Insuficients
Mallorca	91 (79%)	18 (16%)	4 (3%)	2 (2%)
Menorca	24 (80%)	5 (17%)	1 (3%)	0
Eivissa	31 (76%)	9 (22%)	1 (2%)	0
Formentera	7 (100%)	0	0	0

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-173
Evolució de la qualitat d'aigües de bany (%) (2011-2017)

Font: Elaboració pròpia.

11.8.3. Projecte de decret sobre la conservació de la posidonia oceanica a les illes balears

L'octubre de 2017 es publicà el projecte de decret sobre la conservació de la *Posidonia oceanica* a les Illes Balears. El seu objecte és garantir la conservació de la *Posidonia oceanica* i les comunitats biològiques de què forma part, a l'àmbit de les Illes Balears, mitjançant la regulació dels usos i les activitats que puguin afectar l'espècie i l'hàbitat. A més, pretén establir un marc jurídic homogeni per a la protecció i conservació de l'espècie en els casos en què no hi hagi una reglamentació específica, és a dir, per a les praderies no incloses dins cap espai natural protegit o dins la Xarxa Natura 2000.

La necessitat d'aquesta iniciativa es justifica perquè actualment s'han incrementat els usos en les aigües de les Illes Balears, principalment lligats a l'acció antròpica tant des del punt de vista d'impactes provinents de terra (emissaris, construcció, etc.) com de

les activitats de la mar (pesca, navegació, etc.). És per això que es fa necessària una regulació adaptada a la realitat de les Illes Balears que faci compatibles l'existència d'activitats humanes amb la protecció i la conservació de l'espècie i de l'hàbitat.

La iniciativa normativa està justificada per la necessitat de desplegar el règim normatiu aplicable a la posidònia com a espècie inclosa en el llistat d'espècies silvestres en règim de protecció especial, tant a partir de la previsió de l'annex del Reial decret 139/2011, de 4 de febrer, com del règim aplicable previst als articles 57 i següents de la Llei 42/2007.

Con a trets importants del projecte de decret, destaca a l'article 3 que la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca ha de cartografiar les praderies de posidònia existents a les Illes Balears, així com elaborar un inventari dels impactes existents, d'acord amb el qual planificarà les actuacions necessàries per disminuir-los tant com sigui possible. A l'article 4 es detallen les prohibicions, i en el 5 les excepcions al règim de prohibicions. En els articles següents s'especifiquen les accions que cal dur a terme amb les restes de posidònia morta, la regulació del fondeig d'embarcacions i l'autorització d'instal·lacions de fondejos fixos amb boies ecològiques. A l'article 9 es crea el Comitè Posidònia, un organisme assessor permanent de caràcter consultiu, del qual s'indiquen les funcions i la composició. A l'article 12 es crea el Fons Posidònia, del qual també s'assenyalen les funcions.

Aquest projecte de decret va tenir entrada el 16 de març de 2018al Consell Econòmic i Social, el qual en va elaborar el dictamen 3/2018, que es pot consultar al seu espai web.

11.9. L'ENERGIA

11.9.1. L'ENERGIA

Les dades energètiques són de les que només arriben fins a l'any 2016, ja que –segons ens informaren durant el mes de juny des de la Direcció General d'Energia i Canvi Climàtic de la Conselleria de Territori, Energia i Mobilitat– les dades de 2017 estaven en procés d'elaboració.

Quant a la comparativa 2015-2016 del consum energètic a les Illes Balears, les unitats es mesuren en TEP (tona equivalent de petroli: 10.000.000 kcal). També s'ha de tenir en compte que a partir del 2007 no es considera la producció de les instal·lacions d'energia solar ni eòlica aïllades. El percentatge expressa la variació percentual interanual. (Vegeu el quadre I-164, gràfic I-174 i el quadre AI-40).

Cal destacar que les energies considerades renovables –sense comptar els olis minerals usats (residus, biomassa, energia solar i eòlica)– representen un 4,5% del total anual. Si ens cenyim a l'energia solar i eòlica, només és un 0,39%. (Vegeu el gràfic I-175).

La variació interanual 2002-2016 del consum energètic a les Illes Balears agrupat es representa en tres conceptes:

energies renovables, combustibles fòssils i electricitat importada. Aquest darrer és un concepte que apareix el 2011. S'observa un descens a partir del 2008, coincidint amb la crisi econòmica, i un canvi a l'alça a partir del 2014 també a la vegada amb l'augment de la presència del turisme a les Illes Balears. (Vegeu el gràfic I-176 i el quadre AI-41).

Cal destacar la importància dels combustibles fòssils en el total de la sèrie, sempre molt proper al consum total. Només se separen les línies del consum total de la línia dels combustibles fòssils a partir del 2011, amb l'aparició de l'electricitat importada.

Pel que fa a la producció mensual bruta a les Illes Balears, en el cas de Mallorca, apareixen les centrals d'Alcúdia, Són Reus i Cas Tresorer. Les unitats són MWh. (Vegeu el gràfic I-177).

Quant a la variació interanual percentual per a l'interval 2015-2016, es representa el sistema Mallorca-Menorca, el sistema Eivissa-Formentera i el conjunt de les Illes Balears. (Vegeu el gràfic I-178).

Pel que fa pròpiament a les energies renovables, les 13.395 TEP de biomassa es reparteixen en 3.670 de fusta (27,4%), 1.959 de llenya (14,6%) i 7.765 de residus agrícoles (58%). (Vegeu el gràfic I-179 i el quadre AI-42)

Es pot comprovar com les renovables són majoritàriament provinents de residus. Aquesta dependència és més accentuada a partir del 2011. (Vegeu el gràfic I-180 i el quadre AI-43).

Pel que fa al consum final d'energia elèctrica per illes i sectors, les unitats són MWh. El concepte comerç també inclou el de serveis, i al d'administració també s'inclouen els serveis públics.. (Vegeu gràfics I-181 i I-182 i el quadre I-165).

11.9.2. Avantprojecte de llei de canvi climàtic i transició energètica

El 2017 es va elaborar l'avantprojecte de llei de canvi climàtic i transició energètica, que va sortir a informació pública entre el 6 de març i el 6 d'abril de 2018. El marc d'aquesta llei, l'hem de cercar a l'Acord del Consell de Govern de les Illes Balears de 15 de setembre de 2017, en què es va aprovar adherir-se als objectius i les línies d'actuació de lluita contra el canvi climàtic prevists a l'Acord de París de l'any 2015 i, per tant, fomentar les polítiques necessàries per assolir les zero emissions de gasos d'efecte hivernacle l'any 2050. A més, es pretén impulsar la cooperació amb les regions mediterrànies i europees en la lluita contra el canvi climàtic.

Segons el Govern de les Illes Balears, amb aquesta llei es persegueixen cinc finalitats:

a) Aconseguir que les Illes Balears redueixin tant les emissions de gasos d'efecte hivernacle com la vulnerabilitat als impactes del canvi climàtic, afavorint la transició cap a un model baix d'emissions en GEH i, al mateix temps, estimulant l'estalvi i l'eficiència en l'ús dels recursos (energia, aigua, sòl, materials, residus) i promocionant la implantació i penetració de les energies renovables al territori balear.

b) Reforçar les diverses estratègies i els plans que s'han elaborat durant els últims anys en l'àmbit de canvi climàtic.

c) Promoure i garantir la coordinació de tots els instruments de planificació sectorial relacionats amb el canvi climàtic i la coordinació de totes les administracions públiques balears, així com el foment de la participació de la ciutadania, dels agents socials i dels agents econòmics.

d) Convertir-se en una zona avançada en la investigació i la implementació de noves tecnologies.

e) Visualitzar el paper de les Illes Balears al món, tant en els projectes de cooperació com en la participació en els fòrums globals de debat sobre el canvi climàtic.

Concretament, l'article 1 diu que la llei té per objecte l'ordenament de les accions encaminades a la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic a les Illes Balears, així com la transició a un model energètic sostenible.

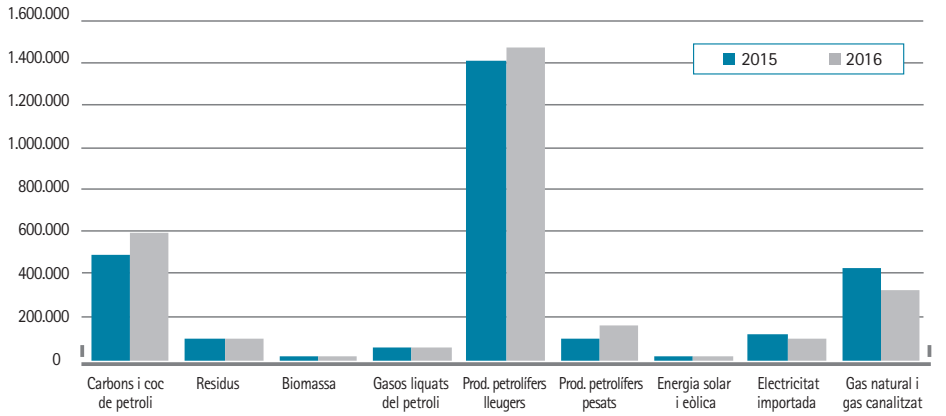
D'aquest avantprojecte de llei –estructurat en sis títols, tres disposicions addicionals, quatre disposicions transitòries, una disposició derogatòria i cinc disposicions finals–, en podem destacar la definició dels principals organismes per a la governança de la política climàtica de les Illes Balears en el títol II: es crea la Comissió Interdepartamental de Canvi Climàtic com a òrgan col·legiat del Govern per definir i coordinar els objectius i les línies d'actuació; es crea el Consell Balear del Clima com a òrgan de consulta i participació de la societat civil; es crea el Comitè d'Experts, que ha d'assessorar el Govern en el disseny i desplegament de les mesures necessàries, i, finalment, es configura l'Institut Balear de l'Energia, entitat pública empresarial capaç de dur a terme la política energètica de forma activa.

Quadre I-164. Consum energètic a les Illes Balears per concepte (2015-2016)

	2015	2016	% Variació
Carbons i coc de petroli	487.392	590.574	21,17
Residus	105.288	98.557	-6,39
Biomassa	11.470	13.395	16,78
Gasos liquats del petroli	64.156	65.462	2,04
Prod. petrolífers lleugers	1.375.914	1.450.402	5,41
Prod. petrolífers pesants	108.898	167.970	54,25
Energia solar i eòlica	10.991	10.575	-3,78
Electricitat importada	114.841	107.553	-6,35
Gas natural i gas canalitzat	432.058	319.772	-25,99
Consum brut	**2.711.007**	**2.824.260**	**4,18**

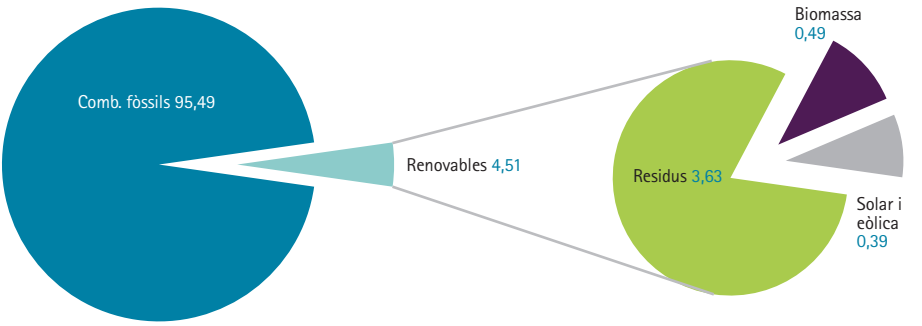
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-174
Consum energètic a les Illes Balears (2015-2016)

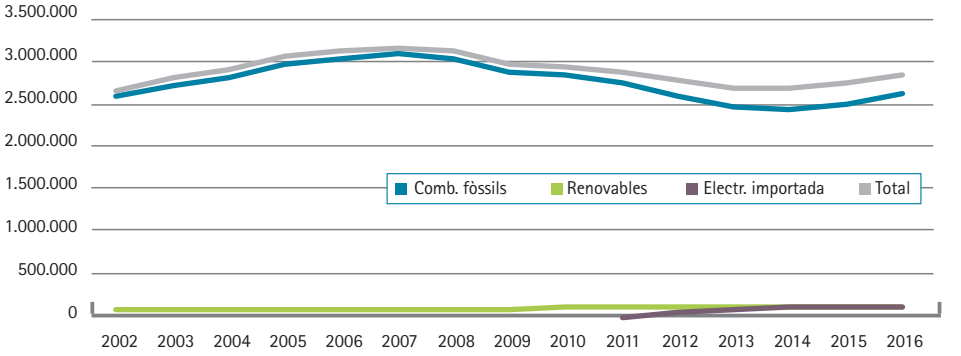
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-175
Consum energètic a les Illes Balears (2016)

Font: Elaboració pròpia.

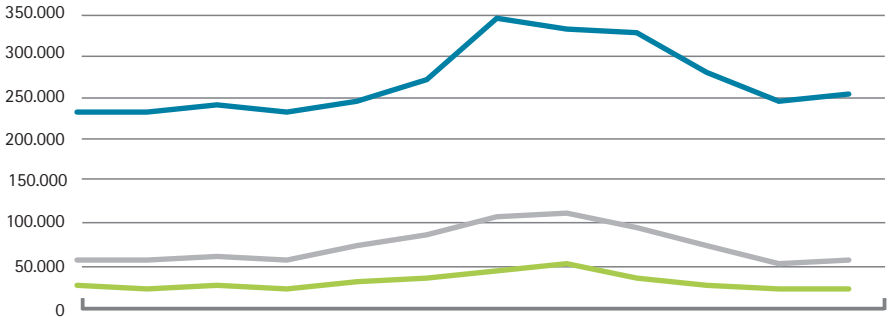
Gràfic I-176
Variació interanual del consum energètic (2002-2016)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-177

Producció mensual bruta (MWh) a les Illes Balears per illa (2016)

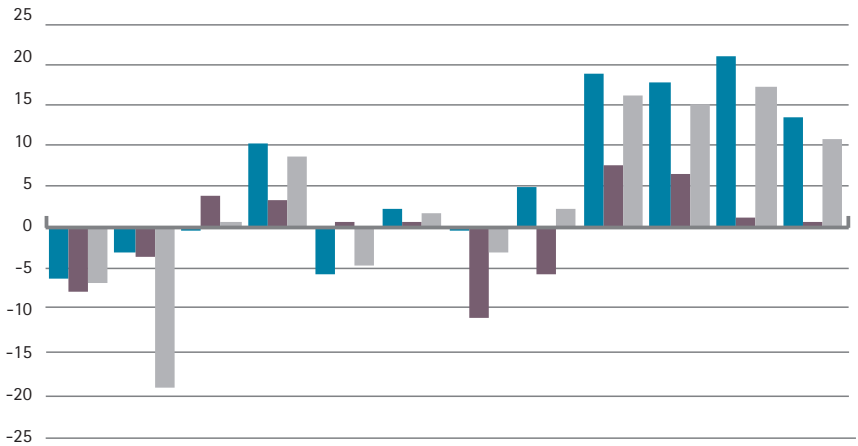

	Gen.	Febr.	Març	Abr.	Maig	Juny	Jul.	Ag.	Set.	Oct.	Nov.	Des.
Mallorca	225.659	225.713	235.333	224.566	238.161	263.004	329.922	319.262	313.244	268.462	239.579	245.968
Menorca	28.765	26.120	28.760	25.776	34.210	38.692	47.891	52.932	40.496	32.417	27.595	27.137
Eivissa	59.621	57.851	63.258	58.937	73.969	88.146	109.294	112.738	95.806	73.711	54.823	59.418
Formentera		316	142	751	137	1.589	2.924	3.387	2.241	922	324	50

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-178

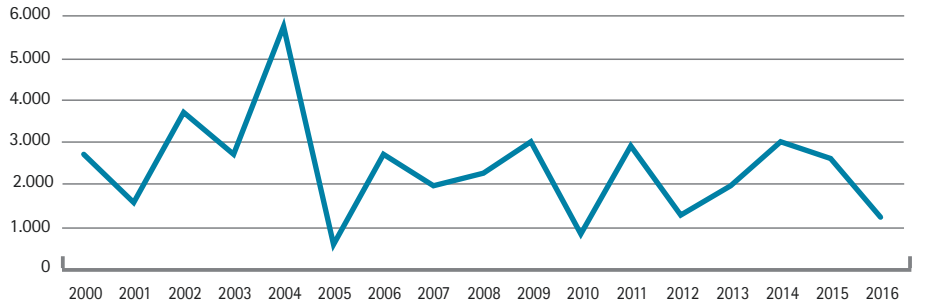
% Variació interval a les Illes Balears (2015-2016)

	Gen.	Febr.	Març	Abr.	Maig	Juny	Jul.	Ag.	Set.	Oct.	Nov.	Des.
Mallorca-Menorca	-6,24	-3,1	-0,14	9,84	-5,68	2,44	-0,22	4,74	18,09	17,24	20,44	13,24
Eivissa-Formentera	-7,59	-3,4	3,64	3,42	0,15	0,42	-10,65	5,32	7,34	6,24	1,34	0,11
Illes Balears	-6,5	-19	0,57	8,54	-4,49	1,97	-2,82	2,16	15,58	14,88	16,67	10,65

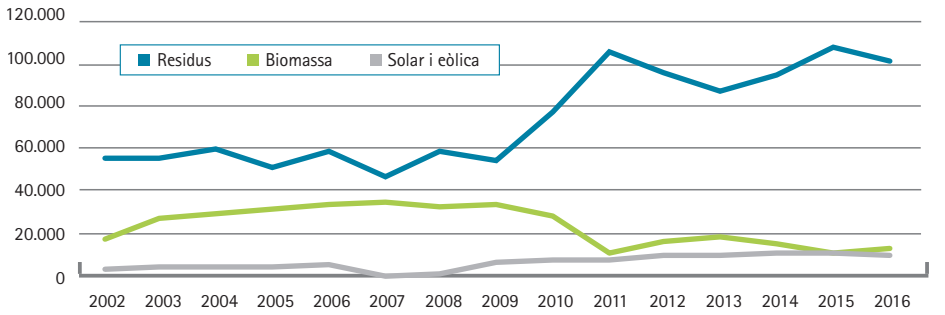
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-179
Energia solar col·lectors tèrmics (m^2) (2000-2016)

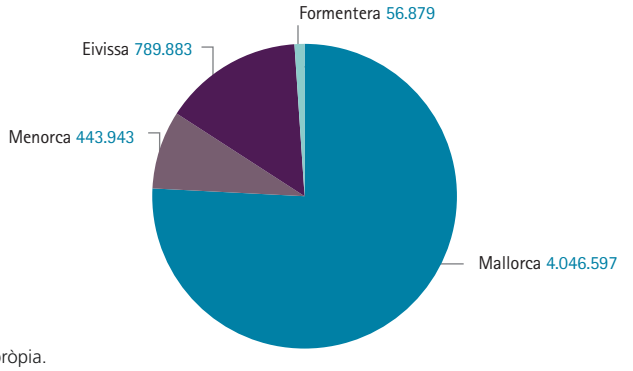
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-180
Evolució d'energies renovables (2002-2016)

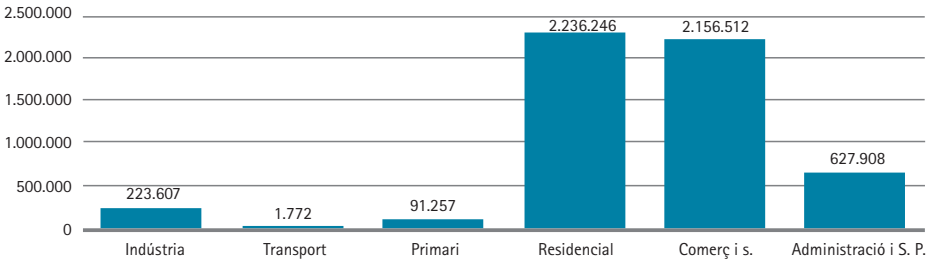
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-181
Consum final energia elèctrica per illa (MWh) (2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-182
Consum final d'energia elèctrica per sectors (2016)

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-165. Consum final d'energia elèctrica per illes i sectors (2016)

	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Total	%
Indústria	181.813	24.837	15.578	1.379	**223.607**	-18,58
Transport	1.772	0	0	0	**1.772**	-7,09
Primari	65.729	8.254	14.906	2.369	**91.257**	2,16
Residencial	1.667.349	195.669	349.892	23.336	**2.236.246**	0,77
Comerç i s.	1.647.278	165.182	322.305	21.748	**2.156.512**	0,21
Administració	482.657	50.000	87.203	8.048	**627.908**	7,36

Font: Elaboració pròpia.

Al títol III és on es configura el Pla de transició energètica i canvi climàtic com a eina planificadora, les determinacions del qual seran vinculants per al Pla director sectorial energètic.

El títol IV s'estructura en capítols destinats a les mesures relatives a la reducció d'emissions, a l'eficiència energètica, a les energies renovables, a la gestió de la demanda i als combustibles. Entre altres disposicions, destaca que es crea el Registre Balear de Petjada de Carboni i s'estableixen determinades obligacions per a les grans i mitjanes empreses radicades a les Illes Balears, consistents a calcular, registrar i –respecte de les difuses– reduir-ne les emissions. A la resta de títols, hi trobarem les polítiques de mobilitat i transport, les mesures de sensibilització i exemplificació i, finalment, la disciplina en matèria de canvi climàtic. A més, s'estableix la regulació de la inspecció i el règim sancionador.

11.10. El territori

Un apartat important del capítol de medi ambient de la memòria és la pressió sobre el territori. En una comunitat com la nostra –on el turisme, font principal d'ingressos, es basa sobre la qualitat del medi natural–,

la pressió urbanística sobre sol rústic ha de ser forçosament una variable que s'ha d'estudiar. De fet, ho era a les memòries anuals que finalitzaren el 2011 amb la dissolució del CES.

Hem intentat reprendre el fil perdut el 2011 fins arribar al 2017 amb èxit desigual. Hem rebut informació de Mallorca i Formentera, però no de Menorca i Eivissa. Tot i això, les dades rebudes de la major i la menor de les Illes Balears no són homogeneïtzables pel fet d'haver rebut informació diferent.

En relació amb Mallorca, en primer lloc es tracten els expedients de litoral, és a dir, les autoritzacions referides a obres, instal·lacions i activitats que s'han d'ubicar a zones de servitud de protecció prevista a la Llei 22/1988, de 28 de juliol, de costes, sempre que s'hagin de produir a terrenys classificats com a sòl urbà o com a sòl urbanitzable o categoria equivalent.

El 2017 es presentaren 175 sol·licituds, un 11,5% superior a l'any anterior, i 198 declaracions responsables, un 7,6% superior al 2016. Cal indicar en aquest punt que a partir del 2013 les dades d'expedients de litoral han d'incloure l'esmentada declaració responsable. De les 175 sol·licituds presentades el 2017 se'n resolgueren favorablement 105 i se'n denegaren dues. De tota manera, cal indicar que el nombre d'expedients resolts durant l'any va ser de 268, dels quals 266 foren favorables. (Vegeu el gràfics I-183 i I-184 i el quadre AI-44).

Pel que fa a les resolucions favorables de litoral, cal destacar que, malgrat que les resolucions de les sol·licituds i les de les declaracions responsables es començaren a incloure el 2013, no és fins al 2016 en què es començaren a resoldre. (Vegeu el gràfic I-185).

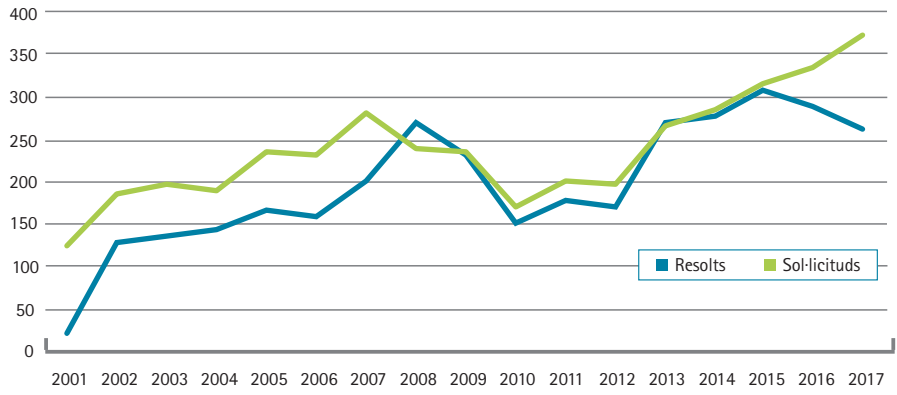
Pel que fa als habitatges en sòl rústic, el 2017 es presentaren 501 sol·licituds, un 70,41% superior a l'any anterior, i se'n resolgueren 279, de les quals 270 foren favorables. Això és un 37,76% superior al 2016, i nou foren denegades. El municipi on se'n resolgueren més de favorables el 2017 va ser Santanyí, amb 35; seguit de Felanitx, amb 34, i Campos, amb 30; mentre que els municipis on se'n denegaren varen ser Campos i ses Salines, amb dos cadascun, i Felanitx, sa Pobla, Sant Llorenç, Santa Margalida i Santa Maria. (Vegeu el gràfic I-186 i el quadre AI-45).

En referència a les xarxes declarades d'interès general, el 2017 es presentaren 110 sol·licituds, un 16,03% menys que l'any anterior, i se'n resolgueren 117, de les quals 112 foren informes favorables. El municipi on el 2017 es feren més declaracions favorables de xarxes d'interès general foren Felanitx, amb 17; seguit de Manacor, amb nou, i Algaida, amb set. Els cinc informes desfavorables corresponguereren a Ariany, Campos, Felanitx, Muro i Santanyí.

Pel que fa a l'evolució de les sol·licituds presentades, no disposam d'informació respecte dels informes favorables del 2003 i el 2004. (Vegeu el gràfic I-187 i el quadre AI-46).

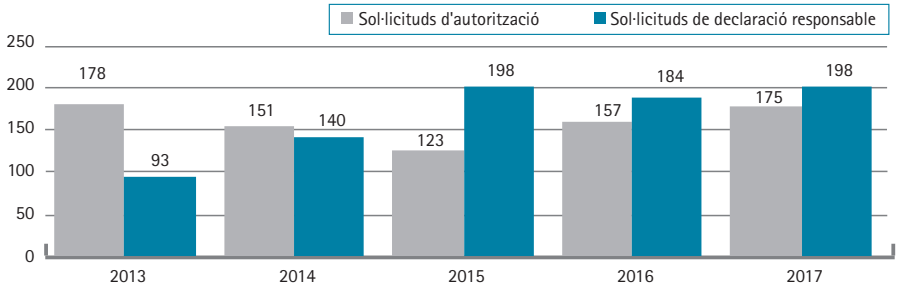
En referència als expedients d'interessos generals, excloses les dotacions de serveis, a Mallorca se'n sol·licitaren 37, un 27,6% més que l'any anterior, i se'n resolgueren 32, dels quals nou foren favorables. (Vegeu el gràfic I-188).

Gràfic I-183
Evolució d'expedients de litoral (2001-2017)

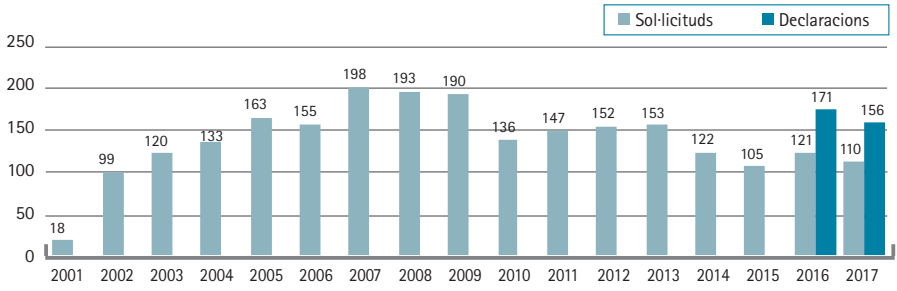
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-184
Consum final energia elèctrica per sectors (2013-2017)

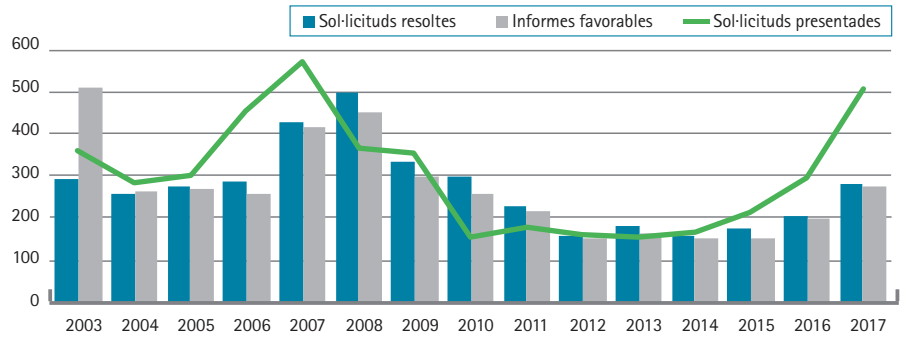
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-185
Evolució del nombre de resolucions favorables de litoral (2001-2017)

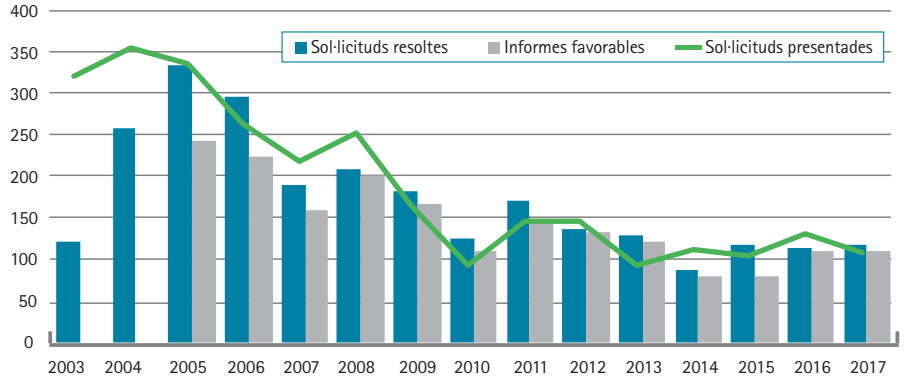
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-186
Evolució de sol·licituds en sòl rústic (2003-2017)

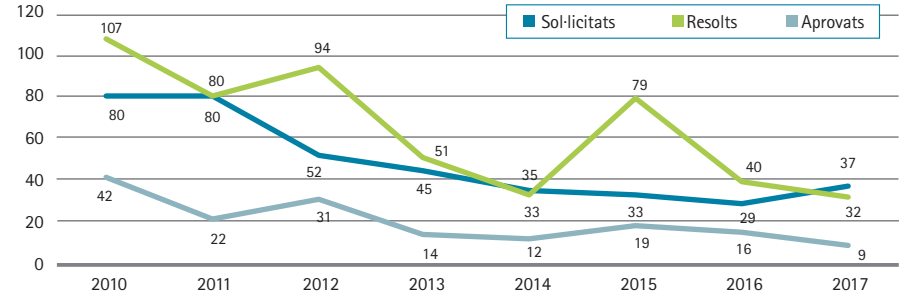
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-187
Evolució d'expedients de xarxes declarades d'interès general (2003-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-188
Expedients d'interessos generals (2010-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Pel que fa a Formentera, les llicències atorgades fan referència a construcció d'habitatges en sòl rústic. Els interessos generals declarats fan referència a dotacions d'energia elèctrica a habitatges i els expedients de disciplina urbanística són en el total de l'illa, no necessàriament oberts a habitatges en sòl rústic. (Vegeu el quadre I-166).

Com ja hem esmentat al principi d'aquest apartat, no disposam informació de les illes d'Eivissa i Menorca.

11.11. Residus

11.11.1. Mallorca

Quant a la recollida de residus a l'illa de Mallorca el 2017, el tant per cent expressa el percentatge de variació respecte del 2016 i les unitats es mesuren en tones. (Vegeu el quadre I-167).

Malgrat el superior creixement percentual de la recollida selectiva respecte del rebuig, les dades absolutes donen un augment de 8.703,76 tones per la recollida selectiva i de 31.343,59 pel rebuig. Tot i això, la recollida selectiva representa el 2017 un 15,06% sobre el total, mentre que el 2016 representava un 14,62%.

Pel que fa a la variació mensual el 2017 de recollida de residus, les unitats es mesuren en tones. (Vegeu el gràfic I-189).

Quant a la variació interanual de la recollida de residus a Mallorca, es constata més acceleració en la fracció de rebuig que en la de recollida selectiva. L'augment als mesos estiuencs de l'any, que es produeix a totes les illes, s'explica per la presència del turisme de sol i platja. (Vegeu el gràfic I-190 i el quadre AI-47).

Pel que fa a la recollida selectiva, els percentatges estan calculats sobre el total de recollida selectiva. Els percentatges sobre el total de residus són un 2,67% pels envasos, un 4,12% pel vidre, un 4,81% pel paper i un 3,46% pel FORM (la fracció orgànica de recollida municipal). (Vegeu el gràfics I-191, I-192 i I-193).

11.11.2. Menorca

Pel que fa a la recollida de residus el 2017 a Menorca, el tant per cent expressa el percentatge de variació respecte del 2016 i les unitats es mesuren en tones. (Vegeu el quadre I-168).

Quadre I-166. Dades d'urbanisme a Formentera

Llicències atorgades	Interessos generals	Expedients de disciplina urbanística
94	16	531

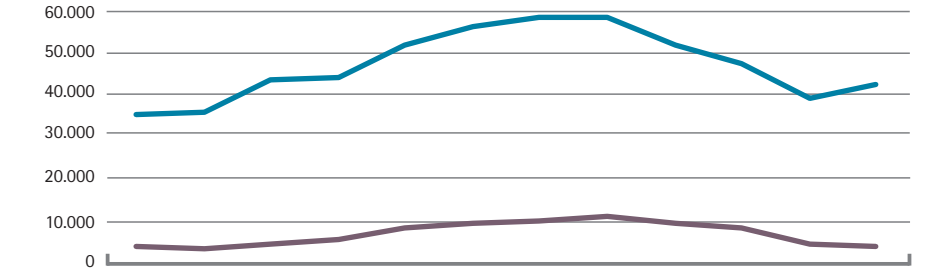
Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-167. Recollida de residus a l'Illa de Mallorca (tones) per fracció (2016-2017)			
	2016	2017	%
Total recollida selectiva	**88.562,02**	**97.265,78**	**9,83**
Envasos	15.582,91	17.217,61	10,49
Vidre	24.717,10	26.647,65	7,81
Paper	29.436,56	31.041,34	5,45
Fracció orgànica de residus municipal (FORM)	17.061,04	22.359,18	31,05
Rebuig	**517.397,35**	**548.740,94**	**6,06**
Total	**605.959,37**	**646.006,73**	**6,61**

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-189

Variació mensual de la recollida de residus a Mallorca (2017)

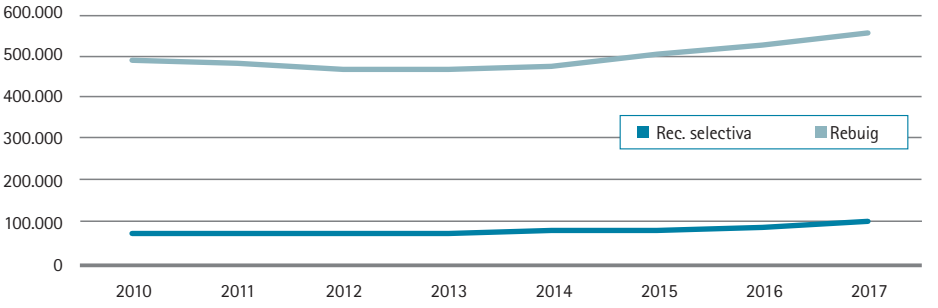

	Gen.	Febr.	Març	Abr.	Maig	Juny	Jul.	Ag.	Set.	Oct.	Nov.	Des.
Rec. selectiva	5.444	5.083	6.412	7.482	9.837	10.787	11.485	12.485	11.096	9.782	6.185	5.454
Rebuig	35.206	35.551	42.985	43.635	50.800	54.811	56.838	56.840	50.834	46.717	38.754	41.840

Font: Elaboració pròpia.

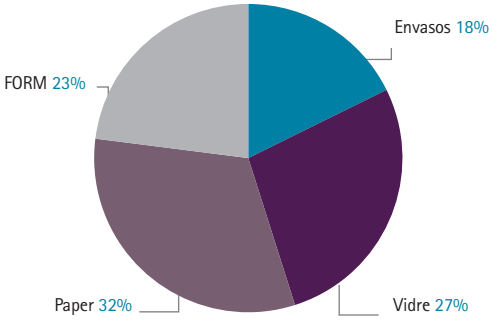
Gràfic I-190

Evolució interanual de la recollida de residus a Mallorca (2010-2017)

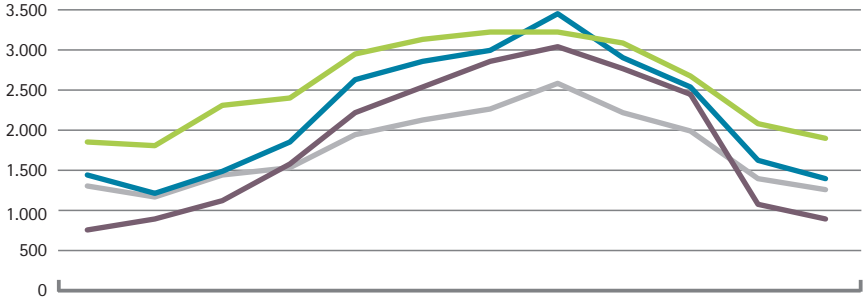
Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-191
Recollida selectiva a Mallorca (2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-192
Evolució mensual de la recollida selectiva a Mallorca (2017)

	Gen.	Febr.	Març	Abr.	Maig	Juny	Jul.	Ag.	Set.	Oct.	Nov.	Des.
Envasos	1.327	1.184	1.463	1.566	1.945	2.141	2.315	2.617	2.248	1.994	1.407	1.275
Vidre	1.474	1.208	1.497	1.874	2.648	2.902	3.028	3.495	2.927	2.588	1.616	1.385
Paper	1.871	1.818	2.327	2.450	3.012	3.171	3.255	3.274	3.114	2.729	2.101	1.915
FORM	771	872	1.123	1.591	2.230	2.571	2.886	3.097	2.804	2.470	1.060	878

Font: Elaboració pròpia.

Com en el cas de Mallorca, l'augment en tots els conceptes es pot explicar per la major activitat econòmica i pel repunt del turisme respecte de l'any anterior. Cal destacar que el 2017 la recollida selectiva va representar un 19,76% del total, mentre que el 2016 va representar un 19,15%. (Vegeu el gràfic I-194).

Es pot observar el típic augment estiuenc en la recollida de residus, si bé el repunt és superior en el rebuig que en la recollida selectiva. D'aquesta manera, si el gener la recollida selectiva representa un 21,97% del total, al mes de juliol és d'un 18,16%.

Sobre el total de residus, el paper i cartó representen un 8,95%; el vidre, un 5,27%; els envasos de plàstic, brics i llaunes, un 3,50%; els aparells elèctric i electrònics (RAEE), un 1,38%; el plàstic agrícola, un 0,59%, i l'oli vegetal, un 0,07%. (Vegeu els gràfics I-195 i I-196).

Pel que fa a l'evolució interanual de recollida selectiva d'envasos i llaunes, paper i cartó i vidre a Menorca. (Vegeu el gràfic I-197 i el quadre AI-49).

11.11.3. Eivissa

Quant a la recollida de residus a l'illa d'Eivissa el 2017, el tant per cent expressa el percentatge de variació respecte del 2016 i les unitats es mesuren en tones. El 2017 la recollida selectiva va representar un 14,16% del total, mentre que el 2016 va ser un 13,87%. (Vegeu el quadre I-169).

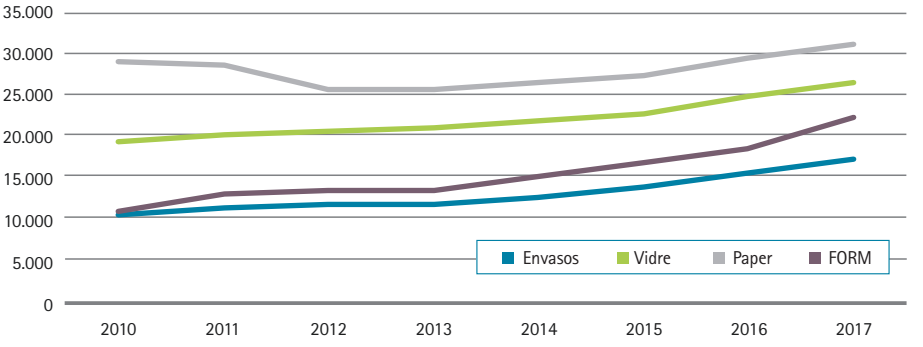
Pel que fa a la variació mensual el 2017 de recollida de residus, les unitats es mesuren en tones. Com a la resta de les illes, s'observa un significatiu augment en els mesos estiuencs. Quant a la variació interanual de la recollida de residus a Eivissa destaca la major acceleració en el RM (Residus en massa) que en la recollida selectiva. (Vegeu els gràfics I-198 i I-199 i el quadre AI-50).

Si els percentatges es fan sobre el total de residus, els envasos representen un 2,70%; el vidre, un 5,59%, i el paper, un 5,87%. (Vegeu el gràfic I-200).

Pel que fa a l'evolució mensual de recollida selectiva, les unitats són tones.(vegeu els gràfics I-201 i I-202) i el requadre I-4).

De l'illa de Formentera, no disposam de dades relatives al 2017.

Gràfic I-193
Evolució interanual recollida selectiva Mallorca (2010-2017)

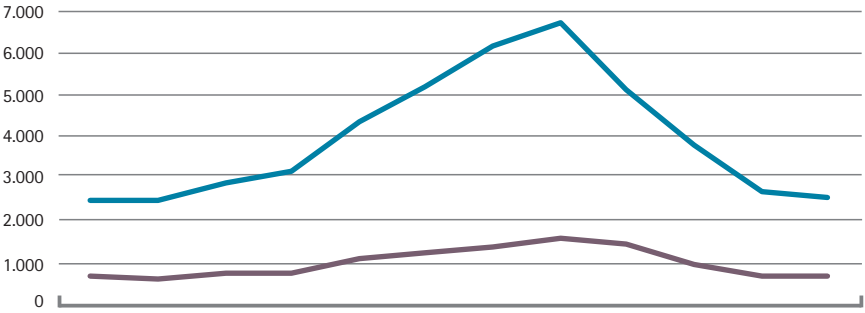
Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-168. Recollida de residus a l'Illa de Menorca (tones) per fracció (2016-2017)			
	2016	2017	%
Total recollida selectiva	**10.857,64**	**11.623,19**	**7,05**
Paper i cartó	5.022,36	5.264,88	4,83
Envasos de plàstic, brics i llaunes	1.892,60	2.057,56	8,72
Vidre	2.910,08	3.101,75	6,59
Plàstic agrícola	258,52	346,38	33,99
Oli vegetal	36,43	38,46	5,57
Aparells elèctrics i electrònics	737,65	814,16	10,37
Residus domèstics i mescla	**45.832,70**	**47.197,75**	**2,98**
TOTAL	**56.690,34**	**58.820,94**	**3,76**

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-194

Variació mensual de la recollida de residus a Menorca (2017)

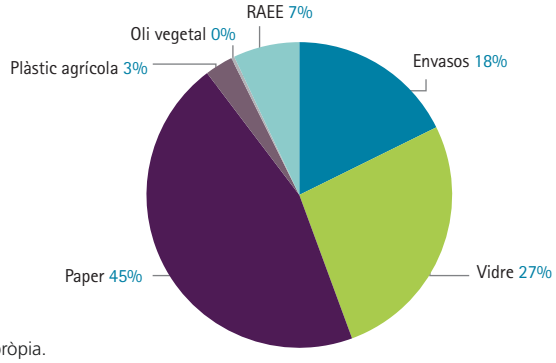

	Gen.	Febr.	Març	Abr.	Maig	Juny	Jul.	Ag.	Set.	Oct.	Nov.	Des.
Rec. selectiva	695	587	732	748	1.084	1.249	1.354	1.575	1.418	925	696	670
Rebuig	2.469	2.433	2.884	3.142	4.284	5.133	6.099	6.678	5.084	3.776	2.685	2.528

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-195

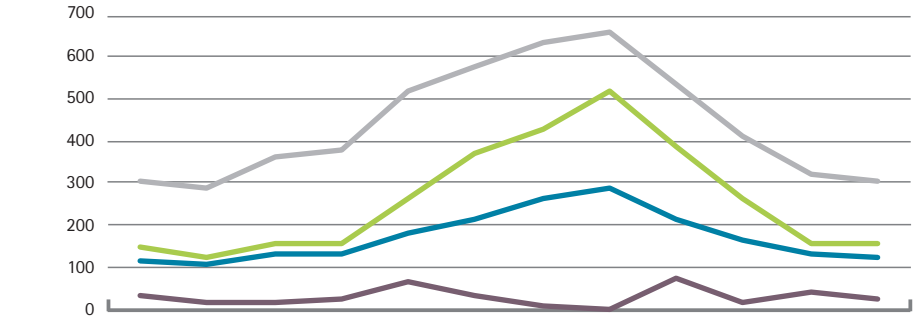
Recollida selectiva a Menorca (2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-196

Evolució mensual de la recollida selectiva a Menorca (2017)

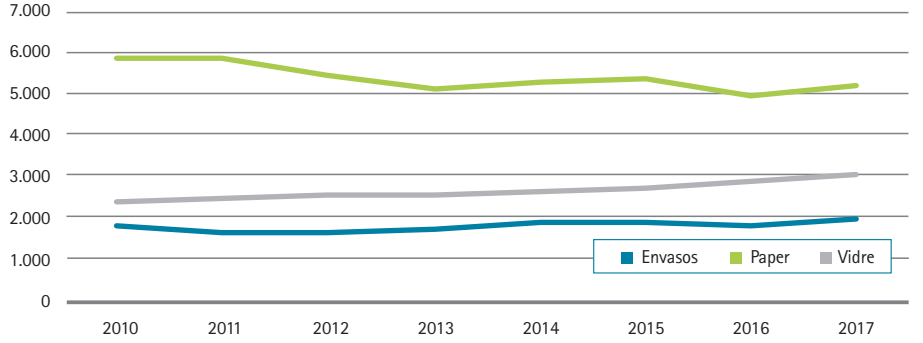

	Gen.	Febr.	Març	Abr.	Maig	Juny	Jul.	Ag.	Set.	Oct.	Nov.	Des.
Paper	305,64	287,76	356,86	375,56	510,26	571,16	624,96	657,06	532,70	403,98	320,62	303,61
Envasos	116,60	108,18	129,60	134,22	179,38	213,82	261,54	289,26	212,76	160,94	127,36	123,90
Vidre	144,66	122,24	154,20	152,54	264,08	366,00	427,54	515,00	384,01	261,32	158,20	152,16
P. agrícola	32,46	19,06	12,90	27,76	63,74	29,46	5,94	2,78	69,80	19,32	37,42	25,74

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-197

Evolució interanual de la recollida selectiva a Menorca (2010-2017)

Font: Elaboració pròpia.

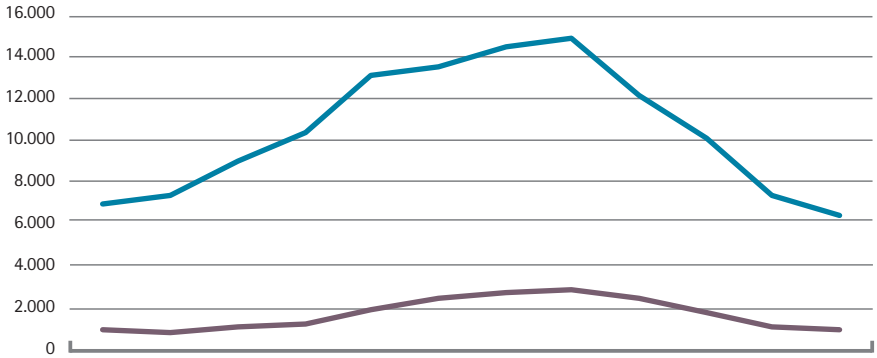
Quadre I-169. Recollida de residus a l'Illa d'Eivissa (tones) per fracció (2016-2017)

	2016	2017	%
Total recollida selectiva	**18.554,93**	**20.086,41**	**8,25**
Envasos	3.213,49	3.830,15	19,19
Vidre	7.481,79	7.925,12	5,93
Paper	7.859,65	8.331,14	6
Residus en massa (RM)	**115.195,54**	**121.760,08**	**5,7**
Total	**133.750,47**	**141.846,49**	**6,05**

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-198

Variació mensual de la recollida de residus a Eivissa (2017)

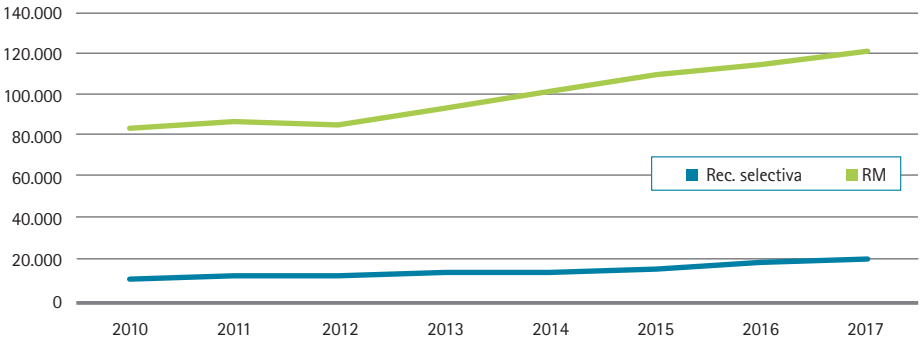

	Gen.	Febr.	Març	Abr.	Maig	Juny	Jul.	Ag.	Set.	Oct.	Nov.	Des.
Rec. selectiva	894	829	1.069	1.252	1.938	2.423	2.691	2.903	2.400	1.747	1.052	890
Rebuig	6.892	7.352	8.952	10.261	13.026	13.462	14.376	14.886	12.093	10.075	7.307	6.375

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-199

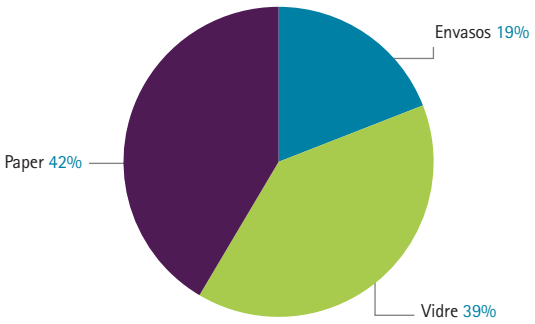
Evolució interanual de la recollida residus a Eivissa (2010-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-200

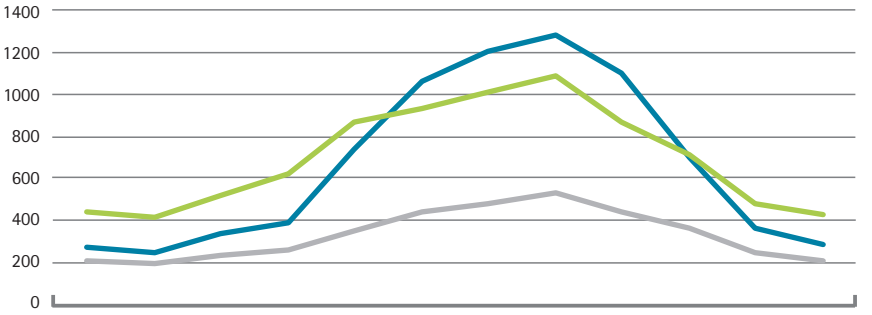
Recollida selectiva a Eivissa (2017)

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-201

Variació mensual de la recollida selectiva a Eivissa (2017)

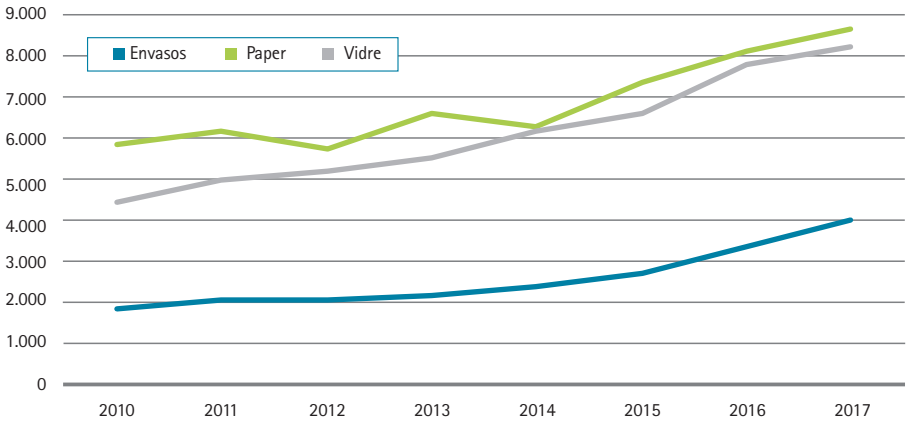

	Gen.	Febr.	Març	Abr.	Maig	Juny	Jul.	Ag.	Set.	Oct.	Nov.	Des.
Envasos	191,5	181,4	223,7	247,9	340,0	432,3	470,5	525,1	432,5	349,6	232,2	203,4
Vidre	262,8	241,9	331,7	383,5	733,2	1.061,1	1.207,8	1.283,9	1.103,0	694,4	352,6	269,2
Paper	439,5	405,3	513,2	620,3	865,0	930,1	1.013,0	1.093,8	864,2	702,9	467,0	417,0

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic I-202

Evolució interanual de recollida selectiva a Eivissa (2010-2017)

Font: Elaboració pròpia.

Requadre I-4.

Causes i conseqüències del canvi climàtic a les Balears. La necessària acció pel clima

Catalina M. Torres

El canvi climàtic és una realitat i la influència de les emissions antropogèniques de gasos d'efecte hivernacle (GEH) sobre l'escalfament global, clara. Ho alertava, el 2014, el darrer Informe d'Avaluació del Panell Intergovernamental sobre Canvi Climàtic: "L'escalfament global en el sistema climàtic és inequívoc i molts dels canvis observats des dels anys 50 del segle passat no tenen precedents en dècades i alguns d'ells, fins i tot, en mil·lennis. L'atmosfera i l'oceà s'han encalentit, els volums de neu i gel han disminuït, el nivell de la mar s'ha elevat i les concentracions de gasos d'efecte hivernacle han augmentat".

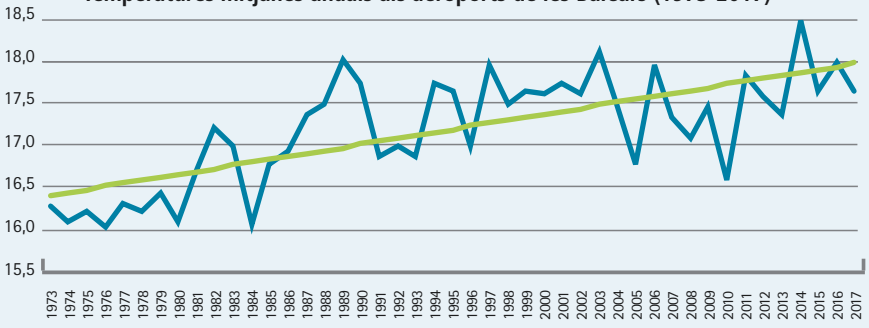
L'escalfament del planeta ha contribuït a fer que la NASA definís el 2017, que ja patia l'efecte de El Niño 2015-2016, com el segon any més càlid de la sèrie termomètrica global, iniciada el 1880, després de 2016. A Balears, si bé la temperatura mitjana als tres aeroports només fou 0,35 graus superior a la mitjana anual del període 1981-2010, els registres mostren que, entre 1971 i 2017, les Illes s'encalentiren a un ritme de 0,347 graus/dècada, molt semblant a l'europeu, que doblà el ritme global (0,177), fet que palesa la tendència a un escalfament progressiu. Per contra, el règim de precipitacions no mostrà variacions significatives per al període 1950-2015[1].

Pel que fa als canvis observats en el medi marí, el nivell de la mar augmentà a un ritme d'1,3 cm/dècada entre 1885 i 2017, com a resultat de la seva expansió tèrmica per l'escalfament de l'oceà i del desglaç

1. Laboratori Interdisciplinari sobre Canvi Climàtic de la UIB a partir de recerca pròpia.

Gràfic I-1

Temperatures mitjanes anuals als aeroports de les Balears (1973-2017)

Font: Laboratori Interdisciplinari sobre Canvi Climàtic de la UIB a partir de dades de l'AEMET

del gel continental derivat de l'escalfament de l'aire. Les dades a zones properes apunten, també, a un escalfament de l'aigua de la mar que, a l'Estartit, al nord-est de Catalunya, ha estat, des de 1970, de 0,25ºC/dècada en els primers vuitanta metres de la columna d'aigua[2], tendència més marcada a partir dels anys 80 del segle passat i que s'ajusta a l'escalfament generalitzat de les capes altes de tota la conca Mediterrània[3].

1. La contribució de les Balears al canvi climàtic

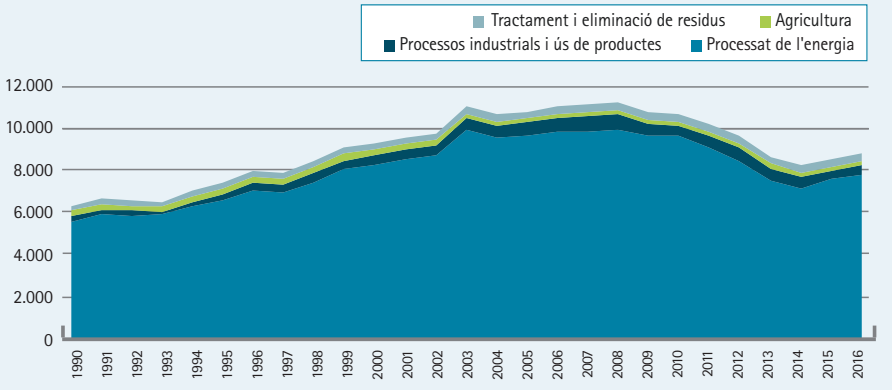
Des de l'era preindustrial, el creixement econòmic i poblacional ha dut a un increment de les emissions antropogèniques de GEH que s'ha traduït en un augment de les concentracions de diòxid de carboni, metà i òxid nitrós a l'atmosfera que no té precedents en almenys els darrers 800.000 anys i que contribueix, notablement, a l'escalfament global[4], un fenomen del qual les Balears també en són responsables. Ho palesa l'inventari d'emissions de contaminants atmosfèrics, segons el qual aquestes foren, el 2016, un 39% superiors a les de 1990 tot situant les Illes lluny dels compromisos adquirits per l'Estat espanyol en el protocol de Kyoto, que, atenent a l'acord europeu de "repartiment de la càrrega", podia augmentar les emissions fins a un 15% en relació amb els nivells de l'any base durant el període

2. Vargas, M., García, M. C., Moya, F., Tel, E., Parrilla, G., Plaza, F., Lavín, A., 2008, *Cambio climático en el Mediterráneo español*. Instituto Español de Oceanografía, Ministerio de Educación y Ciencia, Madrid.

3. Rivetti, I., Boero, F., Fraschetti, S., Zambianchi, E., Lionello, P. 2017, "Anomalies of the upper water column in the Mediterranean Sea", *Global and Planetary Change,* 151, p. 68-79.

4. IPCC, 2014, *Climate Change 2014. Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II, and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, IPCC, Ginebra, Suïssa, 151 pp.

Gràfic I-2
Inventari d'emissions de contaminants atmosfèrics

Font: Direcció General d'Energia i Canvi Climàtic

2008-2012. I lluny, també, dels compromisos adoptats per la UE a l'Acord de París, que cerquen reduir-les un 40% en el conjunt del territori, també respecte de 1990, el 2030.

El pes del sector turístic en l'estructura productiva balear i la gran afluència de turisme internacional, generador de més emissions de CO_2 que el domèstic per l'ús intensiu de transport aeri[5], ajuden a explicar la contribució de les Illes a l'escalfament global. El 2017, visitaren les Balears 16.339.756 turistes, un 6,3% més que en 2016, dels quals el 84,4% foren estrangers[6]. Contràriament al que es pensa, el turisme no és una indústria "sense fums" ja que es tracta d'un sector intensiu en l'ús d'energia. A partir de mètodes que consideren les emissions lligades al cicle de vida o tota la cadena de producció dels béns i serveis turístics, molts autors han quantificat la petjada de carboni del turisme, que, entre 2009 i 2013 cresqué, mundialment, de 3,9 a 4,5 $GtCO_2e$ i explicà el 8% de les emissions globals[7]. I és que, per una banda, el turisme és responsable, en el territori, d'emissions *directes*, derivades de la combustió de fuels majoritàriament pel transport terrestre i aeri, i d'emissions *indirectes*, generades durant la producció dels inputs demandats per la indústria turística, com l'electricitat, els productes agrícoles i aliments o els productes químics de neteja requerits per hotels i restaurants. Una responsabilitat que, si bé encara no s'ha quantificat a les Illes, deixa entreveure el balanç energètic. Aquest mostra que el major consum d'energia, altament dependent de la importació de combustibles fòssils, el fa el transport, seguit del sector residencial i del de comerç i serveis, on més de la meitat del consum és per ús d'electricitat. El consum d'aquests sectors fou, el 2016, del 62,1%, 13,9% i 13,5%, respectivament. Per l'altra, el turisme també és responsable d'una petjada de carboni "importada" derivada de les emissions generades durant la producció a l'exterior de béns i serveis intermedis i finals demandats pel sector turístic, com són les del transport aeri internacional i les lligades als combustibles fòssils importats.

Una anàlisi més acurada de la responsabilitat de les Illes en l'escalfament global obliga, però, a considerar tota la petjada ecològica del turisme i no només una part, com és la seva petjada de carboni. I és que la petjada ecològica està vinculada, també, al creixement urbanístic desmesurat, al consum excessiu de territori i recursos per part d'hotels, segones residències i infraestructures associades (autopistes i aeroports) i a les inversions relacionades amb l'activitat turística[8]. Una activitat que respon a un metabolisme socioeconòmic que cerca produir béns i serveis de forma il·limitada per

5. UNWTO, 2008, *Climate Change and Tourism –responding to global challenges*, UNWTO-UNEP-WMO, Madrid.

6. Institut d'Estadística de les Illes Balears.

7. Lenzen, M., Sun, Y-Y., Faturay, F., Ting, Y-P., Geschke, A., Malik, A. 2018, "The carbon footprint of global tourism", *Nature Climate Change* (https://doi.org/10.1038/s41558-018-0141-x).

8. Cadarso, M. A., Gómez, N., López, L. A., Tobarra, M. A., Zafrilla, J. E. 2015, "Quantifying Spanish tourism's carbon footprint: the contributions of residents and visitors. A longitudinal study", *Journal of Sustainable Tourism*, 23(6), p. 922-946.

satisfer una demanda turística que ha de ser, i és, cada cop més creixent per garantir-ne l'equilibri, malgrat això no sigui possible pel caràcter finit dels recursos existents. Un metabolisme que és, per tant, intensiu en el consum de recursos naturals i en la generació de residus a la vegada que contribuent a la polarització social i territorial del món. Un metabolisme que és, precisament, el que duu a sobrepassar, entre molts d'altres límits ecològics, el d'absorció de GEH per part del planeta[9].

2. La vulnerabilitat de les Balears al canvi climàtic

Com a territori-frontera, insular, petit i localitzat a la Mediterrània, amb estius secs i calorosos, les Balears són molt vulnerables al canvi climàtic. Així, les variacions observades en el medi atmosfèric i marí tendran efectes sobre els ecosistemes illencs que, si bé s'agreujaran a mig i llarg termini, avui ja es comencen a notar.

Per altra banda, la degradació dels ecosistemes derivada del canvi climàtic també afectarà el benestar de les persones. I és que amb la provisió de serveis intermedis de suport a la vida (formació del sòl, cicle de nutrients, etc.) i de serveis finals d'aprovisionament (aigua dolça, productes agrícoles, etc.), regulació (control del clima, control de malalties, etc.) i culturals (estètics, recreatius, etc.), els ecosistemes són determinants per a proporcionar elements que són clau per als sistemes humans i, per tant, per a la qualitat de vida de les persones, des de seguretat i satisfacció de necessitats humanes bàsiques a salut i cohesió social[10]. No obstant, el canvi climàtic disminuirà la seva capacitat de provisió de serveis i això tendrà efectes sobre el benestar dels individus que els "utilitzen" així com sobre la rendibilitat i la sostenibilitat de les activitats econòmiques que en depenen.

En aquest context, l'elevat pes del sector turístic en l'estructura productiva balear fa que la seva vulnerabilitat al canvi climàtic esdevingui un dels factors que més seriosament pot comprometre el benestar dels illencs. I és que el turisme és molt sensible a les condicions atmosfèriques, sobretot a la temperatura, així com a la qualitat ambiental de la destinació. Molts estudis palesen com el canvi de clima durà a una pèrdua d'atractiu turístic de les regions madures de sol i platja i, per tant, a una redistribució espacial i estacional dels fluxos de visitants[11]. En aquest sentit, si bé temperatures majors a Balears podrien desplaçar

9. Carpintero, O., 2009, "La 'sonrisa' de la heterodoxia", *Principios, Revista de Economía Política*, 13, p. 91-105.

10. MEA, 2005, *Ecosystems and Human Well-being (Millennium Ecosystem Assessment Conditions and Trends Working Group)*, Island Press., Washington DC.

11. Bujosa, A., Riera, A., Torres, C., 2015, "Valuing tourism demand attributes to guide climate change adaptation measures efficiently: the case of the Spanish domestic travel market", *Tourism Management*, 47, p. 233–239 i Rosselló, J., Santana-Gallego, M., 2014, "Recent trends in international tourist climate preferences: a revised picture for climatic change scenarios", *Climatic Change*, 124, p.119–132.

la temporada d'estiu a la primavera i la tardor, els impactes del canvi climàtic sobre els ecosistemes terrestres i marins podrien incidir negativament en la demanda turística i contrarestar aquest efecte.

Quadre 1. Principals impactes del canvi climàtic sobre els ecosistemes

Ecosistemes		Impactes
Ecosistemes terrestres	Vegetals	Efectes sobre endemismes i espècies vegetals claus, com l'alzinar, ullastrar i pinar. Menor capacitat productiva dels ecosistemes. Disminució de la matèria orgànica i la fertilitat natural del sòl. Major proliferació de malalties vegetals i plagues actuals, com la Xylella fastidiosa. Major risc d'incendis forestals.
	Animals	Canvis en els cicles biològics i redistribució d'espècies animals, amb més incidència sobre les endèmiques, com el ferreret. Efectes sobre la prevalença de malalties i paràsits a poblacions d'animals silvestres.
Ecosistemes aquàtics	D'aigua dolça	Reducció de recursos hídrics. Salinització dels aqüífers i zones humides costaneres.
	Marins	Acidificació, desoxigenació i pèrdua de transparència de l'aigua. Disrupció d'interaccions tròfiques i migració d'organismes. Major presència d'espècies invasores o "tropicalització" del Mediterrani. Canvis en l'estructura i funcionament de les praderies submarines. Pèrdua de praderies de Posidonia oceanica i dels seus serveis ecosistèmics. Pèrdua de capacitat de captació de carboni i d'hàbitat i substrat per a moltes espècies (efectes sobre la biodiversitat). Menor protecció de costa i menor esmorteïment de les onades. Reducció de l'extensió i complexitat de platges i sistemes dunars.

Font: Laboratori Interdisciplinari sobre Canvi Climàtic de la UIB a partir de nombrosos estudis i recerca pròpia

Quadre 2. Principals impactes del canvi climàtic sobre els sistemes humans

Àmbits	Impactes
Salut	Major incidència de malalties cardiovasculars/respiratòries i transmeses per vectors.
Economia	Disminució de la productivitat laboral. Disminució del rendiment d'infraestructures i instal·lacions. Increment dels preus de l'energia (pic del petroli, carbó i gas), l'aigua (menor disponibilitat i major competència entre sectors) i d'alguns cereals, verdures i productes bàsics (menor capacitat productiva dels agrosistemes i increment derivat de les importacions, i menor abastiment global). Efectes sobre l'agricultura, la ramaderia, la pesca, la construcció i les infraestructures, l'habitatge i, especialment, el turisme, amb caigudes esperades de rendibilitat. Increment del dèficit públic.
Societat	Vulneració de drets humans (dret a la vida, la salut, la vida privada i familiar, la propietat, l'alimentació, l'aigua i l'habitatge). Deteriorament del clima social. Creixent desafecció ciutadana vers el sistema polític i les institucions democràtiques.

Font: Laboratori Interdisciplinari sobre Canvi Climàtic de la UIB a partir de nombrosos estudis i recerca pròpia.

A més a més, l'augment esperat del dèficit públic, degut a la menor recaptació d'imposts derivada d'una economia més deprimida i a l'increment de despesa pública que serà necessària per a sufragar, entre d'altres, una major despesa energètica, els costs de reparació i/o substitució d'infraestructures i instal·lacions i una despesa sanitària més elevada, comprometrà l'habilitat de l'Administració per servir els ciutadans. Sens dubte, això farà l'economia balear menys "resilient", tot afectant, encara més, el benestar dels illencs.

3. L'ACCIÓ CLIMÀTICA A LES BALEARS

Malgrat l'existència del Pla d'Acció de Lluita contra el Canvi Climàtic 2008–2012 i el Pla d'Acció de Mitigació del Canvi Climàtic 2013-2020, l'impuls institucional a l'acció pel clima s'inicià el 2015 amb la creació de la Direcció General d'Energia i Canvi Climàtic del Govern de les Illes Balears, que situà finalment aquesta problemàtica ambiental a l'agenda política i social. Com a resultat del compromís internacional adquirit a la Conferència de les Parts de París (COP 21), la Direcció General llançà, el 2016, un procés de participació pública per establir els objectius bàsics per a l'elaboració d'una futura llei autonòmica de canvi climàtic i transició energètica. El procés acabà el 2017, any en què el Consell de Govern acordà adherir-se als objectius i línies d'actuació de lluita contra el canvi climàtic prevists a l'Acord de París, ratificat per l'Estat espanyol el 12 de gener de 2017, així com fomentar les polítiques necessàries per a l'adaptació del territori i dels sectors econòmics illencs a aquest fenomen.

La vulnerabilitat de les Balears al canvi climàtic i el fet de ser la comunitat autònoma amb major dependència energètica exterior i menor implantació de generació renovable expliquen l'aposta decidida del Govern balear per a introduir aquest tipus d'energia amb la finalitat d'afavorir la transició energètica. Així, el Govern exigeix certificats de garantia d'origen renovable de l'energia subministrada en el contracte elèctric de la comunitat. Per altra banda, el pressupost destinat a subvencionar plaques solars tant a administracions públiques com a empreses i particulars fou, el 2017, un 50% i un 33,3% superior als 800.000€ i 450.000€, respectivament, que s'hi destinaren el 2016, mentre que les línies d'ajuda als ajuntaments per a punts de recàrrega foren de 300.000€, 341.000€ i 600.000€ per als exercicis de 2015, 2016 i 2017, respectivament. La intenció de tancar progressivament els grups més contaminants de la central des Murterar de Mallorca, en paral·lel a la instal·lació de renovables i l'ús de les centrals existents de cicle combinat de gas natural, és un altre exemple de l'aposta del Govern per la transició energètica[12].

Coincidint amb l'impuls institucional a l'acció pel clima, investigadores i investigadors de la universitat que, des de fa anys, fan recerca sobre temes ambientals i climàtics, crearen, el 2017,

12. Direcció General d'Energia i Canvi Climàtic.

el Laboratori Interdisciplinari sobre Canvi Climàtic de la UIB (LINCC-UIB), que compta amb més de 60 persones expertes d'àmbits tan diferents com el dret, l'economia, la filosofia, la pedagogia, la física, la geografia, la biologia, la química i l'enginyeria, amb la finalitat de potenciar la difusió, la docència, la recerca i la transferència de coneixement en aquesta matèria. D'entre les moltes activitats que el laboratori ha dut a terme des del seu naixement, el 2017 destacà la sol·licitud perquè la UIB esdevingui membre observador de les COP a la Convenció Marc de les Nacions Unides per al Canvi Climàtic.

Així mateix, i amb l'objectiu de lluitar contra les prospeccions d'hidrocarburs a la Mediterrània i de fomentar la transició energètica, la societat civil s'ha erigit, també, com a actor rellevant en la lluita contra el canvi climàtic i ha protagonitzat, durant els darrers anys, nombroses mobilitzacions en contra de sondejos i prospeccions petrolíferes a la mar balear, amb alguns resultats esperançadors, com l'arxiu, el 2015, del projecte de Cairn Energy en el Golf de València, del de Services Petroliers Schlumberger en el Golf de Lleó el 2016 i del d'Spectrum Geo Limited des del sud-est de les Pitiüses fins al Golf de Lleó el 2017. No obstant això, la presentació continuada de projectes per part de les companyies petrolieres palesa que la lluita no és fàcil i que només la prohibició per llei de les prospeccions al Mediterrani pot acabar amb les constants amenaces a què està subjecta la mar que ens envolta.

4.

Del canvi climàtic al canvi de paradigma: el camí cap a l'acció efectiva

Atendre al valor econòmic i social dels ecosistemes, o a la seva "utilitat" per a la societat, per a justificar l'acció climàtica és quelcom freqüent a l'esfera institucional, acadèmica i social. No obstant, l'acció pel clima no pot construir-se només sobre la base d'una perspectiva antropocèntrica que cerca preservar l'equilibri ecològic del planeta perquè aquest proveeix els humans de serveis ecosistèmics valuosos. Al contrari, l'acció pel clima ha de sustentar-se, sobretot, en arguments que propugnin protegir els ecosistemes perquè aquests són essencials per a la vida i el desenvolupament[13] i que entenen, per tant, que la qualitat de vida de totes les espècies depèn de la qualitat de la biosfera de què formen part.

Reconèixer el vincle biològic de l'espècie humana amb la naturalesa ha de servir, per un costat, per fer de la mitigació l'eix central de l'acció climàtica, especialment en un context global en què els esforços orientats a dissenyar mesures d'adaptació, amb un optimisme injustificat envers les solucions tecnològiques, semblen guanyar terreny. Per l'altre, ha de servir per orientar la lluita contra el canvi climàtic cap a la transició socioecològica i no només energètica. En efecte, sobre

13. Spangenberg, J.H. i Settele, J., 2010, "Precisely incorrect? Monetising the value of ecosystem services", *Ecological Complexity*, 7, p. 327–337.

la base d'una Administració que faci del respecte per la natura l'element vertebrador de totes les polítiques públiques i prioritzi l'aprenentatge davant l'execució, tot establint, així, mecanismes de diàleg permanent amb tots els actors socials i de participació ciutadana en tots els àmbits de decisió, l'acció climàtica ha d'anar encaminada a implementar polítiques que cerquin transformar el metabolisme socioeconòmic actual, intensiu en l'ús de recursos i en la generació de residus, per a incrementar-ne la sintonia amb els cicles biològics de la natura.

Això passa, a Balears, per posar límits al creixement turístic i diversificar l'economia en favor de sectors més respectuosos amb el nostre territori, patrimoni i idiosincràsia. I és que, davant la creixent intensitat energètica i material del turisme i els elevats impactes ambientals i socials que se'n deriven, a dins i fora de les Illes, la justícia climàtica obliga a cercar formes alternatives de desenvolupament social que posin la natura i les persones en el centre de les polítiques. Models de desenvolupament social que s'articulin des de la cooperació i la solidaritat i no des de la competitivitat i l'individualisme. La lluita contra el canvi climàtic a Balears ha de passar, doncs, i *sobretot*, per lluitar contra la seva "turistització". Un objectiu que, si també es té en compte l'elevada vulnerabilitat del turisme al canvi climàtic i la seva sensibilitat a les condicions polítiques, econòmiques i socials de la destinació, hauria d'esdevenir objectiu últim de la necessària acció pel clima.

12

SOCIETAT DEL CONEIXEMENT I DE LA INFORMACIÓ

RESUM

Durant el període 2003-2010 les Illes Balears van ser la comunitat autònoma que més increment va experimentar en la despesa en R+D (recerca i desenvolupament). Va passar de 46,3 milions d'euros l'any 2003 a 110,4 milions d'euros a l'any 2010. Amb l'esclat de la crisi econòmica internacional, aquesta tendència positiva es va veure interrompuda i va disminuir un 22,7% entre l'any 2010 i 2014. A partir de l'any 2015 s'observa un lleuger augment. Actualment, la despesa en R+D està al mateix nivell, aproximadament, que l'any 2007. Per tant la crisi ha suposat un retrocés de gairebé deu anys.

Si s'analitza la despesa per sector d'execució, la Universitat de les Illes Balears és el sector que executa més despesa en R+D (45,7% l'any 2016). El sector empresarial ha experimentat un lleuger augment respecte a l'any 2015, d'un 15,19% ha passat a ser del 20,2%. Aquest percentatge dista molt encara de la mitjana de l'Estat, que se situa en un 54,0%.

Referent als recursos humans, cal destacar que la proporció d'investigadors sobre 1.000 persones de població activa és només de 2,50, mentre que la mitjana estatal és de 5,55. El factor limitant que augmenta la despesa en R+D són els recursos humans. Per tant, si es vol continuar augmentant la despesa, sí o sí s'han d'augmentar els recursos humans (investigadors i personal de suport a la investigació).

La despesa en innovació a totes les comunitats autònomes va viure un descens entre els anys 2008 i 2009. El nombre d'empreses amb activitats innovadores també ha disminuït considerablement en el període 2010-2016, ja que ha passat de 523 a 181 empreses a les Illes Balears i de 24.645 a 15.648 a Espanya.

El nombre d'innovacions tecnològiques també han disminuït durant els darrers anys tant a l'àmbit estatal com a les Illes Balears, però pel que fa a les innovacions no tecnològiques a les Illes Baleares han augmentat, ja que s'ha passat de 755 a 781 en el període 2014-2016.

En el camp de la societat de la informació, l'Observatori Balear de la Societat de la Informació (OBSI) de la Fundació Bit duu a terme diverses publicacions anuals sobre el desplegament de la societat de la informació a les Illes Balears a partir de les dades publicades per l'INE i dades pròpies.

D'aquesta anàlisi, es desprèn que a les empreses de deu i més treballadors la connexió a internet arriba a la pràctica totalitat de les empreses balears. A més, com a forma de connexió predomina la banda ampla. Un 70,8% té espai web i un 89,4% ha interactuat amb l'Administració pública a través d'internet amb el principal motiu d'obtenir informació, però també per aconseguir impresos o formularis i declarar impostos.

A partir de l'Enquesta sobre equipament i ús de les TIC a les llars (2017), s'ha observat com la connexió i l'ús d'internet entre la ciutadania i les empreses balears avança a bon ritme, a la vegada que continua el desplegament de les xarxes de banda ampla per arribar a les zones de menys cobertura. Les Illes Balears encapçalen la llista de les comunitats autònomes quant a habitatges amb accés a internet. Respecte als usos, un 86% ha utilitzat l'ordinador alguna vegada i nou de cada deu persones han utilitzat internet. Més d'un 60% dels usuaris d'internet afirmen que han fet compres a través de la xarxa, una quantitat que se situa 8 punts per sobre de la mitjana estatal. El correu electrònic continua sent el servei més utilitzat per motius particulars, seguit de llegir notícies, diaris o revistes en línia i de la cerca d'informació sobre béns i serveis. A més, ja són sis de cada deu persones les que utilitzen la banca electrònica.

L'OBSI també inclou anàlisis pròpies que se centren a mesurar el grau de desenvolupament de la societat de la informació a la nostra comunitat. Durant l'any 2016 es va dur a terme una anàlisi sobre l'ús d'internet que fan els alumnes d'ESO de les Illes Balears. D'aquest estudi es desprèn que el telèfon mòbil és l'aparell amb connexió a internet més utilitzat pels menors, es relega l'ordinador portàtil al segon lloc, mentre l'ordinador de taula desapareix de les llars i dona pas als dispositius de mà, com són les tauletes tàctils i els telèfons intel·ligents. A més, un 85% admet que xateja a través d'internet cada dia o gairebé cada dia, tasca que concentra un percentatge més alt pel que fa a l'ús, seguit de mirar vídeos i escoltar música.

12.1. INTRODUCCIÓ

El Pla de ciència, tecnologia, innovació i emprenedoria de les Illes Balears 2013-2017 es va elaborar tenint molt presents els efectes de la crisi econòmica mundial a l'economia de les Illes Balears i a la seva societat. A més, la Unió Europea l'any 2009 va redefinir la seva estratègia amb el pla d'acció Europa 2020, amb el qual no només es pretén superar la crisis econòmica, sinó també esmenar les deficiències del model de creixement dels estats membres i crear les condicions propícies per a un tipus de creixement més intel·ligent, sostenible i integrador.

Des del Govern de les Illes Balears s'ha tingut la convicció que no s'ha de continuar funcionant amb un model de creixement econòmic basat en criteris de quantitat, en l'acumulació de capital i treball en entorns poc productius i amb la major part dels ocupats amb uns nivells educatius mínims. En aquest sentit, s'ha definit la política d'R+D+I per al període 2013-2017 de tal manera que s'incideixi sobre el teixit empresarial i s'actuï sobre el món acadèmic i científic. Amb això, es pretén propiciar que s'orienti cap a l'empresa; que es faciliti el finançament dels projectes innovadors i l'accés al capital humà competitiu, i que es millori

l'eficàcia i l'eficiència de la inversió pública en innovació.

Malgrat les dificultats sorgides, s'ha fet un esforç per mantenir, consolidar i, fins i tot, augmentar les actuacions més importants iniciades en els anteriors plans d'R+D+I de les Illes Balears: com per exemple, les actuacions en recursos humans en R+D, suport als clústers i a les empreses innovadores.

Referent als recursos humans en R+D, cal destacar que la proporció d'investigadors sobre 1.000 persones de població activa és només de 2,50, mentre que la mitjana estatal és de 5,55 (dades INE, 2017). Per tant, s'ha de continuar amb l'esforç d'augmentar el nombre de persones que es dediquen a l'R+D (investigadors, tècnics, tecnòlegs, etc.), sobretot perquè l'existent ha demostrat tenir bons registres de producció i d'excel·lència científica.

Pel que fa a l'àmbit privat, es va creant una incipient especialització terciària positiva a través dels serveis d'alt contingut tecnològic i en coneixement. Com que aquestes empreses a les Illes Balears solen ser pimes, molt joves i en fase de creixement, s'ha intentat enfortir-les. La falta de recursos financers sol ser un dels principals obstacles per continuar innovant. La creació i consolidació dels clústers ha possibilitat la comunicació entre els sectors productius de coneixement i els sectors econòmics. També ha permès valorar la investigació i facilitar l'entorn de confiança necessari per a aquestes empreses.

Parlant de futur, el Govern, amb el nou Pla de ciència, tecnologia i innovació 2018-2022, ha de continuar cap a l'especialització intel·ligent i cap a l'economia del coneixement per aconseguir que el sector serveis accedeixi al coneixement necessari per desenvolupar noves solucions que generin avantatges competitius en els mercats internacionals.

També és cabdal potenciar sectors de coneixement i econòmics com la biotecnologia i les ciències de la salut, les tecnologies de la informació i la comunicació, l'audiovisual, les ciències ecològiques i de la mar, etc. L'explotació dels resultats d'investigació del centres d'R+D de les Illes Balears encara és una assignatura pendent, tot i que s'han produït grans avanços.

12.2. Anàlisi del sistema d'innovació de les Illes Balears

L'Institut Nacional d'Estadística (INE) va publicar les dades de les activitats en R+D referents a l'any 2016 el 28 de novembre de 2017. La despesa en recerca i desenvolupament (R+D) que van executar les Illes Balears l'any 2016 va ser de 94,6 milions d'euros i representa un 0,71% de la despesa total d'Espanya, la qual representa una aportació del 0,71% a la despesa total de l'Estat. Tot i que la despesa total d'R+D sobre el producte interior brut (PIB) està a la cua de les comunitats autònomes de l'Estat espanyol, s'ha de tenir en compte que aquest indicador està condicionat pel PIB i que aquest és un dels més alts de l'Estat. (Vegeu el quadre I-170).

L'any 2003 la despesa en R+D de les Illes Balears va ser de 46,3 milions d'euros, i va augmentar fins als 110,4 milions d'euros l'any 2010, amb la qual cosa va ser la segona comunitat autònoma –després de Cantàbria– en augment de la despesa. Amb l'esclat de la crisi econòmica internacional, aquesta tendència positiva es va veure interrompuda, com a la resta de comunitats autònomes, i va disminuir un 22,7% entre l'any 2010 i el 2014. A partir de l'any 2015 la despesa en R+D a les Illes Balears torna a augmentar lleugerament. Actualment, la despesa en R+D està aproximadament al mateix nivell que l'any 2007. Per tant, la crisi ha suposat un retrocés de gairebé deu anys. (Vegeu el gràfic I-203 i el quadre AI-52).

Pel que fa a la distribució sectorial de la despesa en R+D, la Universitat de les Illes Balears, com ja és habitual, és el sector més intens, amb un 45,7% l'any 2016. El sector empresarial de les Illes Balears ha experimentat un augment respecte a l'any 2015 (d'un 15,19% ha passat a un 20,2%). Aquest percentatge encara dista molt de la mitjana de l'Estat, que se situa en un 54,0%. (Vegeu el gràfic I-204 i el quadre AI-53).

L'Administració pública va ser el sector que va patir el decreixement més important en la despesa en R+D en el període 2010-2014, un 36,3%, el sector empresarial va decaure un 24,5% i la Universitat de les Illes Balears només un 8,4%.

Pel que fa als recursos humans dedicats a R+D, l'any 2016 hi havia 2.005,3 personal dedicat a la investigació, dels quals 1.538,7 són investigadors a les Illes Balears i representen un 1,22% dels investigadors totals a Espanya. A les Illes Balears hi ha una mancança en el nombre d'investigadors si es té en compte que l'aportació l'any 2016 de les Illes Balears al PIB de l'Estat va ser d'un 2,6% però només tenen un 2,6% d'investigadors sobre 1.000 persones de població activa, quan la mitjana estatal se situa en un 7,1%. (Vegeu el quadre I-171).

Cal tenir en compte que el nombre d'investigadors a les Illes Balears ha augmentat (151,5%) considerablement des de l'any 2003. Es pot considerar positiu aquest augment malgrat la crisi econòmica que, com a la resta de comunitats autònomes, va suposar una reducció important en matèria de recursos humans en R+D. El creixement de la mitjana nacional en el període 2003-2016 va ser només d'un 36,87%.

Els sectors més afectats per la crisi econòmica varen ser l'Administració i el sector empresarial. Ambdós sectors varen retrocedir gairebé a l'any 2003 i 2006, respectivament. La nota positiva és que a partir de l'any 2015 es comencen a veure signes de recuperació. (Vegeu el gràfic I-205 i el quadre AI-54).

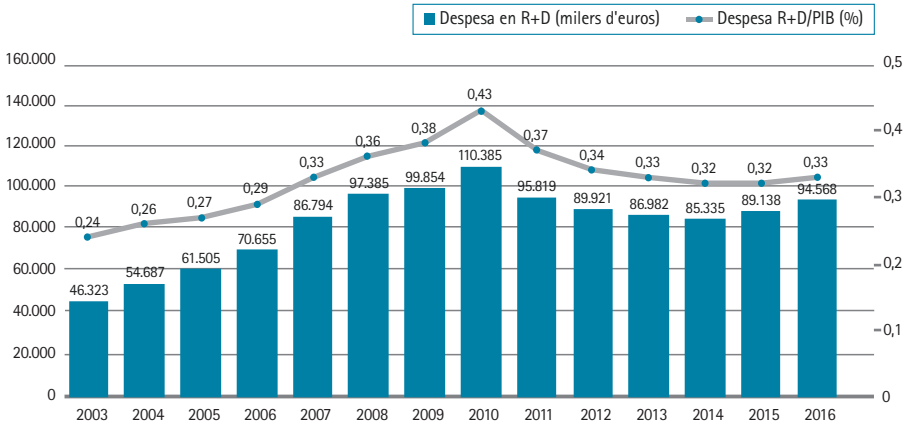
Els investigadors a les Illes Balears representen el 2,50 sobre 1.000 persones de població activa, mentre que en la mitjana estatal aquest valor se situa en 5,55. Aquest indicador demostra les limitacions del sistema de ciència i tecnologia de les Illes Balears i, en conseqüència, la seva gran dificultat per créixer, tal com caldria esperar, en la resta d'indicadors relacionats amb l'R+D.

Quadre I-170. Despesa en R+D (2016)		
	Illes Balears	Espanya
Despesa total en R+D (milers d'euros)	94.568	13.259.769
Despesa total d'R+D (% del PIB)	0,33	1,19
Despesa total en R+D (% sobre el total estatal)	0,71	100

Font: INE i elaboració pròpia.

Gràfic I-203

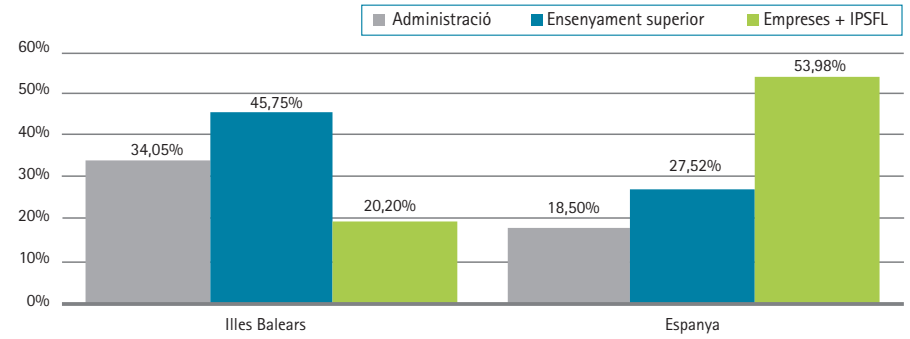
Evolució de la despesa en R+D a les Illes Balears (en milers d'euros) i sobre el PIB (2003-2016)

Font: Dades de l'INE (2017) i elaboració pròpia.

Gràfic I-204

Distribució de la despesa en R+D (2016)

Font: INE (2017) i elaboració pròpia.

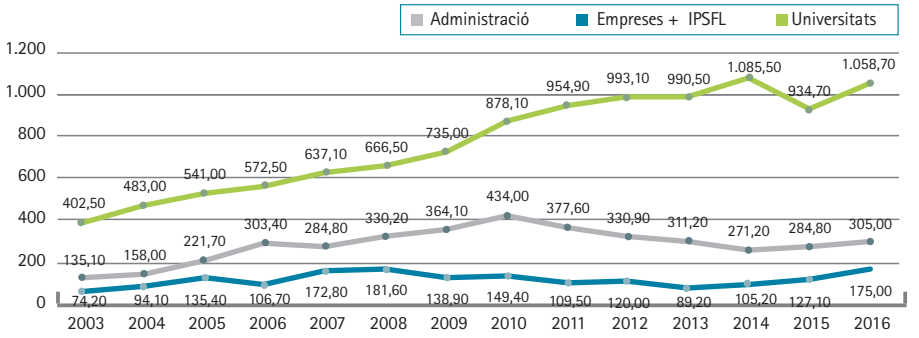
Quadre I-171. Recursos humans en R+D (2016)		
	Illes Balears	Espanya
Personal d'R+D (en EDP*)	2.005,3	205.872,9
Personal R+D (% sobre el total estatal)	0,97%	100%
Personal R+D/1.000 de població activa	3,25	9,02
Investigadors (en EDP*)	1.538,7	126.633,4
Investigadors (% sobre el total estatal)	1,22%	100%
Investigadors /1.000 de població activa	2,59	7,08
Despesa en R+D per investigador (milers d'euros/investigador en EDP)	61,45	104,71

Font: INE (2017) i elaboració pròpia.

* EDP: equivalent a dedicació plena.

Gràfic I-205

Investigadors a les Illes Balears (EDP) (2003-2016)

Font: Dades de l'INE (2017) i elaboració pròpia.

Pel que fa a la proporció de dones, ha augmentat tant el nombre d'investigadores com el de personal tècnic d'R+D, i l'any 2016 ja representaven un 45,7% del total d'investigadors a les Illes Balears, un valor molt superior si es compara amb la mitjana estatal, que se situa en un 39,12%.

Per sectors, a les Illes Balears, un 71,1% de les dones investigadores es troben a la Universitat de les Illes Balears. La presència de les dones investigadores a les empreses és molt baixa, només d'un 6,5%. En canvi, a l'àmbit estatal, les proporcions canvien: un 50,6% es troben a les universitats però un 29,5% són al sector empresarial. (Vegeu el gràfic I-206 i el quadre AI-55).

L'INE va publicar els resultats de l'enquesta d'innovació en les empreses el 20 de desembre de 2017. La despesa en innovació de les Illes Balears va ser de

35.370 milers d'euros, quantitat que representa un 0,26% de la despesa total espanyola. Les comunitats autònomes que van dur a terme una despesa més alta en innovació tecnològica l'any 2016 van ser la Comunitat de Madrid (37,0% de la despesa total nacional), Catalunya (24,3%) i el País Basc (9,9%). Només Extremadura, Ceuta i Melilla queden per davall de l'aportació de les Illes Balears. (Vegeu el quadre I-172).

La despesa en innovació a totes les comunitats autònomes també va començar a disminuir entre els anys 2008 i 2009. L'any 2009 la despesa total a Espanya va ser de 19.918.946 milers d'euros, en canvi l'any 2016 només va ser de 13.857.481 milers d'euros. L'any 2009 a les Illes Balears la despesa en innovació va ser de 54.922 milers d'euros.

El nombre d'empreses amb activitats innovadores tant a l'àmbit estatal com autonòmic també ha disminuït considerablement en el període 2010-2016 i ha passat de 523 a 181 empreses a les Illes Balears i de 24.645 a 15.648 a Espanya (reducció del 65,4 i 36,5% respectivament). (Vegeu els gràfics I-207 i I-208 i els quadres AI-56 i AI-57).

El nombre d'innovacions tecnològiques (de producte o de procés) també han disminuït durant els darrers anys tant a l'àmbit estatal com autonòmic.

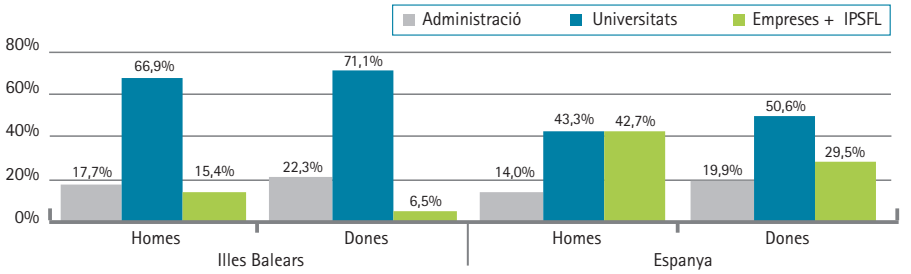
Pel que fa a les innovacions no tecnològiques (organitzatives o de comercialització), també han disminuït a Espanya, han passat de 40.191 en el període 2009-2011 a 35.450 empreses innovadores. En canvi, però, en el període 2014-2016 a les Illes Baleares ha augmentat i s'ha passat de 755 a 781 respectivament. (Vegeu el quadre I-173).

Pel que fa al resultats, la producció científica de les Illes Balears ha experimentat un creixement superior al registrat pel conjunt de la producció científica espanyola. Aquest fet és important si es té en compte que la despesa en R+D de les Illes Balears només representa un 0,71%, però la seva producció científica és considerable. L'activitat científica està desenvolupada principalment per la Universitat de les Illes Balears (59%), juntament amb els hospitals (19,3%) i els instituts mixts de recerca (17,2%).

Destaca la producció corresponent a les àrees de biomedicina (23,2%), les ciències ecològiques (14,0%), la medicina clínica (13,9%), la física (11,4%), i la química (10,8%). S'observa certa especialització per part de les Illes Balears enfront d'Espanya, especialment en les àrees de ciències. Concretament, l'índex d'activitat per àrees científiques mostra més nivell d'especialització a les àrees de ciències ecològiques, medicina clínica i ciències de la terra, en les quals, en termes relatius, l'activitat desenvolupada a les Illes Balears és molt superior a la desenvolupada en el conjunt de l'Estat. (Vegeu el gràfic I-209 i el quadre AI-58).

La col·laboració científica amb institucions situades fora de les Illes Balears és cada vegada més habitual i efectiva. Un 80,2% dels documents s'han publicat en col·laboració nacional o internacional en aquest període, enfront del 69,2% registrat en el període anterior (2000-2010).

Gràfic I-206
Distribució sectorial dels investigadors (2016)

Font: INE (2017) i elaboració pròpia.

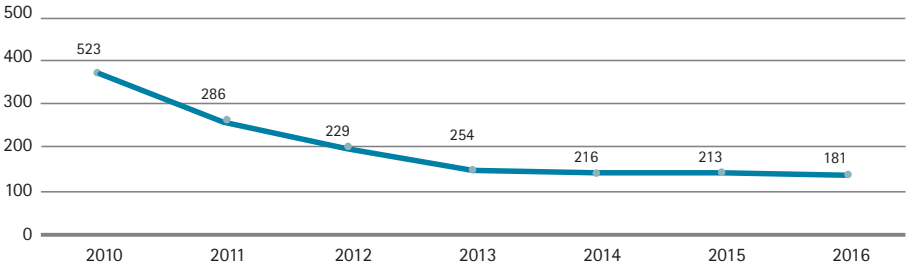
Quadre I-172. Despesa en innovació (2016)

	Despesa en innovació (en milers d'euros)	% sobre el total estatal	% variació anual
Andalusia	759.321	5,48%	1,04%
Aragó	321.766	2,32%	-0,32%
Astúries	150.322	1,08%	11,16%
Illes Balears	**35.370**	**0,26%**	**15,72%**
Illes Canàries	56.553	0,41%	-17,20%
Cantàbria	69.987	0,51%	13,47%
Castella i Lleó	494.508	3,57%	21,06%
Castella-la Manxa	246.457	1,78%	32,07%
Catalunya	3.367.177	24,30%	1,28%
Comunitat Valenciana	827.094	5,97%	-9,26%
Extremadura	29.371	0,21%	1,44%
Galicia	504.024	3,64%	9,29%
Madrid	5.127.755	37,00%	-1,38%
Múrcia	193.411	1,40%	22,32%
Navarra	260.454	1,88%	-6,20%
País Basc	1.370.060	9,89%	5,61%
La Rioja	41.911	0,30%	-14,81%
Ceuta i Melilla	1.941	0,01%	64,07%
Espanya	**13.857.481**	**100%**	**1,34%**

Font: INE (2017) i elaboració pròpia.

Gràfic I-207

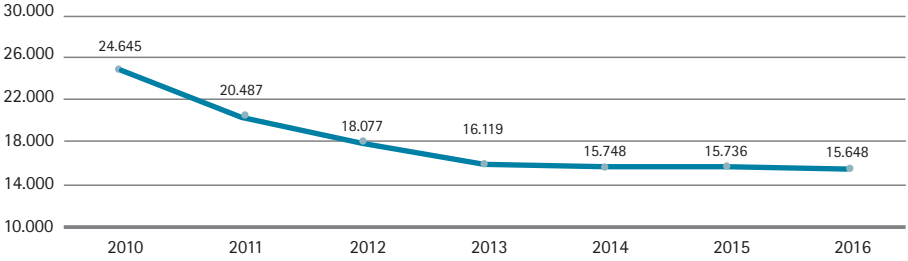
Empreses amb activitats innovadores a les Illes Balears (2010-2016)

Font: INE (2017) i elaboració pròpia.

Gràfic I-208

Empreses amb activitats innovadores a Espanya (2010-2016)

Font: INE (2017) i elaboració pròpia.

Quadre I-173. Empreses innovadores per període (2009-2011, 2014-2016)

	Innovacions tecnològiques		Innovacions no tecnològiques	
	2009 - 2011	2014 - 2016	2009 - 2011	2014 - 2016
Andalusia	2.909	1.969	5.115	4.811
Aragó	984	649	1.308	1.058
Astúries	504	318	700	458
Illes Balears	**465**	**237**	**755**	**781**
Illes Canàries	960	584	1.311	1.346
Cantàbria	338	156	334	257
Castella i Lleó	1.308	586	1.662	1.322
Castella-la Manxa	978	550	1.404	915
Catalunya	5.434	4.024	9.114	7.933
Comunitat Valenciana	2.876	2.127	4.601	4.138
Extremadura	354	272	426	482
Galicia	1.643	912	1.857	1.723
Madrid	4.556	3.405	7.094	6.546

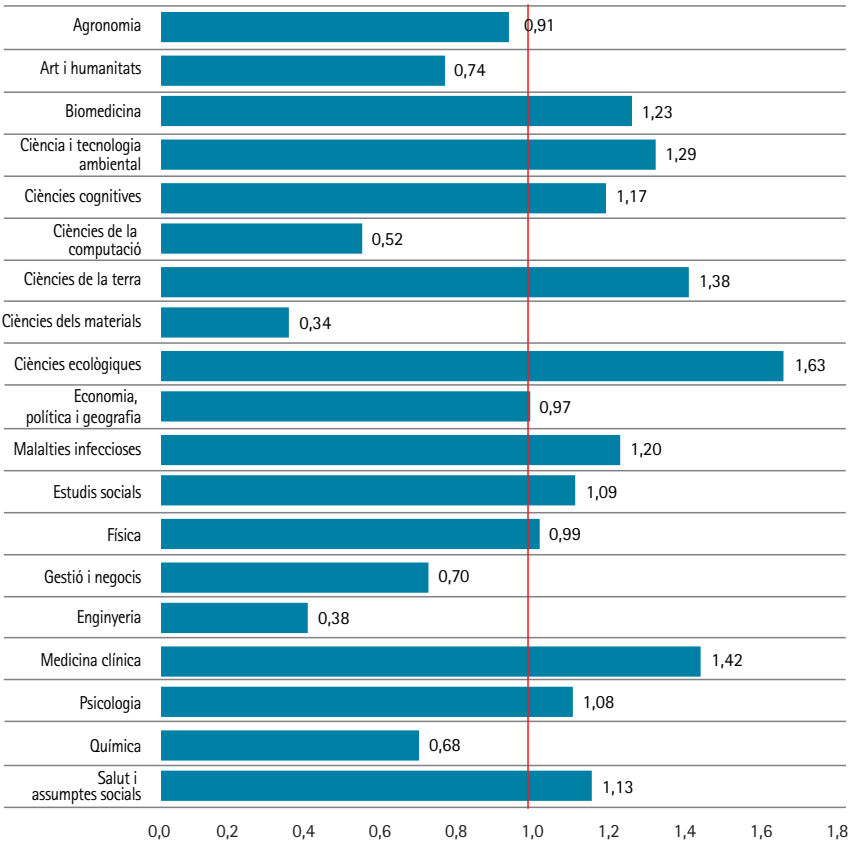
continúa

	Innovacions tecnològiques		Innovacions no tecnològiques	
	2009 - 2011	2014 - 2016	2009 - 2011	2014 - 2016
Múrcia	797	551	1.181	1.072
Navarra	633	386	681	500
País Basc	2.119	1.515	2.258	1.798
La Rioja	312	212	332	255
Ceuta i Melilla	33	23	59	52
Espanya	**27.203**	**18.475**	**40.191**	**35.450**

Font: INE (2017) i elaboració pròpia.

Gràfic I-209

Índex d'activitat de les Illes Balears respecte a Espanya per àrees científiques (2011-2017)

Font: "Estudio bibliométrico y de patentes en relación a la actividad de I+D+i de la Comunidad Autónoma de las Islas Baleares (2011-2017)". Pons IP

12.3. Els resultats de la política d'R+D+I

El Pla de ciència, tecnologia i innovació i emprenedoria de les Illes Balears 2013-2017 (Pla CTIE) va ser aprovat pel Consell de Govern el 8 de novembre de 2013. El Pla CTIE constitueix l'instrument de programació de la política de ciència, tecnologia i innovació de les Illes Balears. S'articula a partir de quatre línies d'actuació: capital humà, consolidació de la base científica, valorització del coneixement, i innovació i emprenedoria. També es va definir una línia específica de mesures d'acompanyament. Totes aquestes línies es despleguen en una sèrie de programes, i cadascun engloba diferents mesures d'actuació. A continuació, s'exposen les mesures més destacades del període.

12.3.1. Capital humà

Els recursos humans són el factor limitador més important per a la creació, l'absorció i la transformació del coneixement. A les Illes Balears continuen sent un dels components més febles del sistema de ciència i tecnologia, tal com s'ha vist a l'apartat anterior. Per això, és necessari continuar insistint en la formació i la incorporació de personal d'R+D+I tant en el sector públic com, sobretot, en el sector privat.

12.3.1.1. Ajuts per a la formació de personal investigador

La concessió d'ajuts per formar personal investigador és una de les mesures més ben afermades dins la política d'R+D del Govern de les Illes Balears, ja iniciada l'any 2000 amb el primer pla d'R+D de les Illes Balears (2001-2004). Anualment es concedeixen ajuts per formar personal investigador en centres o unitats de recerca i desenvolupament tecnològic i també en empreses de les Illes Balears.

Fins a l'any 2012 el nombre d'ajuts era de 14 per any, però a causa de les retallades pressupostàries es varen reduir a deu l'any 2013. L'any 2016 es va tornar a recuperar el finançament dels 14 ajuts. (Vegeu el quadre I-174).

La principal entitat beneficiària dels ajuts ha estat la UIB (63,08%), seguida de l'IEO (9,2%), el CSIC (7,7%) i la FISIB (7,7%). A partir de l'any 2016 per primera vegada han estat beneficiàries dels ajuts tres entitats privades de les Illes Balears, amb quatre ajuts. El pressupost total ha estat de 5.515.521,4 euros.

12.3.1.2. Mobilitat

Es tracta d'una mesura complementària als ajuts per a la formació de personal investigador perquè els beneficiaris tinguin la possibilitat de fer estades breus a centres de recerca de fora de les Illes Balears per ampliar la formació científica. Aquesta mesura s'ha recuperat durant l'any 2017 a causa de les restriccions pressupostàries. El pressupost ha estat de 28.368,13 euros.

12.3.1.3. Incorporació de personal investigador doctor

La incorporació de personal investigador qualificat al sistema de ciència i tecnologia

de les Illes Balears és una mesura per enfortir la capacitat de recerca dels grups d'R+D i fomentar que assoleixin la condició de grups de recerca competitius. Les actuacions d'aquesta mesura són els contractes postdoctorals i el cofinançament dels contractes del Programa Ramon y Cajal.

L'any 2013 es va publicar una convocatòria en què s'oferien cinc contractes postdoctorals de dos anys de durada; l'any 2017 el total dels ajuts concedits ha estat de deu, un dels quals ha estat beneficiària una empresa. (Vegeu el quadre I-175).

El cofinançament del Programa estatal Ramon y Cajal també és una mesura afermada en la política d'R+D del Govern de les Illes Balears. Es tracta de cofinançar contractes de personal investigador qualificat. El pressupost total d'aquesta actuació durant els anys 2013-2017 ha estat de 797.308,36 euros i el nombre d'investigadors incorporats ha estat de 48, dels quals 23 són dones.

12.3.1.4. Incorporació de personal tècnic de suport a la recerca

S'han concedit nou ajuts per contractar personal tècnic de suport a la recerca a les Illes Balears per millorar la capacitat investigadora dels grups de recerca i potenciar la cooperació empresarial amb els centres de recerca i tecnològics de la Comunitat. Des de l'any 2008 no s'havia pogut finançar una convocatòria d'aquest tipus per restriccions pressupostàries. L'import total de la convocatòria ha estat de 600.000,00 euros a càrrec dels pressuposts del 2018 a l'any 2021.

12.3.2. Consolidació de la base científica

Amb aquesta línia d'actuació es pretén consolidar la base científica existent a les Illes Balears, la qual ha demostrat la seva excel·lència al llarg dels darrers anys; però és important avançar en l'obertura estatal i, sobretot, internacional per donar un suport millor i més ampli a les demandes socioeconòmiques de la societat de les Illes Balears.

12.3.2.1. Accions especials

Les accions especials d'R+D estan destinades a cobrir els objectius científics que requereixen alguna actuació concreta, d'interès i rellevància especials per a l'activitat investigadora que es desenvolupi en el sistema de ciència, tecnologia i innovació de les Illes Balears. Durant el anys 2013 al 2015 han estat vigents quatre convocatòries. (Vegeu el quadre I-176).

La Universitat de les Illes Balears és l'entitat que rep més ajudes, un 57% del total en la darrera convocatòria. Ha augmentat el nombre d'ajudes concedides a la Fundació Institut d'Investigació Sanitària Illes Balears (IdISBa) en la darrera convocatòria en comparació amb les anteriors. (Vegeu el gràfic I-210 i el quadre AI-59).

12.3.2.2. Estacions de recerca

La Xarxa d'Estacions de Recerca de les Illes Balears té els objectius principals següents:

a) Donar suport logístic als investigadors de les Illes Balears i també de fora de les Illes per realitzar investigacions *in situ* perquè s'hi executin projectes d'investigació.

Quadre I-174. Beques concedides per entitat a les Illes Balears (2013-2017)

	Total		2017		2016		2015		2014		2013	
	Total	Dones	Total	Dones	Total	Dones	Total	Dones	Total	Dones	Total	Dones
UIB	41	17	8	3	8	2	8	6	10	4	7	2
IMEDEA (UIB - CSIC)	4	1			1				2	1	1	
IFISC (UIB - CSIC)	4	0	1		1				1		1	
IEO	6	5	1		1	1	3	3			1	1
FISIB	5	3	2	1			2	1			1	1
IB-Salut	1	1			1	1						
Alimentómica SL	1		1									
Lipopharma Therapeutics SL	2		1		1							
Sciware	1	1			1	1						
TOTAL	**65**	**28**	**14**	**4**	**14**	**5**	**13**	**10**	**13**	**5**	**11**	**4**
Pressupost (€)	**5.515.521,4**		**1.251.418,0**		**1.251.418,0**		**1.078.464,0**		**1.076.313,0**		**857.908,4**	

Font: Elaboració pròpia.

Quadre I-175. Contractes postdoctorals concedits a les Illes Balears per entitat (2013-2017)

	Total	Postdoc 2017		Postdoc 2016		Postdoc 2015		Postdoc 2014		Postdoc 2013	
		Total	Dones	Total	Dones	Total	Dones	Total	Dones	Total	Dones
UIB	26	7	3	6	1	1		5	2	7	3
IEO	3			1	1	1	1	1			
IMEDEA (UIB - CSIC)	6	2	1	1	1	3	3				
IFISC (UIB - CSIC)	1					1	1				
GENOSALUT BALEARS SL	1					1	1				
Lipopharma Therapeutics,SL	1			1	1						
STEM Center SLU	2	1						1	1		
Total	**40**	**10**	**4**	**9**	**4**	**7**	**6**	**7**	**3**	**7**	**3**
Pressupost (€)	**2.735.970,40**	**720.000,00**		**644.000,00**		**457.100,00**		**457.100,00**		**457.770,40**	

Font: Elaboració pròpia.

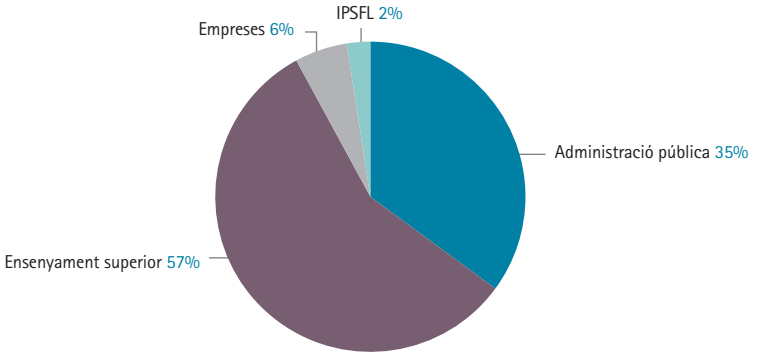
Quadre I-176. Accions especials a les Illes Balears per convocatòria (2012-2019)				
	Nre. de sol·licituds	Nre. de concedides	Pressupost (euros)	Concedit (euros)
2012-2013	115	37	437.242,00	434.206,86
2014-2015	79	38	661.000,00	535.774,16
2015-2016	106	38	615.500,00	489.719,38
2017-2019*	111	51	770.000,00	701.515,95

Font: Elaboració pròpia.

* La convocatòria finalitza l'any 2019. Al quadre, hi figuren les dades dels anys 2017 i 2018.

Gràfic I-210

Accions especials concedides (2017)

Font: Elaboració pròpia.

b) Executar tasques de seguiment científic (*monitoring*) de manera sostinguda.

c) Oferir un espai per al desenvolupament de formació especialitzada per a postgraduats.

Actualment hi ha en marxa dues estacions: l'estació de recerca Jaume Ferrer Hernández, situada a la península de la Mola (Maó), a dia d'avui ja consolidada i amb un nivell d'activitat elevat, amb tres persones fixen que hi treballen, i l'estació de recerca de Can Marroig, situada a la finca Can Marroig (Formentera), que està en procés d'expansió.

Es va aconseguir finançament de la convocatòria de 2017 de l'Impuls de Turisme Sostenible. L'objectiu ha estat consolidar la Xarxa d'Estacions d'Investigació amb la creació i equipament de les noves seus: arxipèlag de Cabrera, reconstrucció i adequació de les infraestructures existents; Llevant de Mallorca i Eivissa.

12.3.2.3. Complex científic del Parc Bit

L'any 2018 està previst que acabin les obres de la construcció del complex d'R+D situat al Parc Bit. Aquest edifici estarà ocupat per grups d'investigació competitius en l'àmbit de la bioeconomia i de la tecnologia (agroalimentació, ciències marines, física, etc.) de diferents centres d'R+D de les Illes Balears, amb la finalitat de dur a terme projectes de recerca d'excel·lència i millorar la capacitat científica i tecnològica de les Illes Balears.

12.3.2.4. Suport a l'equipament científic i tecnològic

S'han impulsat diversos projectes per millorar i modernitzar els equipaments cientificotecnològics de les Illes Balears.

D'una banda, es va crear el centre SmartUIB, a l'edifici Ca ses Llúcies, per millorar l'eficiència de la comunitat científica a través del coneixement, el desenvolupament tecnològic i la innovació. Es pretén també millorar l'ocupabilitat de l'alumnat formant-lo en un esperit innovador i emprenedor. Aquest projecte està cofinançat amb FEDER.

D'altra banda, es va signar un conveni per al desenvolupament de les inversions de l'Estat a les Illes Balears, amb el qual s'han executat els projectes següents:

- La construcció del Centre d'Estudis de Postgrau de la UIB (CEP) i l'equipament dels espais destinats a R+D+I. Està destinat a contenir l'Escola de Doctorat, per executar de manera més eficient l'estratègia en R+D+I de la UIB, en particular pel que fa a la formació d'investigadors a través dels programes de doctorat.
- La millora de la xarxa de comunicacions de la UIB per oferir nous i millors serveis d'aplicacions en xarxa als investigadors de la institució i permetre una difusió més gran dels treballs de recerca que es duen a terme a la UIB.

12.3.2.5. SOCIB

El Sistema d'Observació Costaner de les Illes Balears (SOCIB) és una infraestructura científica i tecnològica singular (ICTS) gestionada pel consorci SOCIB, cofinançat a parts iguals per l'Administració general de l'Estat i el Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. Les ICTS estan distribuïdes per tot el territori nacional i formen part del que s'anomena el Mapa d'infraestructures científiques i tècniques singulars.

El SOCIB està constituït per una xarxa d'instal·lacions i equips dedicats a l'observació marina, adquisició, processament, anàlisi, modelatge numèric operacional i disseminació d'informació multidisciplinària del mitjà marí de manera sistemàtica i regular. Proporciona, en règim obert, dades oceanogràfiques en temps real i serveis de predicció en suport a l'oceanografia operacional i contribueix a donar resposta a les necessitats d'un ampli ventall de prioritats científiques, tecnològiques i estratègiques de la societat en un context de canvi climàtic i global.

La sinergia entre els diferents sistemes d'observació (catamarà oceanogràfic, radars d'alta freqüència, vehicles submarins autònoms, boies, perfiladores ARGO, etc.), els sistemes de predicció i les eines d'assimilació de dades i el sistema informàtic de gestió i distribució de dades permet dispo-

sar d'una descripció completa i integrada de les propietats físiques i biogeoquímiques dels sistemes marins i costaners i de la seva evolució.

12.3.3. Valorització del coneixement

Amb aquest línia es pretén potenciar la col·laboració entre els centres de recerca i el món empresarial mitjançant accions específiques que permetran desenvolupar recerques sobre la base de les demandes empresarials.

12.3.3.1. Creació i consolidació d'empreses tecnològiques basades en el coneixement

L'objectiu és oferir suport en les fases inicials a tota la comunitat emprenedora relacionada amb la recerca i la transferència del coneixement mitjançant ajuts i jornades formatives i divulgatives de l'esperit emprenedor.

L'any 2016 es va publicar la convocatòria d'ajuts per a pimes i agrupacions sense ànim de lucre per dur a terme activitats de recerca, desenvolupament tecnològic o innovació i per dur a terme accions en matèria de transferència del coneixement i activitats innovadores. Es varen concedir 22 ajuts amb un pressupost total de 609.807,63 euros.

12.3.3.2. Accions de suport als clústers i a les empreses innovadores

L'any 2015 es va publicar la convocatòria per fomentar i impulsar la transferència del coneixement i la innovació en el sector productiu i empresarial adreçades a agrupacions empresarials innovadores i clústers basats en el coneixement o tecnològics amb seu a les Illes Balears. Es varen concedir nou ajuts amb un pressupost total de 611.513,98 euros.

L'any 2017 es va publicar una nova convocatòria, amb pressupost de 300.000 euros per a l'any 2018.

12.3.4. Mesures d'acompanyament

Aquesta línia està concebuda per donar resposta a necessitats de caràcter singular que, per la seva naturalesa, exigeixen un tractament individualitzat, o per atendre les accions relacionades amb el desplegament del pla que tenen a veure amb la informació i la difusió de caràcter genèric.

12.3.4.1. Llei de la ciència

En aquests moments és vigent la Llei 7/1997, de 20 de novembre, de la recerca i el desenvolupament tecnològic. Des de ja fa uns anys, s'han detectat noves fonts internes i externes que generen els *inputs* de coneixement necessaris en un procés de transferència del coneixement. S'han posat en marxa els tràmits necessaris per redactar i aprovar un nou marc legislatiu que inclourà els aspectes relatius a les arquitectures política, institucional i funcional dels sistemes de ciència i tecnologia actuals, i també els relacionats amb el personal per a la recerca, els incentius al sector privat i la cooperació publicoprivada, les relacions entre la recerca i la societat i la gestió de l'R+D+I.

12.3.4.2. Suport a la definició, la implementació i el seguiment de l'estratègia regional intel·ligent de les Illes Balears

La Comissió de la Unió Europea va establir que per a l'accés a fons europeus, era necessari que les autoritats nacionals o regionals de totes les regions europees havien de dur a terme un diagnòstic o una autoanàlisi per identificar les especialitzacions de coneixements que s'ajustessin més bé al seu potencial d'innovació, basant-se en els seus actius i capacitats: l'Estratègia RIS3-Balears (Research and Innovation Smart Specialization Strategies).

L'any 2013 es va aprovar la primera proposta de la RIS3 de les Illes Balears per Acord de Consell de Govern. Malauradament, no complia tots els criteris associats a la condicionalitat *ex-ante* de l'objectiu temàtic 1, establerts pel Reglament 1303/2013 de la Unió Europea en què s'estableixen les disposicions generals del fons estructurals i d'inversió europea, en aquest cas del programa operatiu FEDER.

A més, la RIS3 de les Illes Balears presentava una focalització exclusiva en turisme i les TIC aplicades al turisme i no tenia en compte àrees temàtiques importants per a les Illes Balears com les ciències marines, la biotecnologia ni les indústries culturals i creatives.

Per tant, l'any 2017 es va aprovar la modificació de la RIS3 per Acord de Consell de Govern, amb el qual s'afegia un nou eix d'especialització als cinc ja existents i es definia la governança de la RIS3.

12.4. La societat de la informació a les Illes Balears

L'Observatori Balear de la Societat de la Informació (OBSI) de la Fundació Bit es crea amb l'objectiu de ser un instrument de recerca i anàlisi dels principals indicadors de la implantació de la societat de la informació a la nostra comunitat. Des de llavors, l'OBSI duu a terme diferents publicacions anuals sobre el desplegament de la societat de la informació a les Illes Balears a partir de les dades publicades per l'Institut Nacional d'Estadística i dades pròpies.

A partir de l'Enquesta sobre ús de TIC i comerç electrònic a les empreses 2016-2017 de l'INE, s'analitzen els indicadors sobre la implantació i l'ús de les TIC a les empreses i microempreses de les Illes.

12.4.1. Empreses de deu o més treballadors

La connexió a internet arriba a un 99,2% de les empreses balears, mentre que la mitjana estatal se situa en un 98,7%. Com a forma de connexió predomina la banda ampla, amb un 99,4%, mentre que un 96% de les empreses disposa de banda ampla fixa, vuit de cada deu tenen accés a internet a través de banda ampla mòbil. Un 70,3% s'hi connecta a través de la DSL i un 57,5% disposa de xarxa de fil o fibra òptica, 4,5 punts percentuals per sobre de la mitjana estatal. (Vegeu el gràfic I-211 i el quadre AI-60).

Pel que fa a la velocitat de baixada contractada, la major part d'empreses de les Illes Balears es connecta a més de 100 MB/s, una realitat ben diferent a la de fa uns anys, ja que només un 3,7% es connecta a una velocitat inferior als 2 MB/s. (Vegeu el gràfic I-212 i el quadre AI-61).

De les empreses amb connexió a internet, un 70,8% té espai web i dels serveis disponibles predominen una presentació de l'empresa, l'avís legal i els vincles a les xarxes socials corporatives. L'ús de mitjans socials continua en augment i passa d'un 46,8% a un 53%, mentre que la mitjana estatal se situa en un 49,6%.

Si ens referim en concret a l'ús de xarxes socials, durant aquest període les empreses balears de més de deu treballadors assoleixen un 97,9%. Les empreses de cada vegada hi creuen més com a eina comercial; de fet, un 49% de les empreses considera que els mitjans socials són molt útils per al desenvolupament del seu negoci, un 91% els van utilitzar per a publicitat o llançament de productes i un 72% per comunicar-se amb clients. Per sectors, el de serveis se situa en primer lloc en l'ús de mitjans socials, seguit del d'indústria i, finalment, el de construcció. Respecte a l'ús de *big data* a les empreses, només un 7,8% a les Illes Balears i un 8,8% de mitjana estatal ha analitzat dades massives. (Vegeu el gràfic I-213 i el quadre AI-62).

Un 89,4% de les empreses de deu o més treballadors ha interactuat amb l'Administració pública a través d'internet i el principal motiu per fer-ho és obtenir informació (80,1%), aconseguir impresos o formularis (80,1%) i declarar impostos (73,9%).

12.4.2. Empreses de menys de deu treballadors

En relació amb els indicadors que fan referència a les empreses de menys de deu treballadors, les Illes Balears es troben per sobre de la mitjana estatal respecte de les empreses que disposen de banda ampla, empreses amb espai web i també en relació amb el nombre d'empreses que va interactuar amb l'Administració pública a través d'internet. Al contrari, les empreses més petites de les Illes Balears se situen per davall en nombre d'empreses que disposen d'ordinador, que tenen connexió a internet, sistemes interns de seguretat o que utilitzen mitjans socials. (Vegeu el gràfic I-214 i el quadre AI-63).

La banda ampla fixa s'ha anat reduint a les empreses de menys de deu treballadors: d'un 95,5% en el període 2013-2014 s'ha passat al 90% aquest darrer any. Mentrestant, augmenta l'ús de la banda ampla mòbil, que ha crescut 17 punts en els darrers cinc anys, i també s'incrementa l'ús de l'administració electrònica, que arriba a un 76,2% d'empreses que l'han utilitzat durant el darrer any.

12.4.3. Llars i ciutadania

A partir de l'Enquesta sobre equipament i ús de les tecnologies de la informació i la comunicació a les llars 2017, que va publicar l'INE l'octubre de 2017, s'analitzen els indicadors sobre la implantació de les TIC a la ciutadania balear. La connexió i l'ús d'internet entre la ciutadania i les empreses de les Illes Balears avança a bon ritme, a la vegada que continua el desplegament

de les xarxes de banda ampla per arribar a les zones de menor cobertura. (Vegeu el gràfic I-215 i el quadre AI-64).

Les Illes Balears encapçalen la llista de les comunitats autònomes pel que fa a habitatges amb accés a internet. Aquesta quantitat, que s'ha doblat durant la darrera dècada, ha passat d'un 43,5% el 2007 a un 89,3% el 2017. (Vegeu el gràfic I-216 i el quadre AI-65).

Pel que fa al tipus de connexió de banda ampla a les llars, un 42,6% disposa d'ADSL, un 52,2% de xarxa de fil o fibra òptica. D'altra banda, un 81,4% disposa de connexió mòbil de banda ampla a través de dispositiu de mà i un 14,4% via mòdem USB o targeta. Aquest any, a més, s'observa un augment important en termes d'equipament TIC: ordinadors, internet, banda ampla, telèfon fix i telèfon mòbil. (Vegeu el gràfic I-14).

Respecte als usos per part de la ciutadania balear, un 86% ha utilitzat l'ordinador alguna vegada i nou de cada deu persones d'entre 16 i 74 anys han utilitzat internet. Més d'un 60% dels usuaris d'internet afirma que ha dut a terme compres a la xarxa, una quantitat que se situa vuit punts per sobre de la mitjana estatal. Així, les Illes Balears són la tercera comunitat on més persones afirmen haver fet compres a internet, només darrere de Navarra (64,5%) i Madrid (63,8%). Els serveis per a viatges són el més comprat, seguit del material esportiu i roba i de l'allotjament vacacional. (Vegeu els gràfics I-217 i I-218 i els quadres AI-66 i AI-67).

El correu electrònic continua sent el servei més utilitzat per motius particulars, seguit de llegir notícies, diaris o revistes en línia i de la cerca d'informació sobre béns i serveis, i ja són sis de cada deu els que utilitzen la banca electrònica. (Vegeu el gràfic I-219 i el quadre AI-68).

En canvi, es redueix el nombre de persones que utilitzen l'Administració electrònica, tant a les Illes Balears com a la resta de l'Estat: Tot i així, a les Illes Balears una de cada dues persones ha fet servir l'Administració electrònica, principalment per obtenir informació (47,4%), per descarregar formularis (38,2%) i per enviar formularis emplenats (32%).

L'OBSI, amb la mateixa finalitat d'oferir informació neutral i rigorosa a la societat balear, inclou també anàlisis pròpies que es centren en mesurar el grau de desenvolupament de la societat de la informació a la nostra comunitat.

En aquesta línia, durant l'any 2016 es duu a terme una anàlisi sobre l'ús d'internet que fan els alumnes d'ESO de les Illes Balears, del qual es desprèn que el telèfon mòbil és l'aparell amb connexió a internet més utilitzat pels menors des de casa, relegant l'ordinador portàtil al segon lloc, mentre l'ordinador de taula va desapareixent de les llars i va cedint pas als dispositius de mà, com són les tauletes tàctils i els *smartphones*. A més, un 85% admet que xateja a través d'internet cada dia o gairebé cada dia, tasca que concentra un alt percentatge pel que fa a l'ús, seguit de mirar vídeos i escoltar música. La cerca d'informació queda al quart lloc i per darrere de les xarxes socials. Deixant enrere la cerca d'informació i l'ús del correu electrònic, els principals usos estan més relacionats amb l'oci i la socialització que amb la formació i la curiositat. Entre setmana, un 25% d'alumnes passa més de

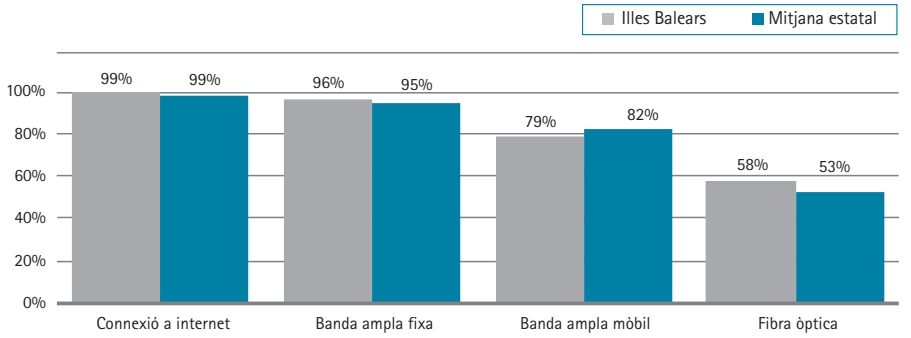
quatre hores al dia a internet, mentre que els caps de setmana aquesta quantitat arriba a un 35,5% dels alumnes d'ESO. (Vegeu el gràfic I-220 i el quadre AI-69).

Respecte de les competències digitals, a l'hora de cercar informació per la xarxa set de cada deu afirmen que troben el que cerquen a internet de manera àgil i amb els resultats esperats. Identificar si aquesta informació és fiable és una tasca una mica més difícil per als enquestats, tot i que un 35,8% declara que normalment sí que és capaç de destriar si la procedència de la informació és de confiança i un 30,8% classifica els documents en carpetes per després localitzar-los quan els necessiti.

En relació amb comunicar-se i participar activament a la xarxa, impera l'ús d'eines de missatgeria instantània, com el WhatsApp per conversar amb els companys i, en menor mesura, l'ús de les xarxes socials. Instagram i YouTube són els webs més utilitzats i, si parlam d'apps, WhatsApp se situa en primer lloc, amb un percentatge del 75,8% que l'utilitza diàriament, seguida també d'Instagram i YouTube. Més de la meitat dels alumnes d'ESO afirmen que quan participen a internet ho fan de manera educada i un 26,2% revisa sempre els missatges abans d'enviar-los.

Gràfic I-211

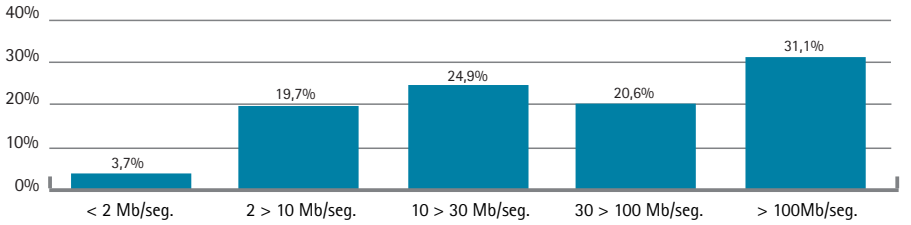
% Connexió a Internet a les empreses de 10 i més treballadors (2017)

Font: Enquesta sobre ús de TIC i comerç electrònic a les empreses, INE 2016/17.

Gràfic I-212

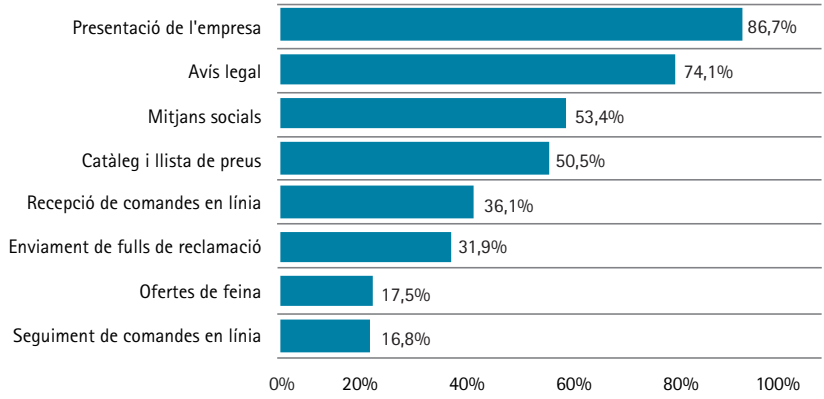
% Velocitat de baixada contractada per les empreses de 10 i més treballadors de les Illes Balears (2017)

Font: Enquesta sobre ús de TIC i comerç electrònic a les empreses, INE 2016/17.

Gràfic I-213

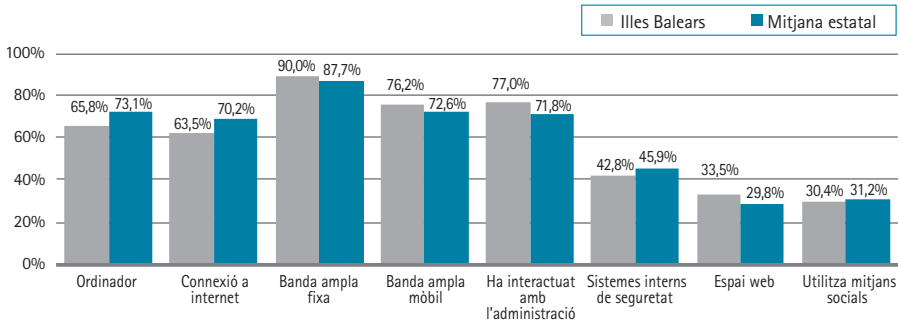
Percentatge de serveis disponibles a les webs de les empreses de deu i més treballadors de les Illes Balears (2017)

Font: Enquesta sobre ús de TIC i comerç electrònic a les empreses, INE 2016/17.

Gràfic I-214

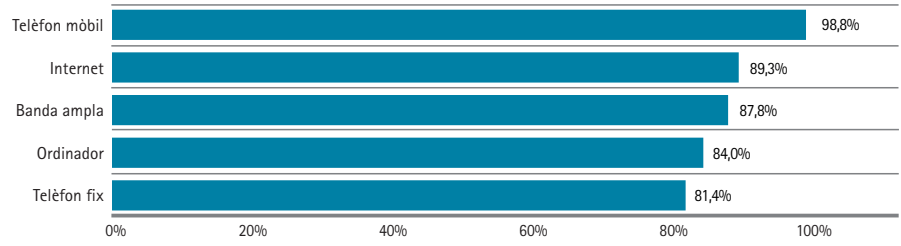
Resum d'indicadors TIC a les empreses de menys de deu treballadors (%) (2017)

Font: Enquesta sobre ús de TIC i comerç electrònic a les empreses, INE 2016/17.

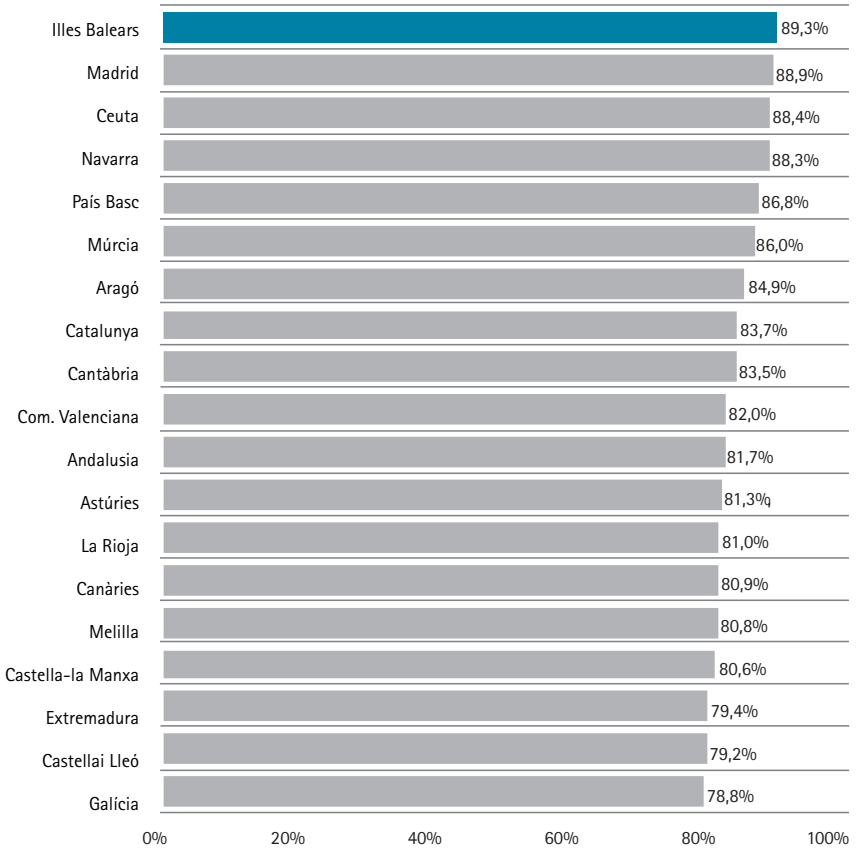
Gràfic I-215

Percentatge d'equipament TIC a les llars de les Illes Balears (2017)

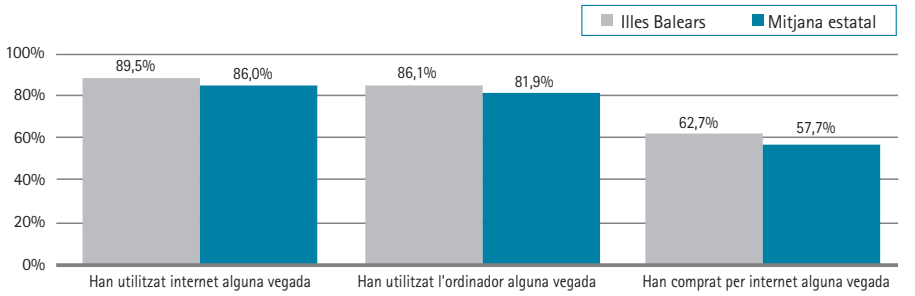
Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, INE 2017.

Gràfic I-216
Percentatge d'habitatges amb accés a internet, segons CA (2017)

Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, INE 2017.

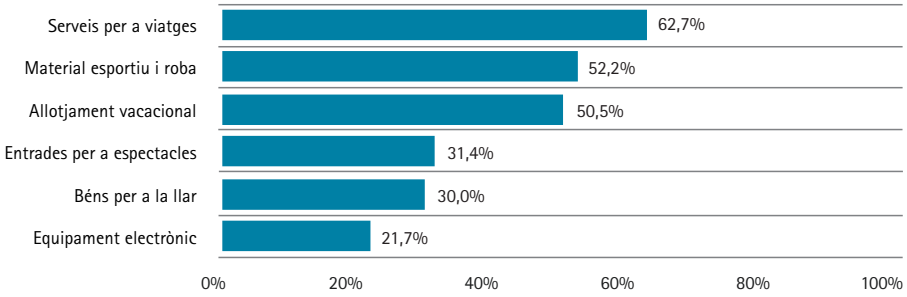
Gràfic I-217
Resum usos per part de la ciutadania (%) (2017)

Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, INE 2017.

Gràfic I-218

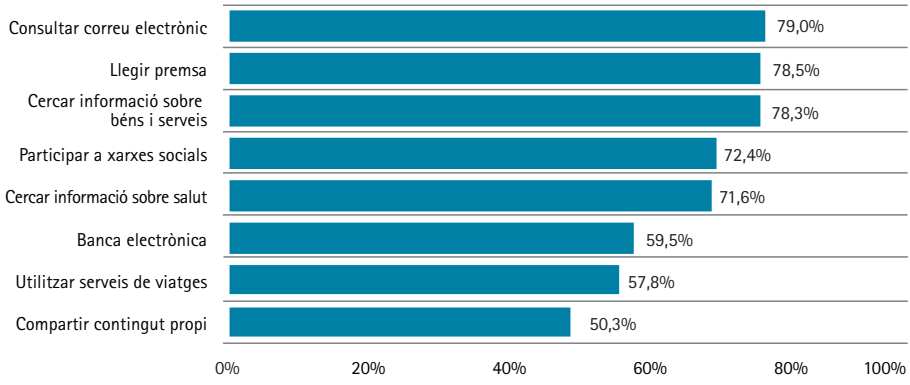
Principals béns i serveis comprats pels ciutadans de les Illes Balears per motius particulars (%) (2017)

Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, INE 2017.

Gràfic I-219

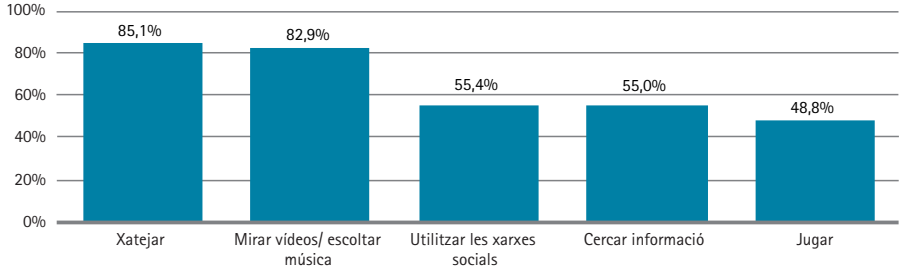
Principals usos d'internet per part dels ciutadans de les Illes Balears per motius particulars (2017)

Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, INE 2017.

Gràfic I-220

Principals usos d'internet per part dels alumnes d'ESO de les Illes Balears per motius particulars, segon ús diari (2017)

Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, INE 2017.

La majoria dels alumnes d'ESO de les Illes Balears són capaços de crear continguts digitals, editar imatges i vídeos i, sobretot, dur a terme ajustaments a les aplicacions dels seus dispositius. Respecte a la seguretat, els menors tenen un alt coneixement sobre les conseqüències de fer un mal ús de la xarxa; per això, admeten tenir els dispositius protegits. En canvi, però, no tenen el costum d'anar canviant les contrasenyes.

Una altra qüestió important relacionada amb la seguretat és que un 36,8% admet que a les xarxes socials només afegeix com a amics persones que també coneix fora d'internet; la resta, per tant, afirma també afegir altres persones que no coneix físicament. A més, un 28,4% dels joves admet que normalment sempre té el mòbil encès, i un 27,3%, que no l'apaga mai.

Requadre I-5.

Big data: noves oportunitats de negoci per a les empreses de les Illes Balears

Toni Bibiloni

1. Introducció

Es pot considerar el *big data* com el nou sector de les dades, amb creixements molt elevats. Com a indicatiu a l'àmbit global, l'any 2017 va créixer un 40%, set vegades més ràpid que el mercat global de la informació i de las comunicacions. D'altra banda, les dades creen cents de milers de nous llocs de feina a Europa. Per tot això, apostar pel *big data*, tant des del sector públic com des del privat, és una línia estratègica arran del món digitalitzat.

Actualment la nostra societat ja es troba influenciada per les conseqüències d'aplicar tècniques de *big data*, amb gran mesura per l'econòmica global, i més de mica en mica, per l'economia regional i local. Des de molts de sectors hem d'afrontar la certesa que no es pot obviar el model de creixement econòmic sobre la base del coneixement generat a partir de l'anàlisi del *big data* emprant algoritmes i tècniques d'intel·ligència artificial.

Analitzant l'actualitat i l'evolució, observam que la manera en què s'han produït fins ara els resultats a la societat, possiblement no representa quasi res comparat en un futur pròxim amb vista als deu propers anys. Podríem preveure que llocs de treball en entorns poc productius podrien canviar per aplicacions d'intel·ligència artificial basades en coneixement adquirit del *big data*.

Per tant, cada cop és més evident que la reacció ha de ser encarar les metodologies de les activitats econòmiques cap a la integració del coneixement com a una via de créixer que garantirà el repte de lligar ben fort creixement i benestar present i futur. Cal cercar maneres de produir i vendre amb eficiència i trobam la clau en la innovació, la recerca i l'aplicació conseqüent de solucions basades en IA més BD en el sectors de les Illes Balears.

En aquest sentit, la Comissió Europea, mitjançant els documents del 2 de juliol de 2014, ja va recomanar al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions a no ignorar "la revolució del *big data*" i va proposar un conjunt de mesures específiques. Posteriorment, al document "Big Data and Macroeconomic Nowcasting: from data Access to modelling", de l'any 2016, va reafirma el posicionament de la Comissió mitjançant la publicació d'estratègies, recomanacions i metodologies i va detallar l'economia de les dades. Una notació especialment rellevant i que cal tenir en compte és una de les recomanacions per afrontar el creixement econòmic, tant per a les institucions europees, nacionals, regionals i les empreses, que han de preparar-se per una gran quantitat de diferents tipus de dades produïdes a alta velocitat a partir d'un gran nombre divers de tipus de fonts. I per manejar aquest conjunts de dades, molt variables i en temps real d'avui dia, són necessàries noves eines i mètodes: com programari, algoritmes i processadores de gran potència, així com recursos humans: personal preparat i qualificat a tractar i extreure coneixement del *big data*.

També cal remarcar com un bon exemple del volum de dades que s'ha de tractar, l'informe de "Big Data sobre el comportamiento del consumidor 2017", publicat al març del 2017 per TC Group Solutions, a partir de milions de dades recopilades per més de 15.000 sensors instal·lats a les botigues i els carrers de més de 40 països de tot el món. Aquest informe posa de manifest diverses recomanacions i conclusions, d'entre les quals destaca la següent: "Només creuant les dades del món *online* amb les del món *offline*, podrà el *retailer offline* convertir l'amenaça en oportunitat i competir, o conviure, amb el món *online* en igualtat de condicions."

El Pla de ciència, tecnologia, innovació i emprenedoria de les Illes Balears 2013-2017 ja va reflectir la revolució tecnològica de les TIC i de la societat de la informació. El pla fa referència a les tecnologies de la informació en bases de dades, com serveis d'alt valor afegit, que podrien generar menys treball precari i proporcionar més estabilitat laboral, més productivitat, llocs de feina més sostenibles i salaris més alts. Avui trobam una consolidació de les TIC aplicades al *big data*, com ja marcava la taxa de creixement anual acumulatiu del nombre d'empreses de tecnologia de la informació (2000-2009) en activitats relacionades amb bases de dades i processament de dades. Per tant, l'Administració de les Illes Balears i les

empreses estan fent les passes correctes per estar i participar de l'anomenada revolució industrial de les dades.

2. Anàlisi del big data a les Illes Balears

La despesa a l'àmbit nacional en R+D ha augmentat un 0,7% el 2016 i ha arribat als 13.260 milions d'euros, un 1,19% del PIB, enfront de l'1,22% de l'any 2015. A les Illes Balears, el 2016 va ser de 94.568 milers d'euros, segons les dades que va publicar l'Institut Nacional d'Estadística (INE) el 28 de novembre de 2017. Aquesta dada representa només un 0,71% de la despesa total nacional. La distribució de la despesa en serveis R+D per l'activitat "programació, consultoria i altres activitats informàtiques" destaca amb un 8,4% a l'àmbit nacional.

Per mesurar el *big data*, podem analitzar l'enquesta de l'ús de TIC i comerç electrònic en les empreses 2016-2017 de l'INE, la qual ofereix el percentatge sobre el total d'empreses que varen dur a terme anàlisi de *big data*. El tant per cent d'empreses de les Illes Balears fou per sectors: indústria, 3,87%; construcció, 0%, i serveis, 10,92%, la qual cosa va representar un 7,8% del total d'empreses. Enfront de les dades nacionals, en els mateixos sectors: indústria, 5,75%; construcció, 6,51%, i serveis, 10,67%, la qual cosa va representar un 8,81% del total d'empreses.

Malgrat aquests valors inicials i generals, si es detallen aspectes més concrets de les empreses analitzant *big data*, podem trobar, per tipus de font, dades de la pròpia empresa amb sensors o dispositius intel·ligents. El total nacional se situa a un 27,69%, mentre a les Illes Balears ja repunta a un 33,18% del total d'empreses. Aquí es remarca l'existència d'un teixit TIC que fa ús de les seves pròpies dades, forçament relacionades amb el turisme. També hi ha l'enquesta per tipus de font: "dades generades per mitjans socials", que resulta un tant per cent majoritari a l'àmbit nacional. El total a l'Estat se situa a un 46,51%, mentre que a les Illes Balears queda a un 33,38% del total d'empreses. En canvi, en avaluar l'enquesta per tipus de font, "altres fonts de *big data*", com són proveïdors externs de disponibilitats, preus, etc. de producte turístic, observam que a l'àmbit nacional se situa a un 24,639%, mentre que a les Illes Balears ja repunta a un 30,45% del total d'empreses, segons les dades 2016-2017 de l'INE.

El *big data* està generant una nova situació dintre del mercat laboral científic i tecnològic, ja que hi ha una forta demanda de llocs de feina relacionats, com són: *business data analytics*, *data engineering*, *big data scientist*, *data steward*, *marketing science* i *data artist*. Aquesta necessitat de llocs especialitzats, la creen quasi totes les empreses que desitgen instal·lar sistemes de BD i IA al seu model de negoci o explotació.

Aquesta situació també queda reflectida a l'enquesta de l'INE 2017, en què s'as-

senyala que un 88,75% de les empreses de les Illes Balears desenvolupen l'anàlisi de *big data* internament, emprant empleats propis, i només un 35,88% emprant proveïdors externs per a l'anàlisi de *big data*. El portal The European Data Market Monitoring Tool informa que l'any 2017 hi ha hagut 6,69 milions de llocs de feina per a professionals del *big data* i tecnologies relacionades, i s'espera per a l'any 2020 una necessitat de 8,31 milions de llocs de feina. També, segons un estudi de IDC Espanya, el mercat nacional de *big data* continuarà el seu creixement a un ritme anual del 6% i superarà els 540 milions d'euros de facturació el 2021.

Amb les previsions anteriors, s'evidencia una manca de personal qualificat en aquesta àrea que ja és real a dia d'avui. El mercat de *big data* a Espanya creix un 30% cada any i va emprar 10.500 professionals l'any 2015. Com a primera advertència, un 19% d'aquests llocs de treball es van generar fora del país; per tant, pareix evident la necessitat de les empreses de les Illes Balears a planificar l'ús i explotació de les dades per continuar sent competitives dintre un mercat cada cop més globalitzat, i pensar com solucionar la manca de recursos humans. Segons l'informe, "el valor estimat de l'economia de les dades a Europa" va suposar un 1,87% del PIB dels països membres el 2015 (272.000 milions d'euros) i es preveu que arribi al 4,7% el 2020. A més, aquest mateix informe remarca que un 65% de les empreses corren el risc de convertir-se en irrellevants o no competitives si no adopten el *big data*.

3.

Resultats del big data

La creació i participació en programes públics o privats de suport a l'R+D+I relacionats amb el *big data* comença a ser remarcable, com ho demostren els anuncis següents. El 4 de maig de 2018 es presentà al Parc Bit el projecte ESCUT, un centre de ciberseguretat pioner a les Illes Balears basat en *intel·ligència artificial*, *machine learning* i *big data*. Dia 10 d'abril de 2018, l'Hospital Universitari Són Llàtzer va presentar el projecte Bisepro, amb el qual es remarca l'ús de *big data* i d'intel·ligència artificial per a la detecció precoç i el maneig integral de la sèpsia. El 23 i el 24 d'abril de 2018, la Fundació Bit i Ibetec presenten la nova estratègia del Govern, Sol i Dades, en el marc de l'Smart Island World Congres. Totes aquests accions de les Illes Balears no van en solitari, sinó que segueixen la línia europea, on destaquen l'Open Data Incubator, una incubadora de projectes de dades obertes a Europa, i *datos.glob.es*, de l'Estat espanyol, amb quasi 300 iniciatives de conjunts de dades publicades i públiques.

Des d'una perspectiva més investigadora, la Universitat de les Illes Balears participa en projectes nacionals i europeus relacionats amb *big data* com són BigData4ATM - Passenger-centric Big Data Sources for Socio-economic and Behavioural Research in ATM 2016-2018, i Optimización del rendimiento y consumo energético en la gestión de recursos y datos en el Cloud of Things

mediante el uso de redes semánticas 2018-2021, entre d'altres.

A l'àmbit educatiu, a la Universitat de les Illes Balears podem trobar al pla d'estudis assignatures de *big data* a les enginyeries. Així com l'oferta del Màster d'Anàlisi de Dades Massives des de l'any 2016, amb l'objectiu de formar personal qualificat i investigador en aquest sector. Aquestes accions investigadores i formatives persegueixen cobrir els grans reptes tecnològics i econòmics, juntament amb la necessitat de l'establiment d'equips multidisciplinaris en cooperació per cobrir l'ampli rang de tecnologies aplicables (HPC, núvol, seguretat, semàntica, interfícies, IOT, eServices, etc.) i transversal a diversos sectors (energia, alimentació, indústria, salut, etc.)

En aquesta línia, el Pla d'estadística 2018-2021 presentat pel Govern de les Illes Balears el 21 de febrer del 2018 anuncia nous reptes, on s'inclou l'ús prioritari de registres administratius, la implantació de la tecnologia necessària per a possibilitar l'ús de fonts de dades massives (*big data*) i la creació d'un sistema geoestadístic on es pugui integrar la informació geogràfica i estadística, on la unitat bàsica inferior sigui l'illa i, sempre que sigui possible, s'arribi a unitats inferiors com els municipis. Els clústers de les Illes Balears, com Turistec i la Cambra de Comerç, estan fent accions per anar descobrint i donant solucions a les oportunitats de negoci existents al voltant del *big data*.

Requadre I-6.

Big data, mobilitat i turisme

José Javier Ramasco (IFISC/CSIC-UIB)

En els relats de ciència-ficció dels anys seixanta s'esmenta com a possibles futurs per a la humanitat qüestions com noves fonts d'energia inesgotables i netes, viatges eficients a altres estrelles, cura de malalties i, fins i tot, intel·ligència artificial i robots. Tots aquests aspectes han avançat en les últimes dècades, però el més sorprenent és l'enorme desenvolupament que han tingut noves formes de comunicació i gestió de dades, d'interacció social i de les persones amb el seu entorn. Aquests temes, o no eren a la llista d'aquests llibres o es pensava que eren poc probables.

Les tecnologies de la informació i comunicació s'estan tornant tan habituals que les noves generacions –els anomenats *millennials*– expressen una bona part de la seva identitat a través de les xarxes socials. Els nous instruments esborren la distància física: per una banda, es pot contactar fàcilment amb amics o familiars que es troben lluny i, per una altra, afecten els límits temporals, ja que s'espera que es pugui comprar, contractar o demanar serveis en línia en qualsevol moment del dia o de la setmana.

Tot i que aquestes tecnologies obren una infinitat de noves possibilitats i aplicacions, hi ha un preu que s'ha de pagar. Cadascuna de les interaccions dels usuaris amb els aparells, entre diferents usuaris i, fins i tot, comunicacions automàtiques dels instruments amb la xarxa queda registrada. La nova regulació europea de protecció de dades intenta tornar als ciutadans el control sobre l'ús de les seves dades, però la realitat és que proveïdors de servei de xarxa, gestors de xarxes socials i un gran nombre de propietaris d'apps emmagatzemen dades. Per ser més específics podem citar-ne alguns i descriure la informació que emmagatzemen. Els primers i més clàssics són les empreses de telecomunicacions: cada firma que dona un servei mòbil o fix necessita guardar dades sobre les trucades dels seus clients per motius de tarifació. No només això, per oferir el servei mòbil cal saber la torre a què es connecten els mòbils, atès que estan corrent una infinitat d'aplicacions es connecten cada poc temps a internet a la recerca d'actualitzacions o per transferir informació. D'altra banda, els propietaris de les xarxes socials, les apps, etc. reben i guarden informació del contingut de les peticions dels usuaris, a més de quan i on es produeixen. Exemples són els cercadors clàssics en xarxa i les xarxes socials com Facebook, Twitter, Instagram, etc. Els bancs i les grans companyies de targetes o de pagaments en línia també tenen accés a dades sobre la localització, temps i quantitats de les transferències. De fet, tots els serveis informatitzats són susceptibles de crear traces electròniques, i amb això formar part de bases de dades.

Hi ha un gran nombre de fonts d'informació, però, quin és l'ús que se'ls dona? Quina és la potencial evolució d'aquest ús? I, com poden afectar el turisme i la seva gestió? L'ús més habitual de les dades en l'àmbit privat va ser establert a finals dels noranta i inici dels 2000 i ha estat el motor de l'èxit dels cercadors més populars de la xarxa, com Google i Yahoo. Es tracta d'emprar la informació per oferir publicitat adreçada a cada tipus d'usuaris. Els continguts de les cerques, de les interaccions en xarxes socials, imatges pujades, llocs visitats, compres anteriors, etc. permeten classificar els usuaris d'acord als seus gustos i necessitats. D'aquesta manera, a cada individu se li poden recomanar serveis o productes als quals sigui més procliu, maximitzant les possibilitats de compra. El sector turístic no està lliure d'aquestes pràctiques i són moltes les destinacions, cercadors d'agències en línia o metacercadors (comparadors) que aprofiten aquest tipus de mecanismes per recomanar productes o per adreçar publicitat. La recomanació i la gestió de la reputació de les destinacions i serveis s'ha convertit en un negoci lucratiu que orienta els potencials clients als serveis.

En aquest marc, mereixen especial menció les eines de l'anomenada economia col·laborativa. Algunes d'aquestes, com Airbnb o HomeAway, han impactat amb força al mercat immobiliari de les zones vacacionals, incloses les nostres illes, o han afectat sectors com el transport (Cabify, Uber, Blablacar, etc.) i han motivat reaccions legislatives per intentar mantenir l'accés a l'habitatge als residents.

Cal veure com la seva presència i la nova regulació conformarà el mercat immobiliari (i de transport, etc.) en el futur.

A part d'aquestes formes d'interacció de l'usuari amb les empreses, les xarxes socials també han obert altres possibilitats. Tant els gestors de destinacions com els proveïdors de serveis (hotels, restaurants, etc.) tenen cada vegada més presència a les xarxes. Això permet una interacció directa amb els potencials usuaris i disposar d'una forma de control de la reputació. Els comentaris amb crítiques o suggeriments arriben directament al gestor, cosa que facilita tenir una idea més actualitzada dels possibles problemes del negoci i donar una atenció més personal als clients. La geolocalització i l'automatització de molts dels serveis, cada vegada més freqüents, han obert la porta a una interacció amb els clients que canviarà la forma com s'entén el turisme en el futur. No només és la contractació de nits d'hotel, dinars i sopars en restaurants, sinó que la domòtica proporcionarà mecanismes per fer l'embarcament o demanar qualsevol cosa que els clients puguin requerir sense necessitat d'interacció cara a cara. Això pot fer avançar l'actual tendència cap a una creixent automatització i subseqüent pèrdua de mà d'obra en sectors que, com el turisme, la contracten de manera extensiva.

Menys explorades, però d'una gran importància, són les aplicacions que el *big data* o dades massives tenen per als gestors públics. Aquest és un dels principals temes de treball a l'IFISC (CSIC-UIB), on hi ha una línia per a l'estudi de sistemes sociotècnics. Alguns exemples són l'anàlisi de les zones de concentració de gent a les ciutats i com la mobilitat diària s'adapta a la distribució geogràfica. Clàssicament, la informació sobre mobilitat s'obté mitjançant enquestes en què la mostra se selecciona per evitar biaixos: se cerca gent representativa de cada franja d'edat, gènere, extracció social i econòmica, nivell educatiu, origen, etc., i se'ls entrevista sobre els seus hàbits diaris de mobilitat. El cost d'una enquesta amb una desena de milers d'individus, com la que es fa cada any a l'àrea metropolitana de Barcelona (EMEF) pot ser de l'ordre de les centenes de milers d'euros, per no esmentar les grans macroenquestes com l'EMD de Madrid, que en la seva edició del 2018 diu haver completat 85.000 entrevistes i ha costat 2,2 milions d'euros[1]. A part del cost, la planificació d'aquestes enquestes requereix mesos o anys de preparació, així que és difícil actualitzar els resultats en terminis curts. La informació que s'obté, però, és crucial: conèixer la demanda de transport entre una zona i una altra és vital per planificar les rutes dels serveis públics com autobusos, freqüències de metros i, fins i tot, la inversió en noves línies.

1. Vegeu, per exemple, https://www.lainformacion.com/empresas/consorcio-transporte-publico-de-madrid-gasta-2-2-millones-en-una-encuesta-de-movilidad/6337578

Això no succeeix només a les grans àrees metropolitanes, sinó també a les Balears, on el 2017 el Govern va dur a terme una enquesta a 4.200 residents i 1.700 turistes per redactar el nou pla integral de mobilitat[2]. Les enquestes continuen sent necessàries per corregir els possibles biaixos, però les noves tecnologies afegeixen una eina d'un valor incalculable en aquest sector. Qualsevol dels distribuïdors majoritaris de mòbils disposa d'informació sobre la mobilitat dia a dia de la fracció de la població a la qual ells donen servei. Les mateixes dades es poden trobar en empreses agregadores d'apps mòbils i proveïdors de sistemes operatius (Android i MacOS). Estam parlant de patrons de mobilitat d'una fracció de la població que pot fàcilment superar el 10%, amb alta resolució espai-temporal i que s'actualitza en temps real. És fins i tot possible obtenir informació amb dades públiques com les provinents de tuits geolocalitzats. Alguns exemples dels patrons de mobilitat obtinguts amb Twitter a Mallorca per a residents, turistes nacionals i estrangers disgregats per nacionalitat d'origen s'afegeixen també a aquest informe com a material addicional. Les dades de Twitter són de menor qualitat, ja que el nombre d'usuaris és molt més reduït i com a aplicació mòbil té més usuaris joves, però s'ha comprovat que en mobilitat i a escales d'un quilòmetre o més, els resultats són comparables als produïts amb dades de telefonia mòbil i amb enquestes, sempre que les dades s'agreguin en períodes temporals llargs. El contingut dels tuits, a més, és accessible, cosa que permet separar els usuaris per idiomes i comprovar, com vam fer en un estudi recent, el nivell d'integració de les diferents comunitats d'immigrants.

El potencial del *big data* per al turisme és enorme, a més de separar els visitants i residents per origen i idioma, es poden detectar les zones de concentració, que són aquelles on el gestor públic ha de focalitzar els serveis o la seva atenció en el cas en què es vulguin desenvolupar mesures legislatives per corregir possibles desviacions i conflictes. El futur passa per creuar diversos tipus de dades d'àmbit espacial, no individual (per mantenir la privacitat), així com per utilitzar aquesta informació en eines de simulació realistes que permetin considerar escenaris objectius i comprovar els efectes de les polítiques abans d'implementar-les. Un exemple és l'impacte de noves línies de transport sobre la demanda i la mobilitat: partint de les dades actuals es poden crear models informàtics que infereixin el nombre de passatgers o viatges en diferents situacions depenent dels costos del transport o les alternatives existents. A més, aquests models poden ser actualitzats en temps real gràcies a la gran afluència de dades que es generen en qualsevol instant. El transport és un dels aspectes d'aplicació més directa dels models basats en dades, però eines similars es poden desenvolupar en altres contextos com l'atenció sanitària, demanda d'aigua i electricitat, usos del sòl o preus de béns, serveis i allotjament.

2. http://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=3056653&coduo=2390691&lang=ca

Figura 1. Activitat en nombre d'individus observats per a residents i visitants a la temporada d'estiu (d'abril a octubre) i hivern (la resta) a Mallorca. Cada quadrat de la malla té una extensió de 2x2 km^2. Les dades provenen de recomptes de tuits geolocalitzats recollits entre el 2014 i el 2016.

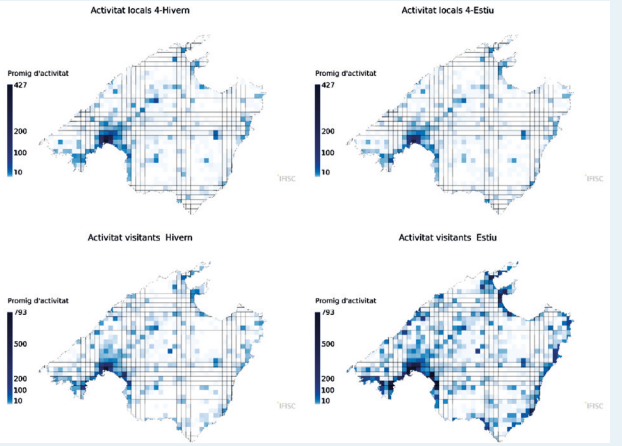

Figura 2. Activitat en nombre d'individus observats per visitants de diferents orígens a l'estiu. Cada quadrat de la malla té una extensió de 2x2 km^2. Les dades provenen de recomptes de tuits geolocalitzats recollits entre el 2014 i el 2016. Cal tenir en compte que l'ús de Twitter geolocalitzat és diferent en cada país d'origen.

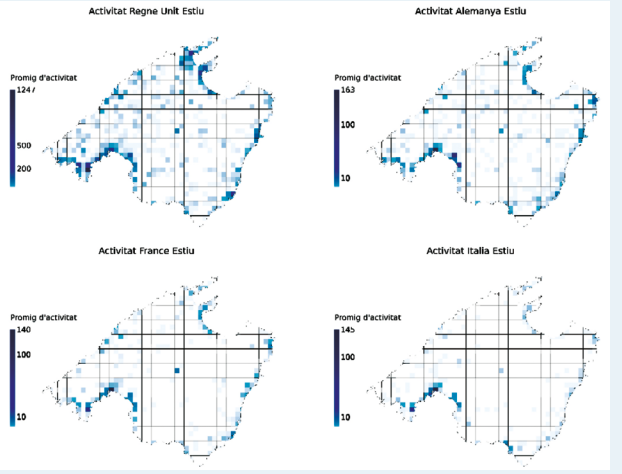
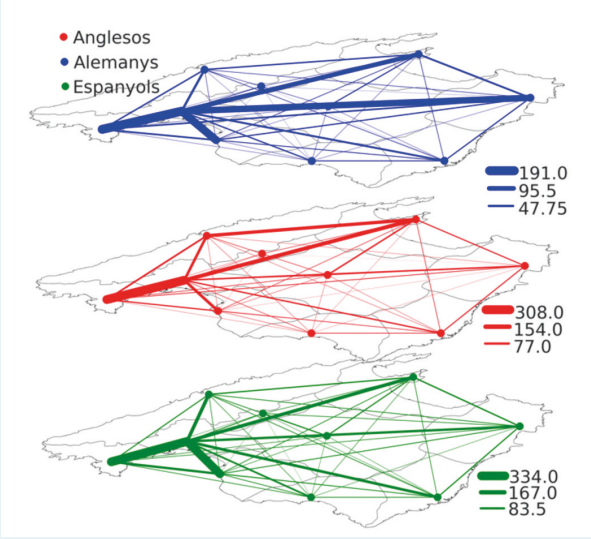

Figura 3. Fluxos de mobilitat dels visitants entre zones de Mallorca per origen. Les dades provenen de recomptes de tuits geolocalitzats recollits entre el 2014 i el 2016. Cal tenir en compte que l'ús de Twitter geolocalitzat és diferent en cada país d'origen.

13

ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA

RESUM

El pes de l'economia social a les Illes Balears és baix i en cau el dinamisme, tot i que ofereix solucions importants per satisfer necessitats socials i fer economia per a les persones. Les Balears són a la coa respecte d'Espanya pel que fa al nombre de cooperatives i societats laborals.

En una aproximació, devers un 2% de les empreses de les Illes pertanyen a l'economia social. Aquesta ofereix una ocupació més estable, atès que el pes dels treballadors indefinits de les cooperatives i les societats laborals a les Balears són d'un 74%, per sobre dels del total de l'economia (69%). La majoria de treballadors de l'economia social pertanyen al sector serveis, com a la totalitat de l'economia balear. Els menors de 40 anys representen un 42%. Les cooperatives i les societats laborals a les Illes Balears ocupen 2.518 persones, un 0,5% de la població ocupada.

Des del 1999 al 2015 la producció de les cooperatives més les societats laborals s'ha incrementat en gairebé la meitat. A Eivissa destaquen les cooperatives d'habitatge com a forma d'encaminar el problema residencial. Els altres tipus d'entitats que formen part de l'economia social a les Illes Balears el 2017 assoleixen la quantitat de 1.064, entre les quals destaquen les de l'àmbit de l'agricultura ecològica (840).

13.1. INTRODUCCIÓ

L'economia social és un actor que pot combinar la rendibilitat amb la inclusió social i pot fer més bones les condicions dels treballadors. És un sector de l'economia entre el sector privat i el públic que pretén millorar el benestar. A Europa, l'economia social neix a partir de les primeres experiències cooperatives, associatives i mutualistes des de finals del segle XVII i s'impulsa en el XIX. L'estudi *Recents Evolutions of the Social Economy in the European Union*, del Comitè Econòmic i Social Europeu – del Centre Internacional d'Investigació i Informació sobre l'Economia Pública, Social i Cooperativa (CIRIEC), de juny del 2017– en destaca la importància en termes humans i econòmics. A Europa proporciona ocupació remunerada a més de 13,6 milions de persones, prop d'un 6,3% de la població ocupada. Els països i les regions que estan per sobre d'aquesta ràtio són el Benelux, França, Itàlia i Espanya. Les associacions i fundacions generen 9 milions de llocs de treball; les cooperatives i empreses similars 4,2 milions, i les mutualitats ocupen 400.000 treballadors. Si se sumen els treballadors no remunerats als remunerats, són un total de 19,1 milions. Hi ha 82,8 milions de voluntaris, equivalents a 5,5 milions de treballadors a temps complet.

A Espanya l'economia social està reconeguda a la Llei 5/2011, de 29 de març, i la relaciona amb l'economia sostenible. Segons dades de la Confederació Empresarial Espanyola de l'Economia Social (CEPES), les empreses d'economia social a Espanya representen un 10% del PIB i un 12,5% de l'ocupació. Són empreses de tots els sectors econòmics i de totes les mides. En els darrers vuit anys s'han creat 29.000 noves empreses i 190.000 llocs de treball. Un 47% dels llocs de treball pertanyen a menors de 40 anys. A més, ocupa 128.000 persones amb discapacitat o en risc d'exclusió. Mentre el conjunt del teixit empresarial ha recuperat un 59% de l'ocupació perduda durant la crisi, les cooperatives ja n'han recuperat un 92%. El desembre passat el Consell de Ministres aprovà l'Estratègia espanyola d'economia social 2018-2022. L'economia social també s'impulsa des del Programa operatiu d'inclusió social i de l'economia social, del Fons Social Europeu 2014-2020 (POISES). A les Balears el desembre de 2017 s'aprovà el Pla director d'economia social 2018-2022 per fomentar aquest sector perquè assoleixi fins a un 5% del PIB. El pressupost d'aquest pla és de 3,7 milions d'euros per potenciar-ne la difusió, la inversió en noves tecnologies, el suport a col·lectius vulnerables, les diferents formes d'economia social (cooperatives, empreses d'inserció laboral, etc.), entre altres actuacions. Finalment, el Consell de l'Economia Social i el Cooperativisme de les Illes Balears –on hi ha representades les associacions de cooperatives, de societats laborals i d'empreses d'inserció, els consells insulars i la Federació d'Entitats Locals (FELIB), a més del Pla director– va aprovar l'esborrany de la Llei de microcooperatives, que està en fase de consulta per conèixer l'opinió ciutadana.

13.2. Metodologia

La classificació del sector de l'economia social està basat en el Sistema Europeu de Comptes SEC 2010 (Eurostat). El Reglament (UE) 549/2013 del Parlament Europeu i del Consell, de 21 de maig de 2013, relatiu al sistema europeu de comptes nacionals i regionals de la Unió Europea (*Diari Oficial de la Unió Europea*, de dia 26 de juny de 2013), estableix el criteri que se segueix aquí per a la classificació de l'economia social a les Illes. A més, se segueix el criteri de l'Informe sobre l'economia social i solidària a les Illes Balears 2006-2013 del monogràfic de GADESO número 55, de 2015.

A) Productors de mercat (empreses que actuen en els mercats amb competència).

A.1) Societats no financeres S.11.

- Cooperatives (de treballadors, agroalimentàries, consumidors, educació, transport, d'habitatge, de salut, social, etc.).
- Societats laborals.
- Societats agràries de transformació (SAT).
- Confraries de pescadors.
- Centres especials d'ocupació (CEE).
- Empreses d'inserció.

- Altres productors de mercat privats (iniciatives d'RSC, d'agricultura ecològica i ONCE)

A.2) Institucions financeres S.12.

- Cooperatives de crèdit.
- Companyies de mútues d'assegurances.
- Institucions sense finalitat de lucre de serveis d'economia social.

B) Productors no de mercat (institucions sense finalitat de lucre al servei de les llars S15).

- Associacions d'acció social (iniciatives de comerç just i d'inserció sociolaboral).
- Fundacions socials.
- Altres institucions humanitàries sense finalitats lucratives (Creu Roja).
- Xarxes socials.

En aquesta diagnosi de l'economia social només es tractarà l'apartat A.1, atès que és l'objecte del Pla Director d'Economia Social de les Illes Balears i, a més, per les dificultats generals d'aconseguir dades estadístiques sobre la totalitat dels sectors de l'economia social. El Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social publica informació sobre l'economia social però només pel que fa a cooperatives i societats laborals, utilitzant informació de la Seguretat Social i també informació que li fan arribar les comunitats autònomes. Quant als altres tipus d'entitats de l'economia social, com són societats agràries de transformació, confraries de pescadors, centres especials d'ocupació, empreses d'inserció i altres productors de mercat privats i també les institucions financeres i els productors de no mercat, no hi ha estadístiques per mesurar-ne l'evolució ni el pes que tenen. Tot això, debilita el coneixement sobre l'economia social de les Illes Balears i la seva importància en el total de l'economia.

13.3. Dades de l'economia social a les Illes Balears

De conformitat amb les dades que ofereix l'Ibestat del Directori d'Empreses (DIRCE) i les altres fonts detallades en el quadre, el percentatge d'empreses de l'economia social respecte al nombre total d'empreses de les Illes Balears el 2016 i el 2017 és aproximadament d'un 2%. En els darrers set anys el nombre de cooperatives s'ha incrementat més d'una quarta part, si bé disminueix un 6,8% el nombre de societats laborals. (Vegeu el quadre I-177).

Per calcular el pes de l'economia social, a més de les cooperatives i les societats laborals, s'analitzen altres tipus d'entitats que es detallen a continuació. (Vegeu el quadre I-178).

El 2016 hi ha 132 societats agràries de transformació (SAT) i el 2017 n'hi ha quatre més. Són societats civils que tenen una finalitat economicosocial per produir, transformar i comercialitzar productes agrícoles, ramaders i forestals; per fer millores al medi rural i per a la promoció i el desenvolupament agraris.

Durant el 2016 i el 2017 hi ha 16 confraries de pescadors representades per la Federació Balear de Confraries de Pescadors,

que té com un dels seus objectius principals la sostenibilitat de l'activitat pesquera. Segons SEMILLA, el 2015 les confraries de pescadors disposen de 291 embarcacions, de les quals 172 corresponen a Mallorca, 52 a Menorca, 49 a les Pitiüses i 18 a Formentera.

Pel que fa als centres especials d'ocupació (CEO), tenen distinta personalitat jurídica. El 2016 hi ha 13 associacions, 16 societats limitades i sis societats anònimes. Aquestes associacions tenen una plantilla de 1.530 persones, de les quals majoritàriament (1.250) tenen alguna discapacitat. D'altra banda, 13 d'aquests centres corresponen a una iniciativa social i 22 a una iniciativa empresarial.

Les empreses d'inserció tenen com a finalitat la integració sociolaboral de persones en situació o risc d'exclusió social. El 2015 generaren 77 contractes laborals.

En el grup dels altres productors de mercat privats, dins la responsabilitat social corporativa (RSC) cal destacar Eticentre i Forètica. Eticentre és una associació sense ànim de lucre per incorporar criteris ètics en el món dels negocis. Especialment està adreçada a les petites i mitjanes empreses i consta de 24 associats. Forètica consta de cinc empreses adherides amb el certificat SGE 21, que és la primera norma europea que permet certificar un sistema de gestió ètica i socialment responsable. A més, CAEB, PIME i Cambra de Comerç, entre d'altres, apliquen mesures d'RSC. D'altra banda, el 2016 es va constituir el Consell de Responsabilitat Social Corporativa de les Illes Balears per promocionar i fomentar la participació, col·laboració i coordinació entre organitzacions i associacions del sector, agents socials i econòmics i l'Administració pública.

El 2016 hi va haver 800 operadors d'agricultura ecològica (614 a Mallorca, 89 a Menorca, 93 a Eivissa i quatre a Formentera) i 840 el 2017.

L'ONCE a les Balears ha ocupat 1.513 discapacitats en 20 anys i el 2016 generà 32 llocs de treball indefinits. D'altra banda, el 13 de març de 2010, tot i que les entitats membres ja col·laboraven en xarxa des del 2008, es constitueix el Tercer Sector Social de les Illes Balears (TSSIB) que té com a missió millorar el benestar de les persones amb necessitats socials no cobertes. Les entitats del TSSIB poden ser associacions, federacions, cooperatives d'iniciativa social, centres especials d'ocupació, congregacions religioses, empreses d'inserció i fundacions.

El 2017 les cooperatives i les societats laborals a les Illes Balears ocupen 2.591 persones, un 0,5% de la població ocupada. A continuació s'analitzen les cooperatives i les societats laborals.

13.4. Comparativa entre Espanya i les Illes Balears de les cooperatives i les societats laborals

Segons el Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social (*Base de dades de l'Economia Social. Característiques*

dels Treballadors en situació d'alta a la Seguretat Social, on s'analitzen les dades de les cooperatives i les societats laborals), el 2017 els treballadors de l'economia social a les Balears més nombrosos, tal com passa en el total de l'economia, són els del sector serveis, amb un 77,1%; seguits de la indústria (12,1%); de la construcció (8,7%), i de l'agricultura (1,6%) .

El 2017, a Espanya, un 54,7% dels treballadors de cooperatives més societats laborals són homes i un 45,9% són dones, i a les Balears la proporció és d'un 53,8% i un 46,2%, respectivament. És a dir, les dones ocupades en economia social a Balears estan lleugerament per sobre del percentatge d'Espanya. Respecte al total dels ocupats a les Balears, la proporció és de 54,2% d'homes i 45,8% de dones. A Espanya la major part dels ocupats en l'economia social tenen de 40 a 54 anys, i a les Balears (41,1%), també. La proporció d'ocupats a l'economia social de 55 anys i més –un 16,3%– és superior a la d'Espanya (13,8%). Els ocupats de l'economia social de 25 a 39 anys a les Balears representen un 36,9% i si es tenen en compte els menors de 40 anys són un 42,7%.

D'altra banda, els ocupats estrangers a les Balears el 2017 en economia social (7,5%) estan per sota de la mitjana espanyola (10,6%). A les Balears els treballadors indefinits de l'economia social (75,8%), estan per sobre de la mitjana espanyola (73,9%). Els treballadors indefinits sobre el total de l'economia a les Balears representen un 65,1%; per tant, l'economia social ofereix ocupació de més qualitat. Els treballadors a temps complet de l'economia social a Espanya són un 80,1%, mentre que a les Balears són un 77,6%. A les Balears les societats de l'economia social més nombroses són les que tenen de 26 a 50 treballadors (26,8%), seguides de les que en tenen de 0 a 5 (14,9%). En tercer lloc hi ha les que en tenen d'11 a 25 (14,1%) i, en quart lloc, les que en tenen de 51 a 100 (13,9%). En canvi, a Espanya les societats més nombroses de l'economia social són les que tenen més de 250 treballadors. El 2017 a les Balears, un 38,5% en l'economia social són treballadors de més de cinc anys d'antiguitat i un 25,1% tenen una antiguitat de fins a sis mesos.

Per comunitats autònomes, el 2017 les Illes Balears estan a la coa respecte d'Espanya del nombre de cooperatives i societats laborals (limitades i anònimes) i en el nombre de treballadors. En tots dos casos les primeres posicions corresponen a Andalusia, el País Basc, Catalunya i la Comunitat Valenciana. (Vegeu els gràfics I-221 i I-222 i els quadres AI-70 i AI-71).

Pel que fa a les cooperatives per tipus, el 2017 a Espanya ocupen les primeres posicions el comerç i l'hostaleria; seguides de la indústria; l'educació i la sanitat; el sector primari i les activitats professionals, administratives i Administració pública. En canvi, a les Illes Balears el primer lloc l'ocupen les cooperatives de l'educació i la sanitat, el segon és per al comerç i l'hostaleria, el tercer és per a les activitats artístiques i altres serveis, el quart és per al transport i les comunicacions, seguides de les activitats professionals administratives i l'Administració pública. (Vegeu el gràfic I-223 i el quadre AI-72).

L'evolució dels treballadors a les cooperatives per tipus d'activitat a Espanya mostra que les cooperatives de comerç i hostaleria són les més nombroses en nombre de treballadors, seguides de les d'indústria, les d'educació i sanitat i les d'agricultura. (Vegeu el gràfic I-224 i el quadre AI-73).

A les Balears, el sector de cooperatives més nombrós en treballadors, des del tercer trimestre del 2010 és el d'educació i sanitat, i també és el que més creix en ocupació. Després ve el sector del comerç i l'hostaleria, que a partir de la crisi cau significativament però manté la segona posició. Els segueixen el transport i les comunicacions; les activitats professionals, administratives i d'Administració pública, i les activitats financeres i immobiliàries. La indústria i la construcció mostren una caiguda per l'efecte de la crisi. El d'activitats artístiques s'ha mantingut aquests darrers vuit anys, però cau en el primer trimestre del 2018. El sector primari és el penúltim en volum de treballadors. Finalment, energia, aigua i residus es manté, però és poc significatiu. (Vegeu el gràfic I-225 i el quadre AI-74).

Quant a les societats laborals per tipus, el 2017 a Espanya ocupen les dues primeres posicions el comerç i l'hostaleria i la indústria, com passa amb les cooperatives. En tercer lloc la posició és per a la construcció, seguides de les activitats professionals, administratives i Administració pública; l'educació i la sanitat, i el transport i les comunicacions. A les Illes Balears el primer lloc també l'ocupen les societats laborals de comerç i hostaleria, però el segon és per a la construcció, el tercer per les activitats professionals administratives i d'Administració pública, i el quart per a la indústria. (Vegeu el gràfic I-226 i el quadre AI-75).

El 2017 les societats laborals amb un nombre més alt de treballadors a Espanya són les de comerç i hostaleria, seguides de les d'indústria, les de construcció, les d'educació i sanitat i les d'activitats professionals, administratives i Administració pública. (Vegeu el gràfic I-227 i el quadre AI-76).

A les Balears el sector de societats laborals més nombrós en treballadors el 2017 és el d'indústria i el de comerç i hostaleria. Després ve el sector de la construcció i les activitats professionals, administratives i d'Administració pública.

13.5. Les cooperatives

13.5.1. Evolució de les cooperatives a les Illes Balears (Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social)

A les Balears el 2017 hi ha una mitjana de 1.904 treballadors en cooperatives, i a Espanya, 303.535, la qual cosa representa un 0,4% i un 1,7% respectivament en relació amb el total de treballadors. La variació interanual del 2017 respecte del 2016 per a Espanya ha estat d'un 2,1%, i per a les Illes Balears, d'un 2,4%.

Quadre I-177. Nombre d'empreses per condició jurídica de l'economia social a les Illes Balears (2010-2017)

	Societats cooperatives (DG Treball, ES i Salut Laboral)	Societats laborals anònimes i limitades (DG Treball, ES i Salut Laboral)	Altres tipus (*)	Total economia social	Total empreses a les Illes Balears (DIRCE)	% de les empreses de l'economia social sobre el total d'empreses de les Illes (1)
2010	214	545	-	-	89.562	-
2011	221	546	-	-	87.461	-
2012	223	546	-	-	85.372	-
2013	234	546	-	-	85.044	-
2014	244	544	-	-	84.270	-
2015	260	535	-	-	87.111	-
2016	263	520	987	1.770	89.341	1,98%
2017	**273**	**508**	**1.035**	**1.816**	**93.067**	**1,95%**

Font: Ibestat, Directori d'empreses (DIRCE); Direcció General de Treball, Economia Social i Salut Laboral (*incloses les entitats detallades a la taula 2), i elaboració pròpia.

(1) El càlcul del percentatge és una aproximació.

Quadre I-178. Nombre d'altres tipus d'entitats de l'economia social (2016-2017)

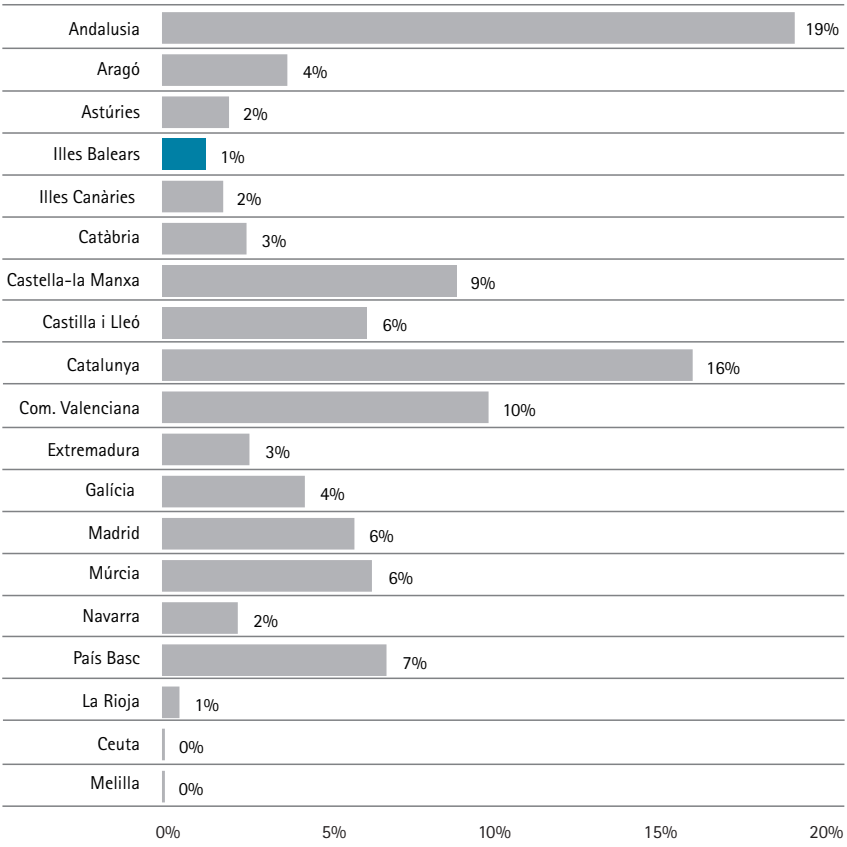
	2016	2017
S. agràries transf. (1)	132	136
Confraries de pescadors (2)	16	16
C. especials d'ocupació (3)	35	39
Empreses d'inserció (3)	2	2
Altres productors de mercat privats	801	841
Iniciatives RSC (*)	-	-
Agricultura ecològica (4)	800	840
ONCE (5)	1	1
Total	**987**	**1.035**

Fonts: (1) Direcció General d'Agricultura i Ramaderia; (2) Federació Balear de Confraries de Pescadors; (3) D. Gral. de Treball, Economia Social i Salut Laboral; (4) Consell Balear de la Producció Agrària Ecològica, i (5) ONCE.

* No existeix un registre de les iniciatives d'RSC, però en un estudi de la D.Gral. De Treball, Economia Social i Salut Laboral del 2010 es computaren 101 empreses. D'altra banda, Eticentre té 24 empreses que en són sòcies i Forètica en té 5 amb certificació SGE 21. A més, CAEB, PIME i Cambra de Comerç de Mallorca, entre d'altres, apliquen mesures d'RSC.

Gràfic I-221

Distribució del nombre de cooperatives i societats laborals per comunitats autònomes (mitjana 2017)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social, Economia Social.

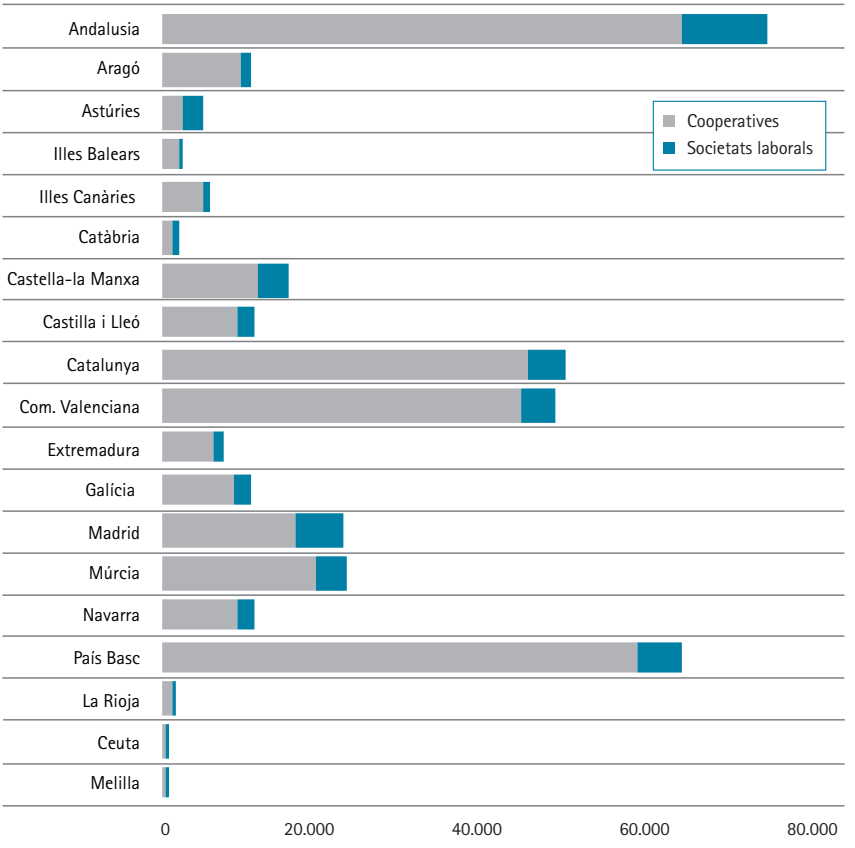
El nombre de treballadors de cooperatives a les Illes Balears des del 1999 fins al 2017 s'ha incrementat en un 3,5%. El màxim de treballadors de la sèrie es dona a finals del 2008, amb 2.774, i a partir d'aquí cau el nombre de treballadors en una tercera part. A les Balears un 71% correspon al règim general i un 29% a autònoms, proporció similar a la del conjunt d'Espanya. La diferència entre el règim general i els autònoms a les Balears era molt més gran des del 1999 fins al 2014, atès que s'escurça a partir d'aquest any. Durant la crisi els autònoms s'han mantingut fins i tot en tendència creixent; en canvi, els treballadors de règim general han disminuït. El nombre de treballadors del règim general de les cooperatives mostra una certa estacionalitat (devers un 4%); en canvi, els autònoms són més estables. El nombre de

treballadors per cooperativa a les Illes Balears s'incrementa en un 3% en els darrers 18 anys i a Espanya ho fa en un 41%. (Vegeu el gràfic I-228 i el quadre AI-77).

El 2017 hi ha 11,2 treballadors per cooperativa, quan el nombre de treballadors per empreses totals a les Illes és de 5,2. El màxim del període és 14,2 treballadors per cooperativa, que es donà en el tercer trimestre del 2006. En tot el període, el nivell de treballadors per cooperativa a les Illes Balears és inferior al d'Espanya. (Vegeu A7).

Gràfic I-222

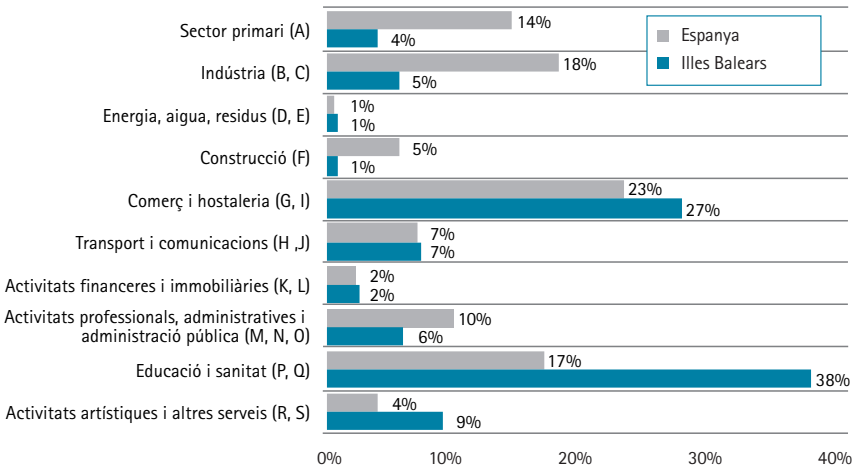
Nombre de treballadors de cooperatives i societats laborals per comunitats autònomes (2017)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social, Economia Social.

Gràfic I-223

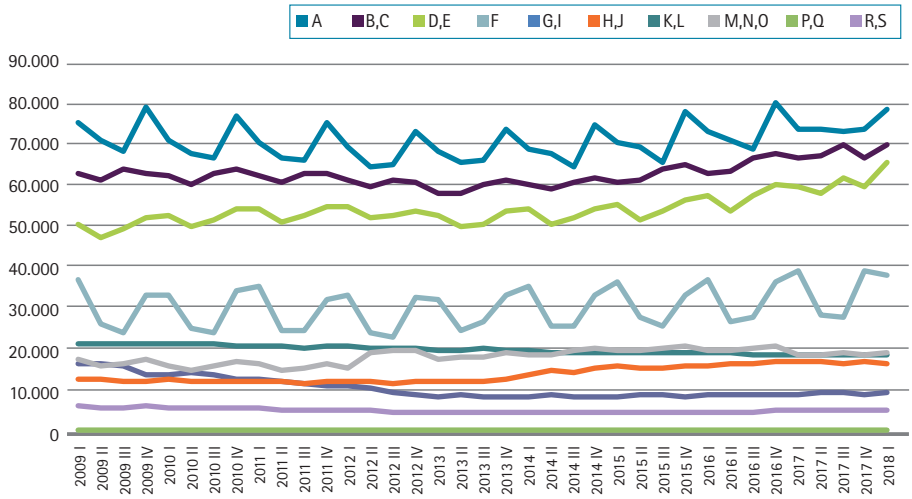
% Cooperatives per tipus d'activitat a Espanya i Illes Balears (mitjana 2017)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social, Economia Social.

Gràfic I-224

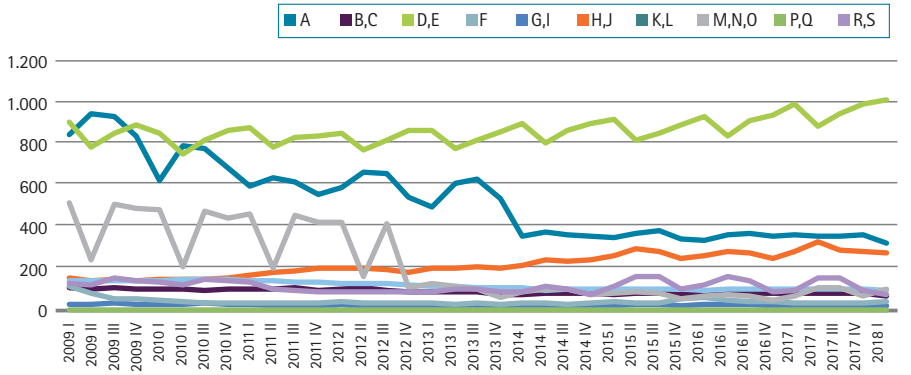
Evolució dels treballadors de cooperatives per tipus d'activitat a Espanya (2009-2018)

Font: Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social.

Gràfic I-225

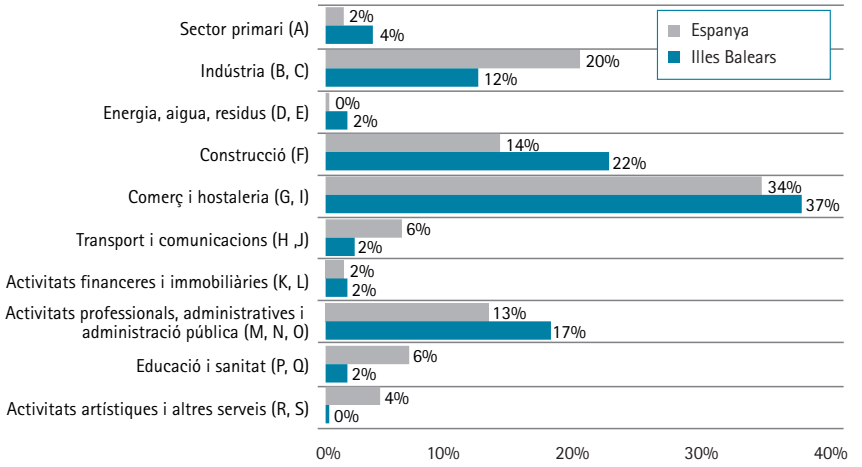
Evolució dels treballadors de cooperatives per tipus d'activitat a les Illes Balears (2009-2018)

Font: Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social.

Gràfic I-226

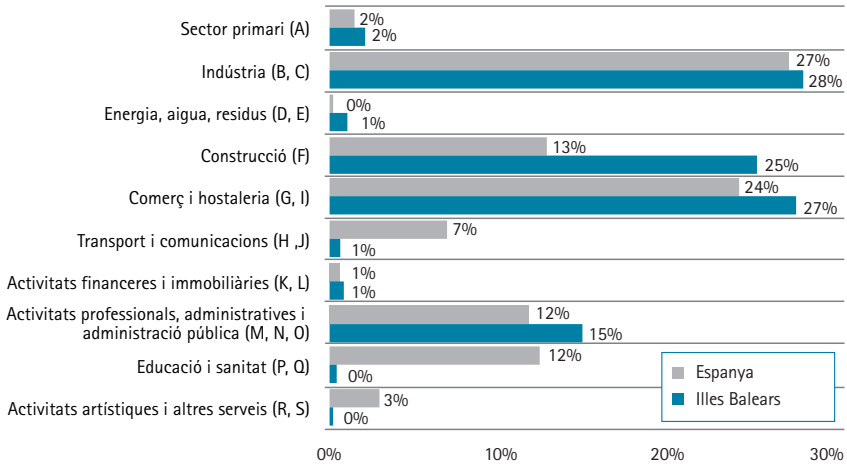
Percentatge de societats laborals per tipus d'activitat a Espanya i a les Illes Balears (Mitjana 2017)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social, Economia Social.

Gràfic I-227

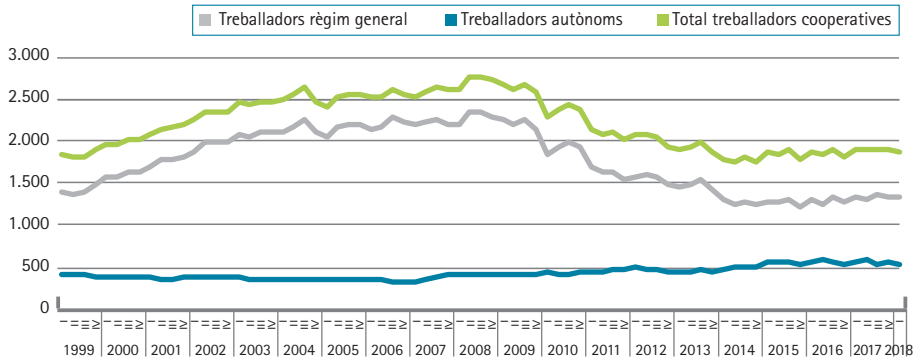
% Nombre de treballadors de les societats laborals per tipus d'activitat a Espanya i Illes Balears (Mitjana 2017)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social, Economia Social.

Gràfic I-228

Treballadors cooperatives. Illes Balears (1999-2018)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social.

13.5.2. Evolució de les cooperatives donades d'alta

Cau el dinamisme de les cooperatives: el nombre de cooperatives noves ha disminuït del 2000 al 2016 en aproximadament la meitat, tant a Espanya com a les Balears. A les Illes ha passat de 13 cooperatives donades d'alta a l'inici del període a sis el 2016, i el 2017 en suma tres més. Les Illes Balears juntament amb La Rioja (vuit cooperatives donades d'alta) són les comunitats que menys cooperatives han donat d'alta a Espanya el 2017.

A continuació, segueixen les Canàries amb 12, Astúries amb 14 i Cantàbria amb 15. Segons dades del Registre de Cooperatives i Societats Laborals de les Illes Balears, el nombre de socis registrats a les cooperatives de nova creació va de 73 socis l'any 1996 a 24 el 2016 i 36 el 2017.

13.5.3. Cooperatives per illes (registre de cooperatives i societats laborals de les illes balears)

Segons les dades del 2017 del Registre de Cooperatives i Societats Laborals de la Direcció General de Treball, Economia Social i Salut Laboral, de 274 cooperatives les de treball associat són les més nombroses a les illes, llevat de Formentera, i representen un 63,1% del total de Balears. En segon lloc, les cooperatives més nombroses a les Illes Balears són les agràries, amb un 16,4%. Ocupen la tercera posició les cooperatives d'habitatge (6,9%), seguides de les d'iniciativa social (6,2%). A continuació venen les de serveis i les de consum. Les de transports només representen un 0,7%. Les d'explotació comunitària de la terra i les integrals[22] suposen un 0,4% cadascuna. No hi ha cooperatives de crèdit el 2017. (Vegeu el gràfic I-229 i el quadre AI-78).

A Mallorca, el 2017 hi ha un total de 215 cooperatives, de les quals un 67,4% corresponen a treball associat, seguides de les agràries (15,3%), de les d'iniciativa social (5,6%), d'habitatge (4,7%), de serveis (3,7%), de consum (1,9%), de transports (0,9%) i de la terra (0,5%). (Vegeu el gràfic I-230).

A Menorca, el 2017, d'un total de 28 cooperatives un 46,4% són de treball associat, un 25,0% són agràries (atesa la importància del sector agrícola a l'illa), un 17,9% són d'iniciativa social i les d'habitatge, serveis i consum representen un 3,6% cadascuna. (Vegeu el gràfic I-231).

A Eivissa el 2017, d'un total de 29 cooperatives, un 51,7% corresponen a les de treball associat. Les segones que cal destacar són les d'habitatge, que gairebé representen un 27,6% –quan a les Balears només representen un 6,9%–, cosa que mostra la importància de l'habitatge a l'illa. A continuació, un 13,8% són cooperatives agràries, i les integrals i de serveis participen amb un 3,4% cadascuna. A Formentera, el 2017 només hi ha una cooperativa, que és agrària. (Vegeu el gràfic I-232).

13.5.4. Mapejat de les cooperatives a les illes balears (registre de cooperatives i de societats laborals de les illes balears)

El maig del 2018 Mallorca és l'illa amb un nombre més alt de cooperatives. A Palma és on són més nombroses (100), seguida de Marratxí, amb 20; Manacor, amb 11, i Calvià, amb nou. Després venen municipis amb cinc cooperatives: Consell, Porreres i Santa Maria del Camí.

A Menorca i a Eivissa hi ha 28 i 29 cooperatives a cadascuna, i Formentera en té dues, una més que el 2017. A Menorca

22. La cooperativa integral és un projecte d'autogestió en xarxa que pretén ajuntar de mica en mica tots els elements bàsics d'una economia, com són producció, consum, finançament i moneda pròpia, i integrar tots els sectors d'activitat necessaris per viure al marge del sistema capitalista.

destaca Ciutadella, amb nou; seguida des Mercadal i Maó, amb cinc cada municipi, i d'Alaior amb quatre cooperatives. A Eivissa, la capital en té 18, en segon lloc ve Sant Antoni de Portmany, amb cinc, i després Santa Eulària des Riu, amb quatre. (Vegeu el mapa G18).

13.6. Les societats laborals a les Illes Balears

13.6.1. Evolució de les societats laborals a les Illes Balears (Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social)

El nombre de societats laborals a les Illes Balears mostra una tendència creixent fins a mitjan 2005, que assoleix el màxim de 254. A partir d'aquesta data, disminueix de manera continuada fins a situar-se en 88 societats laborals al primer trimestre del 2018. En el conjunt d'Espanya s'observa una tendència similar. El 2016 a Espanya hi ha 10.016 societats laborals i cauen un 4,4%, el 2017, fins a situar-se en 9.574. (Vegeu el gràfic I-233 i el quadre AI-79).

A les Balears el 2016 hi ha 101 societats laborals de mitjana i cauen un 4,7% interanual. El 2017, en canvi, són 96.

El nombre de treballadors totals de les societats laborals a les Illes Balears en 20 anys s'ha incrementat una quarta part i ha passat de 526 treballadors el primer trimestre del 1999 a 658 el mateix període del 2018, si bé el màxim de treballadors es dona el segon trimestre del 2003 (1.260 treballadors). A partir de la crisi cau el nombre d'ocupats i augmenta la proporció dels treballadors de les societats limitades. La mitjana d'aquesta sèrie del 1999 el 2017 és de 915 ocupats. En el primer trimestre del 2018 un 90% dels treballadors corresponen a societats limitades i un 10% a societats anònimes, quan en els dos primers anys de la sèrie hi havia més treballadors de societats anònimes que de societats limitades. El nombre de treballadors per societat laboral a les Illes Balears s'incrementa en una tercera part en els darrers vint anys, per sobre de la mitjana d'Espanya, que ha caigut en un 18%.

A les Balears, en el primer trimestre del 2018 hi ha 7,5 treballadors per societat laboral. La mitjana de la sèrie és de 5,9 treballadors per societat laboral i el màxim és de 7,5, que es donà a principis del 2018. Des de mitjan 2016 el nombre de treballadors per societat laboral a les Illes Balears és superior al d'Espanya. (Vegeu els gràfics I-234 i I-235).

13.6.2. Evolució de les societats laborals donades d'alta

El nombre de societats laborals donades d'alta a les Illes Balears té una tendència creixent des del 1998 fins al 2003, després cau de manera significativa fins que el 2016 només hi ha dues societats laborals donades d'alta, i una el 2017. En relació amb la resta de comunitats autònomes és el nombre més baix d'Espanya, llevat de Ceuta i Melilla. A Espanya el nombre de

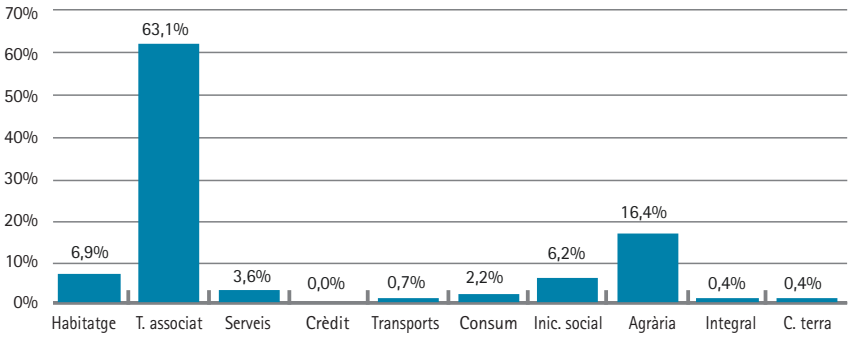
societats laborals donades d'alta el 2016 són 417 i cauen fins a 331 el 2017. (Vegeu el gràfic I-236 i el quadre AI-80).

13.7. Dades fiscals de les cooperatives i les societats laborals

De les societats de l'economia social (les cooperatives i les societats laborals, tant anònimes com limitades), el Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social publica les partides més importants dels comptes de pèrdues i guanys que figuren en la declaració de l'impost de societats, segons dades de l'Agència Espanyola d'Administració Tributària (AEAT). Des del 1999 fins al 2015 la producció de les cooperatives més les societats laborals s'ha incrementat en un 48%, els consums intermedis en un 39%, el valor afegit en un 86% i, finalment, les despeses de personal en un 136%. Pel que fa a la producció, el màxim de la sèrie es dona l'any 2006, amb un valor de 623.808 milers d'euros. Després aquest valor cau. El 2015 el valor de la producció és de 440.798 milers d'euros, devers una tercera part menys que el 2006. (Vegeu el gràfic I-237 i el quadre AI-81).

El 2015 les societats laborals, amb un 63,2%, són més nombroses que les cooperatives, amb un 36, 8%. Dintre de les societats laborals, la majoria són societats limitades, amb un 54,5%, respecte del total, i només un 8,8% són anònimes. Aquesta composició és similar a la de l'any 2014. La variació interanual del 2015 respecte del 2014 –malgrat una disminució de l'1,3% del nombre de societats de l'economia social (cooperatives i laborals)– mostra un increment tant de la producció (4,7%) com de la producció de productes intermedis (3,3%) i del valor afegit (9,4%).

Gràfic I-229
% Cooperatives a les Illes Balears per tipus (2017)

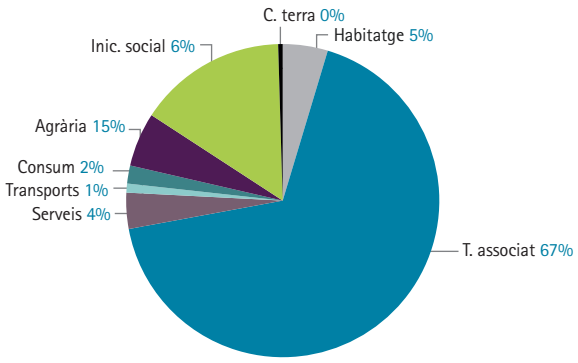

Font: Direcció General de Treball, Economia Social i Salut laboral.

A l'economia social, el 2015, la producció és de 440.798 milers d'euros, dels quals 313.679 corresponen a les cooperatives i 127.119 a les societats laborals. Dintre de les societats laborals, 50.905 milers d'euros és la producció de les societats anònimes i 76.214 és la de les societats limitades. El percentatge del valor afegit respecte de la producció és d'un 23,7% i són les societats anònimes que tenen un valor afegit més alt respecte de la producció, amb un 51,9%. Les despeses de personal representen un 78,2% del valor afegit i és a les societats limitades on el percentatge és superior (87,0%), seguides de les cooperatives (86,3%). El resultat brut d'explotació és d'un 21,8% respecte del valor afegit i són les societats anònimes les que tenen un percentatge més alt (46,4%). (Vegeu el quadre I-179 i el mapa I-1).

Gràfic I-230

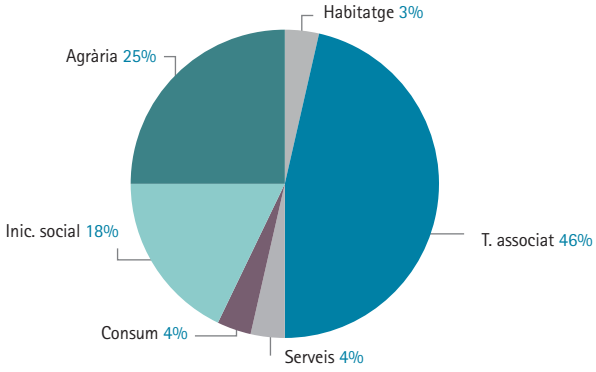
% Cooperatives a Mallorca per tipus (2017)

Font: Direcció General de Treball, Economia Social i Salut laboral.

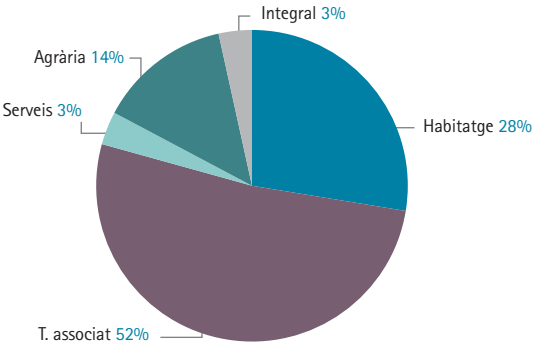
Gràfic I-231

% Cooperatives a Menorca per tipus (2017)

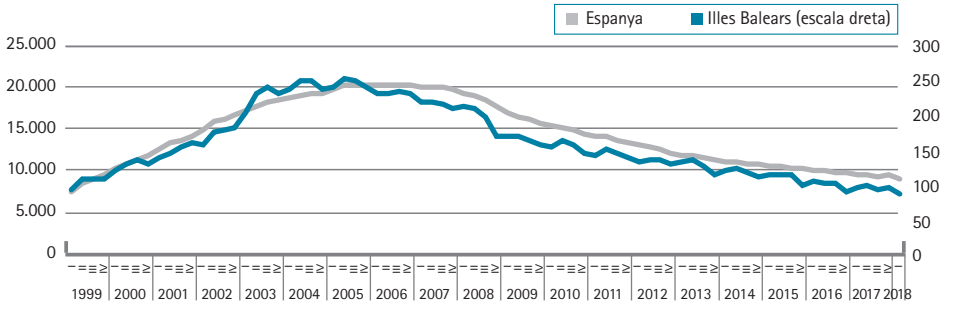
Font: Direcció General de Treball, Economia Social i Salut laboral.

Gràfic I-232
% Cooperatives a Eivissa per tipus (2017)

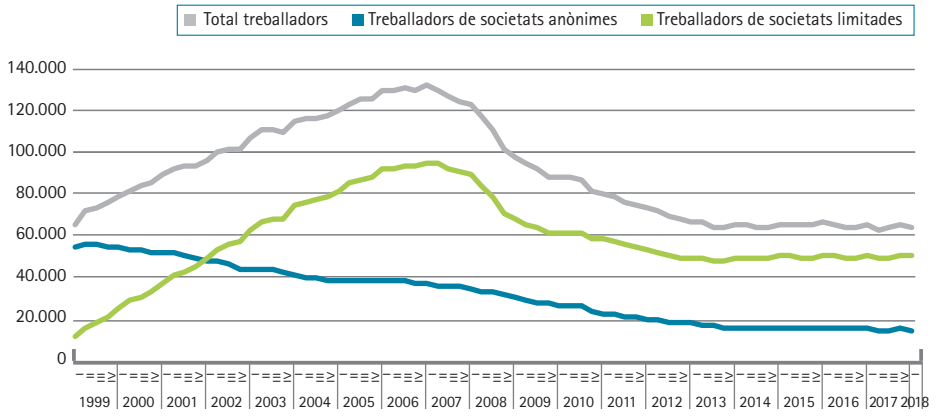
Font: Direcció General de Treball, Economia Social i Salut laboral.

Gràfic I-233
Nombre de societats laborals a Espanya i Illes Balears (1999-2018)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social.

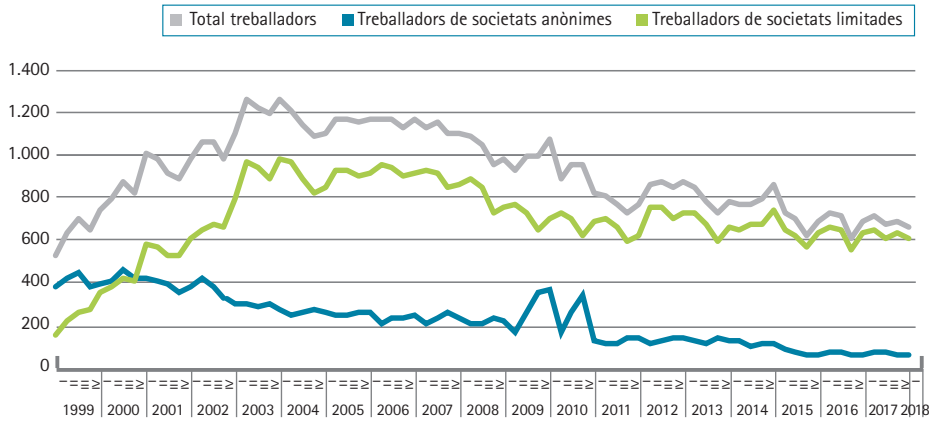
Gràfic I-234
Nombre de treballadors de les societats laborals a Espanya (1999-2018)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social.

Gràfic I-235

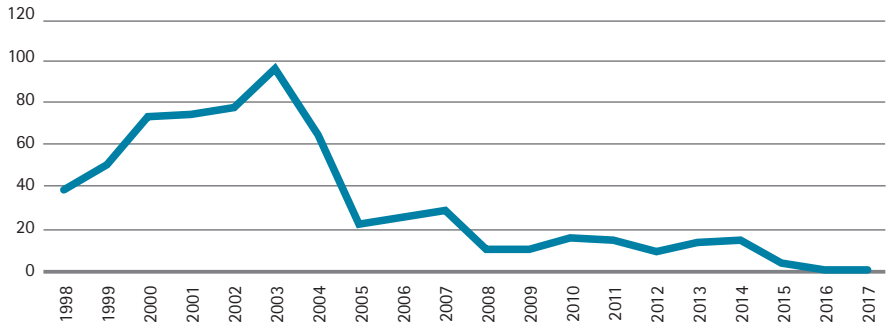
Nombre de treballadors de les societats laborals a les Illes Balears (1999-2018)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social.

Gràfic I-236

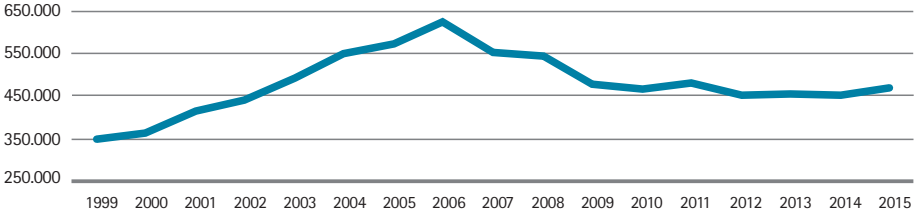
Evolució de les societats laborals donades d'alta a les Illes Balears (1998-2017)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social.

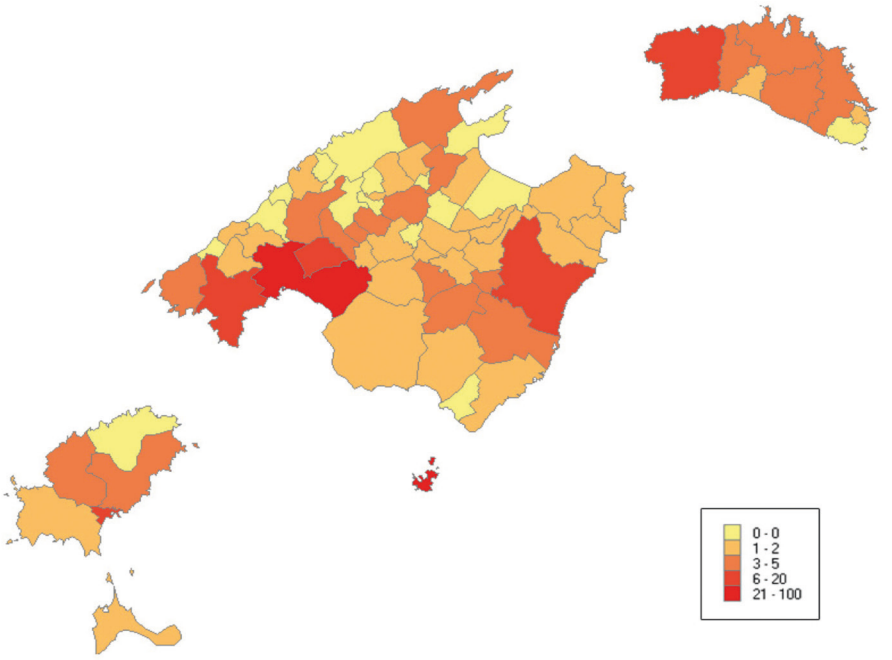
Gràfic I-237

Evolució de la producció de les cooperatives i de les societats laborals (milers d'euros) (1999-2015)

Font: Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social.

Mapa I-1 de les cooperatives a les Illes Balears per illes (8 de maig de 2018)

Font: Direcció General de Treball, Economia Social i Salut Laboral (Registre de cooperatives) i elaboració pròpia.

Quadre I-179. Compte de pèrdues i guanys de les cooperatives i societats laborals a les Illes Balears per tipus de societat (2014-2015)

		Total Economia Social		Cooperatives		Total laborals		Anònimes		Limitades	
		Imports en milers d'euros	%	Imports en milers d'euros	%	Imports en milers d'euros	%	Imports en milers d'euros	%	Imports en milers d'euros	%
2015	Nombre de societats	468	100	172	36,8	296,00	63,2	41,00	8,8	255,00	54,5
	Producció	440.797,94	100	313.678,55	71,2	127.119,39	28,8	50.905,29	11,5	76.214,10	17,3
	Producció intermedis	-336.168,10	100	-262.174,09	78	-73.994,01	22	-24.482,73	7,3	-49.511,29	14,7
	Valor afegit	104.629,84	100	51.504,46	49,2	53.125,38	50,8	26.422,56	25,3	26.702,82	25,5
2014	Nombre de societats	474	100	170	35,9	304	64,1	43	9,1	261	55,1
	Producció	421.071,91	100	304.159,96	72,2	116.911,95	27,8	49.458,23	11,7	67.453,72	16,0
	Producció intermedis	-325.457,95	100	-258.096,96	79,3	-67.361,00	20,7	-24.703,84	7,6	-42.657,15	13,1
	Valor afegit	95.613,96	100	46.063,00	48,2	49.550,96	51,8	24.754,39	25,9	24.796,57	25,9
		Variació valors absoluts	% Variació	Variació valors absoluts	% Variació	Variació valors absoluts	% Variació	Variació valors absoluts	% Variació	Variació valors absoluts	% Variació
Variació interanual 2015-2014	Nombre de societats	-6	-1,3%	2	1,2%	-8	-2,6%	-2	-4,7%	-6	-2,3%
	Producció	19.726	4,7%	9.519	3,1%	10.207	8,7%	1.447	2,9%	8.760	13,0%
	Producció intermedis	-10.710	3,3%	-4.077	1,6%	-6.633	9,8%	221	-0,9%	-6.854	16,1%
	Valor afegit	9.016	9,4%	5.441	11,8%	3.574	7,2%	1.668	6,7%	1.906	7,7%

Font: AEAT, declaracions de l'impost de societats i elaboració pròpia.

CAPÍTOL II

Mercat de treball i polítiques d'ocupació

RESUM

Aquest capítol és un recull del comportament de l'activitat, l'ocupació i l'atur a la comunitat autònoma de les Illes Balears (CAIB) l'any 2017, tot relacionat amb les polítiques d'ocupació, la formació i l'orientació. Així, el nombre de treballadors afiliats a la Seguretat Social al llarg de 2017 de mitjana ha estat de 480.387 persones –això suposa un creixement del 5,5%–, del qual el creixement en el nombre d'afiliacions al règim general ha estat d'un 7,1%. En afiliacions en equivalència a jornada completa (EJC), el creixement ha estat d'un 7,7%. En comparació amb les dades del 2016, s'ha produït un augment de 25.225 treballadors afiliats; és a dir, és el cinquè any en què es registra un augment en el nombre d'afiliacions a la Seguretat Social, les quals varen caure fins l'any 2012 pels efectes de la gran recessió. Cal dir que l'any 2016 pràcticament ja s'assoleixen els nivells d'ocupació de l'any 2007 –el màxim de la sèrie històrica de les memòries del CES, iniciades l'any 2001– i que l'any 2017 ja s'ha superat aquest màxim històric en 24.693 ocupats més. Per illes, Formentera creix un 7,3%; Mallorca i Eivissa, un 5,6%, i Menorca, un 4,4%.

Per branques d'activitat, el 2017 presenta un augment en el nombre d'afiliacions en tots els sectors, especialment en el de la construcció, que registra els majors creixements, amb un 11% i 4.808 llocs de feina més que l'any anterior. El sector serveis creix un 5,1% (19.232 ocupats més); el sector industrial presenta una recuperació del 3,4% (922 ocupats més), i en el sector primari es pot observar un augment del 3,2% (263 ocupats més). D'altra banda, un 78,9% dels afiliats estan d'alta al règim general, mentre que un 18,7% presenta el règim d'autònom. Aquestes proporcions es mantenen més o menys estables respecte als anys anteriors. Enguany el règim dels treballadors de la llar és l'únic que decreix, amb un descens del -3,96%. Per tipus de contractes, els indefinits fixos discontinus creixen un 7,38% i ja representen un 23,4% del total d'afiliacions indefinides. Els temporals creixen un 8,23% i representen un 27,4% del total d'afiliats.

La població ocupada estrangera ha registrat una mitjana anual de 85.881 treballadors d'alta, la qual cosa representa un 17,9% del conjunt d'altes a la Seguretat Social. També es pot observar una concentració més elevada de mà d'obra immigrant procedent de la Unió Europea, amb un 54,2% del total, i un 37% treballen a l'hoteleria.

D'acord amb les dades que ofereix l'Enquesta de Població Activa (EPA), el creixement de l'ocupació ha estat d'un 1,3% i en hores efectives treballades el creixement ha estat d'un 1,4%. Entre la població assalariada, la població assalariada amb contracte temporal representa un 29,3% (2,6 punts per sobre de la mitjana estatal). Segons la variable sexe, la taxa de temporalitat dels homes és d'un 31,4% i la de les dones és d'un 27%. Per branca d'activitat, la taxa de temporalitat és màxima a la construcció (un 55,2%) i mínima a indústria de l'alimentació, tèxtil, cuir, fusta i paper, amb un 10,5%.

El 2017 s'ha tancat amb 51.491 persones aturades, 6.855 menys que el 2016, la qual cosa equival a una caiguda del -11,7%. La taxa d'atur s'ha situat aquest any en un 12,4% de mitjana, 1,5 punts menys que la taxa d'atur del 2016. Així, les Illes Balears ocupen la cinquena posició pel que a la taxa d'atur més baixa

en el rànquing per comunitats autònomes. En atur de llarga durada, amb una taxa de 29,5%, és la comunitat autònoma amb el percentatge més baix.

Pel que fa a la taxa d'ocupació, les Illes Balears tenen la segona taxa d'ocupació de joves menors de 30 anys més elevada de l'Estat, d'un 46%, només superada per Catalunya, amb un 46,8%. Per contra, les dades relatives al nivell d'estudis dels joves a les Illes Balears col·loca la nostra comunitat en darrera posició, amb un 26,5% de joves entre 18 i 24 anys que no han completat l'educació secundària obligatòria, mentre que la mitjana espanyola és de 18,3%, i la de la UE-27, de 10,6%.

Quant als índexs de qualitat del treball, la posició de les Illes Balears ha millorat en l'escenari base: es manté en el tradicional i l'innovador i empitjora en l'intermedi. Per dimensions en condicions del lloc de treball se situa en el vuitè lloc; en relacions laborals, en el primer lloc; en qualificació, habilitats i aprenentatge, en el setzè; en l'accés i participació en el mercat de treball, en el sisè lloc; en igualtat de gènere, en el tercer lloc; en cohesió social i mercat de treball, en el primer lloc; en salaris i productivitat, en el tretzè lloc, i en benestar i protecció social, en el tercer lloc.

Les polítiques actives d'ocupació (PAO) inclouen un conjunt de programes i actuacions adreçades a facilitar l'accés al mercat de treball de les persones en atur, mitjançant accions de millora de l'ocupabilitat i d'intermediació entre oferta i demanda d'ocupació que s'agrupen en cinc tipus de programes o actuacions: intermediació laboral; orientació laboral; formació professional per a l'ocupació; foment i creació d'ocupació, i suport a l'emprenedoria i el desenvolupament local. El volum de persones beneficiàries de les PAO durant el 2016 va ser de 447.234. El volum major és per orientació laboral, seguit d'intermediació laboral; foment i creació de l'ocupació, i, en quart terme, la formació professional per a l'ocupació i el suport a l'emprenedoria i el desenvolupament local. El més destacable de la comparativa amb la darrera memòria de polítiques actives d'ocupació disponible, corresponent al 2010, és el fortíssim increment de l'orientació i la intermediació laboral, així com l'augment de beneficiaris de mesures de foment i creació de l'ocupació, la disminució de participants en la formació professional per a l'ocupació (FPO) i la desaparició de les mesures específiques de foment de la igualtat d'oportunitats. La FPO és una actuació especialment rellevant i estratègica a les Balears a causa de l'elevat percentatge de població amb baix nivell educatiu en tots els grups d'edat. Per tant, seria desitjable un increment del volum d'accions i participants.

Pel que fa al tipus d'actuacions, destaca l'evolució cap a una major adequació a les característiques i el nivell educatiu de la població, que es tradueix en el major pes dels certificats de professionalitat de nivell 1 i 2, en noves formacions en competències transversals (idiomes i tecnologies de la informació i la comunicació) i en programes que lliguen la FPO amb les formacions del sistema educatiu com les beques Èxit o l'avaluació de competències clau per part dels centres d'educació de persones adultes. També destaca l'esforç per desenvolupar les formacions amb contractació a través d'accions més clàssiques com els programes mixtos de formació-ocupació i d'altres de nova creació com el pla pilot de

formació dual adreçat a col·lectius vulnerables. Es manté una segregació per sexe que és molt elevada i que ha d'evolucionar cap a una participació més equilibrada entre dones i homes en les diverses famílies professionals, d'acord amb la legislació vigent.

Per adequar millor l'oferta formativa a les característiques del mercat de treball, l'avaluació de l'impacte de la FPO hauria d'incorporar una anàlisi més detallada de les característiques de la inserció laboral i de la relació que té amb les formacions cursades. El programa de Garantia Juvenil suposa un compromís dels estats membres de la Unió Europea perquè tots els joves menors de 25 anys rebin una bona oferta d'ocupació, educació, formació com a aprenents o període de pràctiques en un termini de quatre mesos després de quedar en atur o acabar l'educació formal, i haurà de conduir a un increment de les taxes de cobertura de la formació de la població juvenil.

Quant a les dades i característiques bàsiques de les relacions laborals, se n'analitza el marc normatiu amb els principals canvis introduïts i les noves formes de treball, la negociació col·lectiva a les Balears –reiterant el tractament de les noves tecnologies en els convenis col·lectius– i, finalment, la conflictivitat laboral i la resolució de conflictes de caire judicial i extrajudicial.

El darrer apartat d'aquest capítol es dedica a l'anàlisi de la sinistralitat laboral, en què destaca el fet que l'any 2017 l'índex d'incidència ha experimentat un augment d'un 2,8% respecte a l'any 2016 i és l'índex més alt per comunitat autònoma.

1. Panorama general del mercat de treball

Iniciem l'anàlisi d'aquest apartat amb una breu anàlisi del panorama internacional del mercat de treball a partir de l'evolució dels indicadors laborals de l'estratègia europea 2020.

A continuació es fa l'anàlisi de l'ocupació de l'any 2017 sobre la base de la informació que s'ha pogut extreure de l'estadística d'afiliació a la Seguretat Social (TGSS) i de l'Enquesta de Població Activa (INE-EPA).[1]

També s'inclouen en aquest apartat els resultats obtinguts de la revisió dels indicadors de l'índex de qualitat del treball (IQT) per a l'any 2015, que de manera periòdica actualitza l'Observatori del Treball de les Illes Balears a partir de la metodologia de la revisió editada l'any 2009[2].

1.1. Els indicadors laborals de l'estratègia 2020

Les Illes Balears presenten millors indicadors quantitatius que Espanya, però inferiors a la UE-28, en taxa d'ocupació i taxa d'ocupació femenina per als grups d'edat de 20 a 64 anys. Pel que fa referència als indicadors més qualitatius d'abandonament escolar prematur i estudis superiors, són pitjors per a les Balears en relació amb Espanya, i en relació amb la UE-28 són significativament molt més elevats en abandonament escolar, però lleugerament millors (6 dècimes) en estudis superiors. Quant a la taxa d'atur, és més baixa a les Balears respecte a Espanya, però encara se situa 4,8 punts per sobre de la UE-28. Finalment, respecte a la població adulta que participa en educació i formació, presenta taxes semblants a les de la UE-28, però se situen 1,3 punts per sota de les d'Espanya. (Vegeu el quadre II-1).

1.2. Anàlisi de les dades d'afiliació a la Seguretat Social

L'any 2017 es tanca amb una mitjana de 480.471 treballadors d'alta a la Seguretat Social. Es tracta del cinquè any consecutiu en què augmenta l'ocupació i és el

1. Sobre les diferències metodològiques d'aquestes dues fonts estadístiques, vegeu: *Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears, 2001*. p. 372 i 373.

2. Estudi elaborat l'any 2008 i publicat el 2009, a proposta de la Comissió de Treball de la Memòria del CES 2007, i aprovada per la Comissió Permanent, en el qual es duu a terme l'actualització del primer estudi del CES sobre els IQT, *La qualitat del treball. Una proposta d'indicador*, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears i SOIB (2004).

segon valor més alt de tota la sèrie històrica estudiada (des del 1996). Respecte al 2016 l'afiliació s'ha incrementat en 25.214 persones, la qual cosa en termes relatius suposa un creixement del 5,5%. L'any 2017 esdevé el primer que de mitjana suposa haver superat les dades d'ocupació d'abans de la crisi. En concret, ja hi ha 24.674 (5,9%) llocs de feina més que el 2008. A la resta de comunitats autònomes el nivell d'ocupació encara es troba per sota del nivell precrisi. (Vegeu el quadre II-2).

Durant els anys de crisi econòmica les hores treballades varen caure més intensament que el nombre d'ocupats. Això suposa que les hores treballades es repartien entre els treballadors, de manera que el nombre mitjà d'hores que duia a terme cada treballador es reduïa. Una vegada immersos en la recuperació, a partir del 2014, tant el nombre total d'afiliats al règim general com el nombre d'hores comencen a pujar. Així, segons dades de l'Ibestat, l'afiliació equivalent a temps complet creix el 2017 un 7,7% respecte a l'any anterior i acumula quatre anys de creixement més intens que el nombre total de treballadors del règim general. Per tant, a més d'haver-hi més persones treballant, creixen les hores treballades.

Les dones afiliades a la TGSS el 2017 són 222.958, la qual cosa representa un 46,4% del conjunt d'afiliació. Les dones ja han superat els valors d'afiliació anteriors a la crisi; de fet, sumen 26.482 dones més que el 2007 (+13,5%), mentre que els homes encara se situen un -0,7% per sota. Respecte de les dades del 2016, ambdós sexes n'han incrementat el nombre, tot i que les dones amb menys força (+5,0%) que els homes (+6,0%). (Vegeu el quadre II-3).

La dispar dinàmica de gènere es pot explicar pel fet que la recessió va afectar de manera directa el sector de la construcció, que és predominantment masculí, i va provocar una caiguda dràstica de l'ocupació masculina. En el cas de les dones, la manca d'ocupació masculina a moltes famílies a conseqüència de la recessió va provocar una major incorporació de les dones al mercat de treball per compensar la falta d'ingressos. De fet, les dones continuen incorporant-se progressivament al mercat laboral de les Illes i, per tant, creix el nombre d'afiliades, si bé encara el 2017 el percentatge d'homes ocupats sobre el total (53,6%) continua significativament per sobre del de les dones.

El major pes de les dones ocupades es va donar precisament durant els anys més difícils de la crisi econòmica; així, durant el 2013 i el 2014 les dones assoliren un 47,1% del total de l'ocupació, el major percentatge de la sèrie històrica. En el conjunt d'Espanya, les dones ocupades representen un 46,2% del total dels ocupats durant el 2017, valor similar al de les Balears (46,4%). Històricament les dones tenien més pes sobre el total de la població ocupada a les Illes, si bé la incorporació de les dones al mercat de treball s'ha incrementat arreu del territori, de manera que s'ha anat retallant el diferencial.

Quadre II-1. Indicadors estratègia (2020)

	UE-28				ESPANYA				ILLES BALEARS			
	2015	2016	2017	Objectiu 2020	2015	2016	2017	Objectiu 2020	2015	2016	2017	Objectiu 2020
Percentatge de joves entre 18 i 24 anys amb abandonament escolar prematur	11,0%	10,7%	10,6%	10,0%	20,0%	19,0%	18,3%	15,0%	29,8%	26,8%	26,5%	15,0%
Percentatge de joves (30-34 anys) amb estudis superiors	38,7%	39,1%	39,9%	40,0%	40,9%	40,1%	41,2%	44,0%	29,1%	32,8%	39,2%	44,0%
Taxa d'ocupació entre 20 i 64 anys	70,1%	71,1%	72,2%	75,0%	62,0%	63,9%	65,5%	74,0%	68,9%	71,4%	71,3%	74,0%
Taxa d'ocupació femenina (20 a 64 anys)	64,2%	65,3%	68,1%		56,4%	58,1%	59,6%	68,5%	65,4%	67,2%	66,1%	68,5%
Total de població que viu en llars amb baixa intensitat de treball	39,830	39,132			5,426	5,188						
Inversió en R+D (assolir una inversió del 3% a la UE i del 2% a Espanya)	2,0%	2,0%		3,0%	1,2%	1,2%		2,0%				
Altres indicadors:												
Taxa d'atur	9,4%	8,6%	7,6%		22,1%	19,6%	17,2%		17,3%	13,9%	12,4%	
Percentatge de població adulta (25-64 anys) que participa en educació i formació	10,7%	10,8%	10,9%		9,9%	9,4%	9,9%		9,3%	8,7%	8,6%	
Espanya	**-0,5**	**0,8**	**1,9**	**2,2**	**-1,2**	**1,1**	**1,1**	**2,1**	**1,6**	**2,4**	**-6,5**	**-3,9**

Font: elaboració pròpias a partir de les dades d'Eurostat, INE i IBESTAT

Quadre II-2. Treballadors en alta laboral per sexe, Illes Balears (2010-2017)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Total	**411.617**	**405.113**	**395.784**	**397.861**	**410.635**	**432.487**	**455.257**	**480.471**
Homes	223.827	217.903	210.632	210.350	217.352	230.473	243.004	257.513
Dones	187.789	187.209	185.150	187.510	193.282	202.014	212.253	222.958

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Addenda quadre II-2. Afiliacions al Règim General de la Seguretat Social en equivalència a jornada completa (2011-2017)

	Nombre d'afiliacions al règim general	% var. interanual	Afiliacions en EJC	% var. interanual
2011	309.306	-	279.635	-
2012	304.888	-1,4	272.609	-2,5
2013	302.969	-0,6	268.941	-1,3
2014	313.226	3,4	278.380	3,5
2015	331.992	6,0	296.829	6,6
2016	354.326	6,7	318.882	7,4
2017	**379.347**	**7,1**	**343.382**	**7,7**

Font: Ibestat, a partir de les dades de la TGSS.
EJC: Equivalència a jornada completa. Mitjana anual dels quatre trimestres.

Quadre II-3. Evolució del pes de la població ocupada femenina sobre el total de població ocupada. Espanya - Illes Balears (2010-2017)

	Illes Balears	Espanya
2010	45,6%	44,8%
2011	46,2%	45,3%
2012	46,8%	46,0%
2013	47,1%	46,3%
2014	47,1%	46,3%
2015	46,7%	46,2%
2016	46,6%	46,2%
2017	46,4%	46,2%

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

La distribució de l'ocupació per sectors econòmics és conseqüent amb la importància que representen cada un dins l'economia de les Illes. El 2017 el sector que concentra la major part de l'afiliació és el dels serveis (395.445 afiliats, un 82,3%); el segueix la construcció, amb 48.658 treballadors (un 10,1%); la indústria, amb 27.696 efectius (un 5,8%), i, finalment, l'agricultura, amb 8.588 persones (1,8%).

Respecte al 2016, i per segon any consecutiu, tots els sectors guanyen afiliació en termes interanuals. Els afiliats a la Seguretat Social, com s'ha vist, s'incrementen un 5,5% en conjunt el 2017. En detall, el sector que encapçala amb escreix el creixement del darrer any és el de la construcció (+11,0%), seguit dels serveis (+5,1%), la indústria (+3,4%) i l'agricultura (+3,2%). (Vegeu el quadre II-4).

Quadre II-4. Creixement de l'ocupació per sectors d'activitat, Illes Balears (2016-2017)				
	2016	2017	Variació	(%)
Total	**455.162**	**480.387**	**25.225**	**5,5**
Agricultura	8.325	8.588	263	3,2
Indústria	26.774	27.696	922	3,4
Construcció	43.850	48.658	4.808	11,0
Serveis	376.213	395.445	19.232	5,1

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

L'especialització econòmica de les Illes Balears en el sector serveis s'ha accentuat en els darrers anys. Així, si es compara l'afiliació per sectors d'abans de la crisi amb la darrera disponible, es fa palès el transvasament dels treballadors des de la indústria i la construcció cap als serveis. El sector secundari (indústria i construcció) va ser el primer afectat per la recessió, amb forts augments de l'atur que, a més, varen perdurar en el temps. Com a resposta, alguns treballadors d'aquestes branques d'activitat, amb vista de la necessitat de trobar un lloc de treball, es varen reorientar cap al sector dels serveis. Aquest moviment de l'afiliació entre els diferents sectors es fa palès si es comparen els pesos del 2017 amb els que tenien l'any 2007. En aquests deu anys s'observa com l'agricultura pràcticament manté el seu pes. Alhora, la capacitat d'ocupació de la indústria ha disminuït en 1,4 punts percentuals el pes dels afiliats, i la construcció perd 5,7 punts percentuals. Aquests treballadors s'han incorporat als serveis que ha augmentat el pes dels seus afiliats en 7,2 punts percentuals.

D'altra banda, les activitats més dinàmiques del sector serveis pel que fa al grup de treballadors assalariats –és a dir, les que més han crescut en termes relatius– són els serveis d'informació (27,1%); activitats relacionades amb l'ocupació (25,0%), i activitats cinematogràfiques, de vídeo i de televisió, enregistrament de so i edició musical (16,2%). Per contra, s'ha de dir que les activitats relacionades amb la programació i emissió de ràdio i televisió perden un 5,2%, amb 19 assalariats menys; els serveis financers, un 2,3%; així com altres activitats professionals, científiques i tècniques (-1,9%). (Vegeu el quadre II-5).

Per règims, es pot assenyalar que un 77,9% dels afiliats d'alta el 2017 són assalariats, mentre que en el règim d'autònoms aquest percentatge és d'un 18,7%, proporcions que es mantenen més o menys estables respecte dels anys anteriors (la resta de treballadors –un 3,4%– es classifiquen dins dels règims especials). Tanmateix, cal recalcar que el pes dels autònoms ha baixat en els tres darrers anys, atès que en el període 2012-2014 representaven més d'un 20% del total. Respecte a les dades del 2016, el major increment de l'afiliació es dona entre els treballadors del règim especial de la mar (+6,9%) i el del règim general (6,7%). En canvi, cau l'afiliació en el règim especial de la llar (-4,0%). (Vegeu el quadre II-6).

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2016-2017)

	Empreses				Autònoms				Assalariats			
	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)
TOTAL	**42.548**	**43.735**	**1.188**	**2,79**	**88.043**	**89.950**	**1.907**	**2,17**	**350.775**	**374.371**	**23.596**	**6,73**
01. Agricultura, ramaderia, caça i serveis que s'hi relacionen	142	148	7	4,59	2.401	2.426	26	1,07	463	515	52	11,29
02. Silvicultura i explotació forestal	21	20	-1	-4,37	45	43	-2	-4,24	466	481	16	3,36
03. Pesca i aqüicultura	3	3	0	0,00	11	12	1	9,38	83	83	0	0,20
05. Extracció d'antracita, hulla i lignit	0	0	-	-	0	0	0	-	0	0	-	-
06. Extracció de petroli cru i gas natural	0	0	-	-	0	1	1	-	0	0	-	-
08. Altres indústries extractives	51	51	0	-0,33	44	44	0	-0,19	303	317	14	4,48
09. Activitats de suport a les indústries extractives	0	0	-	-	2	2	0	0,00	0	0	-	-
10. Indústria de l'alimentació	422	436	14	3,24	617	621	4	0,62	3.483	3.652	169	4,86
11. Fabricació de begudes	106	109	3	2,75	93	94	0	0,45	983	985	2	0,22
13. Indústria tèxtil	59	61	1	2,39	119	131	12	10,38	274	286	12	4,32
14. Confecció de peces de vestir	55	59	4	6,49	189	202	13	6,61	154	170	16	10,69
15. Indústria del cuir i del calçat	86	89	2	2,71	159	162	3	1,89	1.187	1.150	-38	-3,19
16. Indústria de la fusta i del suro, excepte mobles; cistelleria i esparteria	196	192	-4	-1,95	586	573	-13	-2,20	770	808	38	4,88
17. Indústria del paper	9	9	0	0,00	5	6	1	18,33	102	104	2	2,20
18. Arts gràfiques i reproducció de suports enregistrats	158	163	5	3,23	379	386	6	1,67	764	792	29	3,75
19. Coqueries i refinació de petroli	0	0	-	-	0	0	0	-	0	0	0	-
20. Indústria química	40	41	2	4,22	35	35	-1	-2,12	211	227	16	7,72
21. Fabricació de productes farmacèutics	31	31	0	1,08	2	2	0	-7,69	128	136	8	5,92
22. Fabricació de productes de cautxú i plàstic	19	19	-1	-3,03	23	21	-2	-8,79	93	89	-5	-4,82

continua

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2016-2017)

	Empreses				Autònoms				Assalariats			
	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)
23. Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	183	177	-6	-3,10	285	276	-9	-3,04	1.058	1.119	61	5,76
24. Metal·lúrgia; fabricació de productes de ferro, acer i ferroaliatges	17	16	0	-2,50	123	122	-1	-1,15	111	123	12	11,15
25. Fabricació de productes metàl·lics, excepte maquinària i equip	395	404	9	2,39	636	659	22	3,52	1.768	1.936	168	9,50
26. Fabricació de productes informàtics, electrònics i òptics	12	12	1	5,07	14	16	2	14,11	55	64	10	17,38
27. Fabricació de material i equip elèctric	12	11	-1	-11,56	7	10	3	40,24	62	46	-16	-26,27
28. Fabricació de maquinària i equip n.c.o.p.	38	36	-3	-6,72	147	130	-17	-11,83	353	335	-18	-5,06
29. Fabricació de vehicles de motor, remolcs i semiremolcs	2	2	1	35,00	3	4	1	27,78	6	4	-1	-21,21
30. Fabricació d'un altre tipus de material de transport	130	122	-8	-5,98	296	279	-17	-5,76	1.196	1.219	23	1,90
31. Fabricació de mobles	153	157	4	2,72	395	394	-1	-0,15	736	782	47	6,36
32. Altres indústries manufactureres	90	87	-2	-2,51	184	191	8	4,17	670	655	-15	-2,30
33. Reparació i instal·lació de maquinària i equip	391	446	54	13,91	1.105	1.159	54	4,87	1.814	2.030	216	11,89
35. Subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	31	31	0	-0,81	28	27	-1	-4,50	974	910	-65	-6,65
36. Captació, depuració i distribució d'aigua	71	75	4	5,26	44	45	0	0,75	1.301	1.339	39	2,98
37. Recollida i tractament d'aigües residuals	18	18	0	0,47	8	6	-2	-22,58	162	177	15	9,22
38. Recollida, tractament i eliminació de residus; valorització	64	67	2	3,76	38	38	-1	-1,96	2.486	2.608	121	4,88
39. Activitats de descontaminació i altres serveis de gestió de residus	3	1	-2	-65,71	3	3	0	11,11	3	1	-2	-65,79
41. Construcció d'edificis	2.706	2.979	273	10,07	5.573	5.964	390	7,00	15.684	18.246	2.562	16,34
42. Enginyeria civil	91	92	1	0,55	213	206	-7	-3,41	1.035	1.027	-8	-0,76
43. Activitats de construcció especialitzada	2.563	2.707	144	5,61	8.182	8.408	226	2,77	13.163	14.808	1.645	12,49
45. Venda i reparació de vehicles de motor i motocicletes	1.129	1.138	10	0,88	2.222	2.212	-10	-0,45	5.701	6.109	408	7,16

continua

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2016-2017)

	Empreses				Autònoms				Assalariats			
	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)
46. Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç, excepte de vehicles de motor	1.957	1.984	27	1,36	3.622	3.676	53	1,47	14.276	15.155	879	6,15
47. Comerç al detall, excepte de vehicles de motor i motocicletes	6.445	6.370	-76	-1,18	14.132	13.931	-201	-1,42	37.801	39.515	1.714	4,53
49. Transport terrestre i per canonades	1.680	1.773	93	5,52	4.367	4.449	83	1,89	7.791	8.307	516	6,63
50. Transport marítim i per vies navegables interiors	15	21	6	40,56	32	44	12	35,66	28	58	30	108,73
51. Transport aeri	24	28	3	13,40	26	29	3	12,01	2.072	2.290	217	10,48
52. Emmagatzemament i activitats afins al transport	243	244	1	0,34	133	149	16	11,99	5.882	6.158	276	4,70
53. Activitats postals i de correus	37	43	6	16,17	85	95	10	11,82	1.294	1.464	170	13,13
55. Serveis d'allotjament	1.802	1.911	109	6,03	1.291	1.361	70	5,41	43.253	47.466	4.214	9,74
56. Serveis de menjars i begudes	6.312	6.363	51	0,81	11.300	11.247	-53	-0,47	37.852	40.477	2.625	6,93
58. Edició	76	77	1	1,32	221	219	-2	-1,09	709	706	-3	-0,47
59. Activitats cinematogràfiques, de vídeo i de televisió, enregistrament de so i edició musical	55	52	-2	-4,42	239	257	18	7,71	573	666	93	16,21
60. Activitats de programació i emissió de ràdio i televisió	35	35	0	-0,72	31	32	1	1,60	363	344	-19	-5,19
61. Telecomunicacions	100	95	-5	-5,17	241	222	-19	-7,81	1.374	1.363	-12	-0,85
62. Programació, consultoria i altres activitats relacionades amb la informàtica	213	231	18	8,24	627	650	24	3,79	1.982	2.037	55	2,78
63. Serveis d'informació	91	98	7	7,33	261	250	-11	-4,06	885	1.125	240	27,06
64. Serveis financers, excepte assegurances i fons de pensions	73	80	8	10,79	70	83	13	17,77	4.699	4.593	-106	-2,25
65. Assegurances, fons de pensions, excepte Seguretat Social obligatòria	74	74	0	-0,56	54	55	1	2,02	486	487	1	0,21
66. Activitats auxiliars dels serveis financers i de les assegurances	299	299	0	-0,06	1.135	1.126	-9	-0,80	753	778	26	3,40
68. Activitats immobiliàries	1.271	1.380	109	8,56	1.605	1.869	264	16,47	2.787	3.027	240	8,62

continua

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2016-2017)

	Empreses				Autònoms				Assalariats			
	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)
69. Activitats jurídiques i de comptabilitat	1.409	1.427	18	1,30	2.078	2.095	17	0,81	5.305	5.555	251	4,72
70. Activitats de les seus centrals; activitats de consultoria de gestió empresarial	266	266	1	0,19	619	661	42	6,81	1.452	1.453	1	0,05
71. Serveis tècnics d'arquitectura i enginyeria; assaigs i anàlisis tècniques	479	506	27	5,63	1.434	1.527	93	6,49	1.661	1.906	245	14,74
72. Investigació i desenvolupament	41	39	-3	-6,07	260	265	5	1,86	342	370	28	8,29
73. Publicitat i estudis de mercat	183	190	7	3,88	662	702	40	5,97	981	1.097	115	11,76
74. Altres activitats professionals, científiques i tècniques	182	181	-2	-0,87	1.451	1.576	125	8,58	1.418	1.391	-28	-1,94
75. Activitats veterinàries	114	115	1	1,17	310	301	-9	-2,96	368	382	14	3,81
77. Activitats de lloguer	744	739	-5	-0,69	1.427	1.425	-1	-0,08	4.604	4.951	347	7,53
78. Activitats relacionades amb l'ocupació	36	41	5	14,79	58	60	2	2,86	933	1.167	233	25,02
79. Activitats d'agències de viatges, operadors turístics, serveis de reserves	310	330	21	6,73	485	519	34	7,07	5.124	5.450	325	6,35
80. Activitats de seguretat i investigació	71	70	0	-0,59	50	53	3	6,01	2.846	3.038	192	6,73
81. Serveis en edificis i activitats de jardineria	1.057	1.133	76	7,18	2.079	2.228	149	7,16	11.402	11.813	410	3,60
82. Activitats administratives d'oficina i altres activitats auxiliars de les empreses	322	350	28	8,58	890	934	44	4,97	4.129	4.305	176	4,26
84. Administració pública i defensa; Seguretat Social obligatòria	660	670	10	1,54	21	22	1	6,00	19.572	20.284	712	3,64
85. Educació	1.008	1.033	25	2,49	1.987	2.057	69	3,49	17.805	19.234	1.429	8,02
86. Activitats sanitàries	991	1.004	13	1,32	2.283	2.399	116	5,07	25.056	25.943	887	3,54
87. Assistència en establiments residencials	79	80	1	1,58	23	23	0	1,45	3.155	3.408	252	8,00
88. Activitats de serveis socials sense allotjament	161	164	3	1,86	92	94	2	2,63	4.343	4.709	367	8,44
90. Activitats de creació, artístiques i espectacles	125	129	4	3,54	928	1.000	72	7,79	1.092	1.144	53	4,85

continua

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2016-2017)

	Empreses				Autònoms				Assalariats			
	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)	2016	2017	Var. abs.	Var. (%)
91. Activitats de biblioteques, arxius, museus i altres activitats culturals	60	56	-4	-6,15	66	65	-1	-2,15	307	317	10	3,23
92. Activitats de jocs d'atzar i apostes	116	122	6	5,32	124	122	-3	-2,01	958	1.018	61	6,34
93. Activitats esportives, recreatives i d'entreteniment	706	737	31	4,45	931	986	55	5,88	5.951	6.237	285	4,79
94. Activitats associatives	816	828	11	1,39	258	232	-26	-10,12	2.814	2.916	102	3,63
95. Reparació d'ordinadors, efectes personals i articles d'ús domèstic	194	183	-11	-5,73	1.671	1.584	-87	-5,19	678	684	6	0,92
96. Altres serveis personals	1.405	1.459	55	3,89	4.140	4.347	208	5,02	4.685	5.107	423	9,02
97. Activitats de les llars que donen ocupació a personal domèstic	706	709	3	0,45	20	18	-2	-7,95	1.009	1.025	16	1,55
99. Activitats d'organitzacions i organismes extraterritorials	11	11	0	0,00	11	8	-3	-27,27	32	40	8	25,00
No tipificades	1	1	0	0,00	0	0	-	-	95	84	-	-

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Quadre II-6. Treballadors en alta laboral segons el règim, Illes Balears (2010-2017)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	% var. 17/16
Total	**411.617**	**405.112**	**395.784**	**397.861**	**410.635**	**432.487**	**455.257**	**480.471**	**5,54**
Règim general	315.622	309.998	301.062	300.674	310.777	330.097	350.775	374.371	6,73
RE autònoms	81.590	80.536	79.638	80.567	83.243	85.932	88.043	89.949	2,17
RE treballadors de la llar	9.683	9.834	10.462	12.156	12.084	11.790	11.582	11.123	-3,96
RE agrari	2.750	2.833	2.707	2.508	2.482	2.492	2.598	2.613	0,58
RE treballadors de la mar	1.972	1.912	1.915	1.956	2.048	2.177	2.259	2.413	6,85

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Pel que fa al tipus de contracte, del conjunt de treballadors amb informació sobre la tipologia del seu contracte –352.319 persones–, 220.795 es troben d'alta amb un contracte indefinit, les quals representen un 62,7% del total. Alhora, els afiliats amb un contracte temporal sumen 131.524 treballadors (un 37,3%). En termes interanuals, l'augment d'aquests darrers és més intens que el dels indefinits (6,4% i 8,2%, respectivament). Durant els anys de recessió, en ambdós casos va disminuir l'afiliació, tot seguint la contracció de l'economia, però a partir del 2014, amb la reactivació econòmica, s'incrementen els afiliats. Ara bé, mentre que els que han signat un contracte indefinit ja superen la quantitat d'afiliats del 2006, els temporals encara es troben per sota de la dada de fa deu anys. (Vegeu el quadre II-7).

Els treballadors fixos discontinus, per la seva banda, assoleixen les 51.565 altes a la Seguretat Social durant el 2017, la quantitat més alta de la sèrie històrica. De fet, el nombre de treballadors fixos discontinus no ha deixat de créixer malgrat els anys de recessió econòmica. Com s'observa, l'increment interanual en aquest tipus d'afiliació contractual es produeix a partir del mes d'abril i s'allarga fins al final del mes de setembre, coincidint amb la temporada turística. El mes d'agost és quan s'assoleix la punta (81.805 afiliacions). S'ha de recalcar que amb l'allargament de la temporada turística es donen els increments més grans respecte de l'any anterior en el mesos de febrer i novembre.

Per illa, l'afiliació es distribueix entre Mallorca, que concentra un 79,8% dels afiliats; Menorca, amb un 6,4%, i les Pitiüses, amb el 13,4% restant. En termes interanuals, totes les illes mostren increments per sobre d'un 4%. Les Pitiüses són les que registren un creixement més intens (+5,7%), seguides de prop per Mallorca (+5,6%) i, més lleugerament, per Menorca (+4,3%). El dinamisme de les illes menors és evident si s'observa el creixement respecte de l'any 2007. En aquests deu anys el nombre d'afiliats a les Pitiüses s'ha incrementat en un 31,5%, amb la qual cosa suma 15.475 treballadors més. Alhora, l'augment experimentat a Mallorca s'ha donat en una menor proporció (+2,9%) i, en el cas de Menorca, l'ocupació se situa encara per sota del nivell del 2007, concretament un 7,9%. (Vegeu el quadre II-8).

Les dades provisionals –del dia 1 de gener del 2018– de l'estadística del padró continu mostren com les Illes Balears continuen sent la comunitat autònoma amb el percentatge més elevat de població de nacionalitat estrangera, amb un 17,1% sobre el total de població, seguida de Catalunya (14,2%), Múrcia (13,7%) i la Comunitat Valenciana (13,3%). Les Balears se situen més de 7 punts per sobre de la mitjana estatal, en què el pes dels estrangers és del 10,1%.

Segons dades de la Tresoreria General de la Seguretat Social, la població ocupada estrangera va registrar els 85.881 treballadors d'alta, cosa que representa un 17,9% del conjunt de treballadors d'alta a la Seguretat Social. Un 9,7% són persones de la Unió Europea i un 8,2% són no comunitaris. Les Balears continuen sent la comunitat autònoma amb el major pes de població estrangera sobre el total de treballadors d'alta a la Seguretat Social. Respecte del 2016, tots els col·lectius n'han incrementat el nombre: un 9,5% els treballadors de la Unió Europea, i un 9,1% els no comunitaris; mentre que els espanyols augmenten un 4,8%.

Quadre II-7. Evolució de les afiliacions per tipus de contracte. Illes Balears (2016-2017)

	Indefinits fixos discontinus (1)			Altres indefinits			Total indefinits			Temporals			Total afiliats (2)		
	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.	2016	2017	% var.
Gener	12.699	13.707	7,94	155.602	164.150	5,49	168.301	177.857	5,68	86.367	93.554	8,32	374.473	392.830	4,90
Febrer	20.226	22.444	10,97	156.113	165.522	6,03	176.339	187.966	6,59	91.257	99.950	9,53	388.128	410.174	5,68
Març	36.583	37.753	3,20	156.998	166.638	6,14	193.581	204.391	5,58	100.604	110.817	10,15	417.121	439.558	5,38
Abril	57.299	63.347	10,56	158.274	168.166	6,25	215.573	231.513	7,39	118.034	134.141	13,65	459.490	493.869	7,48
Maig	72.634	77.401	6,56	158.677	168.251	6,03	231.311	245.652	6,20	142.987	157.562	10,19	503.773	534.931	6,18
Juny	73.641	78.185	6,17	159.133	168.472	5,87	232.774	246.657	5,96	159.698	171.773	7,56	523.864	551.766	5,33
Juliol	75.381	80.886	7,30	160.131	169.588	5,91	235.512	250.474	6,35	168.840	177.315	5,02	535.866	561.090	4,71
Agost	76.507	81.805	6,92	160.436	169.980	5,95	236.943	251.785	6,26	158.184	166.633	5,34	525.653	550.839	4,79
Setembre	74.269	81.391	9,59	160.860	171.305	6,49	235.129	252.696	7,47	137.584	156.012	13,39	502.549	541.441	7,74
Octubre	46.583	48.790	4,74	161.700	171.648	6,15	208.283	220.438	5,84	104.926	112.054	6,79	440.547	461.682	4,80
Novembre	17.028	18.627	9,39	162.421	173.049	6,54	179.449	191.676	6,81	95.839	100.638	5,01	398.566	417.213	4,68
Desembre	13.392	14.445	7,86	163.334	173.987	6,52	176.726	188.432	6,62	93.926	97.841	4,17	393.054	410.257	4,38
Mitjana anual	**48.020**	**51.565**	**7,38**	**159.473**	**169.230**	**6,12**	**207.493**	**220.795**	**6,41**	**121.521**	**131.524**	**8,23**	**455.257**	**480.471**	**5,54**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.
(1) Afiliacions a 01 règim general, 0613 regim agrari i 081 règim de la mar. El total d'afiliats contractats inclou la categoria "no consta". El sumatori d'indefinits i temporals no es correspon amb el total.
(2) El total d'afiliats fa referència a tots els règims i no es correspon al d'afilitats amb contracte de treball.

Quadre II-8. Treballadors afiliats a les Illes Balears per illes (2016-2017)				
	2016	2017	Variació interanual	
			Absoluta	Relativa (%)
Total	**455.257**	**480.471**	**25.214**	**5,54**
Mallorca	363.126	383.474	20.348	5,60
Menorca	29.412	30.690	1.278	4,35
Eivissa	57.215	60.405	3.190	5,58
Formentera	3.910	4.195	285	7,28
Altres províncies	1.595	1.708	113	7,09

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Les dades d'afiliació dels estrangers del 2017 se situen un 6,4% per sobre de les del 2007, després de tres anys consecutius d'increments interanuals per sobre d'un 7%.

Quant a l'evolució de la distribució per nacionalitats, si es comparen els resultats amb els de deu anys abans (2007) s'observa un canvi en la distribució dels estrangers. El 2007 el pes dels afiliats europeus era inferior al dels extracomunitaris (7,6% i 10,1%). Arran de la crisi, aquesta distribució comença a variar, de manera que d'ençà el 2013 s'inverteixen les proporcions i es passa a una superioritat clara del nombre d'afiliats europeus respecte dels no comunitaris. La marxa de treballadors no comunitaris cap a altres destinacions amb més oportunitats va ser provocada, entre altres raons, per la manca de llocs de feina a la construcció que es va donar durant els anys de crisi. (Vegeu el quadre II-9 i el gràfic A II-1).

Quant a la nacionalitat, el grup de països que pertanyen a la Unió Europea que aporten més mà d'obra a la nostra comunitat autònoma són, en primer lloc, Alemanya (que aporta un 21,1% dels treballadors de la Unió Europea i un 11,4% del total d'afiliats estrangers), seguida d'Itàlia (amb un 20,5% i un 11,1%, respectivament), de Romania (13,4% i 7,3%, respectivament) i del Regne Unit (13,1% i 7,1%, respectivament). Del total de treballadors comunitaris, un 66,6% cotitzen en el règim general; un 29,3% són autònoms, i un 4,1% restant, en els altres règims. (Vegeu els quadres II-10a i II-10b).

D'altra banda, la major presència de treballadors estrangers afiliats no comunitaris són els que provenen del Marroc (un 19,1% dels treballadors no comunitaris i un 8,8% del total d'afiliats estrangers), seguit a molta distància dels que provenen de l'Argentina (un 8,1% i un 3,7%, respectivament). En aquest col·lectiu també són majoria els que cotitzen al règim general (74,3%). En canvi, els autònoms tenen una menor presència (13,3%) entre els no comunitaris, si bé depèn molt de la nacionalitat, atès que en el cas dels xinesos el percentatge d'autònoms assoleix un 45%. També és significatiu el pes d'estrangers extracomunitaris d'alta al règim de la llar, un 9,0%, si bé en cas del Paraguai o Bolívia s'arriba a un 35,0% i 33,0% del total, respectivament.

Quadre II-9. Total d'afiliats estrangers a la Seguretat Social, Illes Balears (2017)

	Unió Europea	No UE	Total	% UE	% no UE
Gener	31.843	28.083	59.926	53,1	46,9
Febrer	33.906	30.277	64.183	52,8	47,2
Març	38.215	34.077	72.292	52,9	47,1
Abril	47.306	41.091	88.397	53,5	46,5
Maig	56.203	46.274	102.477	54,8	45,2
Juny	59.817	48.343	108.160	55,3	44,7
Juliol	61.140	49.359	110.499	55,3	44,7
Agost	59.298	48.404	107.702	55,1	44,9
Setembre	56.895	47.355	104.250	54,6	45,4
Octubre	42.703	36.527	79.230	53,9	46,1
Novembre	35.982	31.731	67.713	53,1	46,9
Desembre	35.026	30.714	65.740	53,3	46,7
Mitjana 2017	**46.528**	**39.353**	**85.881**	**54,2**	**45,8**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Quadre II-10a. Total d'afiliats estrangers (UE) a la Seguretat Social per nacionalitats i per règims a les Illes Balears (2017)

	General	Autònoms	Agrari	Mar	Llar	Total
Total UE	**30.993**	**13.624**	**185**	**147**	**1.580**	**46.528**
Alemanya	5.109	4.522	10	33	150	9.824
Àustria	314	222	2	1	5	543
Bèlgica	388	214	0	4	5	611
Bulgària	2.644	551	63	7	651	3.916
Dinamarca	111	92	0	0	2	206
Eslovàquia	401	60	0	3	14	477
Finlàndia	108	28	0	1	2	139
França	1.470	818	4	11	21	2.324
Grècia	90	29	1	1	0	121

continua

Quadre II-10a. Total d'afiliats estrangers (UE) a la Seguretat Social per nacionalitats i per règims a les Illes Balears (2017)

	General	Autònoms	Agrari	Mar	Llar	Total
Hongria	355	81	2	0	11	449
Irlanda	195	91	0	0	3	289
Itàlia	7.017	2.425	13	35	69	9.559
Lituània	163	26	0	0	3	191
Països Baixos	849	484	3	7	12	1.355
Polònia	1.270	291	8	3	73	1.644
Portugal	880	130	6	2	37	1.055
Regne Unit	3.649	2.348	4	23	67	6.091
Rep. Txeca	441	79	2	3	6	531
Romania	4.906	806	67	10	443	6.233
Suècia	417	262	0	3	2	684
Resta Països	217	63	2	0	4	285

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Quadre II-10b. Total d'afiliats estrangers (fora de la UE) a la seguretat social per nacionalitats i per règims a les Illes Balears (2017)

	General	Autònoms	Agrari	Mar	Llar	Total
Total no EU	**29.246**	**5.252**	**1.203**	**106**	**3.546**	**39.353**
Equador	2.362	172	47	1	317	2.898
Marroc	5.980	528	676	34	307	7.525
Colòmbia	2.174	212	178	3	246	2.814
Argentina	2.432	589	8	8	131	3.169
Xina	1.375	1.137	0	0	12	2.523
Uruguai	1.010	163	6	1	107	1.287
Bolívia	991	97	32	1	553	1.675
Paraguai	720	64	26	0	436	1.246
Senegal	1.427	177	97	31	45	1.776
Resta de països	10.776	2.115	134	26	1.390	14.440

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

Finalment, i pel que fa a l'activitat econòmica, s'observa una forta concentració de mà d'obra immigrant en el sector de l'activitat hotelera (36,8%) i en el sector de la construcció un 13,2% de les persones immigrants està assalariada en aquesta activitat. (Vegeu el quadre II-11).

Quadre II-11. Total d'afiliats estrangers per sectors d'activitat a les Illes Balears (règim general, mitjana 2016 i 2017)

	Mitjana 2016		Mitjana 2017	
	Absolut	% sobre el total	Absolut	% sobre el total
Total	**61.241**	**100,0**	**67.441**	**100,0**
Agricultura, ramaderia, caça, silvicultura i pesca	205	0,3	214	0,3
Indústries extractives	19	0,0	23	0,0
Indústries manufactureres	1.972	3,2	2.122	3,1
Subministrament d'energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	18	0,0	21	0,0
Subministrament d'aigua, activitats de sanejament, gestió de residus i descontaminació	185	0,3	202	0,3
Construcció	7.246	11,8	8.874	13,2
Comerç; reparació de vehicles de motor i bicicletes	6.538	10,7	7.122	10,6
Transport i emmagatzemament	1.196	2,0	1.454	2,2
Hoteleria	22.125	36,1	24.799	36,8
Informació i comunicacions	645	1,1	742	1,1
Activitats financeres i d'assegurances	188	0,3	206	0,3
Activitats immobiliàries	806	1,3	931	1,4
Activitats professionals científiques i tècniques	1.191	1,9	1.274	1,9
Activitats administratives i serveis auxiliars	5.491	9,0	6.068	9,0
Administració pública i defensa; Seguretat Social obligatòria	211	0,3	216	0,3
Educació	1.116	1,8	1.240	1,8
Activitats sanitàries i serveis centrals	1.514	2,5	1.614	2,4
Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment	1.794	2,9	1.895	2,8
Altres serveis	1.413	2,3	1.579	2,3
Activitats de les llars com a ocupadors de personal domèstic i productor de béns i serveis per a ús propi	263	0,4	261	0,4
Activitats d'organitzacions i organismes extraterritorials	18	0,0	26	0,0
Sistema especial agrari	1.395	2,3	1.401	2,1
Sistema especial de la llar	5.695	9,3	5.159	7,6

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

1.3.

Anàlisi de l'ocupació segons l'enquesta de població activa: resum de les dades generals

L'Enquesta de Població Activa (EPA) estima 537.500 persones ocupades a les Balears durant el 2017. Aquesta quantitat representa un augment de 6.900 efectius laborals respecte del 2016, que en termes relatius suposa un creixement d'un 1,3%. Com es veu, es tracta d'un increment més suau que amb les dades de Tresoreria, si bé les diferències metodològiques entre les dues fonts són importants. Ja el 2016 les dades d'ocupació es mostraven superiors que les dels anys anteriors a la recessió econòmica i el 2017 s'aconsegueix el major nombre d'ocupació de tota la sèrie històrica. (Vegeu el quadre II-12 i el gràfic II-1).

Com s'ha explicat, un dels efectes que la recessió va provocar en l'ocupació va ser un descens més intens de les hores treballades que el nombre de persones ocupades. Segons les dades de l'EPA, a partir de l'any 2012, acompanyant la recuperació, tant les hores com els ocupats deixen enrere les dades negatives i comencen a créixer. L'any 2017 el nombre d'hores efectives treballades per al total d'ocupats ha crescut un 0,6%, i en el cas dels assalariats, un 1,4%. (Vegeu l'addenda al quadre II-12).

Per sectors d'activitat, l'increment en el nombre de persones ocupades és generalitzat, si bé el sector dels serveis presenta un lleuger descens d'un -0,1%. El sector agrari registra un increment en termes relatius d'un 0,6%. El sector industrial guanya 5.700 llocs de feina, la qual cosa en termes relatius suposa un 16,1%. El sector de la construcció registra 1.700 persones més que ara fa un any, que en termes relatius suposen un 3,3% més d'ocupats. (Vegeu el quadre II-13).

Es donen diferències per sexe. Així, els homes han vist augmentar l'ocupació en 6.100 efectius respecte al 2016, fet que en termes relatius equival a un increment del 2,1%, mentre que en les dones s'ha experimentat un creixement més suau (800 efectius més, un +0,3%). Ara bé, l'ocupació femenina el 2017 es troba un 14,9% per sobre de la quantitat del 2007; en canvi, l'ocupació masculina just acaba d'assolir els valors previs a la crisi i se situa encara a dia d'avui un 1,4% per sota de la dada registrada el 2007.

La distribució de l'ocupació per sexe i sector es configura actualment de la manera següent: un 72,2% dels homes es concentra en el sector de serveis, un 16,1% en la construcció, seguit de la indústria i l'agricultura amb un 10,3% i un 1,4%, respectivament. Quant a les dones, la concentració en el sector serveis és més accentuada i suposa un 93,5% del total de dones ocupades. Li segueix la indústria, amb un 4,5%. Després de la crisi econòmica s'ha accentuat la terciarització de l'economia, atès que el sector secundari (indústria i construcció) va ser el primer afectat per la recessió i es va reorientar cap al sector dels serveis. Aquest moviment d'ocupats entre els diferents sectors es fa palès si es comparen els pesos del 2017 amb els de l'any 2007, quan els serveis representaven un 72,5% del total d'ocupats, gairebé 10 punts percentuals menys que el 2017 (81,9%). En canvi, la construcció aglutinava un 15,8% dels ocupats, quan el 2017 just en concentra un 9,6%.

Quadre II-12. Evolució de l'ocupació a les Illes Balears (2006-2017)

		Variació	
	Població ocupada	Absoluta	Relativa
2006	494.800	-	-
2007	509.700	14.900	3,0
2008	513.500	3.800	0,7
2009	484.300	-29.200	-5,7
2010	478.400	-5.900	-1,2
2011	465.100	-13.300	-2,8
2012	471.800	6.700	1,4
2013	475.800	4.000	0,8
2014	482.900	7.100	1,5
2015	509.600	26.700	5,5
2016	530.600	21.000	4,1
2017	537.500	6.900	1,3

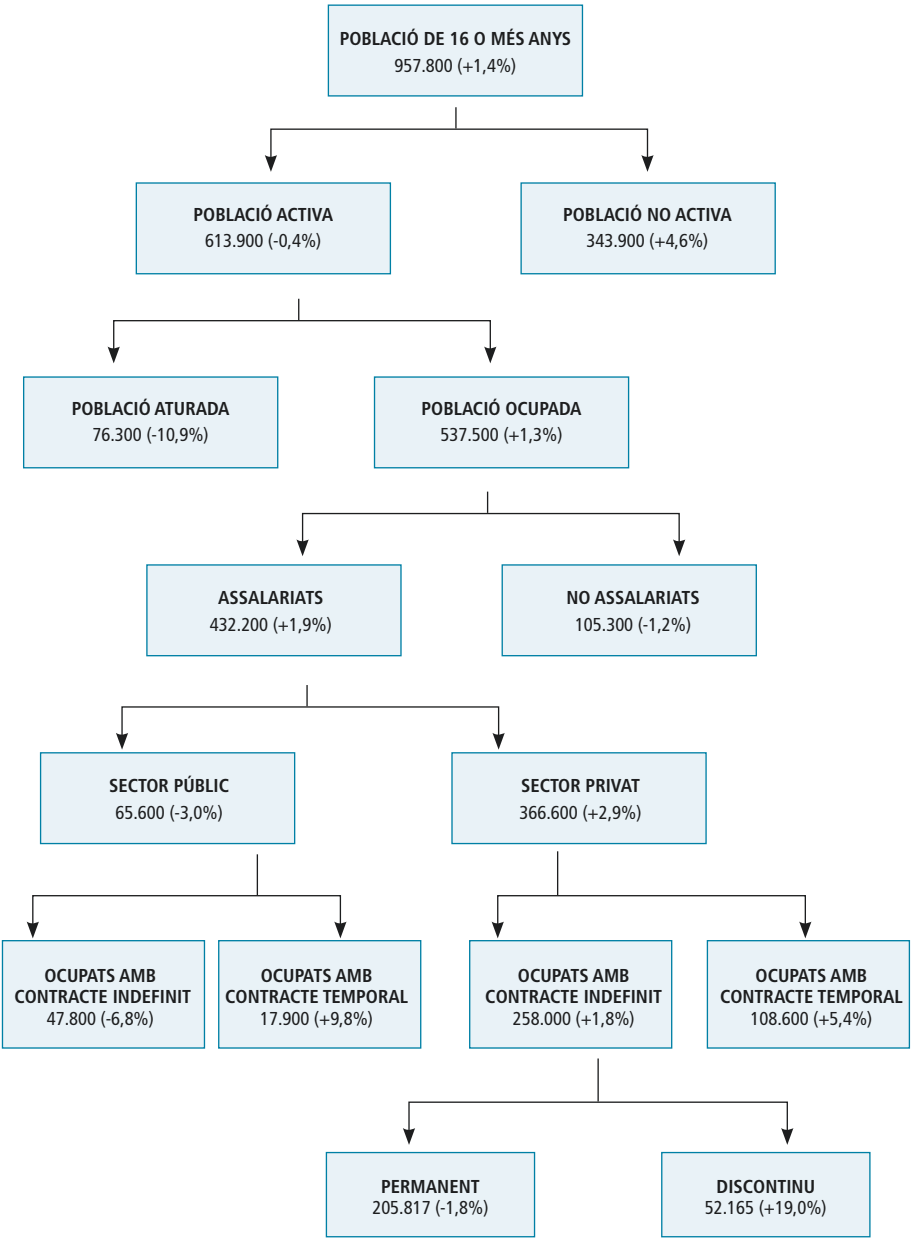
Font: INE, enquesta de població activa.

Addenda quadre II-12. Evolució de l'ocupació a les Illes Balears (2006-2017)

		Variació		% var. hores efectives treballades	
	Població ocupada	Absoluta	Relativa	Total ocupats	Assalariats
2006	494.800				
2007	509.700	14.900	3,0	3,0	4,4
2008	513.500	3.800	0,7	0,3	-1,3
2009	484.300	-29.200	-5,7	-8,8	-5,8
2010	478.400	-5.900	-1,2	-1,0	-2,3
2011	465.100	-13.300	-2,8	-4,4	-6,7
2012	471.800	6.700	1,4	0,5	-0,3
2013	475.800	4.000	0,8	2,9	3,6
2014	482.900	7.100	1,5	1,4	1,7
2015	509.600	26.700	5,5	3,2	3,1
2016	530.600	21.000	4,1	2,8	5,7
2017	**537.500**	**6.900**	**1,3**	**0,6**	**1,4**

Font: INE, enquesta de població activa.

Gràfic II-1
Estructura del mercat de treball a les Illes Balears (mitjanes anuals 2017) (variació interanual)

Font: INE, enquesta de població activa.

Quadre II-13. Evolució de la població ocupada (milers) per sectors d'activitat a les Illes Balears per trimestres (2010-2017)

	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	Total
1r trimestre de 2010	5,5	34,7	57,2	350,6	448,0
2n trimestre de 2010	5,6	38,0	58,1	391,6	493,3
3r trimestre de 2010	4,3	36,6	49,4	424,3	514,6
4t trimestre de 2010	4,6	39,3	48,0	365,8	457,8
1r trimestre de 2011	5,9	36,5	45,3	343,0	430,7
2n trimestre de 2011	7,6	35,0	42,7	395,6	480,9
3r trimestre de 2011	8,2	35,5	44,4	422,7	510,8
4t trimestre de 2011	7,7	34,0	44,9	351,3	437,9
1r trimestre de 2012	6,6	35,6	47,4	338,6	428,2
2n trimestre de 2012	4,3	32,7	48,7	403,3	489,0
3r trimestre de 2012	4,1	34,3	46,3	429,2	513,9
4t trimestre de 2012	4,8	32,4	36,3	382,7	456,3
1r trimestre de 2013	3,7	25,5	36,7	363,6	429,5
2n trimestre de 2013	5,5	25,9	38,8	426,5	496,7
3r trimestre de 2013	5,6	25,6	35,3	455,9	522,4
4t trimestre de 2013	5,4	29,0	37,2	383,2	454,8
1r trimestre de 2014	6,5	26,6	38,5	346,9	418,5
2n trimestre de 2014	6,0	28,7	41,2	425,9	501,8
3r trimestre de 2014	5,1	34,7	41,6	451,3	532,7
4t trimestre de 2014	4,3	37,5	42,2	394,4	478,5
1r trimestre de 2015	5,9	36,1	48,1	365,7	455,9
2n trimestre de 2015	5,3	37,2	46,9	436,3	525,8
3r trimestre de 2015	5,7	40,3	41,7	467,6	555,3
4t trimestre de 2015	4,3	37,7	43,1	416,4	501,5
1r trimestre de 2016	5,9	36,8	47,2	401,2	491,1
2n trimestre de 2016	4,3	35,4	49,1	458,4	547,1
3r trimestre de 2016	3,8	35,8	51,0	481,9	572,5
4t trimestre de 2016	3,8	33,6	52,9	421,3	511,6
1r trimestre de 2017	3,6	36,2	55,1	394,6	489,5
2n trimestre de 2017	4,3	41,1	54,6	454,6	554,5
3r trimestre de 2017	4,6	40,7	48,1	492,4	585,8
4t trimestre de 2017	5,4	46,4	49,0	419,5	520,3

* Dades en milers.
Font: INE, Enquesta de Població Activa. (EPA)

L'any 2017, i sempre segons l'EPA, la població estrangera ocupada representa, amb 113.700 persones, un 21,2% del total d'ocupació de les illes, molt per sobre de la mitjana nacional (11,0%). De fet, les Balears són la comunitat autònoma amb el major percentatge d'estrangers sobre el total d'ocupats. Respecte al 2016, augmenten més els treballadors estrangers (+4,6%) que els de nacionalitat espanyola (+0,5%). Tanmateix, respecte al 2007 els espanyols ja mostren un nivell d'ocupació superior, concretament un 7,2% d'ocupats més, però els treballadors estrangers encara se situen lleugerament per sota de les dades anteriors a la crisi (-0,5%).

Per grups d'edat, i respecte al 2016, augmenta sobretot el nombre d'ocupats menors de 25 anys (+14,8%), seguit del grup de 45 i més anys (+1,8%). En canvi, experimenta una lleugera caiguda el grup d'edat d'entre 25 i 44 anys (-0,3%). Des d'una perspectiva temporal més àmplia, el grup més castigat per la crisi ha estat el grup més jove (menors de 25 anys), que encara el 2017 mostra una quantitat d'ocupats un 42,9% per sota la de l'any 2007. En canvi, els majors de 44 anys –segurament també per un efecte demogràfic d'envelliment de la població– el 2017 presenten un nivell d'ocupació un 39,1% per sobre del 2007.

D'altra banda, la població assalariada amb contracte temporal presenta una millor evolució (+7.100 persones, un 6%) que els assalariats amb contracte indefinit (1.100 ocupats més que ara fa un any, un 1,1%).

Pel que fa a les dades d'atur, i continuant amb les dades de l'EPA, el 2017 s'ha tancat amb 76.325 persones aturades de mitjana, 9.300 menys que el 2016, la qual cosa equival a un descens d'un -10,9%. Es tracta del cinquè any consecutiu en què es produeix una caiguda de l'atur, si bé encara no s'han assolit els valors previs a la crisi.

Segons les dades de l'EPA, els homes continuen sent majoria a les llistes d'atur per desè any consecutiu, concretament un 54,1% del total, fet que, d'altra banda, no es dona amb les dades d'atur registrat al SOIB. Respecte al 2016 les dones experimenten un major descens interanual (-15,1%) que el col·lectiu masculí (-6,8%).

1.3.1. Anàlisi comparada de les taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur de les Balears i d'altres comunitats autònomes

El 2017 la taxa d'activitat[3] de les Illes Balears representa un 64,1% de la població de 16 anys i més. Amb aquest resultat se situa, una vegada més, com la comunitat autònoma amb la taxa més alta i supera amb escreix la mitjana nacional (58,8%). En termes interanuals, la taxa de les Illes ha perdut 1,1 punts, més que la mitjana nacional (-0,4 punts percentuals). Si es comparen els resultats del 2017 amb els del 2007, ambdues taxes se situen per sota del valor d'ara fa 10 anys (-0,3 punts percentuals a les Illes i -0,5 punts percentuals a Espanya). (Vegeu els quadres II-14 i II-15).

3. La taxa d'activitat és la relació entre la població activa i la potencialment activa.

Quadre II-14. Taxa d'activitat per comunitats autònomes (2016-2017)

	2016					2017				
	1r trimestre	2n trimestre	3r trimestre	4t trimestre	Mitjana	1r trimestre	2n trimestre	3r trimestre	4t trimestre	Mitjana
Espanya	**59,3**	**59,4**	**59,3**	**59,0**	**59,2**	**58,8**	**58,8**	**58,9**	**58,8**	**58,8**
Andalusia	58,2	58,0	57,7	57,5	57,8	57,7	57,4	57,3	56,9	57,3
Aragó	59,1	59,5	59,5	59,2	59,3	58,8	58,8	58,3	58,5	58,6
Astúries	51,4	52,1	52,4	50,9	51,7	50,8	51,2	50,8	50,7	50,9
Illes Balears	**64,0**	**66,7**	**67,7**	**62,5**	**65,2**	**61,8**	**65,7**	**67,4**	**61,6**	**64,1**
Illes Canàries	61,1	61,3	61,2	60,9	61,1	60,2	60,3	60,0	60,9	60,3
Cantàbria	55,7	56,2	56,5	56,2	56,1	55,6	55,9	55,8	55,9	55,8
Castella i Lleó	54,8	55,1	55,5	55,0	55,1	54,5	55,1	55,0	54,4	54,8
Castella-la Manxa	58,5	58,5	58,2	58,8	58,5	59,2	58,8	58,1	59,5	58,9
Catalunya	62,3	62,2	62,0	61,6	62,0	61,8	61,6	61,9	61,7	61,7
Com. Valenciana	59,1	59,6	59,3	59,5	59,4	59,0	58,8	59,3	59,3	59,1
Extremadura	55,4	55,1	55,1	54,9	55,1	54,7	55,3	54,3	54,8	54,8
Galícia	53,1	53,5	53,8	53,4	53,5	53,3	53,3	53,6	53,0	53,3
Madrid	64,2	64,0	63,2	63,2	63,7	62,7	62,6	62,9	63,3	62,9
Múrcia	58,8	59,3	59,4	59,1	59,1	59,5	59,6	59,7	59,3	59,5
Navarra	58,8	57,2	59,3	58,9	58,5	58,7	59,6	59,3	58,9	59,1
País Basc	56,8	56,9	57,4	56,7	56,9	55,9	56,0	56,3	56,3	56,1
La Rioja	58,8	60,1	59,2	58,8	59,2	59,5	58,8	58,6	58,9	59,0
Ceuta	58,8	58,9	56,7	55,3	57,4	57,6	53,5	55,1	57,0	55,8
Melilla	56,8	57,9	59,7	59,9	58,6	57,9	60,3	60,0	60,7	59,7

Font: INE, enquesta de població activa.

Quadre II-15. Taxes d'ocupació per comunitats autònomes (2016-2017)

	2016					2017				
	1r trimestre	2n trimestre	3r trimestre	4t trimestre	Mitjana	1r trimestre	2n trimestre	3r trimestre	4t trimestre	Mitjana
Espanya	**46,8**	**47,5**	**48,1**	**48,0**	**47,6**	**47,8**	**48,7**	**49,3**	**49,1**	**48,7**
Andalusia	40,9	41,1	41,2	41,2	41,1	42,2	42,9	42,8	43,0	42,7
Aragó	50,1	50,4	50,6	51,2	50,6	50,9	52,1	52,2	51,8	51,8
Astúries	41,3	42,1	43,4	43,5	42,6	43,6	44,5	44,2	43,3	43,9
Illes Balears	**52,2**	**58,0**	**60,5**	**53,9**	**56,2**	**51,4**	**58,1**	**61,1**	**53,8**	**56,1**
Illes Canàries	45,2	44,5	45,3	45,8	45,2	44,7	45,6	46,9	47,5	46,2
Cantàbria	45,2	47,6	49,4	49,0	47,8	47,8	48,0	48,7	48,3	48,2
Castella i Lleó	44,8	46,2	47,7	46,8	46,4	46,3	47,2	47,9	46,9	47,1
Castella-la Manxa	43,6	44,5	45,0	45,8	44,7	45,9	45,7	47,3	47,8	46,7
Catalunya	51,4	52,3	52,9	52,5	52,3	52,3	53,4	54,1	53,9	53,5
Comunitat Valenciana	46,2	46,9	47,4	48,1	47,1	47,4	47,8	48,9	49,4	48,4
Extremadura	39,3	40,2	41,0	39,4	40,0	38,7	41,0	40,9	41,0	40,4
Galícia	43,4	44,0	45,0	44,7	44,3	44,0	44,8	45,8	45,2	45,0
Madrid	53,4	53,6	53,6	54,0	53,6	53,8	54,5	55,1	54,6	54,5
Múrcia	45,8	48,2	47,6	48,1	47,4	48,0	49,2	48,9	49,1	48,8
Navarra	50,4	49,6	51,9	53,0	51,2	52,7	53,3	53,1	53,2	53,1
País Basc	49,6	49,8	50,1	49,7	49,8	49,3	49,8	49,8	50,4	49,8
La Rioja	50,3	50,9	51,2	52,4	51,2	51,9	52,4	51,2	52,1	51,9
Ceuta	43,4	43,4	42,8	42,9	43,1	44,2	44,0	42,8	42,1	43,3
Melilla	39,4	38,3	41,1	43,5	40,5	40,9	42,0	44,3	45,8	43,2

Font: INE, enquesta de població activa.

Si es relaciona la taxa d'activitat amb el nivell de formació assolit per les persones que formen part de la població activa, s'evidencia que la taxa d'activitat és més alta com més alt és el nivell de formació que tenen. A més, aquesta dada és per ambdós sexes, tant per a dones com per a homes. (Vegeu els gràfics A II-2, A II-3 i A II-4).

Cal ressaltar que les persones que han assolit la segona etapa de secundària amb orientació professional, és a dir que tenen un grau de formació professional, presenten una major taxa d'activitat que les persones que tenen estudis superiors. També s'observa com els homes presenten taxes d'activitat molt superiors a la de les dones en els nivells formatius baixos, diferències que gairebé desapareixen en els nivells educatius alts.

L'any 2017 la taxa d'activitat masculina es manté constant respecte del 2016 (es redueix en tres dècimes), mentre que la taxa d'activitat femenina experimenta un descens de gairebé dos punts percentuals. Així, la taxa d'activitat femenina se situa en un 58,1% (quan el 2016 va ser d'un 60,1%). Tanmateix, és juntament amb Madrid la taxa d'activitat femenina més alta del conjunt de comunitats autònomes i se situa gairebé 5 punts per sobre de la mitjana estatal (53,2%). Tot i l'entrada creixent de la dona en el mercat de treball i malgrat el consegüent escurçament de distància respecte de la masculina, la taxa d'activitat masculina (d'un 70,2% l'any 2017) encara se situa significativament per sobre de la femenina. El grup d'edat que ha experimentat un major descens de la taxa d'activitat respecte del 2016 ha estat el de les persones entre 20 i 24 anys en el cas del col·lectiu masculí, amb un descens de 5,2 punts. En canvi, entre el col·lectiu femení el grup d'edat més castigat ha estat el d'entre 25 i 54 anys, on es dona un descens de 3,2 punts. (Vegeu el quadre II-16).

Pel que fa a la taxa d'ocupació[4], just sis comunitats autònomes registren taxes per damunt d'un 50%, entre les quals la taxa balear assoleix un 56,1% de la població de 16 i més anys el 2017. Amb aquest resultat se situa com la comunitat amb la taxa d'ocupació més alta, 7,4 punts percentuals per sobre de la taxa del conjunt nacional (48,7%) i 15,7 punts percentuals per damunt d'Extremadura, que és la comunitat autònoma amb la taxa més baixa (40,4%). En termes interanuals, la taxa de les Balears es manté, mentre que a Espanya creix lleugerament (+1,1 p. p). A més llarg termini, si es comparen amb les dades del 2006 (l'any amb el valor més alt de la sèrie), les taxes encara se situen significativament per sota. Així, la diferència entre el 2017 i el 2006 és a les Balears de -4,2 punts per sota, mentre que a Espanya és de -5,0 punts percentuals.

La taxa d'ocupació per sexe mostra com en el cas dels homes la taxa ha repuntat 0,5 punts en relació amb la registrada l'any 2016. En canvi, es redueix en els mateixos 0,5 punts percentuals entre les dones. Aquest descens del col·lectiu femení afecta especialment el grup d'edat comprès entre els 25 i 54 anys (1,2 punts menys) i en el de majors de 54 anys (0,7 punts percentuals menys). Les Illes Balears, amb un 50,9%, és la comunitat autònoma amb la major taxa d'ocupació femenina de l'Estat, 7,8 punts percentuals per sobre la mitjana nacional (43,1%).

4. La taxa d'ocupació és la relació entre el nombre total d'ocupats i la població de 16 i més anys.

Quadre II-16. Taxa d'activitat, d'ocupació i d'atur per sexes i per grups d'edat a les Illes Balears (2016-2017)

	Activitat			Ocupació			Atur		
	2016	2017	Var. 17/16 (abs.)	2016	2017	Var. 17/16 (abs.)	2016	2017	Var. 17/16 (abs.)
Ambdós sexes	65,2	64,1	-1,1	56,2	56,1	0,0	13,9	12,5	-1,4
16-19	20,3	23,7	3,5	11,5	13,8	2,2	43,1	42,0	-1,1
20-24	58,7	56,3	-2,4	36,5	41,0	4,5	37,8	27,2	-10,6
25-54	89,4	87,5	-1,9	78,3	78,1	-0,3	12,4	10,8	-1,6
55+	29,7	30,2	0,5	26,6	26,4	-0,2	10,5	12,4	1,9
Homes	70,5	70,2	-0,3	61,0	61,5	0,5	13,4	12,4	-1,0
16-19	27,3	26,7	-0,6	15,7	13,4	-2,4	42,3	49,9	7,6
20-24	66,1	60,9	-5,2	41,4	45,8	4,4	37,4	24,8	-12,6
25-54	93,1	92,5	-0,6	82,2	82,8	0,6	11,7	10,4	-1,3
55+	34,4	36,3	2,0	31,0	31,4	0,4	9,8	13,5	3,8
Dones	60,1	58,1	-1,9	51,4	50,9	-0,5	14,4	12,5	-2,0
16-19	12,8	20,6	7,8	7,0	14,2	7,1	44,9	31,2	-13,7
20-24	51,1	51,6	0,4	31,6	36,1	4,5	38,3	30,0	-8,3
25-54	85,6	82,4	-3,2	74,3	73,2	-1,2	13,1	11,2	-1,9
55+	25,6	24,7	-0,9	22,7	22,0	-0,7	11,3	10,9	-0,4

Font: INE, enquesta de població activa.

Pel que fa a la taxa d'ocupació dels joves menors de 30 anys, amb un 46,0%, les Illes Balears se situen com la segona comunitat autònoma amb la taxa més alta, per darrere de Catalunya (46,8%). Se situa gairebé 7 punts per sobre de la mitjana espanyola, que és de 39,2%. (Vegeu el quadre II-17).

Juntament amb la taxa d'ocupació juvenil s'ha d'analitzar la taxa d'abandonament escolar prematur[5], un indicador educatiu en què les Balears mostren uns resultats delicats per la repercussió que tindrà en la futura inserció laboral de les persones. Segons dades del 2017, la taxa de les Illes Balears és d'un 26,5%. Amb aquest valor, les Balears se situen com la comunitat autònoma amb el valor més alt, superant la mitjana nacional (18,3%), i a molta distància del País Basc, la regió amb el valor més baix (7,0%). Per sexe, les dones registren una taxa d'un 20,5%, i els homes, d'un 32,4%. (Vegeu el quadre II-18).

5. La taxa d'abandonament escolar prematur: representa la població de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no segueix cap tipus d'educació o formació.

Quadre II-17. Taxa d'ocupació dels joves menors de 30 anys per comunitats autònomes (2017)

	Ocupats < 30 anys	Població < 30 anys	Taxa d'ocupació
Espanya	**2.547.172**	**6.504.334**	**39,2**
Andalusia	417.067	1.285.650	32,4
Aragó	75.629	171.787	44,0
Astúries	38.563	112.316	34,3
Illes Balears	**79.349**	**172.330**	**46,0**
Illes Canàries	119.903	331.956	36,1
Cantàbria	25.254	70.139	36,0
Castella i Lleó	113.853	296.690	38,4
Castella-la Manxa	111.922	303.170	36,9
Catalunya	485.995	1.038.124	46,8
Com. Valenciana	283.969	682.703	41,6
Extremadura	51.017	164.728	31,0
Galícia	121.945	321.894	37,9
Madrid	373.624	903.826	41,3
Múrcia	82.623	229.489	36,0
Navarra	36.742	88.429	41,5
País Basc	105.335	258.895	40,7
La Rioja	16.613	40.871	40,6
Ceuta	4.173	14.900	28,0
Melilla	3.596	16.437	21,9

Font: INE - EPA.

Quadre II-18. Població d'entre 18 i 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària per comunitats autònomes (2017)			
	Total	Homes	Dones
UE 28	**10,6**	**12,1**	**8,9**
Espanya	**18,3**	**21,8**	**14,5**
Andalusia	23,5	28,7	18,0
Aragó	16,4	17,6	15,0
Astúries	14,8	18,9	10,8
Illes Balears	**26,5**	**32,4**	**20,5**
Illes Canàries	17,5	19,9	15,3
Cantàbria	8,9	12,3	4,9
Castella i Lleó	16,7	21,8	11,4
Castella-la Manxa	22,1	27,5	16,3
Catalunya	17,0	19,6	14,4
Comunitat Valenciana	20,3	24,9	15,4
Extremadura	19,2	26,7	11,5
Galícia	14,9	17,9	11,8
Madrid	13,9	16,1	11,5
Múrcia	23,1	22,8	23,4
Navarra	11,3	14,1	8,3
País Basc	7,0	8,5	5,5
La Rioja	12,9	15,9	9,7

Font: Las cifras de la educación en España. Ministeri d'Educació i Cultura.

D'altra banda, la taxa d'atur[6] de les Illes Balears se situa en un 12,4% de la població activa el 2017, segons les dades de l'Enquesta de Població Activa. Es tracta de la cinquena taxa d'atur més baixa per comunitats autònomes, en què Navarra (10,2%) és la regió amb la taxa menor. En comparació, la taxa del conjunt d'Espanya se situa en un 17,2%, 4,7 punts percentuals per sobre de les Balears. Respecte al 2016, la taxa balear cau 1,5 punts percentuals i encadena cinc anys consecutius de caigudes. Alhora, la taxa espanyola disminueix 2,4 punts percentuals. Les Illes Balears varen assolir el màxim de la taxa d'atur el 2012, amb un 23,3%. En canvi, en el conjunt d'Espanya va ser al 2013, amb un 26,1%, any en què a les Balears ja s'havia iniciat la caiguda de l'atur. (Vegeu el quadre II-19).

La taxa d'atur femenina se situa en un 12,6% el 2017 a les Illes Balears, gairebé idèntica a la masculina (12,5%). Com ja s'ha comentat en punts anteriors, les dones han presentat de manera habitual una major incidència de l'atur que els homes, situa-

6. La taxa d'atur és la relació entre el nombre d'aturats i la població activa.

ció que es va capgirar durant la crisi a causa del gran increment de l'atur entre els homes ocupats, principalment a la construcció. La taxa d'atur femenina de les Balears és la segona més baixa de totes les comunitats autònomes en el 2017, només darrere el País Basc (12,1%) i 6,4 punts percentuals per sota del conjunt d'Espanya (19,0%). Si bé durant la crisi econòmica a un grapat de comunitats autònomes es va donar una major taxa d'atur entre els homes, la situació ha canviat amb la reactivació econòmica i en tot el territori espanyol la taxa d'atur femenina és superior a la masculina. A les Illes Balears és on es dona un menor diferencial. (Vegeu el gràfic A II-5).

Per grups d'edat, els més joves –els menors de 25 anys– presenten la taxa d'atur més elevada, concretament d'un 30,8% el 2017. La taxa d'atur juvenil va assolir un 48,9% el 2012 a les Illes Balears i un 55,5% el 2013 en el conjunt d'Espanya. Les Illes Balears són la cinquena comunitat autònoma amb la taxa d'atur juvenil més baixa el 2017. El País Basc (27,3%) és la regió amb la taxa més baixa. D'altra banda, el grup d'edat entre 25 i 54 anys mostra la menor taxa d'atur, un 10,8% el 2017, i en el grup de persones majors de 55 anys és d'un 12,4%.

Per concloure, en el cas d'una comunitat com la nostra, cal subratllar les diferències que es produeixen en la taxa d'atur segons l'època de l'any. En els mesos centrals de l'estiu la taxa d'atur (d'un 9,3% en el tercer trimestre) es redueix respecte de la que hi ha en els mesos de menor activitat turística (en més de 7 punts, un 16,8% en el primer trimestre de l'any); per tant, es pot afirmar que la taxa d'atur en el mercat laboral de les Illes Balears fluctua d'acord amb l'estacionalitat de la nostra activitat econòmica principal: el turisme. (Vegeu el gràfic A II-6).

1.3.2. L'índex de qualitat del treball (IQT)

L'European Trade Union Institute (ETUI) ha publicat recentment un article amb l'actualització de l'índex europeu de qualitat del treball (European Job Quality Index, JQI). L'article "Bad jobs's recovery? European Job Quality Index 2005-2015"[7] ofereix una visió detallada de la qualitat dels llocs de treball dels treballadors europeus i mostra quins aspectes del treball han millorat o s'han deteriorat durant l'última dècada (2005-2015). l'índex europeu de qualitat del treball és una mesura que abasta un ampli ventall de característiques laborals, inclosos els salaris, els aspectes no salarials de l'ocupació i l'organització del treball i la representació d'interessos col·lectius. L'IQT resumeix la informació dins de sis dimensions de qualitat laboral: (1) salaris; (2) formes d'ocupació i seguretat laboral; (3) temps de treball i equilibri de treball i vida; (4) condicions de treball; (5) habilitats i desenvolupament professional, i (6) representació d'interès col·lectiu. Al seu torn, cadascuna d'aquestes sis dimensions es compon d'un gran nombre d'indicadors de l'enquesta de condicions de feina (LFS) de l'Eurostat i es desglossen per sexe.

Els resultats indiquen una disminució de la qualitat de l'ocupació no salarial durant l'última dècada i el lent creixement salarial

7. Piasna, A. (2017), "Bad jobs's recovery? European Job Quality Index 2005-2015". *Working Paper 2017*.06, European Trade Union Institute (ETUI).

real en els anys posteriors a la crisi. A més, la pobresa laboral s'ha amplificat entre el 2010 i el 2015. Els resultats mostren grans diferències entre els estats membres de la Unió Europea i com s'ha accentuat la polarització entre països, en particular en termes de formes d'ocupació, seguretat laboral i condicions laborals. Finalment, trobem una relació positiva entre la participació en el mercat laboral i la qualitat del lloc de treball en l'àmbit de país.

Per països, els resultats del 2015 mostren com la qualitat del treball era particularment baixa a Grècia, seguit de Romania, Espanya, Polònia i Hongria; mentre que Dinamarca, Luxemburg, Finlàndia i Suècia estaven en els primers llocs del rànquing. La bretxa de gènere en l'índex europeu de qualitat de treball també diferia substancialment entre països. Les dones varen registrar una visibilitat notablement superior a Polònia, Hongria, Croàcia i Malta, mentre que la bretxa a favor dels homes era més accentuada a Finlàndia, Luxemburg i Alemanya. A Romania i Espanya, la diferència de gènere era la més reduïda.

Per dimensions, el 2015 Espanya ocupa una posició central pel que fa als salaris (la 15a de 28), la darrera en la dimensió formes d'ocupació i seguretat laboral (inclou la temporalitat, la parcialitat involuntària, la percepció subjectiva de perdre la feina en els pròxims sis mesos), la 25a pel que fa a temps de treball i equilibri de treball i vida (inclou indicadors com treballadors que treballen més de 48 hores a la setmana, que treballen vespres o caps de setmana). La dimensió sobre les condicions laborals és la més complexa, atès que es calcula a partir de 20 ítems. En aquest cas, Espanya ocupa la 24a posició, la mateixa que en la dimensió 5 sobre habilitats i desenvolupament professional. Finalment, en la dimensió 6, sobre la representativitat de l'interès col·lectiu (negociació col·lectiva, sindicats, etc.), Espanya ocupa la 20a posició.

Com a conclusió, el treball apunta que s'ha donat un deteriorament de la qualitat del treball en molts països. A més, han empitjorat més els que estaven més malament. El creixement dels nivells d'ocupació després de la crisi de llocs post-2008 ha estat, fins a cert punt, una recuperació de *mals treballs*, marcada per un retorn de formes d'ocupació no estàndard i amb nivells mitjans de qualitat laboral.

En general, aquesta actualització de l'índex europeu de qualitat del treball confirma que un fenomen complex com la qualitat de la feina es pot mesurar i s'ha de fer. En la política d'ocupació de la Unió Europea, la qualitat dels llocs de treball continua sent un concepte impugnat que no ha penetrat prou en la política de formulació, supervisió i avaluació. El que es necessita és una definició clara i una mesura sintètica de qualitat laboral que indiqui clarament la direcció desitjada del canvi i els passos necessaris per aconseguir-ho. Amb aquesta actualització de l'IQT s'entrega una eina empírica per al debat polític sobre la qualitat de l'ocupació a la Unió Europea i a l'àmbit nacional.

L'any 2004, el Consell Econòmic i Social de les Illes Balears –amb el suport de la Conselleria de Treball i Formació del Govern de les Illes Balears i amb l'assessorament de la Universitat de Barcelona– va presentar l'estudi "La qualitat del treball.

Quadre II-19. Taxes d'atur per comunitats autònomes (2016-2017)

	2016					2017				
	1r trimestre	2n trimestre	3r trimestre	4t trimestre	Mitjana	1r trimestre	2n trimestre	3r trimestre	4t trimestre	Mitjana
Espanya	**21,0**	**20,0**	**18,9**	**18,6**	**19,6**	**18,8**	**17,2**	**16,4**	**16,6**	**17,2**
Andalusia	29,7	29,1	28,5	28,3	28,9	26,9	25,2	25,4	24,4	25,5
Aragó	15,3	15,3	14,9	13,5	14,7	13,3	11,4	10,5	11,4	11,7
Astúries	19,5	19,3	17,1	14,6	17,6	14,2	13,0	13,0	14,6	13,7
Illes Balears	**18,4**	**13,0**	**10,6**	**13,8**	**13,9**	**16,8**	**11,5**	**9,3**	**12,6**	**12,4**
Illes Canàries	26,0	27,3	26,0	24,9	26,1	25,7	24,3	21,9	22,0	23,5
Cantàbria	18,9	15,3	12,5	12,9	14,9	14,1	14,0	12,7	13,5	13,6
Castella i Lleó	18,3	16,3	13,9	14,8	15,8	15,1	14,5	13,0	13,7	14,1
Castella-la Manxa	25,5	23,9	22,7	22,1	23,6	22,5	22,2	18,6	19,7	20,8
Catalunya	17,4	16,0	14,6	14,9	15,7	15,3	13,2	12,5	12,6	13,4
Comunitat Valenciana	21,8	21,3	20,2	19,2	20,6	19,8	18,7	17,5	16,8	18,2
Extremadura	29,1	27,0	25,6	28,3	27,5	29,2	25,8	24,8	25,1	26,2
Galícia	18,2	17,7	16,4	16,3	17,2	17,4	16,1	14,5	14,7	15,7
Madrid	16,8	16,3	15,2	14,6	15,7	14,2	13,0	12,4	13,8	13,3
Múrcia	22,1	18,7	19,8	18,6	19,8	19,3	17,5	18,1	17,2	18,0
Navarra	14,3	13,3	12,4	10,0	12,5	10,3	10,6	10,5	9,6	10,2
País Basc	12,8	12,5	12,8	12,3	12,6	11,9	11,2	11,6	10,6	11,3
La Rioja	14,4	15,3	13,6	10,9	13,6	12,9	10,9	12,6	11,5	12,0
Ceuta	26,2	26,3	24,6	22,4	24,9	23,3	17,8	22,4	26,0	22,5
Melilla	30,7	33,8	31,2	27,4	30,8	29,5	30,2	26,2	24,6	27,6

Font: INE, enquesta de població activa.

Una proposta d'indicador"[8]. Aquesta publicació pretén analitzar la situació del mercat de treball a partir d'un concepte multidimensional que implica considerar aspectes com les característiques del lloc de treball, el perfil del treballador en relació amb la feina que fa, l'avaluació subjectiva que el treballador fa de la seva feina o les característiques de l'entorn laboral.

L'estudi es va elaborar seguint la metodologia proposada per la Comissió Europea per construir un indicador sintètic que permetés valorar la posició de totes les regions europees pel que fa a la qualitat del treball. Així mateix, l'estudi va seguir el criteri d'incloure només els indicadors que de manera homogènia i a partir de les estadístiques oficials es publiquen amb informació suficient, fiable, comparable i periòdica per al conjunt de totes les comunitats autònomes. D'aquesta manera, s'avançà un índex sintètic de qualitat del mercat de treball a les Balears i a la resta de comunitats autònomes referit als anys 1995 i 2001. Posteriorment, en les successives memòries anuals del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, en el capítol referent al mercat de treball, es presenten les estimacions actualitzades d'aquest índex.

Transcorreguts cinc anys des de l'aprovació del Dictamen núm. 9/2003 del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, es va decidir revisar els criteris que s'havien definit per estimar l'índex sintètic i adaptarlos millor a la nova situació del mercat de treball de les Illes Balears. La revisió, editada l'any 2009[9], es justifica per les intenses transformacions demogràfiques, socials i laborals que s'observen a les Illes Balears i a Espanya des del 2003 i cobren rellevància especialment per la incidència de la crisi econòmica internacional, que ha provocat canvis significatius en la posició relativa de les Balears respecte a la resta de comunitats autònomes en aquest aspecte.

L'índex de qualitat del treball (IQT) es calcula a partir d'una bateria d'indicadors (39) que pretenen mesurar vuit dimensions de la situació laboral de totes les comunitats autònomes, atès que la base d'aquest estudi és l'anàlisi comparativa. L'objectiu és disposar d'una valoració més àmplia de la situació del mercat de treball. Cal recordar que els indicadors laborals estàndards se centren a valorar les regions amb uns nivells d'ocupació més alts i més baixos d'atur, i amb un nivell de renda i benestar més elevat. L'elaboració de l'IQT ha de permetre ampliar aquesta visió parcial considerant de manera conjunta altres característiques del mercat de treball que poden ser especialment rellevants, com ara la sinistralitat laboral, la conflictivitat o la no discriminació per raons de sexe o edat, entre d'altres. A partir d'aquesta bateria d'indicadors s'analitzen conceptes com flexibilització, temporalitat, desigualtat de gènere, exclusió de col·lectius específics, riscs laborals, condicions de vida, etc.. (Vegeu el quadre II-20).

8. Parellada, M.; Garcia, G. *La qualitat del treball. Una proposta d'indicador*. Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, SOIB, 2004. El CES va emetre el Dictamen 9/2003 sobre aquesta matèria.

9. Estudi elaborat l'any 2008 i publicat el 2009 a proposta de la Comissió de Treball de la Memòria del CES 2007 i aprovat per la Comissió Permanent, en què es duu a terme l'actualització del primer estudi del CES sobre l'IQT, *La qualitat del treball. Una proposta d'indicador*, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears i SOIB, 2004. Vegeu: Parellada, M.; Puiggròs, A.; Ribas, M. *Indicadors de qualitat del treball*, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, 2008.

Quadre II-20. Dimensions i indicadors de qualitat del treball

Dimensions	Indicadors
1. Condicions del lloc de treball	a) Grau de satisfacció en el lloc de treball
	b) Índex d'incidència dels accidents de treball
	c) Jornades perdudes en accidents laborals
	d) Nivell d'estrès en el lloc de treball
	e) Taxa de parcialitat involuntària
	f) Taxa de temporalitat
	g) Percentatge d'ocupació indefinida discontinua
	h) Índex de rotació
2. Relacions laborals	a) Jornades perdudes en vagues
	b) Cobertura dels convenis col·lectius
3. Qualificació, habilitats i aprenentatge	a) Ocupats amb estudis superiors
	b) Índex de desajustament
	c) Ocupats que segueixen algun tipus de formació
	d) Persones que han abandonat l'ensenyament prematurament (18-24 anys)
4. Accés i participació en el mercat de treball	a) Aturats que no han treballat abans
	b) Taxa d'activitat
	c) Taxa d'ocupació de la població de 30-54 anys
	d) Taxa d'atur de la població de 30-54 anys
5. Igualtat de gènere	a) Desigualtat salarial
	b) Ràtio de parcialitat involuntària
	c) Ràtio de taxes d'ocupació
	d) Ràtio de taxes d'atur
	e) Ràtio d'aturats que no han treballat abans
	f) Ràtio de taxa de temporalitat
	g) Ràtio d'atur llarga durada
	h) Índex de Duncan (ràtio de segregació sectorial)
	i) Ràtio d'ocupació en grup de directius
6. Cohesió social i mercat de treball	a) Taxa d'atur població estrangera
	b) Taxa d'atur de menors de 30 anys
	c) Taxa d'ocupació de menors de 30 anys
	d) Taxa d'ocupació de >55 anys
	e) Ocupats amb discapacitat sobre el total d'ocupats (*)

continua

Quadre II-20. Dimensions i indicadors de qualitat del treball	
Dimensions	**Indicadors**
7. Salaris i productivitat	a) Remuneració salarial
	b) PIB per ocupat
	c) Ocupats en sectors alta tecnologia
	d) Augment salarial pactat
8. Benestar i Protecció Social	a) PIB per càpita
	b) Ràtio de dependència
	c) Taxa neta de cobertura de les prestacions per atur
	e) Percentatge de persones situades per sota el llindar de la pobresa

Font: Parellada, M.; Puiggròs, A.; Ribas, M. Indicadors de qualitat del treball 2006, Consell Econòmic i Social.
(*) Dada no disponible i no computada per a l'elaboració de l'IQT.

La construcció d'un índex agregat té com a punt fonamental les ponderacions que es donen a cada grup. És per això que s'ha optat per presentar diversos escenaris que varen ser debatuts i consensuats amb els integrants de la Comissió de Treball del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears. Els escenaris establerts a partir de la diferent estructura de ponderacions atorgada a cada una de les vuit dimensions definides són els següents. (Vegeu el quadre II-21):

- Base. Totes les dimensions tenen el mateix pes en la construcció de l'indicador.
- Tradicional. Els blocs sobre "accés i participació en el mercat de treball" i "salaris i productivitat" tenen una ponderació major en la construcció de l'índex agregat.
- Intermedi. En aquest cas es dona una major ponderació a les dimensions sobre "qualificació, habilitats i aprenentatge", "accés i participació en el mercat de treball", "igualtat de gènere" i "salaris i productivitat".
- Innovador. Es tracta de l'escenari on s'atorga una major importància a les dimensions d'«igualtat de gènere» i "qualificació, habilitats i aprenentatge".

D'aquesta manera, una vegada obtingut el rànquing de comunitats autònomes en cadascuna de les dimensions que aquí s'han considerat, s'han aplicat les ponderacions que s'han assenyalat per obtenir una nova ordenació de les regions que finalment correspon a l'ordre segons la mesura de qualitat del treball definida.

També es poden observar els resultats obtinguts al darrer estudi dels IQT corresponents als anys 2001 i 2006, i també les actualitzacions anuals fetes per a la memòria del CES, amb els resultats corresponents als anys 2007, 2008, 2009 i 2010. També s'hi afegeixen les actualitzacions que ha fet l'Observatori del Treball de les Illes Balears (OTIB), amb els resultats corresponents als anys 2011, 2012, 2013, 2014 i 2015. (Vegeu quadre II-22).

Quadre II-21. Ponderacions establertes en els diversos escenaris, IQT (2006)

Dimensió	Base	Tradicional	Intermedi	Innovador
1. Condicions del lloc de treball	12,5	10	10	10
2. Relacions laborals	12,5	10	10	10
3. Qualificació, habilitats i aprenentatge	12,5	10	15	20
4. Accés i participació en el mercat de treball	12,5	20	15	10
5. Igualtat de gènere	12,5	10	15	20
6. Cohesió social i mercat de treball	12,5	10	10	10
7. Salaris i productivitat	12,5	20	15	10
8. Benestar i protecció social	12,5	10	10	10

Font: Parellada, M.; Puiggròs, A.; Ribas, M. Indicadors de qualitat del treball 2006, Consell Econòmic i Social.

La primera conclusió que es pot extreure a partir dels resultats del 2015 és que la posició de les Illes Balears millora respecte als anys 2012 i 2013 i es manté respecte al 2014. Així, durant el 2015 les Balears ocupen la tercera posició en l'escenari base, la cinquena en l'escenari innovador, la sisena en el tradicional i la setena en l'escenari intermedi. Respecte del 2010, any en el qual les Illes Balears presenten la seva posició més endarrerida, s'ha produït una millora en tots els escenaris possibles. Tanmateix, si es compara l'evolució des del 2001, any en què Balears se situava entre la segona i tercera millor posició relativa entre les diferents comunitats autònomes, s'observa la pèrdua continuada de posicions relatives que han patit les Illes en l'IQT fins l'any 2010, que representa el pitjor any per a les Balears de tota la sèrie 2001-2015. L'any 2011 suposa una excepció i representa una millora relativa en tots els escenaris estudiats i l'any 2012 esdevé per a tots els escenaris estimats un nou empitjorament.

L'anàlisi que es fa amb les dades de l'índex de qualitat del treball permet oferir algunes conclusions rellevants que estan en la línia de poder identificar els punts forts de la regió i també els aspectes respecte dels quals les Balears mostren una situació més feble. És interessant analitzar en quines dimensions i en quins indicadors les Illes Balears han empitjorat els resultats de 2015 respecte al 2008 (el darrer any en què es va crear ocupació, segons les dades de l'Enquesta de Població Activa, més en concret un 0,7% en variació interanual), així com també quins han estat els indicadors que més posicions han perdut durant aquests anys de crisi econòmica. (Vegeu els quadres d'A II-1 a II-8).

Així mateix, les dimensions que més posicions relatives ha perdut les Illes Balears respecte a la resta de comunitats autònomes són:

- La dimensió 7 ("salaris i productivitat"). Es retrocedeix de la setena posició el 2008 a la tretzena el 2015. Tot i així, les Illes han arribat a estar en la penúltima posició el 2009 i en la quinzena el 2012. Les variables expli-

catives d'aquest canvi són l'augment salarial pactat (es passa de la segona a la tretzena posició, si bé el 2012 va arribar a ocupar la setzena), la remuneració salarial (perd una posició i se situa en l'onzena posició) i el pes del ocupats en sectors d'alta tecnologia, on les Illes Balears ocupen la penúltima posició (amb dades de 2012[10]).

- D'altra banda, les Illes perden en el període de 2008 a 2012 sis posicions en la dimensió 1 ("condicions del lloc de treball"), en què les Balears passen d'ocupar la setena posició el 2008 a la tretzena el 2012.[11] Tanmateix, el 2015 ha remuntat fins a la vuitena posició. Durant els anys de recessió econòmica empitjoren sobretot en la taxa de parcialitat involuntària i la taxa de temporalitat (encara el 2015 se situa en l'onzena posició quan el 2008 era la vuitena). A més, les Illes Balears continuen ocupant la darrera posició del rànquing per comunitats autònomes el 2015 en els ítems de l'índex d'incidència dels accidents de treball o el pes de treballadors indefinits discontinus. En canvi, recuperen posicions dins aquesta dimensió en l'índex de rotació (s'assoleix la segona posició el 2015 quan el 2008 se situava a la cinquena) i les jornades perdudes en accidents laborals (es passa de la segona posició a la primera).

- La comunitat autònoma també perd posicions relatives en la dimensió 8 ("benestar i protecció social"). En aquest cas es passa de la segona el 2008 a la quarta posició a partir del 2009 i fins al 2014, si bé assoleix la tercera posició el 2015. S'empitjora en el percentatge de persones situades per sota el llindar de la pobresa pel fet de passar de la setena a la dotzena posició el 2012 i l'onzena el 2015 i es perd una posició en el PIB per càpita (de la sisena a la setena). En canvi, es consolida la primera posició en la ràtio de dependència (aturats més inactius sobre el total d'ocupats) i en la taxa de cobertura de prestacions per atur.

- També es detecta un empitjorament en la posició de la dimensió 4 ("accés i participació en el mercat de treball"), ja que les Balears han passat a ocupar la sisena posició el 2015, amb una caiguda important respecte al 2013, quan va assolir el tercer millor lloc (el 2008 ocupava el cinquè). Això es deu sobretot al fet de perdre posicions (de la quarta a la darrera) en el pes dels aturats que no han treballat abans i per haver perdut la primera posició en la taxa d'activitat (el 2015 ocupa la segona). D'altra banda, s'han millorat posicions en la taxa d'atur de les persones d'entre 30 i 54 anys (es passa de l'onzena a la cinquena posició entre 2008 i 2015).

10. L'operació estadística de l'INE *Indicadores de alta tecnología* a partir del 2013 tan sols publica informació sobre ocupats en sectors d'alta tecnologia i sectors per les comunitats autònomes d'Andalusia, Catalunya, Comunitat Valenciana, Madrid i el País Basc i engloba la resta dins l'epígraf "Resta".

11. En l'actualització dels indicadors, així com també ja va passar el 2011, s'han hagut d'ometre dos indicadors de la dimensió 1: grau de satisfacció en el lloc de treball i nivell d'estrès en el lloc de treball, ambdós fruit de l'*Enquesta de qualitat de vida en el treball* del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social, atès que per motius pressupostaris es va deixar d'elaborar a partir del 2011.

Quadre II-22. Rànquing IQT de les comunitats autònomes segons les ponderacions establertes (2001, 2006-2015)

	Base											Tradicional										
	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Andalusia	14	17	17	15	17	17	14	15	16	14	14	16	17	17	15	17	16	14	16	15	13	14
Aragó	4	5	3	2	3	2	4	4	8	6	5	4	5	2	3	3	2	4	4	8	5	5
Astúries	15	14	9	9	11	11	9	10	9	9	10	14	13	9	11	11	10	10	10	10	8	10
Illes Balears	**2**	**3**	**4**	**4**	**5**	**7**	**5**	**7**	**7**	**5**	**3**	**2**	**4**	**5**	**5**	**6**	**8**	**6**	**7**	**7**	**6**	**6**
Canàries	8	11	11	11	13	10	13	13	13	13	11	9	14	14	13	13	12	13	14	13	14	13
Cantàbria	12	13	8	8	9	6	7	6	6	8	6	12	12	8	8	10	7	8	6	6	9	7
Castella-la Manxa	11	10	15	17	16	15	15	16	15	15	16	11	10	15	17	15	15	16	15	16	16	17
Castella i Lleó	16	15	13	14	10	14	10	12	11	10	9	15	15	10	14	9	14	9	11	11	10	9
Catalunya	1	2	2	5	2	4	2	2	2	3	2	1	2	3	4	2	5	2	5	4	3	2
Com. Valenciana	7	8	14	6	12	9	11	11	10	12	13	7	8	13	7	12	9	11	12	9	11	12
Extremadura	17	16	16	16	15	16	17	17	17	17	15	17	16	16	16	16	17	17	17	17	17	16
Galícia	13	9	12	10	7	12	12	9	12	11	12	13	9	11	10	7	11	12	9	12	12	11
Madrid	5	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	5	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1
Múrcia	10	12	10	13	14	13	16	14	14	16	17	10	11	12	12	14	13	15	13	14	15	15
Navarra	3	4	5	3	4	1	3	3	3	2	7	3	3	4	2	4	1	3	3	2	2	4
País Basc	9	6	7	7	6	8	6	5	4	4	4	8	6	6	6	5	6	5	2	3	4	3
La Rioja	6	7	6	12	8	5	8	8	5	7	8	6	7	7	9	8	4	7	8	5	7	8

continua

Quadre II-22. Rànquing IQT de les comunitats autònomes segons les ponderacions establertes (2001, 2006-2015)

	Intermedi											Innovador										
	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2001	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Andalusia	16	17	17	15	17	16	14	15	15	14	14	12	17	17	15	17	17	14	15	15	14	14
Aragó	4	5	3	3	3	2	4	5	8	6	5	4	5	3	2	3	2	3	4	8	6	6
Astúries	14	12	10	10	10	10	9	10	9	8	9	14	14	10	8	11	11	9	10	9	7	10
Illes Balears	**3**	**3**	**5**	**5**	**6**	**8**	**6**	**7**	**7**	**5**	**7**	**2**	**3**	**4**	**5**	**5**	**7**	**5**	**7**	**7**	**5**	**5**
Canàries	9	14	13	12	13	11	13	13	13	13	12	7	11	11	11	13	9	13	13	13	13	12
Cantàbria	12	11	8	9	9	7	8	6	6	9	6	15	12	7	10	9	6	6	5	6	8	3
Castella-la Manxa	11	13	16	17	15	15	16	16	16	15	16	11	10	16	17	16	15	15	16	16	15	15
Castella i Lleó	15	15	11	14	11	14	10	12	12	11	11	16	15	12	14	10	14	10	11	10	11	9
Catalunya	1	2	2	4	2	4	2	3	2	3	2	1	2	2	3	2	5	2	2	2	2	2
Com. Valenciana	7	8	14	7	12	9	12	11	10	12	13	8	8	14	6	12	10	12	12	11	12	13
Extremadura	17	16	15	16	16	17	17	17	17	17	17	17	16	15	16	15	16	17	17	17	17	17
Galícia	13	9	9	8	7	12	11	9	11	10	10	13	9	9	9	6	12	11	9	12	10	11
Madrid	5	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	5	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1
Múrcia	10	10	12	13	14	13	15	14	14	16	15	10	13	13	13	14	13	16	14	14	16	16
Navarra	2	4	4	2	4	1	3	2	4	2	4	3	4	5	4	4	1	4	3	4	3	7
País Basc	8	7	6	6	5	6	5	4	3	4	3	9	6	8	7	7	8	7	6	3	4	4
La Rioja	6	6	7	11	8	5	7	8	5	7	8	6	7	6	12	8	4	8	8	5	9	8

Font: Parellada, M.; Puiggròs, A.; Ribas, M. Indicadors de qualitat del treball 2006, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears.
Nota: La regió amb els resultats més bons ocupa el primer lloc en el rànquing, mentre que la darrera regió (la que obté els pitjors resultats) té el 17è valor.

- D'altra banda, les Balears ocupen la tercera posició en la dimensió 5 ("igualtat de gènere") el 2015, dimensió que les Illes han encapçalat durant un bon grapat d'any. El 2008 ocupaven la segona posició. Les Balears perden posicions respecte al 2008 en indicadors com ara la ràtio de parcialitat involuntària (es passa del tercer millor lloc al dotzè), la ràtio d'aturats que no han treballat amb anterioritat (es passa de la vuitena a la tretzena), així com la ràtio d'atur de llarga durada, on es perden dues posicions. En canvi, les Balears milloren en altres indicadors i sobretot en l'índex de Duncan, que mesura la segregació sectorial i es passa del vuitè al quart lloc, i la ràtio d'ocupats en llocs de direcció ("segregació vertical"), en la qual les Illes Balears passen de la catorzena posició l'any 2008 a la quarta el 2015.

- Finalment, s'ha d'insistir que les Balears continuen, com en el període 2008-2012, en les darreres posicions en la dimensió 3 ("qualificació, habilitats i aprenentatge"). El 2015 ocupa la penúltima posició, si bé molts d'anys s'ha situat en la darrera. Les variables explicatives es troben en el manteniment de la més baixa proporció d'ocupats amb estudis superiors (es mantenen en el lloc dissetè) de l'Estat i la comunitat amb el major percentatge de joves d'entre 18 i 24 anys que han abandonat l'ensenyament de manera prematura, així com en el segon menor percentatge d'ocupats que segueixen algun tipus de formació. En canvi, es guanyen algunes posicions relatives en l'índex de desajust (es passa de la darrera a l'onzena).

D'altra banda, també cal esmentar les dimensions en què en el període 2008-2012 les Illes Balears varen millorar la seva posició relativa, així com també en els resultats del 2015 (darrers resultats disponibles):

- Les Illes Balears recuperen posicions relatives en la dimensió 6 ("cohesió social i mercat de treball"), en la qual passen del setè al quart lloc entre el 2008 i el 2012 i a la primera posició el 2013, el 2014 i el 2015. Així, les Illes han millorat i, per tant, han escalat posicions relatives en els indicadors de la taxa d'atur de la població estrangera (es passa del novè lloc al primer) i de la taxa d'atur de les persones menors de 30 anys (es passa de l'onzè lloc al cinquè el 2015), i en la taxa d'ocupació de les persones menors de 30 anys (es passa de la cinquena a la primera). De la mateixa manera, mantenen la primera posició en la taxa d'ocupació de les persones majors de 55 anys.

- Finalment, les Illes Balears assoleixen el 2015 la primera posició relativa del rànquing per comunitats autònomes en la dimensió 2 ("relacions laborals"), després que el 2013 baixessin fins a la setzena. Així, les Illes ocupen el 2015 la primera posició en les jornades perdudes en vagues i quarta en la cobertura de convenis col·lectius. El 2013 les Balears ocuparen el catorzè lloc pel que fa a les jornades perdudes en vagues i la dotzena en la cobertura dels convenis col·lectius.

2.

Anàlisi del mercat de treball de les Illes Balears

A continuació, analitzem amb més detall, a partir de l'Enquesta de Població Activa (EPA), l'ocupació en funció de cada situació laboral; l'estacionalitat; la temporalitat; les persones ocupades i assalariades per jornada, per gènere i per sector d'activitat; l'atur registrat, i els fluxos d'entrada i de sortida del mercat de treball de les Illes Balears.

2.1.

L'ocupació per situacions laborals

Segons les dades que ofereix l'Institut Nacional d'Estadística (INE) en l'Enquesta de Població Activa, del total de 537.500 treballadors ocupats l'any 2017, 432.200 varen ser assalariats, una quantitat que representa un 80,4% del total de persones ocupades a les Illes. Respecte al 2016, els treballadors assalariats creixen un 1,9%, mentre que cau el nombre de treballadors per compte propi (-1,2%). (Vegeu el quadre II-23).

Els treballadors assalariats del sector públic experimenten un descens respecte de l'any passat de 2.000 efectius, mentre que els assalariats del sector privat creixen en 10.200 treballadors. Aquesta davallada d'efectius laborals en el sector públic es dona després de dos anys consecutius d'increments, si bé durant els anys de recessió econòmica es donaren caigudes importants.

En el cas dels treballadors ocupats per compte propi, el nombre dels que treballen en la categoria d'ocupadors s'ha situat en les 38.100 persones, la qual cosa significa un increment d'un 8,3% respecte de l'any 2016. En la categoria dels empresaris sense assalariats, que són 63.900 persones; és a dir, un 60,7% del total de treballadors per compte propi, es produeix un descens per segon any consecutiu, d'un 6,5% en relació amb l'any anterior.

2.2.

L'estacionalitat

L'elevat pes del turisme en l'economia balear, considerat el motor del creixement de les Illes, condiciona i atorga al mercat de treball illenc uns determinats trets estructurals i característics, que, en definitiva, afecten la quantitat i la qualitat de l'ocupació disponible per a la població laboral. En aquest apartat ens centrarem en l'estacionalitat, tret característic de l'economia balear, que es fa palesa en la concentració de l'afluència de visitants durant els mesos d'estiu i genera així el que es coneix com a temporada alta.

Inevitablement, l'estacionalitat es trasllada al mercat de treball. Així doncs, al mes de juliol hi ha un 36,8% de treballadors més d'alta a la seguretat social que al mes de desembre a les Illes Balears, fet que no es dona en el conjunt d'Espanya, on el 2017 l'afiliació del desembre superava la del juliol. Es donen diferències per illes, les Pitiüses presenten històricament el nivell més elevat d'estacionalitat: Formentera (166,8%) i Eivissa (88,8%), seguides de Menorca (44,7%) i Mallorca (28,6%). (Vegeu el quadre II-24).

Quadre II-23. Treballadors ocupats per situació laboral a les Illes Balears (2014-2017)

	2014	%	2015	%	2016	%	2017	%
Total de treballadors	**482,9**	**100,0**	**509,6**	**100,0**	**530,6**	**100,0**	**537,5**	**100,0**
Treballadors per compte propi: total	95,4	19,8	104,8	20,6	106,6	20,1	105,4	19,6
Treballadors per compte propi: ocupador	30,7	32,1	32,9	31,4	35,2	33,0	38,1	36,2
Treballador per compte propi: empresari sense assalariats o treballadors independents	61,9	64,9	68,9	65,7	68,4	64,1	63,9	60,7
Treballadors per compte propi: membre de cooperativa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Treballadors per compte propi: ajuda familiar	2,9	3,0	2,9	2,7	2,6	2,4	3,3	3,2
Total assalariats	**387,4**	**80,2**	**404,8**	**79,4**	**424,0**	**79,9**	**432,2**	**80,4**
Assalariats del sector públic	62,4	16,1	63,9	15,8	67,6	15,9	65,6	15,2
Assalariats del sector privat	325,1	83,9	340,9	84,2	356,4	84,1	366,6	84,8
Altra situació	0,3	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Font: INE, enquesta de població activa.
* Situació professional actual i percentatge respecte a la mitjana anual.

Quadre II-24. Índex d'estacionalitat a les Illes Balears per illa (2017)			
	Treb. juliol	Treb. des.	Var. (%) jul.-des.
Illes Balears	**561.090**	**410.257**	**36,8**
Mallorca	433.587	337.100	28,6
Menorca	37.822	26.140	44,7
Eivissa	81.134	42.976	88,8
Formentera	6.603	2.475	166,8
Espanya	**18.276.939**	**18.331.107**	**-0,3**

Font: Tresoreria General de la Seguretat Social.

2.3. La temporalitat

Pel que fa a la temporalitat, un 29,3% del total d'assalariats de les Balears del 2017 ha tingut un contracte temporal, un percentatge que representa un augment d'un punt respecte de la taxa de l'any anterior. Les Illes Balears se situen a 2,4 punts per sobre de la mitjana estatal de temporalitat i són la sisena comunitat autònoma amb la taxa més elevada. Madrid (18,9%) i Catalunya (21,6%) són les comunitats autònomes amb les menors taxes de temporalitat. A més, com es pot veure, la taxa de temporalitat de Balears és més elevada en els trimestres de major activitat turística. (Vegeu el quadre II-25 i el gràfic A II-7).

Durant els anys de recessió econòmica la taxa de temporalitat va experimentar un notable descens, atribuït a la destrucció d'ocupació en sectors que presenten una elevada concentració de contractes temporals, com en el cas de la construcció i el comerç. Una vegada iniciada la recuperació econòmica la taxa ha tornat a pujar i s'ha situat en valors similars als anys precrisi (l'any 2007 la taxa se situava en un 29,1%, pràcticament igual que el 2017, que ha estat d'un 29,3%). (Vegeu el quadre II-26).

Les seccions econòmiques que presenten una major temporalitat són la construcció, amb un 55,2% del total d'assalariats amb contracte temporal, i l'agricultura (45,8%). En canvi, les branques de la indústria són les que presenten un menor índex de temporalitat. D'altra banda, els treballadors estrangers presenten un taxa de temporalitat significativament superior a la dels treballadors de nacionalitat espanyola, amb un 34,4% i un 28,0%, respectivament. Finalment, pel que fa al tipus de sector (públic o privat), s'observa com el privat té una major taxa de temporalitat, amb un 29,6%, respecte del sector públic, que és d'un 27,2%, si bé les diferències s'han retallat considerablement respecte a anys anteriors.

Pel que fa a les possibles diferències per gènere, s'observa com les dones (27,0%) presenten una taxa de temporalitat més baixa que els homes (31,4%), fet que es dona en tota la sèrie estudiada (2011-2017) tret de l'any 2011. Cal remarcar que durant l'any 2017 la taxa de temporalitat, tant femenina com masculina, ha pujat en 1,3 punts i 1 punts, respectivament. (Vegeu el quadre II-27).

Quadre II-25. Assalariats (milers) per tipus de contracte i comunitat autònoma (2016-2017)

	2016						2017					
	Total		Indefinit		Temporal		Total		Indefinit		Temporal	
	Val. absolut*	%	Val. absolut*	%	Val. absolut*	%	Val. absolut*	%	Val. absolut*	%	Val. absolut*	%
Total	**15.228,2**	**100,0**	**11.260,3**	**74,0**	**3.968,0**	**26,1**	**15.715,1**	**100,0**	**11.524,2**	**73,3**	**4.190,9**	**26,7**
Andalusia	2.318,2	100,0	1.494,0	64,5	824,2	35,6	2.420,9	100,0	1.553,5	64,2	867,4	35,8
Aragó	455,0	100,0	348,3	76,6	106,7	23,5	470,4	100,0	351,7	74,8	118,7	25,2
Astúries	308,4	100,0	228,5	74,1	79,9	25,9	318,5	100,0	237,8	74,7	80,8	25,4
Illes Balears	**424,0**	**100,0**	**304,6**	**72,0**	**119,3**	**28,1**	**432,2**	**100,0**	**305,8**	**70,9**	**126,5**	**29,3**
Illes Canàries	704,3	100,0	476,5	67,7	227,8	32,3	729,3	100,0	498,3	68,3	231,0	31,7
Cantàbria	190,8	100,0	146,7	77,0	44,1	23,0	198,1	100,0	149,7	75,6	48,5	24,5
Castella-la Manxa	607,5	100,0	435,0	71,6	172,5	28,4	627,4	100,0	451,5	72,0	175,9	25,3
Castella Lleó	757,4	100,0	566,5	74,9	190,9	25,2	777,3	100,0	580,9	74,8	196,4	28,0
Catalunya	2.653,6	100,0	2.091,7	78,9	561,9	21,2	2.747,4	100,0	2.154,7	78,4	592,7	21,6
Com. Valenciana	1.588,0	100,0	1.152,2	72,6	435,8	27,4	1.653,3	100,0	1.164,6	70,5	488,7	29,6
Extremadura	295,0	100,0	197,3	66,9	97,7	33,1	291,5	100,0	188,0	64,5	103,6	35,5
Galícia	817,9	100,0	603,5	73,8	214,5	26,2	827,3	100,0	604,0	73,0	223,3	27,0
Madrid	2.497,0	100,0	2.038,9	81,7	458,1	18,4	2.569,2	100,0	2.082,9	81,1	486,3	18,9
Múrcia	468,5	100,0	308,8	65,9	159,7	34,1	489,7	100,0	318,6	65,1	171,1	34,9
Navarra	223,7	100,0	167,5	74,9	56,2	25,2	235,6	100,0	181,4	77,0	54,2	23,0
País Basc	766,3	100,0	582,0	76,0	184,3	24,1	772,7	100,0	583,6	75,5	189,1	24,5
La Rioja	107,2	100,0	83,5	77,9	23,7	22,1	107,0	100,0	80,7	75,5	26,3	24,6

Font: INE, enquesta de població activa.

Quadre II-26. Taxes de temporalitat per seccions d'activitat, nacionalitat i tipus de sector (2015-2017)

		2015	2016	2017
Total		**26,5**	**28,1**	**29,3**
Seccions d'activitat	Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca	21,5	28,9	45,8
	Indústria alimentació, tèxtil, cuir, fusta i paper	9,5	13,4	10,5
	Indústria extractiva, química, farmacèutica, cautxú i plàstiques, subministrament d'energia, aigua i residus	20,2	23,8	18,8
	Construcció de maquinària, equip elèctric i material de transport; instal·lació i reparació industrial	18,6	25,9	29,7
	Construcció	52,7	54,8	55,2
	Comerç a l'engròs i al detall, reparació d'automòbils, hostaleria	27,9	29,2	29,9
	Transport i emmagatzematge, informació i comunicacions	17,1	26,6	23,3
	Intermediació financera, assegurances, activitats immobiliàries, serveis professionals, científics i altres	20,5	16,2	23,0
	Administració pública, educació i activitats sanitàries	25,2	24,7	27,8
	Altres serveis	24,5	27,6	23,5
Nacionalitat	Espanyola o doble	24,5	25,6	28,0
	Estrangera	35,2	39,1	34,4
Tipus de sector	Sector públic	22,8	24,1	27,2
	Sector privat	27,2	28,9	29,6

Font: INE, enquesta de població activa.

Quadre II-27. Taxes de temporalitat dels assalariats a les Illes Balears per sexe (2011-2017)			
	Total	Home	Dona
2011	26,9	26,8	26,9
2012	24,1	24,5	23,7
2013	25,1	25,3	24,8
2014	25,9	28,4	23,4
2015	26,5	29,7	23,1
2016	28,1	30,4	25,7
2017	**29,3**	**31,4**	**27,0**

Font: INE, enquesta de població activa.

Per tipus de jornada, la taxa de temporalitat en la jornada parcial és 14,1 punts més elevada que la que la dels treballadors a jornada completa, diferència que s'ha accentuat respecte de l'any 2016. La taxa de temporalitat tant dels treballadors a jornada completa com els de la parcial ha crescut en relació amb l'any passat, sobretot en la jornada a temps parcial, que s'ha incrementat en 4,2 punts. (Vegeu el quadre II-28).

Quant a l'edat, els més joves són els que assoleixen les taxes més altes, així el grup de treballadors d'entre 16 i 24 anys té la taxa més elevada (74,0%), com es reflecteix en el gràfic corresponent. En el cas de les persones de mitjana edat, la taxa es va reduint i continua perdent pes també per al col·lectiu de més grans de 55 anys, que són els que presenten una taxa de temporalitat més baixa (11,6%). (Vegeu el gràfic A II-8).

Quadre II-28. Taxes de temporalitat dels assalariats a les Illes Balears per tipus de jornada (2011-2017)			
	Total	Jornada completa	Jornada parcial
2011	26,9	24,6	42,1
2012	24,1	21,3	40,5
2013	25,1	21,3	47,0
2014	25,9	23,0	42,2
2015	26,5	25,0	34,6
2016	28,1	26,7	37,2
2017	**29,3**	**27,3**	**41,4**

Font: INE, enquesta de població activa.

2.4.

Els ocupats i els assalariats per tipus de jornada, per gènere i per sector econòmic

El nombre de persones ocupades a jornada completa és de 469.325 l'any 2017 a Balears, la qual cosa representa un 87,3% del total, mentre que a jornada parcial són 68.225 ocupats, un 12,7%. En el cas dels assalariats la taxa de parcialitat assoleix un 13,9%. Durant els primers anys de la recessió es va observar un fort increment de la jornada parcial, en una gran part dels casos involuntària. Davant la dificultat de trobar un lloc de feina a temps complet, s'acceptaven jornades parcials per sortir de l'atur. En els darrers anys, la situació ha canviat amb increments més intensos de la jornada a temps complet, fet que es tradueix en una major qualitat del treball. Respecte al 2016, augmenta el nombre d'ocupats a temps complet (+1,6%) i cau el d'ocupats a jornada parcial (-0,6%), si bé no és el cas dels assalariats a jornada parcial que experimenten un increment d'un 2,9%. (Vegeu el quadre II-29).

Es donen diferències significatives per sexe. Segons les dades del 2017, el total de treballadors amb aquest tipus de jornada és de 68.200 persones, de les quals 48.300 són dones (un 70,8%). Per tant, la taxa de parcialitat femenina assoleix un 19,6% a les Balears, mentre que la masculina és de 6,9%. La diferència existent entre ambdues taxes és considerable i es manté en el temps, ja que d'ençà del 2007 ha oscil·lat entre els 11 punts percentuals i els 16 punts percentuals. Així, s'observa que les dones són les que majoritàriament signen aquest tipus de contracte. El problema principal és que moltes vegades no és una opció triada voluntàriament. En alguns casos es veuen empeses per la necessitat de conciliar la vida laboral i familiar, la qual avui dia encara recau en gran part sobre les dones, o bé voldrien un lloc de feina a jornada completa però no el troben. Tot això implica que les dones han de patir, especialment a llarg termini, les conseqüències d'aquesta contractació, que té efectes tant en la trajectòria professional com en les futures prestacions a percebre, entre d'altres.

Si s'analitza el pes dels assalariats sobre el total d'ocupats, s'observa com les dones mostren una major taxa de salarització (85,6%) que els homes (76,0%) el 2017. Aquesta circumstància es repeteix en tota la sèrie històrica estudiada. A més, respecte al 2016 les dones no assalariades cauen un 16,3% en termes relatius, mentre que els homes augmenten un 8,7%. Fàcilment, es pot comprovar la presència minoritària de les dones en l'activitat empresarial[12], un 14,4% del total de les dones ocupades a la nostra comunitat autònoma i un 24,0% en el cas dels homes.

A continuació s'analitza l'evolució al llarg d'aquest darrer any de les persones ocupades i, dins aquestes, de les assalariades, en relació amb el sector d'activitat i amb el gènere. S'observa que un 93,5% del total de dones ocupades ho està en el sector de serveis, mentre que per als homes aquesta dada és d'un 72,2%. Ja s'ha comentat amb anterioritat que durant els darrers anys s'ha donat una terciarització de l'economia de les Balears i s'ha incrementat encara més el pes dels treballadors en el sector dels serveis. A més, en el sector de serveis té una forta

12. Es compten les categories següents: ocupador, empresari sense assalariats o membre de cooperativa.

Quadre II-29. Ocupats i assalariats per tipus de jornada i per sexe (2010-2017)

	Ocupats				Assalariats				No assalariats			
	Jornada completa		Jornada parcial		Jornada completa		Jornada parcial		Jornada completa		Jornada parcial	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
2010	242.923	178.851	17.567	39.074	191.652	156.427	13.748	33.460	51.271	22.424	3.819	5.614
2011	235.176	170.853	16.699	42.344	181.848	146.098	13.385	36.805	53.328	24.755	3.314	5.539
2012	238.191	165.149	19.012	49.496	180.137	139.896	12.605	42.917	58.054	25.253	6.407	6.579
2013	236.644	173.825	21.362	43.987	176.774	149.856	17.023	38.594	59.870	23.969	4.339	5.393
2014	238.686	176.139	18.262	49.793	180.682	148.266	13.748	44.736	58.004	27.873	4.514	5.057
2015	253.245	184.442	18.986	52.933	191.679	149.276	16.022	47.821	61.566	35.166	2.964	5.112
2016	263.776	198.159	21.741	46.912	203.434	162.382	17.622	40.541	60.342	35.777	4.119	6.371
2017	**271.713**	**197.612**	**19.953**	**48.272**	**204.556**	**167.773**	**17.046**	**42.820**	**67.157**	**29.839**	**2.907**	**5.452**

Font: INE, enquesta de població activa.

presència el col·lectiu femení. El cas contrari succeeix en els altres sectors d'activitat, en què la participació femenina és més minoritària, a favor de la participació masculina, amb un volum d'efectius laborals molt més important. (Vegeu el quadre II-30).

En el sector de la construcció, com és habitual, la presència masculina és molt més important (un 90,9% del total d'ocupats en la construcció). En el sector industrial, per la seva banda, el percentatge d'homes ocupats és notablement superior al de dones en qualsevol dels règims (un 73,2% dels ocupats i un 72,2% en el cas dels assalariats). Finalment, el sector agrari i pesquer, que aglutina un 0,8% del total d'ocupats, també és majoritàriament masculí, atès que un 92,1% dels ocupats són homes.

Per acabar, com a resum: un 1,4% del nombre total d'homes ocupats treballa en l'agricultura; un 10,3% en la indústria; un 16,1% en la construcció, i un 72,2% ho fa en el sector de serveis. Aquests percentatges en el cas de les dones són d'un 0,1% en l'agricultura, un 4,5% en la indústria, un 1,9% en la construcció i un 93,5% en els serveis.

2.5. L'atur i les demandes d'ocupació

Segons les dades registrades a les oficines del SOIB el 2017, el nombre total de demandants d'ocupació és de 88.098, la qual cosa suposa un descens interanual d'un -7,8%. Del total de demandants, un 59,8% corresponen als demandants de feina sense ocupació[13], un 36,4% ja tenen

13. Com a demandants no ocupats, segons la terminologia del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social, s'hi inclouen les categories d'aturats registrats i altres no ocupats (demandants d'una jornada inferior a 20 hores, demandants estudiants, demandants de serveis previs a l'ocupació). Els altres no ocupats són les persones demandants de feina que es considerarien aturades en l'EPA.

una ocupació (fixos discontinus i altres) i la resta (3,9%) són persones amb una disposició limitada (per exemple estudiants) o bé que demanen una ocupació específica. (Vegeu el quadre II-31).

En termes interanuals, tots els col·lectius de demandants han experimentat un descens, tret del grup de fixos discontinus (+0,4%). Els que s'han reduït més intensament són els demandants de feina sense ocupació (-11,9%), seguits dels que tenen una disposició limitada (-6,2%).

Les Illes Balears varen tancar el 2017 amb una mitjana anual de 51.491 persones aturades, la quantitat més baixa des del 2008, després de cinc anys consecutius de descensos interanuals. El 2012 es va assolir el màxim històric d'atur registrat, amb una mitjana anual de 87.544 persones. Les Illes Balears es caracteritzen per ser la comunitat autònoma en què la caiguda de l'atur ha estat més intensa. Així, mentre que a les Balears la mitjana d'atur del 2017 es troba un 4,8% per sobre de la del 2008, en el conjunt d'Espanya encara se situa un 38,1% per sobre. (Vegeu el quadre II-32).

Respecte al 2016, l'atur es redueix en 6.825 persones, la qual cosa en termes relatius suposa un descens de l'11,7%. La distribució de l'atur per illes reflecteix, com és natural, el pes la població. Així, Mallorca és l'illa amb més pes de l'atur (79,9%), seguida d'Eivissa (12,0%), Menorca (7,6%) i Formentera (0,5%). El 2017 continuen els descensos interanuals a totes les illes, si bé de manera més intensa a Formentera (-19,0%), seguida de Mallorca (-12,1%), Menorca (-10,6%) i Eivissa (-9,1%).

Pel que fa al sexe de la persona desocupada, de manera habitual el pes de dones en atur solia superar el dels homes. Aquesta situació canvia amb la recessió –pel gran impacte que té en la construcció, que és un sector predominantment masculí–, que provoca grans increments d'atur entre els homes. Així, entre el 2008 i el 2013, ambdós inclosos, el col·lectiu masculí aturat supera el femení. A partir del 2014, una vegada que s'entra en un període de reactivació, tornen a ser les dones les que proporcionalment resulten més afectades per la manca d'ocupació. El 2017 els homes presenten una dada d'atur un 9% per sota de la del 2008, mentre que les dones aturades superen en un 19,7%, la quantitat d'atur del 2008.

Per grups d'edat, el major pes dels aturats es correspon amb el grup majoritari –el de 25 a 54 anys–, que representen un 66,2%; el segueixen el grup de majors de 55 anys (el 22,4%) i el de joves (11,4%). En termes interanuals cau l'atur en cada un dels grups i de manera més intensa entre els de 25 a 54 anys (-13,6%), seguit dels majors de 55 anys (-8,2%), i finalment els menors de 25 anys (-6,7%). Els majors de 45 anys són els que han patit més durament els efectes de la crisi i continuen el 2017 amb una quantitat d'atur molt superior al 2008, concretament un 56,1% per sobre. En canvi, el col·lectiu més jove ja ha recuperat amb escreix les dades anteriors a la crisi i el 2017 els menors de 25 anys se situen un 20,3% per sota de la quantitat d'atur del 2008.

La durada de la crisi econòmica va fer que moltes persones presentin grans dificultats de reinserció, la qual cosa ha fet aug-

mentar de manera exponencial el nombre d'aturats de llarga durada. El 2017 l'atur de llarga durada encara representa gairebé un 30% de l'atur registrat, el doble que el 2008. El 2017 és el tercer any que aquest indicador es redueix interanualment (-2,7 punts percentuals). Tanmateix, és important remarcar que a partir de l'any 2015 el ritme de reducció interanual de l'atur de llarga durada s'ha incrementat notablement, fins al punt de ser superior al del conjunt de l'atur. Si es compara amb la resta de comunitats autònomes s'observa com les Balears és la regió amb el menor percentatge d'atur de llarga durada sobre el total d'atur, molt per sota del conjunt d'Espanya (43,2%). (Vegeu el quadre II-33).

Quadre II-30. Ocupats i assalariats a les Illes Balears per sectors econòmics i sexe (2016-2017)

	Ocupats				Assalariats			
	Homes		Dones		Homes		Dones	
	2017 (milers)	% var. 17/16	2017 (milers)	% var. 17/16	2017 (milers)	% var. 17/16	2017 (milers)	% var. 17/16
Total	**291,7**	**2,1**	**245,9**	**0,3**	**221,6**	**0,3**	**210,6**	**3,8**
Agricultura	4,1	1,2	0,4	-34,4	2,7	16,5	0,0	-100,0
Indústria	30,1	8,5	11,0	42,7	22,0	-2,8	8,5	59,9
Construcció	47,0	-0,7	4,7	70,9	34,7	-1,6	3,9	106,6
Serveis	210,5	2,0	229,8	-1,9	162,3	0,9	198,2	1,4

Font: INE, enquesta de població activa.

Quadre II-31. Evolució dels demandants d'ocupació segons el col·lectiu (2011-2016)

	Ocupats				Demandants de feina sense ocupació		
	Total	Fixos discontinus	Altres	Disp. limitada / Demanen ocup. espec.	Total	Altres no ocupats	Atur registrat
2011	124.012	22.820	11.166	4.677	85.349	2.087	83.263
2012	128.908	24.390	10.146	4.751	89.621	2.077	87.544
2013	123.095	24.500	9.947	4.649	83.999	1.718	82.282
2014	113.663	24.073	8.384	4.134	77.073	1.668	75.405
2015	105.406	24.252	8.449	3.957	68.748	1.645	67.103
2016	95.549	23.846	8.296	3.629	59.778	1.462	58.316
2017	**88.098**	**23.945**	**8.080**	**3.405**	**52.668**	**1.177**	**51.491**

Font: SOIB.

Quadre II-32. Evolució de l'atur registrat a les Illes Balears per sexe (2005-2017)			
	Total	Homes	Dones
2005	38.339	17.278	21.061
2006	36.134	16.009	20.125
2007	37.243	16.887	20.356
2008	49.111	25.428	23.684
2009	74.378	40.605	33.773
2010	82.882	44.540	38.342
2011	83.263	44.277	38.986
2012	87.544	45.728	41.816
2013	82.282	42.320	39.961
2014	75.405	37.529	37.876
2015	67.103	31.857	35.247
2016	58.316	27.015	31.302
2017	**51.491**	**23.151**	**28.340**

Font: SOIB.

Quadre II-33. Atur de llarga durada per comunitats autònomes (2017)			
	Atur	Atur de llarga durada	%
Espanya	**3.507.743**	**1.514.318**	**43,2**
Andalusia	849.460	363.156	42,8
Aragó	72.090	28.570	39,6
Astúries	78.884	37.142	47,1
Illes Balears	**51.491**	**15.200**	**29,5**
Illes Canàries	222.876	102.748	46,1
Cantàbria	40.326	16.487	40,9
Castella-la Manxa	186.172	76.444	41,1
Castella i Lleó	165.667	71.902	43,4
Catalunya	418.294	172.528	41,2
Comunitat Valenciana	402.699	181.516	45,1
Extremadura	113.358	44.822	39,5
Galícia	194.428	90.036	46,3
Madrid	390.658	162.809	41,7
Múrcia	109.707	47.729	43,5
Navarra	37.254	13.944	37,4
País Basc	133.416	69.794	52,3
La Rioja	17.609	6.842	38,9
Ceuta	12.445	7.256	58,3
Melilla	10.911	5.394	49,4

Font: INEM.

Pel que fa al perfil de les persones en situació d'atur de llarga durada, la distribució per sexe abans de la crisi mostrava un major pes de les dones, que arribà al seu punt àlgid l'any 2007, quan el percentatge de dones desocupades durant més d'un any va ser d'un 63,3%, 26,6 punts percentuals més que els homes (36,7%). D'ençà, comença una reducció del pes femení de manera que entre el 2010 i el 2013 la distribució pràcticament s'equipara en ambdós sexes. A partir del 2014 es comença a recuperar l'ocupació masculina, fet que redueix el pes dels homes i provoca l'increment del percentatge de dones. El 2017, un 39,7% del total d'aturats de llarga durada són homes i un 60,3% són dones, distribució similar a la del 2007. Respecte de les dades del 2016, el descens ha estat més intens entre el col·lectiu masculí (-21,1%) que en el femení (-16,9%) per quart any consecutiu. S'ha de recalcar que es tracta de descensos molt importants, per sobre de la caiguda del total d'atur registrat. (Vegeu el quadre II-34).

Per grups d'edat, el fet més significatiu és que un 44,2% del total dels aturats de llarga durada el 2017 és major de 54 anys, la qual cosa demostra les dificultats de reinserció d'aquest col·lectiu, atès que els aturats de més edat són un dels grups que presenten més problemes d'ocupabilitat. De fet, amb el pas dels anys s'ha incrementat el pes de les persones de 55 i més anys dins el collectiu d'atur de llarga durada. Per exemple, l'any 2010 només representaven un 23,7%. Respecte al 2016, tots els grups d'edat han experimentat un descens. El més accentuat ha estat entre els joves menors de 25 anys (-32,6%), que just representen un 5,2% del total d'atur de llarga durada el 2017. Els segueix el grup d'edats centrals, 25-45 anys, amb una caiguda del -26,9%, i finalment els majors de 45 anys (-15,1%). Segons el nivell d'estudis, s'observa com gairebé un 48,7% no posseeix estudis o només en té de primaris. I finalment, segons el sector econòmic, veiem com es dona una forta concentració d'aquestes persones en el sector serveis (74,4%).

El gràfic A II-9 compara l'evolució de l'atur segons les dues fonts disponibles, els registres dels SOIB i l'Enquesta de Població Activa. Segons l'EPA, l'any 2017 el nombre d'aturats cau un 10,9% respecte del 2016 (passa de 85.625 aturats a 76.325; és a dir, hi ha 9.300 persones aturades més que l'any passat). Si s'utilitzen com a font els registres del SOIB, com s'ha vist, també es produeix un descens, en aquest cas d'un 11,7% en relació amb l'any 2016. La causa de la diferència entre ambdues fonts és, entre d'altres, que l'EPA incorpora a la quantitat d'aturats les persones que cerquen feina activament i també els desanimats (que fa temps que no tenen feina i, com que no tenen dret a prestació, no s'apunten a les oficines com a demandants d'ocupació).Tot i que mostren resultats diferents, el diferencial existent entre les dues fonts mostra una clara disminució en els darrers anys, tal vegada per una major inscripció dels aturats a les oficines d'ocupació.

Quadre II-34. Perfil dels aturats de llarga durada a les Illes Balears (2011-2017)

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Total d'aturats de llarga durada		**24.596**	**27.975**	**29.512**	**27.309**	**23.505**	**19.522**	**15.703**
Sexe	Homes	12.150	13.754	14.309	12.819	10.310	8.134	6.240
	Dones	12.446	14.221	15.203	14.490	13.196	11.388	9.463
Edat	Menors de 25 anys	2.322	2.751	2.406	1.973	1.661	1.216	819
	De 25 a 45 anys	10.760	11.415	11.488	9.444	7.191	5.538	4.047
	Més de 45 anys	11.514	13.809	15.617	15.892	14.653	12.769	10.837
Nivell d'estudis	Sense estudis	197	237	244	221	194	167	137
	Estudis primaris	12.048	13.516	13.638	12.598	11.047	9.477	7.640
	Estudis secundaris	10.759	12.200	13.156	12.244	10.416	8.417	6.784
	Estudis superiors	1.592	2.022	2.474	2.247	1.848	1.461	1.141
Sector d'activitat	Agricultura	249	333	360	447	479	402	299
	Indústria	1.627	1.767	1.837	1.671	1.398	1.172	919
	Construcció	5.259	5.561	5.335	4.508	3.317	2.551	1.852
	Serveis	16.350	18.888	20.488	19.202	16.924	14.211	11.683
	Sense ocupació anterior	1.111	1.426	1.492	1.481	1.387	1.187	950
Illa	Mallorca	21.174	24.158	25.511	23.581	20.392	17.005	13.673
	Menorca	1.499	1.724	1.850	1.679	1.373	1.124	917
	Eivissa-Formentera	1.923	2.093	2.151	2.049	1.741	1.393	1.113

Font: SOIB.

Un 20,2% de les persones en situació d'atur de les Illes són de fora; és a dir, un de cada cinc aturats són de nacionalitat estrangera. Les Balears són la segona comunitat autònoma amb el percentatge més elevat d'estrangers sobre el total de persones aturades, només per darrere d'Aragó (20,3%), i molt per sobre de la mitjana nacional (11,7%). En nombres absoluts, el total d'estrangers desocupats el 2017 és de 10.381, per primera vegada per sota de la quantitat del 2008, concretament un -19,4%. D'aquests, un 41,2% són ciutadans de la Unió Europea i el 58,8% restant són extracomunitaris. En termes interanuals, tant els espanyols com els estrangers redueixen el seu nombre, especialment els estrangers no comunitaris (-13,5%) i espanyols (-12,1%), però també els ciutadans de la UE-28 (-4,6%).

2.6. La contractació

L'any 2017 es registraren 536.519 contractes a les Illes Balears. Per primera vegada a la sèrie (des del 2003) se supera el mig milió de contractes. Un 14,3% dels contractes registrats varen ser indefinits i el 85,7% restants són temporals. Respecte dels valors d'ara fa un any, la nova contractació s'ha incrementat un +8,2%, empesa pel fort augment dels contractes indefinits (+19,6%), i en menor mesura pels temporals (+6,5%). (Vegeu el quadre II-35).

Al llarg dels anys, l'evolució de la contractació temporal mostra un comportament més estable, amb increments del nombre de contractes a tota la sèrie (2005-2016), amb l'excepció dels anys 2008 i 2009. Al mateix temps, la contractació indefinida ha patit durant més temps i de manera més intensa els efectes de la recessió i ha experimentat descensos importants. Ara bé, una vegada deixada enrere la crisi, l'augment interanual dels indefinits guanya en intensitat.

L'any 2017 s'han registrat 340.774 nous contractes a temps complet, la qual cosa representa un 63,5% de tota la contractació; 163.421 a jornada parcial (un 30,5% del total) i 31.733 fixos discontinus (un 3,0% del total). L'augment interanual de la contractació (+8,2%) s'atribueix al creixement dels contractes a temps complet (+12,0%) i dels fixos discontinus (+22,6%). Els de jornada parcial experimenten una variació negativa per primera vegada des del 2009 (-0,8%). En comparació amb les dades del 2005, la contractació ha experimentat un augment molt destacable (+33,6%). Ara bé, mentre que els contractes a jornada completa han crescut un +12,4% en aquest període, els de jornada parcial s'han duplicat (+93,0%) i els discontinus s'han triplicat (+167,9%). De fet, els de jornada completa del 2017 assoleixen el valor més alt des del 2005, igual que els fixos discontinus.

Més en detall, totes les modalitats contractuals registren un increment respecte de l'any anterior, tret dels de durada determinada a temps parcial (-1,8%) i els temporals d'interinitat (-3,9%), i de manera més accentuada les conversions a indefinit, bonificades (+78%) i no bonificades (+30,5%) a temps complet. És important

també destacar l'augment interanual dels contractes formatius (+62,9%), si bé només representen un 0,5% del total de la contractació registrada durant el 2017. (Vegeu el quadre II-36).

D'altra banda, tot i el fort increment de la contractació registrada en els darrers anys, s'ha de recalcar que s'han incrementat de manera exponencial els contractes de molt curta durada. Així, del total de contractes temporals registrats a les Balears el 2017, un 15,4% era un contracte per a 1 o 2 dies. Si se sumen els contractes de durada inferior als 16 dies, el percentatge s'eleva fins al 22%. És a dir, gairebé 1 de cada 4 contractes temporals registrats a les Balears tenen una durada inferior als 16 dies. Aquest percentatge el 2008 era d'un 13,6%.

Derivat de l'anterior, de la curta durada dels contractes registrats, l'índex de rotació (equació entre el nombre de contractes temporals i el nombre de persones contractades amb contracte temporal) ha experimentat un notable creixement en els darrers anys i ha passat d'un índex de 1,7 contractes per persona el 2008 als 2,03 contractes el 2017. A més, i com s'ha vist, la durada mitjana dels contractes ha baixat de 97,2 dies de mitjana el 2008 als 78,9 el 2017. (Vegeu el gràfic II-2).

Pel que fa a la distribució de la contractació registrada per sexe, les dones han signat 243.499 contractes (un 45,4% sobre el total de contractació) i pel que fa als homes, 293.020 (un 54,6% sobre el total de contractes). Respecte de l'any anterior, tant la contractació femenina com la masculina han experimentat increments importants, un 9,2% en el cas dels homes i un 7,1% en el de les dones. No es donen diferències en el pes de la contractació indefinida sobre el total de contractes registrats, que és d'un 14,4% per als homes i un 14,2% per a les dones.

Quant a les 10 ocupacions amb més contractes registrats el 2017 tant per a dones com per a homes, el primer fet que cal destacar és la superioritat de les ocupacions que pertanyen als serveis, especialment en el cas de les dones, ja que totes pertanyen a aquest sector. En el cas dels homes, tot i ser majoria les dels serveis, també hi ha ocupacions incloses en la resta de sectors econòmics. (Vegeu quadre II-37).

En el cas de les dones, el total de contractes signats en les 10 ocupacions és de 160.257, que representen un 65,8% del total de la contractació femenina del 2017. Les tres ocupacions més contractades mostren un pes superior al 10% del total de la contractació, de manera que en conjunt suposen un 46,7% del total. És a dir, aquestes tres ocupacions agrupen pràcticament la meitat dels contractes signats durant el 2017. Són les següents: cambreres (representen un 19,5% de tota la contractació de les dones), personal de neteja (15,7%) i venedores de botigues i magatzems (11,5%). D'aquestes 10 ocupacions, cinc corresponen a feines de mitjana qualificació (grups 4-8 de la CNO-11), tres a feines no qualificades (grup 9) i les dues restants a feines d'alta qualificació (grups 1 a 3).

Quadre II-35. Contractes registrats a les Illes Balears per modalitat de contractació (2011-2017)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Var. 17/16	Var. (%)
Total de contractació	**311.370**	**325.207**	**345.421**	**389.751**	**447.887**	**495.810**	**536.519**	**40.709**	**8,2**
Contractes indefinits	**33.619**	**43.392**	**37.535**	**46.409**	**52.641**	**64.266**	**76.859**	**12.593**	**19,6**
A temps complet	14.490	18.579	14.010	18.022	21.345	26.561	31.890	5.329	20,1
Ordinaris	6.849	12.095	7.869	11.323	12.578	15.219	17.104	1.885	12,4
Conversió bonificat	168	66	75	69	85	109	194	85	78,0
Discapacitats (ordinaris i conversions)	128	101	94	125	147	178	199	21	11,8
Inicials bonificats	167	687	515	326	365	542	670	128	23,6
Conversió no bonificat	7.178	5.630	5.457	6.179	8.170	10.513	13.723	3.210	30,5
A temps parcial	6.695	13.129	9.677	10.398	10.593	11.830	13.236	1.406	11,9
Fix discontinu	12.434	11.684	13.848	17.989	20.703	25.875	31.733	5.858	22,6
Contractes de durada determinada	**275.375**	**279.491**	**305.067**	**339.196**	**390.585**	**428.709**	**456.124**	**27.415**	**6,4**
A temps complet	181.499	171.758	183.842	206.030	243.495	275.996	306.233	30.237	11,0
Obra i servei	55.549	58.084	61.557	70.905	85.956	92.221	103.116	10.895	11,8
Eventual per circumstàncies de la producció	105.314	96.476	105.290	116.550	137.338	163.814	183.867	20.053	12,2
Interinitat	20.164	16.654	16.632	18.193	19.833	19.528	18.774	-754	-3,9
Discapacitats	174	231	193	220	232	258	303	45	17,4
Altres	298	313	170	162	136	175	173	-2	-1,1
A temps parcial	93.876	107.733	121.225	133.166	147.090	152.713	149.891	-2.822	-1,8
Temps parcial	93.299	106.979	120.819	132.646	146.582	152.109	149.204	-2.905	-1,9
Jubilació parcial	419	566	266	371	364	455	503	48	10,5
Relleu	158	188	140	149	144	149	184	35	23,5
Contractes formatius	**1.120**	**1.304**	**1.556**	**2.592**	**3.227**	**1.808**	**2.945**	**1.137**	**62,9**
Formació	640	887	1.023	1.848	2.280	791	878	87	11,0
Pràctiques a temps complet	314	277	333	515	671	784	1.773	989	126,1
Pràctiques a temps parcial	166	140	200	229	276	233	294	61	26,2
Altres contractes	1.256	1.020	1.263	1.554	1.434	1.027	591	-436	-42,5

Font: SOIB.

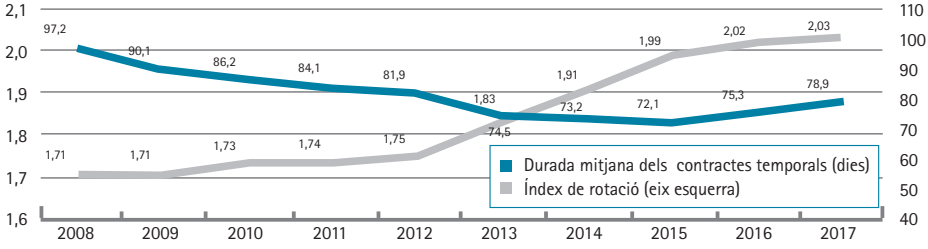
Quadre II-36. Contractació de durada determinada registrada a les Illes Balears per durada del contracte (2008-2017) (en percentatges)

	1 o 2 dies	3-15 dies	16-30 dies	2-3 mesos	3-6 mesos	7-12 mesos	>12 mesos	Indeterminats
2008	7,9	5,7	7,7	28,1	17,2	4,0	0,7	28,6
2009	9,3	7,2	8,8	26,0	15,5	3,5	0,7	29,0
2010	9,2	7,7	9,3	26,1	15,9	3,4	0,6	27,9
2011	9,6	8,0	9,1	26,2	17,0	3,5	0,5	26,2
2012	10,8	8,0	9,0	25,0	15,8	3,7	0,5	27,2
2013	13,5	7,9	8,7	24,1	15,9	3,5	0,3	26,1
2014	14,7	8,0	8,0	23,4	15,5	3,4	0,3	26,7
2015	14,7	7,9	7,9	22,7	15,3	3,5	0,3	27,8
2016	14,8	7,4	7,4	22,9	16,6	3,5	0,3	27,0
2017	**15,4**	**6,6**	**6,7**	**22,4**	**17,9**	**4,2**	**0,4**	**26,5**

Font: SOIB.

Gràfic II-2

Índex de rotació: nombre de contractes temporals dividit per persones contractades amb contracte temporal (2008-2017)

Respecte als homes, les deu ocupacions més contractades representen un 52,0% del total dels contractes. Per la seva banda, les tres ocupacions amb més contractació sumen un 29,4% i són: cambrers (16,4%), paletes (7,7%) i peons de la construcció (5,3%). Com ja s'ha comentat, les ocupacions més contractades es troben més diversificades entre els homes, amb ocupacions de tots els sectors. De les deu analitzades, quatre responen a ocupacions de mitjana qualificació (grups 4-8), cinc ocupacions no qualificades (grup 9) i la restant dins el grup d'alta qualificació (1 a 3).

L'any 2017 es varen registrar a les Illes Balears 143.152 nous contractes a treballadors estrangers, la qual cosa representa un 26,7% del total de contractes registrats. En comparació, el pes dels contractes a treballadors estrangers sobre total a Espanya és d'un 17,1%. Amb referència als contrac-

tes a persones estrangeres a les Balears, un 53,2% va correspondre a treballadors de fora de la Unió Europea, i la resta, un 46,8%, a treballadors europeus. Respecte al 2016, els contractes a persones estrangeres creix un 13,0%, per sobre dels contractes a treballadors de nacionalitat espanyola (6,6%). (Vegeu el quadre II-38).

Quadre II-37. Les 10 ocupacions més contractades a les Illes Balears per sexe (2010)

Dones	Absoluts	%	Acumulat
Total contractació dones	**243.499**	**100,0**	-
Total 10 ocupacions	**160.257**	**65,8**	-
Cambreres assalariades	47.557	19,5	19,5
Personal de neteja d'oficines, hotels i altres establiments similars	38.338	15,7	35,3
Venedores de botigues i magatzems	27.934	11,5	46,7
Empleades administratives amb tasques d'atenció al públic (ncaa)	9.095	3,7	50,5
Ajudants de cuina	9.012	3,7	54,2
Monitores d'activitats recreatives i d'entreteniment	7.594	3,1	57,3
Empleades d'agències de viatges	6.106	2,5	59,8
Cuineres assalariades	5.767	2,4	62,2
Empleades domèstiques	4.808	2,0	64,2
Coreògrafes i ballarines	4.046	1,7	65,8

Homes	Absoluts	%	Acumulat
Total contractació homes	**293.020**	**100,0**	-
Total 20 ocupacions	**152.286**	**52,0**	-
Cambrers assalariats	47.939	16,4	16,4
Paletes	22.515	7,7	24,0
Peons de la construcció d'edificis	15.611	5,3	29,4
Cuiners assalariats	13.498	4,6	34,0
Ajudants de cuina	13.164	4,5	38,5
Compositors, músics i cantants	9.169	3,1	41,6
Venedors de botigues i magatzems	8.716	3,0	44,6
Personal de neteja d'oficines, hotels i altres establiments similars	8.601	2,9	47,5
Peons de les indústries manufactureres	7.471	2,5	50,1
Peons del transport de mercaderies i descarregadors	5.602	1,9	52,0

Font: SOIB

Quadre II-38. Nombre de contractes registrats a treballadors estrangers a les Illes Balears i a Espanya per zones de procedència (2017)

	Illes Balears		Espanya	
	Absoluts	%	Absoluts	%
Total	**143.152**	**100,0**	**3.678.703**	**100,0**
Unió Europea	66.979	46,8	1.297.652	35,3
No UE	76.164	53,2	2.381.051	64,7

Font: SOIB.

2.7. Salaris i cost laboral

Segons les dades de l'enquesta trimestral del cost laboral publicada per l'INE, el cost salarial total mitjà per treballadors a les Illes Balears és de 1.804,34 euros el 2017, un 5,0% per sota de la mitjana nacional (1.900,10 euros). Les retribucions a les Illes se situen de manera habitual per sota de la mitjana nacional, fet atribuïble a l'especialització en activitats del sector dels serveis que requereixen una qualificació baixa o mitjana, la qual limita les retribucions que es perceben. En termes interanuals, s'observa com gran part de les comunitats autònomes augmenten els salaris. En conseqüència, la mitjana nacional puja lleugerament (+0,1%) mentre que a les Balears s'assoleix el segon increment més intens (un +2,6%). Aquest augment l'acosta a la mitjana nacional, però encara se situa un 20,6% per sota del salari mitjà de Madrid, que és la comunitat amb els salaris més alts. (Vegeu el quadre II-38 *bis* i gràfic II-38 bis).

L'any 2017 l'Ibestat comença a elaborar l'índex de costs laborals de les Illes Balears (ICLIB). Es construeix amb la finalitat d'obtenir un indicador de l'evolució del cost laboral en què no intervinguin els possibles canvis en la composició del mercat laboral. En aquest sentit, l'ICLIB es construeix com un índex encadenat de Laspeyres a partir de la informació proporcionada per l'enquesta trimestral de costos laborals. Així, s'omple un buit d'informació salarial que hi havia fins al moment, ja que la composició del mercat laboral segons el tipus de jornada o la branca d'activitat pot afectar artificialment a l'evolució agregada dels salaris. A més, la Direcció General d'Ocupació i Economia corregeix l'ICLIB dels efectes estacionals i de calendari. Aquesta sèrie desestacionalitzada i convertida en termes reals per l'IPC mostra una caiguda d'un 3,3% entre els anys 2009 i 2017. La pèrdua de poder adquisitiu dels assalariats va ser especialment intensa fins al 2012, quan els salaris es reduïren un 5,9% en termes acumulats d'ençà el 2009.

El gràfic AII-3 mostra l'evolució dels costs laborals i l'índex de preus de consum al llarg del període 2010-2017. La pèrdua de poder adquisitiu per part dels treballadors és molt clara fins al 2013 (-5,9%), i en especial el 2012 (-3,4% només en un any), quan es registren caigudes de l'ICLIB mentre l'IPC augmenta a un ritme superior

al 2% interanual. Únicament el 2014 i el 2016 les taxes de variació de l'ICLIB-D se situen per damunt de les de l'IPC tots els trimestres de l'any. El 2017 es donen increments importants, així l'augment interanual de l'ICLIB corregit d'efectes estacionals i de calendari del segon trimestre del 2017 (3,0%) és el més alt des del 2011.

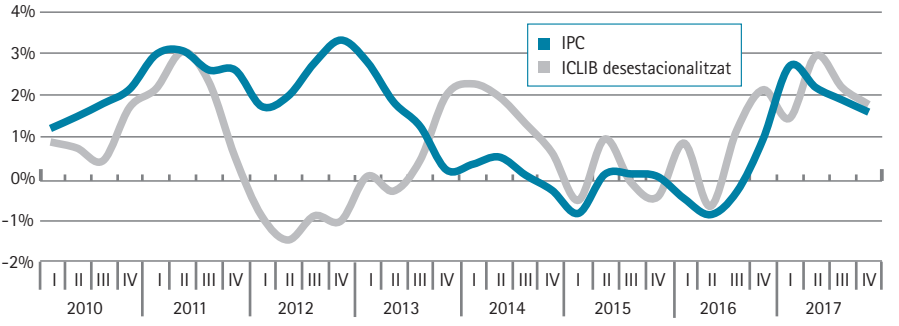
Quadre II-38 bis. Cost salarial total per treballador i comunitat autònoma (2016-2017)

	Mitjana 2016	Mitjana 2017	% variació
Total	**1.897,50**	**1.900,10**	**0,14**
Andalusia	1.696,78	1.686,72	-0,59
Aragó	1.793,37	1.801,22	0,44
Astúries	1.930,64	1.950,94	1,05
Illes Balears	**1.759,37**	**1.804,34**	**2,56**
Illes Canàries	1.590,00	1.595,97	0,38
Cantàbria	1.807,67	1.805,05	-0,15
Castella la Manxa	1.670,52	1.702,14	1,89
Castella Lleó	1.718,06	1.697,21	-1,21
Catalunya	2.016,82	2.011,37	-0,27
Comunitat Valenciana	1.683,97	1.709,77	1,53
Extremadura	1.557,35	1.535,96	-1,37
Galícia	1.654,98	1.687,42	1,96
Madrid	2.278,88	2.271,98	-0,30
Múrcia	1.723,93	1.688,29	-2,07
Navarra	1.965,33	2.046,16	4,11
País Basc	2.203,94	2.205,58	0,07
La Rioja	1.752,03	1.756,71	0,27

Font: INE, enquesta trimestral del cost laboral.

Gràfic II-38 bis

Variació interanual de l'ICLIB desestacionalitzat i de l'IPC a les Illes Balears per trimestres (2010-2017)

Font: Direcció General d'Ocupació i Economia a partir de les dades de l'Ibestat i de l'INE.

3. Les polítiques actives d'ocupació (PAO)

Les polítiques actives d'ocupació (PAO) inclouen un conjunt de programes i actuacions adreçades a facilitar l'accés al mercat de treball de les persones en atur, mitjançant accions de millora de l'ocupabilitat i d'intermediació entre oferta i demanda d'ocupació. A les Balears s'emmarquen en diferents plans autonòmics: Pla d'Ocupació de Qualitat de les Illes Balears 2017-2020, Pla d'Autoocupació i Foment de l'Emprenedoria de les Illes Balears 2017-2020 i Estratègia Integral de Formació Professional 2017-2020.

Aquest capítol utilitza com a principals fonts d'informació els informes sobre polítiques actives d'ocupació i sobre avaluació de la formació professional per a l'ocupació referits a 2016[14], ateses les dificultats d'obtenir altres informacions complementàries i més actualitzades.

D'acord amb la classificació habitual que utilitza el mateix SOIB, diferenciem cinc tipus de programes o actuacions: Intermediació laboral, Orientació laboral, Formació professional per a l'ocupació, Foment i creació d'ocupació, Suport a l'emprenedoria i el desenvolupament local. En el quadre 1 s'observa el volum de persones beneficiàries[15] de les PAO durant el 2016. Tal com podem observar el volum major és per Orientació laboral; seguit d'Intermediació laboral; Foment i creació de l'ocupació, i, en quart terme, la formació professional per a l'Ocupació i el Suport a l'emprenedoria i el desenvolupament local.

El més destacable de la comparativa amb la darrera memòria de polítiques actives d'ocupació disponible, és el fortíssim increment de l'Orientació i la Intermediació laboral, així com l'augment de beneficiaris de mesures de foment i creació de l'ocupació, la disminució de participants en la formació professional per a l'Ocupació i la desaparició de les mesures específiques de foment de la igualtat d'oportunitats. (Vegeu el quadre II-39).

El pressupost del 2016 per al conjunt de mesures ha estat de 60.698.099,00 euros, la qual cosa suposa un increment des de 2014, quan el pressupost va ser de 45.255.702,00 euros. Aquest increment és encara més rellevant pel fet que durant aquest període ha disminuït el nombre de persones aturades i demandants d'ocupació registrades en el SOIB. A més dels fons propis de la CAIB, el pressupost compta amb aportacions de fons finalistes assignats per l'Estat i del Fons Social Europeu. L'any 2017 s'ha continuat la tendència d'increment d'aquest pressupost fins arribar als 86.615.244 euros.

14. Són els següents: Pou, Ll.; Caparrós, F. (2018). *Polítiques Actives d'Ocupació a les Illes Balears 2016*. SOIB, Conselleria de Treball, Comerç i Indústria i SOIB 2016, *Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016*. SOIB. L'informe sobre polítiques actives d'ocupació 2016 inclou algunes dades d'avenç relatives a 2017 que s'inclouen en els apartats corresponents i que són les més actualitzades a juny de 2018.

15. Hi ha persones que es beneficien de diverses actuacions, però les estadístiques actuals no permeten diferenciar-les de les beneficiàries d'una sola actuació.

Quadre II-39. Comparativa de les polítiques actives d'ocupació per programes (2010-2016)

	2010	%	2016	%
Total	**84.952**	**100**	**447.234**	**100**
Intermediació laboral	22.510	26,5	194.288	43,44
Orientació laboral	26.867	31,63	216.290	48,36
Formació professional per a l'ocupació	31.486	37,06	16.764	3,75
Foment i creació d'ocupació (2016) / Mesures directes creació ocupació (2010)	3.094	3,64	19.102	4,27
Suport a l'emprenedoria i el desenvolupament local (2016) / Suport a la iniciativa empresarial (2010)	892	1,05	790	0,18
Foment igualtat oportunitats	103	0,12	-	-

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016. Observatori del Treball de les Illes Balears, Polítiques actives d'ocupació, 2010.

3.1. Intermediació laboral

La intermediació laboral suposa connectar les demandes d'ocupació amb les ofertes de treball de les empreses i es desenvolupa a través de la gestió de les ofertes de feina, les col·locacions, la xarxa EURES i els programes d'adquisició d'experiència laboral.

La gestió de les ofertes de feina per a cada una de les ofertes registrades en el SOIB (5.916 l'any 2016) implica atendre i valorar la idoneïtat de les persones demandants d'ocupació i fer una preselecció de les més idònies perquè siguin entrevistades per l'empresa que fa l'oferta. Durant el 2016 es va atendre i valorar la idoneïtat de 25.836 persones i se'n varen preseleccionar 12.615. El nombre de persones demandants d'ocupació que havien rebut serveis d'intermediació del SOIB i que foren contractades per empreses privades fou de 12.246, mentre que 933 foren contractades en llocs de feina subvencionats o en programes d'ocupació. La suma d'aquestes dades dona un total de 51.630 actuacions per al 2016, per sota de les 53.911 del 2015 i per sobre de les 48.092 del 2014. En canvi, el nombre d'ofertes gestionades ha augmentat des de les 3.667 del 2014 a les 5.268 del 2015 i a les 5.916 del 2016. D'acord amb l'avenç de dades del 2017 (inclou informació fins al 31 d'octubre), s'ha produït un increment en el nombre d'ofertes de feina gestionades (7.411) i en el nombre de contractacions per empreses privades de beneficiaris dels serveis d'intermediació del SOIB (12.547). Les altres actuacions presenten valors inferiors als del 2016, però és previsible que hi arribin o les superin un cop tancada la recollida de dades del desembre del 2017. Són les següents: valoracions d'idoneïtat, 24.404; preseleccions, 11.763; contractacions en llocs de feina subvencionats o en programes d'ocupació, 831.

En relació amb algunes ofertes de feina, el SOIB no ha trobat perfil de demandant d'ocupació adient i ha emès un certificat d'insuficiència, el qual habilita les empreses a dur treballadors extracomunitaris amb permís de residència i de treball. De les 5.916 ofertes de feina gestionades, 98 (1,66%) varen ser objecte d'aquest certificat, que varen ser principalment ofertes relacionades amb la cultura (cantants, músics, acròbates), l'ensenyament (professorat d'idiomes), la sanitat (metges), la informàtica (analistes, enginyers informàtics), i la nàutica (tècnics de manteniment naval i patrons de vaixell).

Les col·locacions gestionades pel SOIB durant el 2016 foren 159.045, la qual cosa suposa un increment en relació amb les del 2015 (142.477) i el 2014 (116.689). Les dades del 2017 continuen amb la tendència de creixement fins arribar a les 171.715.

La xarxa EURES és la principal xarxa de la Unió Europea que facilita la lliure circulació de treballadors dels països de la UE, Suïssa, Islàndia, Liechtenstein i Noruega. El SOIB ofereix diversos serveis d'intermediació a persones que vulguin treballar en un altre país i a empreses, com són ara participació en fires d'ocupació europees, atencions individualitzades, jornades tècniques i beques de mobilitat "El teu primer treball EURES". Durant el 2016 es varen dur a terme un total de 2.020 actuacions, set beques de mobilitat.

En relació amb el programa d'adquisició d'experiència laboral per a joves inscrits en el SOIB de 18 a 25 anys amb titulació universitària o de formació professional i sense experiència professional, que el 2016 incloïa una beca de 426 euros mensuals, no s'ha signat cap conveni durant el 2016. Aquest programa tampoc no va tenir cap beneficiari el 2015, mentre que el 2013 i el 2014 se signaren vuit convenis.

3.2. Orientació laboral

L'orientació laboral es duu a terme a través de les oficines d'ocupació del SOIB i constitueix la via privilegiada d'accés a altres polítiques actives d'ocupació; dels programes especialitzats adreçats als col·lectius amb més dificultats d'inserció i gestionats per entitats col·laboradores; del Programa de Garantia Juvenil, i dels Punts d'Orientació Acadèmica i Professional.

En el marc de l'orientació laboral des de les oficines del SOIB, durant l'any 2016 es varen fer 187.189 actuacions, en què la més habitual va ser la informació professional (146.367 actuacions). També es duen a terme activitats d'assessorament per a l'ocupació (18.821 actuacions), diagnòstic d'ocupabilitat (7.953 actuacions), disseny d'itineraris personalitzats per a l'ocupació (7.423), acompanyament en l'itinerari (3.887), orientació integral per a joves aturats de llarga durada inscrits en el Programa Nacional de Garantia Juvenil (2.128), informació i motivació per a l'autoocupació (354) i suport a la recerca de feina a l'estranger a través del programa EURES (256). L'avenç de dades del 2017 (fins al 31 d'octubre de 2017) recull un total de 150.985 actuacions.

Els programes adreçats als col·lectius amb més dificultats d'inserció són gestionats per entitats col·laboradores especialitzades (principalment entitats del tercer sector) i són de dos tipus: itineraris integrals d'inserció per a l'ocupació en col·lectius vulnerables i renda mínima d'inserció (RMI). Els primers consisteixen en processos d'acompanyament integral i individualitzat a la construcció d'un itinerari professional i l'any 2016 se'n beneficiaren 4.385 persones, una quantitat lleugerament per sobre de les d'anys anteriors (4.308 l'any 2015 i 4.238 l'any 2014). En el marc del programa de RMI, 1.733 persones participaren en accions d'orientació laboral i acompanyament a la inserció, una quantitat inferior a la d'anys anteriors (2.029 el 2015 i 1.841 el 2014). Globalment, l'any 2016, 6.118 persones es beneficiaren d'aquest tipus d'orientació. D'acord amb l'avenç de les dades del 2017 –fins al 31 d'octubre–, les persones beneficiàries foren 4.388.

Pel que fa al perfil de les persones ateses, hi ha un fort predomini de població amb estudis bàsics i que fa menys de sis mesos que està a l'atur. Pel que fa al sexe, hi participen més dones i quant a l'edat, hi ha un pes més elevat de la població major de 45 anys, però tots els grups d'edat considerats representen valors entre un 30 i un 40%. (Vegeu el quadre II-40).

Les accions d'orientació també s'han realitzat en el marc del Programa de Garantia Juvenil, que suposa un compromís dels estats membre de la Unió Europea perquè tots els joves menors de 25 anys rebin una bona oferta d'ocupació, educació, formació com a aprenents o període de pràctiques en un termini de quatre mesos després de quedar en atur o acabar l'educació formal[16]. S'ha centrat a facilitar la inscripció en el Sistema Nacional de Garantia Juvenil a les Illes Balears, primera passa per poder-se beneficiar del programa. El nombre de persones joves inscrites ha passat de 590 el juliol de 2015 a 3.123 (el juliol de 2016) i 10.343 (el juliol de 2017). L'avenç de dades de 2017 recull un total de 20.413 inscripcions.

En l'àmbit de l'orientació laboral, també cal destacar els punts d'orientació acadèmica i professional (POAP), serveis d'orientació mixtos entre el SOIB i la Direcció General de Formació Professional adreçats a persones demandants d'ocupació i de formació, que faciliten una informació que inclou les diverses opcions en el marc del sistema integrat de qualificacions i formació professional. Hi ha sis punts distribuïts entre les illes: quatre a Mallorca (dos a Palma, un a Marratxí i un a sa Pobla), un a Maó i un a Eivissa. Aquest servei ha passat de 1.230 actuacions l'any que es va iniciar (2015) a 5.224 l'any 2016. L'avenç de dades del 2017 recull 8.313 actuacions.

3.3. Formació professional per a l'ocupació

A partir de gener del 2016, es desenvolupa la formació professional per a l'ocupació en el marc de l'Estratègia Balear de

16. Recomanació del Consell de la Unió Europea de 22 d'abril de 2013, sobre l'establiment de la Garantia Juvenil (2013/C 120/01). *Diari Oficial de la Unió Europea*, 26/04/2013. C120/1-C120/6.

Formació Professional per a l'Ocupació[17], amb l'objectiu següent: "Impulsar l'adquisició i la millora de les competències professionals, afavorir l'aprenentatge continuat durant tota la vida per evitar l'obsolescència professional i millorar l'ocupabilitat dels demandants d'ocupació a través de la qualificació professional basada en certificats de professionalitat que faciliten el reconeixement de competències professionals dins el marc del Sistema Nacional de les Qualificacions. Es vol crear una col·laboració positiva entre la formació professional impartida des de l'àmbit educatiu i la formació professional a l'àmbit laboral alhora que es promou el retorn al sistema educatiu reglat de les persones amb manco qualificacions com a mecanisme de millora del capital humà."

A més, s'organitza d'acord amb les característiques següents: integració de la formació professional reglada i ocupacional, basada en un model de formació de qualitat en què participen de manera coordinada "tots els recursos de la xarxa pública educativa i laboral de les Illes Balears" i que és mixt, públic i privat, amb predomini de l'oferta pública.

Els programes i les accions formatives s'adrecen principalment a la població en atur, que representa un 97,96% dels participants d'aquests programes, mentre que la participació en les accions formatives per a persones ocupades representa un 2,04% del total. (Vegeu el quadre II-41).

17. Govern de les Illes Balears (2017). *Diagnosi de l'economia balear i objectius estratègics. Pacte per a la competitivitat, l'ocupació de qualitat i el progrés social*. www.caib.es/govern/rest/arxiu/2923617

Quadre II-40. Perfil de persones ateses en els dos tipus d'orientació (oficines SOIB i entitats especialitzades) (2016)

		% variació
Sexe	Dones	55,63
	Homes	44,37
Edat	Fins a 30 anys	32,06
	25-44 anys	30,19
	>=45 anys	37,75
Nivell educatiu	Sense estudis	1,47
	Bàsic	68,48
	FP	12,2
	Batxillerat	9,23
	Universitari	8,8
Temps a l'atur	<6 mesos	67,37
	6-12 mesos	9,3
	>12 mesos	23,32

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades del SOIB, Polítiques actives d'ocupació a les Illes Balears 2016. Observatori del Treball de les Illes Balears, Polítiques actives d'ocupació, 2010. Elaboració pròpia

Quadre II-41. Programes i accions de formació (2016)

	Total	%
Total	**13.037**	**100**
Programes i accions de formació per a persones desocupades (2016)	12.771	97,96
Accions formatives per a treballadors preferentment desocupats [1]	8.687 [2]	66,63
Programes específics per a col·lectius vulnerables	1.407	10,79
Formació en competències transversals: idiomes	1.180	9,05
Formació en competències transversals: informàtica	286	2,19
Formació dual (programa pilot adreçat a joves de col·lectius vulnerables)	209	1,6
Formació dual (autorització formació associada a contractes de formació i aprenentatge)	326	2,5
Programes mixts de formació i ocupació (garantia juvenil)	226	1,73
Beques èxit (garantia juvenil)	450	3,45
Accions formatives per a treballadors ocupats [3]	266	2,04

Font: SOIB, polítiques actives d'ocupació a les Illes Balears 2016.

[1] Un 30% de les places poden ser per a persones ocupades en cas que hi quedin vacants.
[2] En alguns apartats de les memòries, aquesta quantitat es desglossa en dues: 8.437 en accions formatives per a desocupats i 250 en accions no finançades però autoritzades pel SOIB.
[3] Un 30% de les places poden ser per a persones desocupades en cas que hi quedin vacants.

3.3.1. Programes i accions de formació adreçades a persones desocupades

Els programes i les accions de formació adreçades a persones desocupades són els següents: accions formatives per a treballadors preferentment desocupats, programes específics per a col·lectius vulnerables, formació en competències transversals, formació dual, programes mixts d'ocupació i formació i beques Èxit.

3.3.1.1. Accions formatives adreçades a persones desocupades

Les accions formatives adreçades a persones desocupades estan definides a la llei 30/2015, de 9 de setembre, per la qual es regula el sistema de formació professional per a l'ocupació en l'àmbit laboral, com a un tipus d'accions que tenen com a objecte oferir a les persones desocupades una formació adequada a les necessitats formatives individuals i del mercat laboral que els permeti millorar l'ocupabilitat. Són les accions que arriben a un volum més elevat de població: dues de cada tres persones que es beneficien d'accions de formació ho fan en aquesta modalitat.

Durant el 2016 finalitzaren un total de 632 accions, amb una durada mitjana de 117,5 hores i amb un total de 8.687 participants (l'avenç de dades del 2017 recull 7.536 participants). La taxa d'abandonament de la formació per part de l'alumnat fou d'un 8,7%.

Les famílies professionals amb una participació més elevada foren hoteleria i turisme (24,17%); serveis socioculturals i a la comunitat (20,02%), i administració i gestió (14,66%). En la resta de famílies professionals hi participaren entre un 6% i un 7% (agrària; comerç i màrqueting; transport i manteniment de vehicles), entre un 3% i un 5% (imatge personal; informàtica i comunicacions; electricitat i electrònica), entre un 1% i un 2% (instal·lació i manteniment; indústries alimentàries; edificació i obra civil; activitats físiques i esportives; energia i aigua; fabricació mecànica; sanitat) o inferiors a un 1% (imatge i so; seguretat i medi ambient; arts gràfiques; marítim pesquera; tèxtil, confecció i pell).

Pel que fa a la participació per sexe, un 55,74% són dones i un 44,36% són homes. Hem analitzat el grau de feminització i de masculinització de les especialitats professionals seguint la metodologia ja utilitzada en altres estudis[18] i, d'acord amb la qual es consideren mixtes les especialitats en què el percentatge de dones i d'homes està entre un 40% i un 60%, mentre que són feminitzades aquelles en les quals la participació femenina està per sobre d'un 60%, i masculinitzades, aquelles en què la participació masculina està per sobre d'un 60%.

Les especialitats mixtes (activitats físiques i esportives; sanitat; seguretat i medi ambient) són minoritàries tant pel nombre d'especialitats com de participants (2,35%). Les especialitats masculinitzades (agrària; edificació i obra civil; electricitat i electrònica; energia i aigua; fabricació mecànica; imatge i so; indústries alimentàries; informàtica i comunicacions; instal·lació i manteniment; marítim pesquera; transport i manteniment de vehicles) són majoria però només s'hi ha format un 26,03% de l'alumnat (un 47,24% dels homes i un 9,19% de les dones). Les famílies professionals feminitzades (administració i gestió; arts gràfiques; comerç i màrqueting; hoteleria i turisme; imatge personal; serveis socioculturals i a la comunitat) acullen un 71,62% del total de l'alumnat, un 49,87% dels homes i un 88,90% de les dones. (Vegeu els quadres II-42 i II-43).

Aquestes dades reflecteixen que, malgrat les dones són la major part de participants, la seva formació té un ventall de famílies professionals més reduït que en els homes. El fet que menys d'un 10% es forma en famílies masculinitzades mentre que quasi la meitat dels homes ho fa en famílies feminitzades evidencia l'elevada segregació horitzontal i l'actualitat de la metàfora del mur que reflecteix les dificultats de les dones per sortir de les formacions i professions tradicionalment femenines.

Per grups d'edat, la població menor de 30 anys representa el percentatge més elevat de participació (42,67%), seguida de la que té entre 30 i 44 anys (34,82%). La de més edat (45 o més anys) representa un 22,50%. L'anàlisi per famílies professionals mostra que la població més jove participa més en la família professional que és majoritari (hoteleria i turisme) i també en algunes lligades en major grau que altres a les cultures juvenils, com són imatge i so; activitats físiques i esportives, o imatge personal (la més feminitzada de totes les

18. Salvà-Mut, F.; Cerdà-Navarro, A.; Calvo-Sastre, A. (2018). "Educational Pathways and Gender Segregation: The case of Upper Secondary VET". A: Moreno, L.; Teräs, M.; Gougoulakis, P. (eds.). *Emergent Issues in Vocational Education & Training*. Suècia, Premiss förlag, p. 257-283.

famílies professionals). La població entre 30 i 44 anys participa en major grau en famílies professionals considerades clàssiques, com administració i gestió (molt feminitzada); edificació i obra civil; electricitat i electrònica; instal·lació i manteniment (molt masculinitzades). En canvi, edificació i obra civil; indústries alimentàries; sanitat, i agrària són les famílies on hi ha més participació de la població de 45 i més anys.

Quadre II-42. Accions formatives adreçades a persones desocupades per sexe (2016)

	Famílies professionals	Participants		Homes		Dones	
		Total	%	Total	%	Total	%
Total	**20**	**8.437**	**100**	**3.734**	**100**	**4.703**	**100**
Mixtes	3	198	2,4	108	2,9	90	1,9
Feminitzades	6	6.043	71,6	1.862	49,9	4.181	88,9
Masculinitzades	11	2.196	26,0	1.764	47,2	432	9,2

Font: SOIB, Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016.

Quadre II-43. Accions formatives adreçades a persones desocupades per sexe segons família professional (2016)

		Homes		Dones	
	Total	Total	%	Total	%
Total	**8.437**	**3.734**	**44,3**	**4.703**	**55,7**
Activitats físiques i esportives	75	38	50,7	37	49,3
Administració i gestió	1.179	314	26,6	865	73,4
Agrària	601	390	64,9	211	35,1
Arts gràfiques	56	16	28,6	40	71,4
Comerç i màrqueting	472	175	37,1	297	62,9
Edificació i obra civil	87	84	96,6	3	3,4
Electricitat i electrònica	240	234	97,5	6	2,5
Energia i aigua	113	108	95,6	5	4,4
Fabricació mecànica	107	102	95,3	5	4,7
Hoteleria i turisme	2.191	849	38,7	1.342	61,3
Imatge i so	80	51	63,8	29	36,3
Imatge personal	416	23	5,5	393	94,5
Indústries alimentàries	152	101	66,4	51	33,6
Informàtica i comunicacions	312	212	67,9	100	32,1
Instal·lació i manteniment	93	93	100,0	0	-
Marítimopesquera	38	34	89,5	4	10,5
Sanitat	63	34	54,0	29	46,0
Seguretat i medi ambient	60	36	60,0	24	40,0
Serveis socioculturals i a la comunitat	1.729	485	28,1	1.244	71,9
Transport i manteniment de vehicles	373	355	95,2	18	4,8

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016. SOIB, Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2014.

Pel que fa als nivells de qualificació corresponents a les accions formatives, i tal com figura en el quadre 7, predominen els de nivell 2 (accés amb títol de graduat en ESO o equivalent o prova específica), mentre que els de nivell 1 (sense requeriment de titulació) i 3 (accés amb títol de FPGM, batxillerat, prova d'accés a la universitat per a majors de 25 anys o equivalent o prova específica) representen valors entre un 23 i un 25% i les formacions no associades a qualificació representen al voltant d'un 15%. En comparació amb el 2014, la primera observació és la disminució en nombres absoluts de participants en les accions formatives en tots els nivells de qualificació. En termes relatius, destaca el major pes de les certificacions de nivell 1 en detriment de les de nivell 3. (Vegeu el quadre II-44).

La taxa de cobertura, que posa en relació el nombre de persones aturades i el de les que participen en accions formatives i es calcula a partir de la mitjana anual de persones aturades a les Balears d'acord amb l'Enquesta de Població Activa (EPA) és d'un 8,74%. La taxa de cobertura més elevada es produeix en la població més jove i en les dones. (Vegeu el quadre II-45).

Quant a la inserció laboral, les dades que es registren són molt aproximades, ja que fan referència al nombre d'alumnes que formalitzen un contracte de treball durant els sis mesos següents a la finalització de l'acció formativa, amb independència de la durada del contracte, de la relació amb la formació realitzada o altres informacions rellevants. La taxa d'inserció laboral és d'un 47% en accions no conduents a certificats de professionalitat i d'un 51,08% de les que hi condueixen. Per sexe, les dones tenen una taxa lleugerament més elevada en les dues modalitats. Per famílies professionals, la taxa més elevada correspon a activitats físiques i esportives (83,33%). La inserció en les famílies amb més alumnat oscil·la entre la d'hoteleria i turisme (68,42% en formació no certificada i 55,98% en certificats de professionalitat), i el d'administració i gestió (44,34%). A serveis socioculturals i a la comunitat és d'un 48,3%. (Vegeu el quadre II-46).

3.3.1.2. Programes específics per a accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables

Es tracta de programes que presenten una major flexibilitat, atesa la població a la qual s'adrecen i acullen aproximadament una de cada deu persones que participa en la FPO el 2016. Durant aquest any, el nombre d'accions formatives finalitzades fou de 120, amb una durada mitjana de 131 hores i 1.407 participants (704 a l'avenç de dades del 2017) . La taxa d'abandonament de la formació per part de l'alumnat fou d'un 8,3%.

Les famílies professionals amb una participació més elevada foren administració i gestió (20,97%); hoteleria i turisme (17,98%); transport i manteniment de vehicles (17,13%); serveis socioculturals i a la comunitat (13,22%); comerç i màrqueting (10,59%). Les altres famílies professionals (agrària; edificació i obra civil; electricitat i electrònica; imatge personal; instal·lació i manteniment; seguretat i medi ambient; tèxtil, confecció i pell) presenten valors inferiors al 5%.

Quadre II-44. Accions formatives adreçades a persones desocupades per nivell de qualificació de les accions formatives (2016-2014)

	2014		2016	
	Total	%	Total	%
Total	**12.652**	**100**	**8.437**	**100**
Nivell 1	2.456	19,41	2.014	23,87
Nivell 2	4.356	34,43	3.043	36,07
Nivell 3	3.847	30,41	2.049	24,29
Sense (no conduents a CP)	1.993	15,75	1.331	15,78

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016. SOIB, Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2014.

Quadre II-45. Taxa de cobertura de les accions formatives adreçades a persones desocupades per sexe i edat (2016)

		Atur mitjà	Treb. atur
Total		**85.618**	**8,74**
Sexe	Dones	41.328	10,06
	Homes	44.290	7,50
Edat	16-19	3.172	27,32
	20-24	12.661	10,80
	25-29	12.257	7,25
	30-34	12.151	6,64
	35-44	20.458	8,52
	45-54	14.950	8,72
	>=55	9.429	3,83

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016.

La participació d'homes (51,1%) és lleugerament superior a la de les dones (48,89%). Les especialitats mixtes (comerç i màrqueting; hoteleria i turisme) són minoritàries tant pel nombre de famílies professionals com de participants (28,57%). Les famílies masculinitzades (agrària; edificació i obra civil; electricitat i electrònica; instal·lació i manteniment; seguretat i medi ambient; transport i manteniment de vehicles) són majoria i s'hi ha format un 31,62% d'alumnat (58,27% en el cas dels homes i 3,77% en el de les dones). Les famílies professionals feminitzades (administració i gestió; imatge personal; serveis socioculturals i a la comunitat; tèxtil, confecció i pell) acullen un 39,80% del total de l'alumnat, un 15,02% dels homes i un 65,69% de les dones. (Vegeu el quadre II-47).

Quadre II-46. Taxa d'inserció laboral segons família professional de les accions formatives adreçades a persones desocupades (2016)

		Home		Dona			
	Total	Total	%	Total	%	Taxa d'inserció laboral	Tipus
Total	**8.437**	**3.734**	**44,3**	**4.703**	**55,7**	**50,3**	-
Activitats físiques i esportives	75	38	50,7	37	49,3	83,3	Mixta
Administració i gestió	1.179	314	26,6	865	73,4	44,3	Feminitzada
Agrària	601	390	64,9	211	35,1	42,5	Masculinitzada
Arts gráfiques	56	16	28,6	40	71,4	40,0	Feminitzada
Comerç i màrqueting	472	175	37,1	297	62,9	45,3	Feminitzada
Edificació i obra civil	87	84	96,6	3	3,4	65,3	Masculinitzada
Electricitat i electrònica	240	234	97,5	6	2,5	45,2	Masculinitzada
Energia i aigua	113	108	95,6	5	4,4	8,2	Masculinitzada
Fabricació mecànica	107	102	95,3	5	4,7	66,7	Masculinitzada
Hoteleria i turisme	2.191	849	38,7	1.342	61,3	56,0	Feminitzada
Imatge i so	80	51	63,8	29	36,3	28,6	Masculinitzada
Imatge personal	416	23	5,5	393	94,5	53,6	Feminitzada
Indústries alimentàries	152	101	66,4	51	33,6	-	Masculinitzada
Informàtica i comunicacions	312	212	67,9	100	32,1	36,6	Masculinitzada
Instal·lació i manteniment	93	93	100,0	-	0,0	28,3	Masculinitzada
Marítimopesquera	38	34	89,5	4	10,5	71,4	Masculinitzada
Sanitat	63	34	54,0	29	46,0	57,1	Mixta
Seguretat i medi ambient	60	36	60,0	24	40,0	29,8	Mixta
Serveis socioculturals i a la comunitat	1.729	485	28,1	1.244	71,9	48,3	Feminitzada
Transport i manteniment de vehicles	373	355	95,2	18	4,8	60,2	Masculinitzada

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016. SOIB, Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2014.

Quadre II-47. Accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables per sexe segons família professional (2016)

		Homes		Dones	
	Total	Total	%	Total	%
Total	**1.047**	**719**	**68,7**	**688**	**65,7**
Administració i gestió	295	58	19,7	237	80,3
Agrària	46	45	97,8	1	2,2
Comerç i màrqueting	149	75	50,3	74	49,7
Edificació i obra civil	20	20	100,0	0	-
Electricitat i electrònica	31	31	100,0	0	-
Hoteleria i turisme	253	117	46,2	136	53,8
Imatge personal	50	3	6,0	47	94,0
Instal·lació i manteniment	61	59	96,7	2	3,3
Seguretat i medi ambient	46	32	69,6	14	30,4
Serveis socioculturals i a la comunitat	186	47	25,3	139	74,7
Tèxtil, confecció i pell	29	0	-	29	100,0
Transport i manteniment de vehicles	241	232	96,3	9	3,7

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016.

Aquesta anàlisi mostra que es manté la tendència –ja observada en les accions formatives per a persones desocupades– quant a la participació dels homes en un ventall més ampli de famílies professionals, però que les famílies mixtes tenen un pes més elevat. (Vegeu el quadre II-48).

Quadre II-48. Accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables per sexe (2016)

		Participants		Homes		Dones	
	Famílies professionals	Total	%	Total	%	Total	%
Total	**12**	**1.407**	**100**	**719**	**100**	**688**	**100**
Mixtes	2	402	28,6	192	26,7	210	30,5
Feminitzades	4	560	39,8	108	15,0	452	65,7
Masculinitzades	6	445	31,6	419	58,3	26	3,8

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació professional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016.

Per grups d'edat, és majoritari el de menors de 30 anys (55,93%), seguit del de 30 a 44 anys (27,72%) i del de majors de 45 anys (16,35%). L'anàlisi per famílies professionals mostra que en algunes famílies (edificació i obra civil; electricitat i electrònica; transport i manteniment de vehicles) el grup dels més joves representa el 100%. També a agrària; hoteleria i turisme, i instal·lació i manteniment representen més d'un 50%. Les famílies que tenen un percentatge més elevat del grup de 30 a 44 anys són imatge personal, i administració i gestió (entre un 40 i un 50%). El grup dels més grans és majoritari a tèxtil, confecció i pell (representa un 68,97% de tot l'alumnat). (Vegeu els quadres II-49 i II-50).

Pel que fa als nivells de qualificació de les accions formatives, aproximadament quatre de cada cinc participants ho ha fet en accions de nivell 1, i un de cada cinc, en accions de nivell 2. D'aquesta manera s'evidencia una tendència a l'adequació al baix nivell educatiu de la població d'interès per a aquest programa al temps que una menor oferta en dades absolutes. (Vegeu el quadre II-51).

La taxa de cobertura mitjana és d'un 1,5% i està molt equilibrada per sexe (1,52% en les dones i 1,47% en els homes). Per grup d'edat, és més elevada en la població més jove (10,32% en el grup de 16 a 19 anys), seguida per la del grup de 20 a 24 anys, amb una taxa de cobertura del 1,6%.

La taxa d'inserció és d'un 57,28%. Per sexe, les dones tenen una taxa d'un 53,85%, que és inferior a la dels homes (61,62%). Per famílies professionals, la taxa més elevada correspon a hoteleria i turisme (75,81%); serveis socioculturals i a la comunitat (71,05%), i instal·lació i manteniment (70,59%). La taxa d'inserció de la família professional amb més participació (administració i gestió) és d'un 44,25%, que està per sota de la mitjana.

3.3.1.3. Formació en competències transversals: idiomes i informàtica

La convocatòria de finançament d'especialitats formatives en idiomes i informàtica respon a les necessitats del mercat de treball. Es tracta de competències transversals que, si bé no condueixen a certificats de professionalitat, són especialment rellevants pel que fa a l'ocupabilitat en un context de globalització i afectació de tots els llocs de feina per les tecnologies de la informació i la comunicació.

Els idiomes s'imparteixen d'acord amb el marc comú europeu de referència per a les llengües (en el cas de l'anglès) o bé com a formació específica de gestió comercial o atenció al públic (anglès, alemany, italià, rus). L'any 2016 es feren 74 cursos en els quals participaren 1.180 persones (64,49% de dones) amb una avaluació positiva global de 61%. Els millors resultats varen ser els dels cursos d'atenció al públic en anglès i en italià (76% d'avaluacions positives), i els pitjors, els del nivell C1 d'anglès (33% d'aprovats). D'acord amb l'avenç de dades, el 2017 es feren 70 cursos, amb 1.156 participants i una avaluació positiva d'un 42%.

El cursos d'informàtica (Eines web 2.0; Confecció i publicació pàgines web; Operacions auxiliars i manteniment sistemes

microinformàtics; Seguretat informàtica; Desenvolupament d'aplicacions amb tecnologies web) foren 28, amb un total de 286 participants (66,43% homes), amb una avaluació positiva global del 85%. D'acord amb l'avenç de dades, el 2017 es feren 30 cursos, amb 419 participants i una avaluació positiva del 77%.

3.3.1.4. Formació dual

El programa pilot de formació dual adreçat a joves de col·lectius vulnerables ha suposat la contractació en la modalitat de contracte de formació i aprenentatge, i la formació en alternança de 209 participants (63,16% homes), d'entre 16 i 30 anys, la majoria amb baix nivell educatiu (87,08%). L'avenç de dades del 2017 inclou el desenvolupament d'aquesta modalitat i la seva ampliació a la formació en sectors econòmics estratègics. Així mateix, el SOIB va autoritzar la formació associada a 326 contractes de formació i aprenentatge.

3.3.1.5. Programes mixts de formació-ocupació

Els programes mixts de formació-ocupació són programes de formació en alternança amb contractació laboral en el marc dels quals s'executen obres o serveis d'interès general. Deriven de les escoles-taller i cases d'oficis (iniciades el 1985) adreçades a joves en atur menors de 25 anys. El 2016 es va executar una convocatòria adreçada a joves menors de 30 anys amb baix nivell educatiu, en el marc del Programa de Garantia Juvenil, amb un total de 226 participants. L'avenç de dades del 2017 inclou 427 participants.

3.3.1.6. Beques Èxit

Aquestes beques s'adrecen a joves entre 18 i 29 anys sense el títol de graduat en ESO, demandants d'ocupació i inscrits en el Sistema Nacional de Garantia Juvenil. Ofereixen incentius econòmics als joves que retornen al sistema educatiu reglat per obtenir el títol de GESO. Tenen una contraprestació en forma de beca de 568 euros per cada àmbit de coneixement aprovat. El nombre de participants l'any 2016 fou de 450 (51% entre 16 i 19 anys i 54% homes). Segons l'avenç de dades del 2017, la participació s'ha incrementat a 554 persones.

3.3.2. Accions formatives adreçades a treballadors ocupats

Es tracta d'una formació complementària a la formació de demanda a través de les mateixes empreses i dels permisos individuals de formació, que es duu a terme a través d'una convocatòria bianual del SOIB.

El 2016 es finalitzaren 23 accions formatives, amb una durada mitjana de 91 hores i 266 participants. La taxa d'abandonament per part de l'alumnat fou d'un 4,9%.

Hi varen participar 266 persones, un 57,14% homes i un 42,86% dones. Es tracta de formacions que en la majoria de casos estan extremadament segregades per sexe (100% d'homes en instal·lació i manteniment; 89,36% en seguretat i medi ambient, i 88,46% en agrària; i 100% de dones en imatge personal).

Quadre II-49. Participació a les accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables per grups d'edat i família professional (2016)

	Total		16-19		20-24		25-29		30-34		35-44		45-54		>=55	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Total	**1.407**	**100**	**395**	**28,1**	**229**	**16,3**	**163**	**11,6**	**132**	**9,4**	**258**	**18,3**	**194**	**13,8**	**36**	**2,6**
Administració i gestió	295	100	31	10,5	24	8,1	36	12,2	43	14,6	85	28,8	60	20,3	16	5,4
Agrària	46	100	26	56,5	3	6,5	4	8,7	2	4,3	6	13,0	4	8,7	1	2,2
Comerç i màrqueting	149	100	29	19,5	21	14,1	17	11,4	14	9,4	39	26,2	29	19,5	0	-
Edificació i obra civil	20	100	16	80,0	4	20,0	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-
Electricitat i electrònica	31	100	18	58,1	6	19,4	7	22,6	0	-	0	-	0	-	0	-
Hoteleria i turisme	253	100	63	24,9	59	23,3	26	10,3	29	11,5	36	14,2	38	15,0	2	0,8
Imatge personal	50	100	6	12,0	9	18,0	8	16,0	13	26,0	12	24,0	2	4,0	0	-
Instal·lació i manteniment	61	100	22	36,1	6	9,8	7	11,5	2	3,3	17	27,9	7	11,5	0	-
Seguretat i medi ambient	46	100	7	15,2	2	4,3	2	4,3	5	10,9	9	19,6	18	39,1	3	6,5
Socioculturals i a la comunitat	186	100	22	11,8	33	17,7	32	17,2	21	11,3	48	25,8	24	12,9	6	3,2
Tèxtil, confecció i pell	29	100	0	-	0	-	0	-	3	10,3	6	20,7	12	41,4	8	27,6
Transport i manteniment de vehicles	241	100	155	64,3	62	25,7	24	10	0	-	0	-	0	-	0	-
Navarra	227,8	100	175,5	77,0	52,3	23,0	224,7	100	169,9	75,6	169,9	75,6	169,9	75,6	54,8	24,4
País Basc	774,9	100	603,4	77,9	171,5	22,1	794,7	100	620,9	78,1	620,9	78,1	620,9	78,1	173,8	21,9
La Rioja	113,3	100	90,8	80,2	22,5	19,9	110,7	100	89,1	80,5	89,1	80,5	89,1	80,5	21,6	19,5

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016. SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2014.

Quadre II-50. Taxa de cobertura de les accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables (2016)

		Atur mitjà	Vulnerables
Total		**85.618**	**1,50**
Sexe	Dones	41.328	1,52
	Homes	44.290	1,47
Edat	16-19	3.172	10,32
	20-24	12.661	1,60
	25-29	12.257	1,02
	30-34	12.151	0,96
	35-44	20.458	1,18
	45-54	14.950	1,20
	>=55	9.429	0,38

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016. SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2014.

Quadre II-51. Nivell qualificació de les accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables (2016-2014)

	2014	%	2016	%
Total	**1.911**	**100**	**1.407**	**100**
Nivell 1	1.449	75,82	1.119	79,53
Nivell 2	369	19,31	268	19,05
Nivell 3	0	-	0	-
Sense (no conduents a CP)	93	4,87	20	1,42

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016. SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2014.

Malgrat que la família professional de serveis socioculturals a la comunitat és feminitzada, s'hi han format més de la meitat del total de participants i acull un 30,6% d'homes. (Vegeu els quadres II-52).

Per grups d'edat, destaca la participació més elevada entre els 30 i els 44 anys (56,39%), seguida del grup de més edat (27,45%) i, en darrer lloc, la població entre 16 i 30 anys (16,17%). (Vegeu el quadre II-53).

Pel que fa al nivell de qualificació de les accions formatives, s'observa un canvi important, ja que les del 2016 estan repartides amb valors propers a un 50% entre els nivells 2 i 3, mentre que el 2014 tres de cada quatre eren de nivell 2 i un de cada quatre de nivell 1 i no n'hi havia de nivell 3. És un reflex de l'aposta de les empreses per la formació de les persones amb major formació, si més no en el marc d'aquesta convocatòria. (Vegeu el quadre II-54).

Quadre II-52. Participació i segregació de les accions formatives adreçades a treballadors ocupats per sexe i família professional (2016)

		Homes		Dones	
	Total	Total	%	Total	%
Total	**266**	**152**	**57,1**	**114**	**42,9**
Agrària	26	23	88,5	3	11,5
Instal·lació i manteniment	46	46	100,0	0	-
Imatge personal	13	0	-	13	100,0
Seguretat i medi ambient	47	42	89,4	5	10,6
Serveis socioculturals a la comunitat	134	41	30,6	93	69,4

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016.

3.3.3. Avaluació de competències clau i acreditació de l'experiència laboral

L'avaluació de competències clau (català, castellà, matemàtiques i anglès) es duu a terme per facilitar l'accés als certificats de professionalitat de nivell 2 i 3 de persones que no tenen els requisits de titulació exigits o bé com a reconeixement d'aquestes competències en el marc de les actuacions dels centres d'educació per a persones adultes (CEPA).

L'any 2016 hi va haver 784 resultats d'apte de competències clau (246 de català, 287 de castellà, 213 de matemàtiques i 38 d'anglès) per accedir a certificats de nivell 2, i 240 (73 de català, 78 de castellà, 71 de matemàtiques i 18 d'anglès) per accedir a certificats de professionalitat de nivell 3. Els CEPA varen fer 232 avaluacions positives de nivell 2 (63 de català, 86 de castellà, 53 de matemàtiques i 30 d'anglès) i 16 de nivell 3 (5 de català, 6 de castellà, 2 de matemàtiques i 3 d'anglès). D'acord amb l'avenç de dades del 2017, hi ha hagut 47 resultats d'avaluació positiva de competències clau de nivell 2, distribuïdes de la manera següent: català, 12; castellà, 11; matemàtiques, 13, i anglès, 11.

L'acreditació de l'experiència laboral, la fa l'Institut de les Qualificacions Professionals de les Illes Balears (IQPIB) en el marc de la regulació feta pel Reial decret 12224/2009, de 17 de juliol, de reconeixement de les competències professionals adquirides per l'experiència laboral. S'avaluen les competències professional i, si escau, s'acrediten sobre la base dels certificats de professionalitat que, alhora, poden facilitar l'obtenció d'un títol en el sistema educatiu reglat. Les dades del 2016, encara provisionals, indiquen que 391 persones obtingueren alguna acreditació. L'evolució des del 2009 és molt inestables, tot destacant un procés d'increment de persones beneficiàries entre el 2010 i el 2012 (32 a 525), un descens brusc l'any 2013 (151 persones), un fort increment el 2014 (671 persones) i un procés sostingut de disminució de persones acreditades en els dos anys següents (545 el 2015 i 391 el 2016, amb dades d'aquest darrer any encara provisionals).

Quadre II-53. Participació de les accions formatives adreçades a treballadors ocupats per grups d'edat i família professional (2016)

	Total		16-19		20-24		25-29		30-34		35-44		45-54		>=55	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Total	**266**	**100**	**3**	**1,1**	**15**	**5,6**	**25**	**9,4**	**45**	**16,9**	**105**	**39,5**	**55**	**20,7**	**18**	**6,8**
Agrària	26	100	0	-	0	-	4	15,4	5	19,2	6	23,1	8	30,8	3	11,5
Instal·lació i manteniment	46	100	0	-	2	4,3	0	-	11	23,9	19	41,3	10	21,7	4	8,7
Imatge personal	13	100	1	7,7	6	46,2	2	15,4	0	-	1	7,7	3	23,1	0	-
Seguretat i medi ambient	47	100	0	-	0	-	5	10,6	0	-	33	70,2	5	10,6	4	8,5
Serveis socioculturals a la comunitat	134	100	2	1,5	7	5,2	14	10,4	29	21,6	46	34,3	29	21,6	7	5,2

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016.

Quadre II-54. Nivell qualificació de les accions formatives adreçades a treballadors ocupats (2016-2014)				
	2014	%	2016	%
Total	**247**	**100**	**266**	**100**
Nivell 1	60	24,29	0	0
Nivell 2	187	75,71	132	49,62
Nivell 3	0	0	134	50,38
Sense (no conduents a CP)	0	0	0	0

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades del SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2016. SOIB, Informe d'avaluació de la formació profesional per a l'ocupació de les Illes Balears. Any 2014.

3.4. Mesures directes de foment i creació d'ocupació

Les mesures preses per fomentar i crear ocupació consisteixen a subvencionar la contractació de diversos grups o col·lectius que es considera que tenen dificultats especials per ser contractats. Hi ha quatre programes: SOIB Visibles, SOIB Joves Qualificats, Bonificacions i Suport a la Contractació de Persones Discapacitades i Bonificacions i Suport a la Contractació de Col·lectius Prioritaris.

Destaca el fort increment d'aquestes mesures, que arribaven a poc més de 3.000 persones l'any 2010 i que el 2016 se'n beneficaren més de 19.000.

SOIB Visibles finança els costos salarials totals derivats de la contractació per part d'entitats locals de persones desocupades majors de 35 anys en situació d'atur de llarga durada. Es va iniciar el 2015, amb el finançament de 546 contractes i durant 2016 se n'han finançat 521. D'acord amb l'avenç de dades del 2017, aquest any es beneficiaren 587 persones.

SOIB Joves Qualificats finança les despeses salarials i de Seguretat Social de la contractació, per part de les administracions locals de Balears i del sector públic instrumental de la CAIB, de joves menors de 30 anys inscrits en el Sistema Nacional de Garantia Juvenil, amb estudis superiors de formació professional o universitaris, en professions relacionades amb els estudis cursats. S'ha iniciat l'any 2016 i durant aquest primer any s'han beneficiat 350 persones. L'avenç de dades del 2017 mostra un increment important, tot recollint 730 beneficiaris.

Els programes de bonificacions i suport a la contractació de persones amb discapacitat es vehiculen a través del mercat de treball protegit (centres especials d'ocupació i unitats de suport) i també del ordinari. El 2016 s'han beneficiat dels ajuts en el mercat de treball protegit 1.250 persones amb discapacitat física, psíquica o sensorial (56,16% homes i 43,84% dones), en 35 centres especials d'ocupació i 15 unitats de suport. Pel que fa a la incorporació

en el mercat de treball ordinari, el 2016 s'han subvencionat 91 contractes (75 d'indefinits i 16 a temps parcial).

Els programes de bonificacions i suport a la contractació de col·lectius prioritaris subvencionen la contractació per part d'empreses privades de joves, majors de 45 anys, persones en atur de llarga durada i en exclusió social. El 2016 se n'han beneficiat 126 (57,14% en exclusió social, 27,77% joves i 19% en atur de llarga durada o majors de 45 anys).

3.5.

Suport a l'emprenedoria i el teixit empresarial

Es tracta d'actuacions en les quals, a més del SOIB, hi participen l'Institut d'Innovació Empresarial (IDI) i la Direcció General de Treball, Economia Social i Salut Laboral, també pertanyents a la Conselleria de Treball, Indústria i Comerç.

Les persones demandants d'ocupació interessades en emprenedoria que són detectades pel SOIB a través d'accions de motivació i informació bàsica sobre autoocupació (354 el 2016) es deriven a l'IDI, on poden obtenir suport especialitzat (286 persones el 2016). L'IDI també desenvolupa: (a) el programa Impuls a la Capacitat Emprenedora (ICAPE), a través del qual es varen desenvolupar tallers ICAPE en deu cursos de formació del SOIB i amb la participació de 123 persones, i (b) el programa de Suport a l'Empresa i l'Emprenedor en la Recerca de Finançament (SEERF), en el marc del qual es varen atendre 12 projectes el 2016.

El foment de l'ocupació autònoma mitjançant subvenció a persones desocupades va tenir 221 beneficiaris durant el 2016, mentre que 17 en varen rebre una per incorporar-se en alguna cooperativa de les Balears. En ambdós casos, el nombre de subvencions és més elevat que els anys anteriors, ja que la quantitat de subvencions pel foment de l'ocupació autònoma fou de 106 (2015) i 104 (2014), i el d'incorporació a cooperatives, de 9 (2015) i 6 (2014). L'avenç de dades del 2017 mostra la continuació d'aquesta tendència, amb 247 ajudes a autònoms i 21 a la incorporació a cooperatives.

La xarxa d'Agents d'Ocupació i Desenvolupament Local (AODL), que havia estat interrompuda el 2010, va ser objecte de subvenció el 2016, finançant un total de 54 AODL en diverses entitats locals (municipis, mancomunitats de municipis i consells insulars) de les Balears.

4.

Les relacions laborals a les Illes Balears

4.1.

Marc normatiu de les relacions laborals

La funció de regulació de condicions de treball que duen a terme els convenis col·lectius a la CAIB, com a tot el territori nacional,

discorre en un marc normatiu ordenat per la Unió Europea i pel legislador estatal.

Des de l'any 2017, la política social comunitària està presidida pel Pilar Europeu de Drets Socials (PEDS), un instrument no coercitiu aprovat pel Consell d'Ocupació, Política Social, Sanitat i Consumidors en la sessió del 23 d'octubre de 2017. La seva finalitat és impulsar la política social comunitària amb alternatives viables a les polítiques d'austeritat activades després de la crisi econòmica.

La Recomanació 2017/761, de la Comissió (UE) sobre el PEDS, dissenya diversos eixos –igualtat d'oportunitats i d'accés al mercat de treball, condicions de treball justes i protecció i inclusió social– i recalca el paper de la negociació col·lectiva en els ordenaments interns. En aquest sentit, la normativa comunitària estrella en l'àmbit de la política social és la directiva. A causa que hi ha una proscripció d'adoptar directives en matèria de sindicació i remuneracions, les que exerceixen un paper més incisiu a l'hora de delimitar el radi d'acció de la negociació col·lectiva en els ordenaments interns versen sobre condicions de treball. Resulta paradigmàtica la Directiva 2003/88/CE, del Parlament Europeu i del Consell, relativa a determinats aspectes de l'ordenació del temps de treball, ja que posa en relleu la capacitat intrínseca dels convenis col·lectius per regular al detall tots els extrems essencials de condicions de treball vitals per a l'empresa.

Al costat d'aquesta directiva, moltes altres en matèria de política social també contenen al·lusions importants a la funció reguladora de la negociació col·lectiva. Així, per exemple, en matèria d'igualtat entre sexes la Directiva 2006/54/CE anima els estats a fomentar normes laborals flexibles amb l'objectiu de facilitar la conciliació de la vida laboral i familiar i crida els interlocutors socials perquè incloguin normes antidiscriminatòries en els convenis col·lectius que negocien. Hi ha previsions similars en el camp de la durada del contracte de treball, temps de treball en activitats especials, comitè d'empresa europeu o drets d'informació i consulta en empreses i grups de dimensió comunitària.

A més de la política social, la política d'ocupació és un altre àmbit material d'exercici de les competències comunitàries amb rellevància des del punt de vista de la dinàmica dels convenis col·lectius.

Segons consta al web de la Comissió Europea, l'Estratègia Europea d'Ocupació, de 1997, té per finalitat crear ocupació de qualitat a la Unió Europea. Actualment forma part de l'estratègia de creixement Europa 2020 i s'executa mitjançant l'anomenat Semestre Europeu, un procediment previst per coordinar de manera anual les polítiques econòmiques de la Unió Europea i dels seus estats membres. En aquest terreny la Unió aposta per una normativa més admonitòria que vinculant, formalitzada a través d'orientacions per a les polítiques d'ocupació dels estats membres, les quals, al seu torn, constitueixen la primera de les quatre fases que estructuren el Semestre Europeu per marcar les prioritats i els objectius comuns en la matèria.

En aquest sentit, les directrius comunitàries sobre polítiques de cohesió (2007-2013) animaven els estats a integrar en les seves

polítiques laborals els principis de flexibilitat i seguretat laboral i tenir una cura especial —juntament amb els negociadors dels convenis col·lectius– de l'anomenada flexiseguretat interna en el lloc de treball. Tot i així, la Recomanació UE 2015/1184, del Consell, de 14 de juliol de 2015, preveu expressament que les orientacions integrades Europa 2020 estiguin adreçades als estats membres i a la Unió, però han de ser aplicades en estreta col·laboració, entre altres agents, amb els interlocutors socials.

Quant al nostre ordenament, el text que serveix de marc a l'exercici del dret a negociar col·lectivament les condicions de treball és el Reial decret legislatiu 2/2015, de 23 d'octubre, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei de l'estatut dels treballadors (ET). Després de la reforma feta l'any 2012 –els trets generals de la qual es varen deixar apuntats a l'última memòria publicada, corresponent a l'any 2011–, la Llei de l'estatut dels treballadors va ser objecte d'una nova reforma efectuada a través del Reial decret llei 16/2013. Aquesta reforma va ser presentada pel nostre legislador com un conjunt d'ajustos menors el fil conductor del qual era potenciar la contractació estable i l'ocupabilitat dels treballadors.

Així es pretenia arribar a extrems com la flexibilització del contracte de treball a temps parcial, la flexibilització del règim jurídic del temps de treball i el reconeixement dels saldos interanuals de jornada en la contractació a temps complet, la durada del període de prova en els contractes temporals amb durada inferior a sis mesos i l'ampliació de l'edat del menor que la seva guarda legal pot justificar una reducció de la jornada.

Dels tres títols que estructuren la Llei de l'estatut dels treballadors, el primer es dedica a la relació individual de treball i l'últim al règim jurídic en qüestió del dret a la negociació col·lectiva. En aquestes condicions, la flexibilitat interna suggerida des de diverses instàncies com a fórmula perquè les nostres empreses siguin competitives i puguin crear ocupació estable o de qualitat només pot materialitzar-se en la pràctica de les relacions laborals de la CAIB si els convenis col·lectius s'ocupen de manera detallada del règim jurídic de les condicions de treball, així com de la mateixa organització del treball a l'empresa.

Aquesta necessitat és ben present a la Llei de l'estatut dels treballadors, que en el títol primer inclou les oportunes obertures d'espais normatius a la funció reguladora dels convenis col·lectius (especialment en els terrenys de la classificació professional; contractació de durada determinada, a temps parcial i fix discontinu; drets de promoció i formació en el treball; temps de treball i prestació salarial…) i les consegüents crides als seus negociadors perquè es preocupin pel tractament de totes aquestes matèries en els convenis col·lectius. El títol tercer proporciona regles sobre estructura i la pròpia dinàmica de la negociació col·lectiva.

4.2.

Noves formes de treball i legislació laboral

Segons dades de l'Observatori del Treball de les Illes Balears, el treball autònom o per compte propi a les Illes Balears involucra

pràcticament un de cada cinc treballadors i representa un 21% del conjunt d'afiliació al nostre sistema públic de Seguretat Social. La importància del treball autònom en el teixit productiu de les nostres illes és evident i indicativa que es tracta d'una forma de treball que guanya pes i conviu amb la forma de treball prototípica en les economies de capitalisme avançat, que és el treball subordinat o per compte d'altri. El marc en què, amb caràcter general, s'insereix aquesta forma de prestació de serveis en règim d'autonomia són variats i destaquen les societats cooperatives, els familiars col·laboradors, els membres d'òrgans d'administració de societats mercantils, els treballadors autònoms pròpiament dits i també una sèrie de grups menys nombrosos referits a membres d'institucions religioses, membres de col·legis professionals, treballadors autònoms econòmicament dependents (TAED) i familiars de socis de societats mercantils. Quant al pes dels treballadors autònoms de la CAIB per sector econòmic, d'acord amb aquestes mateixes dades, el lloc on aquesta figura presenta una major incidència és en el sector de la construcció. En termes interanuals, d'altra banda, l'Observatori del Treball indica que el nombre de treballadors autònoms ha experimentat increments en les activitats de subministrament d'energia elèctrica, en les activitats immobiliàries i també en les activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment.

En la pràctica de les relacions laborals, la figura del treball autònom queda associada a la problemàtica de les zones grises del contracte de treball, que en definitiva té a veure un mecanisme de fugida del dret del treball per escapar de la legislació laboral i aplicar en el seu lloc la legislació comuna dels contractes civil o mercantil, amb tot el que això comporta des de la perspectiva de poder eludir indegudament pagaments laborals i al sistema públic de Seguretat Social i, així mateix, obtenir beneficis provinents de règims tributaris més favorables.

Tot i que falten dades extretes dels expedients iniciats tant per la Inspecció de Treball i Seguretat Social com per l'Agència Tributària a la CAIB, resulta simptomàtic que la sala social del Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears hagi emès durant l'any 2017 una sentència expressament referida a falsos autònoms, i la sala contenciosa administrativa, dues més amb aquest mateix objecte. La primera sentència resol una demanda d'ofici interposada per la Tresoreria General de la Seguretat Social a fi de declarar la naturalesa laboral de la relació jurídica existent entre una empresa dedicada a l'activitat de la construcció i un treballador que, malgrat estar donat d'alta en el règim especial de treballadors autònoms (RETA), prestava els seus serveis sotmès a un horari que era igual que el d'altres treballadors vinculats a la mateixa empresa amb un contracte de treball. A més, es desplaçava al centre de treball cada dia amb els mateixos treballadors en la mateixa furgoneta propietat de l'empresa, treballant junts i de manera no diferenciada. El Tribunal va concloure en aquest cas que aquest treballador "era el que comunament es coneix com a fals autònom; això és un treballador per compte d'altri, la relació laboral del qual s'emmascara sota l'aparença formal d'un treball per compte propi"[19].

19. STSJ Balears 14/12/2017 (reg. núm. 334/2017).

La sala contenciosa, per la seva banda, va resoldre cadascun dels recursos referits a reclamacions de l'Administració Tributària contra liquidacions pels conceptes relatius a l'impost sobre el valor afegit i a l'impost de societats. Aquestes sentències contenen raonaments que il·lustren bé sobre la realitat dels falsos autònoms a les Illes Balears. Per exemple quan afirmen que les factures no varen ser emeses per empresaris ni per treballadors autònoms econòmicament dependents sinó per falsos autònoms, dona lloc a una situació en la qual "l'ocupador es beneficia tributàriament" i en la qual "el cercle es tanca acollint-se el fals autònom als règims d'estimació objectiva en IRPF i simplificat en l'IVA": "Això li permet emetre factures no conformes a la realitat i d'elevats imports, que tributen en funció de paràmetres objectius aliens a aquests imports i, a la vegada, faciliten que l'empresa receptora d'aquestes factures [...] pugui minorar la seva imposició directa i indirecta conforme a les elevades bases i quotes d'aquestes factures falses"[20].

El treball autònom és una realitat a les Illes Balears, que a un nivell més general també està connectat amb l'auge que experimenten models actuals d'activitat econòmica que s'han anomenat "economia col·laborativa". Se sustenten en formes fins ara desconegudes d'ocupació, com treball a través de plataformes virtuals, pròpies de les societats d'economia TIC. Dispositius digitals com tauletes i telèfons intel·ligents –avui a l'abast de tothom– fan possible connectar al prestador d'un servei –per exemple, el lloguer de vehicles amb conductor o el repartiment de menjar ràpid– amb l'usuari d'aquest servei per canalitzar el desenvolupament de l'activitat empresarial. En la majoria dels casos això nega el caràcter de treballador subordinat al subjecte persona física encarregada de dur a terme l'activitat que constitueix la prestació del servei que ofereix la plataforma a l'usuari. El marc jurídic per a aquesta prestació de serveis torna a ser, així, el contracte civil o mercantil, no un contracte de treball, i la conseqüent alta del treballador en el RETA.

El Parlament Europeu és sensible als problemes associats a l'economia col·laborativa en el terreny de les relacions laborals. Una resolució del 4 de juliol de 2017, referent a condicions laborals i ocupació precària[21], incideix en diversos extrems connectats amb aquest fenomen:

1. Cal garantir cobertura i protecció social i sanitària adequada als treballadors de plataformes digitals.

2. La digitalització no ha de percebre's només com un element destructor d'ocupació sinó com afavoridor d'oportunitats d'evolució i d'augment de competències individuals.

3. El 2020 hi haurà 756.000 llocs de treball no coberts en el sector de les TIC, la qual cosa demostra la necessitat de millorar les capacitats digitals dels treballadors europeus.

4. L'ocupació autònoma fictícia té repercussions a llarg termini en la salut mental i el benestar físic dels treballadors i

20. SSTSJ Balears 7/11/2017 i 5/12/2017 (reg. núm. 153/2017 i 154/2015).

21. Parlament Europeu, 2014-2019 (2016/2221, INI).

els pot exposar a un major risc de pobresa, exclusió social i deterioració dels seus drets fonamentals. La citada resolució del Parlament Europeu anima la Comissió i els estats membres a fomentar l'emprenedoria i el cooperativisme en el sector emergent de l'economia col·laborativa i les plataformes digitals, amb la finalitat de reduir els riscos plantejats pels nous models de negocis en relació amb els drets i les condicions laborals dels treballadors.

En aquest context polític de la Unió Europea, les pràctiques d'economia col·laborativa a les Illes Balears són una realitat centrada de manera majoritària en l'ús de plataformes turístiques virtuals, especialment adreçades a facilitar el lloguer o l'intercanvi de cases per anar de vacances[22]. No obstant això, l'avenç d'aquesta modalitat d'activitat econòmica en molts altres sectors és imparable. Fer front als dèficits de protecció laboral i social als quals poden veure's exposats els subjectes –treballadors autònoms– que presten el servei que ofereix la plataforma en línia és més responsabilitat estatal que de la CAIB. A la Comunitat Autònoma li correspon estar preparada per afrontar amb èxit el desafiament que suposa l'expansió a tots els nivells de l'economia col·laborativa. De moment, no obstant això, el Pla d'Ocupació de Qualitat de les Illes Balears 2017-2020 no inclou aquesta temàtica entre els objectius i les línies d'actuació.

22. Vegeu: Diversos autors. *De la innovación social a la economía colaborativa*, Fundación balear de innovación y tecnología, 2015.

4.3.

Descripció de l'estat de la negociació col·lectiva a les Illes Balears

La descripció de l'estat de la negociació col·lectiva el 2017 a les Illes Balears es duu a terme a través de diverses operacions. En primer lloc, es proporciona una foto fixa dels convenis i altres acords col·lectius derivats publicats al Butlletí Oficial de les Illes Balears (BOIB) l'any 2017. En segon lloc, es té en compte la reforma del règim jurídic de la negociació col·lectiva efectuada per la Llei 3/2012, les pautes essencials de la qual es varen apuntar en l'última memòria publicada, del 2011. Així, la segona operació confronta aquestes pautes amb el que l'any 2017 han fet els nostres convenis col·lectius, sectorials i d'empresa sobre aquest tema. En tercer lloc, s'examina el tractament que fan els nostres convenis col·lectius de tres condicions de treball bàsiques des del punt de vista de la gestió flexible de la força de treball en l'empresa, que és un aspecte clau perquè les nostres empreses i organitzacions productives siguin pròsperes i competitives i puguin ser motors de creació d'ocupació en benefici de la cohesió social. Finalment, en quart lloc, s'examina el tractament que fan els convenis col·lectius de la qüestió referent a les noves tecnologies per intentar extreure pautes concernents a qüestions actuals, com la problemàtica de la racionalització d'horaris, el teletreball i el dret a la desconnexió digital.

4.3.1. Dades quantitatives dels convenis col·lectius de la CAIB el 2017

Al BOIB de l'any 2017 s'han publicat 19 convenis col·lectius, pels 15 de l'any 2011. Tres d'aquests convenis són sectorials (comerç; establiments sanitaris; metall), igual que va succeir l'any 2011. En canvi, 15 són d'àmbit empresarial (Astilleros de Mallorca; Brillosa; Cobega; Family, Food and Fun; Globalia Handling; Globalia Serveis Corporatius; Good and Fast Mallorca Levante; JCB Facility Service; Neteges Costa de Calvià; Llar de Calvià; McDonalds; Mercapalma; Quely, Centre d'Inca; Teka; Transocobo), mentre que el 2011 varen ser 12. L'any 2017, finalment, també s'ha negociat un conveni col·lectiu per al personal laboral d'un ens de l'Administració instrumental (personal laboral del Consorci Sociosanitari de Menorca).

A més d'aquests convenis col·lectius, el resultat de la negociació col·lectiva a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears l'any 2017 s'ha traduït en una sèrie de pràctiques de negociació clàssiques, arrelades en el dia a dia de la negociació collectiva. Aquestes pràctiques abasten actualitzacions salarials de convenis col·lectius en vigor: cinc a escala sectorial (transport de malalts i accidentats en ambulàncies; construcció; metall; derivats del ciment; fusta i moble) i sis d'àmbit empresarial (Neonet Illes; Perlas Orquidea; Mallorca Pearls Center; Calinet Balear; EMT; Real Club Nàutic del Palma); tres adequacions interanuals del calendari laboral, totes d'àmbit sectorial (fusta; derivats del ciment; construcció); així com modificacions puntuals del text del conveni col·lectiu en qüestió, dues d'àmbit sectorial (hostaleria; escoles d'educació infantil del sector insular de Menorca) i una altra més d'àmbit empresarial (Calinet Balear). També cal mencionar un altre tipus de pràctiques més noves, consistents en pactes expressos sobre pròrroga de vigència del conveni col·lectiu una vegada que ha estat denunciant, està en fase d'ultraactivitat i s'apropa el terme definitiu de la vigència. El 2017 s'han publicat al BOIB tres actes de pròrroga expressa de conveni col·lectiu en fase d'ultraactivitat, dues d'àmbit sectorial (construcció i hostaleria) i una més d'àmbit empresarial (Neonet Illes).

4.3.2. Les pautes de la reforma del règim jurídic de la negociació col·lectiva del 2012 en els convenis col·lectius de la CAIB el 2017

La negociació col·lectiva és la clau per introduir la flexibilitat interna a les nostres empreses i organitzacions productives. El 2017 ha estat el darrer any de vigència del segon Acord per a l'ocupació i la negociació col·lectiva, que resultava molt revelador de la importància que té la problemàtica de la flexibilitat interna –un dels seus capítols estava dedicat a l'estructura de la negociació col·lectiva i a la flexibilitat interna– per als interlocutors socials més representatius en el panorama nacional. Es reconeix així sobre aquest tema que "el conveni col·lectiu és l'espai adequat per ordenar l'ús flexible d'elements com el temps de treball i la mobilitat funcional en un sentit complementari a les previsions legals, de manera que la regulació convencional desincentiva l'ús de l'extinció de la relació laboral com a instrument per

a l'adequació de la capacitat productiva en el cicle".

En les condicions descrites, la Llei 3/2012 va suposar una profunda reforma del dret a la negociació col·lectiva que va afectar extrems molt importants del seu règim jurídic amb l'objectiu de preparar o adequar al conveni col·lectiu perquè pugui complir la funció d'eina per aconseguir una gestió flexible i eficaç de la força de treball.

Tres aspectes profundament reformats en aquest sentit, el tractament del qual en els nostres convenis col·lectius de l'any 2017 es referencia aquí, fan referència a l'estructura de la negociació col·lectiva i a la consagració de la regla de la preferència aplicativa dels convenis col·lectius d'àmbit empresarial sobre els de àmbit superior respecte de les matèries regulades a l'article 84.2 ET, a la durada del conveni col·lectiu i, així mateix, al règim d'inapliacació a l'àmbit d'empresa o, si escau, de centre de treball de les condicions pactades en el conveni col·lectiu vigent i aplicable d'àmbit superior.

Quant a la preferència aplicativa dels convenis col·lectius d'àmbit empresarial sobre els d'àmbit superior establerta a l'article 84.2 ET, resulta significatiu que l'any 2017 s'han negociat tres convenis col·lectius d'àmbit empresarial més que el 2011. A més, tres dels 15 convenis col·lectius negociats el 2017 aclareixen expressament que la seva formalització s'ha efectuat amb base en el nou article 84.2 ET. En algun cas, fins i tot es reconeix que el conveni negociat en l'àmbit empresarial es constitueix en una eina eficaç per gestionar els recursos humans i el mateix sistema de relacions laborals a l'empresa sota l'òptica de la flexiseguretat.

En matèria de durada del conveni col·lectiu, la principal innovació de la reforma del 2012 va ser suprimir la regla de l'aplicació temporalment il·limitada del conveni col·lectiu després de la seva denúncia –o ultraactivitat del conveni col·lectiu–, fitant aquesta ultraactivitat a un any però mantenint el caràcter dispositiu, o supletori, de la regulació legal per al mateix conveni col·lectiu. A la pràctica, els nostres convenis col·lectius de l'any 2017 tant sectorials com d'empresa estableixen durades que oscil·len entre dos i cinc anys i l'obligació de denunciar el conveni col·lectiu amb una antelació entre un i tres mesos. D'altra banda, els tres convenis de sector negociats a la CAIB el 2017 disposen de la regulació legal i estableixen un règim d'aplicació il·limitada del conveni col·lectiu després de la seva denúncia; és a dir, una ultraactivitat indefinida fins que no s'aconsegueixi un nou conveni col·lectiu, de la qual normalment queda exclòs el règim d'increments salarials interanuals. En els convenis d'àmbit empresarial, només set dels 15 negociats estableixen un règim d'ultraactivitat indefinida, a vegades salvant el règim salarial interanual. Dels vuit restants, quatre limiten entre un i dos anys la seva aplicació residual després de la denúncia i cadascun deixa d'incloure cap previsió sobre aquest tema, la qual cosa suposa confirmar la regulació de l'article 86.3 ET quan estableix un any d'ultraactivitat del conveni denunciat.

El règim d'inaplicació a l'àmbit d'empresa –o, si escau, de centre de treball– de les condicions de feina relacionades a l'article 82.3 ET i pactades en els convenis

col·lectius d'àmbit superior introdueix com a particularitat rellevant a la reforma del 2012 l'arbitratge davant la Comissió Consultiva de Convenis Col·lectius territorialment competent –estatal o autonòmica–. Aquest arbitratge resulta obligatori per a qualsevol de les parts a instàncies de l'altra una vegada que fracassen els intents d'arribar a un acord; o bé a la comissió paritària del conveni col·lectiu, o bé, si escau, davant el tribunal de resolució extrajudicial de conflictes de treball que resulti territorialment competent.

A les Illes Balears, la comissió es va crear per mitjà del Decret 51/2013, pel qual es crea i regula la Comissió Consultiva de Convenis Col·lectius de les Illes Balears (CCCIB). La CCCIB exerceix funcions decisòries sobre la resolució de discrepàncies sorgides per falta d'acord en els procediments d'inaplicació de condicions de treball de l'article 82.3 ET i també funcions consultives en relació amb el plantejament i la determinació de l'àmbit funcional dels convenis col·lectius d'àmbit autonòmic. Està integrada pel president, professional en l'àmbit de les relacions laborals; per quatre vocals de l'Administració de la CAIB; quatre persones més per part de les organitzacions sindicals més representatives de la CAIB i quatre més per part de les organitzacions empresarials més representatives d'aquesta comunitat. Des de la seva creació, la CCCIB ha emès una decisió sobre inapliació de condicions de treball previstes en conveni col·lectiu sectorial i dos dictàmens sobre determinació d'àmbit funcional de convenis col·lectius.

D'altra banda, a la pràctica de la nostra negociació col·lectiva, només un dels tres convenis sectorials negociats el 2017 confirma expressament el sentit de la regulació legal, ja que reconeix els tràmits primer davant la comissió paritària del conveni col·lectiu, després davant el Tribunal d'Arbitratge i Mediació de les Illes Balears (TAMIB) i, finalment, davant la CCCIBV. D'altra banda, els altres dos convenis sectorials només preveuen els tràmits davant la comissió paritària i davant el TAMIB. Quant als convenis col·lectius d'àmbit empresarial, 11 dels 15 negociats recullen tots els tràmits legals, inclòs l'arbitratge final davant la CCCIB, i només quatre deixen de preveure aquest últim tràmit per desbloquejar l'acord d'inaplicació previst a l'article 82.3 ET.

4.3.3. El tractament de la flexibilitat en els convenis col·lectius de la CAIB el 2017

A continuació analitzem la contractació laboral, el regim salarial i el temps de treball.

4.3.3.1. Contractació laboral

En matèria de contractació laboral, cal esmentar la problemàtica que, d'una banda, envolta la figura contractual del treball fix discontinu (art. 16 ET) i, de l'altra, el desenvolupament que fan els nostres convenis col·lectius de les directrius generals sobre contractació de durada determinada que hi ha a la Llei de l'estatut dels treballadors (art. 15 ET).

Quant al treball fix discontinu, dos dels tres convenis sectorials negociats el 2017 i igualment 10 dels 15 negociats en l'àmbit empresarial ometen qualsevol tractament

d'aquesta modalitat contractual. Entre els pocs convenis que s'ocupen d'aquesta figura, és una pauta usual regular de manera més o menys detallada l'obligació de cridar aquests treballadors. Amb caràcter bastant més particular, un conveni sectorial i un altre més d'àmbit empresarial estableixen o reconeixen una garantia d'ocupació mínima dels treballadors fixos discontinus durant la campanya.

D'altra banda, tres convenis d'empresa reconeixen la possibilitat d'utilitzar la modalitat de contractació a temps parcial en el marc d'aquest contracte fix discontinu. Això dona lloc a una situació que hauria de ser examinada a la llum del corresponent conveni sectorial, perquè aquesta facultat legal es reconeix a l'article 16.4 ET només als convenis d'àmbit sectorial, però no als d'àmbit empresarial.

Pel que té a veure amb les modalitats de contractació de durada determinada, els tres convenis sectorials negociats el 2017 a la CAIB, així com un dels 15 negociats en l'àmbit empresarial, estableixen límits o percentatges mínims de plantilla estable. D'altra banda, un d'àmbit empresarial incorpora un compromís de manteniment de contractes fixos. Entre els convenis d'àmbit empresarial, cinc de 15 no inclouen previsions sobre aquest tema o es limiten a reproduir els continguts de la regulació legal.

Els convenis col·lectius que sí que s'ocupen d'aquest assumpte dels contractes de durada determinada ho fan de manera que preval respecte dels contractes per a obra i servei determinat i eventual per circumstàncies de la producció. En el primer cas, un conveni sectorial i tres més d'àmbit empresarial donen compliment a la invitació efectuada pel legislador d'identificar els treballs susceptibles d'acollir aquest tipus de contractacions.

Quant al contracte eventual per circumstàncies de la producció, cap –ni sectorial ni d'empresa– precisa el tipus d'activitats productives que admeten la utilització d'aquesta modalitat contractual. A més, els tres convenis sectorials negociats el 2017 a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears fan ús de la facultat legal d'allargar-ne la durada màxima. La prolongació de la durada màxima d'aquest contracte es duu a terme a set dels 15 convenis d'empresa, fet que torna a remetre per a la seva anàlisi al corresponent conveni sectorial. L'article 15.1.*b* ET reconeix aquesta possibilitat només als convenis sectorials, no als d'àmbit empresarial.

4.3.3.2. Règim salarial

Tots els convenis col·lectius de cada nivell funcional de la CAIB quantifiquen el salari base per referència al grup professional, a la categoria professional o a nivells retributius que integren diverses categories. Igualment, tots els convenis col·lectius prioritzen l'assumpte dels increments retributius interanuals. En aquest sentit, els tres convenis sectorials utilitzen fórmules que consisteixen a establir increments retributius fixos o a preveure directament salaris fixos interanuals, sense lligar cap dada objectiva.

D'altra banda, vuit dels 15 convenis d'empresa opten per aquestes mateixes fórmules, mentre que els set restants o

bé lliguen aquests increments salarials a variables com l'evolució de l'IPC, o bé estableixen criteris que s'han de tenir en compte amb vista de futures revisions salarials pactades entre l'empresari i els representants dels treballadors –com l'evolució del mateix IPC o del PIB, l'evolució general de l'economia o la rendibilitat empresarial.

Quant a l'estructura salarial, en aquesta matèria predominen en tots els nivells funcionals esquemes clàssics compostos per salari base, dues pagues extraordinàries –o una tercera que de vegades rep el nom de gratificació o paga de beneficis– i, si escau, complements salarials tradicionals com els d'antiguitat, nocturnitat, treball per torns, hores extraordinàries, prolongació de jornada, transport, plus de diumenges i festius o, més excepcionalment, plusos o primes contra l'absentisme, d'assistència o puntualitat.

També són freqüents altres complements igualment tradicionals que responen a la naturalesa de l'activitat desenvolupada, com per exemple el plus d'hores de presència, el plus de cambra frigorífica, la prima de navegació o altres plusos similars, característics de l'àmbit d'activitat en què es presten els serveis. Tres dels 15 convenis d'àmbit empresarial, d'altra banda, inclouen règims retributius específics que tenen a veure amb la valoració del rendiment del treballador.

4.3.3.3. Temps de treball

A més d'ocupar-se de la jornada màxima ordinària, la negociació col·lectiva balear també s'encarrega de la distribució de les hores de treball. Els tres convenis sectorials publicats el 2017 a la CAIB inclouen diferents fórmules per dur a terme la distribució irregular de la jornada al llarg de l'any.

D'altra banda, en els convenis d'empresa, vuit de 15 opten per un règim de regularitat en la distribució de la jornada anual que usualment consisteix en una jornada setmanal d'entre 35 i 40 hores i fixen, si escau, una jornada màxima diària de nou hores i també un règim d'horaris detallats en funció de llocs de treball i època de l'any.

Entre les diferents fórmules de distribució irregular que empren els convenis sectorials i d'empresa, destaquen els mecanismes que permeten que hi hagi jornades diàries de fins a 10 hores i setmanals de fins a 50, amb saldos interanuals d'hores, preavisant el treballador amb 30 dies d'antelació, excepte quan es tracta de cobrir absències imprevistes o circumstàncies similars.

També destaquen figures com els còmputs trimestrals de jornada, les borses d'hores flexibles –per exemple 215 a l'any, com a màxim setmanal de 10 hores i preavís de cinc dies– o aquelles altres previsions que permeten que l'empresa pugui distribuir irregularment percentatges propers a un 50% del total anual d'hores de treball. Així mateix, es preveu la possibilitat de compensar excessos o defectes de jornada en anualitats subsegüents, és a dir, saldos interanuals d'hores.

Entre els convenis d'àmbit empresarial, una tendència més minoritària consisteix a preveure un marc general de distribució

regular del temps de treball però incloent mesures de flexibilitat particulars; per exemple, règims de treball a torns, l'obligació de treballar els diumenges i festius o la possibilitat de distribuir irregularment la jornada al llarg de l'any, però només respecte de categories determinades de treballadors.

Un altre mecanisme per gestionar el temps de treball són les hores extraordinàries. Els tres convenis sectorials negociats a la CAIB el 2017 regulen aquest cas, primer remetent-se a la legislació vigent o bé recuperant la fórmula de les hores extraordinàries de naturalesa estructural o, fins i tot, declarant que l'opció entre compensació amb descansos o retribució en metàl·lic correspon al treballador.

Finalment, entre els convenis d'empresa, set de 15 ometen qualsevol tipus de regulació, mentre que els vuit restants s'ocupen de casos com la seva naturalesa –un conveni declara que les hores extraordinàries són obligatòries; dos estableixen el contrari, excepte en cas d'hores extraordinàries estructurals, i un altre reconeix el dret dels treballadors a prestar aquest tipus d'hores– o el seu règim retributiu –dos d'aquests convenis declaren que el sistema preferent és la retribució en metàl·lic i tres opten per la compensació amb descansos.

4.3.4. El tractament de les noves tecnologies en els convenis col·lectius de la CAIB el 2017

La Comissió Europea indica en el seu document de reflexió sobre la dimensió social d'Europa que "la vida laboral s'està transformant radicalment per l'efecte combinat del progrés tecnològic, de la globalització i de l'expansió del sector serveis".

De fet, sectors sencers de l'economia s'estan reconfigurant mitjançant l'economia col·laborativa i les plataformes en línia. La mà d'obra ha de fer front a un ritme de canvi accelerat per adquirir noves competències, ajustar-se a nous models de negocis i adaptar-se a les preferències canviants dels consumidors. Per a alguns, aquests canvis representen oportunitats sense precedents i formes de treball més flexibles gràcies a la utilització d'eines digitals, així com la creixent importància dels horaris flexibles i del teletreball. Per a uns altres, són una font d'inseguretat"[23].

L'Acord marc europeu sobre teletreball, signat pels interlocutors socials europeus al juliol de 2002, va marcar el punt de partida del tractament d'aquest assumpte en l'ordenació nacional.

A Espanya, els successius acords sobre negociació col·lectiva signats pels nostres interlocutors socials més representatius en el panorama nacional entre els anys 2003 i 2015 conceben el teletreball com un mitjà de modernitzar l'organització del treball i fer compatible la flexibilitat per a les empreses i la seguretat per als treballadors i, per tant, s'ha de regular en els convenis col·lectius.

23. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-social-dimension-europe_es.pdf

En la nostra legislació va ser necessari esperar fins a la reforma de l'any 2012 per disposar d'una regulació legal expressa d'aquesta forma de treball, a l'article 13 ET. En aquestes condicions, la pràctica de la negociació col·lectiva a la CAIB l'any 2017 posa en relleu que el teletreball dista de ser un contingut habitual dels convenis col·lectius.

Només un dels 19 convenis negociats, i concretament en l'àmbit empresarial, inclou un règim específicament aplicable al teletreball, articulat sobre la base d'una petició del treballador a qui ha d'autoritzar l'empresa –amb període de prova de sis mesos–. Per a això, el treballador ha d'acreditar una sèrie de requisits, com per exemple antiguitat mínima de cinc anys, no haver estat objecte d'expedient disciplinaris per faltes greus o molt greus, disposar dels mitjans necessaris al domicili del treballador o no estar en situació de jubilació anticipada, parcial o excedència.

De manera semblant al que succeeix amb el teletreball, hi ha noves formes de treball que avui són possibles sota l'aixopluc de les noves tecnologies, caracteritzades, per exemple, per la comunicació en xarxa, per l'existència d'una connectivitat fiable i ininterrompuda o per la inexistència d'un lloc habitual de treball i que incideixen de manera important sobre les dimensions de la relació laboral referides a lloc, temps i contingut de la prestació laboral.

En aquesta matèria, alguns convenis col·lectius negociats a la comunitat autònoma de les Illes Balears l'any 2017 posen en relació aquest assumpte amb la problemàtica de la formació professional o amb el règim disciplinari aplicable a l'empresa.

La primera línia d'actuació es troba en dos dels 15 convenis negociats en l'àmbit empresarial, que al·ludeixen al fet que l'empresa ha d'elaborar un pla de formació que, entre altres necessitats, respon a l'adequació a les innovacions tecnològiques. Un dels seus objectius és la potenciació de l'ús de les tecnologies de la informació.

D'altra banda, la segona línia està present en sis d'aquests 15 convenis col·lectius i s'articula sobre la base d'incloure codis d'utilització dels mitjans tecnològics posats disposició del treballador per part de l'empresa. Aquests codis prohibeixen utilitzar els mitjans tecnològics en benefici propi o particular i també neguen pràctiques de presentisme, com consultes del telèfon mòbil en hores de treball, i tipifiquen –normalment com a falta greu– la infracció d'aquests codis.

Finalment, en directa connexió amb tot aquest fenomen, es descobreix el paper que pot exercir el conveni col·lectiu com a instrument per aconseguir una racionalització d'horaris que faciliti conciliar la vida personal amb la vida laboral, a l'estil –per exemple– del paper que té assignat en l'ordenament francès (Llei de treball número 2016/1088), per fer efectiu el dret del treballador a la desconnexió digital. No obstant això, cap dels convenis col·lectius negociats a la nostra comunitat l'any 2017 inclou previsions d'aquesta naturalesa.

4.4.

La conflictivitat laboral i la solució de conflictes

Es pot dur a terme una anàlisi de l'estat de la conflictivitat laboral a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears el 2017 distingint entre la judicial i l'extrajudicial.

4.4.1. La conflictivitat judicial

D'acord amb la informació facilitada pel Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social[24], el total d'assumptes judicials de caire laboral resolts a les Balears el 2017 ha estat de 6.342 (5.863 el 2011). D'aquests assumptes, hi ha hagut 26 conflictes col·lectius (58 el 2010), 4.794 conflictes individuals (4.661 el 2011) i 1.522 en matèria de Seguretat Social (1.144 el 2011). D'altra banda, d'acord amb la informació de la base de dades West Law Social, la sala social del Tribunal Superior de Justícia de Balears l'any 2017 ha dictat 554 sentències (698 el 2011). El 2017, al voltant d'un 53% dels processos han estat sobre qüestions relatives a Seguretat Social; entorn d'un 36% han estat qüestions relatives a les relacions individual i col·lectiva de treball, i el 8% restant han tingut per objecte qüestionis processals.

La temàtica principal –en el camp de la Seguretat Social– és la protecció per incapacitat permanent, amb aproximadament un 63% de les sentències. Ocupen aproximadament un 16% d'aquestes sentències els assumptes referits a la protecció per desocupació. Un 6%, en canvi, fan referència a la protecció per incapacitat temporal. Entorn d'un 13% de les sentències tracten qüestions referides a pensions no contributives de la Seguretat Social, aspectes concrets d'accidents de treball, revisió del grau de discapacitat, maternitat, viduïtat, jubilació o millores voluntàries de la Seguretat Social.

Quant a la relació de treball, el vessant individual ocupa una mica més del 90% de les sentències. En aquest grup sobresurten les sentències dictades en plets sobre extinció del contracte de treball –en totes les seves manifestacions–, amb més d'un 40% de les sentències. Les altres sentències s'ocupen –en percentatges bastant inferiors– de qüestions o assumptes referits a descentralització productiva, contractació fixa discontínua, contractació temporal i a temps parcial, personal laboral de les administracions públiques, temps de treball, salari, classificació professional, acció protectora del FOGASA, relacions laborals especials o àmbit subjectiu del dret del treball. Aproximadament un 10% d'aquestes sentències tracten sobre la relació col·lectiva de treball, i aquí es tracten qüestions com la dinàmica del procés de conflicte col·lectiu, els aspectes sindicals, els plans i fons de pensions o l'aplicació de la Llei d'infraccions i sancions en l'ordre social.

Finalment, un 8% de les sentències dictades pel Tribunal Superior de Justícia de les Balears el 2017 han fet referència a qüestions processals com el tractament de les institucions de la caducitat i la prescripció; l'existència de resolucions irrecurribles; la naturalesa i els motius del recurs de suplicació, nul·litat i execució de sentències, cosa jutjada, qüestions probatòries o acumulació d'accions.

24. Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social. *Estadística de asuntos judiciales sociales, Datos anuales, 2017*. http://www.empleo.gob.es/estadisticas/ajs/welcome.htm

4.4.2. La conflictivitat extrajudicial

Per obtenir una visió semblant a la realitat, l'examen de l'estat de la conflictivitat laboral extrajudicial a la CAIB s'efectua a dos nivells. D'una banda, s'atén la fenomenologia que envolta els assumptes resolts pel TAMIB, òrgan que el 2005 va substituir a la nostra comunitat el Servei de Mediació estatal (SMAC) i que actualment constitueix la seu de la comissió paritària de diferents convenis col·lectius sectorials de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. D'altra banda, s'exposen les característiques de la conflictivitat que es manifesten amb el recurs a vagues per part dels representants dels treballadors.

4.4.2.1. L'activitat del TAMIB

Pel que fa a l'activitat desenvolupada pel TAMIB, els 10.684 expedients individuals tramitats el 2011 han augmentat a 12.148 el 2017. Així mateix, els 96 expedients col·lectius del 2011 han baixat a 65. A més, s'han dut a terme dos arbitratges (no se'n va fer cap el 2011 ni tampoc el 2016). De tots aquests expedients, 7.505 són sobre extincions contractuals (4.632 el 2011), i 3.076 sobre reclamacions de quantitat (4.622 el 2011). En matèria d'extinció contractual, 6.888 expedients de l'any 2017 fan referència a reclamacions per acomiadaments, 378 a finalització del contracte de treball fix discontinu, 185 a extincions per causes objectives i 54 a extincions per voluntat del treballador basades en incompliments empresarials. D'altra banda, 293 reclamacions de quantitat han ascendit el 2017 a més de 5.000 euros cadascuna; 2.040 han estat d'entre 1.000 i 5.000 euros, i 743 de fins a 1.000 euros.

Quant als conflictes col·lectius, finalment, dels 65 expedients gestionats en el TAMIB 19 corresponen a conflictes en els quals s'ha anunciat l'exercici del dret de vaga.

4.4.2.2. Dinàmica de les vagues

En el moment de confeccionar aquest apartat, la informació sobre dinàmica de les vagues facilitada pel Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social fa referència a les dades anuals de l'any 2016, no a les del 2017[25]. D'acord amb aquesta informació, el 2016 es varen plantejar deu vagues en l'àmbit territorial de les Illes Balears (12 el 2011). Els centres de treball convocats varen ser 12 (22 el 2011), sumant una plantilla de 1.883 treballadors (3.488 el 2011). D'aquests centres, se'n varen implicar 11 (9 el 2011) aglutinant una plantilla de 1.878 treballadors (2.456 el 2011). Al seu torn, els treballadors participants varen ser 251 (423 el 2011) i varen sumar un total de 590 jornades no treballades (403 el 2011).

5. La seguretat i la prevenció de riscs laborals

Segons les dades provisionals de la Direcció General de Treball, Economia Social i Salut Laboral, l'any 2017 s'han produït 20.098 accidents en jornada de treball, amb baixa, a les Illes Balears. Aquesta quantitat

25. Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social. *Estadística de huelgas y cierres patronales, datos anuales, 2016*. http://www.empleo.gob.es/estadisticas/hue/welcome.htm

suposa un increment dels accidents d'un 9,1% respecte a les dades del 2016. Es tracta del cinquè any consecutiu en què augmenta la sinistralitat laboral. (Vegeu el quadre II-55).

D'altra banda, l'índex d'incidència del 2017 és de 4.966,7 incidències, segons les dades del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social. Això vol dir que han patit un accident laboral 4.967 persones per cada 100.000 treballadors amb les contingències cobertes a les Illes Balears en els dotze mesos del 2017. Aquesta dada representa un augment del 2,8% respecte del mateix període de l'any 2016.

La gran majoria dels accidents registrats a les Illes Balears l'any 2017 són de tipus lleu (99,5%), un 0,5% són greus i el 0,1% restant són mortals (11 accidents). En termes interanuals, el nombre d'accidents s'ha incrementat, tant en el cas dels lleus com en el dels greus, un 9,1% els primers i un 2,2% els segons. Ara bé, el creixement més important l'han experimentat els accidents mortals, un 120,0% més que ara fa un any. (Vegeu el quadre II-56).

En comparació a la resta de comunitats autònomes, les Illes Balears es caracteritzen per presentar l'índex d'incidència més alt, molt per sobre del conjunt d'Espanya (3.333,8), i amb valors que gairebé dupliquen els d'altres comunitats autònomes amb els índex més baixos com ara Madrid (2.707,2) o Cantàbria (2.995,0). (Vegeu el quadre II-57).

La distribució sectorial dels accidents del 2017 és la següent: l'agricultura suma 348 accidents (un 1,7% del total); a la indústria se'n comptabilitzen 1.773 (8,8%); la construcció en recull 3.845 (19,1%), i la resta es registren en el sector dels serveis (14.132 accidents, un 70,3% del total). Tot i patir el major nombre d'accidents, els serveis són l'activitat amb l'índex de sinistralitat més baix (4.279,9). En canvi, la construcció registra el més alt (11.196,9), seguida de la indústria (7.995,6) i l'agricultura (5.750,4). En termes interanuals, el nombre d'accidents creix a tots els sectors, especialment en la construcció (21,9%), la indústria (15,5%) i, en menor proporció, els serveis (5,3%) i l'agricultura (10,1%).

Per illes, la distribució dels accidents es concentra principalment a Mallorca, amb un total de 15.793 accidents, els quals representen un 78,6% del total del 2017. Aquesta illa també concentra més d'un 75% dels afiliats al règim general de la Seguretat Social. La segueixen en volum les Pitiüses, que, amb 3.040 sinistres, representa un pes del 15,1% (mentre que els afiliats que té només representen un 12,2%). Finalment, Menorca, amb 1.168 accidents, concentra el 5,8% restant (un percentatge semblant al pes dels afiliats, que és d'un 5,5%). Respecte del 2016, els accidents s'incrementen a tot l'arxipèlag, però hi destaca l'augment de les Pitiüses, amb un 10,7% més; seguides de Mallorca (8,6%) i de Menorca (7,8%). Quant a l'índex d'incidència, les illes menors (Eivissa i Formentera) són les que registren l'índex més alt (6.178,4). Les segueixen Menorca, amb un resultat de 5.261,7 incidències, i Mallorca (5.214,2). (Vegeu el quadre II-58).

Quadre II-55. Accidents en jornada de treball amb baixa a les Illes Balears, segons el grau de lesió (2007-2017)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Dif. 17-16	% var. 17/16
Total	**28.423**	**24.185**	**18.037**	**16.435**	**15.351**	**12.727**	**13.362**	**14.779**	**16.329**	**18.428**	**20.098**	**1.670**	**9,1**
Lleus	28.225	24.004	17.909	16.324	15.271	12.639	13.284	14.699	16.225	18.330	19.992	1.662	9,1
Greus	184	165	120	100	74	85	74	78	95	93	95	2	2,2
Mortals	14	16	8	11	6	3	4	2	9	5	11	6	120,0

Font: OTIB, a partir de dades de la Direcció General de Treball, Economia Social i Salut Laboral.

Quadre II-56. Accidents en jornada de treball amb baixa a les Illes Balears per sector econòmic i gravetat (2016-2017)

	2016				2017					
	Lleus	Greus	Mortals	Total	Lleus	Greus	Mortals	Total	Dif. 17-16	% var. 17/16
Total	**18.330**	**93**	**5**	**18.428**	**19.992**	**95**	**11**	**20.098**	**1.670**	**9,1**
Agricultura	314	2	0	316	345	3	0	348	32	10,1
Indústria	1.521	14	0	1.535	1.762	10	1	1.773	238	15,5
Construcció	3.119	34	0	3.153	3.810	31	4	3.845	692	21,9
Serveis	13.376	43	5	13.424	14.075	51	6	14.132	708	5,3

Font: OTIB, a partir de dades de la Direcció General de Treball, Economia Social i Salut Laboral.

Quadre II-57. Índex d'incidència dels accidents en jornada de treball amb baixa per comunitat autònoma (2014-2017)				
	2014	2015	2016	2017
Espanya	**3.111,3**	**3.252,0**	**3.302,0**	**3.333,8**
Andalusia	3.466,6	3.654,9	3.724,4	3.797,2
Aragó	2.740,2	3.001,6	3.118,2	3.202,1
Astúries	3.669,0	3.729,8	3.484,6	3.380,7
Illes Balears	**4.357,4**	**4.571,1**	**4.829,3**	**4.966,7**
Illes Canàries	3.587,0	3.608,7	3.653,6	3.586,0
Cantàbria	2.847,3	2.980,6	2.997,3	2.995,0
Castella-la Manxa	3.696,3	3.896,4	4.103,8	4.092,6
Castella i Lleó	2.936,0	3.085,6	3.225,0	3.280,2
Catalunya	3.117,3	3.192,5	3.197,5	3.134,5
Com. Valenciana	2.728,5	2.907,0	2.974,1	3.076,7
Extremadura	3.393,7	3.577,5	3.573,6	3.721,9
Galícia	3.095,2	3.269,4	3.189,8	3.398,9
Madrid	2.602,7	2.688,1	2.734,6	2.707,2
Múrcia	3.111,0	3.413,8	3.438,5	3.535,4
Navarra	3.072,6	3.185,3	3.402,9	3.512,9
País Basc	3.244,4	3.409,1	3.438,0	3.505,6
La Rioja	3.049,7	3.404,7	3.532,7	3.646,3
Ceuta	3.517,2	3.988,8	3.326,2	3.237,3
Melilla	2.921,8	2.809,2	3.346,9	3.174,3

Font: OTIB, a partir de dades de la DG de Treball, Economia Social i Salut Laboral

Quadre II-58. Accidents en jornada de treball, amb baixa, per illa (2007-2010)					
	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Illes Balears
2007	23.118	1.954	3.117	87	28.423
2008	19.676	1.652	2.620	90	24.185
2009	14.579	1.238	2.075	59	18.037
2010	13.199	1.061	2.017	68	16.435
2011	12.250	946	1.993	76	15.351
2012	10.025	800	1.714	61	12.727
2013	10.354	815	1.889	58	13.362
2014	11.560	833	2.223	68	14.779
2015	12.855	943	2.376	87	16.329
2016	14.537	1.083	2.645	100	18.428
2017	15.793	1.168	2.930	110	20.098
Var. 17/16	1.256	85	285	10	1.670
% variació	8,6	7,8	10,8	10,0	9,1

Font: OTIB, a partir de dades de la Direcció General de Treball, Economia Social i Salut Laboral.

CAPÍTOL III

Qualitat de vida i estat del benestar

1

LA POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS

RESUM

Les darreres dades disponibles de població, el padró d'1 de gener de 2017, situen en 1.115.999 el nombre d'habitants de l'arxipèlag de les illes Balears. Aquesta quantitat implica un augment de 8.779 persones sobre la població padronal de l'1 de gener de 2016. El creixement percentual se situa en un 0,79%, molt moderat si el comparem amb els creixements d'un 3% i un 4% registrats durant el primer i bona part del segon quinquennni de començaments de segle. Tot i això, és la comunitat autònoma de l'Estat espanyol que més creix en termes relatius i la segona en valors absoluts, després de Madrid.

Després d'uns anys en què els indicadors macroeconòmics assenyalen el final de la crisi (però no en termes de redistribució de la riquesa, nivell de salaris i atur estructural que afecta determinats col·lectius), des d'un punt de vista demogràfic es fa palesa d'ençà del 2015 una certa recuperació, que en bona mesura és conseqüència d'un nou flux migratori de població procedent de l'estranger que, malgrat tot, no arriba a presentar el volum assolit durant el paroxisme migratori de principis de segle, amb importants repercussions estructurals demogràfiques i sociològiques, que han donat lloc a una societat plural i multicultural.

Un altre fet que hem constatat és que el pes estructural de la població amb nacionalitat estrangera s'ha reduït a les Illes Balears per tres causes principals: els canvis en la gestió del padró, que obliguen a confirmar la residència i han reduït la quantitat d'estrangers empadronats, els importants processos de nacionalització, i uns balanços migratoris molt menys potents.

Segons el padró de 2017, la població nascuda a l'estranger suposava un 22% de la població de l'arxipèlag, amb més de 240.000 persones. Un volum similar, tot i que un poc inferior, a la població nascuda a altres comunitats autònomes (poc més de 250.000). El fet que la població nascuda a l'arxipèlag sigui només un 56% del total demostra la potència estructural dels fluxos migratoris al llarg de la història. En molts casos aquestes dades són superades quan analitzem les dades illa a illa i, sobretot, en alguns dels municipis de l'arxipèlag.

Tot i que la dinàmica actual continua sent positiva, la prevista tendència decreixent del saldo vegetatiu –fruit del descens de la quantitat de dones en edat fèrtil– i tant la tendència a la baixa de la taxa de fecunditat com un previsible augment de la taxa de mortalitat per l'envelliment estructural de la població fan previsible, segons les projeccions de població de l'INE, que cap al 2025 es registrin a les Illes Balears saldos negatius en el balanç naixements-defuncions. Si a això hi afegim la feblesa del balanç migratori total, es preveu un creixement molt moderat de la població per als tres propers quinquennis en un marc general d'envelliment demogràfic.

A la població resident a les Illes Balears, s'hi ha d'afegir un importantíssim volum estacional de població suportada. La càrrega demogràfica que suporta el territori mesurada a partir de l'índex de pressió humana mereix una especial reflexió per la pressió que suposa sobre els recursos naturals, els serveis, els equipaments i les estructures disponibles i que repercuteixen en la qualitat turística i el confort i la qualitat de vida dels mateixos residents. Ha arribat un moment en què esdevé del tot necessari plantejar-se nous escenaris de futur i intentar resoldre els reptes previstos: crear una societat solidària i cohesionada en el marc d'un medi ambient sostenible. En aquest marc s'inclouen els primers esforços per estimar quina podria ser la càrrega demogràfica diària a les Illes amb un horitzó de 15 anys si la situació es mantingués com l'actual. En aquesta primera aproximació no es tenen en compte els canvis que demogràficament o econòmicament es poden produir en el futur però sí que la lectura de les dades són un toc d'atenció sobre la necessitat de fixar uns límits perquè el creixement balear sigui sostenible.

1.1. Dinàmica de la població

L'evolució de la població de les Illes després d'un intens període de creixement continuat durant la primera dècada d'aquest segle entrà en un curt període amb pèrdua de població i posteriorment recuperà el camí del creixement, malgrat que amb un ritme molt moderat. La pèrdua de població coincideix amb els anys finals de la crisi econòmica, tot i que alguns efectes d'aquesta crisi es mantenen presents: precarització laboral, salaris baixos, taxes encara elevades d'atur, amb col·lectius amb important atur estructural, etc. Aquesta fase de pèrdua de població a les Illes Balears es registrà durant el 2013 i el 2014 i fou relativament lleu, ja que no va superar en cap cas l'1% i en termes absoluts va ser inferior als 10.000 residents. De fet, la població comptabilitzada en la revisió del padró del 2017 (1.115.199 habitants) ja és superior a la registrada el 2013.

La dada de creixement negatiu té una explicació derivada de la confluència de diversos factors. L'una seria la mateixa dinàmica de població, tant els processos de reducció del creixement vegetatiu com els processos migratoris, i l'altra, l'aplicació en la gestió del padró d'una sèrie d'instruccions tècniques encaminades a millorar la qualitat d'aquest registre administratiu i que, en conseqüèn-

cia, varen afectar les dades finals de les revisions anuals. Cal indicar en aquest sentit, per exemple, que el 2013 nombrosos municipis de les Illes comprovaren les residències de la població estrangera comunitària o que el 2009 s'implantaren les baixes per caducitat de la població no comunitària.

No obstant això, les Illes en el darrer trienni han mantingut un creixement constant, encara que a un ritme molt allunyat dels creixements obtinguts en el primer decenni del segle XXI i per sota de l'1%. A les projeccions de la població elaborades per l'INE es continua en aquesta línia i es preveu un creixement molt més suau, sempre menor a l'1% i amb una tendència decreixent com a conseqüència d'un escenari en què el creixement vegetatiu presenta una evolució descendent fins a assolir un saldo negatiu (més defuncions que naixements) el 2025 i un creixement migratori constant però molt menys important que els fluxos anuals registrats durant la primera dècada del segon mil·lenni.

Aquesta evolució també ja l'han experimentat a la resta de les comunitats autònomes com a conseqüència de l'envelliment de la població, amb menys naixements i una menor entrada de població immigrada. De fet, les Illes Balears es diferencien de la resta de comunitats autònomes en el fet que l'inici d'aquest procés s'ha retardat i encara presenta una evolució demogràfica creixent gràcies a un balanç migratori i un creixement vegetatiu positius.

La comparació de les dades de la revisió del padró de 2017 respecte del 2016, situa les Illes Balears entre les autonomies que augmenten de població i se situen en primera posició després de Madrid, en termes relatius. (Vegeu el quadre III-1).

Els canvis que s'han produït en els darrers anys han repercutit en l'estructura demogràfica de les Illes. Un 44% de la població resident ha nascut fora de la comunitat autònoma. La població nascuda fora es distribuiria paritàriament entre la població nascuda a altres comunitats autònomes i la nascuda a l'estranger, que ha perdut pes en els darrers exercicis. Així, si comparam les dades de població de les revisions padronals de 2012 i les de 2017 comprovam que la població nascuda a les Illes i la nascuda a una altra comunitat autònoma ha augmentat en aquests 15 anys, mentre que la nascuda a l'estranger és menor. (Vegeu el gràfic III-1).

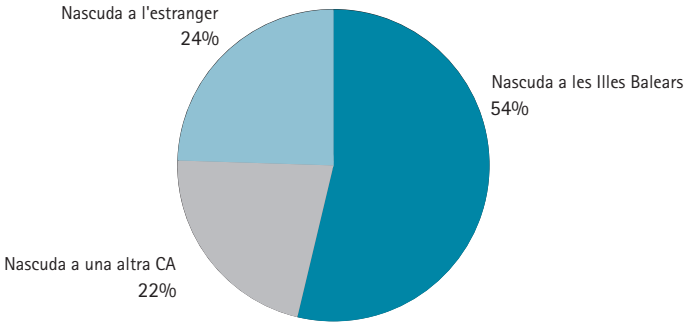
Els saldos migratoris abans del 2001 foren més favorables a la població procedent d'altres comunitats autònomes, però després els fluxos immigratoris procedents de l'estranger esdevingueren molt més intensos, de manera que els saldos entre ambdós col·lectius es diferenciaren notablement: el balanç migratori dels procedents d'altres comunitats autònomes es redueix i, fins i tot, presenta valors negatius en els anys de bonança econòmica. Mentrestant, els saldos dels efectius procedents de l'estranger augmentaren progressivament fins que esclatà la crisi econòmica. (Vegeu el gràfic III-2 i el quadre AIII-1).

Quadre III-1. Població segons comunitat autònoma de residència (2012-2017)

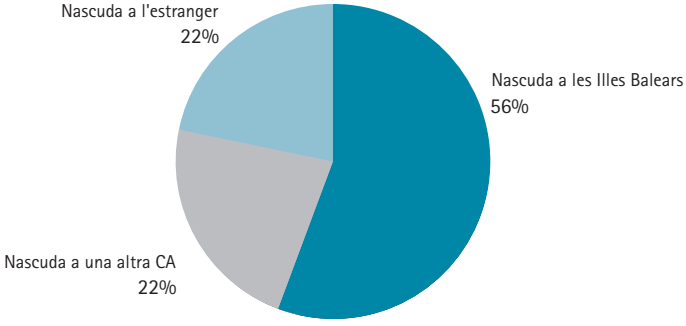
	Revisió Padró 2012	Revisió Padró 2016	Revisió Padró 2017	Variació absoluta 2017-2016	Variació relativa 2017/2016	Variació absoluta 2017- 2012	Variació relativa (%) 2017/2012
Espanya	**47.265.321**	**46.557.008**	**46.572.132**	**15.124**	**0,03%**	**-693.189**	**-1,47%**
Andalusia	8.449.985	8.388.107	8.379.820	-8.287	-0,10%	-70.165	-0,83%
Aragó	1.349.467	1.308.563	1.308.750	187	0,01%	-40.717	-3,02%
Astúries	1.077.360	1.042.608	1.034.960	-7.648	-0,73%	-42.400	-3,94%
Illes Balears	**1.119.439**	**1.107.220**	**1.115.999**	**8.779**	**0,79%**	**-3.440**	**-0,31%**
C. Valenciana	5.129.266	4.959.968	4.941.509	-18.459	-0,37%	-187.757	-3,66%
Illes Canàries	2.118.344	2.101.924	2.108.121	6.197	0,29%	-10.223	-0,48%
Cantàbria	593.861	582.206	580.295	-1.911	-0,33%	-13.566	-2,28%
Castella i Lleó	2.546.078	2.447.519	2.425.801	-21.718	-0,89%	-120.277	-4,72%
Castella-la Manxa	2.121.888	2.041.631	2.031.479	-10.152	-0,50%	-90.409	-4,26%
Catalunya	7.570.908	7.522.596	7.555.830	33.234	0,44%	-15.078	-0,20%
Extremadura	1.108.130	1.087.778	1.079.920	-7.858	-0,72%	-28.210	-2,55%
Galícia	2.781.498	2.718.525	2.708.339	-10.186	-0,37%	-73.159	-2,63%
Madrid	6.498.560	6.466.996	6.507.184	40.188	0,62%	8.624	0,13%
Múrcia	1.474.449	1.464.847	1.470.273	5.426	0,37%	-4.176	-0,28%
Navarra	644.566	640.647	643.234	2.587	0,40%	-1.332	-0,21%
País Basc	2.193.093	2.189.534	2.194.158	4.624	0,21%	1.065	0,05%
La Rioja	323.609	315.794	315.381	-413	-0,13%	-8.228	-2,54%
Ceuta	84.018	84.519	84.959	440	0,52%	941	1,12%
Melilla	80.802	86.026	86.120	94	0,11%	5.318	6,58%

Font: Institut Nacional de Estadística, Revisions del padró municipal d'habitants.

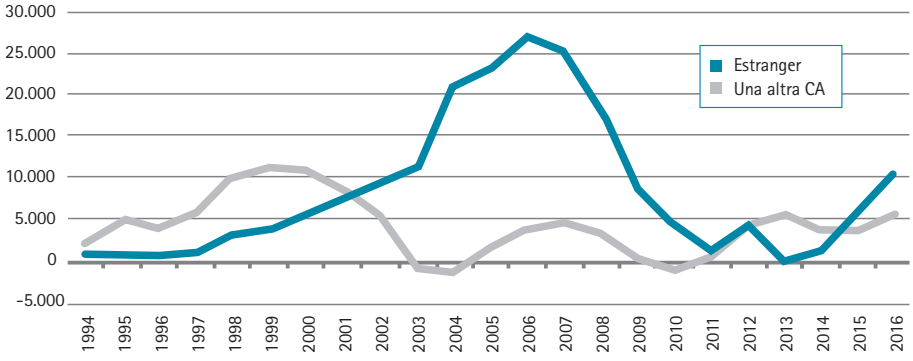
Gràfic III-1
Població segons lloc de naixement. Revisió del padró 2012

Gràfic III-1
Població segons lloc de naixement. Revisió del padró 2017

Gràfic III-2
Evolució del balanç migratori a les Illes Balears

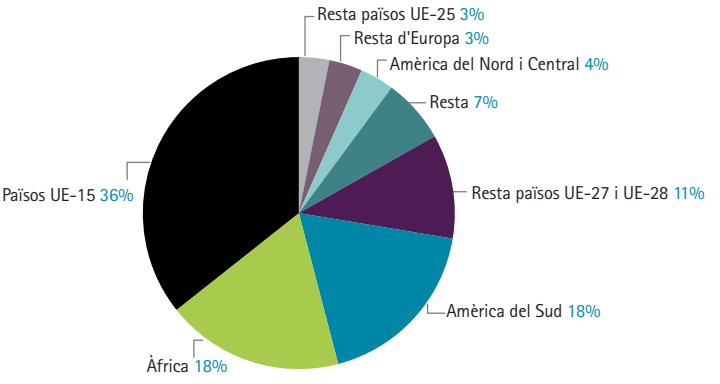

A partir del 2009 es reduïren els contingents estrangers, mentre que els procedents d'altres comunitats autònomes es mantingueren més o menys constants. El 2014, un altre cop, el flux procedent de l'estranger sembla recuperar-se i es manté en els dos anys següents, encara que amb uns valors inferiors als adquirits en el període de major intensitat. Les dades relacionades amb l'emigració cap a l'estranger els anys de la crisi s'han vist compensades per la immigració. En realitat, durant els anys de crisi més que una sortida d'efectius des de la comunitat autònoma s'ha produït una menor entrada de fluxos migratoris procedents de l'estranger.

El 2010 la població amb nacionalitat estrangera assolí el pes més alt respecte a la població total (21,90%), però segons la revisió del 2017 aquest percentatge s'ha reduït fins a un 16,75%, amb una marcada tendència a disminuir. A més dels efectes que poden haver produït les distintes mesures de gestió per millorar la qualitat del padró, s'han de considerar com a factors explicatius d'aquest descens, els processos de nacionalització i, evidentment, la migració des de les Illes, tant de moviments de retorn com a altres indrets. Cinc de cada deu estrangers residents a les Illes tenen una nacionalitat que pertany a algun dels països que constitueixen la UE-28. El 2017 els col·lectius amb nacionalitat estrangera més nombrosos eren els marroquins, seguits dels alemanys i els italians. (Vegeu el gràfic III-3).

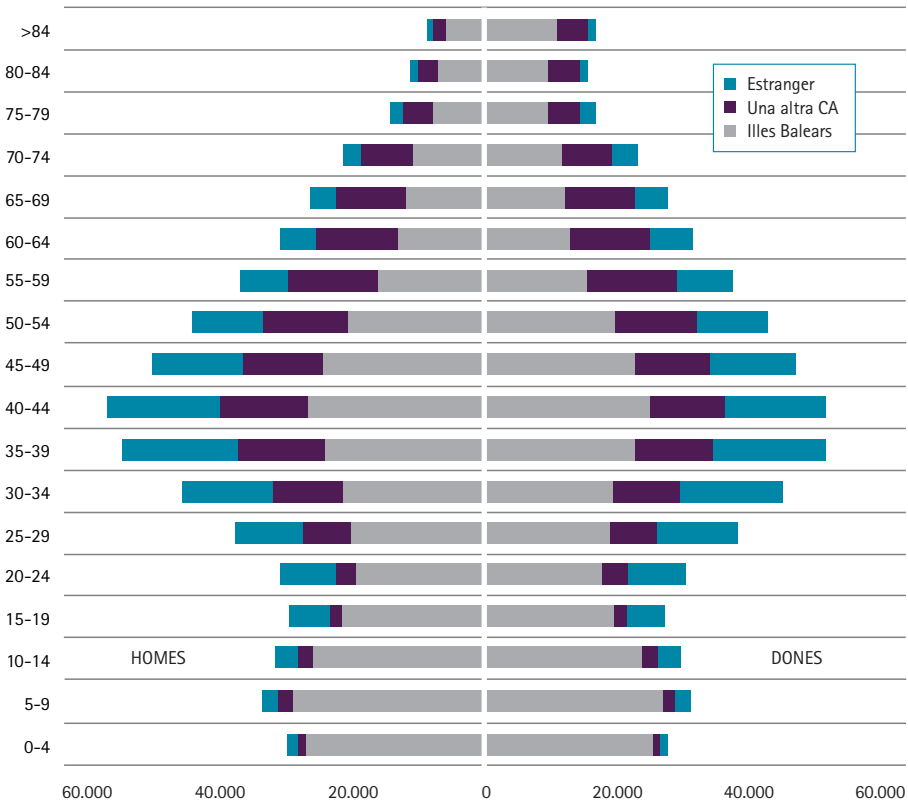
La piràmide de la població presenta una estructura en què tots els indicadors marquen una tendència palesa cap a l'envelliment, malgrat que l'estructura s'ha vist afavorida per uns fluxos migratoris que han retardat la inversió de la piràmide i han afavorit que hi hagi efectius a la població en edat de treballar i ha contribuït a l'increment de la natalitat. Com ja s'ha comentat en memòries anteriors, les Illes Balears és una de les comunitats autònomes amb una edat mitjana més jove, només superades per les Illes Canàries i Andalusia. (Vegeu el gràfic III-4 i el quadre AIII-2).

Gràfic III-3
Distribució de la població estrangera segons nacionalitat. Revisió padró 1-01-2017

Gràfic III-4

Piràmide segons lloc de naixement. Revisió del Padró 1-01-2017

A més, pel que fa a la distribució de la població per sexe, l'indicador de masculinitat és de 0,99 homes per cada dona. De fet, en nombres absoluts el 2017 figuraven a la revisió del padró 561.074 dones i 554.925 homes. Si aquesta dada s'observa per grup d'edat, en realitat el que manifesta és que en la població major de 65 anys la ràtio no segueix aquest patró, ja que les dones tenen una esperança de vida més elevada i a mesura que augmenten els anys i, sobretot a partir dels 55 anys, l'indicador disminueix arribant a 0,48 homes per dona al grup d'edat de 85 i més anys.

1.2.

Els components de la dinàmica demogràfica

1.2.1. La natalitat i la fecunditat

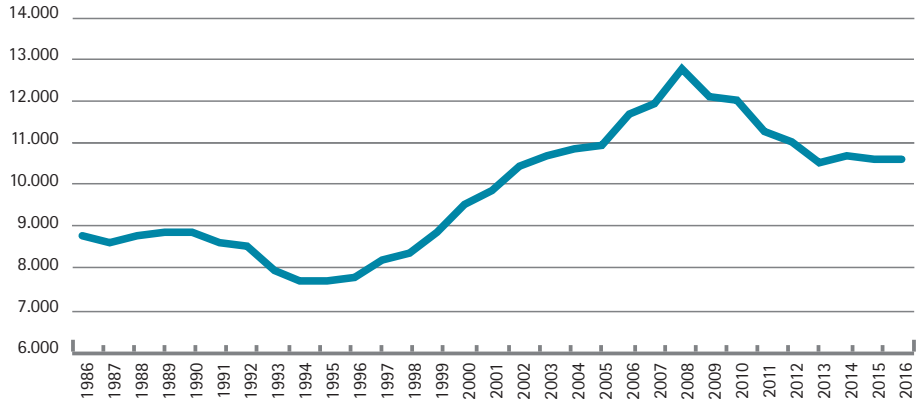
Les taxes de natalitat de 2016 calculades per l'INE situen les Illes Balears com la quarta comunitat autònoma, juntament amb Catalunya, amb la natalitat més elevada, amb un 9,29‰ (tants per 1000) –després de Múrcia, Madrid i Andalusia–, i per sobre de la mitjana estatal, que se situaria en un 8,8‰. Així i tot, està molt per davall dels registres de les ciutats autònomes de Melilla i Ceuta (17,19‰ i 12,51‰, respectivament).

Malgrat que a les Balears es produïren 10.616 naixements, 19 més que l'any anterior, al conjunt de l'Estat se'n registraren 410.583, aproximadament 10.000 menys que l'any anterior. Es confirma, doncs, la tendència general de decreixement iniciat el 2008, amb excepcions puntuals. Així, la quantitat de naixements a Espanya entre el 2008 (any de la referència del darrer estudi del CES publicat a les Illes Balears i màxim històric de l'arxipèlag) i el 2016 (darreres dades definitives) és inferior en uns 110.000 infants i, pel que fa a les Illes Balears, en 2.000. Aquesta tendència continuarà i s'aguditzarà en els anys propers, sempre que es mantinguin les circumstàncies socioeconòmiques i portarà –com ja hem dit– que entorn del 2025 s'assoleixin dades de creixement vegetatiu negatiu. Això no obstant, a les Balears el nombre de naixements en els darrers quatre anys s'ha estabilitzat entorn dels 10.500 naixements, una quantitat superior als mínims de naixements que es registraren a mitjan dels anys noranta del segle passat –amb 7.686, naixements l'any 1994 i 7.693 l'any 1995–, però inferior als progressius màxims assolits durant el primer decenni del segle XXI, en bona part fruit de l'aportació extraordinària d'un contingent molt nombrós de dones immigrants en edat fecunda que se sumaren a la natalitat de les dones nascudes a l'arxipèlag. (Vegeu el gràfic III-5 i quadre AIII-3).

Les condicions actuals són ben diferents de les que es representaven aleshores. Actualment, cada vegada els contingents autòctons que arriben a l'edat de maternitat són menys nombrosos i els fluxos massius de dones immigrants de principis de segle XXI no només s'han frenat, sinó que s'han produït moviments de retorn. A banda de la reducció general de dones en edat fèrtil, també hem de considerar els canvis negatius per a la fecunditat que presenta l'actual model reproductiu: retard en l'edat de tenir el primer fill i descens en el nombre mitjà de fills per dona, principalment.

L'edat mitjana de maternitat ha augmentat considerablement en els darrers anys en els països de l'entorn europeu. Les espanyoles són les dones que més retarden la primera maternitat després de les italianes i les que més tarden a repetir la maternitat. Val a dir que no només les prestacions econòmiques a Espanya són molt inferiors a la d'altres països d'Europa, sinó que les diferències principals en molts casos són en les ajudes públiques per a la guarda dels infants menors i en les polítiques reals de conciliació laboral i familiar.

Gràfic III-5
Nascuts vius a les Illes Balears (1986-2016)

Les dades de l'INE tant de les Illes Balears com de l'Estat espanyol mostren clarament aquest fenomen. A finals dels noranta ja superaren els 30 anys de mitjana de maternitat. Varen sobrepassar els 31 aproximadament a finals de la primera dècada del segle XXI (un poc abans en el cas de la mitjana espanyola) i aquesta tendència progressiva s'ha confirmat amb les dades del 2016, en què, per primer cop, la maternitat mitjana arriba als 32 anys per al conjunt de l'Estat i 31,55 pel cas de les Balears. (Vegeu el quadre III-2).

Pel que fa al naixement del primer fill, l'evolució experimentada a l'Estat espanyol mostra un ajornament palès d'aquest esdeveniment demogràfic, des dels volts dels 25 anys a mitjan dels anys setanta fins a més dels 29 anys al segle XXI, i superant els 30 anys l'any 2011 al conjunt estatal i l'any 2014 a les Illes Balears. El 2016 la primera maternitat es produí a l'Estat a una mitjana d'edat de 30,80 anys i a les Balears de 30,22. Des d'un punt de vista demogràfic el retard de la maternitat repercuteix en una pèrdua de la fecunditat de la dona.

Una variable molt significativa quan s'analitzen els naixements en el si d'una societat és el nombre de fills per dona. Aquest valor informa sobre la fecunditat total mitjana que tindrà una dona al llarg de la seva vida reproductiva mentre no canviïn els comportaments de fecunditat registrats. Les dades de l'INE mostren una tendència decreixent del nombre de fills per dona, que assoleix els mínims a finals de la dècada dels noranta. De llavors ençà es produeix un feble repunt que arriba a un màxim relatiu entorn del 2008, quan s'inicia en plena crisi financera, econòmica i laboral, un nou descens de la taxa de fecunditat total. A més, un altre fet significatiu és que el nombre de fills per dona, que fins aleshores havien estat més elevats a les Illes que a l'Estat espanyol, inverteix la proporció i l'arxipèlag passa a presentar unes taxes menors. Aquest descens dura un quinquenni i el

2013, tant el conjunt de l'Estat com les Illes Balears presenten un lleuger repunt en la taxa de fecunditat total, que tanmateix només arriba als valors registrats a principis dels noranta pel que fa a l'Estat espanyol, i de finals d'aquesta dècada pel que fa a les Illes Balears, i que, en tot cas, són baixíssims. El nombre mitjà de fills per dona a les Illes Balears és d'1,255 el 2016 i d'1,338 al conjunt de l'Estat espanyol. Val a dir que les Balears és la sisena comunitat amb una menor taxa de fills per dona de tot l'Estat, que és de les més baixes no només d'Europa sinó de tot el món, després d'Astúries, Canàries, Galícia, Cantàbria i Castella i Lleó. (Vegeu el quadre III-3).

En qualsevol cas, des de començaments dels anys vuitanta els valors de fecunditat se situen per davall de l'índex de reemplaçament (2,1 fills per dona, d'acord amb els càlculs establerts per als països desenvolupats). Aquesta dada és la mínima que garanteix la supervivència a llarg termini d'una societat. D'ençà dels anys setanta el descens de les taxes de fecunditat total ha estat un fet demogràfic molt característic de l'Estat espanyol i s'ha passat d'ocupar unes posicions capdavanteres a situar-se en els intervals de fecunditat més baixos entre els països europeus. Així, les taxes del nostre arxipèlag i de l'Estat se situarien per davall de la mitjana europea. Les dades de l'Estat espanyol, segons dades de l'Eurostat són, juntament amb les d'Itàlia, les més baixes d'Europa el 2016.

Un element molt important que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar la natalitat actual a les Illes Balears és la importància de l'aportació de les dones estrangeres al total de naixements. Aquesta aportació no només ha contribuït a incrementar el volum de la població resident sinó al rejoveniment relatiu de la seva piràmide estructural i allargar el creixement vegetatiu positiu. El volum de l'aportació de les mares estrangeres al nostre arxipèlag durant les dues darreres dècades ha estat molt significatiu i ho continua sent, arribant als 2.945 naixements el 2016, prop d'un 28% dels naixements totals. Aquesta dada és conseqüència dels fluxos massius d'immigració experimentats des de mitjan dels noranta i durant bona part de la primera dècada del segle XXI. En bona mesura eren migracions de tipus econòmic, amb aportació d'efectius joves i fèrtils i, en alguns casos, amb una cultura molt més pronatalista que la de la societat receptora, que han aportat els seus fills a la nostra societat.

Es pot apreciar aquest comportament pronatalista comparant les dades de nacionalitat de les mares per ordre del naixement, ja que hi ha un important pes percentual de les dones estrangeres a mesura que s'incrementa la quantitat total de fills. Així mateix, l'Ibestat publica el nombre de fills de mare espanyola i de mare estrangera i hi apreciem un índex superior entre les estrangeres: el 2002 les dones estrangeres –amb 2,1– arribaven a assolir la taxa de reemplaçament, mentre que les dones espanyoles a les Illes Balears només arribaven a l'1,35. De tota manera, la tendència ha estat el descens en l'indicador, tant en l'un com en l'altre col·lectiu: el 2016 les dones espanyoles presenten una mitjana de només 1,22 fills, mentre que les de nacionalitat estrangera han baixat fins als 1,46 fills, un factor que contribueix que a curt termini les taxes de creixement vegetatiu presentaran valors negatius a les nostres Illes.

Quadre III-2. Edat mitjana de maternitat d'Espanya i Illes Balears (1975-2016)		
	Espanya	Illes Balears
1975	28,8	27,98
1976	28,51	27,72
1977	28,43	27,71
1978	28,35	27,73
1979	28,24	27,67
1980	28,2	27,62
1981	28,23	27,64
1982	28,32	27,91
1983	28,37	27,97
1984	28,42	28,07
1985	28,45	28,11
1986	28,53	28,31
1987	28,56	28,22
1988	28,57	28,35
1989	28,72	28,35
1990	28,86	28,47
1991	29,04	28,86
1992	29,25	29,07
1993	29,46	29,2
1994	29,72	29,61
1995	29,96	29,73
1996	30,19	29,97
1997	30,37	30,07
1998	30,54	30,22
1999	30,66	30,2
2000	30,72	30,26
2001	30,75	30,13
2002	30,79	30,25
2003	30,84	30,29
2004	30,87	30,40
2005	30,92	30,41
2006	30,90	30,46
2007	30,85	30,46
2008	30,83	30,42
2009	31,04	30,55
2010	31,20	30,78
2011	31,44	31,04
2012	31,56	31,21
2013	31,66	31,12
2014	31,78	31,50
2015	31,90	31,62
2016	**32,00**	**31,55**

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

Quadre III-3. Evolució del nombre mitjà de fills per dona d'Espanya i Illes Balears (1975-2016)		
	Espanya	Illes Balears
1975	2,803	2,843
1976	2,802	2,786
1977	2,651	2,526
1978	2,541	2,368
1979	2,369	2,323
1980	2,215	2,195
1981	2,038	2,042
1982	1,941	1,973
1983	1,796	1,895
1984	1,725	1,844
1985	1,638	1,826
1986	1,554	1,746
1987	1,492	1,680
1988	1,446	1,672
1989	1,396	1,662
1990	1,359	1,621
1991	1,326	1,554
1992	1,310	1,492
1993	1,256	1,350
1994	1,189	1,281
1995	1,155	1,254
1996	1,138	1,235
1997	1,148	1,262
1998	1,127	1,252
1999	1,165	1,302
2000	1,212	1,369
2001	1,235	1,399
2002	1,251	1,418
2003	1,296	1,392
2004	1,316	1,373
2005	1,328	1,350
2006	1,364	1,399
2007	1,376	1,385
2008	1,444	1,438
2009	1,378	1,354
2010	1,369	1,348
2011	1,342	1,275
2012	1,320	1,255
2013	1,274	1,218
2014	1,320	1,237
2015	1,334	1,238
2016	**1,338**	**1,255**

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

L'evolució recent dels naixements de mares estrangeres permet copsar la importància de la seva aportació en aquest fenomen demogràfic al nostre arxipèlag. De només 512 naixements de mares estrangeres l'any 1996, passàrem als 1.000 el 2000, 2.000 el 2003, 3.000 el 2006 i poc més de 4.000 el 2008, any en què s'assolí el màxim de naixements de les Illes, a causa del màxim de l'aportació dels fills de les dones estrangeres que s'aproparen a suposar una tercera part dels naixements. De llavors ençà, aquesta quantitat s'ha reduït, però es manté propera als 3.000 efectius, una dada evidentment i importantíssima i que percentualment se situa entre un 25% i un 30% dels naixements en els darrers exercicis.

Pel que fa a les mares estrangeres, s'han produït modificacions substancials pel que fa a la nacionalitat. Si a mitjan de la darrera dècada del segle passat el protagonisme de les dones estrangeres que tenien fills a les Illes era per a les dones europees (gairebé un 70% l'any 1996), actualment aquest protagonisme es distribueix entre tres contingents importants, per aquest ordre: Europa, Àfrica i Amèrica. (Vegeu el quadre III-4).

Una variable que s'analitza habitualment quan s'estudia la natalitat és la situació civil de la mare. L'augment dels fills de mares no casades ha estat gairebé exponencial. Així, mentre que el 1975 només un 2,89% dels naixements a les Illes Balears eren extramatrimonials, l'any 2000 aquest percentatge era superior a un 25% i el 2016 aquesta dada s'acosta al 50% dels naixements (49,11%). Això constitueix un element fonamental per avaluar la importància que la institució matrimonial té entre el sector més jove de la població, que en molts casos ja no estableix el vincle matrimonial ni quan es proposa tenir descendència. (Vegeu el quadre III-5).

Una altra característica que destaca tot i el poc pes sobre el conjunt de parts són els parts múltiples, molts dels quals són fruit de tractaments de fertilitat. Cal destacar que l'increment d'aquests parts fou important sobretot d'ençà de finals dels anys noranta, però la tendència actual és d'un lleuger descens, parcialment pel major control dels tractaments de fertilitat, molt efectius i pels riscos que comporten els parts múltiples. L'any 2016 es produïren a tot l'Estat espanyol 402.805 parts, 393.801 senzills, 8.899 dobles i 105 de triples. Mentrestant, a les Illes Balears hi hagué 10.425 parts –segons dades de l'INE–, dels quals 231 varen ser múltiples –229 de dobles i dos de triples–. Els parts múltiples representen, com en exercicis anteriors, poc més d'un 2% dels parts registrats.

1.2.1.1. Interrupcions voluntàries de l'embaràs

En la darrera memòria publicada pel CES a les Illes Balears el 2010 es tractava de l'entrada en vigor de la Llei orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, que fou una de les promeses electorals del PSOE per a les eleccions generals de 2008 i que roman vigent tot i algunes modificacions introduïdes pel PP gràcies a la majoria electoral aconseguida posteriorment.

Quadre III-4. Evolució dels naixements a les Illes Balears per principals àrees de nacionalitat de la mare, per aportació al total de natalitat (2000-2016)

	Total	Espanya	% Espanya / Total	Estran-gera	% Estran-ger / Total	Europa	% Europa / Total	% Europa / Estran-gers	Àfrica	% Àfrica / Total	% Àfrica / Estrangers	Amèrica del Sud	% Amèrica del Sud / Total	% Amèrica del. Sud / Estrangers
2000	9.503	8.480	89,23	1.023	10,77	502	5,28	49,07	232	2,44	22,68	188	1,98	18,38
2001	9.858	8.466	85,88	1.392	14,12	538	5,46	38,65	313	3,18	22,49	396	4,02	28,45
2002	10.420	8.573	82,27	1.847	17,73	615	5,90	33,30	378	3,63	20,47	691	6,63	37,41
2003	10.655	8.524	80,00	2.131	20,00	646	6,06	30,31	473	4,44	22,20	838	7,86	39,32
2004	10.792	8.479	78,57	2.313	21,43	702	6,50	30,35	592	5,49	25,59	828	7,67	35,80
2005	10.926	8.295	75,92	2.631	24,08	798	7,30	30,33	688	6,30	26,15	941	8,61	35,77
2006	11.675	8.677	74,32	2.998	25,68	909	7,79	30,32	828	7,09	27,62	1.044	8,94	34,82
2007	11.918	8.553	71,77	3.365	28,23	1.013	8,50	30,10	944	7,92	28,05	1.196	10,04	35,54
2008	12.713	8.676	68,25	4.037	31,75	1.180	9,28	29,23	1.228	9,66	30,42	1.350	10,62	33,44
2009	12.044	8.104	67,29	3.940	32,71	1.104	9,17	28,02	1.324	10,99	33,60	1.213	10,07	30,79
2010	11.967	8.254	68,97	3.713	31,03	1.088	9,09	29,30	1.347	11,26	36,28	962	8,04	25,91
2011	11.265	7.991	70,94	3.274	29,06	985	8,74	30,09	1.132	10,05	34,58	832	7,39	25,41
2012	11.002	7.775	70,67	3.227	29,33	1.065	9,68	33,00	1.118	10,16	34,65	730	6,64	22,62
2013	10.532	7.505	71,26	3.027	28,74	1.007	9,56	33,27	1.074	10,20	35,48	650	6,17	21,47
2014	10.673	7.902	74,04	2.771	25,96	929	8,70	33,53	973	9,12	35,11	582	5,45	21,00
2015	10.597	7.784	73,45	2.813	26,55	1.040	9,81	36,97	964	9,10	34,27	550	5,19	19,55
2016	10.616	7.671	72,26	2.945	27,74	1.123	10,58	38,13	1.009	9,50	34,26	545	5,13	18,51

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Naixements (sèries).

Quadre III-5. Percentatge de nascuts de mare no casada d'Espanya i Illes Balears (1975-2016)		
	Espanya	Illes Balears
1975	2,03	2,89
1976	2,16	3,00
1977	2,32	3,37
1978	2,50	3,41
1979	2,80	4,46
1980	3,93	5,28
1981	4,42	6,06
1982	5,12	7,79
1983	5,21	9,25
1984	6,76	10,83
1985	7,97	13,58
1986	8,01	11,09
1987	8,27	11,67
1988	9,12	12,96
1989	9,35	14,25
1990	9,61	14,65
1991	10,01	14,79
1992	10,52	15,51
1993	10,75	15,93
1994	10,76	15,66
1995	11,09	16,40
1996	11,68	17,96
1997	13,12	19,41
1998	14,51	22,65
1999	16,30	24,11
2000	17,74	25,35
2001	19,73	28,55
2002	21,78	30,35
2003	23,41	32,71
2004	25,08	32,49
2005	26,57	34,87
2006	28,38	37,70
2007	30,24	39,30
2008	33,16	40,80
2009	34,48	41,40
2010	35,52	40,80
2011	37,37	43,51
2012	38,96	45,06
2013	40,86	46,15
2014	42,52	47,81
2015	44,48	48,49
2016	**45,88**	**49,11**

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

Aquesta llei donava forma a una reivindicació social majoritària i no feia més que aportar un marc jurídic estable i segur a l'avortament lliure, que, tanmateix, sota alguns supòsits abans legals ja es practicava amb anterioritat.

Des d'un punt de vista demogràfic les interrupcions voluntàries de l'embaràs suposen una pèrdua del potencial de fecunditat de la població. Les dades d'interrupcions voluntàries de l'embaràs, que ja havien experimentat un important creixement en els primers quinquennis del segle XXI, presenten els seus màxims en els dos exercicis posteriors a l'entrada en vigor de la Llei orgànica 2/2010, amb taxes superiors al 12‰ dones. Concretament, el 2011 es produïren 118.611 interrupcions voluntàries de l'embaràs a l'Estat espanyol, unes 2.800 més que l'anterior màxim registrat el 2008. Això no obstant, a partir del 2013 es produeix un significatiu descens en taxa i en valors absoluts. Així, el 2016 el total d'interrupcions voluntàries de l'embaràs a l'Estat espanyol fou de 93.131 i la taxa 10,36‰ dones. (Vegeu el quadre III-6).

Aquest descens és conseqüència de la important davallada de la taxa d'interrupcions voluntàries de l'embaràs entre els grups de població més joves. El grup de dones de 19 i menys anys i el de 20-24 anys presenten taxes de descens properes als 4 punts, entre el 2009 (any de la darrera memòria de l'anterior etapa del CES-Illes Balears) i les darreres dades disponibles de 2016, passant del 12,74 al 8,97‰ dones i del 20,08 al 16,72‰, respectivament.

En aquest mateix període es produeix un importantíssim creixement dels centres notificadors d'interrupcions voluntàries de l'embaràs a l'Estat espanyol, que han passat dels 141 existents el 2009 als 201 el 2016, cosa que suposa un espectacular increment proper a un 43%. En aquest sentit, gràcies al marc jurídic de la llei orgànica s'ha possibilitat que com a mínim hi hagi un centre on es practiquin interrupcions voluntàries de l'embaràs a totes les comunitats autònomes. Tot i això, encara hi ha comunitats autònomes en què no hi ha centres públics que ofereixen aquest servei, com Extremadura, Aragó, Castella-la Manxa i Múrcia. A les Illes Balears el 2016 hi havia set centres públics i tres de privats.

La Llei orgànica 2/2010 ha significat un increment de les interrupcions voluntàries de l'embaràs fetes en centres públics. Així, mentre que el 2009 només un 2% de les interrupcions voluntàries de l'embaràs de l'Estat es practicaven en centres públics, el 2016 s'ha multiplicat per sis aquesta quantitat, fins a assolir un 12%. A les Illes Balears aquest avanç ha estat espectacular. Així, sí el 2009 poc més d'un 4% de les interrupcions voluntàries de l'embaràs es practicaven en centres públics, el 2016 més d'un 54% d'aquests serveis es presten en centres de titularitat pública, un percentatge molt superior a la mitjana, que mostra un significatiu compromís del Govern de les Illes Balears amb la prestació de serveis sanitaris públics. Així, 1.672 interrupcions voluntàries de l'embaràs es varen dur a terme en centre públics i 1.403 en centres privats. Cal destacar també que mentre la pràctica totalitat de les interrupcions voluntàries de l'embaràs públiques (1.671) es practiquen en centres hospitalaris (amb una millor cartera de serveis i recursos disponibles), aquesta relació s'inverteix quan s'analitzen les interrupcions voluntàries de l'embaràs en centres privats, en què només vuit es varen dur a terme en hospitals.

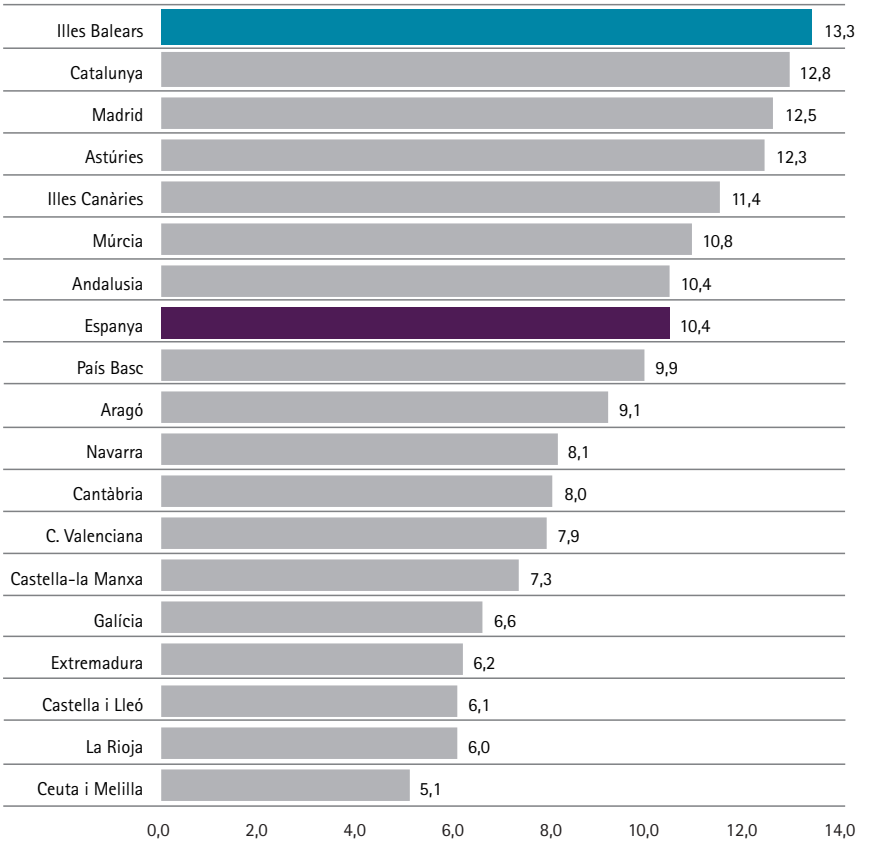
Quadre III-6. Evolució de les taxes d'interrupció voluntària de l'embaràs per CA de residència. 2007-2016

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Espanya	**11,49**	**11,78**	**11,41**	**11,71**	**12,47**	**12,12**	**11,74**	**10,46**	**10,40**	**10,36**
Andalusia	11,22	11,29	11,31	11,73	13,09	13,08	11,91	10,62	10,59	10,38
Aragó	11,91	12,60	10,86	10,74	11,43	10,83	10,09	8,58	9,53	9,13
Astúries	7,72	8,07	8,09	10,42	13,79	14,34	13,62	12,70	12,51	12,32
Illes Balears	**14,91**	**14,13**	**13,22**	**13,82**	**15,00**	**13,01**	**13,06**	**12,26**	**13,03**	**13,30**
Illes Canàries	10,74	10,03	9,36	10,46	13,16	12,79	13,03	11,87	11,58	11,41
Cantàbria	4,63	6,09	7,93	9,11	10,36	9,90	9,19	8,60	8,80	8,01
Castella-la Manxa	8,20	8,54	8,18	9,18	9,92	9,60	8,97	8,00	7,38	7,31
Castella i Lleó	6,38	6,78	6,03	6,62	7,75	7,25	7,11	6,14	6,33	6,05
Catalunya	14,31	16,49	16,10	15,20	14,49	14,28	14,18	12,59	12,70	12,80
C. Valenciana	10,46	10,75	9,99	10,07	10,22	9,47	9,58	8,67	7,85	7,87
Extremadura	5,46	6,11	6,13	6,47	7,57	7,20	7,12	6,22	5,89	6,15
Galícia	4,51	3,53	5,81	6,46	7,76	7,01	6,78	6,78	6,60	6,57
Madrid	16,00	15,79	14,49	14,77	15,14	14,90	14,62	12,58	12,54	12,51
Múrcia	14,80	16,59	14,99	14,72	14,39	13,32	12,56	11,32	11,07	10,82
Navarra	5,65	6,13	5,54	6,92	8,64	8,94	7,82	7,53	8,00	8,08
País Basc	6,84	7,02	7,25	8,26	10,34	10,04	9,97	8,88	9,57	9,87
La Rioja	8,64	9,22	7,86	7,95	8,62	8,23	6,78	6,19	5,64	6,04
Ceuta i Melilla	3,74	3,26	3,33	4,31	4,59	4,50	3,74	3,53	3,72	5,06

Font: Ministeri de Sanitat i Política Social, Interrupció voluntària de l'embaràs.

Les taxes d'interrupcions voluntàries de l'embaràs a les Illes Balears són les més elevades de l'Estat espanyol. Així, mentre que el 2016, la taxa estatal se situava en un 10,36 per 1.000 dones entre 15 i 44 anys, la taxa a les Balears era d'un 13,3 per 1.000 dones i superava les de Catalunya, Madrid, Astúries, Canàries i Múrcia, també per damunt de la mitjana. Les dades d'interrupcions voluntàries de l'embaràs mostren una certa estabilització pel que fa a les Illes Balears, entorn de 13 per 1.000 dones. Així, de 3.015 interrupcions l'any 2015 s'ha passat a 3.075 el 2016. (Vegeu el gràfic III-6).

Gràfic III-6
Taxa d'interrupció voluntària de l'embaràs per CA de residència (2016)

El principal motiu d'interrupció de l'embaràs a les Illes Balears el 2016, com també succeeix en l'àmbit estatal, fou la sol·licitud de la dona, que superà un 95% de les interrupcions voluntàries de l'embaràs practicades (2.922). La resta de causes codificades foren: greu risc per a la salut o la vida de l'embarassada (56), risc de greu d'anomalies en el fetus (67) i anomalies fetals incompatibles per a la vida o malaltia greu i incurable (30).

Majoritàriament, el 2016 les interrupcions voluntàries de l'embaràs a les Illes Balears es varen dur a terme a començaments de l'embaràs. Més d'un 77% ho feren al cap de vuit setmanes o menys de gestació i més d'un 96% ho feu dins del termini lliure de les 14 setmanes.

Tot i que l'avortament és un procés evitable i certament important per a les dones que passen pel procés, entorn d'un 33% dels avortaments a les Illes Balears el 2016 es va aplicar a dones que ja s'havien sotmès anteriorment a aquest procés.

Els avortaments en dones menors de 15 anys, tot i que presenten una certa tendència a la baixa, s'han incrementat el 2016. Així, a l'Estat es produïren 406 casos, mentre que el 2015 la quantitat fou de 371. A les Illes Balears, els vuit casos de 2015 s'han duplicat, amb 17 casos el 2016. El tram d'edat de 15 a 19 anys assolí unes dades de 9.375 interrupcions el 2016 en el conjunt de l'Estat espanyol i de 284 a les Illes Balears. Els intervals d'edat en què és més comú l'avortament són els 20-25, 25-29 i 30-34 anys. Aquests grups d'edat presenten per a l'Estat uns valors entre 19.000 i 20.000 interrupcions voluntàries de l'embaràs, mentre que a les Illes foren 594, 687 i 670, respectivament.

1.2.2. La nupcialitat

L'estudi dels matrimonis entre cònjuges de distint sexe a les Illes Balears reflecteix els canvis experimentats pel matrimoni com a institució. D'una banda, una part cada cop més gran de la població considera innecessari el fet de casar-se per viure en parella i, fins i tot, per tenir fills. D'altra banda, entre els que decideixen casar-se la tendència creixent és formalitzar un matrimoni civil en comptes d'optar per una cerimònia religiosa.

Si s'analitza la situació des de mitjans dels anys setanta del segle passat, es pot comprovar que la quantitat total de matrimonis ha baixat lentament i, atès el context d'un increment demogràfic important, les taxes de nupcialitat presenten un descens molt palès. No obstant això, a les Illes Balears des del 2012 s'ha produït un lleuger i progressiu increment en el nombre anual d'aquests matrimonis, que ha fet que la quantitat s'elevi fins a la que es registrava a inicis dels anys noranta del segle xx, però amb unes taxes significativament menors.

El nombre de matrimonis entre cònjuges de distint sexe el 2016 va assolir els 4.593, amb una taxa de 4,16‰ habitants, la qual cosa suposa un increment respecte al 2015, en què se celebraren 4.496 matrimonis, amb una taxa de nupcialitat d'un 4,10‰.

L'any 1975 les Illes presentaven una taxa superior al 8,4‰ i gairebé un punt per sobre de la mitjana. Era una de les comu-

nitats autònomes amb una taxa més elevada de nupcialitat. De llavors ençà, en un context global de descens dels matrimonis i de les taxes de nupcialitat, les Illes Balears passaren a l'extrem contrari i a començaments de segle XXI les taxes balears se situen entre les més baixes de l'Estat. La decisió de no formalitzar legalment les unions de convivència en parella ha fet baixar les taxes de manera significativa. Així, d'acord amb dades de l'INE, l'any 2005 la taxa de nupcialitat de les Illes va ser la sisena més baixa de l'Estat i se situava en un 4,51‰, que tanmateix reflecteix la tendència general del descens de la taxa en el conjunt nacional. Curiosament, les darreres dades anuals –fruit d'un descens més accelerat de les taxes estatals i d'altres comunitats autònomes– situen novament les Illes com la comunitat amb la taxa més elevada de l'Estat. (Vegeu el quadre III-7).

La distribució al llarg de l'any de la celebració d'enllaços matrimonials presenta un model bastant estable, amb dos períodes màxims a finals de primavera i principis d'estiu (maig, juny i juliol) i un segon moment important a finals d'estiu i principis de tardor (setembre i octubre). Els mínims són durant l'hivern (gener i febrer, principalment). Cal cercar aquesta distribució tan irregular al llarg de l'any en les condicions ambientals i climàtiques (hores d'insolació, temperatures més elevades, menys risc de precipitació...) i, fins i tot, en la coincidència del període de vacances anuals i la voluntat, en determinats casos, d'acumular les vacances laborals amb els permisos de matrimoni.

Un dels canvis més intensos i significatius que ha experimentat la nupcialitat a les Illes Balears és el rapidíssim descens de la proporció dels matrimonis catòlics. Així, si el 2000 els matrimonis catòlics eren majoritaris, amb un 66% de total; el 2005 ja era l'opció menys triada, amb només un 45%. Posteriorment, el descens ha estat rapidíssim. L'any 2010 gairebé només una quarta part dels matrimonis celebrats eren catòlics (27%) i el 2016 ja només arriben a un 16%. La relació no només s'ha invertit, sinó que les diferències s'han fet més grans. Per tant, actualment les persones que es casen avui dia ho fan principalment en cerimònies civils o d'altres modalitats, en una proporció que s'acosta a les 9 de cada 10. (Vegeu el gràfic III-7 i el quadre AIII-4).

Aquesta tendència s'explica amb un doble motiu. D'una banda, per una dinàmica interna caracteritzada per l'increment de la laïcitat i l'abandonament de determinats ritus de la religió catòlica. D'altra banda, la forta immigració multicultural ha fet que augmentin els col·lectius de residents d'altres religions que, evidentment, no segueixen els ritus matrimonials catòlics.

La tercera característica de la matrimonialitat que cal considerar és el retard en l'edat amb què es contreu el matrimoni. Aquesta situació s'explica per múltiples causes, com la situació de precarització laboral, tant des d'un punt de vista de l'estabilitat econòmica com de les retribucions percebudes; l'increment del període de formació; la dificultat per trobar un habitatge a l'abast de la renda disponible, així com els nous rols socials en què el compromís matrimonial troba un encaix complicat.

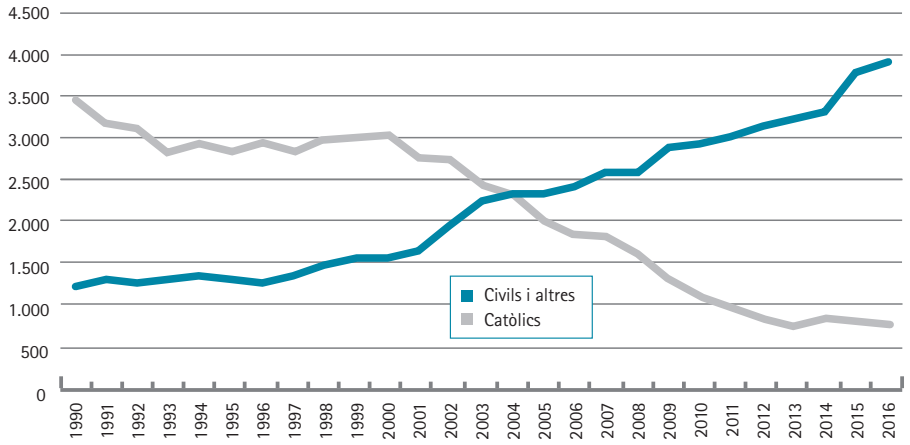
Quadre III-7. Evolució de les taxes de nupcialitat en matrimonis entre cònjuges de diferent sexe per comunitat autònoma (1975-2016)

	1975	1985	1995	2005	2015	2016
Espanya	**7,60**	**5,17**	**5,01**	**4,76**	**3,59**	**3,73**
Andalucia	7,05	5,84	5,34	5,41	3,57	3,70
Aragó	6,92	4,85	4,55	4,50	3,25	3,36
Asturias	7,60	5,25	4,16	4,65	3,39	3,59
Illes Balears	**8,42**	**5,88**	**5,38**	**4,51**	**4,10**	**4,16**
Illes Canàries	7,71	5,95	5,17	3,63	3,26	3,45
Cantàbria	7,70	4,97	4,26	5,18	3,69	3,89
Castella i Lleó	5,87	4,14	4,09	3,96	3,01	3,09
Castella-la Manxa	5,48	5,53	4,98	4,75	3,45	3,60
Catalunya	8,36	5,10	5,22	4,67	3,73	3,96
Com.Valenciana	8,08	4,79	5,40	5,24	3,66	3,84
Extremadura	5,29	5,74	4,72	4,29	3,19	3,36
Galícia	6,93	4,65	4,28	4,03	3,39	3,46
Madrid	9,29	5,17	5,27	4,84	4,00	4,03
Múrcia	7,28	5,93	5,45	5,00	3,35	3,52
Navarra	7,63	4,67	4,97	4,57	4,19	3,80
País Basc	8,71	4,40	4,58	4,54	3,41	3,49
La Rioja	7,17	5,09	4,42	4,70	3,45	3,68

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

Gràfic III-7

Evolució dels matrimonis entre cònjuges de diferent sexe segons forma de celebració (1990-2016)

Aquest increment significatiu de l'edat en el moment de casar-se per primera vegada no només és progressiu, sinó que s'ha accelerat des de la dècada dels noranta i particularment a partir dels inicis del segle XXI. L'any 1976, a les Illes, l'edat mitjana de matrimoni era de 27 anys per als homes i de 24 per a les dones. L'any 1990 l'edat de matrimoni havia augmentat un any per a les dones i 0,6 anys per als homes. L'any 2000 l'edat dels homes superava els 30 anys i la de les dones s'apropava als 28. A partir d'aquí s'accelera el retard matrimonial i l'any 2010 l'edat mitjana del primer matrimoni s'endarrereix gairebé quatre anys (33,9 anys els homes i 31,5 les dones). Finalment, les dades de 2016 apropen l'edat mitjana del matrimoni dels homes als 36 anys i a més de 33,5 per a les dones. És a dir, en aquest interval l'edat del matrimoni s'ha retardat en poc menys de nou anys en el cas dels homes i amb més dels vuit anys en el cas de les dones. Aquest retard té evidents conseqüències en termes de natalitat i fecunditat total. (Vegeu el gràfic III-8 i el quadre AIII-5).

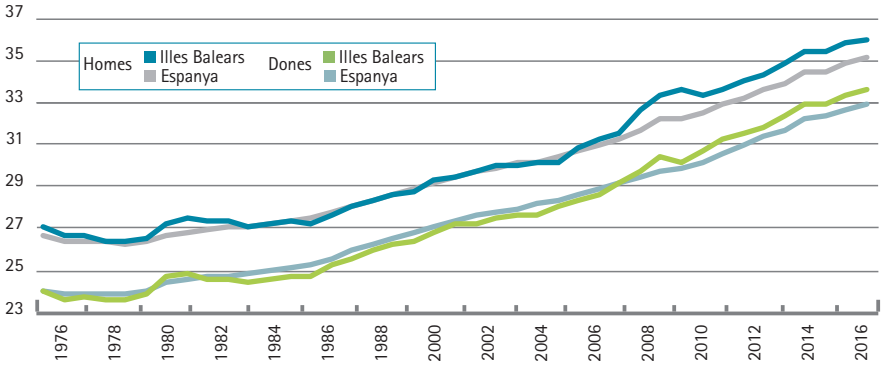
Actualment, l'edat mitjana en el primer matrimoni dels contraents de les Illes són superiors a les de l'Estat, en una tendència clara iniciada en els primers anys del segle XXI. Com ja es va indicar en memòries anteriors, el cost de vida superior a les Illes Balears combinat amb uns salaris mitjans relativament baixos, una activitat econòmica molt estacionalitzada i l'elevat cost del preu de l'habitatge, ho podrien explicar en bona mesura. En qualsevol cas, no es pot perdre de vista que analitzem l'edat de contreure matrimoni i no a l'edat de la cohabitació en parella, un fenomen de cada cop més comú i acceptat per la societat i que en alguns casos és una fase prèvia al matrimoni i en uns altres esdevé una manera de cohabitació permanent.

Una altra característica que hem de destacar en l'observació dels matrimonis entre cònjuges de diferent sexe és que hi ha diferències quant a l'edat dels contraents d'acord amb el sexe. Els homes generalment es casen amb dones entre dos i tres anys de mitjana més joves. Aquesta bretxa per sexe s'ha mantingut relativament constant al llarg de la sèrie estudiada, tant pel conjunt de l'Estat com per al nostre arxipèlag.

Quant a la nacionalitat dels contraents, l'augment de les persones de nacionalitat estrangera que es casen a les Balears ha estat molt significatiu durant les darreres dècades i, particularment, d'ençà de l'inici del mil·lenni. El 2016 se celebraren 4.593 matrimonis entre cònjuges de diferent sexe, dels quals poc menys d'un 75% foren de contraents amb nacionalitat espanyola; un 19% en què un dels membres tenia nacionalitat estrangera i, finalment, el 6% en què els dos contraents era estrangers.

Aquesta situació contrasta amb la que es registrava a mitjan dels vuitanta, en què gairebé un 93,5% dels matrimonis se celebraven entre parelles de nacionalitat espanyola, quantitat que baixà lleugerament, però per sobre del 90%, a mitjan dels noranta. El *boom* migratori internacional que es produí a començaments del mil·lenni propicià un augment espectacular de matrimonis de nacionalitat mixta (són més freqüents els enllaços en què l'home és el que té nacionalitat espanyola) o entre residents estrangers, fins a superar un 30% dels matrimonis registrats.

Gràfic III-8
Evolució de l'edat mitjana al primer matrimoni a Espanya i Illes Balears per sexe (1976-2016)

A causa de la profunda crisi econòmica, amb el retorn d'una quantitat important d'immigrants estrangers i els processos d'adquisició de la nacionalitat espanyola per part d'alguns immigrants, les darreres dades mostren un cert descens dels matrimonis en què algun dels seus membres és estranger, fins a situar-se el 2016 en l'un de cada quatre matrimonis celebrats a les Balears. (Vegeu el quadre III-8).

L'anàlisi de la procedència geogràfica dels estrangers casats a les Balears reflecteix la nova realitat estructural de la societat derivada dels potents fluxos internacionals. Així, si en els anys vuitanta i noranta els homes espanyols residents a les Balears es casaven principalment amb europees (fins a superar el 80% dels enllaços), aquesta proporció es modificà a mesura que arribaren dones d'altres nacionalitats, la qual cosa es va incrementar en el cas de les dones d'Amèrica del Sud, que va significar més d'un 50% dels matrimonis amb homes espanyols. Els moviments de retorn i l'adquisició de la nacionalitat espanyola d'algunes immigrants ha modificat novament la situació i n'ha reduït el pes d'aquests enllaços. El 2016, dels 505 matrimonis en què la dona era estrangera i l'home espanyol, 233 foren amb dones europees (46%), 172 amb dones d'Amèrica del Sud (33%) i la resta d'altres procedències, com 34 matrimonis amb africanes (menys d'un 7%) o els 16 matrimonis amb dones asiàtiques.

Els matrimonis entre dones espanyoles i homes estrangers, a banda de ser menys nombrosos, sempre han presentat una major heterogeneïtat de procedències. Es detecten les mateixes tendències generals: un descens percentual dels matrimonis amb homes estrangers europeus, mentre guanyen pes els homes dels continents sud-americà i africà. Així, el 2016 més d'un terç (prop d'un 41%, si hi afegim els homes d'Amèrica Central) dels matrimonis de dones espanyoles i estrangers se celebraren amb homes d'Amèrica del Sud, mentre la quantitat de matrimonis amb homes de nacionalitat europea oferia

uns nombres similars (34%) i, pel que fa a altres continents, destaca el pes que assoleixen els matrimonis amb persones provinents d'Àfrica (20%).

1.2.2.1. Divorcis, separacions i nul·litats

Un cop analitzats els trets principals de l'establiment dels lligams matrimonials, cal atendre un aspecte socialment molt significatiu i de signe contrari: les dissolucions matrimonials.

La sèrie històrica mostra un important creixement de les dissolucions, des de l'aprovació de la primera llei de divorci de l'actual període constitucional (Llei 30/1981) fins a l'aprovació de la reforma de la legislació del 2005 (Llei 15/2005), que facilità la tramitació dels divorcis. Per tant, és lògic que l'any 2006, el primer en què s'aplica la reforma de la llei, les dissolucions assoleixin el seu màxim, amb 145.919 a l'Estat espanyol i 3.949 a les Illes Balears. A partir d'aquest moment, s'inicia un progressiu descens fins que a partir del 2013, la quantitat de dissolucions s'estabilitza entorn dels poc més de 100.000 casos en el conjunt de l'Estat i els 2.500 casos a les Illes. Estaríem parlant d'un descens proper a un 45% en el primer cas i proper a un 30% a les Balears.

És evident que les dissolucions reflecteixen una crisi en la institució del matrimoni, substituïda en molts casos per models de convivència sense regular que, tanmateix, també pateixen les mateixes circumstàncies d'inestabilitat actual de les relacions de parella però que no es reflecteixen estadísticament. És lògic que, si hi ha menys matrimonis, també es produeixen menys dissolucions.

Les Balears presentaven l'any 2007 una taxa de 2,2 dissolucions per mil habitants i se situen en la mitjana del conjunt estatal. Quatre comunitats autònomes –País Valencià i Catalunya (2,5‰), les Illes Canàries (2,4‰) i el Principat d'Astúries (2,3‰) i la ciutat autònoma de Ceuta, que amb un 2,7‰ presenta l'indicador més alt– se situen per damunt de la mitjana. Contràriament, els mínims s'assoleixen a Extremadura i a Castella i Lleó (1,7‰).

La Llei 15/2005, de 8 de juliol, per la qual es modifiquen el Codi Civil i la Llei d'enjudiciament civil en matèria de separació divorci, té una incidència molt directa en la modalitat de dissolució matrimonial. Així, abans de la reforma, els casos de divorci només representaven entorn d'un 40% de les dissolucions, mentre que les separacions eren majoritàries. A partir del 2005 s'inverteix la situació i a partir de 2013 els divorcis constitueixen de manera molt estable fins a les darreres dades disponibles de 2016, un 95% de les dissolucions totals. (Vegeu el quadre III-9).

Un 75% dels divorcis i un 85% de les separacions que es registren a l'Estat espanyol el 2016 foren de mutu acord. Això és important per reduir el termini del procés, ja que en cas d'acord entre les parts pot acabar el procés en uns tres mesos, mentre si és contenciós es pot perllongar fins als deu mesos. Val a dir que un percentatge important de ruptures es produeixen després de llargues convivències. Així, prop d'un 50% de les separacions i una tercera part dels divorcis es produeixen després de 20 anys del matrimoni.

Quadre III-8. Matrimonis: cònjuges de diferent sexe segons composició de les nacionalitats dels contraents (1986-2016)

	1986	1991	1996	2001	2006	2011	2016
Total	**4.164**	**4.410**	**4.152**	**4.329**	**4.260**	**3.950**	**4.593**
Ambdós espanyols	3.892	4.035	3.749	3.647	2.990	2.712	3.439
Espòs espanyol i esposa estrangera	156	198	186	331	568	512	505
Esposa espanyola i espòs estranger	77	124	154	198	337	403	377
Ambdós estrangers	39	53	63	153	365	323	272

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Matrimonis (Sèries).

Quadre III-9. Dissolucions del matrimoni a Espanya i les Illes Balears (1996-2016)

	Espanya				Illes Balears			
	Total	Nul·litat	Separació	Divorci	Total	Nul·litat	Separació	Divorci
1996	83.990	102	51.317	32.571	2.417	5	1.390	1.022
1997	88.998	123	54.728	34.147	2.604	2	1.549	1.053
1998	93.988	115	57.353	36.520	2.935	1	1.699	1.235
1999	96.536	133	59.503	36.900	2.827	..	1.665	1.162
2000	102.495	145	63.377	38.973	2.920	2	1.746	1.172
2001	103.250	152	65.527	37.571	3.125	4	1.850	1.271
2002	115.278	229	73.032	42.017	3.290	7	2.059	1.224
2003	121.896	198	76.250	45.448	3.482	4	1.992	1.486
2004	132.789	197	81.618	50.974	3.747	2	2.147	1.598
2005	137.044	168	64.028	72.848	3.826	5	1.577	2.244
2006	145.919	174	18.793	126.952	3.949	5	390	3.554
2007	137.510	150	11.583	125.777	3.774	10	273	3.491
2008	118.939	142	8.761	110.036	3.087	3	198	2.886
2009	106.166	127	7.680	98.359	2.784	4	184	2.596
2010	110.321	140	7.248	102.933	2.853	2	162	2.689
2011	110.651	132	6.915	103.604	2.907	1	136	2.770
2012	110.764	133	6.369	104.262	2.851	0	151	2.699
2013	100.437	110	4.900	95.427	2.500	3	107	2.389
2014	105.893	113	5.034	100.746	2.510	2	117	2.391
2015	101.357	144	4.652	96.562	2.503	2	78	2.423
2016	**101.294**	**117**	**4.353**	**96.824**	**2.539**	**2**	**154**	**2.383**

Font: Institut Nacional d'Estadística, Estadística de nul·litats, separacions i divorcis.

Finalment, les nul·litats són el tipus de dissolució matrimonial –per la seva naturalesa– menys freqüent i només suposen poc més d'un cas de cada 1.000 dissolucions. Sembla que la simplificació introduïda l'any 2015 pel papa Francesc en el procés de nul·litat eclesiàstica no ha tingut repercussió estadística. L'any 2016 es produïren 117 nul·litats a l'Estat, i a les Illes Balears, 2.

1.2.2.2. Matrimonis entre cònjuges del mateix sexe

La Llei 13/2005, d'1 de juliol, modificà el Codi Civil a fi d'estendre el dret de casar-se a qualsevol parella, independentment del gènere dels seus membres.

La sèrie estadística de les Illes Balears ja consta de deu exercicis complets d'aplicació de la llei. Després de la seva entrada en vigor, moltes parelles exerciren un dret que havien esperat durant molt de temps i, amb 148 enllaços constituïts per cònjuges del mateix sexe el 2006 i 129 el 2007, semblava que la tendència apuntava a un progressiu descens, amb només 92 enllaços el 2008, com comentàrem fa uns anys. La realitat, però, ha estat força distinta i posteriorment, entre el 2009 i el 2014, els enllaços han presentat una distribució mitjana de 120 enllaços l'any. Així mateix, el 2015 i sobretot el 2016 semblen indicar una tendència alcista, amb els dos valors rècord de la sèrie. (Vegeu el quadre III-10).

Trobam la causa d'aquest increment quan analitzam la distribució dels matrimonis de cònjuges del mateix sexe. Així, els matrimonis masculins presenten els seus màxims a l'inici de la sèrie i, de llavors ençà, una certa dinàmica decreixent fins a arribar als mínims assolits el 2012 i el 2014, tot i que el 2015 i el 2016 presenten uns valors més elevats però menors als registrats fa deu anys. Contràriament, els matrimonis entre persones de sexe femení presenta una marcada tendència alcista. Després dels mínims assolit el 2008, en què només se celebraren 36 enllaços entre dues dones, la tendència no ha deixat de créixer fins a arribar no només a equilibrar-se amb el nombre de matrimonis homosexuals masculins, sinó que el 2016 els han superat. Una hipòtesi que podem plantejar és que a mesura que es treballa per fer visible la diversitat sexual i de convivència, són més les dones que han decidit formalitzar una situació que fins fa unes poques dècades s'havia de viure en la intimitat i amagar de la resta de la societat.

1.2.3. La mortalitat

El 2016 es produïren, d'acord amb les dades de l'Ibestat, 7.939 defuncions de residents a les Balears (4.014 homes i 3.925 dones). Les malalties més freqüents com a causa de defunció foren, com en exercicis anteriors, les relacionades amb l'aparell circulatori i els tumors, que produïren a les Illes un 57% de les defuncions. Les malalties de l'aparell respiratori constitueixen la tercera causa de mort a les Illes i varen produir un 9,9% de les defuncions el 2016.

Les taxes estandarditzades de defunció publicades per l'INE se situen tant a l'arxipèlag balear com en el conjunt de l'Estat espanyol en 8,3‰. Les taxes estandarditzades permeten comparar la situació de la mortalitat amb altres àrees, amb independència de l'estructura per edat i sexe.

Quadre III-10. Matrimonis entre cònjuges del mateix sexe. Illes Balears (2006-2016)								
	Illes Balears		Mallorca		Menorca		Eivissa i Formentera	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
2006	95	53	77	37	4	8	14	8
2007	87	42	73	36	2	2	12	4
2008	56	36	43	25	5	4	8	7
2009	86	38	72	25	1	4	13	9
2010	71	42	56	36	5	2	10	4
2011	82	43	61	37	5	0	16	6
2012	56	50	44	40	2	4	10	6
2013	75	54	55	41	4	7	16	6
2014	63	60	50	49	3	3	10	8
2015	72	66	59	55	1	8	12	3
2016	**78**	**80**	**64**	**66**	**2**	**4**	**12**	**10**

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Matrimonis (Sèries).

Les dades de l'INE reflecteixen una situació més favorable per a la nostra comunitat autònoma, tant pel que fa a la taxa per tumors i aparell respiratori i lleugerament superior per les causes de mort per malalties circulatòries. (Vegeu el quadre III-11).

Tant les taxes brutes de mortalitat com les taxes estandarditzades es troben afectades pel gran pes que suposen les defuncions ocorregudes en edats avançades, el que no fa possible avaluar la incidència de les defuncions en edats joves. Per mesurar i avaluar les defuncions prematures i teòricament evitables s'utilitza l'indicador dels anys de vida potencialment perduts. Segons es desprèn dels resultats publicats per l'Ibestat, les defuncions per causes externes és la primera causa de defunció entre els 16 i els 44 anys. Això fa que les causes del grup de traumatismes i altres malalties externes esdevinguin el segon grup de malalties que acumula més defuncions teòricament evitables, després dels tumors a l'indicador APV publicat per l'INE. La taxa estandarditzada dels APV no és favorable a l'arxipèlag. Si es compara amb la mitjana nacional, la taxa corresponent a les causes externes assoleix uns valors elevats, amb un resultat superior, de manera que és una de les autonomies amb el resultat més elevat. (Vegeu el quadre III-12).

L'estudi de l'evolució recent de les defuncions permet constatar una tendència clara: les defuncions de residents de nacionalitat espanyola baixen lleugerament en freqüència relativa, atès que s'han incrementat de manera significativa les defuncions produïdes entre els residents estrangers amb una nacionalitat inclosa en la UE-15. Aquest col·lectiu presenta una immigració cronològica anterior a la d'altres corrents més recents i presenta dos trets demogràfics rellevants: en primer lloc, una estructura demogràfica més envellida que la d'altres col·lectius immigrants i, en segon lloc i malgrat la recent intensitat dels fluxos immigratoris d'altres països, té un nombre d'efectius molt superior al d'altres grups.

Quadre III-11. Evolució de les taxes estandarditzades de defunció a Espanya i Illes Balears (2001, 2008, 2016)

	2001		2008		2016	
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Total	**8,53**	**8,73**	**7,47**	**7,4**	**8,33**	**8,35**
Malalties del sistema circulatori	2,92	2,97	2,31	2,37	2,39	2,44
Tumors	2,35	2,38	2,12	2,1	2,39	2,31
Malalties del sistema respiratori	0,88	0,86	0,83	0,68	0,93	0,85

Font: Institut Nacional d'Estadística. Defuncions segons causa de mort.

Quadre III-12. Taxes estandarditzades d'APV i defuncions per causes externes per comunitat autònoma (2016)

	Total		Homes		Dones	
	Taxa estandarditzada APVP (per 100.000)	Nombre mitjà APVP	Taxa estandarditzada APVP (per 100.000)	Núm. mitjà APVP	Taxa estandarditzada APVP (per 100.000)	Nombre mitjà APVP
Galícia	756,68	25,32	1182,05	26,72	333,21	21,42
Ceuta	672,93	36,83	1332,3	36,83	..	..
Illes Balears	**649,82**	**29,85**	**986,33**	**31,28**	**304,14**	**25,88**
Astúries	615,14	23,06	933,59	24,16	303,89	20,26
Múrcia (Regió de)	603,54	30,11	933,66	29,91	264,79	30,9
Illes Canàries	576,07	27,25	904,49	28,66	244,85	23,02
Andalusia	565,75	26,42	901,14	27,65	229,05	22,4
Espanya	**557,23**	**26,34**	**853,58**	**27,41**	**260,89**	**23,32**
País Basc	556,69	24,57	887,51	25,79	229,59	20,65
Extremadura	552,01	26,38	848,09	26,58	245,55	25,67
Castella i Lleó	550,98	23,82	809,62	24,2	282,95	22,75
La Rioja	546,61	27,33	759,85	25,87	332,68	31,5
Castella-la Manxa	538,56	26,72	817,17	27,38	245,99	24,61
Catalunya	516,39	26,71	748,09	28,22	286,75	23,43
Cantàbria	505,2	23,88	861,06	25,52	150,19	17,29
Navarra	487,2	24,6	649,95	24,31	322,5	25,25
Aragó	486,25	23,3	810,15	24,57	154,34	18,43
Comunitat Valenciana	481,42	24,58	752,41	26,36	207,39	19,7
Melilla	476,1	27,86	472,1	19,72	476,17	42,5
Madrid	362,09	27,56	540,41	28,34	192,69	25,61

Font: Institut Nacional d'Estadística. Defuncions segons causa de mort.

D'altra banda, la resta de col·lectius d'estrangers tenen una estructura d'edat més jove i, en conseqüència, amb probabilitats menors de defunció. L'escassa incidència de les defuncions en nacionalitats distintes de la UE-15 no en permet treure conclusions sobre el perfil. Els difunts estrangers de nacionalitats incloses en l'Europa dels 15 presenten unes característiques similars a les dels espanyols: els problemes de salut que causen defuncions presenten uns índexs de freqüència més elevats entre les malalties del sistema circulatori i els tumors.

El creixement vegetatiu (balanç entre els naixements i les defuncions) en nombres absoluts és positiu. Les taxes assolides són superiors a la mitjana nacional i en els darrers exercicis es mouen pels volts del 2‰. Aquest índex deriva d'una situació de baixa mortalitat i d'una natalitat que manté unes taxes que s'apropen al 9‰ i que estan evolucionant amb una tendència descendent com a la resta d'Espanya, encara que en el cas de l'arxipèlag és una de les autonomies amb creixement més alt. En les projeccions de població aquest cicle s'allargarà a les Illes fins a l'any 2025, quan per primer cop s'obtindrien saldos negatius a causa d'un descens de la natalitat i un augment en les defuncions com a conseqüència d'una població envellida. (Vegeu el gràfic III-9 i el quadre AIII-6).

Una altra característica de la mortalitat de l'arxipèlag és que es produeix una certa sobremortalitat masculina i la relació d'homes i dones que han mort es manté en uns valors superiors a 1. Aquest indicador assoleix valors superiors a 2 en el grup d'edat d'entre els 10 i els 60 anys, en gran part com a conseqüència de la mortalitat derivada dels accidents de trànsit i el consum de drogues, que són factors que afecten especialment el gènere masculí. Fent un petit incís, hem de dir que els supòsits que es manegen, pel que fa al grup de població menor de 40 anys, en l'elaboració de projeccions de població plantegen com a hipòtesi que es produirà una millora en les taxes de defunció masculina com a resultat de l'aplicació de polítiques legals i socials com el carnet per punts i les campanyes sobre el consum de drogues. Així mateix, els analistes demogràfics preveuen que la sobremortalitat masculina derivada de defuncions produïdes per certs tipus de càncer o per malalties del sistema circulatori en el futur es reduiran i ho fonamenten en la idea que algunes d'aquestes defuncions, com el càncer de pulmó, són degudes als mals hàbits de les persones i, per tant, són potencialment evitables. Contràriament però en un mateix sentit, s'estableix com a hipòtesi que la mortalitat de les dones augmentarà com a conseqüència de l'adopció d'algun dels hàbits classificats tradicionalment de "masculins" (augment de les dones que fumen, augment de situacions d'estrès...), que s'hauran de traduir, necessàriament, en un major nombre de defuncions femenines i, per tant, s'aproparà l'índex d'esperança de vida entre ambdós sexes. (Vegeu el quadre III-13).

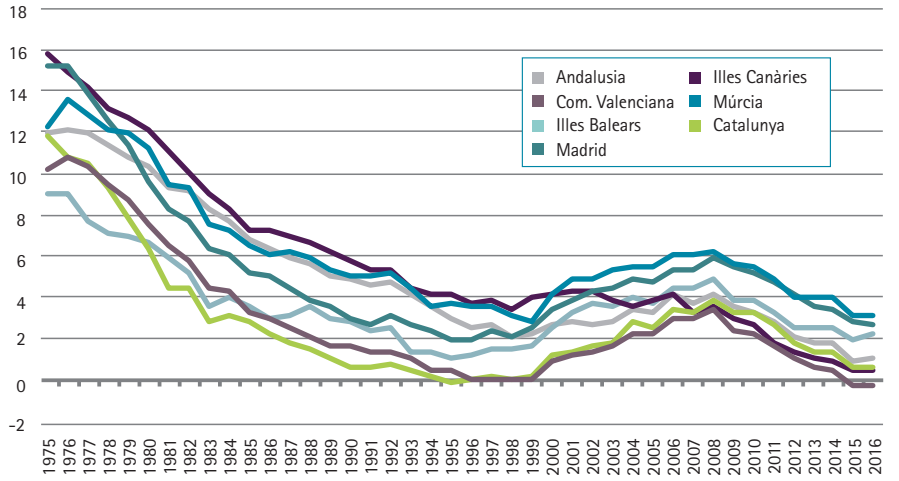
Pel que fa als majors de 65 anys, com a conseqüència de les millores sanitàries, hàbits de vida més saludables i una major participació en el si de la societat, continua augmentant l'esperança de vida, tot i que ho fa lentament atès que ja s'ha arribat a un sostre bastant alt, cada cop més proper a la longevitat biològica de l'espècie humana. La quantitat de defuncions es concentra

especialment en les edats superiors, amb un desplaçament progressiu cap a les més altes. Així, mentre l'any 1986 un 44% de las defuncions esdevenien en el grup d'entre els 60 i els 79 anys, el 2008 aquestes defuncions suposaren un 32% de les defuncions registrades i el 2016 un 30%, cosa que és un indicador més del retard mitjà de les defuncions, ja que aquest percentatge s'acumula en l'interval superior. Simultàniament, en el mateix període augmentà el nombre de persones mortes de 80 i més anys d'un 37% en el 1986 a suposar-ne un 54% el 2008 i un 58% el 2016. És a dir, més de la meitat de les defuncions ho són de majors de 80 anys i prop d'un 88% es registren entre persones de més de 60 anys.

Els grans avenços que s'han produït en la medicina i en matèria preventiva han fet que avui dia les taxes de mortalitat infantil es moguin en valors molt baixos i ja difícils de millorar, i d'altra banda les condicions de salut de la població major són millors. Tots dos extrems de la piràmide de la població –menys mortalitat infantil i major nombre d'efectius en les edats superiors– fan que l'esperança de vida augmenti any a any. (Vegeu el gràfic III-10 i el quadre AIII-7).

Pel que fa als sexes, cal només esmentar que l'esperança mitjana de vida en el naixement presenta una tendència a créixer moderadament, fins a situar-se, d'acord amb les dades calculades per l'Ibestat per al 2016 a les Illes Balears en 80,6 anys per als homes i en 85,4 anys per a les dones. És evident, per tant, que hi ha una diferència important en les probabilitats de supervivència fins a edats avançades segons el sexe que afavoreixen les dones, explicable tant per factors biològics com socials. Aquest fet demogràfic es reflecteix en el sobreenvelliment de la població femenina en els grups d'edat més avançada.

Gràfic III-9
Taxes de creixement vegetatiu per 1.000 (1975-2016)

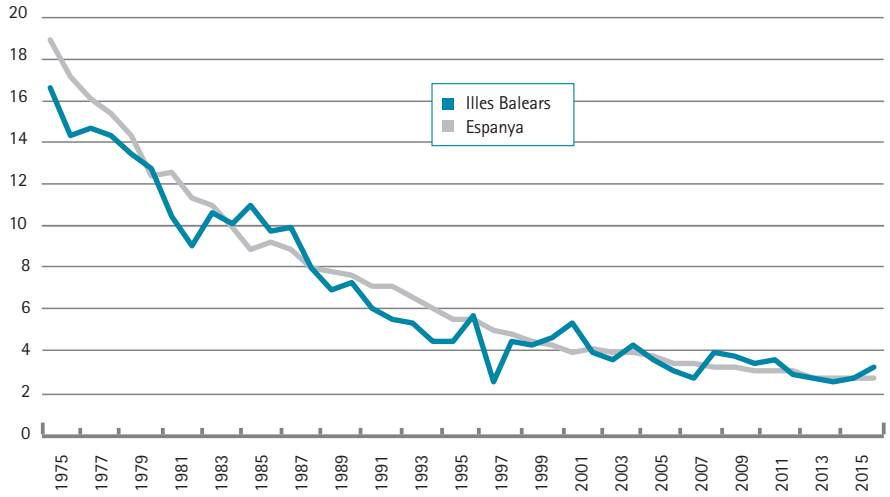

Quadre III-13. Defuncions a les Illes Balears segons grups d'edat i sexe (2016)				
	Total	Homes	Dones	Sobremortalitat Homes
Total	**7.939**	**4.014**	**3.925**	**1,02**
<1 any	35	18	17	1,06
01-04 anys	7	5	2	2,50
05-09 anys	4	4	0	-
10-14 anys	3	2	1	2,00
15-19 anys	9	7	2	3,50
20-24 anys	16	13	3	4,33
25-29 anys	22	16	6	2,67
30-34 anys	36	24	12	2,00
35-39 anys	54	34	20	1,70
40-44 anys	83	53	30	1,77
45-49 anys	140	90	50	1,80
50-54 anys	205	133	72	1,85
55-59 anys	300	199	101	1,97
60-64 anys	424	299	125	2,39
65-69 anys	531	377	154	2,45
70-74 anys	641	417	224	1,86
75-79 anys	815	461	354	1,30
80-84 anys	1.315	672	643	1,05
85 i més anys	3.299	1.190	2.109	0,56

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears. Defuncions 2016.

Gràfic III-10

Evolució de la taxa de mortalitat infantil a Espanya i Illes Balears (1975-2016)

Si tenim en compte que en edats avançades el moviment migratori és escàs i que la mortalitat tendeix a concentrar-se en edats cada cop més elevades, la conseqüència real és que la piràmide de població s'eixampla en el vèrtex, és a dir, experimenta un procés d'envelliment de la població que no és compensat per les aportacions de la base de la piràmide. De fet entre les hipòtesis més utilitzades en les projeccions de població s'inclou fixar un quocient de millora en els primers trams d'edat i en el d'edats adultes, amb un augment progressiu de la mortalitat en les edats superiors.

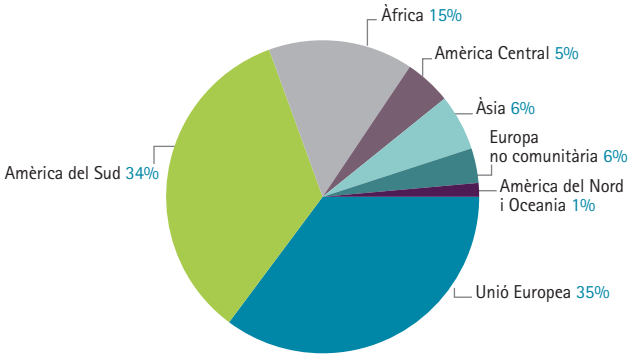
1.2.4. La immigració

Un component demogràfic de gran importància en l'estructura de la població balear són els residents nascuts fora de les Illes. Aquest ha estat un procés continuat en el temps d'ençà que s'inicià el desenvolupament turístic, quan es produïren els primers corrents migratoris amb una finalitat residencial permanent, amb la particularitat que els procedents de l'estranger arribaven a les Illes atrets per les condicions climàtiques i la bellesa de l'entorn natural –alguns encara en edat d'aportar les seves activitats productives i artístiques i uns altres per gaudir de la jubilació– i, en canvi, els procedents d'altres autonomies arribaren per treballar en el sector serveis o de la construcció.

A finals dels noranta i als primers anys del segle xxi s'inicià un altre corrent immigratori cap a les Illes amb una intensitat creixent i amb un perfil migratori diferent: la major intensitat dels fluxos migratoris es concentra en la població immigrant procedent de l'estranger que, com la procedent d'altres autonomies arriba a les Illes a cercar un lloc de treball. Així en el perfil immigratori es combinen dues finalitats: un sector, moltes vegades amb elevat poder adquisitiu, arriba a les Illes amb una finalitat residencial; mentre que un altre sector, més important quantitativament, arriba a les Illes per treballar. En conseqüència, el perfil demogràfic es diversifica: la població procedeix de països de tot el món i això enriqueix l'autonomia, que esdevé una societat multicultural. (Vegeu el gràfic III-11).

A partir de la crisi econòmica que esclatà a finals del primer decenni d'aquest segle, la intensitat immigratòria minvà notablement i l'emigració s'incrementà tot i que, no obstant això, el creixement migratori continua sent el component fonamental del creixement de la població insular. La població resident a les Illes Balears nascuda fora de la comunitat autònoma en la revisió del padró de 2017 significa un 44% de la població total, arribant en el cas d'Eivissa i Formentera a superar el 50% de la població resident. Aquestes dades signifiquen un lleu descens respecte dels anys de bonança econòmica i de les registrades fa poc més d'un quinquenni, quan la població nascuda fora arribà a suposar un 46% del total (2012). Però, a més, també hem de considerar que coincidiren els anys en què augmentà lleugerament l'emigració amb els anys en què la gestió del padró va establí mesures que afectaren a la baixa el nombre de persones escrites com a residents, ja que es varen dur a terme comprovacions per confirmar la residència de les persones i, en cas de no localitzar-les, se les donava de baixa.

Gràfic III-11
Població a les Illes Balears nascuda a l'estranger. Revisió del padró 2017

Si ens centrem en l'anàlisi de la població amb nacionalitat estrangera, el procés és molt similar al descrit quan hem analitzat els nascuts a l'estranger, tot i que en aquest grup queden exclosos els estrangers nacionalitzats espanyols, mentre que entre els nascuts a les Illes s'inclouen infants amb nacionalitat estrangera i població de retorn nascuda a la comunitat. La població amb nacionalitat estrangera ha passat d'un 21,69% (més d'una cinquena part de la població) a un 16,7% el 2017. (Vegeu el quadre III-14).

Què passa amb la migració actualment? A l'estadística de variacions residencials es comptabilitzen moviments, no nombre de migrants, però és una bona font per observar com evolucionen els fluxos migratoris. En el cas de les Illes, des de l'any 2002 fins al 2016 s'observa un primer cicle ascendent en intensitat de la immigració amb saldos positius elevats i un segon període amb un descens important en el flux d'entrada d'efectius poblacionals que també afecta l'emigració però no amb la mateixa incidència. Pel que fa a la immigració procedent d'una altra autonomia, els valors es mantenen entorn dels 20.000 moviments tant en la immigració com en l'emigració, que és un poc més baixa, la qual cosa explica que els balanços no siguin elevats. En realitat, l'efecte de la crisi econòmica on més repercutí fou en l'entrada de població procedent de l'estranger, amb uns saldos creixents i elevats fins al 2007, amb la qual cosa es va iniciar una línia descendent fins al 2015 i el 2016, en què es produeix un repunt en l'entrada de població, sense adquirir el volum del període anterior. (Vegeu el gràfic III-12 i el quadre AIII-8).

La influència de les migracions en la composició de la població balear és innegable: gairebé la meitat de la població no ha nascut a les Illes, de cada 10 residents 1,6 té nacionalitat estrangera, més d'un 20% dels naixements són de mare estrangera i les llars multiculturals han augmentat paral·lelament a l'entrada de població amb diferents nacionalitats.

Quadre III-14. Indicadors de població de les Illes Balears segons la revisió del padró 1-1-2017 per illa

		Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Percentatge de població de menys de 16 anys		16,47	16,72	16,09	15,46	13,34
Percentatge de població de 16-64 anys		68,20	67,47	67,57	72,53	74,01
Percentatge de població de 65 i més anys		15,33	15,81	16,34	12,01	12,65
Població estrangera / pobl. illa (%)		16,75	16,04	10,93	23,52	31,25
Pobl. nascuda fora de la CA / Pobl. illa (%)		44,32	42,07	38,87	59,53	65,25
Relació d'homes per cada dona		0,99	0,98	0,99	1,05	1,10
Índex de creixement 2017/2016 (%)		0,79	0,84	-0,47	1,26	1,29
Índex de creixement de la població espanyola (%)		1,17	1,16	0,58	1,54	2,83
Índex de creixement de la població estrangera (%)		-1,04	-0,79	-8,27	0,36	-1,94
Índex de creixement de població nascuda a Balears (%)		0,65	0,64	0,00	1,22	1,69
Í. de creixement de població nascuda a una altra CA (%)		0,90	0,84	0,30	1,23	3,15
Í. de creix. de població nascuda a l'estranger (%)		1,06	1,39	-3,22	1,36	-0,67
Edat mitjana	Total	40,90	41,03	41,70	39,60	40,50
	Homes	39,97	39,99	40,96	39,25	40,39
	Dones	41,81	42,06	42,44	39,97	40,62
Índex d'envelliment (pobl. 65 i més/pobl. <16 anys)		0,93	0,95	1,02	0,78	0,95
Í. dependència* (pobl. <16 + pobl. >64) / pobl. 16 a 64)		0,47	0,48	0,48	0,38	0,35
Índex de recanvi (pobl. 60 a 64 / pobl. 20 a 24)		1,01	1,01	1,11	1,01	0,92

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Indicadors demogràfics (revisions anuals del padró municipal d'habitants).

Però, a més, també ha tingut una especial incidència en l'estructura d'edat de la població; el perfil dels immigrants dels darrers anys ha nodrit essencialment els grups d'edat de la piràmide de població en edat activa i, en conseqüència, ha alentit el procés d'envelliment de la població.

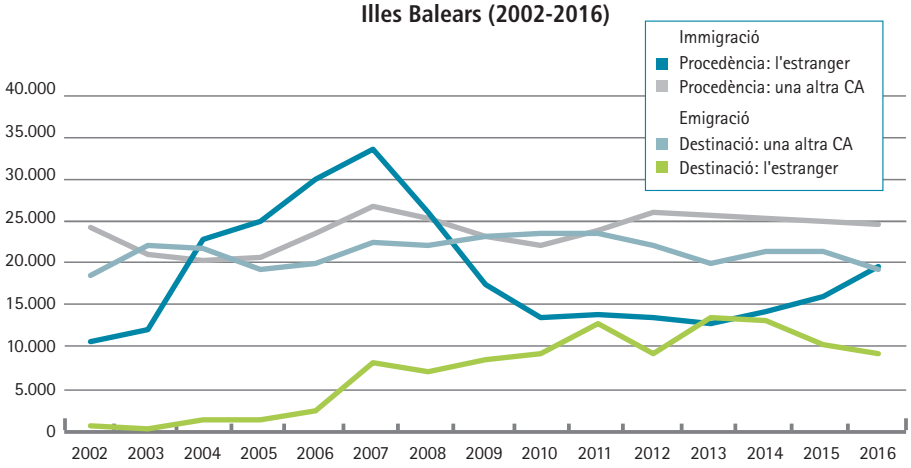
La població immigrant des del 2000 està constituïda principalment per efectius en edat laboral. Estructuralment, la influència en la piràmide de la població balear és un fet i es demostra en el fet que prop d'un 82% dels nouvinguts queda classificat en el grup d'edat dels 16-65 anys, un 13% entre els menors de 16 anys i la resta en el grup d'edat de 65 i més anys.

Les nacionalitats amb major moviment migratori són les més freqüents en el padró. Així, a les Illes destaquen els procedents del Marroc, Alemanya, Itàlia, Regne Unit, Colòmbia, Romania o l'Argentina, sense oblidar altres països que presenten creixements de població importants, com la Xina, el Paraguai, el Brasil o Veneçuela. (Vegeu el gràfic III-13 i el quadre AIII-9).

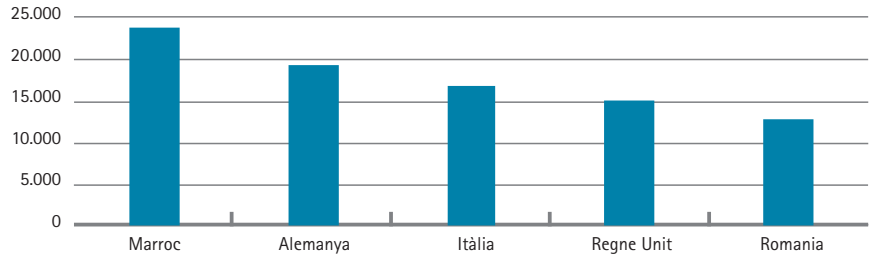
Els resultats de les projeccions de la població realitzades per l'INE deixen entrellucar que s'ha establert com a hipòtesi de treball la contribució positiva del moviment migratori en el creixement de la població amb una intensitat molt més reduïda de la que caracteritzà els deu primers anys del segle XXI. L'evolució de les dades mostren una tendència decreixent dels balanços migratoris provinents d'altres comunitats autònomes. I, pel que fa als fluxos estrangers, es manté la hipòtesi d'un valor constant d'uns 12.700 efectius immigrants provinents de l'estranger per a tot el període observat en la projecció. Quant a l'emigració amb destinació a l'estranger, amb un descens evolutiu molt suau, es calculen uns 8.000 emigrants. El creixement de la població anual per migració, atès aquest escenari, es fixa en uns 5.000 efectius, amb una tendència decreixent.

Gràfic III-12

Evolució dels moviments migratoris de les Illes Balears per procedència. Illes Balears (2002-2016)

Gràfic III-13
Població estrangera per país de nacionalitat més freqüent a les Illes Balears. Revisió padró 1/01/2017

1.3.

La població de les Illes Balears: horitzó 2030

Quina i com serà la població de les Balears a finals de la dècada següent? Per esbrinar-ho cal recórrer a les projeccions de població. Les projeccions són simulacions que permeten conèixer com evolucionarà una població en un interval concret de temps i avançar l'escenari futur quantitatiu i qualitatiu des d'un punt de vista demogràfic.

L'Institut Nacional d'Estadística actualitza cada dos anys i per a cada comunitat autònoma les projeccions de població que va fer a partir del cens del 2011 a 15 anys de vista. Aquestes projeccions inicien els càlculs amb les dades disponibles més recents i simulen la població futura, d'acord amb els paràmetres estructurals i les tendències demogràfiques aleshores vigents.

L'última actualització publicada per l'INE arriba fins al 2031. En cas de mantenir-se les tendències recents, la població de les Illes experimentarà des del 2018 fins al 2030 un creixement absolut de 71.500 habitants. En aquest escenari, la variació anual decreixerà progressivament i presentarà unes taxes que no superaran en cap cas l'1% i, per tant, considerablement inferiors als creixements experimentats a l'inici del segle XXI. Per al 2019 la previsió es d'un creixement de 0,6%, però es preveu que la taxa es reduirà progressivament fins arribar al 2030, amb una variació anual de 0,3%. El creixement total per al període 2018-2031 podria apropar-se al 6,2%. (Vegeu el quadre III-15).

L'evolució dels distints components demogràfics considerats en la projecció per a les Illes Balears és fruit de l'escenari i els components demogràfics següents:

- Un progressiu descens de la natalitat i, conseqüentment, de les taxes de natalitat i de fecunditat, com ara el nombre de fills per dona. Aquestes dades són coherents amb l'estructura de la població en edat

fecunda. Arriben a l'edat reproductiva els efectius generacionals d'inici del segle XXI, amb un important retard en el calendari de fecunditat. Així, al descens de dones en edat fecunda, s'hi afegeix el descens de població estrangera femenina en edat reproductiva, que en els darrers anys han aportat més d'un 20% del total de naixements de l'arxipèlag balear.

- D'altra banda, les defuncions augmenten, característica pròpia d'una població que presenta una estructura envellida. Per al 2030 s'estima que gairebé un 19% de la població tindrà 67 o més anys. La taxa de dependència també augmentarà progressivament fins a arribar al final del període a les 27 persones de 67 i més anys per cada 100 en edat de treballar, sempre que l'escenari no canviï i l'edat de jubilació es mantingui en els 67 anys. L'augment de la població de més edat implica, així mateix, un cert augment de l'esperança de vida.

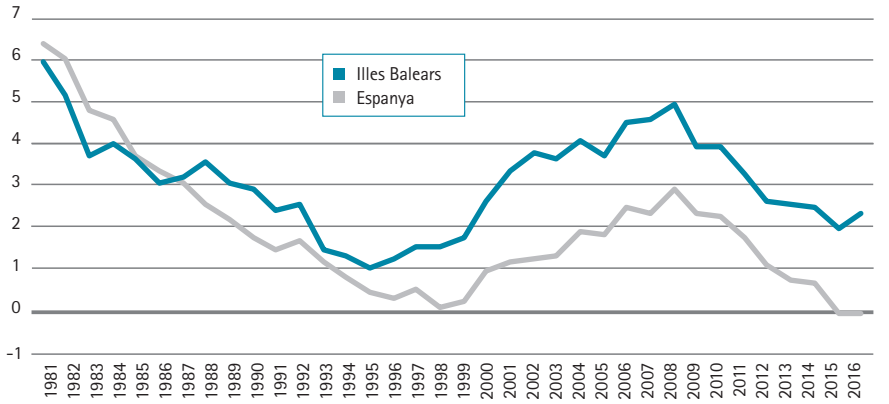
- El creixement vegetatiu de la població previst a partir del 2025 presenta valors negatius (més defuncions que naixements). Si s'acompleix aquesta previsió, seria la primera vegada que les Balears registra una tendència estructural cap als valors negatius en el creixement vegetatiu. Aquesta situació al segle XX només s'havia registrat puntualment en situacions excepcionals, com l'epidèmia de grip del 1918 i durant la Guerra Civil Espanyola (1936-39). (Vegeu el gràfic III-14 i quadre AIII-10).

Quadre III-15. Projecció de població resident a les Illes Balears l'1 de gener per sexe (2018-2031)

	Total	Homes	Dones
2018	1.150.623	573.861	576.762
2019	1.157.964	576.926	581.038
2020	1.164.905	579.791	585.114
2021	1.171.468	582.468	589.000
2022	1.177.682	584.970	592.711
2023	1.183.574	587.312	596.262
2024	1.189.176	589.509	599.667
2025	1.194.517	591.576	602.941
2026	1.199.625	593.527	606.097
2027	1.204.522	595.376	609.145
2028	1.209.229	597.132	612.097
2029	1.213.766	598.807	614.959
2030	1.218.142	600.407	617.735
2031	1.222.365	601.936	620.429

Font: INE, Projeccions de la població 2016-2031.

Gràfic III-14
Evolució de les taxes del balanç vegetatiu d'Espanya i Illes Balears (1981-2016)

- Pel que fa al comportament migratori, es manté més o menys constant, amb una certa tendència a la reducció dels fluxos procedents d'altres comunitats autònomes. La immigració procedent de l'estranger presentaria un flux anual de gairebé 13.000 persones. El creixement de la població anual per migració (saldo migratori) s'estableix entorn de les 5.000 persones, amb una certa tendència decreixent. (Vegeu el quadre III-16).

A més d'aquesta evolució cap a l'envelliment de l'estructura demogràfica i a un creixement de la població alimentat per uns fluxos migratoris progressivament més febles, en la realitat insular no es poden obviar els efectes que produeix sobre el territori la càrrega demogràfica que realment experimenten les Illes a causa del model productiu centrat en bona mesura en el turisme de sol i platja.

Així, en un arxipèlag en què el turisme és un dels eixos bàsics de l'activitat econòmica, és necessari mesurar fins a quin punt les infraestructures, els serveis, els equipaments i el medi ambient poden suportar la pressió humana a la qual se sotmet el nostre territori.

L'Institut Balear d'Estadística publica amb una periodicitat mensual l'indicador de pressió humana (IPH). L'IPH té com a objectiu estimar la càrrega demogràfica que suporten les Illes diàriament i, per tant, no només es té en compte la població resident sinó també els que hi són temporalment (amb l'exclusió dels creueristes i dels que arriben en embarcacions privades).

A partir de les dades publicades per l'Ibestat, el catedràtic d'economia aplicada Andreu Sansó va elaborar el treball titulat *Projeccions de la càrrega demogràfica diària de les Illes Balears per a diferents horitzons temporals*, que fou presentat a les jornades organitzades sobre sostenibilitat per la Direcció General d'Innovació i Recerca de la Vicepresidència i Conselleria d'Innovació, Recerca i Turisme del Govern de les Illes Balears, en la

ponència "Tendències subjacents a l'indicador de pressió humana. Podem continuar creixent sense modular el creixement?", en la qual aborda aquesta perspectiva i la seva incidència en altres àrees de la realitat insular (densitat de la població en el territori, residus, sanitat, etc.). A més, sota la hipòtesi que es mantenen els patrons observats en les dades al llarg del temps inclou projeccions de l'IPH (http://blog.fundaciobit.org/jornades-de-debat-per-a-iniciar-un-reflexio-estrategica-en-el-marc-de-la-recerca-i-la-innovacio-per-a-la-sostenibilitat-la-necessitat-dun-pacte/documentacio-i-videos-jornades-la-necessitat-dun-pacte/).

Les projeccions s'han elaborat sense cap hipòtesi prèvia o restrictiva sobre els factors que poden influir en la mateixa evolució de la població i, per descomptat, del mateix turisme. A partir de l'observació de patrons regulars en les sèries de dades (1997-2015) de l'indicador de pressió humana s'ha aplicat un model economètric. Les tendències observades s'extrapolen fins a l'any 2030 i es considera un primer escenari base, sobre el qual es podrien afegir distints condicionants provinents d'altres agregats macroeconòmics. Les dades mostren la tendència de cap on ens adrecem si es mantenen les mateixes condicions que en el període observat i no es produís cap element pertorbador que, evidentment, n'afectaria el resultat.

El mèrit d'aquestes projeccions és la quantificació de la càrrega demogràfica diària que poden arribar a experimentar cadascuna de les illes de l'arxipèlag, no només pel que fa a la població resident sinó també l'estacional, que és especialment significativa a les Balears. Les projeccions mostren que en

Quadre III-16. Projeccions de la població a les Illes Balears (2018-2030)

	Població	Naixements	Defuncions	Immigracions procedents de l'estranger	Emigracions amb destinació a l'estranger	Immigracions procedents de la resta d'Espanya	Emigracions amb destinació a la resta d'Espanya
2018	1.150.623	10.025	8.489	12.766	8.801	15.740	13.901
2019	1.157.964	9.856	8.591	12.766	8.781	15.541	13.851
2020	1.164.905	9.695	8.696	12.766	8.759	15.363	13.805
2021	1.171.468	9.544	8.801	12.766	8.736	15.205	13.764
2022	1.177.682	9.407	8.908	12.766	8.713	15.070	13.730
2023	1.183.574	9.290	9.015	12.766	8.689	14.955	13.704
2024	1.189.176	9.191	9.124	12.766	8.667	14.861	13.687
2025	1.194.517	9.113	9.235	12.766	8.645	14.787	13.679
2026	1.199.625	9.057	9.351	12.766	8.625	14.730	13.680
2027	1.204.522	9.022	9.471	12.766	8.606	14.687	13.690
2028	1.209.229	9.009	9.595	12.766	8.590	14.655	13.708
2029	1.213.766	9.015	9.727	12.766	8.576	14.630	13.733
2030	1.218.142	9.040	9.868	12.766	8.563	14.609	13.762

Font: Institut Nacional d'Estadística. Projeccions de la població.

l'horitzó 2030, el dia de màxima càrrega demogràfica pot suposar duplicar la població resident. (Vegeu el quadre III-17).

La càrrega demogràfica mitjana el 2030 s'estima que podria suposar unes 500.000 persones més que la població resident estimada en les projeccions de l'INE, malgrat és cert que l'autor admet que si es consideren les dades de població resident de les projeccions de l'INE, les dades serien inferiors.

Per fer visibles els efectes d'aquesta projecció demogràfica, s'inclouen alguns indicadors com la densitat de població calculada. Així, considerant la càrrega demogràfica màxima estimada, s'arribaria a unes 485 persones per quilòmetre quadrat a Mallorca o unes impressionants 720 persones/km^2 a les Pitiüses. Aquestes dades, considerant la càrrega demogràfica mitjana, serien de 360 persones/km^2 a Mallorca i de 442 persones/km^2 a les Pitiüses.

Aquestes projeccions són una primera eina de treball metodològica, o com assenyala Sansó, un escenari de base perquè en futurs treballs s'incloguin als patrons observats algunes variables macroeconòmiques i fins i tot demogràfiques, que evidentment modificarien els resultats i que són necessàries tenir en compte perquè una característica de la població és el seu dinamisme. No obstant això, més enllà del detall dels resultats, el que en el fons es planteja és fins on pot suportar el territori la càrrega demogràfica que té durant períodes cada vegada més llargs de l'any. Aquests valors reflecteixen la pressió territorial que podria patir un territori reduït com és l'arxipèlag balear i que en determinats moments de l'any poden superar la capacitat de càrrega dels equipaments i les infraestructures i el propi entorn i, en tot cas, reduir la qualitat de vida dels residents i el confort dels visitants.

Quadre III-17. Projeccions de l'Índex de Pressió Humà (IPH) a les Illes Balears per illes (fins 2030)

		2015	2020	2025	2030
Illes Balears	Màxima	2.010.520	2.168.401	2.325.548	2.482.833
	Mitjana	1.437.640	1.555.377	1.648.350	1.743.163
	Mínima	1.093.246	1.139.287	1.194.584	1.247.536
Mallorca	Màxima	1.425.063	1.542.404	1.652.985	1.763.556
	Mitjana	1.085.691	1.174.896	1.243.406	1.313.314
	Mínima	857.036	894.539	935.839	975.212
Menorca	Màxima	216.687	230.521	242.141	253.761
	Mitjana	126.212	134.576	140.298	146.223
	Mínima	91.263	93.462	97.051	100.558
Eivissa i Formentera	Màxima	370.951	400.376	436.190	472.003
	Mitjana	225.737	249.377	269.468	289.765
	Mínima	140.157	151.579	162.265	172.586

Font: Andreu Sansó. Projeccions IPH. Illes Balears.

2

BENESTAR ECONÒMIC, DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA I POBRESA

RESUM

En aquest apartat s'analitza el nivell de benestar econòmic de les llars balears amb les darreres dades disponibles, corresponents al primer any de recuperació econòmica, l'any 2015. Els resultats plantegen un important increment de la capacitat adquisitiva mitjana de les llars balears enfront del conjunt espanyol, amb uns ingressos per individu equivalent superiors als de les llars espanyoles, mentre que la distribució també és més igualitària en el cas balear. Concretament, els ingressos mitjans es troben un 12,2% per sobre de la mitjana espanyola i situen les llars balears en un bloc de regions –juntament amb Navarra, Madrid, Catalunya i el País Basc– clarament distanciat per sobre de la resta. És especialment remarcable el bot en la millora de les dades del 2015, fins al punt que cal esperar si es consoliden en la propera onada de l'enquesta de condicions de vida (ECV). Quant a la distribució de rendes, els indicadors de desigualtat de Balears milloren substancialment i passen a situar-se clarament per davall dels del conjunt espanyol, amb valors de l'índex de Gini de 0,336 i 0,345, respectivament. Malgrat això, des d'una perspectiva europea els valors de desigualtat de Balears i Espanya continuen entre els més elevats dels països integrants de la Unió Europea.

Quant als indicadors de pobresa, es detecta un percentatge més baix a les Balears de llars en risc de pobresa que a Espanya. Així, la taxa de risc de pobresa de les Balears se situa en un 18,8%, mentre que al conjunt espanyol és d'un 22,3%. En termes absoluts, aquesta taxa suposa que l'any 2015 a Balears hi havia 207.642 persones en risc de pobresa. Igual que per als indicadors de desigualtat, la taxa de pobresa s'ha reduït considerablement respecte del 2014, si bé continua assolint uns valors dels més alts entre els països europeus.

2.1. INTRODUCCIÓ[1]

Des de la memòria de l'any 2002 el CES analitza els trets bàsics del benestar econòmic a les Illes Balears mitjançant l'estudi de les microdades de diferents fonts estadístiques elaborades per l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Fins a la memòria del 2006 ho va fer amb les dades de l'enquesta contínua de pressupostos familiars, i d'ençà de la memòria del 2007, amb les de l'enquesta de condicions de vida (ECV).

La memòria del 2017 pretén consolidar aquesta línia d'estudi, tot continuant amb l'anàlisi del nivell i les disparitats en els recursos monetaris entre els ciutadans de les Balears. En concret, aquesta memòria vol oferir una visió temporal de la seva evolució i comparar els indicadors de benestar al llarg de la crisi econòmica fins a l'inici de l'actual recuperació econòmica.

Com ja s'ha comentat abans, la base de dades utilitzada és l'enquesta de condici-

1. Es pot consultar en l'annex estadístic d'aquest apartat: quadres AIII-11 a AIII-16, la sèrie històrica de les variables indicadors de desigualtat i índex de pobresa per al període 2013-2015.

ons de vida que elabora l'INE[2]. L'ECV està dissenyada per oferir informació harmonitzada sobre condicions de vida i exclusió social en el context dels països de la Unió Europea. A l'àmbit espanyol, el seu nivell de desagregació territorial màxim és la comunitat autònoma. L'enquesta de condicions de vida es duu a terme a Espanya des de l'any 2004 i la darrera onada disponible és la de l'any 2016. En aquesta memòria s'ha utilitzat especialment la informació corresponent a aquesta darrera de l'any 2016, si bé per disposar d'un recorregut temporal també s'incorpora informació per al conjunt del període 2008-2016. Val a dir que la informació d'ingressos de l'ECV es refereix sempre a l'any anterior, raó per la qual a la resta del document quan es parli de l'enquesta de condicions de vida 2016 ens referirem a l'any 2015.

En línia amb anteriors memòries, la metodologia aplicada és la convencional en la literatura. Així, la informació d'ingressos de cada llar es refereix als ingressos monetaris nets i s'ha homogeneïtzat dividint-los pel nombre de membres, d'acord a l'escala de l'OCDE, la qual reflecteix l'existència d'economies d'escala.[3] Per això, d'ara endavant el concepte d'ingressos d'una llar s'utilitzarà com a sinònim dels ingressos totals per individu equivalent. D'altra banda, en tots els càlculs s'ha incorporat el pes poblacional de cada llar.

La resta de l'apartat sobre el benestar econòmic dels ciutadans balears s'ha estructurat de la manera següent: a l'apartat 2.2 es compara el nivell d'ingressos mitjans de les llars de les diferents comunitats autònomes i de l'UE-27, així com la seva distribució relativa; l'apartat 2.3 es dedica a l'anàlisi de la pobresa relativa[4].

2.2. El nivell i la distribució de rendes

El primer indicador de benestar econòmic fa referència al nivell mitjà d'ingressos per llar. (Vegeu la columna 1 del quadre III-18).

L'enquesta de condicions de vida estima que les llars balears tingueren el 2015 uns ingressos mitjans nets per unitat de consum de 17.894 euros, força per sobre de la mitjana espanyola, 15.842 euros. En termes relatius, els ingressos mitjans de les llars balears eren un 13% superiors als del conjunt espanyol, tal com es detalla a la columna 2. En comparació a la resta de comunitats autònomes, per tant, les llars Balears se situen en un bloc de territoris –juntament amb el País Basc, Madrid, Navarra, Catalunya, Aragó, la Rioja i Astúries– amb ingressos clarament destacats respecte a la resta de regions i per sobre de la mitjana nacional. Des d'un punt de vista temporal i amb la

2. Per a una exposició extensa de l'ECV i del seu paper per analitzar les condicions de vida en el conjunt de la Unió Europea, es pot consultar: Atkinson, A.B. i Marlier, E. (eds.). (2010): *Income and living conditions in Europe*. Eurostat, Statistical books. També es pot consultar http://www.ine.es/prensa/np526.pdf, pàg. 9-11.

3. En concret, els adults (14 anys i més) altres que el sustentador principal de la llar computen per 0,5 unitats, mentre que aquest darrer computa la unitat. Per la seva banda, cadascun dels membres menors de 14 anys computen per 0,3 unitats.

4. En l'elecció dels indicadors de desigualtat de rendes i de pobresa s'ha seguit l'informe de síntesi del 2002 de la Comissió Europea.

prudència d'una necessària constatació en onades futures de l'ECV, el valor del 2015 suposa un salt quantitatiu de la renda mitjana de les llars balears. Així, mentre que del 2012 al 2014 els ingressos mitjans creixien molt suaument (cal tenir en compte que són valors nominals), la reactivació econòmica i laboral del 2015 es traslladà en el fort increment dels ingressos.

Tot plegat, en termes estatals, atès que els ingressos del conjunt espanyol han evolucionat de manera encara més moderada, el valor mitjà balear no ha deixat de guanyar gradualment pes relatiu, fins al salt del 2015, quan se situa un 13% per sobre de la mitjana estatal. Aquest salt és de tal magnitud que les dades nominals del 2015 per primera vegada superen les existents just a l'inici de la crisi, 17.548 euros l'any 2008. (Vegeu el quadre III-19).

Les dades d'ingressos abans d'impostos directes palesen la major capacitat de riquesa de l'economia balear, amb uns ingressos de 20.040 euros, un 16% per sobre de la mitjana nacional. (Vegeu la columna 6 del quadre III-18). Una vegada computats aquests impostos directes i sense incorporar les transferències socials altres que les pensions, la renda es redueix un 25,3% fins als 16.464 euros, en aquest cas un 13,7% per sobre de la mitjana nacional. (Vegeu la columna 4). D'aquesta manera, idò, s'observa l'efecte limitador esperat per sobre de la mitjana provocat pels impostos directes, mentre que l'efecte positiu de les transferències socials, per l'efecte contrari, és inferior al de la mitjana nacional. En qualsevol cas, l'evolució d'aquests efectes està lligada a la conjuntura econòmica i no tant al valor absolut de partida.

A banda de la capacitat adquisitiva mitjana, l'ECV ofereix informació per conèixer si aquesta –una vegada establertes les decisions de despesa– es tradueix en una capacitat folgada per poder estalviar i afrontar incerteses. Malgrat els ingressos per sobre la mitjana nacional, la capacitat de maniobra no difereix significativament dels valors del conjunt espanyol, fet que podria indicar un major nivell relatiu d'endeutament.

Una vegada comprovat que el nivell d'ingressos mitjans de les llars balears és superior al de la mitjana de les llars espanyoles, l'anàlisi del benestar econòmic requereix comparar la seva distribució entre la població. En coherència amb anteriors memòries, l'indicador de referència per analitzar la desigualtat relativa de recursos és l'índex de Gini[5]. (Vegeu el gràfic III-15).

L'índex de Gini de les llars balears amb la mostra de l'ECV-2016 pren un valor de 0,336, que és inferior al que s'obté per al conjunt espanyol (0,345). Això indica, per tant, un menor nivell de desigualtat entre les llars balears de l'ECV que entre les del conjunt espanyol. La utilització d'un altre indicador, l'Atkinson (0,5), en canvi, ofereix una imatge menys favorable.

5. L'índex de Gini pren valors entre zero i la unitat. El valor zero correspondria a una distribució perfectament igualitària. És a dir, que, per exemple, un 10% de població amb manco recursos tingués un 10% dels ingressos. El valor unitari indicaria que tots els recursos estarien en possessió d'una sola llar: la més rica. D'aquesta manera, com més baix és l'índex menor és la desigualtat relativa i a la inversa.

Quadre III-18. Indicadors de desigualtat de rendes per comunitat autònoma (2016)

	Ingressos nets per unitat de consum	Ingressos nets per unitat de consum (base 100 nacional)	Ingressos nets sense transferències socials (inclou supervivència i jubilació) per unitat de consum	Ingressos nets sense transferències socials (inclou supervivència i jubilació) per unitat de consum (base 100 nacional)	Ingressos bruts per unitat de consum	Ingressos bruts (base 100 nacional)	Percentatge de llars amb capacitat de pagar imprevists	Percentatge de llars amb alguna dificultat per arribar a final de mes*	Gini	Atkinson (0,5)	Atkinson (2)
Galícia	15.428	97,39	14.212	98,18	18.378	96,69	28,88	56,0	0,315	0,086	0,052
Astúries	17.241	108,83	15.745	108,76	20.574	108,24	22,69	43,4	0,292	0,074	0,550
Cantàbria	15.484	97,74	14.194	98,05	18.183	95,67	34,81	47,7	0,300	0,073	0,356
País Basc	21.058	132,93	19.454	134,39	25.301	133,11	17,82	38,7	0,291	0,073	0,787
Navarra	19.697	124,33	18.316	126,53	23.403	123,13	24,13	46,0	0,277	0,078	0,825
La Rioja	16.933	106,89	15.777	108,99	20.278	106,69	22,05	39,1	0,285	0,069	0,265
Aragó	17.116	108,04	15.907	109,89	20.896	109,94	26,76	43,3	0,304	0,079	0,625
Madrid	18.709	118,10	17.640	121,86	23.163	121,86	33,61	58,6	0,350	0,108	0,457
Castella i Lleó	15.645	98,76	14.353	99,15	18.560	97,65	24,05	47,4	0,305	0,080	0,652
Castella-la Manxa	13.106	82,73	11.718	80,95	15.376	80,89	35,00	62,5	0,339	0,100	0,463
Extremadura	12.775	80,64	11.181	77,24	14.867	78,22	43,38	65,4	0,323	0,087	0,521
Catalunya	18.828	118,85	17.567	121,35	23.122	121,65	37,22	63,3	0,314	0,087	0,983
Comunitat Valenciana	13.589	85,78	12.333	85,20	16.014	84,25	43,78	69,3	0,325	0,093	0,622
Illes Balears	**17.894**	**112,95**	**16.464**	**113,74**	**22.040**	**115,96**	**32,66**	**53,3**	**0,336**	**0,099**	**0,775**
Andalusia	12.560	79,28	10.941	75,58	14.623	76,93	52,83	78,0	0,361	0,113	0,912
Múrcia	12.635	79,76	11.465	79,20	14.792	77,83	47,97	71,8	0,320	0,089	0,337
Illes Canàries	**12.993**	82,02	11.005	**76,02**	15.004	78,94	**61,33**	76,3	0,381	**0,124**	0,296
Espanya	**15.842**	**100**	**14.476**	**100**	**19.007**	**100**	**38,68**	**62,6**	**0,345**	**0,096**	**0,923**

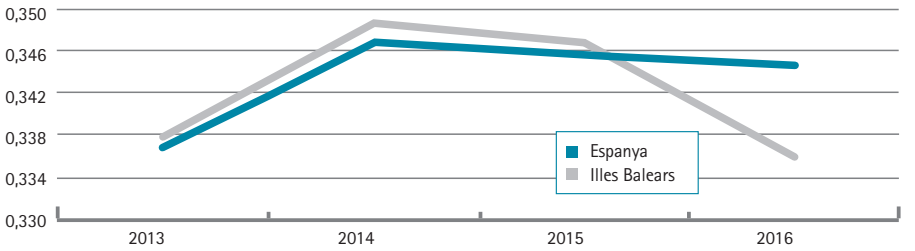
Font: Ibestat.

* Percentatge de llars amb molta dificultat, amb dificultat i amb certa dificultat.

Quadre III -19. Evolució dels ingressos a les Illes Balears (2013-2016)				
	2013	2014	2015	2016
Ingressos Balears, escala OCDE-ECV (€)	15.427	15.729	15.894	17.894
Ingressos Balears, escala OCDE-ECV (valor 100 nacional)	98,67	102,10	103,15	112,95
Ingressos Balears per persona-ECV (valor 100 nacional)	98,62	102,59	103,92	114,14
Ingressos Balears per persona-CRE (valor 100 nacional)				

Font: Ibestat.

Gràfic III-15
Evolució de l'Índex de Gini a les Illes Balears i Espanya (2013-2016)

Això no obstant, l'Atkinson (2)[6] mostra per a les Illes Balears un valor significativament inferior que per al conjunt espanyol (0,775 enfront d'un 0,923). Aquest fet, també constatat en anteriors onades de l'ECV, assenyala que la distribució en la cua baixa és més igualitària que en el cas espanyol.

Des d'una òptica de cicle econòmic, i amb les reserves dels valors d'aquesta darrera onada, la substancial millora macroeconòmica, especialment palesa en la creació d'ocupació, podria ser darrera de la millora de l'indicador de desigualtat. Si l'enfocament de comparació s'amplia al nivell dels països de la Unió Europea, s'observa que, si bé el nivell de desigualtat de rendes és similar a l'espanyol, aquest darrer se situa entre els més alts entre els països integrants de la Unió Europea. En concret, l'índex de Gini de l'any 2008 situaria les Balears entre els països amb major desigualtat a la sortida de la crisi econòmica. Si s'utilitza l'indicador que compara les rendes acumulades per al 20% de les llars més riques i el 20% de les llars més pobres, aleshores la situació apuntaria en el mateix sentit, ja que les Illes se situarien entre els territoris amb major desigualtat: les llars més riques acumularien 5,6 vegades més renda que les més pobres, quan aquest valor per al conjunt dels països integrants de l'euro pren un valor de 5,1. (Vegeu el quadre III-20).

6. Els valors entre parèntesis de l'indicador d'Atkinson es refereixen al paràmetre d'aversió a la desigualtat, de tal manera que com més gran és el paràmetre més es penalitzen les situacions extremes en les dues cues de la distribució. En ambdós casos, com més gran (petit) és el valor dels indicadors, més desigual (igual) és la distribució dels ingressos.

Tanmateix, és important destacar l'important avanç que les dades del 2015 suposen respecte de les de l'any anterior, quan l'indicador prenia un valor de 8,3, de manera que ara han quedat relativament per sota del valor espanyol. Amb aquest valor, la dada de l'indicador S80/S20 torna als valors previs a la crisi, quan el 2008 era del 5,2.

Tot plegat, després d'una tendència lligada a la crisi econòmica, d'increment de la desigualtat, els valors de 2015, el primer any de recuperació econòmica, assenyalen una millora dels indicadors, tant del nivell d'ingressos com dels indicadors de desigualtat, fins al punt que la majoria d'indicadors recuperen els valors del 2008, tot just a l'inici de la crisi econòmica. Les memòries futures hauran d'analitzar quin paper ha pogut jugar en aquest canvi de tendència la creació d'ocupació i així esbrinar la plausibilitat del seu manteniment amb vista al futur.

2.3. La pobresa relativa a les Illes Balears[7]

L'apartat anterior sobre distribució de rendes s'ha dedicat a analitzar el conjunt de la població tenint en compte tant les llars amb més recursos com les de menys recursos. En aquest sentit, els indicadors utilitzats són sensibles, en major o menor mesura, segons l'aversió a la desigualtat implícita en cada indicador, a la situació de totes les llars. En canvi, aquest apartat es dedica a analitzar un grup més específic de població, com ara les llars amb menys recursos. L'objectiu és determinar el percentatge (taxa) de llars amb un nivell de recursos per sota d'un determinat llindar, que està en relació amb el que es pot considerar el nivell de vida estès entre la població d'un territori, de manera que les llars per sota d'aquest llindar són considerades en risc de pobresa.

Com és obvi, l'establiment d'un llindar monetari concret és una tasca difícil, possiblement arbitrària, i esdevé encara més complicada quan en l'anàlisi s'inclouen realitats socioeconòmiques diferents com les representades per les distintes comunitats autònomes. Per tot això, la metodologia adoptada en aquest apartat és l'estàndard en aquests tipus d'estudis[8], és a dir, s'ha aplicat el concepte de pobresa relativa i no el d'absoluta[9].

D'aquesta manera, s'han considerat llars en risc de pobresa les que disposen d'ingressos inferiors a un 60% dels ingressos de la mediana de les llars del seu territori de residència.[10] En aquest sentit, cal fer notar que el que es calcula és el percentatge de llars o persones de cada comunitat autònoma que té uns recursos inferiors

7. Vegeu: Eurostat. *Income, Poverty and Social Exclusion*. Brussel·les, 2000.

8. Vegeu: INE. "Estudio descriptivo de la pobreza en España. Resultados basados en la Encuesta de Condiciones de Vida 2004".

9. Entre els avantatges del concepte de pobresa relativa hi ha el fet que es té en compte que el cost d'accés a alguns béns i serveis és diferent en una societat rica que en una de pobra. A més, l'enfocament de pobresa relativa engloba la pobresa absoluta.

10. Cal observar que la utilització de la mediana en lloc de la mitjana implica que únicament s'observaran reduccions en el nivell de pobresa si efectivament s'ha produït una redistribució de recursos en favor de la població pobra.

a una determinada quantitat. Atès que s'analitza la pobresa relativa, el nombre llindar de referència és diferent a cada comunitat autònoma, que és més elevada als territoris més rics i a l'inrevés. (Vegeu el quadre III-21).

Així, mentre aquest llindar se situa en els 9.004 euros a les Illes Balears, en el cas del conjunt espanyol aquest llindar correspon als 8.209 euros. Com és obvi, per tant, la taxa de llars en risc de pobresa s'ha de calcular amb els valors de cada territori; en cas contrari, si s'aplicàs el mateix valor per a totes les comunitats autònomes (per exemple, el llindar del conjunt espanyol) la taxa seria inferior a les comunitats riques i major a les pobres. Com que allò que es calcula és el percentatge de llars a la cua inferior, per analitzar les llars amb més pocs recursos s'acompanyen els resultats amb un indicador més restrictiu, que és el percentatge de llars amb ingressos per sota d'un 40% dels ingressos de la mediana, que és el que s'anomena en la bibliografia "la població en risc de pobresa extrema".

Quadre III-20. Índexs de desigualtat i de risc de pobresa a la Unió Europea (2015-2016)

	Índexs de desigualtat		Indicadors de pobresa
	Gini-2015	S80/S20-2015	Taxa risc de pobresa-2015
Bulgària	0,377	7,7	22,9
Lituània	0,37	7,1	21,9
Romania	0,347	7,2	25,2
Làtvia	0,345	6,2	21,8
Espanya	0,345	6,6	22,3
Grècia	0,343	6,6	21,1
Portugal	0,339	5,9	19
Illes Balears	**0,336**	**5,6**	**15,5**
Itàlia	0,331	6,3	20,6
Estònia	0,327	5,6	21,7
Xipre	0,321	4,9	16,1
Regne Unit	0,315	5,1	15,8
Luxemburg	0,31	5	16,5
EU (zona euro)	0,307	5,1	17,4
Polònia	0,298	4,8	17
Croàcia	0,298	5	19,5
Alemanya	0,295	4,6	16,5
Irlanda	0,295	4,4	16,6
França	0,293	4,3	13,6
Malta	0,285	4,2	16,5
Hongria	0,282	4,3	14,4
Dinamarca	0,277	4,1	11,9

continua

Quadre III-20. Índexs de desigualtat i de risc de pobresa a la Unió Europea (2015-2016)

	Índexs de desigualtat		Indicadors de pobresa
	Gini-2015	S80/S20-2015	Taxa risc de pobresa-2015
Suècia	0,276	4,3	16,2
Àustria	0,272	4,1	14,1
Holanda	0,269	3,9	12,7
Bèlgica	0,263	3,8	15,5
Finlàndia	0,254	3,6	11,6
Rep. Txeca	0,251	3,5	9,7
Eslovènia	0,244	3,6	13,9
Eslovàquia	0,243	3,6	12,7

S80/S20: Relació entre la renda disponible total del 20% de la població amb ingressos més elevats i la del 20% amb ingressos més baixos.

Font: elaboració pròpia i IBESTAT.

Quadre III-21. Taxa de risc de pobresa per comunitats autònomes (2016)

	Llindar d'ingressos per persona	Taxa de llars en risc de pobresa	Taxa de llars en risc de pobresa extrema	Taxa risc de pobresa (Estratègia Europa 2020)
La Rioja	9.208	15,3	7,2	20,3
Illes Balears	**9.004**	**18,8**	**5,5**	**21,2**
Comunitat de Madrid	9.878	24,0	9,3	27,0
Castella-la Manxa	6.874	21,1	14,4	29,8
Múrcia	6.762	20,4	13,8	28,5
Andalusia	6.275	21,3	16,9	32,3
Illes Canàries	6.606	20,6	18,0	37,7
Cantàbria	7.721	14,9	6,7	24,3
Espanya	**8.209**	**22,3**	**10,7**	**27,9**
Aragó	9.450	22,6	5,0	25,0
Catalunya	10.054	19,2	6,4	22,5
País Basc	11.565	18,5	4,4	22,9
Castella i Lleó	8.392	18,3	7,5	23,7
Comunitat Valenciana	7.117	19,0	13,5	26,2
Navarra	11.009	14,7	6,4	18,1
Extremadura	6.404	16,9	11,3	24,9
Galícia	7.950	17,4	7,9	24,2
Astúries	9.766	21,1	6,1	25,3

Font: Ibestat.

Nota: En aquest apartat es calculen les taxes de risc de pobresa a partir del llindar d'ingressos per persona de cada comunitat autònoma.

Finalment, cal destacar cinc fets:

1. El percentatge de llars en risc de pobresa és menor a les Balears que en el conjunt espanyol (un 18,8% enfront d'un 22,3%, respectivament). De fet, amb els valors del 2015 les Illes se situarien en un nivell mitjà baix de taxa de risc de pobresa.

2. En comparació al valor de la mostra de l'ECV amb dades d'ingressos de l'any 2014, el percentatge de llars en risc de pobresa s'ha reduït substancialment des d'un 25,9% del 2014 a un 18,8% el 2015, mentre que en el cas espanyol s'ha mantingut estable entorn d'un 22%.

3. Quan la referència de renda és un 40% de la mediana de llars, la taxa de risc de pobresa extrema se situa a les llars balears en un 5,5%, gairebé la meitat del valor nacional, 10,7%.

4. Els valors de la taxa de risc de pobresa de 2015 tornen als valors existents el 2008, just a l'inici de la crisi, quan foren del 18,5.

5. Des d'una perspectiva europea, el percentatge de llars en risc de pobresa de les Illes se situa entre els territoris amb un major valor. Tanmateix, cal ser prudent atès l'important avenç dels indicadors i esperar que properes onades confirmin la millora dels indicadors.

3

SEGURETAT SOCIAL

RESUM

La recaptació líquida suma a la recaptació en via voluntària i a la recaptació en via executiva, els imports de la recaptació per "altres cotitzacions", és a dir, per atur, per FOGASA i per formació professional, a més d'altres ingressos diferents de les quotes. Així l'any 2016 (darreres dades anuals disponibles) la recaptació líquida ha assolit 3.029,79 milions d'euros, el que en termes relatius suposa un 7,49% més del que es registrava l'any anterior.

A les Illes Balears el 2017 va haver-hi una mitjana mensual de 485.016 treballadors d'alta en qualque règim del sistema i la mitjana anual de pensions va ser de 186.241,08, i la de pensionistes, 165.389. Això estabilitza la ràtio de nombre de treballadors-pensió-pensionista en 2,6 i en 2,93, respectivament.

A l'àmbit nacional, la mitjana mensual va ser de 18.222.519,36 treballadors; la de pensions, 9.541.801,25, i la de pensionistes, 8.646.059,92, per la qual cosa la ràtio de treballadors per pensió és d'1,91 i el de treballadors per pensionista és de 2,11.

La contribució que les prestacions de Seguretat Social duen a terme a la millora de la qualitat de vida dels ciutadans pot apreciar-se si es té en compte que el pressupost executat per l'INSS en prestacions –2.297.418.976,31– representa un 7,68% del PIB de les Illes Balears (primera estimació per al 2017 de l'INE per la CAIB situada en 29.910,8 milions d'euros).

Els percentatges de creixement interanuals a les Illes del nombre de pensions, dels imports de les nòmines mensuals i de les pensions mitjanes, el 2017 i des del 2008 són superiors als percentatges de creixement interanual produïts a l'àmbit nacional.

Més de 333.000 persones són beneficiàries a la nostra comunitat autònoma d'alguna de les pensions o subsidis o altres prestacions de la Seguretat Social o prestacions per desocupació, o pensions de classes passives o no contributives, ja que es troben en algunes de les situacions de necessitat corresponents a les contingències protegides. L'import mensual estimat supera els 282 milions d'euros.

Les cotitzacions socials el 2017 a les Balears han ascendit a 2.645.258.233,11 euros, que –sumades a taxes i ingressos per un import de 26.707.371,48 euros i a altres conceptes– situen els drets reconeguts nets en 2.672.175.115,45 euros, dades definitives acumulades a desembre.

Les cotitzacions socials han aconseguit 2.165.895.354,40 (règim general), 283.295.105,56 (règim d'autònoms), 2.467,22 (règim especial agrari), 11.193.015,00 (règim de la mar), 13.145,16 (mineria del carbó), 16.995,29 (empleats de la llar), 1.405.731,47 (accidents de treball i malalties professionals) i 183.436.419,01 (aturats i bonificacions per foment a l'ocupació).

A la fi de 2017 les obligacions reconegudes netes a les Illes Balears varen ser de 2.359.178.996,75 euros, que distribuïdes per capítols pressupostaris varen llançar els resultats següents: 19.263.542,00 (cap. 1), 3.682.863,70 (cap. 2), 2.336.075.534,93 (cap. 4), 157.054,23 (cap. 6), operacions financeres 127.598,830.

El 2017 les pensions contributives de Seguretat Social a les Balears gestionades per les entitats gestores de la Seguretat Social varen ascendir a 2.117.303.420,76 euros, dels quals 209.608.980,46 per pensions d'incapacitat permanent, 1.551.004.950,64 per pensions de jubilació, 329.851.080,75 per pensions de viduïtat, 25.994.295,54 per pensions d'orfandat i 844.113,37 per pensions en favor de familiars.

A més, s'han de comptabilitzar 88.091.293 euros de subsidis i altres prestacions: 37.201.646,83 incapacitats temporals, 805.974,88 recàrrecs, 49.268.265,28 maternitat-paternitat, risc per embaràs i lactància, 815.406,18 prestacions i lliuraments únics.

Les prestacions per atur totalitzaren 536 milions d'euros, amb una disminució d'un 1,1% respecte del 2017.

3.1. INTRODUCCIÓ

El model de Seguretat Social configurat en la nostra constitució dins dels principis rectors de la política social i econòmica és un model mixt, contributiu i assistencial, com s'infereix de l'article 41 de la CE, que assenyala: "Els poders públics mantindran un règim públic de Seguretat Social per a tots els ciutadans que garanteixi l'assistència i les prestacions socials suficients davant situacions de necessitat, especialment en cas de desocupació. L'assistència i les prestacions complementàries seran lliures".

L'expressió Seguretat Social s'esmenta també en l'article 129.1 i sobre la competència exclusiva de l'Estat en la legislació bàsica i el règim econòmic de la Seguretat Social, sense perjudici de l'execució dels seus serveis per les comunitats autònomes, en el 129.1 i en el 25.2. Sense emprar aquests termes, també s'esmenta quan es refereix a la protecció econòmica de la família de l'article 39; la protecció de la salut, l'article 43; el tractament i la rehabilitació de disminuïts físics, l'article 49, i la suficiència econòmica dels ciutadans durant la tercera edat mitjançant pensions adequades i periòdicament actualitzades (article 50).

La Seguretat Social, d'acord amb el model constitucional i els seus principis i finalitats establertes en la LGSS, article 2.1 apartat 1.3, es

configura com el nucli fonamental del sistema de protecció social pública del nostre estat social i democràtic de dret fonamentada en els principis d'universalitat, unitat, solidaritat i igualtat i que garanteix a les persones compreses en el camp d'aplicació que compleixen amb els requisits exigits –així com els familiars o assimilats a càrrec seu– la protecció adequada enfront de les contingències i en les situacions protegides.

Per tant, hi ha un nivell bàsic de protecció integral i universalitzada finançat per impostos, que comprèn l'assistència farmacèutica, la protecció familiar, els serveis socials i, en determinats casos, el subsidi per desocupació, al qual accedeixen tots els ciutadans en idèntiques condicions amb independència que hagin contribuït o no al sistema de la Seguretat Social.

Aquest nivell de protecció es completa, d'una banda, amb el sistema de prestacions econòmiques, en el qual s'integra la modalitat contributiva, que ofereixen rendes de substitució dels salaris en actiu (proporcionalitat entre salari, cotització i prestació), i, d'una altra, amb la modalitat no contributiva adreçada a proporcionar compensació a les necessitats bàsiques en favor d'aquells ciutadans que es troben en situació de necessitat i no accedeixen a la via contributiva.

A aquests dos nivells de caràcter públic i obligatori, cal afegir un tercer nivell complementari de caràcter lliure, constituït fonamentalment per les entitats de previsió social i els plans i fons de pensions.

Com a sistema de prestació pública i obligatòria basat en un sistema de repartiment, d'una banda, requereix la prèvia obtenció dels recursos, fonamentalment les quotes de la Seguretat Social, que es recapten per la TGSS en període voluntari com en via executiva i que conformen el pressupost d'ingressos de la Seguretat Social. D'altra banda, requereix el desplegament de l'acció protectora finalista que s'articula a través d'entitats gestores (INSS, ISM) i que, a més de l'assistència sanitària que no és objecte de desenvolupament en aquest capítol i que es presta pel Servei Públic de Salut, inclou les prestacions econòmiques que es descriuran més endavant.

El sistema de Seguretat Social es caracteritza pel seu dinamisme, per la seva capacitat d'adaptació continuada a l'evolució social i econòmica, basat en l'equitat (amb proporcionalitat referencial entre les prestacions i l'esforç contributiu dels beneficiaris), en la solidaritat interpersonal i intrageneracional i en la garantia de la suficiència, sempre que ho permetin les disponibilitats financeres. Aquesta suficiència o adequació no és aïllada, sinó referida al sistema de pensions globalment. Els reptes demogràfics (natalitat, envelliment de la població, augment de l'esperança de vida) abordats des de l'òptica de manteniment del principi de la suficiència de les prestacions com a renda social de substitució que caracteritza a les prestacions contributives fan necessari dotar el sistema de les fórmules de finançament necessàries per consolidar la protecció i assegurar-ne la sostenibilitat.

Aquest dinamisme que s'ha posat en relleu al llarg de la història i la utilització d'instruments tan efectius de concertació

com el Pacte de Toledo forma part dels seus senyals d'identitat, juntament amb la solidaritat, la capacitat redistributiva i la de contribuir a la cohesió social.

Els últims anys mostren un intens procés d'adaptació de la Seguretat Social a l'aparició de les noves tecnologies i a l'auge dels serveis per via telemàtica, que es reflecteixen en l'intens desenvolupament del web i de la seu electrònica i la constant incorporació i optimització de serveis via internet, especialment la plataforma Tu Seguridad Social, a través de la qual –amb certificat digital, DNI electrònic o Cl@ve (usuari i contrasenyes concertades)– es pot accedir de manera senzilla i amigable a sol·licitar qualsevol prestació de la Seguretat Social, al simulador de jubilació, o de les prestacions de maternitat i paternitat, prestacions que es tramiten de manera automàtica, per la qual cosa en nombrosos casos la resolució és instantània.

A les Illes Balears, el 2017 va haver-hi una mitjana mensual de 485.016 treballadors d'alta en algun règim del sistema. La mitjana anual del 2017 de pensions va ser de 186.241,08, i la de pensionistes, 165.389, la qual cosa estabilitza una ràtio de treballadors/pensió/pensionista en 2,6 i en 2,93 respectivament.

A l'àmbit nacional, la mitjana mensual va ser de 18.222.519,36; la de pensions, de 9.541.801,25, i la de pensionistes, 8.646.059,92; per la qual cosa la ràtio de treballadors per pensió és 1,91, i el de treballadors per pensionista és 2,11.

La contribució que fan les prestacions de Seguretat social a la millora de la qualitat de vida dels ciutadans pot apreciar-se si es té en compte que el pressupost executat per l'INSS en prestacions –2.297.418.976,31– representa un 7,68% del PIB de les Illes (primera estimació per 2017 de l'INE per a la CAIB, situada en 29.910,8 milions d'euros).

Més de 333.000 persones són beneficiàries a la nostra comunitat autònoma d'alguna de les pensions o subsidis o altres prestacions de la Seguretat Social o prestacions per desocupació, o pensions de classes passives o no contributives, ja que es troben en algunes de les situacions de necessitat corresponents a les contingències protegides. L'import mensual estimat supera els 282 milions d'euros.

Les cotitzacions socials el 2017 a les Illes Balears han ascendit a 2.645.258.233,11 euros, que –sumades a taxes i ingressos per un import de 26.707.371,48 euros i a altres conceptes– situen els drets reconeguts nets en 2.672.175.115,45 euros, dades definitives acumulades a desembre.

Les cotitzacions socials en euros han aconseguit 2.165.895.354,40 (règim general), 283.295.105,56 (règim d'autònoms), 2.467,22 (règim especial agrari), 11.193.015,00 (règim de la mar), 13.145,16 (mineria del carbó), 16.995,29 (empleats de la llar), 1.405.731,47 (accidents de treball i malalties professionals) i 183.436.419,01 (aturats i bonificacions per foment a l'ocupació).

A la fi de 2017 les obligacions reconegudes netes a les Illes Balears varen ser de 2.359.178.996,75 euros, que distribuïdes

per capítols pressupostaris varen llançar els resultats següents: 19.263.542,00 (cap. 1), 3.682.863,70 (cap. 2), 2.336.075.534,93 (cap. 4), 157.054,23 (cap. 6), i a operacions financeres 127.598,830.

El 2017 les pensions contributives de Seguretat Social a les Balears gestionades per les entitats gestores de la Seguretat Social varen ascendir a 2.117.303.420,76 euros, dels quals 209.608.980,46 per pensions d'incapacitat permanent, 1.551.004.950,64 per pensions de jubilació, 329.851.080,75 per pensions de viduïtat, 25.994.295,54 per pensions d'orfandat i 844.113,37 per pensions en favor de familiars.

A més, s'han de comptabilitzar 88.091.293 euros de subsidis i altres prestacions: 37.201.646,83 incapacitats temporals, 805.974,88 recàrrecs, 49.268.265,28 maternitat-paternitat, risc per embaràs i lactància, 815.406,18 prestacions i lliuraments únics.

3.2.

Els ingressos per a la recaptació de quotes de la Seguretat Social

La gestió recaptadora de la Seguretat Social, la du a terme la Tresoreria General de la Seguretat Social (TGSS), com a caixa única del sistema, pel que fa a la recaptació tant voluntària com executiva, sota la direcció, la vigilància i la tutela de l'Estat. A continuació es presenten les dades de l'execució del pressupost d'ingressos per quotes relatives als exercicis 2015 i 2016 (darreres dades anuals complertes i definitives).

Durant l'any 2016 la recaptació en via voluntària ha arribat a l'import íntegre de 2.724,49 milions d'euros, la qual cosa representa un augment d'un 6,7% respecte del 2015, mentre que la recaptació en via executiva ha estat de 55,6 milions d'euros, fet que suposa un increment interanual d'un 8,6%.

La recaptació líquida suma a la recaptació en via voluntària i a la recaptació en via executiva, els imports de la recaptació per "altres cotitzacions", és a dir, per atur, FOGASA i per formació professional, a més d'altres ingressos diferents de les quotes. Així, l'any 2016 (darreres dades anuals disponibles) la recaptació líquida ha assolit 3.029,79 milions d'euros, el que en termes relatius suposa un 7,49% més del que es registrava l'any anterior.

3.3.

La despesa en prestacions de la Seguretat Social

Dins de les prestacions de la Seguretat Social, les prestacions familiars econòmiques, el subsidi de maternitat i els complements de mínims corresponen al nivell bàsic assistencial, no contributiu, que ofereix rendes de compensació de necessitats bàsiques, segons límits d'ingressos i que es financen a través d'impostos i per altra banda, les pensions de jubilació, i d'incapacitat permanent, subsidis d'incapacitat temporal, maternitat, paternitat, riscos, etc., i les

prestacions per mort i supervivència, que corresponen al nivell contributiu o professional en el qual s'ofereixen rendes de substitució dels salaris en actiu.

Aquest apartat estudia, en relació amb el 2017, les dades relatives a les prestacions econòmiques del sistema de la Seguretat Social que reconeix l'Institut Nacional de la Seguretat Social (INSS): les prestacions per atur reconegudes pel Servei Públic d'Ocupació Estatal (SPEE per les seves sigles en castellà i antic INEM); les prestacions del règim especial de treballadors de la mar, que gestiona l'Institut Social de la Marina (ISM), i també les d'incapacitat temporal, gestionades per les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social (MCSS) La informació que es facilita inclou múltiples segmentacions i comparacions.

Les prestacions de l'INSS varen arribar a 2.297.418.976,31 euros, quantitat que representa un increment del 3,8% sobre l'any 2016, un 11,47% sobre el 2015 i un 26,60% més sobre els 1.814.703.297,01 euros abonats el 2011. (Vegeu els quadres A III-17.1 i A III-17.2).

El pagament de prestacions de l'ISM el 2017 fou de 38.656.392,61 euros.

Les prestacions per atur totalitzaren 536 milions d'euros, amb una disminució de l'1,1% respecte del 2017.

3.3.1. La despesa en pensions contributives

El 2017 les pensions contributives i per tipus de pensions a les Illes gestionades per les entitats gestores de la Seguretat Social suposaren 2.117.303.420,76 euros, dels quals 209.608.980,46 varen ser per pensions d'incapacitat permanent, 1.551.004.950,64 per pensions de jubilació, 329.851.080,75 per pensions de viduïtat, 25.994.295,54 per pensions d'orfandat i 844.113,37 per pensions en favor de familiars. (Vegeu el quadre AIII-17.3).

Durant l'any 2017 l'INSS ha destinat a les pensions contributives i per tipus de finançament un import total de 2.185.579.702,09 euros, fet que suposa un increment d'un 3,49% respecte de l'any anterior i un 23,65% sobre els 1.707.860.271,24 euros del 2011. D'aquesta quantitat, 2.080.476.735,03 euros corresponen a les pensions contributives en sentit estricte, finançades amb cotitzacions socials, i 105.102.967,06 euros a complements mínims de les pensions, de naturalesa no contributiva i finançats amb imposts. (Vegeu el quadre A III-17.4).

L'import de les pensions contributives del règim especial dels treballadors de la mar gestionades per l'ISM, d'acord amb la Llei 47/2015, de 21 d'octubre, reguladora de la protecció social de les persones treballadores del sector marítim i pesquer foren 36.834.350,40 euros, als quals s'han d'afegir 1.260.758,25 euros més en concepte de gestió i control de mínims.

La quantia anual de la pensió no contributiva el 2017 ha estat de 368,90 euros mensuals; amb un beneficiari en la unitat de convivència de 5.164,60 euros en el còmput anual, 627,14 euros mensuals (8.779,82 en còmput anual, amb dos beneficiaris).

L'1 de desembre de 2017 hi ha hagut a les Illes Balears 186.241 pensions en vigor, amb un import global de 158.578.008,99 euros i un import de la pensió mitjana de 851,47 euros. (Vegeu el quadre A III-18).

En el càlcul de l'import de la pensió mitjana s'ha tingut en compte l'import total de la nòmina mensual i el nombre de pensions en vigor en el període de referència. S'han exclòs els imports abonats en primers pagaments (que incorporen endarreriments), les pagues extraordinàries, altres pagaments únics d'endarreriments de revaloració, etc.

Si ens referim a les dades del 31 de desembre de 2017, a les Illes hi havia 187.952 pensions contributives, 2.758 pensions més que en el mateix període de l'any anterior, amb una taxa de l'1,49% de creixement interanual. El nombre de pensions de les Illes Balears representen un 1,96% del total de les pensions en vigor a l'Estat espanyol (9.581.770 pensions).

L'import de la nòmina mensual va ser de 161.212.539,73, amb un creixement interanual d'un 3,57%, i la pensió mitjana se situava en 857,73 euros, un 2,05% més que el 31 desembre de 2016, en què era de 840,50 euros. Els percentatges de creixement interanual a les Illes del nombre de pensions, dels imports de les nòmines mensuals i de les pensions mitjanes, el 2017 i des del 2008 són superiors als percentatges de creixement interanual produïts a l'àmbit nacional. (Vegeu el quadre A III-19 i addendes).

Quant a la projecció anual de les dades mensuals, s'ha de tenir en compte que les pensions s'abonen en 14 pagues (una per a cadascun dels mesos de l'any i dues pagues extraordinàries, al costat de les mensualitats de juny i novembre), excepte les derivades de contingències professionals, suposant que les pagues extraordinàries estan prorratejades dins de les dotze mensualitats ordinàries.

A més de les revalorització de les pensions, en el creixement dels imports influeix l'efecte de substitució de les pensions que causen baixa –normalment més antigues i de quantia més baixa– per pensions noves que causen alta i que generalment són de quantia més elevada. En aquest sentit, és important ressenyar que el valor mitjà de les 11.170 pensions noves reconegudes a les Illes Balears el 2017 és de 983,99 euros mensuals. (Vegeu el quadre AIII-20 i addenda).

Quant a l'import mitjà mensual de les 625 pensions reconegudes el desembre de 2017 a les Illes Balears, fou de 1084,26 euros, un 5,34% per sobre de la mitjana de les pensions en vigor el desembre de 2016, que fou de 1029,26 euros. La pensió mitjana de jubilació reconeguda al desembre de 2017 és de 1.217,05 euros, un 1,05% més que en el mateix mes de l'any anterior.

3.3.1.1. Anàlisi comparativa de les pensions contributives per comunitats autònomes, per províncies, per illes i per municipis de les Illes Balears

La quantia de les prestacions de la modalitat contributiva manté una relació de proporcionalitat amb les cotitzacions –bases de cotització i, en el seu cas,

períodes cotitzats–. Per aquest motiu, les diferències en les cotitzacions efectuades durant els períodes de la vida laboral que s'hagin de tenir en consideració per al reconeixement de la prestació suposen diferències en la quantia de la prestació reconeguda.

Els contexts socioeconòmics en generar factors de treball i factors salarials directament vinculats als imports a cotitzar són particularment rellevants. S'arriba a la mateixa conclusió si el que es pretén analitzar és la quantia mitjana de la pensió d'un col·lectiu determinat i fer comparacions amb la d'altres àmbits territorials: el conjunt d'historials de cotitzacions que es varen tenir en compte per reconèixer les pensions determina que les diferències en les aportacions contributives efectuades en relació amb altres àmbits originin diferències en el valor mitjà de les pensions que siguin objecte de comparació.

Des d'aquest punt de vista, es constata que la pensió mitjana del conjunt de les pensions en vigor l'1 de desembre de 2017 a les Illes Balears (857,73 euros) està per sota de la pensió mitjana del conjunt nacional (926,87 euros) i que igualment succeeix amb les pensions mitjanes de deu comunitats autònomes o les de 36 províncies a més de Melilla. En efecte, de les 17 comunitats autònomes i dues ciutats amb estatut d'autonomia (Ceuta i Melilla), set comunitats autònomes –a més de Ceuta– i només 14 províncies –la majoria de les quals són del nord de la península– tenen un import mitjà superior a la pensió mitjana nacional. Per ordre, són: el País Basc, Madrid, Astúries, Navarra, Aragó, Cantàbria, Catalunya i Ceuta.

Si la comparació s'efectua amb les pensions mitjanes de les diferents comunitats autònomes, s'observa que la pensió mitjana de les Illes Balears és més alta que la pensió mitjana de Castella-la Manxa, la Comunitat Valenciana, les Illes Canàries, Andalusia, Múrcia, Galícia i Extremadura. En canvi, és inferior a la pensió mitjana de deu comunitats autònomes, si bé a dues (Catalunya i Castella i Lleó) hi ha 5 de les 24 províncies amb pensió mitjana inferior a la de les Illes Balears.

Per tant, a la comparació per províncies, la pensió mitjana de les Illes Balears se situa clarament en una posició intermèdia en el conjunt nacional.

Les quatre províncies que ocupen els primers llocs són: Àlaba, Biscaia, Guipúscoa i Madrid. D'altra banda, la zona que conforma l'arc mediterrani, excepte Barcelona, està per sota de la mitjana espanyola, i només València i Tarragona estan per sobre de les Illes Balears. (Vegeu els quadres AIII-21 i A III-22).

Comparant els valors de la pensió mitjana per a cadascuna de les classes de pensió en el cas de les pensions d'incapacitat permanent –854,50 euros– i jubilació –984,62 euros–, les Illes Balears ocupen el catorzè i el dotzè lloc, respectivament, amb 23 províncies amb pensions mitjanes de jubilació inferiors a les de les Balears. Pel que fa a les pensions de viduïtat –590,25 euros l'1 de desembre i 597,09 el 31 de desembre– i orfandat –334,76 euros– es troben en el segon i tercer dels darrers llocs.

Per Illes, Mallorca, amb un import mitjà de pensió de 875,59 euros el 2017, represen-

ta un 81,97% del total de les pensions, mentre que Menorca, amb una quantia mitjana de 855,62 euros, representa un 7,75%. Eivissa, amb un import mitjà de 825,59 euros, representa un 9,14%, i Formentera, amb una quantia mitjana de 709,9 euros, el 0,46%. No es disposa d'informació per adscriure el 0,68% restant perquè es tracta de pensions que s'abonen a l'estranger. (Vegeu el quadre A III-23).

Per municipis, i més concretament els de Mallorca, podem veure que Palma és on es percep la major part de l'import global mensual de les pensions contributives, amb un 41,21%. En un segon escaló hi ha Manacor i Llucmajor, amb percentatges d'un 3,74% i d'un 3,71%, respectivament. En un tercer nivell trobam Calvià i Marratxí, amb un 3,53 i un 3,42%, respectivament. (Vegeu el quadre A III-24).

A Menorca són destacables els municipis de Maó i Ciutadella, amb uns percentatges de 2,80% i de 2,32%, respectivament. Pel que fa a les Pitiüses, cal esmentar el municipi d'Eivissa, amb un 3,84% de l'import total mensual de les pensions contributives.

Relacionant l'import total de les pensions segons el nombre total de pensions, es pot parlar de certes diferències en la pensió mitjana entre municipis de l'àrea metropolitana de Palma i del litoral i els municipis de l'interior. En el cas de Mallorca, Marratxí (1.032,04), Bunyola (1028,49), Valldemossa (952,07), Esporles (950,07), Palma (949,53), Puigpunyent (949,53) i Mancor de la Vall (913,69) són municipis amb unes pensions per sobre de la mitjana, mentre que a municipis com sa Pobla, Muro o Ariany el valor mitjà no arriba als 700 euros mensuals.

En el cas de Menorca, els valors mitjans més elevats de l'illa els trobam a Maó (916,61 euros), Sant Lluís (903,87 euros) i es Castell (896,85 euros), municipis que estan situats a la zona del llevant de Menorca. A les illes Pitiüses, l'import mitjà més alt correspon a les pensions del municipi d'Eivissa, amb una quantia mitjana de pensió de 904,68 euros.

3.3.1.2. Anàlisi de les pensions contributives segons la classe, el gènere, el grup d'edat, el règim i per trams de quantia

Del total de pensions en vigor el 31 de desembre de 2017 (187.873 davant les 187.952 en vigor l'1 de desembre de 2017) per classe, gènere i grup d'edat, un 53,73% correspon a dones –un total de 100.945 pensions en vigor–, mentre que el 46,27% restant correspon al col·lectiu masculí –amb un total de 86.928. (Vegeu el quadre A III-25).

El nombre de pensionistes amb pensions en vigor el 31 de desembre de 2017 és de 166.938, dels quals 83.423 són dones, un 49,97%, i 83.515 homes, un 50,03%, que situa la mitjana de les pensions per pensionista en 1,125. Quan s'especifica "pensionistes" en les dades de persones físiques s'ha eliminat el doble còmput que es produiria en els supòsits de titulars de diverses pensions, computant el pensionista únicament sota les característiques de la pensió principal. (Vegeu el quadre AIII-26.1).

Destaca amb molta diferència la pensió contributiva mitjana de jubilació per a les 204 persones que provenen de la mineria del carbó, i els 2.729 treballadors del règim de la mar, que reben un import bastant més elevat per comparació amb la resta de règims (1.049,10 i 994,76 euros, respectivament). La mitjana de les 128.763 pensions contributives del règim general se situa en 952,58 euros, la de les 46.346 pensions del règim especial de treballadors autònoms (RETA) en 601,92 euros, la dels 3.303 treballadors del règim d'accidents de treball en 926,87, i les de les 247 pensions de malalties professionals en 945,03 euros.

Les bases de cotització mínimes el 2017 foren en el règim general 825,60 euros; en el règim d'autònoms, 893,10 euros mensuals, i la base màxima de cotització, 3.751,20 euros.

Per trams de quantia, un 17,85% del total de pensions en vigor es concentra en trams que van de 600,01 als 650 euros, per un total de 33.536 pensions en vigor durant l'any 2017. Hi ha 57.317 pensions situades en trams de quantia inferiors i 97.020 en trams superiors.

3.3.1.2.1. La pensió de jubilació contributiva

La pensió de jubilació requereix aconseguir l'edat establerta, el cessament total o parcial en l'activitat laboral o professional i acreditar el període de cotització fixat.

El 2017 la jubilació ordinària requeria tenir 65 anys, amb 36 anys i tres o més mesos de cotització, o 65 anys i cinc mesos amb menor període de cotització. Per al càlcul de la base reguladora es computen 20 anys i el 100% de percentatge aplicable s'aconsegueix amb 35,5 anys cotitzats.

Al costat de la jubilació ordinària hi ha altres nombroses i diverses modalitats de jubilació:

- Parcial.
- Flexible: la possibilitat de compatibilitzar una vegada causada la pensió de jubilació amb un contracte a temps parcial amb una reducció de jornada entre un 25% i un 50% amb la conseqüent minoració de la pensió.
- Anticipada: als 65 anys o abans, fins i tot als 60 o menys anys –discapacitats amb un grau igual o major del 65%, normes transitòries, treballs de naturalesa penosa, mineria, ferroviaris, etc.–. En els supòsits de jubilació anticipada s'apliquen una sèrie de coeficients reductors que varien en funció dels períodes cotitzats i de si la causa de la jubilació anticipada deriva del cessament no imputable al treballador o si és voluntari.
- Activa: la jubilació derivada de la possibilitat de compatibilitzar el cobrament del 50% de l'import de la pensió de jubilació amb la realització d'un treball per compte propi o d'altri, en la qual s'exigeix haver complert l'edat ordinària de jubilació, que el percentatge aplicable a la base reguladora sigui el 100%.

- Activa plena: la jubilació en el règim d'autònoms amb els mateixos requisits que l'activa quan s'acrediti tenir contractar almenys un treballador per compte d'altri).

La prolongació voluntària de la vida laboral quan s'accedeix a la pensió amb una edat superior a l'edat que resulta d'aplicació –sempre que en aquesta data s'hagi reunit un període mínim de cotització de 15 anys– pot donar lloc a un percentatge addicional per cada any cotitzat, que a partir de 37 anys cotitzats és d'un 4%, i entre 25 i 37 anys, d'un 2,75%. En aquest cas podrà superar-se el límit de les pensions públiques, que el 2017 ha estat de 2.573,70 euros mensuals, sense que es pugui superar la quantia del límit màxim de cotització vigent en cada moment, 3.751,20 euros.

La pensió més important del sistema contributiu de les Illes Balears és la de jubilació, que representa un 72,77% de les despeses, seguida de les de viduïtat i d'incapacitat permanent, que representen un 16,20% i un 9,66%, respectivament. (Vegeu el quadre A III-26.2).

Les pensions de jubilació en vigor el 31 de desembre de 2017 eren 119.982, amb una pensió mitjana de 985,96 euros. La pensió mitjana de les 50.634 dones que perceben pensió de jubilació se situava en 763,31 euros, i les dels 69.348 homes, en 1.148,52 euros. El nombre de pensionistes de jubilació en aquesta data és de 117.596, dels quals 48.626 són dones i 68.970 homes. (Vegeu el quadre AIII-27).

Com s'ha indicat abans, la pensió mitjana de jubilació de les reconegudes al desembre de 2017 ha estat de 1.217,05 euros, mentre que al desembre de 2016 havia estat de 1.023,95 euros, i al desembre de 2015, de 1.153,03 euros. (Vegeu el quadre AIII-28).

La quantia de la pensió mitjana està associada fonamentalment als requisits de cotització i d'edat al moment del fet causant. Hi ha modalitats de jubilació amb coeficients reductors aplicats a la pensió respecte al temps que falti al treballador per complir l'edat legal de jubilació, que en cada cas li resulti d'aplicació, com és el cas de la jubilació anticipada.

Cal destacar la modificació successiva al llarg dels anys del règim jurídic de les prestacions de jubilació, com en el cas de la jubilació parcial o amb la jubilació flexible o amb la jubilació activa. (Vegeu el quadre AIII-29).

A continuació, es facilita per primera vegada informació desglossada per als quatre components de la pensió:

- Pensió inicial, que és la quantia de la pensió que resulta d'aplicar directament el percentatge que correspon a la base reguladora de la pensió al moment del reconeixement inicial i sense incloure complements a mínims.

- Revaloració, que és l'efecte acumulat de les pujades periòdiques a les pensions ja existents, segons les previsions de la corresponent LPGE.

- Complement al mínim, que és l'import que s'afegeix a la suma dels dos conceptes anteriors quan aquesta suma incrementada –si escau, amb la d'altres pensions que pugui tenir el pensionista– no aconsegueix la pensió mínima a la qual l'interessat té dret.

- Altres complements, diferents dels mínims com el de maternitat, recàrrecs o increments de prestacions per incompliment de mesures de seguretat o de prevenció de riscos laborals, etc.

La revaloració per al 2017, d'acord amb el que es preveu en la LPGE per a aquest any en les pensions abonades pel sistema de Seguretat Social en la seva modalitat contributiva, ha consistit en un increment del 0,25% i el límit màxim en la quantia de les pensions públiques ha quedat establert en 2.573,70 euros mensuals.

Cal remarcar el complement de maternitat en vigor des del 2016, que reconeix, per la seva aportació demogràfica a la Seguretat Social, les dones que hagin tingut fills biològics o adoptats i siguin beneficiàries en qualsevol règim del sistema de la Seguretat Social de pensions contributives de jubilació, viduïtat o incapacitat permanent que consisteix a aplicar a la quantia inicial de les referides pensions un 5% en el cas de dos fills; un 10% en el de tres fills, i un 15% en quatre o més fills.

D'acord amb aquests conceptes, l'import de la nòmina del mes de desembre de 2017, que fou de 118.297.206,31 euros, ha tingut el desglossament següent: 96.884.012,38 euros d'import de pensió inicial (81,90% del total), 16.287.202,94 euros d'import de revaloració (13,77%), 4.667.620,64 euros d'import de complements de mínims (3,95%) i 458.370,35 d'altres complements.

La variació interanual en el nombre de pensions ha estat d'un 2,59%; la variació de l'import de la nòmina, un 4,68%, i la de l'import de la pensió mitjana ha estat d'un 2,04%.

L'any 2017 les primeres pensions de jubilació en vigor, per a tots dos gèneres, es troben en el grup d'edat que va dels 50 als 54 anys, amb un total de 10 (amb una primera pensió de jubilació en vigor reconeguda en el grup de les dones en el tram d'edat dels 45 als 49 anys). En el cas dels homes i de les dones, les pensions de jubilació en vigor reconegudes es concentren principalment entre els 65 i els 74 anys. El nombre total de pensions de jubilació en vigor per gènere durant l'any 2017 és superior en el cas dels homes, amb una diferència de 18.715 respecte de les pensions de jubilació en vigor per a les dones. (Vegeu el quadre A III-30).

Del total de pensions de jubilació en vigor durant l'any 2017, un 18,19% se situen entre els 600,01 i els 650,00 euros, per un total de 21.822 pensions en vigor reconegudes. Per altra banda, un total de 43.730 pensions de jubilació estan per sobre dels 1.000,00 euros, fet que representa un 36,45% del total de pensions de jubilació en vigor per al 2017. (Vegeu el quadre A III-31 i addenda).

3.3.1.2.2. Les pensions de viduïtat

Pel que fa a les pensions de viduïtat, el desembre de 2017 estaven en vigor un total de 44.209 pensions i la Seguretat Social hi va destinar un import mensual total de 26.096.476,97 euros, quantitat que representa una quantia mitjana mensual de pensió de 590,3 euros. (Vegeu el quadre A III-32 i addendes).

El creixement interanual del nombre de pensions ha estat d'un 0,18%, el de la nòmina de pensions un 1,54% i el de la pensió mitjana un 1,36%.

És significatiu conèixer que el desglossament dels més de 26 milions d'euros de l'import de la nòmina mensual de desembre ha estat: 14.660.702,17 d'import inicial de la pensió,(56,18%), 8.883.663,59 euros de revaloració (34,04%), 2.411.667,92 euros de complements a mínims (9,24%) i 140.443,29 euros corresponents a altres complements. La mitjana de les pensions de viduïtat percebudes a les Illes per les pensionistes és de 602,75 euros i les percebudes per homes a 31 de desembre és de 471,29 euros.

Per gènere, el nombre de pensions de viduïtat en vigor és notablement superior en el cas de les dones, amb un total de 40.021 durant l'any 2017, enfront de les 4.188 dels homes. La pensió de viduïtat és una pensió derivada del causant mort, per la qual cosa és compatible amb qualssevol rendes de treball del vidu, la pensió de jubilació i incapacitat permanent de la vídua o el vidu (també amb les prestacions de desocupació o incapacitat temporal).

Per aquests motius, hi ha 24.740 dones que només perceben la pensió de viduïtat, és a dir, hi ha 15.280 pensions percebudes per vídues que concorren amb la percepció d'alguna altra de les 48.626 pensions de jubilació o 7.141 pensions d'incapacitat permanent percebudes per dones.

A 1 de desembre de 2017 hi havia 10.964 pensions de viduïtat complementades a mínims, és a dir, un 24,73% de les pensions de viduïtat a les Illes Balears, enfront del 31,30% a l'àmbit nacional. Aquestes pensions mínimes es distribueixen en 7.321, un 23,49% en el règim general (29,42% a l'àmbit nacional); 3.145, 28,55% a RETA (40,66% a l'àmbit nacional); 298 al règim de la mar, 27,39% (38,72% a l'àmbit nacional), i la resta, en altres règims. (Vegeu els quadres A III-33 i AIII-34).

La disminució d'un 6,57% del nombre dels complements de mínims a les Illes Balears en relació amb l'àmbit nacional repercuteix en la pensió mitjana i cal relacionar-ho amb els llindars d'ingressos compatibles amb el complement a mínims, amb els 7,8 punts percentuals en què supera la taxa d'ocupació a les Illes Balears a l'existent a l'àmbit nacional, i amb el percentatge més gran de pensions de jubilació de dones a les Illes Balears, un 40,53% enfront d'un 37,73% a l'àmbit nacional.

De les 10.964 pensions de viduïtat complementades a mínims, gairebé un 90% corresponen a pensions amb complements de mínims que el seu titular té 65 o més anys o en el qual concorre

una discapacitat igual o major al 65%, que en el segon semestre del 2017 tenien fixada una quantia de la pensió mínima de 637,70 euros mensuals. (Vegeu el quadre A III-35).

Durant l'any 2017, la primera pensió de viduïtat en vigor l'hem de situar dins el gènere femení, en el tram d'edat que va dels 20 als 24 anys, amb una pensió reconeguda. En el tram d'edat que va dels 25 als 29 anys, trobam 12 pensions reconegudes per al gènere femení. Les primeres pensions pels homes els trobam en el tram que va dels 30 als 34 anys, amb un total de dues pensions reconegudes. Més significatiu és la distribució per gènere en els trams de 80-84 anys i de 85 o més, en els quals es concentren 18.405 pensions de viduïtat percebudes per dones i 1.526 per homes. En el tram de 85 anys o més, 10.927 pensions de viduïtat les perceben dones i 984 homes. (Vegeu el quadre AIII-36 i addenda).

Un 45,82% de les pensions de viduïtat se situen entre els 600,01 i els 650,00 euros, per un total de 20.257 pensions en vigor. 8.020 pensions, un 26,94%, es troben en el grup de 80-84 anys, amb una mitjana de 581,70 euros, i les 11.911 pensions amb 85 o més anys (26,94%) tenen un import mitjà de 521,12 euros.

Una altra prestació derivada de la mort i supervivència és l'auxili per defunció, que consisteix en una quantitat a un tant alçat de 46,50 euros que s'abona a qui hagi suportat les despeses de sepeli, i el 2017 es varen abonar per aquest concepte 113.584,05 euros.

3.3.1.2.3. Les pensions d'incapacitat permanent

Pel que fa a la incapacitat permanent, l'import de la despesa el 2017 ha estat de 211.225.319,97 euros (un 0,70% menys que els 212.711.490,76 de l'any anterior), distribuïts en 207.900.083,02 euros, corresponents a la part contributiva i 3.325.236,95 de complements a mínims, que representa en conjunt un 9,66% de la despesa total en pensions.

La despesa a desembre de 2017 de les 17.395 pensions en vigor ha estat de 14.867.971,28 euros, amb una quantia mitjana mensual de la pensió de 854,73, superior a l'existent al desembre de 2016 que va ser de 849,38 euros. Per règims, l'import mitjà de les 13.467 pensions del règim general va ser de 871,82 euros; el de les 2.000 del règim d'autònoms, 638,70 euros, i la mitjana de les 1.547 pensions causades per accidents de treball va ser de 1.000,36 euros. (Vegeu el quadre AIII-37).

El nombre de pensions d'incapacitat permanent en vigor a 31 de desembre de 2017 es distribueix entre les 10.163 pensions percebudes per homes, amb un import mitjà de 902,43 euros, i les 7.232 per dones, amb un import mitjà de 787,70. En canvi, les 17.737 pensions en vigor el 31 de desembre de 2016 es distribueixen en 7.311 pensions corresponents a dones, a raó de 779,01 euros de mitjana, i en 10.426 pensions percebudes per homes, amb un import mitjà de 898,73 euros. S'ha produït, per tant, una disminució de l'1,8% del nombre de pensions i un augment de l'1,04% en la pensió mitjana respecte de

l'any anterior. (Vegeu el quadre AIII-38 i addenda).

Per trams de quantia, un total de 2.255 pensions d'aquesta classe tenen reconeguts imports que van dels 500,01 als 600,00 euros, mentre que un total de 7.380 (42,43%) pensions tenen reconeguts imports que van dels 600,01 als 1000,00 euros. El percentatge més alt de pensions reconegudes es troben en el tram que va dels 707,70 als 800,00 euros (1.959 pensions).

A continuació, es reflecteix el desglossament de les pensions d'incapacitat per graus:

- IP total, en la qual es percep un 55% de la base reguladora que inhabilita el treballador per a la realització de les tasques fonamentals de la seva professió, sempre que pugui dedicar-se a una altra de diferent.

- IP total del 75%, de la base reguladora per als majors de 55 anys.

- IP absoluta, que inhabilita per complet el treballador per a tota professió o ofici, en la qual es percep el 100% de la base reguladora

- Gran invalidesa, situació d'IP en la qual es necessita l'assistència d'una altra persona per als actes més essencials de la vida.

Les pensions d'invalidesa del SOVI (Assegurança Obligatòria de Vellesa i Invalidesa) no es classifiquen en funció d'aquests graus.

El primer de desembre de 2017 les 17.461 pensions d'IP es desglossaven en: 467 pensions d'IP en grau de gran invalidesa, un 2,67% del total, amb un import mitjà d'1.792,19 euros; 5.674 d'IP absoluta, un 32,5%, amb una pensió mitjana de 1.076,90 euros; 6.461 pensions d'IP total per a la professió habitual amb el 55% de la base reguladora, un 37% del total, amb una pensió mitjana de 595,80 euros, i 4.743 d'incapacitat permanent total qualificada d'un 75%, de la base reguladora, un 27,2%, amb un import mitjà de 859,86 euros, i 116 del SOVI d'invalidesa, amb un import mitjà de 392,11 euros. (Vegeu el quadre A III-39).

Des de novembre de 1997 les pensions d'incapacitat permanent passen a anomenar-se pensions de jubilació procedent d'incapacitat quan els seus beneficiaris compleixen l'edat de 65 anys. Si bé aquest fet no modifica el règim de la prestació, sí suposa un canvi en el seu tractament estadístic, atès que passen a tractar-se al costat de la resta de pensions de jubilació. El més rellevant és que en els trams d'edat de 55 a 59 anys (amb 4.362 pensions i 4.358 pensionistes) i de 60 a 64 (5.540 pensions i 5.523 pensionistes) es concentra un 57,7% d'aquestes pensions.

3.3.1.2.4. Pensions d'orfandat

En l'orfandat, com a regla general la quantia de la pensió és d'un 20% de la mateixa base reguladora presa per calcular la viduïtat. El desembre de 2017 a les Illes Balears estaven en vigor 6.154 pensions d'orfandat, la qual cosa representa una disminució d'un 1,33%, però un increment d'un 3,40% respecte de l'any passat. A aquest concepte s'hi ha destinat un import mensual total de 2.066.900,48 euros,

amb una quantia mitjana de la pensió de 335,86 euros, fet que ha suposat un increment interanual de la pensió mitjana d'un 1,26%. Per grups d'edat, el que va de 20 a 24 anys és el que aglutina el nombre més elevat de pensions d'orfandat en vigor per a tots dos gèneres. Per trams de quantia, un 49,29% del total de pensions d'orfandat en vigor es concentra en imports que van dels 150,01 als 250,00 euros, seguit el 2017 pel tram de quantia que compren les pensions d'orfandat reconegudes de 250,01 a 300,00 euros (521 pensions). (Vegeu els quadres A III-40 i A III-41 i addendes).

3.3.1.2.5. Pensions a favor de familiars

Finalment, el desembre de 2017 hi havia 133 pensions a favor de familiars, tres menys que l'any 2016, amb un import total mensual de 69.369,46 euros, fet que suposa un import mitjà mensual de la pensió de 521,57 euros. El nombre de pensions d'aquest tipus en vigor durant l'any 2017 és notablement superior en el cas de les dones, amb 104 pensions, davant les 29 que hi ha reconegudes per als homes. Per trams de quantia, en un 30,08% dels casos s'ha concedit un import per aquest tipus de pensions que va dels 450,01 als 500,00 euros. (Vegeu els quadres A III-42 i A III-43 i addenda).

3.3.2. Anàlisi dels subsidis i altres prestacions i una especial referència a les derivades d'accidents de treball i malalties professionals

En aquest apartat abordam les dades d'activitat referides als principals subsidis (prestacions de meritació periòdica i de durada temporal), les indemnitzacions, que són prestacions econòmiques abonables d'una sola vegada, i a altres prestacions com ara la protecció familiar de caràcter econòmic.

Amb independència de les pensions contributives per un import de 2.185.579.702,09 euros, l'INSS ha gestionat el 2017 a les Illes Balears una despesa en subsidis i altres prestacions per import de 111.839.274,22 euros. Les prestacions amb un volum més alt de despesa han estat: la incapacitat temporal, amb 34.847.135,88 d'euros; la maternitat, amb 39.844.132,08 euros; les prestacions familiars, amb un import de 24 294.150.22 euros, i la paternitat, a la qual s'han destinat 9.233.947,41 euros. Les prestacions per maternitat, suposen un 35,63%; les d'incapacitat temporal, un 31,16%; les prestacions de maternitat i paternitat, 21,72%. (Vegeu el quadre A III-44).

En relació amb el règim de treballadors de la mar l'ISM va abonar el 2017 un total de 561.283,96 euros en concepte de subsidis d'incapacitat temporal i altres prestacions. (Vegeu el quadre A III-45).

3.3.2.1. Les prestacions de maternitat i paternitat

Des del 1995, la maternitat està configurada com una contingència específica i la seva finalitat és la cura del menor i la potenciació de la relació de l'afectivitat mare-fill en aquests primers moments. Això dona lloc a la percepció d'un subsidi que el 2017 tenia una durada de fins a 16 setmanes (un fill) o, en el cas de part múltiple, dues setmanes més a partir del segon fill, igual que en el cas de fill amb discapacitat.

El 2017 es varen reconèixer 6.961 prestacions per maternitat, 6.851 varen ser percebudes per la mare i 110 pel pare. Això representa un 2,23% menys que el 2016, en què va haver-hi 7.120 prestacions, 6.994 percebudes per la mare i 126 pel pare. L'INSS va abonar subsidis per maternitat per un import de 39.844.132,08 euros, la qual cosa suposa una disminució d'un 1,41% en relació amb el 2016. (Vegeu quadres AIII-46 i AIII-47).

El 2017 l'INSS també va abonar 4.318,09 euros de subsidi de maternitat no contributiva; és a dir, a les treballadores per compte d'altri o per compte propi que, en cas de part, reuneixen tots els requisits establerts per accedir al subsidi per maternitat, excepte el període mínim de cotització.

La prestació de paternitat va ser creada per la Llei orgànica 3/2007, per a igualtat efectiva de dones i homes, l'abona directament l'INSS i, d'acord amb el previst a la Llei 9/2009, de 6 d'octubre, d'ampliació de la durada del permís de paternitat en els casos de naixement, adopció o acolliment (que la seva aplicació s'havia demorat per successives lleis de pressupostos). S'abona des de l'1 de gener de 2017 durant un període ininterromput de quatre setmanes ampliables en el supòsit de part, adopció, guarda o acolliments múltiples, en dos dies més per cada fill a partir del segon.

El 2017 es varen resoldre 6.418 subsidis de paternitat, un 13,77% més que el 2016, en què se'n varen abonar 5.641. La despesa del 2017 va suposar un increment del 106,33% respecte dels 4.475.743,16 abonats el 2016. Aquest increment s'explica per l'ampliació del permís de paternitat fins a les quatre setmanes.

Com s'ha esmentat a la introducció, el tràmit de les prestacions de maternitat i paternitat, quan se sol·liciten electrònicament a través de la plataforma Tu Seguridad Social", s'efectuen de manera automatitzada i instantània, la qual cosa succeeix quan els sol·licitants –amb caràcter previ al naixement o adopció del fill– han obtingut de les oficines de la Seguretat Social el número d'usuari i contrasenya de la Cl@ve permanent (o disposen de DNI electrònic o certificat digital).

3.3.2.2. Les prestacions familiars

Les prestacions econòmiques de protecció a la família que es reconeixen als qui resideixen en territori espanyol i compleixen els requisits establerts consisteixen en una assignació econòmica de pagament periòdic per cada fill menor de 18 anys –o major d'aquesta edat afectat per una discapacitat en grau igual o superior a un 65%– i en unes prestacions de pagament únic per naixement o adopció en supòsits de famílies nombroses, monoparentals i en els casos de mares amb discapacitat, i també una prestació per part o adopció múltiples.

Hi ha també una prestació no econòmica contributiva que consisteix a considerar com a període de cotització efectiva els supòsits d'excedència per cura de fills o menors en règim d'acolliment o de guarda amb finalitats d'adopció o per cura d'altres familiars.

En el cas dels fills a càrrec no discapacitats, per poder ser beneficiari és necessari que els ingressos anuals de qualsevol naturalesa no siguin superiors al límit establert anualment en la Llei de pressupostos, que el 2017 va ser d'11.605,77 euros, que s'amplia en el cas de famílies nombroses (o no es tenen en compte si el fill és discapacitat).

Les prestacions familiars abonades per l'INSS es refereixen a les prestacions econòmiques per fill o menor a càrrec en règim d'acolliment familiar permanent o guarda amb finalitats d'adopció. Els 24.294.250 euros abonats per l'INSS el 2017 corresponen 5.542.420,58 euros a assignació per fill o menor acollit a càrrec; 17.585.311,22 euros d'assignació per fill o menor acollit amb discapacitat; 649.316,82 euros de prestació a un tant alçat per naixement o adopció d'un fill (185 LGSS), i 517.101,60 de prestació per part o adopció múltiples.

Al mes de desembre de 2017 hi havia 2.799 beneficiaris que van percebre assignacions mensuals per un total d'1.265.754,50 euros per 2.845 fill a càrrec causants de la prestació. (Vegeu el quadre A III-48).

Quant a l'assignació econòmica per fill o menor de 18 anys a càrrec sense discapacitat, o amb una discapacitat igual o superior a un 33%, de pagament semestral, hi ha 2.757 793 euros corresponents a 19.673 causants menors de 18 anys sense discapacitat, i un abonament per 2.762 causants menors de 18 anys amb una discapacitat igual o superior al 33%, per un import global d'1.319.706 euros. Per tant, aquestes prestacions familiars arriben a un total de 22.435 causants per un import global de 4.077.499 euros, la quantitat a què ascendeix la nomina semestral que perceben un total de 12.765 beneficiaris que tenen al seu càrrec els menors que causen aquesta prestació. (Vegeu el quadre AIII-49.1).

Finalment, pel que fa a les prestacions de pagament únic, el 2017 es varen reconèixer 506 prestacions a famílies nombroses, un -16,36% en relació amb les del 2016; 95 prestacions a famílies monoparentals, un -34,03% que les 144 reconegudes el 2016, i també una prestació familiar amb mare discapacitada, enfront de les cinc que es varen reconèixer el 2016. (Vegeu el quadre AIII-49.2).

3.3.2.3. Les prestacions per risc per embaràs

La Llei 39/1999, de 5 de novembre, per promoure la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones treballadores, d'acord amb el previst a la Llei 31/1995, de 8 de novembre, de prevenció de riscos laborals, va implantar la prestació per risc durant l'embaràs dins de l'acció protectora de la Seguretat Social.

Aquest subsidi va ser modificat a partir del 24 de març de 2007, per la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, en la seva quantia i en la seva naturalesa, que va passar a ser considerada com a contingència professional.

Per al conjunt d'entitats que gestionen la prestació per aquesta contingència, a 31 de desembre el 2017 varen suposar un nombre mitjà mensual de 215,33 processos iniciats en el període (214,92

corresponents a mútues col·laboradores amb la Seguretat Social), 530 processos en vigor al final del període considerat (dels quals 529 gestionats per mútues col·laboradores amb la Seguretat Social), amb una durada mitjana dels processos finalitzats en el període de 83,31 dies (83,35 dies MCSS). En el cas de l'INSS, les prestacions varen ascendir a 8.377,88 euros. (Vegeu els quadres AIII-50 i AIII-51).

Les prestacions per risc durant la lactància natural també varen ser creades per la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, i consisteixen en una prestació del 100% de la base reguladora de la incapacitat temporal de contingències professionals que es percep des de l'inici de la suspensió fins que el fill compleix nou mesos o es produeix la incorporació al lloc de treball habitual o a un altre compatible amb la seva situació.

3.3.2.4. Prestacions per a la cura de menors afectats per càncer o una altra malaltia greu

Les prestacions per cura de menors afectats per càncer o malaltia greu (incorporada al sistema de Seguretat Social el 2011 per la Llei 39/2010, de 22 de desembre, de PGE), varen suposar el 31 de desembre de 2017 per al conjunt d'entitats que gestionen la prestació 91 processos iniciats en el període, 131 processos en vigor al final del període considerat (amb una durada mitjana dels processos finalitzats en el període de 395,31 dies). Tots els processos iniciats i finalitzats corresponen a les mútues collaboradores amb la Seguretat Social, amb una despesa mitjana per procés acabat en el període de 17.706,55 euros. (Vegeu els quadres AIII-52 i AIII-53).

3.3.2.5. Prestacions per cessament d'activitat

La prestació per cessament d'activitat està regulada en el títol V de la LGSS (Reial decret legislatiu de 30 d'octubre de 2015) i és gestionada per les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social. Abasta treballadors autònoms compresos en el RETA que tenen coberta la protecció per contingències professionals (inclosos els del sistema especial de treballadors agraris per compte propi) i els treballadors per compte propi del règim especial de treballadors de la mar.

El 2017 a les Illes Balears es varen comptabilitzar cinc prestacions resoltes per motius econòmics, tècnics, productius o organitzatius (1.341 a l'àmbit nacional), una per violència de gènere i sis per motius específics del col·lectiu (370 a l'àmbit nacional). (Vegeu el quadre AIII-54).

3.3.2.6. Les prestacions derivades d'accidents de treball i malalties professionals

El 2017 hi havia 3.303 pensions contributives d'accidents de treball i 247 de malalties professionals amb unes pensions mitjanes de 926,87 euros i 945,03 euros respectivament. (Vegeu el quadre AIII-55).

Es varen produir 3.523 dies de baixa per incapacitat temporal de contingències professionals corresponents a 46 processos, amb una durada mitjana de 76,59 dies. La incidència mitjana mensual per cada 1.000 treballadors protegits va ser d'un 0,92, enfront de l'1,78 de la mitjana nacional. (Vegeu el quadre AIII-56).

A més de la incapacitat temporal, cal esmentar les prestacions per risc durant l'embaràs i risc durant la lactància, així com les que són per cessament en l'activitat, i també la indemnització a un tant alçat quan la defunció del causant és a causa d'un accident de treball o una EP.

Quant a malalties professionals, el 2017 es varen comunicar 413 parts de malalties professionals, 185 dels quals amb baixa (105 dones i 80 homes) i 228 sense baixa (132 dones i 96 homes). 333 parts comunicats, un 81%, corresponien al grup de malalties professionals causades per agents físics. (Vegeu el quadre AIII-57).

Va haver-hi 146 parts que es varen tancar com a malaltia professional el 2017, dels quals 81 varen correspondre a dones i 65 a homes. (Vegeu el quadre AIII-58).

Per sectors, l'hostaleria és el que acumula més processos tancats ocasionats per agents físics, amb 28 processos, 25 corresponents a dones –deu d'elles en el tram de 40 a 49 anys i 8 en el tram de 50 a 59 anys– i tres a homes. (Vegeu els quadres AIII-59 i AIII-60).

A continuació, figura l'activitat de la construcció, amb 23 processos, tots referits a homes, 19 tancats com malaltia professional, ocasionats per agents físics, tres del grup de malalties professionals de la pell i un causat per agents químics, seguida de l'activitat de comerç a l'engròs i al detall i reparació de vehicles de motor i motocicletes, en la qual va haver-hi 20 processos causats per agents físics, 12 que afecten homes i vuit a dones, Després, les activitats sanitàries i de serveis socials varen registrar 17 processos tancats com a malaltia professional de dones i dos d'homes, aquests últims per malalties professionals de la pell, igual que en el cas de sis dones. Dels onze processos restants de dones, sis estaven ocasionats per agents físics i cinc per agents biològics, amb la qual cosa les activitats sanitàries i de serveis socials són les que acumulen més diversitat d'agents causals, sense que, d'altra banda, es comptabilitzi cap malaltia professional en cap activitat corresponent al grup 6, que són les ocasionades per agents cancerígens.

Des del 15 de desembre de 2015 i en relació amb les patologies derivades de l'exposició laboral al risc d'amiant que hi ha d'àmbit oncològic (grup 6 de les malalties professionals) o amb malalties respiratòries derivades de l'exposició a pols d'aquesta substància (grup 4 de malalties professionals), es manté en vigor un conveni de col·laboració entre l'INSS i la Comunitat de les Illes per dur a terme actuacions conjuntes destinades a avaluar, amb criteris facultatius homogenis, el menyscapte funcional i l'etiologia o contingència professional que presenta el treballador afectat, de manera que la valoració d'una possible situació d'incapacitat temporal o permanent i, si escau, del grau corresponent d'incapacitat, s'efectuï amb tots els antecedents i elements de judici necessaris.

Durant el 2017 ni el Grup de Treball ni la Comissió de Seguiment del Conveni no ha detectat cap malaltia professional d'aquesta naturalesa a les Illes Balears.

3.3.3. La despesa per incapacitat temporal (IT)

La incapacitat temporal (IT) es reconeix en la situació que es troba el treballador quan per malaltia comuna o professional, per períodes d'observació o per accident –laboral o no laboral– està impossibilitat temporalment per treballar i necessita assistència sanitària de la Seguretat Social.

La gestió i el control d'aquesta prestació econòmica la duen a terme les entitats amb les quals està concertada o fixada legalment la protecció de les contingències comunes i professionals, fonamentalment l'INSS i les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social, i també empreses autoritzades a col·laborar voluntàriament en la gestió, a més de l'ISM en el que fa referència al règim especial de treballadors de la mar.

Les dades de la despesa d'aquesta prestació que es faciliten corresponen només a l'INSS i a l'ISM, encara que s'inclou també nombrosa informació damunt la dimensió de la gestió de les mútues. L'import mitjà mensual de la despesa en prestacions d'incapacitat temporal en matèria de contingències comunes a les Illes Balears ha estat de 12.175.280,32 euros, fet que eleva a 146.103.363,84 euros la projecció anual dels imports abonats d'aquest subsidi. (Vegeu el quadre AIII-61).

L'import anual de la incapacitat temporal abonat per l'INSS el 2017 se situà en 34.847.135,88. També es varen abonar 1.968.722,03 euros per col·laboració d'empreses, la qual cosa situa l'import total abonat amb càrrec al pressupost de l'INSS en 36.815.857,91 euros.

Per altra banda, l'ISM va abonar el 2017 un total de 561.283,96 euros per les prestacions d'IT que va gestionar.

A les Illes Balears, en acabar el 2017 i per al conjunt del sistema, hi trobam 377.909 treballadors protegits per les contingències comuns de la incapacitat temporal i 344.951 per les contingències professionals de la IT. Per contingències comunes, les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social a final d'any protegien 271.726 treballadors; l'INSS, 104.812, i l'ISM, 1.371. El nombre de treballadors per compte propi o autònoms protegits va ser de 87.812, dels quals 77.628 corresponien a les MCSS i 9.084 a l'INSS.

Respecte a les contingències professionals –accident de treball i malalties professionals– hi havia 344.951 treballadors protegits, dels quals 339.501 ho eren per les mútues; 5.084 per l'INSS, i 366 per l'ISM. (Vegeu els quadres AIII-62, AIII-63 i AIII-64, més addendes respectives).

Amb relació als treballadors amb incapacitat temporal concertada amb l'INSS, hi ha hagut 863.743 dies de baixa corresponents a 20.846 processos, amb una durada mitjana de 76,59 dies, superior als 74,94 de la mitjana nacional i que representa una incidència mitjana mensual per cada mil treballadors protegides del 0,992, davant l'1,78 de l'àmbit nacional. Respecte de l'any anterior, si bé hi ha hagut un lleuger increment en el nombre de treballadors protegits per incapacitat temporal de contingències comunes (va passar de 111.907 de l'any anterior als 114.296 de 2017), el més significatiu és que la durada mitjana dels processos donats d'alta el

2017 de contingències comunes –exclosos autònoms– s'ha reduït de 40,76 dies a 33,83, per sota dels 38,97 dies de la mitjana nacional, fet que explica en bona mesura la diferència interanual en la despesa de l'INSS en aquesta prestació.

El cost mitjà per afiliat/mes de l'INSS a les Illes Balears el 2017 fou de 24,65 euros, la qual cosa suposa una millora de 4,94 punts en relació amb l'obtingut per l'INSS a l'àmbit nacional. (Vegeu el quadre AIII-65).

La col·laboració i cooperació entre totes les entitats que intervenen en la gestió de les incapacitats temporals o permanents esdevé un instrument fonamental per a la gestió eficaç d'aquestes prestacions.

Durant el 2017-2020 està en vigor un conveni de col·laboració entre el Ministeri de Treball, Migracions i Seguretat Social; l'INSS, i la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, a través de la Conselleria de Sanitat i Consum (de la qual depèn l'IB-Salut), per a la millora de la gestió i el control de la incapacitat temporal derivada de contingències comuns amb la finalitat d'aconseguir els objectius de racionalització de la despesa de la IT amb mesures com la informatització i transmissió per via telemàtica dels parts a l'INSS –matèria en què la nostra comunitat és capdavantera a l'Estat–, l'emissió d'informes mèdics sobre la incapacitat temporal –tenint en compte durades estàndards i temps òptims dels processos–, l'accés del personal mèdic de l'INSS als historials clínics, etc.

També el 2017 s'ha prorrogat el conveni del 4 de gener de 2016 entre l'INSS, l'ISM i les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social per a l'emissió d'informes i la pràctica de proves mèdiques i exploracions complementàries per a la valoració, revisió i qualificació de les incapacitats laborals, que agiliten i permeten resoldre més eficaçment aquests processos.

3.3.4. Les mútues col·laboradores amb la seguretat social

La col·laboració en la gestió de la Seguretat Social atribuïda a les entitats gestores la duen a terme les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social (MCSS) i les empreses col·laboradores. Les MCSS, quant a les contingències professionals, fan la cobertura dels riscos durant l'embaràs o la lactància natural, la incapacitat temporal i la incapacitat permanent, i mort i supervivència derivades d'AT o EP, a més de la incapacitat temporal de contingències comunes quan se n'ha concertat la protecció.

El pagament de prestacions de la Seguretat Social de les mútues col·laboradores el 2017, segons les dades provisionals disponibles, que poden ser objecte de variacions i que com a conseqüència en resulti el tancament definitiu d'exercici, llancen un import de 167.965.710,28 d'euros distribuïts en 150.815.195,57 en concepte d'incapacitat temporal; 13.612.407,07 per al risc per embaràs i lactància; 1.250.229,53 en concepte d'altres prestacions i indemnitzacions; 550.632,96 en prestacions i lliuraments únics; 550.632,96 en prestacions socials; 1.159.257,15 corresponents a altres prestacions i indemnitzacions, i 564.863,27 en concepte de despeses de farmàcia i 13.124,73 referides a ajudes genèriques a famílies i ISL.

El 2016 les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social varen abonar un total de 132.361.141,99 euros en prestacions, dels quals 116.933.969,87 varen correspondre a la incapacitat temporal; 12.099.697,44 a la maternitat, paternitat, risc d'embaràs i lactància; 1.108.172,02 en concepte d'altres prestacions i indemnitzacions; 590.017,97 en prestacions i lliuraments únics; 1.089.617,90 en prestacions socials; 526.296,78 corresponents a altres prestacions i indemnitzacions, i 13.370,01 en concepte de despeses de farmàcia.

Durant el 2017 es va incrementar en 18.785 treballadors el col·lectiu que té la IT de contingències comunes protegida a través de les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social i es va passar de 330.569 el 2016 a 349.354 el 2017. Aquest increment és a causa dels treballadors per compte d'altri, 255.381 el 2016 i 271.726 el 2017. D'altra banda, el col·lectiu de treballadors amb les contingències professionals assegurades amb les MCSS va passar de 321.841 el 2016 a 339.501 treballadors.

En relació amb els treballadors amb les contingències d'IT concertades amb les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social el 2017, a la nostra comunitat es varen comptabilitzar 4.537.332 dies de baixa per incapacitat temporal (3.776.396 dies per contingències comunes i 760.936 per professionals), distribuïts entre 129.117 processos, 104.349 per contingències comunes i 24.768 per contingències professionals.

El 2016 el nombre de dies de baixa va ser de 4.073.696, corresponents a 116.467 processos que varen ser donats d'alta en el període. La incidència mitjana de processos per cada mil treballadors protegides per contingències comunes (excepte autònoms) incrementà de 32,95 a 33,13 el 2017, i roman per sota de la mitjana nacional, situada en 36,25 processos.

En dades desagregades mensuals per mútues, el desembre de 2017 hi havia 266.425 treballadors amb la cobertura d'incapacitat temporal en el règim general per contingències comunes distribuïts en 44.976 codis de compte de cotització.

La Mútua Balear té un total de 117.215 treballadors; seguida de Fremap, que ha donat cobertura a un total de 33.389 treballadors (un 11,70% del total); Asepeyo, amb 30.205 treballadors coberts l'any 2017 (10,60%); 21.701 Mutua Universal Mugenat; 16.580 Faternidad-Muprespa; 11.278 Activa Mutua 2008, etc. (Vegeu el quadre AIII-66 i addenda).

Al juliol de 2017 es va produir el rècord de treballadors del règim general amb les contingències comunes protegides a través de les mútues col·laboradores amb la Seguretat Social, 398.594 treballadors, que corresponien a 53.227 codis de compte de cotització.

3.3.5. Les prestacions de protecció per l'atur

El darrer dia de desembre del 2017 constaven d'alta com a beneficiaris de prestacions per atur 80.787. Això representa una disminució global del 3,68% en relació als beneficiaris a la mateixa data de l'any 2016. (Vegeu quadre AIII-67).

La mitjana mensual de beneficiaris el 2017 es va situar en 45.576 persones, que en relació a la mitjana mensual de 48.603 de 2016 suposa una caiguda del 6,23%. La quantitat total de cotitzacions a la Seguretat Social va ser el 2017 de 150,34 milions d'euros, un 2,76% més que l'any anterior i l'import total de les prestacions per atur va suposar 536 milions d'euros amb una disminució del 1,1% respecte a l'exercici anterior.

L'import mensual mitjà per beneficiari fou de 956 euros, un 5,06% més que l'any anterior.

La informació sobre els beneficiaris es desglossa per gènere, trams d'edat, i per tipus prestació: Desocupació de nivell Contributiu, (PDC), Subsidi per Desocupació, (SD), (que correspon al nivell assistencial), Renda Activa d'Inserció, (RAI) ,que constitueix una renda econòmica vinculada a la realització d'accions en matèria de polítiques actives d'ocupació que no comportin retribucions salarials, i Ajuda econòmica del Programa d'Activació per a l'Ocupació, (PAE), dirigida a aturats de llarga durada que hagin esgotat qualsevol altra prestació. (Vegeu quadres d'III-68 a A III-72).

També s'inclouen les dades dels beneficiaris estrangers d'aquestes prestacions i les dades per Províncies i Comunitats Autònomes de la prestació per desocupació en la modalitat de pagament únic. (Vegeu quadres A III-73 i A III-74).

4

SALUT, QUALITAT DE VIDA I SERVEIS SANITARIS

RESUM

En salut pública i en planificació sanitària els indicadors de salut s'utilitzen per posar de manifest la magnitud d'un problema de salut, per reflectir els canvis al llarg del temps, per mostrar possibles diferències entre poblacions i per avaluar fins a quin punt els objectius de determinats programes s'han assolit. Algunes característiques els defineixen: varietat en els fenòmens que reflecteixen, tendència i distribució geogràfica, homogeneïtat en les estimacions –la qual cosa facilita la comparació– i l'accés a gran quantitat de dades sanitàries.

En aquesta publicació oferim una àmplia varietat d'aspectes que deixen veure la situació de salut a les Balears i que són usats en informes del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat per observar l'estat de salut a Espanya i en el context de la Unió Europea; esperança de vida i indicadors afins, mortalitat per les principals causes, mortalitat infantil, morbiditat (altes hospitalàries, càncer, accidents de trànsit i de treball), hàbits i estils de vida relacionats amb la salut (tabac, alcohol, altres drogues, inactivitat física, sobrepès i consum insuficient de fruites i verdures). De la mateixa manera, abordam indicadors de cobertura, de recursos (econòmics, estructurals –centres i alta tecnologia– i de professionals) relacionats amb la salut.

4.1. INTRODUCCIÓ[11]

Al llarg d'aquest capítol hem volgut conjugar aspectes de com es configura l'organització sanitària de les Illes Balears en matèria d'infraestructures, tecnologia i de recursos humans, juntament amb indicadors de resultats de salut, tant quantitatius com qualitatius, els quals consideram més significatius per elaborar una radiografia del sistema sanitari de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears i el seu estat de salut, en alguns casos fent comparació amb la resta de l'Estat. Del nostre model, cal destacar, entre altres característiques, la importància cabdal de l'activitat duta a terme per les entitats sanitàries

11. A part dels quadres i gràfics que es poden consultar en aquesta publicació, s'han inclòs nou quadres addicionals que es poden consultar en l'annex estadístic d'aquest apartat, relatius a l'evolució dels llits instal·lats als hospitals de les Illes Balears per al període 2010-2016; l'evolució del personal sanitari de les Illes Balears per al mateix període; l'evolució de l'activitat d'atenció primària per al període 2011-2016; els pressuposts inicials en sanitat en euros per habitant i per comunitat autònoma per al període 2007-2017; l'evolució de la taxa de mortalitat infantil a les Illes Balears i Espanya per al període 2010-2015; l'evolució dels principals indicadors de l'enquesta de satisfacció sobre el funcionament del sistema sanitari a Balears i Espanya per al període 1995-2017, i la mateixa informació per comunitat autònoma en termes de bona o molt bona atenció primària; bona o molt bona en la darrera urgència; i bona o molt bona en hospitalització.

de titularitat privada. La no consideració de l'activitat esmentada anteriorment –en el moment de comptabilitzar infraestructures, tecnologia disponible i recursos humans a més dels resultats de l'activitat assistencial– produiria un important biaix en el resultat final d'aquesta radiografia. Així mateix, la complementarietat que es produeix d'ambdós sistemes, públic i privat, que dona servei tant a la població resident –més d'un milió d'habitants– com als més de 16,3 milions de visitants, nacionals i estrangers (2017), es configura com un element essencial de garantia de la prestació sanitària al conjunt de la població i un gran valor afegit de seguretat per a la principal indústria local: el turisme. D'aquí que en cada moment s'hagi procurat comptar amb la informació disponible sobre recursos i resultats duts a terme pels dispositius de titularitat privada. Si bé aquestes fonts d'informació es troben encara poc desenvolupades, es considera fonamental per completar el mapa sanitari de les Illes Balears disposar de millors registres que permetin conèixer la nostra vertadera realitat sanitària. Així doncs, recomanam incorporar informació sobre principals diagnòstics del sector privat, activitat concertada i altres serveis sanitaris, etc., juntament amb informació de pressupostos liquidats d'ingressos i despeses desagregades en el cas del sector públic. Tot això, amb l'objectiu de proporcionar eines més acurades per als que es dediquen a la planificació sanitària.

4.2. Recursos

4.2.1. Estructurals: centres, serveis i establiments

És competència de la Conselleria de Salut les diferents autoritzacions sanitàries, tant de funcionament com de modificació, referent als centres, serveis i establiments sanitaris a la nostra comunitat autònoma.

Segons el Reial decret 1277/2003, de 10 d'octubre, pel qual s'estableixen les bases generals sobre autorització de centres, serveis i establiments sanitaris, es considera:

Centre sanitari: és el conjunt organitzat de mitjans tècnics i instal·lacions en què professionals capacitats, per la seva titulació oficial o habilitació professional, bàsicament duen a terme activitats sanitàries per millorar la salut de les persones. Els centres sanitaris poden estar integrats per un o diversos serveis sanitaris, que constitueixen la seva oferta assistencial.

Servei sanitari: és la unitat assistencial, amb organització diferenciada, dotada dels recursos tècnics i professionals capacitats, per la seva titulació oficial o habilitació professional, per dur a terme activitats sanitàries específiques. Pot estar integrat en una organització en què l'activitat principal pot no ser sanitària.

Establiment sanitari: és el conjunt organitzat de mitjans tècnics i instal·lacions en què professionals capacitats, per la seva titulació oficial o habilitació professional, duen a terme bàsicament

activitats sanitàries de dispensació de medicaments o d'adaptació individual de productes sanitaris.

Biobanc: és un establiment públic o privat, sense ànim de lucre, que acull una o diverses col·leccions de mostres biològiques d'origen humà amb finalitat d'investigació biomèdica organitzat com una unitat tècnica amb criteris de qualitat, ordre i destí, amb independència que albergui mostres amb altres finalitats.

Segons les dades del registre de centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears –replicats en el Registre Nacional de Centres–, hi ha actualment 3.243 recursos sanitaris autoritzats. (Vegeu el quadre III-22).

4.2.2. Centres hospitalaris

Les Balears disposen de 25 hospitals, dels quals 11 (44%) són de dependència pública i 14 (56%) de titularitat privada.

El nombre d'hospitals públics no s'ha modificat en els darrers anys. L'IB-Salut gestiona actualment 10 (40%) hospitals (set d'aguts, dos de mitjana-llarga estada i un de psiquiàtric). El Consell d'Eivissa té al seu càrrec un hospital residència que al mateix temps és en el catàleg de residències per a gent gran i en el catàleg d'hospitals –amb 160 llits–, mentre que la Mútua Balear d'accidents de treball gestiona una clínica de 40 llits.

La xarxa privada ha incrementat en tres el nombre d'hospitals i ha passat d'11 a 14 (+27%) en els darrers cinc anys. Es gestionen 1.420 llits orientats bàsicament a l'atenció de pacients aguts .Els 14 hospitals privats suposen un 35% de l'oferta de llits de la comunitat autònoma. Mallorca concentra 18 hospitals –12 dels quals se situen a la capital– i Eivissa té tres hospitals autoritzats, la mateixa quantitat que Menorca. Formentera té un hospital públic. (Vegeu el quadre III-23).

4.2.3. Alta tecnologia i finalitat assistencial

Avui dia hi ha 4.025 llits hospitalaris als 25 centres amb internament autoritzats i 122 quiròfans. La finalitat assistencial dels hospitals públics és bàsicament d'atenció general, amb 2.071 llits. Cal afegir-hi 206 llits en centres de mitja i llarga estada a Mallorca, l'Hospital Residència Assistida Cas Serres, a Eivissa, amb 160 llits, i l'hospital psiquiàtric, amb 168. La finalitat assistencial dels centres privats també és de tipus general o medicoquirúrgica, ja que la majoria del seu pressupost assistencial es dedica a aquesta activitat.

La dotació dels equips d'alta tecnologia dels hospitals de les Illes Balears és de 325 equips, dels quals 143 (44%) pertanyen al sistema públic i 182 (56%) a la xarxa privada. Hi ha 21 equips de TAC (47% públics) i 20 ressonàncies magnètiques (38% públiques), la qual cosa dona una taxa de 17,5 per milió d'habitants, una de les més altes del país (Espanya: 13,2 per milió d'habitants). (Vegeu el quadre III-24).

Quadre III-22. Centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears (2018)

				Per illa				Per titularitat	
		Tipus de centre, servei, establiment	Autoritzats 01/01/2018	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Pública	Privada
Biobancs	B.1	Biobancs de tumors	1	1	0	0	0	1	
	B.2	Altres biobancs	2	2	0	0	0	2	
Centres amb internament (hospitals)	C.1.1	Hospitals generals	19	13	3	2	1	7	12
	C.1.2	Hospitals especialitzats	1	0	0	1	0	1	
	C.1.3	Hospitals de mitjana i llarga estada	4	4	0	0	0	2	2
	C.1.4	Hospitals de salut mental i tractament de toxicomanies	1	1	0	0	0	1	
Centres ambulatoris	C.2.1	Consultes mèdiques	273	202	26	45	0		273
	C.2.2	Consultes d'altres professionals sanitaris	275	218	26	29	2		275
	C.2.3.1	Centres de salut	54	42	5	6	1	54	
	C.2.3.2	Unitats bàsiques de salut	98	83	6	9	0	98	
	C.2.4	Centres polivalents	232	179	11	40	2		232
	C.2.5.1	Clíniques dentals	469	376	31	59	3		469
	C.2.5.10	Centres de reconeixements	80	64	8	7	1		80
	C.2.5.2	Centres de reproducció humana assistida	6	4	1	1	0		6
	C.2.5.3	Centres d'interrupció voluntària de l'embaràs	3	3	0	0	0		3
	C.2.5.5	Centres de diàlisi	6	6	0	0	0		6
	C.2.5.6.1	Centres de diagnòstic per a la imatge	10	8	1	1	0		10
	C.2.5.6.2	Laboratori d'anàlisis clíniques	32	27	3	2	0		32
	C.2.5.7	Unitats mòbils d'assistència sanitària	21	20	0	0	1		21
	C.2.5.8	Centres de transfusió	3	1	1	1	0	3	
	C.2.5.9	Bancs de teixits	1	1	0	0	0	1	
	C.2.5.90.1	MATEPSS	22	15	4	3	0	22	
	C.2.5.90.2	Centres especialitzats en medicina estètica	26	25	0	1	0		26
	C.2.5.90.3	Centres especialitzats en fisioteràpia i rehabilitació	34	23	2	8	1		34
	C.2.5.90.4	Altres centres especialitzats	181	139	21	19	2		181
	C.2.90.1	Proveïdors d'assistència sanitària domiciliària	205	160	17	27	1		205
	C.2.90.2	Altres proveïdors d'assistència sanitària	8	5	1	2	0		8

continua

Quadre III-22. Centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears (2018)

				Per illa				Per titularitat	
		Tipus de centre, servei, establiment	Autoritzats 01/01/2018	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	Pública	Privada
Serveis sanitaris en una organització no sanitària	C.3.1	Serveis sanitaris a empreses PRL	93	75	11	7	0	14	79
	C.3.2	Serveis sanitaris en centres sociosanitaris	16	16	0	0	0	4	12
	C.3.3	Serveis sanitaris en centres ludicoesportius i balnearis	2	2	0	0	0		2
	C.3.4	Serveis sanitaris en centres penitenciaris	4	2	1	1	0	4	
	C.3.5	Serveis sanitaris en centres d'atenció a drogodependència i addiccions	16	11	2	3	0	14	2
	C.3.6	Serveis sanitaris a empreses	0	0	0	0	0		0
	C.3.7	Altres serveis sanitaris integrats en una organització no sanitària	43	38	2	3	0		43
Establiments	E.3	Òptiques	172	140	17	14	1		172
	E.4	Ortopèdies	24	18	4	2	0		24
	E.5	Establiments d'audiopròtesis	65	50	**9**	5	1		65
AMB	AMB	Ambulàncies	301	245	21	34	1		301
FAR		Farmàcies	440	354	**40**	42	1		440
TOTAL			**3.243**	**2.573**	**274**	**374**	**19**	**228**	**3.015**

Font: Registre de centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears i registre nacional 2018.

Quadre III-23. Hospitals a les Illes Balears (2017)

			Dependència patrimonial							
			Seguretat Social	Comunitat Autònoma	Consell	Mútues d'accidents de treball i malalties professionals	Privats	Total hospitals	Total llits instal·lats	% llits instal·lats
Dependència funcional	IB-Salut	Sistema Nacional de Salut						7	2.071	51,5
		Comunitat Autònoma						3	374	9,3
		Consell						1	160	4,0
	Privats	Mútues d'accidents de treball i malalties professional						1	40	1,0
		Privats						13	1.380	34,3
		Total hospitals	4	4	3	1	13	25		
		Llits instal·lats	1.752	425	428	40	1.380		4.025	
		% llits instal·lats	43,5	10,6	10,6	1,0	34,3			100

Font : Elaboració pròpia a partir del Catàleg N Hospitals 2017 i Registre de Centres, Serveis i Establiments Sanitaris Illes Balears 2018.

Quadre III-24. Dotació dels equips d'alta tecnologia dels hospitals de les Illes Balears per finalitat asistencial i dependència (2017)

Nom	Municipi	Llits instal·lats	Finalitat assitencial	Concert	Quiròfans	TAC	RM	GAM	HEM	ASD	LIT	ALI	SPECT	PET	MAMOS	DO	DIAL	Total Alta Tecnologia
Públics																		
Hospital General de Mallorca	Palma	100	Geriatria i/o llarga estada	S	"68 (55%)"													
Hospital Psiquiàtric	Palma	168	Psiquiàtric	S														
Hospital Joan March	Bunyola	106	Geriatria i/o llarga estada	S														
Hospital Can Misses	Eivissa	271	General	N		1	1				1				2	1	34	4
Hospital Residencia Asistida Cas Serres	Eivissa	160	Geriatria i/o llarga estada	S														
Hospital Manacor	Manacor	238	General	N		1									1		14	16
Hospital Son Llatzer	Palma	419	General	N		2	1			1					1	1	21	27
Hospital de Formentera	Formentera	12	General	N											1			1
Hospital Comarcal d'Inca	Inca	165	General	N		1	1								1		2	5
Hospital Mateu Orfila	Maó	142	General	N		1	1								1	1	2	6
Hospital Universitari Son Espases	Palma	824	General	N		4	3	4	3	2	1	3		1	2	1	32	56

continua

Quadre III-24. Dotació dels equips d'alta tecnologia dels hospitals de les Illes Balears per finalitat asistencial i dependència (2017)

Nom	Municipi	Llits instal·lats	Finalitat assitencial	Concert	Quiròfans	TAC	RM	GAM	HEM	ASD	LIT	ALI	SPECT	PET	MAMOS	DO	DIAL	Total Alta Tecnologia
Privats																		
Clínica Mutua Balear	Palma	40	Traumatologia i/o rehabilitació	N	"54 (45%)"	1	1											2
Hospital de la Creu Roja Espanyola	Palma	70	Medicoquirúrgic	S														
Hospital Sant Joan de Déu	Palma	200	Medicoquirúrgic	S														
Integracion Sanitaria Balear, SL (Clinica Rotger)	Palma	186	General	N		1	2	1	1	1	1		1	1	1	1		11
Clinica Juaneda	**Palma**	196	General	**N**		1	**1**		1	**1**					1	1	**1**	7
Policlinica Miramar (Ameba SA)	**Palma**	**206**	**General**	**S**		**1**	**2**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**		**1**	**1**	**29**	**40**
Policlínica Nuestra Señora Del Rosario, S.A.	**Eivissa**	**67**	**General**	**S**		**1**	**1**		**1**	**1**	**1**				**1**	**1**		**7**
Clinica Salus Menorca SL	**Ciutadella de Menorca**	**41**	**General**	**S**		**1**	**1**								**1**	**1**		**4**
Hospital General de Muro	**Muro**	**85**	**General**	**S**		**1**	**1**								**1**	**1**		**4**
Policlínica Virgen de Gracia	**Maó**	**18**	**General**	**N**		**1**									**1**			**2**
Hospital Quirónsalud Palmaplanas	**Palma**	**169**	**General**	**S**		**1**	**2**	**1**	**1**	**1**	**1**		**1**		**1**	**1**		**10**
Hospital de Llevant	**Manacor**	**70**	**General**	**N**		**1**	**1**								**1**	**1**		**4**
Hospital Clínic Balear	**Llucmajor**	**34**	**General**	**N**		**1**	**1**								**1**			**3**
Luz de Palma	**Palma**	**38**	**General**	**N**														
Total		**4.025**			**122**	**21**	**20**	**7**	**8**	**8**	**6**	**4**	**3**	**2**	**19**	**12**	**135**	

TAC (tomografia axial computeritzada), RM (ressonància magnètica), GAM (càmera gamma), HEM (sala d'hemodinàmica), ASD (angiografia por sostracció digital), LIT (litotrícia extracorpòria per ones de xoc), ALI (accelerador de partícules), SPECT (tomografia per emissió de fotons), PET (tomografia per emissió de positrons), MAMOS (mamògraf), DO (densitòmetres ossis), DIAL (equips d'hemodiàlisi).

4.2.4. Llits instal·lats

Tot i que la tendència general és la disminució del recurs llit i l'increment de l'activitat especialitzada ambulatòria, a les Balears s'observa un increment de llits tant installats com en funcionament en el període 2010-2016, amb més intensitat a la xarxa privada. Per contra, les incubadores en funcionament s'han reduït en els dos àmbits assistencials d'acord amb la disminució de natalitat i altres factors. D'altra banda, s'ha incrementat el nombre de quiròfans.

Un 8,6% dels llits instal·lats es destinen a mitja llarga estada. Aquest és un recurs cada vegada més demandat per una societat que envelleix i que requereix un altre tipus de cures. La majoria d'aquests llits són del sistema públic. Curiosament, no hi ha llocs d'hospital de dia geriàtric en els centres públics. (Vegeu el gràfic III-16 i el quadre AIII-68).

4.2.5. Professionals

En els centres de salut d'atenció primària treballen 1.578 professionals sanitaris (metges, infermeres i altres professionals). No disposem d'informació sobre l'ocupació que es genera a la resta de centres i establiments sanitaris sense internament.

Tanmateix, el sistema d'atenció especialitzada proporciona ocupació a 16.701 professionals, dels quals 11.832 (70%) ho fan en el sistema públic. En el sistema privat d'atenció especialitzada, hi treballen 4.869 professionals (30% del total). En el període 2010-2016 el nombre de professionals del sistema públic s'ha incrementat en un 6%, mentre que el privat ho ha fet en un 29%. Cal fer notar que els models de vinculació dels metges especialistes són molt diferents en els dos àmbits assistencials; en el sistema privat un 74% dels especialistes estan vinculats amb l'hospital, mentre que aquesta figura és molt majoritària en els hospitals públics. (Vegeu el gràfics III-17 i III-18 i el quadre AIII-69).

4.2.6. Activitat

La baixada d'activitat del període 2012-2014 de les consultes de medicina de família i pediatria i la recuperació posterior es podria associar a la reducció horària dels centres de salut, que varen tancar en horari d'horabaixa de l'any 2012 a l'any 2015. Aquesta davallada es relaciona amb l'augment de l'activitat de les urgències (PAC/SUAP). Aquest efecte no apareix a les consultes d'infermeria. Complementant aquesta informació, s'ha de tenir en compte que en aquest període la població amb targeta sanitària individual (TSI) ha augmentat un 4,2%, i només es va produir una baixada l'any 2013 respecte de l'any 2012 d'un 0,3%. (Vegeu els quadres III-25 i III-26 i gràfic III-19 i dels annexos estadístics els quadres AIII-70 al AIII-75.2 i els gràfics AIII-1 al AIII-6).

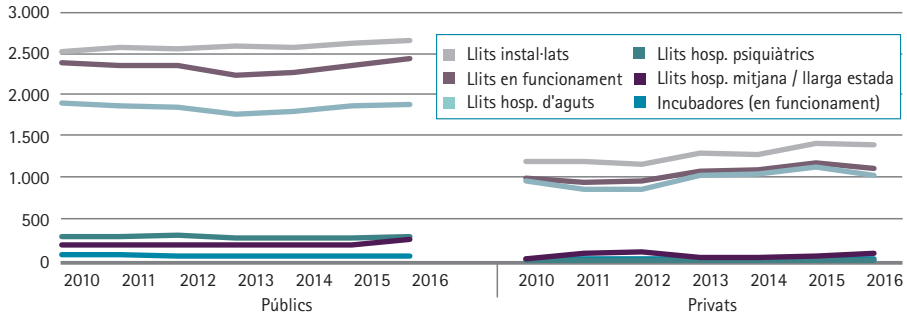
4.2.7. Modalitat de cobertura sanitària

L'Enquesta Europea de Salut a Espanya (EESE) 2014 s'adreça al conjunt de persones de 15 i més anys residents en habitatges familiars de tot el territori nacional. A Espanya, ha dut a terme l'EESE 2014 l'Institut Nacional d'Estadística (INE), amb la

col·laboració del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat (MSSSI), que estableixen la necessitat de disposar de dades fiables sobre l'estat de salut, la utilització i l'accés als serveis sanitaris, i els determinants de la salut dels països de la Unió Europea (UE). D'aquesta enquesta es desprèn que a les Balears un 71% de la població refereix que disposa exclusivament de cobertura sanitària pública; prop d'un 1% exclusivament privada, i un 26%, totes dues. Tot i ser la comunitat –amb Madrid– amb un percentatge més alt de persones que tenen doble cobertura, a hores d'ara no existeix un registre autonòmic per conèixer el nombre, la penetració per illes i l'evolució dels ciutadans de les Balears que tenen assegurances d'assistència sanitària privada. (Vegeu el quadre III-27 i el gràfic III-20).

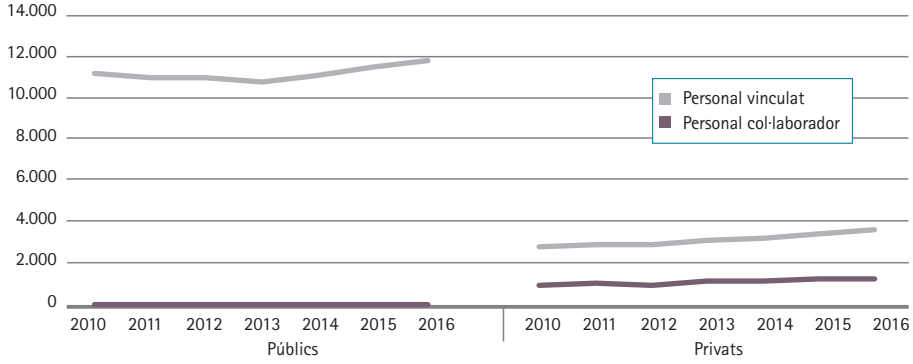
Gràfic III-16

Evolució dels llits instal·lats als hospitals de les Illes Balears per titularitat del centre (2017)

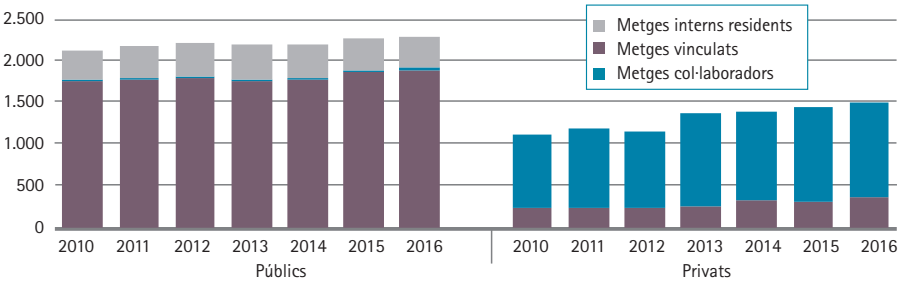
Gràfic III-17

Evolució del personal total al sistema sanitari de les Illes Balears (2010-2016)

Gràfic III-18

Evolució dels metges al sistema sanitari de les Illes Balears (2010-2016)

Quadre III-25. Principals dades d'activitat en els sistemes públic i privat d'atenció especialitzada a les Illes Balears per àrees (2016)

		Públics-SNS	Privats	Total	% públic
Hospitalització	Llits en funcionament	2.422	1.109	3.531	68,6
	Altes	89.689	70.974	160.663	55,8
	Estades	705.385	318.262	1.023.647	68,9
	Altes per 1.000 hab.	78,46	62,09	141	55,8
	Estades per 1.000 hab.	617,05	278,41	895	68,9
	Estada mitjana	7,86	4,48	12	
	Índex d'ocupació	79,79	78,62	158	
	Índex de rotació	37,03	64	101	
	Mortalitat (% altes per defunció)	4,07	1,62	5,69	71,5
A. quirúrgica	Intervencions amb ingrés	30.333	24.103	54.436	55,7
	Intervencions CMA	23.767	16.674	40.441	58,8
	Resta d'intervencions	18.080	18.664	36.744	49,2
	Total intervencions	72.180	59.441	131.621	54,8
	Freqüentació: total intervencions per 1.000 hab.	63,14	52	115	54,8
	Taxa d'ambulatorització:% intervencions CMA	43,93	40,89	85	51,8
A. obstètrica	Parts via vaginal	6.136	1.728	7.864	78,0
	Cesàries	1.486	961	2.447	60,7
	Total parts	7.622	2.689	10.311	73,9
	Nascuts vius	7.756	2.697	10.453	74,2
	Taxa de cesàries	19,5	35,74	55	35,3
	Índex de fecunditat per 1.000 hab.	27,5	9,56	37	74,2
Consultes	Primeres consultes	502.034	590.644	1.092.678	45,9
	Consultes totals	1.832.831	1.299.889	3.132.720	58,5
	Freqüentació: nombre de consultes per 1.000 hab.	1.603,32	1.137,11	2.740	58,5
	Percentatge de primeres / totals	27,39	45,44	73	37,6

continua

Quadre III-25. Principals dades d'activitat en els sistemes públic i privat d'atenció especialitzada a les Illes Balears per àrees (2016)

		Públics-SNS	Privats	Total	% públic
Activitat diagnòstica	Angiografia digital	1.020	939	1.959	52,1
	Gammagrafia	6.047	2.661	8.708	69,4
	Mamografia	23.933	27.502	51.435	46,5
	PET	2.296	569	2.865	80,1
	ressonància magnètica	44.006	59.883	103.889	42,4
	SPECT	889	1.212	2.101	42,3
	TAC	79.369	47.407	126.776	62,6
	Biòpsies	80.247	17.996	98.243	81,7
	Necròpsies	250	4	254	98,4
	Colonoscòpies	10.779	8.987	19.766	54,5
	Broncoscòpies	1.707	791	2.498	68,3
	ERCP	413	86	499	82,8
	Angiografia digital per 1.000 hab.	0,89	0,82	2	52,0
	Gammagrafia per 1.000 hab.	5,29	2,33	8	69,4
	Mamografia per 1.000 hab.	20,94	24,06	45	46,5
	PET per 1.000 hab.	2,01	0,5	3	80,1
	Ressonància magnètica per 1.000 hab.	38,5	52,38	91	42,4
	SPECT per 1.000 hab.	0,78	1,06	2	42,4
	TAC per 1.000 hab.	69,43	41,47	111	62,6
	Colonoscòpies per 1.000 hab.	9,43	7,86	17	54,5
	Broncoscòpies per 1.000 hab.	1,49	0,69	2	68,3
	ERCP per 1.000 hab.	0,36	0,08	0,44	81,8
Urgències	Altes	437.437	348.583	786.020	55,7
	Ingressos	57.286	35.729	93.015	61,6
	Trasllat	2.746	1.375	4.121	66,6
	Defuncions	391	209	600	65,2
	Total urgències ateses	497.860	385.896	883.756	56,3
	Percentatge d'urgències ingressades	11,51	9,26	21	55,4
	Pressió d'urgències	64,68	49,88	115	56,5
	Freqüentació per 1.000 hab.	435,52	337,57	773	56,3
Altres	Total sessions HD	95.626	15.667	111.293	85,9
	Episodis d'hospitalització a domicili	13.966	2.288	16.254	85,9
	Estudis d'hemodinàmica	3.582	1.696	5.278	67,9
	Tractaments de radiologia intervencionista	4.973	887	5.860	84,9
	Sessions en accelerador lineal	28.570	2.301	30.871	92,5
	Altres sessions de radioteràpia	183	0	183	100,0
	Sessions de fisioteràpia	936.297	723.000	1.659.297	56,4
	Sessions d'hemodiàlisi	48.277	13.248	61.525	78,5
	Sessions de diàlisi peritoneal	17.943	0	17.943	100,0

Font: SIAE (Sistema d'informació d'Atenció Especialitzada).

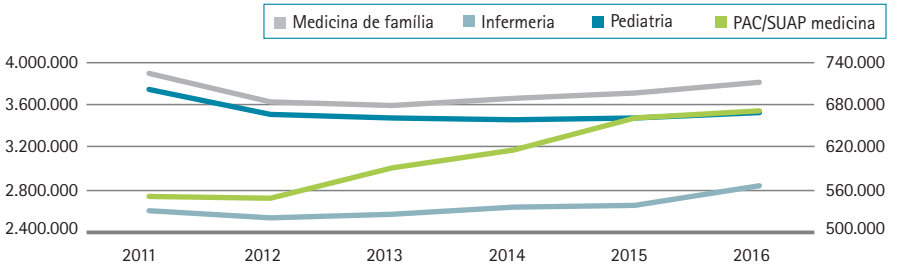
Quadre III-26. Activitat total atenció primària IB-Salut (2011-2016)

		Atenció primària					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Medicina de família	Consultes	3.858.830	3.596.147	3.563.614	3.625.058	3.671.677	3.771.468
	Centre	3.827.534	3.563.273	3.530.395	3.592.212	3.637.316	3.737.825
	Domicili	31.296	32.874	33.219	32.846	34.361	33.643
	Freqüentació	4,38	4,07	4,04	4,06	4,06	4,11
	Cons./MF/dia	30,30	28,99	28,94	29,39	29,58	29,95
	Cons./MF/Dom./dia	0,25	0,27	0,27	0,27	0,28	0,27
Pediatria	Centre	696.384	662.723	658.646	655.296	657.752	665.514
	Domicili	196	201	309	159	356	167
	Freqüentació	5	4	4	4	4	4
	Cons./Ped./dia	22	21	21	21	21	21
Infermeria	Centre	2.496.461	2.444.945	2.469.537	2.532.775	2.555.198	2.720.298
	Domicili	116.797	117.775	121.243	119.415	118.435	120.780
	Freqüentació	3	2	3	3	3	3
	Cons./Inf./dia	18	19	19	20	19	19
	Cons./Inf./Dom./dia	1	1	1	1	1	1
		PAC/SUAP					
		2011	2012	2013	2014	2015	2016
Metge	Consultes	552.314	549.082	591.473	614.344	658.832	667.361
	Centre	544.815	540.091	580.689	600.198	640.308	646.257
	Domicili	7.499	8.991	10.784	14.146	18.524	21.104
Metge	Consultes	251.886	303.557	378.991	396.198	401.040	402.144
	Centre	244.752	294.641	368.846	383.801	386.663	385.689
	Domicili	7.134	8.916	10.145	12.397	14.377	16.455

Font: IB-Salut.

Gràfic III-19

Evolució dels llits instal·lats als hospitals de les Illes Balears per titularitat del centre (2017)

Quadre III-27. Modalitat de la cobertura sanitària (exclusiva) de la població de 15 i més anys per sexe i comunitat autònoma (2014)				
	Pública exclusivament	Privada exclusivament	Mixta	Altres situacions
Extremadura	93,36	0,57	6,07	0,00
Navarra	93,12	0,75	5,98	0,14
Castella-la Mantxa	92,79	0,52	6,59	0,10
La Rioja	92,45	1,07	6,32	0,16
Melilla	92,11	1,76	4,97	1,17
Astúries	91,52	0,51	7,59	0,39
Cantàbria	91,31	0,67	7,22	0,80
Castella i Lleó	91,05	0,29	8,56	0,10
Galícia	90,94	1,17	7,61	0,27
Múrcia	90,92	0,34	8,16	0,58
Andalusia	89,82	0,67	9,10	0,41
Ceuta	88,52	4,13	6,55	0,80
Com. Valenciana	88,34	0,67	10,24	0,75
Illes Canàries	86,60	0,93	11,12	1,35
Espanya	**83,84**	**0,75**	**14,86**	**0,55**
Aragó	80,89	0,99	17,89	0,23
País Basc	78,92	0,25	20,66	0,18
Catalunya	75,32	0,71	23,27	0,70
Illes Balears	**71,68**	**1,14**	**26,02**	**1,16**
Madrid	70,01	1,10	28,05	0,83

Font: Enquesta Europea de Salut a Espanya (EESE) 2014.

4.2.8. Pressupost i despesa sanitària

A les Balears, en els onze últims anys (2007-2017) els pressupostos inicials per habitant destinats a sanitat han ocupat les darreres posicions entre les comunitats autònomes, juntament amb Andalusia, Madrid i la Comunitat Valenciana. (Vegeu el gràfic III-21 i el quadre AIII-75.3).

En la interpretació de les dades és important tenir en compte que un 7,6% de la despesa sanitària pública d'Espanya no es recull territorialitzada a l'estadística.

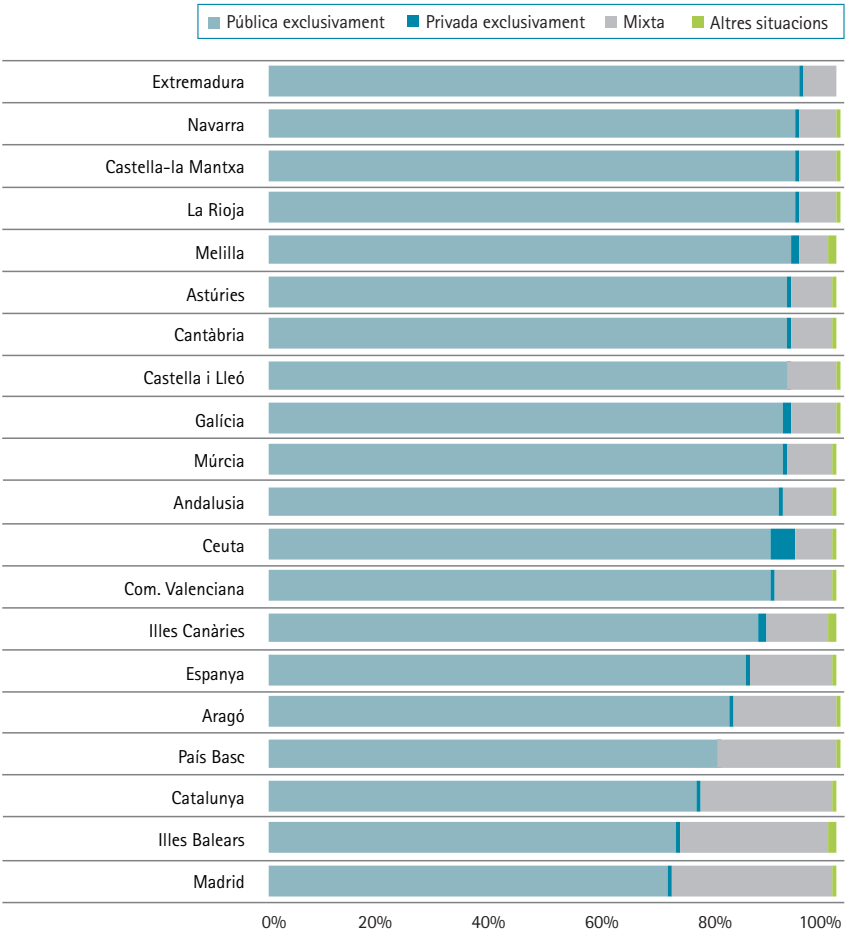
Així, la despesa sanitària pública consolidada del sector va suposar 61.627 milions d'euros, la qual cosa representa un 5,5% del PIB. La despesa per càpita mitjana va ser de 1.332 euros per habitant.

En relació amb la població, les comunitats amb més despesa sanitària pública el 2016 són el País Basc (1.669 euros per habitant), el Principat d'Astúries (1.577 euros per habitant) i Extremadura (1.549 euros per habitant).

Les comunitats amb menor despesa sanitària pública són Andalusia (1.110 euros per habitant), la Comunitat de Madrid (1.224 euros per habitant) i les Illes Balears (1.291 euros per habitant). (Vegeu el quadre III-28 i el gràfic III-22 i el quadre AIII-75.4).

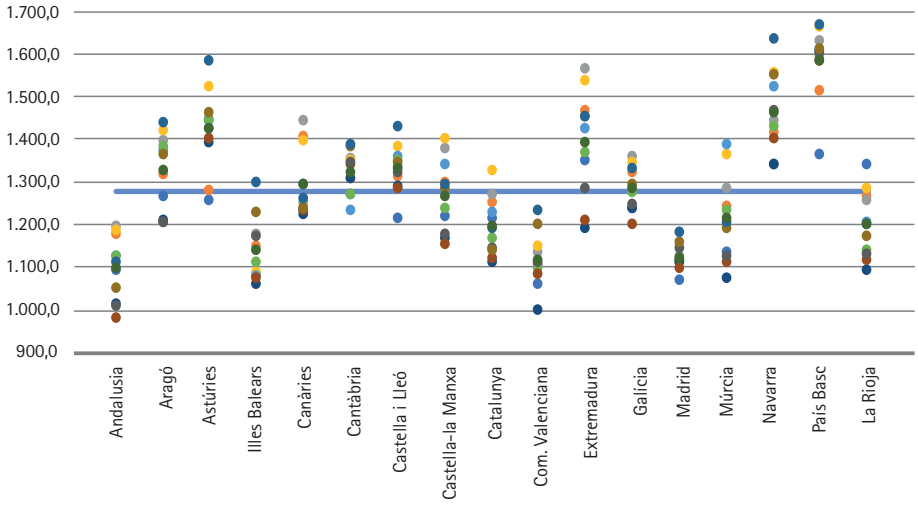
Gràfic III-20

Modalitat de la cobertura sanitària (exclusiva) de la població de 15 i més anys per sexe i comunitat autònoma (2014)

Gràfic III-21

Pressupostos inicials en sanitat per comunitats autònomes (2007-2017)
(euros per habitant)

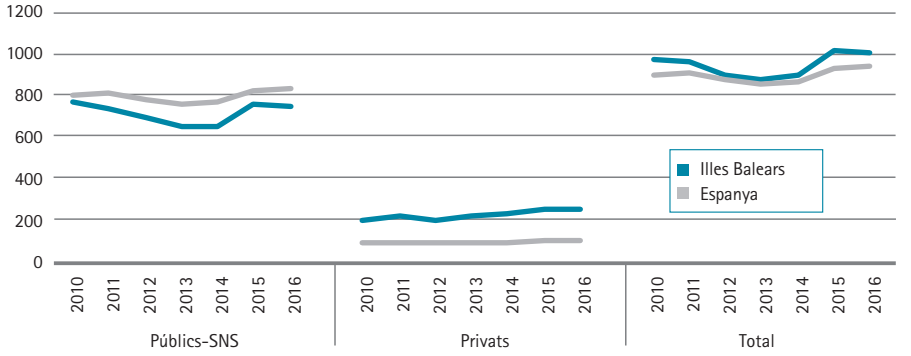

Quadre III-28. Despesa sanitària pública consolidada el 2016 segons comunitat autònoma

	Milions d'euros	Percentatge sobre el PIB	Euros per habitants
Andalusia	9.332	6,2%	1.110
Aragó	2.036	5,9%	1.544
Astúries	1.641	7,6%	1.577
Illes Balears	**1.466**	**5,1%**	**1.291**
Canàries	2.793	6,6%	1.308
Cantàbria	842	6,7%	1.446
Castella i Lleó	3.601	6,5%	1.467
Castella-la Manxa	2.675	6,9%	1.306
Catalunya	10.065	4,7%	1.359
Com. Valenciana	6.541	6,3%	1.326
Extremadura	1.680	9,4%	1.549
Galícia	3.862	6,6%	1.420
Madrid	7.863	3,7%	1.224
Múrcia	2.197	7,5%	1.498
Navarra	983	5,1%	1.543
País Basc	3.613	5,2%	1.669
La Rioja	437	5,5%	1.398
Espanya	**61.627**	**5,5%**	**1.332**

Font: SIAE (Sistema d'informació d'Atenció Especialitzada).

Gràfic III-22
Despesa hospitalària a Espanya i Balears per titularitat del centre (2010-2016)

4.3. Esperança de vida

L'esperança de vida a una determinada edat és el nombre d'anys que s'espera que visqui una persona. És una dada que es calcula a partir de les taxes de mortalitat i es fa la mitjana sobre tota la població.

Així, l'esperança de vida augmenta a mesura que es milloren les condicions econòmiques, polítiques i culturals d'una societat, les condicions de vida i de treball, els hàbits i els serveis sanitaris.

A les Illes Balears, l'esperança de vida en néixer dels homes ha augmentat de 79,1 anys el 2011 a 80,1 anys el 2016. L'esperança de vida en néixer de les dones és més alta que la dels homes, des de principis del segle XX, i ha augmentat de 84,7 anys el 2011 a 85,4 anys el 2016. En ambdós sexes, el 2011 era de 81,9 anys, i el 2016, de 83 anys.

4.3.1. Anys de vida saludable

Els anys de vida saludable a una determinada edat diuen els anys que li queden per viure a una persona d'aquesta edat, sense limitació de l'activitat, fins que mori.

A les Illes Balears els anys de vida saludable en néixer l'any 2015 era de 65,9 anys.

4.3.2. Esperança de vida amb bona salut

La diferència entre l'esperança de vida amb bona salut i els anys de vida saludable és que es valoren segons la percepció subjectiva de la persona i no de la limitació de l'activitat.

Els anys de vida amb bona salut a una determinada edat és el nombre d'anys amb bona salut que li queden per viure a una persona fins que mori.

A les Illes Balears, l'esperança de vida en bona salut l'any 2015 era de 62,8 anys.

4.4. Mortalitat

4.4.1. Mortalitat general

La mortalitat per totes les causes és superior en els homes que en les dones i des del 2011 es veu una tendència a disminuir.

4.4.2. Mortalitat per malalties no transmissibles

A les Illes Balears, les causes més freqüents de mort són les de l'aparell circulatori, seguides dels tumors malignes. El tumor que causa més mortalitat és el de pulmó. Les malalties amb tendència a augmentar la mortalitat són la diabetis mellitus i la malaltia d'Alzheimer, probablement en relació amb l'envelliment de la població.

4.4.3. Mortalitat per causes externes

Cal destacar que la mortalitat més freqüent per causes externes és el suïcidi, amb una taxa de 8 casos per 100.000 habitants el 2016; per damunt dels accidents de trànsit, amb una taxa de 4,5 casos per 100.000 habitants. La taxa de mortalitat per suïcidi es manté des del 2011, però la dels accidents de trànsits ha disminuït, el 2011 era de 5 per 100.000 habitants i el 2013 de 3,7 per 100.000 habitants.

El suïcidi s'ha convertit en un problema de salut prioritari, per la qual cosa s'ha creat l'Observatori del Suïcidi de les Illes Balears, amb la finalitat d'analitzar el problema i dur a terme les intervencions adequades des del Servei de Salut.

4.4.4. Mortalitat per malalties transmissibles

Les malalties transmissibles que causen la mortalitat més alta són la sida i la grip o pneumònia.

La mortalitat per sida ha disminuït des de l'any 2000 a les Illes Balears. L'any 2000 moriren per sida 34 persones, de les quals 25 eren homes i 8 dones. L'any 2011 en moriren 18 (14 homes i 4 dones). L'any 2016 n'hi moriren 13 (9 homes i 4 dones).

La mortalitat per grip o pneumònia afecta persones de més edat, que tenen més risc de morir. L'any 2011 moriren 189 persones per grip o pneumònia, 92 homes i 97 dones. L'any 2016 n'hi moriren 194 (99 homes i 95 dones).

4.4.5. Mortalitat per causes relacionades amb el tabac i l'alcohol

Segons l'OMS, les causes de mort relacionades amb el consum de tabac són el càncer de boca, càncer de faringe, càncer de laringe, càncer de tràquea, bronquis i pulmó, càncer d'esòfag, isquèmia cardíaca, malaltia cerebrovascular i malaltia pulmonar obstructiva crònica. Les relacionades amb el consum d'alcohol són el càncer d'esòfag, càncer de laringe, hepatopatia i cirrosi hepàtica i causes externes (traumatismes).

A les Illes Balears, la taxa de mortalitat relacionada amb el consum de tabac ha

disminuït des del 2011 i es manté sobre 180 casos per 100.000 habitants. La taxa de mortalitat relacionada amb el consum d'alcohol es manté en la darrera dècada sobre 40 casos per 100.000 habitants.

4.4.6. Mortalitat per causes relacionades amb la qualitat del sistema sanitari

Conèixer la mortalitat per causes relacionades amb la qualitat del sistema sanitari ajuda a avaluar el sistema i detectar les defuncions que es podrien haver evitat amb un millor funcionament del sistema sanitari. Les causes més fàcils de detectar són les reaccions adverses a medicaments. A les Illes Balears, la mortalitat per reaccions adverses als medicaments l'any 2010 era de 0,2 casos per 100.000 habitants i, des del 2011 es manté entre 0,0 i 0,1 casos per 100.000 habitants.

4.5. Morbiditat

4.5.1. Altes hospitalàries per grans grups diagnòstic

Aquestes dades es poden consultar al quadre III-29.

4.5.2. Malalties de declaració obligatòria

Les malalties de declaració obligatòria són malalties que els professionals sanitaris han de comunicar a l'autoritat sanitària. La recollida de dades d'aquestes malalties, fonamentalment infeccioses, forma part de la vigilància de la salut pública. Es dona un augment de les malalties de transmissió sexual, infecció gonocòccia i sífilis, probablement a causa d'una relaxació en les mesures de protecció en les activitats sexuals.

4.5.3. Incidència de càncer

Les dades de les quals disposam provenen del registre de càncer de Mallorca. Per això, només podem aportar dades de l'illa de Mallorca. En les dones, el càncer més freqüent és el de mama, seguit del de còlon. En els homes, el més freqüent és el de pròstata, seguit del de pulmó. El càncer de còlon ocupa el tercer lloc.

4.5.4. Víctimes d'accidents de trànsit

Es consideren víctimes d'accidents de trànsit tant les que es moren com les que resulten ferides. Com s'ha vist a l'apartat de mortalitat, hi ha una tendència a la disminució de la mortalitat per accidents de trànsit. Un bon indicador per valorar les víctimes per accidents de trànsit és la taxa de víctimes per mil accidents. A les Illes Balears les taxes de víctimes per mil accidents des del 2011 han estat: 1.407 el 2011, 1.401 el 2012, 1.389 el 2013, 1.379 el 2014 i 1.381 el 2015.

Quadre III-29. Grans grups diagnòstics hospitals públics CAIB (2011-2015)

	2011		2012		2013		2014		2015	
	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos	Nombre	% casos
Aparell respiratori	9.212	2,36%	9.740	2,49%	9.269	2,37%	10.201	2,61%	10.582	2,71%
Aparell circulatori	8.800	2,25%	9.139	2,34%	9.222	2,36%	9.493	2,43%	9.634	2,47%
Embaràs, part i puerperi	9.808	2,51%	9.786	2,51%	9.129	2,34%	8.993	2,30%	8.960	2,29%
Aparell digestiu	8.168	2,09%	8.125	2,08%	8.338	2,13%	8.341	2,14%	8.388	2,15%
Sistema musculoesquelètic	8.722	2,23%	8.385	2,15%	8.631	2,21%	8.283	2,12%	8.350	2,14%
Ronyó i vies urinàries	4.359	1,12%	4.531	1,16%	4.839	1,24%	4.886	1,25%	5.415	1,39%
Sistema nerviós	4.687	1,20%	4.476	1,15%	4.579	1,17%	4.640	1,19%	4.569	1,17%
Sistema hepatobiliar i pancreàtic	3.780	0,97%	3.775	0,97%	4.158	1,06%	3.882	0,99%	3.955	1,01%
Oïda, nas, boca i faringe	3.064	0,78%	2.703	0,69%	2.878	0,74%	2.828	0,72%	3.015	0,77%
Pell, teixit subcutani i mama	2.128	0,54%	2.057	0,53%	1.993	0,51%	2.172	0,56%	2.194	0,56%
Trastorns mentals	2.168	0,56%	2.208	0,57%	2.208	0,57%	2.284	0,58%	2.187	0,56%
Malalties infeccioses i parasitàries	1.573	0,40%	1.659	0,42%	1.807	0,46%	1.809	0,46%	1.840	0,47%
Patologia perinatal	1.430	0,37%	1.608	0,41%	1.638	0,42%	1.791	0,46%	1.588	0,41%
Endocrí, nutrició i metabolisme	1.288	0,33%	1.470	0,38%	1.535	0,39%	1.602	0,41%	1.583	0,41%
Aparell reproductor femení	1.718	0,44%	1.657	0,42%	1.745	0,45%	1.715	0,44%	1.535	0,39%

Font: IB-Salut.

4.5.5. Víctimes d'accidents de treball

Es consideren accidents de treball aquells que es produeixen durant la jornada laboral, tant en el centre de treball com fora i els accidents *in itinere*. El sector en el qual es produeixen més accidents laborals és el de la construcció. Es dona un augment dels accidents des del 2012 fins al 2015 i una mortalitat més alta el 2015.

4.6. Limitació de l'activitat i salut subjectiva

4.6.1. Incapacitat

La manera més objectiva de calcular la incapacitat és mitjançant el nombre de pensions per incapacitat permanent en el sistema de Seguretat Social en menors de 65 anys per cada milió de treballadors afiliats. A les Illes Balears, la dada era de 44,2 el 2015, un valor un poc superior al de l'any 2014 (43,5) i inferior als anys anteriors (46,4 el 2011; 47,2 el 2012, i 45,7 el 2013).

4.6.2. Limitació de l'activitat

La limitació de l'activitat es determina mitjançant les enquestes de salut. Per això, ens referim a la percepció subjectiva de la limitació de l'activitat. Les darreres dades de què disposam són les de l'enquesta europea de salut del 2014.

A les Illes Balears, les persones de més de 15 anys que varen declarar limitació foren un 22,3%. Declararen limitació un 18,4% d'homes i un 26,3% de dones. Aquestes dades –juntament amb la informació dels apartats 4.3 i 4.6.3– permeten concloure que les dones viuen més, però amb més limitacions que els homes.

4.6.3. Percepció subjectiva de la salut

La percepció subjectiva de la salut fa referència a la idea que la persona té sobre el seu estat de salut. La informació es recull a través d'enquestes de salut i la darrera informació de què disposam és la de l'enquesta europea de salut de 2014.

A les Illes Balears, els homes perceben la seva salut millor que les dones. Un 80% dels homes consideren que tenen bona o molt bona salut; en el cas de les dones el percentatge és d'un 70%.

4.7. Salut maternoinfantil

4.7.1. Mortalitat infantil

La taxa de mortalitat infantil és un indicador clau per l'OMS quan es volen tractar d'identificar les condiciones socioeconòmiques d'una població. També pot donar idea de la política de planificació familiar, les condicions de salut mediambientals i, en general, el desenvolupament socioeconòmic d'una societat. A la nostra comunitat, l'any 2015 aquesta taxa va ser de 2,74 per 1.000 nascuts vius (2,95 en homes i 2,51 en dones). Aquests valors s'han man-

tingut estables els darrers anys i han estat similars als del conjunt d'Espanya. Són taxes que es troben a l'interval corresponent de països desenvolupats. (Vegeu el gràfic III-23).

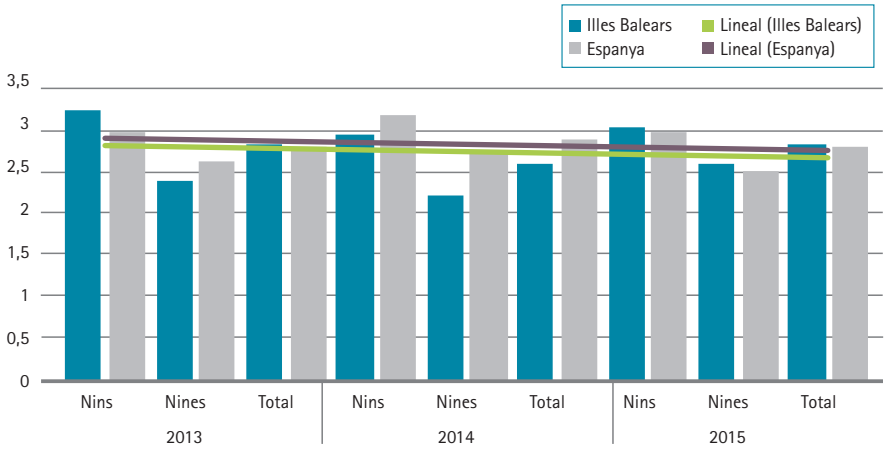
Juntament amb la mortalitat infantil, són rellevants les dades sobre naixements. La taxa de natalitat (nombre de naixements per 1.000 habitants per any) a les Illes Balears ha disminuït al llarg d'aquests anys. L'any 2010 la taxa se situava en 11, mentre que l'any 2016 se situava en 9,29. Tot i això, s'ha mantingut per sobre de la taxa d'Espanya al llarg de tot el període. (Vegeu el quadre III-30 i el quadre AIII-75.5).

4.7.2. Naixements segons l'edat de la mare

Complementant aquesta informació, s'ha recollit el percentatge de nascuts vius de mares menors de 20 anys, que també ha disminuït durant el període 2010-2015. L'any 2010 aquest percentatge se situava en un 2,42% del total de nascuts per cada 100 habitants, mentre que l'any 2015 era d'1,46%. Cal destacar que aquest indicador s'ha mantingut a les Illes Balears per davall de la mitjana estatal pel període 2011-2015. (Vegeu el quadre III-31).

Pel que fa a la mitjana d'edat de les mares quan tenen el primer fill a les Illes Balears, l'any 2016 és de 30,22 anys, mentre que a la resta de l'Estat aquesta edat és de 32 anys. Una conseqüència descrita a la bibliografia d'aquest ascens en l'edat de maternitat és l'augment de naixements d'infants de baix pes, en relació amb l'augment d'embarassos múltiples i fecundació in vitro. Segons les dades de l'INE 2016, el grup d'edat amb la taxa de naixements més alta és el de 30 a 34 anys (3.695), seguit del grup de 35 a 39 anys (2.925).

Gràfic III-23
Taxa de mortalitat infantil per 1.000 naixements vius (2013-2015)

Quadre III-30. Taxa de natalitat de 1.000 nascuts vius (2010-2016)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Illes Balears	11,00	10,28	9,96	9,46	9,53	9,38	9,29
Espanya	10,42	10,07	9,69	9,11	9,20	9,02	8,80

Font: Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. INCLASNS. http://inclasns.msssi.es

Quadre III-31. Percentatge de nascuts de mares menors de 20 anys (2010-2015)						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Illes Balears	2,42	2,09	2,05	1,97	1,75	1,46
Espanya	2,41	2,21	2,14	2,10	2,01	1,98

Font: Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. INCLASNS. http://inclasns.msssi.es

4.7.3. Naixements segons el pes del neonat

La CAIB manté una tendència per davall de la d'Espanya durant el període de 2010-2015. (Vegeu els quadres III-32 i III-33).

4.7.4. Lactància materna

Pel que fa a les dades sobre lactància materna, es presenten les recollides a la darrera Enquesta Nacional de Salut publicada l'any 2012. Al llarg de l'any 2018 es publicarà la nova enquesta de salut amb dades de l'any 2016. Tant al cap de sis setmanes des del naixement com al cap de tres mesos, el percentatge de dones que declaren donar lactància materna a les Illes Balears se situa per davall de la mitjana estatal, després dels sis mesos aquest percentatge es troba quasi a 6 punts. (Vegeu el quadre III-34).

4.7.5. Interrupció voluntària de l'embaràs

L'obligatorietat de notificar les interrupcions voluntàries de l'embaràs permet conèixer la freqüència i distribució dels avortaments legals. A les Illes Balears hi ha una de les taxes més altes d'interrupcions voluntàries de l'embaràs si la comparam amb altres comunitats autònomes. La taxa per mil dones de 14 a 44 anys es manté al voltant de 13 des del 2012. En el període 2011-2016 la taxa més alta es va produir el 2011, amb un valor de 15 per cada mil dones.

Quadre III-32. Percentatge de nounats a terme amb baix pes < 2.500 grams (2010-2015)						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Illes Balears	3,11	3,69	3,36	3,12	3,56	3,54
Espanya	3,83	3,84	3,84	3,89	3,87	4,05

Font: Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. INCLASNS. http://inclasns.msssi.es

Quadre III-33. Naixements segons el pes al naixement (2014-2016)

	2014		2015		2016	
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Menys de 1.000 g	1.175	31	1.086	26	1.096	43
De 1.000 a 1.499 g	2.731	67	2.712	65	2.694	61
De 1.500 a 1.999 g	6.586	163	6.239	164	5.998	168
De 2.000 a 2.499 g	22.989	586	23.157	583	22.210	503
De 2.500 a 2.999 g	86.117	2.228	84.426	2.140	82.580	2.128
De 3.000 a 3.499 g	166.639	4.329	163.525	4.351	161.264	4.294
De 3.500 a 3.999 g	96.866	2.601	95.475	2.607	94.453	2.705
De 4.000 i més g	22.850	657	22.169	647	21.577	694
No consta	21.642	11	21.501	14	18.711	20
Total	**427.595**	**10.673**	**420.290**	**10.597**	**410.583**	**10.616**

Font: Institut Nacional d'Estadístiques.

Quadre III-34. Tipus de lactància materna segons sexe i comunitat autònoma (2016)

		6 setmanes			3 mesos			6 mesos		
		Natural	Mixta	Artificial	Natural	Mixta	Artificial	Natural	Mixta	Artificial
Total	Espanya	68,40	2,27	29,34	52,48	10,83	36,70	24,72	14,03	61,25
	Illes Balears	59,21	2,33	38,46	51,53	5,21	43,26	30,27	13,23	56,50
Homes	Espanya	68,30	2,32	29,38	53,11	10,20	36,69	25,19	13,23	61,59
	Illes Balears	67,23	2,76	30,01	59,43	4,98	35,60	31,72	15,10	53,18
Dones	Espanya	68,50	2,21	29,29	51,84	11,46	36,70	24,25	14,83	60,92
	Illes Balears	52,14	1,95	45,91	44,49	5,42	50,09	28,98	11,57	59,45

Font: INE.

4.7.6. Vacunació infantil

La vacunació infantil és fonamental per a la prevenció de malalties transmissibles. La incorporació de calendaris de vacunació sistemàtica infantil ha permès disminuir la freqüència d'infeccions com la diftèria, tètans, tos ferina, poliomielitis, xarampió, rubèola, parotiditis, *haemophilus influenzae* tipus B, hepatitis B i meningitis me-

ningocòccica tipus C. El percentatge de nins vacunats a les Illes Balears amb la sèrie bàsica de vacunes recomanades l'any 2014 era d'un 95% abans dels 12 mesos d'edat i d'un 97% entre els 12 i 24 mesos d'edat. Això indica una cobertura vacunal adequada.

4.8. Hàbits i estils de vida relacionats amb la salut

4.8.1. Consum de tabac

El consum de tabac està relacionat amb les causes més freqüents de mort, les quals s'han vist a l'apartat 4.4.5. i que són les malalties de l'aparell circulatori i els tumors malignes. Això fa que el tabaquisme sigui una causa de mort evitable sobre la qual prioritzar accions de salut pública.

Les dades sobre el consum de tabac s'obtenen de les enquestes de salut. La darrera enquesta de salut és l'enquesta europea de 2014. Els homes fumen més que les dones i amb més freqüència.

També podem tenir informació sobre el consum de tabac mitjançant les vendes de tabac. Del 2005 al 2016, les vendes de tabac a les Illes Balears han disminuït de manera important si les comparam amb les altres comunitats autònomes. Això indica una tendència a la disminució del consum de tabac probablement relacionada amb les campanyes antitabac que s'han dut a terme durant aquests anys.

4.8.2. Consum d'alcohol

La determinació del consum d'alcohol es duu a terme mitjançant les enquestes de salut. És difícil poder mesurar el consum d'alcohol, per això és important tenir en compte el percentatge de la població que declara no consumir alcohol. El 2014 a les Illes Balears, un 22,5% dels homes i un 34,2% de les dones declararen no haver consumit alcohol en els darrers 12 mesos. El que més preocupa és el consum d'alcohol en la gent jove. L'enquesta sobre l'ús de drogues en ensenyances secundàries (ESTUDES) de 2014 indica que l'edat mitjana d'inici de consum d'alcohol a les Illes Balears és de 13,8 anys. La prevalença del consum d'alcohol en el darrers 30 dies entre els joves de 14 a 18 anys d'edat és de 61,8% IC_{95} (58,6-65,1), i la prevalença de borratxeres en els darrers 30 dies, de 17,1% IC_{95} (14,6-19,7). Aquest percentatges indiquen la importància dels programes d'educació sanitària adreçats al joves.

4.8.3. Consum d'altres drogues

És molt difícil detectar la prevalença del consum de drogues a través de les enquestes. La informació de la qual disposam confirma que el cànnabis és la droga més consumida a totes les edats.

L'enquesta ESTUDES de 2014 assenyala que l'edat mitjana d'inici de consum de cànnabis a les Illes Balears és de 14,6 anys. La prevalença del consum de cànnabis en el darrers 30 dies entre els 14 i 18 anys d'edat és d'un 21,2% IC_{95} (18,5-23,9).

4.8.4. Obesitat

Així com l'activitat física, l'obesitat està relacionada amb problemes de salut. Es considera obesitat un índex de massa corporal igual o superior a 30kg/m^2. A les Illes Balears, el percentatge d'obesitat està al voltant d'un 13%, lleugerament més alt en homes que en dones.

4.8.5. Consum insuficient de fruites i verdures

S'ha demostrat l'efecte beneficiós que el consum de fruites i verdures té sobre la salut. A les Illes Balears, l'insuficient consum de fruites i verdures és superior en els homes que en les dones.

4.8.6. Inactivitat física en el temps lliure

L'activitat física està relacionada amb una salut més bona, disminueix el risc de malalties cardiovasculars, càncer de còlon i diabetis mellitus. La millor manera de determinar l'activitat física a través de les enquestes de salut és demanar per la inactivitat. El percentatge de dones que no fan activitat física en el temps lliure és superior al dels homes.

4.9. Altres

4.9.1. Formació, recerca i innovació

El curs 2016/2017 es varen posar en marxa els estudis de medicina a la Universitat de les Illes Balears, fruit del conveni signat el 2 de maig de 2016 entre la Conselleria de Salut, el Servei de Salut de les Illes Balears, la Conselleria d'Educació i la Universitat de les Illes Balears.

Quant a la formació sanitària especialitzada, l'any 2015 es va acreditar la Unitat Docent Multiprofessional de Pediatria de les Illes Balears per part del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. L'any 2017 es varen acreditar les unitats docents de Cirurgia Plàstica i de Cirurgia Cardíaca de l'Hospital Universitari Son Espases i la Unitat Docent d'Anatomia Patològica de l'Hospital Universitari Son Llàtzer. L'oferta de places per residents ha sofert també un augment en els darrers anys: així, si l'any 2015 es varen oferir 127 places, l'any 2016 va augmentar fins a 131 places i l'any 2017 l'oferta va ser de 138 places.

Pel que fa a la formació continuada, l'any 2015 es varen tramitar 5.535 sol·licituds d'acreditació d'activitats de formació, de les quals es varen acreditar un 99%; l'any 2016 foren 3.268 sol·licituds, amb un 93% d'acreditacions, i l'any 2017 el nombre de sol·licituds va disminuir fins a les 1.821 i un 96,9% d'acreditacions.

El Pla Estratègic de les Illes Balears en Investigació en Salut 2010-2013 va establir com un dels seus objectius prioritaris la creació d'un institut d'investigació sanitària, d'acord amb el Reial decret 339/2004, de 27 de febrer, sobre acreditació d'instituts d'investigació sanitària.

D'acord a aquesta estratègia, el 23 de desembre de 2013 es va signar un conveni de col·laboració entre la Fundació

d'Investigació Sanitària de les Illes Balears Ramon Llull (FISIB), la Conselleria de Salut de les Illes Balears, el Servei de Salut de les Illes Balears (en representació de l'Hospital Universitari Son Espases i la Gerència d'Atenció Primària de Mallorca) i la Universitat de les Illes Balears; aquest conveni donava creació a l'Institut d'Investigació Sanitària de Palma (IdISPa).

Posteriorment, el 17 de febrer del 2017 es va modificar la raó social mitjançant una modificació dels estatuts de la FISIB, que es va passar a anomenar Fundació Institut d'Investigació Sanitària Illes Balears (IdISBa), es varen unificar en una única entitat l'anterior, sense la dualitat existent entre l'entitat de gestió i l'institut de recerca, i es varen integrar l'Hospital Universitari Son Llàtzer i la Fundació Banc de Sang i Teixits de les Illes Balears com a entitats de ple dret de l'IdISBa.

La seu de l'IdISBa es troba ubicada en espais propis dintre de l'Hospital Universitari Son Espases i comprèn set àrees científiques que engloben 53 grups de recerca i més de 650 investigadors. Aquestes àrees són:

a) Bioenginyeria i cirurgia experimental.
b) Epidemiologia clínica i salut pública.
c) Malalties infeccioses i immunològiques.
d) Malalties metabòliques i nutrició.
e) Malalties respiratòries i cardiovasculars.
f) Neurociències.
g) Oncohematologia.

L'IdISBa té la missió de ser l'entitat integradora i potenciadora de la recerca i del coneixement científic en salut generat a les Illes Balears i facilitar-ne la translació a la millora de la salut de la població.

És rellevant l'augment de la producció científica que s'ha donat a l'IdISBa des de la seva creació, ja que s'ha passat de 346 publicacions indexades el 2014 a 414 publicacions el 2017 (un increment de gairebé un 20%). Quant al factor d'impacte acumulat d'aquestes publicacions, s'ha incrementat des de 1.280,98 punts el 2014 a 1.829,28 punts el 2017, fet que suposa un remarcable increment d'un 42.8%.

Durant el 2017 l'IdISBa va iniciar un programa propi de dinamització de la recerca en salut que ha inclòs programes de captació i estabilització del talent investigador (Programa d'Estabilització d'Investigadors Emergents; programa de pràctiques d'estiu García-Palmer, Projecte Joves Talents en Recerca en Salut, etc.) i de promoció de la ciència excel·lent, com la primera convocatòria de projectes intramurals (incloent els programes Synergia i Innovatio). A inicis del 2017 l'IdISBa va rebre el reconeixement Excel·lència en Recursos Humans en Recerca, de la Comissió Europea.

Pel que fa al Comitè Ètic d'Investigació de les Illes Balears (CEI-IB), es varen avaluar 72 protocols el 2015, 133 protocols el 2016 i 115 protocols el 2017, respectivament.

4.9.2. Seguretat alimentària

En el decurs del període comprès entre els anys 2011 i 2016, i igual que a la resta d'Espanya, l'activitat econòmica relacionada amb els aliments es va ressentir

i es va incrementar. Destaca l'evolució del nombre d'establiments alimentaris a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en aquest període.

No obstant això, el que sí que es va detectar va ser una relaxació en el compliment de la normativa sanitària d'aplicació l'objectiu de qual és procurar un alt nivell de protecció de la salut envers els aliments que consumim. Atribuïm a la crisi econòmica la causa d'aquest fet, atès que provocà la reducció en la inversió en mitjans materials i humans en el sector alimentari, a la vegada que una menor pressió controladora derivada d'una ràtio menor en el nombre d'establiments alimentaris/nombre de tècnics de seguretat alimentària.

Aquest fet ha quedat plasmat als indicadors de què disposa la Direcció General de Salut Pública, entre els quals destaquen els relatius als brots d'origen alimentaris i la incoació d'expedients sancionadors, que ha crescut lentament any a any, igual que el nombre d'expedients de suspensió cautelar d'activitats.

4.9.3. Baròmetre sanitari

Conèixer el grau de satisfacció dels ciutadans amb els serveis sanitaris públics és una eina molt important que permet avaluar la qualitat del sistema sanitari. D'una banda, aquesta informació ajuda a identificar àrees de millora i, de l'altra, fa possible que els decisors en matèria de política sanitària rebin els *inputs* generats de la relació dels usuaris i ciutadans amb els serveis sanitaris.

Per fer una aproximació a les expectatives i experiències de les persones que utilitzen el sistema sanitari utilitzam alguns dels indicadors del Baròmetre Sanitari. El Baròmetre Sanitari és un estudi d'opinió que duu a terme anualment el Ministeri de Sanitat, Serveis Social i Igualtat des de l'any 1993. Això permet, a més d'obtenir la informació de l'indicador, observar-ne l'evolució al llarg del temps. L'estudi ofereix informació desagregada i amb significació per comunitat autònoma, cosa que fa possible comparar els resultats de les Illes Balears amb els de la resta de comunitats autònomes i amb l'Estat. De totes les qüestions plantejades a l'enquesta, hem seleccionat les que ens semblen més rellevants per analitzar la percepció que els usuaris i ciutadans tenen del sistema sanitari.

Pel que fa a la primera pregunta seleccionada, mostra l'opinió dels usuaris sobre el funcionament del sistema sanitari basat en la pregunta: "De les afirmacions següents, quina expressa millor la seva opinió sobre el funcionament del sistema sanitari al nostre país?" S'observa un comportament similar a la CAIB i al Sistema Nacional de Salut. La majoria de les persones enquestades, al voltant d'un 60%, té una opinió bona al respecte, i aquest percentatge és encara més alt a les Illes Balears. Cal destacar l'efecte que ha tingut en aquesta pregunta la transferència de competències a la CAIB, ja que s'observa una disminució del percentatge de valoració positiva l'any 2003 que va quedar neutralitzada els anys posteriors.

Un altre punt rellevant va ser la baixada de la bona valoració que es va produir els anys 2012-2014 –tant a la CAIB com al conjunt de l'Estat– i, evidentment, l'augment de la valoració negativa, un

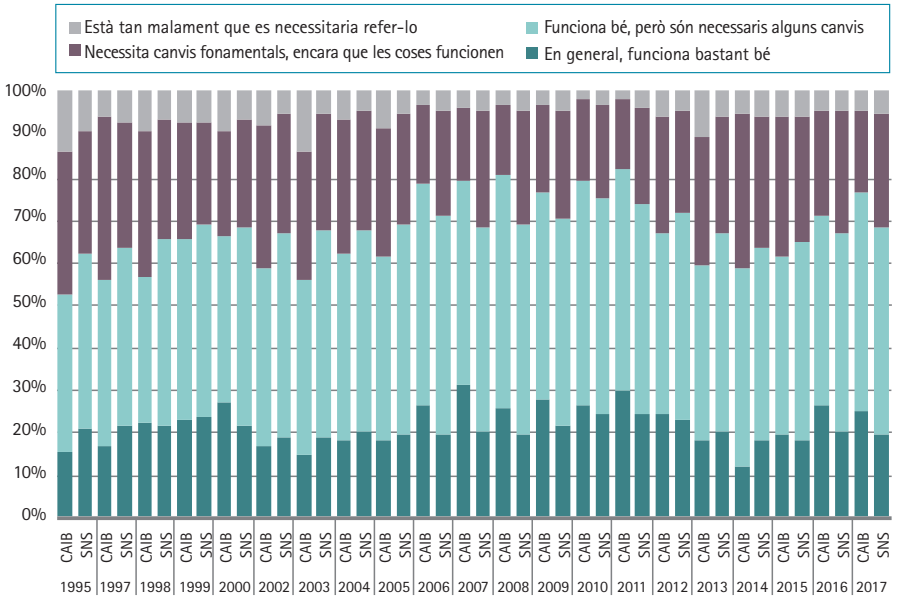
període que coincideix amb la crisi i que es relaciona amb les retallades que varen afectar la sanitat pública.

Pel que fa a les respostes que consideren que el sistema sanitari necessita canvis fonamentals o fins i tot refer-lo de nou, el percentatge d'aquesta resposta a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears ha passat aproximadament d'un 48% l'any 1995 a un 24% l'any 2017. Al principi del període els resultats eren pitjors per a la CAIB respecte del Sistema Nacional de Salut, però aquesta tendència s'ha invertit al final del període.

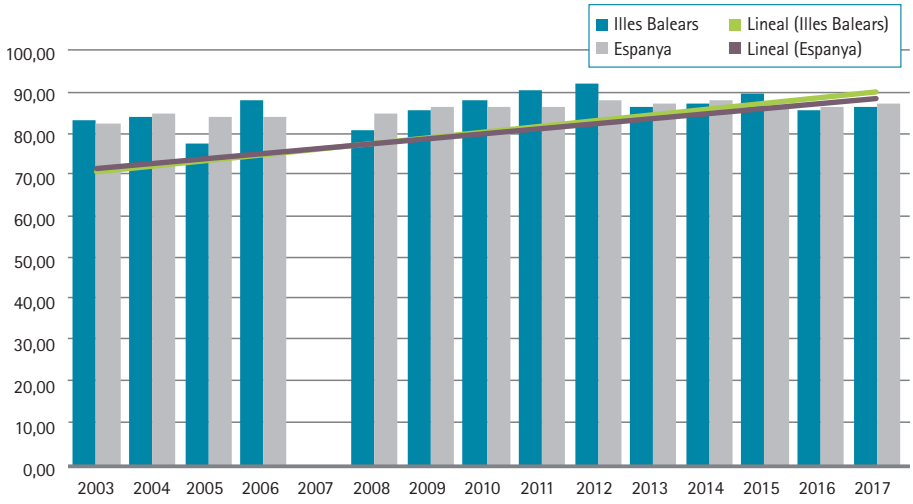
Cal destacar que l'apartat que incideix sobre si es "necessiten canvis fonamentals" començà els primers anys amb uns percentatges al voltant d'un 30% i, a poc a poc, ha disminuït fins a un 19%. Així i tot, els anys 2014 i 2015 aquest percentatge es va incrementar i va tornar a moure's en un 30%. Finalment, l'apartat d'aquesta pregunta que es correspon amb la resposta "està tan malament que necessita refer-se" es manté constant per sota d'un 10% gairebé cada any. També s'ha seleccionat una pregunta que valora l'atenció rebuda a atenció primària. Un 80% dels usuaris consideren que l'atenció rebuda al llarg dels anys ha estat molt bona. Destaca que la majoria dels anys aquest percentatge és més alt a les Illes Balears que a la resta d'Espanya. (Vegeu el gràfics III-24 i III-25 i els quadres AIII-75.6 i AIII-75.7).

Gràfic III-24

De les següents afirmacions, quina expressa millor la seva opinió sobre el funcionament del sistema sanitari al nostre país? (1995-2017)

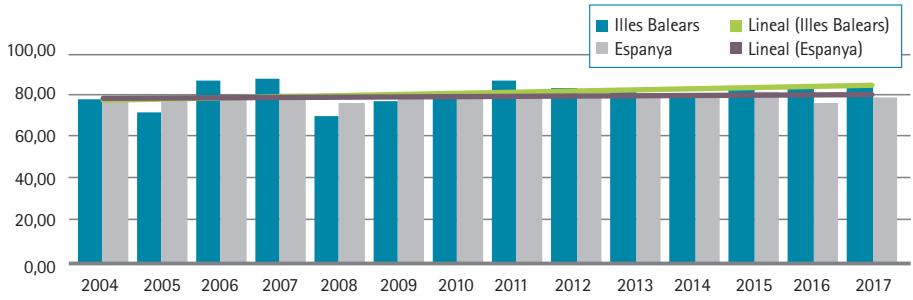

Gràfic III-25
Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en atenció primària (2003-2017)

Pel que fa a les urgències, la valoració de l'atenció rebuda també obté una qualificació molt bona per part d'un 80% de les persones enquestades i, en la majoria d'anys, aquest percentatge és superior en comparació a la mitjana del país. (Vegeu el gràfic III-26 i el quadre AIII-75.8).

Gràfic III-26
Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en l'última urgència (2004-2017)

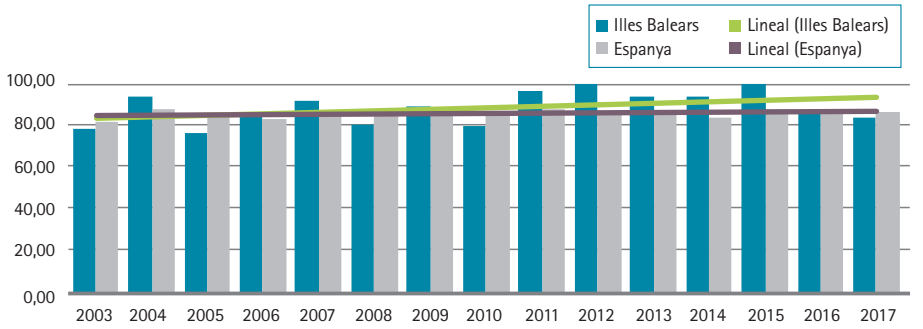

Finalment, l'opinió del tracte rebut en atenció hospitalària també ha estat molt bona i segueix la mateixa tendència de les altres preguntes. (Vegeu el gràfic III-27 i el quadre AIII-75.9).

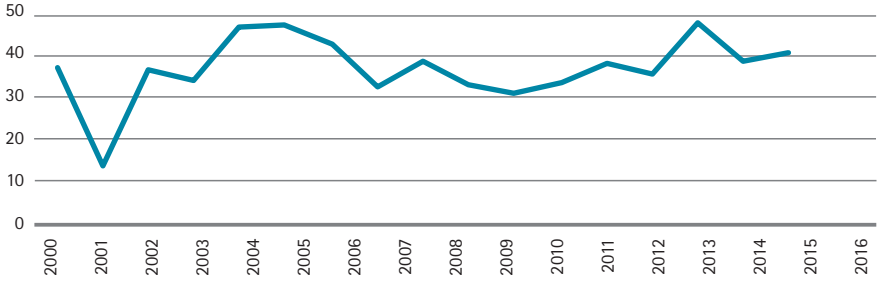
4.10. Donació

L'evolució de les donacions d'òrgans de donants morts es pot consultar a continuació. (Vegeu el gràfic III-28 i el quadre AIII-76).

Gràfic III-27
Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en hospitalització (2003-2017)

Gràfic III-28
Evolució de les donacions d'òrgans de donants morts a les Illes Balears (taxa per milió de població) (2000-2016)

5

EDUCACIÓ

RESUM

El conjunt de les dades analitzades ajuden a descriure el sistema educatiu no universitari des de la perspectiva de l'escolarització, els recursos i els resultats al llarg del període 2011-2017. Les dades apunten una lleu recuperació del nivell formatiu de la població jove de les Balears, i es detecta una presència més alta dels estudis superiors entre la població major de 25 anys (aquest indicador es correspon amb una lleu millora de l'indicador d'esperança de vida escolar). Mentrestant, hi continua havent un alt percentatge de joves de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació-formació. Aquest indicador se suma a les baixes taxes d'escolarització entre els 17 i 18 anys, l'alt percentatge d'alumnat estranger, les baixes taxes d'idoneïtat o l'alt percentatge d'alumnat repetidor.

Tots aquests indicadors mostren un escenari que pot augmentar el risc dels sectors d'alumnat més vulnerable i, per tant, justifiquen la necessitat de mantenir i reforçar les mesures preventives destinades a reduir l'abandonament escolar primerenc, augmentar l'escolarització postobligatòria i, des de les etapes de primària i secundària obligatòria, ajudar a millorar el rendiment dels estudiants.

Al llarg del període 2011-2017, s'ha consolidat el sistema universitari a les Illes Balears, format per la Universitat de les Illes Balears (UIB), els centres adscrits i el Centre d'Educació Superior Alberta Giménez, complementat amb les dues universitats no presencials (UNED i UOC) malgrat les reduccions pressupostàries coincidents amb la crisi.

La Universitat de les Illes Balears és el centre de referència del sistema, l'únic amb capacitat investigadora i important oferta en tots els nivells (grau i postgrau). Té una àmplia oferta d'estudis de grau i una acreditada capacitat de formació avançada mitjançant estudis de postgrau (màsters i doctorats). La capacitat investigadora la posiciona entre les primeres universitats de l'Estat. Quant a les universitats no presencials, la UOC es configura com la universitat per a l'ampliació d'estudis per part dels titulats universitaris. D'altra banda, la UNED manté el perfil d'universitat de formació generalista i té a les Illes una gran oferta d'estudis que no requereixen experimentació, especialment de la branca de ciències socials i jurídiques.

5.1. EL SISTEMA EDUCATIU NO UNIVERSITARI DE LES ILLES BALEARS

El sistema educatiu no universitari de les Illes Balears té una sèrie de trets característics que focalitzen l'interès de la recerca i el disseny d'estratègies de millora tant des de l'àmbit acadèmic com des del professional. Aquest informe disposa d'una breu introducció al marc normatiu, així com una lectura i valoració d'alguns dels principals indicadors educatius referits al període de temps comprès entre el 2011 i el 2017, encara que en algun cas remetrem a dades d'anys anteriors. Des d'una perspectiva evolutiva i comparada, analitzam les particularitats que ens diferencien del conjunt de l'Estat i, alhora, d'altres que ens identifiquen amb els assoliments i els reptes del sistema educatiu espanyol.

L'aprovació de la LOMQE (Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa) ha estat l'esdeveniment més significatiu del període de temps analitzat. Els canvis més rellevants que suposa la nova llei són els següents.

L'educació secundària obligatòria passa a estructurar-se en un primer cicle amb tres cursos acadèmics i un segon cicle (el quart

curs) que adquireix un caràcter propedèutic, ja que condiciona l'itinerari postobligatori i orienta l'alumne al batxillerat o a la formació professional. A més, durant el primer cicle apareixen els programes de millora de l'aprenentatge i del rendiment (PMAR) que substitueixen els antics programes de diversificació curricular.

A la formació professional es donen dues novetats principals. En primer lloc, els programes de qualificació professional inicial (PQPI) són substituïts pels cicles de formació professional bàsica, de dos anys de durada i destinats als alumnes d'entre 15 i 17 anys que l'equip docent considera que no podran superar l'ESO. El títol professional bàsic d'aquests cicles dona accés als estudis de formació professional de grau mitjà. En segon lloc, la formació professional dual preveu un conjunt d'accions i iniciatives formatives que, en corresponsabilitat amb les empreses, tenen per objecte la qualificació professional de les persones i harmonitzen els processos d'ensenyament i aprenentatge entre els centres educatius i els centres de treball.

Altres mesures que presenta la nova llei són les proves d'avaluació final per obtenir el títol de graduat en ESO i el títol de batxillerat (proves externes dissenyades pel Ministeri d'Educació, Cultura i Esport[12]; la pèrdua de competències per part dels consells escolars, que passen a ser assumides per la direcció dels centres; la recuperació de la validesa acadèmica de l'assignatura de religió i l'impuls de l'educació plurilingüe[13].

El canvi de legislatura autonòmica (juliol de 2015) va suposar una sèrie d'accions relacionades amb la LOMQE. En primer lloc, la declaració institucional en contra, la sol·licitud d'un debat al Senat i la participació a la Conferència Sectorial d'Educació per sol·licitar la paralització del calendari d'aplicació. En segon lloc, l'elaboració dels nous currículums per als nivells de primària, secundària i batxillerat a través d'un procés participatiu amb les entitats representatives de la comunitat educativa i posterior tramesa a la Mesa Sectorial d'Educació i al Consell Escolar per negociar-los. En tercer lloc, la suspensió de la convocatòria de les noves avaluacions que preveia la LOMQE a tercer i sisè d'educació primària amb la finalitat de detectar dificultats d'aprenentatge de manera primerenca i activar programes de suport educatiu. A les Illes Balears es va decidir, juntament amb la suspensió, la creació d'una comissió per validar els resultats de les avaluacions individuals i internes que cada any fan tots els centres. L'establiment d'un model propi de les Illes Balears d'avaluació externa amb caràcter diagnòstic, es comença a aplicar el curs 2016/2017, a una mostra representativa de l'alumnat de sisè curs d'educació primària. Aquesta prova és competència de l'Administració educativa autonòmica i té com a finalitat conèixer el nivell d'assoliment de les competències bàsiques de l'alumnat quan acaba els estudis de primària i, a partir dels

12. Les proves d'avaluació de caràcter orientatiu a l'educació primària.

13. En relació amb l'àmbit lingüístic, a les Balears el Decret 15/2013 regulava el tractament integral de les llengües (TIL) als centres docents no universitaris de les Illes Balears. Aquest decret, que proposava una regulació de l'ús de les llengües (català, castellà i anglès), va ser derogat l'any 2016.

resultats, definir estratègies de millora. Aquestes proves complementen l'avaluació continuada que fan els mateixos centres educatius (IAQSE, 2018*a*).

Pel que fa a les darreres dades d'escolarització als ensenyaments de règim general, el total d'alumnes matriculats el curs 2016/2017 és de 180.138, 5.180 alumnes més que el curs 2011/2012. Aquest increment de la matrícula durant aquest cursos es concentra principalment als nivells de primària (amb 4.634 alumnes més) i a ESO (amb un augment de 3.003 alumnes). L'alumnat de batxillerat, incloent els estudiants que cursen estudis a distància, assoleix la quantitat de 12.807 alumnes (509 menys que el curs 2011/12). L'alumnat de cicles formatius de grau mitjà (presencial i a distància) representa un total de 7.107 alumnes (569 més que el curs 2011/12); als cicles formatius de grau superior l'alumnat arriba a un total 5.056 alumnes (1.064 alumnes més que al curs 2011/12).

Mentrestant, l'escolarització als nivells d'infantil es redueix en 1.019 places. La disminució del nombre d'infants de 0 a 4 anys entre el 2011 i el 2016 (d'una població de 59.618 infants es passa a 54.086) és el factor que determina aquesta baixada, ja que les taxes no han variat gaire, tot i que se situen a nivells inferiors que al conjunt de l'Estat. (Vegeu el quadre III-35).

A Espanya, el nombre mitjà d'anys d'escolaritat a educació infantil és de 4 anys al curs 2015/2016 (3,4 el curs 2005/06). A les Balears en aquest mateix període de temps (2005-2016) ha passat de 3,2 a 3,3 anys (MEC, 2017*b*).

L'alta escolarització als 4 i 5 anys situa Espanya entre els països amb les taxes d'escolarització més elevades en educació infantil. Als 3 anys, l'escolarització és gairebé total, arriba a un 95% i se situa al nivell de països com Suècia, Itàlia, Alemanya, Noruega, França i el Regne Unit. Igualment, la taxa neta d'escolarització als 2 anys a Espanya (amb un 55%) supera la mitjana de l'OCDE (39%) i de la UE-22 (35%) (INEE, 2017). Aquesta taxa a les Balears és inferior a la mitjana l'estatal, tot i que s'ha experimentat un increment de 8,4 punts: entre els cursos 2005/06 i 2015/16 s'ha passat d'un 15,8% a un 24,5% (MEC, 2017*b*).

La supressió dels programes de qualificació professional inicial i el començament dels nous cicles formatius de formació bàsica és una altra de les novetats de la LOMQE. La formació professional bàsica (FPB) es planteja com un itinerari alternatiu de dos anys de durada que permet als estudiants d'ensenyament secundari inferior assolir una titulació de formació professional mitjana, la qual cosa es considera una mesura orientada a la prevenció de l'abandonament escolar (CES, 2017). La matrícula dels programes de qualificació professional inicial a les Balears creix en els darrers cursos de vigència (entre 2011 i 2014), i arriba a acollir 2.413 estudiants durant el curs 2013/2014. Al curs 2014/2015 aquesta modalitat només comptabilitza 723 places, que se sumen a les 982 noves places dels programes de formació professional bàsica. A partir del curs 2015/2016 l'oferta es limita exclusivament a formació professional bàsica, que acull un total de 1.738 alumnes, una oferta que s'incrementa al curs següent (2016/2017) i arriba als 1.889 alumnes.

Quadre III-35. Alumnat matriculat en ensenyaments de règim general per nivells educatius (2011-2017)

	Curs 2011/2012	Curs 2012/2013	Curs 2013/2014	Curs 2014/2015	Curs 2015/2016	Curs 2016/2017
Total	**174.958**	**176.402**	**177.262**	**177.767**	**178.055**	**180.138**
Educ. infantil - primer cicle	7.619	7.681	7.707	6.198	5.530	6.600
Educ. infantil - segon cicle	34.453	34.170	33.951	33.123	32.623	31.897
Educ. primària	65.641	66.497	67.255	69.004	69.645	70.275
Educació especial	611	634	644	637	636	721
ESO	40.675	41.123	41.434	42.474	43.084	43.678
Batxillerat (1)	12.088	11.954	11.355	11.801	11.966	12.037
Batxillerat a distància	1.228	1.017	820	774	689	770
CF FP bàsica				982	1.738	1.889
CF FP grau mitjà (1)	6.125	6.287	6.427	6.384	6.423	6.463
CF FP grau superior (1)	3.635	3.607	3.782	4.043	4.023	4.240
CF FP grau mitjà a distància	413	559	749	748	746	644
CF FP grau superior a distància	357	649	725	734	848	816
Programes de qualificació professional inicial (2)	2.113	2.224	2.413	723	0	0
Altres programes formatius				142	104	108

Font: Estadística dels ensenyaments no universitaris. Ensenyaments no universitaris. Alumnat matriculat. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Les dades referides a l'escolarització en els ensenyaments de règim especial mostren un augment de la matrícula al llarg dels darrers anys que es concentra principalment als ensenyaments d'idiomes. El nivell d'ensenyament intermedi d'idiomes aglutina la major part de l'alumnat: 12.089 alumnes que es distribueixen en cursos d'anglès (36,42%), alemany (16,44%), català (11,00%), espanyol per a estrangers (10,83%), àrab (9,79%), xinès (9,92%), francès (3,01%), italià (1,60%) i rus (0,98%). Un 63,9% de l'alumnat d'aquests estudis són dones: 54,6% als estudis de música, 87,7 a dansa, 63,6 a art dramàtic i 64,7 als estudis d'idiomes. Només als ensenyaments esportius hi ha més homes que dones: un 85,8% dels estudiants. (Vegeu el quadre III-36).

En una societat com les Balears, basada en l'economia turística, l'educació d'adults i l'educació a distància tenen especial rellevància per facilitar la continuació dels estudis a les persones que els han abandonat per incorporar-se al mercat laboral. Pel que fa al detall de les dades, el nombre d'alumnes en l'educació d'adults de caràcter formal ha baixat en els darrers cursos i ha passat de 13.247 alumnes en el curs 2011/12 als 6.793 alumnes del curs 2015/16. Dins aquest tipus d'educació d'adults, l'educació secundària per a persones adultes i la preparació per a la prova d'accés a la universitat són les categories més importants. Aquestes també han experimentat descensos, però no amb la mateixa intensitat.

En canvi, l'educació d'adults de caràcter no formal ha augmentat en el mateix període, tot i que no prou com per afirmar que s'ha produït un transvasament entre l'educació de caire formal i la no formal. En concret, la no formal ha passat de 4.123 alumnes el curs 2011/12 a 6.887 alumnes el curs 2015/16. També es disposa d'informació sobre l'educació a distància, que ha baixat en l'àmbit de batxillerat, de 1.228 alumnes el curs 2011/12 fins a 689 alumnes el curs 2015/16. A l'àmbit dels cicles formatius s'ha pujat i, de fet, s'ha doblat: de 770 a 1.594 alumnes en el mateix període. (Vegeu el quadre III-37).

Un element distintiu de les Balears –comparat amb la resta de les comunitats autònomes– és la importància de l'alumnat estranger. En termes relatius, les Balears són el territori amb el nombre més elevat d'alumnat estranger, amb 13,7 alumnes de cada 100, tot just per davant d'autonomies com La Rioja (13,1), Catalunya (12,4) i Aragó (12,2). A més, les Illes se situen quatre punts per damunt de la mitjana estatal (8,4 alumnes de cada 100). Per etapes educatives, les Balears són la segona comunitat a l'educació infantil (13,6 alumnes de cada 100), per darrere de La Rioja (13,8) i just davant de Catalunya (13,5). A l'educació primària (14,6) i a la secundària (14,1), l'arxipèlag ocupa la primera posició, tot ocupant el segon lloc La Rioja en ambdues categories. Pel que fa al batxillerat, les Balears té també la major ràtio (10,6), però en aquest cas cal assenyalar que els valors són sensiblement més baixos que en les altres categories. Aquests valors més baixos de l'alumnat estranger en el batxillerat aporta informació sobre les trajectòries educatives, el rendiment acadèmic i l'esperança de vida escolar d'aquest col·lectiu.

Pel que fa als cicles formatius, la pauta és diferent a les altres categories. En el cas de la formació professional bàsica, que ha substituït els antics programes de qualificació professional inicial, els primers llocs els ocupen La Rioja (30,4 alumnes estrangers de cada 100), el País Basc (28,6 alumnes estrangers de cada 100) i Aragó (27,2 alumnes estrangers de cada 100). A partir de les dades, es detecta que en aquests territoris hi ha una important concentració-segregació de l'alumnat estranger en aquests tipus d'estudis. Les Balears (23,6) ocupen la cinquena posició. En el cas dels cicles formatius de grau mitjà, a les primeres posicions trobam Catalunya (15,5), Aragó (13,5) i Madrid (13,3). Les Balears (10,8) ocupen la cinquena posició empatada amb el País Valencià i Múrcia. En el cas dels cicles formatius de grau superior, Madrid (8,2) i Catalunya (8,1) estan en els primers llocs. Les Balears (7,8) ocupen la tercera posició.

Analitzar la presència de l'alumnat estranger als cicles formatius és important, ja que aquests estudis se solen considerar com una via potencial més específica d'inserció laboral en el mercat de treball. Però en el cas de les Balears això s'emmarca en un debat sobre la manca de demanda de titulacions per a la incorporació a determinats segments del mercat de treball turístic (anomenats, de fet, segments de mà d'obra no qualificada). (Vegeu el quadre III-38).

Quadre III-36. Alumnat matriculat en ensenyaments de règim especial ensenyament (2011-2017)

	Curs 2016/2017	Curs 2015/2016	Curs 2014/2015	Curs 2013/2014	Curs 2012/2013	Curs 2011/2012
Total ensenyaments de règim especial	**25.663**	**17.931**	**21.737**	**19.845**	**14.446**	**13.412**
Total ensenyaments d'arts plàstiques i disseny	279	269	271	288	265	165
CFGM arts plàstiques i disseny	82	82	66	75	73	65
CFGS arts plàstiques i disseny	197	187	205	213	192	100
Total ensenyaments de Música	1.753	1.601	1.655	1.571	1.571	1.650
Ensenyaments elementals de música	1.036	1.061	955	872	877	905
Ensenyaments professionals de música	545	540	565	554	528	532
Ensenyaments superiors de música	172	-	135	145	166	213
Total ensenyaments de dansa	286	279	260	227	244	236
Ensenyaments elementals de dansa	176	172	171	141	142	139
Ensenyaments professionals de dansa	110	107	89	86	102	97
Total ensenyaments d'art dramàtic	77	71	67	73	76	81
Total ensenyaments d'idiomes	23.077	15.396	19.185	17.433	12.031	10.988
Ensenyament d'idiomes nivell bàsic	4.875	5.688	6.759	6.480	4.690	4.222
Ensenyament d'idiomes nivell intermedi	15.412	4.746	6.169	5.579	3.226	3.118
Ensenyament d'idiomes nivell avançat	1.945	3.129	3.774	3.071	1.947	1.855
Ensenyament d'idiomes nivell C1	713	667	737	585	534	385
Ensenyament d'idiomes nivell C2	132	183	191	177	202	158
Ensenyament d'idiomes nivell bàsic a distància	-	349	579	660	594	498
Ensenyament d'idiomes nivell intermedi a distància	-	634	976	881	838	752
Total ensenyaments esportius (grau mitjà)	191	315	299	253	259	292

Font: Estadística dels ensenyaments no universitaris. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Quadre III-37. Alumnat matriculat en educació d'adults i en educació a distància per ensenyament (2011-2017)

		Curs 2015/2016	Curs 2014/2015	Curs 2013/2014	Curs 2012/2013	Curs 2011/2012
Educació d'adults de caràcter formal	Ensenyaments inicials	6.793	8.586	11.197	11.535	13.247
	Inicials I	0	607	630	658	717
	Inicials II	0	558	546	441	345
	Educació secundària per a persones adultes (1)	5.000	5.695	5.778	5.576	6.193
	Prepara. proves lliures batxillerat	0	0	0	0	0
	Preparació proves lliures tècnic LOE (cicles grau mitjà)	35	0	s.d.	s.d.	s.d.
	Preparació proves lliures tècnic LOE (cicles grau superior)	s.d.	0	s.d.	s.d.	s.d.
	Preparació prova accés a la universitat	779	655	665	802	896
	Preparació prova d'accés a cicles de grau mitjà	23	17	52	36	55
	Preparació prova de accés a cicles de grau superior	991	1.054	1.149	1.143	1.027
Educació d'adults de caràcter no formal	Total	6.887	7.318	7.008	6.281	4.123
	Llengua per a immigrants (2)	2.887	2.519	2.377	2.879	4.014
	Llengües estrangeres	2.424	3.092	s.d.	s.d.	s.d.
	Ensenyaments tecnicoprofessionals	0	0	0	0	0
	Altres educacions d'adults associades a la 1a etapa de l'educació secundària	s.d.	0	s.d.	s.d.	s.d.
	Altres cursos	1.576	1.707	s.d.	s.d.	s.d.
Educació a distància	Batxillerat	689	774	820	1.017	1.228
	Cicles formatius FP	1.594	1.482	1.474	1.208	770
	Grau mitjà	746	748	749	559	413
	Grau superior	848	734	725	649	357

Font: Elaboració pròpia Equip CES-UIB a partir de Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.
(1) S'hi inclouen alumnes de llengua castellana i de llengua catalana.

Quadre III-38. Percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments de règim general no universitaris per nivells, titularitat dels centres i comunitats autònomes

	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	PQPI	Altres programes formatius
Total centres	**8,4**	**8,2**	**8,7**	**9,1**	**6,7**	**17,1**	**8,9**	**5,2**	**10,7**	**8,9**
Andalusia	5,1	4,9	5,2	5,9	4,4	8,1	3,5	2,2	-	2,4
Aragó	12,2	11,9	13,2	12,6	7,7	27,2	13,5	6,2	-	31,0
Astúries	3,9	2,5	3,4	6,0	3,3	17,3	4,8	2,0	-	-
Illes Balears	13,7	13,6	14,6	14,1	10,6	23,6	10,8	7,8	-	13,5
Illes Canàries	6,5	6,5	6,6	7,6	6,1	9,0	4,3	3,5	-	6,5
Cantàbria	5,4	4,4	4,5	6,7	4,9	17,3	8,1	5,0	-	20,4
Castella i Lleó	6,2	5,2	6,3	7,2	4,4	20,0	7,0	3,6	-	-
Castella-la Manxa	7,1	4,1	8,2	8,8	5,9	15,6	5,9	3,6	-	7,8
Catalunya	12,4	13,5	12,5	12,5	9,5	-	15,5	8,1	-	-
Comunitat Valenciana	10,0	8,5	10,1	11,5	9,4	18,1	10,8	6,8	-	-
Extremadura	2,9	2,3	3,3	3,3	2,3	6,6	2,7	1,6	-	3,2
Galícia	2,6	1,5	2,6	3,5	2,4	9,8	3,0	2,0	-	2,4
Madrid	10,9	10,4	11,1	11,0	9,1	24,4	13,3	8,2	-	28,3
Múrcia	12,0	13,2	11,7	12,7	9,8	21,1	10,8	6,3	7,1	24,4
Navarra	7,3	4,8	7,8	9,6	5,0	20,0	7,8	4,4	10,9	36,1
País Basc	7,0	7,0	6,6	6,9	5,1	28,6	9,6	5,7	-	21,1
La Rioja	13,1	13,8	14,1	13,1	6,6	30,4	12,4	6,7	-	46,2
Ceuta	4,2	4,9	4,8	3,1	3,3	5,1	2,4	4,6	-	-
Melilla	10,3	11,6	12,6	7,6	5,6	13,8	8,5	3,9	-	16,7

continua

Quadre III-38. Percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments de règim general no universitaris per nivells, titularitat dels centres i comunitats autònomes

	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	PQPI	Altres programes formatius
Centres públics	**10,0**	**10,5**	**10,5**	**10,6**	**7,4**	**16,7**	**9,3**	**5,4**	**16,8**	**8,4**
Andalusia	5,7	5,8	5,8	6,6	4,4	8,6	3,8	2,3	-	2,4
Aragó	14,4	14,7	16,1	14,7	9,0	28,9	13,3	6,4	-	27,2
Astúries	4,4	3,0	4,3	6,5	4,0	17,3	4,4	2,0	-	-
Illes Balears	16,0	16,2	17,1	16,9	12,3	24,9	11,6	8,1	-	-
Illes Canàries	7,2	8,0	7,5	8,3	6,4	9,1	4,3	3,4	-	6,7
Cantàbria	5,4	4,7	4,7	6,9	5,4	11,8	6,3	4,5	-	20,2
Castella i Lleó	7,3	6,5	7,8	8,5	5,0	21,2	7,3	3,9	-	-
Castella-la Manxa	7,9	4,8	9,4	9,6	6,3	16,2	6,4	3,8	-	8,8
Catalunya	15,2	17,0	15,3	15,4	11,3	-	17,4	8,9	-	-
Comunitat Valenciana	12,3	11,9	12,7	13,8	10,6	18,5	11,0	7,0	-	-
Extremadura	3,3	2,7	3,8	3,8	2,5	6,6	2,7	1,6	-	3,5
Galícia	2,9	1,7	3,0	3,8	2,7	9,8	2,8	2,1	-	2,4
Madrid	14,8	15,5	15,9	14,1	11,8	26,2	14,3	9,2	-	30,6
Múrcia	14,9	17,6	15,0	16,0	10,6	22,2	12,0	6,8	-	33,3
Navarra	9,5	6,8	10,7	12,3	6,1	21,4	7,6	4,5	16,8	14,3
País Basc	9,5	10,8	9,8	8,5	6,8	27,7	9,5	6,2	-	-
La Rioja	15,8	17,9	18,0	15,8	7,9	31,1	12,7	6,5	-	46,2
Ceuta	5,2	6,4	6,2	4,2	3,4	5,4	2,4	4,6	-	-
Melilla	12,1	15,3	15,6	8,5	5,8	13,8	8,5	3,9	-	-

continua

Quadre III-38. Percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments de règim general no universitaris per nivells, titularitat dels centres i comunitats autònomes

	Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	PQPI	Altres programes formatius
Centres privats	**5,2**	**4,2**	**4,8**	**6,3**	**4,4**	**18,3**	**7,6**	**4,7**	**4,6**	**10,0**
Andalusia	3,3	3,0	3,1	3,8	4,2	6,3	2,7	2,1	-	-
Aragó	7,4	6,8	6,7	8,5	3,2	23,1	13,8	5,6	-	40,1
Astúries	2,6	1,2	1,5	4,8	0,8	17,4	6,5	2,3	-	-
Illes Balears	9,6	9,1	10,4	9,6	6,4	17,4	6,3	6,1	-	19,2
Illes Canàries	4,3	3,3	4,1	5,3	4,9	4,6	3,5	4,3	-	-
Cantàbria	5,3	3,6	3,9	6,5	1,7	25,3	13,6	6,6	-	20,5
Castella i Lleó	3,8	2,7	3,3	4,9	1,9	17,6	6,2	2,5	-	-
Castella-la Manxa	3,6	2,0	3,6	5,8	1,8	10,4	3,2	1,1	-	-
Catalunya	7,1	6,8	6,8	7,8	6,0	-	9,4	6,4	-	-
Comunitat Valenciana	5,5	3,3	4,8	7,5	6,0	14,7	10,3	5,9	-	-
Extremadura	1,4	1,0	1,3	1,8	0,7	0,0	2,4	1,2	-	1,9
Galícia	1,8	1,0	1,6	2,7	0,8	9,9	4,1	1,8	-	-
Madrid	6,1	5,1	5,6	7,5	4,6	21,4	11,3	5,7	-	23,9
Múrcia	4,9	4,6	4,4	5,3	3,3	14,1	8,0	4,1	7,1	21,4
Navarra	3,4	0,7	2,8	5,5	2,8	17,2	8,2	3,8	4,3	37,5
País Basc	4,4	2,8	3,3	5,5	3,4	29,0	9,7	5,1	-	21,1
La Rioja	7,8	7,0	6,5	8,9	1,2	29,5	11,9	8,4	-	-
Ceuta	0,2	0,2	0,2	0,2	1,3	2,8	-	-	-	-
Melilla	0,9	0,7	1,2	0,4	0,0	-	-	-	-	-

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

(1) El total inclou també l'alumnat d'educació especial específica.
(2) Inclou l'alumnat estranger que cursa aquest ensenyament en els règims presencial i a distància.

El percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments no universitaris a les Balears és una dada que també s'ha d'analitzar des d'una perspectiva diacrònica, i desglossar-la entre centres públics i privats (incloent aquí els privats concertats). L'anàlisi desagregada segons la titularitat del centre és important perquè es troben diferències significatives.

En el conjunt dels centres, el percentatge és més alt a les Balears que a l'Estat i ambdós percentatges descendeixen en paral·lel entre els cursos 2011/12 i 2015/16. En el període estudiat, aquesta diferència es manté al voltant dels cinc punts. Les Balears passen de tenir un 14,7% (2011/12) a un 13,7 (2015/16). A l'àmbit estatal, es passa d'un 9,5% (2011/12) a un 8,4% (2015/16). El tímid descens en el període estudiat es pot atribuir encara als efectes demogràfics de la crisi del 2008, que va comportar un descens general del nombre de persones immigrades, tot afectant també la quantitat d'alumnat estranger.

En el cas dels centres públics, les dades són més altes i el percentatge també ha descendit en paral·lel a l'Estat i a les Balears. La distància o diferència entre els nombres estatals i autonòmics al llarg del període es manté al voltant dels sis punts. I el descens en les dues escales és d'un punt i escaig. Les Balears passa de tenir un percentatge de 17,8% el curs 2011/12 a un 16,0% el 2015/16. I a l'àmbit estatal es passa d'un 11,4% (2011/12) a un 10,0% (2015/16).

En el cas dels centres privats, la diferència entre la quantitat estatal i l'autonòmica es manté al voltant dels quatre punts, amb alguns matisos. L'element distintiu en els centres privats és el lleuger augment de la presència de l'alumnat estranger a les Balears, mentre que en el conjunt estatal es manté aquesta presència. Les Balears passen d'un 8,8% el curs 2011/12 a un 9,6% el curs 2015/16. A l'Estat es passa d'un 5,4% (curs 2011/12) a un 5,2% (curs 2015/16), fet que representa un descens molt tímid del 0,2%.

En el desglossament per etapes educatives de tots els centres, les diferències es mantenen similars i les Balears presenten percentatges més alts que els de la mitjana del conjunt de l'Estat. En l'etapa infantil els percentatges d'alumnat estranger han augmentat, tant a l'àmbit autonòmic com estatal, a diferència de les altres etapes educatives. A l'educació primària i al batxillerat els percentatges s'han mantingut. S'ha de fer especial esment a l'etapa de secundària (ESO), perquè és on la baixada és més accentuada: a les Balears es passa d'un 18,7% (curs 2011/12) a un 14,1% (curs 2015/16) i al conjunt d'Espanya es passa d'un 12,0% (curs 2011/12) a un 9,1% (curs 2015/16). Els cicles formatius de grau mitjà i grau superior experimenten lleugers descensos, tant a les Balears com al conjunt de l'Estat. (Vegeu el quadre III-39).

La presència de l'alumnat estranger, en termes absoluts, ha sofert canvis en la darrera dècada, tot havent-se de distingir clarament dues etapes: abans i després de la crisi econòmica i el seu impacte demogràfic. Del curs 2005/06 al curs 2010/11, l'alumnat estranger a les Balears va augmentar de 19.456 alumnes a 28.090 alumnes; mentre que al conjunt de l'Estat va pujar de 530.954 alumnes fins als 781.141 alumnes. En canvi, en

el període que va del curs 2010/11 al curs 2015/16, les dades a les Balears descendeixen de 28.090 alumnes a 26.273 alumnes; en canvi, a Espanya es passa de 781.141 alumnes a 716.736 alumnes. El descens del 2010/11 al 2015/16 és menor a les Balears (-6,5%) que a Espanya (-8,2%). En el conjunt del període analitzat l'augment d'alumnat és d'un 35% tant a les Balears com a Espanya. (Vegeu el quadre III-40).

Entre els cursos 2011/12 i 2016/17 la plantilla de docents dels ensenyaments de règim general ha augmentat en 765 professors, 346 corresponents als centres públics. Si bé al curs 2012/13, coincidint amb una retallallada de la contractació, es comptabilitzen 669 professors menys que al curs anterior, entre 2014 i 2017 es produeix un augment anual: 514 professors més al curs 2016/17 i 354 al curs 2015/16. Progressivament es recuperen els nombres de professorat d'abans de les retallades, especialment a educació infantil i primària. Molts també es destinen a l'atenció a la diversitat. (Vegeu el quadre III-41).

En l'estudi de la mitjana d'alumnes per professor en equivalents a temps complet, podem veure que les Balears presenten ràtios inferiors a la mitjana estatal. Això és una dada positiva per a les Balears, ja que s'infereix que un menor nombre d'alumnes per professor hauria de redundar en una millor atenció a l'estudiant. Quan s'analitza el conjunt dels centres, la ràtio estatal ha augmentat lleugerament de 12,1 alumnes (curs 2011/12) a 12,5 alumnes (curs 2015/16). En el cas de les Balears, per al mateix període, l'augment ha estat només d'una dècima: d'11,3 (curs 2011/12) a 11,4 alumnes (curs 2015/16).

Quan s'estudien aquestes dades desglossades segons la titularitat del centre, es troben diferències entre els centres públics i els centres privats, ja que als centres privats hi ha les dades més altes. En el cas dels centres públics, a l'àmbit estatal, s'ha passat d'11,1 alumnes per professor (curs 2011/12) a 11,5 alumnes (curs 2015/16), un lleuger augment de quatre dècimes. A les Balears, en el mateix període s'ha passat de 10,2 alumnes a 10,4 alumnes, un petit augment de dues dècimes. En el cas dels centres privats, en el conjunt estatal gairebé s'ha mantingut (augment de només una dècima): de 15,2 alumnes (curs 2011/12) a 15,3 alumnes (curs 2015/16). El cas de les Balears és diferent, ja que en el període analitzat la ràtio alumne-professor ha baixat de 14,2 (curs 2011/12) a 13,7 (curs 2015/16).

Aquestes dades també es detallen per etapa educativa. En el cas de l'educació infantil, per al conjunt dels centres, a l'àmbit estatal ha descendit cinc dècimes, de 9,8 (curs 2011/12) a 9,3 (curs 2015/16). En canvi, a les Balears, per a tots els centres ha passat de 9,9 (curs 2011/12) a 10,1 (curs 2015/16), un augment de 0,2 dècimes. Quan s'estudien aquestes dades desagregades per titularitat del centre, tant a Espanya com a les Balears les ràtios són més altes als centres privats. En el cas dels centres públics, a escala estatal s'ha passat de 9,2 (curs 2011/12) a 8,8, mentre que a les Balears s'ha mantingut en 8,8 en el mateix període. En el cas dels centres privats d'educació infantil, a Espanya ha baixat de 10,6 (2011/12) a 10,0 (2015/16), mentre que a les Balears ha pujat lleugerament de 12,4 (2011/12) a 12,6 (2015/16).

Quadre III-39. Percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments de règim general no universitaris a les Illes Balears per nivells i titularitat dels centres (2011-2017)

			Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	PQPI	Altres programes formatius
Total centres	2015/2016	Espanya	8,4	8,2	8,7	9,1	6,7	17,1	8,9	5,2	10,7	8,9
		Illes Balears	13,7	13,6	14,6	14,1	10,6	23,6	10,8	7,8	-	13,5
	2014/2015	Espanya	8,6	8,2	8,5	9,8	6,7	18,0	8,9	5,0	16,5	32,8
		Illes Balears	14,1	14,0	14,3	15,3	11,0	29,7	12,1	7,9	27,1	20,4
	2013/2014	Espanya	8,8	8,2	8,6	10,5	7,0	no existia	8,8	5,0	19,6	s.d.
		Illes Balears	14,4	13,8	14,2	16,7	10,6	no existia	12,9	8,2	26,7	s.d.
	2012/2013	Espanya	9,1	7,9	9,1	11,3	6,9	no existia	9,5	5,5	20,8	s.d.
		Illes Balears	14,6	13,4	14,4	17,8	11,0	no existia	13,2	7,1	26,7	s.d.
	2011/2012	Espanya	9,5	7,5	9,7	12,0	6,8	no existia	9,7	6,1	20,9	s.d.
		Illes Balears	14,7	11,9	14,9	18,7	10,9	no existia	12,4	8,2	27,9	s.d.
Centres públics	2015/2016	Espanya	10,0	10,5	10,5	10,6	7,4	16,7	9,3	5,4	16,8	8,4
		Illes Balears	16,0	16,2	17,1	16,9	12,3	24,9	11,6	8,1	s.d.	s.d.
	2014/2015	Espanya	10,2	10,5	10,5	11,5	7,5	17,7	9,2	5,1	16,6	33,2
		Illes Balears	16,4	16,6	16,7	18,3	12,5	31,1	12,8	8,1	28,2	14,6
	2013/2014	Espanya	10,5	10,6	10,7	12,5	7,8	no existia	9,1	5,1	19,5	s.d.
		Illes Balears	16,9	16,3	17,0	20,2	12,5	no existia	13,4	8,3	27,9	s.d.
	2012/2013	Espanya	10,9	10,2	11,3	13,5	7,7	no existia	9,8	5,6	20,1	s.d.
		Illes Balears	17,4	15,9	17,8	22,0	12,6	no existia	13,7	7,2	26,1	s.d.
	2011/2012	Espanya	11,4	9,6	12,1	14,4	7,6	no existia	9,9	6,2	20,3	s.d.
		Illes Balears	17,8	14,8	18,9	23,4	12,5	no existia	12,6	8,2	28,8	s.d.

continua

Quadre III-39. Percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments de règim general no universitaris a les Illes Balears per nivells i titularitat dels centres (2011-2017)

			Total (1)	E. infantil	E. primària	ESO	Batxillerats (2)	Cicles formatius FP bàsica	Cicles formatius FP - Grau mitjà (2)	Cicles formatius FP - Grau superior (2)	PQPI	Altres programes formatius
Centres privats	2015/2016	Espanya	5,2	4,2	4,8	6,3	4,4	18,3	7,6	4,7	4,6	10,0
		Illes Balears	9,6	9,1	10,4	9,6	6,4	17,4	6,3	6,1	-	19,2
	2014/2015	Espanya	5,1	4,0	4,5	6,5	4,3	19,3	7,9	4,7	16,1	31,8
		Illes Balears	10,1	9,6	10,3	10,6	7,1	22,9	8,2	6,6	22,5	22,8
	2013/2014	Espanya	5,1	3,8	4,4	6,7	4,5	s.d.	8,0	4,7	20,1	s.d.
		Illes Balears	9,7	9,0	9,4	11,1	4,7	s.d.	10,0	7,3	22,3	s.d.
	2012/2013	Espanya	5,3	3,7	4,6	7,1	4,5	s.d.	8,6	5,3	23,6	s.d.
		Illes Balears	9,4	8,6	8,6	11,2	6,4	s.d.	10,5	6,5	28,9	s.d.
	2011/2012	Espanya	5,4	3,6	4,8	7,5	4,3	no existia	9,0	5,7	22,9	s.d.
		Illes Balears	8,8	6,6	8,3	11,2	6,3	no existia	11,1	8,4	24,6	s.d.

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

(1) El total inclou també l'alumnat d'educació especial específica.
(2) Inclou l'alumnat estranger que cursa aquest ensenyament en els règims presencial i a distància.

Quadre III-40. Variació de l'alumnat estranger en ensenyaments no universitaris (en termes absoluts)

	2005/2006	2010/2011	"Var. %	2015/2016	"Var. % 2015-2016/ 2010-2011"	"Var. % 2015-2016/ 2005-2006"
Espanya	530.954	781.141	47,12	716.736	-8,24	34,99
Illes Balears	19.456	28.090	44,38	26.273	-6,47	35,04

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

Quadre III-41. Professorat d'EE. de Règim General i EE. de Règim Especial per titularitat del centre (2011-2017)

	Curs 2016/2017 (1)	Curs 2015/2016	Curs 2014/2015	Curs 2013/2014	Curs 2012/2013	Curs 2011/2012
Total centres	**17.660**	**17.049**	**16.652**	**16.418**	**16.247**	**16.845**
Règim general	17.005	16.478	16.038	15.842	15.700	16.240
Règin especial	655	571	614	576	547	605
Centres públics	**12.400**	**11.886**	**11.532**	**11.494**	**11.385**	**12.054**
Règim general	11.775	11.350	10.939	10.938	10.861	11.467
Règin especial	625	536	593	556	524	587
Centres privats	**5.260**	**5.163**	**5.120**	**4.924**	**4.862**	**4.791**
Règim general	5.230	5.128	5.099	4.904	4.839	4.773
Règin especial	30	35	21	20	23	18

Font: Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.
Enseñanzas no universitarias. Estadística del profesorado y otro personal. Series

A l'àmbit de l'educació primària, per al conjunt dels centres que només tenen aquesta etapa educativa, s'ha passat de 13,0 (2011/12) a 13,1 (2015/16) a l'àmbit estatal i de 12,5 (2011/12) a 12,2 (2015/16) a les Balears. Quan es miren només els centres públics, a Espanya s'ha passat de 13,1 a 12,9, en el mateix període, la qual cosa representa un petit augment. A les Balears, en canvi, hi ha hagut un petit descens en el mateix període, de 12,5 a 12,2. Quan es miren els centres privats, ha baixat un punt a l'àmbit estatal, de 15,2 a 14,2 del curs 2011/12 al curs 2015/16. A l'àmbit balear també ha baixat un punt, de 13,2 a 12,2, en el període analitzat.

Pel que fa a la resta de categories, destaquen les dades dels centres que tenen educació primària, ESO, batxillerat i FP. A la classificació conjunta de tots els centres, els nombres estatals han pujat tímidament de 16,5 (2011/12) a 16,7 (2015/16), mentre que a les Balears s'han mantingut en 14,9 en el mateix període. Per als centres públics, només hi ha dades estatals, que han augmentat de 7,6 a 8,9 alumnes entre el curs 2011/12 i el curs 2015/16. Per als

centres privats, a Espanya han augmentat lleugerament de 16,5 (2011/12) a 16,7 (2015/16) i a les Balears s'han mantingut (14,9 alumnes per professor) en aquest període. (Vegeu el quadre III-42).

Una ràtio d'alumnes baixa per professor no implica necessàriament que el nombre mitjà d'alumnes per unitat sigui baixa. El nombre d'alumnes per unitat aporta informació complementària al nombre d'alumnes per professor (Ballester, 2016). Al curs 2015/2016 les ràtios d'alumnat per unitat són equiparables a les ràtios estatals considerant el conjunt dels centres: 21,6 alumnes (estatal) i 21,2 (autonòmic). Es donen diferències entre els centres d'infantil (17,2 alumnes per unitat a la comunitat autònoma i 14,7 estatal), primària (22 alumnes per unitat a les Balears i 22 estatal) i secundària (20,3 alumnes per unitat a les Illes i 23,9 estatal). Actualment, les ràtios màximes que es proposen des de Conselleria d'Educació són: 20 alumnes a infantil (4t EI), 25 a primària, 30 a ESO i FP, i 35 al batxillerat. (Vegeu el quadre III-43).

En els estudis de fracàs i abandonament escolar és important una perspectiva diacrònica o de llarga durada. En aquest sentit, una de les dades habitualment consultades pel seu potencial predictiu i explicatiu són les dades relatives a l'esperança de vida escolar. Les dades de les Balears són inferiors a les estatals en les diferents categories, possiblement per l'impacte del mercat de treball turístic, que podria incidir en el fet que les trajectòries escolars siguin més curtes.

En la classificació conjunta, l'esperança de vida escolar a l'àmbit estatal ha crescut de 17,1 anys a 17,5 anys, un augment de quatre dècimes entre el curs 2011/12 i el curs 2015/16. A l'àmbit de les Balears s'ha apujat un punt, de 13,8 el curs 2011/12 a 14,8 el 2015/16.

En l'anàlisi diferenciat per sexe, l'esperança de vida escolar dels homes a escala estatal ha passat de 16,7 a 17,2 anys entre el 2011/12 i el 2015/16, un augment de 0,5 punts. A les Balears, l'esperança de vida escolar gairebé s'ha mantingut: ha baixat escassament una dècima, de 14,6 a 14,5 entre el 2011/12 i el 2015/16. En el cas de les dones, les dades estatals augmenten 0,4 punts, de 17,4 a 17,8 anys. A les Balears, els nombres gairebé es mantenen: passen de 15,2 el curs 2011/12 a 15,1 el 2015/16.

Aquestes dades d'esperança de vida escolar també es desglossen per educació no universitària i educació universitària. En el cas de l'esperança de vida en l'educació no universitària, en el conjunt estatal han passat de 14,2 (2011/12) a 14,4 (2015/16). A les Balears s'han mantingut en 13,5 anys entre el 2011/12 i el 2015/16, tot i un lleuger augment en els cursos intermedis. Per sexes, a l'àmbit estatal les dades dels homes han passat de 14,2 a 14,4 anys; mentre que a les Balears ha baixat una dècima, de 13,5 (2011/12) a 13,4 (2015/16). Els nombres de les dones en el mateix període han passat de 14,2 a 14,3 (augment d'una dècima) a escala estatal. En canvi, a les Balears els de les dones s'han mantingut en 13,5 anys entre el curs 2011/12 i el curs 2015/16, tot i que en els cursos intermedis augmenta lleugerament.

Quadre III-42. Mitjana d'alumnes per professor en equivalents a temps complet als ensenyaments de règim general no universitaris(1) per tipus de centre i titularitat (2011-2017)

			Total	Centres ed. infantil	Centres ed. primària	Centres ed. primària i ESO	Centres ESO i/o batxillerats i/o FP	Centres ed. primària, ESO i batx./ FP	Centres específics ed. especial
Total centres	2015/2016	Espanya	12,5	9,3	13,1	14,9	10,7	16,7	4,1
		Illes Balears	11,4	10,1	12,2	13,7	8,9	14,9	3,2
	2014/2015	Espanya	12,7	9,5	13,3	14,9	11,0	16,6	3,9
		Illes Balears	11,7	10,8	12,4	14,0	9,3	14,9	3,4
	2013/2014	Espanya	12,7	9,6	13,3	14,5	11,1	16,3	4,0
		Illes Balears	11,8	10,0	12,6	13,8	9,5	15,7	3,6
	2012/2013	Espanya	12,6	9,6	13,4	14,5	10,9	16,2	3,9
		Illes Balears	11,8	10,0	12,6	14,7	9,3	15,1	3,9
	2011/2012	Espanya	12,1	9,8	13,0	14,5	9,9	16,5	3,9
		Illes Balears	11,3	9,9	12,5	14,7	8,3	14,9	3,4
Centres públics	2015/2016	Espanya	11,5	8,8	13,1	9,6	10,5	8,9	3,7
		Illes Balears	10,4	8,8	12,2	-	8,8	-	3,8
	2014/2015	Espanya	11,7	8,9	13,2	9,4	10,9	8,9	3,5
		Illes Balears	10,7	9,7	12,3	-	9,2	-	3,8
	2013/2014	Espanya	11,8	9,0	13,3	9,3	10,9	8,9	3,5
		Illes Balears	10,9	9,1	12,6	-	9,4	-	3,9
	2012/2013	Espanya	11,8	9,0	13,4	9,4	10,7	7,9	3,5
		Illes Balears	10,8	8,9	12,5	-	9,2	-	3,6
	2011/2012	Espanya	11,1	9,2	12,9	8,9	9,7	7,6	3,3
		Illes Balears	10,2	8,8	12,5	.	8,2	.	3,5
Centres privats	2015/2016	Espanya	15,3	10,0	14,2	16,2	13,8	16,7	4,5
		Illes Balears	13,7	12,6	12,2	13,7	12,5	14,9	3,1
	2014/2015	Espanya	15,3	10,3	14,7	16,3	14,1	16,6	4,5
		Illes Balears	13,9	12,5	13,0	14,0	13,6	14,9	3,4
	2013/2014	Espanya	15,1	10,4	14,6	15,8	14,0	16,4	4,6
		Illes Balears	13,9	12,2	12,5	13,8	13,9	15,7	3,6
	2012/2013	Espanya	15,0	10,4	14,8	15,7	13,9	16,2	4,5
		Illes Balears	14,3	12,5	13,6	14,7	13,8	15,1	4,0
	2011/2012	Espanya	15,2	10,6	15,2	16,0	13,8	16,5	4,5
		Illes Balears	14,2	12,4	13,2	14,7	14,8	14,9	3,4

Font: Elaboració equip CES-UIB a partir de Las cifras de la educación en España. Ministeri d'Educació i Ciència.

Quadre III-43. Alumnat dels ensenyament de règim general no universitari de l'administració educativa per unitat i tipologia de centres (2011-2016)

		2015/2016	2014/2015	2013/2014	2012/2013	2011/2012
Total centres	Espanya	21,6	21,8	21,8	21,7	21,3
	Illes Balears	21,2	22,1	21,8	21,6	21,5
Centres ed. infantil	Espanya	14,7	14,9	15,2	15,4	15,9
	Illes Balears	17,2	13,8	12,4	15,9	17,6
Centres ed. primària	Espanya	20,8	20,9	20,9	20,8	20,7
	Illes Balears	22,0	22,2	21,3	20,9	21,5
Centres ESO i/o batxillerats i/o FP	Espanya	23,9	24,2	24,3	24,2	23,6
	Illes Balears	20,3	22,2	22,9	23,1	21,7

Font: Elaboració equip CES-UIB a partir de Las cifras de la educación en España. Ministeri d'Educació i Ciència.

En el cas de l'esperança de vida en educació universitària, s'ha passat a escala estatal de 2,9 anys el curs 2011/12 a 3,1 anys el curs 2015/16. A les Balears les dades són sensiblement inferiors i s'han mantingut en el període estudiat: 1,3 anys en el curs 2011/12 i 1,3 anys en el curs 2015/16. En el cas dels homes, a l'àmbit estatal ha augmentat de 2,6 anys a 2,8 anys entre el 2011/12 i el 2015/16. A les Balears s'ha mantingut en 1,1 anys. En el cas de les dones, ha pujat tres dècimes a escala estatal (de 3,2 a 3,5) i s'ha mantingut en 1,6 anys a les Balears. En ambdós casos, tant a l'Estat com a l'arxipèlag, les dades d'educació universitària són superiors per a les dones que per als homes. (Vegeu el quadre III-44).

Les taxes netes d'escolarització són unes altres dades rellevants que cal estudiar per conèixer el rendiment i l'èxit escolar dels estudiants balears des d'una perspectiva comparada amb la resta d'Espanya. Aquestes dades s'aporten als 16, 17 i 18 anys. Als 16 anys, a escala estatal han baixat lleugerament de 96,7 a 95,5 entre els cursos 2011/12 i 2015/16. En aquestes taxes, un descens s'interpreta com una informació negativa, perquè s'entén que al llarg del temps aquesta taxa o percentatge hauria de millorar. A les Balears les dades són gairebé 10 punts inferiors i han descendit de 87,5 a 86,8. Per sexes, els nombres estatals per als homes han baixat de 96,2 a 94,9 del curs 2011/12 al curs 2015/16. A les Balears, en canvi, en el mateix període ha pujat quatre dècimes, de 86,4 a 86,8. En les dones, als 16 anys la taxa d'escolarització estatal ha baixat 1,1 punts del 2011/12 al 2015/16, de 97,2 a 96,1. A les Balears, aquesta taxa ha baixat 1,9 punts en el mateix període, de 88,7 a 86,8.

Als 17 anys, la taxa neta d'escolarització estatal ha passat de 91,1 a 89,6, entre el 2011/12 i el 2015/16; mentre que a les Balears presenta valors gairebé 10 punts per sota i ha passat de 80,3 a 80,9. Per sexes, els homes a escala estatal es mouen entre els valors de 89,7 (2011/12) i 88,2 (2015/16). A les Balears, en els mateixos anys es passa de 79,6 a 79,7, valors que estan al voltant de deu punts per sota les mitjanes estatals. Entre les dones

als 17 anys, es passa a escala estatal de 92,6 (2011/12) a 91,1 (2015/16), valors superiors als dels homes. A les Balears es comença el 2011/12 amb 81,1 i el 2015/16 aquest nombre és de 82,2. També aquí les taxes de les dones són millors que les dels homes.

Als 18 anys, les dades estatals milloren entre el 2011/12 i el 2015/16, en què es passa de 78,7 a 80,3. A les Balears les dades estan molt enfora, ja que presenten valors més de 20 punts per sota: 56,5 el 2011/12 i 56,2 el 2015/16. En l'anàlisi desglossada per sexes, en el cas dels homes les dades estatals milloren lleugerament, de 76,6 a 78,6. A les Balears, els nombres es mouen 20 punts per sota: 56,4 el curs 2011/12 i 56,3 el curs 2015/16. Per a les dones, les dades estatals són superiors de les dels homes, 81,0 el 2011/12 i 82,0 el 2015/16. A les Balears, contràriament al que s'espera, les taxes d'escolarització de les dones als 18 anys són gairebé idèntiques de les dels homes: 56,6 el 2011/12, 56,1 el 2015/16. En aquesta edat l'impacte del mercat de treball turístic seria igual en ambdós sexes. (Vegeu el quadre III-45).

Quadre III-44. Esperança de vida escolar en el sistema educatiu als 6 anys (1) (2011-2016)

		Total		Homes		Dones	
		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Total	2011/2012	17,1	13,8	16,7	14,6	17,4	15,2
	2012/2013	17,3	14,9	17,0	14,5	17,6	15,2
	2013/2014	17,4	15,0	12,9	10,9	14,0	11,6
	2014/2015	17,5	15,0	17,2	14,7	17,8	15,3
	2015/2016	17,5	14,8	17,2	14,5	17,8	15,1
Ed. no universitària	2011/2012	14,2	13,5	14,2	13,5	14,2	13,5
	2012/2013	14,4	14,9	14,4	13,5	14,3	13,6
	2013/2014	14,4	13,6	14,4	13,6	14,4	13,6
	2014/2015	14,4	13,7	14,5	13,6	14,4	13,7
	2015/2016	14,4	13,5	14,4	13,4	14,3	13,5
Ed. universitària	2011/2012	2,9	1,3	2,6	1,1	3,2	1,6
	2012/2013	2,9	1,4	2,6	1,1	3,3	1,6
	2013/2014	3,0	1,3	2,7	1,1	3,4	1,6
	2014/2015	3,1	1,3	2,8	1,1	3,4	1,6
	2015/2016	3,1	1,3	2,8	1,1	3,5	1,6

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

(1) Inclou: ensenyaments de règim general universitaris i no universitaris, ensenyaments de règim especial (CF arts plàstiques i disseny, esportives, professionals de música i dansa –16 i més anys–, idiomes nivell avançat –presencial– i artístiques –grau superior– i adults –inicials i secundària–).

Quadre III-45. Taxes netes d'escolarització en edats postobligatòries en el sistema educatiu i formatiu (1) (2011-2016)

		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
16 anys	2011/2012	96,7	87,5	96,2	86,4	97,2	88,7
	2012/2013	95,5	86,6	94,8	85,0	96,3	88,3
	2013/2014	96,6	85,5	96,2	85,2	97,0	85,9
	2014/2015	95,1	86,4	94,5	85,5	95,7	87,3
	2015/2016	95,5	86,8	94,9	86,8	96,1	86,8
17 anys	2011/2012	91,1	80,3	89,7	79,6	92,6	81,1
	2012/2013	91,8	78,6	90,7	76,6	96,3	88,3
	2013/2014	90,1	79,2	88,9	77,3	91,3	81,3
	2014/2015	90,0	80,3	88,7	78,5	91,3	82,2
	2015/2016	89,6	80,9	88,2	79,7	91,1	82,2
18 anys	2011/2012	78,7	56,5	76,6	56,4	81,0	56,6
	2012/2013	80,2	55,1	78,5	55,4	82,0	54,8
	2013/2014	79,9	55,7	78,2	56,3	81,7	55,1
	2014/2015	80,0	56,7	78,4	56,7	81,7	56,8
	2015/2016	80,3	56,2	78,6	56,3	82,0	56,1

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

(1) Inclou: ensenyaments de règim general universitaris i no universitaris, ensenyaments de règim especial (CF arts plàstiques i disseny, esportives, professionals de música i dansa, idiomes nivell avançat i artístiques grau superior) ensenyaments equivalents a l'universitari, formació ocupacional i escola d'adults (bàsica i secundària). Aquestes taxes estan calculades pel total homes i dones.

Les taxes d'idoneïtat també serveixen per estudiar la vinculació escolar i l'abandonament escolar des d'una perspectiva de llarg termini. Hi ha diferències en les quantitats entre Espanya i les Balears. A l'hora de consultar aquestes taules s'ha de tenir present que les taxes es veuen afectades per la incorporació d'alumnat estranger en cursos inferiors al seu any per facilitar l'adaptació. En les diferents edats analitzades, les Illes presenten taxes inferiors al llarg del període estudiat i també per sexes. En el cas dels 8 anys, la diferència entre l'Estat i l'arxipèlag era de dos punts el 2011/12 (93,8 per 91,8) i de 1,9 punts el 2015/16 (94,0 per 92,1), tot mantenint-se en percentatges molt similars. Quan fem l'anàlisi diferenciada per sexes, tant homes com dones presenten taxes d'idoneïtat més baixes en el cas de les Balears. Tant el 2011/12 com el 2015/16, els nins de les Balears de 8 anys presenten una taxa dos punts inferiors a l'estatal. En el cas de les nines, la taxa és 1,2 punts més baixa el 2011/12 i 1,7 punts més baixa el 2015/16.

En el cas dels 10 anys, les diferències són entre 3 i 4 punts, superiors per al conjunt estatal. El 2011/12 la taxa d'idoneïtat és de 89,1 a l'àmbit estatal i 85,2 al balear. Quatre anys després (2015/16) la diferència baixa un punt: 90,3 a Espanya i 87,4 a les

Balears. Per sexes, els homes presenten taxes d'idoneïtat més baixes que les dones, tant a Espanya com a les Balears. El 2011/12 la taxa a l'àmbit estatal és de 87,6 i a les Balears és de 83,0. El 2015/16 és de 89,1 i 85,9 respectivament, tot i que la diferència és una mica menor. En les dones, tant a Espanya com a les Balears el percentatge millora i la diferència entre els dos territoris passa a ser una mica menor.

En el cas dels 12 anys, es manté la tendència descendent en els dos territoris: conforme puja l'edat, augmenta la taxa. A més, aquesta pauta es reprodueix en els dos sexes. El 2011/12, les Balears està més de sis punts per davall (83,9 estatal versus 77,2 a les Balears). El 2015/16 aquesta distància es redueix un poc (86,1 estatal per 80,8 balear). Per sexes, es conserva la pauta de taxes d'idoneïtat superiors en el cas de les dones. En els homes, el curs 2011/12 la distància és de 7,5 punts, mentre que el curs 2015/16 és de 6,6 punts. En les dones, les taxes s'acosten en el període de estudiant i passen de 86,3 (Espanya) i 80,6 (Balears) el 2011/12 a 88,2 (Espanya) i 84,6 (Balears).

En el cas dels 14 anys, la taxa d'idoneïtat estatal passa de 69,6 (2011/12) a 73,1 (2015/16). A les Balears, en el mateix període, té una millora de 6 punts: de 63,3 (2011/12) a 69,1 (2015/16). Per sexes, en els homes hi torna a haver valors inferiors als de les dones. Al curs 2011/12 les taxes eren de 65,5 a Espanya i de 59,1 a les Balears. Quatre anys després, les taxes passen a ser de 69,0 i 64,6, respectivament. En les dones, les taxes van del 73,9 (2011/12) al 77,3 (2015/16) a l'àmbit estatal i del 67,8 (2011/12) al 73,8 (2015/16) a les Balears.

En el cas dels 15 anys, la darrera edat mesurada en la taxa d'idoneïtat, els percentatges estatals es mouen per damunt d'un 60% (61,7 el 2011/12, 67,5 el 2015/16), amb una millora de gairebé sis punts, però encara amb una idoneïtat baixa. A les Balears, els percentatges es mouen en valors encara més baixos (55,1 el 2011/12 per 62,7 el 2015/16), tot i una millora de set punts durant aquests anys. Per sexes, en els homes, la millora ha estat de més de sis punts a l'àmbit estatal i de més de vuit punts en el cas balear. En les dones, també hi ha una tendència de millora al llarg dels anys i es detecta un augment estatal de 5,1 punts i un d'autonòmic de 7,2 punts. (Vegeu el quadre III-46).

Així mateix, Fernández Enguita, Mena i Riviére (2010) assenyalen que les taxes d'idoneïtat i els percentatges d'alumnat repetidor són variables que també s'han de tenir en compte quan s'estudia l'abandonament escolar. Cal assenyalar que l'estratègia de la repetició escolar és una proposta cada vegada més desaconsellada, i això pot afectar en la tendència descendent d'aquesta quantitat. Quan s'estudia el percentatge d'alumnat repetidor, s'observen unes tendències paral·leles entre Espanya i les Balears, tot i que les Illes presenten percentatges més alts de repetidors. El 2011/12 la diferència és d'1,1 punts: 4,7 a l'àmbit estatal i 5,8 a les Balears. El 2015/16 aquesta diferència és de 0,9 punts: 3,6 estatal per 4,5 autonòmic. Per sexes, el percentatge de repetidors homes és més alt en el període estudiat, tant a Espanya com a les Balears. El 2011/12 és d'un 5,4 a Espanya i d'un 6,9 a les Balears. Quatre anys després, el 2015/16, es passa a dades estatals de 4,2 i de 5,3 a les Balears. En ambdós casos –es-

tatal i autonòmic– baixa. En les dones, també hi ha millores: es passa de 3,9 a 2,9 a Espanya i de 4,5 a 3,5 a les Balears. (Vegeu el quadre III-47).

D'altra banda, les dades de graduació mostren una lleu millora de la promoció a tots els nivells educatius dels ensenyaments no universitaris. Podem iniciar una definició d'aquesta variable atenent la taxa bruta de graduació en educació secundària obligatòria, entenent-la com la relació entre l'alumnat que acaba amb èxit aquesta etapa, independentment de la seva edat, i el total de la població de l'edat teòrica de començament del darrer curs (15 anys). En aquest nivell disposam de les dades relatives al període comprès entre els anys 2005 i 2015. Durant aquest cursos la taxa bruta total ha millorat 4,8 punts en total, 5 en el cas del homes i 4,5 en el de les dones. Aquesta evolució en positiu de la taxa autonòmica es dona també a la taxa estatal, però en aquest cas l'increment és molt més notable i arriba als 8,4 punts entre el conjunt de l'alumnat i a 10,5 punts en el cas de la taxa masculina.

Si observam les taxes brutes de graduació en estudis secundaris de segona etapa podem veure la relació entre el nombre de graduats en cadascun dels ensenyaments postobligatoris respecte del total de la població de l'*edat teòrica* de començament del darrer curs de cada un d'aquests estudis.

Pel que fa als estudis de batxillerat, la taxa bruta mostra una variació en positiu entre el 2005 i el 2015. La taxa de graduació global ha augmentat 7 punts: 7,8 en el cas de les dones i 6,4 en el cas dels homes. Tot i així, i igual que amb la promoció en els ensenyaments obligatoris, les Illes es mantenen per sota de les taxes estatals i es distancien més de 14 punts del nivell de promoció estatal al batxillerat. Cal remarcar que en aquest període de temps, partint de valors més favorables que a les Balears, l'increment de la graduació al conjunt de l'Estat ha estat més alta.

Als nivells de tècnic i tècnic auxiliar la taxa bruta de graduació segueix la mateixa tendència: millora el nivell de promoció al mateix temps que es manté la distància amb les taxes estatals. La taxa passa del 13,4 del curs 2005/06 al 20,5 del curs 2014/15. Encara així, les diferències amb la taxa estatal, que continuen, són menys destacables que als altres nivells i les diferències entre homes i dones tampoc no són gaire significatives. (Vegeu el quadre III-48).

L'abandonament escolar és un dels indicadors més sensibles del nostre sistema educatiu. Des de fa anys, les Illes Balears ocupen els primers llocs de les classificacions que elabora el Ministeri d'Educació i Cultura. Aquest indicador es correspon amb el percentatge de la població de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació-formació. Les darreres dades comparatives del 2016 mostren les Balears en primer lloc, amb un 26,8% de l'alumnat sense estudis postobligatoris. Altres comunitats que també tenen percentatges superiors a un 23% són Múrcia (26,4), Castella-la Manxa (23,2), Andalusia (23,1) i Ceuta i Melilla (23,1%). Les comunitats amb els percentatges més baixos són el País Basc (7,9), Cantàbria (8,6), Navarra (13,4), Madrid (14,6) i Galícia (15,2). (Vegeu el quadre III-49).

Quadre III-46. Taxes d'idoneïtat en les edats de 8, 10, 12, 14 i 15 anys (2011-2016)

		8 anys		10 anys		12 anys		14 anys		15 anys	
		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
2011/12	Total	93,8	91,8	89,1	85,2	83,9	77,2	69,6	63,3	61,7	55,1
	Homes	92,9	90,3	87,6	83,0	81,5	74,0	65,5	59,1	56,9	49,2
	Dones	94,7	93,5	90,7	87,4	86,3	80,6	73,9	67,8	66,8	61,3
2012/13	Total	93,6	91,1	89,4	85,2	84,4	78,2	70,6	64,8	62,5	56,3
	Homes	92,7	90,4	87,9	83,1	82,1	74,2	66,5	60,1	57,9	51,3
	Dones	94,5	92,1	92,8	87,1	86,9	82,5	74,9	69,8	67,3	61,6
2013/14	Total	93,7	92,1	89,5	85,9	84,9	79,4	71,0	65,9	63,6	57,0
	Homes	92,9	91,2	88,2	83,9	82,7	76,2	67,0	61,0	59,0	51,2
	Dones	94,5	93,1	90,9	88,2	87,3	82,7	75,3	71,1	68,5	63,2
2014/15	Total	93,7	91,8	89,5	85,4	85,3	80,0	71,7	66,9	65,8	60,9
	Homes	92,9	90,7	88,1	84,4	83,1	77,6	67,6	61,5	61,6	55,5
	Dones	94,5	92,9	90,9	86,8	87,5	82,7	76,0	72,8	70,2	66,7
2015/16	Total	94,0	92,1	90,3	87,4	86,1	80,8	73,1	69,1	67,5	62,7
	Homes	93,2	91,0	89,1	85,9	84,2	77,6	69,0	64,6	63,3	57,3
	Dones	94,9	93,2	91,7	89,1	88,2	84,6	77,3	73,8	71,9	68,5

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

Quadre III-47. Percentatge d'alumnat repetidor d'educació primària al darrer curs per sexe (2011-2016)

	Espanya			Illes Balears		
	Total	Nins	Nines	Total	Nins	Nines
2011/2012	4,7	5,4	3,9	5,8	6,9	4,5
2012/2013	4,5	5,2	3,7	5,1	6,0	4,2
2013/2014	4,3	4,9	3,6	5,1	5,6	4,5
2014/2015	4,0	4,6	3,3	4,7	5,6	3,6
2015/2016	3,6	4,2	2,9	4,5	5,3	3,5

Font: Las cifras de la educación en España, Ministeri d'Educació i Ciència.

Quadre III-47bis. Percentatge d'alumnat repetidor d'educació primària per curs, titularitat/finançament i sexe (2015/2016)

		Total	Centres públics	Centres privats		Nins	Nines
				Ens. Concertat	Ens. no concertat		
Primer	Espanya	2,5	3,0	1,5	0,9	2,9	2,0
	Illes Balears	3,6	4,3	2,7	0,4	3,9	3,2
Segon	Espanya	4,3	5,1	2,5	1,0	4,8	3,7
	Illes Balears	5,9	6,8	4,8	0,2	6,5	5,1
Tercer	Espanya	2,4	2,7	1,8	0,7	2,6	2,1
	Illes Balears	3,5	4,1	2,9	0,2	4,3	2,7
Quart	Espanya	3,3	3,8	2,3	1,1	3,7	2,9
	Illes Balears	4,1	4,6	3,7	0,3	4,5	3,7
Cinquè	Espanya	2,1	2,3	1,9	0,9	2,4	1,8
	Illes Balears	2,6	2,8	2,6	0,2	2,7	2,4
Sisè	Espanya	3,6	3,9	3,1	1,1	4,2	2,9
	Illes Balears	4,5	4,8	4,5	1,1	5,3	3,5

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2018.

Quadre III-48. Taxa bruta de població que es gradua per cada ensenyament-titulació (2005-2015)

		Total		Homes		Dones	
		Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Graduat en ESO	2005/06	69,2	64,2	62,3	57,6	76,4	71,2
	2010/11	74,7	67,0	69,5	61,7	80,2	72,6
	2014/15	77,6	69,0	72,7	62,6	82,8	75,7

continua

Quadre III-48. Taxa bruta de població que es gradua per cada ensenyament-titulació (2005-2015)

			Total		Homes		Dones	
			Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Graduat en ESO	Mòduls voluntaris	2010/11	2,5	3,8	3,3	4,9	1,6	2,6
		2014/15	3,4	4,0	4,5	5,2	2,2	2,6
	Adults (1)	2010/11	13,0	8,4	14,2	8,8	11,7	7,9
		2014/15	10,7	6,8	11,6	7,1	9,7	6,7
Batxillerat		2005/06	44,8	34,0	36,9	27,4	53,3	41,0
		2010/11	49,7	39,1	42,9	32,0	57,0	46,6
		2014/15	55,0	41,0	47,9	33,8	62,6	48,8
Tècnic / Tècnic auxiliar		2005/06	16,7	13,4	15,3	12,3	18,1	14,6
		2010/11	19,9	17,8	18,7	16,1	21,1	19,5
		2014/15	24,7	20,5	25,5	21,1	23,8	19,9

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2017.

(1) Es considera l'alumnat que obté el títol en les modadalidades presencial, a distància i en les proves lliures.
(2) Es considera l'alumnat graduat en cicles formatius de grau mitjà d'FP i d'arts plàstiques i disseny i ensenyaments esportius de grau mitjà.

El nivell formatiu de la població jove de les Balears ha augmentat de manera progressiva al llarg dels darrers deu anys. El percentatge de població de 20 a 24 anys que ha assolit almenys el nivell d'educació secundària de segona etapa ha millorat entre el 2006 i el 2016 en 9,3 punts en el cas dels joves en general, 9,9 punts en el cas dels homes i 7,5 en el cas de les dones. El percentatge de graduats en estudis postobligatoris en el conjunt espanyol és d'un 70,9%, mentre que a les Balears és d'un 61,2%. En el cas de les dones joves el percentatge és d'un 76,6%, i en el cas dels homes, un 65,3%. Comparativament, l'ascens té la mateixa intensitat tant a l'àmbit estatal com autonòmic. (Vegeu el quadre III-50).

En relació amb el nivell de formació de la població per grups d'edat, les dades del curs 2015/16 mostren una presència més gran dels estudis superiors entre la població major de 25 anys. Igual que a Espanya i a la majoria dels països pertanyents a l'OCDE, al llarg dels últims anys ha decrescut el percentatge d'adults que com a màxima titulació posseeix estudis de primera etapa d'educació secundària (INEE, 2017). A les Balears el curs 2015/16, un 32,5% de la població que té entre 25 i 34 anys (29,2% en el grup de 25 a 64 anys) té estudis superiors. Al curs 2011/12 aquests mateixos percentatges eren d'un 24,4% (al grup 25-34) i un 28,7% (al grup 25-64). La taxa de les dones de 25 a 34 anys és la que ha augmentat de manera més significativa. Un 38,2% tenen estudis universitaris, amb la qual cosa ha augmentat 5 punts en relació amb el curs 2011/2012. Aquesta millora en els estudis universitaris

se suma a un estancament en els nivells inferiors o equivalents a la secundària de segona etapa. Es manté un alt percentatge de persones entre els 25 i els 34 anys que no arriba a tenir titulació d'estudis d'educació secundària postobligatòria. De fet, augmenta 0,6 punts. En el cas dels homes, el percentatge augmenta 2,9 punts i en el cas de les dones minva 1,7 punts. (Vegeu el quadre III-51).

L'indicador de recursos destinats a les Balears al sistema educatiu no universitari des del punt de vista de la inversió per alumne (5.102 euros) situa les Illes per davant de la mitjana estatal (4.743). Aquesta quantitat ha augmentat en gairebé 300 euros entre el 2014 i el 2015. Entre el 2011 i el 2014 la tendència va ser a una reducció progressiva, principalment l'any 2012, que va baixar 717 euros per alumne. La inversió per alumne als centres públics és superior i arriba als 5.917 euros per alumne en aquest cas. (Vegeu el quadre III-52).

Pel que fa a la inversió en beques, considerada a partir del percentatge de l'alumnat becat al nivell de secundària postobligatòria, aquest indicador situa les Illes Balears en una situació de desavantatge. El percentatge és d'un 12,3% en conjunt al curs 2015/16, 12,4% als estudis de batxillerat i 12,1 als estudis de formació professional. Des del curs 2011/12, aquest percentatge ha passat d'un 14,2% a un 12,3, rebaixant gairebé cada curs un punt. Sembla que el curs 2015/16 hi ha una lleugera recuperació. Pel que fa a l'import mitjà de les beques, s'aproxima a l'import mitjà de l'alumnat al conjunt de l'Estat: a les Illes Balears és de 1.228,7 euros, 67,2 més que l'import mitjà. (Vegeu el quadre III-53).

El conjunt de les dades analitzades tenen com a horitzó o com a denominador comú veure com de prop o enfora es troba el sistema educatiu de les Balears de l'equitat. Algunes de les dades presentades mostren elements distintius del sistema educatiu de les Illes Balears comparats amb la resta de les comunitats autònomes.

- Les dades de l'esperança de vida escolar a les Balears són inferiors a les estatals en la classificació conjunta, tot i que han crescut i han passat de 13,8 anys (17,1 estatal) el curs 2011/12 a 14,8 anys (17,5 estatal) el curs 2015/16.

- El percentatge d'alumnat repetidor a les Balears és superior a l'espanyol, tot i que s'observen unes tendències paral·leles entre Espanya i les Balears. El 2011/12 és un 5,4 a Espanya i un 6,9 a les Balears. Quatre anys després, el 2015/16, es passa a nombres estatals de 4,2 a Espanya i a les Balears de 5,3. En ambdós casos, estatal i autonòmic, tendeix a baixar.

- Les taxes d'idoneïtat sempre són més baixes a l'àmbit de les Balears i van minvant dels 10 als 15 anys de manera progressiva. Als 15 anys són del 62,7 (67,5 estatal) el curs 2015/16, una millora de set punts si les comparam amb les taxes del curs 2011/12 (55,1 a les Balears i 61,7 estatal). La incorporació tardana d'alumnat estranger en cursos inferiors a l'any que teòricament haurien de cursar –per facilitar l'adaptació– és un dels factors que influeix sobre la idoneïtat.

Quadre III-49. Abandonament primerenc de l'educació i la formació (1), per comunitat autònoma. Població de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació-formació (2006, 2011, 2016)

	Total			Homes			Dones		
	2006	2011	2016	2006	2011	2016	2006	2011	2016
Espanya	**30,3**	**26,3**	**19,0**	**36,7**	**31,0**	**22,7**	**23,6**	**21,5**	**15,1**
Andalusia	38,0	32,1	23,1	44,6	37,2	27,0	31,2	26,8	19,0
Aragó	24,6	22,8	19,1	31,3	27,8	24,4	17,7	17,8	13,5
Astúries	23,1	21,9	16,6	32,2	27,1	16,0	13,9	16,5	17,2
Illes Balears	36,0	29,7	26,8	43,9	33,2	34,9	27,4	26,0	18,1
Illes Canàries	34,9	30,9	18,9	40,0	34,5	24,5	29,7	27,1	13,1
Cantabria	23,5	21,4	8,6	29,5	27,5	8,8	16,8	14,8	8,3
Castella i Lleó	23,6	27,5	17,3	30,1	33,4	20,0	16,8	21,2	14,4
Castella-la Manxa	38,8	31,5	23,2	47,9	40,5	26,7	28,9	22,2	19,7
Catalunya	28,5	26,2	18,0	34,5	31,1	21,6	22,3	21,1	14,2
Com. Valenciana	31,1	26,7	20,2	39,0	32,0	24,4	23,1	21,3	15,5
Extremadura	35,8	30,1	20,4	45,5	37,6	24,3	25,6	22,0	16,4
Galícia	24,5	20,4	15,2	34,2	25,3	19,1	14,5	15,3	11,2
Madrid	25,8	19,5	14,6	29,7	22,2	17,5	21,8	16,9	11,7
Múrcia	38,6	30,3	26,4	42,2	33,0	30,9	34,5	27,4	21,7
Navarra	13,0	12,0	13,4	14,4	15,5	16,9	11,5	8,6	9,8
País Basc	14,6	13,8	7,9	20,3	14,2	10,7	8,7	13,4	5,0
La Rioja	26,6	30,6	17,8	31,7	36,1	17,7	21,1	25,4	17,8
Ceuta i Melilla	47,0	30,2	23,1	48,3	32,8	23,2	45,6	27,5	23,0

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2017. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Nota: Calculat amb la metodologia establerta per Eurostat basant-se en mitjanes anuals de dades trimestrals.
(1) Les dades s'han de prendre amb precaució, ja que els derivats de mides mostrals petites estan afectats per forts errors de mostreig.

Quadre III-50. Percentatge de població de 20 a 24 anys que ha assolit almenys el nivell d'educació secundària de segona etapa (2006, 2011, 2016)

	Total			Homes			Dones		
	2006	2011	2016	2006	2011	2016	2006	2011	2016
Espanya	61,8	62,0	70,9	54,5	54,4	65,3	69,5	69,7	76,6
Illes Balears	51,9	56,0	61,2	41,6	47,5	51,5	62,4	64,5	70,9

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2017.

Nota: Calculat amb la metodologia establerta per Eurostat basant-se en mitjanes anuals de dades trimestrals.

Quadre III-51. Nivell de formació de la població per grups d'edat, sexe i nivells assolits (2011-2012, 2015-2016)

			Inferior a 2.a etapa ed. secundària		2a etapa ed. secundària		Ed. superior	
			Pobl. 25 a 64 anys	Pobl. 25 a 34 anys	Pobl. 25 a 64 anys	Pobl. 25 a 34 anys	Pobl. 25 a 64 anys	Pobl. 25 a 34 anys
Curs 2015/2016	Total	Espanya	41,7	34,7	22,6	24,3	35,7	41,0
		Illes Balears	42,3	38,4	28,5	29,2	29,2	32,5
	Homes	Espanya	44,3	40,6	22,7	24,4	33,0	35,0
		Illes Balears	45,4	43,9	28,1	29,4	26,4	26,6
	Dones	Espanya	39,1	28,9	22,5	24,2	38,4	47,0
		Illes Balears	39,1	32,9	29,0	28,9	32,0	38,2
Curs 2011/2012	Total	Espanya	45,6	36,1	22,1	24,6	32,3	39,3
		Illes Balears	47,1	37,8	28,5	33,5	24,4	28,7
	Homes	Espanya	47,3	41,7	21,9	24,1	30,9	34,2
		Illes Balears	48,1	41,0	29,3	34,4	22,6	24,6
	Dones	Espanya	44,0	30,3	22,2	25,2	33,8	44,5
		Illes Balears	46,0	34,6	27,7	32,5	26,3	33,0

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores.

(1) Els resultats es basen en mitjanes anuals de dades trimestrals.

(2)Les dades s'han de prendre amb precaució, ja que els derivats de mides mostrals petites estan afectats per forts errors de mostreig.

Quadre III-52. Despesa pública per alumne en ensenyament no universitari (en euros) (1) (2011-2015)

		Espanya	Illes Balears
Despesa pública per alumne públic i concertat	2011	5.210	5.637
	2012	4.729	4.920
	2013	4.569	4.817
	2014	4.537	4.808
	2015	4.743	5.102

continua

Quadre III-52. Despesa pública per alumne en ensenyament no universitari (en euros) (1) (2011-2015)

		Espanya	Illes Balears
Despesa pública per alumne públic	2011	6.062	6.751
	2012	5.430	5.796
	2013	5.231	5.623
	2014	5.169	5.592
	2015	5.436	5.917

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2017. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Quadre III-53. Percentatge d'alumnat becat i import mitjà per becari a batxillerat i formació professional (2011-2016)

		Total		Batxillerat		Formació professional (1)	
		% alumnes becaris	Import mitjà becari (euros)	% alumnes becaris	Import mitjà becari (euros)	% alumnes becaris	Import mitjà becari (euros)
Curs 2011/12	Espanya	31,6	1.349,7	31,7	1.214,9	31,4	1.491,6
	Illes Balears	14,2	1.305,6	11,4	1.171,0	17,5	1.413,1
Curs 2012/13	Espanya	29,3	1.273,1	29,9	1.143,6	28,7	1.411,7
	Illes Balears	13,0	1.227,1	10,0	1.081,3	16,6	1.333,9
Curs 2013/14	Espanya	27,5	1.410,4	28,2	1.430,0	26,8	1.389,9
	Illes Balears	12,0	1.427,6	10,3	1.448,9	13,9	1.409,9
Curs 2014/15	Espanya	27,0	1.410,7	28,8	1.421,9	25,3	1.399,0
	Illes Balears	11,5	1.378,6	10,8	1.359,6	12,2	1.395,8
Curs 2015/16	Espanya	28,7	1.295,9	30,7	1.327,7	27,0	1.262,7
	Illes Balears	12,3	1.228,7	12,4	1.226,7	12,1	1.230,7

Font: Las cifras de la educación en España. Estadísticas e indicadores. Edició 2016. Subdirecció General d'Estadística i Estudis del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

(1) Inclou cicles formatius de formació professional i d'arts plàstiques i disseny.

D'altra banda, destaca l'impacte del mercat de treball turístic sobre un model de trajectòries escolars que tendeixen a ser més curtes.

– Les Balears ocupen la primera posició en relació amb la presència d'alumnat estranger, amb 13,7 alumnes de cada 100, principalment a l'educació primària (14,6) i a la secundària (14,1), i concentrats als centres públics –un 16% de l'alumnat dels centres públics són estrangers–. La presència de l'alumnat estranger, en termes absoluts, ha patit

canvis en la darrera dècada i es distingeixen clarament dues etapes: abans i després de la crisi econòmica i del seu impacte demogràfic. Del curs 2005/06 al curs 2010/11, el nombre d'alumnat estranger a les Balears va augmentar; en canvi, en el període que va del curs 2010/11 al curs 2015/16 va descendir.

– Les darreres dades comparatives del 2016 mostren les Balears en primer lloc d'abandonament educatiu, amb un 26,8% de l'alumnat de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació-formació.

– Les taxes netes d'escolarització són més baixes que les estatals als 17 i als 18 anys. Als 17 anys, la taxa neta d'escolarització estatal passa de 91,1 a 89,6 entre el 2011/12 i el 2015/16, mentre que a les Balears presenta valors gairebé 10 punts per sota, de 80,3 a 80,9. Als 18 anys, les estadístiques estatals milloren entre el 2011/12 i el 2015/16 i passen de 78,7 a 80,3. A les Balears, les estadístiques són molt enfora, ja que presenten valors més de 20 punts per sota, 56,5 el 2011/12 i 56,2 el 2015/16.

– El nivell formatiu de la població jove de les Balears ha augmentat de manera progressiva al llarg dels darrers deu anys. El percentatge de població de 20 a 24 anys que ha assolit almenys el nivell d'educació secundària de segona etapa ha millorat entre el 2006 i el 2016 en 9,3 punts en el cas dels joves en general, 9,9 punts en el cas dels homes i 7,5 en el cas de les dones. Les dades del curs 2015/16 mostren una major presència dels estudis superiors entre la població major de 25 anys. A les Balears, un 32,5% de la població que té entre 25 i 34 anys (29,2% en el grup de 25 a 64 anys) tenen estudis superiors. Al curs 2011/12 aquests mateixos percentatges eren de 24,4% i 28,7% respectivament.

D'acord amb la *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral España 2016* (CES, 2017), els problemes més greus que comparteixen les Balears i el conjunt de l'Estat són dos (INEE, 2017). En primer lloc, l'extraordinari percentatge d'alumnes repetidors: la taxa espanyola de repeticions és de les més elevades de la Unió Europea. La repetició de curs com a estratègia per a la millora del rendiment escolar és una mesura que, més que fer créixer l'efectivitat de l'ensenyament, "augmenta la possibilitat d'abandonament escolar, redueix la realització de les expectatives i multiplica les desigualtats educatives" (CES, 2017, p. 507). En segon lloc, és un problema la baixa proporció d'alumnes que estudien ensenyaments postobligatoris; de fet, el nivell de la població adulta de 25 a 64 anys a Espanya (també a les Balears) mostra diferències percentuals significatives respecte de les mitjanes internacionals en el nivell de segona etapa de l'educació secundària.

Pel que fa a la repetició de curs, l'Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu de les Illes Balears (IAQSE, 2018*b*) apunta la necessitat d'adoptar mesures alternatives de caràcter preventiu, incidint prioritàriament sobre els sectors socials més desfavorits, que són els més perjudicats per aquesta mesura. L'aprenentatge per com-

petències, els agrupaments flexibles i la programació multinivell dins el marc d'un pla específic de suport als alumnes que promocionen amb dèficits competencials són algunes de les propostes al respecte.

Aramendi, Vega i Buján (2012), Navarro (2006), Luzón *et al*. (2009) i Valdelomar (2010) assenyalen la necessitat d'incidir en l'ensenyament de la resolució de problemes, cerca d'informació, disposició de menys alumnat a classe –la qual cosa permet explicacions més adaptades i més comprensió, treball col·laboratiu–, metodologies contextualitzades i un aprenentatge actiu, social significatiu i afectiu.

La LOMQE, si bé no inclou mesures específiques per fer front a les altes taxes de repetició de curs, sí que preveu mesures amb l'objectiu de millorar el rendiment dels estudiants, reduir l'abandonament escolar primerenc i augmentar l'escolarització postobligatòria. Pel que fa a la prevenció de l'abandonament, la nova llei incorpora el Programa per a la Millora de l'Aprenentatge i el Rendiment Escolar (PMAR), que substitueix l'antic Programa de Diversificació Curricular (PDC). El PMAR forma part del conjunt d'estratègies de flexibilització dels itineraris en l'educació secundària orientades als alumnes amb trajectòries de fracàs escolar i risc d'abandonament. Aquests itineraris de segona oportunitat es destinen als alumnes que han repetit algun curs en qualsevol etapa i cursen primer o segon d'ESO i l'equip docent valora que no es troben en condicions de promocionar per la via ordinària. La finalitat dels PMAR és aplicar una metodologia específica i alternativa als continguts i les activitats de caràcter general perquè els alumnes que hi participin es puguin incorporar al quart curs de l'ESO per la via ordinària i així puguin titular. A diferència dels programes de diversificació curricular, que incorporaven alumnes a partir del tercer curs de l'ESO, aquests programes es desenvolupen a partir del segon curs. A més, no són programes a partir dels quals els participants puguin obtenir el graduat d'ESO, com passava amb els PDC.

Es tracta d'alumnes que presenten dificultats d'aprenentatge significatives i no atribuïbles a la manca d'estudi o esforç. Així i tot, estudis realitzats al respecte (Amer i Mir, 2017) apunten el risc de la possible segregació que pot generar un programa d'aquestes característiques i es basen en dos motius: una selecció i entrada al programa de l'alumnat a un moment massa incipient (segon curs) i, alhora, una sortida del programa sense la garantia de poder mantenir els processos d'aprenentatge iniciats: el retorn al grup ordinari a quart és obligatori per a l'obtenció del títol de secundària, tot i que per a molts d'ells no és viable.

Pel que fa a la baixa proporció d'alumnes que estudien ensenyaments postobligatoris, cal afegir que a les Balears, igual que al conjunt de l'Estat, hi ha tendència a cursar estudis de batxillerat. Les baixes taxes d'escolarització als estudis de caràcter professional, com al conjunt de l'Estat, situen les Illes en una situació diferenciada respecte dels països del nostre entorn. El percentatge de la població d'entre 15 i 19 anys matriculada en la segona etapa d'educació secundària amb orientació general (batxillerat) és molt més elevat a Espanya i a les Balears que les mitjanes dels països

de l'OCDE i els països de la UE-22 (INEE, 2017). Aquesta tendència es pot relacionar amb la intenció futura de continuar estudis superiors i una percepció del batxillerat com a fase prèvia necessària. La selecció de l'itinerari formatiu postobligatori "no es deu tant a l'elecció entre els cicles formatius de grau mitjà i el batxillerat, com entre els estudis professionals i els estudis universitaris" (CES, 2017, 510).

El conjunt d'indicadors educatius revisats en aquest informe proporcionen una visió general del sistema educatiu de les Illes Balears i ajuden a explicar problemàtiques com són l'abandonament escolar o el nivell educatiu de la població adulta, sempre des d'una visió comparativa i evolutiva. Juntament amb els indicadors més sensibles que expliquen el grau de vulnerabilitat d'un ampli sector de l'alumnat i la recomanació d'atendre'n les necessitats específiques, hi ha altres indicadors que mostren una lleu millora pel que fa a la promoció i el nivell formatiu de la població jove.

5.2. Els estudis universitaris a les illes balears, 2011-18

Les dades i l'anàlisi presentades en aquesta secció permeten resseguir alguns dels fets més destacats dels darrers cursos (2011-2017) i copsar les grans quantitats que expliquen les magnituds fonamentals de l'activitat universitària. Al llarg d'aquest període s'observen dues tendències diferenciades: la primera, de reducció pressupostària i forta pressió sobre la dinàmica educativa de la UIB, i, la segona, de recuperació pressupostària i recuperació progressiva del funcionament.

En l'àmbit de la docència, aquests cursos la UIB ha millorat la capacitat d'atracció d'estudiants de grau i postgrau. La qualitat dels estudis i la recerca de la UIB han rebut el reconeixement dels rànquings internacionals més rellevants.

5.2.1. Evolució de l'alumnat entre els cursos 2011/12 i 2017/18

L'any acadèmic 2017/18, la Universitat de les Illes Balears té 13.400 estudiants matriculats en estudis oficials, al marge de l'alumnat de la UOM i altres ofertes. En els darrers anys, des del 2015, s'observa una estabilització del nombre d'alumnes sobre aquestes quantitats, tot i la reducció (5,9%) que s'ha produït des del curs 2011/12 (de 14.238). (Vegeu el quadre III-54).

La taxa bruta d'universitaris –calculada com a universitaris matriculats a la UIB per cada 100 joves entre 18 i 24 anys, després d'augmentar moderadament entre els cursos 2011/12 (16,78%) i 2014/15 (17,15%)– ha tornat a baixar i ha arribat al 16,94% actual. Com és evident, no es consideren tots els joves universitaris matriculats en universitats a distància o que han sortit de les Illes Balears per seguir les seves carreres. En qualsevol cas, es tracta de dades molt baixes comparativament amb altres comunitats de l'Estat.

L'evolució de la taxa bruta permet fer un comentari positiu: la taxa neta obliga a

una anàlisi diferent. La taxa neta d'escolarització en educació universitària per al grup d'edat 18-24 anys és una correcció de la taxa anterior, es calcula com a nombre d'estudiants de 18-24 anys en ensenyaments de grau i postgrau en relació amb la població de 18-24 anys; és a dir, només es considera l'alumnat de 18 a 24 anys. Segons les dades del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport (MECD, 2018)[14], la taxa per a l'any acadèmic 2014/15 a les Illes Balears era d'11,7%, la més baixa de totes les comunitats de l'Estat. La taxa neta per al conjunt de l'Estat el mateix any acadèmic era d'un 31,1%. Comunitats com Madrid (46,8%) o Castella i Lleó (37,8%) lideraven aquest rànquing, mentre entre les comunitats amb menys universitaris eren, a més de les Illes, Castella-la Manxa (12,8%) i La Rioja (16,2%). És a dir, encara hi ha un important creixement potencial d'alumnat universitari per arribar als mínims raonables per a una comunitat suposadament rica. Moltes vegades s'ha parlat de les característiques del mercat de treball de les Illes Balears, però segurament hi ha altres factors que caldria estudiar a fons. Les baixes taxes netes s'han mantingut al llarg de tot el període 2011-2018 sense excepció. (Vegeu el quadre III-55).

5.2.2. Dotació de professorat i personal d'administració i serveis (PAS)

La reorganització dels estudis desenvolupada al llarg dels darrers anys –així com la diversificació de grups (desdoblament a les assignatures amb més alumnes)– ha significat un increment de la càrrega docent, que ha passat d'un total de 14.954 crèdits el 2011/12 a 15.848 el 2017/18; és a dir, ha augmentat un 5,98% la càrrega real. Si la comparació es fa entre 2014/15 i 2017/18, la càrrega real es troba en procés de recuperar valors més baixos. És a dir, l'increment de la càrrega docent es va produir en el període d'inici de la reforma dels estudis universitaris per la creació de l'Espai Europeu d'Educació Superior, instaurat plenament el curs 2011/12. (Vegeu el quadre III-56).

Les dedicacions del professorat són molt diferents, per aquest motiu es calcula un indicador anomenat "professorat equivalent a temps complet". Tal com s'explica a la memòria del pressupost de la UIB (UIB, 2018), el professorat a temps complet es calcula comptant com 1 cadascun dels professors amb dedicació completa. La dedicació dels professors associats s'ha calculat de la manera següent: 6 hores és un 75% d'una dedicació a temps complet; 4 hores és un 50%; 3 hores és un 37,5%, i la resta, en la mateixa proporció d'acord amb el nombre d'hores del contracte. La metodologia aplicada és la mateixa que utilitzen les universitats del grup 9 (comunitats autònomes amb una sola universitat).

Les dades d'aquest indicador mostren que la dotació actual de professorat és equivalent a 972 professors a temps complet. L'increment de la dotació, ajustada a les dedicacions, és un 6,11% superior en relació amb la dotació de 2011/12 i un 6,11% en relació amb el curs 2014/15. És a dir, l'increment de dotacions es concentra en els darrers anys. (Vegeu el quadre III-57).

14. No hi ha dades oficials posteriors a la publicació de 2016.

Quadre III-54. Evolució de la totalitat de l'alumnat matriculat a la UIB per curs acadèmic			
	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Nombre d'alumnes	14.238	13.664	13.400
% (2011-12 base 100)	100,00%	95,97%	94,1%
% variacions 2014-2018			98,1%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

Quadre III-55. Evolució de la taxa d'universitaris matriculats a la UIB per curs acadèmic			
	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Nombre d'alumnes	14.238	13.664	13.400
Joves entre 18 i 24 anys	84.862	79.686	79.105
% d'universitaris per cada 100 joves	16,78%	17,15%	16,94%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

Quadre III-56. Càrrega docent en crèdits del professorat de la UIB per curs acadèmic			
	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Càrrega docent en crèdit	14.954	16.263	15.848
% variacions 2011-2014-2017		108,75%	105,98%
% variacions 2014-2017			97,45%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

Quadre III-57. Professorat a temps complet per curs acadèmic			
	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Professorat equivalent a temps complet	916	924	972
% variacions 2011-2014-2017		100,87%	106,11%
% variacions 2014-2017			105,19%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

Per acabar la interpretació de les dotacions i les possibilitats reals per desenvolupar la feina acadèmica amb qualitat, s'ha calculat l'indicador que relaciona les dotacions de professorat (professorat equivalent a temps complet) amb el nombre d'alumnes. Aquesta ràtio mostra una moderada reducció entre els cursos 2011/12 i 2014/15, amb poc més de 15,70 alumnes per professor equivalent a temps complet el primer curs i 15,03 alumnes per professor el 2014/15. És a dir, es confirma la hipòtesi d'estancament en les dotacions en la primera part del període considerat.

L'increment de dotació de professorat d'aquests darrers anys ha permès reduir la ràtio. (Vegeu el quadre III-58).

Un dels components fonamentals per mantenir els processos desenvolupats a la UIB és el personal d'administració i serveis (PAS). Aquest personal, amb una elevada heterogeneïtat, inclou des dels màxims responsables de l'organització fins al personal d'administració de tots els nivells. També hi ha una gran heterogeneïtat de situacions contractuals, des de funcionaris de carrera, funcionaris interins, personal contractat de diversos tipus, laborals fixos de conveni i laborals contractats.

Pel que fa al PAS, es pot parlar d'una recuperació en el darrer període. S'havia produït una reducció de la dotació entre els cursos 2011/12 i 2014/15, amb una pèrdua de 36 contractes, però en el darrer període, del 2014/15 al 2017/18, s'observa un increment de 45 contractes. (Vegeu el quadre III-59).

Les ràtios ofereixen una interpretació més acurada de les dades. Amb la ràtio que relaciona el professorat equivalent a temps complet amb el PAS s'observa un increment entre el curs 2011/12 (1,65 professors per cada PAS) i el 2017/18 (1,73 professors per cada PAS). S'ha de tenir present que en el primer període, fins a 2014/15 es produeix una reducció considerable del PAS i es torna a millorar la dotació de PAS en el darrer període. En qualsevol cas, la qualitat de la feina duta a terme es manté no només amb la quantitat de personal, sinó també gràcies a una important política de formació i estabilitat de les dotacions del PAS, amb personal de llarga trajectòria en tots els llocs de feina clau. (Vegeu el quadre III-60).

Quadre III-58. Ràtio alumnat-professorat per curs acadèmic

	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Ràtio alumnes per professor	15,70	15,03	13,79
% variacions 2011-2014-2017		95,73%	87,83%
% variacions 2014-2017			91,75%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

Quadre III-59. Personal d'administració i serveis per curs acadèmic

	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Total de PAS (1)	554	518	563
% variacions 2011-2014-2017		93,50%	101,62%
% variacions 2014-2017			108,69%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

(1) Té en compte la totalitat del PAS, és a dir: funcionaris de carrera, funcionaris interins, funcionaris contractats, laborals fixos de conveni, laborals interins de conveni i laborals contractats.

Quadre III-60. Ràtio professorat/PAS per curs acadèmic			
	2011/2012	2014/2015	2017/2018
Ràtio professors/PAS	1,65	1,78	1,73
% variacions 2011-2014-2017		107,88%	104,85%
% variacions 2014-2017			97,19%

Font: Elaboració pròpia a partir dels indicadors de pressupost de la UIB. Dades de 19 de juny de 2018.

5.2.3. Qualitat universitària de la UIB

Un breu comentari de les dades més rellevants del sistema universitari de les Balears ha de parar atenció als rànquings d'universitats per part de grups i organismes que comparen diversos indicadors de la qualitat i agreguen les estadístiques d'un conjunt limitat de dades de naturalesa diversa, relatius a cada institució, seleccionats pels seus autors, sempre per raons de mesurabilitat.

L'interès pels rànquings, juntament amb la burocratització d'alguns processos d'anàlisi de la qualitat, han reduït la rellevància dels processos d'avaluació institucional promoguts pels sistemes universitaris per assegurar la qualitat institucional global i potenciar la planificació de la seva millora. El diagnòstic parcial que ofereixen els rànquings és poc útil per planificar la millora institucional global, tot i que sí que tenen una utilitat genèrica de tipus comparatiu. El problema més gran n'és la utilització incorrecta, ja que hi ha un gran risc que el desig obsessiu de millorar la posició en els rànquings prioritzi la preocupació i l'intent de millora als indicadors que s'inclouen en aquests rànquings i es desatengui la millora de la resta d'aspectes rellevants –per descomptat, molt nombrosos i sovint no mesurables– que condicionen i defineixen la globalitat de la qualitat institucional universitària.

En altres publicacions anteriors s'ha prestat atenció a l'U-Ranking de la Fundació BBVA i l'Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques (IVIE), a causa de l'enfocament integral i la qualitat de l'anàlisi que fa. En els darrers anys la UIB ha ocupat posicions entre les millors universitats de l'Estat. Concretament, la UIB el 2016/17 ocupà la quarta posició de l'U-Ranking en funció del rendiment global en els àmbits de la docència, la recerca i la innovació i el desenvolupament. De manera desglossada, la UIB ocupà la cinquena posició del rànquing en els àmbits de docència i de recerca, i la dotzena posició en innovació i desenvolupament tecnològic. A més, l'U-Ranking també destaca que les Illes Balears és una de les comunitats autònomes amb una productivitat més gran del sistema universitari espanyol. Concretament, les Illes Balears són la cinquena comunitat autònoma amb un rendiment més gran del sistema universitari, amb un índex de rendiment situat un 8% per sobre de la mitjana estatal.

Al marge d'aquest rànquing espanyol, se'n poden consultar altres d'internacionals, com per exemple el que desenvolupa el Centre de Classificació Universitària Mundial (CWUR). Es tracta d'una organització de consultoria que ofereix assessorament en

polítiques, coneixements estratègics i gestió del coneixement als governs i les universitats per millorar els resultats educatius i de recerca. Des del 2012, el CWUR publica l'únic rànquing acadèmic d'universitats global que avalua la qualitat de l'educació, l'ocupació d'antics alumnes, la producció de recerca i les cites sense dependre de les enquestes i els enviaments de dades universitàries. El rànquing començà amb l'objectiu de qualificar les 100 millors universitats mundials. L'any 2014, el rànquing s'amplià per avaluar les 1.000 millors universitats entre les 18.000 universitats principals del món, la qual cosa el converteix en el rànquing acadèmic més gran del món. Pel que fa a la UIB, es pot constatar el que ja aproxima l'U-Ranking. (Vegeu el quadre III-61).

Al llarg dels darrers anys la UIB ha millorat el reconeixement de la tasca duta a terme i ha obtingut posicions molt destacades internacionalment, ja que és un èxit trobar-se de manera estable entre les mil universitats del món i entre les 25 millors de l'Estat. Aquestes dades confirmen que la UIB ha aconseguit mantenir els bons resultats assolits els darrers anys gràcies a l'esforç de la comunitat universitària i malgrat les mancances de finançament del sistema universitari de les Illes Balears.

5.2.4. UNED, UOC I CENTRE UNIVERSITARI ALBERTA GIMÉNEZ (CESAG-COMILLAS)

Tot i que la proliferació d'universitats amb estudis a distància (com la UNIR, per exemple) fa que no es pugui dir que es tracta de la resta de l'oferta formativa universitària per als ciutadans de les Illes Balears, sí que es fa un recull de l'oferta proposada per les universitats que més alumnes i més tradició tenen a les Illes. Aquestes són dues universitats a distància –la Universitat Oberta de Catalunya i la UNED– i el centre CESAG-Comillas.

Estudis a la UOC

Als darrers cinc anys s'ha consolidat el canvi de titulacions entre els antics títols de diplomat i llicenciat i els nous títols de grau. Tot i això, la UOC ha augmentat la quantitat d'alumnes matriculats. Cal destacar l'increment que s'ha donat en màsters universitaris, que han duplicat la quantitat d'alumnes matriculats. Això consolida la UOC com una de les grans universitats per a la realització de màsters i d'estudis de postgrau. (Vegeu el quadre III-62).

Aquest increment d'alumnes es veu de manera més clara en el nombre de les incorporacions al centre, que en aquests cinc darrers anys s'ha duplicat. En aquestes noves incorporacions, igual que en la matrícula general dels diferents estudis, el nombre de dones matriculades és superior al nombre d'homes. (Vegeu el quadre III-63).

Una dada significativa és la franja d'edat dels alumnes que es matriculen a la UOC. Com es pot veure, a la UOC no la trien els alumnes que inicien els estudis universitaris abans dels 25 anys. En contrapartida, sí que té la major part dels alumnes amb edats compreses entre els 25 i 60 anys. Aquestes edats són les d'inclusió laboral més gran, per la qual cosa es pot suposar que els estudiants d'aquestes edats comparteixen l'activitat laboral amb l'activitat formativa, cosa bastant lògica en uns estudis a distància. (Vegeu el quadre III-64).

Referent a l'oferta formativa de la UOC, el seu creixement ha estat important. Tot i que els estudis de grau s'han mantingut els darrers cinc anys i que els estudis de diplomatura i llicenciatura s'han suprimit, s'ha produït un augment molt significatiu del nombre de màsters universitaris que es proposen, quasi duplicant l'oferta.

També cal destacar la posada en marxa de títols propis de la UOC, amb deu estudis oferts. (Vegeu el quadre III-65).

Quadre III-61. La UIB al rànquing del Centre de Classificació Universitària Mundial (CWUR) (rànquing entre les mil primeres) (2014, 2017)

		Rang a Espanya	Rang Mundial	Puntuació agregada (educació, impacte...)
Posició al rànquing 2014	Universitat de Barcelona	1	120	50,17
	Universidad Complutense de Madrid	2	198	47,97
	Universitat Autònoma de Barcelona	3	254	46,99
	Universitat de les Illes Balears	24	714	44,63
	Universidad de la Corunya	40	937	44,35
Posició al rànquing 2017	Universitat de Barcelona	1	103	48,56
	Universitat Autònoma de Barcelona	2	229	45,24
	Universidad Complutense de Madrid	3	230	45,23
	Universitat de les Illes Balears	21	667	42,84
	Universidad de la Corunya	40	978	42,51

Font: Elaboració pròpia. http://cwur.org/.

Quadre III-62. Alumnat UOC per tipus de titulació i curs acadèmic

	2013/2014			2017/2018		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total	**1.904**	**962**	**942**	**2.542**	**1.176**	**1.366**
Titulacions homologades LRU	387	173	214			
Graus EEES	1.243	661	582	1.517	771	746
Màsters universitaris	273	127	146	596	233	363
Doctorat	1	1				
Postgrau propi				136	65	71
Centre d'Idiomes Moderns				195	76	119
Altres				98	31	67

Font: UOC.

Quadre III-63. Alumnat UOC de nova incorporació per trams d'edat i curs acadèmic

	2013/2014			2017/2018		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total	**475**	**232**	**243**	**815**	**345**	**470**
Menys de 25 anys	98	36	62	199	81	118
25 a 40 anys	284	151	133	453	182	271
41 a 60 anys	91	44	47	161	80	81
Més de 60 anys	2	1	1	2	2	0

Font: UOC.

Quadre III-64. % Alumnat UOC de nova incorporació i curs acadèmic

	2013/2014			2017/2018		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total	**100%**	**50,5%**	**49,5%**	**100%**	**46,3%**	**53,7%**
Menys de 25 anys	10,6%	4,0%	6,6%	14,6%	6,0%	8,6%
25 a 40 anys	65,1%	34,0%	31,0%	58,2%	26,0%	32,1%
41 a 60 anys	23,9%	12,4%	11,5%	26,5%	13,7%	12,8%
Més de 60 anys	0,4%	0,1%	0,3%	0,7%	0,5%	0,2%

Font: UOC.

Quadre III-65. Estudis oferts per la UOC i curs acadèmic

	2013/2014	2017/2018
Total titulacions homologades LRU	19	0
Total graus EEES	15	15
Total màsters universitaris	28	41
Doctorat en societat de la informació i del coneixement	1	0
Total postgraus propis		10
Centre d'Idiomes Moderns		1
Total altres		5

Font: UOC.

Estudis a la UNED

Com a universitat pública a distància, la UNED està molt consolidada a les Illes Balears amb un volum d'alumnes que no ha deixat de créixer de manera lenta però continuada els darrers anys. (Vegeu el quadre III-66).

L'oferta formativa reglada s'ha mantingut els darrers anys i s'ha adaptat als nous currículums. Tot i això, s'ha de tenir present que la UNED ofereix gran quantitat de cursos de formació permanent i estudis de postgrau que es fan a distància. (Vegeu el quadre III-67).

Del curs 2012/13 al 2016/17 s'ha incrementat la quantitat d'alumnes matriculats a la UNED, però sobretot el que ha canviat és el tipus d'estudis que duen a terme els alumnes. (Vegeu els quadres III-68 i III-69).

Com es pot veure, es dona un increment gairebé en la totalitat d'estudis per Illes, tot i que l'augment en educació permanent és bastant significatiu.

Referent a les franges d'edat dels estudiants de la UNED, els alumnes, igual que a la UOC, solen ser de més edat que a les universitats presencials, tot i l'increment d'alumnes menors de 25 anys aquests darrers anys. (Vegeu el quadre III-70).

Estudis CESAG Comillas

Si be és es cert que el Centre d'Educació Superior Alberta Giménez té molta tradició a les nostres Illes, ja que va ser una de les primeres institucions d'educació superior per a la formació de mestres, des de fa tres anys ha passat a ser associada a la Universitat Pontifícia de Comillas. Així, és la primera universitat privada a les Illes Balears.

La quantitat d'alumnes que trien aquesta opció no és gaire gran, tot i que sí que s'ofereixen estudis que no ofereix la UIB.

Tot i això, al curs 2016/17 encara hi havia alumnes que depenien de la UIB i d'altres que ja eren de la Universitat de Comillas. (Vegeu el quadre III-71).

A més el CESAG-Comillas ofereix formació en postgraus, així com els estudis de DECA, que capaciten per impartir l'assignatura de religió catòlica. (Vegeu quadre III-72).

Aquestes tres universitats complementen d'una manera o d'altra l'oferta formativa superior a les Illes Balears, juntament amb el Conservatori Superior de Música i l'Escola Oficial d'Idiomes. Es tracta d'una estructura a la qual la recerca bàsicament es fa a la UIB, que disposa d'una capacitat contrastada de recerca en tots els camps de la seva activitat. La docència es distribueix entre el conjunt de les ofertes. En el període considerat s'ha anat completant l'oferta de postgraus compartida entre la UIB i les altres universitats.

Al llarg d'aquest període es pot confirmar un doble procés d'adaptació als canvis que, d'una banda, suposava la reforma de l'Espai Europeu d'educació Superior i, de l'altra, de canvi per fer front a la crisi. Aquest segon procés es caracteritzà per la pèrdua de capacitats d'actuació en diversos nivells, per la reducció del finançament i la pèrdua d'una part del professorat i del personal d'administració i serveis.

La sortida del llarg període considerat permet mostrar una evolució favorable del conjunt del sistema, en què s'ha recuperat finançament, dotacions i s'han mantingut els nivells de qualitat contrastada pels rànquings estatals i internacionals.

Quadre III-66. Evolució d'alumnes de la UNED per curs (2012-2017)

	Total	Mallorca	Menorca	Eivissa i Formentera
2012/2013	13.993	43.446	1.105	1.473
2013/2014	14.483	11.847	1.121	1.515
2014/2015	14.770	12.079	1.139	1.552
2015/2016	14.927	12.207	1.151	1.569
2016/2017	15.226	12.460	1.182	1.584

Font: UNED.

Quadre III-67. Oferta formativa de la UNED per curs acadèmic

	Oferta formativa 2012/2013	Oferta formativa 2016/2017
Accés 25 i 45 anys	1	1
Diplomatures	3	0
Llicenciatures	16	0
Enginyeries	7	0
Graus	27	27

Font: UNED.

Quadre III-68. Nombre d'estudiants a la UNED al curs 2012/2013 per illa i estudis

	Total	Mallorca	Menorca	Eivissa i Formentera
Total	**13.993**	**11.415**	**1.105**	**1.473**
Graus	3.828	3.138	285	405
Llicenciatures	426	338	33	55
Diplomatures	131	98	17	16
Enginyeries	35	27	3	5
Accés 25 i 45 anys	873	655	54	164
CUID	467	446	8	13
UNED Senior	43	43		
Formació contínua	32	32	-	-
Màsters oficials	124	113	3	8
Educació permanent	8.034	6.525	702	807

Font: UNED.

Quadre III-69. Nombre d'estudiants a la UNED al curs 2016/2017 per illa i estudis

	Total	Mallorca	Menorca	Eivissa i Formentera
Total	**15.226**	**12.460**	**1.182**	**1.584**
Graus	4003	3232	296	475
Accés	515	398	38	79
CUID	263	226	13	24
Màsters oficials	175	149	6	20
Educació permanent	10.270	8.455	829	986

Font: UNED.

Quadre III-70A. Percentatge d'alumnat a la UNED per trams d'edat, estudis i curs acadèmic

	2012/2013				2016/2017			
	<26	26-35	36-45	>45	<26	26-35	36-45	>45
Total estudis	9,29	40,48	33,65	16,58	11,62	35,09	30,65	22,64
Accés	3,8	65,04	28,85	2,29				
Accés 25					10,69	58,35	25,17	5,79
Llicenciatures, diplomatures i enginyeries	1,2	25,47	43,93	29,4				
Graus	11,51	38,53	32,89	17,07	11,74	32,15	31,34	24,77

Font: UNED.

Quadre III-70B. Mitjana d'edat de l'alumnat a la UNED per estudis i curs acadèmic

	2012/2013			2016/2017		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
Total estudis	36,84	37,48	36,04	37,94	38,81	36,86
Accés 25	32,81	32,98	32,76	32,95	33,33	32,54
Accés 45	50,47	50,66	50,34	50,83	52	50,03
Llicenciatures, diplomatures i enginyeries	36,94	37,3	33,58			
Graus	36,58	37,3	36,54	38,33	39,41	37,06

Font: UNED.

Quadre III-71. Nombre d'estudiants de grau a CSAG al curs 2016/2017 per tipus de graus

	UIB	Comillas
Total	**190**	**261**
Grau en educació infantil	38	39
Grau d'educació primària	26	45
Doble grau en ed. infantil i primària	-	56
Grau en comunicació audiovisual	11	47
Grau en periodisme	19	27
Grau en publicitat i relacions públiques	37	-
Doble grau en periodisme i comunicació audiovisual	59	-
Grau en ciències de l'activitat física i de l'esport	-	47

Font: CSAG.

Quadre III-72. Nombre d'estudiants de postgrau de CSAG al curs 2016/2017

	Total
Postgraus	40
Especialista en Evangelización Social Media	5
Experto Universitario en Dirección de Centros Escolares Concertados	35
Especialista en Dirección de Comunicación y Medios Digitales en la Empresa Turística	-
DECA 16/17 (en línia)	96

Font: CSAG.

Referències

Amer, J.; Mir, A. (2017). "Los procesos de implementación de los programas de mejora del aprendizaje y el rendimiento (PMAR). Perspectivas del profesorado, el alumnado y las familias." *REOP. Revista Española de Orientación y Psicopedagogía*, 28 (3), 133-150.

Aramendi, P.; Vega, A.; Bujan, K. (2012). "Los programas de diversificación curricular y los programas de cualificación profesional inicial ¿una alternativa al fracaso escolar?" *Revista Española de Pedagogía*, 252, 237–256.

Ballester, Ll. (2016). "Los retos sociales y educativos actuales de la escuela" (p. 85-104). March, M.; Orte, C. *La pedagogia social y la escuela. Los retos socioeducativos de la institución escolar en el siglo xxi*. Barcelona: Octaedro.

Consell Econòmic i Social d'Espanya (2017). "Calidad de vida y cohesión social" (p. 490-713).

A *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral España 2016*. Madrid: Consejo Económico y Social de España.

IAQSE (2018*a*). "Avaluació de final d'etapa d'educació primària 2016/2017 Illes Balears (sisè curs)" (p. 5). Palma: Conselleria d'Educació i Universitat del Govern de les Illes Balears. Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu de les Illes Balears.

IAQSE (2018*b*). "La repetició escolar a l'educació primària: causes i efectes." Palma: Conselleria d'Educació i Universitat del Govern de les Illes Balears. Institut d'Avaluació i Qualitat del Sistema Educatiu de les Illes Balears.

Institut Nacional d'Avaluació Educativa (2017). *Panorama de la Educación. Indicadores de la OCDE 2017.* Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Luzón, A.; Porto, M.; Torres, M.; Ritacco, M. (2009). "Buenas prácticas en los programas extraordinarios de atención a la diversidad en centros de educación secundaria. Una mirada desde la experiencia." *Profesorado. Revista de currículum y formación del profesorado*, 13(3), 217-238.

Ministeri d'Educació, Cultura i Esport (2018). *Datos y Cifras del Sistema Universitario Español. Curso 2015/2016.* Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Ministeri d'Educació, Cultura i Esport (2018). *Estadísticas universitarias 2016-2017*. https://www.mecd.gob.es/servicios-al-ciudadano-mecd/estadisticas/educacion/universitaria/estadisticas/alumnado/2016-2017_Rend.html

Ministeri d'Educació, Cultura i Esport (2017*a*). *Estadísticas de la educación. Enseñanzas no universitarias. Curso 2016-2017*. Madrid: Secretaría General Técnica. Subdirección General de Estadística y Estudios.

Ministeri d'Educació, Cultura i Esport (2017*b*). *Las cifras de la educación en España. Curso 2015-16.* Edició 2018. Madrid: Instituto Nacional de Evaluación Educativa.

Ministeri d'Educació, Cultura i Esport (2017c). *Estadística de estudiantes. Curso 2016-2017. Curso 2015/2016.* Madrid: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Navarro, R. (2006). "Los programas de diversificación curricular: ¿qué opinan los alumnos que los han cursado?" *Revista Española de Pedagogía*, 233, 123-142.

Valdelomar, I. (2010). "El profesorado de diversificación curricular. Orientaciones sobre formas de trabajo." Recuperat de: http://creena.educacion.navarra.es

UIB (2017). *Memòria del Pressupost 2018*. Palma: UIB.

6

SERVEIS SOCIALS

RESUM

El present apartat presenta –de manera molt resumida i, per tant, parcial– les informacions i els criteris més rellevants per entendre la situació del serveis socials a les Illes Balears. El capítol s'ha dividit en dues seccions: la primera, referida a les competències del Govern de les Illes Balears, i la segona, centrada en les actuacions dels quatre consells insulars que gestionen les competències en un ampli conjunt de competències.

S'ha de dir que un dels blocs de competència del Govern de més importància es refereix a les necessitats per manca d'autonomia. Aquestes competències es vinculen a la coneguda com a Llei de dependència. Els consells insulars també gestionen de manera delegada aquest conjunt de competències. Aquest tema, per la seva importància, es tracta en l'apartat 7 d'aquest capítol.

L'enfocament de l'anàlisi de la informació s'ha dut a terme des d'una perspectiva evolutiva (2011-2017) quan les dades ho han permès; s'ha fet un tractament que permet copsar els processos que han configurat la situació actual de l'oferta i de les necessitats socials.

6.1.

EL DESENVOLUPAMENT DELS SERVEIS SOCIALS PER PART DEL GOVERN DE LES ILLES BALEARS

La tradició d'anàlisi dels serveis socials vincula l'oferta dels serveis a les necessitats socials. Sense una concepció clara de les necessitats, els serveis socials poden perdre el seu sentit. A les Illes Balears, la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears, configura una comprensió actualitzada de les necessitats, en paral·lel a les lleis de segona i tercera generació aprovades en els darrers deu anys. Es poden diferenciar situacions de necessitat per manca d'autonomia, situacions de necessitat en l'àmbit de les relacions socials i situacions de necessitat material i de recursos socials.

Necessitats per manca d'autonomia

S'inclouen les necessitats limitadores per a l'autonomia derivades de l'edat, la malaltia o la discapacitat. Es genera manca d'autonomia física, mental, intel·lectual o sensorial. Es poden considerar dos grans tipus de necessitats:

- Dependència: en aquest tipus s'inclouen les necessitats a les quals es refereix la Llei 39/2006, de promoció de l'autonomia i atenció a les persones en situació de dependència, indepen-

dentment del seu procés d'implementació.

- Discapacitat: s'hi inclouen les necessitats que tenen a veure amb la restricció, l'absència o la diversitat de les capacitats, d'acord amb la definició de l'Organització Mundial de la Salut, que recull la normativa que regula el procés de valoració i reconeixement del grau de discapacitat.

Necessitats per dificultats relacionals

S'inclouen les situacions de necessitat en què hi ha dificultats en les relacions socials, sigui per la manca de relacions o per diverses dificultats greus que generen risc a les persones en el seu desenvolupament psicosocial. Es poden considerar dos grans tipus de necessitats:

- Dificultats i mancances en les relacions familiars: situacions provocades per la manca de compliment de les responsabilitats de suport en el context familiar, com ara situacions de violència (masclista, contra els infants, les persones dependents), situacions de desemparament i de negligència en l'atenció a persones vulnerables (infants i adolescents, persones majors, persones amb discapacitat) i també l'aïllament per manca de xarxa familiar.

- Dificultats en les relacions socials: dificultats per a la integració a l'entorn comunitari per diversos motius: aïllament social, estigmatització i rebuig (racisme, xenofòbia).

Necessitats materials i de recursos socials

S'inclouen situacions de necessitat de tipus material vinculades amb la subsistència digna i les capacitats per assolir aquesta subsistència autònoma des d'una perspectiva social. Per exemple:

- Manca o el dèficit de recursos materials, econòmics i d'habitatge.

- Dificultats per a la inserció sociolaboral, manca de feina, precarietat en l'ocupació, manca de les habilitats socials en el mercat de treball o la producció autònoma.

- Dificultats per a la inserció socioeducativa: habilitats socials en el context educatiu i formatiu.

Aquest marc de comprensió simplificada de les necessitats permet una comprensió de les ofertes desenvolupades per fer front a les dificultats. Les ofertes vinculades a les situacions de necessitat per manca d'autonomia es desenvolupen a l'apartat 7 d'aquest capítol. Part de les accions per afrontar altres situacions de necessitat també es desenvolupen en altres capítols, com les relacionades amb la precarietat laboral, la manca d'habitatge i d'altres. Així, es limita la presentació a la resta de competències de serveis socials en un sentit més ajustat.

El període que es considera, 2011-2017, es va iniciar amb la Llei 4/2009, d'11 de juny de serveis socials de les Illes Balears i la seva concreció en la Cartera de Serveis Socials, mitjançant el Decret 56/2011, de 20 de maig, pel qual s'aprovà la Cartera Bàsica

de Serveis Socials de les Illes Balears 2011-2014. Els seus fonaments establien el sentit d'aquesta concreció, considerant que la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears, determinava que eren prestacions del sistema públic de serveis socials les actuacions, les intervencions tècniques, els programes, els projectes, els mitjans i les ajudes econòmiques i tecnològiques que s'ofereixen a les persones i que es destinen a complir les finalitats del sistema de serveis socials: donar resposta a les necessitats socials, sigui amb un enfocament preventiu, de suport o de promoció social. La Cartera Bàsica és l'instrument que determina el conjunt de prestacions del sistema públic de serveis socials i garanteix, com a mínim, que es prestin a tot el territori de les Illes Balears i que siguin exigibles com a dret subjectiu en el cas que es tracti de prestacions garantides.

Aquestes prestacions del sistema públic de serveis socials es classifiquen –a la Cartera Bàsica de Serveis Socials– en tècniques, econòmiques i tecnològiques, i es defineixen segons els aspectes següents: el tipus de prestació; la població a la qual va adreçada; l'establiment o l'equip professional que l'ha de gestionar; els perfils i les ràtios del personal professional, i els estàndards de qualitat. En conseqüència les carteres de serveis socials (la del Govern i les dels respectius consells insulars) són el recull sistematitzat i operatiu de prestacions que el sistema ofereix a la ciutadania segons les diferents situacions de necessitat social.

El canvi de majoria política en el Govern de les Illes Balears, així com l'inici de la crisi econòmica i social, varen alterar el conjunt de l'oferta definida a la llei i les carteres de serveis socials. El Govern de les Illes Balears de la vuitena legislatura (2011-2015) fou controlat pel PP, que va limitar el desenvolupament dels serveis socials, tot i l'increment de les necessitats socials que s'observa en aquest període. Un dels primers canvis és la desaparició de la conselleria competent en l'àmbit dels serveis socials, integrada com a direcció general en la Conselleria de Salut. Aquest canvi s'arribarà a comprovar que representà un greu error, i es va tornar a desenvolupar –mitjançant el Decret 6/2013– una conselleria competent, anomenada Conselleria de Família i Serveis Socials, amb una estructura competencial estructurada en els organismes següents:

- Direcció General de Família i Menors: aplicació de mesures de justícia juvenil; ordenació de la protecció de menors, polítiques de promoció i suport a les famílies i unitats de convivència, i reinserció social.

- Direcció General de Serveis Socials: atenció i suport a persones en situació de dependència, a persones amb discapacitat, a gent gran i altres col·lectius en situació de risc, i prestacions econòmiques i altres competències.

- Oficina de Defensa dels Drets del Menor.

- Institut Balear de la Dona.

- Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència i de Promoció de l'Autonomia Personal de les Illes Balears.

- Fundació Institut Socioeducatiu S'Estel.
- Consorci per a la Protecció i Acollida de les Persones Disminuïdes Psíquiques Profundes de les Illes Balears (APROP).
- Consorci de Recursos Sociosanitaris i Assistencials de les Illes Balears.

Com es pot observar, les competències assumides eren importants, tot i la concepció limitadora de l'activitat imposada per diverses circumstàncies i plantejaments polítics. Pot servir d'exemple de les restriccions l'anul·lació del desenvolupament de la Cartera de Serveis Socials. Finalment, el Govern de les Illes Balears de la novena legislatura (2015-2019) –basat en un pacte del PSIB, MÉS per Mallorca i MÉS per Menorca, amb el suport de Podem i Gent per Formentera– va prendre possessió dels càrrecs el juliol de 2015 i va crear la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació. L'estructura de la nova conselleria inclou:

- Direcció General de Menors i Famílies.
- Direcció General de Planificació i Serveis Socials.
- Direcció General de Dependència.
- Direcció General de Cooperació.
- Oficina de Defensa dels Drets del Menor.
- Fundació Institut Socioeducatiu S'Estel.
- Consorci per a la Protecció i Acollida de les Persones Disminuïdes Psíquiques Profundes de les Illes Balears (APROP).
- Consorci de Recursos Sociosanitaris i Assistencials de les Illes Balears.

Bàsicament, es tracta de la mateixa estructura, sense l'Institut Balear de la Dona, que passa a la Conselleria de Presidència, i incorpora la Direcció General de Cooperació.

A continuació es presenten, d'acord amb l'estructura del tres grans grups de necessitats, l'oferta i els nivells d'atenció d'aquest àmbit de l'Administració. Es presta atenció a les principals línies d'actuació, sigui per la quantitat de persones beneficiàries, la quantitat de recursos destinats o la importància des del punt de vista de les necessitats socials.

6.2. Necessitats per manca d'autonomia

Les ofertes vinculades a les situacions de necessitat per manca d'autonomia es desenvolupen a l'apartat 7 d'aquest capítol.La resta d'actuacions en aquest àmbit inclouen un ventall d'actuacions molt ampli.

6.2.1. Servei de Valoració i Orientació de la Discapacitat i la Dependència

D'acord amb la RLT publicada al BOIB número 96, de 5 d'agost de 2017, desapareix el Centre Base com a una unitat tècnica administrativa i passa a formar part del Servei de Valoració i Orientació de la Dis-

capacitat i la Dependència com un servei més de la Direcció General de Dependència. Aquest servei duu a terme actuacions d'informació, orientació i reconeixement de la discapacitat, que dona dret als serveis, beneficis assistencials i econòmics establerts o que puguin establir-se per les administracions i altres entitats; adreçades a les persones amb discapacitat física, psíquica o sensorial.

L'atenció a la població es fa mitjançant una xarxa de centres (Palma, Eivissa, Menorca i el Servei d'Atenció Primerenca) distribuïdes atenent el criteri d'àmbit territorial i d'edat. Està integrada per personal tècnic: professionals de la medicina, psicologia, treball social i altres disciplines.

Les funcions del servei de valoració en matèria de qualificació de la situació de discapacitat són les següents:

- El reconeixement del grau de discapacitat.
- El reconeixement de la necessitat de concurs de tercera persona per dur a terme els actes essencials de la vida diària.
- Dificultat per utilitzar transports públics col·lectius a efectes de prestacions, serveis o beneficis públics establerts.
- Altres funcions referents al diagnòstic, la valoració i l'orientació de situacions de discapacitat atribuïdes o que puguin ser atribuïdes per la legislació, tant estatal com autonòmica.

Durant l'any 2017 es varen atendre 6.000 persones a través del servei de cita prèvia i 10.500 persones més a l'anomenat de "taula ràpida".

6.2.2. Atenció primerenca

El desenvolupament dels serveis d'atenció primerenca el duu a terme la Unitat de Diagnòstic Infantil i Atenció Primerenca de les Illes Balears (UDIAP) i el Servei de Desenvolupament Infantil i Atenció Primerenca (SEDIAP).

La UDIAP és l'equip responsable de coordinar la intervenció, la planificació, l'organització, la valoració, l'avaluació i el seguiment de les actuacions d'intervenció. Les funcions de la UDIAP, que es duen a terme en els àmbits de l'infant, la família i l'entorn, entre d'altres, són les següents: valorar i executar la intervenció integral d'atenció primerenca; orientar les famílies mitjançant l'assessorament i el suport al pare, la mare o la persona que exerceix la tutela de l'infant en els continguts que li siguin propis. També col·laboren amb els serveis socials, sanitaris, educatius i amb altres que desenvolupin tasques de prevenció i detecció primerenca dels trastorns de desenvolupament i situacions de risc en la població infantil. L'equip de la UDIAP també duu a terme la informació, orientació i valoració de la situació de discapacitat de nins de 0 a 6 anys.

Com s'ha dit, les UDIAP fan la valoració de les sol·licituds d'atenció primerenca, estimen o desestimen la necessitat o idoneïtat del tractament d'atenció primerenca. El nombre de sol·licituds el 2017 va ser de 903 persones. Pel que fa als infants en tractament, varen donar atenció a 1.630 nins i nines.

6.2.3. Integració laboral de les persones amb discapacitat

El servei d'assessorament, avaluació i emissió d'informes per a la integració laboral de les persones amb discapacitat col·labora amb el Servei d'Ocupació de les Illes Balears (SOIB) per a la inscripció de les persones discapacitades al registre de treballadors amb discapacitat. Aquesta tasca es completa amb l'emissió d'informes per a les adaptacions i amb la col·laboració amb totes les administracions públiques i entitats de la integració laboral de les persones discapacitades.

Al llarg del 2017 es varen fer 57 valoracions laborals a Menorca i 519 a Mallorca; així com a informes per a la inclusió laboral de 48 persones a Eivissa, 46 a Menorca i 494 a Mallorca.

6.2.4. Programa comunitari per a persones amb trastorn mental greu

Hi ha un concert entre la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació de la comunitat autònoma de les Illes Balears i l'entitat Grup d'Educadors de Carrer i Treball amb Menors (GREC). Es duen a terme serveis d'acompanyament per a persones amb discapacitat derivada de malaltia mental, cofinançat en un màxim del 50% pel Fons Social Europeu, en el marc del Programa Operatiu de les Illes Balears per al període 2014-2020.

L'objecte del concert és la valoració, l'orientació i el suport a l'atenció per a la integració de les persones amb diagnòstic de salut mental en els diferents àmbits de la vida social per facilitar l'accés als recursos comunitaris i l'ús –mitjançant el desenvolupament coordinat entre els serveis socials i els serveis d'atenció social (educació, ocupació, salut, habitatge i justícia)– d'actuacions de promoció de condicions de vida saludables i programes específics d'inserció i de rehabilitació a les Illes Balears amb la concertació de 65 places. El preu de la plaça d'atenció directa realitzada s'estableix en 27,37 euros la plaça per dia, i el cost total de les 65 places concertades és de 434.092,51 euros per als exercicis pressupostaris 2017 i 2018.

6.3. Necessitats per dificultats relacionals

6.3.1. Integració social de persones immigrants

L'objectiu és facilitar la integració i la convivència intercultural dels immigrants a la comunitat de les Illes Balears. Una de les actuacions més importants se centra en el foment de la integració social i laboral dels immigrants mitjançant diverses accions: el manteniment del Consell Assessor per la Integració de les Persones Immigrants de les Illes Balears, i garantir l'accés de la població immigrada als serveis públics i socials existents en igualtat de condicions que la població autòctona mitjançant la xarxa d'orientació configurada per les oficines d'informació i atenció als immigrants.

Les oficines d'informació i atenció als immigrants (OFIM) són recursos específics

especialitzats que actuen com a oficines assessores de persones immigrants en situacions d'irregularitat o d'inseguretat jurídica per a informació sobre tràmits d'estrangeria. També s'hi inclouen tasques d'acollida, mediació i traducció, informació sobre la xarxa de recursos normalitzats i serveis d'assistència social del territori on es troben, i, en definitiva, assessorament per a la inserció dels immigrants i evitar situacions d'exclusió social. Hi ha OFIM a Mallorca, Menorca i Eivissa, amb un pressupost (2017) per al conjunt de les accions que desenvolupen de 365.265 euros.

També hi ha un programa orientat a consolidar el teixit associatiu dels immigrants i promoure el desenvolupament de programes i actuacions que afavoreixin l'acollida i la integració dels immigrants. Amb aquest objectiu, al llarg del 2017 es va treballar amb 11.036 persones immigrants al Casal d'Associacions d'Immigrants i ONGD. En aquest mateix sentit, hi ha una línia de col·laboració permanent amb les diferents entitats locals per desenvolupar actuacions d'acollida i integració estables.

6.3.2. Programes i actuacions de justícia juvenil

L'objectiu principal és desenvolupar les mesures que han imposat als menors i als joves els Jutjats de Menors de les Illes Balears, en virtut del que disposa la Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal del menor. Es poden distingir les mesures privatives de llibertat de les mesures no privatives de llibertat.

Les mesures privatives de llibertat –desenvolupades per la Fundació Institut Socioeducatiu S'Estel– s'apliquen dins els centres socioeducatius de justícia juvenil següents: Es Pinaret, de 56 places; Es Fusteret, de 15 places; Es Musol, de 15 places, i set places en conveni en Projecte Jove. El pressupost executat el 2017 va ser de 9.745.430 euros, i es varen desenvolupar 288 mesures de caràcter educatiu i terapèutic privatives de llibertat. En funció de la seva tipologia varen tenir la distribució: internament tancat, 28; internament semiobert, 147; internament obert, 14; internament terapèutic, 70, i permanència de cap de setmana, 29.

Pel que fa a les mesures no privatives de llibertat, la tipologia de mesures i les mediacions extrajudicials són molt diverses; s'apliquen de manera directa, amb un equip propi d'educadors especialitzats en la matèria que treballen en medi obert, als municipis de residència habitual dels menors-joves, a tot el territori de les Illes Balears. El pressupost executat el 2017 va ser de 4.069.163 euros.

En total, amb unes o altres mesures, es varen atendre un total de 1.061 menors i joves infractors amb la distribució per sexe i edat següent:

- Un total de 781 del sexe masculí: 319 < 18 anys i 462 > 18 anys.
- Un total de 280 del sexe femení: 160<18 anys i 120> 18 anys.

Durant l'any 2017 es va iniciar l'execució de les mesures imposades a 425 expedients de nous menors infractors

i es va iniciar o continuar l'execució de les mesures de 636 expedients d'anys anteriors. Les 1.150 mesures de caràcter educatiu i terapèutic no privatives de llibertat, en funció de la seva tipologia, varen tenir la distribució següent: tractament ambulatori, 10; assistència a centre de dia, 0; llibertat vigilada, 707; convivència amb altra persona, família o grup educatiu, 26; prestacions en benefici de la comunitat, 172, i realització de tasques socioeducatives, 235.

6.3.3. Programa ALTER

El Programa ALTER està adreçat a joves d'entre 14 i 16, residents a les Illes Balears, que per qüestions diverses no s'adapten al sistema educatiu ordinari i es troben situació o en risc d'exclusió social. És un programa d'intervenció socioeducativa que d'acord amb les expectatives i capacitats dels menors n'afavoreix la inserció al centre escolar i/o en la societat; els ajuda en la seva capacitació i transició cap a la vida adulta, i els guia cap a la recerca de feina en el cas dels majors de 16 anys que rebutgen la formació acadèmica.

La Conselleria de Serveis Socials i Cooperació l'any 2017 va signar convenis de col·laboració per al desenvolupament del programa amb 30 corporacions locals, amb un total de 284 places amb la distribució territorial següent: 215 a Mallorca, 28 a Menorca, 38 a Eivissa i 3 a Formentera. I un total de 392 alumnes amb la distribució territorial següent: Mallorca 294, Menorca 40, Eivissa 56 i Formentera 2.

El volum d'alumnes va ser significativament superior al nombre de places, ja que immediatament que un alumne finalitza la formació, un altre ocupa la plaça que queda vacant.

Perfil dels 392 alumnes que participaren el 2017:

- Sexe: 291 varen ser del sexe masculí i 101 del femení.
- Edat: de 14 anys, 97; de 15 anys, 175, i de 16 anys, 120.

El pressupost executat al llarg de 2017 per al conjunt del Programa ALTER va ser de 240.975 euros, amb una mitjana de 614,7 euros per alumne.

6.3.4. La política d'emancipació per a joves extutelats per l'Administració

Les Illes Balears és un dels referents a tot l'Estat en aquest tema. El Govern del segon Pacte de Progrés va aprovar el 9 d'abril de 2011 un decret (26/2011, BOIB 53, de 9 d'abril) que donava suport als joves extutelats que s'emancipen. El nou Govern del PP el va derogar immediatament. La força dels fets i de l'argumentació de professionals i organitzacions del tercer sector varen aconseguir que al final de la legislatura s'aprovés la Llei 7/2015, la qual establia el marc regulador dels processos d'autonomia personal de menors que han estat sotmesos a una mesura de protecció o reforma (BOIB 54, de 16 d'abril de 2015). Finalment, amb el nou Govern (2015-19) es va aprovar el Pla Estratègic d'Autonomia Personal dels Joves amb

Mesura Administrativa de les Illes Balears 2016-2020, el novembre de 2016, d'acord amb la Llei 7/2015, de 10 d'abril.

L'objectiu general d'aquest pla és facilitar la inclusió i la participació social del col·lectiu jove definit en si mateix mitjançant el suport, l'acompanyament i l'orientació en el procés vers la seva autonomia, maduració personal i professional; així com:

- Acompanyar i preparar els joves per aconseguir l'autonomia personal i la seva emancipació mitjançant el desenvolupament estratègic i la seva participació activa en itineraris d'inserció social, formativa i laboral.

- Proporcionar una educació estratègica i compensadora que respongui a les seves necessitats i dispensar les atencions educatives i de cura necessàries per desenvolupar i complir els objectius.

- Proporcionar als joves habilitats personals i socials, destreses i contextos de convivència que els facilitin una vida independent i la seva participació en la comunitat, potenciant-ne les capacitats.

- Incorporar als joves un mode de vida autònoma i integrat dins de la seva comunitat i promoure la responsabilitat i el compromís en la participació activa en el procés de canvi.

El contingut concret del pla inclou la renda d'emancipació, un servei d'allotjament i un servei d'acompanyament, tots tres per a garantir els objectius.

6.3.5. Altres actuacions

6.3.5.1. Punts de Trobada Familiar de les Illes Balears (PTF-IB). Els PTF es distribueixen per centres educatius, d'acord amb els jutjats, per facilitar la comunicació entre pares i fills en situacions de dificultats per ruptura o separació familiar.

Al llarg del 2017 s'han dut a terme diferents actuacions per reforçar la intervenció psicoeducativa en el servei; les més destacades són els seguiments de les famílies per treballar les qüestions adreçades a la millora del règim de visites, així com per assolir els acords necessaris (vacances, canvi de dia de visita, recuperació de visites no realitzades, etc.). S'han fet 1.200 entrevistes al PTF de Palma; 78 entrevistes al PTF d'Inca; 1.404 entrevistes al PTF d'Eivissa, i 180 entrevistes a Menorca, de les quals 104 s'han enregistrat al PTF de Maó i 78 al PTF de Ciutadella. Com es pot observar, el nivell d'intervenció amb aquestes situacions té unes dimensions considerables.

6.3.5.2. Programa per a la implantació de la figura TISOC (tècnic d'intervenció sociocomunitària). S'ha desenvolupat als centres educatius de secundària de les Illes Balears mitjançant la inclusió de la figura professional de l'educador social. Aquest programa es desenvolupa en col·laboració amb la Conselleria d'Educació i Universitats. S'orienta al desplegament de les actuacions necessàries per prevenir els conflictes a l'àmbit educatiu mitjançant la implicació de tota la comunitat educativa (juntament amb les famílies) i els Serveis

Socials comunitaris, especialment en aquells casos en què la situació familiar afecta de manera inadequada el normal desenvolupament de l'alumnat.

Per aquest motiu, les dues conselleries varen acordar iniciar el programa que ha permès la implantació del tècnic d'intervenció sociocomunitària (TISOC) als centres educatius de secundària de les Illes Balears mitjançant la inclusió de la figura professional de l'educador social. Inicialment ha començat les actuacions el curs 2017/18 a deu instituts d'ensenyament secundari de les Illes: IES Juníper Serra, Son Cladera, Palma; IES Aurora Picornell, polígon de Llevant, Palma; IES Antoni Maura, polígon de Llevant, Palma; IES Josep Sureda i Blanes, Son Gotleu, Palma; IES Pau Cases Noves, Inca; IES Manacor; IES Josep Maria Quadrado, Ciutadella de Menorca; IES Pasqual Calbó i Caldés, Maó, Menorca; IES Sa Serra, Sant Antoni, Eivissa, i IES S'Algarb, Eivissa.

6.3.5.3. Projectes de desenvolupament del poble gitano. Dins d'aquest grup de necessitats es poden incloure les accions vinculades a la gestió i el seguiment del conveni de col·laboració amb el Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat per dur a terme projectes de desenvolupament del poble gitano. El projecte atén un col·lectiu de prop de 500 persones de totes les edats, d'ètnia gitana, que viuen al nucli urbà de Palma en un total de 150 famílies.

6.4.

Necessitats materials i de recursos socials

6.4.1. Prestacions no contributives (PNC)

Les prestacions no contributives són pensions que s'aporten a persones que no han cotitzat mai o que no han complert amb el temps mínim exigit de contribució però que demostren una situació de necessitat. Han de complir els requisits següents:

- Viure dins del territori Espanyol, són residents o ciutadans legals.
- No tenir cap pensió contributiva en el moment de sol·licitar l'ajuda, bé sigui perquè no han cotitzat mai o perquè no tenen el temps necessari per accedir a una pensió.
- No disposar d'ingressos suficients i ho poden demostrar o es pot comprovar.

Aquestes pensions s'aporten per jubilació a adults majors de 65 anys; per invalidesa a persones que demostren que la seva minusvalidesa és almenys d'un 65% i per fill a càrrec menor de 18 anys o afectat per alguna discapacitat d'un 65% o més.

El Govern gestiona aquesta prestació d'acord amb el Govern de l'Estat, mitjançant un conveni entre l'IMSERSO i el Govern, per a la gestió de les pensions no contributives de la Seguretat Social. L'any 2017 es varen gestionar 8.277 pensions no contributives. Els beneficiaris

a 31 de desembre de 2017 eren: 4.450 (56,16%) pensionistes no contributius de jubilació i 3.474 (43,84%) pensionistes no contributius d'invalidesa; és a dir, 7.924 persones n'eren perceptores efectives. L'import total tramitat al llarg de 2017 va ser de 42.203.753,37 euros.

6.4.2. Targeta bàsica. Ajuda econòmica de caràcter social

L'article 51 del Decret 66/1999, de 4 de juny, pel qual es va aprovar el Reglament regulador del Sistema Balear de Serveis Socials (Butlletí Oficial de les Illes Balears núm. 77, de 15 de juny), va establir que les diferents administracions de les Illes Balears podrien establir ajudes que complementarien el Sistema Balear de Serveis Socials i que les prestacions econòmiques de caràcter social eren compatibles amb les del sistema de la Seguretat Social. D'aquesta manera es va aconseguir normalitzar la Targeta Bàsica, creada per l'extint Institut Balear d'Afers Socials (IBAS), en el primer Pacte de Progrés.

La Targeta Bàsica es configurà com un suport complementari per a rendes molt reduïdes, entre les quals s'inclou preferentment les PNC. Consisteix en un crèdit reduït per a l'adquisició de productes de primera necessitat, mitjançant una targeta concertada amb un conjunt ampli de comerços i proveïdors. El juliol de 2016 es va substituir aquest procediment d'adquisició de productes bàsics per l'Ajuda Econòmica Social. El Govern substitueix la Targeta Bàsica per un ajut econòmic social que s'ingressa directament en compte. Amb aquest canvi, la prestació per targeta va ser substituïda per un ingrés directe al compte corrent del beneficiari. La substitució de la Targeta Bàsica per aquest ajut econòmic resolia situacions que impedien o dificultaven l'accés a la prestació.

Les persones amb dret a beneficiar-se d'aquesta ajuda autonòmica continuen sent els que cobren pensions no contributives i altres col·lectius majors de 65 anys o persones amb discapacitat amb baixos recursos econòmics. Aquesta prestació no té la consideració de subvenció, atès que es configura com una prestació autonòmica complementària d'altres prestacions i l'han de cobrar els beneficiaris mitjançant un ingrés bancari directe en els seus comptes. L'import de la prestació individual és de 175 euros mensuals, que aniran a càrrec dels pressupostos generals de la Comunitat Autònoma i es podria incrementar en determinats casos "tenint en compte la disponibilitat pressupostària", segons recull el BOIB.

Entre els problemes detectats que varen motivar el canvi hi havia la pèrdua de la targeta, la restricció en la compra de determinats articles o els romanents de crèdit esgotats. D'altra banda, les despeses aplicades per les entitats financeres per comissions d'emissió de la targeta, de recàrrega, de pèrdua, etc. s'han incrementat progressivament des de l'aprovació de la Targeta Bàsica. Per això, segons s'argumenta al BOIB, "convé modificar la mecànica de la prestació, amb la finalitat, d'una banda, de facilitar a les persones beneficiàries l'accés a l'ajuda i, de l'altra, de simplificar els procediments

administratius i les intermediacions de les entitats financeres".

El 2017 se'n varen beneficiar 8.251 persones, amb un compromís de crèdit d'1.444.100 euros; és a dir, la mitjana va ser de 175 euros per persona.

6.4.3. Renda social garantida (RSG)

La posada en marxa de la renda social garantida (RSG) es va completar el 2016. El 13 d'abril de 2016 s'aprovà la Llei 5/2016, de renda social garantida. La Llei entrà en vigor el dia 16 de maig de 2016. Aquesta llei desenvolupà un dispositiu per donar cobertura a les persones i llars en risc d'exclusió per manca d'ingressos estables. Es tracta d'una renda garantida, un dret reconegut per a qualsevol persona amb tres anys de residència a les Illes i dificultats econòmiques acreditades. Aquest matís de reconeixement de dret i de no vinculació a un pressupost variable configura la garantia de percebre, sense límit de temps, mentre es mantinguin les condicions de necessitat.

Com bona part d'aquests tipus de rendes garantides al nostre entorn, l'origen de la RSG es focalitzà inicialment en l'atenció a col·lectius específics que progressivament s'han anat ampliant. Els primers mesos es varen prioritzar les famílies amb menors sense ingressos. Des de gener de 2017 es prioritzen i ho poden sol·licitar:

- Les famílies amb dos o més membres que no tinguin el mínim d'ingressos que estableix la Llei de renda social. Aquets ingressos són 557 euros per dues persones, 643 euros per tres, 686 per quatre i augmentat fins a un màxim de 776. Totes les famílies que tenguin ingressos econòmics inferiors a aquestes quanties la poden sol·licitar. Això significa que es pot cobrar la renda social garantida en la seva totalitat o pot ser un complement a ingressos econòmics que pugui percebre la família.

- Les persones soles perceptores de pensions no contributives de baixa quantitat. L'any 2017 aquestes persones reberen una pensió de 368 euros al mes; la renda social complementa aquesta pensió amb 108 euros mensuals.

- El 2018, a partir del 2 de gener, s'hi han incorporat les persones soles, majors de 45 anys, amb ingressos escassos, amb la qual cosa es completa la cobertura de les situacions de més greu dificultat per manca de recursos.

La RSG és compatible amb altres prestacions finalistes com ara una beca per menjador, o una ajuda econòmica per dependència. La renda social garantida pot millorar la situació de les famílies amb estructures dèbils, clarament les famílies monoparentals femenines empobrides. També pot ajudar a famílies amb més dificultats d'inserció laboral amb càrregues familiars. Pot ajudar a millorar la situació de dones joves en dificultat per violència de gènere, dones majors empobrides i altres situacions de dificultat.

S'ha de tenir present que la RSG promou canvis a mitjà i llarg termini. Canvis a les estratègies familiars desenvolupades per

evitar l'extrema explotació, ja que evita que ningú es trobi en situacions d'emergència per manca de recursos. Pot aturar el procés d'exclusió quan aquest ha començat per la cronificació d'una situació d'atur, ja que permet estabilitzar la situació.

Després del primer any de funcionament, a finals de 2016, hi havia 1.033 titulars, dels quals 263 eren beneficiaris de PNC; els altres 770 són famílies en situacions de dificultat econòmica. La mitjana de les famílies és de quatre membres, és a dir, la RSG el 2016 arribà directament a unes 3.200 persones. Durant l'any 2017 s'havien rebut un total de 8.693 sol·licituds. A data de 31 de desembre de 2017, hi havia 5.223 llars beneficiàries de la prestació. El pressupost executat de manera efectiva al llarg de 2017 va ser de 10.424.240 euros; és a dir, la mitjana de la prestació per família va ser de 1.995,83 euros, però s'ha de tenir present que moltes famílies s'incorporaren els darrers mesos de 2017; a més, hi ha situacions molt diverses, amb una important presència de persones que viuen soles.

Les famílies cobren una mitjana de 686 euros per mes; les persones soles, 108 euros, bàsicament perquè es tracta en aquests casos d'un complement de les PNC. Les quanties són limitades, no es pot arribar a les aportacions de Navarra o del País Basc. Les condicions de finançament que hi ha a les Illes no permeten arribar als nivells d'aquestes altres comunitats de l'Estat. Els propers objectius en relació amb la renda social garantida són aconseguir més agilització en la tramitació, per això s'han incorporat més treballadors públics al servei de Serveis Socials, que és l'encarregat de gestionar-la. L'altre repte és incorporar, tan prest com sigui possible, les persones que viuen soles, especialment els majors de 45 anys sense ingressos, que tenen més dificultats objectives d'incorporar-se al mercat laboral. Per a les persones soles sense ingressos la quantia de la renda social garantida seria de 428 euros.

No és l'única prestació pública desenvolupada pel Govern constituït el 2015, també s'ha posat en marxa, com s'ha explicat, la prestació d'emancipació per a joves extutelats per l'Administració pública, i es manté –juntament amb els consells insulars– la renda mínima d'inserció, com s'explica a una altra secció d'aquest apartat. Sí que és, però, l'única renda garantida.

Quin és l'impacte de la RSG sobre la pobresa? Encara és prest per avaluar aquest impacte, però es pot dir que les famílies i persones perceptores de RSG continuaran en situació de pobresa, encara que, sense dubte, es moderen els efectes de la dinàmica més negativa de la pobresa. La pobresa és conseqüència de fenòmens i causes estructurals, la resolució de les quals escapa a la capacitat d'una prestació, encara que sigui garantida. Els efectes del sistema econòmic que produeix la pobresa depenen de l'evolució del mercat de treball, del model productiu que es desenvolupa, de les condicions laborals i salarials, de polítiques de recaptació progressiva i de molts altres factors.

6.5. Prestacions bàsiques de serveis socials de les corporacions locals

El Govern té la competència de gestió i seguiment del conveni de col·laboració amb el Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat (2015-2017) per al desenvolupament de les prestacions bàsiques de serveis socials de les corporacions locals.

Les prestacions bàsiques queden recollides en la Cartera Bàsica de Serveis Socials. El Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics per a l'any inclou les prestacions i els serveis següents:

- Informació, valoració, assessorament, intervenció i derivació.
- Ajuda a domicili (complementària a l'oferta per Dependència).
- Ajuts econòmics d'emergència i per al cobriment de necessitats bàsiques a persones, famílies i unitats de convivència amb menors a càrrec.
- Allotjament alternatiu.
- Mediació intercultural i un ampli conjunt d'accions comunitàries.

El 2017 es varen aportar 9.724.776,00 euros per al Pla de Finançament dels Serveis Socials Comunitaris Bàsics a les corporacions locals (8.960.100,00 euros de la Comunitat Autònoma i 764.676,00 euros del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat). La gestió d'aquestes prestacions està concertada amb els consells insulars i s'expliquen a l'apartat 6.6.

6.6. El desenvolupament dels serveis socials per part dels consells insulars

A continuació es presenten de manera resumida les actuacions dels consells insulars. Al llarg del 2011-2017 s'ha produït un intens procés de delegació o transferència de competències als consells, de tal manera que actualment són el referent als seus territoris de l'oferta de serveis socials, juntament amb les corporacions locals (municipis i mancomunitats).

6.6.1. Mallorca

L'activitat de l'IMAS per l'any 2017 s'ha centrat en la realització de diferents inversions que han afectat de manera especial els immobles destinats a la gent gran (reformes per un valor d'1,5 milions d'euros a la llar d'ancians) i, en segona instància, a la infància (ampliació d'instal·lacions residencials del Puig dels Bous). També hi ha un projecte de remodelació de la residència de la Bonanova per un valor de 2,4 milions d'euros.

A més, s'ha posat en marxa un programa de suport psicosocial a famílies amb menors a càrrec. Aquest programa forma

part de les accions de caràcter supramunicipal i s'executa des de tots els municipis de l'illa mitjançant convenis. Així mateix, s'ha ampliat el nombre de places concertades per a persones amb discapacitat.

A l'àmbit organitzatiu, durant el període analitzat aquesta institució va aprovar la seva Cartera de Serveis, que afecta quatre grans àrees: persones amb discapacitat; atenció a la dependència; inclusió social i menors, i família.

El pressupost de l'IMAS per al 2017 és de 176.903.072,5 euros, un 13,8% més que la dotació econòmica amb què comptà el 2017.

6.6.1.1. Àrea de dependència

S'ha avançat en el procés de transferència de competències i s'ha assumit la gestió de de la residència de Sant Miquel-Oms i els centres de Can Clar (Llucmajor), Son Bru (Puigpunyent), Can Real (Petra) i Son Perxana (Vilafranca). Està en tràmits l'assumpció de la residència Miquel Mir d'Inca.

En aquest moment, l'IMAS disposa de tres programes d'atenció a la dependència:

- Programa de gestió de places amb residències i centres de dia per a gent gran (propis i concertats).
- Programa d'assignació de places de gent gran.
- Programa de Prioritats Socials.

Durant aquest període s'han gestionat 1.563 places d'ingressos per dependència; 514 a residències, i 84 a centres de dia. Hi ha ingressats 142 homes i 372 dones en centres residencials d'estada permanent. S'han ingressat 27 homes i 57 dones en centres de dia. 582 places residencials corresponen a ingressos en centres propis, 821 a centres concertats, 60 places de centre de dia en centres propis i 100 en centres de dia concertats.

En un altre ordre de coses, el Programa de Gestió del Servei d'Atenció Integral a Domicili (SAID) va atendre 91 usuaris. El programa de memòria i altres reptes quotidians va assolir la participació de 1.655 persones majors, totes de la Part Forana (1.422 dones i 233 homes). El programa de formació i suport als familiars cuidadors va arribar a 185 persones cuidadores i comptà amb 23 espais grupals per a familiars cuidadors.

6.6.1.2. Àrea de persones amb discapacitat

En aquesta àrea, el més destacable és la creació de 250 noves places per a persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament. Igualment, s'ha posat en marxa un conjunt de serveis de promoció de l'autonomia per a persones amb discapacitat física (250 places per atendre fins a 500 persones).

Pel que respecta a l'activitat dels diferents recursos de l'IMAS que treballen en aquesta àrea, cal destacar que s'han dut a terme 185 actuacions en accessibilitat, la majoria de les quals es referiren a consultes tècniques (99) i/o de comprovació de l'accessibilitat (77). El Servei d'Interpretació de la Llengua de Signes va atendre

103 persones, de les quals 20 eren noves persones usuàries. Es varen dur a terme 1.451 serveis, la majoria a centres de salut i hospitals (460).

En aquesta àrea, a la secció de recursos sociolaborals, també es dugueren a terme quatre cursos de formació per a l'ocupació, en què participaren 37 persones. Es varen atendre deu persones amb discapacitat des del Programa de Formació i Ocupació Raixa, i 159 des del servei d'inserció sociolaboral (ERGON, treball amb suport), amb la qual cosa es varen generar 156 contractes laborals, 109 a l'empresa privada, 35 a l'Administració pública, nou a empreses d'economia social i tres a cooperatives.

La xarxa coordinada de serveis de promoció per a persones amb discapacitat física sobrevinguda a l'illa de Mallorca va atendre 260 persones (99 dones i 161 homes). La majoria d'elles varen ser persones d'edats situades entre els 30 i 64 anys (67% del total). Un 56% d'aquesta gent tenen reconegut un grau de discapacitat situat entre el 75% i el 100%.

El Servei d'Atenció Integral de Persones amb Discapacitat Sensorial Auditiva va atendre 255 persones (127 homes i 128 dones).

Pel que fa a l'acció concertada de places de persones amb discapacitat, s'han concertat 1.203 places.

Pel que respecta a les ajudes econòmiques a persones amb discapacitat, l'IMAS en va concedir 301. Se'n varen sol·licitar 350. La majoria anaren destinades a tractaments rehabilitadors sociosanitaris (144).

El programa de valoració, avaluació i seguiment de persones amb discapacitat va efectuar 254 valoracions i rebé 219 noves sol·licituds, de les quals un 42,47% correspongueren a sol·licituds d'habitatge supervisat, un 36,98% a sol·licituds de places a centre de dia i un 20,55% a sol·licituds de places residencials. A 31 de desembre de 2017, 474 persones es trobaven en llista d'espera.

Les places concertades per persones amb discapacitat suposen un total de 1.263, distribuïdes de la manera següent: 537 a centre de dia, 206 a centre residencial, 178 a centre residencial amb centre de dia, 342 habitatges supervisats, 60 noves places concertades, 25 a centre de dia, 23 a centre residencial i 12 a habitatges supervisats.

6.6.1.3. Àrea de menors i família

Pel que respecta a les inversions, s'ha ampliat la capacitat del centre Puig dels Bous, amb una inversió de quasi 100.000 euros per a la creació d'una sala polivalent i noves habitacions per atendre casos d'emergència.

A l'àmbit qualitatiu, destaca l'activitat del Consell de la Infància i Adolescència de l'IMAS, organisme de participació infantil i juvenil de la institució,. Aquests joves varen participar en el VI Congrés Internacional de Ciutats Amigues de la Infància, organitzat per Unicef a Madrid.

6.6.1.4. Àrea d'inclusió social

Durant l'any 2017 es va dur a terme el segon recompte de persones sense sostre a Mallorca. Durant la jornada, que es va fer

a diferents municipis, es localitzaren 209 persones. També s'han posat en marxa nous serveis com el d'acollida residencial per a expresos que es troben en situació social complicada per intentar facilitar-los la inserció social, o un servei d'acolliment específic per a famílies amb infants. A més, s'ha adequat a les necessitats actuals el servei ofert per la Fundació Trobada a Manacor, que s'ha ampliat a 24 hores els 365 dies de l'any.

L'Equip de Valoració, Derivació i Seguiment de la Xarxa d'Inserció Social va atendre 476 persones i efectuà 2.376 intervencions.

El centre d'acollida i inserció social Ca l'Ardiaca va tenir 2.280 ingressos, corresponents a un flux de 1.014 persones ateses. (Vegeu els quadres AIII-77 i AIII-78).

Al centre Sa Plaçeta (persones majors d'edat, amb toxicomania o politoxicomania activa sense allotjament), es varen atendre 250 persones, amb un total de 1.656 ingressos. Al centre d'acollida i inserció social Casa de Família, centre de mitjana exigència, es varen atendre 254 persones i es produïren 262 ingressos.

La Unitat Mòbil d'Emergència Social (UMES) va prestar atenció a 1.333 persones (1.045 homes i 288 dones). D'aquest conjunt, 387 persones viuen al carrer de manera permanent i 759 ho feren de manera temporal; 187 no es trobaven en situació de carrer.

El programa d'acollida i allotjament a la part forana, Alberg de Manacor, va atendre 95 persones i tingué 639 ingressos, dels quals 32 varen constituir-se en nous expedients.

El Programa de Reinserció Social per a Població Penitenciària i Exreclusos va atendre 32 persones, la majoria d'elles de nacionalitat espanyola (78%) i amb edats compreses entre els 45 i els 54 anys.

El programa d'acolliment de famílies en situació d'emergència va atendre 10 famílies constituïdes per 15 adults i 16 menors. Es reberen 37 sol·licituds de famílies. La majoria varen ser derivades des de l'UMES i des dels serveis socials municipals.

El programa d'atenció sociolaboral va atendre 45 persones i es va aconseguir la inserció de 20.

Es va efectuar el seguiment de 50 persones provinents de la situació d'alta dels diferents centres de la Xarxa d'Inclusió Social.

Pel que respecta a la secció de prestacions socials, es varen aprovar 904 noves sol·licituds de renda mínima d'inserció i hi va haver 3.927 persones perceptores, de les quals 1.918 són titulars i 2.009 són beneficiaris. D'aquests, 1.260 corresponen a persones menors d'edat.

Pel que respecta al programa d'acompanyament a la inserció, es varen atendre 1.432 persones. 301 varen ser baixa en haver aconseguit una ocupació. Els programes de formació i capacitació per a la inserció sociolaboral de col·lectius vulnerables varen comptar amb la participació de 482 assistents a programes formatius (272 dones i 210 homes). S'efectuaren 723 derivacions a programes formatius. El col·lectiu més nombrós correspon a persones d'edats compreses entre els 45 i els 54 anys.

El programa de mediació amb empreses va suposar que 49 persones fossin derivades a empreses amb clàusules socials, que després set aconseguissin treball en aquestes empreses i que 70 duguessin a terme pràctiques formatives després per la mediació de les entitats de formació.

6.6.1.5. Atenció a les drogodependències

Pel que respecta al programa d'atenció i tractament ambulatori de persones drogodependents, s'han atès 1.954 persones i s'han donat 1.854 altes. Han entrat al programa 654 casos nous; d'aquests, 405 han estat homes i 249 dones. (Vegeu els quadres d'AIII-79 a AIII-82).

El programa d'atenció i tractament residencial per a persones drogodependents Casa Oberta ha atès 87 persones. Un 18% han estat alta terapèutica.

6.6.1.6. Secció de suport tècnic municipal

S'han rebut 540 demandes, provinents de diversos municipis, que guarden relació amb el disseny de nous projectes municipals, redacció i aplicació de normativa municipal de serveis socials i redacció de protocols d'actuació o derivació entre serveis.

Així mateix, s'han signat 121 convenis de cooperació amb 40 municipis i una mancomunitat.

El programa de suport a l'educació per a la salut a centres educatius forma i assessora professors i orientadors escolars en matèria d'educació per a la salut. Aquest any hi han participat 191 professors i 3.860 alumnes. S'ha actuat a 22 municipis i a 34 centres escolars.

6.6.1.7. Menors i família

L'àrea responsable de la protecció a la infància Mallorca ha generat 1.835 expedients actius durant l'any 2017, dels quals a desembre del mateix any n'hi havia 1.582. Es varen tancar de manera definitiva 107 expedients.

S'executaren 530 mesures jurídiques, de les quals 174 foren declaracions de tutela; 215 varen ser declaracions de risc, i 141, resolucions de guarda. El desembre de 2017 hi havia 899 declaracions de tutela, 369 declaracions de risc i 120 de guarda.

El programa de valoració i urgències va rebre 2.351 demandes i va dur a terme 2.429 actuacions de primera valoració o urgència. (Vegeu el quadre AIII-83).

El motiu principal de demanda al servei correspon a demandes de maltractament físic (34,89%), seguit de situacions de negligència o abandó del menor (22,29%) i situacions d'incapacitat per part de la família per controlar la conducta del menor (21,05%). (Vegeu el quadre AIII-84).

El programa de valoració d'abús sexual infantil va atendre 231 menors, 65 amb dates compreses entre els 0 i els 6 anys, 80 amb edats situades entre els 7 i els 12 anys i 86 amb edats compreses entre els 13 i 18 anys. Afectaren 163 persones de sexe femení i 65 de sexe masculí. A més, 97 casos pertanyen a Palma i 134 a la Part Forana.

Pel que respecta als menors estrangers no acompanyats, es varen atendre 35 nous casos, 33 de sexe masculí i dos de sexe femení. Més de la meitat d'aquests provenien d'Algèria (57%), la resta de nacionalitats presenten pocs casos (dos per nacionalitat com a màxim), de manera que pertanyen a una gran diversitat de països.

Els menors de 14 que cometeren infraccions a la norma varen ser 225. D'aquests, 165 foren homes i 65 dones. De Palma es derivaren 113 casos i 105 de la Part Forana.

Com a programa complementari a les mesures de protecció de menors, es disposa de programes concertats de mediació i integració familiar. Aquests varen atendre 540 menors d'edat. (Vegeu el quadre AIII-85).

El programa de visites familiars va atendre 253 menors pertanyents a 178 nuclis familiars.

La secció territorial del servei de protecció de menors va atendre 1.520 casos, que corresponen a 466 diligències obertes i 1.054 expedients actius.

La secció d'acolliments familiars va acollir 121 infants de forma temporal. El 31 de desembre de 2017 hi havia 82 acolliments. Durant aquest mateix any s'iniciaren 43 acolliments i n'acabaren 40. Els principals motius de finalització de l'acolliment temporal foren per guarda amb finalitat d'adopció (23%), acolliment familiar permanent amb família aliena (23%), retorn familiar (20%) i acolliment familiar permanent amb família extensa (15%). (Vegeu el quadre AIII-86).

Pel que respecta als acolliments temporals en família pròpia, es varen constituir 105 acolliments. Un total de 44 s'iniciaren durant l'any 2017, 82 estaven constituïts a 31 de desembre i 29 finalitzaren durant l'any esmentat.

Els acolliments permanents en família pròpia varen ser 392: 49 s'iniciaren durant l'any 2017, 349 estaven constituïts a 31 de desembre i 61 finalitzaren durant l'any esmentat. Tot i això, en un 72% dels casos finalitzats els joves varen continuar residint amb la família acollidora tota vegada complida la majoria d'edat.

Els acolliments permanents en família aliena varen ser 103: 16 s'iniciaren durant l'any 2017, 90 estaven constituïts a 31 de desembre i 13 finalitzaren durant l'any esmentat. Tot i això, en tots els casos finalitzats per compliment de la majoria d'edat de l'acollit (set casos), els joves varen continuar residint amb la família acollidora.

Pel que fa a la secció d'adopcions, l'any 2017 es varen adoptar 11 nins en la modalitat d'adopció nacional. Hi ha 106 famílies en llista d'espera. En la modalitat d'adopció internacional, es varen adoptar vuit menors. Hi ha 57 famílies en llista d'espera d'assignació i 67 expedients oberts, dels quals es fa seguiment. De Rússia s'adoptà un menor; del Vietnam, un altre; dos varen provenir de les Filipines; dos de la Xina, i dos d'Etiòpia.

El programa d'infància i família (programa d'intervenció psicoterapèutica) va atendre

509 casos de nins i adolescents, dels quals 206 eren nous casos. Es tancaren 158 casos, 77 per consecució dels objectius proposats, 37 per abandó del tractament i 44 per altres motius (canvi de residència, tractament no iniciat, etc.). (Vegeu els quadres AIII-87 i AIII-88).

El programa d'atenció residencial va atendre 777 menors. Durant el 2017 es produïren 442 altes i 433 baixes. A centres propis de l'IMAS es varen acollir 283 menors, mentre que en centres concertats es varen acollir 494 menors. (Vegeu el quadre AIII-89).

6.6.1.8. Serveis d'atenció a la ciutadania

En total es varen atendre 60.142 demandes.

Al programa de famílies nombroses a 31 de desembre de 2017 es comptabilitzà un total de 14.360 títols en vigor; d'aquests, 12.450 (87%) pertanyen a la categoria general i 1.910 a la categoria especial (13%). Durant el 2017 es varen tramitar 1.283 títols nous i se'n varen renovar 4.884.

Finalment, el servei d'inspecció i expedients sancionadors va dur a terme 122 inspeccions, tramità 114 expedients d'inspecció i tres expedients sancionadors i dugué a terme 72 visites d'inspecció prèvia a l'autorització i acreditació d'un servei. Els àmbits d'inspecció que presentaren més activitat varen ser el de persones majors (63 inspeccions), població general (30) i persones amb discapacitat (24). L'àmbit d'infància i família va rebre 11 inspeccions, i el d'inclusió social, dues.

6.6.2. Menorca

El Departament de Benestar Social i Família del Consell Insular de Menorca ha destinat l'any 2017 un total de 20.702.174,19 euros a les diferents àrees que gestiona. Del conjunt, la que presenta més despesa és la de promoció i atenció a la gent gran dependent i envelliment actiu –amb un total de 5.538.288,32 euros–, seguida de la de residències i centres de dia per a persones amb discapacitat –amb una despesa global de 4.673.646,72 euros– i la de residència, centres de dia i altres serveis assistencials per a gent gran, que presenta una despesa de 3.102.269,16 euros. Presenten menor despesa el Servei Insular de Família (2.452.217,10 euros) i l'apartat de prestacions econòmiques dels Serveis Socials, amb una despesa de 2.313.800,56 euros. Cal fer constar que aquestes dades no tenen en compte les del Consorci Sociosanitari Santa Rita, les de la Fundació de Persones amb Discapacitat de l'illa de Menorca i les dels ajuntaments de l'illa de Menorca en l'àmbit dels serveis socials. (Vegeu el quadre AIII-90).

6.6.2.1. Infància i família

Per àrees, i en funció de les dades disponibles, el Servei Insular de Família ha rebut 227 notificacions de possibles situacions de maltractament. D'aquest conjunt s'han obert 134 expedients. Així mateix, s'han obert 20 expedients de tractament de menors fills de dones víctimes de violència de gènere; nou expedients corresponents a mesures educatives a menors de 14 anys que han comès infraccions; cinc expedients de tractament d'abús sexual infantil; tres de col·laboració amb altres entitats;

dos de joves infractors amb mesures no privatives de llibertat, i dos de seguiment postadoptiu.

Del conjunt dels 134 expedients esmentats, el cas més nombrós correspon a situacions de negligència, que en les diferents modalitats sumen un 62,69% dels casos notificats. A continuació, trobam diverses situacions de maltractament (23,14%) i, amb valors més baixos, casos de notificació d'abusos sexuals (11,19%) i sol·licituds de guarda (2,98%). (Vegeu el quadre AIII-91).

En relació amb les mesures adoptades pel Servei Insular de Família, a 31 de desembre de 2017 hi havia oberts 175 expedients, que corresponen a 66 declaracions jurídiques de risc, 45 tuteles, set guardes i 57 expedients que es trobaven en fase de valoració sense que s'hagués emès encara una resolució.

En el programa d'acolliment residencial, en la mateixa data esmentada abans, hi havia 13 menors en centres de protecció. Durant el mateix període es varen produir deu baixes de centres. Cinc ho foren per reintegració del menor amb la seva família, tres per majoria d'edat, un per canvi a acolliment familiar i un per causa sense especificar.

Al programa d'acolliment familiar, a 31 de desembre de 2017 hi havia 28 menors en situació d'acolliment familiar, 25 en acolliment familiar administratiu i tres en acolliment familiar judicial. (Vegeu el quadre AIII-92).

Es varen produir 14 baixes d'acolliment familiar, motivades per adopció del menor en cinc casos, per assoliment de la majoria d'edat en tres, per causes sense determinar en tres casos més, dos per reintegració del menor amb la seva família i un per canvi a mesura d'acolliment residencial. (Vegeu el quadre AIII-93).

El programa d'adopcions va rebre quatre noves sol·licituds d'adopció nacional i es va emetre un certificat d'idoneïtat per adopció nacional. Per aquest motiu, a 31 de desembre de 2017 hi havia 15 famílies amb certificat d'idoneïtat pendents d'assignació.

En el que respecta a l'adopció internacional, es varen presentar dues noves sol·licituds, es va emetre un certificat d'idoneïtat i a 31 de desembre de 2017 quatre famílies valorades es trobaven en espera d'assignació d'un menor.

Durant l'any 2017 han arribat a Menorca tres menors en acolliment preadoptiu. Dos d'adopció internacional procedents d'Etiòpia i de Vietnam i un d'adopció nacional.

Així mateix, durant l'any 2017 es varen obrir dos expedients del programa de postadopcions, mentre que el programa de recerca d'orígens va treballar en un cas.

A més dels recursos esmentats, el Consell Insular de Menorca disposa d'un programa d'intervenció socioeducativa amb menors infractors menors de 14 anys. El programa consisteix a intervenir mitjançant programes educatius en el mateix medi del menor, que actuen sobre els factors de risc de reincidència i potencien els factors protectors del menor i el

seu entorn. El programa també presenta un vessant preventiu i ofereix un "Taller de resolució de conflictes" als alumnes de cinquè i sisè d'educació primària i als de segon d'ESO.

Des d'aquest programa s'ha treballat en mesures educatives amb 16 menors:

- Expedients oberts l'any 2017: 9.
- Expedients oberts en anys anteriors: 7.

Dels 16 casos que s'han atès per mesures educatives, 14 eren de sexe masculí i dos de sexe femení. Els delictes comesos per aquests menors varen ser: en deu casos, robatori; quatre d'assetjament; dos de danys al mobiliari urbà, tres de danys a particulars i dos d'agressió.

Pel que respecta a les actuacions preventives, s'han registrat 28 peticions per dur a terme el Taller de resolució de conflictes, del qual s'han dut a terme 84 sessions entre les informatives als professors i les de desenvolupament del taller.

El programa d'atenció a menors fills de dones derivades del Centre Assessor de la Dona treballa amb els nins i nines diferents components psicològics i educatius per pal·liar les conseqüències psicològiques de la vivència familiar i alhora promoure una bona gestió de les emocions i l'aprenentatge de models de resolució de conflictes no violents. Alhora, es treballa també amb les mares per enfortir-ne les habilitats parentals, fomentar unes expectatives adequades envers els fills i que els puguin acompanyar en el seu procés de recuperació.

El programa ha treballat amb 20 menors d'edat, 13 de sexe femení i set de sexe masculí, amb edats compreses entre els 4 i els 17 anys. El grup més nombrós és el de 17 anys (quatre joves) i el de 7 anys (tres fillets).

El Programa d'Intervenció en Menors Víctimes d'Abús Sexual (PAS) és un programa d'intervenció psicoterapèutica. Durant l'any 2017 s'han atès cinc casos, tots de sexe masculí: un de 8 anys, dos de 9 anys, un de 13 anys i un de 14 anys.

6.6.2.2. Toxicomanies

Un altre dels serveis del Consell Insular de Menorca és el Servei Coordinador de drogodependències, que pertany també al Departament de Benestar Social i Família.

Cal esmentar que el Consell Insular de Menorca va aprovar el II Pla Insular sobre Drogodependències i Addiccions de Menorca 2015-2020.

Pel que fa a l'activitat dels diferents serveis i programes d'aquest àmbit, durant l'any 2017 es varen rebre 148 sol·licituds de participació a diferents tallers preventius i hi varen participar 13 centres educatius, 37 tutors i 720 escolars. (Vegeu el quadre AIII-94).

Pel que respecta a actuacions d'assistència, l'any 2017 han rebut tractament 412 persones amb problemes derivats de les seves addiccions, i s'han atès i assessorat 126 famílies al servei en 45 sessions informatives. Del total d'aquestes intervencions, un 81% han estat sobre persones de sexe masculí i un 19% de

sexe femení. Les demandes que apareixen amb més freqüència són les derivades de l'addicció a l'alcohol (28,75%), seguides de les de psicoestimulants (cocaïna i amfetamina), amb un 19,60%, cànnabis amb un 14,37%, alcohol més cocaïna (13,47%), opiacis (13,07%), addiccions sense substàncies (7,84%), opiacis més cocaïna (1,30%) i psicofàrmacs (1,96%).

L'edat que més tractaments presenta és la compresa entre els 31 i els 40 anys, amb 53 dels 153 tractaments. (Vegeu el quadre AIII-95).

El programa de desintoxicació hospitalària va atendre dues persones, una de les quals va finalitzar amb èxit el tractament i l'altra va canviar de programa. Pel que respecta al programa de tractament amb agonistes (metadona), hi varen passar 106 persones, de les quals 14 el finalitzaren amb èxit, 74 continuaven actius al final de l'any, sis abandonaren el tractament, quatre foren derivats a altres recursos terapèutics i deu varen ser traslladats. Una persona va iniciar tractament amb antagonistes (naltrexona) i va ser traslladada a comunitat terapèutica.

Pel que respecta al programa d'intervenció psicosocial, va atendre 53 persones en tractament (25 famílies). Es produïren dos abandonaments, dos ingressos a centre penitenciari i dos a comunitat terapèutica. Per programes destinats a tractar problemes de consum de determinats tòxics, cal destacar els que s'adrecen al consum d'alcohol. Aquests sis programes són: desintoxicació hospitalària, desintoxicació ambulatòria, tractament *anticraving* d'alcohol (naltrexona), tractament amb dissuassors, programa d'intervenció psicosocial i programa de beguda controlada.

En el marc del de desintoxicació hospitalària, va iniciar tractament una persona, que passà a un programa orientat a mantenir l'abstinència. El programa de desintoxicació ambulatòria, l'iniciaren tres persones, dues de les quals el finalitzaren amb èxit i una passà a un programa orientat a mantenir l'abstinència. Dues persones iniciaren el tractament en el programa de tractament *anticraving* d'alcohol i el varen continuar a final d'any. 50 persones varen iniciar el programa de tractament amb dissuassors, de les quals tres el finalitzaren amb èxit, 37 continuaven a final d'any, cinc l'abandonaren, un ingressà a centre penitenciari i quatre a comunitat terapèutica. El programa d'intervenció psicosocial va atendre 114 persones (37 famílies), de les quals 20 abandonaren el programa. Finalment, va iniciar el programa de beguda controlada una persona, que va ser baixa per canvi de residència.

Pel que fa als programes relacionats amb el consum de cànnabis, hi participaren 58 persones, de les quals 54 continuaven a finals d'any 2017, quatre abandonaren el programa i una fou alta terapèutica.

El programa per a persones amb problemes de consum d'estimulants va atendre 126 usuaris (35 famílies). El programa tingué vuit abandonaments, dos trasllats a comunitat terapèutica i cinc altes terapèutiques.

El programa per a persones amb problemes amb altres conductes addictives va tractar 36 persones, de les quals quatre l'acabaren

amb èxit, nou l'abandonaren i 23 es mantenien en el programa a final d'any.

El programa per a col·lectius amb alta vulnerabilitat va atendre 42 persones, de les quals tres el finalitzaren amb èxit, 15 l'abandonaren i 24 es mantenien en el programa a final d'any.

El programa de tractament per adolescents en risc va atendre 31 joves, dels quals quatre abandonaren el programa, dos varen ser alta terapèutica i 25 continuaven en el programa a final d'any.

Pel que respecta a tractaments per a persones amb discapacitat i consum de tòxics, es varen atendre 44 persones (11 famílies). Al programa per a persones amb patologia dual, hi varen accedir 66 persones i vuit persones participaren en el programa de tractament per a població penitenciària.

Entre els altres programes complementaris cal destacar el programa de suport familiar, que va atendre 126 famílies, de les quals 105 varen mantenir un seguiment quan el seu familiar va acudir al programa.

6.6.2.3. Immigració

El Consell Insular de Menorca disposa d'un servei d'assessorament en immigració i estrangeria.

Durant l'any 2017 es varen obrir 396 expedients, amb la qual cosa s'aprecia un augment significatiu de persones de nacionalitat colombiana i una arribada massiva de ciutadans veneçolans a finals de l'any 2017. El servei rebé 2.904 visites de persones de 58 nacionalitats diferents. Les nacionalitats més destacades pel nombre de visites varen ser: colombians, amb 397 visites; marroquins, amb 245 visites; espanyols nacionalitzats, amb 217 visites (si ajuntam els espanyols d'origen el total passaria a segona posició, amb 313 visites); brasilers, amb 179 visites; equatorians, amb 177 visites; peruans, amb 145 visites; dominicans, amb 144 visites; argentins, amb 137 visites; senegalesos, amb 129 visites, i cubans, amb 85 visites.

En funció de la situació administrativa dels usuaris, es detecten 229 usuaris en situació regular i 167 en situació irregular.

Per edats, el grup d'edat més nombrós va ser el de persones de 31 a 40 anys (119 persones), seguit del de 21 a 30 anys (82 persones) i el de 41 a 50 anys (80 persones).

Per gènere, acudiren 230 dones i 166 homes.

Pel que fa al nivell educatiu dels usuaris nous del servei, es detecta un descens en estudis primaris i un augment dels estudis universitaris. Les persones amb estudis secundaris varen ser 191; amb estudis primaris, 32; sense estudis, 13; analfabetes, dues; amb estudis universitaris, 82, i sense especificar, 76.

Les demandes més freqüents varen ser les relacionades amb la targeta familiar comunitària (TFC) (442), les de nacionalitat (434) i les d'arrelament (313). (Vegeu el quadre AIII-96).

6.6.2.4. Dona

Aquest servei disposa de diversos programes: Programa de Prevenció i Programa Assistencial. Aquest darrer disposa dels serveis següents: Centre d'Atenció a la Dona Víctima de Violència de Gènere, pis d'acollida per a dones víctimes de violència de gènere i els seus fills i Programa d'Atenció a Fills de Dones Víctimes de Violència de Gènere.

El programa de prevenció va dur a terme vuit tallers de prevenció de la violència en la parella i va donar formació a 158 alumnes de segon de batxillerat i 26 tallers de sensibilització contra la violència de gènere, en els quals participaren 577 alumnes de tercer d'ESO.

Pel que respecta al programa assistencial, el Centre Assessor de la Dona va obrir 128 expedients, que sumats als ja existents en fan 448, i va dur a terme 2.228 visites.

La tipologia de maltractaments més freqüent és la que combina maltractament psicològic i físic (205 casos), seguida del maltractament psicològic (109 casos). (Vegeu el quadre AIII-97).

El pis d'acollida per a dones víctimes de violència de gènere i els seus fills va acollir 13 dones, 10 de nacionalitat espanyola, i 11 dels seus fills. L'edat més freqüent entre les dones acollides va ser la compresa entre els 31 i 40 anys (nou dones), amb un nivell d'estudis majoritari els primaris (set casos) i els secundaris (cinc casos). El perfil majoritari és el d'una dona amb una mitjana d'edat de 36 anys, amb estudis primaris nascuda a Espanya i amb fills menors d'edat. L'estada mitjana al pis ha estat de 64 dies. Els motius de baixa han estat els següents: dos per incompliment de les normes i el pla de feina signat; quatre per haver assolit els objectius (incorporació al món laboral, lloguer de pis i regularitzades les mesures legals, civils i penals pertinents); un cas va retornar amb l'agressor i dos per trasllat a altres illes. (Vegeu el quadre AIII-98).

El Programa d'Atenció a Fills de Mares Víctimes de Violència de Gènere va atendre 20 fillets (13 de sexe femení i set de sexe masculí) amb edats compreses entre els 4 i els 17 anys.

6.6.3. Eivissa

Durant l'any 2017, el Departament de Sanitat, Benestar Social, Igualtat i Relacions amb Entitats i Associacions del Consell Insular d'Eivissa ha destinat 11.360.135,82 euros a les diferents àrees que gestiona. D'aquest conjunt, la que presenta més despesa és la de serveis socials i promoció social, amb una despesa de 5.769.691,66 euros; seguida de la despesa dedicada a menors, amb un total de 2.052.937,48 euros. A continuació, segueixen les destinades a discapacitats, amb una despesa global d'1.648.666,34 euros; inserció sociolaboral, amb una despesa de 994.954,28 euros; l'Oficina de la Dona, amb una despesa de 476.935,46, i, finalment, drogodependències, amb una despesa de 416.950,60 euros.

L'any 2017 també es va licitar i contractar el Diagnòstic Insular d'Igualtat d'Oportunitats entre Homes i Dones-Eivissa per un valor de 16.000 euros.

6.6.3.1. Menors

L'any 2017 s'han obert 160 expedients de protecció de menors. D'aquest total, 113 corresponen a expedients d'informació prèvia, 31 de protecció, sis d'adopció internacional, cinc d'adopció nacional, quatre de col·laboració i un d'acolliment familiar. (Vegeu el quadre AIII-99).

El motiu principal d'incoació dels expedients de protecció va correspondre a situacions de negligència (18 casos), seguit de set casos amb diversos indicadors de risc, i dos casos de situacions de maltractament físic, de guarda voluntària i de menors estrangers no acompanyats. D'aquestes 31 situacions, s'incoaren sis declaracions de desemparament amb acolliment familiar administratiu, dues d'acolliment institucional, dues declaracions de risc per negligència i 21 d'adopció de mesures sense desemparament amb acolliment institucional.

Els principals derivants varen ser les forces i cossos de seguretat, amb 89 casos, i 3 derivacions d'ofici. (Vegeu el quadre AIII-100).

Així mateix, es varen comunicar 341 possibles situacions de risc, 209 per possible negligència, 39 per possible maltractament físic, 35 per infraccions de la Llei 5/2000 (de menors de 14 anys), 32 renotificades, 18 per possible abús sexual, sis per maltractament emocional i dues corresponents a menors estrangers no acompanyats. Els principals derivants d'aquestes situacions varen ser el sistema educatiu (89 derivacions) i les forces i cossos de seguretat (també 89 derivacions).

Se varen emetre 14 declaracions de tuteles, de les quals 11 corresponen a menors de 6 a 15 anys, dues de 16 a 18 anys i una de 0 a 5 anys. Durant el mateix any, es varen cessar set tuteles, sis de corresponents a menors de 16 a 18 anys que compliren la majoria d'edat i una de 6 a 15 anys per reincorporació familiar.

A finals de desembre de 2017 hi havia 80 menors tutelats pel Consell d'Eivissa.

Durant l'any 2017, es varen produir 42 altes d'acolliment residencial. D'aquests 42 casos, 15 varen ingressar a conseqüència de l'actuació de les forces i cossos de seguretat, deu a conseqüència de la constitució de la tutela automàtica, cinc per guarda provisional, quatre per canvis de mesura, quatre per canvi de centre, dues per sol·licitud de guarda dels pares i dues corresponents a menors estrangers no acompanyats. Durant el mateix any, es produïren 33 baixes d'acolliment residencial. La majoria de baixes varen ser per reincorporació familiar (14 menors), nou per reincorporació familiar, cinc per majoria d'edat i, respectivament, una per pas a acolliment familiar amb família extensa i quatre per canvi de centre. (Vegeu el quadre AIII-101).

A 31 de desembre de 2017 hi havia 32 menors en situació d'acolliment residencial.

Pel que respecta a l'acolliment familiar, se'n formalitzaren sis. Tres d'aquests varen ser acolliments temporals i tres de permanents. Es varen cessar vuit acolliments familiars, dels quals tres eren temporals i cinc permanents. Quatre d'aquests varen

acabar per pas a acolliment residencial, i els altres quatre, per majoria d'edat.

A 31 de desembre de l'any 2017 hi havia 40 menors en situació d'acolliment familiar. D'aquests, set eren temporals i 33 permanents. Un total de 42 d'aquests menors estaven en acolliment remunerat, 32 en família extensa i deu en família aliena.

Pel que respecta a l'adopció, es varen rebre 11 sol·licituds. Es varen emetre 14 resolucions d'idoneïtat, sis d'adopció nacional i vuit d'adopció internacional. No va arribar cap menor procedent d'adopció internacional. (Vegeu el quadre AIII-102).

Es varen presentar dues propostes d'adopció i es notificaren tres resolucions judicials d'adopció notificades. Tres d'aquestes propostes eren d'anys anteriors.

6.6.3.2. Discapacitats

La Secció d'Atenció a Persones amb Discapacitat i Trastorn Mental Sever ha disposat dels serveis següents:

- Centre Ocupacional de Cas Serres per a Persones amb Discapacitat Intel·lectual.
- Servei d'Assessorament i Inserció Laboral de Persones amb Discapacitat, SAIL-PD.
- Centre Ocupacional de Cas Serres per a Persones amb Discapacitat Intel·lectual.

El 2017 es va donar atenció a 34 persones usuàries, 15 homes i 19 dones. (Vegeu el quadre AIII-103).

El 2017 hi assistiren 16 participants (14 homes i dues dones) a l'itinerari A d'Habilitats Prelaborals i Reforç d'Instrumentals, mentre que deu participants assistiren a l'itinerari B.

Aquesta secció també disposa de programes específics.

El 2017, 23 persones usuàries participaren en activitats lúdiques i terapèutiques.

Pel que respecta al Servei d'Assessorament i Inserció Laboral de Persones amb Discapacitat (SAIL-PD), es varen atendre 145 usuaris, 103 d'aquests en procés d'inserció; la resta, valoració, seguiment de processos d'anys anteriors, informació de recursos, suport emocional, etc. De les 103 persones en processos d'inserció, 44 tenien PcD intel·lectual, i 59, PcD amb altres discapacitats.

Pel que fa a les accions formatives, hi varen participar 16 persones amb discapacitat intel·lectual (12 homes i quatre dones), de les quals nou varen signar contracte en empreses ordinàries i centres especials d'ocupació (CEO).

També deu persones amb discapacitat intel·lectual del Centre Ocupacional duen a terme activitats de manteniment i millora de les habilitats socials, operacions bàsiques, d'autonomia personal i aprenentatge de tasques administratives al Centre de Serveis Socials de Cas Serres.

Es formularen 52 contractes, 31 en empreses ordinàries (59,6%), 20 (38,5%) en centres especials d'ocupació i un (1,9%) a l'Administració.

Es varen inserir 44 persones. Set (13,5%) d'aquests contractes foren indefinits, dos en empresa ordinària i cinc en empresa protegida; quatre d'aquests varen ser a jornada completa, i tres, a parcial; quatre usuaris pateixen discapacitat intel·lectual; dos, discapacitat sensorial, i un, discapacitat física. Nou contractes varen ser d'un any, cinc en empresa ordinària i quatre en empresa protegida. Set d'aquests foren a jornada completa, i dos, a parcial. Vuit usuaris pateixen discapacitat física, i un, intel·lectual.

Un 69,2% (36 usuaris) varen ser contractes temporals de sis o menys mesos. D'aquests, 24 contractes varen ser en empresa ordinària, onze en empresa protegida i un a l'Administració. A jornada completa es varen formalitzar 25 d'aquests contractes i 11 a jornada parcial. Un total de 21 usuaris pateixen discapacitat física; 14, intel·lectual, i un, sensorial.

Les ocupacions més freqüents varen ser de neteja (nou: sis dones i tres homes) i cinc d'ajudant de cuina (tres dones i dos homes). (Vegeu el quadre AIII-104).

6.6.3.3. Unitat de valoració de la dependència

Aquest servei es defineix com a "unitat de priorització social del Consell Insular d'Eivissa".

S'administren 487 places residencials i 100 places de centres de dia, de les quals 364 són públiques i 219 privades. D'entre les places públiques, 248 són de dependència i 128 són corresponents a places de l'Hospital Residència Assistida Cas Serres.

Durant l'any 2017 es varen sol·licitar 45 places a Can Misses, set al CATM i 38 a altres recursos. A Can Misses es varen derivar 36 casos d'atenció sociosanitària i nou d'atenció social.

6.6.3.4. Llar d'Eivissa

La Llar d'Eivissa és un centre públic obert (servei d'estada diürna, modalitat servei sociocultural), dependent del Consell Insular d'Eivissa (CIE), que té com a missió promocionar i organitzar activitats socioculturals i sociosanitàries, de trobada i ocupació del temps lliure entre les persones majors d'Eivissa.

Cada dia passen pel centre unes 360 persones i durant l'any 2017 es produïren 235 altes de socis. Es dugueren a terme set tallers. (Vegeu el quadre AIII-105).

6.6.3.5. Dona

L'Oficina de la Dona va atendre 614 casos, la majoria al Programa d'Atenció i Tractament a Víctimes de Violència de Gènere, que va atendre 432 dones. En 236 casos (54,63%) el maltractament va ser físic i psíquic; 138 casos (31,95%) varen ser de maltractament psíquic; 13 (301%) varen correspondre a agressions sexuals i de 45 casos (10,42%) no hi ha dades. (Vegeu el quadre AIII-106).

Les edats de les víctimes que més patiren violència va ser la compresa entre els 31 i 40 anys (170 dones), seguides de les dones de 41 a 50 anys (105 casos), de 21 a 30 anys (78 dones), de més de 50 anys (39 dones) i de 16 a 20 anys (11 dones). A més, 158 d'aquestes dones varen néixer a

l'estranger, 131 a la península Ibèrica i 106 a les Illes Balears. Pel que respecta al nivell d'estudis, 125 tenien estudis primaris; 113, estudis secundaris o d'FP; 96, batxillerat; 49, estudis universitaris; tres eren analfabetes, i dues tenien el graduat escolar. No es tenen dades de la resta.

Una majoria d'aquestes dones (175) tenien contracte de treball, mentre que 111 estaven inactives, 65 desenvolupaven activitats pròpies de l'economia submergida, 32 estaven aturades amb ingressos, quatre autònomes i dues pensionistes. No es tenen dades de la resta.

A més, 104 d'aquestes dones varen patir maltractaments entre un i tres anys; 75, entre cinc i deu anys; 64, entre tres i cinc anys; 55, menys d'un any; 58, més de deu anys; sis, de forma puntual, i 70, sense especificar.

En la majoria dels casos la persona maltractadora va ser un company (107 casos) o un excompany (97 casos). En 77 ocasions va ser el nuvi, en 74 el marit i en 30 l'exmarit. En 36 casos no es disposa de dades al respecte.

La majoria de les 210 derivacions rebudes varen ser provinents del Jutjat de Violència (73) i de l'IB-Salut (53). Ja a més distància els Serveis Socials d'Atenció Primària derivaren 29 casos; 29 més la Guàrdia Civil, i 26 la Policia Nacional.

Es va prestar atenció psicològica a 172 casos, amb els quals es varen dur a terme 1.155 sessions. D'aquestes demandes, 117 ho varen ser per maltractaments físics i psíquics, 50 per maltractaments psíquics i cinc per agressions sexuals.

Les edats de les víctimes que apareix amb més freqüència va ser la compresa entre els 31 i 40 anys (71 dones), seguides de les dones de 41 a 50 anys (44 casos), de més de 50 anys (30 dones), de 21 a 30 anys (25 dones) i de 16 a 20 anys (dues dones). A més, 66 d'aquestes dones eren nascudes a les Illes Balears, 55 a la península Ibèrica i 51 a l'estranger. Pel que respecta al nivell d'estudis, 54 tenien estudis secundaris o d'FP; 43, estudis primaris; 37, batxillerat; 30, estudis universitaris; quatre, el graduat escolar, i quatre només sabien llegir i escriure.

Una majoria d'aquestes dones (74) tenien contracte de treball, mentre que 39 estaven inactives, 26 aturades amb ingressos, 19 desenvolupaven activitats pròpies de l'economia submergida, vuit autònomes i sis pensionistes.

D'aquestes dones, 49 varen patir maltractaments entre un i tres anys; 36, entre cinc i deu anys; 31, més de deu anys; 30, entre tres i cinc anys, i 28, menys d'un any.

En la majoria dels casos, la persona maltractadora va ser el marit (48 casos), un excompany (40 casos) o el company (39 casos). En 24 casos va ser l'exmarit, en 12 el nuvi i en nou l'exnuvi.

El programa d'allotjament a les llars d'acollida va rebre 40 dones i 25 nins. D'aquestes dones, 35 hi ingressaren d'urgència, i cinc, amb allotjament regular (mitja estada). El temps mitjà d'estada fou de 39 dies.

A més, 29 dones hi ingressaren perquè patien maltractaments físics i psíquics;

nou, maltractaments psíquics, i dues, agressions sexuals. Les seves edats, de manera majoritària, varen estar compreses entre 31 i 40 anys (18 dones), de 16 a 30 anys (deu dones), de 41 a 50 anys (set dones) i cinc de més de 50 anys.

D'altra banda, 29 d'aquestes dones han nascut a l'estranger, nou a la península Ibèrica i dues a les Illes Balears.

El nivell d'estudis més freqüent és el d'educació secundària (21 casos), seguit d'estudis primaris (14), de nivell universitari (tres casos) i dues persones analfabetes.

Pel que respecta a la situació laboral, de manera majoritària (19 casos) estaven inactives, onze tenien contracte, quatre treballaven en l'economia submergida, tres eren pensionistes, dues aturades amb ingressos i una, a taller ocupacional.

En la majoria de casos (14 dones), a la sortida del centre varen tornar amb la seva família d'origen. En cinc casos, respectivament, varen passar a Pis i RMI i/o RAI o a Pis i treball. En dos casos tornaren amb el marit o company, en uns altres dos sortiren amb destinació desconeguda i set dones continuaven resident al centre a 31 de desembre de 2017.

El Programa d'Atenció Psicològica per a Fills de Dones Víctimes de Violència de Gènere va atendre 36 casos, 22 nines i 14 nins. En 12 casos, les seves edats estaven compreses entre els 10 i 12 anys; en deu casos, entre els 13 i 18 anys; també en deu casos, entre els 7 i 9 anys, i en quatre casos, entre els 4 i els 6 anys.

Cal dir que 26 dels menors presentaven problemes emocionals; 19, conductes disruptives; onze, fracàs escolar; un, addicció, però cap, problemes de salut.

Finalment, s'ha d'esmentar que el Programa d'Assessorament i Atenció a la Dona va atendre 89 casos, i el Programa d'Orientació Sociolaboral per a Dones, a 17 dones.

6.6.3.6. Centre d'Atenció a les Drogodependències

El Centre d'Atenció a les Drogodependències (CAD) és un recurs per a l'atenció ambulatòria per a les persones que presenten problemes relacionats amb l'abús i la dependència de drogues.

Es varen atendre 773 persones, 596 homes i 177 dones, dels quals 318 varen correspondre a tractaments iniciats el 2017 i 155 varen ser reinicis de tractament. La substància que més demanda va produir varen ser les de consum d'alcohol. Es varen atendre 281 pacients, 213 homes i 68 dones, amb edats mitjanes compreses entre els 48 i 47 anys, respectivament. D'aquestes persones, 117 varen iniciar el tractament l'any 2017, de les quals 56 varen ser reinicis de tractament, i la resta, històries clíniques noves.

En segon lloc, es varen atendre 254 pacients (198 homes i 56 dones), amb una edat mitjana de 46 anys en ambdós casos. Durant aquest any es varen atendre 54 reinicis de tractament i 24 noves històries clíniques. Es varen prestar 207 tractaments de metadona, 160 homes i 47 dones. Els nous tractaments varen ser 61.

Pel que respecta al consum de cocaïna, es varen atendre 156 pacients (123 homes i 33 dones), amb edats mitjanes compreses entre els 38 i 37 anys, respectivament. Es varen produir 84 inicis de tractament, dels quals 36 corresponen a reinicis.

Per consum de cànnabis es varen atendre 45 pacients (34 homes i 11 dones), amb edats mitjanes de 33 i 36 anys. Es produïren 18 inicis de tractament, dels quals 13 varen ser inicis de tractament.

Pel que respecta a addicció a drogues de disseny, es varen atendre deu persones (nou homes i una dona), amb edats mitjanes de 34 i 35 anys. Es varen iniciar cinc tractaments, dels quals dos varen ser reinicis.

En relació amb els fàrmacs hipnòtics o sedants, es varen atendre set pacients (cinc dones i dos homes) amb edats mitjanes de 49 i 39 anys, respectivament. S'iniciaren sis tractaments, dels quals un va ser un reinici.

També es varen atendre pacients amb altres addiccions. Vint pacients varen ser atesos per ludopatia (17 homes i tres dones), amb edats mitjanes de 39 i 40 anys, respectivament. S'iniciaren deu tractaments, dels quals un va ser un reinici.

Finalment, cal esmentar que es varen atendre 130 pacients per problemàtica juridicopenal (117 homes i 13 dones).

6.6.4. Formentera

El Consell de Formentera disposa de dos plans: un Pla Insular sobre Drogues i Altres Addiccions (2014-2017) i el Pla Estratègic Insular de la Infància i Joventut de Formentera 2015-2018.

Desglossam a continuació l'actuació institucional per àrees:

6.6.4.1. Servei de protecció de menors

L'any 2017 es varen obrir 24 expedients (30 menors) i es produïren 27 baixes d'expedient (35 menors). A 31 de desembre de 2017, tenien expedient obert al servei 42 menors.

Durant l'any 2017 es produïren 13 notificacions de possible maltractament i s'incoaren deu expedients. De resultes de les actuacions dutes a terme, es constituïren cinc declaracions de tutela (un nin i quatre nines) i cinc d'acolliment (un nin i quatre nines).

Pel que respecta als menors en situació d'acolliment, 4 menors es trobaven en situació d'acolliment familiar permanent (1 home i 4 dones); cinc, en acolliment familiar administratiu (un nin i quatre nines), i una nina, en acolliment residencial. Tots els menors en situació d'acolliment familiar, hi estaven amb família aliena.

Pel que respecta a adopcions, se'n constituí una a l'àmbit nacional i tres menors es trobaven en seguiment postadoptiu. Hi havia dues famílies en espera d'adoptar i es produí una nova sol·licitud.

El servei de punt de trobada judicial va tenir quatre casos (sis menors).

6.6.4.2. Projecte Estaló: renda mínima d'inserció

L'any 2017, s'han acompanyat 73 usuaris en recerca d'ocupació, dels quals 50 s'han inserit en el mercat laboral. S'ha concedit la renda mínima d'inserció a vuit nous usuaris.

Pel que fa al resum d'altres actuacions del projecte, destacam les següents:

6.6.4.3. Seguiment d'alumnes de cursos del SOIB

- Operacions bàsiques de bar i restaurant per al col·lectiu vulnerable: deu alumnes (l'acabaren vuit).
- Monitor de temps lliure per a desocupats: deu alumnes (l'acabaren vuit).
- Taller ocupacional Tramuntana VI, de març a desembre de 2017: vuit alumnes contractades.
- Taller ocupacional IBANAT: seguiment de tres alumnes usuaris de BS.

6.6.4.4. Programa Visibles per a persones en risc d'exclusió

- Seguiment del Visibles 2016: quatre contractes (tres de neteja i un TS) fins al maig de 2017.
- Visibles 2017: Tres contractes del novembre de 2017 al maig de 2018. Contractes a tres persones: neteja, jardiner i ajudant de cuina.

6.6.4.5. Programa amb l'IBANAT-Deixalles

- Contractes a dos usuaris del col·lectiu vulnerable durant tres mesos i mig (de juny a setembre de 2017) per mantenir platges netes a Illetes.

6.6.4.6. Departament d'immigració

Durant el 2017 es varen atendre 489 usuaris. D'aquests, 179 varen ser nous usuaris. Es gestionaren 1.044 cites presencials.

En funció de la nacionalitat, els col·lectius més nombrosos varen ser marroquins, colombians, argentins, brasilers i equatorians, respectivament. Els marroquins representen un 27,4% del total d'usuaris atesos. La suma de marroquins, colombians i argentins representa un 66,66% del total d'usuaris atesos de manera presencial al departament. (Vegeu el quadre AIII-107).

6.6.4.7. Programa de reforç escolar

Aquest programa s'adreça a alumnes de cinquè i sisè de primària amb dificultats d'aprenentatge a l'àmbit curricular i endarreriment constant en el ritme escolar i acadèmic, especialment alumnes immigrants, amb dificultats d'integració escolar i necessitat de reforçar el nivell lingüístic i de matemàtiques. Es varen atendre 22 usuaris.

6.6.4.8. Curs d'integració social i cultural

Curs adreçat a oferir els coneixements necessaris per preparar-se per l'examen CSSE per sol·licitar la nacionalitat i sol·licitar

l'informe d'integració social en els casos de titulars d'autorització de residència temporal que tenen/tindran dificultats per renovar-la. Varen atendre 30 usuaris.

6.6.4.9. Unitat de Treball Social

Donades les característiques de Formentera, fem inclusió de dades a l'àmbit de serveis socials d'atenció primària.

La Unitat de Treball Social va atendre 423 usuaris, dels quals 240 eren dones i 183 homes. La nacionalitat més atesa va ser l'espanyola. (Vegeu el quadre AIII-108).

L'àmbit d'actuació prioritari va ser el de la família, amb 122 demandes, seguit del de persones majors, amb 87 usuaris; el de discapacitat-salut mental, amb 43 demandes; risc d'exclusió social-sense recursos, amb 41 demandes, i immigració, amb 34 demandes.

El Servei d'Atenció a Domicili va atendre 47 usuaris-famílies. El de teleassistència va donar servei a 143 usuaris.

Es presentaren 21 sol·licituds de subvenció individual i se'n concediren 14 (set homes i set dones), per valor total de 9.146 euros. També s'atorgaren 32 ajudes d'emergència social corresponents a bons d'alimentació. Es concediren vuit ajuts de renda mínima d'inserció.

El programa de suport a la família i a la infància va atorgar quatre beques d'escoleta, nou de llibres de text, quatre de material escolar, quatre d'assistència a piscina, set d'assistència a activitats extraescolars esportives, una de dentista i 15 d'assistència a escola d'estiu (pública o privada).

Així mateix, s'han fet 11 informes d'arrelament social, tres mediacions, 16 informes d'habitatge, 14 mesures penals alternatives i tres nous ingressos per situació de dependència.

El servei de psicologia ha atès 22 usuaris, vuit menors d'edat i 14 adults (14 dones i vuit homes).

El Departament d'Educació Social va atendre 49 famílies, una plaça al Programa d'Intervenció Socioeducativa ALTER i una al Programa d'Intervenció Socioeducativa PISE. També va intervenir en tres mesures de joves amb mesures judicials, en tres casos de menors víctimes de maltractaments.

7

EL SISTEMA DE PROMOCIÓ DE L'AUTONOMIA PERSONAL I D'ATENCIÓ A LA DEPENDÈNCIA (SAAD)

RESUM

La promoció de l'autonomia i l'atenció a la dependència ha esdevingut un dret universal i subjectiu des de fa deu anys amb la Llei estatal 39/2006, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència (LAPAD), i l'aprovació del decret del 2016 que modifica el decret de 2010 per regular aspectes distints de la Llei de dependència a les Illes Balears. Val a dir que entre el 2007 i el 2010 els documents de referència són les resolucions administratives elaborades per la consellera. La Xarxa Publica d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears (XPAD) es crea reglamentàriament el 2010 amb els decrets autonòmics 83/2010 i 84/2010. El 2017 s'aprova un decret que estableix els principis generals d'accés als serveis de la XPAD per a gent gran en situació de dependència.

L'atenció de les persones en situació de dependència i la promoció de la seva autonomia personal és una de les prioritats en matèria de política social i salut a les societats desenvolupades.

La Secretaria d'Estat de Serveis Socials i Igualtat publica mensualment els resultats de la gestió en relació amb el sistema per a l'autonomia i l'atenció a la dependència, i ha generat un conjunt d'informacions estadístiques de caire sociodemogràfic que han permès establir un ventall ampli de sèries quantitatives en relació amb l'autonomia personal i l'atenció a la dependència. Així mateix, i pel que fa a les Illes Balears, s'han duit a terme recerques específiques en aquest camp que han posat l'èmfasi en els aspectes següents:

a) L'anàlisi de la situació de l'atenció a la dependència per territoris: municipi a municipi i per agregats.

b) L'estudi dels subjectes receptors del dret que preveu la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència, i els canvis esdevinguts durant els deu anys de la seva aplicació.

c) El reconeixement de la realitat dels familiars cuidadors encarregats d'atendre'ls.

d) El procés de desplegament del sistema de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a la dependència (SAAD) i de les prestacions associades al dret.

e) L'estudi dels factors de prevenció per mitjà de l'observació i l'anàlisi dels programes comunitaris.

Les dades obtingudes s'han publicat o incorporat a les xarxes en línia en documents de la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació del Govern de les Illes Balears; a l'Anuari de l'Envelliment de les Illes Balears i a les memòries del Consell Econòmic i Social de les Illes Balears (vegeu les memòries corresponents als anys 2008, 2009, 2010 i 2011).

7.1. INTRODUCCIÓ

En aquest apartat analitzam els criteris marc, el calendari de desplegament de la Llei de promoció de l'autonomia personal i d'atenció a les persones en situació de dependència (LAPAD) des del 2007 i el seu desenvolupament normatiu.

7.1.1. CRITERIS MARC

El desplegament de la LAPAD des del 2007 ha suposat el desenvolupament del Sistema per a l'autonomia i l'Atenció a la Dependència (SAAD). El SAAD neix per respondre a les necessitats de la població, que es caracteritzen, entre altres circumstàncies, per: l'envelliment progressiu de la població, la doble presència de les dones a l'esfera productiva i reproductiva i la necessitat del conjunt de la societat d'accedir a serveis públics que permetin organitzar la vida quotidiana amb igualtat d'oportunitats respecte a l'autonomia i la cura de les persones en situació de dependència.

En el període d'aplicació d'aquesta llei, entre el 2007 i el 2017, s'ha impulsat un canvi de model en la protecció de les persones en situació de dependència,

alhora que s'han produït alts i baixos en la cobertura de les necessitats reals de la població. És imprescindible tenir en compte que el finançament de la dependència ha patit canvis durant aquests deu anys. Les variacions es deuen a la situació estructural de l'Estat i la reducció del finançament dels serveis públics en el període post-recessió, entre els anys 2007 i 2012. La Llei de dependència s'aplica a tot l'Estat, però entre el 2007 i el 2012 té un sistema de cobertura mínim a Espanya i un nivell acordat mitjançant conveni entre comunitats autònomes i Estat. Per altra banda, a causa de la situació estructural de reducció de fons públics, aquesta llei pateix una retallada molt important amb el Reial decret 20/2012. Aquest decret té com a conseqüència el canvi dels nivells i graus i una reducció de les prestacions, ja que obliga a fer sortir les persones cuidadores del règim de la Seguretat Social. Igualment, se suprimeix el nivell acordat en les prestacions abans de les restriccions de pressupost i les comunitats autònomes passen a finançar el sistema en un 80%.

En síntesi, el Sistema d'Atenció a la Dependència, en condicions òptimes d'aplicació, permet introduir l'Administració i el conjunt de les polítiques públiques en l'atenció de les persones dependents, que sempre era atesa exclusivament des de l'àmbit privat i representava una càrrega per a les famílies, especialment per a les dones.

En els deu anys de desplegament de la llei a les Illes Balears es pot constatar un esforç institucional notable per regularitzar la situació de dependència de les persones en la percepció del seu dret. Així i tot, el finançament públic per donar cobertura a les demandes de la llei no s'ha complert de manera sostinguda al llarg de tot aquest període.

Tanmateix, cal tenir present l'esforç de col·laboració de les distintes institucions a escala autonòmica, insular, local i sovint mancomunal per desplegar una llei de caràcter estatal. Val a dir que la dificultat de col·laboració ve especialment marcada pel fet de disposar de competències diferents. Tot i així, cal tenir present que el desplegament del sistema està en una fase jove de desenvolupament però que ja permet treure conclusions de les conseqüències de l'aplicació en les condicions de vida de les persones destinatàries.

L'aprovació d'un calendari de desenvolupament de la llei en el període 2007-2014 no només obeïa a la necessitat d'esglaonar la implementació dels tres graus i tres nivells previstos a la valoració del grau de dependència, sinó sobretot a evitar un bloqueig del sistema. Amb el Reial decret del 20/2012 es posposa l'entrada en vigor dels drets per a les persones valorades amb grau I, de dependència moderada (nivell 1).

La Llei de dependència té la particularitat de ser una norma de gran complexitat en el seu desplegament a causa de l'articulació d'accions i competències per part de nivells d'administració diferents. Tot i que es tracta d'una norma estatal aprovada per les Corts Generals de l'Estat, l'execució de la llei correspon a les comunitats autònomes, ja que són les administracions que tenen les competències en matèria de serveis socials.

Segons la llei, entre les activitats bàsiques de la vida diària (ABVD) s'inclouen les tasques més elementals de la persona, que permeten viure amb un mínim d'autonomia i independència; en concret: la cura personal, les activitats domèstiques bàsiques, la mobilitat imprescindible, reconèixer persones i objectes, orientar-se, entendre i executar ordres o tasques senzilles.

7.1.2. Calendari de desplegament

La posada en marxa a partir del 2007 de la LAPAD per engegar el funcionament del sistema incloïa la implantació d'un calendari d'actuació marcat en el període 2007-2014. Aquest calendari preveu l'aplicació progressiva de les ajudes i serveis de la dependència, que fins al 2010 ha aconseguit les accions següents:

- 2007: persones valorades en el grau III, de gran dependència, nivells 2 i 1.
- 2008-2009: persones valorades en el grau II, de dependència severa, nivell 2.
- 2009-2010: persones valorades en el grau II, de dependència severa, nivell 1.

Des del 2011 fins al 2014 s'haurà de desenvolupar l'aplicació del dret als casos de dependència moderada (grau I, nivells I i 2).

El 2012, en resposta a l'aplicació del Reial decret llei 20/2012, que suprimeix els nivells, s'aplica amb un retràs considerable l'entrada al sistema de les persones valorades amb el grau I de dependència moderada (nivells 1 i 2). L'entrada de les persones al sistema valorades en el grau I finalitza el mes de juliol de 2012. Alhora que cal considerar una moratòria en la percepció d'ajudes econòmiques per part de la població destinatària d'aquestes ajudes, que han implicat un important impacte econòmic i social.

7.1.3. Desenvolupament normatiu

L'activitat legisladora en relació amb la Llei de dependència ha estat intensa, especialment a les comunitats autònomes. A les Illes Balears en concret, el desenvolupament de la LAPAD ha fet actualitzar la normativa sobre persones grans i persones amb discapacitat i en l'àmbit de serveis socials en general.

Pel que fa a la normativa de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en el període 2011-2017 (recordam que la darrera publicació de la memòria del CES data de 2011), recollim les següents informacions publicades per la Direcció General de Dependència:

- Decret 83/2010, de 25 de juny, pel qual s'estableixen els principis generals del procediment per al reconeixement de la situació de dependència, la intensitat de protecció dels serveis i el règim de compatibilitat de les prestacions del Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència de les Illes Balears, i en concreta les prestacions econòmiques. El Decret 5/2016, de 5 de febrer, modifica el Decret 83/2010 i es crea la Xarxa Publica d'Atenció a la Dependència.

- Decret 84/2010, de 25 de juny, que regula els criteris per calcular la capacitat econòmica de les persones beneficiàries de les prestacions assistencials que formen part de la Xarxa Publica d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears, i també concreta les prestacions econòmiques del Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència;

- Decret 86/2010, de 25 de juny, pel qual s'estableixen els principis generals i les directrius de coordinació per a l'autorització i l'acreditació dels serveis socials d'atenció a persones grans i persones en situació de discapacitat, i es regulen els requisits d'autorització i acreditació dels serveis residencials de caràcter suprainsular per a aquestes persones. El Decret 54/2013, de 5 de desembre, i el Decret 31/2016, de 27 de maig, modifiquen el Decret 86/2010.

- Decret 48/2011, de 13 de maig, pel qual es regulen els principis generals i les directrius de coordinació dels serveis socials comunitaris bàsics.

- Decret 56/2011, de 20 de maig, pel qual s'aprova la Cartera Bàsica de Serveis Socials de les Illes Balears per al període 2011-2014.

- Decret 10/2013, de 28 de febrer, pel qual es fixen els principis generals del Registre Unificat de Serveis Socials de les Illes Balears i dels procediments per a l'autorització i l'acreditació de serveis socials, i es regulen la secció suprainsular del registre i els procediments per autoritzar i acreditar serveis socials d'àmbit suprainsular.

- Decret 48/2015, de 27 d'octubre, pel qual s'estableixen els principis generals als quals s'han de sotmetre els concerts socials, en substitució al Decret 18/2015, de 10 d'abril.

- Decret 6/2016, de 5 de febrer, pel qual es regulen els principis generals que han de regir el funcionament de les entitats tutelars de les persones adultes incapacitades judicialment.

- Decret 66/2016, de 18 de novembre, pel qual s'aprova la Cartera Bàsica de Serveis Socials de les Illes Balears 2017-2020 i s'estableixen principis generals per a les carteres insulars i locals.

- Decret 63/2017, de 22 de desembre, sobre els principis generals dels procediments d'accés als serveis de la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència per a Gent Gran en Situació de Dependència.

En aquest període s'han publicat una sèrie de lleis estatals i un decret llei que tenen implicacions directes en l'aplicació de la Llei de dependència, el seu finançament i la regulació quant a les competències de serveis socials. Val a dir que la normativa de l'Estat que té una incidència cabdal en el finançament del sistema fou la dels anys 2012 i 2013, que va intentar liquidar el sistema de protecció de la dependència. A continuació es detallen els noms, les dates i el contingut general d'aquestes:

- Llei 10/2013, de 23 de desembre, de modificació de la Llei 4/2009, d'11 de juny, de serveis socials de les Illes Balears;

- Decret llei 2/2014, de 21 de novembre, de mesures urgents per aplicar a les Illes Balears la Llei 27/2013, de 27 de desembre, de racionalització i sostenibilitat de l'Administració local.

S'han aplicat les següents ordres que tenen implicació indirecta en la promoció de l'autonomia personal, a continuació es detallen els continguts, títols i dates d'aprovació:

- Ordre de la consellera d'Afers Socials, Promoció i Immigració de 8 de febrer de 2011, per la qual s'estableix el catàleg de serveis socials d'àmbit suprainsular de la comunitat autònoma de les Illes Balears.

- Ordre de la consellera de Família i Serveis Socials de 4 de juliol de 2014, de modificació de l'Ordre de la consellera d'Afers Socials, Promoció i Immigració de 8 de febrer de 2011, per la qual s'estableix el catàleg de serveis socials d'àmbit suprainsular de la comunitat autònoma de les Illes Balears.

- Ordre del conseller de Territori, Energia i Mobilitat de 26 d'abril de 2016, de modificació de l'Ordre del conseller d'Agricultura, Medi Ambient i Territori de 4 de gener de 2015, per la qual s'estableixen les bases reguladores per concedir subvencions al lloguer d'habitatges, rehabilitació edificatòria, regeneració i renovació urbanes, per a la implantació de l'informe d'avaluació d'edificis i rehabilitació d'habitatges per millorar-ne l'accessibilitat.

S'han aprovat dos acords del Consell de Govern pels quals es modifiquen el Pla Estratègic de Subvencions de la Comunitat Autònoma que tenen incidència en el finançament dels serveis d'atenció a la dependència i es modifiquen els estatus de la Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència. Val a dir que en aquest període, com ja hem indicat abans, la normativa de l'Estat promoguda durant els anys 2012 i 2013 va tenir greus efectes en el manteniment del Sistema de Protecció a la Dependència. A continuació se citen els dos acords signats en el període 2011/2018:

- Acord del Consell de Govern de 20 de maig de 2011, pel qual s'autoritza la modificació dels estatuts de la Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal de les Illes Balears.

- Acord del Consell de Govern de 27 de maig de 2016, pel qual es modifica el Pla Estratègic de Subvencions de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears per a l'any 2016.

S'estableixen una sèrie de resolucions per millorar la gestió dels serveis d'atenció a la dependència i la promoció de l'autonomia de les persones:

- Resolució de la consellera de Serveis Socials i Cooperació de 24 de setembre de 2015, per la qual es modifiquen els requisits de formació dels treballadors socials per exercir les funcions d'elaboració dels programes individuals d'atenció en els procediments d'execució de la llei en matèria de dependència 39/2006.

- Resolució del director general de Dependència de 26 de novembre de 2015, per la qual es crea la Comissió de Valoració per a la Declaració de la Situació de Dependència i es deleguen les competències de l'Equip Tècnic de Valoració per a la Declaració de la Situació de Dependència.

- Resolució de la secretària general de la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació de 2 de desembre de 2015, per la qual es publica l'Acord, de 30 de novembre de 2015, de modificació de l'encàrrec de gestió a la Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència i de Promoció de l'Autonomia Personal de les Illes Balears de 14 de març de 2014.

- Resolució del conseller d'Educació i Universitat de 15 de desembre de 2015, per la qual es convoca el procediment per acreditar les competències professionals adquirides a través de l'experiència laboral o de vies no formals de formació corresponent al programa comú PC00009 del Pla Anual de Polítiques per a l'Ocupació (PAPE 2015), que poden afectar persones beneficiàries de la Llei de dependència que es trobin en procés d'inserció laboral.

- Resolució de la secretària general de la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació, de 10 març de 2016, per la qual es publica l'Acord, de 9 de març de 2016, d'encàrrec de gestió a la Fundació d'Atenció i Suport a la Dependència i de Promoció de l'Autonomia Personal de les Illes Balears, de diverses actuacions derivades de l'execució de la normativa vigent en matèria de serveis socials i promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència.

- Resolució de la consellera de Serveis Socials i Cooperació de 23 de maig de 2016, per la qual s'aprova la convocatòria de subvencions destinades a entitats privades sense ànim de lucre que desenvolupen projectes en matèria de serveis ocupacionals per a l'atenció social especialitzada a persones amb discapacitat intel·lectual greu.

- Resolució de la consellera de Serveis Socials i Cooperació, de 31 de maig de 2016, per a la convocatòria del primer concert social del servei residencial per a persones grans en situació de dependència.

- Resolució de la consellera de Serveis Socials i Cooperació de 8 de març de 2016, per la qual s'actualitzen els indicadors de referència dels serveis assistencials de la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència de les Illes Balears per a l'any 2017.

7.1.4. Característiques del territori i les institucions

Les característiques d'insularitat i capitalitat condicionen una legislació que ha de procurar distribuir la titularitat de les competències i de les transferències de gestió entre els distints ens territorials: Govern autonòmic, consells insulars, mancomunitats i ajuntaments. Cal considerar, a més, que tal com assenyala el títol III de l'Estatut d'Auto-

nomia de les Illes Balears a l'article 30.15, la comunitat autònoma té amb caràcter d'exclusivitat les polítiques d'atenció a les persones dependents, tot i la cooperació i els acords que es prenen a escala estatal.

Normalment, quan les decisions preses s'han de materialitzar a cada illa, s'obre un procés important de concreció i revisió de les competències respectives. És un esforç per treballar amb dades compartides i agilitzar l'intercanvi d'informació per aconseguir una comunicació intensa, constant i àgil entre totes les administracions responsables.

Va correspondre a la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació liderar les iniciatives per posar en marxa el desplegament de la LAPAD[15]. Des dels inicis, el Govern va manifestar el seu interès a cooperar amb els consells i els ajuntaments. A l'inici del desplegament de la llei, els esforços es varen centrar en l'organització de la mateixa administració autonòmica en la qüestió. Des del 2010 fins al 2017, mitjançant el dispositiu de la XPAD, s'ha fet efectiva la transferència de les competències i del personal als municipis (o a les entitats supramunicipals), de més de 20.000 habitants. Al mateix temps, també s'han mantingut les converses i la col·laboració entre les administracions, la qual cosa ha permès el desplegament territorial de la tramitació de la Llei de dependència a la comunitat autònoma.

Des de l'inici del desplegament de la llei, els objectius plantejats fan referència a l'atenció a les persones amb dependència a l'àmbit més proper, el municipi. Per això s'estableix un conveni de col·laboració entre el Govern de les Illes Balears i els ajuntaments, segons el qual el primer posa el personal, bàsicament treballadors socials; i el segon, les dependències per a l'atenció de les persones dependents.

Amb el desenvolupament del dispositiu es pretén que els serveis socials municipals siguin el punt de referència de la dependència, per facilitar així al màxim l'accés als possibles beneficiaris i, en general, a qualsevol ciutadà que s'interessi per la Llei de dependència.

L'accés a les prestacions i als drets de la llei es fa mitjançant la cooperació entre administracions. Així, la Fundació d'Atenció a la Dependència és l'organisme responsable de l'entrada de la sol·licitud en el sistema, així com de la Proposta Individual d'Atenció (PIA). Els consells insulars són els encarregats de posar-se en contacte amb el sol·licitant o familiar cuidador per acordar i fer la valoració del nivell de dependència. D'altra banda, als municipis de menys de 20.000 habitants els treballadors socials assumeixen les funcions encomanades al PIA. Finalment, la Conselleria de Serveis Socials i Cooperació és la responsable de resoldre la sol·licitud i el reconeixement de la prestació, que té validesa a tot l'Estat.

15. Les prestacions vinculades a la LAPAD no són només les de caràcter econòmic, sinó també tots aquells serveis i drets que es garanteixen a partir de l'ús de places residencials, de centres de dia o d'habitatges tutelats.

7.2. Persones amb manca d'autonomia personal

La promulgació d'un marc legal que introdueix nous drets per a la ciutadania, com és la Llei 39/2006, necessita una revisió acurada de les variacions de la població destinatària del nou dret. La llei considera tres col·lectius en situació de dependència: les persones majors de 65 anys, les persones amb discapacitat i el grup d'edat de 0 a 3 anys. A continuació, es fa un repàs estadístic de les variacions de les persones destinatàries en funció de les característiques sociodemogràfiques.

El grup de persones majors de 65 anys constitueix un 15% del conjunt de la població de Balears i la proporció de persones de més de 85 anys representa només un 2% del total de persones residents a l'arxipèlag. Ens trobam davant un procés d'allargament de la vida de les persones residents a les Balears que condueix al manteniment de l'autonomia de les persones durant més temps, alhora que és un procés que demana noves respostes per atendre les situacions de vulnerabilitat i dependència que apareixen amb l'augment de l'edat de les persones. Aquestes dades resulten coherents si tenim en compte la distribució demogràfica de la població a Espanya i a les Illes Balears els darrers 30 anys.. (Vegeu l'apartat 1 d'aquest capítol).

En canvi, les persones més joves que tenen edats compreses entre els 0 i els 4 anys el 2017 suposen un 0,05% del total de població a les Balears. Aquesta dada reflecteix la baixa taxa de fecunditat que caracteritza Espanya.

El repàs de la variació demogràfica que es produeix entre la població esmentada fins ara permet conèixer la variació de la població de gent gran susceptible de sol·licitar la valoració de dependència i els dispositius de protecció social o les prestacions corresponents.

7.2.1. L'atenció a les persones grans

L'envelliment progressiu de la població provoca que el grup d'edat majoritari amb necessitats de cura personal sigui el de persones de més de 65 anys. El tram d'edat que requereix més atenció és el de persones més grans de 85 anys, en especial les dones. En termes generals la població a Espanya ha disminuït en el període 2010-2017; l'any 2010 la població total va arribar als 47.021.031 habitants i el 2017 aquest nombre era de 46.572.132 (INE, 2018). Proporcionalment, les persones de més de 65 representaven un 16,9% de la població el 2010, i el 2017, un 18,8% del total.

La taxa d'envelliment, doncs, se situa gairebé en un 19% el 2017, dues dècimes més que set anys abans. A les Illes Balears, la taxa d'envelliment és lleugerament inferior (15%), ja que d'1.115.999 habitants, 171.103 tenen més de 65 anys. Resulta significatiu tenir en compte que si bé la població total a les Balears s'ha reduït en gairebé 50.000 persones des del 2010, la població de més de 65 anys ha augmentat en més de 16.000 persones. Cal tenir present en aquestes tendències

el creixement constant del grup d'edat de persones d'edat avançada i el descens de la població global a causa de la inversió de la tendència migratòria a partir del 2010. Això vol dir que Espanya, a partir d'aquest moment, s'ha convertit en territori emigratori; és a dir, que el nombre de persones que parteix a un altre país és superior al nombre de persones nouvingudes.

Un dels efectes de l'envelliment de la població és la importància creixent del sector de població de persones majors de 75 anys, que representa un 7% de la població total. A més, percentualment és rellevant, però en els darrers vuit anys s'ha mantingut constant. A les Balears, aquest grup d'edat passa de representar un 6,7% de la població total el 2010 a un 7% el 2017. En el conjunt d'Espanya, aquests percentatges són d'un 8,6% i un 9,8%, respectivament (INE, 2018).

Pel que fa a la distribució per sexes de les persones majors de 65 anys, es pot parlar de feminització de la vellesa. Aquest fet és evident en tenir present l'esperança de vida per als dos sexes. A Espanya, l'esperança de vida en néixer és de 80,3 anys per als homes i de 85,8 anys per a les dones. La distribució de persones més grans de 65 anys per al 2017 indica que a Espanya hi ha més dones que homes, amb una diferència de gairebé un milió de dones (concretament 872.974), respecte a un total de gairebé nou milions de persones que tenen més de 65 anys i d'aquestes un 16% tenen més de 85 anys. A les Balears, aquesta diferència és de gairebé 20.000 dones més que homes, respecte a un total de 171.148 de persones més grans de 65 anys. Aquestes diferències entre els que tenen més de 85 anys són més grans, ja que per a Espanya i les Balears les dones representen més del doble d'homes en aquest tram d'edat. La proporció de dones de més de 85 anys és d'un 68%, mentre que la proporció de dones respecte al total d'ambdós gèneres per a les persones de més de 65 anys és de 56%.

La taxa d'envelliment indica la proporció de persones més grans de 65 anys respecte al total de població. Aquesta taxa a Espanya el 2017 és de 19%, i la proporció és superior per a les dones (21,3%) respecte als homes (16,8%). A les Illes Balears aquestes taxes són inferiors: la taxa de les dones és d'un 17%, i la dels homes, de 13,6%, tot i que presenten un lleuger augment respecte a les dades del 2010. En termes generals, aquesta taxa sempre és superior en el cas de les dones, excepte per al municipi de Lloret de Vistalegre, a Mallorca (que presenta una taxa idèntica per a homes i dones de 18%), i per als municipis des Mercadal i Sant Lluís, a Menorca, que presenten respectivament la mateixa taxa per a homes i dones del 16% i el 17%. Totes les Illes presenten una taxa d'envelliment superior per a les dones que per als homes. Concretament, Mallorca i Menorca s'assemblen molt, tenen una taxa d'envelliment de les dones d'un 17% (respecte d'una taxa total de 16,3% a Menorca i de 15,8% a Mallorca). D'altra banda, Eivissa i Formentera tenen una població més jove, amb una taxa d'envelliment per a les dones d'un 13% per a ambdues illes respecte a una proporció d'homes i dones de 12%.

Per municipis, a Mallorca, les comarques que presenten taxes d'envelliment

superiors a un 20% –sempre és superior la femenina– són el Pla de Mallorca (Llubí, Maria de la Salut, Montuïri, Petra, Sant Joan i Ariany); el Llevant (Artà), i la serra de Tramuntana (Banyalbufar, Escorca, Estellencs i Fornalutx), i es Raiguer (Búger). En canvi, a Menorca, Eivissa i Formentera no hi ha cap municipi que tengui una taxa d'envelliment superior al 20%.

En referència a la proporció de persones de més de 85 anys respecte a la població total, en dones és sempre superior a causa de la seva major esperança de vida. A Espanya, la proporció de dones de més de 85 anys és d'un 4%, el doble que en els homes, i a les Illes Balears aquesta proporció és inferior, de 2,9%, superior al doble que els homes. La distribució concreta per illes i zones és semblant a les proporcions esmentades. Això és: sempre més elevada per a les dones en qualsevol tram d'edat a partir dels 65 anys i amb diferències més acusades a partir dels 85 anys.

7.2.2. Persones en situació de discapacitat

La proporció de persones en situació de discapacitat reconeguda superior al 33% a les Illes Balears el 2015 fou de 6,8% (Direcció General de Dependència). Es tracta concretament de 74.593 persones en situació de discapacitat física, sensorial o intel·lectual, que presenten una disminució de 3.959 persones respecte a l'any 2010. Caldria explicar, mitjançant un estudi exhaustiu capaç d'involucrar els professionals que treballen en aquest àmbit i que anés adreçat a una mostra significativa d'aquesta població, quines són les causes concretes d'aquesta disminució del reconeixement de la situació de dependència de gairebé 4.000 persones en aquest període de temps.

Pel que fa a l'edat de les persones en situació de discapacitat i dependència, val a dir que un 37,9% són persones adultes (18-64 anys), un 28,8% tenen 65 i més anys i, entre les persones menors, un 3,7% tenen entre 7 i 17 anys i un 0,9% tenen 6 anys o menys (Direcció General de Dependència).

7.2.3. Menors en situació de dependència

En la distribució per sexes dels menors de fins a 4 anys, així com a la resta de població d'infants i joves, és lleugerament superior la presència de nins. El padró de 2017 a les Balears registra un total de 27.703 nins en aquest grup d'edat, mentre que el de nines arriba a 26.416. Les dades de nins per a Espanya són superiors a les de nines, amb 1.090.909 nins i 1.027.830 nines.

Els serveis destinats a l'atenció a la dependència per a infants es concreten en dos tipus de dispositius: en primer lloc l'equip de valoració de la situació de discapacitat dels infants menors de 3 anys, i, en segon lloc, els programes d'atenció primerenca, entesa com un conjunt d'actuacions urgents basat en la prevenció i que consisteix en accions de detecció, diagnòstic i intervenció terapèutica de caràcter interdisciplinari. En el segon cas, el rang d'edat d'atenció s'estén des del naixement fins als 6 anys.

7.2.4. Familiars cuidadors

La feina que fan els familiars cuidadors de les persones en situació de dependència és molt important i s'ha de tenir en compte com a eix central de l'organització de la vida diària de les famílies amb persones en situació de dependència. La dedicació a tasques de cura d'alguna persona en situació de dependència té repercussions laborals, familiars i personals de la persona cuidadora.

En la història recent de l'aplicació de la Llei de dependència cal destacar les retallades que el Govern de l'Estat va aplicar el 2012 a aquesta llei que s'elevaren als 283 milions en els pressuposts. Aquesta restricció en el finançament va tenir greus repercussions en el pagament dels cuidadors familiars, que es varen reduir un 15%.

L'aplicació d'aquestes mesures varen provocar tres conseqüències principals. La primera consisteix en una davallada en el nombre de cuidadors no professionals fomentant una atenció a les persones dependents fet majoritàriament per la xarxa de servei públic, tot i que de manera insuficient per atendre totes les persones. La segona conseqüència és la detecció d'un augment del copagament, ja que es té en compte el nivell de patrimoni de les persones i no només la renda. En tercer lloc, hi ha un efecte en l'aplicació temporal de les mesures; és a dir, es permet que el període d'espera que les persones amb dret reconegut han d'esperar per rebre una prestació passi dels sis mesos als dos anys.

El recull i l'anàlisi de dades en relació amb la implementació de la LAPAD té en aquests moments una importància gran per a l'Administració pública, per a les entitats del tercer sector i per als ciutadans. Per afavorir els criteris de control, de transparència, de planificació i d'accés als recursos, cal una metodologia de seguiment homogeneïtzada, de manera que l'Administració pública disposi d'indicadors que generin dades comparables i integrades a fi d'enriquir el coneixement de l'estat de la qüestió.

Cal tenir en compte, per tant, que la dona no només es trobarà més sovint com a cuidadora del cònjuge, sinó que aquest, en morir abans, no podrà exercir el rol de cuidador de la dona. Les dones tenen més anys de vida amb alguna patologia i han de cercar el suport a la xarxa familiar, i el pes principal recau sobre altres dones de la família.

Concretament, les persones que formen part del conveni especial de cuidadors no professionals de persones en situació de dependència el 2017 a les Balears arriba a un total de 1.123 persones. Per sexes, la proporció de dones que fan de curadores és molt superior a la dels homes, les primeres suposen més d'un 90% i els homes només un 5%.

A banda de factors sociodemogràfics com l'edat i el sexe de la persona cuidadora, hi ha aspectes estructurals que també afecten la disponibilitat familiar per atendre la dependència. Aquests factors són el canvi de les modalitats de les estructures familiars, les exigències creixents del mercat de treball, la dispersió

geogràfica dels familiars propers i els costos econòmics que comporta l'atenció a la dependència.

Aquesta situació i les circumstàncies que genera són factors que l'Administració haurà de considerar en el futur, no només des de la recollida de dades o el reconeixement de les diverses contingències, sinó també en l'aplicació de criteris normatius o legals que ajudin directament els familiars cuidadors. En aquest sentit, la Secretaria General de Política Social i Consum del Govern central ha plantejat un acord amb el Consell Territorial del SAAD que estableix els criteris comuns d'acreditació en matèria de formació i informació de cuidadors no professionals.

7.3.

Desplegament del SAAD a les Illes Balears

7.3.1. Població beneficiària del SAAD

El 2017 s'han fet deu anys de rodatge de l'entrada en el sistema de persones dependents. Val a dir que si bé en els primers anys entraren persones en situació de grau sever en el primer nivell, inicialment va augmentar ràpidament la població atesa, però no s'ha mantingut al llarg dels anys, al contrari, s'ha reduït. Fins al 2010 les persones incorporades al sistema a les Illes Balears arribaren a les 23.100, i l'any 2017 el nombre de persones beneficiàries del SAAD amb dret a prestació s'ha reduït fins a les 20.370 persones. Pel que fa a les dades del conjunt de l'Estat, les persones beneficiàries del servei amb dret a prestacions el 2017 s'han reduït gairebé en mig milió (954.831) respecte al 2010 (1.482.579). (Vegeu els quadres AIII-109 i AIII-110).

Tot i que la proporció de sol·licitants de les Balears només suposa un 1,6% del total de persones incloses al SAAD a tot l'Estat, el nombre de persones que sol·liciten algun tipus de prestació el 2017 és de 27.549, la qual cosa representa un augment del 8% de sol·licituds respecte al 2016 a les Balears i un 5% en el conjunt d'Espanya.

La previsió de població amb algun grau de dependència a les Illes Balears assenyala un col·lectiu de 48.835 persones, de les quals 24.734 tindrien més de 65 anys.

7.3.1.1. Sol·licituds

El nombre de sol·licituds incorporades al sistema el 2017 respecte al 2016 ha estat de 2.370 persones. Per sexes, les dones en signen 1.476 i els homes 1.002; en percentatge, les dones representen un 62% del total, i els homes, un 38%.

La distribució segons gènere presenta uns valors semblants a Menorca (36%) i Mallorca (37,7%) en el cas dels homes i per a les dones de 64% i 62,3% respectivament. A Formentera, la proporció és superior per als homes (46,4%) i més baixa en les dones (53,6%), respecte de Menorca i Mallorca, i Eivissa registra una distribució semblant a la de Formentera, amb una proporció de 41,2%

per als homes i de 58,8% per a les dones. (Vegeu el quadre AIII-111).

Si tenim en compte les sol·licituds registrades i actualitzades fins al 2017 a les Balears, s'ha arribat a un volum de 27.549 sol·licituds. Per Illes, un 80,8% de les sol·licituds s'han fet a Mallorca, un 10% a Menorca, un 8,6% a Eivissa i un 0,5% a Formentera.

D'altra banda, la situació de dependència entre el nombre de sol·licituds registrades fins al 2017 i la població total a les Balears se situa en un 2,5%. En tots els casos i per illes, les dones registren un percentatge major de sol·licituds.

Aquesta situació de dependència respecte a la resta de comunitats autònomes indica que les Illes Balears registren un percentatge de sol·licituds en relació amb el total de la població inferior a la resta de regions. Percentualment, només se situen per sota el País Valencià, Canàries, Ceuta i Melilla.

En relació amb el conjunt de l'Estat, el nombre de sol·licituds del 2017 ha arribat a 1.711.379, la qual cosa representa un augment de 89.176 sol·licituds respecte a l'any anterior, segons les dades del SAAD-IMSERSO. El gener del 2017, el pes percentual de les sol·licituds de les Illes Balears respecte del total era d'un 7,9%, assolint un percentatge de 8,7% el mes de desembre. Per tant, es veu un augment lleu i progressiu en les noves sol·licituds.

Per edats, el grup de les persones de més de 65 anys des de l'inici del desplegament de la llei registra 20.004 sol·licituds, una quantitat que suposa un 72,6% del total de sol·licituds (27.549) en el període 2007-2017. Entre les persones de més de 65 anys, un 69,3% de les sol·licituds correspon a les persones del tram d'edat de 80 anys o més. Per tant, podem establir, sense gaire sorpresa, que les situacions de dependència es concentren a mesura que augmenta l'edat de les persones. Per al conjunt d'Espanya, la distribució per edats és semblant, es registra un augment de les persones beneficiàries amb l'augment de l'edat i s'assoleixen un total de 954.831 sol·licituds per al conjunt de l'Estat. (Vegeu el quadre AIII-112).

El valor total de situacions acumulades és de 61.624 i es manté la tendència en el nombre de sol·licituds anuals, amb un augment progressiu entorn d'un 5% de sol·licituds des del 2014, i amb augments lleugerament més importants el 2016 (7,45%) i el 2017 (10,40%). Aquesta progressió ha de permetre al sistema d'atenció a la dependència marcar els criteris de gestió necessaris per fer front a un volum de demanda que tendeix a l'estabilització en relació amb el desplegament de la llei iniciat el 2007. (Vegeu el quadre AIII-113).

7.3.1.2. Valoracions

Quant a les valoracions, el 2017 se n'han fet 9.291. Val a dir que respecte al 2014 gairebé s'han duplicat, any en què se'n varen fer 4.168. Per illes, l'any 2017 Mallorca en registra la major part (7.851, la qual cosa representa un 84,5%); Menorca, 721 (7,8%); Eivissa, 661 (7,1%), i Formentera, 58 (0,6%). (Vegeu el quadre AIII-114).

En dades absolutes, l'any 2016 es varen fer 2.699 valoracions menys. Tot i així, percentualment el 2017 es manté la mateixa distribució per a cada territori.

7.3.1.3. Dictàmens

Els dictàmens emesos a partir de les valoracions i que es tradueixen administrativament en la resolució corresponent són de 21.483 el 2017. (Vegeu el quadre AIII-115).

L'evolució dels dictàmens emesos presenta un valor més elevat respecte a una davallada progressiva en el període 2013-2016.

La diferència en relació amb el nombre de valoracions ve de l'esforç en el procés de normalització i regularització de totes les sol·licituds. Això comporta les pendents, les resolucions de passarel·la amb dret i les revisions. Així mateix, cal considerar la possibilitat que tenen els ciutadans de presentar la sol·licitud malgrat que, una vegada s'ha fet la valoració, el dictamen i la resolució, aquesta pugui preveure un grau i un nivell que s'aplica progressivament en funció del calendari de prestacions establert.

Per illes, a totes excepte a Menorca el 2017 ha augmentat el nombre de dictàmens respecte al període 2014-2016, i continua un creixement que es manté des de l'any 2014. Per al cas de Mallorca destaca que el nombre de dictàmens el 2017 gairebé s'ha doblat respecte a l'any anterior. Si tenim en compte l'estabilització del nombre de les sol·licituds, s'entén l'esforç que ha calgut per regularitzar la capacitat executiva del sistema en la tramitació. S'observa que els dictàmens acumulats des de l'inici d'aplicació del sistema assoleix els 54.758. (Vegeu el quadre AIII-116).

Els dictàmens resolts incorporen la valoració del grau de dependència del sol·licitant. L'any 2017 mostra una quantitat superior en cada grau i nivell de dependència. Val a dir, però, que és l'any 2017 en què es detecta una consolidació dels dictàmens resolts després d'un descens en el període 2013-2016. El total de persones beneficiàries amb dret a prestació per al conjunt de les Balears és de 20.955 persones. Si tenim en compte el total de persones valorades segons grau, les dades diuen que un 27,5% de les persones valorades són de grau III, un 38,7% de grau II, un 31,4% de grau I i un 2,5% són sense grau. (Vegeu el quadre AIII-117).

7.3.1.4. Programes Individuals d'Atenció (PIA). Prestacions reconegudes 2017

El 2017 s'han plantejat 18.685 resolucions amb prestació reconeguda, 4.021 més que l'any 2017. Per illes, a Mallorca n'hi corresponen 14.854 (79,5%); a Menorca, 1.852 (10,9%); a Eivissa, 1.861 (10%), i a Formentera, 118 (0,6%). (Vegeu el quadre AIII-118).

D'altra banda i des de la posada en marxa de la Llei de dependència, els beneficiaris d'actius amb prestació reconeguda a les Illes Balears arriba a un nombre total de 18.861 persones receptores. Els serveis més comuns són les prestacions econòmiques per a cures a l'entorn familiar, amb 11.375 PIA (60,3%). La segona prestació és la de serveis d'atenció residencial, amb 2.355

resolucions (12,5%). Venen a continuació els serveis dels centres de dia i nit, i les prestacions econòmiques vinculades a serveis, que mantenen percentatges d'un 5,7% i un 4,3%, respectivament. (Vegeu el quadre AIII-119).

Per illes, Mallorca té 14.854 persones beneficiàries, una quantitat que representa un 79,5% de les persones amb dret a prestació. A Formentera, hi ha 118 persones beneficiàries amb dret a prestació; a Menorca, 1.883, i a Eivissa, 2.006.

En euros, les prestacions concedides en termes generals; és a dir, les nòmines mensuals per als beneficiaris sense especificar grau i nivell, arriben als 33.878.939,08 euros anuals, una quantitat superior als 29.524.136,44 euros de l'any anterior. Per tant, l'augment de nòmines mensuals és important i incrementa de manera considerable la despesa de l'Administració pública. Tot i això, en anys anteriors havia estat superior, ja que s'havia patit una davallada el 2013 a causa de les restriccions pressupostàries estructurals lligades als plans d'austeritat que varen afectar tots els serveis públics de les Balears i del conjunt de l'Estat.

El nombre total de nòmines ha estat de 136.447, que corresponen a una mitjana d'11.370 beneficiaris mensuals. La mitjana de l'import de les nòmines mensuals és de 248,29, menys de la meitat que la mitjana de 2010. (Vegeu el quadre AIII-120).

Aquí apareix un dels reptes pendents en l'aplicació de la llei a les Illes Balears des dels inicis el 2008, ja que després de deu anys de funcionament del sistema no s'han aconseguit encara estabilitzar les prestacions. En els anys que venen s'ha de prestar atenció especial a fer efectives les diferents situacions de dependència i assolir uns nivells de finançament capaços de respondre a totes les fases del procés en el seu conjunt.

7.3.1.5. Evolució de la dependència segons graus

Cal recordar que la Llei 39/2006 i el desenvolupament normatiu posterior preveuen que el procés de resolució de la prestació passi per fases diverses de tramitació. En aquest procés de reconeixement de la dependència es poden considerar quatre grans fases amb característiques pròpies, de les quals es poden quantificar els efectius. En concret, parlam del registre de les sol·licituds, de la valoració tècnica, del dictamen i la resolució corresponent i de l'acord entre usuaris i Administració en relació amb el Pla Individual d'Atenció.

És important quantificar els efectius de cada fase per observar l'eficàcia de la gestió de desplegament i també saber com repercuteix en cada fase l'evolució de la demanda. El 2017, per a les tres primeres fases, hi va haver un augment de la tramitació que confirmava l'esforç de normalització del procediment administratiu per agilitzar al màxim les respostes a cada fase i procurar reduir a un temps raonable la gestió de cada expedient. L'any 2017, tot i que temporalment es tracta d'una fase mitjana d'aplicació del procés, encara es detecten situacions en què és necessari absorbir l'impacte de la demanda generada per la implantació de la llei, ja que el 2017, com l'any 2009, encara s'han detec-

tat més valoracions que sol·licituds s'han registrat. Les dades del 2016 presenten la distribució següent: 4.592 sol·licituds, 6.593 valoracions i 7.015 dictàmens. El 2017 aquesta tendència és similar, ja que el nombre de valoracions és superior a les sol·licituds, i s'incorporen més dictàmens que l'any anterior: sol·licituds, 6.407; valoracions, 9.291; dictàmens, 9.209. (Vegeu el quadre AIII-121).

Quant a l'evolució d'aplicació de la llei, sembla que els anys 2016 i 2017 el sistema s'estabilitza de nou després d'un període d'estancament entre el 2013 i el 2015. En canvi, l'any 2010 es registraven dades superiors pel que fa a sol·licituds, valoracions i dictàmens, de les que s'han registrat el 2017.

Pel que fa a la situació de dependència segons grau, el total de dictàmens recollits fins al 2017 és de 21.483. D'aquest total, un 38,7% dels dictàmens corresponen al grau II de dependència severa i al grau III de gran dependència (27,5%). El 31,4% restant correspon als casos de dependència de grau I, i un 2,5% són casos sense grau de dependència.

7.4. Places del catàleg dels serveis de dependència i promoció de l'autonomia

Una vegada més hem de subratllar que el desenvolupament de la Llei 39/2006, especialment de l'article 14 i següents, comporta que les administracions públiques tenguin a disposició dels ciutadans amb dret reconegut de situació de dependència les prestacions necessàries per atendre tant la promoció de l'autonomia com l'atenció a la dependència. La naturalesa de les prestacions pot tenir caràcter de serveis o econòmic. Així mateix, la llei en planteja de prioritaris i explicita que "es prestaran a través de l'oferta pública de la Xarxa de Serveis Socials per les comunitats autònomes respectives mitjançant centres i serveis públics o privats concertats i degudament acreditats".

Els titulars de les places poden ser les entitats municipals, els consells insulars, les entitats associatives de l'anomenat tercer sector i la Fundació Balear de la Dependència-Direcció General d'Atenció a la Dependència (FBD/DGAD). En total, gestionen 83 serveis, especialment residències i centres de dia.

Per a l'any 2017 es posen en marxa recursos per a persones amb dependència que no s'havien incorporat abans a la Xarxa de Serveis i es consolida la presència d'altres dispositius. Concretament, s'incorpora la teleassistència domiciliària, la consolidació del servei d'ajuda a domicili i l'inici d'un programa de promoció de l'autonomia personal.

El catàleg també inclou diferents tipus de prestacions econòmiques que s'estructuren en tres tipus diferents: les prestacions no contributives; les prestacions destinades a les persones en situació de minusvalidesa, i altres tipus d'ajuts o subvencions com poden ser els programes d'estades temporals.

Les prestacions no contributives (PNC) es concreten en: prestacions d'invalidesa, de jubilació i com a complements de pensió per al lloguer d'un habitatge destinat a titulars d'una PNC (per un import de 525 euros). A partir del 2017 les PNC han experimentat una revalorització d'un 0,25% i han assolit una quantia anual de 5.178,60 euros.

El nombre total de prestacions rebudes l'any 2017 per part de la població destinatària d'aquests serveis és de 18.861. La distribució segons tipus de servei presenta una concentració rellevant al servei de prestació per a cures a l'entorn familiar (60%), i en una proporció inferior per als serveis d'atenció residencial (12%), la promoció de l'autonomia (8%), la teleassistència (7%), als centres de dia i nit (6%), les prestacions econòmiques vinculades al servei (4%) i les ajudes a domicili (3%).

Per illes, Mallorca és beneficiària d'un 79% de recursos; Menorca, d'un 10%; Eivissa, d'un 10%, i Formentera, d'un 1%.

El Govern de les Illes Balears ha disposat el 2017 de 3.231 places residencials i de centre de dia per a majors de 65 anys de la Xarxa Pública d'Atenció a la Dependència, quantitat idèntica a la registrada el 2016. A continuació s'especifiquen les dades sobre les places disponibles en el catàleg de serveis de dependència i promoció de l'autonomia, que inclou tant les places públiques com privades:

- El nombre de places residencials de centres de dia per a majors de 65 anys arriba a les 3.231. Per Illes, Mallorca té 2.538 places, Menorca té 371 places, a Eivissa es registren 296 places i Formentera disposa de 26 places. (Vegeu el quadre AIII-122).

En definitiva, sembla rellevant tenir en compte que és essencial la capacitat d'una societat per gestionar les noves necessitats de la població. En aquest cas, es tracta d'una necessitat vital, com és la cura i l'atenció de les persones en situació de dependència. Per tant, per fer front a l'allargament de la vida i a la millora de les condicions de vida de les persones, així com de l'envelliment progressiu de la població, tindrem com a repte, en tant que societat avançada, el manteniment i la millora dels serveis públics d'atenció a les situacions de dependència. Només així es podrà garantir que la població en el seu conjunt gaudeixi de la capacitat d'accedir de manera igualitària als serveis destinats a la cura i la promoció de l'autonomia de les persones per continuar construint una societat més justa.

8

HABITATGE

RESUM

El 2017 bona part dels indicadors del sector de l'habitatge varen reflectir un dinamisme comparable al viscut durant els anys 2006 i 2007. Els preus tant de compra com de lloguer i de sòl varen escalar fins a quantitats anteriors a la bombolla immobiliària. Tots per sobre dels preus mitjans a Espanya. El mercat immobiliari de compravenda d'habitatges, sobretot de segona mà, va ser molt actiu. L'any va tancar amb les dades més altes des del 2013, i similars al 2006 en nombre d'operacions i import. I, a més, les Balears es varen convertir en una de les províncies amb major compravenda d'habitatges per part d'estrangers. Els crèdits hipotecaris a les Illes també varen fluir a bon ritme, influenciats per uns tipus d'interès que varen continuar baixant el 2017, fins a aconseguir un mínim des dels anys noranta.

En conjunt es va reflectir una activitat de l'habitatge balear més activa que la mitjana d'Espanya (els indicadors de la qual es varen equiparar als del 2011). No obstant això, aquest dinamisme es va viure de manera dual d'una banda de la població resident. El 2017 els esforços per adquirir un habitatge balear (mesurat en anys de salari anual) va duplicar la resta de comunitats autònomes: es necessitaven 15 anys de salari anual per aconseguir comprar un habitatge a les Illes, mentre que a Espanya eren 7. S'està vivint una situació dual que té les seves conseqüències en el mercat de l'habitatge, amb els inconvenients que això suposa per al resident.

8.1.

SITUACIÓ, CONSTRUCCIÓ I HABITATGE GENERAL

El sector de la construcció va passar per una severa correcció després de la crisi econòmica del 2008, que durant aquest període va estar estretament vinculat amb l'edificació residencial de nou habitatge. El 2017 va trobar un nou espai en la reforma d'habitatges (més d'un 55% de l'obra visada correspon a reformes) i en la construcció de nou habitatge unifamiliar.

El 2017 bona part dels indicadors del sector de l'habitatge varen reflectir un dinamisme comparable al viscut durant els anys 2006 i 2007. Varen destacar l'escalada de preus, tant de compra com de lloguer i de sòl, les quanties de transaccions immobiliàries de compravenda d'habitatges, mesures tant en unitats com en valor, o la gran quantitat d'hipoteques constituïdes, també en unitats i en import. En conjunt, es va reflectir una activitat de l'habitatge balear més activa que la del conjunt d'Espanya, els indicadors del qual es varen equiparar als del 2011.

8.2.

PREUS

El 2017, segons dades oficials de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), l'índex de preus de l'habitatge (IPV) –calculat sobre

la base de preus de compra de 2005– es va situar a les Illes Balears en els 118,6 punts, un nivell similar a l'aconseguit el 2011, tant pel que fa a l'habitatge nou com al de segona mà. Tot això, més de 5 punts per sobre del preu mitjà d'Espanya, que es va quedar en 113,5 punts.

A més, l'any va tancar registrant les majors pujades de preu des d'abans de la burxada de la bombolla immobiliària: un 10% en el quart trimestre (un 8% anual) a les Balears i un 7% trimestral (un 6,2% anual) a Espanya. (Vegeu el quadre AIII-123).

Malgrat les constants pujades – ja són 16 trimestres seguits– i la seva intensitat en l'últim any, els preus reals encara no varen aconseguir els nivells màxims registrats el 2007 (concretament en el tercer trimestre). Si per aquell temps l'IPV se situava en 141,55 punts, a la fi del 2017 ho va fer en 118,6 punts. És a dir, un habitatge que el 2005 costava 100.000 euros, ho hauria fet per 141.550 euros al tercer trimestre de 2007 i per 118.630 el quart trimestre del 2017. És a dir, un 17% menys que fa una dècada. (Vegeu els gràfics AIII-7 a AIII-12).

Aquestes pujades s'explicarien, en part, per la forta demanda de compradors estrangers, que, ansiosos per gaudir d'una segona residència en una de les destinacions de moda de la Mediterrània, han dirigit les seves compres a habitatges balears. En una altra part, perquè es decideix invertir els seus estalvis en actius immobles rendibles com els habitatges. I també, perquè hi ha una escassa oferta del sòl urbà disponible que va elevar els preus de compra dels habitatges per sobre dels aconseguits el 2011.

De fet, el 2017 el sòl balear es va encarir un 10,3% respecte a l'any anterior, enfront d'un moderat 0,8% per al conjunt d'Espanya. Els desequilibris entre oferta i demanda de sòl urbà també varen ajudar a augmentar el preu mitjà de l'habitatge comprat. En aquest últim any el sòl balear es pagava a 265,7 euros el metre quadrat, mentre que a Espanya costava 100 euros menys (162,2 euros).

El preu del lloguer no va ser aliè a aquestes pujades. Les tensions en la compravenda es varen traslladar a les rendes de lloguer, que varen registrar màxims històrics a les Balears. Malgrat que no hi ha dades oficials, segons Idealista –un dels majors portals de compravenda d'habitatges–, el 2017 Palma va ser la tercera ciutat on més es varen incrementar els lloguers. Els preus varen ser un 19% més alts que els registrats entre el 2007 i el 2008 abans de l'esclat de la bombolla immobiliària. Per davant varen quedar Las Palmas de Gran Canaria (els preus varen ser un 31,4% més cars) i Santa Cruz de Tenerife (24%). Per darrere però molt prop de Palma: Màlaga (15,7%), Barcelona (15,7%), Girona (14,9%) i Madrid (12,5%).

Són molts els factors que expliquen el repunt en els preus de lloguer: l'interès dels propietaris per vendre a molt bon preu el seu habitatge o terreny aprofitant l'estirada dels compradors estrangers; l'afany de destinar els habitatges al lloguer d'ús turístic (l'anomenat turisme vacacional); l'ajust a l'alça dels preus d'aquells contractes que es varen signar durant la crisi amb preus més baixos i que ara s'acaben, i l'elevada demanda de lloguer per part de joves que veuen com no

poden accedir a l'adquisició d'un habitatge en part a causa de la incerta situació en els seus llocs de treball. Aquests motius, entre els més importants, explicarien per què els inquilins no poden pagar aquests lloguers i estan obligats a sortir dels seus barris cap a la perifèria, a la recerca de preus més assequibles –l'anomenada "gentrificació".

Tot això està provocant que el mapa dels barris dels municipis canviïn. S'estan recuperant zones que en els últims anys s'havien buidat i passen a ser de nou zones residencials on la classe mitjana adquireix o lloga un habitatge. Aquest comportament també s'està donant en moltes altres zones del món: els centres s'han convertit en el pulmó d'oci i negocis, i qui hi vulgui viure haurà de pagar uns preus elevats. Les urbs globals es converteixen cada vegada més en prohibitives per al ciutadà que hi viu.

8.3. Transaccions

Per les Illes, el 2017 va ser un any molt actiu en el mercat immobiliari de compravenda d'habitatges, sobretot de segona mà. Els indicadors varen registrar les dades més altes des del 2013, a uns nivells similars als del 2006. A les Balears, no només es varen signar més operacions (creixent un 15,8% respecte a l'any anterior), sinó també de majors imports (un 19,2% més). Així mateix, el valor mitjà per operació es va incrementar un 3,2% respecte al 2016. Les transaccions a Espanya també varen reflectir aquest dinamisme, encara que el seu recorregut va ser més pla que el balear i es va situar en nivells del 2009.

El 2017, amb dades del Ministeri de Foment, a les Illes es varen signar 18.390 operacions immobiliàries (tant d'habitatge nou com de segona mà), mentre que l'any anterior, 15.882. En canvi, en l'àmbit nacional es varen tancar 532.261 transaccions, la qual cosa va suposar un 16,3% més que el 2016. En tots dos casos es va registrar el nombre més important des de 2008. Una dada interessant que cal destacar és que les operacions de compravenda d'habitatges s'han recuperat un 123% a les Balears i un 77% a Espanya des del 2013, any en què es varen comptabilitzar els valors mínims de la sèrie.

Per tipologia d'habitatge, cal destacar que un 92% de les transaccions es varen signar sobre habitatges de segona mà, mentre que només el restant 8% varen ser sobre nou habitatge. L'any 2017 va batre rècords en operacions d'habitatges de segona mà: es varen signar un 16,7% més operacions que el 2016 i es va registrar un volum superior al del 2006 (fins ara el màxim de la sèrie). Si el 2006 es varen arribar a signar 16.257 operacions, el 2017 sobrepassaren aquesta quantitat i se'n varen tancar 16.947. A Espanya també va haver-hi un repunt en operacions (un 17,3% en l'últim any), amb la qual cosa es va arribar a les 481.864 transaccions, un 11,6% menys que el 2006 (544.994).

L'imparable dinamisme balear es va explicar gràcies a l'embranzida conjunta de les dues palanques de demanda d'habitatges: la dels residents espanyols i

la dels estrangers. El 2017 les compres dels espanyols residents a Espanya, que varen representar dues de cada tres transaccions (11.752), varen augmentar un 22,6% respecte al 2016. I les dels estrangers, residents o no a Espanya, i que varen totalitzar el terç restant, també varen créixer (un 9,3% més que el 2016).

En aquest context, cal destacar que a les Balears els estrangers han contribuït encara més a aconseguir aquesta injecció de dinamisme que en el conjunt d'Espanya. Les Illes Balears es varen convertir en una de les províncies amb major compravenda d'habitatges per part d'estrangers. Un 35% dels habitatges els compren estrangers, resideixin o no a les Illes. El 2017 va haver-hi 6.424 operacions de compravendes i –després d'Alacant, Màlaga, Madrid i Barcelona– és la província amb major activitat per part d'estrangers. Per al conjunt d'Espanya, el pes de les transaccions d'estrangers es va quedar a la meitat (16%). Després de créixer 26 trimestres consecutius, es varen signar 89.313 transaccions immobiliàries, un 14% més que el 2016. Per províncies, els estrangers varen triar les grans ciutats (com Madrid i Barcelona) i les costaneres (com les Balears, les Canàries, Alacant o Màlaga).

Una altra variable fonamental que explica la bona salut del sector és el valor de les transaccions de les compravendes. El 2017 es varen tancar transaccions per valor de 4.229,6 milions d'euros, una dada comparable a l'aconseguida el 2006, quan es va registrar el valor més alt des del 2004. No obstant això, a Espanya la trajectòria –mesura en import– de les operacions, va ser més moderada: el 2017 es varen signar 73.826,4 milions d'euros en transaccions, un nivell semblant al del 2009 (74.976 milions d'euros).

La conseqüència de l'anterior va ser que el valor mitjà per transacció el 2017 va augmentar un 3,2% respecte al 2016. El preu mitjà d'una compravenda a les Balears es va estimar en 232.015,1 euros, 100.000 euros més cara que una transacció mitjana per al conjunt d'Espanya (144.848 euros), tot i que així mateix també va créixer (4%).

8.4. Hipoteques constituïdes

El 2017 els crèdits hipotecaris a les Balears també varen fluir a bon ritme. Segons l'INE, el volum d'hipoteques immobiliàries constituïdes a les Illes corresponents a finques urbanes va augmentar, tant en import (17,9%) com en unitats (5,7%). Es varen concedir crèdits per valor de 2.627,1 milions d'euros, la qual cosa va representar un 4,5% del total per a Espanya (58.311,1 milions d'euros). Quant al nombre d'operacions, es varen signar 13.868 préstecs, un 5,7% del total nacional.

Una dada interessant resulta de comparar quina quantitat de transaccions (mesurades en valor) es finança amb hipoteca. A les Balears només un 62% del valor de les operacions va necessitar del banc per finançar el seu habitatge; la resta va pagar al comptat. A Espanya, no obstant això, aquest percentatge va ser d'un 79%. Crida l'atenció com canvien les ràtios anteriors, i

amb prou feines registren diferències entre si, si es compara el nombre d'operacions en comptes dels imports. Així, el 2017 un 75% de les transaccions d'habitatges a les Illes va signar una hipoteca, davant del 78% de mitjana nacional.

També varen augmentar les hipoteques sobre finques rústiques. A les Balears es varen signar més operacions en un 2,4%, aconseguint els 19,7 milions d'euros. (Vegeu el quadre AIII-124).

8.5. Tipus d'interès

Els tipus d'interès hipotecari, referits al conjunt de les entitats bancàries, varen continuar baixant el 2017 fins a aconseguir un mínim des dels anys noranta. Amb dades del Banc d'Espanya, el tipus mitjà dels préstecs hipotecaris a més de tres anys per a l'adquisició d'un habitatge lliure el 2017 es va situar en un 1,910%, dos punts percentuals per sota del percentatge aconseguit el 2016.

En aquests últims dos anys han estat estancats en l'1,9% i això ha estat un factor d'accessibilitat per als compradors residents (espanyols i estrangers), malgrat els elevats preus de compra.

També ho han estat per als inversors internacionals, que, en aquest allargat entorn de tipus d'interès real negatiu, han tingut dificultats per trobar suficients actius financers atractius i l'habitatge s'ha convertit en una clara alternativa. Més encara quan, en casos com l'espanyol, molts fons han aprofitat per comprar habitatge a cost reduït i retornar-los a poc a poc al mercat. (Vegeu el quadre AIII-125 i gràfic AIII-13).

8.6. Dificultats per l'accés a l'habitatge

Una part de la població resident va patir l'escalada de preus de l'habitatge. El 2016, segons les últimes dades publicades per l'Enquesta de Condicions de Vida de juny de 2018 de l'INE, un de cada quatre residents a les Balears va tenir problemes per pagar el seu habitatge. Aquest percentatge cada any és més elevat, perquè la classe mitjana s'està empobrint i els preus de l'habitatge augmenten per sobre dels ingressos. En canvi, el percentatge de la població amb les rendes més altes també està augmentant, i aglutina un percentatge cada vegada més elevat en la comunitat. S'està vivint una situació dual que té conseqüències en el mercat de l'habitatge.

En aquest sentit, malgrat que les Illes Balears fou la cinquena comunitat autònoma amb més ingressos mitjans anuals nets per persona, també va ser una de les autonomies amb més dificultats per pagar l'habitatge principal i els esforços per adquirir un habitatge (mesurat en anys de salari anual) va duplicar la resta de comunitats autònomes (es necessitaven 15 anys de salari anual per aconseguir comprar un habitatge a les Illes).

El 2016, els ingressos mitjans per resident balear varen ser de 12.665 euros, només per darrere del País Basc, Navarra, Madrid i Catalunya. I a Espanya, la mitjana va ser d'11.074 euros. Encara que, com amb el problema de la dualitat comentada anteriorment, la distribució dels ingressos es va concentrar en les cues. D'una banda, va augmentar el percentatge de població que va gaudir de les rendes més elevades (cinquè quintil), que el 2016 va ser d'un 25%, enfront del 20% de mitjana. I, d'altra banda, la població de rendes intermèdies-baixes (primer, segon i tercer quintil) es va empobrir. Va créixer la població amb les rendes intermèdies (segon quintil) que concentren entre un 20% i un 40% de la renda, que es va situar en un 20,8%, i es varen desinflar les rendes intermèdies que es troben entre un 40% i 60% de la renda (18,2%).

Una altra dada que cal destacar és que la taxa de risc de pobresa a la població de les Balears va augmentar fins a situar-se en onzena posició (propera a la mitjana nacional). A les Illes, un 21,3% de la població va estar en risc de pobresa, molt similar a la del conjunt d'Espanya, que es va situar en un 21,6%. Aquestes dades ajuden a entendre com per a un elevat percentatge de la població l'accés a l'habitatge és un gran problema i que en aquests últims anys s'ha agreujat pel dinamisme del sector.

En concret, segons CaixaBank Research, els joves d'avui dia són més pobres del que eren la seva generació anterior. Segons analitza la font, en concret, la riquesa neta mitjana dels *millennials* espanyols és de 3.000 euros, enfront dels 63.400 euros que acumulaven els joves de la generació anterior quan tenien la seva mateixa edat. Aquesta preocupant dada té la conseqüència en les dificultats que pateixen per accedir a un habitatge, ja sigui en propietat o en lloguer. Una altra dada important és que abans de la crisi un 54% dels joves tenia pis en propietat, mentre que el 2017 el percentatge ha caigut a la meitat (un 26,5%).

Una altra dada rellevant, i preocupant, és l'esforç que han de fer els residents per comprar un habitatge. Segons *El Confidencial*, amb nombres de Tinsa, els residents de les Balears necessiten 15,2 anys de sou per comprar un habitatge, un esforç que duplica la mitjana d'Espanya (que se situa en 7,6 anys) i triplica el de la Rioja (4,9 anys), els residents que menys esforç necessiten fer. Les dades del Banc d'Espanya reflecteixen una situació igual de preocupant. Segons publica, el 2017 Espanya va aconseguir l'esforç més alt des de finals del 2011, reflectint una escalada considerable des dels mínims aconseguits el 2013. A les Illes, l'esforç va arribar a nivells inquietants.

8.7. Mesures

L'escassetat i encariment del preu del sòl i l'elevada demanda de compra d'habitatge –tant nou com de segona mà–, amb gran presència d'estrangers en determinats barris, està pressionant a l'alça els preus dels habitatges i fa que comprar sigui cada vegada més costós. Aquestes

dificultats obliguen els residents a inclinar-se pel lloguer, que també està veient com s'incrementen els seus preus. Fins i tot alguns mitjans apunten a una bombolla de preus en el lloguer.

El que és clar és que tenim una situació delicada a les Balears, anàloga a la qual es dona en altres ciutats i que és convenient abordar al més aviat possible amb mesures per fomentar el lloguer. Es tracta d'una urgència social que hauria de solucionar-se com abans millor.

Sigui com sigui, i en major o menor intensitat, en el Pla Estatal d'Habitatge 2018-2021 es recullen una sèrie de mesures per fomentar el lloguer. Aquest pla, aprovat al març de 2018 –encara sota el mandat del PP i amb intenció d'implantar-lo amb el nou Govern de Pedro Sánchez–, ha determinat un import d'ajudes que ascendeix a 1.443 milions d'euros. Abans, el Ministeri de Foment haurà de donar per bé el repartiment territorial dels fons, signant un conveni amb cada autonomia.

Algunes mesures correctives proposades pel partit socialista per incentivar el lloguer d'habitatge són: recuperar la durada dels contractes de lloguer a cinc anys, limitar la pujada dels lloguers –en cas de renovació– a l'evolució de l'IPC, a més d'incorporar importants incentius fiscals per a qui decideix llogar un habitatge per sota de determinats límits o limitar les fiances. Tots aquests punts són susceptibles d'explicar-se o no amb el suport dels partits que varen donar suport a la moció de censura. Així que caldrà esperar uns mesos per conèixer en què queden aquestes propostes.

9

JUSTÍCIA

RESUM

Les Illes Balears són la tercera comunitat autònoma amb més assumptes per habitant. L'any 2017 presenta un balanç desfavorable a causa de l'increment en la litispendència d'assumptes als jutjats de la comunitat. A totes les jurisdiccions hi ha més casos pendents de resoldre que l'any 2016. Dins l'àmbit civil s'ha produït una major entrada d'assumptes però se n'han resolt menys. Destaca d'una manera molt notable la pujada en matèria de condicions generals incloses en contractes de finançament amb garanties reals immobiliàries en les quals el prestatari sigui una persona física; és a dir, les conegudes com a "clàusules sòl", encara que tinguin un àmbit més ampli.

És significatiu també l'increment d'assumptes en la jurisdicció mercantil, encara que se n›han resolt molts més que l'any anterior, però si bé hi ha una baixada en els concursos de creditors tant voluntaris com necessaris, és espectacular la pujada en les reclamacions pel transport nacional i internacional (principalment retards de vols).

La jurisdicció penal presenta dades negatives a instrucció, menors i de violència sobre la dona; per contra, són positives als jutjats penals i a vigilància penitenciària, així com a les seccions penals de l'Audiència Provincial. Encara que any rere any pugen el nombre d'assumptes als dos jutjats de violència sobre la dona, tots dos fan un esforç molt important per donar-hi resposta. Així s'han resolt més casos el 2017, 6.377 assumptes, que el 2016, 4.086. Però és tal l'increment en l'entrada –de 4.422 casos penals el 2016 i 6.862 l'any 2017– que és inevitable l'increment en la litispendència. La situació es reprodueix en els assumptes civils (de família) que es coneixen en aquest jutjat. És necessària la creació d'un tercer jutjat.

La jurisdicció contenciosa administrativa segueix la tònica general: ha baixat lleugerament el nombre d'entrada d'assumptes, però també la resolució; això incrementa la quantitat de casos pendents als jutjats. Pel que fa a la jurisdicció social, s'arrossega una gran litispendència, s'hi afegeix que al 2017 hi ha més entrada d'assumptes i, si bé hi ha un esforç resolutiu notable, ha augmentat el nombre de casos pendents de resoldre al cap de l'any.

D'altra banda, es significa la consolidació de la digitalització dels expedients judicials. Ara bé, els problemes que deriven de la informatització són molts i de moment dificulten i alenteixen la normal tramitació dels assumptes, ja que són causa directa de la baixada general de resolució de casos. La implantació i el grau de funcionament varia segons la jurisdicció. Tanmateix, la fase d'instrucció penal i el jutjat de guàrdia on més problemes es concentren. Superar aquesta situació és un dels reptes de futur.

L'Oficina d'Atenció a les Víctimes de Delictes ha incrementat notòriament la seva feina i l'atenció donada. Actualment i des del 2015 es disposa d'un estatut de víctimes que cerca donar una protecció més encertada a les víctimes i mira de procurar que no ho siguin també del sistema judicial, principalment quan es tracta de menors.

9.1. INTRODUCCIÓ

L'any 2017 presenta un balanç desfavorable a causa de l'increment en la litispendència d'assumptes als jutjats de la comunitat. A totes les jurisdiccions hi ha més casos pendents de resoldre que l'any 2016.

Dins l'àmbit civil s'ha produït una major entrada d'assumptes però se n'han resolt menys. Destaca d'una manera molt notable la pujada en matèria de condicions generals incloses en contractes de finançament amb garanties reals immobiliàries en què el prestatari sigui una persona física, és a dir, les conegudes "clàusules sòl", encara que tinguin un àmbit més ampli. Entre l'1 de juny i el 31 de desembre de 2017 varen entrar-hi 3.105 assumptes, la qual cosa suposa una mitjana de 20 demandes diàries que han tingut dos funcionaris de tramitació; un auxili judicial; un lletrat de l'Administració, que comparteix funcions amb un altre jutjat, i un jutge en pràctiques.

Per contra, els quatre jutjats de família si bé han ingressat més casos, n'han resolt en un nombre superior, amb la qual cosa ha baixat la litispendència.

També és significatiu l'increment d'assumptes en la jurisdicció mercantil,

encara que se n'han resolt molts més que l'any anterior, hi ha una baixada en els concursos de creditors tant voluntaris com necessaris. És espectacular la pujada en les reclamacions pel transport nacional i internacional (principalment retards de vols), 2.196 enfront dels 1.119 de l'any 2016. S'ha fet un esforç posant un segon jutge a cada un dels dos jutjats mercantils, el que ha permès la millora en la resolució d'assumptes encara que no ha pogut compensar l'entrada produïda.

La jurisdicció penal presenta nombres negatius a instrucció, menors i violència sobre la dona; per contra, són positius als jutjats penals i a vigilància penitenciària, així com a les seccions penals de l'Audiència Provincial. Hi ha un notable esforç al jutjat de vigilància penitenciària en la resolució d'assumptes, també en el d'executòries penals, on la unió entre la baixada de casos i un augment en la resolució està donant una reducció en el nombre de casos pendents de resolució. D'altra banda, i encara que el 2015 va dur la destipificació de les faltes, a instrucció han entrat més assumptes però ha baixat la capacitat resolutiva. És cert que en aquests moments moltes diligències que eren arxius directes han desaparegut després de la reforma citada i quasi tot s'ha de tramitar, el que fa que hi hagi més feina.

Encara que any rere any pugen el nombre d'assumptes als dos jutjats de violència sobre la dona, tots dos fan un esforç molt important per donar-hi resposta. Així s'han resolt més casos el 2017, 6.377 assumptes, que el 2016, 4.086. Però és tal l'increment en l'entrada –de 4.422 casos penals el 2016 i 6.862 l'any 2017– que és inevitable l'increment en la litispendència. La situació es reprodueix en els assumptes civils (de família) que es coneixen en aquest jutjat. És necessària la creació d'un tercer jutjat.

La jurisdicció contenciosa administrativa segueix la tònica general: ha baixat lleugerament la quantitat d'entrada d'assumptes, però també de resolucions. Això incrementa el nombre de casos pendents als jutjats. El més significatiu és la gran complexitat de temes que s'han de resoldre i la litispendència que s'arrossega d'altres anys. S'ha disposat del reforç d'un magistrat a cada jutjat, des de Madrid, centrat en la resolució de procediments ordinaris a fi d'alleugerir el retard i l'acumulació d'aquests assumptes, el número 1 i 2 des de febrer de 2017 i el número 3 des de juny del mateix any.

Pel que fa a la jurisdicció social, també s'arrossega una gran litispendència. S'hi afegeix que el 2017 hi ha més entrada d'assumptes i, si bé hi ha un esforç resolutiu notable, ha augmentat el nombre de casos pendents de resoldre al cap de l'any. A Palma s'han reforçat amb un jutjat bis i amb un jutge de suport transversal que ha donat suport i ha celebrat vistes als quatre jutjats i han contribuït a desembossar en el que s'ha pogut a l'àmbit laboral.

El 2017 és l'any de la consolidació de la digitalització dels expedients judicials. Ara bé, els problemes que deriven de la informatització són molts i de moment dificulten i alenteixen la normal tramitació dels assumptes, amb la qual cosa es converteix en causa directa de la baixada general de resolució de casos.

La implantació i el grau de funcionament varia segons la jurisdicció. La fase d'instrucció penal i el jutjat de guàrdia és on es concentren més problemes. Superar aquesta situació és un dels reptes de futur.

L'Oficina d'Atenció a les Víctimes de Delictes ha incrementat notòriament la seva feina i l'atenció donada. Actualment i des del 2015 es disposa d'un estatut de víctimes que cerca donar una protecció més encertada a les víctimes i mira de procurar que no ho siguin també del sistema judicial, principalment quan es tracta de menors. Així, juntament amb aquesta sensibilitat que s'obre pas, també es reforça la mediació com a solució alternativa a la resolució de conflictes, que principalment està adquirint certa importància en l'àmbit de família, encara que hi ha esforços per ampliar-ho a altres jurisdiccions com a mesura per baixar l'alta judicialització que es viu i que fa que les Illes Balears sigui la tercera comunitat de l'Estat espanyol amb més assumptes per habitant.

9.2. Els jutjats i els tribunals

9.2.1. El tribunal superior de justícia de les illes balears

El Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears actua mitjançant la Sala Civil i Penal, la Sala Contenciosa Administrativa i la Sala Social. La Sala Contenciosa Administrativa és la que registra major nombre d'assumptes. Malgrat això, el 2017 ha viscut un augment dels litigis, que ha passat de 898 a 995 assumptes registrats. (Vegeu el quadre AIII-126).

9.2.2. Audiència provincial

L'Audiència provincial ha experimentat l'any 2017 un gran augment dels assumptes, tant pel que fa als registrats com als resolts, en relació amb l'exercici anterior. (Vegeu el quadre AIII-127).

9.2.3. El partit judicial de palma

Les dades presentades a continuació s'han elaborat amb les dades de què disposa el Jutjat Deganat i els butlletins estadístics del Consell General del Poder Judicial.

9.2.3.1. Jutjats de primera instància

Els jutjats de primera instància se subdivideixen en jutjats ordinaris, jutjat mercantil, jutjats de família i jutjats socials. En aquests casos, la informació facilitada fa referència a assumptes registrats el 2016 i el 2017, a partir dels quals es pot obtenir la informació sobre l'increment d'assumptes registrats.

9.2.3.1.1. Jutjats ordinaris

Els assumptes registrats han experimentat un considerable ascens (de 28.907 l'any 2016 a 30.710 l'any 2017). Hi ha una diferència de 1.803 assumptes registrats, fet que representa una taxa de variació del 6,24%. (Vegeu el quadre AIII-128).

9.2.3.1.2. Jutjats de família

S'observa una disminució en l'entrada d'assumptes durant el 2017, que està quantificada en 40 casos menys respecte de l'any 2016. Això representa una taxa de variació de -0,73%. (Vegeu el quadre AIII-129).

9.2.3.1.3. Jutjat mercantil

S'ha produït un gran descens d'assumptes, de 3.374 l'any 2016 a 1.095 l'any 2017, fet que suposa una minoració absoluta de 2.229 casos registrats el 2017 respecte del 2016. Això queda reflectit en la taxa de variació, que és de -67,55%. No obstant aquesta minoració, cal destacar el considerable augment en el nombre d'assumptes relacionats amb transport nacional i internacional, fet que ja registrava creixement durant els anys 2015 i 2016 i que ha continuat augmentant a causa de la situació de recuperació econòmica. (Vegeu el quadre AIII-130).

9.2.3.1.4. Els jutjats socials

Podem veure un augment lleuger en el nombre d'assumptes, especialment pel que fa a les reclamacions de quantitat, i es destaca la minoració del nombre d'assumptes referits als acomiadaments. En nombres absoluts, l'augment de casos registrats el 2017 respecte del 2016 és de 160, la qual cosa suposa una taxa de variació d'un 2,78%. (Vegeu el quadre AIII-131).

9.2.3.1.5. Els jutjats contenciosos administratius

El nombre d'assumptes en aquesta jurisdicció ha experimentat un considerable descens, de 77 casos menys l'any 2017 en relació amb l'any 2016, encara que, tant pel volum com per la problemàtica dels assumptes que atenen, es fa necessària la creació d'un nou òrgan. La minoració del nombre d'assumptes registrats representa una taxa de variació de -3,89%. (Vegeu el quadre AIII-132).

9.2.3.1.6. El servei comú

Les càrregues de feina durant el 2017 han experimentat un descens considerable, sobretot pel que fa a les diligències unipersonals i als embargaments, remocions i llançaments. Quant als exhorts, s'ha produït un descens de 479 assumptes. Es registren 8.989 casos menys que l'any 2010, una dada que representa una taxa de variació de -16,21%.

9.2.3.1.7. Jutjats d'instrucció

Hi ha una disminució en el nombre d'assumptes l'any 2017, ja que es registren 304 casos menys respecte l'any 2016. Això representa una taxa de variació de 0,68%, motiu pel qual es reitera la necessitat que es creï almenys un nou òrgan d'acord amb el mòdul fixat pel CGPJ. (Vegeu el quadre AIII-133).

9.2.3.1.8. Jutjats de violència contra la dona

2017 s'ha registrat un descens en el nombre de denúncies presentades, quantificades

en un total de 4.500, de les quals hi ha 111 renúncies. S'han imposat 395 ordres de protecció i s'han imposat 458 mesures de protecció a les víctimes. El descens del nombre d'assumptes registrats representa una taxa de variació d'un -4,01%, que en nombres absoluts registra un descens durant el 2017 respecte del 2016 de 188 assumptes. (Vegeu els quadres AIII-134 i AIII-135).

9.2.3.1.9. Jutjats de menors

L'any 2017 ha experimentat un augment en el nombre d'assumptes, la diferència es registra en 32 assumptes registrats i una taxa de variació durant el 2017 respecte del 2016 d'un 3,94%. (Vegeu el quadre AIII-136).

9.2.3.1.10. Jutjats penals de l'1 al 7

L'any 2017 hi ha un descens en el nombre d'assumptes, de 5.464 l'any 2016 a 5.021 l'any 2017, fet que suposa una disminució de 443 casos i una taxa de variació de -8,11%. (Vegeu el quadre AIII-137).

9.2.3.1.11. Jutjats penal núm. 8

S'ha produït una minoració del nombre d'executòries registrades, tant pel que fa al nombre total d'executòries registrades com pel que es refereix al nombre total d'executòries en tràmit. La diferència registrada és de 650 assumptes i d'una taxa de variació que disminueix durant el 2017 respecte del 2016 en un -9,67%. (Vegeu el quadre AIII-138).

9.2.3.1.12. Jutjat de vigilància penitenciària

Aquest jutjat segueix la tendència en l'augment d'assumptes registrats, amb una diferència de 7.153 assumptes registrats i una taxa de variació que augmenta durant el 2017 respecte del 2016 en un 2,52%. (Vegeu el quadre AIII-139).

9.2.3.1.13. Jutjat degà

S'ha produït un descens en el nombre d'expedients de consignació de renda; de queixes presentades al Deganat, i de demandes presentades al Consell General del Poder Judicial (CGPJ). Els canvis registrats durant el 2017 respecte del 2016 suposen un descens del 61,29% en el nombre d'expedients de consignació de renda i d'un 75% en queixes presentades al Deganat i al CGPJ. (Vegeu el quadre AIII-140).

9.2.4. Partit judicial d'Inca

En relació amb la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària), han ingressat un total de 4.396 assumptes, enfront dels 4.327 del 2016. Això suposa un augment de 69 casos i una taxa de variació el 2017 respecte del 2016 d'1,59%.

Quant a la jurisdicció penal, s'observa un increment en el nombre d'assumptes registrats (8.504 assumptes el 2017enfront dels 7.537 de l'any anterior), fet que representa un augment de 967 casos, amb una taxa de variació de 12,83%. (Vegeu el quadre AIII-141).

9.2.5. Partit judicial de manacor

En relació amb la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària), les dades segueixen la tendència creixent dels darrers anys. El 2017 han ingressat un total de 4.150 assumptes enfront dels 3.970 del 2016, fet que suposa un augment de 180 casos i una taxa de variació d'un 4,53%.

Quant a la jurisdicció penal, s'ha registrat un augment del nombre d'assumptes ingressats, 10.174 l'any 2017, enfront dels 9.661 de l'any 2016, dades que suposen 513 casos més registrats i una taxa de variació de 5,31%. (Vegeu el quadre AIII-142).

9.2.6. Partit judicial d'eivissa

En relació amb la jurisdicció tant penal com civil (ordinària, de família i voluntària), han ingressat 11.182 assumptes, enfront dels 11.915 de l'any 2016, el que suposa una davallada de 733 assumptes registrats i una taxa de variació de 6,15%. (Vegeu el quadre AIII-143).

9.2.7. Partit judicial de maó

En la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària) s'han registrat 1.433 assumptes durant el 2017, respecte dels 1.395 de l'any anterior. Això suposa un increment de 38 casos registrats i una taxa de variació de 2,72%.

En la jurisdicció penal s'observa un descens de 234 assumptes, ja que han ingressat 2.092 assumptes el 2017 respecte dels 2.326 de l'any anterior, la qual cosa suposa una taxa de variació de -10,06%. (Vegeu el quadre AIII-144).

9.2.8. Partit Judicial De Ciutadella

En la jurisdicció civil (ordinària, de família i voluntària) han ingressat un total de 1.004 assumptes enfront dels 934 de l'any anterior. Això suposa un increment de 70 casos registrats i una taxa d'augment de 7,49%.

En la jurisdicció penal s'han registrat 1.510 assumptes l'any 2017 respecte als 1.659 de l'any anterior. Aquesta dada suposa un descens de 149 assumptes registrats i una taxa de variació de -8,98%. (Vegeu el quadre AIII-145).

9.3. La fiscalia

Aquest apartat es divideix en els subapartats següents: l'àmbit penal, la vigilància penitenciària, la jurisdicció de menors, la Comissió d'Assistència Gratuïta i l'activitat de la fiscalia.

9.3.1. Àmbit penal

La informació estadística que es presenta prové de la memòria elaborada pel fiscal en cap de les Illes Balears sobre l'actuació de la fiscalia l'any 2017. Cal destacar que les dades no es refereixen a delictes comesos sinó a delictes denunciats o

descoberts d'ofici l'any 2017, de manera que part d'aquests delictes poden desaparèixer al llarg de la tramitació del procediment judicial corresponent, perquè el jutjat instructor els arxivi o perquè hi hagi una absolució dictada pels tribunals que hagin de jutjar el fet. A més, s'indica l'activitat delictiva denunciada a les Illes Balears amb relació als delictes comesos més habitualment o que tenen més incidència o gravetat social. (Vegeu el quadre AIII-146).

9.3.1.1. Delictes contra la vida

Seguint la categoria creada l'any 2008, segons la qual es diferencien els delictes d'homicidi per accident de trànsit dels d'homicidi imprudent (fet que es deu a la incidència de la problemàtica dels accidents de trànsit i de la seguretat viària, que va propiciar l'assignació de fiscals especialitzats per coordinar i incidir en aquesta matèria delictiva), s'observen 32 homicidis i 2 assassinats.

9.3.1.2. Delictes de lesions

L'any 2017 tengueren lloc un total de 29.622 delictes d'aquest tipus. El gruix del total (21.334) són lesions genèriques.

Les denúncies per lesions derivades de maltractament foren 4.384 el 2017. Enfront de l'aspecte positiu de la conscienciació de la dona a l'hora de denunciar, destaca l'aspecte negatiu de la nul·la conscienciació d'un sector masculí que encara té una concepció de la dona que més que masclista és patrimonialista. Es mantenen els tres fiscals de Palma amb dedicació exclusiva a aquest jutjat.

En tercer lloc trobam 3.875 lesions imprudents. S'inclouen en aquest apartat les derivades d'accident de trànsit (la majoria) i les ocasionades per mala actuació professional (mèdiques i semblants).

9.3.1.3. Delictes contra la llibertat

L'any 2017 s'han produït 2.362 denúncies per aquests delictes.

9.3.1.4. Delictes contra la llibertat sexual

Els índexs expressen 31 casos d'assetjament sexual, 230 d'abusos sexuals i 279 d'agressions sexuals. El total de delictes contra la llibertat sexual sumaren 614 el 2017.

9.3.1.5. Omissió del deure de socors

L'any 2017 s'han produït 13 denúncies.

9.3.1.6. Violació del domicili

L'any 2017 s'han produït 34 casos de delictes per violació del domicili.

9.3.1.7. Delictes contra l'honor

Les denúncies per aquest tipus de delictes són: pels casos d'injúries, 64, i pel que fa a les calúmnies, 36.

9.3.1.8. Delictes contra les relacions familiars

Hi ha hagut un total de 705 denúncies l'any 2017. Destaquen els delictes d'abandonament familiar; impagament de pensions; abandonament d'infants, i trenca-

ment de deures de custòdia. Respecte al delicte de sostracció de menors, la major part de les dades fan referència als supòsits de pares o mares divorciats que es queden o s'enduen els fills menors malgrat que la guarda i custòdia havia estat assignada a l'altre progenitor.

9.3.1.9. Delictes contra el patrimoni i contra l'ordre socioeconòmic

D'un total de 8.450 delictes d'aquest tipus, els més importants segons quantitat foren: delictes de furt, 1.831; estafa, 1.531; robatori amb força, 1.207; danys, 1.019; robatori amb violència o intimidació, 933; apropiació indeguda, 888, i delictes contra la propietat intel·lectual, 233.

9.3.1.10. Delictes contra la hisenda pública i la Seguretat Social

L'any 2017 foren un total de 16 les denúncies per defraudació tributària. Pel que fa al delicte comptable no s'han presentat denúncies.

9.3.1.11. Delictes contra els drets dels treballadors

L'any 2017 s'ha produït 177 denúncies contra els drets laborals o de la Seguretat Social, i també 140 denúncies contra la seguretat i higiene en el treball; el 2017 hi ha hagut 3 delictes per tràfic de mà d'obra.

9.3.1.12. Delictes contra l'ordenació del territori

L'any 2017 són 40 el nombre total de denúncies per delictes contra l'ordenació del territori, de manera diferenciada. D'una banda, trobam 19 i 6 denúncies per delictes contra l'ordenació del territori i contra el patrimoni històric, respectivament, i 15 referides a delictes contra el medi ambient en general o per imprudència.

9.3.1.13. Delictes contra la seguretat col·lectiva

L'any 2017 s'han produït 1.636 denúncies contra la seguretat col·lectiva. Si bé de manera concreta i segons el tipus de denúncia, es registren 9 delictes d'incendi amb perill per a la vida, 399 per tràfic de drogues, 10 per negativa a la realització de la prova d'alcoholèmia i 822 per conducció alcohòlica. També 324 per conducció sense carnet i 60 per conducció temerària.

9.3.1.14. Falsificacions

L'any 2017 es donaren els següents delictes d'aquest tipus: 450 delictes per falsificació de documents públics i mercantils i cap delicte per falsificació imprudent per funcionari.

9.3.1.15. Delictes contra l'Administració pública

El delicte d'aquest tipus més nombrós va ser el de desobediència de funcionari, amb 63 denúncies el 2017. En segon lloc trobam 30 casos de prevaricació administrativa. Trobam també dos casos de suborn i el mateix nombre de tràfic d'influències, i quatre casos d'abusos en l'exercici funcional. Cal destacar que no es va donar cap denúncia per malversació i només una per negociacions prohibides.

9.3.1.16. Delictes contra l'Administració de justícia

L'any 2017 hi ha hagut dues denúncies per delicte de realització arbitrària del propi dret.

Són molt nombroses, i amb diferència, les denúncies per trencament de condemna, en concret 1.110. En aquest apartat s'inclouen les condemnes de privació del permís de circulació i les condemnes, dictades en l'àmbit de violència domèstica, d'allunyament i de comunicació amb l'exparella.

9.3.1.17. Delictes contra la Constitució

El 2017 es varen donar quatre casos de delictes contra la Constitució.

9.3.1.18. Delictes contra l'ordre públic

Els més nombrosos són atemptat contra l'autoritat i desobediència, amb 212 i 210 respectivament. En tercer lloc, trobam els delictes de resistència, amb 100 casos. El 2017 també es varen donar 13 denúncies per tinença d'armes i 7 per desordres públics.

9.3.2. Vigilància penitenciària

El 2017 es varen donar 1.766 penes de treballs en benefici de la comunitat. Les mesures coercitives varen ser un total de 431, i les sancions disciplinàries, 675. (Vegeu el quadre AIII-147).

9.3.3. Jurisdicció de menors

Aquest epígraf es divideix en els subapartats següents: diligències preliminars, nombre de menors als quals s'ha aplicat aquesta jurisdicció, delictes jutjats en aquesta jurisdicció i mesures imposades als menors condemnats.

9.3.3.1. Diligències preliminars

Les dades sobre diligències i casos arxivats l'any 2017 denoten un total de diligències iniciades (2.897 l'any 2017). (Vegeu el quadre AIII-148).

9.3.3.2. Delictes jutjats en aquesta jurisdicció

Els delictes més nombrosos varen ser el 2017 delictes lleus (484), seguits per furts (440) i lesions (403). També trobam 371 robatoris amb violència i 280 casos de violència domèstica. Cal destacar els 120 casos de violència de gènere. (Vegeu el quadre AIII-149).

9.3.3.3. Mesures imposades als menors condemnats

L'any 2017 s'han imposat mesures d'internament, llibertat vigilada, prestacions en benefici de la comunitat i amonestacions, i s'han aplicat solucions extrajudicials. (Vegeu el quadre AIII-150.)

9.3.4. Activitat no penal

En aquest apartat es fa referència a una part l'activitat que exerceix el Ministeri Fiscal en matèria no penal, la més destacada en

nombre i importància. (Vegeu el quadre AIII-151).

9.3.4.1. Família

L'any 2017 s'han produït 521 procediments de filiació i divorci contenciós, mentre que hi ha hagut 935 divorcis d'acord mutu, adopcions i 59 separacions.

9.3.4.2. Incapacitats

L'any 2017 la fiscalia ha iniciat 561 incapacitats i n'ha contestades 221; ha dictat 325 tuteles i ha emès 1.039 dictàmens d'internament en unitats de psiquiatria.

9.3.4.3. Contenciós administratiu

Hi ha hagut 7 casos de drets fonamentals i 105 de competència.

9.3.4.4. Social

L'any 2017 s'han produït un total de 52 qüestions relacionades amb els drets fonamentals i 15 amb la competència.

10

LLENGUA I CULTURA

RESUM

L'any 2017 ha aparegut publicada l'anàlisi de l'enquesta sobre usos lingüístics, els treballs de camp de la qual es varen fer el 2014. Pràcticament deu anys després d'una altra enquesta, la del 2004, amb la qual té molts de punts en comú. Aquesta coincidència fa possible establir paral·lelismes entre els resultats de l'una i de l'altra i valorar el sentit que té el procés de canvi sociolingüístic que s'experimenta a les Illes Balears.

Els coneixements lingüístics, els usos i les representacions socials de la situació sociolingüística són les principals àrees d'interès en què l'enquesta incideix. D'una banda, es poden percebre clarament els efectes de l'increment de població, fonamentat sobretot en immigració al·loglota. D'altra banda, es veu que el domini de les quatre habilitats lingüístiques bàsiques relatives a la llengua catalana (entendre'l parlat i escrit, parlar-lo i escriure'l) són gairebé generals entre la població nascuda en territoris de parla catalana, al marge de quin sigui el seu origen lingüístic familiar. Sens dubte, el fet d'haver estat escolaritzat a les Balears amb el model lingüístic que hi ha hagut, sobretot durant les dues darreres dècades, explica que els infants, encara que no siguin de famílies catalanoparlants, puguin adquirir amb un nivell de més o menys qualitat el coneixement de la llengua catalana. En canvi, entre la població forana hi ha amplis sectors que, principalment pel que fa a les habilitats productives, reconeixen que són incapaços d'exercitar-les. Així i tot, es pot veure que hi ha més enquestats que diuen considerar que el català és la seva llengua que els qui la tenen com a llengua inicial, la qual cosa és mostra d'una certa capacitat d'atracció que el català té entre part dels qui no la tenen com a llengua d'origen familiar. D'altra banda, també es pot veure com, en general, els coneixements d'altres llengües s'incrementen entre els sectors més joves, sobretot l'anglès.

Pel que fa als usos del català, en la majoria de casos, s'observa un procés de recessió, que avança en sentit contrari a la generalització dels coneixements. La proporció d'ús del català varia segons el perfil dels interlocutors individuals o institucionals, les situacions comunicatives, l'indret en què es produeixen, etc., però en tots els casos es percep aquesta minva –amb relació als resultats obtinguts amb l'enquesta del 2004.

Probablement, aquest retrocés pot tenir l'explicació en diversos mecanismes que entren en funcionament en una situació en què s'incrementa relativament la població que no té la llengua territorial com a prioritària i una altra (en el nostre cas el castellà) actua com a llengua no marcada. Això passa fins i tot quan la majoria d'aquesta població d'origen al·lòcton és capaç d'utilitzar la llengua territorial, perquè no ho fa si no és en situacions que clarament impulsen cap a aquest ús i, alhora, provoquen que els que la tenen com a llengua de preferència l'abandonin quan interactuen amb ells.

Així i tot, de manera global el que es percep és un creuament de factors i forces que actuen en sentits oposats o contradictoris (coneixements, usos, percepcions socials, distribucions sectorials, actuacions institucionals, etc.) i que expliquen la complexitat que caracteritza la situació sociolingüística de les Illes Balears.

10.1.

FONTS ACTUALS D'INFORMACIÓ DEMOLINGÜÍSTICA REFERIDA A LES ILLES BALEARS

A part d'alguns treballs anteriors –majoritàriament sectorials i parcials–, l'any 1986 va ser la primera vegada que, amb voluntat exhaustiva, es varen recollir les dades sobre els coneixements de llengua catalana que tenien els ciutadans de les Illes Balears. Va ser amb el padró municipal d'habitants d'aquell any. Posteriorment, es va repetir la recerca en el cens de població del 1991 i en el del 2001. De llavors ençà, paral·lelament amb els canvis introduïts en la manera de construir els padrons i els censos, han desaparegut d'aquests instruments estadístics les preguntes relatives als coneixements lingüístics, la qual cosa dificulta la descripció del panorama sociolingüístic de les Balears, encara que les eines de què parlam només aportassin dades sobre les quatre habilitats lingüístiques bàsiques (comprensió i expressió orals i escrites). Per això, el recurs a les enquestes s'ha convertit en imprescindible, fins i tot per poder disposar d'informació sobre un aspecte tan bàsic com aquest.

El 2017 ha aparegut publicat, en línia i en paper, l'anàlisi sobre l'enquesta d'usos

lingüístics 2014 (EULIB-2014)[16], que en molts d'aspectes es pot presentar com la segona edició de l'enquesta sociolingüística que es va dur a terme entre el 2003 i el 2004 (ES2004). La similitud metodològica entre les dues enquestes i la distància d'una dècada entre els respectius treballs de camp les fan interessants no només per dibuixar el panorama sociolingüístic dels dos moments, sinó també per comparar alguns valors i veure el sentit del canvi que s'ha produït en aquest període.[17]

A l'hora de valorar els resultats que s'obtenen mitjançant enquestes convé tenir en compte que només són aproximacions a la realitat. En el cas que ara ens ocupa, cal tenir en compte que les dades obtingudes no són observades, sinó declarades pels entrevistats, i que, en tractar-se d'enquestes telefòniques, la complexitat de les xarxes actuals, d'una banda, i els canvis i la inestabilitat demogràfics experimentats durant aquesta dècada, de l'altra, són dificultats afegides al treball de camp. Així i tot, cal tenir en compte que s'hi han aplicat els mecanismes estàndard de correcció per amortir-les.

En els onze anys que separen les dues enquestes s'han dut a terme uns quants treballs de caire demolingüístic més que poden ajudar a precisar el panorama sociolingüístic de les Illes Balears. Entre aquests, l'*Enquesta modular d'hàbits socials 2010*, que conté un apartat dedicat als usos lingüístics.[18]

10.2.

La població

El dia 1 de gener del 2015 (la data més aproximada al moment de la realització del treball de camp), la població de les Illes Balears era d'un poc més d'1.100.000 persones; de les quals tres quartes parts resideixen a Mallorca. (Vegeu el quadre AIII-152).

Entre el 2005 i el 2015, la població de les Illes Balears s'ha incrementat en un 12,6%. Aquest increment és especialment important a Eivissa (26,9%) i, sobretot, a Formentera (58,3%). En el conjunt de les Illes i en cada una, aquest canvi de població fa que la proporció de població nascuda als territoris de parla catalana (TPC) i a la resta de l'Estat hagi disminuït i s'hagi incrementat el pes relatiu de la població nascuda a l'estranger. Per tant, es tracta d'uns canvis que afecten l'origen lingüístic dels ciutadans i, en conseqüència, l'equilibri sociolingüístic de la societat illenca. (Vegeu el quadre AIII-153).

16. http://blocs.uib.cat/cdsib/files/2018/05/EULIB2014_versio_errates.pdf i *Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014. Anàlisi.* Conselleria de Cultura, Participació i Esports (Govern de les Illes Balears), Departament de Cultura (Generalitat de Catalunya) i Universitat de les Illes Balears. Palma, 2017.

17. El treball de camp de l'ES2004 es va fer entre els darrers mesos del 2003 i el gener del 2004; el de l'EULIB-2014, entre els darrers mesos del 2014 i el gener del 2015.

18. Accessible en línia des del web de l'Ibestat: https://ibestat.caib.es/ibfiles//content/files/noticias/2011/Usos%20linguistics%20-%20Principals%20resultats%20versi%C3%B3%20final_cat.pdf

D'altra banda, a l'hora de valorar la situació sociolingüística per grups d'edat sense distingir altres variables, cal tenir en compte que la proporció d'autòctons i al·lòctons en cada un no és equivalent. Les diferències es poden explicar, principalment, perquè en les darreres dècades s'han produït un creixement important de població immigrada, sobretot de procedència estrangera, juntament amb el fet que el fenomen migratori afecta, sobretot, els que estan en edat laboral. On hi ha una proporció més elevada de població al·lòctona és en els grups d'edat compresos entre els 30 i els 64 anys. En aquests grups, la població autòctona no hi arriba a representar el 50%, per la qual cosa, per l'estreta relació entre el domini de la llengua catalana i el lloc d'origen, sovint en aquestes franges centrals és on menys presència de coneixement i d'ús té la llengua catalana. (Vegeu el quadre AIII-154).

Així mateix, les diferències de proporcions entre els al·lòctons de procedència espanyola i els de procedència estrangera, segons els grups d'edat que observem, reflecteixen el canvi que en les dues darreres dècades s'han produït amb relació a lloc d'origen: la immigració més antiga procedeix majoritàriament de la resta de l'Estat, i la més recent, de l'estranger.

Un altre aspecte que s'ha de tenir en compte és que més de vuit de cada deu infants que no arriben als 15 anys han nascut a les Illes Balears, la qual cosa mostra la importància que pot tenir l'escola, ja que afecta un 80% dels infants en el procés d'adquisició de la llengua catalana i d'integració lingüística, amb independència de quin sigui l'origen lingüístic dels progenitors.

Un altre aspecte relacionat amb la demografia o, millor, amb la incidència que la diversitat d'orígens de la presència humana té sobre la situació sociolingüística de les Balears és l'impacte provocat pels contingents de turistes que anualment ens visiten. És evident que les dimensions quantitatives que aquests contingents assoleixen (2004: 10.932.451; 2014: 13.579.265. Font: *Anuari de Turisme 2015*) afecten de manera considerable tant el paisatge lingüístic de les quatre illes com les interaccions humanes que s'hi produeixen.

10.3. Coneixements lingüístics

A l'EULIB2014, les dades sobre coneixements lingüístics es presenten des de dues perspectives. D'una banda, sabem la resposta negativa o afirmativa que els enquestats donen quan se'ls pregunta sobre si entenen i si saben parlar, llegir i escriure en una llengua determinada (respostes dicotòmiques). Però també se'ns ofereix la puntuació que s'autoatribueixen (de 0 a 10) en cada una de les quatre habilitats bàsiques (respostes graduades).

Aquesta informació es refereix al català, al castellà, l'anglès, el francès i l'alemany, encara que en aquest darrer cas, per un problema tècnic en el disseny del qüestionari, no es varen poder recollir les dades referides a les respostes graduades.

10.3.1. Llengua catalana

10.3.1.1. Respostes dicotòmiques

El domini de les quatre habilitats lingüístiques bàsiques varia segons a quina ens referim i és superior en referir-nos a les capacitats passives. En els extrems se situen la capacitat d'entendre'l parlat (19 de cada 20 enquestats ho afirmen) i, a l'altre extrem, la capacitat d'escriure'l (6 de cada 10). (Vegeu el quadre AIII-155).

L'escolarització sense la presència del català en el currículum d'una part de la població (l'autòctona de més edat i l'al·lòctona que no ha passat pel sistema escolar de les Balears) explica que la capacitat d'escriure-hi sigui l'habilitat amb menys presència entre els enquestats. La incidència d'aquest factor es manifesta en el fet que aquest coneixement descendeix en paral·lel a l'increment de l'edat, cosa que també ocorre en la capacitat de llegir-lo; és a dir, en les dues habilitats més necessitades d'escolarització, tant pels que la tenen com a llengua inicial (L1) com pels que l'han adquirida posteriorment (L2).

D'altra banda, aquest mateix indici ens el dona el fet que l'escriptura és l'habilitat que més s'ha incrementat durant el període que separa el moment de dur a terme les dues enquestes; l'any 2014 la proporció de població que ha estat escolaritzada amb el català com a matèria d'estudi i com a vehicular és més considerable que deu anys enrere.

Aquesta tendència no és diferent si observam exclusivament la població nascuda en territori de parla catalana. En aquest grup, tots els valors de coneixements de català són, per raons òbvies, més elevats que en els altres, però la capacitat d'escriptura també és l'habilitat que hi està menys generalitzada; és l'única que no supera un 90%. (Vegeu el quadre AIII-156).

Les diferències entre el grup d'autòctons i els grups dels al·lòctons es donen sobretot en valorar les habilitats productives: parlar i escriure.

Si tenim en compte que, entre els enquestats nascuts a territoris de parla catalana, els que declaren tenir com a L1 el català (sol o conjuntament amb el castellà) representen el 70,7% i si els comparam amb les capacitats de comprensió i producció vistes fins ara, és evident que l'entorn social actual de les Illes Balears assegura que els que hi han nascut poden sentir-se capaços d'expressar-s'hi, tant oralment com, els que hi han estat escolaritzats darrerament, per escrit.

Això fa que entre els que han nascut en territori de parla catalana els coneixements de català siguin clarament més generalitzats que entre els nascuts a la resta de l'estat o a l'estranger. En primer lloc, ja hi ha la diferència en la llengua inicial (L1), molt baixa en els altres dos grups. A més, entre els primers, la capacitat d'expressar-se en català gairebé assoleix la totalitat dels entrevistats; en el cas de l'escriptura el domini no és tan general, efectes encara de la manca de presència del català en l'escolarització de la gent autòctona de més edat, tot i que vuit de cada deu entrevistats reconeixen la capacitat d'escriure-hi. (Vegeu el quadre AIII-157).

En els altres dos grups de procedència (nascuts a la resta de l'Estat o a l'estranger), l'adquisició de la capacitat d'expressar-se en català, encara que és lluny de generalitzar-s'hi, assoleix un important increment, en bona part gràcies al model escolar vigent en l'actualitat, que a més d'incidir sobretot en la població autòctona també afecta amb més o menys intensitat la població al·lòctona arribada a les Illes en edat escolar. Hem pogut veure que, per exemple, la capacitat d'escriure en català és reconeguda per un 83,9% del conjunt dels compresos en el grup de 15 a 29 anys, sense diferenciar-ne el lloc de procedència.

En analitzar els coneixements de català en relació amb els estudis que tenen les persones enquestades, es pot veure que com més alt n'és el nivell més creixen els coneixements de català. En les capacitats orals les diferències oscil·len entre 2,5 punts percentuals i 5,3; en canvi, en les capacitats escrites les diferències són més àmplies (entre 11,1 i 25,4 punts). (Vegeu el quadre AIII-158).

Amb relació als efectes de l'escolarització sobre els coneixements de català, la percepció sobre el domini que en tenen els que han estat escolaritzats a les Illes Balears i, en conseqüència, la incidència sobre alguns usos, és interessant veure com s'ha anat incrementat l'ús de la llengua catalana a l'hora de respondre les proves de matèries no lingüístiques (és a dir, totes les que no són de les assignatures de català, castellà i d'idioma estranger) de la selectivitat. Així, en un context favorable a la utilització escrita del català, encara que sigui optativa, com són aquestes proves, s'ha passat d'un 65,8% d'aquests exàmens contestats en català l'any 2004 a un 82,6% el 2014 (dades del Centre de Documentació Sociolingüística: http://cdsib.uib.es/el-catala-a-la-selectivitat-2017/).

10.3.1.2. Respostes graduals

Pel que fa a coneixements lingüístics, l'opció entre la resposta positiva i la negativa quan es tracta de contestar sobre la pròpia capacitat fa desaparèixer molts de matisos amb relació al ventall de possibilitats i de nivell que hi ha darrere el conjunt de respostes.

La complementarietat de preguntes sobre el mateix aspecte que recullen una gradació quant a la valoració dels propis coneixements permet arribar a un dibuix més aproximat de la situació.

En una escala que va de 0 (absència de coneixement) a 10 (nivell màxim), les capacitats que s'atorguen els enquestats s'han establert tres grups: de 0 a 2 (coneixements nuls o molt baixos); de 3 a 7 (coneixements mitjans), i de 8 a 10 (coneixements alts). (Vegeu el quadre AIII-159).

En totes les habilitats, el grup majoritari és el que s'autoatorga la puntuació més elevada, superior en tots els casos a la suma dels que es puntuen amb valors menors, excepte en el cas de l'escriptura, en què els tres grups es distancien en només set punts percentuals. D'altra banda, es pot comprovar que en la capacitat de comprensió oral el valor relatiu dels que es puntuen entre 0 i 2 és pràcticament idèntic als que han respost negativament a les preguntes dicotòmiques (3,2%). En canvi,

en la capacitat d'expressió oral, els que es puntuen entre 0 i 2, superen en 8,2 punts percentuals els que deien no saber-ne (9,5%); contràriament, en les capacitats escrites una part important dels que havien respost negativament, no se situen ara dins el grup de puntuació més baixa: un 16,5% deien no saber llegir en català i un 38,1% deien que no hi sabien escriure.

Per tant, una part dels que responen negativament a preguntes dicotòmiques sobre coneixements de llengua catalana consideren que en tenen uns certs coneixements, encara que siguin molt baixos. D'altra banda, entre els que contesten afirmativament a les preguntes dicotòmiques el ventall de possibilitats que hi ha darrera aquesta resposta és més obert (en línies generals podem dir que es puntuen entre 3 i 10).

10.3.2. Llengua castellana

10.3.2.1. Valors dicotòmics

Els coneixements de llengua castellana segons l'EULIB-2014 són pràcticament generals entre tota la població enquestada. En el cas de les respostes dicotòmiques, tots els valors afirmatius superen el 99,4% (comprensió i expressió orals, 99,9%; comprensió escrita, 99,6%, i expressió escrita, 99,4%).

10.3.2.2. Valors graduals

Si observam els valors de cada un dels tres grups segons la puntuació que s'atorguen, en el grup amb puntuació més elevada (8, 9 i 10) s'hi situen en tots els casos més d'un 90% dels enquestats; excepte en el cas de l'escriptura, que s'hi situen a 1,2 punts per davall. En el grup amb puntuació més baixa, el percentatge més elevat és d'un 0,5%, i aquests valors es corresponen amb el percentatge dels que havien contestat que no entenien el castellà. (Vegeu el quadre AIII-160).

10.3.3. Llengua anglesa

L'elevada presència del coneixement de l'anglès entre la població de les Illes Balears s'explica per la seva funció de llengua de comunicació internacional, que en una comunitat orientada bàsicament al turisme esdevé quasi llengua franca, per la presència de població d'origen estranger que té aquesta llengua com a pròpia, per la presència obligatòria en molts de sistemes escolars, propis i externs, i en l'activitat de recerca internacional.

Al voltant de sis de cada deu entrevistats manifesten tenir coneixements d'anglès, amb un ventall de més de 10 punts de diferència entre els extrems (la comprensió oral, 68,7%, i l'expressió escrita, 55,2%).

10.3.3.1. Valors dicotòmics

La major extensió dels coneixements declarats d'anglès se situen entre els grups de població jove i van reduint-se com més augmenten els anys dels grups. Sens dubte, aquest fet s'explica per una major presència de l'anglès com a matèria en el sistema escolar obligatori i una major oferta d'ensenyament extraescolar i de presència ambiental durant el procés de socialització dels grups més joves. Així mateix, entre la

població dels més grans, és més baixa que en altres grups la presència d'estrangers, els quals poden aportar un coneixement d'anglès com a llengua pròpia o llengua de relació habitual.

En aquest sentit, es veu que entre els estrangers el grau d'extensió de coneixements d'anglès són superiors a la resta de grups de procedència territorial, tant dels nascuts en territori de parla catalana com dels procedents de la resta de l'Estat: ambdós grups se situen per davall de la mitjana. Si consideram que els residents a les Illes Balears que han nascut al Regne Unit, Irlanda, Malta, els Estats Units i el Canadà segurament són anglòfons, hem de tenir en compte que, segons dades de l'Ibestat, el 2015 representaven el 8,3% dels estrangers.

D'altra banda, la formació acadèmica és, lògicament en les circumstàncies que hem descrit, una variable lligada al coneixement de l'anglès. Així, entre els que tenen una formació superior, totes quatre habilitats bàsiques –segons les respostes donades– són assolides per més de tres quartes parts dels enquestats. En canvi, entre els que tenen únicament estudis primaris, cap d'aquests valors, excepte la comprensió oral, supera un 30%. (Vegeu els quadres AIII-161, AIII-162 i AIII-163).

10.3.3.2. Valors graduals

En el cas de l'anglès, però, el grau de coneixement no assoleix els nivells declarats que tenien els corresponents a les dues llengües oficials. Entre els que afirmaven que en tenien coneixements, els que es puntuaven amb els valors superiors (de 8 a 10) formaven els grups majoritaris de població, sobretot pel que fa al castellà. En canvi, en el cas de l'anglès, aquests en cap cas no arriben a formar un grup que suposi més d'un 16% de la població total (entre un 15,7% en el cas de la comprensió oral i un 10,7% pel que fa a l'escriptura). De fet, per exemple, en expressió oral, els que es qualifiquen amb les notes superiors representen un 21% dels que han dit que sabien parlar en anglès. Cal recordar que al voltant d'un 2% dels residents a les Illes Balears han nascut en territoris de llengua anglesa. (Vegeu el quadre AIII-164).

10.3.4. Llengua francesa

La llengua francesa també ha format part del currículum acadèmic d'una part de la població de les Illes, sobretot el corresponent a l'ensenyament secundari. D'altra banda, també ha estat llengua de comunicació internacional i, en alguns casos, també és llengua primera o segona d'una part de la població d'origen immigrant, que procedeix dels estats pròpiament francòfons o que en un altre temps formaren part de les colònies franceses. Així i tot, en algun d'aquests aspectes, el francès ha cedit presència en favor de l'anglès i en les dades que posseïm n'hi ha un reflex.

10.3.4.1. Valors dicotòmics

A diferència dels coneixements de l'anglès, els de francès estan més poc estesos entre els grups dels joves. El retrocés de la seva presència com a matèria d'ensenyament, tant en l'escolarització obligatòria com fora de l'àmbit escolar, i com a llengua de comunicació internacional, arran de

l'expansió que hi ha tengut l'anglès, en deu ser la causa principal.

Com passava amb l'anglès, els residents d'origen estranger tenen uns coneixements superiors de francès amb relació als altres dos grups de procedència. Tot i així, encara que entre els estrangers la diferència de percentatge de persones que saben anglès i el de persones que saben francès és molt major que la que hi ha en el grup dels nascuts en territori de parla catalana i en el dels nascuts a la resta de l'Estat. Segons les dades que ens ofereix l'Ibestat en relació amb l'estat de naixement dels residents a les Illes, podem comptar que prop d'un 4% dels residents nascuts a l'estranger procedeixen de territoris francòfons.

De la mateixa manera, la major formació acadèmica suposa també uns majors coneixements de francès. (Vegeu els quadres AIII-165, AIII-166 i AIII-167).

10.3.4.2. Valors graduals

Els enquestats que s'autoatribueixen uns coneixements elevats de francès no arriben a un 10% del total de la població. De fet, en la capacitat d'expressió oral representen un 23% dels que han dit que el saben parlar. Aproximadament un 1% de la població procedeix de territoris francòfons. (Vegeu el quadre AIII-168).

10.3.5. Llengua alemanya

L'alemany, tot i ser una llengua molt present en el paisatge lingüístic de determinades zones, no té uns coneixements tan estesos com l'anglès o el francès. L'habilitat més estesa és, com en les altres llengües, la comprensió oral, però no arriba a un 20% del total, i la menys estesa –també com en la resta de llengües–, l'expressió oral, que està cinc punts percentuals per davall. Les raons d'aquesta situació respecte al francès i a l'anglès són diverses, però hi deu tenir un pes considerable que no hagi format part del currículum escolar o que, en els casos en què és present, sigui generalment com a segona llengua estrangera. Així i tot, com passava amb l'anglès, les franges d'edat més joves són on els coneixements d'aquesta llengua tenen una major presència.

Entre els nascuts a l'estranger és on l'alemany té una presència més elevada. En aquest sentit, convé tenir en compte que els nascuts en zones germanòfones representen un poc més d'un 10% dels estrangers; per tant, tenen una incidència molt directa en el valor general: un 36% dels que diuen que hi saben parlar són d'aquest origen (en canvi en el cas del francès o de l'anglès, els equivalents només hi representen un poc més d'un 10%).

Els coneixements d'alemany també s'incrementen paral·lelament al nivell d'estudis, encara que en el cas d'aquesta llengua, les diferències entre els enquestats que tenen estudis primaris i els que en tenen de secundaris són més reduïdes. (Vegeu els quadres AIII-169, AIII-170 i AIII-171).

10.4.

Llengua inicial, llengua d'identificació i llengua d'ús habitual

En situacions sociolingüístiques semblants a les de les Illes Balears, és freqüent que els ciutadans, o una part dels ciutadans, canviïn de llengua, tant durant períodes curts de temps (al llarg del dia, per exemple) com en períodes més llargs. Aquests canvis poden consistir en canvis en l'ús segons l'interlocutor amb qui es relaciona o la situació en què es troba, el grau d'identificació amb una llengua, el nombre de llengües en què és capaç d'expressar-se, etc. Per això, resulta útil conèixer com es produeixen aquests canvis.

Entre altres recursos, s'ha recorregut a la distinció entre tres conceptes referits a la relació de l'individu amb les llengües. D'una banda, hi ha la llengua inicial (o primera, materna...), que fa referència a la llengua en què va començar a parlar quan era infant i que serà, evidentment, sempre la mateixa (L1). De l'altra, la llengua d'identificació (o pròpia), que és la llengua que considera com la seva llengua, la qual pot canviar al llarg del procés vital (LP). I en darrer lloc, la llengua habitual, que fa referència a la llengua que més utilitza en les activitats quotidianes (LH). En lloc d'una sola llengua, pot haver-hi individus que hagin d'indicar-ne més d'una en el cas de l'L1 i l'LP, encara que en la majoria de casos la resposta més freqüent sigui una de sola, no necessàriament la mateixa. En el cas de l'LH, és freqüent que al llarg del dia les persones que estan capacitades per a l'ús de més d'una llengua ho facin. Tot i això, sol ser freqüent que l'ús d'una predomini sobre l'ús d'una altra o de més.

En el conjunt de les Balears, la llengua que té una major presència en les tres variables és el castellà, encara que en cap cas no arriba a un 50%. La llengua catalana se situa uns deu punts percentuals per davall.

El fet que com a llengua d'identificació o pròpia (LP) la presència del català s'incrementi en dos punts i mig indica que una part dels ciutadans que tenien com a L1 una llengua que no era el català, amb el pas del temps l'han passada a valorar com la seva llengua. Per tant, la llengua catalana té un cert poder d'atracció que fa que li sigui positiva la diferència entre els que, tot i tenir-la com a L1, la deixen de considerar la seva llengua (LP) i els que sense tenir-la com a L1 la incorporen com a LP. Els que la tenen com a L1 –sola o juntament amb el castellà– representen un 41,5%, mentre que són un 45,1% els que, en una de les dues opcions, la consideren la seva llengua (LP).

D'altra banda, l'ús exclusiu del català com a llengua d'ús habitual (LH) baixa per davall el nombre dels que la tenen com a L1. No és un fet estrany, sobretot si tenim en compte la composició demolingüística de la nostra societat, en què abunden persones de característiques lingüístiques molt diferents i que sovint fa necessari el canvi de llengua en un sentit o en un altre. Així i tot, l'opció que indica una freqüència d'ús equilibrat de castellà i català només assoleix, per poc, un de cada deu individus enquestats. (Vegeu el quadre AIII-172).

Les mateixes tendències es manifesten en la franja dels joves. El valor més alt referit al català és el que l'indica com a llengua d'identificació o pròpia (LP) i el més baix el de llengua habitual (LH) en solitari; ara bé, si afegim a aquests també els que hi situen amb el mateix pes les dues llengües els resultats més elevats són els de llengua habitual i de llengua d'identificació (41,4% i 41,0%, respectivament), mentre que la llengua inicial es manté en darrera posició; això sí, a poca distància (39,3). (Vegeu el quadre AIII-173).

Si miram la variació que es produeix en aquest sentit en cada una de les illes, podem comprovar que en totes el català com a llengua d'identificació (LP) experimenta un lleuger augment amb relació al valor que té com a llengua inicial (L1). Aquest creixement es produeix bàsicament a partir de les reduccions que experimenten en aquest sentit les opcions de castellà i d'altres llengües. D'altra banda, l'únic cas en què el valor de la combinació català-castellà equilibrada assoleix valors superiors a un 5% és com a llengua habitual. (Vegeu el quadre AIII-174).

Entre els nascuts en territori de parla catalana es produeix un increment important del nombre dels enquestats que, sense tenir el català com a L1, la reconeixen com a LP. La mateixa diferència en sentit contrari es produeix amb relació a la presència del castellà, que també redueix en aquest grup la presència com a llengua habitual, que segurament passen al grup dels que diuen que la seva llengua habitual són el castellà i el català.

Els que han nascut a l'estranger són els que presenten més diferència entre el valor que té el castellà com a L1 i el valor que li donen quan es refereixen a la llengua que consideren habitual. Hi ha un 20% d'estrangers que no tenen el castellà com a L1 i diuen que la tenen com a llengua habitual; en canvi, referits al català aquesta població presenta uns valors que es mouen en les tres categories al voltant d'un 5%. Aquestes dades evidencien que el procés d'integració dels estrangers es fa mitjançant el castellà. (Vegeu el quadre AIII-175).

Segons el grau d'autoctonicitat de la composició familiar dels enquestats es pot observar un procés interessant. Quan l'enquestat ha nascut en territoris de parla catalana i els dos progenitors també (E+P+M), el valor que té com a L1 és alt (més de 8 de cada 10 diuen tenir-hi el català), es manté com a LP i descendeix sensiblement com a LH a favor de l'opció bilingüe.

En canvi, quan l'enquestat i un dels progenitors han nascut en territori català i l'altre fora (E+P/M), el valor que com a L1 es baix (només 1 de cada 4 hi té el català) i s'incrementa com a llengua d'identificació (4 de cada 10). El català com a L1 dels que tenen els dos pares de fora (E) té un valor molt baix (només 4 de cada 100), però es triplica com a llengua d'identificació. Per tant, podem veure que en el cas dels fills dels matrimonis de procedència lingüística mixta el català és poc present com a llengua inicial, però posteriorment s'incrementa quan, ja de grans, es tracta d'identificar-s'hi o, encara que en menor grau, d'usar-lo habitualment. Els fills de matrimonis en què els dos membres són

immigrants (E) tenen només una presència gairebé simbòlica del català com a L1 i no millora gaire en els altres dos usos de la llengua. (Vegeu el quadre AIII-176).

10.5. Usos

A l'EULIB-2014 hi ha diversos ítems relacionats amb els usos en diferents àmbits i situacions (família, entorn escolar o laboral, relacions institucionals, lleure, etc.).

10.5.1. Usos per illes

En el capítol 7 de l'EULIB-2014 ("La realitat i l'evolució de les Illes Balears a partir dels grups d'orígens i usos lingüístics"), s'hi analitza el pes relatiu que tenen els diferents grups sociolingüístics, formats a partir de la llengua inicial i la freqüència d'ús del català en deu àmbits pertanyents a relacions familiars i a relacions fora de la llar. (Vegeu el quadre AIII-177).

Els qualificats com a "predominants" són els que declaren usar la llengua corresponent (el català o el castellà) sempre o predominantment en el conjunt d'àmbits analitzats.

Els alternadors són els que declaren que usen el català de manera considerable en el conjunt d'àmbits analitzats, amb independència de quina sigui la seva llengua inicial. La majoria, gairebé la meitat, dels integrants d'aquest grup són d'origen lingüístic català i quasi una tercera part tenen el castellà com a llengua inicial (EULIB-2014,108-109).

A Menorca i a Mallorca sense la capital, el grup predominant és el dels que tenen el català com a llengua inicial i que usen predominantment el català en les situacions més habituals. En canvi, a Palma i a Eivissa i Formentera predominen clarament els que són de llengua inicial castellana i que usen de manera predominant aquesta llengua.

D'altra banda, cal referir-se al fet que entre els nascuts a l'àrea lingüística catalana la majoria (78,6%) són usuaris predominantment del català, ja siguin de llengua inicial catalana (50,6%), no catalana (3,6%) o alternadors (22,6%). En canvi, entre els que han nascut fora de l'àrea lingüística catalana la suma se situa en l'11,8% (els alternadors en són la majoria, 8,9%). (Vegeu el quadre AIII-178).

10.5.2. Usos familiars

Segons les dades de l'EULIB-2014, hi ha més enquestats que usen el català amb els fills que no que l'usaven amb els seus progenitors. L'increment es produeix a costa del descens entre els que amb els progenitors usaven combinacions de català i castellà (per exemple, els que feien servir indistintament les dues llengües) i els que hi usaven altres llengües. (Vegeu el quadre AIII-179 i AIII-180).

10.5.3. Usos interpersonals

Una situació que pot ser bastant freqüent a les Illes Balears és que en una conversa

iniciada en una llengua determinada (ja sigui el català o el castellà) l'interlocutor respongui en l'altra i que, per tant, el que ha iniciat la conversa hagi d'optar per mantenir la llengua inicial o per canviar a la llengua de l'interlocutor. La tria entre una opció o una altra no és aleatòria, sinó que hi intervenen factors diversos, com poden ser el domini de l'altra llengua, la valoració social predominant de les dues llengües, la jerarquia o ascendència social entre els dos interlocutors, etc.

En el cas de les Illes Balears els que inicien una conversa en català i canvien al castellà quan els responen en aquesta llengua són molt més que els que la inicien en castellà i quan es troben en una situació paral·lela canvien al català. La diferència s'ha incrementat durant la darrera dècada, segons les dades de les dues enquestes de referència. (Vegeu el quadre AIII-181).

En l'opció 3 (altres situacions), s'hi inclouen bàsicament els que diuen que mai inicien converses en aquesta llengua, cosa que indica que un de cada quatre entrevistats no inicia mai cap conversa en català. No arriben a un de cada deu els que diuen que mai no comencen cap conversa en castellà.

Així i tot, cal tenir en compte que entre els entrevistats nascuts en territori de parla catalana, molt majoritàriament canvien al català quan, en iniciar la conversa en castellà, l'interlocutor respon en català. Cal assenyalar que com més component autòcton familiar té, més elevat és el canvi al català. (Vegeu el quadre AIII-182).

L'ús que cada un dels enquestats fa del català i del castellà no és regular ni uniforme en totes les situacions, sinó que varia segons diverses circumstàncies. Al qüestionari de l'EULIB-2014 (i també en el de l'ES2004) hi havia algunes preguntes que feien referència als usos en determinats àmbits relatius al comerç, les administracions públiques, l'entorn extrafamiliar immediat, etc.

Agrupant en "més català" i "més castellà" els que contestaven que només usaven el català o més el català que el castellà, d'una banda, i els que deien que usaven només el castellà o més el castellà que el català, de l'altra, podem veure que en tots els casos es mostra un ús més freqüent del castellà que no del català. A l'hora de valorar aquests resultats, però, hem de tenir en compte que un 20% dels enquestats no poden fer ús del català perquè no el saben parlar. Per tant, per aquest conjunt de persones, no es tracta d'una tria entre l'ús d'una llengua o l'altra, sinó de la impossibilitat d'usar-la. (Vegeu el quadre AIII-183).

La situació en què els enquestats utilitzen més el català és quan es relacionen amb l'Administració local; així i tot, l'ús del castellà també en aquest cas és superior. El major ús del castellà es produeix en les relacions amb les grans superfícies comercials; en canvi, en el petit comerç és on l'ús del català ocupa la segona posició quant a major freqüència. Amb els clients (la pregunta també incloïa "usuaris") és on es produeixen uns resultats més diferents de la resta: la resposta que fa referència a l'ús equilibrat de les dues llengües és on assoleix un nivell més alt, alhora que també arriben a una quarta part les que donen respostes que hem classificat

com a "altres"; una part d'aquests "clients i usuaris" poden ser turistes o altra gent de pas, la qual cosa provoca aquest allunyament respecte de les altres situacions.

Diverses preguntes relatives als usos coincideixen amb preguntes semblants a l'ES2004, per la qual cosa es pot veure quins canvis s'han produït en els resultats entre les dues enquestes. (Vegeu el quadre AIII-184).

En general, s'ha produït un retrocés en els valors d'ús del català en totes les situacions analitzades, excepte en els casos de les grans superfícies comercials i de la relació amb els veïns. En ambdós casos, però, la variació és insignificant i provocada per un retrocés de l'ús equivalent de les dues llengües o de l'opció "altres". Una de les causes d'aquest retrocés es deu trobar en les modificacions de població.

Si observam quins són els usos que fan els enquestats que han nascut en territoris de parla catalana, podem veure que naturalment els usos de català s'incrementen sensiblement. Cal tenir en compte que, entre aquest grup de població, la capacitat de parlar en català és reconeguda per gairebé la totalitat dels enquestats (98,9%). (Vegeu el quadre AIII-185).

En aquest cas, els valors d'ús freqüent del català sempre són superiors als corresponents de castellà. L'ús més elevat del català torna a ser en les relacions amb l'Administració local i és en les grans superfícies, una altra vegada, on el castellà té una major presència.

Fora d'aquests usos relatius a les relacions interpersonals, es pot destacar la resposta que donen els enquestats quan se'ls pregunta en quina llengua escriuen les seves notes personals. En aquest cas, el castellà de manera exclusiva o majoritària l'utilitzen gairebé un 67% dels enquestats. De tots els casos vists és on el castellà assoleix un ús més elevat. Sens dubte, la manca d'escolarització en català i la incapacitat d'escriure-hi, com hem vist, influeixen directament en aquest resultat. Fins i tot entre els nascuts en territoris de parla catalana, un 52% diuen que usen el castellà. Ara bé, en l'enquesta del 2004 els que en la mostra total deien que usaven el català representaven un 72,8% enfront del 66,9% del 2014. Aquest retrocés de gairebé sis punts s'explica per l'increment dels que usen sobretot el català (4 punts percentuals) i els que usen les dues llengües indistintament (2 punts).

Referències bibliogràfiques

Anuari del turisme de les Illes Balears 2015. Fundació Gadeso. 2015. En línia: http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/cd2/archives/caib0121.dir/caib0121.pdf

El català a selectivitat 2017. Centre de Documentació Sociolingüística de les Illes Balears. Universitat de les Illes Balears. En línia: http://cdsib.uib.es/el-catala-a-la-selectivitat-2017/

Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014. Anàlisi. Palma: Conselleria de Cultura, Participació i Esports (Govern de les Illes Balears), Departament de Cultura (Generalitat de Catalunya), Universitat de les Illes Balears, 2017. En línia: http://cdsib.uib.cat/

Enquesta sociolingüística 2003. Coneixements lingüístics, usos i representacions de la població de les Illes Balears. Conselleria d'Educació i Cultura (Govern de les Illes Balears). En línia: http://cdsib.uib.cat/files/2018/06/Enquesta_Sociolinguistica_2003.pdf

Població. Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat). Dades en línia: https://ibestat.caib.es/ibestat/estadistiques/poblacio

Requadre III-1.

El Pla de Cultura de les Illes Balears

Berta Sureda

El Govern de les Illes Balears està elaborant el primer document estratègic en matèria de cultura com a instrument que vol esdevenir una eina i full de ruta al servei de la ciutadania en relació amb el disseny de les polítiques públiques que han d'orientar el present i el futur de les manifestacions culturals a les Illes Balears.

En aquest sentit, el Pla de Cultura 2017-2027 ha de servir per contextualitzar i definir les polítiques culturals i es concep com un document obert, avaluable, flexible i transformable que cerca el consens, la viabilitat i la perdurabilitat.

El Pla de Cultura també vol ser el punt de partida del procés participatiu que impulsarà la Conselleria de Cultura, Participació i Esports del Govern Balear amb l'objectiu d'obrir interrogants i qüestions, debatre, reflexionar, analitzar temàtiques i conceptes i elaborar noves propostes des d'una mirada crítica i alhora constructiva. Aquest procés té l'objectiu d'implicar la ciutadania en la identificació dels reptes i les oportunitats per situar la cultura al centre de la vida quotidiana i implicar-la, per tant, en la creació de polítiques, estratègies i accions que suposin un canvi de paradigma i de model en la cultura de les Balears. La metodologia utilitzada en el Pla de Cultura (PdeC) es vehiculará i vertebrarà, doncs, a través del mètode participatiu.

Visió i valors

El PdeC té una visió de la cultura com a un dret irrenunciable, com a bé públic i comú, i com a forma de vida col·lectiva. En aquest context, la Conselleria de Cultura, Participació i Esports, juntament amb la resta de conselleries i d'institucions públiques, ha de vetllar per l'accés de la ciutadania a la informació, la cultura i als béns culturals i ha de fomentar el desenvolupament de processos culturals per a la gent i amb la gent.

Cap a un canvi de paradigma

Som davant un canvi de paradigma? En els últims temps es parla sovint d'economia del bé comú i de sistemes financers alternatius, es parla de democràcia oberta i participativa, de noves formes de governança, de corresponsabilitat entre les institucions i la ciutadania en la presa de decisions, de la cultura com a dret i de la cultura com a bé comú. Per tant, som davant un canvi de paradigma i el repte és abordar-lo amb el valor que suposa compartir, i, fins i tot, cedir els espais de decisió a la ciutadania.

Proposar un nou model de política cultural (i de polítiques en general) passa, en primer lloc, per situar les persones al centre d'aquestes polítiques, en tota la seva diversitat de procedències, experiències i inquietuds. Un govern ha de governar, pot fer-ho sol o pot fer-ho en

contextos participatius, creant estructures adequades de participació. El dret a la cultura és el dret d'accés i participació de les comunitats, però també ho és el dret d'accés a les normes que elaboren i avaluen polítiques culturals.

Les condicions i el valor de treball creatiu

El dret d'accés a la cultura significa també el dret d'accés a la creació, tal com afirma la Unesco quan recomana que els estats membres facilitin les condicions necessàries perquè artistes i professionals de la cultura puguin exercir les seves responsabilitats en igualtat de condicions amb la resta de la ciutadania, preservant la seva inspiració creadora i la seva llibertat d'expressió.

Per tant, resulta essencial articular mecanismes que s'adaptin a la diversitat del teixit cultural i les seves carències, evitant que sigui el teixit cultural que s'adapti a mecanismes creats sovint al marge de l'experiència dels que els han d'utilitzar per treballar pel bé de les comunitats.

D'altra banda, cal repensar les indústries culturals i creatives des del convenciment que la cultura desborda àmpliament la seva faceta economicista i que els indicadors del retorn social de la cultura han de formar part de les polítiques i les actuacions en aquest àmbit. També cal repensar-les des de les noves economies, les noves formes d'organització, la sostenibilitat i bones pràctiques. És en el marc d'aquesta doble mirada, des de la dimensió social i ciutadana de la cultura i des de la productiva i professional, així com des de la interacció entre totes dues, que és necessària l'estreta col·laboració entre els departaments de cultura i indústria.

Essencialment, la cultura a les Balears requereix un nou model que posi el focus en el retorn social de la cultura per davant de la seva instrumentalització. Ha de treballar per a la consolidació i el reforç de tots els espais, equipaments, entitats, associacions i en general de tot el teixit cultural comunitari i de base. Requereix un treball de baix a dalt i on la institució sigui un agent més en el disseny de les polítiques culturals.

Des del Govern es vol vetlar perquè els creadors, així com els treballadors de la cultura, desenvolupin la seva feina en les condicions adequades i es valori, per tant, la importància de la seva tasca en un àmbit, la cultura, que és un bé per al conjunt de la societat.

Polítiques culturals adreçades al conjunt de la ciutadania

Per garantir el dret d'accés a la cultura per al conjunt de la ciutadania cal, en primera instància, garantir que l'educació en les arts i la cultura tengui més rellevància en els programes escolars, des de la igualtat d'oportunitats per a tothom, i com a eina clau per millorar la capacitat de crítica dels joves, incentivar l'interès en els processos culturals i evitar que esdevenguin mers consumidors passius de la cultura.

Però cal treballar per adreçar-se al conjunt de la ciutadania, garantir-ne l'accés al coneixement i fomentar la participació activa en el conjunt de les manifestacions culturals. Des d'aquesta perspectiva, el PdeC es fonamenta sobre la base dels propòsits següents:

1. Fer de l'accés a la cultura i a la informació un dels eixos centrals de les polítiques públiques en general i de les culturals en particular.

2. Generar espais de diàleg i cooperació entre la ciutadania i entre els actors que configuren el teixit cultural de les Illes Balears.

3. Enfortir i intensificar els vincles entre educació i cultura.

4. Situar la cultura en el centre de la vida quotidiana de tota la ciutadania: superar les nocions del ciutadà com a consumidor i promoure'n la participació activa com a motor de canvi i de desenvolupament social.

5. Establir les condicions adequades per a la investigació, la creació, l'experimentació, la producció, la difusió i la participació activa en la vida cultural de la nostra societat, en els marcs del respecte per la diversitat i des de l'intercanvi i el diàleg entre Illes, amb altres territoris de parla catalana i de l'àmbit nacional i internacional.

6. Posar els mitjans per garantir a la ciutadania l'accés democràtic als equipaments, generar espais de coparticipació i relacions de transparència i reciprocitat.

7. Fomentar les relacions de proximitat entre els equipaments culturals públics i la ciutadania per establir noves formes de difusió de la informació i el patrimoni que custodien.

8. Crear les eines per garantir el compliment del PdeC i l'assoliment dels objectius a curt, mitjan i llarg termini: Observatori i Consell de la Cultura.

9. Fomentar els valors democràtics de solidaritat, respecte a la diversitat, a la discrepància i a la diferència a través de la participació en la vida cultural.

10. Implicar la joventut en totes les polítiques culturals. Intentar que l'hàbit cultural formi part de la quotidianitat en arribar a l'edat adulta.

11. Promoure la igualtat d'oportunitats en la participació de les dones i els homes en les activitats culturals i lúdiques que tenguin lloc a la comunitat autònoma.

12. Garantir un ecosistema cultural equilibrat, on el teixit cultural de base, les indústries creatives, les iniciatives que proposen noves formes d'economia en cultura i el mapa d'institucions públiques i privades conformin un escenari cultural plural, divers, lliure i dinàmic.

13. Respectar, reconèixer i valorar la tasca dels creadors, els agents i els diversos actors que treballen en l'àmbit de la cultura.

14. Entendre els beneficis que les activitats culturals generen en termes de retorn social: millorar l'accessibilitat dels ciutadans a la cultura, garantir la capacitat de realització i consolidació dels projectes.

Cultura i territori

És essencial incloure la participació des de la territorialitat per identificar i treballar des de les especificitats, les particularitats i la diversitat de territoris i de formes de vida. El Pla de Cultura parteix de la visió que la cultura sorgeix de les comunitats i que hi ha de retornar, a les comunitats, i que aquesta cultura pròpia és una eina essencial per al diàleg, la interacció i la transformació social.

Cal fomentar, donar visibilitat i impulsar iniciatives comunitàries i circuits culturals al llarg del territori, treballant des de la gestió compartida entre les comunitats que produeixen la cultura i la institució que genera accions per fer-les créixer i que haurà de promoure l'articulació i la interacció entre les organitzacions.

Amb l'objecte d'articular les polítiques amb les estratègies territorials caldrà augmentar la col·laboració entre administracions (consells insulars i ajuntaments) per desenvolupar accions culturals a llarg termini, paral·lelament a les activitats puntuals i festives.

Elements per la diagnosi de la cultura a les Illes Balears

Per obtenir una imatge completa de la situació actual de la cultura a les Illes Balears, s'ha optat per una anàlisi descriptiva DAFO. Aquest mecanisme permet tenir una visió general dels punts forts i febles en el moment de l'elaboració del pla i assenyalar quins són els reptes als quals ha de fer front el document present i establir una temporalització d'objectius.

En aquest sentit, s'han utilitzat diverses fonts:

- Dades aportades pels equipaments públics i els diferents departaments de la conselleria.
- Dades aportades per altres entitats i institucions.
- Dades estadístiques, com ara variables qualitatives, extretes d'entrevistes, que han estat fonamentals per aprofundir en el coneixement de la situació de la cultura i de les polítiques culturals que es poden desenvolupar des de l'àmbit autonòmic.

L'anàlisi DAFO (debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats) permet distingir entre els punts febles i forts interns (debilitats i fortaleses) i externs (amenaces i oportunitats).

Fortaleses

- Les particularitats de la nostra llengua i cultura pròpies marquen un fet dife-

rencial com a potenciadors dels valors culturals.

- Les Illes Balears formen part d'un territori amb una llengua i cultura pròpies. L'actitud social general en relació amb aquest fet és receptiva i participativa en grans sectors.

- La creació artística a les Illes Balears és de qualitat elevada i es disposa d'artistes que suposen un referent internacional.

- L'entorn paisatgístic i patrimonial té un gran potencial per a la pròpia creació artística i la seva difusió.

- La Ràdio Televisió Pública de les Illes Balears (IB3) és un ens autònom gestionat per persones independents que han posat la cultura com a valor primordial en els continguts. Garantir una informació veraç, independent i un model de televisió pública plural, obert, lliure i democràtic és una de les eines més potents que pot disposar i ha de tenir una societat lliure, democràtica i madura.

- Les Balears són una terra d'acollida i d'aquesta manera hi conviuen cultures molt diverses que enriqueixen el teixit sociocultural de les Illes. La llengua catalana, com a llengua pròpia de les Illes, i la cultura pròpia, així com el sentiment d'identitat amb el país d'acollida, han d'esdevenir eines d'integració i cohesió social.

- Les Illes Balears disposen d'un total de 3.583 béns inscrits com a béns d'interès cultural (BIC). La gestió d'aquests béns és competència dels consells insulars.

Oportunitats

- Cal crear un observatori de la cultura de les Illes Balears per tenir una compilació exhaustiva d'estadístiques que descriguin el sector cultural.

- Amb el mateix objectiu, s'ha de crear un mapa d'equipaments culturals de les Illes Balears.

- Es poden utilitzar les xarxes socials com a eina de proximitat amb la ciutadania i crear teixits d'informació com a instrument estratègic per potenciar la presència, el prestigi i el coneixement internacional de les Illes Balears i la nostra llengua i cultura.

- És necessari reforçar la transparència de les comissions independents de valoració i de programació per als projectes que reben suport institucional.

- S'han d'establir mesures per fer dels patronats, institucions més accessibles, democràtiques i transparents.

- Són necessàries clàusules laborals, lingüístiques i de gènere com a requisits per a les empreses culturals que volen accedir als ajuts públics o establir contractes amb l'Administració.

- S'han d'establir sistemes d'avaluació i anàlisi del retorn social de les activitats culturals fetes amb subvencions

públiques per analitzar, avaluar i millorar el sistema d'ajuts a entitats culturals, creadors i agents culturals de les Illes Balears.

Debilitats

- Les Illes Balears són a la cua dels llocs visitats per turistes residents a l'Estat espanyol per motius culturals, representen tan sols un 0,8% (any 2015) dels viatges totals que es fan a les Illes Balears.

- Només un 3% del total de les empreses establertes a les Illes Balears es dediquen a l'activitat econòmica cultural (any 2016).

- Només un 3% dels ciutadans de les Illes Balears estan ocupats dins el sector cultural (any 2015).

- La despesa mitjana per habitant en relació amb consum cultural no és de les més elevades de l'Estat espanyol, i són 287 euros, la majoria destinats a "equips i accessoris audiovisuals de tractament de la informació i internet".

- Les Illes Balears estan molt per davall en comparació amb altres comunitats en el fet de disposar de museus i col·leccions museogràfiques, en total 57.

Amenaces

- No tots els ciutadans tenen un accés a la cultura fàcil, lliure i en igualtat de condicions per a tothom.

- Molts artistes i professionals de la creació es traslladen a altres indrets que disposen d'una major indústria cultural que la que tenim a les Illes Balears per ampliar els seus horitzons i oportunitats professionals.

- La pirateria i la multiplicitat d'ofertes d'oci actuen en algunes ocasions com a barrera per accedir a continguts de més qualitat.

- Els idiomes d'ús preferent per als "consumidors" de cultura són el castellà i l'anglès, relegant així el català a un ús més minoritari.

- La majoria de produccions culturals estan fetes per homes i com a agents protagonistes el gènere masculí també és majoritari, reproduint estereotips de gènere que dificulten el tracte igualitari entre homes i dones.

- Existeix una gran colonització cultural en el sentit que les cultures que disposen d'una major infraestructura i de poders fàctics més forts tenen major capacitat expansiva a diferència de la cultura pròpia de les Illes Balears.

- La diversitat cultural existent a les Illes Balears demana polítiques d'inclusió i de cohesió social emprant la llengua i la cultura pròpia de les Illes com a eines d'inclusió i cohesió.

- Hi ha un nivell baix en els hàbits de lectura i compra de llibres respecte a altres ciutats de l'Estat espanyol.

- Es detecta una manca de reconeixement social a la indústria cultural com a element dinamitzador de la societat i l'economia illenca, creadora de llocs de feina i d'activitat.

- Hi ha precarització dels llocs de feina del sector cultural a causa de la precarietat dels pressuposts públics dedicats a cultura.

Eixos estratègics

El Pla de Cultura és també participació. Per això, en el transcurs del seu disseny s'han organitzat jornades de debat i diagnosi que han servit per reforçar les línies mestres que han de guiar el desenvolupament del Pla de Cultura i que són: la vinculació de la cultura amb l'educació; el foment de les cultures de proximitat i dels projectes de retorn social; la necessitat d'espais i d'equip per a la recerca i la creació artístiques, i les noves governances lligades a una gestió cultural més democràtica i transparent i la projecció internacional i en xarxa.

El Pla de Cultura es desenvolupa sota aquests principis:

- Per unes institucions culturals més obertes i transparents.

- Cap a un model basat en la cultura com a dret i en el retorn social de la cultura, per davant d'indicadors estrictament quantitatius.

- Unes polítiques basades en el dret de les comunitats ciutadanes, sense exclusions, a participar en els processos i les institucions culturals de manera permanent.

- Cap a unes polítiques culturals transformadores que proposin nous marcs i contextos per enfortir i fer créixer el teixit cultural.

- Unes polítiques que abordin les diferents economies de la cultura.

Aquests principis estan articulats al voltant de sis eixos que atorguen unitat i coherència i possibiliten una perspectiva transversal dels fets i dels processos culturals:

EIX 1. Plataformes de participació ciutadana en l'àmbit de les polítiques culturals.

EIX 2. Institucions obertes, accessibles i participatives.

EIX 3. Un teixit cultural enfortit i divers.

EIX 4. Les diferents economies de la cultura.

EIX 5. Cultura i ciutadania.

EIX 6. Cultura i gènere (eix transversal).

És a partir d'aquests eixos que es vol arribar al document definitiu del Pla de Cultura de les Illes Balears i que, en definitiva, es volen assolir els diferents objectius. Cal, però, tenir en compte que els grans reptes hauran de ser: garantir l'accés a la cultura en condicions d'igualtat per a tota la ciutadania,

contribuir en la construcció d'un teixit cultural estable i enfortit i millorar l'estructura organitzativa i la coordinació interinstitucional entre les diferents administracions competents en l'àmbit de la cultura.

ÍNDEX DE QUADRES I GRÀFICS*

QUADRES

CAPÍTOL I. PANORAMA ECONÒMIC

EL PANORAMA ECONÒMIC DE LES ILLES BALEARS

Quadre I-1. Evolució del VAB a preus corrents en milers d'euros a les Illes Balears per sectors econòmics (2004-2017) (Base 2004)..... 7

Quadre I-2. Evolució del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per sectors econòmics (2004-2017) (Base 2004)..... 8

Quadre I-3. Evolució de les taxes de variació del PIB. Volum encadenat (2013-2017) (base 2010) 9

Quadre I-4. Evolució del VAB a preus corrents en milers d'euros a les Illes Balears per illa. Anys 2004-2017 (base 2004)..... 10

Quadre I-5. Evolució del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per illa (2004-2017) (Base 2004) 11

Quadre I-6. VAB a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017) 12

Quadre I-7. VAB sector agrari a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)..... 17

Quadre I-8. VAB sector indústria a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)..... 18

Quadre I-9. VAB sector construcció a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)..... 21

Quadre I-10. VAB sector serveis a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)..... 23

Quadre I-11. VAB sector serveis predominantment de mercat a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017) 26

Quadre I-12. VAB sector serveis predominantment de no mercat a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017)..... 31

Quadre I-13. Nombre d'empreses a les Illes Balears per sectors, grups i activitat principal (CNAE09) (2008-2017) 34

(*) Tots els quadres i gràfics que porten una "A" només es poden consultar a la web del CES.

Quadre I-14. Inversió bruta estrangera en milions d'euros a les Illes Balears i Espanya (sense ETVE) (2010-2017) 40
Quadre I-15. Inversió bruta estrangera en milions d'euros per comunitats autònomes (sense ETVE) (2016-2017) 41
Quadre I-16. Índex de preus de consum (IPC) d'Espanya i Balears per grups (2017) (base 2016) 42
Quadre I-17. PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes (Espanya = 100) 45
Quadre I-18. PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2017) 47
Quadre I-19. Productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2018) 50
Quadre I-20. Taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes (% variació anual) (2001-2018) 53
Quadre I-21. Factors de creixement de la participació dels salaris en la renda regional per CA (2010-2016) 59
Quadre I-22. Taxa anual acumulativa de les variables explicatives del comportament de la taxa de benefici per comunitats autònomes (1965-2013) 61
Quadre I-23. Índex de resiliència de les comunitats autònomes per als tres períodes de crisi. Anys 1975-1982; 1989-1997; 2005-2011 65

El sector primari

Quadre I-24. Producció agrària (euros corrents) (2017) 73
Quadre I-25. Evolució de la producció agrària (2016-2017) 73
Quadre I-26. Producció agrícola (2016) 76
Quadre I-27. Producció agrícola (2017) 82
Quadre I-28. Ramat sacrificat (2016) 86
Quadre I-29. Ramat sacrificat (2017) 90
Quadre I-30. Producció forestal de les Illes Balears (2016-2017) 93
Quadre I-31. Producció pesquera (euros corrents) (2017) 94
Quadre I-32. Evolució de la producció pesquera (2016-2017) 95
Quadre I-33. Espècies pescades: mol·luscs, crustacis i peixos a les Illes Balears (2017) ... 95
Quadre I-34. Espècies pescades: mol·luscs, crustacis i peixos a les Illes Balears (2016) ... 97
Quadre I-35. Espècies pescades: mol·luscs, crustacis i peixos a les Illes Balears per illa (2016-2017) 100

Sector industrial

Quadre I-36. Índex de producció industrial (IPI) (2002-2017) 104

Quadre I-37. Índex de preus industrials a Espanya i Illes Balears (IPRI) (base 2015) (2005-2017) 105

Quadre I-38. Nombre d'empreses industials (CNAE 09) a les Illes Balears (2015-2016) . 107

Quadre I-39. Ocupació assalariada i per compte propi (RETA) a les Illes Balears (2009-2017) (mitjana anual) 109

Quadre I-40. Personal ocupat per agrupació i sector d'activitat (2014-2015)..... 110

Quadre I-41. Resultats d'explotació per agrupació i sector d'activitat a les Illes Balears (2015)..... 111

Quadre I-42. Productivitat aparent del treball, EBE per ocupat i cost laboral unitari a les Illes Balears (milers d'euros) (2015) 114

Quadre I-43. Estructura de la facturació de l'energia elèctrica per usos (MW/h) (2016-2017) 116

Quadre I-44. Facturació de l'energia elèctrica (GESA) per illa i sector econòmic (kWh) (2015-2016) 117

Quadre I-45. Consum de productes petrolífers per illa (1986-2017)..... 120

Quadre I-46. Nombre de pedreres d'extracció de minerals no metàl·lics a les Illes Balears (2017) 121

Construcció

Quadre I-47. Consum aparent de ciment (en tones) (2016 -2017) 131

Quadre I-48. Entrades de materials de construcció (en tones) (exclòs ciment) (2016-2017) 132

Quadre I-49. Atur registrat a les Illes Balears per illa (1995-2017) 134

Quadre I-50. Licitació oficial (milers d'euros) (2010-2017)..... 135

Quadre I-51. Habitatges començats i habitatges acabats (2010-2017)..... 138

Quadre I-52. Projectes visats pel COAIB a les Illes Balears per illa (2016-2017) 139

Addenda quadre I-52.
Projectes visats pel COAIB a les Illes Balears per illa (2016-2017) 140

Quadre I-53. % Projectes visats pel COAIB: relació habitatge-obra (2016-2017) 141

Quadre I-54. Ampliacions i reformes (2016-2017) 142

Quadre I-55. Projectes visats, per illes i tipologies (%) (2016-2017)..... 143

Els serveis privats

Quadre I-56. Principals macromagnituds dels serveis privats per sector d'activitat a les Illes Balears (2014-2015) 147

Quadre I-57. Principals indicadors dels serveis privats per sector d'activitat a les Illes Balears (2014-2015) 148

Quadre I-58. Principals resultats d'explotació dels serveis privats per sector d'activitat a les Illes Balears (2014-2015) 149

Quadre I-59. Personal ocupat als serveis privats per sector d'activitat a les Illes Balears (2014-2015) 152

El turisme

Quadre I-60. Turistes de les Illes Balears en relació amb les comunitat autónomes d'Espanya competidores en turisme de "sol i platja" (2016-2017) 161

Quadre I-61. Turistes, estades i estada mitjana amb destinació principal les Illes Balears per illa i tipus d'allotjaments (2016-2017) 163

Quadre I-62. Turistes, estades i estada mitjana amb destinació principal les Illes Balears per país de residència (2016-2017) 166

Quadre I-63. Estades dels turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i país de residència (2016-2017) 168

Quadre I-64. Estades mitjanes dels turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i país de residència (2016-2017) 171

Quadre I-65. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i país de residència (2016-2017) 176

Quadre I-66. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per país de residència i tipus d'allotjament (2016-2017) 178

Quadre I-67. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i tipus d'allotjament (2016-2017) 181

Quadre I-68. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i motiu principal del viatge (2016-2017) 186

Quadre I-69. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa i forma d'organització del viatge (2016-2017) 194

Quadre I-70. Turistes amb destinació principal a les Illes Balears per país de residència i forma d'organització del viatge (2016-2017) 195

Quadre I-71. Trànsit marítim de passatgers de creuers en trànsit de les Illes Balears per port (2016-2017) 201

Quadre I-72. Entrada de passatgers en companyes aèries tradicionals i de baix cost per comunitat autònoma de destí (2016-2017) 202

Quadre I-73. Despesa dels turistes amb destinació principal a les Illes Balears per illa (2016-2017) 202
Quadre I-74. Despesa dels turistes amb destinació principal les Illes Balears per país de residència (2016-2017) 203
Quadre I-75. Despesa dels turistes internacionals per comunitat autònoma de destinació principal (2016-2017) 205
Quadre I-76. Despesa dels turistes internacionals per partida de la despesa i comunitat autònoma de destinació principal (2016) 208
Quadre I-77. Evolució de la rendibilitat del sector hoteler per illa (euros) (2008-2017) 209
Quadre I-78. Tarifa mitjana diària i ingressos per habitacions del sector hoteler a les Illes Balears per temporada (euros) (2016-2017) 210
Quadre I-79. Tarifa mitjana diària del sector hoteler per comunitats autònomes (euros) (2016-2017) 212
Quadre I-80. Evolució de l'índex de preus de l'oferta turística a les Illes Balears en temporada alta (base 2008 = 100) (2008-2017) 213
Quadre I-81. Mitjana de l'índex de preus hotelers a les Illes Balears per categoria i temporada (base 2008 = 100) (2016-2017) 214
Quadre I-82. Establiments turístics a les Illes Balears (2016-2017) 215
Quadre I-83. Places dels allotjaments turístics a les Illes Balears (2016-2017) 216
Quadre I-84. Evolució del percentatge de planta oberta, grau d'ocupació i places ocupades sobre les places existents per illa (2008-2017) 222
Quadre I-85. Registre d'establiments de Mallorca que ofereixen el servei de pensió completa integral a data 21 de setembre 2017 224
Quadre I-86. Evolució dels establiments i places de restaurants i bars a les Illes Balears (2010-2017) 224
Quadre I-87. Nombre i capacitat dels bars cafeteria a les Illes Balears i per illes (2016-2017) 224
Quadre I-88. Nombre i capacitat dels restaurants a les Illes Balears i per illes (2016-2017) 225
Quadre I-89. Ports esportius i nombre d'amarradors per illa i longitud (2016) 225
Quadre I-90. Camps de golf, forats, par i nombre de barres (2017) 225
Quadre I-91. Empreses i locals actius al sector turístic a les Illes Balears per activitat econòmica (2016-2017) 226
Quadre I-92. Empreses i locals actius al sector turístic a les Illes Balears per activitat econòmica i estrat d'assalariats (2016-2017) 228

Quadre I-93. Empreses d'alta a la Seguretat Social a les Illes Balears per sector d'activitat i illa de localització de l'empresa (2016-2017) 232

Quadre I-94. Ocupats a l'hostalatge i a la restauració (2016-2017) 235

Quadre I-95. Contractes registrats per activitat econòmica (CNAE-09, 2 dígits) del sector turístic per illes (2016-2017)..... 238

Quadre I-96. Les vint ocupacions més contractades en el sector turístic a les Illes Balears (Codi C.N.O.-11) 239

Comerç

Quadre I-97. Principals macromagnituds del sector comercial segons el tipus d'activitat, unitat i dades econòmiques en milers d'euros a les Illes Balears (2014-2015)..... 243

Quadre I-98. Principals coeficients del sector del comerç segons el tipus d'activitat a les Illes Balears(2014-2015) 244

Quadre I-99. Principals resultats d'explotació del sector del comerç segons el tipus d'activitat a les Illes Balears (2014-2015)..... 245

Quadre I-100. Dades d'ocupació del sector comerç segons el tipus d'activitat a les Illes Balears (2014-2015)..... 246

Transports

Quadre I-101. Transport i emmagatzematge (2008-2014) 251

Quadre I-102. Evolució de la producció del sector transport i emmagatzematge (2008-2014) 251

Quadre I-103. Persones ocupades (2008-2014) 252

Quadre I-104. Productivitat (en milers d'euros) (2008-2014)..... 255

Quadre I-105. Salari mitjà (en milers d'euros) (2008-2014) 255

Quadre I-106. Cost laboral unitari real: cost laboral unitari-productivitat (2008-2014) 256

Quadre I-107. Taxa d'assalariats (%) (2008-2014)..... 256

Quadre I-108. Taxa d'estabilitat laboral (%) (2008-2014)..... 257

Quadre I-109. Empreses i establiments (2008-2014)..... 257

Quadre I-110. Distribució de les principals partides de despesa (2014)..... 258

Quadre I-111. Distribució d'empreses per estrat d'assalariats (2017)..... 259

Quadre I-112. Empreses, vehicles i càrrega a les Illes Balears (2008-2016)..... 262

Quadre I-113. Empreses i vehicles, transport de passatgers a les Illes Balears (2008-2016) 262

Quadre I-114. Nombre total de passatgers (2009-2017) 265

Quadre I-115. Nombre total de passatgers per via marítima (2009-2017) 266

Quadre I-116. Total de mercaderies (en milers de tones) als ports de Palma, Alcúdia, Maó, Eivissa i la Savina (2009-2016) 267

Quadre I-117. Trànsit per carretera (2009-2016) 268

Quadre I-118. Viatgers al transport públic interurbà a Mallorca (2013-2016) 270

Quadre I-119. Evolució dels viatgers en autobusos de transport públic interurbà a Mallorca (2013-2016) 271

Quadre I-120. Viatgers al transport públic a Palma (en milers) (2012-2017) 271

Quadre I-121. Mitjà d'accés per tipus de vehicles (2009-2016) 272

Quadre I-122. Mitjà d'accés per tipus de vehicles. Comparació amb altres ciutats espanyoles (2016) 273

Institucions financeres

Quadre I-123. Hipoteques a famílies (2007-2017) 293

Administracions públiques i càrrega fiscal

Quadre I-124. Distribució econòmica del pressupost consolidat per capítol d'ingrés de la comunitat autònoma de les Illes Balears (2016-2017) ... 303

Quadre I-125. Evolució del pressupost de despeses a la Comunitat Autònoma (2001-2018) 304

Quadre I-126. Distribució econòmica del pressupost consolidat per capítols de despesa de la Comunitat a Autòmoma de les Illes Balears (2016-2017) 304

Quadre I-127. Territorialització de la inversió a les Illes Balears (2008-2010) 307

Quadre I-128. Distribució econòmica del pressupost dels ens públics i societats públiques a les Illes Balears per capítols (2017) 308

Quadre I-129. Deute de les comunitats autònomes (en milions d'euros) (2001-2010) 309

Quadre I-130. Pressuposts consolidats dels consells insulars (en euros) (2016-2017) 310

Quadre I-131. Pressuposts consolidats dels consells insulars (en euros) (2016-2017) 313

Quadre I-132. Distribució econòmica dels pressuposts inicials dels ajuntaments de les Illes Balears (en euros) (2016-2017) 315

Quadre I-133. Pressuposts inicials despeses dels ajuntaments de les Illes Balears (en euros) (2016-0217) 316

Quadre I-134. Pressuposts consolidat de l'Ajuntament de Palma (en euros) (2016-2017) 319

Quadre I-135. Pressupost propi de l'Ajuntament de Calvià (2016-2017) 322

Quadre I-136. Anàlisi social de la despesa de les entitats locas de les Balears per programes (2016-2017) 326
Quadre I-137. Ingressos de la Delegació Especial d'Hisenda de les Illes Balears (en milers d'euros) (2016-2017) 328
Quadre I-138. Càrrega fiscal per habitant per comunitats autònomes (exercici 2017) 328
Quadre I-139. Distribució de la càrrega fiscal per administracions autonòmiques (2017) 329
Quadre I-140. Distribució de la càrrega tributària per tipus de tribut per comunitats autònomes (2017) 330
Quadre I-141. Càrrega fiscal per habitant a Menorca, Formentera i Eivissa per municipis (2017) 335
Quadre I-142. Càrrega fiscal per habitant a Mallorca per municipis (2017) 335
Quadre I-143. Anàlisi de la despesa pública per polítiques de la despesa a les Illes Balears per funció/programa (2017) 338
Quadre I-144. Anàlisi de la despesa classificada per polítiques de la despesa i programa (2017) 340

Medi ambient

Quadre I-145. Precipitació mensual (L/m2) (2017) 345
Quadre I-146. Evolució de les precipitacions anuals a Balears (L/m2) (2007-2017) 347
Quadre I-147. Temperatura mitjana mensual (ºC) 2017 347
Quadre I-148. Evolució de temperatura mitjana a les Balears (OC) (2007-2017) 348
Quadre I-149. Evolució anual de les principals emissions d'acidificadors i precursors de l'ozó (tones) (2006-2016) 349
Quadre I-150. Emissions de GEI a Balears (kt de CO2 equivalent) per tipus de compost (2011-2016) 352
Quadre I-151. Població exposada a nivell de renou superior a 55 dB(A) 353
Quadre I-152. Nombre de persones (Centenes) 353
Quadre I-153. Població exposada (Centenes) indicador Lden 353
Quadre I-154. Evolució mensual reserves hídriques (2017) 354
Quadre I-155. Evolució anual de reserves hídriques a les Illes Balears (%) (2007-2017) 355
Quadre I-156. Aigua dessalada per illa (2016-2017) 362
Quadre I-157. Espècies catalogades (2015-2017) 362
Quadre I-158. Tàxons assimilables a cada categoria UICN (2001-2017) 363

Quadre I-159. Neteja de litoral (kg) (2017) 364
Quadre I-160. Recollida per tipus de residus (kg) (2017) 365
Quadre I-161. Criteris de qualificació d'aigües de bany 366
Quadre I-162. Qualificació de les aigües de bany 2017 366
Quadre I-163. Qualificació de les aigües de bany per illa (2017) 367
Quadre I-164. Consum energètic a les Illes Balears per concepte (2015-2016) 370
Quadre I-165. Consum final d'energia elèctrica per illes i sectors (2016) 374
Quadre I-166. Dades d'urbanisme a Formentera 378
Quadre I-167. Recollida de residus a l'Illa de Mallorca (tones) per fracció (2016-2017) ... 379
Quadre I-168. Recollida de residus a l'Illa de Menorca (tones) per fracció (2016-2017) ... 382
Quadre I-169. Recollida de residus a l'Illa d'Evissa (tones) per fracció (2016-2017) 383

Societat del coneixement i de la informació

Quadre I-170. Despesa en R+D (2016) 398
Quadre I-171. Recursos humans en R+D (2016) 399
Quadre I-172. Despesa en innovació (2016) 401
Quadre I-173. Empreses innovadores per període (2009-2011, 2014-2016) 402
Quadre I-174. Beques concedides per entitat a les Illes Balears (2013-2017) 406
Quadre I-175. Contractes postdoctorals concedits a les Illes Balears per entitat (2013-2017) 406
Quadre I-176. Accions especials a les Illes Balears per convocatòria (2012-2019) 407

Economia social i solidària

Quadre I-177. Nombre d'empreses per condició jurídica de l'economia social a les Illes Balears (2010-2017) 433
Quadre I-178. Nombre d'altres tipus d'entitats de l'economia social (2016-2017) 433
Quadre I-179. Compte de pèrdues i guanys de les cooperatives i societats laborals a les Illes Balears per tipus de societat (2014-2015) 446

Capítol II Mercat de treball i polítiques d'ocupació

Quadre II-1. Indicadors estratègia (2020) 454
Quadre II-2. Treballadors en alta laboral per sexe, Illes Balears (2010-2017) 454
Addenda quadre II-2.
Afiliacions al Règim General de la Seguretat Social en equivalència a jornada completa (2011-2017) 455

Quadre II-3. Evolució del pes de la població ocupada femenina sobre el total de població ocupada. Espanya - Illes Balears (2010-2017) 455

Quadre II-4. Creixement de l'ocupació per sectors d'activitat, Illes Balears (2016-2017) 456

Quadre II-5. Treballadors assalariats, autònoms i empreses per activitat econòmica (CNAE 09) a les Illes Balears (2016-2017) 457

Quadre II-6. Treballadors en alta laboral segons el règim, Illes Balears (2010-2017) 461

Quadre II-7. Evolució de les afiliacions per tipus de contracte. Illes Balears (2016-2017) 463

Quadre II-8. Treballadors afiliats a les Illes Balears per illes (2016-2017) 464

Quadre II-9. Total d'afiliats estrangers a la Seguretat Social, Illes Balears (2017) 465

Quadre II-10a. Total d'afiliats estrangers (UE) a la Seguretat Social per nacionalitats ..... i per règims a les Illes Balears (2017) 465

Quadre II-10b. Total d'afiliats estrangers (fora de la UE) a la seguretat social per nacionalitats i per règims a les Illes Balears (2017) 466

Quadre II-11. Total d'afiliats estrangers per sectors d'activitat a les Illes Balears (règim general, mitjana 2016 i 2017) 467

Quadre II-12. Evolució de l'ocupació a les Illes Balears (2006-2017) 469

Addenda quadre II-12. Evolució de l'ocupació a les Illes Balears (2006-2017) 469

Quadre II-13. Evolució de la població ocupada (milers) per sectors d'activitat a les Illes Balears per trimestres (2010-2017) 471

Quadre II-14. Taxa d'activitat per comunitats autònomes (2016-2017) 473

Quadre II-15. Taxes d'ocupació per comunitats autònomes (2016-2017) 474

Quadre II-16. Taxa d'activitat, d'ocupació i d'atur per sexes i per grups d'edat a ..... les Illes Balears (2016-2017) 476

Quadre II-17. Taxa d'ocupació dels joves menors de 30 anys per comunitats autònomes (2017) 477

Quadre II-18. Població d'entre 18 i 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària per comunitats autònomes (2017) 478

Quadre II-19. Taxes d'atur per comunitats autònomes (2016-2017) 481

Quadre II-20. Dimensions i indicadors de qualitat del treball 483

Quadre II-21. Ponderacions establertes en els diversos escenaris, IQT (2006) 485

Quadre II-22. Rànquing iqt de les comunitats autònomes segons les ponderacions establertes (2001, 2006-2015) 487

Quadre II-23. Treballadors ocupats per situació laboral a les Illes Balears (2014-2017) ... 491
Quadre II-24. Índex d'estacionalitat a les Illes Balears per illa (2017) ... 492
Quadre II-25. Assalariats (milers) per tipus de contracte i comunitat autònoma (2016-2017) ... 493
Quadre II-26. Taxes de temporalitat per seccions d'activitat, nacionalitat i tipus de sector (2015-2017) ... 494
Quadre II-27. Taxes de temporalitat dels assalariats a les Illes Balears per sexe (2011-2017) ... 495
Quadre II-28. Taxes de temporalitat dels assalariats a les Illes Balears per tipus de jornada (2011-2017) ... 495
Quadre II-29. Ocupats i assalariats per tipus de jornada i per sexe (2010-2017) ... 497
Quadre II-30. Ocupats i assalariats a les Illes Balears per sectors econòmics i sexe (2016-2017) ... 499
Quadre II-31. Evolució dels demandants d'ocupació segons el col·lectiu (2011-2016) ... 499
Quadre II-32. Evolució de l'atur registrat a les Illes Balears per sexe (2005-2017) ... 500
Quadre II-33. Atur de llarga durada per comunitats autònomes (2017) ... 500
Quadre II-34. Perfil dels aturats de llarga durada a les Illes Balears (2011-2017) ... 502
Quadre II-35. Contractes registrats a les Illes Balears per modalitat de contractació (2011-2017) ... 505
Quadre II-36. Contractació de durada determinada registrada a les Illes Balears per durada del contracte (2008-2017) (en percentatges) ... 506
Quadre II-37. Les 10 ocupacions més contractades a les Illes Balears per sexe (2010) ... 507
Quadre II-38. Nombre de contractes registrats a treballadors estrangers a les Illes Balears i a Espanya per zones de procedència (2017) ... 508
Quadre II-38 bis. Cost salarial total per treballador i comunitat autònoma (2016-2017) ... 509
Quadre II-39. Comparativa de les polítiques actives d'ocupació per programes (2010-2016) ... 511
Quadre II-40. Perfil de persones ateses en els dos tipus d'orientació (oficines SOIB i entitats especialitzades) (2016) ... 514
Quadre II-41. Programes i accions de formació (2016) ... 515
Quadre II-42. Accions formatives adreçades a persones desocupades per sexe (2016) ... 517
Quadre II-43. Accions formatives adreçades a persones desocupades per sexe segons família professional (2016) ... 517
Quadre II-44. Accions formatives adreçades a persones desocupades per nivell de qualificació de les accions formatives (2016-2014) ... 519

Quadre II-45. Taxa de cobertura de les accions formatives adreçades a persones desocupades per sexe i edat (2016) 519
Quadre II-46. Taxa d'inserció laboral segons família professional de les accions formatives adreçades a persones desocupades (2016) 520
Quadre II-47. Accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables per sexe segons família professional (2016) 521
Quadre II-48. Accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables per sexe (2016) .. 521
Quadre II-49. Participació a les accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables per grups d'edat i família professional (2016) 524
Quadre II-50. Taxa de cobertura de les accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables (2016) 525
Quadre II-51. Nivell qualificació de les accions formatives adreçades a col·lectius vulnerables (2016-2014) 525
Quadre II-52. Participació i segregació de les accions formatives adreçades a treballadors ocupats per sexe i família professional (2016) 526
Quadre II-53. Participació de les accions formatives adreçades a treballadors ocupats per grups d'edat i família professional (2016) 527
Quadre II-54. Nivell qualificació de les accions formatives adreçades a treballadors ocupats (2016-2014) 528
Quadre II-55. Accidents en jornada de treball amb baixa a les Illes Balears, segons el grau de lesió (2007-2017) 545
Quadre II-56. Accidents en jornada de treball amb baixa a les Illes Balears per sector econòmic i gravetat (2016-2017) 545
Quadre II-57. Índex d'incidència dels accidents en jornada de treball amb baixa per comunitat autònoma (2014-2017) 546
Quadre II-58. Accidents en jornada de treball, amb baixa, per illa (2007-2010) 546

Capitol III. Qualitat de vida i estat del benestar

La població de les illes balears

Quadre III-1. Població segons comunitat autònoma de residència (2012-2017) 551
Quadre III-2. Edat mitjana de maternitat d'Espanya i Illes Balears (1975-2016) 558
Quadre III-3. Evolució del nombre mitjà de fills per dona d'Espanya i Illes Balears (1975-2016) 559
Quadre III-4. Evolució dels naixements a les Illes Balears per principals àrees de nacionalitat de la mare, per aportació al total de natalitat (2000-2016) 561

Quadre III-5. Percentatge de nascuts de mare no casada d'Espanya i Illes Balears (1975-2016) 562

Quadre III-6. Evolució de les taxes d'interrupció voluntària de l'embaràs per CA de residència. 2007-2016 564

Quadre III-7. Evolució de les taxes de nupcialitat en matrimonis entre cònjuges de diferent sexe per comunitat autònoma (1975-2016) 568

Quadre III-8. Matrimonis: cònjuges de diferent sexe segons composició de les nacionalitats dels contraents (1986-2016) 572

Quadre III-9. Dissolucions del matrimoni a Espanya i les Illes Balears (1996-2016) ... 572

Quadre III-10. Matrimonis entre cònjuges del mateix sexe. Illes Balears (2006-2016) 574

Quadre III-11. Evolució de les taxes estandarditzades de defunció a Espanya i Illes Balears (2001, 2008, 2016) 575

Quadre III-12. Taxes estandarditzades d'APV i defuncions per causes externes per comunitat autònoma (2016) 575

Quadre III-13. Defuncions a les Illes Balears segons grups d'edat i sexe (2016) 578

Quadre III-14. Indicadors de població de les Illes Balears segons la revisió del padró 1-1-2017 per illa 581

Quadre III-15. Projecció de població resident a les Illes Balears l'1 de gener per sexe (2018-2031) 584

Quadre III-16. Projeccions de la població a les Illes Balears (2018-2030) 586

Quadre III-17. Projeccions de l'Índex de Pressió Humà (IPH) a les Illes Balears per illes (fins 2030) 587

Benestar econòmic, distribució de la renda i pobresa

Quadre III-18. Indicadors de desigualtat de rendes per comunitat autònoma (2016) 592

Quadre III-19. Evolució dels ingressos a les Illes Balears (2013-2016) 593

Quadre III-20. Índexs de desigualtat i de risc de pobresa a la Unió Europea (2015-2016) 595

Quadre III-21. Taxa de risc de pobresa per comunitats autònomes (2016) 596

Salut, qualitat de vida i serveis sanitaris

Quadre III-22. Centres, serveis i establiments sanitaris de les Illes Balears (2018) 626

Quadre III-23. Hospitals a les Illes Balears (2017) 628

Quadre III-24. Dotació dels equips d'alta tecnologia dels hospitals de les Illes Balears per finalitat asistencial i dependència (2017) 629

Quadre III-25. Principals dades d'activitat en els sistemes públic i privat d'atenció especialitzada a les Illes Balears per àrees (2016) 633
Quadre III-26. Activitat total atenció primària IB-Salut (2011-2016) 635
Quadre III-27. Modalitat de la cobertura sanitària (exclusiva) de la població de 15 i més anys per sexe i comunitat autònoma (2014) 636
Quadre III-28. Despesa sanitària pública consolidada el 2016 segons comunitat autònoma 638
Quadre III-29. Grans grups diagnòstics hospitals públics CAIB (2011-2015) 642
Quadre III-30. Taxa de natalitat de 1.000 nascuts vius (2010-2016) 645
Quadre III-31. Percentatge de nascuts de mares menors de 20 anys (2010-2015) 645
Quadre III-32. Percentatge de nounats a terme amb baix pes <2.500 grams (2010-2015) 645
Quadre III-33. Naixements segons el pes al naixement (2014-2016) 646
Quadre III-34. Tipus de lactància materna segons sexe i comunitat autònoma (2016) 646

Educació

Quadre III-35. Alumnat matriculat en ensenyaments de règim general per nivells educatius (2011-2017) 658
Quadre III-36. Alumnat matriculat en ensenyaments de règim especial ensenyament (2011-2017) 660
Quadre III-37. Alumnat matriculat en educació d'adults i en educació a distància per ensenyament (2011-2017) 661
Quadre III-38. Percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments de règim general no universitaris per nivells, titularitat dels centres i comunitats autònomes 662
Quadre III-39. Percentatge d'alumnat estranger en ensenyaments de règim general no universitaris a les Illes Balears per nivells i titularitat dels centres (2011-2017) 667
Quadre III-40. Variació de l'alumnat estranger en ensenyaments no universitaris (en termes absoluts) 669
Quadre III-41. Professorat d'EE. de Règim General i EE. de Règim Especial per titularitat del centre (2011-2017) 669
Quadre III-42. Mitjana d'alumnes per professor en equivalents a temps complet als ensenyaments de règim general no universitaris(1) per tipus de centre i titularitat (2011-2017) 671
Quadre III-43. Alumnat dels ensenyament de règim general no universitari de l'administració educativa per unitat i tipologia de centres (2011-2016) 672

Quadre III-44. Esperança de vida escolar en el sistema educatiu als 6 anys (1) (2011-2016) 673

Quadre III-45. Taxes netes d'escolarització en edats postobligatòries en el sistema educatiu i formatiu (1) (2011-2016) 674

Quadre III-46. Taxes d'idoneïtat en les edats de 8, 10, 12, 14 i 15 anys (2011-2016) 677

Quadre III-47. Percentatge d'alumnat repetidor d'educació primària al darrer curs per sexe (2011-2016) 678

Quadre III-47bis. Percentatge d'alumnat repetidor d'educació primària per curs, titularitat/finançament i sexe (2015/2016) 678

Quadre III-48. Taxa bruta de població que es gradua per cada ensenyament-titulació (2005-2015) 678

Quadre III-49. Abandonament primerenc de l'educació i la formació (1), per comunitat autònoma. Població de 18 a 24 anys que no ha completat el nivell d'educació secundària de segona etapa i no continua cap tipus d'educació-formació (2006, 2011, 2016) 681

Quadre III-50. Percentatge de població de 20 a 24 anys que ha assolit almenys el nivell d'educació secundària de segona etapa (2006, 2011, 2016) 682

Quadre III-51. Nivell de formació de la població per grups d'edat, sexe i nivells assolits (2011-2012, 2015-2016) 682

Quadre III-52. Despesa pública per alumne en ensenyament no universitari (en euros) (1) (2011-2015) 682

Quadre III-53. Percentatge d'alumnat becat i import mitjà per becari a batxillerat i formació professional (2011-2016) 683

Quadre III-54. Evolució de la totalitat de l'alumnat matriculat a la UIB per curs acadèmic 688

Quadre III-55. Evolució de la taxa d'universitaris matriculats a la UIB per curs acadèmic 688

Quadre III-56. Càrrega docent en crèdits del professorat de la UIB per curs acadèmic 688

Quadre III-57. Professorat a temps complet per curs acadèmic 688

Quadre III-58. Ràtio alumnat-professorat per curs acadèmic 689

Quadre III-59. Personal d'administració i serveis per curs acadèmic 689

Quadre III-60. Ràtio professorat/PAS per curs acadèmic 690

Quadre III-61. La UIB al rànquing del centre de classificació universitària mundial (CWUR) (rànquing entre les mil primeres) (2014, 2017) 692

Quadre III-62. Alumnat UOC per tipus de titulació i curs acadèmic 692

Quadre III-63. Alumnat UOC de nova incorporació per trams d'edat i curs acadèmic 693

Quadre III-64. % Alumnat UOC de nova incorporació i curs acadèmic 693

Quadre III-65. Estudis oferts per la UOC i curs acadèmic 693
Quadre III-66. Evolució d'alumnes de la UNED per curs (2012-2017) 695
Quadre III-67. Oferta formativa de la UNED per curs acadèmic 695
Quadre III-68. Nombre d'estudiants a la UNED al curs 2012/2013 per illa i estudis 695
Quadre III-69. Nombre d'estudiants a la UNED al curs 2016/2017 per illa i estudis 696
Quadre III-70A. Percentatge d'alumnat a la UNED per trams d'edat, estudis i curs acadèmic 696
Quadre III-70B. Mitjana d'edat de l'alumnat a la UNED per estudis i curs acadèmic 696
Quadre III-71. Nombre d'estudiants de grau a CSAG al curs 2016/2017 per tipus de graus 697
Quadre III-72. Nombre d'estudiants de postgrau de CSAG al curs 2016/2017 697

Gràfics

Capítol I. Panorama econòmic

El panorama econòmic de les Illes Balears

Gràfic I-1. Evolució de la variació del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per sectors econòmics (2004-2017) (Base 2004) 9

Gràfic I-2. Evolució de la taxa de variació acumulativa del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per sectors econòmics (2004-2017) (Base 2004=100) 9

Gràfic I-3. Evolució de les taxes de variació del PIB. Volum encadenat (2013-2017) (base 2010) 9

Gràfic I-4. Evolució de la variació del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per illa (2004-2017) (base 2004)..... 12

Gràfic I-5. Evolució de la taxa de variació acumulativa del VAB a preus constants en milers d'euros a les Illes Balears per illa (2004-2017) (base 2004=100) 13

Gràfic I-6. Variació anual 2001-2007 del VAB a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 13

Gràfic I-7. Variació anual 2008-2013 del VAB a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 14

Gràfic I-8. Variació anual 2014-2017 del VAB a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 14

Gràfic I-9. Variació anual 2017 del VAB a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 15

Gràfic I-10. Variació anual 2001-2007 del VAB sector agrari a preus constants per comunitats autònomes 15

Gràfic I-11. Variació anual 2008-2013 del VAB sector agrari a preus constants per comunitats autònomes 16

Gràfic I-12. Variació anual 2014-2017 del VAB sector agrari a preus constants per comunitats autònomes 16

Gràfic I-13. Variació anual 2017 del VAB sector agrari a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 17

Gràfic I-14. Variació anual 2001-2007 del VAB sector indústria a preus constants per comunitats autònomes (%) 19

Gràfic I-15. Variació anual 2008-2013 del VAB sector indústria a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 19

Gràfic I-16. Variació anual 2014-2017 del VAB sector indústria a preus constants per comunitats autònomes (%) 20

Gràfic I-17. Variació anual 2017 del VAB sector indústria a preus constants per comunitats autònomes (%) 20
Gràfic I-18. Variació anual 2001-2007 del VAB sector construcció a preus constants per comunitats autònomes (%) 21
Gràfic I-19. Variació anual 2008-2013 del VAB sector construcció a preus constants per comunitats autònomes (%) 22
Gràfic I-20. Variació anual 2014-2017 del VAB sector construcció a preus constants per comunitats autònomes (%) 22
Gràfic I-21. Variació anual 2017 del VAB sector construcció a preus constants per comunitats autònomes (%) 23
Gràfic I-22. Variació anual 2001-2007 del VAB sector serveis a preus constants per comunitats autònomes (%) 24
Gràfic I-23. Variació anual 2008-2013 del VAB sector serveis a preus constants per comunitats autònomes (%) 24
Gràfic I-24. Variació anual 2014-2017 del VAB sector serveis a preus constants per comunitats autònomes (%) 25
Gràfic I-25. Variació anual 2017 del VAB sector serveis a preus constants per comunitats autònomes (%) 25
Gràfic I-26. Variació anual 2001-2007 del VAB sector serveis predominantment de mercat a preus constants per comunitats autònomes (%) 26
Gràfic I-27. Variació anual 2008-2013 del VAB sector serveis predominantment de mercat a preus constants per comunitats autònomes (%) 27
Gràfic I-28. % variació anual 2014-2017 del VAB sector serveis predominantment de mercat a preus constants per comunitats autònomes 27
Gràfic I-29. % variació anual 2017 del VAB sector serveis predominantment de mercat a preus constants per comunitats autònomes 28
Gràfic I-30. Variació anual 2001-2007 del VAB sector serveis predominantment de no mercat a preus constants per comunitats autònomes (%) 32
Gràfic I-31. Variació anual 2008-2013 del VAB sector serveis predominantment de no mercat a preus constants per comunitats autònomes (%) 32
Gràfic I-32. % variació anual 2014-2017 del VAB sector serveis predominantment de no mercat a preus constants per comunitats autònomes 33
Gràfic I-33. % variació anual 2017 del VAB sector serveis predominantment de no mercat a preus constants per comunitats autònomes 33
Gràfic I-34. Taxa de creixement 2017/2016 de l'IPC per comunitats autònomes .. 42
Gràfic I-35. Diferència de la taxa de creixement de l'IPC d'Espanya i Balears per grups (2017) (base 2016) 43

Gràfic I-36. PIB per càpita en euros per comunitats autònomes (2017) 46
Gràfic I-37. VAB per càpita a preus constants (base 2008) de les Illes Balears (Espanya = 100) (1964-201)..... 46
Gràfic I-38. Variació anual 2001-2007 del PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 47
Gràfic I-39. Variació anual 2008-2013 del PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 48
Gràfic I-40. Variació anual 2014-2017 del PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 48
Gràfic I-41. Previsió del percentatge de variació anual 2017 del PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes 49
Gràfic I-42. Previsió del percentatge de variació anual 2018 del PIB per càpita a preus constants per comunitats autònomes 49
Gràfic I-43. Variació anual 2001-2007 de la Productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 50
Gràfic I-44. Variació anual 2008-2013 de la Productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes (%) 51
Gràfic I-45. Variació anual 2014-2017 de la productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 51
Gràfic I-46. Variació anual 2017 de la productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes (%)..... 52
Gràfic I-47. Previsió del percentatge de variació anual 2018 de la productivitat per ocupat a preus constants per comunitats autònomes..... 52
Gràfic I-48. Variació anual 2001-2007 de la taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes (%) 53
Gràfic I-49. Variació anual 2008-2013 de la taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes (%) 54
Gràfic I-50. Variació anual 2014-2017 de la taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes (%) 54
Gràfic I-51. Previsió del percentatge de variació anual 2017 de la taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes..... 55
Gràfic I-52. Previsió del percentatge de variació anual 2018 de la taxa d'ocupació de la població resident per comunitats autònomes..... 55
Gràfic I-53. Previsions de creixement del PIB per comunitats autònomes (% de variació anual) (2001-2007)..... 56
Gràfic I-54. Previsions de creixement del PIB per comunitats autònomes (% de variació anual) (2008-2013)..... 56

Gràfic I-55. Previsions de creixement del PIB per comunitats autònomes (% de variació anual) (2014-2017) 57

Gràfic I-56. Previsions de creixement del PIB per comunitats autònomes (% de variació anual) (2017) 57

Gràfic I-57. Previsions de creixement del PIB per comunitats autònomes (% de variació anual) (2018) 58

Gràfic I-58. Taxa de la productivitat del capital (πK) per a Espanya i comunitats autònomes (1965-2013) 62

Gràfic I-59. Taxa de benefici (r) per a Espanya i comunitats autònomes (1965-2013) . 62

Gràfic I-60. Comportament de la taxa de benefici per comunitats autònomes (1965-1985) 63

Gràfic I-61. Comportament de la taxa de benefici per comunitats autònomes (1986-2008). 63

Gràfic I-62. Comportament de la taxa de benefici per comunitats autònomes (2009-2013). 64

Sector industrial

Gràfic I-63. Percentatge de la indústria sobre el VAB a preus bàsics total i llocs de treball en la indústria sobre el total de les Illes Balears 102

Gràfic I-64. Índex de producció industrial (IPI) (2002-2017)..... 104

Gràfic I-65. Índex de preus industrials a les Illes Balears (IPRI) (Base 2015) (2000-2017) 107

Gràfic I-66. Índex de preus industrials a les Illes Balears (IPRI) (base 2015) (2013-2017) 107

Gràfic I-67. Consum de productes petrolífers líquids a les Illes Balears per illes (2007-2017) 115

Construcció

Gràfic I-68. Variació indicador global d'activitat al sector de la construcció (%) (1992-2017) 130

Gràfic I-69. Evolució de la taxa d'atur (%) (1995-2010)..... 134

Gràfic I-70. Licitació oficial en milers d'euros (2010-2017)..... 135

Gràfic I-71. Habitatges protegits a les Illes Balears (1991-2017) 139

Gràfic I-72. Habitatges protegits a les Illes Balears (1991-2017) 139

El turisme

Gràfic I-73. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement dels turistes respecte a Espanya per CA competidores en turisme de "sol i platja" (2016-2017)..... 162

Gràfic I-74. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per CA competidores en turisme de "sol i platja" (2016-2017) 162

Gràfic I-75. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insulars de les estades respecte a Illes Balears (2016-2017) 165

Gràfic I-76. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insulars de la estada mitjana respecte a Illes Balears (2016-2017) 165

Gràfic I-77. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insulars dels turistes respecte a Illes Balears (2016-2017) 165

Gràfic I-78. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement dels turistes, estades i estada mitjana respecte al total per país de residència (2016-2017) 167

Gràfic I-79. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes i estades, i del creixement de l'estada mitjana de la temporada mitjana-baixa sobre el total per país de residència (2016-2017)..... 167

Gràfic I-80. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de les estades respecte a Illes Balears (2016-2017) 169

Gràfic I-81. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes de les estades de la temporada mitjana-baixa sobre el total i per illa (2016-2017) 169

Gràfic I-82. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de les estades mitjanes dels turistes respecte a Illes Balears (2016-2017)..... 172

Gràfic I-83. Diferències en punts percentuals del creixement de les estades mitjanes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total i per illa (2016-2017) 172

Gràfic I-84. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular dels turistes respecte a Illes Balears (2016-2017) 177

Gràfic I-85. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total i per illa (2016-2017) 177

Gràfic I-86. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement dels turistes estrangers respecte al total Illes Balears per país de residència (2016-2017) 180

Gràfic I-87. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes estrangers de la temporada mitjana-baixa sobre el total per país de residència (2016-2017) 180

Gràfic I-88. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement dels turistes respecte a Illes Balears per país de residència i tipus d'allotjament (2016-2017) 180

Gràfic I-89. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per país de residència i tipus d'allotjament (2016-2017) 180

Gràfic I-90. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular dels turistes respecte a Illes Balears per tipus d'allotjament (2016-2017) .. 184

Gràfic I-91. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per illa i tipus d'allotjament (2016-2017) 184

Gràfic I-92. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per illa i motiu principal del viatge (2016-2017) 188

Gràfic I-93. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular dels turistes respecte a Illes Balears per motiu principal del viatge (2016-2017) 188

Gràfic I-94. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total i per illa i forma d'organització del viatge (2016-2017) 195

Gràfic I-95. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular dels turistes respecte a Illes Balears per forma d'organització del viatge (2016-2017) 195

Gràfic I-96. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement dels turistes respecte a Illes Balears per país de residència i forma d'organització del viatge (2016-2017) 196

Gràfic I-97. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes dels turistes de la temporada mitjana-baixa sobre el total per país de residència i forma d'organització del viatge (2016-2017) 196

Gràfic I-98. Diferències en punts percentuals de l'increment a hotels de les Illes Balears del pes dels turistes i estades, i creixement de l'estada mitjana de la temporada mitjana-baixa per país de residència (2016-2017) 196

Gràfic I-99. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de les estades a hotels respecte a Illes Balears per país de residència (2016-2017) 197

Gràfic I-100. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de la estada mitjana a hotels respecte a Illes Balears per país de residència (2016-2017) 197

Gràfic I-101. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular dels turistes a hotels respecte a Illes Balears per país de residència (2016-2017) 198

Gràfic I-102. Diferències en punts percentuals de l'increment a hotels de Mallorca del pes dels turistes i estades, i creixement de l'estada mitjana de la temporada mitjana-baixa per país de residència (2016-2017) 199

Gràfic I-103. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de la despesa turística respecte a les Illes Balears (2016-2017)..... 203

Gràfic I-104. Diferències en punts percentuals de l'increment del pes de la despesa turística de la temporada mitjana-baixa sobre el total i per illa (2016-2017) 203

Gràfic I-105. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement de la despesa de turistes respecte al total per origen de residència (2016-2017) 204

Gràfic I-106. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement de la despesa de turistes internacionals respecte al total per país de residència (2016-2017) 204

Gràfic I-107. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement de la despesa turística respecte a Espanya per comunitats autònomes (2016-2017) 206

Gràfic I-108. Despesa total dels turistes internacionals per comunitat autònoma de destinació principal (%) (2017) (base 100 = Espanya) 207

Gràfic I-109. Evolució de la rendibilitat (euros) del sector hoteler a les Illes Balears (2008-2017) 209

Gràfic I-110. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de la rendibilitat del turisme respecte a les Illes Balears (2016-2017)... 210

Gràfic I-111. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de la rendibilitat del turisme respecte a les Illes Balears en temporada mitjana-alta (2016-2017) 210

Gràfic I-112. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de la rendibilitat del turisme respecte a les Illes Balears en temporada mitjana-baixa (2016-2017)..... 211

Gràfic I-113. Tarifa mitjana diària del sector hoteler per comunitats autònomes (euros) (2016-2017) (base Espanya = 100) 213

Gràfic I-114. Evolució de l'índex de preus de l'oferta turística a les Illes Balears en temporada alta (2008-2017) 214

Gràfic I-115. Percentatge de planta oberta i grau d'ocupació de l'oferta hotelera a les Illes Balears (2008-2017) 217

Gràfic I-116. Percentatge de planta oberta i grau d'ocupació de l'oferta hotelera a Mallorca (2008-2017) 217

Gràfic I-117. Percentatge de planta oberta i grau d'ocupació de l'oferta hotelera a Menorca (2008-2017)..... 217

Gràfic I-118. Percentatge de planta oberta i grau d'ocupació de l'oferta hotelera a Eivissa-Formentera (2008-2017) 227

Gràfic I-119. Empreses actives al sector turístic a les Illes Balears per activitat econòmica (2016-2017) 227

Gràfic I-120. Locals actius al sector turístic a les Illes Balears per activitat econòmica (2016-2017) 227

Gràfic I-121. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement de les empreses i locals actius al sector turístic a les Illes Balears respecte al total per activitat econòmica (2016-2017) 227

Gràfic I-122. Empreses actives al sector turístic a les Illes Balears per estrat d'assalariats (2017) 229

Gràfic I-123. Locals actius al sector turístic a les Illes Balears per estrat d'assalariats (2017) 229

Gràfic I-124. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement de les empreses i locals actius al sector turístic a les Illes Balears respecte al total per estrats d'assalariats (2016-2017) 230

Gràfic I-125. Empreses d'alta a la Seguretat Social a les Illes Balears per sector d'activitat (2017) 231

Gràfic I-126. Empreses d'alta a la Seguretat Social a Mallorca per sector d'activitat (2017) 233

Gràfic I-127. Empreses d'alta a la Seguretat Social a Menorca per sector d'activitat (2017) 233

Gràfic I-128. Empreses d'alta a la Seguretat Social a Eivissa per sector d'activitat (2017) 234

Gràfic I-129. Empreses d'alta a la Seguretat Social a Formentera per sector d'activitat (2017) 234

Gràfic I-130. Diferències en punts percentuals de les taxes de creixement insular de les empreses d'alta a la Seguretat Social respecte a les Illes Balears per sector d'activitat (2016-2017) 238

Transports

Gràfic I-131. Producció en el sector de transport i emmagatzematge (2008-2014) 251

Gràfic I-132. Evolució de la producció del sector transport i emmagatzematge (2008-2014) 252

Gràfic I-133. Distribució d'ingressos per subsector (2014) 258

Gràfic I-134. Nombre total de passatgers per via marítima (2009-2017) 266

Gràfic I-135. Trànsit per carretera a les Illes Balears (índex 100: any 2009) (2009-2016) 268

Gràfic I-136. Evolució dels viatgers en autobusos de transport públic interurbà a Mallorca (2013-2016) 272

Gràfic I-137. Mitjà d'accés per tipus de vehicles. Comparació amb altres ciutats espanyoles (2016) 273

Institucions financeres

Gràfic I-138A. Volum de crèdit (milions d'euros) (1997-2017) 288
Gràfic I-138B. Taxa de creixement de crèdit (1997-2017) 289
Gràfic I-138C. Import mitjà titular (euros) (1997-2017) 289
Gràfic I-139. Credit total en relació amb el PIB (2010-2017) 289
Gràfic I-140. Distribució del cost de l'endeutament per cost del finançament 290
Gràfic I-141. Distribució de l'endeutament per sector econòmic (2015-2016) 292
Gràfic I-142. Composició del deute segons PDE (desembre de 2017) 295
Gràfic I-143. Evolució del nombre d'oficines (1988-2017) 297
Gràfic I-144A. Nombre d'empreses que amplien capital (2010-2017) 299
Gràfic I-144B. Volum d'ampliacions de capital (milers d'euros) (2010-2017) 299
Gràfic I-144C. Volum mitjà d'ampliació de capital (milers d'euros) (2010-2017) 299

Administracions públiques i càrrega fiscal

Gràfic I-145. Càrrega fiscal per administracions a les Illes Balears (2017) 329
Gràfic I-146. Distribució de la càrrega tributària a les Illes Balears per tipus de tribut (2017) 331
Gràfic I-147. Pressió fiscal per CA: diferència respecte a la mitjana nacional en punts percentuals (2017) 332

Medi ambient

Gràfic I-148. Precipitació mensual (L/m2) (2017) 346
Gràfic I-149. Evolució de les precipitació anuals (L/m2) (2007-2017) 347
Gràfic I-150. Temperatura mitjana mensual (ºC) (2017) 348
Gràfic I-151. Evolucióla temperatura mitjana anual (ºC) (2007-2017) 349
Gràfic I-152. Evolució de gasos acidificadors (tones) (2006-2016) 350
Gràfic I-153. Evolució de gasos precursors de l'ozó (tones) (2006-2016) 350
Gràfic I-154. Evolució de les emissions de GEI (CO2 eq kt) (2006-2016) 352
Gràfic I-155. Emissisons de CO2 eq. per sector d'activitat (1990-2016) 353
Gràfic I-156. Emissions de CO2 verificades en els sectors de la indústria i elèctric (2006-2017) 354
Gràfic I-157. Evolució mensual reserves hídriques per illa (%) (2017) 354
Gràfic I-158. Evolució interanual de reserves hídriques a les Illes Balears (%) (2007-2017) 356
Gràfic I-159. Variació interanual per mesos a les Illes Balears (%) 356
Gràfic I-160. Aigua dessalada sobre el total de les Illes Balears (%) (2017) 357

Gràfic I-161. Evolució interanual d'aigua dessalada (m3) (2000-2017) 357
Gràfic I-162. Percentatge de sinistres per illes (2017) 358
Gràfic I-163. Evolució interanual nombre sinistres (2001-2017) 358
Gràfic I-164. Superfície cremada (ha) i percentatge sobre el total (2017) 358
Gràfic I-165. Evolució interanual de la superfície cremada (2001-2017) 359
Gràfic I-166. Causalitat dels sinistres (2017) 359
Gràfic I-167. Positius de Xilella 361
Gràfic I-168. Tàxons amenaçats o desapareguts a les Illes Balears (2017) 363
Gràfic I-169. Neteja del litoral per illa (2017) 365
Gràfic I-170. Tipus de residu (2017) 365
Gràfic I-171. Neteja litoral interanual (kg) (2004-2017) 366
Gràfic I-172. % Qualificació aigües bany (2017) 366
Gràfic I-173. Evolució de la qualitat d'aigües de bany (%) (2011-2017) 367
Gràfic I-174. Consum energètic a les Illes Balears (2015-2016) 371
Gràfic I-175. Consum energètic a les Illes Balears (2016) 371
Gràfic I-176. Variació interanual del consum energètic (2002-2016) 371
Gràfic I-177. Producció mensual bruta (MWh) a les Illes Balears per illa (2016) 372
Gràfic I-178. % Variació interval a les Illes Balears (2015-2016) 372
Gràfic I-179. Energia solar col·lectors tèrmics (m2) (2000-2016) 373
Gràfic I-180. Evolució d'energies renovables (2002-2016) 373
Gràfic I-181. Consum final energia elèctrica per illa (MWh) (2017) 373
Gràfic I-182. Consum final d'energia elèctrica per sectors (2016) 374
Gràfic I-183. Evolució d'expedients de litoral (2001-2017) 376
Gràfic I-184. Consum final energia elèctrica per sectors (2013-2017) 376
Gràfic I-185. Evolució del nombre de resolucions favorables de litoral (2001-2017) ... 376
Gràfic I-186. Evolució de sol·licituds en sòl rústic (2003-2017) 377
Gràfic I-187. Evolució d'expedients de xarxes declarades d'interès general (2003-2017) 377
Gràfic I-188. Expedients d'interessos generals (2010-2017) 377
Gràfic I-189. Variació mensual de la recollida de residus a Mallorca (2017) 379
Gràfic I-190. Evolució interanual de la recollida de residus a Mallorca (2010-2017). 379
Gràfic I-191. Recollida selectiva a Mallorca (2017) 380
Gràfic I-192. Evolució mensual de la recollida selectiva a Mallorca (2017) 380
Gràfic I-193. Evolució interanual recollida selectiva Mallorca (2010-2017) 381
Gràfic I-194. Variació mensual de la recollida de residus a Menorca (2017) 382
Gràfic I-195. Recollida selectiva a Menorca (2017) 382
Gràfic I-196. Evolució mensual de la recollida selectiva a Menorca (2017) 383
Gràfic I-197. Evolució interanual de la recollida selectiva a Menorca (2010-2017) ... 383

Gràfic I-198. Variació mensual de la recollida de residus a Eivissa (2017)..... 384
Gràfic I-199. Evolució interanual de la recollida residus a Eivissa (2010-2017)..... 384
Gràfic I-200. Recollida selectiva a Eivissa (2017)..... 384
Gràfic I-201. Variació mensual de la recollida selectiva a Eivissa (2017)..... 385
Gràfic I-202. Evolució interanual de recollida selectiva a Eivissa (2010-2017)..... 385

Societat del coneixement i de la informació

Gràfic I-203. Evolució de la despesa en R+D a les Illes Balears (en milers d'euros) i sobre el PIB (2003-2016)..... 398
Gràfic I-204. Distribució de la despesa en R+D (2016)..... 398
Gràfic I-205. Investigadors a les Illes Balears (EDP) (2003-2016)..... 399
Gràfic I-206. Distribució sectorial dels investigadors (2016)..... 401
Gràfic I-207. Empreses amb activitats innovadores a les Illes Balears (2010-2016)... 402
Gràfic I-208. Empreses amb activitats innovadores a Espanya (2010-2016)..... 402
Gràfic I-209. Índex d'activitat de les Illes Balears respecte a Espanya per àrees científiques (2011-2017)..... 403
Gràfic I-210. Accions especials concedides (2017)..... 407
Gràfic I-211. % Connexió a Internet a les empreses de 10 i més treballadors (2017).... 413
Gràfic I-212. % Velocitat de baixada contractada per les empreses de 10 i més treballadors de les Illes Balears (2017)..... 413
Gràfic I-213. Percentatge de serveis disponibles a les webs de les empreses de deu i més treballadors de les Illes Balears (2017)..... 414
Gràfic I-214. Resum d'indicadors TIC a les empreses de menys de deu treballadors (%) (2017)..... 414
Gràfic I-215. Percentatge d'equipament TIC a les llars de les Illes Balears (2017).... 414
Gràfic I-216. Percentatge d'habitatges amb accés a internet, segons CA (2017)..... 415
Gràfic I-217. Resum usos per part de la ciutadania (%) (2017)..... 415
Gràfic I-218. Principals béns i serveis comprats pels ciutadans de les Illes Balears per motius particulars (%) (2017)..... 416
Gràfic I-219. Principals usos d'internet per part dels ciutadans de les Illes Balears per motius particulars (2017)..... 416
Gràfic I-220. Principals usos d'internet per part dels alumnes d'ESO de les Illes Balears per motius particulars, segon ús diari (2017)..... 416

Economia social i solidària

Gràfic I-221. Distribució del nombre de cooperatives i societats laborals per comunitats autònomes (mitjana 2017)..... 434
Gràfic I-222. Nombre de treballadors de cooperatives i societats laborals per comunitats autònomes (2017)..... 435

Gràfic I-223. % Cooperatives per tipus d'activitat a Espanya i Illes Balears (mitjana 2017) 436
Gràfic I-224. Evolució dels treballadors de cooperatives per tipus d'activitat a Espanya (2009-2018) 436
Gràfic I-225. Evolució dels treballadors de cooperatives per tipus d'activitat a les Illes Balears (2009-2018) 437
Gràfic I-226. Percentatge de societats laborals per tipus d'activitat a Espanya i a les Illes Balears (Mitjana 2017) 437
Gràfic I-227. % Nombre de treballadors de les societats laborals per tipus d'activitat a Espanya i Illes Balears (Mitjana 2017) 438
Gràfic I-228. Treballadors cooperatives. Illes Balears (1999-2018) 438
Gràfic I-229. % Cooperatives a les Illes Balears per tipus (2017) 441
Gràfic I-230. % Cooperatives a Mallorca per tipus (2017) 442
Gràfic I-231. % Cooperatives a Menorca per tipus (2017) 442
Gràfic I-232. % Cooperatives a Eivissa per tipus (2017) 443
Gràfic I-233. Nombre de societats laborals a Espanya i Illes Balears (1999-2018) 443
Gràfic I-234. Nombre de treballadors de les societats laborals a Espanya (1999-2018) 443
Gràfic I-235. Nombre de treballadors de les societats laborals a les Illes Balears (1999-2018) 444
Gràfic I-236. Evolució de les societats laborals donades d'alta a les Illes Balears (1998-2017) 444
Gràfic I-237. Evolució de la producció de les cooperatives i de les societats laborals (milers d'euros) (1999-2015) 444

Capitol II. Mercat de treball i polítiques d'ocupació

Gràfic II-1. Estructura del mercat de treball a les Illes Balears (mitjanes anuals 2017) (variació interanual) 470
Gràfic II-2. Índex de rotació: nombre de contractes temporals dividit per persones contractades amb contracte temporal (2008-2017) 506
Gràfic II-38 bis. Variació interanual de l'ICLIB desestacionalitzat i de l'IPC a les Illes Balears per trimestres (2010-2017) 509

Capitol III. Qualitat de vida i estat del benestar

La població de les illes balears

Gràfic III-1. Població segons lloc de naixement. Revisió del padró 2012 i 2017 552
Gràfic III-2. Evolució del balanç migratori a les Illes Balears 552

Gràfic III-3. Distribució de la població estrangera segons nacionalitat. Revisió padró 1-01-2017 553
Gràfic III-4. Piràmide segons lloc de naixement. Revisió del Padró 1-01-2017 554
Gràfic III-5. Evolució dels naixements a les Illes Balears (1986-2016) 556
Gràfic III-6. Taxa d'interrupció voluntària de l'embaràs per CA de residència (2016) ... 565
Gràfic III-7. Evolució dels matrimonis entre cònjuges de diferent sexe segons forma de celebració (1990-2016) 568
Gràfic III-8. Evolució de l'edat mitjana al primer matrimoni a Espanya i Illes Balears per sexe (1976-2016) 570
Gràfic III-9. Taxes de creixement vegetatiu per 1.000 (1975-2016) 577
Gràfic III-10. Evolució de la taxa de mortalitat infantil a Espanya i Illes Balears (1975-2016) 578
Gràfic III-11. Població a les Illes Balears nascuda a l'estranger. Revisió del padró 2017 580
Gràfic III-12. Evolució dels moviments migratoris de les Illes Balears per procedència. Illes Balears (2002-2016) 582
Gràfic III-13. Població estrangera per país de nacionalitat més freqüent a les Illes Balears. Revisió padró 1/01/2017 583
Gràfic III-14. Evolució de les taxes del balanç vegetatiu d'Espanya i Illes Balears (1981-2016) 585

Benestar econòmic, distribució de la renda i pobresa

Gràfic III-15. Evolució de l'Índex de Gini a les Illes Balears i Espanya (2013-2016) ... 593

Salut, qualitat de vida i serveis sanitaris

Gràfic III-16. Evolució dels llits instal·lats als hospitals de les Illes Balears per titularitat del centre (2017) 632
Gràfic III-17. Evolució del personal total al sistema sanitari de les Illes Balears (2010-2016) 632
Gràfic III-18. Evolució dels metges al sistema sanitari de les Illes Balears (2010-2016) ... 633
Gràfic III-19. Evolució dels llits instal·lats als hospitals de les Illes Balears per titularitat del centre (2017) 635
Gràfic III-20. Modalitat de la cobertura sanitària (exclusiva) de la població de 15 i més anys per sexe i comunitat autònoma (2014) 637
Gràfic III-21. Pressupostos inicials en sanitat per comunitats autònomes (2007-2017) (euros per habitant) 638

Gràfic III-22. Despesa hospitalària a Espanya i Balears per titularitat del centre (2010-2016) 639
Gràfic III-23. Taxa de mortalitat infantil per 1.000 naixements vius (2013-2015) 644
Gràfic III-24. De les següents afirmacions, quina expressa millor la seva opinió sobre el funcionament del sistema sanitari al nostre país? (1995-2017) 651
Gràfic III-25. Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en atenció primària (2003-2017) 652
Gràfic III-26. Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en l'última urgència (2004-2017) 652
Gràfic III-27. Percentatge d'enquestats que considera que ha rebut una atenció bona o molt bona en hospitalització (2003-2017) 653
Gràfic III-28. Evolució de les donacions d'òrgans de donants morts a les Illes Balears (taxa per milió de població) (2000-2016) 653